

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE

VITIIS SERMONIS,

ET

GLOSSEMATIS

LATINO-BARBARIS,

LIBRI QUATUOR,

Partim utiles ad purè loquendum, partim ad meliùs intelligendos posteriorum seculorum scriptores.

AMSTELODAMI,

Apud LUDOVICUM ELZEVIRIUM,

CIↃ DC XLV.

Illustri, & Generosissimo juveni,

ERICO OXENSTIERNA,

magni AXELII Filio,

L. B. IN KIMITHO,

Domino in Fyholm, & Tideun, &c.

Eò jam potentiæ provecta est Regni Suedici magnitudo, Illustris Baro OXENSTIERNI, ut ad pristinam illam Gothorum majestatem, pleno, rapidoque gradu ferri iterum videatur. Nec aliter esse potest, quin Excellentissimus & Illustrissimus Tuus Pater, AXELIVS OXENSTIERNIVS, Regni Senator, ac Cancellarius toto orbe inclytus, Deo gratias agat immortales, quoties cogitat, labores, & consilia sua, & domi, & per Germaniam, & terris aliis, ita prosperè cessisse, ut nihil non beneverterit Suedis: Regnumque, licet

antea etiam metuendum, nunc eò pervenerit faſtigii, ut horrorem pepererit inimicis, pluribus invidiam, toti verò mundo ſtuporem & admirationem. Glorioſum certè naſci in tali populo: ſed quanto glorioſius naſci ex illo, cujus divina in Regnum merita honores merentur (abſit invidia dicto) iis proximos, quos vetuſtiſſimi illi Getæ Zamolxi, legiſlatori ſuo, decreverunt. Felix es itaque, quòd alterum Gothorum Zamolxim habeas parentem. Sed ſi ob hoc ſolùm fortunatum Te cenſerem, quàm ego propriis Tuis laudibus eſſem injurius! Neque enim ſublimitas generis Tui, quam majorum potiùs laudem cenſes, tantum Tibi conferre poſſit, quantum Ipſe virtute Tuâ adquiris. A Te igitur incipiat, qui animi Tui dotes enumerare velit: ac ſic etiam habebit, quod perficere vix poſſit. Mihi animus non eſt, tale quid

quid adgredi: & etiamſi ea mens foret, neque locus, neque tempus, neque ille, cui hæc ſcribo, iſtud patiatur. Sufficit illa dicere, quæ ipſemet, dum hic viveres, coram perſpexi; quæque omnes norunt. Perſpexi ipſe inſignem Tuam comitatem ac humanitatem; quâ etiam minimis Te æquaſti; quæque me admonet, ut gratias quomodocunque rependam. Alterum verò, nulli non cognitum, eſt illud, quòd cùm pauci admodum ſint, qui de generis ſublimitate tecum certare aut poſſint, aut velint: difficilius tamen ſit invenire, qui valeat Tecum contendere amore, quo literas, & literatos, proſequeris. Atque hæc duo tanti ego cenſeo, ut, quamvis de cæteris virtutibus Tuis maximis paulliſper vellem cogitationem deponere; vel ſola tamen potuerint me impellere ad Illuſtri Nomini Tuo inſcribendum literarias haſce com-

mentationes noſtras. Sunt illæ de duplici ſermone: uno veterum Romanorum; altero, poſtea conſecuto, earum gentium, quæ, quidquid penè in Occidente poſſederant Romani, in ſuam redegere poteſtatem; cumque imperio magnâ ex parte linguam ipſam transfuderunt. Nemo autem ignorat in iis, quas dicebam, nationibûs, facilè primas ferre Gothos veſtros. Eóque jucundius futurum, ubi in parte operis noſtri conſpicies tot veſtigia vocabulorum, quibus uſi Gothi, & finitimæ gentes, non tam linguâ, quàm ſolâ dialecto, diverſæ. Accedit, quòd non parum hinc lucis acceſſerit legibus, quas Gothi variis in terris tulerunt. Ut ante annos amplius centum ſupra millenos in Hiſpaniis, ac Galliis, (cujus pars Sidonio Apollinari Gothia vocatur) Euricus Rex; ut ex Iſidoro cognoſcimus. Item centum annis pòſt

Leu-

Leuvigildus; poſteáque alii,atque alii. In ipſa quoque Italiâ Theodericus, Wiſigothorum Rex: à quo leges Theodericianæ,ad inſtar Codicis Theodoſiani, ſic vocati à Theodoſio Iuniore, qui non multò præceſſerat. Ejus Theoderici eſt edictum capitum CLIV, quod ipſe ſe dediſſe ait *devictis tam barbaris, quàm Romanis*. Nempe, dominus Romæ factus, loqui voluit pro more Romanorum; qui, ut Græci antea præter ſe cunctos vocarant barbaros; ita ipſi, præter ſe, & Græcos, omnes barbaros dixere. Nec in barbari nomine convitium fuerit, ſi, ut propriè ſonat, extraneum intelligamus; quomodo tam Romanus fuerit barbarus, ſi in lingua peccet Gothicâ; quàm Gothus in Romana. Totum enim hoc eſt ex genere eorum, quæ relata, Græcis τὰ πρός τι nominantur. Itaque videmus ab Arabibus in Aſia quidem barbaros nominari

Græ-

Græcos, Syros, Persas, & Ægyptios: in Africa contrà sic dici Hispanicè, vel Latinè loquentes. Porrò partim ex illa loquendi consuetudine Romanâ; partim quoque (sic sanè, veterum more, toto etiam opere loqui liceat) barbarâ illâ; conflata est hæc commentatio nostra; quâ operam dedimus, ut tum eorum inserviremus commodis, quibus nihil in sermone gratum est, nisi auribus cognitum Romanis: tum illorum etiam, qui intelligere cupiunt scriptores linguâ usos confusaneâ ac miscellâ ex veteri Romanâ, & illâ inprimis nationum, quæ subegerunt Romanos. Dixerit aliquis, si non in alio desudâro; in re tenui hanc operam, ac tenuis quoque gloriæ fore: quia circa verba solùm, non res ipsas, versemur. Sed qui sic sapiunt, parum intelligunt, quantopere ad Romanam facundiam, & prudentiam universam, verborum

borum conferat ſcientia, ac delectus. Nec enim abſque delectu, quem Eloquentiæ originem eſſe Cæſar cenſebat, vel olim Elegantiam conſequi Romanam fuit; vel nunc, in ſermone Romano, ipſam effugere barbariem conceditur. Unde hæc ſic dominatur temporibus noſtris in monumentis virorum non è vulgo; inque publicis perſonat pulpitis, etiam eorum, qui ſe profitentur doctrinarum duces. Non dubium igitur, quin majus quiddam ſit multorum opinione, cum ea pedem comminus conferre: etſi nimium ſibi promittat, qui propterea ſperet, profligare ſe eam penitùs poſſe. Sufficit, ſi illis ſaltem utilis navetur opera, quibus de luto meliore præcordia finxerit Prometheus: quales nunquam literis dêrunt. Alia interim ratio eſt ineunda ſeculo noſtro, quàm olim Cæſaris Iulii, & Auguſti temporibus. Tum (quic-

quid alii contrà arbitrentur) meliùs loquebatur vulgus rude, & indoctum, quàm nunc (nisi duos tres excipere è numero non magno lubet) fortasse ipsi literarum principes solent. Cui felicitati veterum accedebat diligens exercitatio apud magistrum. Ad variæ etiam eruditionis laudem addiscebant elegantiores priscum ac desitum sermonem, non ad usum, sed ad intelligentiam scriptorum, qui uno altero seculo præcessissent. Nam puerorum instar sapere judicabant, nisi qui priorum etiam temporum memorias complecterentur. Utcunque verò ex notitia obsoletorum aliquis etiam ad nos fructus redundet; videlicet ad cognoscendam vocabulorum proprietatem, quæ ab iis originem ducunt: minutum tamen est hoc præ illis temporibus, quibus rancidi illius sermonis scriptores exstarent. Nunc, postquam

quam nihil nisi laceras eorum reliquias, velut è magno naufragio, habemus: pro illo desita discendi, alius est subeundus labor, in cognoscendo sermone, qualis multis seculis fuit, postquam à tot gentibus exteris discerptum est imperium Romanum. Nec tamen ab iis hoc exigo, qui nondum è barbariei cœno pedem posuere; sed iis sedulò lectis, qui dictionem formant. Scio, delicatulos multos hanc doctrinarum partem pejùs odisse, quàm ululam fullones solent: sed defrudent illi animum, ut lubet, suavissimo tot rerum utilissimarum pastu. Cordatiores satis vident, quantum studiis decedat universis, si, ob solam dictionem, dispretui sit, quidquid penè scriptorum tempora nobis non inviderunt, jam inde ab Antoninis; vel Severi, filiorumque imperio, usque ad atavos, vel tritavos nostros. Itaque sic statuo,

etſi multò auguſtius ſit ſapere, quàm dicere: eſſe tamen dignum ſapiente, intelligere omnes, etiam barbaros; ac interim convenienter loqui auribus Romanis. Nec ita malè agitur cum ſtudiis, ut non multi hac in re nobiſcum ſapiant. His igitur conſultum ivimus gemino iſtoc labore noſtro. Quem Tibi, Illuſtris Baro, comitem do reliqui itineris, ac opto, cupioque, eſſe pignus ac monumentum devotiſſimi affectus. Eò gratum, acceptumque, fore confido. Quid enim non mihi ſpondeam ab illo, cujus acre acri ingenio judicium junctum omnes mirabamur, priuſquam Bataviâ diſcederes? Quid igitur nunc non promittamus nobis poſt aditas, & luſtratas Gallias, Italiam, terráſque alias; poſt cognitas tot nationum leges, ac mores; poſt principum, ſummorumque virorum amicitias, imò cum divûm propagine, de

orbis

orbis negotiis ſermones? Nec minùs probatum iri confido exactiſſimo illi judicio Fratris Tui, D. Baronis JOHANNIS OXENSTIERN, Regni Suedici Senatoris, ac Legati ad conventum Monaſterienſem; ubi nunc permiſtus eſt tot magnorum Regum, ac Rerumpublicarum, caduceatoribus magnis, de hoc uno conſultantibus, ut orbis Chriſtianus, armis poſitis, tranquillitate fruatur longâ, omnibus victoriis potiore: vel, ſi tantus eſt bellandi amor, arma convertat in communem nominis Chriſtiani hoſtem. Et cur non perſuadeam mihi, per inclytum hoc Fratrum par, nec ſine laude nominandum, poſſe etiam laborem noſtrum impenſiùs probari Parenti veſtro Illuſtriſſimo, incomparabili viro: qui nunquam deſiit, aut deſinet, animo meo obverſari, ex quo præſentem in hac urbe vi-

dimus, loquentem audivimus, omni ab eo comitate excepti ſumus. Relucebat in vultu blanda ſeveritas, & facilis majeſtas. In ſermone certabant verborum dignitas, & animus nihil humile cogitans. Ubique ingenium, & eloquium; Gratiæ, ac eloquentia, ſe exſerebant. Inprimis in ſtuporem omnes trahebat cogitatio rerum maximarum, quas ab exceſſu Invicti Regis GUSTAVI per univerſam Germaniam geſſiſſet. Sed iſta meliùs dicent variarum gentium annales: quibus ſic præterita narrabuntur, ut iterum, imò ſemper, videantur geri; terminari nunquam. Mihi verò, cui non ea eſt facundia, ut rerum magnitudine vinci neſciat, propoſitum eſt, ne culpâ ingenii tantas deterere laudes pergam, eas potiùs cum ſilentio venerari; ac deſinere hunc ſermonem, ſimulac non ficto

cto officio, sed voto ab imo pectore proficiscente, Tibi, Illustris Baro, totique familiæ OXENSTIERNIÆ, omnia fuero felicia comprecatus. Magno quidem PARENTI, ut vegetâ & diuturnâ fruatur senectâ, diuque consiliis suis adjuvet SERENISSIMAM REGINAM, Phœben illam Septentrionis, illam invictam, & nunquam vincendam Amazona. Illustrissimo, & Excellentissimo FRATRI, ut in tam Illustri, & & orbi tandiu exoptato cœtu, ejus quoque ope tandem aliquando Jani claudatur templum, & Musarum illud aperiatur. TIBI verò, Illustris Domine, ut id itineris, quod restat in patriam (quæ, quasi eminus conspicata, jam brachia protendit, gnara quantum sibi de virtute Tuâ possit promittere) pari absolvas fortunâ; quamque de Te universo orbi spem fecisti, feliciter impleas.

pleas. Amſtelodami. cIↄ Iↄc xlv. Kalendis Sextilibus.

Illuſtris, ac generoſiſsimi Nominis Tui

cultor devotiſſimus,

Gerardus Joannes Voſſius.

BENEVOLE LECTOR,

Enustè apud scenicum philosophum Vlysses rogat in Cyclope:

Βούλει σε γεύσω πρῶτον ἄκρατον μέθυ;

Vin, ut meraci præbeam gustum priùs?

Cui Silenus:

Δίκαιον. ἦ γὰρ γεῦμα τὴν ὠνὴν καλεῖ.

Æquum: emtioni gustus hic struet viam.

Mihi quoque Vlyssem nunc imitari animus est: non quidem vilis emtionis gratiâ, de qua nihil est curæ Hippoclidi; sed ut Reip. literariæ, cujus bono desudo, commendatiores sint labores nostri, ac denti eorum minùs obnoxii, qui vituperare solent, quorum usum non intelligunt. Si igitur grave non est, siste paulisper, atque audi me pauca tecum loqui volentem de instituto nostro, totoque operis argumento. De quo, ut cuncta fiant planiora, rem, quod dicitur, ab ovo ordiar; ac primùm universè aliqua præmittam, de vetustissimis Europæ linguis. Tum particulatim dicam de linguæ Latinæ natalibus, ac quando præcipuè floruerit. Hinc paucis perstringam, quomodo ab eo vigore paulatim desciverit, donec tandem non Italia modo, sed Roma ipsa, facta est barbara. Iis expositis, memorabo, quomodo hoc opere mihi fuerit propositum bene mereri, tum de amantibus sermonis Romani, tum de legentibus scriptores barbaros. Denique non rationem modò reddam, cur multa nunc præterita sint nobis: sed referam etiam, quid ab aliis requiram, ut summa iis manus addatur, quæ exorsi sumus. Multa esse video, quæ pollicear; sed brevitatis studium faciet, ut ne longi nimis videamur.

Ex divino Mose cognoscimus, in divisione mundi, quæ post confusionem linguarum temporibus Heberi facta est, Orientem obvenisse posteris Semi; Meridiem iis, qui à Chamo descendissent; Septentrionem, & Occidentem, generi Iapheti, qui non alius est ab Iapeto poëtarum; utcumque illius omnia fabulis contaminarint.

Iapetoniadis istis primæ sedes fuere supra mare Ægeum, ac Syriam, imò & Assyriam: quippe ubi posteritas Madai ab eo Medorum sit nomine nuncupata. Postquam verò numerus eorum, qui à septem Iapheti liberis essent procreati, in tantum cepissent incrementa, ut assignata iis Asiæ portio non sufficeret: transfudere se in Scythiam Europæam, Thraciam, Græciam. Græcos descendere ab Iavane, Iapheti quarto natu filio, fidem fecerint Iones, qui integriùs Ἰάονες, *Æolicè autem* Ἰάωνες. *Minimus natu filiorum erat Thiras; à quo Thraces esse ortos, ex maxima nominis affinitate colligitur. Europææ autem Scythiæ terras, Tanai trajecto, occuparunt Cimmerii; quibus in Asia sedes ad Bosphorum Cimmerium, ac Mæotidem, erant. A Gomero illos, filiorum natu maximo, ab illis verò Cimbros genus ducere, vulgatior opinio est. Ex hisce locis, quæ diximus, paulatim sunt profecti in terras alias, atque alias. Communis verò lingua fuit Scythis, & Celtis; hoc est, Germanis, & veteribus Gallis, Hispanis, Britannis. Sed hi postea multùm à primogenia recesserunt. Nam Britannica, ut de postrema primùm dicam* ὁμηρικῶς, *recepit innumera, priùs quidem Anglorum, & Frisiorum; postea verò Normannorum, Gallorumque recentiorum. Gallica itidem lingua admisit primùm Græca, occasione Massiliensium, coloniæ Græcanicæ; hinc Romana; exinde Francica, Gothica, Burgundica, & Normannica. Hispanica similiter plurimùm à veteri Celticâ degeneravit; primùm Phœnicibus eam obtinentibus, hinc Romanis, postea Gotthis, inde Saracenis. Sed non sermo jam est nobis de recentioribus Europæorum linguis; verùm antiquissimis illis: quarum tres sunt, si non solæ, saltem potissimæ: una Macedonum, & Græcorum. Altera Illyrica, variarum in Sarmatia, & vicinis locis, mater; Sclavonicam nunc dicimus. Tertia Thracum, Dacorum, aliorumque Getarum. Unde illa non Phrygum modo, quos Thracum fuisse propaginem constat; utcumque de antiquitate satis futili de pueris argumento, cum Ægyptiis certare non dubitarint: sed Germanorum etiam, at-*

que adeò Scytharum; quo vocabulo quandoque & Thraciæ gens olim fuit nuncupata. Imò Scytharum nomine continentur quoque Getæ, & Gothi: atque appellationes istæ, uti & Iutarum, & Iutingorum, solâ differunt dialecto. Ad Græcos quod attinet, antiquissimi eorum Thessaliam obtinebant. Hic enim tum Pelasgi fuere, à quibus pars Pelasgiotis dicebatur; tum Phthiotæ, quales priùs Graji, sive Græci, postea Hellenes vocati. Hi cùm occupassent loca inter Thessaliam, & Corinthiacum isthmum; inde etiam Peloponnesum invaserunt. Colonias verò duxere (ut de insulis taceam) partim in Asiam, ubi Ionia, Æolis, Doris: partim in sinistram Ponti ripam, quas colonias Getico sono Græcum corrupisse sermonem, ex Ovidio cognoscimus: partim in Italiam, cujus pars magna Græcia dicebatur, non quidem collata cum Græcia universa, sed antiquissima illa Phthiotica; cujus soli incolæ, vetustissimis temporibus, Graji, & Græci, vocabantur. Etiam in Latium pariter cum colonis se infuderunt: ac primùm Oenotrii, origine Arcades. Loca illi occuparant freto Siculo proxima, inde in Umbriæ partem concessere. Postea Pelasgi, Æmoniâ, sive Thessaliâ pulsi, se Oenotriis junxere, ac, sociatis viribus, veteres Latii incolas, qui Siculi tum dicebantur, ejecerunt. Exinde Arcades, Euandro duce, à Latinis recepti fuerunt. Ab his tribus Græcorum commigrationibus in Latium est illud, quòd lingua Latina, si exceperis ea, quæ vel ex primogenia lingua retinuit, vel à vicinis Celtis accepit, tota penè fluxerit è Græca. Ac fortasse magis id fuisset, nisi eo etiam profugissent Trojani, duce, ut volunt, Æneâ. Nam ut Teutones, & Scythæ, multa habent vocabula Græca, idque cum aliis de causis, tum præcipuè ex commercio cum coloniis Pontum accolentibus: ita & Latini accepere multa à Phrygibus, eoque Teutonicis similiora, quàm Græcis. Quid mirum, quando iidem Thraces, ut Teutonum partis, sic Phrygum, sunt parentes; sicut antea dicebamus? Unde alteram etiam causam perspicimus, cur in plerisque vocabulis Latina lingua, florente Româ, imò ante eam conditam, convenerit cum

Germanica. Sed cur talium postea tanta sit facta accessio, ex Walafrido Strabone initio hujus operis exponimus. Singula horum, si rationibus, præcipuéque testibus antiquissimis, adstruere velimus, (quod fortasse aliàs faciam) non epistola, sed liber fiet. Quare potissimùm de Latina nunc dicam; cujus ergo hic sermo instituitur. Cum Romana lingua, imò & aliis, comparatum est, uti cum homine. Habuit sermo Latinus ætatem crescentem, habuit decrescentem, habuit inter utramque vigorem suum. Crescentem divido in pueritiam, & adolescentiam. Ad priorem refero Saliares Numæ Pompilii, ac similes hymnos, quos ævo optimo vix sacerdotes sui intelligebant; item leges Regias, ac Decemvirales; nec non Pontificum leges, & Annales; ad hæc columnam rostratam Duillii, aliáque his similia. Adolescentiam auspicamur à Livio Andronico; quem secuti inter alios Nævius, Ennius, Pacuvius, Attius: meliorque his Porcius Cato, cujus libri de R. rustica perdurarunt: cæterorum fragmenta solùm habemus. Optimi verò in adolescentia hac Plautus, Terentiúsque. Vigorem verò, ac maturitatem, in prosa habent Cicero, Cæsar, Cælius, Sallustius, Cornelius Nepos, Livius, Vellejus, M. Seneca: in carmine, Lucretius, Catullus, Maro, Horatius, Tibullus, Propertius, Gratius, Ovidius, Pedo Albinovanus, & his æquales. Quod si ἀκμὴν *eam ultra Tiberii principatum perducere est animus: per me licet, ut adjungantur ex iis, qui prosâ scripsere, Cornelius Celsus, Pomponius Mela, Columella, L. Seneca, Curtius, Plinius uterque, Rutilius Lupus, Quinctilianus, Suetonius, Tacitus. E poëtis Lucanus, Persius, Silius, Iuvenalis, Martialis, Papinius, Valerius Flaccus. Quamquam in horum aliquibus videas, jam paulùm remisisse vigorem antiquum. Ac liquidiùs hoc evênit sub Divis fratribus: cæteris tamen melior Agellius: nempe se totum ad priora tempora composuerat. Nec aspernandus Iustinus, qui non multùm sibi à Trogi dictione deflectendum putavit. Compluribus quoque Iurisconsultis opera puro est data sermoni, etiam paullò remotioribus: ut Æmilio Papiniano, qui sub Severo claruit, atque à Caracalla*

calla est interemtus: item discipulus Papiniani, Ulpiano, Iulio Paulo, Pomponio, Modestino, qui sub Alexandro Mammeæ viguerunt. Horum crudæ, ac viridi senectuti successit ætas decrepita. Videlicet à Severo Alexandro usque ad irruptiones barbaricas in Italiam, amissumque à Momyllo imperium. Quidam tamen tum quoque, neglectâ sui seculi linguâ, non infeliciter se composuere ad veterum exemplum. Qualis sub Constantino Lactantius, sub Honorio Severus Sulpicius; ille Ciceronis, hic Sallustii æmulus. Ac Severo Claudianus æqualis, magni spiritûs poëta. Posteaquam verò Roma, priùs sub Odoacro, mox sub Gothis, fuit; ac à variis gentibus, quas Romani barbaras vocarunt, miserè decerptum est imperium: sermonem Romanum, non jam quasi decrepitum, sed dixero moribundum, vel potiùs emortuum, magisque cadaveri, quàm vivo similem corpori: utcumque in Boëthio, qui sub Theoderico, Gothorum rege, claruit, ac vivere etiam desiit, reluceat carminis genius verè Romanus, longéque supra seculum suum enitescens. Sed nec vir ille se composuit ad suam ætatem; ac vix scio, ecquid à Varronis temporibus Roma eo habuerit undecunque doctius. Penè tribus pòst seculis Carolus Magnus, variis in locis scholas erigendo, præclarè est meritus de studiis universis; meliùs tamen de rerum doctrinâ, quàm linguâ Romanâ: quæ cujusmodi eâ fuerit ætate, è Constitutionibus Caroli ipsius, & filii Ludovici, ac nepotum, clarè satis cognoscitur. Caroli genere exstincto, quod decimo à Christo seculo fuit, propè omnis eruditio ab orbe est profligata. Totisque annis quadringentis delituit crudeli multata exilio. Itaque duos, vel neminem, dixeris, qui, quod Romanam quodammodo saperet dictionem, vel auderet, vel posset. Cæsaris Ludovici Bavari hæc felicitas fuit, quòd eo imperante, literarum studia, sed in Italia magis, quàm Germaniâ, vel terris aliis, duce inprimis Petrarchâ, bonis sint avibus revocatæ, melioribus reductæ. Etsi enim tum quoque infinitis partibus plures sic olido priorum seculorum veterno premerentur, ut neque ad claram Solis lucem oculos attollerent: haut defuere tamen alii innumeri, qui, cùm jam ali-

quos id posse viderent, ipsi etiam mallent meliùs sapere, ac loqui. Atque hæc fusiùs diduximus, ut meliùs liqueret, quemadmodum hominibus, sic linguis, suam esse, ut dicebamus, infantiam, pueritiam, adolescentiam, virilem ætatem, ac senectutem; eamque & viridem, & mediam, & decrepitam. Sed hoc videmus interesse, quòd ubi ad senium est homini deventum, recurrere ad infantiam quidem nolit; ad vigorem autem vellet, si posset. In linguis verò, etsi seculi vitio vel ipsa facundia penè facta esset elinguis; datur nihilominus loqui, non cum illis in Romana dictione infantibus, sed cum iis temporibus, quibus viguit vis, & gratia Latini sermonis. Cujus rei exempla capere licet ex non paucis, qui licet viverent, non deflorescente dico linguâ Romanâ, sed marcente prorsus, imò emortuâ: tamen grandius quid, puriusque sonuere cæteris suæ ætatis hominibus. Et tulere hi pretium operæ. Nam hodiéque majori cum voluptate, ac propterea diligentiùs, & sæpius, leguntur. Nec iccirco putandum, prorsum negligendos esse ejusce ætatis cæteros, qui sive tamquam æstu torrentis abrepti, sive desperatione quadam meliorum, contenti fuere plebeio, & idiotico sermone; scripseréque, non ut debuere, sed ut potuerunt. Nam & tales non pauci Libitinam effugerunt: qui, modò rerum pondere commendentur, nunc etiam versandi sint nobis, partim propter tam multa, quæ variis in disciplinis acutè observarunt: partim ne hiatus sit multiplex in historia; sine qua scire non possumus, vel qualis Ecclesiarum facies quibusque fuerit temporibus: vel caussas, modosque, quibus paullatim corruit imperium Romanum; & ex hujus ruinis assurrexere nova regna, ac Respublicæ; atque ea ipsa sæpius formam imperii mutarunt.

Duplicem igitur esse verborum curam, colligimus. Vna meliorum est temporum, quorum sermonem æmulari oportet. Vti enim consuetudo vivendi est consuetudo bonorum: ita consuetudo sermonis est consuetudo doctorum; hoc est, eorum, qui in classicis sibi scriptoribus jure suo deposcunt locum. Altera

cura

cura seculorum est deterioris notæ, quorum linguam mixobarbaram satis est, si intelligamus. Estque posterius hoc tanto minoris negotii, quanto facilius est loquentes intelligere, quàm purè loqui, ac scribere. Quæ qui cogitârit, causas eâdem perspexerit, cur hoc in opere utrumque susceperim laborem; & illum, qui efficit, ut purè loquendo libentiùs audiamur, ac legamur; & alterum, per quem meliùs eos intelligimus, qui aliter scripsere. Ad priorem quidem magnopere me impulit, quòd non absque dolore conspicerem, multis etiam non infimi nominis in loquendo scribendoque excidere tam multa, quæ veteres illi Romuli nepotes nunquam dixissent. Atque interdum hoc iis etiam usu venire videbam, qui mirè studem orationis lenociniis, & calamistris; licet scribendi hoc genus multùm temporis cum rerum dispendio requirat; nec tam animum penetret, quàm demulceat. Verùm per me licet, ut suum quisque in scribendo genium sequatur. Solùm juventutem moneo, ne unâ orationis parte sic studeat ornatui, ut aliâ contrahat sordes. Atque hoc eò justiùs facio, quia si jam sesquiseculo, & ultrà, necdum satis sit profectum salubribus & præceptis, & exemplis: difficile sit videre, quid, sine multorum monitu, deinceps sit sperandum, succedentibus aliis temporibus, quæ sensum non tam ad sermonis applicent castimoniam, quàm inanes argutias, ac mox etiam ad veterem barbariem paratura esse viam videantur. Usque adeò sordere cœpit omnis literaturæ honos; neque id juventuti modò à labore ad otium proclivi; sed subinde etiam studiorum præfectis, qui sæpius hasce literas, tanquam canis Nilum, tantùm degustarunt; ac docendi alios provinciam suscipiunt, antequam didicerunt. Utinam hæc magis ad animum revocarent, qui ad clavum sedent Rerumpublicarum. Non tantopere peccaretur magistrorum inscitiâ, pravâque institutione. Quamquam aliud etiam est, quo gliscat hoc malum: videlicet quotidianus Latini sermonis usus cum iis, quibus studia literarum non maturuerunt.

ruerunt. Nam assiduè tales audiendo, simili adsuescimus sermoni: ipsi, perperam loquentes, perperam discimus scribere. Ut mihi propemodum caussam suam probent, qui arbitrantur, Latinè loquendi morem, qualis quidem obtinet vulgò, non minùs officere linguæ castimoniæ, quàm prodesse. Equidem de me ipso istoc dixero, sæpius mihi hoc obtigisse, ut cum semibarbaris cogerer βαρβαρίζειν, si intelligi vellem: quandoque etiam scientem deteriùs locutum, ne exprobrare inscitiam aliis viderer, quibus minus otii tractandis hisce literis fuisset. Interdum etiam, dum rerum momenta solùm attendo, video ex vulgari consuetudine adhæsisse illud verbi, quòd soleam improbare. Sed nunquam magis rideo, dicam, an indignor, quàm si etiam in editis mihi videam, pravo loquendi more abrepto, excidisse, quod seriò ipse damnem.

2. Georg. ——— Adeò in teneris consuescere multum est.

Atque hæc de me ipso eò lubentiùs consigno, ne quis fortè arbitretur, quia tam multa rejiciam, quæ in hominum doctissimorum libris occurrant, eo detrahere cujusquam nomini voluisse. Non possum inficiari, quandoque me, quò dictis facerem fidem, nomina eorum apposuisse, quibus hujusmodi excidissent. Sed parcè id egi, ac citra contumeliam: ut cui animus sit tractare ita literas, depreciem ut neminem. Itaque, quantum recordor, superstitum nominibus peperci semper, de vitiis solis dicere contentus. Nam quid ego, vel figurato sermone, tangere aliquem in animum inducerem? Malumne carperem, & indoctum? At non tam seculi, ac rerum, sum ignarus, ut nesciam, quid sit crabrones excitare. Num igitur reprehenderem bene de studiis meritum, vel merentem? At, in hujusmodi quidem argumento, quid hoc foret, nisi in simpulo fluctus excitare? imò quid aliud, quàm pipulum aliis facere, fortasse me ipso longè melioribus? Errarunt aliqui? Commune hoc cum illis habeo: imò nec aliud mihi persuasero, quàm dum homullus, si alicujus industriæ, at ingenii, ut puto, pusilli, spissis adeò occupationibus, domesticis etiam mortibus, ac malis distractus, tot jam annos, tam multa, tam disparis argumenti, scribo assiduè, non

paullò

paullo sæpius me aliquid humanitus perpessum, quàm alios permultos. Atque ab hac diffidentia mea, simul malevolorum livore, proficiscitur, quòd utcumque à sapientiæ doctrina, sacræ imprimis, avellar invitus: subinde tamen relabar ad adolescentiæ nostræ studia; eoque tetricam nunc senectæ soler operam, quòd sciam imbecillitatem meam, ac cogitem, in istiusmodi Grammatico argumento tutiùs aberrari; minúsque laborandum esse de omnisciolis quibusdam. Quemadmodum enim, ut ait poëta †,

——— nulli gravis est percussus Achilles:

ita minùs molestum iis fuerit, si cogitem de barbarie profligandâ. Quo etiam animo septem de arte Grammatica libros ante decennium Serenissimo Walliæ Principi consecrabam. Nec aliâ mente cogito de divulgando grandi Originum opere, in quo agitur de verborum Significationibus. Imò, quò minùs diu adspexerit lucem, id solùm in causa est, quòd sic distinear, &, nescio quomodo, alia semper, atque alia, prævertant. Sed nimis diu insisto priori sermonis curæ, quâ repastinamus barbarorum senticeta, multásque evellimus herbas, quæ non in Romanis succrevere hortis, sed aliunde à barbaris, vel semidoctis, sunt illatæ.

† Juvenal. Sat. 1.

Alteram verborum curam in eo collocabam, ut illos etiam intelligeremus, qui collabente, vel collapsâ jam Latinitate, vivebant. Equidem memini, cùm primitus, aurum duntaxat tractare adsuetus, abderem me in hos seu ferreos, seu lutulentos scriptores; c ebrò evenisse, ut propemodum non magis eos intelligerem, quàm si alium in orbem delatus forem. Ac interfui simili aliorum querimoniæ; qui eos jamdiu de manibus abjecerant, quia de assequenda eorum mente desperarent; quando, ut dici solet, legere, & non intelligere, veriùs sit negligere. Horum igitur studia adjutum ire volui laboribus nostris, haut ignarus, nonnisi per notitiam vocabulorum posse perveniri ad intelligentiam rerum. Verùm inquiunt nonnulli, damnosam videri operam hanc nostram, tam ratione vocabulorum, quàm etiam rerum. Nam (ut de verbis eos priùs audiamus) cogitare jubent, si Pomponius Lætus, modò

ipsi credimus, eò discere noluerit sermonem Græcum, ne Græca Latinis misceret, vel structuram Latinam commutaret Græcâ: longè justiùs abstineri à mixobarbaris, ne eorum lectione deteratur Romani sermonis nitor. Sed digna hæc pueris est oratio: quos ab ejusmodi scriptoribus ipsi etiam arcemus. Siquidem hos iis demum commendamus, qui jam subacti sint in optimis auctoribus, ac minimùm historiarum disciplinarumque rudimentis imbuti. Nec enim, jam ætate ac judicio firmatioribus, metuendum inde erit illud periculum, quod formidant. Atque ut fortasse aliquid amitteretur de castimonia sermonis, pulcrè tum id compensabitur utilitate rerum præstantissimarum, quas ex scriptoribus iis addiscimus. Sed enim huic, quod de rebus dicimus, multo magis repugnant. Neque enim persuadere sibi possunt, non cordis fuisse plumbei, qui ferreâ dictione uterentur. Quasi non & in horridè adeò locutis, locum habere possit illud Varronis Bimargo: Avi, & atavi nostri, cùm allium, ac cæpe, verba eorum olerent, tamen optimè animati erant. *Nec sanè quisquam, nisi qui nunquam legerit, diffiteri possit, permulta apud eos inveniri, quibus non solùm doctiores, sed etiam prudentiores, &, quod caput est, meliores reddamur. Longum fuerit, si per singulas ire scientias velim; ac referre nova, præclaraque eorum reperta: sine quibus esset, defraudaremur magnâ, ac perutili prope omnium doctrinarum parte; nobilissimáque etiam studia manca, ac mutila esse, necesse foret. Quamobrem illud solùm dicam, quod antea etiam tangebam; si cui legere suffecerit tempora, quibus viguit sermo Romanus; nec adire eos sustineat, qui purâ minùs, vel etiam impurâ dictione posteà scripserunt: non posse eum in multis, ac maximis rebus, nisi alienis videre oculis, ac sapere ex juniorum compendiis, magnis sæpe veritatis dispendiis, dum propemodum quisque rem narrat, prout ipse factam esse cuperet. Si quem ejusmodi furfures, & lutosæ fossæ pascunt: quo pacto liquidò statuere possit de cunctis illis, quæ pertinent ad inclinationem, ac finem veteris imperii Romani: vel ortum, ac progressum tot novorum regnorum,*

um, ac Rerumpubl. quæ inde enascebantur? Quid certi idem romet, de ingentium tot heroum virtutibus, & præclarè gestis? Ac, ne in civilibus consistam, quo pacto providentiam Dei contemlabitur in Ecclesia multis adeò seculis conservandâ, augendâque? Quâ fide referet vitas, mortesque martyrum, confessorum, alioumque sanctorum? unde sciet, quæ doctrina fuerit omnium temorum? in quibus à se abierint doctores? ubi alii alios tolerarint? uando, & quâ occasione hæresis quæque cœperit, & quibus argunentis adversus eam sit pugnatum? quæ conciliorum vel universaium, vel particularum, fuerint decreta? & id genus alia permulta. Mea proinde sic fert ratio: quisquis solidam sibi comparare doctriiam volet, eum per secula ambulare universa, et ab omnibus saientibus, quales etiam sunt in illis semibarbaris, discere oportere. Quid enim illa nos barbaries terreat? Verba satis fuerit si intelligaius: res pulcras animo inscribemus: ut hic quoq; habeat locum llud Hebræorum proverbium: Malum granatum inveni, in-eriora comedi, corticem abjeci.

Atque ex his satis arbitror elucere, cur, cùm nihil pulcrius ducerem, quàm non uno nomine bene de studiis mereri; priori verborum curæ addiderim alteram hanc varia exponendi glossemata, t eo pacto scriptores mixobarbari meliùs intelligerentur. Itaque, icet non legerem res propter verba; sed attenderem verba, ut res erciperentur: obiter tamen consideravi, quæ præ novis negligerent vetera; quæque præ veteribus usurparent nova. Annotavi etam pleraque, ut liqueret, quæ posterioribus irrepserint temporibus, & quomodo sint locuti, dum sermo viguit Romanus: atq; ubi voces orent obscuriores, quales imprimis illæ, quæ sunt originis barbaræ; stendi, quomodo illa efferre soleant, qui meliori ævo vixissent. Vt osterior hæc cura quodammodo quoque contineat partem prioris: uia sic interpretor recentia, ut pariter indicem antiqua. Quod sicui liqua videar injuriâ reposuisse in barbaris, aut quid barbara quælam significent, parum assecutus: ne propterea in eorum me numeum reponat, qui, cùm paucos solùm legerint, de omnibus judicium

 sibi

sibi permittant; sed cogitet potiùs, me exponere (ut Xenophanes Colophonius au apud Varronem) quid putem; non quid contendam. Illos minùs moror, qui conquerentur, multa adeò nobis prætererita. Nam & alius post me cogetur dicere illud Columellæ: * In magna silva boni venatoris est indaganter feras quamplurimas capere; nec cuiquam culpæ fuit non omnes cepisse. *Et cur non ingenuè agnoscam, non omnia mihi lecta; ac in iis, quæ legerim, non sic ad omnia attendisse, ut conveniret: sæpè etiam legisse non incuriosè; sed dum cura hæc magis in rerum pondere insumitur, pleraque animi, & corporis oculos subterfugisse in iis, quæ ad vocum minutias pertinerent. Mitto, quòd dum olim observata horis colligo subsicivis, multa eò se minùs animo obtulere, quia semper nobiliorum studiorum ardor hinc revocaret; ac festinantiùs fortasse, quàm res exigeret, deproperare juberet hunc commentarium nostrum. Accipe aliam præterea ejusce rei causam. Cùm, ante hos annos XXX, variâ lectione non pauca in hoc argumento observâssem; posteáque fierem certior de nobilissimi equitis Spelmanni instituto, ac simul conjunctissimi collegæ Joannis Meursii, qui & ipse lexici sui Latino-barbari sæpe mihi, & amicorum aliis, spem faciebat; ac paullo pòst viderem, magno animo eundem laborem aggredi Guilielmum Noomsium, Arlanderveniæ Dominum, tum temporis etiamnum adolescentem, inque Academia Leidensi, studiorum gratiâ, domi viventem meæ: meliùs fore judicavi, si trigæ illi provinciâ hac cederem; quando sat supererat, in quo industriam exercerem. Ita factum, ut quæ scripsissem, in angulum bibliothecæ abderem; ac quanquam innumeros posteà scriptores versarem, unde non exigua huic argumento fieri posset accessio; non tamen, ut antea solebam, ejusmodi in chartas nostras referrem. Post luctuosam trium illorum mortem, pœnituit intermissi hujus laboris, cùm aliis de caussis, tum quia nunc in illo hiatu scriptorum, ex quibus adnotare ejusmodi neglexeram, definire non auderem, quis scriptorū superstitum, & hoc illove usorum vocabulo, foret antiquissimus.*

* lib. 5. cap. 1.

mus. Quod tamen & utile fuisset, & considerationem habuisset non injucundam. Sed quid agerem? Num idcirco multos adeò, quos legissem, præcipuè sacri argumenti, vel historiæ gratiâ, vel ob res alias, eorum ego lectionem repeterem propter ejusmodi verba? Hæc faciat aliquis, qui Mammotrecti dictionem, aut similium, amare possit, ipse κακόζηλος, καὶ ἀτεχνής, nec tribus sanabilis Anticyris.

Sufficere igitur primò putavi, si duobus complecterer libris, quæ de vitiis sermonis, & falsò suspectis, jam olim observâssem. Sed libro primo penè ad finem perducto, in mentem venit, non inutile fore, si saltem ex schedis, quibus præcipuè de glossematis olim egissem, excerperem potiora, ut ne penitùs vel mihi, vel bono publico, vetus labor deperiret. Mox gliscente hoc studio, pulcrius visum, si talia non manu sererem, sed propemodum sacco. Itaque & plura ex nostris admisi, & ex scriptoribus antea necdum lectis mihi, haud pauca adjeci. Verùm quid molestè adeò causam attinet explicare, unde non consummatior sit labor noster? Malim videri, non quantum prætercam, quàm afferam quantum; nec ejusmodi solùm, quæ apud alios legantur, sed etiam quæ non legantur. Præsertim quando non quidquid operæ hujus paratum habeo, id nunc divulgo; sed partem duntaxat; ac ne illud quidem dicere habeo, an meliorem. Multa adeò alteri volumini reservavi. In quo & barbara comm moro-lonḡè plurima; quæ hoc volumine eò prætermisi, quòd initio, ut dixi, tantùm animus foret, dare specimen operis de vocibus Latino-barbaris; non verò ejusmodi, quod quodammodo Glossarii vicem præstaret. Præterea illo volumine prosequor, in quibus non voce totâ, sed solâ significatione peccaretur: ut quando vocabulis Latinis non tam utimur, quàm abutimur. Qualium non aspernanda ibidem nobis copia promitur; quæ cùm ignorata fuerit auribus Romanis; meritò & esse debeat hodie fastidio hominibus eruditis. Atque etiam egi de iis, ubi non in privis peccatur vocibus, sed plurium

 structurâ.

ſtructura. Imò & tractandum putavi de vitio contrario, quale à nonnullis temerariâ committitur cenſurâ; dum culpant ea in doctiſſimis viris, ubi à claſſicis ſcriptoribus minimè receſſerunt. Credo, malit aliquis univerſa iſtæc hoc tempore à me publici eſſe juris facta. Ac præcipuè id dicent, quibus non injucundum eſt, grande onus alienis imponere humeris; cùm digito etiam illud allevare, grave ducant. Ego verò non aliud potui in animum inducere, quàm quod hoc tempore præſtiti, ſufficere omnino pro uno hoc homullo, non adeò naris obeſæ, ut non ſæpius ad iſtiusmodi argumentum nauſearet, ac ſubinde caſtigaret ſeipſum dicto hoc Varronis, Eſt modus matulæ. *Quem ego modum implêſſe nunc mihi hiſce quatuor libris viſus ſum: ſaltem in tantum, ut licuerit mihi pauliſper inamœna hæc permutare, partim amœnioribus, quò animum laſſum paulliſper reficerem, ac recrearem; partim etiam magis ſeculo profuturis; modò amicorum ſtare judicio liceat, qui alium mallent* ἐξακανθίζειν*; *me verò roſas potiùs colligere, quàm ſpinas. Quid quòd aliqui metuerent, ne, ultrà ſi progrediar, rem faciam gratiorem inimicis, quàm amantibus noſtri? ut qui tetricis hiſce atteram magis mentem, quàm excitem. Horum ego monita tandem in animum admiſi non invitus: ſed ſic, ut interea hac etiam in ſtudiorum parte locum habere pertendam, quod in re alia ſcribit Quinctilianus:* † Anideo, *inquit,* minor eſt M. Tullius Orator, quòd idem artis hujus diligentiſſimus fuit, & in filio (ut in epiſtolis apparet) rectè loquendi, ac ſcribendi, aſper quoque exactor? Aut vim C. Cæſaris fregerunt editi de Analogia libri? Aut ideo minùs Meſſalla nitidus: quia quoſdam totos libellos non de verbis modò ſingulis, ſed etiam literis dedit? *Equidem cum tantis viris nolim me vel ingenio, vel doctrinâ, comparare. At non propterea nihil ſimile habet cauſſa noſtra. Sic enim, dum hæc elaboro, colui Grammaticas tribus; ut frequentiùs Academiam, Lyceum, vel Porticum, cogitarem. Cauſam attuli, cur, quarto libro exacto, paullum ſiſtere voluerim. Illis, verò, qui è contrario, (quando quot capita, tot ſententiæ eſſe ſolent) non abruptum hunc laborem mallent; eo me ſatisfacere æquum eſt,*

* ſpinas carpere.

† lib. 1. cap. 7.

est, quòd, ubi melioribus diffidero operam hanc molestam; animus sit redire ad intermissa, orsáque perficere: & sicui id satis non sit, etiam eorum, quæ hîc vides, dare δευτέραν ἔκδοσιν, *sive repetitam prælectionem; ut veteres fuisse locutos, ex Ulpiani ad Sabinum scriptis docet Iustinianus *. Nam nunc quidem non semper liquebat, quam in trivio hoc insisterem viam. Sed dies multorum magistra esse solet: &, si ipse non observâro, erit, credo, qui, Mercurii Enodii instar, intendat digitum ad veriora; qualem lubens sequar. Fortasse autem, dum hæc tam liberaliter promitto, admodum bellus homo videar, qui non cogitem vel ætatem hanc, vel occupationes varias, & quàm multa habeam affecta, quæ præmitti satius sit. Confiteor singula: interea accipe consilium meum. Sic censeo, quidquid de me erit, posse ab aliis, & aliter, publico consuli in hoc argumento, utcumque non diffundant se per omne propemodum scriptorum genus: quod laboris video esse planè Herculei. Ac primùm operam non luserit, si quis observationes Pithœi, Bignonii, Lindenbrogii, Colvenerii, Watsii, atque aliorum, quos passim ad partes advoco, ac præcipuè Equitis Spelmanni (cujus utinam partem alteram hæredes non ulteriùs invideant nobis) unum in corpus compingat, nominibus cujusque appositis; partim ut de auctoritate dicentis meliùs constet, partim ne suâ quemquam gloriâ defrudet. Atque hujusmodi glossarium inserviet juventuti, dum nihil habebit majus. Sed ne hic hæreatur, utinam & alterum exorare possim, tum eos, qui sequiorum seculorum scriptores, editos antehac sine glossariis, vel notis, conferre cum vett. codd. melioreśque in lucem dare cogitant: tum illos etiam, qui ineditos prorsus, inque bibliothecis publicis, vel privatis, adhuc delitescentes eruere scriptores parant. Utrosque horum censeo meliùs posse de Rep. literariâ mereri, si non fuerint nudâ eorum editione contenti; sed vestiant eosdem, tum luculentis operis argumentis, tum syllabo, sive indice eorum, quæ sui seculi magis, quàm veterum more, extulerunt: præsertim ubi metus, ne lectori, nec stupido, nec supino, animus hærere dubius possit. Ac velim, ut hoc fiat* δακτυλοδείκτως†. *locis nempe indicatis, quibus sic loqui scriptor amet. Ulteriùs etiam si liceat exposcere,*

*§ Supradictis. Constitut. de secunda Cod. edit.

† digito intento.

exposcere, illud erit, ut ne facile quisquam alium sibi scriptorem desumat, quàm cujus & argumentum, & dictionem, præ multis intelligat. Sive enim materiem attendamus, nemo vel in uno studio, nedum in tam diversis, ubique Argus esse possit: sive etiam dictionem cogitemus, cùm anus Attica in Theophrasto observârit quiddam peregrinum, ac in Livio animadversa sit Patavinitas; quanto magis ex illis Latinobarbaris unusquisque de linguæ suæ indole aliqua transfuderit in alienam! Quare satius sit, edi à quoque gentis suæ scriptorem, quia is faciliùs, certiúsque, quid è suæ nationis genio proficiscatur, perspiciet. Quod si varii sic variè operam partientur; solum supersit, ut aliquis postea exsurgat, qui, pulcrè adeò priorum adjutus laboribus, hunc judicio bono superaddat, ut ex iis condat corpus plenum justumque, vel ejusmodi saltem, quod à perfectione proximè abesse videatur. Nam, si aliquid in his studiis video, profectò qui unum se perficere hoc omne posse speret; majora viribus aggredietur, tanquam Otus, & Ephialtes. Adeò multa hîc etiam spissis obsepta sunt tenebris. In cujusmodi negotio semper habet locum illud Strabonis lib. x: ἅπαντα μὲν τὰ αἰνίγματα λύειν ἐπ' ἀκριβὲς οὐ ῥᾴδιον omnia obscura exactè solvere non est facile. *Equidem non difficile modò, sed ἀδύνατον*, dixero, Exposui liberè, quid fieri ab alis desiderem. Nec enim periculum esse puto, ne quis hujusmodi quid à me exspectet; quando & senium, &*

*impossibile.

† Horat. lib. 1. od. 4.

Vitæ summa brevis, spem nos vetat inchoare longam.

Abundè igitur erit, si ætate hac ingravescenti, post non ita longum intervallum, promissa exsolvam; cumque bono Deo, ex scriptoribus editis, vel ineditis, quos habeo, vel nanciscar, ad grandem ejusmodi substructionem, lapides, & materiem, tanquam unus è multis, deinceps quoque suppeditem; atque ita porrò exornem hanc etiam Spartæ literariæ partem. Neque pro labore, qualem exhibeo, vel reliquo, qui fortasse consequetur, aliud præmii requiro, quàm ut ad tetricum hoc studium, sed Reip. literariæ, civili prudentiæ, ac Ecclesiasticæ antiquitati, mirè utile, aliquid etiam æquis hominibus videar contulisse. Amstelodami, CIↃ IↃ CXLV. III. Non. Sextiles.

GERARDI JOANNIS VOSSII
DE VITIIS SERMONIS,
FALSOQUE SUSPECTIS
LIBER I.

CAP. I.

Operis scopus, agere tum de vocibus male Latinis, tum de falsò suspectis. Duplex esse vitium sermonis, barbarum, & solœcum. An, quod Agellius voluit, sermo rusticus *idem sit, ac* barbarus. Barbarismus *unde dictus, ejusque definitio: ubi Laërtius fortè emendatus. Secta quædam sic dicta Epiphanio. Barbarismus partim in vocibus singulis, partim conjunctis. Illum privarum vocum, vel esse in vocabulis prorsus peregrinis; vel licet originis sint Latinæ, auri tamen Latinæ ignotis. De posterioribus postmodo majoris operis parte dicendum. Hic actum de planè peregrinis: ut sunt* bagauda, garciò, culbicio, scelbmundium, scuria, *& similia magno numero. Quandoque & eo pertinere voces verè Latinas; sed ὁμωνύμως, diversæ quippe tum originis, tum significationis: ut* squilla *pro* tintinnabulo, galea *pro* nave longa. *Ubi & de discrimine navis longæ, ac triremis; & triremim posteriùs inventam. Etiam planè peregrinis accenseri, quæ proximam à barbaris originem habeant; utcumque remotior origo sit à Græcis, vel Latinis: ut* bursa, *quatenus à Gallis; non quatenus à Pœnis, & commento de origine Karthaginis præbuit occasionem. Item* cupla, raubare, *& similia; proximâ quidem origine venientia à Germanis; sed remotiori à Latinis. Eáque occasione ostensum, multa etiam Germanos habere à Latinis, & Græcis; & unde hoc evenerit.*

CUM non ratione modò, sed etiam oratione, mutis præcellamus animantibus: operam nos dare oportet, ne sermo noster, vel hirtus sit, & obsoletus; vel peregrinus, & barbarus: sed talis planè, qualem aures Romanæ agnoscant pro suo. Propterea ingenti opere, sed hactenus inedito, egimus de vocum origine, & proprietate: publici verò juris jamdiu fecimus libros septem de arte Grammatica: quibus hanc velut mantissam adteximus, tum

de Latinitate eâ, quæ meritò; tum de illa, quæ injuriâ eſt ſuſpecta. Eſt quidem rectum, ut dici ſolet, index, & ſui, & obliqui. Non dubium tamen, quin aliud ſit ſcire aliquid † συγκεχυμένως, καὶ ἐν τῷ πλάτει, aliud ὅλως, καὶ ἀκριβῶς *. Quod etiam Ariſtoteles tradit lib. I. Analyt. Poſt. cap. I. Quare & idem non dubitavit agere de Sophiſticis Elenchis: ac tum idem, tum alii, cùm de civili doctrina ſcriberent, vitioſas etiam Reipublicæ formas magnâ curâ explicârunt. Horum igitur exemplo non defugiam laborem, ſeorſum etiam noſtram exponendi ſententiam, partim de vitiis ſermonis; partim quæ pro reiculis vulgo, ac vitioſis, ſed perperam, cenſeantur.

† Confuſe, & latè, ſive generatim.

** Plenè, & accuratè.*

Omnis verò error ſermonis Romani (de hoc enim potiſſimùm loquar) duo ad genera revocatur; quorum prius Græcis βάρβαρον, veteribus Latinis, ſi Agellium † audimus, *ruſticitas* vocatur; credo, quia ruſtici duriùs, aſperiúſque, pronunciarent; hirta quædam, ac rancida, retinerent; nec valde ſolliciti eſſent de ſono cultiore, vel nitore, & elegantiâ ſermonis. Mihi non videtur vocabulum hoc adamuſſim exprimere, quod Græcis βάρβαρον dicitur. Nam ut ruſtici incultiùs loquerentur; non tamen eadem, quæ exteri, vitia committebant. Quod quale ſit, quivis intelliget, qui ſecum cogitabit, quantò aliter loquantur ruſtici; aliter advenæ indigenam ſermonem diſcere aggreſſi. Sanè qui Auguſti ævo Romæ à populo diſcere linguam cœpiſſet Romanam, puto, non dixiſſet, *cujum pecus*. Nec enim tum ſic vulgò loquebantur. Latinum tamen erat, cùm Plautus ipſe, *cuja vox*, & ſimilia, dicat. Ruſtici verò ſermonis hoc genus retinuerant: unde quidam in Antibucolicis παρῳδήσας *:

† Lib. 13. cap. 16.

> *Dic mihi, Damœta, cujum pecus, anne Latinum?*
> *Non, verùm Ægonis: noſtri ſic rure loquuntur.*

** Verbis in alium ſenſum commutatis.*

Credo, homo maligniſſimus non hoc dicere voluit, Gallos, vel Hiſpanos, aut Afros advenas, cùm Latinè balbutiunt, ſic loqui ſolere: ſed illud potiùs, ſic ſermocinari ruſticos, & his ſimiles, Oſcos, aut Volſcos. At βάρβαροι potiùs ad exteros, ac peregrinos, refertur: uti & vox indicio eſt. Nam בַּר valet, *extra*, *foras*. In βάρβαρον geminatur, quam dixi, ſyllaba ad majorem animi averſionem ſignificandam: ferè ut vox ſimilis ſignificationis in iſto,

> —— ἑκὰς ἑκὰς ἔστε βέβηλοι·
> —— *procul hinc, procul eſte profani.*

Utcumque igitur *barbarum*, & *ruſticum*, promiſcuè ſumantur; propriè tamen *barbarum* non tam *ruſticum* notat, quàm extraneum, &

peregri-

peregrinum: quali sermone utentes nec intelligunt, nec intelliguntur. Unde Ouidius v. Trist. el. XI:

Barbarus his ego sum, quia non intelligor ulli.

Et Epops apud Aristophanem * ait, aves, antequam eas loqui docuisset, barbaras fuisse: quod Suidas exponit, *μὴ εἰδότας ἀνθρώπων τὴν φωνήν· nescientes humanam vocem.*

* In Avibus.

Epiphanio *βαρβαρισμὸς* etiam est barbaricæ religionis nomen: eamque religionem obtinuisse ait ab Adamo usque ad diluvium: uti *Σκυθισμὸν*, à Scythis sic dictum, ab diluvio usque ad Abraham. Nempe quatuor illi sectæ sunt; *βαρβαρισμὸς*, *Σκυθισμὸς*, *Ἑλληνισμός*, καὶ *Ἰουδαϊσμός*. Quam sententiam collegit ex illo Pauli ad Coloss. III: *οὐ βάρβαρος, οὐ Σκύθης, οὐχ Ἕλλην, οὐκ Ἰουδαῖος* †. Sed argumento, si verum dicere licet, parum firmo.

† *Non barbarus, non Scytha, non Græcus, non Iudæus.*

Juxta Stoicos, ut apud Diogenem est in septimo, *ὁ βαρβαρισμὸς ἐκ τῶν κακιῶν λέξις ἐστὶ παρὰ τὸ ἔθος τῶν εὐδαιμονούντων Ἑλλήνων· barbarismus ex vitiis dictio est præter consuetudinem felicium Græcorum.* Ubi pro *εὐδαιμονούντων* legere malim *εὐδοκιμούντων*, h. e. *probatorum.* Sanè Suidæ definitur *λέξις παρὰ τὸ ἔθος τῶν εὐδοκιμούντων*, *vox usurpata præter consuetudinem probatorum scriptorum.* Uti solœcismus, *λόγος ἀκαταλλήλως συντεταγμένος*, *oratio incongruè constructa.* Quam ipsam definitionem apud Laërtium legas. Unde colligi solet, barbarismum vocibus inesse singulis; solœcismum, conjunctis. Sed discrimen hoc perpetuum non est. Quippe, ut inferiùs ostendam, non omnis error in vocibus conjunctis, *solœcismus* est dicendus: sed ille duntaxat, qui adversus structuræ *ἀναλογίαν*, sive canonas, peccat. Ut, *Pugio mea, profectus Lutetiæ, penes Romanis.* At non *σόλοικα*, sed *βάρβαρα* sunt, *mendicare de domo ad domum*, pro *domatim*, vel *ostiatim.* *Munera dare supra munera*, pro, *munera muneribus cumulare*, & sexcenta id genus.

Est igitur barbarismus, vel in privis vocibus, vel in conjunctis. Prius genus est duplex. Aliæ enim voces nec usu, nec ortu, sunt Latinæ, aut Græcæ; aliæ verò ortu quidem, non tamen usu sunt tales.

Nec origine, nec usu Latinum, aut Græcum; sed Gallicum est, *bagauda* pro latronibus, apud Prosperum in Chronicis, & Salvianum lib. v. *Bannus*, pro proscriptione; *bannire*, pro proscribere, sive interdicere aquâ & igni, in Legibus Longobardicis: *Advisare*, apud Clemangem de annatis non solvendis, pro consulere, vel deliberare; nempe ex Gallico *adviser: Theada*, populus, leg. Sal. Tit. XLIX. §. I. unde *Theodericus*, populis dives. Perperam scribunt *Theodoricus*, quasi à Græcis es-

ſet, non Gotthis. Contrà *Toloneus*, pro vectigali, ut Belgis *tol*, Capit. Karoli lib. II. §. XIX. Græca origo in prima ſecundam exigeret vocalem.

Baillivus pervulgatum. Latini dixere prætorem peregrinum. Ab eadem gente eſt *garcio*. Nempe ex *garſon*. Nunc nemo ſic loquatur: ſed ſuperioribus ſeculis bonæ id notæ viſum fuit. Itaque legas non in proſa modò; ut apud Petrum Bleſenſem epiſt. CII, & Rigordum de geſtis Philippi Auguſti: ſed etiam carmine; ut apud Guilielmum Britonem lib. X:

Hunc præcedebat cum parma garcio.

Et lib. XI:

Circuit, atque alias ſe garcio vertit ad arces.

Sic illis temporibus è Germanico truffen, etiàm *truffare* dicebant, pro *delicias facere*. Ut apud Cæſarium Haiſterbachenſem lib. V, cap. XXIX: *Ego quoque in Suerbachio fui, & ſatis ibi truſavi.* Ab iiſdem eſt *culbicio*, quod in veteribus gloſſis exponitur, ϛραγγευεία. Nempe ex coelpis, quod aliis caltpis. *Treuga* pro pace: ut *Treuga Dei*, apud Ivonem Carnotenſem epiſt. XC. Similiter pro induciis, *Treugis*, Leg. Longob. lib. II †: ut hodie treuis.

† P. 65.

Multa id genus habes in capitularibus Caroli Magni: ac Legibus Alamannicis, Ripuariis, & Longobardicis. Ut *campus*, à camf, pro *certamine ſingulari*: *cloca*, pro *campana*, à gloc, vel clok: *helmum*, pro *galea*, ab helm: *muffula*, pro *manicis hibernis*, à moffe: *ſala*, pro *atrio*, ex ſale: *ſuldaſius*, pro *prætore*, ex ſchultheis: *ſelbmundia*, pro *ſui jure*, ſeu poteſtate, à ſelb, & mondig: *ſcuria* pro *ſtabulo*, ex ſchuer: *tunicum*, vel *tuninus*, pro *horto*, ex tuyn: & trecenta id genus alia.

Sunt etiam voces peregrinæ, ac barbaræ; quas apud Latinos quidem habeas; ſed aliâ origine, ac ſignificatione. Ita *ſquilla* Latinis herba eſt; item piſciculus, qui Græcè καρὶς: at illi infimæ Latinitatis ſic tintinnabulum dixere, à Germanico ſchelle: ut leg. Salica XXIX. §. ſkella. Item Durando lib. I. de Divin. Off. cap. IV. *Nota ſex eſſe genera tintinnabulorum, quibus in Eccleſia pulſatur; ſquilla, cymbalum, &c.* Poſteaque: *Squilla pulſatur in triclinio, id eſt, refectorio.* Sic *ſcalam*, & *ſcalas*, *vocavere* κλίμακα. Sed barbari pateram appellarunt *ſcalam*; non profectò ex Græco ξύλον, id eſt *lignum*, quia olim è ligno fieret, ut credidit Iſidorus lib. XX. cap. V: ſed planè à Germanico ſchale: ut quoque Paullus Warnefridi indicat lib. I. de geſtis Longobardorum cap. XXVII: *In eo prælio Alboin Cunimundum occidit; caputque*

putque illius sublatum, ad bibendum ex eo, poculum fecit: quod genus poculi apud eos SCALA dicitur: linguâ verò Latinâ PATERA vocitatur.

Hujus etiam generis est *galea*, quo Latinis militare capitis tegumentum significatur; sic dictum, quia antiquitus ex pelle τῆς γαλῆς, sive *mustelæ* fieret. At posteriori ævo *galéam* vocitarunt navigii genus, quod Belgis galeie; nec multum variante voce Gallis, Italis, & Hispanis, dicitur. Chronicon Augustense in epistola Friderici I: *Convenire fecimus apud Pisas victoriosum stolium galearum*. Imò & ad Græcos γαλέας vox pervênit: ut ex Cedreno cognoscere est, ac scriptore Etymologici magni, qui γαλεαν interpretatur εἶδος πλοίου λῃστρικοῦ †. Sed etsi Græcis γαλέα proximam ab ultima corripiat: Latinis tamen erat porrecta. Ut apud Gotfridum Viterbiensem Chronici Parte VIII:

† *Genus navigii ad prædandum.*

Dum petit Italiam celeri vectante galéa.

Et quispiam apud Matthæum Parisiensem, ad an. CIↃCCXLIII, sic Regi ait jocabundus:

In terris galeas, in aquis formido galéas.
Inter eas, & eas, consulo tutus eas.

Imò *galeida* etiam in usu erat: quod apud Godfridum Monachum in Annalibus. Sed valde errant viri doctissimi, qui pro *galea*, seu *galeida*, *triremim* dicere jubent. Favet quidem Phranzes lib. I. c. XXXVI: *Navibus piraticis, quas nunc galeas nominare consueverunt, sive triremibus pro triginta instructi*. Verùm longè meliùs Asser Menevensis in vita Aelfredi Regis ad an. IↃCCCLXXXVII: *Tunc rex jussit cymbas, & galeas, id est, longas naves fabricari, ut navali prælio hostibus adventantibus obviaret*. Multum sanè differunt *navis longa*, & *triremis*. Prior illa longè antiquior: quippe inventa ab Jasone Argonauta; sicut ait Plinius lib. VII. cap. LVI. At, ut ibidem legas, Thucydides prodidit, triremem primò factam ab Aminocle Corinthio; idque trecentis antequam ea scriberet annis. Id fuerit annis post Jasonem ampliùs quadringentis. Discrimen verò inter eas tale, quòd in longa navi ordines remigum considerent in porrectum: in biremibus, triremibus, quadriremibus, ac porrò cæteris, in sublime. Quod Græcis εἰς τὸ ὕψος, non solùm εἰς τὸ μῆκος. Nempe hic tabulata plura consurgebant, ut gradibus etiam differrent remiges: de quo & in primo de re poetica diximus.

Non desunt, qui vocem *galéa*, vel *galeida*, esse putent ex Latino *galea*, quasi *navim* dicas *galeatam*: quomodo B. Hieronymus dixit

prologum galeatum; qui vulgari Bibliorum versioni præmitti solet. Et fortasse crebrò navis in prora παράσημον * habuit galeam: uti illa, quæ Corintho Ovidium vexit. Sic enim scribit lib. I. Trist. eleg. X:

** Insigne, sive tutelam.*

Est mihi, sitque precor, flavæ tutela Minervæ,
Navis: & à picta casside nomen habet.

In puppi erat Minerva; in prora autem cassis: unde ei galeæ, vel cassidis nomen. Ac fortasse hoc παράσημον * frequens: ut inde extensa sit significatio, etsi παράσημον id non esset. Vel qui primæ navis longæ, quam vidissent, hoc παράσημον, & nomen scirent, inde omnes naves longas sic nuncuparunt.

** Insigne.*

Sanè peregrina sunt quædam, quæ ἀμέσως † sint à gentibus iis, quas Romani dixere barbaras: ἐμμέσως * interim originem habeant à Romanis, vel Græcis. Ita à Gallico *bourse* est *bursa*, pro *marsupio*: ut apud Augustinum T. X. ad fratres in eremo, serm. XXXIII, qui est de detestatione ebrietatis. Item Hincmarum epist. VIII. c. III, & Petrum Blesensem epist. LXXIV. Non dubium tamen, quin Gallicum vocabulum sit à Græco βύρσῃ, *corium*, unde marsupia fiebant. Sanè & Græca hæc vox occasionem præbuit fabulæ, qua commenti, Didonem ab Afris emisse solum, quantum circumdare taurino possent tergo: &, ut Appiani utar verbis, ὅθεν βύρσα ταύτῃ πελάσῃ. Nimirum arcis Carthaginensis à Didone exstructæ nomen erat בֻּצְרָה botsra: unde Græci, qui צ non habent, fecere βύρσα: cum *botsra* non *corium*, ut βύρσα Græcis; verùm *arcem*, sive *munimentum*, atque, ut posteriores dixere, *burgum* notet. Sed de de isto pluribus diximus alibi †.

† Immediatè, sive proxima origine.
** Mediatè, sive remotè.*
† Lib. I. de Theologia gentili, & Physiologia Christ. cap. 32.

Addam paucula alia, quorum propinqua origo itidem à barbaris; remotior non item. Hujusmodi in Constitut. Karoli M. est *cupla canum*. Quod ex Germanico koppel hunden. Sed koppel omnino est ex *copula*: In lege Salica est *raubare* à Germanico rauben. Sed rauben est corruptum ex Latino *rapere*. Hujusmodi cum dicimus à barbaris manare, proximam originem attendimus. Quare possis huc etiam referre, cum, vulgarem linguam sequentes, *squinantiam* multi dicunt pro *synancha*: vel (de quo inferiùs loquar) *sciaticam*, pro *ischiade*, sive *ischiaco dolore*. Ex bonis enim Latinis, aut Græcis, facta sunt mala linguæ vulgaris, indeque malè Latina.

Sed hoc non temere persuasero nonnullis eruditis Germanis, vel Belgis: qui injuriam sibi putant fieri, nisi fatearis, quibus ipsi vocabulis utuntur, ea à sese obtinere: ut qui αὐτόχθονες * sint, vel saltem, ex quo terras suas tenuere, prœliis quidem non ra-

** Indigenæ, vel potius Aborigines.*

rò,

rò, at bello non magis, quàm Parthi, à Romanis unquam, aut Græcis, sint devicti: unde colligunt, nihil caussæ esse, cur non credamus, vocabula ea, quæ habent communia, è veteri Lingua Celtica, qualis etiam est Germanorum, potiùs esse derivata ad Græcos, & Latinos; quàm ut ab his illa devenerint ad Germanos. Itaque malunt, à coppel esse *copula*; à rauben, vel roouen, esse *rapio*; imò & ipsum Græcum ἁρπῶ sive ἁρπάζω: ac par ratio in id genus sexcentis. Credo, hæc non dicerent, si scirent, longè aliam fuisse linguam Teutonum priscam, cujus bona pars deperiit: aliam postea receptam, quæ multa admisit exotica, & ita admisit, ut vetera paullatim venerint in oblivionem. E. G. Vatter, aut Vader, in usu est Germanis, ac Belgis; idque è Latino *pater*, Græcóque πατὴρ: sed prisci Germani pro eo dixere atto: ut est in oratione Dominicâ Gothicâ; quæ incipit, Atta unsar thu in hemina: pro quo Atto apud Walafridum Strabonem: hodieque in Frisia, veteris linguæ observantiores pro eo haita usurpant. Sic enim Dominicam hanc orationem ordiuntur: Ws haita du der=stu biste yne hymil. Cantabri item ex veteri Lingua Celtica retinent *aita*. Unde sic easdem preces auspicantur: *Gure aita ceruè tan aicena.* Longum esset alia in hanc rem adferre: etiam de lingua Persica, veteris Celticæ, vel Scythicæ propagine. Quærat aliquis, unde igitur sit, quòd Teutones, seu Theotisci, sive Germani, obliti linguæ propriæ, tandem ita receperint exotica. Hoc bellè nos docet Walafridus, ab oculorum vitio dictus Strabo, Abbas Augiensis; quo nemo hæc meliùs scire potuit, ob variam doctrinam, & non aspernandam antiquitatem: ut qui ante annos vixerit octingentos, temporibus Ludovici Pij. Hic lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. VII. primùm docet, Theotiscos, hoc est, Teutones sive Germanos, multa accepisse ab Romanis, Græcisque; ut kylch à κύλιξ, seu *calix*: vatter à pater, vel πατὴρ: mutter ex *mater*, vel μήτηρ: genez à γυναικεῖον, sive *gynecæum*: kyrch à κυριακὸν: bâpst à *Papa*: herr ab *heros*: moon, & monath à μήνη. Quibus similia addere potuit innumera. Posteà verò subjungit: *Si autem quæritur, quâ occasione hæc advenerint, dicendum & barbaros in Rep. Romana militâsse, & multos Prædicatorum Græcæ & Latinæ locutionis peritos, inter has bestias cum erroribus pugnaturos venisse: & eis pro caussis, multa nostros, quæ priùs non noverant, utilia didicisse; præcipuéque à Gothis; qui & Getæ, cùm eo tempore, quo ad fidem Christi, licet non recto itinere, perducti sunt, in Græcorum provinciis commorantes, nostrum, id est, Theotiscum sermonem habuerint. Et, ut historiæ testantur, postmodum studiosi illius gentis divinos*

divinos libros in sua locutionis proprietatem transtulerint, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quasdam Scytharum gentes, maximè Tomitanos, eâdem locutione divina hactenus celebrari officia. Ut licet ipse non inter Teutonas modò, sed & φιλοτεύτονας *, cupiam haberi; non possim tamen me illis aggregare, qui sic in animum inducunt, omnia nostra nos habere à nobis. Nec enim omnis sermò Teutonicus amplius indigena est; etsi longè pauciora debeamus Romanis, & Græcis, quàm inclytæ nationes, linguam quæ notholatinam usurpant. Atque hæc dicta sint de peregrinis, quæ barbariem sermoni affundunt Latiali.

* *Germanorum amantes.*

CAP. II.

Barbarorum numero eximi debere peregrina, quæ, florente Româ, facta sunt Romana. Cujus generis pluscula adferuntur. Ac primò quæ Gallis debeantur. Ut alauda, *nomen Romanis militibus impositum è lingua Gallica. Item* ambactus. *Sed hoc pro diversa significatione, vel est Gallicum, quomodo usus Cæsar: vel Romanum, qua significatione etiam pro eo dicitur* ambaxus. *Ab iisdem Gallis esse* benna; *à quo* combenno, *&* bennarius. *Item* bracca; *unde Narbonensi Galliæ nomen* braccatæ. *Interea hoc tegumento etiam usos esse Germanos, Sarmatas, Bessos, Sacas, Persas. Adhac* essedi, *vel* essedæ *nomen:* & gæsi, *vel* gessi, *unde* Κιλλαὶ Γαισάται, Γαισάτοι, *&* Γισάτοι. *Pollux emendatus. Item* materis, *& conjectura de ejus vocabuli origine. At de* peculio *falli viros doctos: non item de* petorrito: *quod tamen remotiori origine est à Græcis. Esse & à Gallis* rheda; *unde* epirrhedium, *quâ formâ à* carro acerra. Rheno *etiam ab iisdem.*

NEc tamen omnia damnantur peregrina, tanquam barbara: sed illa duntaxat, quæ neque donata olim fuerunt civitate Romanâ, neque donari postea meruerunt. Illa igitur excipimus, tum quæ, à barbaro licet fonte derivata, florente nihilominus Româ sunt recepta ab inculpatis linguæ Latinæ auctoribus: tum etiam, quæ junioribus postea similis expressit necessitas. Ordiar à priori genere: ubi pluscula à Gallis venientia, quando hi proximi fuere Romanis, primo referam loco.

A L A U D A nomen legionis erat; in qua soli cives Romani; ut in auxiliis socii. Et tamen Cæsar hoc Gallicum imposuit nomen. Legionis ejusce meminit Cicero ad Atticum, & in Philippicis non semel. Sic

Sic hi milites dicebantur, quòd galeis cristatis referrent avem, quam Galli *alaudam*; Latini à *galero*, sive *casside*, *galeritam*, & *cassitam*, nuncupabant. Plinius l. XI. c. XXXVII: *Galerita appellata quondam: postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dederat alauda.* Marcellus Empiricus initiò c. XXIX: *Avis galerita, quæ Gallicè alauda dicitur.* Sanè hodiéque Gallis vocatur *aloëtte*: & Belgis leeurik, ex *alaurik*. Scio, aliter longè Goropius Becanus lib. I. Gallicorum. Sed eum abunde refellunt, quæ diximus.

AMBACTUS Gallicum esse, auctor est Festus, sive Paullus. Pro servo usum esse Ennium, ait idem: & in glossis Philoxeni legitur, *Ambactus*, δοῦλος μισθωτός †. Et in Glossis Placidi: *Ambactus, servus*. Sed hac significatione non arbitror esse Gallicum; verùm origine Romanum. At Gallicum viciná admodum significatione pro ministris, sive, ut nunc loquimur, officialibus. Quomodo usurpat Cæsar, lib. VI. belli Gallici: *Equitum, ut quisque est genere, copiisque amplissimus, ita plurimos circum se ambactos, clientesque habet.* Sanè hodieque plerisque Belgarum terris ambacht opificium; ambachter, vel ambachsman, opifex. Sic apud Otfridum Monachum, qui circa annum claruit nongentesimum, habes in Euangelio lib. I. cap. XXV, ambachten pro operari: & Willeramus abbas (ante annos IↃLXX) Sie ambachten theno liube. *Operabantur cibum vitæ.* Cæterùm non de vilibus solùm opificiis, sed honestioribus etiam ministeriis, fuisse usurpatum: cognoscere est, non ex Cæsare solùm; sed etiam Kerone, monacho divi Galli: qui ministerium, & officium interpretatur. Sic enim in Glossario: *Minister*, ambaht. *Ministraverit*, ambahtit: *Officina*, ambahti. *Officio*, ambahte. *Officia*, ambaht. Hodieque in Flandria sic præfecturas nuncupant; ut Cassel-ambacht / Bergen-ambacht / Belle-ambacht / atque, (primæ pene meæ pueritiæ sedem) Vueren-ambacht. Imò ampt / sive potiùs ambt, (quod adeò est generale, ut de principum munere sive officio utamur) est ex ambet contractum; uti hoc ex ambaht factum. Hæc pluribus sum persecutus; quia Antonius Augustinus in Notis suis ad Festum negat, scire se, cur Festus Gallis hanc tribuat vocem. Imò & Josephus Scaliger, atque alii, arbitrantur, hæc Festo esse à Paullo adsuta. Hoc si est, saltem non fuerit absque judicio factum. Nam Longobardus ille non videtur vicinorum ignorâsse Gallorum linguam: & ex Cæsare potuit addiscere, qui *ambacti* dicerentur. Interim censeo, *ambactum* aliud fuisse Ennio, nempe servum. Qui *ambactus* vocabatur, (ut Salmasii etiam opinio est, in notis ad Flavii Vopisci Carum, Carinum, & Numerianum) quasi ὁ περιφόρητος, vel ὁ περιφερόμενος:

† *Servus mercenarius.*

μδρος: hoc eſt, ut Feſtus exponit, *circumactus*: quia, mercedis gratiâ, hac illac circumageretur, ac circumduceretur. Pro *ambactus* etiam *ambaxus* dixere, teſte eodem Feſto: nempe ab *axo* pro egero, ut *faxo* dicebant pro *fecero*. Ab *axo axites* dii, & *axioſæ*, vel *axitioſæ* mulieres Varroni apud Plautum. Vide, quæ fuſe de eo dixi lib. III. de Analogia † cap. XLI.

† *Sive lib. 5. de arte, Grammatica.*

BENNA acceptum à Gallis. Feſtus: *Benna linguâ Gallicâ genus vehiculi appellatur: unde vocantur combennones, in eadem benna ſedentes.* Sanè benne hodieque Belgis corbis, ciſta, vehiculum vimineum quadratum duabus rotis volubile. Hinc *bennarius*, pro quo in Gloſſis Philoxeni, *benarius*, atque exponitur σκηναρχης. *Benna* vocabulo uſus Cato de R.R. cap. XXIII. Ubi tamen ab Auſonio Popma editum eſt *mena*. Sed *benna* eſt in editionibus prioribus, etiam illâ Roberti Stephani: ac defendit clariſſimus, & collega quondam amiciſſimus, Joannes Meurſius.

BRACCARUM vocabulum meritò Gallis adſcribitur à Diodoro Siculo lib. V. χρῶνται καὶ ἀναξυρίσιν, ἃς ἐκεῖνοι βράκας προσαγορεύουσιν. *Vtuntur etiam veſtimentis, quæ ipſi bracas appellant.* Quas & Viridomaro, Gæſatarum Gallorum duci, tribui videas à Propertio lib. IV. el. XI. Imò Galliæ pars hinc dicebatur, *braccata*: nempe Narbonenſis; unde apud Tranquillum in Julii Cæſaris vita:

——Iidem in curia

Galli braccas depoſuerunt: latum clavum ſumſerunt.

Nempe ut *togata* Gallia Ciſalpina: ita *braccata*, quæ *Provincia* nominatur, quia prima è tranſalpinâ eſt facta provincia: reliqua omnis *Comata*, quam Cæſar perdomuit. Ideo Heſychius voce Ἀναξυρίδες, habet βράκια βαρβαρικά. In Gallis etiam uſi his noſtri Batavi; ut eſt apud Lucanum in primo. Nec ſoli tamen Galli; ſed & in Germania nonnulli: ut Vangiones, in quorum ſolo Wormacia, Oppenheimium, Moguntia. Imò præter Gallos, & Germanos, uſurparunt Sarmatæ. Conjunxit quippe hos Lucanus, loco memorato:

Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis,
Vangiones, Batavique truces.

De Sarmatis, & Getis, imò & Beſſis, ac Perſis, idem Ovidius docet Triſtium lib. III. eleg. X. lib. IV. eleg. VI. lib. V. eleg. VII. & X. Ac eâdem mente ἀναξυρίδας, Sacis, ac Scythis, tribuit Herodotus in VII. Paullò aliâ mente Pomponius Mela lib. II. cap. I: *Sarmata totum braccati corpus.* Nam hic videtur indumentum ſignari, quod thoracem,

ventrem,

ventrem, tibias, partesque adversas, pariter tegeret. Cùm verò non in Occidente modò, & Septentrione; sed Oriente etiam, *braccas* dixerint: planè mihi persuadeo, esse ex iis vocabulis, quæ ex Oriente, ac fortasse jam à linguis Babylone confusis, in terras alias permearint. Sed hoc non impedit, quo minùs Romani habeant à vicinis Gallis. Sanè hodiéque hi vocant *brayes:* uti Belgæ, broeh. Nempe A, & O, facilè commutantur. Itaque pro *mater* pronunciabant barbari *moter*; unde nostrum moeder.

BULGA origine Gallicum esse ab eodem Festo accepimus: qui & *sacculum scorteum* exponit: uti Nonius, *folliculum omnem, & sacculum ad brachium dependentem*. Hodiéque Galli, eliso L, ut sæpe, dicunt *bouge*, & diminutivo usitatiori *bougette*. Usi *bulga* voce Lucilius, & Varro; teste Nonio.

ESSEDUM etiam est vehiculi vel currus genus, quo soliti sunt pugnare Galli: ut scribit Junius Philargyrius in III. Georg. A Belgis præcipuè videtur; quando *Belgica esseda* ait Maro ibidem. Verùm à Belgis accepisse etiam videntur Britanni. Nam *Britanna esseda* dixit Propertius lib. II. eleg. I. Seneca in muliebri genere utitur epist. LVI. *In iis essedas transcurrentes pono.* Ejusq; exemplo Jornandes initio historiæ Gothicæ: *Curribusque falcatis, quos more vulgari essedas vocant.* Ab *essedo* est *essedarius*, essedi moderator. Partim *essedi*, partim *essedarii* vocabulo, usi quoque Cicero ad Trebatium lib. VII. epist. VII, & X, Cæsar lib. V. belli Gallici, Seneca epist. XXIX, Suetonius in Caligula cap. XXXV, & in Claudio cap. XXI.

A Gallis etiam GESA, seu *Gæsa*. Utroque enim modo dixere; ut Græci γέα, & γαῖα *. *Gesa* vel potiùs *Gæsa*, defendi potest è Plutarchi Marcello: cujus postea verba apponam. Et apud Sosipatrum est, *Gesa*, εἶδος ἀκοντίου †. Sed alii Græcorum γαισὰ, etiam in historia Judithæ cap. IX. Ac similiter *gæsa* legas in antiquis Latinorum codd. Mss. Cæterum gæsa Gallorum fuisse; auctor nobis Marcellus. Præter Varronem, & Maronem, quorum loca idem Nonius adfert; usus quoque Cæsar in tertio de bello Gallico: *Hostes ex omnibus partibus, signo dato, decurrere; lapides, gæsaque in vallum coniicere.* Hesychius: Γαισὸς ἐμβόλιον ὁλοσίδηρον· οἱ δὲ μισθὸν ἢ ὅπλον ἀμυντήριον· *Gæsus, jaculum totum è ferro: at secundum alios, merces sive stipendium, vel etiam telum propulsatorium.* Ubi vidémus, ut nonnulli putarint, γαισὸν notare *mercedem*. Quam opinionem secuti Polybius lib. II, & Plutarchus in Marcello. Nam ille γαισάτας, ait dici διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν, *quia ære militando mererent:* hic verò sic scribit,

* *terra.*

† *Iaculi Genus.*

bit,

bit, *μετεπέμποντο τοὺς μισθοῦ στρατευομένους, οἱ Γαισάται καλοῦνται*· *Arcessebant è Gallis milites stipendiarios, qui Gessatæ vocantur.* Propterea existimabat vir eruditus, esse à voce Germanica *gesindium*, vel *gasindium*: ut vocatur familia mercede conducta. Habes in Legibus Longobardicis Tit. XLII. §. 4. & alibi in iisdem, non semel. Et in veteribus Glossariis: *Gasindium, servitium. Gasindio regis; serviente, vel camerario.* Imò & in iisdem legas *Gasindiis, judicibus.* Quomodo & Papias: *Gasindiusque honor sub judice.* Sane hodieque Germanis gesinde familiam notat. Sed cùm *Gæsum* fuisse telum Gallicum, satis ex Varrone, Marone, & Polybio constet: non dubium, quin veriùs inde *gæsati* dicantur, vel, ut apud Plutarchum scribitur, *gessati*, à *gesso*. Meminit & Strabo in V; ubi eos, qui cum Senonibus Romam cepere, vocat Γαιζάτας Κελτούς*. In Orientis etiam notitia est, *Galli gæsati.* Apud Servium in VII. Æn. legas, *Gallis etiam viros fortes gæsos vocari.* Ubi fortasse *gæsati* scribendum. Existimare aliquis possit, gæsis etiam usos esse Afros, propter illud Pollucis lib. VII. cap. XXXIII. *Δόρυ ὁλοσίδηρον, καλεῖται δὲ γαισὸς, καὶ ἔστι Λιβυκόν*· *Hasta è ferro tota; vocatur autem gæsus; estque hasta Libyca.* Sed nemo id veterum prodidit: & tam multa, quæ hactenus attuli, satis docent, pro Λιβυκὸν, debere Κελτικὸν rescribi.

** Gæsatas Gallos.*

MATER quoque, seu *materis*, teli genus, est à Gallis. Sisenna lib. III†: *Gallia materibus, Suevi lanceis configunt.* Et lib. IV. *Alii materibus, aut lanceis, tamen medium perturbant agmen.* Cornificius, sive quisquis Herennianus ille magister*: *Ut si quis Macedones appellaret hoc modo; Non tam citò sarissæ Græciâ potitæ sunt: aut idem Gallos significans dicat; Nec tam facilè ex Italia materis Transalpina depulsa est.* Usus & Livius lib. VII: *lævo humero matari prope trajecto.* Straboni lib. IV. eam vocem restituit Josephus Scaliger notis in Eclogam Lucani ad Pisonem. Imò & ante eum sic legerat Turnebus lib. IX. Adversf. cap. VII. Ubi & apud Cæsarem in primo belli Gallici scribendum monet: *Nonnulli inter carros, rotasque, materes, ac tragulas subiiciebant, nostrosque vulnerabant.* Cæterùm hodieque esse Gallis in usu, docet H. Stephanus lib. IV. schediasm. III. Cum verò fuerit longioris lanceæ genus, ut ex Strabonis lib. IV. videmus; ac hastis lanceisque mensuram alicujus velut decempeda capere, mos sit militaris: conjectabam, *mater* dici quasi meter, h. e. *mensurantem*; *vel dimetientem.*

† Apud Nonium in Materæ.

** Lib. 4. ubi agit de Denominatione.*

PECULIUM esse vocem Gallicam, multi è Jurisconsultis tradiderunt; propter illa Ulpiani in Digestis lib. XXIII. Tit. III. qui est de jure dotium L. IX. *Cæterum si res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt,*

quæque

queque Galli peculium appellant, videamus an statim efficiantur mariti. Quem ad locum sic, alios secutus, vir bene de studiis meritus, Dionysius Gothofredus annotavit: *Gallorum vox antiqua: ut combenna, petorita, alauda.* Verùm haut aliud voluit Ulpianus, quàm Gallos *peculii* vocabulo uti pro παράφερνη, sive iis, quæ extra dotem essent data: ut dos quidem marito cederet; sed extra eam data, mulieris viderentur; utcunque mariti in domo ageret. Galli igitur vocem Romanam restrinxere ad usum peculiarem. Revera autem Romanum est vocabulum, à *pecude* derivatum: unde & *peculatus*. De hac voce *peculii*, & *peculiaris*, in Originum libris plura diximus; aliquid etiam, lib. IV. Orat. Instit. cap. VIII. §. XII.

PETORITUM ab iisdem Gallis esse, à Varrone traditum fuit in quartodecimo rerum divinarum: atque inde Agellio lib. XV. cap. XXX. Varroni etiam Fabius subscribit lib. I. cap. V. Festus quoque Gallicum esse vehiculum agnoscit: sed de origine vocabuli videtur aliud statuisse. Nam esse ait, qui ab Æolibus putent acceptum: alios quoque ab Oscis deducere, quia sit ὄχημα τετράκυκλον †: Osci verò pro τέσσαρα dicant πίτορα· πίτορις autem fortasse factum ex τέτρις, vel πίσυρις. Nam πίτορις non puto apud quemquam eorum reperiri, quos Græcæ linguæ scriptores hodie habemus. *Petoriti*, sive *petorriti* vocem etiam usurpat Ausonius epist. VIII:

† *Vehiculum quadrirotum.*

Cornipedes rapiant imposita petorrita muli.

Et epist. XIV:

Canteri moneo male nota petorrita vites.

RHEDA itidem Gallicum est. Quinctilianus lib. I. cap. V: *Plurima Gallica valuerunt: ut rheda, & petorritum quoque: quorum altero Cicero tamen; altero Horatius utitur.* Est vehiculi genus: unde *rhedarium vehicularium fabricatorem* legas apud Capitolinum in Maximo, & Balbino. Sic *carpentarius vehicularius fabricator*, de eo qui fabricat carpenta. Nempe generale est nomen *vehicularii*: sed *rhedarii*, & *carpentarii*, sunt specialia. A *rheda*, & Græco præverbio, factum est *epirrhedium**, genus carri quadrati, quod Jos. Scaliger rectè scripsit transferri posse *arcerram*; cùm hoc nomen sit ab *ad*, & *carrus*; non ab *arca*, ut putabat Varro lib. IV. de L. L. Quid verò *arcerra* sit, docebit Agellius lib. XX. cap. I.

* *Fabius lib. I. cap. 5. Iuvenalis usus sat. 8. vers. 66.*

RHENO ab iisdem Gallis esse, vult Varro in IV. de L. L. Alii autumant, esse à Germanis, Gallorum fratribus: atque ita dici, quia uterentur eo Rheni accolæ. Movet eos, quòd Cæsar in sexto de bello Gallico non de Gallis, sed de Germanis scribat, uti eos parvis rheno-

num tegumentis. Habes & apud Salluſtium in Hiſtoriarum fragmentis. Erat autem veſtis pellicea ab humeris uſque ad umbilicum dependens; ut legitur in vett. gloſſis Mſſis: idemque firmat Servius in illud III Georg.

Et pecudum fulvis velantur corpora ſetis.

Nec non Iſidorus Orig. lib. XIX. cap. XXIII. Sed hic eſſe ait Germanicum. Nempe & hoc ex communi erat lingua Celtica.

Cap. III.

A Germanis accepere Romani vocem frameæ: *quæ ſi idem notat, ac* ῥομφαία, *ſive* rumpia; *etiam eo haſtæ genere uſi fuerint Thraces. Itidem à Germanis eſt* cateja: *quæ tamen in uſu etiam Belgis, Macis, Hyrcanis; fortaſſe & Perſis. A Britannis, ſi non Belgis, eſt* covinus: *eoque etymon illi non eſſe quærendum extra linguam Celticam.* Covum, *&* cohum, *pro* Cœlo, *priſcis Latinis, & vocabuli ejus origo. Ab Hiſpanis eſt* lancea: *cujus tamen uſus etiam Germanis fuit. A Sardis eſt* maſtruca.

A Gallis venio ad propinquam gentem, magnam matrem noſtram Germaniam; inde petiturus Britanniam, hinc Hiſpaniam. Contentus autem ero, è quaque harum nationum uno, vel ſummùm & altero vocabulo. Quippe ad Afros propero, & Aſiam imprimis; unde linguæ omnes, & ipſum genus humanum.

A Germanis eſt Frameæ vox. Quâ uſus eſt Juvenalis ſat. XIII.

Et Martis frameam, & Cyrrhæi ſpicula vatis.

Germanis deberi, docet iſte Taciti locus lib. de Moribus Germanorum: *Rari gladiis, aut majoribus lanceis, utuntur. Haſtas, vel, ipſorum vocabulo, frameas gerunt, anguſto, & brevi ferro; ſed ita acri, & ad uſum habili, ut eodem telo, prout ratio poſcit, vel comminus, vel eminus, pugnent. Et eques quidem ſcuto, frameâque, contentus eſt: pedites & miſſilia ſpargunt &c.* Hodieque, ut ibi monet Rhenanus, ſtylus cultellis adhærens, à *framea* ſimilitudine, Germanis friem, ſeu pfriem, uti Belgis priem nominatur. Fortaſſe & Thracibus in uſu fuit. In gloſſis enim Cyrilli, ut vocant, legitur †: ῥομπαῖα, framia, gladium. At Livius de Thracibus ait lib. XXXI: *Romphææ, ingentis & ipſæ longitudinis inter adiectos undique ramos impediebant.* Etiam Agellii eſt lib. x. cap. XXV: *Rumpia genus teli eſt Thracæ nationis: poſitumque hoc vocabulum in Q. Ennii annalium quintodecimo.*

† Col. 603

duodecimo. Sed idem Agellius paullò antè telorum, jaculorum, & gladiorum genera recensens, *rumpias*, & *frameas*, ut diversas recenset.

Cateia itidem à Germanis videtur. Gallicum esse telum, ait Servius in illud vii. Æn.

Teutonico ritu soliti torquere catejas.

Ac similiter Isidorus lib. xviii. Orig. cap. vii. Ubi ne turbet, quod Horatio ait *Cajam* nuncupari. Nam rectè Lipsio in Poliorceticis lib. iv. dial. iv. observatū, pro *Horatius* legi debere *Dorcatius*: cujus & alibi meminit Isidorus. Cæterum Catejam Germanis meliùs tribuit Alexander Neapolitanus lib. vi. Genialium Dierum cap. xxii. Favet enim Maro, cùm torqueri ait Teutonico ritu. Imò Donatus ad eumpse locum sic scribit: *Hi omnes imitati Teutonas mittebant telorum species, quæ Cateja dicebantur.* Nec soli tamen Teutones, vel Galli, utebantur; sed etiam Afri: unde de Macis, Hannibalem ex Africa sequentibus, ita Silius lib. iii:

——*Pandâ manus est armata catejâ.*

Inque Asia Hyrcani: qua de gente Valerius Flaccus lib. i. Argonaut.

Et puer è primo torquens temone catejas.

Imò veteris vocabularii scriptor ambigit, Gallicum sit, an Persicum: sed ad Persas inclinat. Subdit enim: *Cateja, lingua Persarum, est sagitta barbulata, quâ utebatur Hercules.*

A Britannis creditur esse Covini vox; propter hoc Pomponii Melæ lib. iii. cap. vi: *Dimicant* (Britanni) *& bigis, & curribus, Gallicè armati. Covinos vocant, quorum falcatis axibus utuntur.* Etiam Tacitus in vita Agricolæ pugnam cum Britannis describens, *covinarios* eorum nominat semel, & iterum. Sic autem vocat, quia è covino pugnarent. Sed & Galliæ Belgicæ in usu fuisse, liquet ex hoc Lucani in primo:

Et docilis rector rostrati Belga covini.

Ut verò falcatos axes eis tribuit Mela: ita *falciferos* nuncupat Silius in septimodecimo. Nec semper tamen fuisse falcatos; sed in bello duntaxat: innuit Martialis lib. xii. epigr. xxiv: ubi poëta is ait, jucundiùs se vectum covino, quàm carrucâ ullâ, vel essedo. Locum adi. Eo minùs censeo, nomen esse ἀπὸ τῆς κοπῆς, h. e. *sectione*, quæ fieret falcibus. Ac nihilo rectiùs à *cavea* derivant alii, in his Franciscus à Quercu, quia in eo, velut caveâ, consideretur; ut quæ & ad consessum cathedras haberet; unde in glossis Philoxeni legas, *Covinus*, κάῤῥιον καθεδρωτόν. Nempe neque hoc de loco camerato, & καθεδρωτοῦ, neque alterum de falcium sectione, vel Græcum juvant ἔτυμον, vel Latinum: cùm vocis

Celticæ

Celticæ origo peti debeat è Celtarum lingua; qualis Germanica. Si igitur à sectione est nomen, sic potiùs dicatur à Germanico hawen, quod Belgis hauwen. Utrumque significat *secare*. Sed quia, ut dixi, id non erat perpetuum covinis, ut essent falciferi: at semper forent camerati, tectique, vide an non potiùs vox sit à Germanico haven, id est, *æther*, *cælum*: pro quo Angli *heaven*: quomodo *covinus* sonabit id quod Belgis esset, gehemelde wagen. At haven pro æthere vel vox est primigenia; quales sunt quę obtinuere à Babylonica linguarum confusione: vel sit ab Hebræo חפה *choven*, h. e. tegens. Siquidem, ut poëta

I. Met. * ait, *tegit omnia cælum*. Itaque & priscis Romanis cælum ab Hebræo istoc, non à *chao*, ut Festus putabat, *cohum* dicebatur, vel *covum*: unde apud Varronem *Iuno covella*, h. e. οὐρανία, sive *cælestis*: nisi potiùs apud eum *novella* legendum: quod visum Scaligero in secundo de Emendatione Temporum.

Ab Hispanis est LANCEA: ut testatur Varro apud Agellium lib. xv. cap. xxx. Nisi & hoc à Gallis; quod apud Diodorum Siculum legas lib. v. ubi ait: προβάλλονται δὲ λόγχας, ἃς ἐκεῖνοι λαγκίας καλοῦσι· *Præ se ferunt hastas, quas lanceas illi dicunt*. Pro Hispanis est, quòd non uni Hispaniæ oppido hinc nomen. Sanè *Lancia* Floro lib. IV. memoratur in Hispania. Maxima Asturiæ urbs Dioni prædicatur lib. LIII. Orosius quoque meminit lib. VI. cap. XXI. Itidem λαγκιάτους in Asturia statuit Ptolemæus. Idem Λαγκίαν Ὀππιδάναν, *Lanciam Oppidanam*, in Lusitania agnoscit. Inque veteri inscriptione, quæ est Alcantaræ in ponte, nominantur *Lancienses Oppidani*, & *Lancienses Transcudani*. Sed possis hæc nullo negotio conciliare, quia origo ab Hispanis: inde traductũ ad Gallos: de quibus scivit homo Græcus, ut propioribus, & magis cognitis: sed Romanis per bella notiores Hispani, quàm Græcis. Imò non modò inde accepere Galli, & Germani: quos lanceis usos, con-

† *Apud Nonium.* stat itidem ex Diodori quinto; uti & istis Sisennæ verbis lib. III †: *Gallia materibus, Suevi lanceis configunt*. Hodieque Germani peditem vocant lands-knecht, q. d. lancearium militem. Uti vero res inde, ita & nomen: non ἀπὸ τῆς λόγχης, ut Festus, sive Verrius nugatur. Tandem & usi sunt Romani, ac Græci. Lucanus lib. VII:

Cujus torta manu commisit lancea bellum.

Curtius lib. IX. de Horata Macedone: *Igitur Macedo, haut dubius, eminus interfici posse, lanceam emisit*. Sed Græci posteriores non λόγχας, vel λαγκίας, verùm μέναυλα dixere. Quomodo usi Julius Africanus de

apparatu

apparatu bell. & Constantinus in Tacticis. Explicat Leo Imp. in Tact. cap. VI. §. 32. *Οἱ μὲν εἶχον κοντάρια, οἱ δὲ τὰ λεγόμενα μέναυλα, ἅπερ οἱ ἀρχαῖοι λόγχας ἐκάλουν. Habebant contaria, id est, hastas, quas nunc menaula vocant: quæ olim antiqui lonchas nominabant.*

GESA, de quibus antè dictum, Hispanis etiam tribuit, imò eorum inventum facit Athenæus in VI†: Παρὰ Σαυνιτῶν θυρεοῦ χρῆσιν, παρὰ δὲ Ἰβήρων γαίσων. *A Samnitibus scuti usum, ab Hispanis gæsorum.* Quid Romani aliunde habeant, exponit. Et possint ab Hispanis accepisse tam Galli, quàm Romani. Paullatim enim nova reperta ad gentes alias, atq; alias, eunt. Itaque fortasse & Macedones usi. Saltem in quibusdam Statii libris II. Achilleidos legas: († *Pag.* 273 *edit. Commel.*)

—— Didici quo Pæones arma rotatu,
Quo Maceta sua gesa citent.* (* *Al.* tela.)

Ex Hispania Pœnos petituri, obiter visemus Sardos; quia inter Italos, Pœnosque, interiecti. Uti Pœnos, ita & hos Phœnicum esse colonos, cognoscere est ex quinto Diodori. A Sardis est MASTRUCA, sive *mastruga*, vestis ex pelliculis ferarum: ut scribit Isidorus†, qui Germanicam vestem facit. Sed sequi malo Ciceronem: cujus illud pro Scauro: *Quem purpura regalis non commovit, eum Sardorum mastruca mutavit*. Et orat. de provinciis Consularibus meminit *mastrucatorum Sardiniæ latrunculorum*. Usus quoque Plautus Pœn. act. V. sc. V. Et Prudentius lib. II. contra Symm. *——Mastrucis proceres vestire togatos.* († *Lib.* 19. *Orig. cap.* 23.)

CAP. IV.

Itum in Africam: unde, à Pœnis videlicet, magalia, mapalia, *&* mappa: *nec obstare huic sententiæ, quòd mappæ usus in Circo demum Neronianis esse temporibus cœperit. Ægyptiis, sed illis Græcæ originis, qui post Alexandrum M. istic imperarunt,* ciborii *vocem deberi.* Zythi *etiam nomen videri Ægyptiacum. Atque occasione zythi actum de aliis potus generibus, peregrino nomine appellatis. Uti in Dalmatia, & Pannonia, fuit* sabaia: *à qua Valens imperator convitio dictus* sabajarius: *& unde nomen* sabajæ. *Hispanis similiter fuisse* celiam, *&* ceriam: *& quæ caussa earum vocum. Etiam in potibus barbarorum esse κοῦρμι, sive κόρμα: &* camum, *cujus ἔτυμον allatum. Unde Germani potum suum hordeacium vocent* biriam. *Τὸ πῖνον Græcis pro zytho, seu cervisia.*

E Sardinia jam ad Pœnos navigemus. A quibus MAPALIA, & MAGALIA; ut testes Sallustius in Jugurth. Plinius lib. IV. Hist.

 Nat.

Nat. cap. III, Festus in *Mapalia*, Servius in I. Æn. Hieronymus præfat. in Amos, Isidorus lib. XV. Orig. cap. XII. Hodiéque sic habitationem suam nuncupant. Qua de re ita Goropius Becanus Hermathenæ lib. IV*: *Certò scio, hactenus* Magal *pro habitatione, & domo, apud Arabes Africam habitantes esse in usu: cujus rei testis mihi est annulus amatorius, Arabicam habens inscriptionem, quæ Latinis sonat,* Habitatio, sive domicilium vitæ meæ: *ubi pro* domicilio *scriptum est* magal, *characteribus, conjunctis illis quidem de more, sed clarè tamen* magal *exprimentibus. Est autem annulus ex Africa allatus; cujus inspiciendi copiam mihi fecit illustrißima domina Comes Cantecroia.* Claud. Dausquejus in II. Orthographicôn ait, & Hebræis מעגל *tentorium* notare. Quod non puto: verùm legas pro *orbita, via, semita.* Sed illis מגור, magur, est *habitatio, commoratio.* A quo *magalia* non tantopere abit. Græcis καλύβαι dicuntur; teste Charisio Sosipatro, & glossis Philoxeni. Juvenali *attegiæ* vocantur sat. XIV.

* Pag. 65.

Ab iisdem est Mappa; si Fabio credimus lib. I. cap. V. Assentio enim Domitio Calderino, qui lib. III. Observationum ita apud eum putat legendum: *Et mappam, circo quoque usitatum nomen, Pœni sibi vindicant.* Ubi pro *circo* malè antea scribi solet Cicero; uti pro *vindicant, vindicavit.* Respicit verò Fabius morem veterum; quo, post pompam per Circum ductam, à prætore, vel editore, mappa ex alto, quò ab omnibus conspici posset, mittebatur; ut sic populo signum foret, laxatum iri carcerum repagula, aperiendamque transennam, sive fores δικτυοειδεῖς, ἢ καγκελλωτὰς†, unde equi dimitterentur ad cursum. Cæterùm cùm antè aliud signum dimissionis foret; ea mappæ missio primùm temporibus Neronis signum esse cœpit: ut docet Cassiodorus lib. III. Var. Ex isto videas, id verè fuisse, quod hodiéque *mappam* dicimus. Quomodo igitur *mappa* Punicum est vocabulum? Suspicor, Romanos veteres mensam quidem stravisse mantili, cujus bona pars de mensa dependêret, ad manus tergendas: sed morem eum, ut quisque mappam propriam haberet, imò ad convivium deferret, esse à Pœnis, & cum more eo vocabulum. Solùm igitur à Romanis fuerit consuetudo, missione mappæ significandi in circo equorum dimissionem. Vocem מפה *mappa* legas eapse significatione in Thalmude Tract. Pesachim. fol. 100. Sed non dubium, quin eam à Romanis acceperint Rabbini.

† *Retiformes, & cancellatas.*

Zythum etiam acceptum ferimus Ægyptiis: ut *Celiam* Hispanis, alia potus genera aliis, qua de re sic Hadrianus Junius lib. II. Animad-

verſ. cap XII: *Hoc in genere varia lego uſitata fuiſſe nomina: nam Zythum dixiſſe Aegyptum inuenio, Celiam, & Ceriam Hiſpanos, Cerviſiam Gallos, Sabaiam Illyrios, Parabiam Paonas, Gurmi barbaros neſcio quos, & Alam Anglos, detortâ nonnihil voce, ut equidem exiſtimo, Danicâ, qua Oela appellatur: ea namque gens olim Angliam immigravit. Nam ab alica appellationem derivare cum Ruellio, inſcitia eſt.* De Ruellio quod ait, id apud eum legas lib. II. de Natura ſtirpium, cap. XVIII. *Zythum* verò Ægyptiis dici, clarè ait Theophraſtus lib. VI. de cauſſis Plantarum cap. XV: ὥς οἱ τοὺς οἴνους ποιοῦντες ἐκ τῶν κριθῶν, καὶ τῶν πυρῶν· καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον ζῦθον. *Vt qui vinum ex hordeo, triticove, conficiunt: aut quod zythum Aegyptus appellat.* Idemque voluit Columella lib. X:

Vt Peluſiaci proritet pocula zythi.

Adhæc Plinius lib. XXII. cap. ultimo: *Et frugum quidem hac ſunt in uſu medico. Ex iiſdem fiunt & potus: zythum in Ægypto; cælia, & ceria, in Hiſpania; cerviſia, & plura genera in Gallia, aliiſque provinciis.* Vide eundem lib. XIV. cap. XXII. Ac ſimiliter B. Hieronymus lib. VI. cap. XIX. in Jeſajam: *Ζῦθον genus eſt potionis, ex frugibus, aquâque confectum: & vulgo in Dalmatia, Pannoniaque provinciis, gentili barbaroque ſermone appellatur Sabajum*†: *hoc maxime utuntur Aegyptii.* Non dubium igitur, quin zythum intelligat Hecatæus apud Athenæum, lib. X*, cùm Ægyptios ait, κριθὰς εἰς τὸ πόμα καταλεῖν. *ad potum hordeum macerare, & eliquare.* Suſpicor autem, ſi non ſit ex Europæ deſcriptione veterum compluribus memoratâ; fore ex opere ejus de philoſophia Ægyptia; cujus ab Hecatæo editi Laërtius meminit in prooemio. Saltem non inconveniens ſit ſermo iſte Hecatæo, agenti, ut ex Athenæo videmus, de Ægyptiorum paupertate, philoſophiæ, ac bonæ mentis ſorore. Puto præterea, ſignari Hecatæum Abderitam; quem Alexandri Magni temporibus claruiſſe, conſtat: non Mileſium, tertium eorum, qui, Strabone teſte, proſa ſcripſerunt oratione, quique Herodoto ſuppar fuit. Interea & Herodotus idem tradidit: ut qui lib. II. ſimiliter narret, Ægyptios οἴνῳ ἐκ κριθέων πεποιημένῳ διαχρέωνται, *vino uti facto ex hordeo.* Idem facit Æſchylus in Supplicibus; ubi itidem appellat ἐκ κριθῶν μέθυ, *vinum ex hordeo.* Simile potus genus Illyriis eſt *ſabaia:* quemadmodum ex B. Hieronymo ſuperiùs vidimus. Et nôſſe hic id optimè potuit, qui natus eſſet in Illyride; puta Stridone, Dalmatiæ oppido. Firmat quoque Ammianus Marcellinus lib. XXVI: *Valens oppugnationi Chalcedonis magnis*

† *Vel* Sabaia.

* *Pag.* 418 *edit. Commel.*

gnis viribus insistebat: cujus è muris probra in eum jaciebantur, & injuriosè compellabatur, ut Sabajarius: est autem Sabaia ex ordeo, vel frumento, in liquorem conversus paupertinus in Illyrico potus. Cùm Illyres etiam inter Celtas fuerint; æquè ac Hispani, Galli, Germani: facilè mihi persuaserim, esse è veteri harum gentium communi linguâ: nempe à sauffen, quod est *potare:* uti Celticum illud ex Hebræo סבא saba, *potare*. Plinius Hispanis ait *Celiam*, & *Ceriam*, vocari; ut vidimus. Ac favet non modò Isidorus Hispalensis; sed etiam Annæus Florus, itidem Hispanus: ut ex tantis Hispaniæ laudibus, & inde, quòd ex Annæis Senecis fuerit, facile est conjectare. Is lib. II. cap. XVIII de Numantinis ita scribit: *Cùm sese priùs epulis, quasi inferiis, implevissent carnis semicrudæ, & celiæ: sic vocant indigenæ, ex frumento potionem*. *Celiam*, quasi *caliam*, à calefaciendo dici, quomodo à *facio* est *feci*: Isidori opinio est lib. XX. Orig. cap. III. Alii volunt esse à *Cerere*, h.e. fruge: quomodo *Cerevisiam* inde nuncupari, ibidem tradit Isidorus. A colore cereo sic vocari, Ruellio, & Had. Junio, placitum; utrique locis antè memoratis. Mihi magis placet, Hispanos à vocabulo indigenâ, quâm Rômano, vel Græco, nomen indidisse. Quare originem arcessere malim è lingua Celtica: nempe à zehren, quod Germanis notat *concoquere, alere*. Nempe quia vim habeat alimoniæ. R verò in L converso, ex *ceria celiam* fecere. De Pæonum βρύτῳ, καὶ παραβίῃ, testis Hecatæus ἐν Εὐρώπης περιόδῳ, & exinde Athenæus in X*. Ac ibidem, βρύτον de radicibus etiam parari, legas ex opere Hellanici, quod Κτίσεις inscripserat, sive de quarumque civitatum conditoribus. De *Gurmi* quod ait Junius, paullò aliter est in glossis Philoxeni; ubi legas: *Curmen*, Ζύθος ὁ ἀπὸ σίτου. Apud Athenæum verò lib. IV. est κόρμα. Quomodo istic legi debere, jam diu est, quòd Ruellio † visum. Imò sic, ut Casaubono* monitum, invenitur in membranis; uti & Athenæi epitoma. Sed secutus est Junius Dioscoridem: qui κοῦρμι vocari ait lib. II. cap. CX. Quid quòd, inter alios, Haloander usum eo censet Ulpianum, L. Siquis. D. De Tritico & vino leg. Ubi ait, si pater familias vinum legaverit; nec zythum, nec curmi, nec cervisiam, contineri. Sed rectè antea legebatur *camum:* quod & ipsum est potionis genus, Cælio etiam Apicio memoratum lib. III: ubi cum defruto conjungit. Habes & apud Priscum Sophistam in Excerptis Historiæ Gothicæ*: Ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον, καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον πόμα· κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. *Ministri, qui nos sequebantur, advehebant nobis cenchrum, potionem ex hordeo præbentes, quam barbari*

* Pag. 447 edit. Commel.

† Lib. 2. de natura stirp. cap. 18.

* Lib. 4. animadv. cap. 13.

* Pag. 42. edit. August. an. 1603.

bari vocant camum. Fortasse ab Hebræo חם cham, quod est, *calidum esse*. Nempe eam ob caussam, ob quam *celiam* Isidorus à *calore* deducebat. Videmus ex istis, quàm variè barbari zythum appell[illegible]nt, sive quod vulgo *bieram* nominamus: nempe voce à Romanis [illegible]tibus acceptâ, quibus illud in ore, *Da bibere*. Sic enim Romani loquebantur: ut Terent. Andr. act. III. sc. II. Sed pro *bibere* etiam κατ' ἀποκοπὴν dixere *biber*. Quod iccirco quidam veterum, nomen, ac neutri generis, putarunt. De hoc abunde ex Charisio, & Capro, diximus in primo de Analogia cap. XXVI. Ex *biber* verò contractum bier: ut nomen *biria* sit generale: quale Græcis τὸ πῖνον: ut apud Aristotelem libello de ebrietate; ubi scribit, vino ebrios in faciem cadere pronos: at resupinari τῷ πίνῳ μεθυσθέντας, h. e. inebriatos potu hordeacio, sive cervisia: cujus caussa est, quòd potus hic habeat quid καρωτικόν †. Quanto hoc biriæ nostræ etymon verisimilius est, quàm quod alii, quasi *piriam* dici volunt, quia è piris exprimeretur, simi-live pomorum genere; unde *pomatium*, & *piratium*, legimus apud Hieronymum. Vel etiam ut *biria*, sive *beria*, unius literæ mutatione factum sit ex *ceria*: quod etymon placuit Ruellio *.

† *Soporiferum.*

* *Lib. 2. de Nat. Stirp. cap. 18.*

CAP. V.

A Syris esse camelus. *Quæ* Cameliæ virgines. *Vnde* Gangamela *dicta in Perside. Ab iisdem Syris esse* ambubaia: *etsi de eo aliter Turnebus. A Persis* satrapa, *&* gaza. *Quàm variè, sed mente non multùm dispari, vocabulum hoc à veteribus explicetur. Vnde* aura, aurum; aurora, αὔριον, *&* θησαυρὸς, *dicantur. Melam, & Servium, decipi de etymo* Gazæ, *urbis in Palæstina. Etiam à Persis est* acinaces. *Item* parasanga: *ac unde ea vox: item* ἀγγαρεύειν. *Cur non, uti de hisce, ita agi hîc etiam debuerit de vocabulis, quæ Romani habent à Græcis: ne istis quidem, quæ solis Macedonibus debentur; quales* phalanx, *&* sarissa.

IAmdudum metuo, ne sicut illi, qui circa Syrtes, & Nasamonas, loton arborem gustassent, sic sapore ejus afficiebantur, ut terras eas desererent inviti: ita nos quoque tantopere capti videamur dulcedine zythi, & inde, tot hordeacei, vel similis potus generibus gustatis, propemodum ebrii, pedem de tellure hac tollere nesciamus. Quod ne usu veniat nobis, citato gradu hinc jam in Asiam magnam contendo.

A Syris est CAMELUS; ut scribit Varro in IV. de L.L. Nempe prius *gamelus* fuit; ut est apud Terentium Scaurum. De pronunciatione non abnuo: sed de scriptione non puto. Nec enim veteres Romani habebant G: unde scribebant MACESTRATOS, pro *magistratus*, & similia. Atque hinc, Festo teste, *Cameliæ virgines*, γαμήλιοι θεαί. Dispar ratio Græcis; qui pagum Persiæ, ut apud Strabonem est in VI, *gangamela* dixerē, quia pasceretur istic camelus Darii sarcinarius: nempe à גן, gan, h. e. *hortus*, & גמל, gamal. i. *camelus*.

Syrorum quoque est AMBUBAIA. Aliter quidem visum magno Turnebo*; qui ut ab ἔνδον *indu* fecere (unde *induperator*, *industrius*, *induciæ*, quasi *in ocio*) sic ait *ambu* ab ἄμφω dixisse; unde *ambages*, *ambedo*, *ambustus*, & alia. Indeque colligit, *ambubajas* sic dictas mulieres, quæ *ambu*, h. e. am, sive, circum bajas versarentur: nempe quia loca ista peterentur ab hominibus mollitie, & luxuriâ diffluentibus. Sed verum etymon primi aperuere Angelus Caninius, & Josephus Scaliger: quibus *ambubaja* dicitur ἡ αὐλητρὶς, sive tibicina, ab Chaldæo, & Syriaco אבוב, abbub: vel אבובא: Pro quo Arabes אנבוב anbub: h. e. *fistula*, sive *tibia*. Inde igitur אמבוביא ambubaja. h. e. *tibicina*. Ac firmant hanc sententiam quoque, quæ de Copa Syrisca lusit Virgilius. Probat etiam Schindlerus; ut mittam cæteros.

* *Lib.* II. *Adv. cap.* 23.

A Persis verò est SATRAPA, sive σατράπης, quo è Latinis usi Terentius Heautont. act. III. sc. I, Cornelius Nepos in Conone, Plinius lib. V. cap. V, Curtius lib. IV, VI, & alibi. E Græcis Herodotus lib. I. & III, Xenophon lib. VIII. Κύρου παιδ. Isocrates in Panegyrico; item Josephus, Plutarchus, Arrianus, Herodianus, Philostratus, & magno numero alii; etiam libro Estheræ Artaxerxes in epistolæ inscriptione. In Scripturis dicuntur שוטרים *schoterim*. Theodotioni id τακτικοὶ, Aquilæ συνεκτικοὶ: iidem Proverb. VI. 7. שוטר, *schotér* interpretantur ἐκβιαστὴν, quod *coactorem* notat, hoc est, alios compellentem ad mandata exequenda. *Provinciæ præfectum* exponit Joannes Calpurnius Brixianus, Angeli Politiani æqualis, notis in Terentii Heaut. Eam interpretationem Donato tribuit doctissimus Etymologus: nempe recentem scriptorem confudit cum Donato: cujus nihil in Heautontimorumenon habemus. Cæterùm de satrapis, & satrapiis, multa etiam Brissonius in primo de Regno Persico: deque voce ipsa Nicolaus Fullerus lib. III. Miscell. Sacr. cap. XIX.

Adhæc à Persis est GAZA; ut tradunt Mela lib. I, Curtius lib. III,

Servius

Servius in I. Æn. Isidorus lib. xx. cap. IX. Sed Mela interpretatur *ærarium*, Curtius *pecuniam regiam*, Servius *census*, & *divitias*, Isidorus *thesaurum*. Quibus addamus Hesychium. Is exponit *regũ opes, ac vectigalia*; sive, si Græca malis, βασιλικὰ, ἢ ἐκ τῶν πολλῶν φερομένους φόρους. Ubi in LXX est γάζα, ibi in Hebræis גנזן, ginze, pro quo Syri גנזא, ginza, Persæ גזא, gaza, Originem indicat vocabulum Chaldæum גנז, genaz, quod notat *reponere, abscondere*; unde גזא, ablato נ, quod propriè notat ἀποθησαυρισμόν. Sanè & à simili origine est Græcum θησαυρὸς, sive sit, ut volunt ἀπὸ τοῦ τίθεσθαι εἰς αὔριον †: sive potiùs à θέω, vel τίθημι, & prisco αὖρος, quod *opes* videtur notasse, vel *aurum*: imò inde Latinum *aurum*: uti αὖρος ab אור, or, *lux*, *splendor*, atque etiam *Sol*; unde Apollo, *Orus*. Quemadmodum & ab אור, ur, est *aura* pro splendore, & *aurora*, & αὔριον, q. d. *cùm Sol iterum illuxerit*: quemadmodum diximus quoque lib. II. Physiologiæ Christianæ cap. LXIV. Interim falsi Mela, & Servius: quando uterque ajunt, *Gazæ*, urbi Palæstinæ, inde esse nomen datum; quia Cambyses, rex Persarum secundus, cùm Ægyptum bello peteret, reposuerit istic opes suas. Nam *gaza*, pro ærario sive thesauro, Hebraicè scribitur גזא: at urbs עזה.

† *Quia in crastinum reponatur.*

Ab iisdem est ACINACES, ὁ ἀκινάκης, ut prodidit Acron in Horat. lib. I. od. XXVII, & P. Consentius, Grammaticus Constantinopolitanus: item è Græcis Hesychius, & Suidas: & omnium fide dignissimus Herodotus in Polyhymnia, τὸ Περσικὸν, inquit, ξίφος τὸν ἀκινάκην καλέουσι. Sed is pro ακινάκην dicit ὠκινάκην, si etymologo credimus: hodie enim semper, non nisi ἀκινάκης, apud eum legitur: & ὠκινάκης poterat videri factum ex ὁ ἀκινάκης: non propter ὠκεῖαν, h. e. ὀξεῖαν ἀκὴν, *acutam aciem*. Nempe solemnia insaniunt Græculi, cùm peregrina deducere à sua jubent linguâ. Medis acinacen tribuit Horatius lib. I. od. XXVII: & Parthis Porphyrius ad eum ipsum locum. Sed vicinæ sunt gentes, & diu eidem domino adsuetæ: unde & veteres eas sæpe confundunt, & possint iisdem esse usi armis. Quod si *acinaces* aliunde, quàm è Persica lingua, originem trahit: quò potius eamus, quàm ad Hebræam, vel Chaldæam? Ut si κατὰ μετάθεσιν factum dicamus ex Chaldaico סכינא sakina: h. e. *culter*.

Est & à Persis PARASANGA; ut Athenæus ait lib. II*. ubi & ab iis esse ait ἄγγαρος, & χοῖνος, itidem vocabula in viis commensurandis obtinentia. *Parasanga* verò Arabibus פרסה parsah: ut est in Lexico Raphelengii Arabico. Schindlerus *milliare* exponit:

* *Pag.* 122 *edit. Commel.*

exponit: ac parsaot ait facere iter diurnum hominis mediocris. Clarissimus socer meus Franciscus Junius* conjectabat, *parasanga* esse ex *parasangara*: nempe quia hoc vocabulo (ut Herodotus, Xenophon, & Agathias, testantur) significetur spatium xxx stadiorum: quantum paraschangarus, h. e. equestris tabellio, (qui & ἀςάνδης Persis vocatur, ut scribit Suidas) ab angariâ, h.e. tabellionum stathmo, sive mansione unâ ad alteram, decurrebat. Indeque ἀγγαρεύειν Matth. v. ubi & vetus interpres retinet *angariare*. Latini dicerent *adigere ad currendum*, vel *ferendum aliquid*. Leg. Bojar Tit. XIII. §. 9. *Angarias cum carra faciet usque L. Leugas*. De angariis non modò pro plaustrorum, jumentorumque præstatione; sed etiam clavulariis carris; vide, quæ ex codice Theodosiano eruditè observavit Salmasius ad Capitolini Antoninum Pium.

* *In Elogio linguæ Hebreæ.*

Sistam in Persis, Asiæ quondam dominis. Nam inde si in Latium, unde nostra profecta est oratio, domuitionem parem per gentes Persiæ victores, inque iis Macedonas: multa quidem se offerent, quæ ab illis acceperint Romani; sed ut origine ea peregrina sint, non tamen ortus fuerit barbarus. Hujusmodi est vox Phalanx; item Sarissa. Quorum prius pro quadrata acie, cuneoque militari, à Macedonibus esse, testantur Livius, & Curtius. Descriptionem ejus præter duos, quos dixi, Polybius, Ælianus, ac Vegetius, dabunt. Alterum notat oblongas Macedonum hastas, ferro exiguo præfixas. Valturius lib. x. de Re milit. cap. III. credidit esse æreum clypeum: sed deceptus malè aliis adducto Curtii loco lib. IX: qui sic habet in omnibus codd. *Macedo justa arma sumserat, æreum clypeum, hastam, quam sarissam vocant, lævâ tenens*. Ac Livii est lib. XXXVIII: *Usus prælongarum hastarum: sarissas Macedones vocant*. Similiter idem lib. seq. Atque hinc etiam vocem eam esse à Macedonibus videmus. Similiter Ovidius XII. Met. *Qui clypeo, gladioque, Macedoniâque sarissâ*. Et *Macetûm sarissas* ait Statius lib. VII. Theb. *Pellæas sarissas* Lucanus lib. VIII. Servius in VII. Æn. *Pilum proprie est hasta Romana; ut gessa Gallorum, sarissæ Macedonum*. Idem tradunt Festus, & Suidas in Σάρισσα. Easdem signat Gratius in Cynegetico:

Quid Macetûm immensos libeat si dicere contos?

Interpretatus similiter Vegetius lib. III. cap. XXIV: *Sarissas, hoc est, longissimos contos, in elephantos dirigebant*. Videri queant & Thracum fuisse, propter illud Nasonis lib. I. de Ponto eleg. IV:

Altera Bistonias pars est sensura sarissas.

Sed

Sed magis placet *sagittas*; quod est in vulgatis. Suos verò Spartanos iisdem pro lancea uti, docuit Cleomenes: ut in vita ejus prodidit Plutarchus.

At quid his ultrà immoremur? cùm hujusmodi quidem peregrinæ sint originis, ut dicebam: non tamen barbaræ: cùm Macedones sint Græci; hi autem veteres quidem Romanos habuerint pro barbaris; ut Græcanico more eos quoque appellat Sarsinas Comicus*: sed non vicissim barbari sint crediti Romanis: quippe satis gnaris, se Græcis debere liberalium artium studia, & omnem propè ingeniorum cultum.

* *Prologo Asin. Trinum. item Pœn. act. 3 sc. 2.*

Cap. VI.

Etiam postquam Roma magnis passibus ad barbariem iret, licuisse peregrina civitate donare Romanâ; dummodo idoneo vocabulo sermo deficeret Latinus. Ac posse in his etiam reponi Ægyptiaca nonni, *&* nonnæ *vocabula: & quid propriè iis vocibus denotetur. Syriacum esse* abbas: *& cur Christiani maluerint inde* abbatissæ *nomen formare, quàm vocare* virginem maximam, *vel* antistitam. *Nostris verò temporibus disparem videri rationem; ut Latina hæc nunc tutò præferantur.* Pythonissa. *Vnde barbara* monialium *vox.* Abanec *perperàm pro* abaneth *scribi: eo significari baltheum sacerdotalem: imò* balthei *nomen inde originem ducere. Aliquot glossarum scriptores.* Pascha *unde dictum. Duplex id esse; Iudaicum* φασὴ, *& Christianum* πάσχα, *sive* πάσκα. *Interim & Iudaicum dici* πάσχα. *Cur Christiani diem Resurrectionis vocitarint* Pascha.

Accedimus nunc ad peregrinorum ea, quæ desitâ jam Romæ puritate sermonis in Latinorum nihilominus deduci coloniam, imò civitate Romanâ donari potuerunt. Istiusmodi multa manarunt ab Ecclesia. Ut nonna; quo uti non reformidat B. Hieronymus ad Eustoch. de custod. virgin. Est autem vox Ægyptia. Hi enim monachos *Nonnos*; monachas, *Nonnas* vocant: ut traditum quoque Cælio Rhodigino lib. v. Antiquæ. Lect. cap. xii. Planè fallitur Amerbachius, qui è lingua Germanicâ originem arcessit. Censet enim, vocabulum hoc propriè competere iis, qui se castrarint propter regnum Dei: idque quia Germanis sic vocetur sus femina castrata. Quanto verisimiliùs dixeris, Ægyptiaca *nonnus*, & *nonna*,

esse ab Hebræo נין nin, id est, *filius!* Erant enim nonni filiorum, nonnæ filiarum loco.

Parque ratio videri possit, cùm Abbatissæ nomine insigniunt virginem maximam, hoc est, eam, quæ præest virginibus Vestalibus, vel, ut meliùs dicam, sacris: quas Græci vocant τὰς ἀφ' ἱερῶν, & unâ voce ἱεροδούλους: vulgò autem barbarè dicunt *moniales*: quod corruptum videtur ex *sanctimoniales*, vel *castimoniales*. Est autem *Abbatissa* ab *abbas*; quo utitur Sidonius extremâ epist. xvii. lib. vii. Hoc à Græcis acceptum. Ut τὸ Ἀββᾶς, Justiniani Novellâ cxxiii. Hoc à Syriaco אבא, *abbá*, id est, *pater*: quia sit pater monachorum. *Major monasterii* nuncupatur Concilio Carthaginensi v. can. xv. & Gratiano Dist. lviii. cap. fine. Cur verò *Abbatissæ* nomen prætulerint olim; quamvis suppeteret *virginis maximæ* appellatio; in promtu ratio est. Nam quò sacra profanis distinguerent, eopse modo *exorcistam*, quàm *adjuratorem*, dicere maluerunt: etsi Latino hoc vocabulo vocari posse, legere sit apud Isidorum: imò Plautus pro eo, quod Græcis est ἐξορκίζειν, *adjurare* dicat in Cistellaria act. ii. sc. iii. Similiter item (ut propiora adferam) non tantùm *Virginum Vestalium* nomen displicuit, quia non Vestæ dicarentur, sed Christo: verùm & *virginis sacræ*; quod accommodatius quidem erat; attamen olim, cùm & gentiles, suas; suas item Christiani virgines sacras haberent; vocabulum fuisset ambiguum. Eodem igitur modo *virginis maximæ* nomen haut satisfaciebat, quòd ὁμώνυμον* esset: magis autem *Abbatissa* arrisit, quò religio Christiana à profanis gentibus discerneretur. Sanè B. Hieronymus non semel utitur *Abbatissæ* nomine. Estque planè ἀναλόγως † ab *Abbas* factum; cùm eodem prope modo apud Maronem legamus *Phœnissa*, & *Aethiopissa* apud Donatum in Terent. & *Pythonissa* apud Hieronymum in catalogo scriptorum Ecclesiast. Jubent aliqui pro eo *Pythoissa* dicere, quia spiritus ipse τῆς ἐγγαστριμύθου sive *ventriloquæ* dicatur *Pytho*, unde *Pythoissa*. Sed Act. xvi. 16 vocatur ἔχουσα πνεῦμα Πύθωνος: & Πυθωνίσσα quoque est apud Sophronium, Hieronymi interpretem. At, Joannes Ninivita, sive malis Despauterius (nec enim vir, bene adeò de literatura pro illo quidem tempore meritus, indignus est vulgatiori nomine chartis nostris signari, etsi aliter τοῖς μέγα πνέουσι* videatur) nobilis igitur ille Grammaticus, si, inquit, *abbas* est pater, quomodo mulier nobis dicetur *abbatissa?* Dixerim ego, sic *abbatissam* appellari posse; quomodo Latini à *viro* formarunt non *virago* modò, quod aliud longè est: sed

* *Æquivocum.*

† *Convenienter aliis derivatis.*

* *Grande quid spirantibus.*

ſed etiam *vira*; unde *viræ Querquetulanæ* apud Feſtum. Jubet idem Grammaticus pro *abbatiſſa* dicere *matrem maximam*, vel *antiſtitam*. quæ minimè improbo. Nec enim noſtris æque temporibus, ac olim, ab ambiguitate vocabuli, periculum eſt, religione gentili penitus deletâ. Quare & poſſis dicere, *Sacratarum Deo virginum maximam*, vel *Præfectam aſceteriis virginum Deo dicatarum*; vel quapiam ratione non abſimili. Quod verò idem Ninivita *ſacerdotes* nuncupare præcipit; id animo meo non æquè adlubeſcit. Utcunque enim offerant Deo vitulos labiorum, quod omnium commune eſt Chriſtianorum, quatenus omnes ſumus ſacerdotes: non tamen ſacrificium faciunt vel propriè dictum, vel hujus repræſentativum.

In ejuſmodi peregrinis vocabulis vix dici poteſt, quàm proclivis ſit lapſus ignaris ejus linguæ, à qua vocem peregrinam accepimus. Sicuti cùm apud Calepinum ABANEC lectum pro ABANET; uti apud Iſidorum rectè exaratum lib. XIX. Originum cap. XXI. Sanè ἀβανὴθ quoque eſt apud Flavium Joſephum lib. III. Antiqu. Jud. cap. VIII. Et Hebræis ſcribitur אבנט, *Abnét*, Exodi XXII. 21. Quo ex loco liquet, fuiſſe baltheum ſacerdotalem: qui ſacerdotum vulgo lineus fuit, byſſinus verò ſummo ſacerdoti. Joſephus loco antea memorato ait †, Hieroſolymitanos ſuos, more Chaldæo pro eo dicere ἑμιάν, ut vulgò quidem ſcribitur: ubi malim ἑμίαν. Chald. המין *hemin*. Sanè Eſajæ XXII. 21. Hebraicè ואבנטך *Ve-abnetchá*: Targum verò habet וחמינך: Ve-hemianách: *& baltheo tuo*. Ubi κατὰ μετωνυμίαν ſumitur pro *fortitudine*. Imò cùm N ſæpe abeat in L, quomodo à νύμφη eſt *lympha*; ſatis eſt veriſimilis eorum opinio, qui ab *abaneth* vocabulum *balthei* arceſſunt.

† *Pag. 75. edit Baſil.*

Nec in ὀρθογραφίᾳ modò peccari ſolet, ſed etiam ſignificatione. Eoque operam non luſere olim, qui ſcripſere περὶ γλωσσῶν, ſive περὶ τῶν ξένως εἰρημένων *: uti Philoxenus, Democritus, Callimachus, Hermo, Clitarchus, aliique; quos paſſim laudant Athenæus, & Suidas.

* *De iis, quæ peregrinorum more dicuntur.*

In iis, ubi ſignificatione aberratum, etiam reponunt eruditi, quòd, turpi, ſi iis credimus, errore, Reſurrectionis Dominicæ diem PASCHA nominamus. Nam, inquiunt, *Paſcha* ſignificat paſſionis Dominicæ diem: unde & veterum aliqui ἀπὸ τοῦ πάσχειν † deduxerunt: nempe quia ignorarent, eſſe ab Hieroſolymitano פסחא, *Paſchá*, quòd Hebræis פסח, *Péſach*, hoc eſt, *tranſitio*, ſive *tranſitus*: unde nomen, non tam quia ex Ægypto tranſierint filii Iſraël; quàm quia exterminator Angelus domos, ubi ſanguinem in Iſraëlitarum foribus conſpexiſſet,

† *Pati.*

transierit. Quæ ratio nominis adfertur Exodi xii. Scimus iſta, & pro veriſſimis habemus. Sed neque neſcimus, veteres Chriſtianos duplex ſtatuiſſe paſcha; unum σταυρώσιμον, ſub quod Chriſtus eſſet actus in crucem: alterum ἀναστάσιμον, quo reſurrexiſſet. Græci veteres prius efferebant φασὲκ; nempe quod incideret in decimum-quartum menſis Niſan: poſterius verò, quod eſt Reſurrectionis, dixere πάσχα. Interim etiam Judaicum illud vocatum πάσχα, liquet ex LXX, Philone, & Joſepho: niſi quòd apud eum in Mſſis nonnullis pro πάσχα legas πάσκα. Cur verò Chriſtiani Reſurrectionis diem nomine Paſchatis donarint; dicam potiùs verbis Ceolfridi Abbatis ad Regem Naitanum, quæ Beda adducit lib. v. Hiſt. Eccleſ. Anglic. cap. xxii: *Votiva Paſchæ noſtra feſta celebramus, ut indicemus, nos non cum antiquis excuſſum Aegyptiæ ſervitutis jugum venerari: ſed redemtionem totius mundi (quæ in antiqui Dei populi liberatione præfigurata, in Chriſti autem reſurrectione completa eſt) devotâ fide ac dilectione colere; ut de reſurrectionis etiam noſtræ, quam eâdem die Dominicâ futuram credimus, ſpe nos certiſſimâ gaudere ſignemus.*

Cap. VII.

Regulæ præfiniuntur, juxta quas judicium fiat de peregrinis, vel recipiendis, vel fugiendis: & quæ via ſit ineunda in exprimenda re incognitâ. Anxur *poſtea* Tarracina; *uti* Nequinum, Narnia. *Antiquitates Hethruſcæ falſò inſcriptæ Proſpero. Non uti* Thuſcus, *ita etiam* Thuſcia *veteres dixiſſe. Perperam* Padua *pro Patavio.* Παδόζα *ex* Παδόεσσα, *unde &* Paduſa. Parlamenti *vox unde: uti, & Gallica* parole, *&* parler. Gladius falcatus *pro* ſcimitarra. *Hiſpanus gladius Romanis tributus etiam ante tempora Annibalica.* Cliens fiduciarius *pro* vaſallo. *Appuleii conſilium in rebus Latino carentibus vocabulo. Tutò uſurpari nomina* ſclopeti, bombardæ, feudi, ſtubæ. *Quàm antiqua* aſtraba, *quæ Græcis* ἀναβολεὺς: *poſterioribus Latinis* ſcala; *imò &* ſtapia, *unde* biſtapia. *Nec inſcitè* pedaneum ſubicem *vocari. Proba ac vetera eſſe* pappa, *&* bua. Papaveris, *&* papillæ ἔτυμον. Pappare *aliud, quàm* παππάζειν. Abare. Πάπας, *&* πάππας: *uti Latinis* pappas, *&* papa. Salſicium *unde conflatum. Iſicii* ἔτυμον. Eſicium, *&* eſiciatum.

Ex his ſatis liquet, non eſſe nos eos, qui in totum interdicamus peregrinorum uſu, illorum inſtar, quos vocamus Ciceroniaſtros: quales

quales cùm nihil, nisi in Tullio sibi lectum, ausint usurpare, sæpe coguntur reticere, quæ optimè animo conceperunt: vel saltem ridiculè admodum circumscribunt, quæ unico, veteribus quidem ignoto, attamen necessario vocabulo, poterant effari. Sed ut isti nimiâ se religione adstringunt; ita alii in iis nimium sibi permittunt: imprimis qui dicis gratiâ, ac tralatitiè tantùm, studia hæc tractant. Itaque non abs re fuerit, si hîc, uti ab Uberto etiam Folieta in secundo de usu sermonis Latini factum video, canones aliquot præstituam, ad quos expendantur voces peregrinæ.

Ac primò quidem tutò usurpare nova licet nomina montium, fluviorum, urbium, regionumque; idque non modò, si loca fuerint Romanis ignota; verùm etiam, si ea à Romanis ipsis aliter fuerint appellata. Id, ut ita sentiam, facit, quòd Romani ipsi urbem, aut regionem, cùm nomen mutâsset, alio quoque appellarent nomine. Ita Livius, atque alii, quas urbes *Anxur*, & *Nequinum*, nominarant, cùm res illorum temporum scriberent; easdem *Tarracinam*, & *Narniam*, nuncuparunt, cùm ad ea venissent tempora, quibus urbes illæ jam nomina mutavissent. Quare cùm Franci devictæ à se Galliæ Transalpinæ, *Franciæ* nomen indiderint; & Longobardi, cùm Galliam occupassent Cisalpinam, *Longobardiæ* ei nomen fecerint: neutiquam contra Latini sermonis mundiciem peccem, si *Franciæ*, aut *Longobardiæ*, vocabula usurpem: præsertim cùm Francia, & Gallia, non iisdem finibus circumscribantur.

Si tamen vox vulgaris ex veteri sit corrupta; veteri utendum censeo. Non igitur *Vulterra* dixerim cum juris Canonici* conditoribus, vel Pseudo-Prospero, commentitiarum Etruriæ antiquitatum auctore: sed, ut veteres semper, *Volaterræ*. Imò neque *Thusciam* libens pro *Etruria* usurpem: etsi *Thuscum vicum* Romæ fuisse sciam, & *Thuscos meos* Plinius dicat lib. v. epist. vi, quæ est ad Apollinarem; ubi & in notis ad eam epistolam *Thusciam* quoque dixit doctissimus Joannes Maria Catanæus. Scio, habere & illum, & alios, quo se tueantur. Nam Hygenus de limitibus constituendis ait †, *in terminis provinciæ Thusciæ*. Etiam est in scriptoribus de limitibus ex Cajo, & Theodosio, *Thusciam urbicariam, & annonariam*. Ex libris quoque Magonis, & Vegojæ auctorum habes *: *Itidem in parte Thusciæ, Florentiæ quàm maximè, palos iliceos picatos pro terminis sub terra defiximus*. Est & Ammiani Marcellini lib. xxvii: *Portenti species per annonariam apparuit Thusciam*. Et initio lib. xxviii: *Rexit deinde Thusciam*. Reperias quoque L. xii C. Theodos.

* *Decret. 2 causs. 12. quæst. 2. verbis Nicolai Papæ ad Majoricum, Serenum, & Ioannem episcopos.*

† *Pag. 152 edit. Turnebiana.*

* *Pag. 167 editionis Turneb.*

dos. de indulg. debit: item inscript. Novel. Constit. Leonis, & Majoriani, Tit. IX.; adhæc Cassiodori lib. IV. epist. XIV: *Per Picenum, sive Thuscias utrasque.* Sed veteres aliter. Nam apud nullum Augusti æqualem legas: uti neque apud Plinium, & aliquanto juniores. Quos adduximus scriptores, multo post Plinium vixere. Priores non si *Thuscos*, eò & *Thusciam* dixissent.

Neque item pro *Patavio* placet *Padua:* etsi sic urbem eam cum Italiæ vulgo appellet quoque doctissimus Hermolaus Barbarus cap. I. Corollarii. Ac Rob. Titius item lib. X. Controvers. cap. III. apud Catullum putet legendum:

At Volusi annales Padoam porgentur ad ipsam.

Potiùs *Padoa* sit, quæ *Padusa* Maroni, Plinio, Claudiano, Vibio Sequestro, ac apud Servium etiam Valgio in elegiis. Nisi, ob tam multorum auctoritatem, apud Polybium quoque in II, Παδύζα legendum; ubi nunc editum, Παδόα. Sanè id multò verisimilius est. *Padusa* mediam producit, quia ex παδύουσα, παδῦζα. Palus est sive fossa prope Ravennam; inque Padum se exonerat: unde nomen. Et de locorum quidem nominibus ita censeo.

At rerum cæterarum non una est ratio. Quippe alia quidem veteres nôrant, si rem ipsam spectemus; non item formam, quæ immutata est: alia verò istiusmodi sunt, ut nec ipsam rem veteres habuerint. In priori genere usurpamus appellationes veteres: sed adiicimus quiddam, quod formæ immutationem ostendat. Exemplo rem faciam planiorem. Cùm Romani non minùs curiam habuerint, quàm Franci; cur non potiùs *supremam curiam Parisiensem*, quàm *parlamentum* dicam? Quæ vox est à Gallico *parler:* quemadmodum hoc ipsum fortasse venit à Græco παραλαλεῖν: etsi id potiùs sit *obloqui*, quam *loqui*. Ac propterea doctissimus Angelus Caninius Anglariensis in Hel-
† Pag. 16. & 17. lenismo suo, ubi literarum immutationes explicat †, censuit Hispanos (qui multa incorruptiùs servarunt Gallis) ex παραβολὴ fecisse *parabla*, & κατὰ μετάθεσιν, *palabra*, atque inde potiùs esse *parlare*, & *parler*. De quo non tanti est, ut serram reciprocem.

Itidem non *scimitarram*, quomodo Turcæ appellant; sed *gladium* dixerim *falcatum:* secutus illud Ovidii IV. Met.

—— *Falcato vulnerat ense.*

Et hoc Silii Italici lib. III:

Versicolor contrà cetra, & falcatus ab arte
Ensis Adyrmachida.

Sed

Sed præcipuè movet, quòd potius *gladium Hispanum, Hispanicum*, vel *Hispaniensem*, uti Polybius μάχαιραν ἰϐηρικὴν, dixere; quam ut Hispanicâ uterentur appellatione. Nempe hoc inde est, quòd sola variaret forma; res utrique genti foret eadem. Mirum tamen, *Hispanum* etiam dici à Livio in VII, & Claudio Quadrigario apud Agellium lib. IX. cap. XIII: ubi, ut Lipsio * etiam observatum, tempora describunt longè antiquiora bellis Punicis: cùm demum Hispanicus Romanis gladius temporibus innotuerit Annibalis; qui ex Hispania eum Italiæ intulit.

* *Libro* 3. *de Militia Romana dialogo* 3.

Eandem ob caussam malim *clientis fiduciarii* nomen, quàm *vasalli*; quod est ab Italis, Hispanis, Gallis. Omnino enim, quando fieri potest, id agendum, ut voces Latinæ, aut saltem origine sint Latinæ, vel Græcæ: sed si Latinæ nimis duræ sint futuræ, potiùs Græcæ: sin non absurdæ Romanis auribus, potiùs ortu Latinæ. Id in suis de animalibus libris observâsse se ait Appulejus, cùm in Apologia sic scribit: *Pauca etiam de Latinis meis, ad eandem peritiam pertinentibus, legi jubebo; in quibus animadvertes, cùm in eis cognitu rara, tum etiam nomina Romanis inusitata, & in hodiernum, quod sciam, infecta. Ea tamen nomina labore meo, & studio, ita de Græco provenire, ut Latinâ monetâ percussa sint.*

Atque hæc de genere priori, ubi res nota Romanis; sed formâ aliâ. Venio ad alterum genus, ubi res iisdem planè incognita. Atque hic dispar prorsus ratio est. In priori illo non confingenda sunt verba; quia id neque facerent veteres Romani, si nunc viverent. At in genere hoc posteriori securè nova comminiscimur. Tale est SCLOPETUS à *scloppo*, vel *sclopo*, quod apud Persium: nisi hîc *stloppus* malis, ut est in libris nonnullis. Item BOMBARDA, ab ardore cum bombo: de quo vidimus lib. IV. Oratoriarum Institut. cap. XIII. §. VII. Nec minùs tamen licuisset aliâ ex lingua, uti Germanicâ, unde res accepta, alia planè inducere: ut si ex roer / musket / cartouw / geschut, fecissent *ruram, muscettam, cartouam, geschuttam*. Dura nunc videntur: sed usus emollivisset. Nec barbara eò deberent censeri, quòd ex lingua peterentur, quæ olim barbara est habita. Nam si necessitas adegit veteres Romanos, ut voces acciperent ab Hispanis, Gallis, Germanis, Britannis, Afris, Ægyptiis, Syris, Persis, aliis; quod pluribus antea exemplis planum fecimus: cur non itidem nobis liceat quoties rem nescivere Romani, vocabula Germanica, Gallica, alia, donare flexu Romano, atque ita, quia monetâ jam percussa sint Romanâ, ea usurpare pro Romanis? Nam qui olim non abstinuere illis, quia

pro

propria lingua vocibus careret: cur hæc, ſi adhuc forent, reformidarent, quandò illa æquè exprimat neceſſitas?

Eandem ob cauſſam, nec Gothicam FEVDI vocem abhorream. Eâ ſignificatur genus clientelæ, quo vel prædium, vel dignitas, vel vectigal, cuiquam datur, ut & ipſi, & poſteri, beneficii auctorem agnoſcant pro patrono, ejuſque caput, honorem, ac fortunas, defendant.

Neque multum averſer STVBA; quo Dithmarus, aliique ejus ævi ſcriptores utuntur. Eſt verò à Germanico ſtube; pro quo Belgæ ſtobe. Videtur autem ejus uſus ſic ſatis antiquus: quâ de re Lipſium vide ad Taciti Gemnaniam.

Etiam inter illa, ubi non ſolùm forma exterior, ſed res ipſa veteribus fuit incognita, reponi debet inſtrumentum illud ferreum ab equi lateribus utrimque dependens, cui innituntur, atque inſiſtunt equitantium pedes. Ea enim veteribus fuiſſe ignota, rectè jam ante duo ſecula monitum Joanni Tortellio Aretino: etſi hoc nomine reprehenſus ſit à Galeotto Martio Narnienſi lib. de promiſcua doctrina cap. XXVIII. Tortellii enim ſententiam firmant, partim numiſmata vetera; partim ſtatuæ equeſtres, tum lapideæ, tum ex ære fuſæ; in quibus nihil hujuſmodi conſpicere eſt: ut in iis obſervatum quoque Brodæo in quarto Miſcellaneorum cap. XXVI. Neque iſtius vel Xenophon lib. de re equeſtri, vel in Onomaſtico Jul. Pollux †, ubi de inſtrumentis agit equeſtribus, vel verbo meminerunt. Præterea Hippocrates, lib. de aëre & aquis, docet, pependiſſe equitantium crura, atque inde contrahi. Suetonius in Caligula cap. III indicat, humores à cibo ſumto in tibias equitantium deſcendere: & ideo Cæſarem Germanicum, poſtquam prandiſſet, aſſiduò ſolere equo vectari ad gracilitatem crurum replendam. Quæ ſanè locum magis habent, ſi crura ſine fulcro dependerint. Novo igitur huic invento novum quærendum nomen fuit. Id multimodis factum, ex Hiſpanica, Græca, Latina. Ex Hiſpanica dubium, an Græcâ, ſit *aſtraba*. Hiſpanis quidem dicitur *eſtribo*, unde *aſtraba*; niſi ex hoc fuerit Hiſpanicum. Iſidorus Hiſpalenſis in Gloſſis: *Aſtraba, tabella, in qua pedes requieſcunt*. Sed potiùs hoc Græcum. Nam & Heſychio ἀστράβη ligneum eſt ephippium, quod tenent ſedentes. Nempe ab α στερητικοῦ *, & στρέφεσθαι †, quia non vertatur, ſed ſtabile ſit; uti conveniebat; cùm, ut non uno loco * docet philoſophus, omnis motus fiat ſuper immobili. Præterea Græcis dictum ἀναβολεὺς, Latinis *ſcala*: quia eo ſolerent

† *Lib.* 10. *cap.* 10. & 12.

* *Privativo.*

† *Verti.*

* *Lib. de motione animalium cap.* 2. & *de inceſſu anim. cap.* 3. *Item. Auerroes in* 8. *Nat. Auſc. cont.* 84.

lerent adſcendere, velut ſcalis. Sanè Suidas, cùm dixiſſet, eos, qui Latinis *ſtratores* vocantur, quia equum ſternerent; Græcis, quia ab iiſdem, cum equum adſcenderent, ſublevarentur in eum, ἀναβολεῖς nuncupari: ſubjungit, ἀναβολεὺς δὲ καὶ ἡ παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένη σκάλα· *Anaboleus etiam illa, quæ Romanis dicitur Scala*. Dixeris, ſignari hic potiùs ſcalas equo appoſitas, per quas facilis eſt adſcenſus; quàm aſtrabas, quæ penſiles, non portatiles. Sed hanc ſententiam refellit Euſtathius in Odyſſ. A †; ubi ſic ſcribit: Ἀναβολεὺς οὐ μόνον τὸ σιδήρειον, ᾧ τοὺς πόδας ἐντιθέντες ἔφιπποι γίνονται τίνες, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος, ὃς εἰς τοιοῦτον καθυπουργεῖ. *Anaboleus non modò dicitur ferrum illud exiguum, cui aliqui imponunt pedes equum adſcenſuri; ſed etiam vir is, qui ad conſcendendum equum adjuvat*. Ut Suidas ait, non *ſtratorem* modò dici ἀναβολέα, ſed etiam *ſcalam*: ita Euſtathius ait ἀναβολέα non ſolùm vocari ferreum iuſtrumentum, cui equum adſcendens pedem imponit, ſed etiam *ſtratorem*. Ut, quin *ſcala* ſit inſtrumentum illud ferreum, non poſſit dubitari. Atque idem Juſto Lipſio viſum de Militia Romana lib. III. dial. VII. Itaque & Mauricius ϛρατηγικῶν lib. I. ait: Ἔχειν* δὲ καὶ εἰς τὰς σέλλας σκάλας σιδηρᾶς δύο. Obſervatum hoc maximo Salmaſio ad Spartiani Caracallam. Eſt & alia appellatio à Latinis: puta *ſtapes*, à ſtatione pedum: quod ſi eſt, non ſit ab Hiſpanico *eſtafa*: ſed hoc à *ſtapes*, vel *ſtapia*; quomodo alii dicere maluerunt; nempe pro *ſtapeda*: quod prætulit Philelphus: unde *ſtapia* κατὰ συγκοπήν. Apud Franciſcum Marium Grapaldum, ſi ſtandum editioni Parmenſi †, iſta legas *: *Ephippio dextrâ, ac ſiniſtrâ, loris quibuſdam ferreæ machinulæ adduntur: quas ſtrapedes eleganter, & Latialiter, appellabimus: quia in his ſeſſores, dum terga premunt equorum, pedes habere conſueverunt. Apud majores, ut in ſtatuis equeſtribus apparet, non fuerunt.* Ac ad oram etiam, itemque indice, *ſtratores* legas: ut planè videatur editor ſic in chirographo Grapaldi reperiſſe. Fortaſſe *ſtrapedes*, quaſi *ſtratum pedum*, dici credidit. Sed malo putare, per errorē ſic ſcriptum. Nam longè veriſimilius etymon à ſtatione pedum. Unde *ſtapes*, vel *ſtapia*. Quod vocabulum licet non ſit vetus (quid mirum in re non veteri?) tamen ante mille, & ducentos annos, obtinuiſſe, argumento eſt, quòd apud B. Hieronymum in epiſtolis *biſtapia* pro binis ſtapiis, ſeu ſtapedibus, legamus. Et fortaſſe paullò etiam antiquior B. Hieronymo fuerit vetus inſcriptio à Wolphango Lazio, ac Hieronymo Magio, adducta: in qua, DUM VIRGUNCULÆ PLACERE CUPEREM, CASU DESILIENS. PES HÆSIT STAPIÆ, ET TRACTUS

† *Verſ. 155. pag. 1406. edit. Rom.*

* Habere ad ſellam conſcendendam, binas ſcalas ferreas.

† *An. 1516.*

* *Fol. 98. b.*

E INTE-

INTERII. Integram apud Magium inſcriptionem vide lib. II Miſcellan. cap. XIV. Pôſt tot priorum appellationes novam cudit Guiljelmus Budæus; nec inelegantem. Nam κατὰ περίφρασιν* ei *ſubex pedaneus* nominatur. Hæc pluribus ſum proſecutus, ut videant omnes, quàm varia ſit ratio barbara inventa efferendi non barbarè.

Per circumlocutionem.

Cæterùm ſunt nonnulla, quæ ut peregrina, ac recens ex vulgaribus linguis admiſſa, reſpui ſolent à multis, cùm reverâ cognita ſint veteribus Latinis. Sanè Germani, & Belgæ, puerorum cibum **pappe** vocant. Culpant igitur, quòd proavorum ætate Joannes Murmellius Ruræmondanus, vir pro illis temporibus bene doctus, libello puerili id nomen fecerit. Atqui, florente Româ, cibus ille *papa* vocabatur. Nec *papaver* aliunde, quàm quia papæ puerorum inderent ad conciliandum ſomnum. *Papillæ* etiam nomen ὑποκοριστικῶς ex eo, quia ubera papam ſive cibum præberent. Imò à Latino papæ ſive pappæ vocabulo Belgas, atque alios, **pappe** accepiſſe, per eſt veriſimile. Varro Cato, ſive de liberis educandis: *Cùm cibum, ac potionem buas, ac pappas, vocent; & matrem mammam, patrem tatam.* Ubi malè eſt in libris plurimis, etiam Mſo Nonio noſtro, *docent*, pro *vocent*. Jubent & viri eruditi trajicere verba hoc pacto, *pappas*, & *buas:* ut *papa* cibo, *bua* potui reſpondeat; quo ordine iſta anteceſſere. Sed nihil hic mutare opus. Iſtiuſmodi enim χιασμοῦ† non pauca apud veteres exempla obſervavimus. Satis igitur liquet, *pappa* etiam Latinum eſſe. Ac quemadmodum à *bua*, quæ potio puerilis, venit *imbuere:* ita à *pappa* *pappare*, pro *edere*, dixit Plautus Epidico*: *Novo liberto opus eſt, quod pappet.* Et Perſius ſat. III. *Pappare minutum.* At Homero Iliad. E. παππάζειν aliud eſt: nempe πάππαν ſive *patrem* appellare. Quomodo, & *abare* ſit *vocare abam*, ſive *abbam:* ſi vera eſt lectio hæc apud Auſonium, epiſt. ad parentem:

† Trajectionis, qualem cernas in litera χ.

** Act. 5. ſc. 2.*

——Nam ſupparis avi
Sum tibi ego, & poſſum fratris abare vicem.

Sed non ſatis ea ſignificatio convenit huic loco: neque *abare*, ſed *abbare*, diceretur ab ἀββᾶς: quod & Syris habet ב dageſſatum. Atque itidem gemina eſt conſona in ἄττα apud Callimachum. Scaliger maluit exponere ἀδελφίζειν: atque eſſe ab ἀπφὰ, quod fratrum ſororumque eſſe ὑποκόρισμα†, tradidit Suida. Sed ſic quoque porrecta eſſet prima. Vel cum Scaligero dicendum, Latinos ex ἄπφα conſonarum alteram extriviſſe. Nempe quomodo Syracuſiis pater, eodem Suida teſte, & πάπας, & πάππας, vocabatur. Poſteriori, à quo παππάζειν

† Blandimentum.

Homero

Homero esse dicebamus, utitur Philemon apud Athenæum, & Juvenalis sat. IV:

——*Prægustet pocula pappas.*

Sed priori modo est apud Photium in Nomocanone: atque ita Cyprianus, Sidonius, & alii semper, *Papa*. Nec aliunde, quàm à πάππας, est Παπίας sive *Papias*. Quin igitur *pappare*, & παππάζειν, diversissima sint, minimè dubium est.

Salsicium etiam à Guilhelmo Cantero† damnatur ut peregrinum, ac barbarum, & ex Gallico *saulceisses* factum. Nos contrà contendimus, Gallicum esse ex Latino illo. Legas enim apud Acronem in Horatii Eclog. IV. lib II. Satyr. Vetus Cruquii commentator sic habet: *Hilla*, inquit, *est deminutivum à positivo hira: & significat intestinum salsum: vel, ut alii dicunt, fartum salsicium*. Ac ne quis dicat, fortasse Acronis ævo irrepsisse è Gallico illo: sanè obstat, ἐτυμολογία. Nec enim dubitandum, quin *salsicium* sit κατὰ συγκοπὴν ex *salsum*, & *isicium*: quod ita dicitur, quasi *insicium* ab *insecando*. Ac propterea *insicium* dicere jubet Flavius Caper. Sed adsentio Macrobio, qui de etymo fatetur: sed N ait deperiisse. Vide eum lib. VII Sat. cap. VIII. Ac similiter posteriori ævo *Esicium* dixere, & hinc *Esiciatum*: quod Salmasio ostensum. Fuse etiam de hisce diximus in Originum libris.

† *Lib.* 2. *Novarum Lect. cap.* 16.

CAP. VIII.

De vocabulis non quidem peregrinis, sed toto eo genere deterioribus. Hujusmodi esse, quæ eò Latina sunt habita, quia invenirentur in codicibus Latinorum depravatis. Ut calamentha, *&* ferabitis. *Candoris amplius in Guil. Cantero requisitum. Ejusdem monetæ esse* mansisterna, *pro* nasiterna; *cujus etymon adductum. Item* melamirum, *pro* melanurus. *Adhuc* proceritus, *&* redivi *pro* ricini, sotular *pro* socco, *&* valgustus: *nihiloque melius esse* busire, brusire, *vel* brisare.

ET hæc de vocibus, quas accepimus à barbaris: ut Romani quidem eas vocitare nationes solent. Quis verò existimet, vocabula esse deteriora peregrinis non donatis civitate? Atqui esse talia, liquidò evincam. Nam peregrina intelliguntur ab iis, qui linguas sciunt exoticas. Sed invenias in optimæ notæ scriptoribus Romanis aliqua deterioris notæ, ac quandoque nonnullis etiam non malæ notæ co-

 dicibus

dicibus manu exaratis, uti & editionibus primis, vocabula ejusmodi, quæ nemo capiat, utcunque vel omnes orbis linguas sciret. Talia vitiosis Latinorum codd. originem debent vitiosam.

Ita CALAMENTHA vocibus duabus in Calepino legas. Imposuit locus Columellæ lib. IV. cap. XXVII; ubi nunc constanter *calametis*; quo notantur calamorum veterum fragmenta.

FERABITIS, monstrum vocis, à Calepino toties recocto adfertur, exponiturque *agrestis*. In errorem eum induxit corrupta lectio Sisennæ; è cujus quarto Historiarum libro hæc verba adducit Nonius; prout quidem vulgati habent codices, imò & optimus Msus noster: *Partim ferabite, partim lauro, ac pinu abundant*. Nam pro *ferabite* legendum *ferâ vite*: ut rectè scripsit Radulphus Fornerius lib. IV rerum quotidianarum cap. XX; multoque ante eum Guil. Canterus lib. III. Var. Lect. ubi id se ab amico ait edoctum. Quem verò amicum is non nominat, eum fuisse Jos. Scaligerum cùm aliunde scimus, tum ex ejus viri Conjectaneis in Varronem, & Comment. in Culicem. Quemadmodum & idem intelligendus apud Canterum lib. V. cap. XXIX, cùm se quondam ab amico admonitum ait de emendatione Euripidei loci in Hecuba. Suntque alia in eisdem ab eodem fonte: in quibus nihilo pejùs nomini consuluisset suo, si tanti amici nomen expressisset. Est autem *ferus* hic idem, quod *agrestis*: diciturque *fera vitis*, ut Statio *fera oliva*, ἡ κότινος:

Pulvereumque ferâ crinem detersit olivâ.

MANSISTERNA legas in Onomastico veteri; ubi exponitur ὑδρεία. Imò in Calepino, qui Passeratii dicitur, idem legas: ac locus iste affertur è Plauti Bacchidibus: *Effer mansisternam cum aqua foras.* Sed *nasiterna* rescribe, cum sit à *nasis ternis*, h. e. ansis. Eos quaternos habuere Vatiniani calices, à Vatinio, sutore Beneventano, sic dicti. Juvenalis sat. V:

Tu Beneventani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quatuor. ——

Vide & Martial. lib. XIV. epig. XCVI.

Nasiterna vocabulum legas quoque Sticho act. II. sc. II.

MELAMIRUM item in nonnullis Calepini editionibus reperias. Rectiùs aliæ *melanurum*: quamquam neque hoc examussim placet, cùm *melanurus* sit dicendum.

PROCERITUS Calepinus ponit, & interpretatur *malo spiritu adflatum*: ac citat illud è Plauti Pœnulo: *Neque nos populus proceritis*

insectabit

insectabit lapidibus. Sed satis liquet, duas esse voces *pro ceritis*: hoc est, furiosis; quæ vox à Cerere, quasi *Ceriti*, δημητριακοί. Sic Amphitry. II. II.

——Quæso, quin tu istanc jubes
Pro cerritâ circumferri?

Redivi appellantur à multis hominibus doctissimis, qui Græcis sunt κρότωνες, & κυνοραῖσταί. Est autem pediculorum genus; canes infestans. Occasionem *redivos* vocandi præbuere corrupti codices Columellæ lib. VI. cap. II: *Ut redivi, qui plerumque feminibus inhærent, eximantur*. Hac lectione deceptus doctissimus Theodorus Gaza, in tralatione Aristotelicæ de Animalibus Historiæ, *redivos* vocat: auctoritatem ejus deinceps secuti alii, atque alii. Sed in utraque Parisinâ, unâ Joannis Petiti, alterâ Rob. Stephani, *ricini*, legitur: ut & libri VII cap. ult. quod de morbis, & medicinis canum inscribitur. Hunc Gazæ lapsum jam olim deprehendit Hermolaus Barbarus.

Sotular pro calceamenti genere usurpare non metuit Julius Palamedes Adriensis in tralatione Avicennæ I. Can. Fen. III. doct. I cap. V. Et sanè legas apud Grammaticos multos; qui *sotular*, & *sotularis*, inter masculina nomina reponunt. Quod etiam factum à Casparo Finkio, & Christophoro Helvico. A *solea* esse id nomen, censet Marcellus Donatus in Suetonii Caligulam cap. III. Sed & *sotular*, & *sotularis*, sunt voces nihili. Decepit Grammaticos corruptus B. Hieronymi locus extremo libro primo contra Jovinianum; ubi sic legendum: *Et hic soccus, inquit, quem cernitis, videtur vobis novus, & elegans: sed nemo scit, præter me, ubi me premat*.

Valgustus Calepino, fustis uncus. Sed deceptus est corruptis Isidori codd. lib. XIV. cap. IX. ubi nunc legitur, *Valli fustes sunt, quibus vallum munitur*. Et sanè sic etiam MSsi nostri bonæ notæ.

Est etiam, ubi in verbis peccetur. Ita busire, & brusire, vel brisare, in quibusdam Calepini editt. exponitur *consumere*. Adfertur è Nonio in *Vafer* Afranii locus iste in Divortio: *Qui coner noctu clanculum brisare*. In MSo nostro totus locus sic habet: *Qui conere noctu clanculum brusire dotem ne remittas vafer, honestè ut latites, & nos laudas diutius*. Ac *brusire* etiam est in editt. Mediol. Aldin. aliis. Vera lectio est *rus ire*. Totus verò locus sic restituendus:

——Qui conere noctu clanculum
Rus ire, dotem ne repromittas vafer,
Honestè ut latites, & nos ludas diutius.

 Nisi

Nisi *brusire* corruptum ex *ab me rus ire* : & pro *laudas* malis *lactes*: nempe hoc pacto:

——Qui conere noctu clanculum
Ab me rus ire, dotem ne amittas vafer,
Honestè ut latites, & nos lactes diutius.

Sed prius magis placet.

Cap. IX.

In vocibus nec peregrinis, nec Romanis, ab iis cœptum, quæ propria sunt. Quale est, cùm Dionysius *dicunt, pro* Dionysus; Arthemisia,*pro* Artemisia; Jovinianus,*pro* Jovianus;Cælestinus,*pro* Cælestius. *Quandoque & in modulo peccari, ut cum tertia in* Oporinus *producitur*; *media in* Aratus *corripitur. Etiam in locorum propriis aberrari: ut cùm Maro* Inarimen *pro* Arimis *extulit: aut cum vulgò* Venetiam, *&* Venetias, *confundunt: aut cùm* Calarin *ponunt pro* Carali, *aut* Lamsacus, *pro* Lampsacus. *In iis, quæ ab R inchoant, non tam considerandam esse gentem, unde vox accepta*; *quàm quid ferat mos Romanus: eoque* Roma *fine spiritu*, Rhenus *cum eo*, Rhetia *vel* Rhætia, *utroque modo exarari.*

A Peregrinis accedo ad ea, quæ ortum trahunt à Latinis, nec tamen in illis habent locum: quod bifariam fit. Quædam enim ratione materiæ sunt vitiosa; ut si vocabulum nullâ in significatione sit Latinum: ac similiter Græcâ in lingua de Græcis judicandum. Quædam peccant ratione formæ; quando vox aliqua est Latina; sed non in ea significatione, quâ à multis perperàm sumitur. Utriusque generis exempla afferam: primùm in nominibus, sive illis, quæ per casus inflectuntur: deinde in verbis, sive iis, quæ declinantur per tempora, & personas: postremò in particulis, sive istis, quæ neutro variantur modo.

In nominibus etiam omnia erunt concinniora, si priùs loquar de propriis; inde de substantivorum aliis, quæ communia, sive appellativa dicuntur; postremò addam de adjectivis.

Propria fere sunt Deorum, hominum, aut locorum. In divinis exemplum esto, quòd *Dionysius* dicant pro *Dionyso*. Quomodo etiam Justus Lipsius lib. IV. de Militia Romana Dial. X. ex primo Strategematum Poliæni narrat, Pana primum fuisse auctorem tollendi clamo-

ris

ris ante pugnam, atque hoc ipsum suasisse in Dionysii exercitu. Imò & Bonaventuram Vulcanium videas in Arriano suo, lib. v* de Expeditione Alexandri, sic semper exprimere Græcum Διόνυσος. Idem tamen alibi, ut lib. VII†, & initio Indicorum *, *Dionysus* sæpius reddit: ut prius illud, vel calami properantis, vel oscitantis typothetæ vitium queat videri. Utcunque hoc fuerit, passivus est error *Dionysius* pro *Libero*: qui & in nonnullos Ciceronis codd. irrepsit. Ut pro Flacco de Mithridate: *Deum illum, patrem, illum conservatorem Asiæ, illum Dionysium, Bacchum, Liberum, nominabant*. Prout editum quoque à Roberto Stephano in illâ anni CIↃ IↃXLIII. Sed omnino *Dionysum* legendum; ut etiam liquet ex primo Plutarchi Symposiacôn: ubi idem de Mithridate narrat.

* Pag. 101 & 102. edit. H. Ste.
† Pag. 161
* Pag. 169

Similiter peccatum in nominibus hominum, tum Græcis, tum Latinis. Prioris generis est, quòd *Arthemisia* semper edidit Henr. Stephanus apud Agellium lib. x. cap. XVIII. At *Artemisia* scribendum: cùm ab Ἄρτεμις, quæ Diana est, Ἀρτεμισία vocetur, quasi *Dianinam* novè dicas.

Posterius ad genus refero, cùm vulgo *Iovinianus* vocatur, qui est *Iovianus*: prout Cæsaris ejus nomen semper exprimitur in numismatis antiquis. Prius illud ejus est vocabulum, contra quem scripsit B. Hieronymus. Sic vulgò etiam Pelagii hæretici assecla vocatur *Cælestinus*; cùm hoc nomen sit Papæ eorumdem temporum; at hæreticus ille dictus sit *Cælestius*.

Est etiam, ubi in propriis hominum vitiosè pronunciemus non ob literarum vitium, sed ob moduli neglectum. Multa alibi exempla dedimus ex antiquis. Ecce nunc de seculo nostro. Celebris parentum ævo Basileæ typographus fuit, cui nomen Joanni Oporino. In quo nomine video omnes producere penultimam; cùm ea sit brevis; ut indicat hoc Martialis:

Si daret auctumnus mihi nomen, Oporinus essem.
Horrida si brumæ sidera, Cheimerinus.

Sanè Joanni isti auctumnus nomen dedit. Nam gentile vocabulum Herbst; unde *Hersdius* priùs dicebatur. At quod Germanis Herbst, *auctumnus* Latinis, id Græcis ὀπώρα, unde ὀπωρινός. Est verò hoc error turpior, quod nec excusari possit accentus obtentu: cujus ratione mediam in *Aratus* corripiunt Claudianus Mamertus, & Venantius Fortunatus.

Erroris in locorum propriis exemplum habemus in magno Marone: qui, cùm apud Homerum in Catalogo esset Εἰν Ἀρίμοις, quasi

† *Æn.* 9. *verſ.* 716. una vox foret, cudit† inde *Inarimen:* lapſumque in eo (vide quantum tanti viri valuerit auctoritas) ſecuti hac parte poëtarum alii: in his Lucanus, Silius, Papinius, Claudianus.

Vulgo *Venetiam* multi dicunt, pro *Venetiis*: cóſque inter Eraſmus præfat. in Chiliadas: ubi de variis ejus operis editionibus tractat. Atqui *Venetia* tum una eſt ex Armoricis Galliæ civitatibus; quæ hodie *Vannes:* tum ea Italiæ regio, in qua præter Venetias ſunt Patavium, Verona, aliáque oppida. Priori modo uſus Cæſar lib. III. de bello Gall. Poſteriori Livius lib. XXIX, & XLI, Paterculus lib. II, Plinius lib. II, & XLI, Florus lib. III, aliique. Verba unius Livii adducere ſuffecerit. Ejus eſt libro proximè dicto: *Ex iis M. Æmilio ſenatus negotium dedit, ut Patavinorum in Venetia ſeditionem comprimeret.*

Calarin vulgò vocant Sardiniæ oppidum: ejuſque epiſcopum Luciferum *Calaritanum*. Sed urbs *Caralis* dicenda, indeque *Caralitanus*. Sic vocant Hirtius, Livius, Ptolomæus: etiam Claudianus de bello Gildonico. *Calari* erat apud Plinium. Sed *Carali* reſtituit Pincianus.

Lampſacus cum P: etſi abſque eo ediderit Lud. Carrio in ſuo Valerio Flacco, veterem, ut lib. II. ait, codicem ſecutus. Sed ſcimus aliter eſſe in codd. aliis: quomodo & in Euſebii Mſſis reperit Pontacus. Et Græcis eſt Λάμψακος, παρὰ τὸ λάμψαι: cujus rationem adfert Etymologici magni conſarcinator.

Eſt verò ubi penè de nihilo in partes abeatur. Ut dum diſputant, utrùm rectius ſit, cum ſpiritu ſeu *Rheti* & *Rhetia*, ſeu *Rhæti*, & *Rhætia:* an ſine eo ſeu *Reti*, & *Retia*, ſeu *Ræti*, & *Rætia*. Sanè nihil non horum nititur veteribus libris, ac lapidibus: ut à Marco Velſero oſtenſum in ſuo de Vindelicia, & Rhætia opere. Quid mirum? Quando in talibus non idem mos Romanis ipſis ſemper fuit: imò ſæpius etiam abiere à conſuetudine gentis, unde vocem haberent.

Itaque *Roma* etſi à Græco ῥώμη ſit, propriéq; *Valentiam* notet; tamen ſine ſpiritu ſcribimus: quia Latini veteres non adſpirabant initiale R, more Græco. Uti nec Germani faciunt, vel Belgæ: eoque ſi rationem ſequi volumus, etiam *Renus* ſcribi oporteat. Scio, Græci aliter Ῥῆνος. Sed Romani non accepere id vocabulum à Græcis, verùm Germanis; quibus Rijn dicitur, à rein, h. e. *purus:* ſive generali appellatione, quia omnis aqua mundat: ſive particulatim, quia eo priſci Germani explorarent, toruſne eſſet purus & immaculatus, unde ἐλεγχίγαμος in primo Ἀνθολογίας appellatur*. *Rhenus* tamen malim, quia in talibus conſuetudo Romana præferri debet rationi.

* *Vide & Nonnum* XXIII *Dionyſ. & quæ ad eum Gevartius. Falkenburgius ex Nazianzeno, & Iuliano, annotavit.*

Cap. X.

CAP. X.

De propriis hominum, quæ Hebræi ad nos transfuderunt. Non esse caussam satis gravem, cur pro Eva *dicamus* Heva, *vel* Hava; *etsi ejusdem originis sit ac* have, *pro* salve. *Nihil etiam urgere, ut pro* Noë *dicamus* Noach: *ac multò minus, cur* Noachus *pro eo usurpemus. Nec* Esdras, *pro* Ezra, *vitiosum videri.* Gersom, *&* Gerson, *malè confundi. Malè item Tiberiani ævi* πολυΐστορα *dici* Appionem, *cui* Apio *sit nomen. Ac quia id derivetur ab* Api *Deo, occasione eâ de aliis etiam actum vocabulis à numine impositis. Qualia Hebræis* Elisæus, *&* Elisabeth; *Chaldæis* Baltasar, *&* Balsasar; *Assyriis* Nebucadnezar, *quòd à Nebo, sive Chamo; Persis* Mithridates; *Græcis, ac Latinis,* Herodotus, Apollonius, Apollinaris, Martialis, *aliaque. Peccari etiam in propriis locorum: ut cùm* Madiam *dicunt pro* Madian. *Nec minùs quædam vitiosa esse ex iis, quæ à Celtica sunt lingua: quale in hominum propriis* Theodoricus *pro* Theodericus: *in propriis locorum* Leodium *pro* Leodicum; Delphi, *pro* Delfi.

ETiam peccari videas in propriis origine barbaris: ut quæ non in Latio, vel Græcia, nata sint; sed Orientis linguâ, aut Septentrionali, vel aliâ. De quibus dicturus, metuo ne ἀμεθόδως † id agere videar, quia vixdum à peregrinis ad ea pedem tulerim, quæ à Latinis profecta sunt, vel Græcis. Sed non leve discrimen peregrinorum est in propriis, ac communibus. Communia enim (de quibus solis antea egimus) variant pro linguis. Propria verò eadem sunt in linguis omnibus: nisi quòd sæpe, pro linguæ cujusque natura, variet litera una, vel altera. Sic linguæ universæ eodem fere modo dicunt; *Adam, Abraham, Moses, David, Iesus, Socrates, Plato, Cicero, Cæsar, Carolus,* & ita in id genus aliis. Quare non abs re, nec planè extra oleam, futurum; si mantissæ loco adtexam quædam de propriis, quæ ex peregrina accepimus linguâ. Ac primùm iis, quæ debemus Hebræis. Ubi crebrò peccari, negare non possumus: nec tamen tam frequens illud, quàm cupiunt nobis persuasum, qui omnia metiuntur Masoritarum punctis. Ac præterea non satis attendunt, quantopere immutentur vocabula, quoties coloniam mutant. Tale est, quòd *Heva* scribere jubent pro *Eva*, quia nomen id sit ab חוה hava,

† *Ordine neglecto.*

hava, *vivo:* unde *have*, sive *ave*, id est, *vive*, *salve*. Atque hoc etiam
* Act. 5. sc. 1. è Plauti Pœnolo * liquet. Nec diffiteor, inde nomen esse, *quòd mater esset cunctorum viventium*, ut ait Moses †: hoc est, *parens omnium hominum*, ut interpretatur Onkelos in paraphrasi sua Chaldæa. Nam fatuè nimis R. Levi non κατ' ἐξοχὴν, sed generatim accepit illud *viventium*; quasi & mutorum fuerit animantium parens. Sed utcunque hoc ἔτυμον faciat pro Hebræa ὀρθογραφίᾳ: non tamen inde consequitur, spiritum asperum à Latinis præponi oportere. Nam hi Græcos sequuntur, quibus est Εὔα. Et, cur ita mallent, ratio erat. Quippe Syris Eva cum adspiratione notat serpentem feminam: ut est apud Eusebium in præparat Euangel. & Epiphanium contra hæreses.

† 8. Genes. 3. 20.

Nihilo meliùs, quòd Augustinus Steuchus Eugubinus, atque alii, *Noë* improbant, proque eo jubent dicere *Noach:* quo modo pronunciandum sit, si sequamur puncta Masoritica. Quasi nullâ ratione fuerint suffulti LXX interpretes, qui Νῶε vocant: aut flocci sit, quòd constanter Noë dicatur à Græcis, Latinisque Patribus. Qui & (ne id excidisse iis credamus) similiter, quando ח, vel ע, est in fine, id in aliis etiam agunt: ut *Thare* cùm dicunt, non *Tharah*; *Sue*, pro *Suah:* & similis ratio in aliis multis. Steuchus laudat Berosum, qui *Noach* nominat pro *Noë:* quasi corculis ille Annii fœtus placere multùm possit. Quid enim de istoc Beroso sit sentiendum, abunde diximus lib. I. de historicis Græcis cap. XIII, & lib. III de Historicis Latinis cap. VIII. Siquid culpari in hujus nomine meretur, id potiùs fuerit, quòd vulgò dicimus *Noachus*. Nam A illud ante CH est furtivum; eóque, si quid apponatur, perit: ut à רוח, ruach, *spiritus*, est plurale רוחות *ruchot:* ut Jer. XLIX. 36. & Ezech. XLII, 20. Quare ex *Noach* potiùs formandum erat *Nochus*.

Nec rectiùs damnant *Esdras*. *Ezra*, inquiunt, scribendum; ut Hebræus fons indicat. Nempe gravi supercilio pro nihilo putant, quòd aliter efferant Græci, & Latini. Tanti iis est vel gustum Hebrææ habere linguæ. Non obstrepimus viris summis, qui sic malunt; sed solùm non possumus probare sciolos istos, qui propterea *Esdras* imperitè dici arbitrantur. Nec enim hæc pronunciatio caret ratione. *Ezras* pro *Ezra* sit, ut pro *Iuda* est *Iudas:* quod, puto, non damnabunt in Euangelistis. Jam autem pro *Ezra* rectum est *Esdras*, quia Z olim sonuit, ut DS: unde Dores, trajectis literis, pro Ἔζρα dixissent Ἔσδρα: ut συρίσδω pro συρίζω; quod ex Theocrito satis liquet.

Utcunque verò & hæc, & alia id genus multa, à multis temere

repu-

repudientur, (ingens seges talium se animo offert; sed nolim nunc iis insistere) sunt tamen non pauca: ubi facilè subscribam: ut quando distinguunt inter *Gersom*, & *Gerson*: qui planè diversi. *Gerson* Jacobi Patriarchæ ex Levi nepos fuit. At *Gersom* scribendum, ubi sermo est de Mosis filio; sic nuncupato, quia eum genuisset Moses expulsus ex Ægypto. Sanè & Hebræis est גרשם, Gersom: uti & Γηρσάμ Græcis, diversâ vocali; uti sæpe in vocalibus abeunt à Masoritis; vel hi potiùs ab antiquâ pronunciandi ratione; siquid de istoc judicare valeo. Interim fatendum, sæpe M, & N, confundi. Uti & *Absolon* non optimè dicitur pro *Absolom*, אבשלם; quod significat *patrem pacis*, vel *pacem patris*.

Sed satis de Hebræis. Aliquid etiam addamus de Ægyptiacis. Tale est, cùm vulgò πολυίστορα illum; contra quem Flavius Josephus scripsit, quemque *cymbalum mundi* Tiberius Cæsar nuncupabat; *Appionem* vocant, cùm *Apio* dicatur. Nec enim homo Ægyptius ab Appia gente Romanâ nomen accepit; sed ab Api, Deo Ægyptio: ut pleræque gentes à numine suo nomina solent imponere. Sic Judæorum est אלישע *Elischah*: Græcis Ελισσαῖ, ut in libris Regum semper exaratum; sive Ελισσαῖος, ut est apud Lucam IV. 27; & *Dei salutem*, vel *Deum salvantem* designat: ac אלישבע, Ελισάβετ, *Deus juramenti*, vel *saturitatis*, vel *Dei septenarius*. Chaldaica sunt Βαλσάσαρ, & Βαλτάσαρ: illud nomen regis apud Danielem; hoc verò nomen ipsi Danieli datum à rege in honorem idoli *Bel*, sive *Bal*. Regis verò nomen, quod vulgo *Balthasar* scribitur, potiùs *Balsasar* fuisse; ex B. Hieronymo, & aliunde constat. Assyrium quoque *Nebucadnezari*, sive *Nabuchodonosori* nomen est à *Nebo*; qui idem ac *Chamus*, & *Beelphegor*. Non tam Solis, quàm Lunæ numen, ita dictum Assyriis, ostendi in secundo de idololatriæ origine* cap. VIII. Atque ibidem cap. IX monui, Persicum esse Μιθραδάτης, à *Mithra*; qui Persis est Deus Sol. Jam quàm multa à numine Græco, Latinoque; ut *Diogenes*, *Diodorus*, *Apollonius*, *Apollinaris*, *Herodotus*, *Heraclitus*, *Hermippus*, *Dionysius*, *Bacchylides*, *Martialis*, *Martinus*, ac tot alia.

* *Sive de Theologia gentili, & physiologia Christiana.*

Erroris in locorum propriis exemplum fuerit, quòd Μαδιάμ sit in codd. Græcis. Nam, ut verè Ausonius ait,

Vocibus in Graiis non ultima conspicitur M.

Dixeris, Hebræum esse, ut Αδάμ. Sed dispar in priori ratio est; quia & Hebræis *Madian* per N effertur.

Verùm mitto Hebræa. Potiùs aliquid adiungam de propriis ho-

minum, vel locorum, quibus origo ex lingua Europæa. Ut in Gothico nomine *Theodoricus* per O in tertia: cùm scribi debeat *Theodericus*, quia sit à Celtico Teode, id est, *populus*: non autem à Θεόδωρος. Nempe vulgò hac parte sæpe peccant homines eruditi, quòd Germanicorum originem petunt è Græcia. Sic doctissimus Dausquejus in secundo Orthographicorum *Gerartus* jubet scribere, quia Græcè sit γέραρτος à γεραίρω. Omnino enim id à fonte est Germanico; sive placet esse à gier, id est, *vultur*; unde aliqui pro eo *Girardum* scribunt: sive à geren, id est, *desiderare*; unde Erasmo *Desiderius* redditur: qua de re diximus Physiologiæ Christianæ * lib. III cap. LXXXV.

* *Sive operis de Idololatriæ origine & progressu.*

In loci nomine delinquitur, cùm inclytam Eburonum urbem *Leodium* dicimus, pro *Leodicum*: quod à prisco Leode, id est, *populus*, & dijk, i. *agger*. Fusè de eo Lipsius lib. I. Poliorcet. cap. II: ubi & de Theoderici nomine, proximè memorato. Delfis Batavis Ill. Grotium natum dixerim: at Delphis Phocidos cultum Apollinem. Nam Batavorum urbs Delft, non Delpht. Origo item à fodiendo: atqui non delphen dicimus, sed delven per v consonum: quòd mollius sonat, quàm ipsum F; nedum ut P H hîc habeat locum.

Quandoque in modulo etiam syllabæ vitiosè talia efferuntur. Ut si priorem in *Scotus* olim corripuisses; quasi à Σκότος † foret. Planè enim pronunciabant per ω, vel consonam geminabant: unde prior semper est porrecta: ut valde fugerit ratio Thomam Demsterum, eruditum Scotum, beneque de literis meritum; quando, in honorem, credo, patriæ, legere jubet apud Martialem lib. VI ep. LVIII:

† *Tenebræ.*

Comminus & Scotici sidera ferre poli.

Ubi omnino retinendum est *Scythici*; prout in omnibus est libris. Atque hoc etiam observatum Reverendissimo Jacobo Usserio, Armacano Archiepiscopo, & universæ Hiberniæ primati, in laudatissimo opere Antiquitatum Britannicarum. Cujus ego in re majori meminisse malim, quàm iis, quæ ad pulverem pertinent Grammaticum: sed enim & istoc occasione meliori non eo minùs fiet. Summa enim summi viri, & undecunque doctissimi merita de Ecclesia, & tota Rep. literaria, nunquam sinent, ut non æternùm ab omnibus literarum amantibus memoriâ gratâ celebretur.

CAP. XI.

A propriis itum ad appellativa: ac in his primùm ad orta à Græcis: ubi aliqua initio, aut medio vocabuli, adduntur, aut demuntur. Vt in parochia, *pro* parœcia; boræum, *pro* boréum; *& fortasse in* amphibologia, *pro* amphibolia; myagrus, *&* cynomyagrus, *pro* myiagrus, *&* cynomyia; sciaticus *morbus pro* ischiadicus; catarrus, *pro* catarrhus; penteris, *pro* pentaëteris; pædagium *pro* pædagogium. *Hinc adlata, ubi fit trajectio literarum: ut versus* spondaicus; *pro* spondiacus; *vel initio, mediove, litera una, pluresve, immutentur: ut* acalyphe, *pro* acalephe; amolum, *pro* amylum, *vel* amulum: iliaca *passio pro* ileo *morbo, qui &* chordapsus; antabatæ, *pro* andabatæ; *ubi & de etymo* caliendri, *ac vocis* pando. *Adhæc* mosaicum, *pro* musaicum, *quod &* musivum, *unde* musivarii; paraclitus, *pro* paracletus; nigromantia, *pro* necromantia. *Etiam in quantitate peccari: quale cum* anathêma *dicunt pro* anáthema; Basílius *pro* Basilîus. *At Academia rectè proximam ab ultima nunc corripere, nunc producere.*

A Nominibus propriis nunc me confero ad communia, quæ vulgò appellativa dicuntur. Horum alia sunt Græca, alia Latina. Loquor verò de Græcis ortu, sed vitiosè prolatis. Qualium quædam initio, aut medio vocis, corrupta sunt; quædam terminatione peccant. Prioris generis sunt duplicia: vel enim in literis ipsis error committitur, vel modulo duntaxat. Literæ vel adduntur, vel demuntur, vel transponuntur, vel mutantur. Primum, secundumque vitium concurrunt in *parochia:* ubi H perperam additur post C: E malè præteritur post O. Nam rectum est *parœcia*. Quod apud Augustinum lib. XIV de Civ. Dei cap. XXIII: *Presbyter quidam fuit nomine Restitutus in parœcia Calamensis Ecclesiæ*. Græce est παροικία. Quod habes & canone XIV, & XXXIV † eorum, qui Apostolici dicuntur. Sæpiusque in Eusebii Historia Ecclesiastica occurrit, atque alios: ut audiendi non sint, qui eo comminiscuntur *parochos* dici, quia panem Domini præbeant Ecclesiæ. Nempe similiter ac ἀπὸ τοῦ παρέχειν, hoc est, præbendo, *parochi* dicebantur, *qui præbent ligna salemque:* ut ad Horatium * Acron annotavit. Est verò παροικία quasi sacra vicinia, sive conventus eorum, qui sunt unius fani consortes. Ut πάροικοι ipsi

† *Al.* 33.

* *Lib.* 1. *sat.* 5.

ipsi vicini, sive accolæ, qui & προσοίκοι. Qua de re plura Alciatus lib. I Prætermissorum; Budæus ad L. 239. ex Pompon. lib. singul. enchiridii; libroque de origine parœciarum Joannes Filesacus, Theologus Parisiensis.

Prima vocalis malè additur, quando per diphthongum scribunt *boreum*, pro *boréum*, cùm Græcè sit βόρειον. Ovid. lib. IV Trist. eleg. VII:

Vita procul patriâ peragenda sub axe boreo.

Sic *antiboreum*, apud Vitruvium lib. IX cap. IX.

Est cùm etiam tota videtur syllaba perperam adjungi. Ut cùm *amphibologia* ajunt vulgò, pro *amphibolia*. Sed enim scrupulum iniecerit, quòd prius non modò legatur apud Servium; sed etiam Laërtium in Zenone. Dixeris fortasse, codices esse corruptos: quia apud Græcorum alios semper sit ἀμφιβολία. Verùm nonnihil est, quòd ratione etiam prior defendi potest scriptura. Nam si ἀμφίβολον dixere pro ambiguo sermone; cur non inde formarint ἀμφιβολογία? Verùm, inquias, ab ἀμφίβολον esset ἀμφιβολολογία: quæ vox sit dura, auribusque molesta. Hanc enim rationem & ipsi adducebamus in Oratoriis Institut. lib. IV: ubi pluribus de eo agebamus. Sed non inscitè oggerit Claudius Dausquejus †, si à γωνία dixere *polygonia*, & *oligogonia*; cur non & hic potuerit syllaba geminari? Vel quid si per syncopen syllabam eliserint? quomodo Latini * ex *sambuca*, & *cano*, fecere *sambucina*, pro *sambucicina*. In hoc incerto nolim de isto serram reciprocare diutius. Quin tutiùs tamen ἀμφιβολία dicatur, minimè dubitandum.

† Lib. 2. Orthographicôn.

* Plaut. Stich. 2, 2.

Adimitur litera in *myagrus* apud Solinum, pro *myiagrus*, μυίαγρος: ut *cynomyia*, κυνόμυια, *musca canina*, non *cynomya*. Item quando coxendicum, vel lumborum dolorem, qui morbus est *ischiadicus*, *schiaticam* appellant. Sanè ἰσχιάδα vocant Græci ab ἰσχίον, id est, *coxendix*: unde & ἰσχιακὸς, ut ab ἰσχιάς, ἰσχιαδικός. Interim non heri, vel nuper, errorem hunc natum, putari debet. Nam apud Capellam est *schias*, pro *ischias*. Imò σχίον pro ἰσχίον est in vett. glossis. Atque in *sciatica* quidem tum litera, tum spiritus aufertur. At posterius solùm fit in *catarrus* pro *catarrhus*: cùm Græcè sit κατάῤῥυς, ex καταῤῥόος. Tota verò syllaba aufertur in *penteris*: quomodo à magnis etiam viris dici, queritur Josephus Scaliger lib. V de Emendatione Temporum cap. de Encæniis Templi †. Rectum verò est pentaëteris, πενταετηρίς: pro quo *penteris* nihilo melius, quàm *pedagium*; quod adstruere conati è Plinii lib. VII cap. XXVII. Atqui nihil certius, quàm

† Pag. 359 edit. Leid.

quàm pro *padagio*, *padagogio* legi oportere. Græcè enim est παιδαγωγεῖον.

Etiam, ut dixi, trajectione literarum delinquimus: ut cùm pro *spondiacum* dicunt *spondaicum:* etsi sic cum vulgo scribat etiam Alciatus lib. II Dispunctionum cap. XXI. Sanè versus meris constantes spondeis, vel σπονδειακοὶ Græcis dicuntur, unde, ει in ι converso, non aliud quàm *spondiacum* esse potest: vel σπονδιάζοντες, prout non vetus modò Persii scholiastes* appellari ait: (nam quod apud eum σπονδειάζοντες o inserto legitur, planè librarii culpa est) sed etiam in fragmento, quod Censorino annecti solet, si veteres sequimur membranas, quas repræsentavit Carrio. Nam in illa, quam nobis Elias Vinetus exhibuit, corruptè quoque *spondaicum* editum est. *In sat. 1.

Mutatio vel unius est literæ, vel plurium. Unius, ut cùm *acalyphe* dicitur pro *acalephe*. Græcè ἀκαλήφη, *urtica*. Vide Casaubonum Animadvers. in III Athen. & Radulphum Fornerium lib. III Rerum Quotidian. cap. XXX.

Simile est *amolum:* quomodo cum Scauro* scribere non ausim: etsi apud Vindicianum in Apicii Excerptis sit, *Amulum ex oryza*. Nam Græcè est ἄμυλον, ἀπὸ τῆς μύλης, quòd non molatur. Dixeris, υ in o abire: quomodo ab ipso μύλη est *mola*. Sed quod in simplici *mola* factum, id quo minùs in *amylo* habeat locum, Græca impedit compositio. *Amulum* tamen non vehementer impugnem: quando scripsere *Sylla*, & *Sulla*; *inclytus*, *iuclutus*; *lachryma*, *lacruma*, & similia. *Lib. de Orthographia ad Thesium.

Etiam ἀναλογίαν negligunt, qui morbum, Græcis vocatum εἰλεὸν, ILIACAM PASSIONEM nuncupant. Nam morbus is *ileos* dicitur, non *ilios*. A posteriori *iliacus* veniret, uti ab Ilio urbe *Iliacos muros* dicimus. Scio, *ilia* ex eo vocari, quòd unum ex tribus tenuibus intestinis, in quo tormina ex convolutione oriuntur, εἰλεὸς nuncupetur. Sed ab εἰλεὸς, sive *ileos*, potiùs *ileacus* foret: verùm ne istoc quidem obtinet. Quare morbum hunc vel *ileon* dicemus, vel *chordapson* cum Celso, Cælioque Aureliano, & Græcis, quibus itidem χορδαψὸς nominatur: nempe quia manu admotâ quis τῆς χορδῆς ἅπτεσθαι, hoc est, chordam, sive fidem tensam tangere, sibi videatur.

Antabata per τ scribere jubent: quia sit ex ἀντὶ, & βῆναι. Verùm aliter libri vett. Nempe T post N fere sonat ut D: unde à *mentior*, *mendax*, & ut in Græcis consistam, *caliendrum* Horatio†, ac Arnobio*, ex κάλλυντρον, *pondo* ex πιτάω. †Lib. 1. sat. 8. *Lib. 6. adversus gentes.

MOSAICUM quoque opus malè dicunt pro *musaico;* quamquam

musaicum

musaicum etiam damnant quidam, qui *musivum* dicere jubent! unde *musivarii* Firmico, & Cod. Theod. lib. III de excus. artif. Verùm Josephus Scaliger in notis Manilianis, & ex iis, uti arbitror (sanè post eas) Nicolaus Serrarius notis ad S. Bonifacii, aliorumque epistolas, docent; ut ab Ἀχαιὸς, & Ἀχαϊκὸς, dicimus *Achivus*, & *Achaicus*: ita à μουσαῖος, & μουσαϊκὸς, dici *musivus*, & *musaicus*. Prius tamen illud tutiùs usurpabimus. Spartianus in Pescennino Nigro: *Hunc in Commodianis hortis in porticu curva, pictum de musivo inter Commodi amicissimos videmus sacra Isidis ferentem.* Usus quoque Aimoinus lib. III de gestis Francorum cap. XLII. Sed & eandem vocem Brissonius† restituit Gregorio Turonensi, apud quem in Parisiensi Badii editione corruptè legebatur lib. V cap. XLV: *Multa in civitate illa ædificia fecit, domos composuit: ecclesiam fabricavit, quam columnis fulcivit, variavit marmore, musæo depinxit.* Musivum opus qui facerent, dicti *musivarii.* Atque ita L. I Cod. de excusationibus artificum legi debere, rectè probat idem Brissonius è L. II. eodem tit. Cod. Theod. In vett. codd. exaratum *musinarii* per N: quod iccirco probabat Cuiacius. Sed cùm *musivum* dicamus; non dubium, quin facili lapsu V in N sit conversum. Corrupta quoque hæc vox apud Julium Firmicum extremo cap. libri III: ubi in Aldina legitur: *Aut in usu varios, aut inauratores.* Ubi *musivarios* legi debere, jam varii monuerunt. Eademque in voce peccatum lib. IV cap. XV: *Facit enim aurifices, inauratores, bractearios, argentarios, musicos, organarios, pictores.* Ubi optimè Scaliger* corrigit, *bractearios, musivarios, pictores.*

† *In Lexico.*

* *Ad sphæram barbaricam Manilii.*

Paracletus scribendum, non *paraclitus*: quomodo jam ab annis locuti sunt octingentis: ut ostendit locus iste Haimonis Episcopi Halberstatensis in Evangel. Dominicalia: *Quidam Græcus veniens in palatium Regis, cùm legeretur illud Euangelium, & diceretur* PARACLITUS, *dixit* PARACLETUS *debere dici: Non est ibi Iota, sed E longum. Tamen nos non audemus illud mutare, propter consuetudinem, ne novum aliquid invenire dicamur.* Hæc ille: quæ ostendunt, quantum possit in animis hominum error inveteratus. Eò autem respicit, quòd in hymno sacro sit dimeter iste: *Et spiritum paraclitum.*
Ubi & proxima ab ultima perperam corripitur.

Plures vero literæ corrumpuntur in *nigromantia* pro *negromantia*, νεκρομαντεία: cujus etymi ignara superiora secula, swarte kunste, reddiderunt. At vox Græca propriè notat *vaticinationem è mortuis.* Quomodo & νεκυομαντείαν dixere.

Denique

Denique vitiosus etiam modulus corrumpit pronunciationem. Itaque non quidem adversus ὀρθογραφίαν, attamen contra ὀρθοέπειαν, peccatur, quando *anathêma* proferunt penultimâ porrectâ, cùm Græcè sit ἀνάθεμα. Pluraque ejus generis adduximus libro II de Arte Grammatica cap. XXXIII. *Darius*, *Basilius*, & similia, perperam efferri penultimâ correptâ, sciunt qui adbibêre oram literaturæ Græcanicæ. Nam in his Græcè semper est ει. Contrà esse volunt in *Academia*; quia Græcè sit Ἀκαδημία. Sed inde nihil aliud consequitur, quàm proximam ab ultima rectè etiam corripi. At interea eandem quoque producere licet; quia & Ἀκαδήμεια dicitur; ut liquet ex Stephano, sive Hermolao Byzantio. Hinc Laurea Tullius, Ciceronis libertus:

Atque Academiæ celebratam nomine villam
Nunc reparat cultu sub potiore Vetus.

Integrum epigramma apud Plinium habes lib. I Nat. Hist. cap. II.

CAP. XII.

De vocabulis è Græcia petitis, vulgo perperam vocali A, vel E, terminatis. Ut cùm dicunt anatomia, *pro* anatome; *vel* zizania, *in recto singulari: vel* prophetissa, *pro* prophetis; *ut* Sybaritis, *&* Achæis. A poëta *num* poëtis, *vel* poëtris, *an* poëtria, *sit dicendum.* Chronicam, *vel* bibliam, *improbatum.* Bibliæ petranæ. *Cur S. Scripturam* βιβλία *potiùs, quàm* βιβλίον *vocemus. Rejecta item* tomice, *pro* tomix; sinape *pro* sinapi. *Adhæc ex illis in consonam desinentibus* gryphum, *pro* gryphus; zingiber, *pro* zingiberi, *vel* zingiberis; acinacis, *pro* acinaces; gausapis, *pro* gausape, *vel* gausapa; scholaris *pro* scholasticus; cymbius, *pro* cymbium; melampyrus, *pro* melampyrum; chirographus, *pro* chirographum; peponus *pro* pepo.

SEquitur alterum Græcorum genus: nempe ubi non initio, vel medio vocabuli: sed ejus exitu peccatur. Priùs referam de iis, quæ vocali terminantur: inde de exeuntibus in consonam. In priori genere suffecerit agere de duabus primis vocalibus, A, & E.

Vitiosè vulgò dicitur *anatomia*: etsi sic etiam vir doctissimus Cæsar Bullingerus de pictura, & statuaria lib. II cap. XIII: *Sit ergo plastes anatomiæ peritissimus, & humani corporis proportiones ad ungues teneat.* Planè enim *incisionis*, vel *incidendi corporis humani* dicendum, vel *anatomes*: ut Græcè ἀνατομῆς.

Zizaniam dixit B. Ambrosius lib. VII in Lucam: *Aliud est fermentum zizaniæ, aliud tritici.* Sed Matthæi cap. XIII semper τὰ ζιζάνια legas. Ac similiter Nazianzenus, τὰ ζιζάνια σπείρειν. Rectiùs igitur Hieronymus ad Eustochium: *Dum parvus est hostis, interfice. Nequitia, ne zizania crescant, elidatur in semine.* Loco Matthæi memorato etiam Syrus habet זיזנא, *zizané*; ut non sit apertum, utrùm Græci eam vocem à Syris, an Syri acceperint à Græcis. Nec scire id ad præsens institutum facit.

Prophetissam nominant Ecclesiastici, quam *prophetidem* meliùs vocarent: quomodo Platoni, & Plutarcho, προφήτιδες appellantur; idque ἀναλόγως. Nam sic dicunt, ὁ Συβαρίτης, ἡ Συβαρῖτις· ὁ Σκύθης, ἡ Σκυθίς· ὁ Ἀχαιὸς, ἡ Ἀχαιΐς. Sanè & Ovidius similiter lib. II Trist.

Nec, qui composuit nuper Sybaritida, fugit.

Et epist. Briseidos: *Inter Achaiadas longè pulcherrima matres.*

Ubi, κατ' ἐπένθεσιν τοῦ Α, *Achaiades* pro *Achaides* dixit. Græcè Ἀχαιΐδες, & Ἀχαιϊάδες: quod posterius apud Apollonium est in primo. Ac, ne in gentilibus consistam, similia sunt, ὁ παρακοίτης, *maritus*, ἡ παράκοιτις, *uxor*: ὁ δεσπότης, *dominus*, ἡ δέσποτις, *domina*.

Volunt aliqui à *poëta* similiter dicendum *hæc poëtis*. Itaque & apud Persium legi debere in prologo: *Corvos poëtas, & poëtidas picas.*

Et profectò ita in aliquot libb. Mss. invenitur: longè tamen pluribus *poëtridas*: quomodo etiam est in Aldina an. CIↃIↃI. Nempe ut à ποιητὴς sit ποιητρὶς, quomodo ab αὐλητὴς est αὐλητρίς. Nihil æquè huic sententiæ adversatur, quàm quòd nec ποιητὶς, nec ποιητρὶς, usquam apud Græcos invenias. Semper enim, ut à ψάλτης, ψάλτρια, à κιθαριστὴς, κιθαρίστρια: sic à ποιητὴς dicunt ποιήτρια. Priora duo apud Athenæum, & Terentium, legas: tertium, apud Ciceronem pro M. Cælio. Quæ faciunt, ut *poëtrias* apud Persium damnare non ausim.

Chronicam efferunt pro *chronicum*; ubi intelligitur *volumen*, vel opus. Scio, per A in recto singulo efferri non ab Isidoro tantùm, Gregorio Turonensi, aliisque inferioris ævi scriptoribus; verùm etiam B. Hieronymo in Danielem cap. IX, ubi legas: *Quem locum in Chronica Eusebii, quam ante annos plurimos in Latinam linguam vertimus, diligens lector pleniùs edissertum poterit invenire.* Verùm non ista est culpa B. Hieronymi: sed vitium ætatis, & consuetudinis vulgaris; quę, torrentis instar, sępe etiam abripit doctissimos. Nunc postquam Latinè gens nulla loquitur, satius est loqui, & scribere cum antiquis.

Par ratio est in *biblia* singulo numero: quo Ecclesiastici scriptores à multis retro seculis uti solent: imò & in militia vulgo *biblias petrarias*

trarias dixere, quas aliter vocabant *cattos verſatiles:* ut ex Chronico Leodienſi oſtenſum Lipſio lib. III Poliorceticôn dialogo III. Ajunt pro βιβλίον efferri poſſe *bibliam*, ut veteres dixere *ſyrmam, dogmam, ſacomam, glaucomam, ſchemam, diademam*, & alia: ſicuti oſtenſum nobis lib. V Oratoriarum Inſtitutionum cap. I. § I. Sed enim hęc in uſu erant, nondum collapſâ Romanæ linguæ puritate. Non eadem poſteriorum temporum auctoritas. Quare meritò aliter elegantiores nunc omnes loquuntur. Cur verò plurativo potiùs *biblia*, quàm ſingulo dixerint *biblium*; cauſſa non eſt alia, quàm quòd ſacrum illud volumen multos libros complecteretur, quorum ſingulis βιβλίυ nomen competeret: quomodò legas Lucæ IV. 17. βιβλίον Ησαΐυ. Nec omnem ſemper ſacram Scripturam ſic vocarunt: ſed quandoque ſola Hagiographa: ut videre eſt apud Epiphanium hæreſi XXIX, quæ eſt Nazaræorum.

Nunc dabo unum alterum, quod malè in E terminetur. *Tomice* ponunt Lexicographi in recto, quaſi ſit Græcè τομική. Sed Græcè eſt θώμιγξ, unde *thomix*, vel *tomix*. Eſt funis genus, è cannabe, aut ſparto, leviter torti. Hinc ablativi *tomice*, & *tomicibus:* ut oſtenſum nobis lib. I de Anal. cap. XXXIV.

Nec *ſinape*, quod non nemini arridet, facilè dixerim. Metuo enim, ne *ſinapi* legi debeat apud Columellam lib. XI cap. III: ubi nunc etiam in illâ Joannis Parvi, alterâque Rob. Stephani: *Sinape, atque coriandrum, nec minùs erucam, & ozimum.*

Ex conſonâ terminatis ſolùm conſiderabimus hoc tempore, M, R, & S. *Gryphum* æquè, ac *gryphus*, in recto dici, placuit doctiſſimo Eliæ Vineto, initio notarum ad Auſonii Edyllium IV, quod eſt de ternario numero. Sed prorſus fallitur. Apud Etymologum quidem τὸ γρῖφον reperio. Sed aliter claſſici, ac antiquiores Grammatici; ut Pollux, & Heſychius.

Nec Græcum, nec Latinum eſt *zingiber*; ut vulgò vocant. Hermolao Barbaro geminato errore *gingiber* nominatur. Ruellio eſt *gingiberis*. Veteres initio Z, vel S. non G, amant. Quemadmodum verò *gummi*, & *gummis*; *ſinapi*, & *ſinapis:* ſic antiqui dixere nunc *zingiberi*, vel *zingiberis*; nunc *ſingiberi*, vel *ſingiberis*. Galenus lib. VI Simplicium Medicament. Ζιγγιβέρεως ἡ ῥίζα χρήσιμός ἐςι. *Zingiberis radix utilis eſt.* Recto uſus Dioſcorides libro II Mat. Med. cap. CXC: Σιγγίβερις* ἴδιον ἐςὶ φυτὸν γεννώμενον ἐν τῇ Τρωγλοδυτικῇ, καὶ Αραβίᾳ πλεῖςον. Sic, interiectâ copulâ, rectè legit Sarracenus: quomodo & apud

** Singiberis eſt ſui generis planta, in Troglodytica, & Arabia magna ex parte naſcens.*

apud Plinium est lib. XII cap. VII: *Non est hujus arboris radix, ut aliqui existimavere, quod vocant Zimpiberi, alii verò Singiberi; quamquam sapore simile. Id enim in Arabia, atque Troglodytica, in villis nascitur.* Et sanè Troglodytica non in Arabia est, sed Africa; ut ex Strabone † Plinio *, Ptolemæo, & aliis, constat. Quod Sarraceni conjecturam satis firmat. Nec prætereundum tamen, legi in antiqua Parmensi †, *quam vocant singiverim, alii verò gingiverim.* Nempe à recto *singiberis*, & *gingiveris*. Sed Dalecampius annotavit, in Mso quoque Chifletiano, *singiberi*, & *Zimpiberi*, reperiri. Et castigatiores codd. habent L. ult. §. species. D. de publicanis, & vectigalibus, & commissis: *Species pertinentes ad vectigal: cinnamomum, piper longum, &c. amomum, Zingiberi, malabathrum* &c.

† *Lib.* 16. & 17.
* *Lib.* 6. *cap.* 29.
† *An.* 1476.

In finitis literâ S, duabus imprimis terminationibus peccari solet; IS, & US. Prioris generis est *acinacis*. Sic enim in recto dicere jubent: atque apud Horatium etiam ita legunt lib. I od. XXVII. Quasi non Græcè sit ὁ ἀκινάκης: quod ostendimus lib. I de Analogia cap. XXVIII. At, inquiunt, Valerii Flacci est lib. VII:

Insignis manicis, insignis acinace dextra.

Ubi si ab *acinaces* foret, quòd Græcis est primæ declinationis, ultima esset porrecta, τῷ ἀκινάκῃ. Verùm hoc nihili est argumentum. Nam cur ab *acinaces* non sit *hujus acinacis*, ab *hoc acinace*: ut dicimus *hæc nubes, hujus nubis, hac nube*? Disparem ajunt rationem esse in Græcis, quale ἀκινάκης, quod primæ. Quasi non Græcè sit Ὀρέστης, τοῦ Ὀρέστου: & Latini tamen dicant *Orestes, hujus Orestis, hoc Oreste*. Imò, inquiunt, & Græcè est ὁ ἀκινάκις, ut ὁ ὄφις. Id verò inficior. Semper enim vox ea in ΗΣ desinit Græcis: nec aliter unquam Latini, quàm per ES.

Gausapis in recto dicunt Grammaticorum multi, quia ablativus *gausape* invenitur: pro quo, si à recto *gausape* foret, *gausapi* diceretur. Sed ablativus *gausape* pro *gausapi* fuerit à recto *gausape*, ut *mare* sæpius legitur pro *mari*: quemadmodum in primo, & secundo de Analogia dictum. Sanè rectus *gausapis* nusquam invenitur: sed *gausapa, gausape*, & apud unum Cassium, *gausapum*. Ex ὁ γαυσάπης est *hæc gausapa*: ut Græci dicunt ὁ χάρτης, ὁ μαργαρίτης, ὁ καταπέλτης: Latini *hæc charta, margarita, catapulta*: pluraque ejus generis adducimus opere antè memorato.

Scholaris adstruunt ex B. Hieronymo ad Damasum: *Nec aures Quintiliani flosculis, & scholari declamatione mulcendæ*. Verùm apud antiquos

tiquos non legas: sed *scholasticus*. Nisi quod *scholicus* etiam sit apud Agellium lib. I cap. IV. Sed hæc potiùs pertinent ad adjectiva, de quorum derivatione est quæstio. De quibus inferiùs loquar.

Per US malè terminatur *cymbius*; cùm rectum sit *cymbium*, ut Græcè κυμβίον à κύμβη, *cymba*. Est verò *cymbium*, tum poculi genus cymbæ formam referens: ut auctores sunt Athenæus, Eustathius, Suidas: tum etiam camera, sive fornix, itidem ob formam concavam cymbæ similem: quo pacto usus Corippus, Grammaticus Africanus, lib. III in laudem Justini Augusti minoris: sed eo peccat, quòd per *us*, *cymbius* dicat, contra Græcorum, Latinorumque, consuetudinem. Audiamus ipsum:

Quas super ex liquido præfulgens cymbius auro
Immodico, similans convexi climata cœli,
Immortale caput, soliumque sedentis obumbrat.

Simile in Calepino est, cùm ei herba, in quam triticum degenerat, *melampyrus*, seu *melampyros* nominatur. Nam Græcè est τὸ μελάμπυρον: ut liquet ex Theophrasto Historiæ Plantarum lib. VIII cap. V, & Galeno de alimentis lib. I cap. ult.

Grammatici dicere jubent *chirographus*, & *chirographum*. Et prius agnoscit quoque Rob. Stephanus in Thesauro suo*: sed nullo suffulcit auctore, nec sanè potuit. *[Uti & Cælius Secundus in Foro Romano.

Pepo item, vel *pepon*, non *peponus*, pro cucumeris genere dicendum. Sanè πέπων semper Aristoteli, Dioscoridi, Athenæo, aliis: nec aliter Plinius, quam *pepones* appellat. Peccat in eo Jovianus Pontanus Lepidinæ pompâ quinctâ †: †Pag. 359 edit. Basil. And. Crat.

Dum redeo simul, & peponos cole, & allea velle.

Pepones dicere debuit. Credat aliquis errorem typographi. Sed sexto pòst, septimóque versu iterum ait:

Nos ferimus dulcem peponum, & melimela beatis.
Hi peponum, & melimela legent thalamoque toroque.

Nisi alteruter versus sit ex secunda Pontani curâ; eoque alter sit delendus.

CAP. XIII.

Ab appellativis Græcis ad Latina transitur. Ac primùm agitur de veteribus corruptis. Quod adimendo fit, cùm opinosissimus *dicunt pro* opiniosissimus; *aut cùm malunt* similimus, facilimus, *& similia, unico L, quàm gemino. Additione autem peccatum in hisce substantivis:* milvius, *pro* milvus, *aut* miluüs: cincindela, *pro* cicindela: culcitra, *pro* culcita: culleus, *pro* culeus: emptio, & sumptus, *pro* emtus, sumtus. *De vocabulo* causa, *vel* caussa, *tum etymo, tum* ὀρθογραφίᾳ. *Adhæc additione delinqui in hisce adjectivis:* voluptuarius, *pro* voluptarius: montuosus, *pro* montosus: monstruosus, *pro* monstrosus: octuaginta, octuagesimus, octuagenarius, *per* VA *pro* O. *Trajectionis errorem esse in* lapidicina, *pro* lapicidina. *Mutationis, in hisce substantivis:* forpex, *pro* forfex: ceremonia, *pro* cerimonia: *& fortasse etiam* epistula, *pro* epistola. *Item in adjectivis:* feciales, *pro* fetiales: infacetus; *pro* inficetus; *& contrà* perficetus, *pro* perfacetus: grossus, *pro* crasso. *Quandoque & errorem committi mutatione quantitatis: ut cùm* infantilis *dicunt, corripientes proximam ab ultima.*

ABunde de Græcis. Deinceps prosequar Latina: ubi priùs itidem agam de veteribus corruptis: postea de novis perperam effictis. Illa, quæ corrupta, vel initio, aut medio sui, vitiantur; vel malè finiunt. In iis, quæ prioris sunt generis, vel demendo peccatur, vel addendo, vel transponendo, vel mutando. Demendo, ut *opinosissimus:* quomodo Nizolius esse ait apud Ciceronem in IV Academicarum Quæst. Sed ab *opinio* non aliud, quàm *opiniosus*, esse potest.

Sic *facilimè*, pro *facillimè:* ut in Glossis Cyrillo tributis: Ευκολώτατα, *Facilimè*. Ac Cornelii quidem Croci opinio fuit, *facillimus, humillimus, simillimus*, & hujusmodi alia, vitiosè efferri, vel in prosâ scribi. Neque nescit, aliter exarari à poëtis: sed metri gratiâ id factum arbitratur. Verùm assentiri non ausim; quia video, gemino LL scribi in optimis, & antiquissimis codd. Priscianum obducunt, qui libro III cap. de Superlativo, dicat, talia formari à casu in I, addito LIMUS. Verba ejus sunt: *Excipiuntur hæc, facillimus, difficillimus, gracillimus, humillimus, simillimus, dissimillimus, agillimus:*

mus: quorum cùm in IS *desinant positivi, abjectâ* IS, *& additâ* LIMUS, *faciunt superlativum*. Sed quid si Priscianus scripserit non LIMUS, sed LLIMUS? Vulgatam tamen lectionem reperio etiam non in Aldina modò, & hac antiquiori Venetâ Marci De Comitibus †: sed etiam optimo Mso nostro. Utracunque lectio magis placeat, de formatione falli censeo. Magis placet, geminari consonam ex eo, quòd in positivo sit L, quod deinceps repetitur: ut à *niger*, est *nigerrimus*; à *doctus*, *doctissimus*. Nempe à *facul*, & *difficul*, facta *facillumus*, & *difficillumus*, sive *facillimus*, & *difficillimus*, V in I abeunte; ut pro *optumus maxumus*, dixere *optimus maximus*. *Facul*, & *difficul*, pro *facilis*, & *difficilis*, nec Varro refugit Bimarco. Ac similiter alii multi; ut Marcello ostensum. Et *consimul*, pro *consimilis*, similiter usurpasse Plautum, conjectura quoque fuit clarissimi, & amicissimi Meursii. Diximus de isto etiam lib. I de Analogia, sive tertio de re Grammatica cap. XXXVI.

† *Ann.* 1476.

Additione autem peccatur, tum in substantivis, tum adjectivis. Substantivis; ut cùm *milvius* ponitur pro *milvus*. Potuit quidem *milvius* esse à *milvus*: ut à *vultur* est *vulturius*. Sed sequendus est usus. De eo autem statuendum ex optimis codd. in quibus *milvus* reperio. Et Lambinus quoque scribit in Aulularium, act. II sc. IV. se in omnibus, hoc est, in octo libris veteribus, quibus in restituendo Plauto usus fuit, *milvus*, non *milvius*, invenire. Idemque de codd. suis testatur necessarius noster, Janus Gruterus. Nec in Plauti modò, sed Terentii etiam, ac Horatii locis, ubi vulgò *milvius* editur, Obertus Giffanius * constanter *milvus* reperit δισυλλάβως, vel *miluüs* τετρασυλλάβως: ut *silüa* trisyllabon Horatio, pro *sylva*; Lucretio *acüa*, pro *aqua*; de quibus alibi.

* *Indice Lucretiano in* Reliquus.

Cincindela est apud Cæsarem Scaligerum in Poëmatis. Sed idem alibi *cicindela*: & ita est apud Plinium; item in glossis, & alibi.

Similiter peccatur, cùm *culcitra* dicitur pro *culcita*. Est enim à *calcando*: ut liquet è Varrone, & Festo: nempe quia tomento inculcentur. Sic perperam *culleus* scribunt pro *culeus*; cùm Græcè sit κολεός. Malim etiam *emtio*, *sumtus*, sine P, cum illud non sit in præsenti: ut rectè arguit Terentianus Maurus. Parque ratio in *sumtus*, & *promtus*, adjectivis.

De *caussa* nolim contendere, maléne alterum S addatur, an dematur. Geminarunt illud Cicero, & Maro; teste Fabio lib. I cap. X. Sed & hîc, ut idem ait, *auctoritatem consuetudo superavit*. De etymo

nihil

nihil certi. Quaſi *caviſſa* dici, putabat Terentius Scaurus. Sed ingenioſè Dauſquejus in II ὀρθογραφικῶν derivat à καῦσις, id eſt, *ardor*; ut à παῦσις, eſt *pauſa*, quia ardor agit, & concitat: κινητικὸν τὸ θερμὸν*, ut ait Plutarchus lib. de primo Frigido. Cicero lib. II de Nat. Deor. *Calidum illud, atque igneum, ita in omni fuſum eſſe naturâ, ut in eo inſit procreandi vis, & cauſſa gignendi.* Et poſtea: *Eo mundi ardore motus omnis oritur.* Macrobius lib. VII cap. VII: *Cum calor ſemper generationis cauſſa ſit.* Propriè ſic nomen id cauſſæ conveniat efficienti.

*Calidum habet vim movendi.

Pariter additione aberratur in adjectivis: ut cùm ajunt, *voluptuarius*. Quippe ut à *voluntas*, eſt *voluntarius*; ſic à *voluptas*, *voluptarius*.

Montuoſus, pro *montoſus*, qui dicunt, metuo ne decipiantur corrupto Ciceronis loco in Lælio. Aliter ſanè analogia: ut à *vinum*, *vinoſus*. Quare nec placet, quod *monſtruoſus* efferunt, pro *monſtroſus*.

Octuaginta itidem vulgò dicunt, *octuageſimus*, & *octuagenarius*: ubi in libris vett. *octoginta*, *octogeſimus*, & *octogenarius*. Vide Vallam lib. III cap. V. *Octuaginta* tamen à Sigiſmundo Gelenio editum in Plinio. Et illum, & alios, in errorem induxit, quòd dicimus *ſeptuaginta*, & *ſeptuageſimus*. Quemadmodum & *ſeptuennis* pro *ſeptennis* eſt apud Plautum Menæchmis †: item Prudentium in Romano:

† act. 5. ſc. 9.

Da ſeptuennem circiter puerum, aut minùs.

Nec obſtat, quòd in optimis illis Pandectis Florentinis ſit *octogenſimus*. Nam noſtram id potiùs ſententiam confirmat. Quippe *octogenſimus* habent, non *octuagenſimus*. Solùm N inſeritur: quomodo in iiſdem legere eſt *vicenſimus*, *tricenſimus*, atque alia.

Trajectionis vitium eſt, cùm *lapidicina* perperàm dicunt, pro *lapicidina* ſive *lapicadina*: ut in veteri inſcriptione. Scio, Romæ eſſe in B. Pauli: A LAPIDICINIS CARISTIIS: nec non in Gloſſis: *Lapidicina*, λατομία. Item: λιθοτομεῖον, *Lapidicina*. λιθοξόος, *Lapidicinarius*. Sed rectiùs MSſi *lapicidina*: quia eſt à lapidibus cædendis: ut docet Varro in VII de L. L. Nempe ut ab *lapide*, & *cado*, eſt *lapicida*, teſte Varrone*; ita ab eodem eſt *lapicidina*, quaſi à *lapis*, & *cadina*; quod quidem extra compoſitionem non obtinet: ſed ſimile eſt ac à *fodio*, *fodina*. Nec turbare debet ſyllabæ ejectio. Nam ut *homicida* κατὰ συγκοπὴν proferimus, pro *hominicida*: ita & *lapicida*, pro *lapidicida*; *lapicidina*, pro *lapidicadina*. Pro *lapicidina* etiam *lautumia* obtinuit, à Græco λατομία: ſicut veteres extulere *Laumedon*, pro *Laomedon*.

* Lib. 7 de L. L.

Mutatio in medio fit, cùm *forpex* ajunt. Etſi Hadrianus quoque Junius

Junius in præclaro Nomenclatore suo ita appellet instrumentum, quo pili præciduntur. Scio, præire Priscianum, & Bedam in Orthographia; quibus *forfices* sunt *sartorum*, *forpices tonsorum*: imò & superiorum esse seculorum versiculum:

Forfice fila, pilos cape forpice, forcipe ferrum.

Sed si veterum etiam Grammaticorum subtilitas inter *forficem*, & *forpicem*, distinxisset; ejus, puto, rei vestigia apud illos superessent. Quare *forficem* quoque pro *forpice* dixero. Non pessimè Ausonius Popma lib. 1 de vocum differentiis: *Forpicis vox apud idoneos auctores nullibi extat*. Tantùm pro *nullibi* malim *nusquam* dixisset. Nam *nullibi* apud idoneos auctores nusquam exstat.

Ceremonia non scribam; sed vel *cærimonia*, vel *cerimonia*, per I in tertia, ob ἀναλογίαν; ut *alimonia*, *sanctimonia*, *matrimonium*, *mercimonium*. Per E in primâ, ut sit à *cerus*, h. e. *sanctus*: per Æ, ut sit à *Cæritibus*: quod ἔτυμον Livius, Strabo, Valerius Max. & Festus, comprobant. In Lapidum aliis per Æ; per E in aliis exaratur.

Epistola malim per quartam vocalem: etsi *epistula* sit in Pandectis Florentinis: ac Politiano id placuerit magis. Nam aliter libri veteres, & saxa. Ac analogia favet, cùm dicamus *stola*, *apostolus*, *epistolium*. Sanè Umbri gaudebant O in U convertere: non item Romani: nisi raro, ut cùm *adultum* dixere ab *adoleo*: quod movero non debet, quia & contrà iidem derivant *fontem* à *fundendo*.

Sunt hæc substantiva: quorum naturam etiam induit *fetialis*; etsi naturâ sit adjectivum: unde *jus fetiale* populi Romani apud Ciceronem legas lib. 1 Offic. Vocem hanc per C scribere jubent: quia sit à *facio*, vel *feci*. Atque hoc adstruunt è Plutarcho in Numa: qui ait, τοὔνομα λαβεῖν ἀπὸ τῆς πράξεως, *nomen accepisse à faciendo*. Sed malim per T, quia sic MSSi, & Lapides. Atque apud Dionysium quoque est exaratum, τῶν καλουμένων φετιαλίων.

Prorsus verò adjectivum est *inficetus*: pro quo multi dicunt *infacetus*: sed inficetè. Contrà tamen rectum *perfacetus*, non *perficetus*. Quorum ratio nequit adferri: nisi quòd constet usu veterum.

Si velim ire ad illa, quæ ab hinc sesquiseculo, & ultrà, obtinuere, viatico sit opus. Tanta est seges. Sed hodie in usu esse desierunt. Sanè *crassi* sit *ingenii*, qui hodie *grossi* pro eo *ingenii* dicat. Tamen ante duo propemodum secula *grossioris* homo *ingenii* non refugit Poggius Florentinus primâ in Vallam invectivâ †: ubi de Cardinale Tudertino est sermo. Ac alibi quoque *grossi* vocem pro *crassi* non refor- † *Fol. 72.*

reformidat. Tam altè, reviviſcentibus jamdiu literis, priorum ſeculorum vitia animis inſederant.

Nec initio, mediove, ſolùm in literis vitium eſt; ſed etiam moduli ſive quantitatis, quæ primò accidit ſyllabæ. Ut cùm *infántilis* dicunt, correptâ, quæ ultimam antecedit. Nam porrectam eſſe, oſtendit ἀναλογία, cùm *ſenilis* dicatur.

Cap. XIV.

De iis, ubi terminatio eſt vitioſa: quale eſt cuculla, *pro* cucullus: ſubtal, *pro* ſubtel: piſtrillum, *pro* piſtrilla: apiaſter, *pro* apiaſtra: coſſis, *pro* coſſus; *unde* Coſſi *Romæ*, *&* Coſſutii: *res* ludicris, *pro* ludicra: mulius, *pro* mulio: adytus, *pro* adytum. *Fusè etiam oſtenſum, pro re nunciata, ſemper* nuncius, *non item* nuncium, *dici oportere.*

SEquitur agamus de Latinis nominibus eò vitioſis, quia in terminatione aberretur. Horum alia in vocalem, in conſonam alia exeunt. Prioris generis eſt *cuculla*. *Cucullus* enim eſt apud Martialem, atque alios: *cuculla* apud neminem antiquum.

Alterius exemplum ſit *ſubtal*: quod Nicolaus Perottus, epiſcopus Sipontinus, ſic dici ait, quaſi *ſub talis*. Sed apud Priſcianum *ſubtel* legitur, exponiturque κοῖλον τοῦ ποδός: puto, quia pars iſta ſenſus eſt ſubtilioris, uti vola in manu.

Nec *piſtrillum* dicimus à *piſtrinum*; ſed, contra analogiam, *piſtrilla*: teſte Chariſio in I.

Apiaſter placuit Hadriano Junio in Nomenclatore: cui ſic dicitur avis, quæ μέροψ Ariſtoteli in Hiſtor. Animal. lib. VI cap. I, & lib. IX cap. XIII, atque alibi. Finxiſſe eam vocem creditur Theodorus Gaza, idque audaciùs. Nam, inquiunt, quid opus fuerit Latino, cùm *meropis* nomen Latio donatum videatur? Eſt enim Maronis IV Georg.

Abſint & picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus à ſtabulis, meropeſque, aliaque volucres.

Similiter Plinius lib. X cap. XXXIII, & Grammaticus utcunque vetus, ſub nomine Ovidii, carmine de Philomela. Sed enim hæc facilè concidunt, ſi attendamus ad ea, quæ ſuperiorem in Maronis locum Servius annotavit. *Dicendo, Aliaque volucres, oſtendit etiam aves eſſe meropes. Sunt autem virides, & vocantur apiaſtræ, quia apes comedunt. Apiaſtra,*

stra, non *apiastri*, est in Servio, tum R. Stephani, tum G. Fabricii, tum P. Danielis. Utrumque vocabulum satis sit aptum, quòd avis inter volandum apes captet: unde Græcis hodie μελισσοφάγος nuncupatur, Bellonio teste, lib. de Avibus cap. XXVII. Sed cum Servius dicat *apiastram* vocatam, quis novæ non eam præferat terminationem? Etiam pro hac sententia facit, quòd sic apertius sit discrimen inter avem, & plantam dictam *apiastrum*. Sic enim Hyginus appellavit herbam, quæ Græcis μελισσόφυλλον, quasi dicas, *apifolium*, non ab imitatione apii, quasi sit apium sylvestre. De Hygino quod ajebat, Plinius firmat lib. XX cap. XI. Quod si de *apiastra* nihilo secius non satisfaciant, quæ diximus: quid impedit, quin cum Marone, Plinio, aliis, vocem *meropis* retineamus?

Nec pro verme ligna erodente, *cossis* dixerim cum multis: sed *cossus*, quomodo dicere jubet Festus: *Cossi*, inquit, *ab antiquis dicebantur naturâ rugosi corporis homines, à similitudine vermium, ligno editorum, qui cossi appellantur*. Sic *Cossus* cognomen fuit Cornelii Lentuli; qui consul fuit anno IↃCCLIII, ac postea *Getulici* nomen reportavit. Unde in argenteo nummo, CN. LENTVLVS COSSVS. In alio tamen nummo, quasi prænomen foret, effertur, COSSVS CN. F. LENTVLVS. Sed Lentulo Getulico fuisse Cnæo prænomen, etiam ex quarto Taciti liquet; ut videatur fuisse dictus, Cn. Cornelius Lentulus Cossus. Et ab eâdem, ut puto, origine est gens Cossinia; unde L. Cossinius, Tullio memoratus lib. XIII. ep. XXIII: uti & Cossinii mentionem facit Plutarchus in Crasso. Etiam inde Cossutii. Cossutiam uxorem Julius Cæsar habuit, teste Tranquillo †. Cossutiani Capitonis meminit Tacitus lib. XIII, XIV, XVI. Sed hæc non minus à *cossis*, quam *cossus*, esse possint. Et qui *cossis* tuentur, ad Plinium provocant lib. XXX, cap. XIII: *Cosses, qui in ligno nascuntur, sanant hulcera omnia*. Ita quoque reperio in veteri Parmensi anni cIↃCCCCLXXVI. Interim monent alii, in veteri cod. legi *cossi*. Nec usquam alibi *cosses* reperias. Imò Plinius ipse *cossi* dixit lib. XI cap. XXXIII. Favent etiam glossæ Philoxeni: *Cusus*, ξύλου σκώληξ. Nec si *cosses* dixerint, eò & *cossis*. Nam & *casses* usitatum: in singulari verò non invenitur, nisi in auferendi casu *casse*, apud Senecam Agamemnone.

† Lib. I cap. I.

Ludicris à *ludo* dicere jubet Priscianus. Et sanè ut à *volo*, *volucris*: sic à *ludo*, fit *ludicris*. Ἀναλογία igitur non repugnat: sed usus veterum, qui *ludicer*, vel *ludicrus* dixere. Nam ut à *fortis* est *fortia*, sic à *ludicris* in pluralivo foret *ludicria*. Verùm Priscianus in septimo ait, hoc exci-

pi à canone. Poterat fidem facere doctissimus Grammaticus, nisi alia etiam obstarent. Quid enim? an non in feminino semper est *ludicra?* ut *ludicra res*†, *tibia* *, *subtilitas* †. In neutro item *ludicrum*; ut *ludicrum certamen* *; & Plinio †, *in ludicri certamen vertere*. Dubium interim, utrùm in virili *ludicrus* sit, an *ludicer*. In onomastico veteri est: *Ludicrus*, παιγνιώδης. Et agnoscit Nizolius. Nec multùm repugno. Sed argumentum, quo tuentur, valde est infirmum. Ut, inquiunt, à *tetricus*, *tetrica*; à *lubricus*, *lubrica*: sic à *ludicrus*, *ludicra*. Atqui ista non in *cra*, sed *ca* desinunt. At in *cra* exeuntia solent esse à virili *er*. Ut *pulcher*, *pulchra*, *macer*, *macra*. Nec tamen inficias ivero, tam ἀναλόγως fore à *ludicrus*, *ludicra*; quàm à *doctus*, *docta*. Utrobique enim solùm US abit in A. Malim igitur utroque abstinere, cùm nec *ludicer*, nec *ludicrus*, inveniatur.

† Horat. * Plin. † Gell. * Sen. Agamemn. † Lib. 3 cap. 11.

Mulius pro *mulione* dici, putavit Calepinus; quem secuti alii. Nempe fuere decepti corrupto Horatii loco lib. II Serm. Sat. VII. Ubi, ut ex veteribus libb. & Acrone, constat, legi omnino debet;

Audit cùm magno blateras clamore, furisque
Milvius. Milvium hunc temporibus Horatii insignem fuisse parasitum, Acro annotavit. At eum, qui mulos agit, *mulionem* dici, fidem fecerit, (ut de Martiale, & aliis taceam) L. Plancus ad Ciceronem, inter Ciceronianas lib. X epist. XVIII: *Ventidiique mulionis castra despicio*. Loquitur de P. Ventidio, qui anno Urbis IↃCCXI in consulari dignitate suffectus fuit Q. Pedio in consulatu mortuo: uti ille fuerat suffectus A. Hirtio, in magistratu cum Pansa occiso. Is Ventidius victitârat primò curandis mulis: unde vetus in eum epigramma:

Concurrite omnes augures, aruspices.
Portentum inusitatum conflatum est recens:
Nam mulos qui fricabat, Consul factus est.

Hoc addidi, ne quis *Mulio* apud Plancum cum aliquibus cognomentum putaret familiæ proprium.

Etiam locum hic sibi deposcit *adytus* pro *adytum*. Item cùm in recto dicunt *nuncium*, pro re nunciata. Est quidem *nuncius* naturâ adjectivum; unde Maroni *fama nuncia*: cumque in virili fine substantivo effertur, *vir*, aut *homo*, vel *rumor*, aut *sermo* intelligitur. Sed quòd in neutro pro re, quæ nunciatur, sumi solet; id planè est contra usum veterum: ut observarunt Valla, Muretus, Lambinus, Giffanius, alii. Favent interim huic errori etiam veteres Grammatici. Uti Servius in VI Æn. *Sanè, qui nunciat, genere tantùm dicitur masculino: quod autem*

nuncia-

nunciatur, licet neutro dicatur; *apud Catullum tamen invenitur etiam masculino*. Idem in XI: *Ut suprà etiam diximus, nuncius est, tam quod nunciatur, quàm qui nunciat. Nuncium, quod nunciatur*. Servio, ut alibi fere, ita hic quoque subscribit Isidorus lib. IX Orig. *Nuncius, qui nunciat, & quod nunciatur; id est, ἄγγελος, καὶ ἀγγελία: sed nuncius, ipse homo, genere masculino: id verò quod nunciat, genere neutro; ut hoc nuncium, & hæc nuncia*. Hæc sententia si placet, *nuncium* pro re nunciata dicetur per ellipsin, ut intelligatur *verbum*: quod quandoque exprimitur. Verùm ἁπλῶς non puto sic inveniri. Sanè pro re quoque nunciata tantùm reperio *nuncius*. Plautus Captivis act. IV sc. I:

Speroque me ob hunc nuncium æternum adepturum cibum.

Et Epidico act. I sc. I: *Voluptabilem mihi nuncium tuo adventu attulisti*. Et Sticho act. II sc. III: — *Citus*

Præcucurri, ut nunciarem nuncium exoptabilem.

Catull. Epigr. in Arrium:

Cùm subitò adfertur nuncius horribilis.

Maro IV Æn.

Naviget. hæc summa est. hic nostri nuncius esto.

Quamquam doctissimus Carolus Paschalius in Legato suo cap. II putârit, Mercurium hic nuncium vocari, quomodo Livius lib. XXXIV *Rhodios nuncios* dixit: hoc est, legatos. Sed planè in versu Maronis verbum hoc exponi debet ex istis, *hæc summa est*. Plinius lib. V epist. V: *Nunciatum mihi est C. Fannium decessisse; qui nuncius gravi me dolore confudit*. Quare nihil caussæ est, cur à *nuncium* potiùs, quàm *nuncius*, dictum putemus L. I. D. de procuratoribus: *Nuncium perferendum suscipere*. Et L. II. quis ordo in possessionibus servetur: *Quasi certiore nuncio adlato*. Et L. III. Ne quid publici læti, in Cod. Theodos. *Nunciorum faustorum gaudia*. Et L. I. C. eodem tit. lib. XII: *Nunciorum gerulus*. Sanè Festus quoque scripsit: *Nuncius & persona dicitur, & res ipsa. In persona dicitur, ut, Nuncius advênit. In re, ut, Nuncius adlatus est*. De neutro tacet. Nonius autem: *Nuncius generis masculini: neutro apud aliquos non receptæ autoritatis lectum est, sed doctos*. Verùm adversus hoc alii contendunt, Catullum, & Tibullum esse receptæ auctoritatis scriptores, qui in neutro utantur. Utriusque igitur locus excutiendus nobis. E Catullo adducunt carm. de Berecynthia & Attye:

Geminas Deorum ad aures nova nuncia referens.

Verùm nihil versus hic eorum juvat caussam, si cum Mureto credamus adulterinum: vel cum Scaligero sic restituendum:

Geminas eorum ad auris nova nunciat ferens.

Æquè falsi in Tibulli loco lib. III El. IV:

Divi vera monent ventura nuncia sortis,
Vera monent Tuscis exta probata viris.

Nam post *monent* ponenda τελεία στιγμή, ut *nuncia* adjectivè capiatur, ac pertineat ad *exta*. Sic sanè distinguunt editiones optimæ, Mureti, Scaligeri, Duzæ. Imò & antiqua illa quæ Regii Lepidi prodiit, anno Iↄ cccc LXXXI. Aliqui etiam ad partes vocant Lucretium, cujus est lib. IV:

Conveniunt simulacra foris è corpore quoque
Nuncia praclari vultus, pulchrique coloris.

Et lib. VI:

Nec de corpore quæ sancto simulacra feruntur
In mentes hominum divina nuncia fama.

Nempe non vident hic *nuncia* dici adjectivè. Quomodo Ovid. epist. XV ait, *verba nuncia:* atque idem Lucretius in feminino, lib. IV, *plaga nuncia:* Cicero etiam lib. I de Orat. ait, *historiam* esse *nunciam veritatis*. Scrupulum tamen iniicere possit Varronis hoc penè extremo lib. V de L. L: *Ubi noctu in templum censura auspicatur, atque de cœlo nuncium erit*. Sic editum in Romanâ Antonii Augustini. In Veneta Aldi †, & Mediolanensi Joannis Angeli *, diversimodè legitur: in eo tamen conveniunt, quòd *nuncium* repræsentant. Vertranius verò, quem & Popma sequitur, sic hunc locum expressit: *Ubi noctu in templum censura auspicaverit, atque de cœlo nunciatum erit.*

† *An.* 1515.
* *An.* 1500.

Cap. XV.

De rectis, quæ vitiosè colliguntur ex obliquis. Quale est femen, *pro* femur: *&* Quiris, *pro* Romanus. *Sed neque in recto* frenus, *vel* frenum *reperiri: etsi posterius videatur tutius.* Capister *improbatum: imò & plurativus* capistri. *Incertum etiam videri* clathrus, *an* clathrum, *dici conveniat: & unde id vocabulum descendat.*

POstquam egi de veteribus corruptis, loquar de novis vitiosè confictis. Sunt hæc triplicia: alia enim formata sunt ex obliquis: alia aliunde derivata: alia ex pluribus vocabulis sunt conflata in unum.

Illa primi generis habentur pro θετικοῖς *, à quibus obliqui casus descen-

* *Prima positura vocabulis.*

descendant: sed obliqui sunt in usu iis, qui puro sermone usi sunt: nominativi verò, de quibus collegere ex obliquis, ignorantur classicis scriptoribus: neque unquam fuere in usu; vel si fuere, obsoleverunt. Hujusmodi est, cùm, quia *feminis*, & *femine*, dicitur; eò & *femen*, pro *femur*, effertur. Servius sanè agnoscit, nusquam *femen* legi: etsi ob Capri auctoritatem non planè id repudiare ausit. Priscianus ait, in raro usu esse. Sed cur non laudat auctorem, cùm sciret, quid Caper, Charisius, & Servius, de eo scripsissent? Quare (ut diximus lib. I de Analog. cap. XLVII) rectè Charisius, qui *femine* dicit esse à *femur*, quod & *femoris*, & *feminis* facit. Unde Maro in X: *—ocius ensem*

Eripit à femine.

Ubi Priscianus legit *femore*. Sed *femine*, non *femore*, etiam in optimo, & antiquissimo codice scribi, ait Pierius. Locutusque eodem modo Arnobius lib. IV adversus Nationes: quo loco Bromius dicitur, *ex femine iterum natus patris*. Ita legi debere, non *femore*, ut est in vulgatis, & res clamat, & Stevvechius jamdiu observavit. Sunt qui distinguant cum Valla †, ac *femen* dicant esse posteriorem, carnosioremque pulpam; *femur* verò anteriorem partem: vel *femora* esse exteriora, *femina* interiora, seque contingentia; unde *interfeminium* Appuleio. Sed hi cum Sabinis, quod volunt, somniant.

† *Lib. 4. Eleg. cap. 57.*

Similiter in recto aliqui usurpant *Quiris*. Nam, inquiunt, ut patrius casu *litis, ac Samnitis*; item accusativus, *litem*, ac *Samnitem*, descendunt à *lis*, & *Samnis*: itidem ex eo, quòd *Quiritis*, & *Quiritem* legamus, colligimus de recto *Quiris*. Ac *Quiritis* quidem apud Horatium extat lib. I epist. VI: in accusativo *Quiritem*, cum apud alios, tum Ovidium primo Amorum eleg. VI:

Aut si pulsassem minimum de plebe Quiritem,
Plecterer.

Sed rectum invenio nusquam, nisi apud Sergium: idque, inconstanti lectione; cùm aliquibus in libris sit *Quiris*, in aliis *Quiritis*. Nec si Sergius dicat, unde ἀναλόγως *Quiritis*, & *Quiritem* formentur, eò rectus fuerit in usu. Quemadmodum nec, quia *Patres* de Senatoribus dicimus, eò *patrem*, vel *patrem conscriptum* dicimus: ut monitum antiquo Persii Scholiastæ. Egi de hoc quoque lib. I de Analogia cap. XLI.

Freni, & *frena*, in plurativo legas apud classicos non uno in loco. Quæritur, an similiter *frenus*, & *frenum*, proba sint. *Frenum* accusandi casu; *freno* item, auferendi, reperias sæpius. Sed hinc de recto nihil

ſtatuere poſſis. Eoque neutro utar. Tutiùs interim *frenum* uſurpes, quia Chariſius, & Diomedes, dicant, *freni*, quod à *frenus* foret, carere ſingulari: ut vel neutrum videantur agnoviſſe, vel duntaxat *frenum*, unde *frena*.

Capiſtro maritali, & *capiſtris frenare*, ac ſimilia iſtis, legas apud idoneos ſcriptores. Sed hinc colligere nequeas, utrùm in plurali *capiſtri*, an *capiſtra*, ſingulari *capiſter*, an *capiſtrum*, debeat dici. Rectum potiùs eſt *capiſtrum*. Iſidorus lib. xx Orig. xx. cap. ult. *Capiſtrum à capite jumentorum dictum*. Gloſſæ Philoxeni: *Capiſtrum*, φορβειά. Onomaſticon Græco-Latinum: *Capiſtrum*, κημός. *Capiſtri* tamen in plurativo dicere jubent Grammatici. At vellem id idoneo fulcirent auctore.

Clathros eſt apud Horatium in Arte, & *clathri* itidem in plurativo apud Columellam lib. VIII cap. XVII. Ac ejuſdem libri cap. III legas: *Feneſtræ clathris muniantur, ne poſſint noxia irrepere animalia*. Itidem gloſſæ Philoxeno tributæ: *clathri*, Κανόνες, οἱ ἐν θυρίσιν ὀβελίσκοι. Indéque & *clathro* apud Columellam; quod onomaſticon Latinogræcum κλιδῶσαι exponit, & *clathrata feneſtra*, apud Plautum Milite. Sed quæritur, num in recto nominis *clathrus*, an *clathrum*, dici debeat. Prius ſuadet, quòd *clathri*, non *clathra*, legamus: poſterius verò Grammaticis placet: & pro iis eſt, quòd *clauſtrum*, Græcè ſit κλῆθρον, κλεῖθρον, &, Heſychio teſte, κλᾶστρον: nempe ἀπὸ τοῦ κλᾶξαι, ſive κλεῖσαι, *claudere*. Sed quia nuſpiam, vel *clathrus*, vel *clathrum*, legitur; tutiùs utroque abſtinebimus.

Cap. XVI.

*Acceditur ad ea, quæ derivatione peccant. Patronymica in DES non formari à nominibus Latinis: vel ſaltem non habere locum in oratione ſoluta. Pro Æ*thiopiſſa *dicendum* Æthiopis, *vel* quædam ex Æthiopia. Virunculus *cur non dicatur, ſed* homullus. Domina Dux, *vel* Comes, *præfertur vulgaribus* Duciſſæ, *&* Comitiſſæ *nominibus.* Archidux, *ut* archigubernus, *vel* archipherecites. *Barbara eſſe ſex iſta vocabula penè eruditis omnibus uſurpatiſſima*, albedo, nigredo; gratitudo, ingratitudo; certitudo, incertitudo: *& quomodo pro iis dici oporteat. Valerium Maximum dictionis puritate vinci ab aliis Tiberiani ævi ſcriptoribus. Pro* pinnaculo *dicendum* pinnas; *pro* lacticinio, opus lactarium. *Qui* lactarii, *&* dulciarii.

Ab iis rectis, quæ ex obliquis vitioſè ſunt efficta, venio ad vitioſè derivata. Ubi primò conſiderabimus novè, & præter uſum à nomine

mine deducta. Inque his principem locum dabimus patronymicis, gentilibus, possessivis ac diminutivis.

Corneliades, *Laurentiades*, *Martinides*, *Carolides*, & similia patronymica in DES, multis sunt in usu, etiam in prosa: sed contra veterum Romanorum morem; qui eo, quòd formatio istiusmodi sit Græcanica, in Græcis solùm uti solent: quomodo ab Atlante avo Mercurius dicitur *Atlantiades*; Græci à rege Cecrope, *Cecropidæ* vocantur: vel in Latinis quidem; sed raro, nec nisi in carmine: ut Romani à Romulo *Romulidæ*; Scipionis posteri, *Scipiadæ*; ab Honorio *Honoriades*, Claudiano in Epithalamio:

——Sic natus in ostro
Parvus Honoriades genibus confidat avitis.

Nec temere omnibus utar gentilibus, quæ in ISSA terminantur; ut *Æthiopissa*. Scio, Numer. XII. I, legi, ἕνεκεν τῆς γυναικὸς τῆς Αἰθιοπίσσης: ubi similiter vetus interpres, *propter uxorem ejus Æthiopissam*. Sed apud neminem puritatis studiosum reperias. Itaque Eustathius in Odyss. Δ † ait, ita vocari ἰδιωτικῶς, h. e. *more idiotarum, ac vulgi*. Jubet autem περιφραστικῶς * sic efferre, ἡ ἐξ Αἰθιοπίας †, puta γυνή *. Sed possis & dicere Αἰθιοπία γυνὴ †, quod apud Euripidem, vel simpliciter ἡ Αἰθιοπὶς, quod & herbæ nomen non Dioscoridi modò lib. IV cap. CV: sed & Plinio lib. XXVII cap. IV: *Æthiopis folia habet phlomo similia*. Meliùs igitur *Æthiopis quædam*, vel *quædam ex Æthiopia*, quàm *Æthiopissa* dicatur.

† Pag. 1486. edit. Romanâ.
** Per circumlocutionem.*
† Ex Æthiopia.
** Mulier.*

Diminutiva quædam in *unculus* exire, notum: ut *latro latrunculus*; *homo, homunculus*. Ad quorum exemplum à *viro* formant *virunculus*. Sed tum sexus dignitati, tum etiam, quòd à viribus esset *viri* nomen, datum hoc à Romanis fuit, ut ne inde formaretur diminutivum; quod viris parvæ staturæ, qui sæpe animi & corporis viribus præstant, à longurionibus (ut Varro † eos vocat) contemtim objectaretur. Maluere igitur à voce utrique sexui communi *homunculos*, *homullos*, & *homunciones* nuncupare.

† Triphallo, apud Nonium.

Præcipuè verò peccari solet in illis à nomine derivatis, quæ cum proprium non haberent nomen, communi denominativorum vocabulo signarentur. Ordiar à substantivis: ac priùs loquar de illis in vocalem A, vel O, exeuntibus: hinc de terminatis consonâ.

Ducissam, vel *Comitissam* haut lubens dicam: sed potiùs *Dominam Ducem*, vel *Celsissimam Ducem*: item *Dominam Comitem*, vel *Comitem illustrissimam*. Si enim *Dux* in viro sit nomen dignitatis; erit & in femina,

mina, cùm vocabulum ſit generis communis: ut oſtendit hoc Ciceronis in Lælio: *Natura rex vivendi dux optima*. Et in Arateis:

Quâ fidunt duce nocturnâ Phœnices in alto.

Ac par ratio in *comes*: ut in primo de Analogia ex Ovidio, & Valerio Flacco, oſtendi. Dixeris, etiam *antiſtes, cliens, hoſpes*, eſſe generis communis; & tamen ex ſe formare hos traduces, *antiſtita, clienta, hoſpita*. Non diffiteor: ſed his utor, quia præivere veteres: illis non item, quia auctoritas deficit. Quæras, an ut *illuſtriſſimam Ducem*, ita & *Archiducem* ſim dicturus. Sanè non valde placet ea vox in maſculino ipſo, quia hybrida eſt, & ex Græco Latinoque conflata. Sed variare illuſtrium heroum titulos non cuivis permittitur. Et non eſt deterius, quàm *archigubernus*, pro ſummo gubernatore apud Jabolenum ad Senatuſconſ. Trebell. L. XLVI. *Sejus Saturninus archigubernus teſtamento reliquit hæredem Valerium Maximum trierarchum*. Excuſatius interim *archigubernus*; quia dici poſſit non eſſe ex ἀρχὸς vel ἀρχὴ, & *guberno*: ſed ἀρχὸς, & κυβερνήτης. Sed ſi propterea *archigubernus* diſſimile ſit: fortaſſe ſimilius ſit *archipherecita*, ſive ἀρχιφερεκίτης: quomodo vocarunt eum, qui exactè ſcit capita ac titulos Talmudis, eoſque aliis interpretatur: nempe ex Græco ἀρχὴ, & Hebræo פרק pherec, hoc eſt, *caput*.

Terminatorum vocali O quædam exeunt in EDO: ut *albedo*, & *nigredo*: vel TUDO, ut *certitudo*, *incertitudo*; *gratitudo*, *ingratitudo*. Hæc ſex vocabula ordine expendam.

Albedo, & *nigredo*, uſurpat Theodorus Gaza, cùm alibi, tum in Hiſtoria Animal. cap. ult. Etiam *albedinis* vox excidit Angelo Politiano lib. VII, epiſtolâ ad Pandulfum Collenutium, ubi ait: *Et in gnaphalio ſigna congruunt, albedo, mollitiáque foliorum*. Et elegantiſſimo ſcriptori Paulo Manutio, cujus illud lib. I epiſt. IV: *Cum Anaxagora, nivem atram judicante, fruſtra de albedine diſputares*. Video nec refugiſſe P. Merulam Coſmographiæ Parte II, lib. III. cap. XI. Nec tamen exiſtimandum, vocem eam demum à ſex ſeptem ſeculis irrepſiſſe. Nam apud Caſſiodorum, qui anno vixit quingenteſimo, legas lib. XII Var. epiſt. IV. Quin ita locutus toto ſeculo prior, interque Eccleſiaſticos nulli puritate ſecundus, Sulpicius Severus lib. I Hiſtoriæ: *Species in modum coriandri ſeminis glaciali albedine erat*. Imò ſi Colvium, & Caſaubonum, audimus, duobus ante Sulpicium ſeculis eo uſus ſit Appulejus in Apologia; ubi ſic emendant: *Enimvero ſi pernicioſa illa albedo intus cohibita, & bili atrâ ſociata, venis omnibus fu-*

rens

rens pervasit. Ut nempe sic exprimatur Platonis† illud: Τὸ λευκὸν φλέγμα ἀποληφθὲν, μετὰ χολῆς μελαίνης κερασθὲν*. Sed vox *dulcedo*, prout in Aldina, aliisque omnibus editionibus legitur, isti loco accommodatior est, quàm *albedo:* quemadmodum ad eum locum comprobat Scipio Gentilis. Quod nisi esset, dicerem non ita magnam eorum rationem habendam, quæ demum tempore Appuleii in usu esse cœperunt. Nihilo magis movet, quod apud veterem Juvenalis scholiastem, quem Probum esse, quidam habent persuasum, legere sit in sat. IX vers. CII: *Aut albedine cadurco cucullo*. Nam pro *albedine*, ibi *albelione* legendum; ut visum quoque Jano Rutgersio Var. Lect. lib. VI cap. XVIII. Est verò *albelio* capitis tegmen; quod istoc versu signari, idem commentator ait:

† *In Timæo, pag. 85. edit. Henr. Steph.*

* *Alba pituita intus inclusa, cum bile atra permixta.*

Atque ibi contentus Veneto, duroque cucullo.

Et ab eo *albeliunculus* scripserat idem commentator in sat. VIII vers. CXLIV: ubi nunc legitur vulgo *ardeliunculus*. Hæc satis ostendunt pro *albedo* esse, vel *albor* dicendum, cùm Varrone; vel *albitudo*, cum Plauto. Non audiendus igitur Ludovicus Carbo, qui lib. I de Elocut. Orat. ut *species* dixit Cicero; *specierum* autem, & *speciebus*, reformidat: ita *albedinibus* quidem refugere jubet: sed *albedo* in recto rectum putat.

Quod vero de *albedinis* vocabulo dixi, idem dictum velim de voce *nigredo:* quamquam eo nec uti dubitarit, non dico Jornandes†, & ejus farinæ alii: sed etiam Theodosiani ævi scriptor Marcellus Empiricus cap. XIX*: *Ad nigredinem, & maculas colli, & vultus purgandas*. Nec abhorret id vocabulum Jul. Scaliger lib. I de caussis L. L. cap. IV. Pacuvius pro eo *nigror*, Plinius *nigritudinem*, vel *nigritiam*, Cornelius Celsus *nigritiem* dixit: quem vide lib. VIII cap. II, III, & IV.

† *De rebus Geticis cap. 3.*

* *Pag. 131 edit. Froben.*

Certitudinis, & *incertitudinis* vocabula itidem ignorant scriptores Romani. Etsi ea etiam apud illos reperias, qui prorsus Ciceroniani videntur. Uti Joachimum Perionium in translatione Clementis Romani epitomes de gestis Petri & vita sua†; *Volo te mulier nostræ fidei certitudinem cognoscere*. Sed veteres aliter. Ac apud eos passim pro *incertitudo* reperias *incertum*, genere neutro. Ita Tacitus lib. III Annal. dixit *incertum maris:* & lib. IV, *belli incertum:* uti & Justinus lib. XXXVIII. Ac similiter *incertum salutis*, apud Appulejum IV Metam. & Minucium Felicem in Octavio. Hilarius quoque epistolâ ad Augustinum: *Quid opus fuit hujuscemodi disputationis incerto tot minùs intelligentium corda turbari?* Imprimis verò hoc loquendi genere gau-

† *P. 595. edit. Paris. Sonn. an. 1568.*

dent Jurisconsulti veteres. Ut *conditionis incertum*, apud Papinianum, L. xi. D. de bonorum possessionibus secund. tabul. Atque idem legas L. 1. C. de pactis: quo loco Bartolus, hujus locutionis ignarus, malè intelligit fidei commissum sub conditione factum. Eoque nomine culpari meruit ab Alciato lib. ix Παρέργων Juris cap. xx. Sic *incertum rei* L. xi. D. de hæred. vend. & L. xii. D. de act. empt. Item alibi in iisdem Digestis, *incertum cautionis*, *incertum successionis*, *incertum ætatis*; ac *restitutionis*. Et in Codice Justian. *incertum litis*. Item in Cod. Theodos. *incertum antiquitatis*, & *incertum contentionis*.

Gratitudinis etiam, & *ingratitudinis*, vocabulis nihil nunc usitatius. Priori usus & Justus Lipsius argumento in Senecæ lib. ii de Beneficiis. Sed vel istoc, vel alterum vocabulum qui amet, rivalem me habiturus non est: quippe qui sciam nesciri hæc ab iis, qui castè locuti sunt; etsi à *gratus*, & *ingratus* similiter deduci possent, ac à *magnus*, & *amplus*, descendunt *magnitudo*, & *amplitudo*. Sed attendere oportet, quid usus ferat. Cicero quidem quàm *gratitudinis* vocem refugerit, vel ille locus fidem fecerit, qui est primo de Legibus: *Quæ autem natio non comitatem, non benignitatem, non gratum animum, & beneficii memorem diligit?* Quotusquisque vulgò non diceret, *comitatem, benignitatem, gratitudinem diligit*. Similiter *ingratitudinem* quam vocant, περιφράζει lib. ix epist. ii ad Att. cùm ait: *Sed quia ingrati animi crimen horreo*. Alibi prætulit vocem Græcam, ut cùm lib. ix epist. vi ad Att. inquit: *Sed ita meruisse illum de me puto, ut* ἀχαριστίας *crimen subire non audeam*. Itidem L. pen. C. de libertis, & eorum liberis, *actionem ingrati adversus liberos competere* ait: pro, *ingratitudinis*. Atque hinc liquet, lemmata illa in Valerio Maximo non esse ab ipso Valerio; ut in quibus sint ignota antiquissimis illis Romuli nepotibus *gratitudinis*, & *ingratitudinis* nomina: nisi dicamus, haut usquequáque autorem hunc puritatis fuisse studiosum: ut apud quem in ipso operis ingressu legamus: *Mea parvitas eò justius ad favorem tuum decurrerit:* qui sermo Justo Lipsio jure videtur servilis, & cellarius; neque sibi persuadere potest, esse ab eo ævo, & hacpropter duabus primis vocibus, sed contra codicum omnium fidem, expunctis, legendum putat: *Ego justiùs ad favorem tuum decurrero.*

Venio ad exeuntia in consonam. Tale est, quòd ut à *cœna* est *cœnaculum*, à *taberna*, *tabernaculum*: sic à *pinna* formant *pinnaculum*. Id Sipontinus notare ait summitatem ædificii. Et, credo, sic posteriori ævo loquebantur. Nam usurpat ita vulgatus interpres Matt. c. iii.

Quem

Quem & ſequitur Eraſmus. Sed antiquiores, quod Græcis πλερύγιον, *pinnas* malunt appellare.

Lacticinium à *lacte* formarunt, quo pacto à *patronus*, *patrocinium*; à *tyro*, *tyrocinium*; à *leno*, *lenocinium*. Sed *lacticinium*, vel *lacticinum*, haut legas, niſi apud infimam ætatem. Itaque uſitatè, at barbarè dici, meritò ſcribit Hermolaus Barbarus in gloſſis Plin. Nec diffitetur, in opuſculo, Hieronymo attributo, vocem hanc legi: verùm autumat, non fuiſſe à doctis receptam; ac fortaſſe nec libellum hunc eſſe B. Hieronymi. Dicendum autem pro eo, *opus lactarium*: quomodo non modò Lampridius appellat in Heliogabalo, ſed etiam puriſſimus ſcriptor Cornelius Celſus. Qui verò hujuſmodi opus facerent, *lactarii* vocati: ut qui efficerent id è melle, & aliis dulcibus, *dulciarios* vocitabant: quos ibidem Lampridius conjunxit.

Cap. XVII.

De denominativis adjectivis: quorum pluſcula rejecta, tanquam improbioris monetæ. Vt ex finitis in IS, partialis *pro* cupido, *partiumque adverſarum ſtudioſo. Item* caſualis *pro* fortuitus: meridionalis, *pro* meridianus, *vel* meridialis, *quale eſt* æquidialis. *Ex terminatis ſyllaba VS,* plebanus, capitaneus, bibliothecarius, theſaurarius, diſtillarius, dictionarius *vel* dictionarium, uxoratus, priuilegiatus, bovinus, *&* bovillus. Duracinus *nunc compoſitum eſſe, nunc ſimplex derivatum: priori modo competere uvis, ob duritiem acinorum: poſteriori convenire cerasis, & perſicis, ob carnem duriorem; ſicut* molluſca nux *à molli putamine. Improbatum* quercinus *pro* quernus, *vel* quercicus: ſomnolentus, *pro* ſomniculoſus: ridiculoſus *pro* ridiculus: facetoſus, *pro* facetus: jactuoſus, *pro* jactabundus.

Videamus nunc de adjectivis: ex quibus tantummodo dicam de terminatis litera S. Nam omnia ſi conſecter, quando finis erit? Solùm igitur excerpam aliqua de finientibus in *alis*, *anus*, vel *aneus*, *arius*, *atus*, *lentus*, *inus*, *linus*, *oſus*.

Ut à *Mars*, ſive dativo *Marti*, fit *Martialis*: ſic à *pars*, *parti*, fit *partialis*. Analogia igitur non repugnat; ſed uſus. Vulgus tamen barbarum *partiales* dicit eos, qui partium ſtudio abripiuntur, affectuſque ita unis mancipant partibus, ut nihil penſi habeant, quid rectum ſit,

dum eos hoc juvet, quibus student. Quales ab hoc affectu etiam *cupidi* dicuntur: ac contrarii iis homines *moderati*, qui & æqui esse solent. Cicero pro Fonteio: *Igitur testibus, Iudices, non credere cupidis, & iratis, & conjuratis, non solùm potestis; sed & debetis.* Item: *Quorum virtuti, generi, rebus gestis, fidem, & autoritatem in testimonio cupiditatis, atque inimicitiarum suspicio derogavit.* Ac postea sæpius: item pro Muræna.

Nihilo magis analogia refragatur, quando à *casu* dicunt *casualis*. Sed qui purè locuti, malunt pro eo *fortuitum*.

At dissimile est, cùm vulgò à *meridie* formant *meridionalis*. Nam quæ hic ἀναλογία? Imò maxima, inquiunt: quia similiter à *septentrio* est *septentrionalis*. Minimè verò: quia N in *septentrionalis* est ab obliquis. Quippe *septentrionis* dicimus. At *meridionis* inauditum. Rectum igitur est *meridianus:* quod Plinio, Suetonio, aliis, usurpatum. Verùm obtendunt, apud Agellium lib. II cap. XXII alterum legi. Scio: sed ὁ πάνυ Salmasius † ait, in antiquo se codice *meridialis* repperisse. Quod ἀναλογία planè requirit. Sic *æquidiale*, ut Festus refert, apud antiquos dictum est; quod nunc *æquinoctiale*.

† *In Solin. ubi de austro, pag.* 1248.

Plebanus fingere nihil opus, cùm possimus dicere *pastorem parœciæ*, vel simile.

Capitaneus vulgo ajunt pro *centurione*, vel universarum copiarum præfecto.

Non dubium est, quin ut à *pomum* est *pomarium*, à *capsa capsarius*, (quomodo Suetonio, & Ulpiano vocatur, qui pueri scholas adeuntis capsam custodit librariam:) sic à *bibliotheca bibliothecarius*, à *thesauro thesaurarius*, ἀναλόγως formentur. Sed veteres nesciunt eas voces. Quare ut Græci dicunt βιβλιοθηκοφύλακα, sic Latinè *bibliothecæ custodem*, vel *præfectum*, vocabo, vel *præpositum*. Sanè potuit Suetonius in illustribus Grammaticis appellare Hygenum *bibliothecarium Palatinum*. Sed maluit pro eo, *Palatinæ præfuit bibliothecæ*. Pro quo etiam dicitur; *fuit à bibliotheca Palatina*. Vetus marmor: ANTIOCHVS. TI. CLAVDI CÆSARIS A BIBLIOTHECA APOLLINIS. Aliud: C. JVLIVS. FÆLIX. A. BIBLIOTHECA. GRÆCA. PALATINA. Similiter, qui Græcis θησαυροφύλαξ, Latinè vocetur *à thesauris*, vel *thesauri custos*, aut *præfectus*. Sed quem vulgo *thesaurarium* nuncupamus: is Latinis potiùs *quæstor*, vel *ærarii præfectus*.

Eadem terminatio est in *distillarius:* quod legi ajunt apud Senecam epist. LVI. Ac probat Cælius Rhodiginus lib. XVI cap. XLVI. Putat verò,

verò, ut à *distillando distillatio* legitur pro *libamine*, sive *trustulo*: sic à *distillatione distillarium* dici pro *crustulario*. Sed ἀναλογία refragatur, sive à supino *distillatu* derives, ut ab *admissu admissarius*: sive ab dativo *distillatione*, sicuti à *parti partiarius*, à *pomo pomarium*. Præterea libri omnes meliores apud Senecam habent *crustularius*: quod jam diu monitum Opsopœo.

Grammatici, qui purè loquendi artem profitentur, ipsi *dictionaria* inscribunt libros de vocum significationibus: pro quo Angelus Decembrius lib. I de politia literaria parte IV, *cunctos*, inquit, *licet dictionarios evolvas*. Credo *libros* respexit. Uti cum *dictionarium* dicitur, intelligitur *volumen*. Naturâ enim adjectivum sit, ut alia in *arius* à substantivis derivata. Interea quàm ignotæ sint hæ voces antiquis, arguit, quòd ipsi, in suis, ut sic dicam, dictionariis, eam vocem prætereunt. Satius igitur sit vel ἐξηγητικὰ cum Græcis dicere(sic enim solent veteres appellare, quæ juniores vocitant λεξικὰ) vel possis περιφράζειν, ut facit Paullus Manutius commentario ad Cic. lib. XI ad Att. epist. I: *Hæc*, inquit *ex eorum libris, qui dictionum sensa collegerunt, cuivis licet petere*.

In *atus* quidem exeuntia sunt substantiva, ut à *senibus senatus*, à *magistris magistratus*: at non item adjectiva, quale ab *uxore* est *uxoratus*, pro eo *qui uxorem habet*. Item à *privilegio privilegiatus*, pro eo qui *privilegium habet*; ut Seneca loquitur in secundo de Ira: *Nam si dicis illum æquo animo laturum, nullum habet privilegium*. Sed voce unicâ *privilegiarius* dixeris: ut ab *ostium ostiarius*, à *frumentum frumentarius*, à *topium topiarius*. Usus Ulpianus L. x. D. de pactis. *Sed an & privilegiariis absentibus hæc pactio noceat*. Et L. XXIV. §. ult. D. de rebus auctor. jud. *Eorum ratio potior est creditorum, quorum pecunia ad creditores privilegiarios pervenit*. Ac alibi similiter. Imò & *privilegia* pro *privilegiariis* creditoribus possis efferre. Sic eam vocem legas L. VII. §. quoties. D. depos. & L. XXIV. §. in bonis. D. de rebus auct. jud. & L. XVII. §. penult. de rebus auct. jud.

Bovinus etsi ἀναλόγως à *bove* deducatur, Valla etiam eo utatur: abstinendum tamen censeo, quia veteres omnes *bubulas carnes*: & Fabius *bovinus* censeat barbarum. Plinii esse ajunt, *bovilla carnis jure facilè curatur*. Sed locum non indicant, ut hactenus sit suspectus. Nec par ratio istorum. Nam *bovillus* dixisse, arguunt *Bovillæ* in Latio, ad quas Clodius interfectus. Glossæ: *bovilla*, βοοσφαγεῖα. Dixeris, ut à *tantus*, *tantulus*, *tantillus*; à *mamma*, *mammula*, *mamilla*: sic à *bo-*

vinus

vinus ἀναλόγως fore *bovinulus*, inde *bovillus*. Similiaque etiam esse *unulus*,*ullus*; *vinulum*,*villum*. Sed dispar horum ratio. Nec enim *bovillæ* significationem habet diminutivam, ut alia, quæ memoravimus. Ac simile è Festo *avilla*, pro *ovilla*, h. e. recentis partus agna.

Etiam ex adjectivis quædam denominativa exeunt in CINUS. Ut à *durus*, *duracinus*. Quamquam aliquis hoc non tam simplex esse derivatum contendat, quàm compositum. Constat enim uvas *duracinas* sic vocari à *duris acinis*. Non diffiteor. Sed nobis sermo de duracinis simpliciter à *duritie* sic vocatis: quomodo præcipuum cerasi genus *duracinum* dicitur, quia durioris sit carnis: quomodo etiam persica, (quibus id nomen à patria Perside †, ubi dicuntur * venenata) *duracina* & ipsa nuncupantur, itidem à duritie carnis: contrà quàm *mollusca* nux Plinio ‡ à mollitie putaminis sic nuncupatur. Ut abunde liqueat, *duracinus* bifariam dici, ac quandoque non esse partem compositi, sed productionem derivati. Sic igitur colligat aliquis, ut à *dura* est *duracinus*; etiam à *quercu esse quercinus*; quod passim obtinet apùd Medicorum filios. Imò horum exemplo apud Josephum Scaligerum legas in sexto Conjectaneorum: *Quercina corona Deorum inferorum*: verùm veteres illo usi nunquam. Sed pro eo κατὰ συγκοπὴν dixere *quernus*, vel *querneus*, vel etiam *quercicus*: ut apud Suetonium in Caligula cap. XIX, *Quercica corona*. Nempe ut ab *hostis hosticus*, à *modus modicus*: sic à *quercus quercicus*.

Quædam etiam in LENTUS terminantur: quomodo à *vino* est *vinolentus*, ab *esca esculentus*. Similiter à *somno somnolentus* obtinet etiam inter doctissimos. Sed *somniculosus* cùm Tullio malim: saltem donec de altero occurrat classici alicujus auctoritas.

† *Lib. 15. cap. 13.*
* *Nicander: sed Persicam, cum Persea confundere ait Plinius ibidem.*
‡ *Plautus Calceolo apud Macrobium lib. 3. Saturn. c. 18, & Plin. lib. 18 cap. 22.*

Ridiculosus si in seria dicam oratione, metuo ne risum debeam. Usus tamen Gaspar Ursinus Velius, vir cæteroquin doctissimus, ac poeta egregius: qui illud Græci epigrammatis,

Νῦν ὁ βίος πάντων ἐστὶ γελοιότερος: vertit hoc pacto:

Quandoquidem hæc vita est ridiculosa magis:

Ubi Latinè *ridicula* diceretur; vel, si cum Plauto, Agellioque, malis, *ridicularia*. Dixeris, legi apud Plautum Sticho, act. II sc. II.

DIN. *Post autem advexit secum parasitos.* GEI. *Hei perii miser.*

DIN. *Ridiculosissimos.* GEI. *Reverram hercle hoc, quod converri modò.*

Verùm quid si dicamus, *ridiculissimos* legendum, quo eâpse scenâ usus antea Plautus? Imò Valens Acidalius putat, hoc versum exigere. Sed de eo fallitur. Nam stabit versus, si contrahas *ridiclosissimos*.

ſiſſimos. Et *ridiculoſiſſimos*, eſt in omnibus Mſſis, & editionibus antè Pareanam cunctis. Quare ſic potiùs cenſeo, vocem eam de riſu à Plauto eſſe ridiculè confictam, ad vexandum paraſitum, & riſum ſcenæ excitandum.

Nec *facetoſus* Latinum. Agnoſcit quidem Nizolius propter illud in ſecundo de Finibus: *In quantam hominum facetoſam urbanitatem incurratis*. Ut à Badio Aſcenſio editum. Sed Stephanicæ, Lambiniana, illa Guilielmii, ac Gruteri, habent *facetorum urbanitatem:* quod ſine dubio rectum eſt.

Nihilo rectiùs *jactuoſus*, quod à *jactu* eſſe volunt. Sed *jactabundus*, vel *jactator*, pro eo dicunt Latini. Idemque judicium de adverbio *jactuosè*. Nec diſſimulare interim poſſum, apud Nonium Marcellum legi: *Iactuoſæ poſitum pro jactantes. Cicero in Oratore: Cùm ſint luminoſæ, & quaſi jactuoſæ partes duæ*. Prout eſt etiam in optimæ notæ Mſo noſtro Nonio. Sed vitioſo codice deceptus Nonius fuit; ut ſæpe aliâs. Nec enim eſſe librarii lapſum, arguit, quòd *jactuoſus* reponat inter inchoata ab I. Adde quòd ſimiliter referat in *Luminoſus*. Apud Ciceronem verò rectè in caſtigatioribus codd. legitur, *actuoſæ*: quod in omnibus Mſſis, & vulgatis, quos quidem viderit, reperiſſe ſe teſtatur Lambinus. Itidem laudant ex Cicerone: *Cùm ſint multa jactuosè dicta*. Sed hic quoque *actuosè* legi debet: quomodo idem tertio de Oratore dixit: *Quàm leniter! quàm remiſſè! quàm non actuosè!*

CAP. XVIII.

De verbalibus, quæ non videantur fori eſſe Romani. Cujuſmodi ſunt regiſtrum, *pro* regeſto: computus, *pro* computatione: ſuppoſitorium, *pro* turundo: cambium *pro* collybo, *ſive pecuniæ permutatione:* mediator, *pro* ſequeſtro, *ſive* conciliatore, *vel* internuntio, *aut* interprete. *Adverbialia etiam aliqua culpanda: ut* modernus *pro eo, qui noſtro vivat tempore:* intrinſecus, *pro* internus; extrinſecus, *pro* externus.

HAbemus de nominibus à nomine derivatis: nunc pergamus ad nomina illa, quæ à verbis, vel adverbiis, originem ducunt. Ingens hic ſe offert ſeges verbalium: quæ haberi debeant pro dehoneſtis, ac deculpatis; ut ea vocaret Agellius †. Tale eſt *regiſtrum:* quomodo in genuinis Gregorii Magni libris ſunt duodecim illi,

† *Lib.* 19 *cap.* 10.

qui *Epistolarum*, ac *Registri* nomine inscribuntur in editionibus cunctis. Ac, paullo etiam ante proavorum ætatem, voce eâ vix usitatius aliquid Grammaticis fuisse videas. Atqui ne ἀναλόγως* quidem facta est. Nec apponi meruisset, nisi & Calepinus toties à variis recoctus, & Thesaurus Rob. Stephani, sive Forum Rom. Curionis, eam agnoscerent, ac tuerentur illo Flavii Vopisci loco in Probo: *Usus etiam registris scribarum porticus Porphyreticæ.* Ita quoque legit Joannes Kahl, in Lexico juridico. Imò sic in Mſſis suis reperit Casaubonus. Sed non Salmasius: in cujus chirographis fuit *regestis:* quomodo & excudit Rob. Stephanus. Estque id vocabulum etiam in codice Theodosiano: & apud Prudentium in Romano:

Hic in regestis est liber cælestibus.

Imò & apud Anastasium in Vitis Pontificum; ubi de Nicolao I: *Sicut in epistolis, regesto ipsius Præsulis continetur insertis.* Gloss. Basil. Κηνσὸν, καὶ ῥεγέσταν, τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀρχαίων†. Ac ἀναλόγως, ut à digerendo *Digesta*; ita *Regesta* à regerendo: quo usus Fabius lib. II cap. XII*: *Unde fit, ut dissoluta, & ex diversis congesta oratio cohærere non possit; similisque commentariis puerorum fit, in quos ea, quæ aliis declamatoribus laudata sunt, regerunt.* Ubi in aliquibus libris corruptè est *redigunt*: in Aldinâ, *congerunt*. Sed *regerunt* est in Fabii membranis; quas ex paterna avitaque bibliotheca donavit nobis Illustris Vir, nec à prudentia summa, solidaque doctrina, unquam satis laudatus, Joachimus Camerarius, Regni Suecici ad Fœderatos Belgas multis annis legatus. Etiam *regerunt* legit jam olim Raphaël Regius, commentario ad illud ejusdem Quinctiliani lib. III, cap. VIII†: *Sunt enim velut regesta in hos commentarios: quos adolescens deduxerat scholâ.* Ubi in editione Roberti Stephani perperam est *res gesta*. Sed *regesta* est in Mſo nostro antè memorato: item in editione Aldi, & Vascosani: ac sic quoque legit Budæus Annot*. in Pandectas.

Mathematicis, ac Astrologis, usitata est vox *computus*, qui Græcis ψηφισμός. Eam vocem, ignotam veteribus, primus ex iis, quos habemus, nec uno id loco, usurpavit Julius Firmicus: qui Constantini M. temporibus, ac deinceps, vixit. Priores pro eo *computatio* dixissent. Ut Plinius lib. XII cap. XVIII: *Minimâ computatione millies centena millia.* Et lib. XVII cap. XXII: *Operarum ista computatio est.* Ac similiter pro eo, quod Ciceroni in Lælio est, *ad calculos revocare*; *computare* dixerunt Seneca, Quinctilianus, uterque Plinius, & ante hos Plautus Mil. Act. II sc. II:

Dexterâ

* *Ad morem vocum aliarum.*

† Censum, ac Regestam, quæ in Actorum tabulis sunt, sive archivis.

* Secundùm editionem Rob. Stephani; sed secundùm illam Vascosani cap. 11.

† Edit. Rob. St. p. 148. Sed secundùm edit. Vascosani cap. 6. p. 45.

* Pag. 97 edit. Rob. Stephan.

Dexterâ digitis rationem computat, feriens femur.

Suppositorium vulgo appellant filii medicorum, remedii genus, quod sedi inseritur ad alvum dejiciendam. Sed Marcello Empirico vocatur *turundus*, quasi *terendus*: nempe quia teritur, ac subigitur. Græcis, quia glandis obtinet figuram, βάλανος nominatur. Differt ab eo κλυστὴρ, quod medicamenti genus est liquidum, nec sedi modò, sed aliis etiam partibus inseritur. Imò & ipsum instrumentum, quo inseritur, sic nuncupatur. Quale fuerit hoc instrumenti genus, ex non uno Galeni loco licet cognoscere.

Jurisconsultis, atque aliis, usitata est *cambii* vox. Et sanè ut *visum*, βλέμμα, à *viso*, βλέπω: ut item ab *efficio*, *efficium*, ac postea *officium*: ita ἀναλόγως *cambium* dicatur à *cambio*, h. e. *permuto*. Appuleius in Apolog. *Tu an habeas ad agrum colendum, an ipse mutuarias operas cum vicinis tuis cambias, neque scio, neque laboro*. De eadem voce ita Priscianus lib. x †: *Cambio*, ἀμείβομαι*, *ponit Charisius, & ejus præteritum campsi: quod* ἀπὸ τοῦ κάμπτω, ἔκαμψα, *esse videtur: unde & campsas, solebant vetustissimi dicere. Ennius in x: Leucaten campsant.* Hoc est, τὴν ἄκραν, Λευκάτην λεγομένην, κάμπτουσι. Nam Latinis *campsare* id est, quod Græcis κάμψαι, h. e. iter flectere. At pro διαλλάσσειν nunquam Græci dicunt κάμψαι: uti Latini *cambire*. Etsi verò *cambire*, pro *commutare*, rectum videatur: *cambium* tamen non dixero: sed vel *commutationem pecuniæ*, aut *permutationem*; vel *collybum* cum Græcis. Nam κόλλυβος, ἀργυρίου ἀλλαγὴ, ut Pollux interpretatur lib. VII cap. XXX. *Cambium* verò, etsi ἀμέσως † à κάμπτω derivent, tamen nec Græcum est, nec Latinum; ut Alciatus agnoscit lib. I Παρεργ. cap. XLV.

Theologi Christum dicunt *mediatorem*, ut Græci μεσίτην. Cui voci cum non malè respondeat, & nihil Ecclesiasticis sit usurpatius; equidem nec ipse abhorreo. Etsi μεσίτης sit à nomine μέσος, *medius*: *mediator* potiùs sit verbale. Nam ut ab *amare*, *amator*; sic *mediator*, à *mediare*, pro intermedium esse. Sed *mediare* est barbarum. Eo minùs voce *mediator* extra sacrum utar argumentum. Imò ne in istoc quidem id semper fecero. Nam quid opus? Variè enim Latini expressere: præcipuè *conciliator*, vel *sequester*; quomodo & reddidit Apostoli verba Tertullianus*: ne existimemus veteres se *mediatoris* vocabulo adstrinxisse, quod apud veterum est interpretem. Est cùm *internuntius* reddas commodè: vel etiam *interpres*. Sic Plautus Mil. Glor. Act. III sc. I:

† *Cap.* 2.
* *Permuto.*
† *Immediatè, sive proximè.*
* *De Resurrectione carnis, cap.* 51, *& adversus Praxeam cap.* 27: *qui tamen* & Mediatoris *voce usus lib. de carne Christi cap.* 15: *uti & Novatianus de Trinit. cap.* 14, 16, 18.

Vt simulet se tuam esse uxorem, & deperire hunc militem;
Quasique hunc annulum Faviæ suæ ancillæ dederit, ea porrò mihi,
Militi ut darem; quasique ego rei sim interpres.

Fortasse aliquis dicat, *mediatoris* nomen, apud Appulejum legi lib. IX: *Asseverat, parvi se pendere mediatorum præsentiam.* Sed qui attenderit, agi istic de terræ mensoribus, facilè assentiet Wouvverio, rescribenti, *tot metatorum*. Atque hæc pauca suffecerit excerpsisse ex verbalium tam multis.

Adjiciam nunc aliquid de iis, quæ ab adverbiis vitiosè derivant: ut cum à *modò* formant *modernus*: quasi *qui vivat modò*, h. e. *nunc*: quomodo hac voce interdum usi veteres, ut alibi ostendimus. Mirum autem, id verbi hodieque viris eruditis adeò esse in usu. Imò ante duo secula Joannes Tortellius, vir pro iis temporibus bene doctus (is est, cui Laurentius Valla Elegantiarum libros dicavit) ne *moderniores* quidem refugit in opere de Orthographia, voce ANUS. Nec tamen *moderni* vox nupera est. Usus enim eâ est Beda de metris, eoque antiquior Priscianus, & qui Prisciani ævo vixit Cassiodorus, præfat. Collectaneorum de Orthographia. Diomedes pro *modernis* dicit *neotericos*, à Græco νεώτερος *. Sed quis non videt, hoc ipsum per quendam fieri νεωτερισμόν †? Quare tutiùs eos vocitabimus *recentiores*, aut potiùs *juniores*.

* *Iunior.*
† *Morem loquendi novellum.*

Ab adverbiis etiam, *intrinsecus*, & *extrinsecus*, adjectiva derivarunt *intrinsecus*, & *extrinsecus*: unde apud philosophos passim nunc legas, *intrinsecas vires, intrinseca animi bona, intrinsecum bellum, extrinseca omnia.* Sed castè locutis ea semper sunt adverbia; eoque invariabilia per genera, aut casus. Et quid illis opus, cum suppetant *internus*, & *externus*? Item pro *bello intrinseco* dixeris *intestinum*.

CAP. XIX.

CAP. XIX.

De nominibus compositis, Latio ignotis: ut baccalaureus, *pro* batualius: extemporaneus, *pro* extemporalis: emollidus, *pro* mollis: investimentum, *pro* vestimentum: *& aliis, ubi veriùs compositione ipsâ peccatur; ut in* bigamus, *pro* digamus; *utcunque* biclinium *dixerit Plautus: item in* monoculus, *pro* unoculus: compatriota, *pro* sympatriota, *vel* conterraneus: prolificus, *pro* fœcundus: consodalis, coæqualis, confœderatus, contribulis, concivis, *pro simplicibus nominibus, unde componuntur. Adhæc in* præsectum, *&* præcisies, *pro* prosectum, *&* prosicies: *& quid propriè iis vocabulis signetur; uti &* porriciendi, *&* porriciarum *vocibus.*

IAm series rerum exigere videtur, ut à vitiis derivationis accedam ad ea, ubi compositione est aberratum. Sed paullùm sufflaminat impetum, quòd quædam non sint vera composita; quædam composita quidem sint, nec tamen vocabulum tam sit vitiosum compositione, quàm derivatione. Prioris esse generis videtur *baccalaureus:* quod à *baccis lauri* compositum putatur. Sed potiùs corruptum censeo ex *batualius:* ut sit à *batuendo*, ex quo *batailje*. *Batualii* verò fuerint vocati, quia jam quasi batuissent cum adversario, ac manus conseruissent: h. e. publicè disputassent, atque ita peritiæ suæ specimen dedissent.

Alterius generis est, ubi in composito quidem peccatur: sed derivatione. Ac tale est *extemporaneus*, quod pervulgatum. At veteres pro eo *extemporalis*. Martialis lib. V cap. LVI:

Extemporalis factus est meus Rhetor.

Quinctilianus lib. X cap. VII: *Facilitatem quoque extemporalem à parvis initiis paulatim perducemus ad summam.* Pro quo initio capitis dixerat, *ex tempore dicendi facultas.* Suetonius in August. cap. LXXXIV: *Quamvis non deficeret ad subita extemporali facultate.* Ubi rectè monitum aliis, *deficeretur* legi debere. Nempe error inde, quòd librarii, dum student literarum compendio, *r* lineolâ mediâ paululùm deflexâ pro *tur* scribere soleant. Utcunque verò *extemporaneus* compositum sit minùs Latinum: non tamen compositionis propriè vitium est. Quippe *temporaneus* non ausim dicere; sed *temporalis*, vel *tempora-*

rius; quorum utrumque crebrum in Digestis: prius quoque apud Quinctilianum, & alios.

Etiam *emollidus*, utcunque ex præpositione, & *mollis*, compositum videatur; non tamen ad ea referendum, ubi compositione peccetur; sed potiùs, ubi derivatione. Cùm enim non sicut à *caleo*, *calidus*; ab *algeo*, *algidus*; sic à *mollio* dicatur *mollidus*: potiùs *emollidus*, si Latinum foret, verbale esset ab *emollio*. Quomodo se *emollire* Catulli *versum* ait Plinius præfatione Historiæ Natur. *Emollescere* item ἁπαλύνεσθαι interpretatur glossarium*. Sed apud Livium in vett. libris loco memorato est *mollia*. Nec alibi *emollidus* reperias.

* *Philoxeni glossa, Stephanica & Patiana editionis pag. 86.*

Etiam derivationis potiùs, quàm compositionis vitium sit, *investimentum*: quia si rectum sit, fuerit ab *investire*: quod est apud Plinium lib. xxxv. cap. vii. Giffanius in Observationibus L. L. ait, esse amiculi genus, quod inducitur vestibus aliis: voceque eâ usum esse Livium lib. iv: *Ne cui album investimentum addere petitionis caussâ liceret*. Sed duabus legundum vocibus, *investimentum*. Sententia est, ne liceret prensantibus cretâ candefacere togam: à qua consuetudine est nomen candidatis. Pers. sat. v:

——*Quem ducit hiantem Cretata ambitio.*

Sed ut ista propriè non pertineant ad compositionis vitium: sunt alia non pauca, quæ propriè compositione peccent. Ac primùm ea, quando aberratur, componendo, contra veterum morem, vocem Latinam cum Græca. Ut *bigamus*, pro *digamus*. Nam cùm in promtu sit δίγαμος, quid opus est compositione hybridâ, eâque in voce veteribus ignotâ, ubi suppetit Græcum? Dixeris similiter *biclinium* esse apud Plautum Bacchid. iv. iv. Non hoc opponam, Lambinum ambigere, an non ibi *diclinium* debeat rescribi. Solùm dicam, Græcis in usu fuisse τρίκλινον, unde *triclinium*, quia terni circum mensam lectuli ponerentur: at non obtinuisse apud eos δίκλινον: eoque magis licuisse Plauto, cum *triclinium* usu suum fecissent Romani, Romanâ compositione etiam dicere *biclinium*.

Monoculus vulgo ajunt, cùm vel Græcè dicendum sit μονόφθαλμος, vel Latinè cum Plauto, & Agellio, *unoculus*; qui Martiali *defioculus*: passim verò antiquis *luscus*, Plauto *cocles*.

Compatriota barbarè, pro *sympatriota*: ut Luciano, item Archippo apud Pollucem, συμπατριώτης: qui & absque præpositione, idque usitatiùs πατριώτης, Latinis *popularis*; *conterraneus* Plinio, qui id castrense ait † vocabulum.

† *Præfat. Histor. Natur.*

Præterea

Præterea puritati sermonis adversantur vocabula quædam conflata ex duabus Latinis: quale etiam dixeris *prolificus*: quomodo exprimunt, quod Græci dicunt παιδογόνος, hoc est, prolem procreans, aut pertinens ad procreationem prolis. Voce etiam unicâ *fœcundum* dixeris: quamquam hoc quoque ad plantas se extendat.

Nuspiam verò æquè peccatum, quàm in nominibus compositis cum præpositione: atque in his potissimùm præverbio *cum*, sive loquelari præpositione *con*. Id factum in *consodalis*, pro *sodalis*; *coæqualis*, pro *æqualis*. Itidem *confœderatas* dicimus civitates, vel provincias. Quod nec refugit Justus Lipsius lib. I de Militia Romana dialogo VII: *Socii appellabantur quasi confœderati, & consortes armorum*. Ubi rectum foret *fœderati*.

Similéque *contribulis meus*, pro *tribulis*. Cicero pro Roscio Amerino: *Quasi verò mihi difficile sit, quamvis multos nominatim proferre (ne longiùs abeam) vel tribules, vel vicinos meos, qui suos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas assiduos esse cupiunt.*

Concivis quoque passim obtinet: nempe ut συμπολίτης ait Paulus ad Ephesios II. 19. Ac Latinum illud probat Valla lib. IV Elegantiarum cap. LXXXIV. Nec in carmine reformidavit Nicolaus Sudorius; qui elegantissimis versibus Pindarum expressit. Ut Pythiorum od. XI:

Nereidum concivis una.

Et Nem. od. X:

Concivem Olympi sedibus intulit.

Sed meritò eam vocem damnat Jul. Scaliger orat. in Erasmum. B. Hieronymum, ac juniorum alios uti, negare non possumus. Sed pro nostra, atque adeo Scaligeri sententiâ, stat omnis antiquitas. Cui ut *amicus* ad *amicum*, ita *civis* est correlatum ad *civem*. Mitto Lucani lib. I, in oratione Lælii ad Cæsarem:

Nec civis meus est, in quem tua classica, Cæsar,
Audiero.

Contentus ero uno Tullio. Ejus est ad Lentulum lib. I epist. IX: *Quod meos cives, & à me conservatos, & me conservare cupientes, spoliatos ducibus, servis armatis objici noluerim*. Simileque hoc pro Milone: *Facinorosorum armis, meos cives, meis consiliis, periculisque servatos, pro me objici nolui*. In eâdem ita loquentem inducit Milonem: *Valeant, valeant cives mei: sint incolumes, sint florentes, sint beati*. Idem primâ in Catil. *Servi mehercle mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui: domum meam relinquendam putarem: tu tibi urbem*

non arbitraris? & si me meis civibus injuriâ suspectum tam graviter, atque offensum, viderem; carere me adspectu civium, quàm infestis oculis omnium conspici, mallem. Idem primo de Finibus: *Malè, credo, mererer de meis civibus, si ad eorum cognitionem divina illa ingenia transferrem.* Et paullo pòst: *Debeo profectò, quantumcumque possim, in eo quoque laborare, ut sint operâ, studio, labore meo doctiores cives mei.* Item lib. II de Divinat. proximè initium: *Si optimarum artium vias traderem meis civibus.* Et non multò pòst: *Dabunt igitur mihi veniam mei cives, vel gratiam potiùs habebunt.* Videmus, ut his locis, liberâ etiamnum Rep. Romanos appellet cives suos, Milonis, Catilinæ. Quin alibi Demosthenem, quem Lucianus, & Suidas, Atheniensem fuisse testantur, civem vocat Pomponii Attici; cujus natalis ab obitu Demosthenis distabat annis circiter ducentis. Locus est epist. I lib. II ad Att. *Quod in eis orationibus, quæ Philippicæ nominantur, enituit civis ille tuus Demosthenes.* Ex his satis liquet, quantum aberret Valla, dum contendit, haut alium, quàm civitatis dominum, dicere *cives suos*: eoque haut rectè locutum quendam, qui hoc pacto librum orsus erat; *Favonius, civis meus, optime princeps.*

Possis huc etiam referre, quando in compositione cum nomine præpositiones vicinæ confunduntur. Sic *præfectum, præficia, præficies,* & *præficium,* vulgò legas, & audias: ut Turnebo etiam monitum Adversar. lib. XXII cap. VI: cùm per præverbium *pro*, non *præ*, debeant efferri: quod ex chirographis optimis constat. Nempe ut ab *insecando insecta*, & *insicia*; sic à *prosecando, prosecta, prosicies,* & similia. Sunt verò *prosiciæ*, ἀκροθίνια, sive αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί: puta exta, sive victimæ carnes è foco, ubi coquebantur, arreptæ, ac deinde prosectæ: quod ubi fecerant, carnes ita coctas, prosectasque, porrò jaciebant, sive, ut compositâ voce in sacris locuti, porriciebant in aram, quò ibi Diis adolerentur. Id *porricias inferre* dixit Solinus cap. XI.

Cap. XX.

CAP. XX.

De nominibus, ubi vitiosa est declinationum mistura. Quale est, cùm Helenam, in prima declinandi forma, Tyndariden *vocant, ubi in tertia* Tyndaridem, *efferendum. Déque Horatii loco, quo Clytamnestra nuncupatur* Tyndaridarum fortissima. *Videri & patrio casu potiùs* Agnes, *ab* Agne; *quàm* Agnetis, *ab* Agnes, *dicendum. Rejectum etiam* epitomata, *pro* epitome; synodum, *pro* synodontem; diacones, *pro* diaconi; Selini, *pro* Selinuntis; Adonim, *pro* Adonidem; Busirim, *pro* Busiridem; gibberem, *pro* gibbum; glomi, *&* glomos, *pro* glomeres; vesperem, *pro* vesperum, *vel* vesperam; insigniis, *pro* insignibus; cubituum, *pro* cubitorum; peni, *pro* penoris, *vel* penûs.

DE iis, ubi in ipso casu recto peccatur, quod satis est, admonui Incipiam hinc de illis agere, ubi vocabulum in recto bene se habet: sed malè per casus suos inflectitur. Neque acervatim de his loquar; sed declinationum ordini insistam. Ac priùs, ubi declinationis forma permiscetur.

Primam, tertiamque, confundunt, qui *Tyndaridam*, vel *Tyndariden*, dicunt pro Helena, vel Clytæmnestra. Planè enim *Tyndaridem* dicendum. Nam vir *Tyndarides*; unde *Tyndaridam*, vel *Tyndariden*, in casu accusandi: femina *Tyndaris*; unde *Tyndaridem*, casu eodem. *Tyndaridæ* igitur Castor, & Pollux: *Tyndarides* verò, Timandra, Echemi conjux; Clytæmnestra, uxor Agamemnonis; Helena, Menelai, ac postea Paridis conjux; & Philonoë, quam Diana reddidit immortalem: ut ex Apollodoro videre est in tertio Bibliothecæ. Objectant, quòd Clytæmnestra, quia Agamemnona interemerat, Horatio lib. I sat. I dicatur *fortissima* non *Tyndaridum*, sed *Tyndaridarum*. Respondent aliqui, esse epenthesin, ut *alituum*, pro *alitum*. Magis placet, Horatio *Tyndaridarum* vocabulum esse à *Tyndarides*; sed pluratiyo ejus comprehendi universam Tyndarei prolem; eóque Clytæmnestram inter Tyndaridas reponi, quia sequior sexus comprehendatur vocabulo virili: ut simile sit, ac si dixero, *mei*, de filiis ac filiabus è me genitis: *animæ defunctorum*, de viris, ac feminis.

Agnetem, an *Agnen* virginem, dici conveniat, quæri potest. Equidem, cùm non Latina (ut est apud Augustinum sermone c I de diversis).

versis) sed Græca sit appellatio, à virili ἁγνὸς †, vel ἄγνος *: potiùs virgo *Agne* dixerim. Atque ita apud B Hieronymum est epist. VIII ad Demetriadem, partim initio, partim fine earum literarum: *Omnium gentium literis, atque linguis, præcipuè in Ecclesiis, Agnes vita laudata est: quæ & ætatem vicit, & tyrannum, & titulum castitatis martyrio consecravit.* Prout is locus etiam adducitur in Martyrologio Romano ad XII Kal. Febr. Ac puto, veram esse lectionem, quæ est Prudentii περὶ στεφάνων hymno XIV:

Agnes sepulcrum est Romuleâ in domo,
Fortis puellæ, martyris inclytæ.

Sic editum à Georgio Fabricio: ubi Pulmannus, *Agnis*. Etiam à Constantina, Constantini filia, in apside ejus Virginis inscriptum:

SACRAVIT TEMPLVM VICTRICIS VIRGINIS AGNES.

Nec tamen de hoc magnopere contendero: quando *Agnetis*, & *Agnetem*, est etiam in Martyrologio Romano, non modò ad diem memoratam; sed etiam VII Kal. Febr. & XII Kal. Maii. Similiterque ad duos priores dies Martyrologium Adonis; ut mittam alios scriptores Ecclesiasticos.

† *Castus, purus.*
* *Vitex, quem fruticem matronæ in Thesmophoriis castitatem custodientes sibi cubantibus, substernebant: unde & nomen. Vide Dioscoridem I 135. Plin. 24. 9. Ælian. Hist. Anim. 9. 26.*

Esto, ut *epitoma*, pro *epitome*, dicatur; quomodo non minùs rectum *Alcmena*, quàm *Alcmene*; *Circa*, quàm *Circe*; *Lycamba*, quàm *Lycambe*. Declinatio tamen vitiosa, quando inde efformant obliquum *epitomatis*, pro *epitomæ*, vel potiùs *epitomes*. Sic *Livii epitomata* dicunt perperam.

Secundam, tertiamque, confundit Paullus Jovius, in libro de Piscibus, cum *synodum*, pro *synodontem*, ait. Nam rectus Græcis est non σύνοδος, sed συνόδων, vel συνόδους: quod dicitur σὺν τοὺς ὀδόντας: unde *dentex* vocatur Columellæ, & Apicio: ac sic quoque reddidit Theodorus Gaza †. Rectiùs igitur Actius Syncerus:

Herculeæ mullum rupes, synodontas Amelphis.

† *Tralatione. Arist. Hist. de An. lib. 8 cap. 13.*

Diacones, & *diaconibus*, crebrum est scriptoribus Ecclesiasticis: etiam antiquis. Sed hos pietatis potiùs habemus magistros, quàm Latinitatis. Elegantiores igitur semper *diaconus* dicunt: ut Græcè est διάκονος.

Selini patrio casu à *Selinus* perperam dicitur, pro *Selinuntis*. Est enim Græcè Σελινοῦς, ex Σελινόεις; ut *Cerasus*, Κερασοῦς, ex Κερασόεις, *Opus*, Ὀποῦς, ex Ὀπόεις; *Trapezus*, Τραπεζοῦς, ex Τραπεζόεις. Quæ iccirco in patrio casu faciunt *Selinuntis*, *Cerasuntis*, *Trapezuntis*. Hinc in vocandi casu habent, non *Seline*, *Cerase*, *Ope*, *Trapeze*; sed *Selinus*, *Cerasus*, *Opus*, *Trapezus*. Unde Maro Æn. III:

Teque datam ventis linquo palmosa Selinûs.

Sic

Sic enim, non *Selinis*, ut vulgò exaratum, legi istic oportere, rectè traditum viro egregiæ doctrinæ, & industriæ, ac de re literaria optimè merito, Claudio Dausqueio, in secundo ὀρθογραφικῶν*. *P. 285.

Adonis, & *Busiris*, in patrio casu Grammatici dicere jubent, etiam qui proximè scripsere: nempe, quia Lucanus *Adonim*, pro *Adonidem*, & Ovidius *Busirim*, pro *Busiridem*, dixerit. Sed hoc argumentum infirmum; ut liquet ex iis, quæ de dativo *Adoni*, pro *Adonidi*, genitivo *Ianthis* pro *Ianthidis*, dicebamus lib. II de Analogia cap. IX.

Gibberem, pro *gibbum*, qui ajunt, itidem decipiuntur loco ex Juvenale falsò producto. Sed de hoc jam actum nobis ejusdem libri cap. XX.

Barbarum item est, *Me perlubenti facies: pugnanti Cæsare contigit*: Nam etsi in istis auferendi casus in E, & I, exeat; semper tamen in E terminatur, quando is ponitur absolutè.

Acipensera in accusativo dici, putant aliqui, ob hoc Martialis lib. XIII epigr. XCI†: *Ad Pallatinas acipensera mittite mensas.* †*Al. 88.*
Prout est in Aldinâ. Sed à recto *acipenser* non aliud, quàm *acipenserem*, dicere possumus. Rectus autem iste est apud Ciceronem de Fato, & exinde Macrobium lib. II Saturn. cap. XII. Imò & Ovidius usurpat in Halieutico. Est & in gloss. vett. *Acipenser*, εἶδος ἰχθύος. Et glossis aliis: *Acipenser, aquipenser*. Neque non occurrit, *aëra, æthera*, & sexcenta hujusmodi, in usu esse. Sed ea Græca sunt: quale non est *acipenser*. Græci enim γαλεὸν dixere: ut Archestratus ait in septimo Athenæi: vel ἐλλοπα Ῥόδιον; ut Appion Grammaticus censuit: quod ibidem legas. Dixeris, versum Martialis non admittere *acipenserem*. Scio: sed eò accedendum libris melioribus, in quibus est *acipensem*: nempe à recto *acipensis*: quomodo etiam dixisse, videor posse colligere ex adlato Martialis loco. Nam quòd κατὰ συγκοπὴν *acipensem*, ex *acipenserem*, contractum existimant, planè non persuadent. Et pro *acipensis* facit, quod apud Athenæum legas, ἀκκιπήσιον vocari Romanis. Nempe ex ἀκκιπήσης, additâ terminatione Romanâ, ἀκιπήσιος fecit. N extritum, ut iidem Græci ex *Hortensius* ὀρτήσιος: quod si Lambinus observâsset, non propterea Latinè etiam *Horresius* scribere jussisset.

Glomi, & *glomos*, vulgò dicunt à recto *glomus*: qui est apud Festum. Sed *glomeris* in patrio casu facere scio, ut *acus, aceris*: *glomi* reperio nusquam. Prævivit ad vulgatam opinionem magnus Erasmus in adagiis; ubi ἀγαθῶν ἀγαθίδες vertit, *bonorum glomi*: cujus exemplo sic alii extulere. Genitivum contrà, quem dixi, usurpat Plinius lib. XXXVI,

cap. XIII: *Quò si quis improperet sine glomere lini, exitum invenire nequeat.* Atq; hinc verbum *glomerandi*. *Glomer* est apud Perottum, Calepinum, & Rob. Stephanum: sed tutiùs dixeris *glomus*, ob Festi auctoritatem.

Vesper ajunt in gignendi casu facere *vesperis*: nempe quia *primo vespere* dicant boni scriptores. Sed *vesperis* non ausim dicere: quemadmodum nec placeat, *usque ad vesperem*: sed *vesperum*; ut loquitur Cicero V Tuscul. vel *vesperam*, ut idem II in Catilinam Invectivâ ait, *Si accelerare volunt, ad vesperam consequentur*. At in auferendi casu, & *vespere*, vel *vesperi*; & *vesperâ* dixeris.

Insigniis doctoris legas apud nonnullos: sed *insignibus* dicendum.

Quartam cum secundâ confundunt, qui ajunt, *trium cubituum guttur*, item *trium cubituum polypus*. Ea legas apud Lilium Gyraldum Hist.
† P. 346. Poët. dial. IX, ubi de Philoxeno agit †.

Quartam, vel tertiam, commutant secundâ, qui *peni hujus* dicere jubent; pro *hujus penoris*, vel *hujus penûs*. Sic nec *hoc peno* cum
* Act. 3 sc. 1. iis usurpem; sed *hoc penore*, vel *hac penu*: ut Plautus Captivis *. *Verba sine penu, & pecuniâ*. Et Persius sat. III: *In locuplete penu*. Et (quod genus etiam commonstrat) titulus est in Digestis: *De penu legatâ*. Atque hæc firmantur etiam verbis Servii in illud I Æn.

——Quibus ordine longo
Cura penum struere.

Dicimus, inquit, *& hic, & hæc, & hoc penus. Sed à masculino, & à feminino genere, quarta est declinatio; à neutro tertia: quomodo est pecus pecoris. Vnde Horatius: ——Portet frumenta penusque. Masculino verò genere Plautus: Nisi mihi annuus penus datur. Feminino Lucilius posuit, Vxori legata penus. Quartæ autem declinationis Persius docet: In locuplete penu defensis pinguibus umbris.* Videamus, quid dicat Servius, & quid non dicat. Ait, *penus* esse omnis generis; quod etiam apud Cledonium est: & non eum modò; sed etiam Servio antiquiores, ut mox parebit. Addit *penus* neutrum esse tertiæ; quod in dubium vocat nemo. At cùm quartæ est, virile est, vel muliebre: virile, ut apud Plautum Pseudolo: muliebre, ut Lucilio: quod & Nonius annotavit: ac firmat simili loco Novii, qui dixerit, *Meam in penum*. At silet Servius de eo, quòd *penus* etiam sit secundæ. Nec modò non agnoscit *penus, peni*; sed neque *penum, peni*. Varia hîc objectant. Ac primùm, quod apud Terentium Eunucho act. II sc. III in plurimis sit libris:

Cùm in cellulam ad te patris penum omne congerebam clanculum.

Item quod eum ad locum Donatus annotavit, & *omne*, & *omnem*, legi.

legi. Addit deinde idem Grammaticus, *Et hoc penus, & hic penus, & hæc penus, veteres dixerunt.* Sic expressum est in veteri Tarvisinâ anni cIↄ cccc LXXVII. Ubi pro *hoc penus*, in illa Rob. Stephani, & quam Lindebrogius recensuit, *hoc penu* editum est. Et sanè *hoc penu* in recto videtur etiam Charisius agnovisse. Sed rectiùs, ut puto, Tarvisina. Quippe nihil erat opus Donato ad rectum *penu* recurrere, cùm nusquam reperiatur. Præterea à Donato, ut & Capro, traditum esse, *penus* esse omnis generis, testis etiam Priscianus lib. v, & VII. Nec potuit Donatus de neutro *penus* omittere: cùm satis sit apertum, quod ait Servius, ut *hoc pecus pecoris*, sic etiam dici *hoc penus penoris*. Et hæc de Donati verbis. Quod verò ad Terentii locum: *penum omnem* legit etiam Priscianus in v: atque ita in Bembino, & Vaticano, reperit Faërnus. Dixeris, *hoc penum* etiam rectum videri; cùm Charisius, ac Priscianus id adstruant illo Afranii: *In penum herile*. Non inficior; sed obsoletum arbitror, nec Terentio usurpatum. Nec si *penum* in recto dixerint, eò & obliquos ejus in usu fuisse consequitur. Hujus *peni* agnoscit Charisius: sed nullâ auctoritate suffulcit: aut fortasse id apud Nævium, vel Pacuvium, legerat: ubi multa vieta fuisse, & rancida, etiam pueris notissimum.

CAP. XVI.

Esse, ubi non confundantur declinandi formæ, flexu tamen peccetur. Qualia sunt, ô Pompeje, *pro* Pompeï; *hujus* pulvis, *pro* pulveris: Paris, *pro* Paridis; *vel* Parida, *pro* Paridem; batin, *pro* batidem; jurejurandis, *pro* jusjurandis; tripum, *pro* tripodem; decadarum, *pro* decadum; pecuium, *pro* pecuum; singulos meridies, *pro* quemlibet meridiem. Cæli *an in prosa dicendum. Servius, & Cicero, emendati. Sigonius, aliique Ciceronis editores castigati de fragmento perperam ei tributo.* Sibili *in plurativo non inveniri.* Ciceres, *an* cicera, *dicendum.* Gargana *non reperiri pro montis nomine. Etiam* supellectilia *rejectum: item* vici *in dandi casu: adhæc* instinctus, instinctui, instinctum; astum, *&* astibus; *obliqui ab* exspes; nostrate *in neutro, pro* nostras. *Peccari etiam in adjectivorum comparatione: ut in* agillimus, gracillimus, docillimus.

INterdum non declinandi formæ permiscentur; sed persistitur in forma sua; sed sic, ut interim, contra veterum consuetudinem, fiat inflexio. Quod bifariam usu venit: vel enim, ubi obtinet casus more

Romano, ſupponimus barbarum: vel ubi non obtinet, aliquem, ſecundùm ἀναλογίαν aliorum, comminiſcimur. Exemplis hæc fient planiora.

Magne Pompeie, eſt apud Cruſerium tralatione Plutarchi in vita Pompeii†. Nempe quia Græcè eſt Πομπήϊε. Sed non, ſi Græcè ſit Ἀντώνιε, eò & Latini *Antonie* dicam, niſi fortè in carmine, imitatione Græcorum. Quare Latino more *Pompeï* dicendum: quomodo Horatius, ſed κατὰ συναίρεσιν, ait lib. II od. VII:

† P. 500. ed. H. St.

Pompei meorum prime ſodalium.

Hoc ſecundæ eſt formæ exemplum. Tertiæ nunc dabo. *Pulvis* pro *pulveris* tuentur illo Catulli, Carmine in Juliam, & Manlium:

Ille pulvis Erythrei,
Siderumque micantium,
Subducat numerum prius.

Quomodo & Muretus legit; qui *pulvis* cenſet antiquum eſſe genitivum. *Erythrei* autem, eliſâ è diphthongo vocali, dixiſſe ait: quemadmodum nec alibi* idem *Dioneum*, pro *Dionæo*, refûgit. Atque hanc ſententiam recentiores aliquot Grammatici ſequuntur: etiam habes in Theſauro L. L. ſive Foro Romano Cælii Curionis, & Calepino toties recocto, qui Paſſeratii dicitur. Ante hos etiam *pulvis* in gignendi caſu retinuere Guarinus, & Hieronymus Avantius: at improbante Achille Statio: ac meritò. Nemo enim veterum *pulvis*, pro *pulveris*, uſurpavit; nec id monuit veterum Grammaticorum quiſquam. Præterea vetus editio, quæ Regii Lepidi prodiit anno CIↃ CCCC LXXXI, habet *pulveris*, non *pulvis*. Illa vulgata, quam Muretus, & Duza, repræſentant, planè commentitia videtur. Sed malit Muretus, *pulveris enthei*: nec abhorret Scaliger: ut alludatur ad entheos Bellonæ, ſive Bellonarios; qui corporis jactu multam pulveris vim concitabant. Utcunque eſt, in uno iſtoc loco, tam incertæ lectionis, præſidii ſatis nemo cordatior poſuerit.

* *Carm. 30. quod in Cæſarem. Sed Scaliger pro* Dioneus, *legit,* aut Adoneus. *Imò ſic ante eum Achilles Statius.*

Nec iis ſubſcribendum, qui à recto *Paris* obliquos formant *hujus Paris*, *huic Pari*, *hoc Pari*. Quomodo dici poſſe, traditum eſt ab Grammaticis plurimis, etiam in his Deſpauterio. Præterea in accuſandi caſu *Parida* probant; pro quo *Paridem* veteres cuncti. Juvenalis ſat. VI†: *Utque magis ſtupeas; ludos, Paridemque, reliquit.* Ac Perſius ſimiliter ſat. I*: *Iratum Eupolidem vegrandi cum ſene palles.*

Itidem errant, quibus *batin* placet in accuſandi caſu à recto *batis*; quod piſcis genus, ut Græcis, ſic Plinio† quoque memorati.

† *Verſ.* 87.
* *Verſ.* 124.
† *Lib.* 32. *cap.* 11.

Cùm

Cùm enim ſit ὀξύτονον*, *batidem* dicendum, ut Græci βατίδα ajunt.

Reperio apud recentiores *jurejurandis:* quod probare non poſſim, cùm vel rectum ſit *jusjurandis* vel *juribusjurandis.* Nec poſterius improbarem, ſi, ut *jura*, ſic *juribus* diceretur. Quare *jusjurandis* malim; quomodo Cicero pro Q. Roſcio, & pro Fontejo, *jusjurandi* habet pro *jurisjurandi:* niſi locus uterque corruptus: quæ Rodolphi Goclenii opinio eſt in ſecundo Analectorum ſect. LXXI. Et ſanè, apud Nizolium quidem pro Roſcio eſt *jusjurandi.* Sed in illa Gothofredi, & quam neceſſarius noſter Janus Gruterus dedit, eſt *jurisjurandi*. Etiam Cæſaris locum advocant ex lib. primo belli Civilis, & alterum è Tranquilli Tiberio cap.XXXV; ubi *jusjurandi* ajunt legi. Sed optimæ editiones,à me conſultæ,utrobique habent *jurisjurandi*. Quocirca tutiùs abſtinebitur ablativo plurali.

* *Acuti accentus in ultima.*

Tripum, pro *tripodem*, eſt apud Fulgentium. lib.I Mythologicôn: *His tripum quoque Apollini adjiciunt*. Si librarii nulla hîc culpa, error Fulgentii ex eo fuerit, quia pleraque à πους compoſita,nunc ſecundæ ſint, nunc tertiæ: ut *Oedipus*, & *polypus:* quorum exemplo dici quoque ajunt *Melampi*, & *Melampodis*. Statio in III Theb. tertiæ eſt. Nam vocandi caſu dixit non *Melampe*; ſed *Melampu:* nempe ut à *Capys* eſt,ô *Capy*. Nec omnia à πους in ſecundâ reperias. Quomodo non *Antipi*, ſed *Antipodes* dicimus.

Decadarum, Livii, pro *decadum*, hoc ſeculo vix quiſquam dixerit. Imò nec illos CXLII Hiſtoriarum libros in decadas Livius diſtinxit: ſed eſt id à Grammaticis; ut Petrarcha jam olim vidit, & Sigonius oſtendit.

In vocabulo quartæ peccant, qui *pecujum*, pro *pecuum*, probant: atque ita à recto *pecu* dixiſſe Catonem volunt. Scribunt hoc recentiores: atque idem ante ſeſquiſeculum, & ultrà, traditum ajunt à Perotto. Sed in Perotto Aldi *pecuum* eſt: quod analogia quoque expoſcit. Nam ut à *cornu, cornua, cornuum:* ſic à *pecu, pecua, pecuum.* Et verſus hoc expoſcit Hoſtilii ex primo Annalium à Priſciano adductus lib. VI: *Sæpe greges pecuum ex hibernis paſtibu' pulſi.*

Interdum verò nec declinationes formæ diverſæ confunduntur; nec aliter exit caſus, quàm efferunt Romani: ſed verbum defectivum falſo vel numero, vel caſu, donatur. Numero quidem,ut cum Aſtrologi dicunt, *ad ſingulos meridies*. Nec enim ſic exiſtimo locutos eſſe veteres; nec loqui ita auſim;licet non ignorem, Ovidii eſſe in primo Amorum Eleg. V:

Pro-

Proveniant medii sic mihi sæpe dies.

Sed non, utcunque vel id metrum, (ut in jambico) tulisset, eò dixisset, *proveniant sic meridies*: etsi *meridies*, pro *medidies*, *à media die* dicatur; ut ait Priscianus in IV; & Varro in IV de L. L. firmat, qui veteres ait *medidies* extulisse, ac sic se *Præneste incisum in solario vidisse, quod Cornelius in basilica Æmilia, & Fulvia, inumbravit*. Nempe non eadem semper ratio est in vocibus simplicibus, & compositis.

Cæli in plurativo non quidem damnem, cùm sciam legi apud Lucretium in secundo: sed imitari vix ausim, cùm neque nesciam, multa esse obsoleta: vel potuerit poëta sic novè finxisse, nec invenisse, qui sequerentur. In prosa saltem non usurpem; etsi Ecclesiasticis nihil sit frequentius, qui sic exprimunt Hebræum שמים, *schamaim*, quod est duale. Sed adversantur nobis hac parte plurimi; qui Ciceronem eo usum contendunt in Hortensio. Verba Tullii esse, *Epicurei plures esse volunt cælos*. Ea inde, unde dixi, à Servio adduci in illud I Æn.

Et quo sub cælo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas.

Nec diffiteri possum, istic ea legi, & Muretum idem dicere lib. XV Var. Lect. cap. I: ac Carolum etiam Sigonium, verba hæc allata inseruisse inter Tullii fragmenta; quod & alii editores postea fecere. Sed omnino hæc sententia eximenda est hominum animis: cùm Servii locus sit corruptus. Vulgò quidem sic legitur: QUO SUB CÆLO] *Aut sub qua parte cæli, aut secundùm Epicureos, qui plures esse volunt cælos: ut Cicero in Hortensio.* TANDEM] *Hoc loco vacat: ad ornatum autem pertinet; Aut tandem doceas, quod vix qq. * contigit: aut tandem pro expletiva particula est.* Primùm quæro, an Cicero rectè inter Epicureos referatur, qui Stoicos potiùs, & Academicos sequi solet. Si igitur dixisset Servius, id de Epicureis proditum esse à Tullio in Hortensio: addidisset voculam *ait*, aut simile. Quæro item, an cùm Servius docere vellet, aliquando *tandem* ad ornatum pertinere: & hoc probare cuperet istoc loco: *Aut tandem doceas, quod vix quoiquam contigit* (ita enim is locus supplendus) verisimile sit, non simul fuisse additurum, cujus hæc forent: nempe Ciceronis in Hortensio. Sic igitur, verbis illis, *ut Cicero in Hortensio*, trajectis inde in locum suum, qui est post octo verba, legi debet: QUO SUB CÆLO] *Aut sub qua parte cæli, aut secundùm Epicureos, qui plures esse volunt cælos.* TANDEM] *hoc loco vacat: ad ornatum autem pertinet: ut Cicero in Hortensio: Aut tandem doceas, quod vix quoiquam contigit* †. Hactenus igitur, quod Tullii

† *Est Iambicus senarius: ac fortasse ex Græco poëta à Cicerone expressus Latinè: ut sæpe facit.*

Tullii non erat, inter fragmenta ejus posuere: neglexere autem, quod verè erat Ciceronis.

Sibilus substantivè dici, scimus ex Maronis Ecl. v; ubi *sibilus austri* legas. In plurativo *sibila* est apud Ovid. III Met.

——Longo caput extulit antro
Caruleus serpens, horrendáque sibila misit.

Cujus generis multa alibi invenias. Sed *sibili* non memini legere, præterquam apud Grammaticos: ut si non parùm Latinum, meritò saltem sit suspectum. Est verò naturâ adjectivum: unde *ora sibila*, & *colla sibila*, est apud Maronem. Itaque in *sibilus* intelligitur *sonus*, vel *stridor*, aut simile. *Sibili* tamen, quia nullus ejus auctor occurrat, minimè dixero; etsi & hic *soni* possit intelligi.

Huc etiam referre possis *cicer*: quod licet sit neutrum, non tamen in plurativo *cicera* efferam; sed, si necessitas adigat, *septem ciceres*: quomodo nec dicam *sex septem sisera*, sed *siseres*. Carere ambo plurativo, ait Varro lib. VII de L. L. *Sed & singularia solùm sunt multa*; *ut cicer, siser: nemo enim dicit cicera, sisera*. Sed *siseres* non refugerim, quia Plinius eo usus lib. XX cap. V. *Ciceres* timidiùs usurpem, quia auctoritatem nullius classici obtendere valeam. Interim ἀναλογίᾳ inter *cicer*, & *siser*, me tuear: tum eo quòd *ciceres* ἀναλόγως sit à *cicer* feminino. Videtur enim priscis nunc fuisse neutrum, nunc muliebre; unde *cicercula* apud Columellam, & Plinium. Scio, quàm infirmum hoc sit argumentum: sed infirmiora interim sunt, aut nulla, quibus alii contrarium tuentur.

Garganus lego apud Lucanum lib. V, & IX; item Silium lib. VIII. Nempe mons intelligitur. Sed ajunt, plurativo dici *Gargana*. *Massicus* est apud Silium lib. V.

Massicus uviferis addebat nomina glebis.

Verùm ajunt, non vinum dico, quomodo Plinius locutus lib. XIV c. VI: sed montem etiam dici *Massica*. *Trans Gargara* est apud Maronem III Georg. sed & *Gargarus* dicere jubent. Nempe ut *mons Dindymus* est apud Plinium lib. VI, c. XXXII: pro quo *Dindyma* Æn. IX. *Mænalus mons* ecl. VIII, & X. *Mænala* I Georg. *Pangæus mons* Plinio lib. XXI c. IV. *Pangæa* apud Maronem, Lucanum, Statium. De his non contendo. Sed ab istis *Gargarus, Massica, Gargana*, puto abstinendum iis, qui auctorem idoneum laudare non possunt. Suspicabatur Camerarius, pluralia montium nomina in A esse à rectis in UM: ut dixi lib. I de Analogia cap. XXXVII. Sanè & nunc sic existimo. Sed non puto, ma-

sculinis fluvium indicari. Potiùs in *Dindymus* intelligitur mons, in *Dindyma*, ὄρη; uti in *Dindymon*, ὄρος, & par ratio in cæteris.

Supellectilia quoque dici, à plurimis traditur; etiam Cælio Curione in Thesauro, & Passeratii, ut dicitur, Calepino. Sed apud veterum reperio neminem. Ajunt, esse à recto *supellectile*: eo in accusandi casu usum Ciceronem in Topicis; ubi agit de loco Definitionis. Sed ibi *supellectilem*, non *supellectile*, reperio, in illa cùm Caroli Stephani, tum Roberti: item Lambini, & postrema Guiljelmii, ac Gruteri. Hæc de Numero.

At Casum perperam tribuas, si *vici vestræ*, secundùm Charisium dixeris, & Cælii Forum Romanum. Nam solùm reperias, *vicis*, *vicem*, *vice*. Ut *vicis regiæ*, *vicem vestram*, *hac vice*.

Instinctus naturæ, *instinctui divino*, *instinctum cælestem*, vulgò dicunt. At veteres non usi, nisi casu auferendi: ut *injussu*, *permissu*, *natu*, aliáque.

Astus in recto singulari, *astu* in auferendi casu, *astûs* in Nom. Acc. Voc. reperias non uno loco. Sed non ausim eos imitari, qui aliis usurpant casibus: ut qui dicunt *summum astum*, vel *variis astibus*, & similia.

Exspes, etiam *exspei*, *exspem*, & *exspe* facit; si audimus Nicod. Frischlinum Tract. 1. cap. 1 Strigilis †. *Iurare*, inquit, *ausim*, *non minus exspes variari posse*, *atque spes*. Debuerat aliquos obliquorum laudare auctores, si haberi sibi tam minuta in re fidem vellet.

† Pag. 20.

Cæterùm nomina adjectiva non solùm declinantur per casus, & numeros; sed etiam genera, & gradus. Utrobique etiam peccatur. Prioris generis est, quòd *Nostrate vocabulum*, pro *nostras*, dixit Cæsar Scaliger Exercitat. ccvi. Nam hic loquendi modus, si barbarus non est, saltem est planè obsoletus. Est enim *nostras* omnis generis; ut *Arpinas*, *Capenas*, & similia: uti diximus in ii de Analog. cap. xxi.

Posterioris sunt generis *agillimus*, & *gracillimus*: utcunque ea agnoscat Priscianus lib. iii cap. de Superlativo. Item *docillimus*; quod probat Valla lib. vi Eleg. cap. xxvi. Malim cum Charisio, *agilissimus*, & *gracilissimus*. Vel, *valde agilis*, *gracilis*; uti & *admodum docilis*. Nec placet, *Celsitudini tuæ subditissimus*: ubi malim *subjectissimus*, vel simile. Neque *colendissimus* ausim cum vulgo dicere: sed *maximè*, vel *cumprimis colendus*. Neque dubium, quin, si consuetudo, quam tyrannum scimus, sinat, meliùs *imprimis reverendum* dixeris, quàm *reverendissimum*. *Potentissimum* Latinè dicitur: præter morem veterum *omnipotentissimus*: etsi aliquid sit, quòd Macrobius non refugit: de quo alibi actum nobis. Etiam *claudissimus* averser, quia veteres refugiant; neque ulla id exprimat nobis necessitas.

Cap. XXII.

Cap. XXII.

Acceditur ad deculpata verba. Ac primùm ad ea, ubi in ὀρθογραφίᾳ *peccatur. Qualia* cæcîdi, *pro* cecîdi; operior, *pro* opperior; blactero, *pro* blaterô, *atque id genus alia. Deinde ad illa, ubi error in* προσῳδίᾳ, *ut* præstôlor, *cùm mediam corripiat: &* scâturit, *cùm secundam habeat porrectam. Hinc ad ea, ubi non scripturâ, vel accentu, peccatur; sed ipsius vocabuli naturâ; sive in themate, sivè inde declinatis. In themate quidem, ut* mingo, *pro* mejo; pollinceo, *pro* pollingo; crissor, *pro* crisso; infelico, *pro* infelicito; ebullo, *pro* ebullio. *Præsens subjunctivi antiquitus etiam exiisse in IM: ut* axim, *unde* axites; *item* edim, dedim, *& similia.*

PErsolvi, quæ de nominibus me dicturum promiseram: nunc ad verba transeamus: ubi variè itidem peccatur. Est cùm non observetur ὀρθογραφία, sive vera ratio aliquid convenientibus literis exprimendi: ut cùm *accerso* scribunt pro *arcesso*; *cæcîdi*, pro *cecîdi*; *cepi*, pro *cœpi*; *expecto*, & *expolio*, pro *exspecto*, & *exspolio*; quæ sine *S* forent à *pecto*, & *polio*; non *specto*, & *spolio*; *incoho*, pro *inchoo*; *operior*, pro *opperior*, in exspectandi significatione; *scribsi*, pro *scripsi*, cùm non tam ἀναλογίαν sequi conveniat, quàm εὐφωνίαν, & veterum consuetudinem; *sepire*, pro *sæpire*: de quibus omnibus egi pluribus lib. I de Arte Grammatica cap. XLIII. Et sunt alia id genus multa: quale est ab *omen*, *ominor*, *abominor*, sine spiritu: etsi in glossis Græcolatinis Cyrillo † tributis sit *Abhominatio*, & *Abhominor*. *Blatero* unico C, cùm pri- †*Pag.* 835
mam corripiant Lucilius, Horatius, Terentianus Maurus: quamquam in veteribus etiam libris sit *blattero*, & *blactero*, & Festus ex eo esse velit, quod Græci stultos vocent βλάκας. *Mœchor* per OE, non per diphthongum principem *mæchor*. Est enim à μοῖχος. Sed ingentem talium numerum adducimus in Originum libris. Quare hîc non insistam.

Est præterea, cùm peccetur in προσῳδίᾳ: ut in quantitate sive modulo syllabæ. Ita *præstôlor* mediâ porrectâ extulit Valla, cum eam corripiat: & contrà *depéculor* dicunt, cùm media in *peculi* Maroni * sit *Ecl. 1.
longa: item cum, quia *ésurit*, & *cænáturit* dicimus, eò & in *ligurit*, ac *scaturit*, mediam faciunt brevem. Suntque alia his similia: de quibus egi in secundo rei Grammaticæ.

Hîc solùm loquar de errore, qui non ad scriptionem, vel modulationem verbi, sed οὐσίαν ipsam pertineat.

Ac interdum quidem vitiosum est τὸ θετικὸν, ut Græci vocant, quod Hebræi nuncupant שורש schores, h.e. *radicem*. Interdum verò bene se habet thema; sed peccatur conjugando; ut in præterito, vel alio verbo à themate derivato.

Illa prioris generis, vel vetera sunt, vel nova. Vetera intellige, vel integra, vel corrupta. Ex integris huc sola pertinent obsoleta prorsus; eóque perperam à junioribus in usum revocata, cùm talia non multò sint meliora barbaris. Tale est *mingo:* quod tolerabile ait Cornelius Crocus, ac nisi fallant codices, usum eo Martialem lib. XI epigr. XLVII. Sed in optimis codd. est *meite:* atque ita dicendum. Fortasse tamen Phocas, ac Diomedes, reperere alterum in iis, quæ interciderunt. Verùm id planè est incertum. Interea scio, usum eo Flavium Vopiscum. Sed ille Diocletiani demum ætate vixit. Verba ejus in Bonoso sunt ista: *Habuit præterea rem mirabilem, ut, quantum bibisset, tantum mingeret.* Non possum verò mihi persuadere, hac voce jam Tullii, ac Cæsaris ævo, usum esse Nigidium Figulum, Romanorum, post Varronem, doctissimum: etsi vetus in Aratea Germanici Cæsaris interpres sic scribat †: *Nigidius refert, quodam tempore Iovem cum cæteris Diis apud Musæum*, Bistoniorum regem, hospitio dapsili copiosoq; affectu prædito, in hilaritate constituisse, ut in corio tauri, qui tunc immolatus fuerat, mingerent; eoque loco in corio, terrâ obrutâ, natus sit Orion.* Planè hic interpres, sive is Cæsius, vel Calpurnius Bassus, sive alius sit, suis, non Nigidii verbis, rem expressit. Imò fortasse ne commentator quidem sic scripserat; sed librarii culpâ irrepsit.

† *In Orion.*
* *Al.* Byrseum: *ut apud Hyginum Fab.* 195.

Nec movet illud in Catalectis:

Canisne sævus usque imminget, aut tibi
Fricabit oblitum latus aper lutosus.

Unde Scaliger eruebat:

Canisve sævus usque minget, aut tibi
Aper fricabit oblitum latus luto.

Quippe veram lectionem alteram putamus, quam idem Scaliger eruit è scheda, ut ipse ait, longè meliori:

Canisque sæva, susque ligneo tibi
Lutosus affricabit oblitum latus.

At lego apud Vegetium Renatum Mulomedicinæ, sive artis Veterinariæ lib. III cap. XII: *Animalibus otiosis, & pigris, convenit expletura*

sanguinem mingere. Et cap. XV: *Mingere non poterit*. Ac postea: *Carbonibus cooperti deambulant, & mingunt*. Sed scriptor iste jam pessum eunte Romanâ linguâ vixit: ut puri scriptoris exemplum esse non possit. Quare non probo, quòd sic passim nunc loquantur homines doctissimi. In his Actius Syncerus: qui cùm apud Catullum legisset; *Qui ipse sui nati minxerit in gremium:*
bellè se eum imitari putavit, si scriberet:

Vt scilicet liceret (heu scelus) patri
Natæ sinum permingere.

Et hæc is poëta, quem, hæc ipsa adducens Janus Duza*, non minoris se, quàm Catullum, & veteres illos, facere ait. *Plaut. quæst. lib. 3. cap. 1. Lilius quoque Gyraldus in Pythagoricis symbolis ad Joannem Thomam Mirandulam, sic Pythagoræ symbolum reddidit: *Adversus Solem ne mingas*. Crebrò etiam usus Cæsar Scaliger. VI comment. in Aristot. Hist. Animal. lib. I cap. V. sect. XLIV: *Si oscitantem, aut mingentem videas, quare idem faciendi impetus te corripit?* Idem Aristotelis Histor. Anim. lib. II cap. XVIII sect. CXXIII, ubi agit de læsis ab aspide: *Ipsum ægrum alius subinde color occupat; jecur incenditur; ægrè mingit*. Idem Arist. Hist. Animal. lib. V cap. XXV sect. philosophi illa, ὃ λέγουσιν οἱ γεωργοὶ ὡς κατουρούντων: sic reddidit: *Eo agricolæ putant ipsas mingere*. Ac similiter ante eum ibidem verterat Theod. Gaza. Est etiam Josephi Scaligeri, præfat. Elench. trihæresii Serrariani: *Canes loca mundiora vestigant, ubi immingant*. Usus & Franciscus Vallesius de Sacra philosophia c. I †. Item Scipio Gentilis notis in Appuleii Apolog. commate CCCCVIII. Etiam Septimius Florens Christianus notis in εἰρήνην Aristophanis, *Hic*, inquit, *mingunt pueruli*. Quemadmodum & maximus Casaubonus, qui notis in, Vopiscú משתין בקיר*, interpretatur, *mingentem ad parietem*. Verùm *minxit* Latinum esse agnoscimus; quemadmodum & *perminxit*, quod apud Horatium. At *mingo* aut barbarum putamus, aut saltim obsoletum. Atque idem judicium esto de *permingo*: etsi *permingit* sit apud Lipsium epistolâ de canibus ad contubernales: quæ est quarta ac quadragesima Centuriæ primæ ad Belgas. Atque hæc eò attuli, non quasi ullius honori derogatum aliquid velim: sed ut liqueat omnibus, quantopere inoleverit hoc loquendi genus. Dixeris, si *mingo* non probemus, etsi *minxi* dicatur; nec probari posse *pollingo*, etsi *pollinxi* dicat Plautus in prologo Pœnuli:

Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.

† Prope finem, sive pag. 61.

* 1 Sam. cap. 25. vers. 22. & 34.

Quippe nec *pollingo* uſpiam apud veteres inveniri. Verùm diſpar in iſtis ratio eſt: quia *minxi* uſitatum eſt, utcunque obſoleverit *mingo*, pro quo *meio* dixere. At verbi *pollinxi* thema nullum invenitur: ut ex ἀναλογίᾳ cognoſcere ſit, illud videri *pollingo*. At, inquies, poſſit thema eſſe *pollinceo*: quod cenſet Cælius in Foro Romano. Nobis verò potior eſt Chariſii auctoritas: qui lib. III cap. III, quod eſt de tertio ordine, *pollingo* exponit σωροπλόκει, ubi σωροπλοκῶ legi debere, ſatis eſt evidens. Imò & in optimis Philoxeni gloſſis eſt, *Pollingo*. περιστέλλω νεκρὸν, σιροπλοκῶ (legendum & hic σωροπλοκῶ) ἐνταφιάζω, ταριχεύω. Cui iſta non ſufficient, is *pollingendi* ut verbo abſtineat, per me licet. Omnino enim ex præterito de præſenti ſtatui certò nequit; quia interdum à thematibus diverſis præterita ſunt ſimiliter exeuntia: quod exemplis permultis in libris de Analogia oſtenſum.

Ac *mingo* quidem videntur caſci illi dixiſſe; etſi poſtea obſoleverit. At ſunt alia ex veteribus corrupta; ſive uſu loquentium, ſive imperitiâ librariorum. Prius factum in quibuſdam, ubi genus, ſeu terminationem mutarunt. Ut cùm vel in O terminata extulerunt per OR, vel in OR exeuntia protulere per O. In O deſinit *criſſo*: ut in carmine Ithyphallico:

Criſſabit tibi fluctuante lumbo.

At *criſſor* extulit, ac deponens facit Cælius in Foro Romano: ſimili errore, ac olim Datis Perſa, Græcè loqui conatus, χαίρομαι pro χαίρω dicebat: quo nomine quantopere ſit deriſus à Græcis, conſtat ex Ariſtophane in Εἰρήνῃ, & Suida in Δᾶτις.

Contrà *ringo* dicunt Grammatici pro *ringor*. Etiam Rufus quidam, cùm *reminiſco*, pro *reminiſcor*, dixiſſet: ab Auſonio rideri meruit hoc epigrammate:

Reminiſco Rufus dixit in verſu ſuo.
Cor ergo verſus, imò Rufus non habet.

Hujuſmodi debentur inſcitiæ loquentium. Librariorum verò oſcitantiæ adſcribendum *infelicare* pro *infelicitare*. Nec obſtat, quòd in omnibus Plauti codd. Rudente act. IV, ſc. VI, legere ſit,

Hercules iſtum infelicet cum ſua licentiâ.

Nam, ut Valens etiam Acidalius vidit, multóque ante eum Rob. Stephanus, *infelicitet* à Plauto ſcriptum fuit. Quod corrupere, qui non viderent, multa debere integra ſcribi, etſi in dimenſione verſus pate-

paterentur elisionem, vel contractionem. Verbo *infelicito* usus idem in Casina, & Mercatore. Sed postea obsolevit.

Hujus etiam generis videtur *ebullare*: quomodo dici probant lexicographi isthoc Persii sat. II. ——*O si*

Ebullet patrui praeclarum funus! & ô si
Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro
Hercule!

Et sanè apud Tertullianum quoque, libro de Pallio cap. II, invenio: *Et fontium vena ebullando, & fluminum via obumbrando.* Verùm non *ebullare* dicitur, sed *ebullire*. Tertulliani minor hac parte auctoritas. Quamquam nec ille *ebullando* scripsisse videtur, sed *cavillando*; prout habent primae editiones B. Rhenani. Atque id magis quoque probat Salmasius. Quodque ad Persii locum, vel *ebulliat* apud eum legendum, vel *ebullit*: quorum utrumque in veteribus codd. invenitur. Illud se reperisse ait Obertus Giftanius*; hoc in vett. Puteani, aliisque membranis, reperit Casaubonus†. Prius si placet, erit secundâ sede συνίζησις, sive συνεκφώνησις, quales multae apud poëtas antiquos: sin alterum magis arridet, *ebullit* ἀρχαϊκῶς* ponetur pro *ebulliat*. Antiquè enim id tempus in IM desinebat; unde *axim*, *adaxim*, *faxim*, *edim*, *comedim*, *dedim*, & quae etiamnum in usu, *sim*, *possim*, *velim*. Sanè ab *axit*, Festo teste, *axites*, & *axitiosi*, vocabantur, qui unà agerent. *Adaxint* usurpat Plautus Aulul. act. I. sc. I. *Vtinam me Divi adaxint ad suspendium.* *Edim* utitur Cato lib. de re R. R. non uno loco, Novius apud Nonium, Plautus Menaechmis, & Trinummo, imò & Horat. lib. epod. Od. III. & sat. ult. lib. II. *Comedis*, pro *comedas*, dixit idem Plautus Trinummo:

Hostesne, an cives, comedis, parvi pendere.

Imò Ciceronem quoque ita in epistola ad Paetum loqui, docet Victorius lib. VI Var. Lect. cap. XIX. *Dedim*, pro *dederim*, est apud Tertullianum lib. de resurrectione carnis cap. XVII. *Dedim adversario dicere.* Ita rectè in Pameliana, & Juniana editione expressum: pro quo, in Parisiensi B. Rhenani, *dedi* corruptè legitur.

* *Indice Lucretiano, cap. de Synecphonesi.*

† *Comment. ad Persium.*

* *Vetustè.*

CAP. XXIII.

Cap. XXIII.

De verbis novis: quorum alia veniunt à verbo, alia à nomine, alia ab utroque. A verbo quidem vel Græco, ut lampare: *vel Latino; idque vel derivatione, ut* empſitare; *vel compoſitione, ut* coincidere, recommendare, exardere, elucefcere. *Denominativa autem, vel derivantur à ſubſtantivo; ut* ceſpitare, fornicari, hæreditare, ſagittare, annihilare, intitulare, privilegiare, canonizare, evaginare: *vel ab adjectivo; ut* humiliare, caſſare, appropriare, abſentare, præſentare, irritare, imprægnare, deviare, contentare, contrariari. *Denique è nomine, & verbo, conflantur,* verificare, & vocificare: *ac extra ſacrum argumentum non meliora videri,* ſanctificare, & glorificare.

A Veteribus, vel obſoletis, vel imperitiâ ſeu loquentium, ſeu ſcribentium, corruptis, tranſeo ad nova; ſive veteribus ignota, ſed vel collabente ſermonis Romani puritate, vel collapſâ jam penitùs, efficta. Poſteriora hæc ſunt peſſimæ omnino notæ. At quæ, medio ævo, recepta fuere, ut quæ inter Severi tempora, & barbararum gentium in Italia dominium, admiſſa ſunt, medii videntur generis; deteriora quidem iis, quæ ante Severi ætatem obtinuerunt; meliora verò, ac tutiora illis, quæ, dominantibus in Italia barbaris, præcipueque iis, quæ poſt ſeculum nonum fuere inventa, receptáque. Utraque hæc vel ſunt verbalia, vel denominativa, vel ex nomine, & verbo facta. Verbalia vel à Græco derivantur verbo, vel à Latino. A Græco, ut à λάμπειν *lampare*, pro *lucere*, apud Caſſiodorum de divinis lect. cap. XXI; quod eſt de B. Hieronymo: item apud Bedam in Hymnis.

Quæ veniunt à fonte Latino, vel derivatione fiunt, vel compoſitione. Derivatione, ut *empſito*, pro *emtito*. Quibus aliud videtur, obtendunt Pauli Diaconi* auctoritatem, adducentis è Plauti Caſinâ act. II ſc. V:

*In Feſti epitome.

Non ego iſtuc verbum empſitem titivillitio.

Quaſi à ſupino *emtum*, ἀναλόγως aliud eſſe poſſit, quàm *emtito*. Quomodo iccirco Rod. Goclenius legendum cenſet Problematum Grammaticorum lib. IV quæſt. VII. Sed neque ſcripſiſſe ita Plautum arbitror, verùm *emſim*. Pro *emerim*, & *emero*, dixiſſe puto

emſim

emsim, & *emso*: ut ab *adimo*, *ademsim*, & *ademso*; pro *ademerim*, & *ademero*. Plautus Epidico act. III sc. II: *Si illam ademsit Orcus.* Nec abludit à *facio*, *faxim*, & *faxo*, pro *fecerim*, & *fecero*: item pro *licuerit*, *licerit*, hinc *licessit*: ex *occepero*, *occepro*, hinc *occepso*, R in S converso. Vide quæ diximus lib. IV de Analogia cap. XV.

In compositione etiam est, ubi cauto sit opus. Grammaticis enim relinquenda vox *coincido*. Sanè in oratione, vel epistolâ, malim, *simul incidere*, vel *tantumdem valere*, aut simile, pro argumento. Feram tamen verbum hoc, partim quia respondet Græco συμπίπτω, partim quia ἀναλόγως, ut ab *inquino* est *coinquino*, sic ab *incido* fuerit *coincido*.

Recommendo, pro *commendo*, barbarum est; etsi perusitatum non planè barbaris.

Exardeo sæpius apud Ciceronem legi, ait Rob. Stephanus, sive Cælius Curio in Thes. L. L. Nempe quia legitur *exarsit*. Sed illa in *Sco* accipiunt præteritum à primitivis sæpe inusitatis. Quale *exardeo*. *Exardesco* igitur malim, quàm *exardeo*.

Elucescere quoque est pervulgatum: nec refugit Jos. Scaliger præfat. in Festum. Ac Boëthii est initio lib. I de Syllogismo hypothetico: *Nullum bonum est, quod non pulchriùs elucescat, si plurimorum notitiâ comprobetur.* Imò ex B. Hieronymo adfertur: *Quod ut clariùs elucescat, sumamus exemplum ab his corporalibus sensibus.* Sed classici pro eo *elucet, pâret, planum fit* &c.

Denominativorum alia derivantur à substantivis, alia ab adjectivis. Ad prius genus pertinet *Cespito*, quod apud unum legas Servium in illud XI Æn.

Suffuso revolutus equo ——

Ubi *suffuso* interpretatur *casuro*: atque addit: *nam suffusi equi dicuntur, quos vulgo incespitatores vocant*. Aliis in libb. omisso præverbio est *cespitatores*. Ac solo ex hoc loco est, quòd Perottus in Cornucopiæ opere, inque Nomenclatore suo Hadr. Junius, *cespitatorem equum* vocitant eum, qui crebrò offendit. Nempe *cespitare* dixerunt, pro eo, quod est, ad cespitem impingere sic, ut inde cogantur talipedare: uti Belgæ pro eo ajunt struyckelen; quod est, ad fruticem offendere, sic ut gressus vacillet. Onomasticon vetus: *Cespito*, βαδίζω. Glossarium Arabicolat. *Cespito*, *effodio*. Sed si hoc pacto locuti essent veteres: puto, aliquis veterum Grammaticorum istoc monuisset. Metuo igitur, ne id verbi demum sit introductum labante

bante, ac prope collapsâ Latini sermonis puritate. Sanè Servius is Macrobio æqualis; quorum uterque Theodosiano ævo vixit.

Fornicari quoque usitatum est hodie, pro *scortari*: sæpéque eo est locutus modo vetus Bibliorum interpres. Ut Ezechielis cap. VI, XVI, XX, XXIII, Hoseæ cap. I, II, III, IV, & I Cor. cap. V. Verùm à *fornix* quidem, quatenus *cameram*, sive *testudinem* notat, *fornicare* pro *fornicem* sive *arcem facere*, dixere Plinius, Vitruvius, Ammianus Marcellinus, Sidonius, aliique: at non iccirco à *fornix*, quâ significat *lupanar* (ita usi præter cæteros Horatius, Seneca, Juvenalis) *fornicari* pro *scortari* dixerim citra auctoritatem probati cujusquam scriptoris. Nec iccirco vulgatum damnem interpretem. Loquebatur ille consuetudine sui seculi. Nobis, postquam desiit in vulgo Latinè loquendi consuetudo, boni ævi scriptores, non illi magnis passibus ad barbariem grassantes, formare stylum debent.

Hæreditare etiam, pro *hæreditatem adire*, apud vulgatum Bibliorum interpretem frequens est: imò, si quosdam audimus, etiam apud Ciceronem ipsum invenitur. Citant enim ex epist. I lib. II ad Att. *Cùm in Sicilia hæreditatem sæpe hæreditâsset*. Et sanè Simo Bosius in codice Tornæsiano MSo se reperisse testatur: *hæradilitatem sæpe hæreditâsset*. Eoque perplacet emendatio Bosii corrigentis: *Heræ ædilitatem se petere dictitâsset*. Quod se in codice quodam lacero, ac mutilo, unde eum *scidas*, vel *decurtatum* appellare solet, invenisse ait. *Hera* Siciliæ oppidum, quod alio nomine vocatum *Hybla*; ut scribit Stephanus in Ethnicis. Utut est; *hæreditasset* non Bosius solùm improbat; sed etiam Alciatus, Manutius, & Lambinus. Sed quomodo legi debeat, parum inter hos, & alios, convenit. Alciatus emendat, *Hæreditate sese ditâsset*. Lambinus præfert, *Ædilitatem se petere dictitâsset*. Manutius ex utroque Bessarionis, & Cavalcantis libro legit, *ædilitatem sæpe dictitassent*: atque intelligit, *se esse petiturum*. *Sæpe* verò cum verbo frequentativo jungi posse, probat illo, quòd Matius ad Ciceronem similiter scripserit, *frequentes ventitâsse*. Atque edidit eopse modo Robertus Stephanus an. CIↃ IↃXLIII. Pro *hæreditare* autem dicendum, *hæredem esse, hæreditatem adire, in hæreditatem venire*; quod Græcis κληρονομεῖν.

Nec bonæ notæ videtur *sagittare* pro *sagitta petere*, vel *sagittam torquere*. Cornelius tamen Crocus Amstelodamensis, qui ante seculum vixit, observavit magnum Erasmum non semper hac voce abstinere: sed esse, ubi eo utatur; verùm, inquit, in opere non serio. Usurpat quoque Justus Lipsius Poliorceticôn lib. IV dial. VI: *Nostrate lingua Sagittare*

gittare etiam nunc est schieten. Alibi pro eo Erasmus dicit *jaculari*. Ut Græcum proverbium, εἰς τὸν οὐρανὸν τοξεύειν, tum *in cælum jaculari* vertit; tum *in cælum sagittas torquere*. Sed diversissima summum virum confundere, inferiùs ostendam.

Nec placent, *annihilare*, pro *in nihilum redigere*; *intitulari* pro *inscribi*; *privilegiare*, pro *privilegio donare*; *canonizare* pro *in canonem referre*; *evaginare*, pro *gladium vaginâ educere*; *defalcare* lucro, pro aliquid de eo quasi falce decidere, ac deducere. Quamquam postremum hoc, ut probum, etiam Calepinus toties recoctus agnoscat.

Habemus de iis, quæ veniunt à substantivis: nunc dicam de illis, quibus origo ab adjectivis; tum simplicibus, tum compositis cum præpositione. A simplici adjectivo *humilis*, est *humiliare*. Pro eo, quod Græcè ταπεινοῦν, apud vulgatum legas interpretem Matth. XVIII. 4. Latini pro eo dicunt *dimittere se*. Ciceronis quoque est Tuscul. V: *Non est ausus clarè & amplè loqui, cum humiliter demisséque sentiret*. Item *summittere*. Cicero in Lælio: *Qui superiores sunt, summittere se debent*. Item Offic. lib. I: *Quanto superiores sumus, tanto nos submissiùs geramus*. *Humilificare* pro *humiliare* Tertulliani est lib. de Pœnit. cap. IX: *Itaque exomologesis prosternendi, & humilificandi hominis sententia est*. Th. Beza ad superiorem Matthæi locum annotavit *humiliare* legi unico Ciceronis loco in II de Nat. Deorum. Metuo, ne vel memoria eum, vel vitiosi codd. fefellerint.

Quod si tam prope ab optimo ævo abesset *cassare*, pro cassum irritumque reddere: simile foret priori. Sed hoc longè recentius: legas interea apud Karolum Magnum Capitularis de non adorandis imaginibus lib. I cap. III: *Omnia falsa, veritate veniente, cassata est*. Junioribus satis frequens: in his Driedoni, magni nominis Theologo Lovaniensi lib. III † partis secundæ de concordia liberi arbitrii, & prædestinat. divinæ. † Pag. 44. b.

Adjectiva composita cum variis præpositionibus conflantur. Cum AD; ut à *proprius*, barbarum *appropriare*; pro *reddere proprium*. Cum AB; ut ab *absens*, *absentare*; pro *absentem esse*. Crebrum est id verbum scriptoribus Ecclesiasticis: etiam iis, qui ante quingentesimum à Christo annum vixere. Ex quibus utuntur Faustus Regiensis, & Sidonius Apollinaris lib. IX ep. XIII. Sed de Cypriano non arbitror. Video quidem, libello de singularitate clericorum legi. Sed ibidem invenio, *inordinabiliter*, *contubernaliter*, *conjugalitas*: cujusmodi satis arguunt, alium, quàm Cyprianum, ejus esse fœtus parentem. Nec

mihi persuadere possum, eo, etsi aliâ significatione, Claudianum esse usum lib. III de raptu Proserpinæ:

——Quæ tale recessu
Maluerit damnare decus, vetitamque dearum
Colloquio, patriis procul absentaverit astris.

Ubi, ex sententia Jani Parrhasii, *absentare* ponitur pro *absentem facere*, sive *ablegare*: quomodo *præsentare*, pro offerre legas apud Plinium, vel potius Sextum Aurelium Victorem de viris illustribus cap. de Pompejo: imò Fabium fortasse lib. XI*, ubi in Ascensiana quidem, & illâ Vascosani, editum, *Eadem vis repræsentat*: in Aldina autem, *præsentat*. Ac sic optimæ membranæ nostræ, quos munificentiæ illustrissimi Joachimi Camerarii debemus. Quæ plus ad rem facerent, nisi in aliis Claudiani codicibus pro *absentaverat* esset *amandaverat*. Atque ita sine dubio legendum. Ex parte favet Msus noster, ubi est:

* Initio cap. 2.

——Vetitamque Dearum
Eloquio, patriisque procul mandaverit astris.

Sed examussim bene Msus Stephani Claverii: ubi est,

——Patriis procul amandaverit astris.

Amando per E, ut *commendo*. Idem tamen agnoscit, in altero se Mso reperisse *absentaverit*. Atque addit, se non videre, cur id debeat mutari; quia simile sit ac Plinii, & Fabii *præsentare*. De quorum utroque paullo antè dixi, quid existimem.

A *devius* formant *deviare*: quod apud juniores subinde; apud veteres nunquam me legere commemini: agnoscit interim Calepinus, sed auctorem non laudat.

A *contentus* venit barbarum *contentor*, pro *acquiesco, non recuso*.

Ab *irritus* est *irritare*, secundâ correptâ: ut idem verbum, eâdem porrectâ, est ab *ira*, vel potiùs ab *irrio*, sive *hirrio*, quod canum proprium; ut propriè sit canes ad hirriendum provocare. Superiorum est seculorum versiculus:

Irritet hunc Dominus, qui nos irritat ad iram.

Sed *irrito* mediâ brevi (quamquam & Perottus agnoscat) ignotum est iis temporibus, quibus purè loquebantur. Nec tamen proximis fuit seculis confictum: quando habemus L. II. C. De Feriis. *Quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur.* Ut faciliùs veniam mereantur juniores: in his Balæus in vita Sergii III: *Neque hanc ignominiam homini mortuo* (Formoso Papæ) *intulisse contentus, omnia ejus acta irritavit.* Pro *irrita reddidit*, sive *abrogavit*.

A præ-

A *prægnans* (quod ex *præ*, & antiquo *geno*, uti hoc à γινέσθαι) *imprægnare* fecerunt. Sed verbum est deculpatum.

Longum esset, si cætera id genus persequar: cujusmodi etiam est *contrarior*, pro *adversor*; qualibus tædio est diutius insistere.

Paucis etiam iis immorabor, quæ non à solo nomine veniunt, aut verbo; de quibus hactenus egi; sed ex utroque conflantur: ut *verificare*; quod vulgo in usu; & defendi eo solet, quòd similiter dicatur *terrificare*. Quasi ἀναλογίᾳ solâ solidè aliquid adstruatur.

Simile est; quando, quia *rumificare* dicitur, eò & rectum putant *vocificare*: & præcipuè, quia apud Agellium sit lib. IX cap. III: *Et cujus vim, atque arma toti Græciæ cavenda, inclyta illa Demosthenis orationes, concionesque vocificant*. Ita Justus Lipsius legit epistolicarum quæstionum lib. III ep. VI. Sed rectiùs vulgati codd. *notificant*: quomodo non Ovidius modò est locutus; sed etiam Varro.

Sanctificandi etiam vocabulum puto veteribus fuisse ignotum. Atque idem censeo de *glorificandi* verbo. In Ecclesiastico tamen argumento feram: quia jam usus diu recepit.

CAP. XXIV.

De verbis malè per tempora, ac modos, declinatis: ac primùm de præterito imperfecto; uti in Hilarii Cicestrensis ridiculo barbarismo ad Papam. Inde de præterito perfecto actum: ubi monitum, haut proba moneta videri, juvasti, *vel* juvarunt; lavasti, *vel* lavarunt; clanguerunt, *ac fortasse etiam* clanxerunt; perculsi, *quod è Terentio probatum eunt, pro* perculi; pexivi, *quod veteri Grammatico placuit, pro* pexi, *vel* pexui; ferii, *pro* percussi; tutudi, *vel* tunsi, *pro* contudi; *etsi* tutudi *olim probum fuerit; unde* tudes, *&* Tuditana *familia: ac obiter additum de supino* tunsum. *Hinc ad alia itum supina, vel venientia inde participia. Ut cùm* obtensum, *vel* prætensum, *ajunt, pro* obtentum, *&* prætentum. *Pro* ob *etiam* obs *dixisse; unde* obstendo, *à quo* ostendo, *& alia quædam. In supinis etiam, ac participiis, rejecta,* adorsum *pro* adortum; reversus sum, *pro* reverti; compertus sum, *pro* comperi; dimetitus, *pro* dimensus; orditus, *pro* orsus: *utcunque ea suffulta videantur auctoritate veterum, vel recentiorum non exigui nominis.*

HActenus egimus de verbis, ubi aliquid desideres in themate sive radice, hoc est, indicativi prima persona temporis præsentis. Est

præterea, ubi peccetur declinando per tempora, & modos. Quod rarò fit in imperfecto, nisi à mirè indoctis. Ut siquis de eo colligat ex præterito perfecto. Hujus generis est, quod Hilarius, Cicestrensis episcopus, cùm apud Alexandrum III regis sui Angli caussam Romæ ageret adversus Archiepiscopum Cantuariensem, usurpavit verbum *oportuebat*, pro *oportebat* †: unde ab omnibus risu exceptus, quodam etiam è cœtu in hæc verba erumpente, *Malè tandem venisti ad* PORTUM.

† *Baronius ad annum Christi* 1164.

At crebrò ab eruditis etiam peccatur in præteritis, & supinis. Ut cùm, uti *clamarunt*, & *acclamarunt*, dicimus; ita nec refugiunt *juvarunt*, & *adjuvarunt*. Atqui horum dissimilis est ratio, cum non dicamus *juvavi, juvavisti*; sed κατὰ συγκοπὴν *juvi, juvisti*; unde *juverunt*, & *adjuverunt*. Scio, summos viros passim aliter loqui. Sed quæritur, quomodo se valeant tueri veterum auctoritate.

Itidem nec *lavasti*, vel *lavarunt*, dixero: etsi Probus *lavavi* agnoscit in Catholicis. Quippe exstat nuspiam. Priscis tamen fuisse in usu, colligere est exinde, quòd *lavatum* sit apud Terentium, Horatium, Ovidium. Sed obsoleta planè non sunt revocanda. Semper igitur *lavi* dicendum. Verùm est istoc à *lavo* tertiæ: cujus multa Nonius testimonia congessit.

Clangui etiam Passeratii, ut vocari solet, Calepinus agnoscit. Et sanè *clanguerunt* dixit vetus interpres Num. x. 4. Sed pro eo *clanxerunt* reposuit Sanctes Pagninus: ut & Leo Judas, item Franc. Junius, atque alii. Atque ut *clangui* barbarum putem, facit hoc, quòd videam, nullum verbum in GO in præterito facere GVI. At ἀναλόγως à *clango* fit *clanxi*, ut ab *ango anxi*: quomodo Agellius lib. I cap. II dixit: *Ea res in fine quoque vitæ ipso animum ejus anxit*. Interim metuo, ne *clanxerint*, nihilò magis, quàm *clanguerint*, reperire sit apud quemquam veterum. Et fortasse hoc caussæ fuit, cur Sebastianus Castalio, ut talium etiam erat curiosus, utroque, in tralatione loci memorati, abstinendum sibi putârit.

Perculsit qui dicunt, pro *perculit*, tuentur se Terentiano istoc Andr. act. I sc. I. *Perculsit illico animum*. Sed Rivius, & alii, docuere jamdiu, melioribus in libris esse *perculit*. Dixeris, supinum esse *perculsum*; hoc ἀναλόγως esse à *perculsi*; ut à *vulsi* est *vulsum*. Sed dispar horum ratio est. Nam *vulsi* legimus apud Lucanum, ut *revulsi* apud Ovidium. Imò ex Laberio adducit Diomedes: *Aliquâ parte prævulserat*. At à *cello* quidem est *celsum*; non tamen *celsi*, sed *cellui*: uti à *fallo* quidem

dem est *falsum*; non tamen *falsi*, sed *fefelli*. Quod verò à *cello*, *celsum*, à *percello* tamen *perculsum* dicimus; id fit mutatione E in I: quomodo à *pello* est *pulsum* pro *pelsum*; imò & in præterito *pepuli*, pro *pepeli*. A quo nec multùm abit à τελῶ *tolo*, à quo *tolero*, & in præterito *tetuli*, pro *tetoli*. Vide & quæ de præterito à *percello* diximus lib. III de Analogia cap. XXVIII.

Pexivi pro *pexi*, vel *pexui*, agnoscit Asper, teste Prisciano. Credo, eo fuit deceptus, quòd pro *pexum* etiam dicatur *pectitum*: unde *pectitæ lanæ*, h. e. carminatæ. Sed imbecille hoc telum: quia *pectitum* non est, ut *petitum* à *petivi*; sed quasi à *pectui*, pro quo *pexui* dicimus. Si simile foret, ac *petitum*, produceret penultimam, quam corripit. Columella lib. x:

Verùm ubi jam puro discrimine pectita tellus.

Ferii à *ferio* dicere jubet Charisius. Et ita loquitur Baptista Mantuanus: atque etiam Græcum ἰβαλεν. *feriit*, interpretatur magnus Turnebus lib. XXI Adverf. cap. XX. Sed præterito destituitur: ac magis etiam supino: quo tamen usus Petrarcha: imò & Servius in VII Æn. *feriturum* dixit. Egimus de istoc etiam in tertio de Analogia cap. XXXIII.

Tutudi vix ausim usurpare; minùs etiam *tunsi*. Prius probant Charisius lib. III cap. de tertio ordine, & Priscianus libro x. Utrumque verò approbat Diomedes. Sed neutrum reperio apud classicos, cóque non sic loquar: *Mercurius tutudit* vel *tunsit Sosiam*; verùm *contudit*. quod tamen ab obsoleto *tutudi* esse, non dubito. Similiter *contusum* dixero, non *contunsum*: etsi Maronis in plerisque codd. sit III Georg. ——*Tunsis gemit area frugibus.*

Et IV Georg.

Profuit & tunsum gallæ admiscere saporem.

Atque adeò etiam Columellæ sit lib. VI cap. VI: *Quibus in unum tunsis*. Nempe quædam in compositis magis obtinent, quædam in simplicibus. In compositis legas, *applicuit*, *evasit*, *detrusit*, *emunxit*, *deliquit*: at non item in usu, *plicuit*, *vasit*, *trusit*, *munxit*, *licuit* à *liqueo*. In compositione etiam obtinent, *retentum*, *contentum*; *enectus*, *internectus*: at non legas supinum *tentum*, nec simplex *nectus*: imo *necui* quoque, quo usus Ennius, obsolevit, etsi *enecuit* sit in usu: interque alios id usurpet Tranquillus de Claris Grammat. Contrà in simplici legas *fidi* à *fido*; *tacitum*, & *taciturus* à *taceo*: at, puto, non invenias *confidi*, à *confidere*; nec à *reticeo*, *reticitum*, vel *reticiturus*. Ubique autem usus spectari

ſpectari debet. Ut verò à *pago* eſt *pepigi*; ita à *tudo* fuit *tutudi:* & ut à *pango*, *panxi*; ſic à *tundo*, *tunſum*. *Tudo* veteres dixiſſe, arguit frequentativum *tudito:* quod apud Ennium, & Lucretium: item verbale *tudes*, mallei genus; à quo Romæ *Tuditani*. Nempe, qui primus ſic in familia dictus, caput tuditi ſimile habebat.

Hactenus de præteritis ſermo fuit: ſed, ut video, jam aliqua cœpi immiſcere de ſupinis: de quibus deinceps ſeorſum loquar: ac ſimul de inde derivatis paſſivorum, ac deponentium participiis.

* *Cauſſa.*
† *Pratextus.*

Obtenſam, vel *pratenſam* cauſſam vocant, quæ non eſt vera *αἰτία* *, ſed ſolùm *πρόφασις* †. Verùm ſatius multò ſit *obtentam*, vel *pratentam*, dicere. Nec enim omnia compoſita à *tendo*, à quo *tentum* & *tenſum*, utramque ſupini formam ſequuntur. Sanè duo, quæ adduximus, T amant. Ovid. III Met.

—— *Inſtantiaque ora retardat*
Cuſpide pratentâ.

Val. Flaccus III Argon.

Ibat, & obtentâ mulcebat lumina pallâ.

Objectant illud Tranquilli in Nerone cap. XLVIII: *Obtenſo ante faciem ſudario*. Scio, ſic in pleriſque libris eſſe. Sed in melioribus eſt *obtento*: quod in tribus codd. ſe reperiſſe ait Torrentius. Dixeris, *oſtenſa* eſſe peruſitatum: eoque *obtenſa* non poſſe improbari, cùm ambo ab eodem ſint præverbio. Verùm aliter eſt. Nam, ut dixere *ab*, & *abs*; unde *abſtineo*, *abſcondo*; & omiſſo B, *aſporto:* ſic ab *ὄπως* dixiſſe puto *ob*, & *obs:* unde *obſcœnus* à *cœno*; *obſcurus* à *cura:* & verbum *obſtrudo*, item *obſoleo*, niſi hoc à *ſoleo:* adhæc *obſtendo*, ac B (haut aliter ac in *aſporto* fit) præterito, *oſtendo*. Ut omnino *obtendo*, & *obſtendo*, origine paullùm varient; eoque, ſi ſupino differant, nihil ſit mirandum: præſertim cùm & ſignificatio ſit diverſa, quando aliud eſt *obtentui*, aliud *oſtenſui eſſe:* quorum utrumque apud Salluſtium. Quemadmodum & aliud eſt *obtrudo*, aliud *obſtrudo:* ut ex Plauto, & Feſto, videre eſt.

Adorſus, pro *adortus*, tuentur hoc Ovidii in primo de Ponto: *Et nullum majus adorſa nefas*. Et illo Agellii lib. IX cap. II: *Adorſi erant tyrannum interficere*. Sed vitioſis decepti ſunt libris, cùm *orſus* ſit ab *ordior*, non *orior*. Ab *orior* verò eſt *ortus ſolis*, *lachrymæ ſubortæ*, *coorto tumultu* &c. Gloſſæ Philoxeni: *Adortus*, *ἐπιχειρήσας*, *ἐπιφυείς*.

Reverſus ſum, nuſquam legas apud Ciceronem; ſed ſemper *reverti*, ab antiquo *reverto*. Ac ſimiliter Livius, & veterum alii,

loqui

loqui amant. Nunc priori illo nihil æquè in ore eſt omnibus.

Comperior quidem activâ dicitur ſignificatione Salluſtio, & aliis: at *compertus ſum* non dicitur: ſed *comperi*, vel *compertum eſt mihi*. Scio, Livii eſſe in ſecundo belli Annibalici, *Compertus ſtupri:* ut Taciti eſt lib. 1 Ann. *Compertus flagitii*. Sed ſimile hoc, ut *pranſus, cœnatus, repertus*; per quæ præteritum activum non circumloquimur.

Metitus, pro *menſus*, dicunt eruditi. Nempe quia ut à *mentior* eſt *mentitus*, ſic à *metior* fuerit *metitus*. Ita Cæſar Scaliger non uno loquitur loco: ut dixi lib. III de Analogia cap. XXXIII. Xylander quoque illud Plutarchi lib. de Iſide & Oſiride, τοῦ δὲ Ὀσίριδος ἐκμετρησάμενον λάθρα τὸ σῶμα, ſic vertit, *Metitum furtim corpus Oſiridis*. † Pag. 356 edit. Pariſ. Defendunt ſe illo Ciceronis in II de Nat. Deor. *Atque ita dimetita ſigna ſunt*. Sed ſententia exigit *demetata:* quomodo eſt in optimis editt. Addunt è Curtii tertio: *Stipendium metitum eſt*. Quo Scaligerum tuentur Finkius, & Helvicus. Sed hoc non reperias. At eo libro * ait, *Ab Helleſponto uſque ad Oceanum omnes gentes victoriâ emenſus:* non *emetitus*. Et alterum firmat, quòd *menſores frumentarios* dicimus: ut L. Menſores XXVI, ff. de excuſ. tutor. * Cap. 12.

Orditus, ab *ordior*, eſt apud Diomedem in præfat. operis: *Vt ſecundùm tria ætatis gradatim legentium ſpatia, lectio probabiliter ordita, crimen prolixitatis evadat*. Videas interim, verbo *ordior* tantùm unum poſtea participium, *orſus*, aſſignare. Sed ecce veteris eſt Scripturæ interpretis, Eſajæ XXV. 7: *Et telam, quam orditus eſt ſuper omnes nationes*. Cujus imitatione etiam Baptiſta Mantuanus Parthenices primæ lib. III de veſte Chriſti inconſutili:

Mater ei tunicas habiles ordita, novumque
Veſtis opus.

Imò & reperio apud Jul. Scaligerum lib. VI de re Poëtica cap. VII, ubi de Horatio ſermo †: *Non ſemper, quod ſemel orditus eſt, detexit*. Metuo, ne exciderit. Nam vel barbarum eſt, vel obſoletum. † Pag. 873

Cap. XXV.

De particulis, ac primùm illis terminatione vitiatis: ut privatè *pro* privatim; ſeorſim, *pro* ſeorſum: *deinde de malè derivatis; ut* aliqualiter, *& alia quædam ſimiliter exeuntia: item* pluries, nonies, vigeſies, *& id genus numeralia: adhæc* exactè, cælitus, recenter, dietim: *denique de malè compoſitis, ut ſunt* amodo, econtra, *fortaſſe &* impræſentiarum. *Rejecta etiam* nullibi, aliquatenus, nullatenus, multoties.

SEquitur de Particulis. Ubi vel peccatur ratione formæ, ſive ſignificationis; vel ratione materiæ, ſive ejus, quod auditur, aut ſcribitur. De priori genere inferiùs dicendum. Hujus verò loci eſt, quando error committitur ratione materiæ. Fit hoc bifariam. Nam vel vox eſt vetus, ac proba, eo excepto, quòd in litera una, vel pluribus, ſit corrupta: vel vitioſa derivatione,aut compoſitione,effingitur vox nova.

Prioris generis eſt *privatè*, pro *privatim*; quamquam Ciceronem ſic locutum dicat Paſſeratii, ut vocant, Calepinus. Citat verò ex lib. VII ad Att. *Illud privatè non adſcribis, & tibi gratias agit*. Imò & in Theſauro L. L. id reperias. Sed additur,ex vetuſto codice legendum eſſe, *Id,puto,non adſcribis.* Nec dubitandum, quin locus ſit corruptus.

Vulgò etiam *ſeorſim*, pro *ſeorſum*, dicunt viri doctiſſimi. Ac quorundam eſt ſuſpicio, hunc morem loquendi originem traxiſſe ab errore Melanchthonis in Grammaticis ſic ſcribentis, ac ejus interpretum: qui & tuentur hunc exarandi morem, quia ſic in Cicerone reperiatur. Atqui omnes bonæ editiones conſultæ aliud indicant. Aliter etiam Mſſ: aliter Chariſius, Priſciànus, alii Grammatici veteres: aliud denique ἐτυμολογία docet. Nec enim,ut à ſupino *raptum raptim*, à *ſeparo ſeparatim*, à *cæſum cæſim*; ſic à ſupino aliquo venit *ſeorſim*: ſed ut à ſupino *verſum* eſt *verſus*, & *verſum*; inde *adverſus*, & *adverſum*; ex *proverſus*,& *proverſum*,*prorſus*,*prorſum*: ita ex *ſe*,& *verſus*, aut *verſum*, ſive ἀρχαϊκῶς *vorſus*,*vorſum*, foret *ſevorſus ſevorſum*: pro quibus, extrito digamma, dixere *ſeorſus* (quo Afranius eſt uſus in Emancipato †, & Plautus Rudente*) &, quod uſitatius eſt, *ſeorſum*: quemadmodum idem digamma perit in *deorſum*, à *de*, & *vorſum*: item in *ſurſum* ex *ſus*, vel *ſuſum*, & *vorſum*: ut eſt apud Priſcianum in quartodecimo.

† *Apud Chariſium.*
* *Act. 5 ſc. 2.*

Venio

Venio ad alterum particularum vitiosarum genus. Primùm loquar de illis, ubi est derivatione peccatum. Qualia sunt nonnulla in *aliter* desinentia. Ut *casualiter* pro *casu*, *fortuitò*. Item *incidentaliter*, pro *obiter*: *totaliter*, pro *prorsus*, *omnino*: *aliqualiter*, pro *aliquo modo*, vel *quadamtenus*; quomodo *quadamtenus rubens* est apud Plinium lib. XXIX, cap. X. *Principaliter* etiam huc referunt. Sed reperias apud Senecam, Plinium, alios: ac potissimùm in vett. Jurisconsultorum libris: neque id modò pro πρωτηγμένως, vel *principis modo*: sed etiam pro *præcipuè*: quomodo Cajus D. de Procurat. L. XLVI: *Itaque, quod ex lite consecutus erit, sive principaliter, ipsius rei nomine; sive extrinsecus ob eam rem; debet mandati judicio restituere*. Augustæo tamen ævo, ut puto, non sic loquebantur. Quare non facilè dicam, *principaliter studuit juri*; sed *præcipuè*: vel, ut Agellius lib. XIII cap. X, ubi de Antistio Labeone sermo, *Iuris disciplinam principali studio exercuit*.

Pluries nec refugit Petrus Bembus lib. VI epist. ad Georgium Sabinum. Nōn probo. Inclinantis tamen Latinitatis scriptores eo usos, scio. Ut Trebellium Pollionem in duobus Gallienis: *Cùm pluries ejus caussa convenissent*. *Nonies* à *nonus* non dicitur, sed à *novem novies*. *Vigesies* usitatum hodie: uti & *trigesies*, pro *tricies*; *quadragesies*, pro *quadragies*: quæ nihilo meliora, quàm *centesies*, pro *centies*.

Neque *exactè* ab *exactus*, memini me legere: etsi vulgò obtineat, & Erasmus quoque, Annotat. in Matth. cap. II, sic ἀκριβῶς interpretetur. *Exactus* tamen pro *perfecto* legas apud Martialem *: *Lib. 4 epig. 87.

Nil exactius, eruditiusque.

Nempe ab ea significatione, quâ *exigo*, pro *perficio*, dicitur; ut Horatio †, *Exegi monumentum*: Ovidio *, *Iamque opus exegi*. †Lib. 3 od. ult. * 15 Met.

Vocem *cœlitus* à *cœlo*, ut à *divino divinitus*, formarunt juniores. Usi eo Lactantius, Hieronymus, aliique. Sed veteres ignorâsse videntur.

Recenter pro *recens* est pervulgatum. Sed apud veterum neminem se reperisse, ait Rob. Stephanus: uti & Cælius Curio.

Nec placet *diëtim* pro *quotidie*.

Alia sunt, ubi novâ compositione peccetur. Ut in *amodo*, pro *posthac*, apud vulgatum interpretem. Item in *econtra*, præeunte licet vulgato Bibliorum interprete, secundi sive IV Regum libri cap. III, 22. *Viderunt Moabitæ econtra aquas rubras, quasi sanguineas*. Nec propterea culpâro inscitiam interpretis. Sic enim tum loquebantur. Unde est, quòd nec refugerint Grammatici antiqui. In his Servius ad Ecl. VIII,

sæpius in Ecl. v. item ad illud vii Æn. —*Picti scuta Numici.* Et hoc Æn. xii: —*Bellantur Amazones armis.* Item Priscianus lib. i, cap. de literarum pronunciatione. E junioribus verò potiùs dispiciendum, quis ita non loquatur, quàm quis loquatur. Pauxillos referam ex iis, quibus alioqui dictionis cura esse solet. Sunt isti, Sebastianus Corradus lib. iii Ethicorum cap. xxv†, Fracastorius penè extremo libro de Anima*, Hertelius in tralatione sententiarum è Comicis excerptarum, ubi ex Antiphane de Tragœdia agit, Scipio Gentilis lib. i Παρέργων cap. iii, Lipsius Saturnal. lib. ii cap. xix, Merula Cosmographiæ parte i lib. ii cap. xxvi, quod est de Venere, & Mercurio; in carmine etiam Lucas Fruterius, epigrammate in Chœrillum:

†*Pag. 257*
* *Pag. 571 edit. Leidens. an. 1591.*

—*Et tamen Dionæam*
Matrem vocamus: at Catullus econtra
Dioneum dixit columbulum rectè.

Censeo autem *econtra* natum ex eo, quod vulgò, compendio studentes, sic, lineolâ superinductâ, scriberent pro, *è contrario*: vel vitiosâ loquendi consuetudine fuerit corruptum ex, *& contrà*, vel συνθετικῶς *eccontra*.

Si, quod primò conjectabam, placet, simile videatur, ac *impræsentiarum*: quod doctissimis quibusque est prefrequens. Nec diffiteri possumus, inveniri apud Catonem, Nepotem, Tacitum, Ulpianum, & alios. Ac, propter tot codicum consensum, non ausim super isto præfractè pedem cum aliquo struere. Interea tamen non facilè in animum induxerim, præverbium *in* jungi gignendi casui. Potiùs crediderо, esse corruptum ex *in præsentia rerum*. Nam *rum*, lineolâ superadditâ, exarabant superioribus seculis, qui scribendi compendio studerent. Livius pro eo *in præsentia*. Ut lib. xliv: *Occultiora quædam agebantur, quæ in præsentia invisum quidem, & suspectum Romanis Eumenem falsis gravioribus criminibus onerarunt.*

Nullibi, pro *nusquam*, invenias quoque in Calepino toties recocto. Agnoscit & Augustinus Saturnius lib. ii Mercurii Majoris cap. iv, & alibi. Multique eo utuntur ex viris doctissimis: etiam Angelus Politianus lib. x epist. ad Joannem Texiram: *Nullibi sæpius, aut libentius, quàm aut in oculis præceptorum, aut in cœtu condiscipulorum, versantur.* Similiter Paulus Jovius in elogio Marulli Tarchaniotæ, & Scævola Sammarthanus in Elogiis, ubi de Jacobo Peletario. Est & Nicodemi Frischlini lib. ii Eleg. vii

Nullibi

Nullibi personam Christi discerpere quemquam
Passus ——

Thuanus Histor. lib. LXXII: *De cætero nullibi major serenitas, & ubertas frugum, quàm eo auctumno fuit* Non desunt tamen, qui *nullibi* quidem barbarum dicant: at *nullubi* non minùs rectum credant, quàm *sicubi*, & *alicubi*. Sed si *nullubi* idoneo firment auctore, de *nullibi* non adversabimur: cùm V facile in I convertatur; unde ab eopse *ubi* est *alibi*: nisi hoc κτ̃ συγκοπὴν factum malis ex *aliubi*.

Aliquatenus, pro *quodammodo*, rejectum etiam Oberto Giffanio in Observationibus L. L. si modò is liber non mentitur auctorem.

Nullatenus non est quidem vox heri, vel nudiustertius, reperta, (legas enim cùm alibi, tum in Clementinis Tit. VI, qui est de sequestratione possessionum, & fructuum) sed idonei Latinitatis auctores semper pro eo dicunt *neutiquam*, *nequaquam*, *minimè* &c. Valla igitur damnat. Ἀναλογίᾳ tuetur Despauterius. Sed usu potiùs metiri sermonem oportet.

Multoties Latinum si foret, dicerem, multoties me audire in sermone eruditorum, eorumque scriptis legere. Poggium Florentinum, qui usurpat initio Historiæ Convivalis de Avaritia, & alios ejusce, vel superiorum seculorum, omitto. Imò & Angelum Politianum, politum auctorem: apud quem me legere commemini. Solùm nostri seculi scriptores dicam: è quibus est usus Joannes Langius, Irenæi ad Græcos adhortationem transferens. Uti & Dalecampius in versione sua Athenæi lib. VIII, & Brodæus, summus vir, lib. III Miscell. cap. XI. Sed omnino cum classicis malim *sæpius*, *crebro*. Nec tamen vox est proavorum ætate inventa. Nam usus eâ Julianus, patricius ac antecessor Urbis Constantinopolitanæ, tralatione Justiniani Constitutionis Novellæ CXXV †: *Mulier licet pro marito multotiens in privato aut in publico debito intercedat, tamen non teneri sancimus.* Vixit autem Julianus hic Antecessor tempore ipsius Justiniani Cæsaris, teste Vincentio Bellovacensi in Spec. Histor. Estque idem ille, qui in Justiniani Novellis dicitur præfectus prætorio: ac cujus sunt tria epigrammata, sub Juliani Antecessoris nomine lecta in ἀνθολογίᾳ: cui item opus suum Grammaticum dicavit Priscianus: uti Huberto Goltzio observatum *. Habes quoque vocem hanc *multoties* in Liviana epitome. Quod mirarer magis, nisi viderem, in ea se alia etiam offerre notæ non bonæ. Nempe non adeò est antiquus ille epitomes scriptor, quàm putant: utcunque tum vixerit, cùm totus etiamnum Livius exstaret.

† *Pag. 238 edit. Goltziana.*

* *Præfat. ad Lect. quæ Novellarum huic editioni præmittitur.*

CAP. XXVI.

De vocibus in aliena positis significatione: ac primùm de substantivis ad lusum puerilem pertinentibus: ut cùm dicunt trochum *pro* turbine, *qui Gracè* βέμβηξ, στρόβιλος, στρόμβος: *vel pertinentibus ad ludum literarium: ut cum pro eo dicunt* ſcholam trivialem; *vel* textum *pro verbis ſcriptoris, qui exponitur;* *vel* tres lineas, *aut* regulas, *pro* verſibus, *aut* verſiculis; *vel* libri caput, *pro* ſectione majori.

POſtquam vidimus de vocibus, quas Latini ignorant: agendum nunc de Latinis quidem, ſed quibus indoctè abutimur in ſignificatione aliena. Ubi vix dici poteſt, quoties fallantur etiam homines doctiſſimi. Tanto curatiùs de his cogitandum eſt nobis: utcunque non ignorem, talium minutiarum curioſos vix aliud videri, quàm ἀκανθοβάτας, καὶ ὀνοματοθήρας †. Ac primùm de nominibus videamus; inde de verbis, poſtremò de particulis acturi.

† *Ingredientes per ſpinas, & vocum captatores.*

Quia verò à pueris, docentium culpâ, barbariem haurimus, ordiar à luſibus puerilibus. Nempe à turbine, quem vulgo *trochum* vocant. Ac prævivit ad hunc errorem Acro in artem poëticam Horatii: *Trochus dicitur turben: qui flagello percutitur, & in vertiginem rotatur; unde à volubilitate nomen habet.* Eamque ſententiam innumeri ſequuntur. In his Georgius Merula ad Ovidium, & Henricus Stephanus in Theſauro ſuo Græco*; ubi idem eſſe ait βέμβηκα, καὶ τροχόν, item *turbinem, & trochum.* Imò eadem mens etiam τῷ μακαρίτῃ Joanni Meurſio, ſummo in his ſtudiis viro, libro de ludis Græcis; & Æmilio Porto, Suidam interpretanti voce βέμβηξ: cui impoſuiſſe videtur Suidas ipſe. Quæque apud Suidam habes, iiſdem verbis legas apud Ariſtophanis ſcholiaſtem ad Veſpas, & Aves. Atqui *trochus* nunquam eſt turbo; ſed circulus magnus, qui radio in tranſverſum latus impellitur. Ideo *rota* vocatur Martiali lib. XIV †, ac canthi dicitur uſum poſſe præſtare. Sic enim ſcribit:

* *Voce* βέμβηξ.

† *Epigr. 166, ſive aliis 168.*

Inducenda rota eſt: das nobis utile munus:
Iſte trochus pueris: at mihi canthus erit.

Scio, quanto aliter hoc de verſu ſenſerit non vulgus modò: ſed etiam illuſtris Velſerus, obſervationibus ad antiqua Auguſtæ Vindelicorum monumenta. Sed omnino rectum eſt *canthus:* atque ita dicitur

dicitur ferreus circulus, qui rotarum præmunit curvaturam: quomodo priùs usurpavit Persius; post eum alii complures; in his B. Hieronymus tertio in Ezechielem, ac Diomedes lib. III. In hoc trocho plures, vel unus minimùm circulus inserebatur, tum ut sono oblectaret aures, tum etiam aliâ de caussâ, quam indicat Martialis epigrammate sequenti:

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur?
Cedat ut argutis obvia turba trochis?

Quærit poëta, cur in laxo illo orbe, quem *rotam* antea dixerat, appendatur annulus, qui currente rotâ ederet sonum. Caussam subdit, ut turba obvia, sono istoc monita, ab via decedat, atque ita caveat sibi ab improviso trochi incursu. Nec semper unicus erat annulus, sed plures subinde: ut dixi, atque ex Antyllo jam aliis monitum. Et Batavorum pueri appendere plures solent. Atque hoc est *trochus*. Nec aliter eâ voce usus Horatius lib. III od. XXIV, & epist. ad Pison. Ovid. II Trist. Artemidorus lib. II Oneirocrit. cap. LVII, vel alius veterum quisquam.

At longè aliud est *turbo*; qui plagis loro factis agitur in orbem; ut indicio est hoc Tibulli lib. I eleg. V:

Namque agor, ut per plana citus sola verbere turbo.

Prout est in codd. vulgatis. Nam *turben* legit Charisius. Sed *turbo* rectum esse, ostendit è Catullo Servius ad VII Æn. Nempe ut ab *homo*, *hominis*; sic à *turbo*, *turbinis*. Atque ita dicitur Maroni VII Æn. ubi scitè sic puerilem hunc lusum describit.

Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent: ille, actus habenâ,
Curvatus fertur spatiis: stupet inscia turba,
Impubisque manus, mirata volubile buxum.
Dant animos plagæ.

Quo loco turbinem vocat *buxum*, quia fieret è buxo. Unde & Persius sat. III:

Neu quis callidior buxum torquere flagello.

Βέμβηξ appellatur Callimacho Epigr. I quod ex tertio Ἀνθολογίας. Στρόβιλος vocatur Platoni in IV de Legibus, & Plutarcho in Lysandro. Sed & στρόμβος dicitur; unde Suidas, Βέμβηξ, ὁ ξύλινος στρόμβος. Ac similiter Hesychius, Βέμβικος δίκην, στρόμβου τρόπον. Etiam apud Pindari Scholiastem est ad Olympion. Od. XIII: Ἡ

κοινῶς στρῶμβα, ἢ τις καὶ βέμβιξ λέγεται, καὶ στρόμβος. Leve discrimen, quod pro στρῶμβα legas στρῶμπα apud Laccapenum in Schedis Grammaticis.

* *Lusum.* † *Institutio.*

A lusibus eo ad scholam, & libellos; ut παιδιὰν* in pueris excipit ἡ παιδεία †. *Trivialis schola* perperam dici solet, pro *padagogio*, aut *schola minori*; quam & *classicam* dixeris, quia in classes sex, vel plures, paucioresve, dividitur: quale nihil in Lyceis, atque Academiis. Nuncupantur autem *triviales* scholæ quasi vulgares, & in triviis constitutæ: quomodo nomen id nulli scholæ, ad Latinas Græcasque literas discendas publicitus constitutæ conveniat: quæ rarò in triviis erectæ: quin ferè una duntaxat etiam in magnis est urbibus: binis gaudet populosa hæc ac florentissima Amstelodamensium civitas, Lycei seu illustris Gymnasii, eapse in Urbe ab inclytis Proceribus constituti, seminariis certissimis, pulcherrimisque. Vel potiùs inde Trivialibus Scholis nomen fecerint majores, quòd in his tres artes, Grammaticen, Rhetoricen, Logicen, docerent. Nam eas *trivium* dixere: ut *quadrivium*, quatuor artes Mathematicas; Arithmeticen, Geometriam, Astrologiam, & Musicen: quod ex Cassiodoro cognoscimus. Atque iste est chorus septem artium liberalium: prout fusiùs diducimus in opere nostro de Disciplinis veterum, omniumque scientiarum Naturâ, & nexu.

Ab iis, qui pueritiæ dictant suas ad antiquum scriptorem notas, solent ea, ad quæ illa referunt, *textus* nomine appellari. Ac similiter commentatores prope omnes loqui amant. Malim dicere *verba scriptoris*. Κείμενα vocare sueverunt scholiastæ Græci.

Vix etiam libellos in manus sumimus, quin doctores ediscere præcipiant sex septem *lineas*, vel *regulas*. In quo poterat conniveri, nisi per omnem postea ætatem adhæresceret is sermo, ita ùt sic loquantur, qui alioquin ingenium habent probè in antiquis auctoribus subactum. Superstitibus parcam. Ex aliis solùm nominabo Joannem Sambucum: & eo quidem ex scripto, quo tractat de

* *Pag.* 34.

imitatione è Cicerone petendâ. *Audivi ego*, inquit*, *de maximo & eloquentissimo viro, cùm de Rep. Ciceronis libros penes se habere quidam affirmarent, duabus, aut tribus ad summum lineis auditis, vel visis, an Ciceronis essent, dijudicaturum se.* Latini pro eo *versum*, aut *versiculum*, dicerent. Nam quòd quidam autumant, *versum* in carmine duntaxat locum habere, is sanè puerilis est error. Aliud eos Tullius docere posset. Cujus est pro Rabirio Post. *Glaucia solebat, homo impurus,*

sed

ſed tamen acutus, populum monere, ut, cùm lex aliqua recitaretur primum verſum attenderet. Et epiſt. XVI lib. II ad Att. *Quod de Q. Fratris epiſtola ſcribis, ad me quoque fuit,* Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δέ. *Quid dicam, neſcio. Nam ita deplorat primis verſibus manſionem ſuam, ut quemvis movere poſſit*. Similiter Cornelius Nepos in Epaminonda: *Vno hoc volumine vitas excellentium virorum complurium concludere conſtituimus; quorum ſeparatim multis millibus verſuum complures ſcriptores ante nos explicarunt*. Et quid apertius illo Juſtiniani, proœmio de confirmatione Digeſtorum? *Hanc iis* (Digeſtis, ſive Pandectis) *appellationem imponentes, nec ultra quindecim myriadûm verſuum numerum eis dantes*. Verùm aliqui de *verſu* negant ſe velle controverſari. Verùm, quod *verſiculum* dicebamus ſimiliter ſumi, id verò iis eſt inſolens imprimis. Quem igitur meliùs iterum obducam, quàm Tullium? qui oratione pro Domo *verſiculum* appellat: VELITIS, IVBEATIS, VT M. TVLLIO AQVA, ET IGNI, INTERDICATVR. Eò enim reſpicit, cùm ait: *Hoc vos pati poteſtis, hoc ferre civitas, ut ſinguli cives ſingulis verſiculis è civitate tollantur?* Idem in Milonianâ, cùm dixiſſet, VT VIDERET (Pompejus) NE QVID RESP. DETRIMENTI CAPERET: ſubiicit mox: *Quo uno verſiculo ſatis armati ſemper conſules fuerunt, etiam nullis armis datis*. Item epiſt. I lib. V ad Att. *Nunc venio ad tranſverſum illum extremæ epiſtolæ tuæ verſiculum.* Ac pluſculis aliis in locis, quæ brevitatis cauſſâ omitto.

Vulgò & in Scripturis SS. vocant verſiculos, quæ rectiùs commata, ſive *inciſa*, dicerentur: quomodo & vocitare videtur Manuel Comnenus legatione ad Armenios, ſive potiùs Theorianus diſputatione cum Armeniorum Catholico, ſive generali. Video eſſe, qui nuncupet *catacopas*. Alius, ut capita *tmemata*, ſic verſiculos ὑποκοελστικῶς appellat *tmematia*: nec incommodè, ut arbitror. *Verſiculorum* verò nomen eo minùs placet, quia rariùs ſit, ut contineantur uno verſu, ſive, ut dicunt vulgò, unâ lineâ, vel regulâ: niſi fortè ob papyri amplitudinem verſus is valde ſit porrectus. Qui tamen tueri hanc novam acceptionem volet, per me licet dicat, eò *verſus*, & *verſiculos* vocari, quia in codd. minùs chartæ parcentibus, commate abſoluto, vertere ſe manus in ſcribendo, oculi in legendo, ad novum initium ſoleant.

Poſt verſiculos venio ad capita librorum; quomodo nunc majores appellant ſectiones. At veteres *caput* dicebant, quod aliter *ſummarium* vocatur. Nempe quâ formâ Græci συγκεφαλαίωσιν† nuncupant.

† Q. d. concapitulationem, ſive recenſionem capitulatim factam.

cupant. Vulgò *Summam Thomæ* dicimus. Sed in re quidem pecuniaria, cùm multa æra subduximus, quod inde colligitur, *summa* nominatur: unde κατὰ μεταφορὰν apud poëtam, *Votorum hæc summa meorum:* & Senecæ epist. XL: *Summa summarum hæc erit, tardiloquum te esse jubeo.* Quando autem, quæ à scriptore fusiùs sunt relata, paucis constringuntur, potiùs *summarium* nominabant. Scio, aliquos *breviarium* malle: quo usus Plinius lib. VII cap. XXVI, & Suetonius in Augusto cap. CI. Sed prius illud probius est, quàm *breviarium*: ut indicat locus ille Senecæ epist. XXXIX: *Commentarios, quos desideras, diligenter ornatos, & in angustum coactos, ego verò componam. Sed vide, ne plus profectura sit oratio ordinaria, quàm hæc, quæ nunc vulgo* BREVIARIUM *dicitur. Olim, cùm Latinè loqueremur,* SUMMARIUM *vocabatur. Illa res discenti magis necessaria est, hæc scienti.* Cur *summarium* diceretur, indicat hoc Maronis I Æn.

—— *Sed summa sequar fastigia rerum.*

Indéque *summatim*, κεφαλαιωδῶς. Dixeris, & veteres divisisse libros in κεφάλαια, h. e. capita, sive capitula. Sanè B. Hieronymi esse ad Jesaiæ caput XXXIII: *Hebræi capitulum superius, in quo legitur; Væ qui prædaris: nonne & ipse prædaberis? & reliqua, usque ad finem; contra Sennacherib, Regem Assyriorum, dictum putant.* Scio. Verùm nos loquebamur de vocis ejus usu apud veteres Romanos. Sed neque id planè *caput* veteribus Christianis fuit, quod nobis. Liquet hoc vel ex ea divisione Euangelistarum, quæ est apud Suidam. Nam illis Matthæi Euangelium continebat κεφάλαια CCCLV: nobis solùm XXVIII. Etiam à Cæsario, Gregorii Theologi fratre, traditum est, quatuor Euangelia esse κεφαλαίων χιλίων ἑκατὸν ἑξήκοντα δύο, *capitum* CIↃ CLXII. Ut veteribus fere id *caput* sit dictum, quod nobis *versiculus*. Sed de his, si Deus sinet, pluribus alibi loquemur.

CAP. XXVII.

CAP. XXVII.

De falsa nomenclatura eorum, quæ ad hominem pertinent: sive ut pars, quale sinus, *pro* gremio: dura, *&* pia mater, *pro* membranis cerebri custodibus, *quæ* meninges *dicuntur: sive ut sexus affectio, uti est* virago, *pro* vira: *sive ut nomen cognationis, qualia* nepos, *&* neptis, *pro* fratris, sororisve filio, *aut* filia: *sive ut vocabulum dignitatis, seu sacræ, ut* concionator, *pro* Verbi præcone: *seu civilis, aut militaris, ut* major civitatis, *pro* prætore: castellanus, *pro* arcis præfecto: receptor, *pro* tribuno ærario: *sive ut privatæ vitæ nomen, quale* hospes, *pro* caupone: *sive etiam id vocabulum infame, ut* scurra, *pro* vili nebulone.

A Scholis, & libris, quò potiùs me conferam, quàm ad hominem; cùm non alii eâ fini inserviant, quàm ad animum hominis excolendum? Partim autem hîc peccatur in humani corporis membris: partim in affectionibus homini propriis.

Prioris generis est, quando vulgò *sinum* dicunt pro *gremio:* cùm *sinus* sit, quicquid brachiorum complexu continetur. Sanè cùm dicimus, *in sinu gaudere*, pro *occultè lætari*: non ad gremium, sed cor, sive pectus, attenditur.

Itèm huc pertinet appellatio *duræ*, & *piæ matris*. Sic vocitant membranas, quibus cerebrum involvitur, unde εἰλαμίδας vocat Pollux: ac una ei περικράνιος, altera περιόστιος dicitur. Erasistratus ἐπικρανίδας nuncupat. Usitatiùs autem nominantur μήνιγγες: ut Aristoteli lib. I Histor. Animal. cap. XVI, sive juxta Cæs. Scaligeri distinctionem sect. CLXV, Ἔστι δ' ἡ μῆνιγξ, ὑμὴν δερματικὸς, ὁ περιέχων τὸν ἐγκέφαλον. Quod Scaliger reddidit: *Est autem, quâ amicitur cerebrum, membrana venosa cutis specie. Meningis* vocem refugit interpres, uti & fecerat Gaza. Idem Aristoteles lib. III Historiæ ejusdem cap. III, sive, ex distinctione Scaligeri, sect. LVII: Σχίζεται εἰς πολλὰ καὶ λεπτὰ φλεβία εἰς τὴν καλυμμένην μήνιγγα, τὴν περὶ τὸν ἐγκέφαλον. Gaza vertit: *In multos prætenues ramulos spargitur, itáque membranam custodem cerebri subit*. Scaliger verò sic: *In membrana, quâ cerebrum amictum est,* (meninga *Græci vocant*) *in parvas & minutas venas spargitur.* Caussam verò non video, cur non & Latinè *meninga* dicere possimus. Sed sicui id displicet, cum Gaza vocet

membranam cerebri custodem: aut cum Scaligero nominetur *membrana cerebrum amiciens*: vel, cum aliis, *cerebrum involvens*. Atque ex hoc judicium esto de similibus appellationibus barbaris: quas, qui volet, ex anatomicis petat.

Appellationes hominum ab affectione sunt variæ. Quædam à sexu: ubi interdum erratur, quia ad verbum exprimere nitimur vocem exoticam; vel alios sequimur, qui id student. Factum hoc à veteri interprete Genes. II. 23: ubi *virago*, pro femina quavis, sumitur. Atqui sic propriè dicitur mulier, ut Luciano vocatur, ἀῤῥενικὴ: quæ & ἀντιάνειρα: nempe & animo, & corporis filo, referens virum. Voluit verò is interpres ἀναλόγως exprimere Hebræorum איש, *isch* & אשה, *ischa*. Quod Symmachus reddidit ἀνδρεία. Socer Junius optimè *viram*. Quomodo olim *Querquetulanæ viræ*, quæ querqueto præsiderent; ut ex Festo constat. Vidit hæc quodammodo, jam barbaro illo seculo, Nicolaus Lyra: cùm scribit: *Virago non significat mulierem de viro sumtam, vel derivatam; sed viriliter agentem: & ideo magis propriè diceretur vira; si sermo Latinus pateretur*. Solùm in eo deceptus, quòd *vira* putavit Latinis omnibus ignotum.

Quædam verò appellationes sunt à cognatione; ut quando vulgò, vulgari linguâ decepti, etiam doctissimi *nepotem*, vel *neptem*, dicunt, qui quæve sit fratris, aut sororis filius, aut filia. Horumque exemplo nec sic loqui veritus est elegantissimus & doctissimus philosophus Hispanus, Sebastianus Foxus, Ethices compendio lib. III cap. XXVII: *Plinius Secundus adeò studiosus fuit, ut ab ejus nepote Plinio juniore referatur, ut totum id temporis, quod studiis non impenderet, perire arbitraretur*. Atqui satis constat, Plinium Veronensem, Naturalis Historiæ scriptorem, Novocomensis Plinii, cujus epistolas, & Panegyricum habemus, avunculum fuisse. Nullus autem patrui, vel avunculi nepos dici possit fratris, vel sororis nepos, quia ex horum filio, filiave, sit prognatus. Objectant, quòd dicat Suetonius Tranquillus in Julio cap. LXXXIII: *Sed novissimo testamento tres instituit hæredes sororum nepotes, C. Octavium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium, ex quadrante reliquo*. Sed enim non suos, hoc est, Julii; sed sororum nepotes dicit. Sorores igitur aviæ fuerunt. Genus enim sic habet: Julia, soror Julii Cæsaris, nupta fuit Atio Balbo: eo ex connubio nata Atia, nupta Octavio: hinc Cæsar Augustus. En verba Suetonii in Augusto cap. IV: *Octavius morte obiit repentinâ, superstitibus liberis; Octaviâ majore, quam ex Ancharia; & Octaviâ minore, item Augusto, quos ex Atia tulerat*.

tulerat. Atia M. Atio Balbo, & Iuliâ, sorore C. Cæsaris, genita est. Et cap. VII: *Caii Cæsaris cognomen adsumsit testamento majoris avunculi.* Ac cap. VIII: *Duodecimum annum agens, aviam Iuliam defunctam pro concione laudavit.* Nihil igitur apertius, quàm Augustum fuisse natum, non ἀμέσως* ex Julia, sorore Julii Cæsaris: sed ex Atia, Juliæ filia: eóque nepotem dici Juliæ; non Julii Cæsaris; qui Augusti avunculus major fuit. Nihilo firmius illud Plautinum Amphitr. act. IV sc. V: *Nulla intercedente.

Ego idem ille sum Amphitruo, Gorgophones nepos, imperator Thebanorum.

Quo loco vulgarem sententiam tuetur Guil. Ranchinus J. C. Nam, inquit, Gorgophone non avia, sed amita Amphitruonis fuit, soror Alcei, qui parens Herculis. Hoc de Gorgophone ita esse, liquet ex secundo Apollodori. Verùm, unde hæc adducta, non sunt Plauti. Nam scenæ tres, quæ actûs quarti scenam secundam proximè in plerisque libris consequuntur, etsi non recentia, sed vetera sunt; à Plauti tamen dictione abeunt: quippe magis tumentia: ac omnino sunt sequioris ævi. Quid si igitur errorem dicamus scriptoris, sive in re, quod Gorgophonem aviam putârit: sive in sermone, dum nepotis vocabulo abutitur? Quærat aliquis, quod sit correlatum avunculi, aut patrui; si id *nepos*, vel *neptis*, non sit? Nego, Latinos proprium habere vocabulum: ut qui fratris, vel sororis, filium, filiamve, dicere soleant. Sic Cicero lib. III de Off. *Cùm Basilus M. Satrium, sororis filium, nomen suum ferre voluisset, eumque fecisset heredem.* Est & Plinii lib. XXXV cap. IV: *Proximè celebrata est in foro boario, æde Herculis, Pacuvii poëtæ pictura. Ennii sorore genitus hic fuit.* Vides, ut non dicat, fuisse Ennii *ex sorore nepotem*: quomodo hodie loquuntur. Est & Prosperi in Chronico ad an. Dom. CCCXXV: *Theodosius Valentinianum, amitæ suæ filium, Cæsarem facit.* Non *ex amita nepotem* dicit.

Quædam etiam nomina significant munia, vel dignitates. Ut in sacris est *concionator*, efformatum ad instar Græci ἐκκλησιαστὴς, vel etiam ἀγορητής, quomodo Nestor dicitur Iliad. α, & Aristophani in Nubibus: nempe ἀπὸ τοῦ ἀγορᾶσθαι, quod est *concionari*. Sed aliter utitur eo Aristophanes, ac Homerus. Nam ludit Comicus in ambigua voce ἀγορᾶς, quæ & *forum*, & *concionem* significat. Aristophani igitur sic dictus, tanquam in foro versans: unde eum antè ait † ἐν ἀγορᾷ διατελῶν ψέγειν. Haut lubens verò τοὺς τοῦ θείου λόγου κήρυκας* *concionatores* vocitâro; eò quòd sciam ab antiquis hoc vocabulum in malam accipi partem solere, pro iis, qui auram popularem captant, & con-

† *Scena, cujus initium, Ω καλλίπυργον σοφίας.*

* *Præcones divini verbi.*

 cionibus.

cionibus tribunitiis populum gaudent adversus proceres concitare, atque accendere.

Nec minùs peccatur in dignitatibus civilibus. Sanè in oratione, vel historia, non temere dixero, *Major civitatis Londinensis*, vel saltem non sic loquar, nisi προεπιπλήττων †: addendo videlicet, *ut vulgò loquimur*, vel simile quid. In antiquitatibus tamen Hethruscis, ab Ingiramo repertis, *majorem civitatis*, pro principe, vel præfecto urbis, legas. Sed hæc, & alia id genus multa, esse ea suppositicia, satis arguunt. Latinè enim locutis *majores* sunt avi ac proavi, & horum longâ etiam serie progenitores. Nec tamen diffitendum, jam sub Antoninis Appulejum in Floridis dicere, *Major meus Socrates:* nempe ratione Socraticæ Philosophiæ, cujus sectatores quasi filii Socratis forent. Ac similiter idem in Apologia: *Iampridem majores meos, Aristotelem dico, & Theophrastum, & Eudemum.* Imò hoc paullo antiquior Agellius lib. XIX cap. I. ait, *Majores nostri, conditores sectæ Stoicæ.* Sed in præfectura urbium, & similibus, non arbitrer, tum, vel uno, altero, aut tertio etiam seculo post, hoc sermonis genus obtinuisse.

† *Præmuniens: vel reprehensionem alienam præveniens.*

Castellanum vulgari idiomate præfectum arcis vocamus: unde & malè nunc sermoni adhæret Latino. Sed apud veteres commune erat militum nomen, quibus à Principe commissa esset castelli custodia: ut L. II de fundis limitotrophis lib. XI. Cod. Tit. LIX.

Receptores, & *receptatores* Ciceroni, ac Jurisconsultis sunt, qui latrones, furesque, recipiunt, ac eorum bona occultant; pessimum sanè hominum genus, ut vocat Metius Tit. de Receptatoribus. Sed nemo veterum *receptores generales* dixit; quos *tribunos ærarios* vocare jubet Budæus. Distant ab his quæstores ærarii. Nam hi publicas conquirunt pecunias, ut ærario inferantur.

Itidem peccari videas in iis, quæ privatum vitæ genus designant: ut *hospes* pro *caupone*. Nam hospitem amicitiâ ducti recipimus gratis: imò & amicos paternos, nisi fortè confracta sit hospitalis tessera. At caupo non nisi pretio recipit advenas: unde à Belgis dicitur **weert**, à **weerde**, h. e. pretium: non à **waere**, id est merx, quod doctissimus noster amicus tradidit. At *caupo*, ut puto, ex eo, quia Græcis fit κάπηλος: quod ejusdem originis ac κάπη, unde βουκάπη: nempe à κάπτειν, quod ex καταφαγεῖν, ut alibi diximus.

Quod si ad infames etiam appellationes deveniendum, vulgò *scurras* nuncupant viles, ac nequam homines: cùm id vocabuli solùm iis conveniat, qui norunt dictis ludere ridiculàribus: ac plurimùm quidem

quidem in malam accipitur partem, pro turpiter faceto, inque jocis inverecundo: (unde est, quòd Rhetores distinguere jubeant urbanè dicta à scurrarum maledictis; ut ostensum nobis Oratoriarum Institutionum lib. III cap. V, sect. XII:) attamen nec rarò usurpatur in bonam partem pro homine urbano, & eleganti. Cujus rei exempla apponerem, nisi adiri mallem Turnebum lib. XIX Adverf. cap. XIII, & Janum Douzam lib. II Plautin. Explanat. cap. XIII.

CAP. XXVIII.

Mutorum etiam animantium nomina permisceri: ut in quadrupedibus, cùm bubalus, *&* urus; glis, *&* sciurus, *confunduntur: item cùm,* rattum *quem vocamus,* glirem, *aut* soricem, *nuncupant: vel* testudinis, *&* cochleæ *opercularis vocabula promiscuè sumunt. In avibus, quando non distinguunt* otum, *&* otidem; trochilum, *&* motacillam: *ac cùm* aquaticum carbonem, *pro* catarracte; gallinam aquaticam, *pro* fulica, *non verentur dicere. In piscibus verò, quando distinguere nesciunt* elopem, *&* acipenserem; synodontem, *&* synagridem; *vel cùm* rubum, *pro* raja; turdum marinum, *pro* pastinaca *appellant; vel* ostreum, *pro* ostrea. *In insectis, quoties pro* scarabæo Lucanico *malunt* cervum volantem; *aut* cicindelam *ajunt, pro lucernæ genere; vel cùm hoc animalculum vocitant* nitedulam. *In plantis errari, cùm dicunt* palmam, *pro* buxo; acinum *pro* nucleo: *præcipuèque hic in herbarum vocabulis peccari, & unde id sit, ostensum. Denique in fossilibus delinqui, cùm* stannum *aliud creditur, quàm* plumbum candidum: *aut cum* cæmentum *confunditur cum* intrito.

AB homine ad cætera transeo animantia: ut quæ hactenus conveniant, quòd nobiscum luce fruantur communi.

In quadrupedibus jam Plinii ætate ipsi peccabant Romani, cùm *bubalum* dicerent pro *uro*: ut ostendi lib. III Physiologiæ Christianæ cap. LVI. Itidem peccant, qui *glirem*, & σκίουρον sive *sciurum* confundunt: ut factum Georgio Agricolæ libro de animalibus subterraneis. Atque idem, quem vulgò *rattum* dicimus, eum malè statuit esse veterum *murem araneum*: ac *murem* à forma dici; *araneum* verò, quia instar aranei scandat murum. Vulgò & *rattum* vocant, alii quidem *glirem*; alii autem *soricem*: utrique perperam. Nam qui vulgò *rattus*, is

Latinis

Latinis *mus major*: ac sic dicitur ad discrimen musculorum: sicut Plinius appellat, de æluro agens. *Sorex* verò Belgis nominatur slaep-ratte. *Rattorum* etiam nomine vocantur mures aquatici, qui in rivis, & aquis minoribus, pisces captant. *Glis* autem dictus veteribus, qui Belgis veld-muys; uti Anglis fyld-mouse. Atque è Latino *gliris* vocabulo Italis est *gliero*, Gallis *gleron*, Hispanis κατ' ἀφαίρεσιν *liron*.

Quadrupedis etiam, non vivipari quidem, qualia, quæ dixi; sed ovipari vocabulo abutuntur, qui *testudinem* confundunt cum *cochlea terrestri*; nempe non nudâ, sed operculari. Ut cùm Petrus Crinitus †, atque adeò Erasmus * ipse, testudinem signari ajunt illo Lucilii apud Ciceronem †,

† Lib. 11 de Honest. discipl. cap. 7.

. *Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam.*

* Chil. 4. cent. 3.

† Lib. 2 de Divin.

* Lib. 32 cap. 2.

Verùm qui testudo signetur, cum eam sanguinem habere, omnibus constet? quem & oculorum suffusioni mederi, Plinius * auctor est. Ac planè videtur in eodem peccâsse Erasmus in Colloquiis, dialogo de amicitia: ubi narrat, quantopere testudinem horreat simia. Nam de limace id verum est. Quippè si limaces circum simiam posueris, contrahit se, nec contingere audet.

Sed error iste non tam in vocabulo, credo, fuerit, quàm in re ipsa. Ad alia igitur venio.

In avium nomenclatura ab ipso peccatum Athenæo, cum ei confunduntur *otus*, & *otis*: de quo dixi Theologiæ Gentilis, & Physiologiæ Christianæ lib. III cap. LXXXIII. Itidem erratur, cùm *trochilus*, & *motacilla*, quæ Græcis σεισοπυγὶς, confunduntur: licet motu caudæ, & cineritio colore, quodammodo conveniant. Nec placent cum Alberto Magno *carbonem aquaticum* vocantes, qui Aristoteli *catarractes*, Belgis scholuer. Nec, qui cum eodem Alberto *aquapullum*, vel cum Italis *gallinam aquaticam*, pro *fulica* dicunt. Est ea palustris ac marina illa avis, quæ Kiranidæ interpreti *phalaris*, Belgis meercoet, Parisiensibus dicitur *diable*, nempe ob atrum colorem.

In piscium vocabulis delinquunt, qui confundunt *elopem*, & *acipenserem*; cum diversos esse pisces, clarè pareat ex Ovidii Halieutico, ac Plinio.

Item, qui cum Theodoro Gaza pro iisdem habent *synodontes*, & *synagrides*: ut dixi lib. IV Physiologiæ Christianæ cap. VII. Quique Græcorum βάτον, seu βατίδα, malunt *rubum* reddere cum B. Ambrosio, quàm *rajam* cum Plinio: de quo vidimus ejusdem operis lib. IV cap. XXVIII. Qui itidem pro *pastinaca turdum marinum* ajunt cum

Dictyos

Dictyos interprete, & B. Ambrosio; ut dictum ejusce libri cap. I.

Ostrea itidem, & *ostreas*, promiscuè usurpant viri summi. Sed vide, an non veriùs Conradus Gesnerus in Aquatilium historia †: *Ostrea genere neutro apud Græcos, Latinosque, dicuntur; cùm de specie, qua de hic præcipuè scribimus; tum in genere de ostracodermis, seu testatis omnibus. Ostrea verò feminino genere Latinis tantùm de specie una.* Objectant illud Lucilii *:

† *Pag. 762 edit. an. 1558.*

Luna alit ostrea, & implet echinos. ——

* *Apud Agellium lib. 20 cap. 8.*

Quodque eodem usi similiter Horatius, Plinius, Juvenalis, Agellius, aliique. Verùm non quæritur, an & *ostreum*, & *ostrea*, sint Latina: sed an *ostreum* pro specie istâ, quæ *ostrea* vocatur, dici soleat. Rectè sic usurpari, negat Charisius lib. I: negat etiam Caper de verbis dubiis: idque eâdem, ac apud Charisium legitur, ratione compulsus: *Ostrea*, inquit, & *ostreas: quia nullum animal speciale neutrum est.*

In insectis itidem aberrari, cognoscimus ex eo, quòd *cervum volantem* vulgò dicunt, pro *scarabæo Lucanico*; ut vocabat Nigidius Figulus, Romanorum post Varronem doctissimus. De vocabulo hoc testis Plinius lib. XI cap. XXVIII: nisi, quod Scaligero Conjectaneis in Varronem est visum, pro *Lucanico scarabæo, scarabæum Lucam* malis vocatum: sicuti pro *elephanto, bovem Lucam* dixere: ut diximus Oratoriarum Institutionum lib. IV. cap. VI, sectione II, & VIII.

Valde etiam erravit Calepinus, cùm *cicindelam* vocari ait lucernam pensilem, totâ ardentem nocte. Quippe *cicindela* semper est insectum, quod Græcè λαμπυρίς. Atque in hoc animante etiam deceptus magnus naturæ mystes, Cæsar Scaliger. Nam huic in poëmatis *nitedula* dicitur, quæ Plinio *cicindela*: non absurdè quidem, nempe à nitore partis posterioris; unde & Græcis λαμπυρὶς, & λαμπουρὶς vocatur: attamen, ut puto, præter veterum morem; quibus *nitedula*, Servio teste, est muris exigui genus: unde Cicero pro Sextio: *Quoniam id etiam fatum civitatis fuit, ut illa ex vepretis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere.*

Proximum post animalia locum obtinent plantę. In horum vocabulis, partiumque nominibus, non minùs delinqui solet. Ut cùm vulgò dicunt *palmam*, pro *buxo*. Hoc verò non aliunde est, quàm quia in vernacula sic lingua obtinet. De vernacula autem in caussa est, quòd Palmarum festo buxi esse usus soleat, quia palmam terræ nostræ ignorent.

Acinum plerique vocant nucleum; atque ita quoque accepit Torrentius in Augusti epistola apud Suetonium Augusto cap. LXXVI: *Panis unciam cum paucis acinis uvæ comedi*. Putavit Torrentius, acinum non posse comedi: eoque legere jubet, *cum paucis uvis duracinis*. Verùm *acinus* non notat τ̀ γίγαρτα sive nucleum, aut vinacium; sed baccam; quæ constat folliculo sive cute, carne, succo, sive liquore vineo, & nucleo. De quibus plura ad allata Augusti verba Casaubonus.

Nusquam verò proclivis magis est error, quàm herbarum nominibus. Ut cùm *barbam Iovis* appellant, quæ veteribus *sedum majus*: aut si *angelicam* dicant, quæ *spondylium* antiquis: aut cùm *morsum gallinæ* ajunt pro *alsine*, vel potius *anagallide*: aut *rosam Hieruntinam*, vel *B. Mariæ rosam*, pro *amomo*, vel, ut Gesnerus mavult, *aspalatho*: aut *barbam Aaronis* pro *aro*: *cochleariam* pro *Britannica*, ut Plinius vocat: aut *ferum oculum* pro *asyla*: (anagallidis est species, sed colore distans:) aut cùm *peuce* dicitur, quæ est *larinx*: aut si *cyprum* nominent pro ligustro, quod Dioscoridi φιλλυρέα: aut cùm *ungulam caballinam*, aut *filium ante patrem* vocant, quę veteribus *tussilago*: aut quando *caprifolium* dicunt pro *periclymeno*: vel *sigillum Salomonis* pro *polygonato*.

Ac hujusmodi adferre etiam poteram alia multa: quia nusquam proclivior est error, quàm in plantis. Atque hoc inde provenit, quòd antiqui, quia vulgò notissimum foret, quibus vocabulis plantæ quælibet notarentur, eò sæpe descriptionem adderent nullam, vel saltem non aliam, quàm quæ etiam plantæ alteri, & interdum pluribus, conveniret. Hoc solidam botanicæ rei intelligentiam multùm moratur: ut apud me conqueri memini eximios medicos, & herbariæ rei peritissimos, Justum Raphelengium Francisci filium, cujus in Dodonæum utiles exstant commentarii; & Adolphum Vorstium in Leidensi Academia laudatissimum Medicinæ, & rei Botanicæ Professorem, collegam ante hos annos XII conjunctissimum: item in florentissima hac Amstelodamensi Rep. medicum eximium Egbertum Bodæum, ejusque prolem præclaram, τ̀ μακαρίτην Joannem Bodæum Stapelium; cujus eruditæ lucubrationes nunc prodeunt in Theophrasti de plantis Historiam.

Hoc si nobis usu venit in Latinis, & Græcis: quanto magis id locum habere putabimus in Hebræis! Ac propterea etiam multùm debemus LXX interpretibus. Nam absque illis foret, & paucis A-

quiæ

quilæ, Theodotionis, aliorumque fragmentis; non video, quid certi ſtatuere poſſimus de multis plantarum vocabulis, quæ in veteri inſtrumento ſe offerunt.

Uti poſt animantes plantæ, ita poſt plantas proximum obtinent locum foſſilia: ſicuti ſunt metalla, ac lapides. In metallis eſt ſtannum. Porrò *ſtannum* vulgò dicunt, quod Belgis tin, Germanis *zinn*, Gallis *eſtain*, vocabulis ſine dubio è Latino derivatis. Sed perperam ita loquuntur, cùm *ſtannum* Plinio ſit *plumbum candidum*, Græcis κασσίτερος: uti, quod nobis loot, Plinio * ſit *plumbum nigrum*, Græcis μόλυβδος. Qua de re ſic Philander ad Vitruvium lib. VIII cap. III: *Plumbum candidum voco, quod falsò hodie omnes ſtannum dicunt. Eſt enim aliud quiddam ſtannum, quàm quod nunc audit: nempe quando natura duabus argenti portionibus unam plumbi nigri immiſcuit.* * Lib. 34. cap. 16.

In lapidibus terrâ effoſſis ſunt *cæmenta:* quo vocabulo, jam ante tot ſecula, pro *intrito* abuſus eſt vetus Scripturæ interpres. Geneſ. cap. XI. 3. de Babylonis ſtructura: *Habuerent lateres pro ſaxis, & bitumen pro cæmento.* Pro *cæmento* in LXX eſt πηλὸς, hoc eſt *lutum*. Hebraicè eſt חמר, *chomer:* quod terram notat aquâ maceratam, vel illitum ex calce, & arenâ. Nimirum jam interpretis hujus ætate vulgus videtur hoc *cæmentum* dixiſſe. Unde ſimiliter Accurſius exponit: & in veteri Onomaſtico legas: *Cæmentum*, γύψος, κονία. Latinum interpretem plerique alii in ſuis tralationibus ſecuti: ut Pagninus, Vatablus, Munſterus: ubi *arenatum* Caſtellio, *intritum* Junius. Et ſane Latinis *cæmentum* longè aliud eſt; nempe lapides rudes, ac temere cæſi, ſive lapidum majorum fruſta farcturis in ſtructura inſervientia, à *cædendo*, quaſi *cædimenta*. Quod pluribus oſtendit Nonius. At iſtam veteris interpretis appellationem vel illud Livii refellit lib. I de bello Punico: *Nec erat difficile murum ſubruere, quòd cæmenta non calce durata erant; ſed interlita luto, ſtructura antiquo genere.* Similiterque Plinius lib. XXXVI cap. XXIII: *Ruinarum urbis eſt maxima cauſſa, quòd furto calcis ſine ferrumine ſuo cæmenta componuntur.* Vide & Vitruvium lib. I cap. V.

 CAP. XXIX.

CAP. XXIX.

Vocabulorum abusus in re vestiaria: ut cùm capitulum, *vel* capitium, *dicitur pro capitis tegumento: item cùm* pileum, *&* petasum, *vulgò confundunt: vel cùm* trechedipna, *quæ collo gestabantur, putant esse calceamenti genus: adhæc cùm pro* braccis *dicunt* subligar, subligaculum, *aut* campestre. *Item cùm* caligas *vocant tibialia nostra.*

QUæ de multis animantibus, plantis, fossilibus, diximus, ea naturæ sunt opera: venio ad illa, quæ debentur arti. Ubi imprimis considerationem merentur; quæ vel amictum tangunt, vel habitationem, ac domûs instrumenta.

In amictu à capite initium esto. Baptista Pius† credebat, *capitulum* quandoque accipi * pro *capitio*. Atque ita Plautum uti Curcul. act. II sc. III. Sed bis errat. Nam *capitulum* pro parvo capite dixit. Et *capitium* non est, quod cum vulgo credidit, capitis tegmen; etsi hoc jam creditum sit ætate Nonii Marcelli; erroremque ejus secutus fuerit Isidorus in nono Originum. Quippe longè aliud nos docet Varro in IV de L. L. *Capitium*, inquit, *ab eo, quod capit pectus; id est, ut antiqui dicebant, indutu comprehendat*. Adducit pro se Nonius hoc è Varrone de vita Pop. Rom.* *Neque id ab orbita† matrumfamilias instituti, quòd ea pectore, ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant*. Sed hic locus contra Nonium facit, ac liquidò comprobat, *capitium* esse muliebre pectoris tegumentum. Sanè inter muliebria quoque ab Ulpiano reponitur L. XXIII. D. de auro, argent. leg. *Muliebria*, inquit, *sunt, quæ matrisfamiliæ caussâ sunt comparata, quibus vir non facilè uti potest, sine vituperatione: veluti stolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ (quæ magis capitis tegendi, quàm ornandi caussâ, sunt comparatæ) plagulæ, penulæ*. Quamquam & Hadrianus Junius in Nomenclatore suo hinc colligat esse muliebre capitis tegmen. At quærunt aliqui quomodo nautica, aut dormitoria nostra capitum tegumenta vocari debeant, si minùs cum vulgo *capitia* dicere liceat. Nobis sanè liquet, hæc *pileos*, vel ὑποκοριστικῶς *pileolos* vocari debere. Nam convenit forma cum pileis Romanis, quarum figuram cernere est ex nummis Romanis: in quibus pileus symbolum est libertatis. Pilea verò hæc, non uti hodie apud nos obtinet, fuisse ex lanis, vel villis coactis, cujusmodi coactilia,

† Annotat. Poster. Sylloge 3 cap. 61.

** Varronem ita esse usum, est apud Marcellum. Vellem verba apposuisset. Nunc falsum puto tam inconsideratum Grammaticum.*

** Lib. 2. vel, ut in veteri Veneta est, lib. 5.*

† Sic etiam est in Mso nostro.

coactilia, vulgo *feltra* dicuntur: sed ex pannis fuisse, sive ex filamentis contexta, fidem facere hoc poëtæ possit: *Tritis pilea suta de lacernis.*

Quomodo & Persarum tiaræ, quę & κυρβασίαι, ϗ κιτάρεις ἰσωται, erant è panno. Unde Herodotus in VII: Περὶ τῇσι κεφαλῇσι εἶχον τιάρας καλεομένους πίλους ἀπαγέας. *Circum caput habuere dictas tiaras, pileos non compactos.* At tegumenta ista, quibus in publicum prodimus, *petasi* potiùs dicantur. Petasi enim, ut ex statuis Mercurii cernere est, latos habuere margines ad umbram faciendum, eóque peregrinantibus in usu erant. Nec alia est caussa, cur tribuerint Mercurio, Deorum nuncio. Pileus tamen Thessalicus & ipse latis marginibus: unde Hephæstion Grammaticus, πέτασοι ἦσαν οἱ Θεσσαλικοὶ πῖλοι. †. Eoque Theophrastus in quarto de Historia Plantarum cap. x, ubi de faba Ægyptia sermo, ait folia ejus magnitudine esse similia πίλῳ Θετταλικῷ *. Ac Dioscorides, in secundo Historiæ suæ, ait folium habere μέγα ὡς πέτασον †. Ridiculè verò nonnulli ajunt, *petasum* esse calciamenti genus: quod etiam legas in notis ad oram Colloquiorum Erasmi, sive eæ ab Erasmo ipso, sive alio. Et plerique ei probando adducere solent locum è Tullii epistolis ad famil. ubi mentio nuncii petasati. Sed omnino *petasus* est capitis gestamen; quale, ut dixi, Mercurio tribuitur. Hinc Athenæus lib. XII (ubi ex Ephippo refert, ut Alexander M. aliquando Mercurii habitu usus sit) habuisse ait † τὸν πέτασον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, ϗ τὸ κηρύκειον ἐν τῇ χειρί. *Petasum in capite, caduceum in manu.*

† *Grandes erant pilei Thessalici.*
* *Pileo Thessalico.*
† *Magnũ, ut petasum.*
† *Pag. 537 edit. Commelin. an. 1597.*

Nec multùm dissimilis est error, cùm *trechedipna* censent fuisse calciamenti genus, quo currerent ad convivia. Quippe ea ab Hieronicis collo gestabantur, ut hoc symbolo agniti admitterentur ad σίτησιν δημοσιακὴν *, quæ hieronicis in omni agone sacro communis esse solet. Nec obstat, quòd dicerentur τρεχέδειπνα ex τρέχω †, & δεῖπνον *, ac τρέχειν † sit pedum, non colli. Nec enim sic vocata, quia iis, sed quia cum iis currerent. Festinabant enim ad convivium sacrum ob commodiorem locum, &, ut dixi, ex isto colli symbolo agnoscebantur. Propriè verò ipsi hieronicæ τρεχέδειπνοι: sed niceteria hieronicarum, hoc est victoriæ præmia, quæ ceromatico, sive oleo & cerâ inuncto gestabant collo, eò τρεχέδειπνα sunt vocata, quia iis uterentur τρεχέδειπνοι. Sic etiam Jos. Scaliger * locum cum cepit Juvenalis sat. III:

Rusticus ille tuus cepit trechedipna, Quirine,
Et ceromatico fert niceteria collo.

* *Publicum convivium.*
† *Curro.*
* *Convivium.*
† *Currere.*
* *Lib. 5. de Emendat. temp. cap. de primo agone Actiaco.*

Sed de capitis tegumentis satis. De ventris etiam, ac crurum tegmine, aliquid dicam.

Subligar, aut *subligaculum*, haut rectè pro *braccis* dicunt, cùm his Romani veteres abstinuerint: illorum usus esse soleat in histrionia ad nates, femoráque contegenda. Affinia his, non eadem, ut putarunt, *campestria*: quibus juventus succingebatur, cùm se exerceret in campo Martio; unde & *campestribus* nomen.

Caligas quoque vulgò pro tibialibus usurpant. *Caliga* erat *στρατιωτικὸν ὑπόδημα*, *calciamentum militare*, ut ait Dio lib. XLVII. Cujus figuram conspicere est in veterum statuis. Hinc *caligati* milites apud Quinctil. in Declamat. & L. 11. D. de his qui not. infam. atque alibi non uno loco; item Justinianum Novell. LXXIV. Nempe sic dicti milites gregarii, nullumque habentes in armata militia officium militare. Itaque Cajus Cæsar, Germanici filius, quòd manipulari habitu inter milites educaretur, *Caligulæ* nomen accipiebat: ut est apud Tranquillum in ejus vita cap. IX, Tacitum in primo Annal. Dionem lib. memorato. Indéque Ausonius in Cæsaribus:

Cajus, cognomen caligæ cui castra dederunt.

Atque iterum:

Post hunc castrensis caligæ cognomine Cæsar.

† *Cap. 52.* Est & apud Suetonium in Caligulæ vita†: *Modò in crepidis, vel cothurnis, modò in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri, conspectus est.* Ubi videre est, conjungi quatuor hæc pedum tegumenta; crepidam, cothurnum, caligam, & soccum.

CAP. XXX.

Similiter peccari in nomenclatura urbium, ædificiorum, vel horum partium, & variæ supellectilis. In oppidis, ut cùm Antiochiam *dicunt pro* Chalepio, *seu* Aleppo, *quæ est* Berrhœa: *cumque* Pergamum, *vel* Pergamus, *quæ est Phrygiæ majoris civitas, sumitur pro* Pergamis, *urbe, vel arce Trojana. In ædificatione, ut quando confundunt* templum, *&* ædem sacram; officinam, *ac* tabernam; cubiculum, *vel* triclinium, *&* cameram: *item cùm* secessum *dicunt pro* latrina. *Adhac in supellectile, cùm per* amphoram *intelligunt* cantharum: *per* mantile *item* mappam, *aut contrà. Præterea in re militari, quoties* scutum *vocant, quod est* clypeus, *vel contrà: aut cùm* jaculum *usurpant pro* sagitta. *Itidem in re nautica, quando in prorsa* ratem *dicunt pro* navi.

AB amictu me confero ad habitationem. Cujus locus vel civium est communis; ut opidum: vel magis proprius cuique familiæ; ut sua singulis domus.

In

In opidorum propriis etiam sæpe peccatur. Ut cùm multi, Villanovanum, & alios, secuti, (in his & Hadrianus Junius est in opidorum Nomenclatura) *Antiochiam* dicunt pro *Berrhœa*. Nam *Aleppo* esse *Antiochiam*, perperam putant: cùm Aleppo sit inter Antiochiam, & Hierapolim, utrimque distans diei itinere: ut est apud Procopium in secundo Persicorum. Etiam in Jure Orientali est *Berrhœa sive Chalepo*. Cedrenus etiam Χάλιπ nuncupat. Ex *Chalepo* autem factum *Aleppo* κατ' ἀφαίρεσιν. Quod ex Zonara quoque Petro Gillio est firmatum.

Atque hic quidem locorum vicinitas imposuit. Est verò, cùm itidem errorem parit vocabulorum vicinitas. Quomodo *Pergamus*, & *Pergama*, vulgò confundunt. Nam Diomedes, & tot alii, censent, eâdem significatione prius illud numero singulo, alterum dici plurali. Sed *Pergama* generatim dicuntur τὰ ὑψηλά, *loca editiora*; ut ait Suidas: nempe eâdem origine, quâ montes Germanis hodiéque bergen dicuntur. Speciatim verò, ac κατ' ἐξοχὴν, sic vocantur arces Trojanæ: ut ex Marone constat II Æn. & iis, quæ Servius ad eum annotavit. *Pergamum* verò civitas Asiæ inclyta, Galeni patria erat. Plinius lib. v cap. xxx: *Longè clarissimum Asiæ Pergamum, quod intermeat Selinus.* Ubi in Dalecampiana editione lemma capitis est: *Æolis, Troas, Pergamus.* Mallem *Pergamum* edidissent; ut in Plinio est. Nec tamen *Pergamus* pro urbe ausim damnare. Nam Stephani est, sive Hermolai Byzantii in Ethnicis: Πέργαμος, πόλις Ασίας. *Pergamus, urbs Asiæ.* Intelligit verò Phrygiæ, vel Mysiæ majoris civitatem, ad Caicum sitam; de qua antea nobis Plinius. Verùm de isto non adversor. At *Pergamus* pro Trojana vel urbe, vel arce, nemo veterum, ut arbitror, dixit. Sed ne *Pergamum* quidem: ut certum videatur, perperam singulare illud, & plurativum, à Grammaticis prope omnibus, pro eodem haberi.

Ab communi sede, qualia sunt urbes, veniamus nunc ad partes earum: ut est ædificatio operum tum publicorum, tum privatorum. Ad publica refer ædes sacras, & templa; quæ distinguenda. Nec enim *ædificium* de æde sacrâ dixeris. Imò nec *templum* idem, ac *ædis sacra.* Sanè Curia Hostilia non potuit vocari *ædis sacra: templum* tamen erat, quia auguratò esset constitutum.

In privatis sunt *officinæ:* quam vocem malè ponunt pro *taberna*, & contrà. Siquidem *officina* dicitur, quasi *efficina*; ut *officium*, quasi *efficium*. Eoque *officina* non sit, nisi ubi artifices opus faciunt. At *taberna* fuerit, ubi merces venduntur, aliáve opera. Dixerim igitur *officinam*

nam librariam, ubi libri compinguntur: at *librariam tabernam*, ubi ſolùm divenduntur. Conjùnxit Paullus Sentent. II: *Quod cum diſcipulis eorum, qui officinis, vel tabernis præſunt, in magiſtros, vel inſtitores, in ſolidum actio datur.* Nempe officinæ præeſt *magiſter*; *inſtitor*, tabernæ.

Adhæc Belgæ, ac Germani, & gentes aliæ, cubiculum, ac triclinium ſive cœnaculum, nuncupant *cameram*: unde non Accurſius ſolùm ita interpretatur: ſed hodiéque Latinè etiam loquentes, ſcribenteſque, ſic utuntur: in his Julius Syrenius Brixianus lib. I de Prædeſtinat. cap. XXIV. Atqui veteribus *camera* eſt fornix, ſive teſtudo: hoc eſt, tectum in curvitatem formatum; ut Nonius interpretatur.

Seceſſum vulgatus ait interpres pro *latrina*, Matt. XV. 17: ſed præter conſuetudinem claſſicorum ſcriptorum. Verùm Græci ſimiliter dicunt ἄφοδον: hoc eſt, *diverticulum*. Nec hac parte vulgatum interpretem ſequi dubitavit Eraſmus. Eſtque tam honeſta aptáque ea appellatio, ut reprehendere propterea vix auſim.

Ad domum quoque pertinet omnis generis ſupellex. In hac etiam parte erratur: ut cùm vulgò *amphoram* dicunt, pro *cantharo*. Nam *amphora* potiùs eſt menſuræ vinariæ genus, continens urnas duas, ſive ſextarios XLVIII. Habebat pedem quaquaverſum quadratum, item à lateribus anſas binas: unde & nomen. Nam *amphora* eſt ex ἀμφορεὺς: hoc quaſi ἀμφιφορεὺς, quia utrimque geſtaretur. At *cantharus* eſt vas potorium, quale quod κατ' ἀποκοπὴν inde kanne dicitur Germanis, ac Belgis, imò & Ungaris. Unicam hoc anſam habuiſſe, indicat illud Maronis in Eclogis:

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.

Ubi Sileno videmus tribui: idque aptiſſimè, quia proprium eſſet poculum Liberi patris: ut eſt apud Macrobium lib. V Sat. cap. XXI. Fuiſſe collo oblongo, & anguſto, liquet ex marmoribus vetuſtis; ubi Liber cum ejuſmodi effingitur. Atque hinc videmus, cujus figuræ poculis magis conveniat *canthari* appellatio. Interim fatemur, Germanicum *kanne* laxiùs ſolere uſurpari.

Menſis etiam inſerviunt *mantile*, & *mappa*: quæ vocabula malè vulgò confundi, ſuſpicio eſt noſtra. Nunc *mappam* vocant, quod menſæ inſternitur: *mantile*, quo, qui menſæ adſident, manus tergent. Atque ita etiam hæc verba interpretatur Hadrianus Junius, in Nomenclatore ſuo. Mihi contrà videtur, *mantile* eſſe id linteum, quod menſæ inſternitur; mappam autem, quod gremio inſternitur

à ſingulis

à ſingulis. Confirmat hanc ſententiam Martialis lib. I I epig. XXIX:

Attulerat mappam nemo, dum furta timentur.
Mantile è menſa ſurripit Hermogenes.

Dum, inquit, metuit quiſque, ne ſi mappam ex more ad convivium ferat, eam furto auferat Hermogenes: malunt venire abſque mappis. At Hermogenes, ubi ſe eluſum videt, ne vacuus rediret domum, abſtulit ipſum linteum, quo menſam ſtraverat convivator. Quæras, quo igitur manus erant deterſuri convivæ? Credo, eâ mantilis parte, quæ non tam menſam tegeret, quàm undique dependêret, ut hodiéque fit. Nempe convivæ iſti rediere ad priſcum morem, quo, ante uſum mapparum, terſere manus mantili: quod poſtea factum mappis, ubi eas à Pœnis didicere. Nam & res, & vocabulum ipſum *mappæ*, à Pœnis eſſe, ex Quinctiliano oſtendimus cap. quarto. Et quia antea is mantilis foret uſus, quem dixi; etiam nomen inde datum. Ex parte id vidit Iſidorus, cùm ſic ſcribit lib. XIX Originum cap. XXVI: *Mantelia nunc pro operiendis menſis ſunt; quæ olim, ut nomen indicat, tergendis manibus fuere.* Fallitur Iſidorus, ſi exiſtimat, unquam menſas Romanis aliter ſtratas, quàm mantili: ſed verè illud, quòd mantili ait etiam manus deterſas: indéque nomen datum. Nam (quod Salmaſius optimè docuit ſuis ad Trebellium notis) vocatur *mantele*, quaſi *manutela*: ut *manſuetus*, quaſi *manuſuetus*, χειροήθης: item (ſit venia verbo) *maſturbare*, vel potiùs *manſturbare, manuturbare*, χειρουργεῖν. *Mappa* verò pro eo, quod menſæ inſternitur, apud neminem veterum legas: imò nec antiquis mappæ fuerunt, ut jam diximus. *Mantile* verò, pro eo quod menſam tegit, etiam alibi clarè uſurpat idem Martialis lib. XIV ep. CXXXVIII: cujus lemma, *Gauſapa villoſa, ſeu mantile.*

Nobilius villoſa tegant tibi lintea citrum.
Orbibus in noſtris circulus eſſe poteſt.

Sententia eſt: Insterne menſæ tuæ citreæ gauſapam villoſam, quę mantilis uſum præſtabit. Mihi non eſt menſa tam precioſa, nec ejus pretii mantile: ſed, ne maculetur menſa, ſufficit circulus ligneus, cui lagena imponatur. Eſt & Trebellii Pollionis in Gallieno: *Mantilibus aureis ſemper ſtravit.*

Sunt & habitacula tum caſtrenſia, ut tabernacula; tum aquatica, ut naves. Tabernaculis cuſtodimus arma; in quibus clypei, & ſcuta, ad nos tuendos; ſagittæ, & jacula, ad hoſtem petendum. Ex his *clypeum*, & *ſcutum*, confundunt vulgo: cùm ſcutum fuerit oblon-

gum; unde Græcis θυρεὸς vocatur: clypeus, qui Græcis ἀσπὶς, sit rotundus: unde Maro de Polyphemi oculo †:

† 3 Æn.

Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instar.

Livius lib. VIII: *Clypeis antea Romani usi: deinde, postquam facti sunt stipendiarii, scuta pro clypeis fecere.* Atque idem dixerat lib. I: *Militibus primæ classis arma imperata, galea, clypei, ocreæ, lorica, omnia ex ære: secundæ verò classis arma imperata, scutum pro clypeo.* Servius ad IX Æn. ait, clypeos fuisse peditum, scuta equitum. Sed & pedites usi scutis; verùm longioribus.

Similiter vocibus abutuntur, qui *sagittas*, pro *jaculis*, dicunt. Nam *jacula* jaciebantur manu: *sagittæ* mittebantur arcu: unde sagittarii, Festo teste, *arquites* vocabantur. De sagittis satis apertum. De jaculis argumento est, quòd Jupiter passim dicitur fulmina sua jaculari dextrâ. In jaculis etiam hastæ velitares: quæ & iccirco jactari dicuntur. Festus: *Advelitatio, jactatio quædam verborum figurata, ab hastis velitaribus.* Ideo sagittariis & ipsæ conjunguntur. Sallust. Jugurth. *Iere sagittarii, & cohors Peligna cum velitaribus armis, itineris properandi caussâ.* Livius lib. XXXVIII: *Consules ingentem vim pilorum, & velitarium hastarum, sagittarum, glandisque paraverant.* Idem lib. XXIV *velites* iccirco pro *jaculatoribus* dixit, & *sagittariis* opposuit: *Sagittarii funditores, & velites etiam, quorum inhabile telum ad remittendum imperitis est.* Ac quandoque ad errorem præeunt Grammatici vett. ut cùm *coryti* vocem plerique pro *sagitta* usurpant. Defendunt se Nonio Marcello: qui sic interpretatur illud Maronis *:

* Æn. 10.

Corytique leves humeris, & letifer arcus.

Atqui locus ille contrarium evincit. Nec enim tela, sed pharetra de humeris suspenditur. Et sanè Etymologus ait, dici γωρυτὸν, παρὰ τὸ χωρεῖν τὰ ῥυτά, τουτέστι τὰ τόξα, ἢ τὰ βέλη. Hesychius similiter exponit τοξοθήκην, θύλακον †: *pharetram* interpretatur Lutatius Placidus in IX Thebaidos *: aperteque sic usurpatur X Theb. — *Cælestibus implet Coryton telis.* Ut Nasonem †, & poëtarum alios *, prætercam.

† Arcus thecam, saccum.
*Vers. 703
† Lib. 5 el. 8.
* Sil. lib. 15. &c.

Ad navigia pertinent naves longæ, & triremes: quas vulgò confundi, ostendimus cap. primo.

Ratem pro *navi*, sic propriè presséque nuncupatâ, dicere, fas est poëtæ: in prosa non item. Nam ratis è trabibus fit, atque asseribus subitò nexis. Jungit igitur, ut diversa, Cicero VII Verr. *Cum aut navibus, aut ratibus conarentur accedere.* Cæsar in primo de bello Gallico: *Navibus junctis, ratibusque compluribus factis.* Livii quoque est: *Navibus ab Annibale incensis,*

censis, rates ad traiiciendum exercitum in magna inopia ægrè comparantem. Ac similiter non uno in loco jungit Ulpianus. Nec præterire possum illud Plinii lib. VII cap. LVII: *Navem primus ex Ægypto in Græciam Danaus advexit: antè ratibus navigabatur, inventis in mari rubro, inter insulas à rege Erythra.* Ubi Erythra rex videtur pater Idumæorum Esavus, sive Edom: quod vocabulum ἐρυθρὸν † notat. Et alibi * ostendimus, ab hoc Erythra nomen esse mari Erythræo, non ab aquæ rubore.

† *Rubrum.*

* *Lib. 4. Orator. Institut. cap. II sect. 5. & lib. I de Idololatria, sive Theologia gentili cap. 34.*

CAP. XXXI.

Recedere Grammaticos à recto loquendi usu, quando dictionem *dicunt pro* vocabulo; *ac* technicè *ajunt accipi, ubi vox pro se ipsa sumitur. Recedere ab eodem Logicos, quando opponere hæc duo malunt, esse* potentia, *&* actu; *quàm* virtute, *&* re ipsâ. *Item Astrologos, & alios, qui* crepusculum *dicunt, quod* diluculum *est: aut* solstitium *usurpant pro* bruma. *Adhæc Musicos, quando* choraulem *vocant, qui est* symphoniacus. *Peccari etiam in vocabulis virtutum, ac vitiorum: ut cùm* luxuriem, *pro* intemperantia, *dicunt*; *cumque confundunt* ingluviem, *&* inluviem; *aut quando* humilitatem *appellant, quæ dicenda erat* modestia. *In civili etiam philosophia perperam à multis* comitia *vocari, quæ procerum sunt conventus: maleque nuncupari provinciarum* unionem, *quæ* concordia, *aut* fœdus, *debuit nominari.*

POteram hic finem facere substantivis. Sed, ut fœcunda est errorum seges, alia etiam se offerunt non pauca. Quare novum faciam initium: ac ut varietate aliquâ hæc tam tetrica constent; non jam per naturalem rerum seriem ibo, sed disciplinarum.

A Grammaticorum imprimis filiis habemus, quòd vulgò *dictio* obtineat pro *vocabulo*. Nam nunquam ita locuti Cicero, vel æquales: imò nec diu postea: sed iis *dictio* est oratio, vel dicendi genus. Quinctilianum objectant, cui tropus est dictio: at, inquiunt, tropus in una voce consistit. Verùm tropus etiam in multis esse vocibus solet. Potuit igitur Fabius, ut *dictionem*, sic *sermonem* dicere. Atque hoc verba ipsa ostendunt, quæ sunt lib. IX cap. I: *Est igitur Tropus sermo à naturali, & principali significatione translatus ad aliam ornandæ orationis gratiâ: vel, ut plerique Grammatici finiunt, dictio ab eo loco, in quo propria est, translata in eum, in quo propria non est.* Sententia igitur est, Tropum esse improprium sermonis sive dictionis genus.

Technicè à Grammaticis poni dicuntur, quæ pro voce usurpantur, non habitâ ratione significationis. Ut in illo; Prisci *topper* ajebant, pro *citò*. In qualibus Græci addunt articulum neutrius generis. Ut, τὸ Αἰνείας. Potiùs dixero, vocem pro se ipsa, non pro re significatâ, poni. Vel etiam, aliquid *materialiter* sumi: cùm, quod audimus, sit vocis materies, & quasi corpus: significatio autem sit forma, & velut anima. At τεχνικῶς Isocrati, & aliis, significat *artificiosè*.

Itidem est, cùm parum ad puritatem sermonis attendant Logici, ac philosophi. Ut quando Aristotelis interpretes in motûs, vel animæ definitione, dicunt *potentiâ* aliquid *esse*, vel *vitam habere*: vel cùm ajunt, quippiam *potentiâ esse ovum, actu verò avem*. Nam Latinis *potentiæ* vox notat facultates rerum magnarum, principatus, atque exercitus. Potiùs pro eo *virtute* dicamus cum B. Hieronymo. Ut cùm præfatione in vet. Test. ait †: *Cera mollis, & ad fingendum facilis, etiamsi plasta manus cesserit; virtute tamen totum est*. Vel si parum ejus in talibus auctoritas movet; sanè pro eo, quod Græci dicunt δυνάμει εἶναι, dicemus *esse posse*. Itidem nec *actu esse* dicemus pro eo, quod Greci ajunt ἐνεργείᾳ εἶναι, sed *re*, vel *re ipsâ esse*. E. G. Ovum reapse ovum est; at gallina esse potest. Revera quid est semen; sed potest fieri flos.

† *Sive prologo galeato ad Paulinum.*

A Mathematicorum, & Astrologorum vulgo, habemus *crepusculum*, pro *diluculo*: *solstitium*, pro *bruma*. Ut de priori priùs dicam, duplex statuunt crepusculum; matutinum, & vespertinum: nempe quia non minùs ante Solis ortum, quàm post occasum, lux sit crepera, dubiáque. Sed aliter, qui purè castéque sunt locuti: à quibus *diluculum*, ac *mane*, opponi *crepusculo* solet. Columella lib. XII cap. I: *Primo mane* (villico) *cum familia prodeundum est; & crepusculo, peractis operibus fatigato, redeundum*. Plinius lib. XVIII cap. XXV: *Matutini, vespertinive cognominati, prout alternis eorum mane, vel crepusculo, contingit*. Censorinus de die natali cap. XXIV: *Incipiam à nocte media, quod tempus principium est, & postremum est diei Romani. Tempus, quod huic proximum est, vocatur De media nocte. Sequitur Gallicinium, cum galli canere incipiunt. Dein Conticinium, cum conticuere. Tunc Ante lucem, & sic Diluculum, cùm, Sole nondum orto, jam lucet. Secundum diluculum vocatur Mane, cùm lux videtur Solis. Post hoc Ad meridiem. Tunc meridies, quod est medii diei nomen. Inde De meridie. Hinc Suprema: quamvis plurimi Supremam post occasum Solis esse existiment*. Et mox: *Post supremam dicitur Vesper: ante ortum scilicet ejus stellæ, quam Plautus Vesperuginem, Ennius Vesperum, Virgilius Hesperon appellat. Inde porrò Crepusculum, sic fortasse appellatum, quia res incertæ creperæ dicuntur;*

idque

idque tempus noctisne sit, an diei, incertum est. Post id sequitur tempus, quod dicimus, Luminibus accensis; antiqui Primâ face dicebant. Deinde Concubium, cum itum est cubitum. Exinde Intempesta, id est, multa nox, quia nihil agi tempestivum est. Tum, Ad mediam noctem, dicitur: & sic Media nox. Gloss. Philoxeni: *Crepusculum,* ἡ ἑσπερινὴ ὥρα. Et favet origo, si *crepusculum*, ut puto, ὑποκορισικὸν sit à *crepus*, hoc verò sit ab ערב, ἑσπέρα. Adversus ista obtenditur hoc Servii in II Æn. *Sunt solidæ noctis partes, secundùm Varronem, hæ: vespera, conticinium, intempestum, gallicinium, lucifer. Diei: mane, ortus, meridies, occasus. De crepusculo verò, quod est dubia lux (nam creperum dubium est) quæritur. Et licet utrique tempori possit jungi; usus tamen, ut matutino jungamus, obtinuit: licet Lucanus dixerit, Longa repercusso nituere crepuscula Phœbo.* Etiam in Glossis Cyrilli est: Λυκόφως. *crepusculum, diluculum.* Item, Ορθεινὸς, *matutinus, crepusculus.* Ubi *creperus* legit Vulcanius; *crepuscus*, Savaro. Qui & *crepulascentem horam* Sidonio lib. VIII epist. III vocari ait, non *vespertinam*, ut interpretatus Beroaldus in I, & II Met. Appuleii: sed *matutinam*, ut *crepusculi* vocem cepit Servius. Sed summùm ex his evincas, Servii, Sidoniique ætate, ac deinceps, *crepusculum* pro *diluculo* etiam acceptum. Nobis verò potiores sunt Columella, Plinius, Censorinus: quibus *crepusculum* tantummodo est ab Solis occasu.

Nihilo rectiùs *Solstitium æstivum* dicunt. Quâ parte etiam erravit doctissimus Theodorus Gaza in translatione Aristotelis Hist. Animal. lib. IX, cap. XXII, sive ex Cæs. Scaligeri distinct. cap. XXVIII sect. CXCIII. Verba Aristotelis sunt ista: Ο χλωρεὺς περὶ τὰς τροπὰς τὰς θερινὰς φανερὸς μάλιςα γίνεται. Quæ Gaza sic reddidit: *Vireo æstivo solstitio potissimùm venit in conspectum.* Nempe quia Græcè est τροπὴ θερινὴ, gemino etiam vocabulo sibi exprimendum putavit. Frustra sanè, cùm τροπὴ θερινὴ nihil aliud sit, quàm *solstitium*. Nec fugit hoc acrem censorem Cæsarem Scaligerum, in commentario ad locum memoratum; ubi sic scribit: *Solstitium cùm dicit æstivum, non rectè scripsit. Unum tantùm solstitium est, idque æstivum. Sed bruma dicitur, & non brumale solstitium.* Firmat hæc Maro I Georg.

Humida solstitia, atque hiemes orate serenas.

Quem ad locum pulchrè Servius: *Optanda hæc, quæ per naturam non sunt, quò possit utriusque temporis asperitas mitigari; & æstatis calor pluviis, & frigus hiemis serenitatis tempore.* Ut satis liqueat, hic *solstitia*, & *hiemes*, opponi. Sed fortasse Servius ista hausit ex antiquiori aliquo interprete,

terprete Maronis. Nam ibidem multâ reperias de gemino solstitio. Nempe jam Servii tempore *æstivum* etiam *solstitium* dixisse videntur. Sanè apud æqualem ejus Macrobium quoque legas in Somn. Scipionis cap. VI, *A solstitio hiemali ad æstivum septimo pervenit signo.* Sed hæc ætati tribuenda, qua vixit uterque. Nam Theodosiani sunt ævi scriptores. Etiam apud Censorinum, qui seculo, & amplius, antecessit, cap. XXI scriptum: *Ab æstivo solstitio.* Sed *æstivo* est ab imperito librario; qui periculum putabat, ne bruma intelligeretur. Atqui veteres, uti dictum, tantummodo *solstitium* vocarunt, cùm Sol Cancrum ingreditur: at cum Capricornum, non *solstitium*, sed *brumam* appellarunt. Hinc Cicero lib. II de Nat. Deor. *Solis accessus, discessusque, solstitiis, brumisque cognosci.* Seneca Nat. Quæst. lib. III cap. XXIX de Cancro & Capricorno locutus, *illic*, inquit, *solstitium*, *hic bruma conficitur.* Columella quoque lib. IX cap. XIV, ubi tempora anni dispertitur, priùs ait, *Ab exortu Virgiliarum ad solstitium; quod fit ultimo mense Iunio, circa octavam partem Cancri.* Ac postea: *Ab occasu Virgiliarum ad brumam; quæ fere conficitur circa VIII Calendas Ianuarii, in octava parte Capricorni.* Ajunt, apud Columellam quoque lib. IX cap. XVI legi *solstitium brumale.* Sed verba hæc istic loci non comparent. Atque, ut alibi sic loquatur, de quo nunc inquirendi non est otium, non eò etiam dixerint *solstitium æstivum.* Solumque fuerit hoc argumento, jam Claudii Cæsaris ævo sic loqui cœpisse; collabi jam incipiente puritate sermonis Romani.

Satis immorati sumus *crepusculi*, & *solstitii* vocabulis: quibus cùm alios, tum Mathematicos abuti ostendimus.

Ad Mathesin verò etiam pertinet Musice. Hujus doctores cum vulgo pro *symphoniaco* dicere amant *choraulem*; cujus erat tibiam in choro inflare, choroque præire. Quantum verò hæc differant, vel proverbio istoc edocemur: *Malus choraules, bonus symphoniacus.*

De Physicis nihil nunc afferam: quia pleraque huc pertinent superiori capite nobis dicta, & quæ inferiùs apponam, quando de Medicis, horum progenie, loquar. Venio igitur ad philosophiæ practicæ doctores: ac primùm agam de Morali.

Hic verò me continebo inter duas virtutes; temperantiam, & modestiam. Ad priorem pertinet, quòd promiscuè utantur vulgo *abstinentiæ*, & *continentiæ* vocabulis. Item quòd *luxuriem* vulgo appellant intemperantiam, & vinositatem. Quâ ratione etiam cadat in eos, qui nihil habent: uti parasitos, quos tamen veterum, ut puto, nemo

luxuriari

luxuriari dixisset. Sed iis *luxuries* est immoderata profusio circa victum, & vestimentum. Festus: *Luxa membra è suis locis mota, & soluta: à quo luxuriosus, in re familiari solutus.* Item huc pertinet, quòd, vocum similitudine decepti, *ingluviem*, & *inluviem*, confundunt; quarum illa ab inglutiendo est, eóque ad voracitatem pertinet; hæc ab lavando, eoque sordes designet; ut jam olim Agrœcio monitum. Itaque ex voracitate imbecilles ac pallidos, *ingluvie albos*, dicit Sulpicia in Satyra. At à diuturnis sordibus Tacito VI Annal. dicitur aliquis *obsitus illuvie.* Et fætentem anhelitum esse sæpius ex *oris illuvie*, ait Ulpianus L. XII § ult. de ædilitio edicto. Deque graveolentia corporum similiter usus Jul. Firmicus lib. VI Math. cap. XXXI: *Quorum corpora hircini odoris tristem illuviem desudatis gravibus humoribus evaporent.*

Ad modestiam venio, quàm Philosophi Christiani, Theologos secuti, *humilitatem* nuncupant. Perperam sanè, cùm humilitas vitium sit ejus, qui animo sit vili, abjectoque: eoque nec ambiat, nec custodiat honores virtuti suæ debitos. Nempe aliud est animus *submissus*, sive *demittens* sese; quo nihil Christianæ religioni magis consentaneum: aliud verò animus *humilis*; quod proprie sit *vilis*, *sordidus*, *fractus*: unde Cicero Tusculan. Quæst. lib. V: *Nam cùm statuisset verbera, tormenta, cruciatus, patriæ eversiones, exilia, orbitates, magnam vim habere ad malè, miseréque vivendum; non est ausus elatè, & amplè loqui, cùm humiliter, demisséque sentiret.* In Cantico B. Mariæ, cùm dicitur, *Respexit ad humilitatem ancillæ suæ: humilitas* nec virtus est, nec vitium: sed signatur humilis conditio. Græcè enim est ταπείνωσις, non ταπεινοφροσύνη: quomodo Græci *modestiam* vocant. Vide, quæ ibi Erasmus, Maldonatus, Lucas Brugensis, aliique, annotarunt. Objectant, Speusippo in Platonis Definitionibus *humilitatem* esse *facilitatem animæ, omnis expertem iracundiæ.* Quasi non Speusippus scripserit Græcè: Latini verò pro eo *modestiam* fuerint dicturi.

Qui de civili prudentia agunt, quando varias Rerumpublicarum formas describunt, ineptissimè conventum imperii Romani sive Germanici, vel Ordinum Hollandiæ, aut Belgicæ, *comitia* appellant: quæ populi, non optimatium, aut principum imperii, erant. Ita tamen loquitur Paullus Merula in diatriba de statu Reip. Batavæ †. Sed quid virum optimum, & doctissimum nominamus, cùm pauci aliter loquantur, vel scribant? †*Pag.* 130 *edit. Leidensis in* 32.

Etiam iis, qui de Rep. agunt frequens in ore est, & scriptis, *unio provinciarum*, pro *fœdere*, vel *concordia*. Nempe præter seculorum aliquam-

quanſmultorum auctoritatem, decipit eos vocum aliarum *ἀναλογία*. Nam cùm viderent, à *regendo* dici *regionem*, â *legendo legionem*, à *conciendo concionem*: exiſtimarunt, ſimiliter ab *uniendo* dici *unionem*; eoque *concordiam* ſignari. At claſſicis *unio* ſemper *margaritam* notat: niſi quòd ruſtici etiam ſic dixerint cæpam Pompejanam, vel Aſcaloniam, aut Marſicam ſimplicem; teſte Columella lib. XII cap. X. Gloſſæ Philoxeni: *Uniones, μαργαρῖται μεγάλοι μονόκοκκοι.* Vulgari conſuetudine etiam abripi ſe paſſus eſt Cæſar Scaliger, lib. III de Re Poëtica cap. CIV; ubi de natura ſingulorum loquens, *Quorum*, inquit, *conditio univerſa ſpectat ad unionem.* Quæritur, an non rectum ſaltem ſit *unio*, pro eo, quod Celſo eſt *unitatem facio*. Sanè in Onomaſtico Græcolatino eſt, *Unio, ἑνόω.* Et in Cyrilli gloſſis, *Ἑνῶμαι, unior.* Imò ſic uſus Appulejus lib. II Met. *Unita ratio numinis, religioniſque eſſet.* Ibid. *Numine uniti. Adunare* pro eo maluit Plinius: ut Tertullianus *unare*. Quod ſi ante Appuleii ætatem non dixerint *unire*; quid mirum, ſi nec inde *unio* formarint?

CAP. XXXII.

Perperàm à Medicorum filiis complexionem *dici, pro* temperamento: elephantiaſin, *pro* lepra, *& contrà*: picam, *pro* malacia gravidarum: potum, *pro* potione: apothecam, *pro* pharmacopolio. *Item à Juriſconſultis malè* reatum *poni pro* crimine: noxam, *pro* noxia, *& è contrario*: oppoſitionem, *pro* interceſſione: *ac ſimiliter in aliis peccari. Denique à Theologis vitioſè* ſuperſtitionem *accipi, pro* falſo quovis Dei cultu: ſymbolum, *pro* ſymbola, *& contrà*: articulum fidei, *pro* capite ejuſdem: perſonam, *pro* individuo rationali: perſonarum acceptionem, *pro* vitio non facientis diſcrimen perſonarum: divus, *pro* ſanctus: Sors, *pro* Fors: anguſtiam animi *in Chriſto patiente, pro* angore: acceptilationem *in Deo Patre, pro* agnitione pleniſſimæ ſatisfactionis: indulgentiam, *pro* venia Papali: tonſuram, *pro* raſura: capellam, *pro* ſacello: abuſus Eccleſiæ, *pro* corruptelis, *quæ irrepſerint.*

A Mathematicis, ac Philoſophis, nunc conſiderationem intendam in Medicos, Juriſconſultos, & Theologos.

A barbaris medicis eſt *complexio*, pro temperamento qualitatum naturalium.

ralium. At Latinis est *copulatio*. Rhetoribus etiam sumitur pro conclusione alicujus argumentationis.

Vulgò quoque *elephantiasin* dicunt pro *lepra*, & *lepram* pro *elephantiasi*: quæ etiam confundunt lexicographi. Atqui plurimùm differunt: estque *elephantiasis*, quæ Latinis *vitiligo*; quam, ut Festus ait, etiam ἀλφὸν appellant. Morbo hoc cutis albescit maculis subasperis, sic ut elephanti esse cutis videatur. Vide Cornelium Celsum libro tertio cap. vigesimo quincto.

Itidem vulgò, sed sine veterum exemplo, *pica* à medicis vocatur, quod *gravidarum malaciam* Plinius appellat lib. xxv cap. vi. Dixeris, Græcis nominari κίτlαν; idque, ut Plinius ipse agnoscit, ab ave κίττη. Si igitur κίτlα est *pica* avis, & inde κίτlης vocabulum transfertur ad signandam gravidarum malaciam: nihil obstare, quo minùs Latini etiam, Græcorum more, pro eo possint *picam* dicere. Potuisse olim, fateor. Sed non idem jus nobis, quod olim Romanis. Et quid opus novum fingere usum vocis, ubi nulla urget necessitas? Nec tamen de isto magnopere contendero. Utinam tam verisimili argumento defendere alia liceret plurima, in quibus recessimus à veterum usu?

Potus, pro *pharmaco*, non dicitur; sed *potio* tantummodo. *Potio* verò generale est nomen; & Ciceroni, Varroni, aliis, sumitur, non de eo duntaxat, quod medici exhibent ægrotis; sed insimul vino, zytho, vel alio, quod bibunt sani.

Etiam medicorum vulgus pro *pharmocopolio* dicit *apothecam*, & *apothecarium* pro *pharmacopola*. Nec negare possis, id nomen quoque competere, si generalem significationem attendamus. Nam ἀποθήκη dicitur, ubicunque aliquid reponitur. Sed si pressè, propriéque, cum vett. loqui volumus, *apothecam* potiùs dicemus pro οἰνοθήκῃ, sive grandiori cella vinaria. Ita enim locuti Cicero, Horatius, Columella. Atque hoc etiam nomine Antonium Raudensem in suis ad eum annotationibus taxat Laurentius Vallà. Qui tamen generatim ipse usus in Thucydideâ tralatione suâ lib. vi †: ubi sic reddidit: *Cum nemo obviam prodiret, regressi, castellum apud Labdalum excitant, in summa crepidine Epipolarum, quà parte vergunt ad Megara: ut esset illud apotheca vasorum, atque pecuniarum*. Nempe sic vertit, quia Græcè est: τοῖς τε σκεύεσι, καὶ τοῖς χρήμασιν, ἀποθήκη.

† *Pag. 478 edit. H. Steph. an. 1588.*

A Jurisconsultis recentioribus, quos propterea etiam castigat Budæus, habemus, quòd *reatum* vulgo dicant pro *crimine*. Sed ut nexus

inter ea ſit, idem tamen non ſunt. Sanè *reatus* eſt obligatio ad pœnam: ut inter *crimen*, & *pœnam*, medius ſit *reatus*.

Noxa eſt pœna; *noxia* eſt culpa; prout Cornelius Fronto diſtinguit. Et ſic dicitur quis *ſolvi noxiâ*, h. e. *culpâ: eximi noxa*, hóc, eſt, *pœna*. Sed rectiùs Feſtus; qui ait, *noxam*, & pro *delicto* poni, & pro *pœna delicti:* ac Cajus etiam L. Plebis. D. de rerum ſignif. ait, *Noxæ* appellatione omne delictum contineri. Indéque *noxalis actio*, quæ ex noxa, & maleficio ſervorum, adverſus nos conſtituitur. C. leg. 1 de noxal. action. Prudentius tamen *noxialem ſtipitem* dixit. Sed is ſcriptor vixit multùm jam collapſâ puritate ſermonis Romani. *Noxialis* enim eſt à *noxia*; quo *maleficium*, non *pœna*, ſignatur. Si voles, confer cum iſtis, quæ habet Auſonius Popma in III de Differentiis verborum.

Nec placet *oppoſitio*, pro *interceſſione: ingredi in materiem*, pro in *cauſſam: proceſſus criminalis*, ubi Cicero, *diſceptatio*, *quæſtio*, *iudicium: una maxima*, pro *regula*, vel *axiomate*, vel *theoremate catholico: copia* teſtamenti, vel epiſtolæ, pro *apographo*, ſive *exemplo: tenor* epiſtolæ, pro *argumento*, ſive omnibus iis, quæ continentur. Sed in nonnullis horum ſolùm ſemibarbari peccant.

At longum ſit referre, quoties munditiem ſermonis negligant Theologi: ac primùm, quando *ſuperſtitio* ab iis appellatur, cùm certe verborum, aut geſtuum obſervationi, vel alicujus rei uſurpationi, effectus adſcribitur, neque naturæ rationi, neque verbo Dei, ſubnixus; ut meritò, qui id facit, vel præſtigiator, vel dæmoniacus, exiſtimetur. Caſtæ verò Latinitatis auctoribus, ut Budæo etiam obſerva-
*Pag.649 tum Annotationibus in Pandectas *, *ſuperſtitio* potiùs dicebatur, quod nunc appellant *ſcrupuloſitatem conſcientiæ* in rebus licitis: atque itidem *ſuperſtitioſos* vocabant, quos nunc vocitant *ſcrupuloſos*. Nempe olim *ſuperſtitio* erat, quæ Græcis δεισιδαιμονία: hoc eſt, abſurda divinæ potentiæ formido: unde Tullius in primo de Natura Deorum *religionem*, ac *ſuperſtitionem*, eo diſtinguit, quòd illa ſit pius Dei cultus; hæc inanis Dei metus.

Iidem Theologi dicunt, ut convivæ ſinguli ad ſymbolum conferre ſolent portionem ſuam: ſic Apoſtolos ſingulos ad Symbolum, quod *Apoſtolicum* vocatur, contuliſſe aliquem fidei articulum. Ubi bis peccant: priùs, cùm *ſymbolum* ajunt pro cœna ſumtu communi facta: quippe ea *ſymbola* dicitur. Plauti, Terentiique loca, quæ in contrarium adferunt, corrupta ſunt; ut videre eſt ex melioribus codd.

codd. de quo plura attuli libro de tribus Symbolis. Alter est error, cùm vocitant *articulos fidei*, quos *capita* ejus nominare oportebat. Sanè nolim sic loqui, ut dicam propterea, eos statuæ caput habere: sed tamen hoc fas sit promere, valde eum videri Latinitatis incuriosum, qui, cùm videat, Plautum dicere Truculento †: *Capita rerum mihi expedite:* † *Act. 4. sc Egone tibi.* ac Ciceronem etiam sciat ad Atticum * scripsisse: *Quoddam caput legis* * *Lib. 3. ep. 15.* *Clodium in curiæ poste fixisse*: eodemque modo esse locutum Cælium non nesciat: malit tamen nihilominus, *articulos fidei*, dicere, quàm *capita*, more Græcorum, quibus vocantur κεφάλαια τῆς πίστεως. *Articulos* verò potiùs pro *partibus* posuere. Ut L. I. De divisione rerum: *Summa rerum divisio in duas partes deducitur. Nam aliæ sunt divini juris, aliæ humani.* Et L. IX. D. de statu hominum: *In multis juris nostri articulis deterior est conditio feminarum, quàm masculorum.* Aliqui arbitrantur, majores illas librorum sectiones non *capita* modò, quod superiùs † negabamus, sed ὑποκοειστικῶς quoque *capitula* dici posse: id- † *Cap. 26.* que quia Tullii ipsius sit in primo de Legibus: *Nec verò ferent* (Epicurei) *te primum capitulum optimum prodidisse: in quo scripsit, nihil curare Deum, nec sui, nec alieni.* Quomodo & Nizolius legit: sed perperam, cùm in melioribus codd. sit, *caput libri optimi*. Nec caput hic aliud, quàm *propositionem*, vel *sententiam* notat, sive, ut Epicurus ipse vocabat, κυρίαν δόξαν. Nec, si *capitulum* Tullius dixisset, aliter accipi conveniret. Hæc igitur & ipsa ostendunt, potiùs *capita fidei*, quàm *articulos*, appellari convenire.

In hisce Christianæ fidei capitibus ajunt tres in Deo statui personas. Existimo, Græcos commodiùs nuncupare ὑποστάσεις. Sed de voce *personæ* in sacrosancto hoc argumento litem nulli movero: quia satis est, si de re conveniamus. Sed extra hoc argumentum vocabulo eo non sic utar. Nec enim de hominibus dixero, *duæ*, vel *tres personæ adveniunt*. Quippe *persona* tum *larvam* notat; tum affectiones, quibus distinguimur: ut quod quis princeps, vel subditus; juvenis, vel senex; dives, vel pauper; maritus, vel cælebs; parens, vel filius; & sic in cæteris. Ita dixero, *Non hoc personam judicis decet: non convenit personæ militis* &c. Et hoc movit Vallam, ut culparet Boëthium, qui volebat, esse substantiam rationalem individuam. Verùm Valla loquitur de usu veterum Romanorum: Theologis verò laxiùs vox sumitur: quale, ut dixi, cùm in Deo tres statuunt personas. Iisdem etiam frequens, *personarum acceptio*: ut Græcis προσωποληψία. Ubi *personæ* vocabulo more veterum utuntur. Sed pro eo, quod ajunt, in Deo

non esse acceptionem personarum, mallem dicerent, *non facere personarum discrimen:* quomodo Valerius Maximus ait: *Neque virtus haustum suum cum aliquo personarum discrimine largum, malignumve præbet; sed omnibus æqualiter exposita.*

In primo Symboli hujus capite profitemur, nos credere in unum Deum: ubi ab *Dei*, vel *Deorum* nomine distingui solet nomen *Divorum*. Atque eo vocabulo non Theologi solùm abuti solent; sed etiam Jurisconsulti, & Legislatores. Trifariam verò receditur à significatione eâ, quam habuit apud antiquos. Primùm cùm *Divos* vocant defunctorum eos, quos sanctorum, ac beatorum in numero esse convenit. Hanc loquendi formam etiam in Retractationibus suis reiicit Bellarminus. Eandem his verbis refellit Joannes Filesacus, Theologus Parisiensis, de idololatria politica cap. 1: DIVI *agnominationem, ut dicam, quod sentio, uni Deo convenire, germano vocis significatu, planè contendo: communi, & vulgari loquentium usu, vix ante seculum attributam iis video, qui sanctitatis, ac beatitatis suæ certissima, & vivi, & mortui, argumenta dederunt. Longolii, aut alterius persimilis Ciceroniani scriptoris, delicatum fastidium nihil moror; cui* SANCTI, *vel* BEATI *vox palato non arridebat, ac nescio quid barbari sapiebat.* Continuò addit: *Divos, & Divas, profanis scriptoribus, nihil aliud, quàm Deos, & Deas, significare, certissimum est; ut Divus Apollo, Diva Minerva, & similes locutiones, quoties occurrunt: & nullus, nisi qui à literis humanioribus alienus, id negaverit.* Alter, majorque vocabuli abusus is dicendus, quod *divos* appellant Cæsares defunctos, bonos, malos. Nam gentiles quidem sic loquebantur: sed postquam sacris quibusdam ritibus in Deos essent relati: quæ consuetudo moribus nostris non obtinet. Sed maximè spissus error est ille, quando Cæsares etiam *Divos* vocant, qui supersunt. Quippe Romanis *Divi* sunt vocati, vel qui ex hominibus morte obitâ cælo erant locati; quemadmodum Servius ait lib. v Æn. vers. 45; & lib. XII vers. 39: vel qui semper in cælis egissent; quæ Varronis, & Atteii, sententia fuit: quibus *Divi* sunt perpetui; *Dii*, qui propter sui consecrationem timentur; ut Dii majores. Maro promiscuè *Deorum*, & *Divorum* nomen usurpat. Nec sanè dubito, quin *Divi* sit ex *Dii*, interjecto digammâ Æolico; ut factum in aliis tam multis. Nec iis, quæ diximus, obstare existimandum, quòd Augustus ab Horatio † *divus* audit, dum superstes. Quippe vivus is flamines habuit, non in Urbe quidem, attamen in provincia; ut Dio scripsit, ac in Italia quoque: quâ de re ita Suetonius*: *Templa quamvis*

† *Lib. 3. od. 5.*

* *In August. cap. 52. Pluria vide operis nostri de idololatria origine & progressu lib. 3 cap. 17.*

quamvis sciret etiam proconsulibus decerni solere: nullâ tamen in provinciâ recepit, nisi communi suo, Romæque nomine. Nam in urbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore. Hæc sanè nihil ad Cæsares nostros; quibus superstitibus nemo templa, vel aras erexit, aut flamines constituit.

In enarratione ejusdem capitis, quando credere nos dicimus, creatorem cæli, & terræ, etiam comprehendi ajunt gubernationem universi: neque enim sortem dominari rebus humanis, sed providentiam divinam. Sed *Fortunam* pro *Sorte* dici oportuit. Scio, apud Horatium † legi, *Seu Sors, seu Ratio.* Sed & istic, & omnibus similibus in locis, *Fors* legi debet: quod satis sciunt, qui meliores manu exaratos codices versarunt. † *Sat.* I *lib.* I.

In capitibus, quæ deinde in Symbolo consequuntur, ubi de Passione Christi agitur, sic scribunt: *Dominus meus Iesus Christus inenarrabilibus animi sui angustiis me ab angustiis, & cruciatibus inferni liberavit.* De re adsentio. Sed ut *loci*, vel *temporis angustiam* rectum scio: ita *angustias animi* pro *angore*, vel *anxietate*, non dixero.

Multi quoque, quòd Christus Passione suâ satisfecerit pro peccatis nostris, id ratione Dei Patris appellant *acceptilationem*. Quomodo pro barbaro *quitancia* dicere non modò Cornelius Crocus jubet: sed etiam Hadrianus Junius in Nomenclatore suo. Sed ex Ulpiano constat, *apocham* appellari, quando eò cessat obligatio, quia pecunia verè est soluta: *acceptilationem*, si non soluta sit, sed perinde habeatur ac soluta. Unde Theophilus reddit, εἰκονικὴν καταβολὴν ῥήμασι τυπικῶς γενομένην: glossarium juris, τὴν εἰκονικὴν λῆψιν, τὴν τύποις μόνοις καὶ σκιᾷ σώζουσαν τὸ λήψεως, οὐ καὶ ἔργῳ. Quare non assentiendum Theologis, qui *acceptilationem* vocant, cùm dicere volunt, Christum Deo Patri pretioso sanguine suo pro peccatis nostris plenissimè satisfecisse. Sanè Socinum sic loqui, mirum non est; sed eos, qui ejus sententiam refellunt, quando de satisfactione Christi scribunt.

Sunt & alia Ecclesiastici usus, quæ temere abeant ab usu veterum. Sanè Papalem potiùs *veniam* dixero, quàm *indulgentiam*: cùm posteriori hoc denotetur propensa nimium voluntas aliquid permittēdi.

Etiam, quæ Græcis εὐχολόγια, *preces horarias* vocare malim, quàm *horas*: quemadmodum & *librum*, vel *codicem*, *precum horariarum* præferam appellationi *breviarii*: ut quo longè aliud notetur, sicut ex Tranquillo liquet: nempe codex nomina, ac reditus annuos, similiaque, breviter, ac summatim, complectens.

Nec placet, quòd & *tonſuram* vocant in ſacerdotibus, quæ *raſura* dicenda. Quamquam Græcis interdum confunduntur κείρεσθαι, & ξυρεῖσθαι. Quæ optimè diſtinxit Tiberius apud Dionem †: Κείρεσθαί μετὰ προβάτων, ἀλλ' οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι. *Tonderi pecus, non radi volo.* Latini etiam ſemper diſtinguunt: quibus alii *capillati*, alii *tonſi*, alii *raſi*, alii *vulſi*. *Capillati* iidem ac *intonſi*; quales pueri, & ſequior ſexus. *Tondebantur*, quibus capilli forpice reſecti. *Radebantur* novaculâ ad vivam cutim. *Vulſura* fiebat volſellis, pice, reſinâ, aut medicamentis. Sed *vulſura* interdum cum *raſura* confunditur; *tonſura* Latinis cum *raſura* non item. Quare nec placeat, *jus tonſuræ*, pro *jure raſi verticis*.

† Lib. 57. pag. 698. edit. H. Steph.

Capella etiam malè dicitur pro *ſacello*; ut *capellanus* pro *ſacellano*, vel potiùs *à ſacello*: ut ſiquem Regi dicas eſſe *à ſacello*.

Pro *abuſibus* Eccleſiæ dixero *corruptelas*. Haut aliter nempe, ac in rebus civilibus loquimur; quando hîc par ratio.

CAP. XXXIII.

De adjectivis in falſa ſignificatione ſumtis. Quomodo à Theologis dicitur aqua benedicta, *pro* ſacra: devotus, *pro* religioſo: demeritum, *pro* peccato: infernus, *pro* inferis. *Imò in omni ſtudiorum, ac vitæ genere, talia obtinent quàm plurima: ut* alta vox *pro* clara: amantiſſimus, *pro* cariſſimus: archiater, *pro* mediorum præcipuo: bruta animantia, *pro* rationis expertibus: curialis, *pro* aulico: diſcretus, *pro eo, qui prudenter cuncta diſcernat:* expertiſſimus, *pro* experientiſſimus: extractum, *pro* excerpto: ferox, *pro* ſævo: fortis, *pro* munitus: gratioſus, *pro* feſtivo, *&* eleganti: hoſpitale, *pro* xenodochio: luſcus, *pro* ſtrabone: lingua materna, *pro* vernacula: mechanicæ *artes, pro* ſellulariis: minerval, *pro* didactro: minutæ, *pro* primis perſcriptionibus: modicum, *pro* exiguo: neutralis, *pro* medio: plebejus, *pro eo* qui de plebe, *& è contrario:* practicus, *pro* gnaro uſus forenſis: præſidens, *pro* præſide: prætextatus ſermo *pro* honeſto, caſtoque: promercale *pro* venale: purus, *pro* merus: quota, *pro* parte: regius vates, *pro* rege vate: ſordidatus, *pro* ſordidus: ſecundo Kal. *pro* poſtridie: ſeptimana, *pro* hebdomas, *vel* hebdomada: ſeſtertium, *pro* mille nummis ſeſtertiis: ſocius, *pro* ſodali: ſtudioſus, *pro Græco* σπουδαῖος: ſuſpenſus *ab officio, pro* ſummotus, *vel* abſtinere juſſus: unus, *pro* quiſpiam.

HÆc fere ſunt, quæ de ſubſtantivis occurrebant. Nunc de adjectivis loquamur. Ubi non minùs à plurimis Theologis recedi

ſolet à puritate dictionis Romanæ. Ut cùm dicunt, *Aqua benedicta*, pro *ſacra:* aut *devotus*, pro *religioſo*, quæ plurimùm diſtant: aut *demeritum* pro *peccato*, cum *demereri* ſit *merendo* obſtringere: aut *prælatus*, pro *antiſtite:* & fortaſſe non multò melius eſt, cum *inferni* voce utuntur pro *inferis*. Sic ubi in Symbolo, quod *Apoſtolicum* vocatur, eſt *Deſcendit ad inferos:* in Aquilejenſi erat, *Deſcendit ad inferna*; ut teſtis eſt Rufinus, expoſitione Symboli: qui liber inter Cypriani ſcripta invenitur. Ab Symbolo Romano utrumque abfuiſſe, ex eodem cognoſcimus: de quo egi libro de tribus Symbolis. *Inferos* autem Latinè potiùs appelles, quàm *inferna:* quia hoc veteres ſemper uſi adjectivè: unde *inferni Dii*, *aquæ infernæ*, *inferna ſtagna*, aliaque id genus legas. Eóque illud Aquilejenſis, ſeu Aquilegienſis Symboli, haut aliter excuſàris, quàm quòd κατ' ἔλλειψιν ſic dicatur, pro *ad loca infera*. Sed cùm ἐλλείψειν iſtiuſmodi neſciant, qui purè locuti: ſatius eſt loqui cum antiquis.

Quia de Theologis dixi, animus erat proficiſci ordine ad Juriſconſultos, Medicos, cæteros: uti in ſubſtantivis ſuperiori capite agebamus. Sed quæ ſeſe animo offerunt, magnam partem ejuſmodi ſunt, ut referre vix queas ad certam diſciplinam, aut facultatem. Labore igitur eorum faciliùs defungar, ſi ſervemus literarum ordinem.

Altâ voce eſt pervulgatum, barbarum tamen. Pro eo *clarâ* dicunt Plautus, & Horatius.

Amantiſſime pater, vel avuncule, ſcribi ſolet. Pro eo dicendum, *chariſſime*. At *amantiſſimus* eſt, non qui maximè amatur, vel amari debet; ſed qui amat maximè.

Archiatrus, ἀρχίατρος, naturâ quoque eſt adjectivum: ut & ſimplex ἰατρὸς, ac Latinis *medicus*: hic *vir*, illic ἀνὴρ intelligitur. Sed perperam vulgò vocatur medicorum primus; quaſi qui inter eos is habeat ἀρχὴν: quâ formâ dicimus *archiepiſcopus*, *archidiaconus*, & ſimilia. Antiquis enim eſt principis medicus, ἄρχοντος ἰατρος: quod & Caſaubonus monet in xv Strabonis.

Bruta plerique omnes appellant, quæ Græcis ſunt ἄφωνα. Atqui *brutum* ſignat *immobile*; ut innuit Servius in x Æn. vel *grave*, atque *obtuſum*; ut explicat Nonius: vel μωρὸν †; ut interpretantur gloſſæ vett. Itaque & hominum quidam ſunt bruti; ut indicat, quòd Junio *Bruti* cognomen ſit inditum, quia ſtultitiam ſimulârat: & contrà beſtiæ quædam brutæ non ſunt; uti elephantus, canis, alia: at verè animal brutum ſus; cui Chryſippus, & Varro, dixere animam pro ſale

† *Stultum.*

sale datam, ne putisceret. Certè non quævis animalia, quæ ratione destituuntur, eadem esse bruta, vel illud Plinii indicat lib. xi cap. xxxvii: *Bruta existimantur animalium, quibus cor durum riget; audacia, quibus parvum est; pavida, quibus prægrande.* Manifestè etiam brutum & callidum, in ipsis mutis animantibus, opponit Plinius lib. ix cap. xxix: *Polypus*, inquit, *cùm alioqui brutum habeatur animal, ut quod ad manum hominis adnatat, in re quodammodo familiari callet.* Ac subiicit deinde, in quo vafricies ea reluceat. Lactantii tamen est lib. de Ira Dei cap. vii: *Proprius homini sermo est: tamen & in brutis quædam similitudo sermonis.* Sed hîc *mutis* minùs convenisset, quia deinceps ostendit, inesse bestiis, si non sermonem, saltem aliquid simile sermoni. Præterea negare non possumus, rationis expertia præ homine bruta videri, & in ipsis ἀλόγοις * alia aliis magis esse bruta. Unde Cæsar Scaliger lib. ii de Hist. Animal. sect. c xxxiii: *Elephantus terrestrium omnium maxima bellua; sed non maximè bruta.*

rationis expertibus

Curialis malè dicunt pro *aulico:* quomodo Joannes Salisberiensis ante annos quingentos inscripsit libros viii de nugis Curialium. At Plauto *curiales*, qui ejusdem curiæ; ut *tribules*, qui ejusdem tribus.

Discretus veteribus semper passivum de iis, qui secernuntur; ut *discreta femina:* nunquam vero activum pro eo, qui rerum momenta discernit; quomodo dicunt virum *discretum*.

Expertus vulgò medicus dicitur: sed potius pharmaco convenit. Ut apud Scribonium Largum, præfat. ad C. Julium Callistum: *Non solùm, quas* (compositiones) *desiderasti; verùm etiam siquas alias expertas in præsenti habui, in hunc locum contuli.* Sic Cicero pro Cornelio Balbo: *Experta, atque perspecta virtus.* Livius initio libri xxi: *Haut ignotas belli artes, sed expertas primo Punico bello.* Item, *Experta prodimus*, apud Plinium lib. xvi cap. xiii. Est & Suetonii in Tiberio cap. xix: *Confidens, ut ajebat, ostento, sibi, ac majoribus suis in omni ducatu expertissimo.* Medicum verò, vel alium multa expertum, non ἁπλῶς *expertum*, vel *expertissimum*; sed *experientem*, & *experientissimum*, dixeris. Sic Tullius iii in Verr. *experientissimus, ac diligentissimus arator.* Et iv in eundem: *C. Cacurii, promtissimi* (Lambin. *promti*) *hominis, & experientis.* Pro Cluent. *C. Aurius, vir fortis, & experiens, & domi nobilis.* Similiter Horat. lib. i. epist. xvii, *Experiens vir.* Et Ovid. xiv Met. fab. v.

Neritius Macareus, comes experientis Ulyssei.

Eodemque modo usurpatur L. ex aula C. de privil. eorum, qui in

in ſac. palat. militant. Vix etiam *expertus* pro eo reperias, qui aliquid comperit. Ut, *Expertus ſum ejus nequitiam, vanitatem, iracundiam; fidem bonam, malam.* Necpro illo Ciceronis, *Id certis auctoribus comperi,* dixerim, *expertus ſum.* Quod potiùs valet *tentavi, exploravi, periculum feci.*

Extractum ait vulgus legulejorum, pro *excerpto.*

Ferocem uſurpant pro *ſævo*, ac *crudeli*: cùm nomen id conveniat elato, ſuperboque animo. Unde *ferox* aliquis dicitur *formâ*, apud Plautum; *fortunis*, Attio; *robore corporis*, Tacito in primo Annal. *victoriâ*, & *viribus*, Livio lib. I. Cui & *juvenes* dicuntur *feroces.* Uti *Latium ferox*, Horatio; & *ferox Hector.*

Fortiſſimam vocem *civitatem*, quæ multa animi fortis dedit exempla: qualis Athenienſis, ac Spartana. Sed de ea, quæ naturâ, vel arte ſit munita, perperam ſic loquuntur. Cæſaris eſt: *Longè firmiſſima totius provinciæ civitas.*

Gratioſus vulgò dicitur, qui Gallis *gratieux*, Græcis χαρίεις. Itaque Vibius ille Criſpus, quem Fabius † dicit *ingenii jucundi, & elegantis*; † Lib. 5. cap. 13. *gratioſus* ab iis diceretur. Item *gratioſam* vocarent, quæ formâ, & moribus, eſſet bellis. Sed Latinis *gratioſus* aliud eſt: ac, ut Agellius indicat lib. IX cap. XII, nunc activè, quod rarum eſt, dicitur de eo, qui gratias adhibet, ſive qui favet: nunc verò, quod crebrius, paſſivè, de illo, qui gratias admittit, ſive cui favetur. Ut cùm Cicero Plancium ait *tribulibus gratioſum*: hoc eſt, multum apud eos gratiâ valere, & auctoritate.

Hoſpitale advenis ſolum, apud Plinium legas lib. XVII cap. X. Seneca epiſt. CIII, hunc mundum, quia nos peregrinos excipit, *hoſpitalem locum* nuncupat. Fortaſſe his exemplis defendi utcunque poſſit, quòd *hoſpitale* vocant domum publicam, peregrinos excipientem. Sed malim, Græcorum exemplo, vocare *Xenodochium*: ξενοδοχεῖον, τὸ τοὺς ξένους ὑποδεχόμενον, ut ait Suidas. Habes L. XXXI, Cod. De epiſc. & cler. Si tamen etymon ſpectes, cauponis etiam conveniat: ut ξενοδόχος *caupo*. Sed ſine dubio publica xenodochia, qualia in civitatibus majoribus, id nomen præcipuè merentur.

Luſcos paſſim audias vocari, qui ſunt ſtrabones: quod inde eſt, quia Celticum *louſche*, & Belgicum loſch, è *luſcus* deſcendunt. Verùm veteribus *luſcus* eſt *unoculus*, ſive Græcè malis, μονόφθαλμος; qui Martiali *deſioculus*, quoniam alter oculus deſiat: Plauto autem *cocles*, quaſi κύκλωψ. Cyclopes enim μονόφθαλμοι. Id *luſcum* eſſe, indicat,

quòd Juvenalis sat. x Hannibalem vocat *luscum ducem*. Alterum enim frigore oculum amiserat; ut ibi annotat vetus interpres. Sanè unoculum fuisse, etiam Livius de eo prodidit, ac Plutarchus initio vitæ Sertorii. Martialis quoque est lib. III epig. VIII:

Thaida Quinctus amat. quam Thaida? Thaida luscam.
Vnum oculos Thais non habet: ille duos.

Ubi, cùm dicitur, *ille duos*, ἀπὸ κοινοῦ repetendum, *non habet*. Nam sententia est, Thaida scortillum naturâ altero carere oculo: sed Quinctum, qui talem amare possit, verè utroque carere: non quasi cæcus sit naturâ, sed quia affectu, stultoque amore sit cæcus. Idem lib. IV, ep. LXV:

Oculo Philænis semper altero plorat.
Quo fiat istud quæritis modo? lusca est.

Eo, inquit, uno duntaxat oculo plorat, quia alterum, quo ploret, non habet. Idem lib. IX ep. LIX, in luscum furem; sed uno plus oculo, quàm alii duobus, videntem:

Aspicis hunc uno contentum lumine.——

Et postea:

Hunc tu convivam cautus servare† memento.
Tunc furit, atque oculo luscus utroque videt.

† *Id est, observare.*

Est & Hieronymi in scriptoribus Ecclesiasticis: *Acacius, quem, quia luscus erat, μονόφθαλμον nuncupabant.* Ubi Sophronius, ἐπειδὴ ἑνὶ ὀφθαλμῷ πηρὸς ἦν.

Maternam linguam, pro *vernacula*, audias sæpe. Nec negari potest, eandem esse. Non tamen sic veteres locuti: quos solos æmulari oportet.

Mechanicas artes, patrocinante Calepino, perperam dicunt pro sellulariis illis cerdonum, sive illiberalibus, quas Græci βαναύσους appellant. Operâ quidem manuum in mechanicis opus; sed magis ingenio: ut ex Aristotelis Mechanicis, ac Vitruvio liquet. Item Mechanicis Athenæi, Apollodori, Heronis, & aliorum. Sic Lucilius apud Festum: *Sicut Mechanici cùm alto exiluere petauro.* Sueton. Vespas. cap. XVIII: *Mechanico quoque, grandes columnas exiguâ impensâ perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro commento non mediocre obtulit.* Similiter Seneca ep. LXXXIX, & Paullus L. XXXI. Si putator. D. ad L. Aquiliam. item L. II. C. de Excusat. artic. Plura si voles, vide, quæ de Mechanicis artibus diximus opere de natura, & nexu, atque usu omnium disciplinarum.

Minerval

Minerval item adjectivum, quod & *Minervale*: ubi *as* intelligitur. Eo significatur non τὸ διδακτρον, etsi ita in veteri Onomastico vertatur, & vulgò sic accipi soleat: sed munusculum id, quod discipulus, primùm in scholam receptus, dabat doctori suo. Quo de vide ex Varrone, & aliis, notata Nicolao Loënsii Ἐπιφυλλίδων lib. II cap. XIII.

Minutas audias è leguleiis, pro pactorum perscriptionibus primis, sive schedis, vel adversariis, unde quid postea concinniùs exscribitur. Sunt qui *pittacium* vocent. Sed est hoc index, vel libellus pice illitus. A πίττα† est πίτταξ πιττάκιον, unde *pittacium* Lampridio. † *Pix.*

Modicum, pro *pusillo*, passim obtinet: cùm ita dicatur antiquis, quod intra modum se continet: cui contrarium, *immodicum*, quod modum excedit. Sanè, non, quicquid non immodicum, id pusillum; quia *modicum* interjectum est inter *exiguum*, & *immodicum*. Nempe quod exiguum, idem veriùs est intra modum. Cicero lib. IV epist. ad Servium Sulpitium: *Modicè hoc faciam, aut etiam intra modum.* Quæ verba etiam Agellius adducit lib. XII cap. XIII. Sic verò explicat: MODICE *dixerat, id est, cum modo æquo, & pari: deinde, quasi hoc displiceret, & corrigere id vellet, addit*; AUT ETIAM INTRA MODUM. *Per quod ostendit, minùs sese id facturum esse, quàm quod fieri modicè videretur: id est, non ad ipsum modum, sed retro paululum, & citra modum.* Similiter *modicè* medium est inter *frequenter*, & *rarò*. Unde Columella: *Magisque conducere agricolæ, frequenter id potiùs, quàm modicè facere.* Quamquam verò *modicus* nunquam pro *exiguo* ponatur: videntur tamen Stoici, miri verborum aucupes, *modicum* accepisse, tanquam intra mediocritatem. Sanè Tullius in Paradoxis Stoicorum sic scribit: *Meam autem quoniam pecuniam contemnis, (& rectè: est enim ad vulgi opinionem mediocris, ad tuam nulla, ad meam modica) de mea silebo, de te loquar.* Videtur autem jam Domitiani, ac Trajani ævo etiam pro *exiguo* usurpatum. Nam Taciti est lib. V Hist. *Claudius, defunctis regibus, aut ad modicum redactis.* Ac apertiùs quoque lib. III epist. III: *Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica, vel etiam nulla materia.* Nec aliter Tertullianus, cùm lib. adversus Praxeam hunc adducit Scripturæ * locum: *Propter hoc minoratus à Patre, modicum citra angelos.* Quippe hic Græcè est βραχύ τι: quod potiùs est *paullisper*. Item adducit illud eodem loco: *Modicum adhuc temporis vobiscum sum.* Qui locus est ex Joan. VII. 33. Ubi Græcè est μικρὸν χρόνον, *paullisper*, sive *exiguo tempore*. Idem lib. II adversus Marcionem: *Nec magnus*

* *Ad Heb.* 2. 7.

vobis placet, nec modicus. Ubi manifestè *modicum* vocat, quod priùs dixerat *pusillum*. Hæc sanè ostendunt, utcunque necdum optimo Tullii ævo, imò nec ante imperium Flaviæ gentis, fuerit in usu; eoque homini eleganti ita loquendum non sit: neutiquam tamen censendum esse barbarum, ac Sorbonicum; ut notis in Cic. Catonem scripserat Carolus Langius, is quem Belgarum optimum, doctissimumque initio operis de Constantia Justus Lipsius appellat. Sed sic quidem Langius in editione, quam Guiljelmus Sylvius exhibuit. Eâ verò quam Andreas Schottus postea dedit, dicere contentus est, usum *modici*, pro eo, quod *mediocre*, esse Latinum: pro *exiguo* autem, alienum. Et sanè, si sic jam Severi ævo, imò & Trajani, loquebantur homines doctissimi; quid attinet, id vocare Sorbonicum: cùm Sorbona demum ante annos circiter quadringentos, puta anno CIↃCCLII à Roberto, divi Ludovici Regis fratre, fuerit instituta?

Neutralia nomina, & *positionem neutralem*, apud Fabium legas lib. I cap. IV, & V. Etiam *verba neutralia* Grammaticis est pervulgatum. De cujusmodi artis vocabulis non contendimus. At probare non possum, quod vulgo etiam *neutrales* dicantur, quos Cicero *medios* appellat.

Patibilis qualitas vulgo nuncupatur, quæ Aristoteli παθητικὴ ποιότης. Sed Latinè *afficientem* dixero, quia animum afficit, vel corpus. Nec tamen hîc valde adverser. Scio obiici, illa in *bilis* passivè sumi; ut *visibile*, quod videri potest; *probabile*, quod probatur; *impenetrabile*, quod nequit penetrari. Sed id non est perpetuum. Nam Maroni *penetrabile frigus*, quod penetrat. Sic *delectabile*, quod delectat: *intestabilis*, qui nequit testari: *sonabile*, quod sonat. Quare per me licet, ut color, odor, similiaque sensuum objecta, philosophis dicantur *patibiles qualitates*, quia afficiunt sensus, & passionem adferunt. Nam sentire est pati: sed passio ea est perficiens, non perimens, sive corrumpens.

Plebejum aliquem dicunt, quia sit *de plebe*; *de plebe* esse ajunt, quia sit *plebejus*: cùm hæc plurimùm distent. Nam *de plebe* significat ordinem; *plebejus* autem genus dicit. Sic M. Cicero plebejus quidem erat: nec enim è patricia erat familia, sed equestri duntaxat: idem tamen, cùm ædilis curulis, prætor, consul foret; de plebe esse minimè dicendus fuit. Potuere nimirum & *plebeii* esse, qui curulem gererent magistratum; & *de plebe* esse, qui patricii forent: ut qui sua decoxissent, aut ob mores Senatu essent ejecti. Sic *patricios* cum *nobilibus* confundunt. Cicero orator, novus homo fuit; ac, gesto curuli

magi-

magistratu, suæ solùm imaginis ponendæ jus habuit. At filius ejus, qui patris imaginem in armario habuit ligneo, nobilis fuit: ut de se tale quid dicere potuerit, quale de quarto rege Livius lib. I: *Ancus Martius, nobilis unâ imagine Numæ.* Patricius tamen non fuit; nec vel nepotes, si quos habuisset, nobiles esse potuissent; quia non duxissent originem à Patribus illis, quos Romulus, & reges cæteri, Patres creassent; unde orti dicebantur *majorum gentium patricii:* nedum iis, qui exactis regibus ad supplendum Senatum essent electi à Bruto; à quibus qui genus ducerent, vocati sunt *patricii minorum gentium:* vel postea etiam Senatusconsulto sunt in patricios relati; quomodo gens Claudia, cùm è Sabinos commigrâsset Romam, allecta est inter patricias: vel lege etiam iis essent adscripti; ut lege Cassiâ à C. Julio Cæsare, lege Sæniâ ab Augusto in patriciorum ordinem adsciti. Unde Tacitus sic de Claudio lib. XI: *Iisdem diebus in numerum patriciorum adscivit Cæsar vetustissimum quemque è Senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus majorum, & L. Brutus minorum gentium appellaverant; exhaustis etiam, quas dictator lege Cassiâ, & princeps Augustus lege Sæniâ sublegêre.*

Practicus bonus dicitur vulgò: pro eo Budæus in Forensibus dicere jubet, *homo non modò juris scientissimus, sed etiam formularum ac forensis usus callentissimus.*

Præsidens pro *præside* etiam legas apud Pseudoprosperum in Antiquitatibus Hethruscis.

Prætextatus sermo, si audimus Paullum Diaconum in Festi epitome, is dicitur, qui nihil habet obscenitatis. Sed non intellexit Festum. Nam *prætextata verba* sunt, quæ obscena. Tranquillus Vespas. cap. XXI: *Erat enim dicacitatis plurimæ, & sic scurrilis, ac sordidæ, ut ne prætextatis quidem verbis abstineret.* Agellius lib. IX cap. X: *Tot & tam evidentibus, ac tamen non prætextatis, sed puris honestisque verbis, venerandum illud concubii pudici secretum dixisse.*

Promercale, pro *venale*, usurpat Angelus Politianus, cùm in tralatione Herodiani ait *promercale imperium*. Sed Catoni, Columellæ, Suetonio, Agellio, atque omnibus antiquis, *promercale* vocatur, quod quis venale habet extra ea, quæ usui suo servat. Quare laxè etiam nimis Onomasticon vetus: *Promercalia, ὤνια.*

Purus Grammaticus, pro *merus*, non est ejus, qui sese purè loqui studeat. Nam *purus* idem est ac *immaculatus*, ab Hebræo בר *bar*; quod idem notat, sive per cholem, *bor*, h. e. *puritas.*

Qualis liber vulgò audias, pro eo, ubi dici debuit, *quis liber*, vel *quid libri?*

Quota pro *parte* barbarum est. Ut *de quota litis paciscitur:* pro *depacisci partem rei controversæ.*

Regens Collegii vulgare est, pro *moderatore*; sed veteribus ignotum.

Regium est, quod est regis; non rex ipse. Etsi igitur plerique pro Davide dicant *regium Prophetam*, vel *psaltem:* malim tamen, *rex propheta*, vel *psaltes.* Potiùs Nathan dicatur *regius propheta:* etsi non quatenus propheta, quomodo *vir Dei* erat.

Sordidatam de quavis sordida ne dixeris; sed de ea duntaxat, cui vestis omnis obsoleta, & sordibus attaminata: quomodo rei dicuntur *sordidati.* Nempe *sordidati*, & *candidati*, planè sunt pugnantia. At *sordida* etiam est, cui vultus & manus illuvie squalent. Terent. Heautot. act. II sc. III:

Scin hanc, quam dicit, sordidatam, & sordidam?

Secundo Kal. non dicimus, etsi *tertio, quarto*, dicatur. Nempe *secundus* est ex *sequundus*, sive *sequendus*, factum. At dies is non sequitur Kalendas, sed antecedit. Commodè dicitur *decimo*, vel *sexto*, vel *tertio ante calendas.* Sed dixeris durè, *qui sequitur ante calendas.* Itaque veteres *Pridie Kal.* q. d. *priori ante Kalendas die* dicere maluerunt. Vidi δοκησίσοφον, qui *secundo Kal. Sextiles* pro *secundo Augusti die* scriberet, & primitus id rectum contenderet. Sed cætera in eo similis erant farinæ; qualia nec tulisset Orbilius in illis, qui necdum ære lavantur.

Septimana etiam accensendum adjectivis. *Septimanus* enim dixere, ut *primanus, tertianus, decumanus.* Malè verò, labante sermone Romano, substantivè usurparunt pro eo, quod ἀναλόγως *septiduum* vocaretur: quomodo dicimus *biduum, triduum, quatriduum*, &c. Altero tamen usus Cyprianus, vel quisquis scriptor libri de operibus Christi cardinalibus †: *Necessaria est per omnem hujus vitæ septimanam jugis resecatio putredinum.* Sunt & Theodosii, ac Valentiniani, Cæsarum verba in Codice Theodosiano L. Dominico, De spectaculis, *Dominico, qui septimanæ totius primus est dies.* Lata ea lex Theodosio XI, & Valentiniano Cæs. Cons. Utitur item Rufinus in tralatione Origenis περὶ ἀρχῶν lib. IV *: ubi *septimanas annorum* legas. Ac apud Priscianum est (si is auctor libelli de mensuris, ac ponderibus:) *Septimanus, unde septimana dierum septem* †. Hodie verò quotusquisque doctissimorum etiam, non similiter loquitur? In quibus Josephus Scaliger, cùm alibi passim, tum in VII de Emendatione Temporum, Anno-

† *Sermone de ratione circumcisionis.*

* *Pag.* 849 *edit. Basil. an.* 1536.

† *Septem in Puteschiana deest.*

Annotationibus in Computum Judaicum *: *Ingressus Israëlis in terram est primus annus septimanæ.* Quamquam & hic non de hebdomade dierum; sed de hebdomade annorum, anno nempe sabbatico, sermo est. Sed par utrobique est ratio. Filio verò præivit pater Cæsar Scaliger. Locus est in tralatione Aristotelis lib. VI Hist. Animal. cap. XVI sect. CLXXIX. Ubi sic philosophus: Διαμεμετρημένοις εἰς τὸν τῶν ἑβδομάδων ἀριθμόν. Cæsar Scaliger vertit: *Quæ certo septimanarum numero dividi possunt.* *Hebdomadum*, vel *hebdomadarum*, dicere maluissem. Nam *septimana* est adjectivum: quomodo Scaliger ad eumpse Aristotelis locum ait, *commendat numeri septimani perfectionem.* *Hebdomas* tam Græci, quàm Latini: sed *hebdomada* in recto solùm Latini. Usus eo Tullius dicitur lib. XVI epist. IX ad Tironem: ubi in editione Rob. Stephani legas: *Ne in quartam hebdomadam incideres.* Ac similiter habet editio Lambiniana. In nonnullis tamen codd. est, *quartam hebdomada*, more Græco. Utcunque hoc sit, convenit de codd. Agellii: quos malè corrigere jubet Paullus Manutius, Notis ad locum Ciceronis memoratum. Etiam *hebdomadam* reperio in membranis nostris bene antiquis, quibus nobilia Macrobii fragmenta continentur. Usurpant item vetus Bibliorum interpres, & Isidorus lib. V Originum cap. XXXII. Scio Henrico Stephano, libro de Abusu Linguæ Græcæ, *hebdomada*, pro *hebdomas*, rusticum videri. Sed nihil hic insolens: quando similiter *lampas*, & *lampada*, dixere: ut Manilius lib. I:

——— Quoi tertia lampada dispar
Conspicitur paribus.

* Pag. 611 edit. Rapheleng.

Etiam pro *Ancon*, quod ex Ἀγκών, ut Græcis à cubiti forma vocatur, *Ancona* in recto est apud Cæsarem, Plinium, Tacitum. Item ex Νάρβων, quomodo Polybius vocat lib. III, & Ptolomæus; sive more Latino *Narbo*, ut Mela, Plinius, Martialis, & Ausonius appellant; est *Narbona* apud *Eutropium*, *Ammianum*, alios; imò & Tranquillum in Tiberio cap. IV; si quidem codd. editos sequimur. Sed in MSS constanter est *Narbon*.

Sestertius etiam naturâ est adjectivum; cùm dicatur, quasi *semitertius*, quia valet duos asses, & semissem. Intelligitur verò *numus*; ut auctor est Charisius in primo: ubi & allatum etymon adducit. Porrò volunt etiam in recto singulari *sestertium* dici pro mille numis sestertiis. Sed, ut puto, sine veterum exemplo: quibus semper est plurale. Nempe *sestertius* est utriusque numeri: sed *sestertia* tantùm plurale. Itaque dixero *decem sestertios*, & *decem sestertia*: significatione tamen plurimùm

plurimùm distante, cùm posterius millies contineat prioris summam. Nempe ut *sestertius* dictus, quia valet duos asses, & semissem: ita *sestertia* dicta, quasi *semitertia*, quia valeant duas minas, & semissem. Mina verò comprehendit centum drachmas, sive denarios. Atque hoc vocabulorum discrimen etiam tangebamus lib. I de Analogia cap. XXXVI. Atque alibi item, &, ut puto, accuratiùs dicemus.

Socium dicunt multi, qui *sodalis* vocandus. Nam *sodales* sunt, tum qui ejusdem sunt dignitatis, teste Cajo J. C. tum συσσιτοι, sive conviviorum ac jocorum participes. Sed *socii*, ut Cicero ait Verr. V, *inter quos res communicata est*. Quomodo *socii populi* R. sunt fœderati, belli pacisque participes. Sic *socii consilii, laboris, periculi*. Vide Vallam lib. IV cap. XXXVIII: cui & subscribit Cornelius Crocus.

Studiosus pro bono, & probo, aliquoties apud Justinianum legimus. At Ciceronis ævo ita locuti non sunt. Nam quod ad illud in Ligarianâ: *Vt tu eum studiosum, & bonum virum, judicares*: assentio Francisco Fabricio, qui è Cratandri codice emendat, *tui studiosum*: quomodo & legit Lambinus. Interea videtur eo veniam mereri Justinianus, quòd imitetur Græcos. Nam ita hi usurpant vocem σπουδαῖος.

Suspensus quis ab officio dici solet. Sed si ea Senatoria sit dignitas, dixero: *Senatu abstinere jussus*. Similiter, ubi ajunt, *suspensus ab officio magistratus ad annum*, rectum sit, *magistratu summotus ad annum*. Nihilo melius: *Suspensus ab officio Ecclesiastico ad tempus*: pro *ad tempus abstinere jussus munere Ecclesiastico*: vel *ab eo ad tempus summotus*.

Vnus scriba, pro *quidam*, legas apud interpretem vulgatum Matth. VIII. Ubi Græcè similiter, εἷς γραμματεύς. Credo, jam ejusce interpretis ætate sic loquebantur: præsertim cùm nunc quoque sic dicant nonnulli, secuti hac in re linguam Gallicam, ac Germanicam. Mirum interea, Erasmum quoque *unus scriba* transferre.

Atque hactenus seorsum, priùs substantivis, inde adjectivis, institimus. Est verò cùm falsa significatio in utroque concurrat: ut cum *salvo conductu* dicimus, pro *fide publicâ interpositâ*. Quomodo Sallustius in Jugurthina: *Vt in castra ad Iugurtham mitteretur, eumque interpositâ fide publica Romam perduceret*. Sed hujusmodi fortasse meliùs referantur ad vitia vocum conjunctarum: de quibus postremo agemus loco.

CAP. XXXIV.

CAP. XXXIV.

De verbis in falsa positis significatione. Appulit navis, *pro* appulsa est: assignare aliquem, *pro* delegare creditorem: benedicere, *pro* laudare: condolere, *pro* συμπάσχειν: confundi, *particulatim pro* pudefieri: deputare, *pro* delegare: desolare, *pro* diruere: despicere, *pro* dispicere: diffundere, *pro* defundere: dispensare, *pro* canone, *aut* legibus solvere: indigitare, *pro* nominare: inquam, *pro* illud volui dicere: mutuare, *pro* mutuò dare: commodare pecuniam, *vel* triticum, *pro eodem: fortasse & accommodare ædes, pro* commodare; *ac* objicere, *pro* occurrere sententiæ alienæ: pœnitet, *pro* pœnitentiam agit: potare, *pro* potum præbere: præsumere sibi, *pro* arrogare: traducere *in linguam aliam, pro* vertere.

HAbemus de nominibus. Nunc accipe de Verbis: quæ ipsa etiam digeram κατὰ στοιχεῖα †.

† *Secundùm literarum ordinem.*

Abdicare confundunt, & *exhæredare.*

Abjurare item, & *ejurare,*

Abrogare quoque, *derogare*, & *obrogare*: de quorum trium discrimine egi libro de Satisfactione Christi, sive responso ad judicium Ravenspergeri, cap. XXVII.

Appulit navis vulgare est, pro *appulsa est.* Atqui homo, aut ventus, *appellere*, vel *appulisse* dicitur: navis autem *appelli*, vel *appulsa esse.* Nec Cicero, vel scriptorum alii, aliter unquam locuti. Nunc contentus ero illo Livii lib. XXVII *: *Canere inde tubæ, simul ab arce, & à portu, & à navibus, quæ aperto mari appulsæ essent.*

* Cap. 17.

Assignare aliquem, ex vulgari est mercatorum lingua receptum: pro quo veteres Jurisconsulti, *delegare debitorem*. Puta cùm debitor alium pro se substituit, qui solvat: cui substitutioni si creditor acquiescat, prior debitor liberatur debito. Justinianus Cod. de Novationibus, & delegat. *Delegatio debiti, nisi consentiente, & stipulanti promittente debitore, jure perfici non potest.* Hinc non invenustâ tralatione Seneca ait lib. III de beneficiis: *Debitores nobis delegat Deos; precaturque, ut illi pro se gratiam referant.*

Benedicere Deo, pro *laudare*, in Theologis ferendum. Uti & *benedictus*, pro *laudatus.* Quippe est Hebraismus. Sed classicos qui sequi scriptores volet, eos hac parte nequeat imitari.

 Condoleo

Condoleo non est, quod vulgò dicunt, *compatior*, Græcè συμπάσχω: sed idem, quod simplex *doleo*. Pro συμπάσχειν dicendum, *alicujus casum dolere*, vel *infortunio ejus affici*, aut *dolore ob aliquem commoveri*.

Confundi est vulgare, pro *pudefieri*. Ut illo, *Confisus Domino nunquam confusus abibit*. Ac in glossis vett. est: *Confundere*, καταισχύνειν. Ac usus sic Cyprianus De Lapsis. Sed verbum est generale pro *perturbare*. Quare ut ampliorem significationem restringam, dixero, *pudore confundi*; sicut loquitur Ovidius epistolâ Cydippes ad Acontium:

——— *Confusa pudore*
Sensi me totis erubuisse genis.

Sanè non minùs *pavore*, vel *dolore confusus*, legimus. Quomodo Livius lib. VI: *Confusam eam, ex recenti morsu animi, cum pater fortè vidisset, percontatus, Satin salva?* Sermo est de M. Fabii Ambusti filia, C. Licinio Stoloni, plebeio homini, nuptâ. Hæc confusa erat non pudore, sed dolore: porrò ipsa fatebatur, *eam esse caussam doloris, quòd juncta impari esset*; ut ibidem ait Livius.

Deputare vel valet *amputare*, *resecare*; vel *reputare*, *censere*; non autem *delegare*: eoque perperàm *deputatos* appellant, qui dicendi sunt *delegati*.

Desolare urbem, vel *arcem*, pro *diruere*, Italismus est. Atque hoc pacto in supposititiis Hethruriæ antiquitatibus legas, *diruere castrum*: cujusmodi, quàm novitius ille fœtus sit, ostendunt. At veteribus *desolare* est *ad solitudinem redigere*. Sic *desolare agros* dicimus, necatis, vel abductis colonis.

Despicere, & *dispicere*, malè permiscent. Illud enim est aspernantis, ac propriè deorsum spectantis: hoc est attentiùs considerantis, eoque animum versantis in omnia; ut oculos solent nunc huc, nunc illuc referre, qui studiosè aliquid quærunt.

Diffundere, pro *defundere*, perperam dicunt: malè etiam interdum confunduntur in libris: cùm *defundere* sit ex lagena in cyathum fundere: *diffundere* ex lacu fundere in varias amphoras, ac cados: ut in his asservetur, donec ejus sit usus: quod Proculus clarè docet L. XVI. vinum cum vasis D. De trit. leg. Itaque *diffusores* etiam rectè dixeris, quos Belgæ vocant wyn-verlaters.

Dispensare Papa, vel Rex perhibetur, pro eo, quod est, *canone*, vel *legibus solvere*. Ecclesia enim canones condit: Princeps fert leges. Sed ubi Princeps firmârit Ecclesiæ canonas auctoritate suâ: vim illi legis accipiunt: ut canonum talium corpus verè tum sit Νομοκάνων.

Indigitare, viri eruditi usurpant, pro *nominare*, & quasi digito commonstrare. Negabat Joannes Auratus, sic unquam accipi; semperque poni ajebat, pro *indigitem facere*. Contrà Germanus Valens Pimponcius contendebat, priori modo sumi à Macrobio lib. I Saturnalium cap. XVII; atque alia etiam argumenta proferebat. Nec dubitat Godscalcus Stevvechius, hac significatione eam vocem restituere Arnobio in IV adversus nationes: *Qui Patrocles Thurius scriptorum in titulis indigitatur.* Pro quo in vulgatis est *indicatur*. Verùm *indigitare* quidem Latinum est; sed notat *invocare*, atque ita quoque utitur Macrobius. Unde libri rituales, *indigitamenta:* in quibus formulæ precum ad Deos invocandos. Nempe ab antiquo *indu*, pro *in*, & *citare*, hoc est, *vocare:* ut pleniùs in Originum libris dicemus.

Inquam, (quo sermo paullùm interruptus continuari apud antiquos solet) nunc præter morem veterum in usu est etiam eruditissimis quibusque, cùm illud corrigere volunt, quod perperam excidit. At Plautus pro eo hunc loquitur in modum: *Illud volui dicere:* ut Mil. Glor. act. III sc. II. & Mostell. sc. Melius amo: & alibi.

Mutuare dicunt, pro *mutuo dare:* ac pro se adferunt illud Plauti:

Siquis quid mutuaverit, fit pro proprio perditum.

At nusquam id legere est: verùm Trinumno † invenias:

Siquis mutuum quid dederit, fit pro proprio perditum.

† *Sc. Stasime fac te.*

Sic editt. & antiquæ, & nuperæ: ut mirum sit, erroris hoc tamdiu relictum in ἐξηγητικῷ Ambrosii toties repastinato. Ac *dare mutuum* similiter legas apud Terent. Heaut. act. III sc. III: & Cic. epist. III lib. XI ad Att. At *mutuare* est antiquum, pro *mutuari*; hoc est, mutuò sumere. Quomodo Cæcilius Asoto loquitur apud Nonium*: *Ad amicum curret mutuatum, mutuet meâ causâ*, hoc est, mutuetur. Et cum aliis censet Emmanuel Alvarus †, similiter Valerium Max. uti lib. VI cap. II. ubi sermo de Machærâ, Macedonicâ muliere. Sed ea editio, quam ex optimis MSS Stephanus Pighius expressit, habet: *Potiùs præsidium à libertate, quàm ab innocentia, mutuata:* non *mutuavit*.

* *Cap. de contrariis generibus verborum.*

† *Cap. de verbis dativum regentibus cum accusativo.*

Quia verò de *mutuandi* verbo est sermo; disquiramus eâdem de vocibus *commodandi*, & *accommodandi*. Notum discrimen, quod inter *mutuum*, & *commodatum*, Agrœcius ponit, atque item Paullus L. II de rebus cred. Unde consequitur, Latinum non esse *commodare pecuniam*. Verùm Plautum objectant Asinariâ Act. III sc.

III: ut qui dicat, *commodare viginti minas argenti*. Sed sermo est de commodis argenti minis. Sic enim est in melioribus libb.

Quid ego aliud exoptem ampliùs, nisi illud, cujus inopia est,
Viginti argenti commodas minas, hujus quas dem matri?

Verùm, inquiunt, ipsius est Ciceronis in IV Verr. *At publicè commodâsti tritici modiûm milia.* Quomodo & legit Marius Nizolius. Sed enim, qui locum in castigatioribus codd. inspexerit, reperiet in eo opponi *privatim nocere*, & *publicè commodare*. Nam primùm ait: *Quibus tu privatim injurias publicas, contumeliasque imposuisti* &c. Posteaque subdit: *At publicè commodasti. Non sine magno quidem Reip. provinciaque Siciliæ detrimento. Tritici modiûm LX millia emta populo Romano dare debebant, & solebant: abs te solo remissum est. Accommodare*, pro *commodare*, dixit, inter cæteros, Cælius Calcagninus Epistolicarum Quæst. lib. II epist. XII: nempe contra illud Cornelii Frontonis: *Commodat, mutuam pecuniam: accommodat, aptat.* Quomodo nempe Maro Æn. II: —*Laterique Argivum accommodat ensem.* Verùm hoc qui discrimen aspernantur, obiiciunt illud Cornificii ad Herennium lib. IV: *Ait se ædes maximas cuidam amico ad nuptias accommodâsse.* Quo pacto etiam editum à Rob. Stephano, & aliis. Nec reiicere ausim: præsertim cùm ibidem legas: *Apagete, inquit, cuidam ædes accommodavi.* Cornelius tamen Crocus damnat: atque ait, unam hirundinem non facere ver. Imò & Lambinus corruptè sic legi putat, ac *commodandi* verbum reponit. Omnino tutiùs abstinetur.

Obiicere vulgò perhibetur, qui adversus aliquem disputat: sed aliter veteres; qui pro eo dicunt, *occurrere*, vel etiam *contradicere*. Cicero lib. III Tuscul. *Contrà dicuntur hæc: Quis tam demens, ut sua voluntate mœreat?* Scio, eum, qui exprobrat, obiicere probrum: sed non propterea obiicere dicendus, qui aliquid obducit sententiæ alienæ. Interim, quia nunc vulgò ita loquuntur in Scholis, etiam cùm Rhetores προλήψεως explicant naturam: nolim super eo multùm serram reciprocare. Præsertim cùm apud Fabium legam lib. IX cap. II: *Mirè verò in caussis valet præsumtio, quæ πρόληψις dicitur, cùm id, quod obiici potest, occupamus.* Nempe jam tum sic Rhetores loquebantur. Non tamen, quantum memini, similiter *objectionem* dicit pro argumento in contrarium adducto. Imò ne quidem pro *exprobratione* memini me legere apud idoneum scriptorem.

Pœnitet, pro *pœnitudine ducitur*, legas apud nonneminem. Ut in illo viri docti, *ille pœnitebit citò*: pro, *illum citò pœnitebit*.

Potare

Potare etiam Latinis est *bibere*. At pro *potum præbere*, quomodo *cibare* pro *cibum dare* dicitur, apud classicum scriptorem nusquam invenio. Sed loquuntur hoc pacto scriptores Ecclesiastici. Cyprianus sermone de bono patientiæ: *Vt cibaretur* Christus *felle, qui cibum cælestem dedit; aceto potaretur, qui poculum salutare propinavit*. Beda de Orthogr. *Potamus eum, cui potum porrigimus*. Sed *potionare*, pro *potionem dare*, rectum est. Unde Suetonius in Caligula cap. L: *Creditur potionatus à Cæsoniâ uxore, amatorio quidem poculo, sed quod in furorem verterit*.

Præsumere sibi multa imperitè dicitur, pro *plura sibi arrogare*, vel etiam *sumere*, aut *adsumere*. Itaque dixeris, *Mihi non tantum sumo*: vel, *Non adsumo id mihi*.

Pransus sum, pro *prandi*; item *cænatus sum*, pro *cænavi*, passim nunc legas, & à doctissimis viris audias. Sed *pransus*, aut *cænatus sum*, non dicitur: verùm *prandi tecum, cænavi apud patrem, pransus paullùm obambulo, cænatus literas accepi*, vel *cænato literæ traditæ*; quod idem est, ac *à prandio*, & *post cænam*. Hinc Nonius Marcellus: *Cænatus, ut pransus, ut potus, ut lotus; id est, confectâ cænâ*. Ostendit deinde hoc illo Varronis lib. III de vita pop. Rom †. *Vt ejus convivium, qui triumpharet in Capitolio, videretur esse proprium, ut ipse potiùs domum reduceretur cænatus à convivio*. Sic Horatius lib. I sat. VI:

† *Apud Nonium in* Cœnatus.

Pransus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. —

Sententia est: A parco prandio, planéque ejusmodi, ut duntaxat, instar interpellantium, sive eorum, qui sermonem alterius interrumpunt, obstet, quo minùs possim dici totum diem ventre fuisse inani; ab istiusmodi inquam prandiolo domi otiosè duro. Nec sanè Plautus, Cicero, vel ulli veterum, aliter loquuntur. Vide, quæ diximus lib. III de Analog. cap. XXI.

Traducere aliquid ex Græca lingua in Latinam, vel Gallicam, pervulgatum est, præsertim Italis, & Gallis: nempe quia illi sic usurpent suum *tradurre*, hi suum *traduire*. Sed, qui purè locuti, pro eo dicunt, *vertere*.

Tribulare, pro *adfligere*, & *tribulatio*, pro *adflictione*, profecta sunt ab usu Ecclesiastico. Veteribus enim *tribulare* est tribulo, similive instrumento, comminuere. Ita usurpat Cato de R. R. cap. XXIII. Video esse, qui istic *turbato*, pro *tribulato*, reponant: sed omnibus codd. invitis.

CAP. XXXV.

De particulis significatione falsâ usurpatis. Ita non esse adverbium affirmantis quippiam: etiam, *nonnisi toto post Ciceronem seculo, sic esse usurpatum.* Non *pro* ne *jam Quinctiliani ætate in usu esse cœperat: sed ab eo damnatum. Improbatum* demagis *pro* minus, *in quo & Festus peccat: rejecta item* particulatim, *pro* speciatim: particulariter, *pro eodem:* saltem, *pro* solùm: insanè bene, *pro* valde bene: ferociter, *pro* sævè: *locus* fortiter *munitus, pro* validè: modicè, *pro* parum: gratiosè, *pro* eleganter, jucundéque: vicissim, *pro* mutuò: primò, secundò, tertiò, *pro* primò, deinde, præterea: deinceps, *pro* deinde: ubi, *pro* quò: intrò, *pro* intus, *& contrà:* prorsum, *pro* prorsus: diu, *pro* dudum: abhinc, *de tempore futuro:* ad, *pro* ante diem: apud, *pro* ad: juxta, *pro* secundùm: quoniam, *&* quia, *pro* quòd.

DE verbis hæc suffecerint. Supersunt particulæ: in quibus non minùs aberratum. Ac primùm in Adverbiis: ubi initio se offerunt, quæ transcendunt decem rerum omnium classes. Nam universè ad *ens* pertinent, *ita,* & *non.* Quorum prius vulgo habetur pro adfirmandi adverbio, quasi respondeat τῷ *non.* Sed parùm eruditorum eam esse opinionem, ait Erasmus Annotat. in Matth. V. 37. Pro se adferunt Terentii locum ex Andria act. v sc. II:

——S. Quid istic tibi negoti est. D. mihin?
S. Ita. D. mihine? S. tibi ergo.——

Sed *ita* naturâ suâ est similitudinis adverbium; atque integrè hîc sit, *ita est, uti dicis.* Idem judicii est de loco Horatii sat. v libri II. vers. II: ubi Lambinum vide.

Nec *etiam* respondero, nisi quando & aliud antè est affirmatum: ut cùm significat *quoque:* quemadmodum apud Plinium lib. II epist. VI: *Etiamne libertos? etiam.* Non ante Plinii ætatem aliter hac voce usos, existimen. Sed si hujus satisfacere possit auctoritas, fatendum sit, ejus ætate sic responderi solitum â quibuscunque, affirmare aliquid volentibus. Nam lib. IV epist. XIII legas: *Huic ego, Studes? inquam. Respondit, etiam.* Nullus hic sermo alius, quò *etiam* referatur, antecessit: ut parebit inspicienti locum. Sed multùm jam tum degenerârat sermo Romanus.

Non

Non, pro *ne*, jam in usu esse cœperat ætate eâdem. Sed barbarum dicitur ipsi Quinctiliano: cujus illud lib. I cap. V: *Cognata sunt*, NE, *ac* NON *adverbia: qui tamen dicat pro illo, Ne feceris*, NON FECERIS, *in idem incidat vitium; quia alterum negandi est, alterum vetandi.* Quare nolim sic loqui, *Non occidas:* vel, *non facias adulterium:* sed, *ne occidas*, item, *ne fac. adult.* Unus obiici possit Terentii locus Hecyr. act. III sc. II: *Non visam uxorem Pamphili, cùm in proximo hic sit ægra?* PAR. *Non visas: ne mittas quidem visendi causâ quemquam.* Ad quæ sic respondet Cornelius Crocus: *Potest quibusdam movere scrupulum, quasi vetet, cùm re verâ neget, si propiùs complecteris.* Censeo ego, Ciceronis ævo non esse sic locutos: eoque damnari à Fabio: uti Ciceroni vitiosum *non scio*, quod idem Terentius usurpat; ut vidimus.

Quantitatis adverbiis accensentur, *demagis*, *particulatim*, *saltem*. Primo usus Lucilius. Qui pro *minus* usurpant, Festo quidem, sive potiùs Paullo Diacono, se tuentur. Sed *de* hîc est ἐπιτατικὸν; unde vetus glossarium exponit σφοδρῶς, ac Nonius *valde magis*.

Particulatim notat *membratim*, aut *separatim*. Sed vulgò usurpant pro eo, quod Ciceroni est *speciatim*: ut de reditu suo ad Senatum: *Legem speciatim initio de salute mea promulgavit*. Alii pro eo dicunt *particulariter*: quod barbarum puto. Nec enim quia *speciatim*, & *specialiter*, dicatur (Columellæ lib. III *generatim*, & *specialiter præcipere*, opponuntur) eò etiam *particulatim*, & *particulariter*, dici existimandum.

Saltem usurpari solet pro *solùm*. Quomodo cum vulgo inter alios loquitur vir eximius lib. de Amphitheatro cap. V: *Theatrum, quod Nero postea magnificum in campo Martio erexit, fuit saltem è ligno*. Ubi mallem dixisset, *solùm è ligno*. Veteribus enim *saltem* significabat, τοὔλαχιστον, sive *minimùm*. Sed scrupulum iniicit locus ille Plinii lib. XIII Hist. Nat. cap. XI. *Ne terram quidem ipsam totam fuisse, quæ nunc Ægyptus intelligitur, cùm in Sebennytico saltem ejus nomen omnis chartæ nascatur: postea addaggeratam Nilo*. Quomodo etiam habet vetus editio Parmensis. Nec vetus cod. Msus multùm abit, ubi pro *saltem* est *altem*. Suspecta tamen lectio Dalecampio; qui pro *saltem* reponit *solùm*. Verùm, inquiunt, attendere oportet, quod & Varro sic loquatur lib. XVI rerum divinarum: undè ista excerpsit B. Augustinus lib. VII de Civ. Dei cap. XXI: *In Italia compitis quædam dicit sacra Liberi celebrata cum tanta licentia turpitudinis, ut in ejus honorem pudenda virilia colerentur: non saltem aliquantùm verecundiore secreto, sed in propatulo*

exultante nequitiâ. Verùm locus ille parùm movet. Nam & ista, & imprimis, quæ deinde ex Varrone subiungit, satis indicant, non institisse Augustinum Varronis verbis; sed sententiam ejus, partim Varronis verbis expressisse, partim suis.

Insanè etsi naturâ suâ sit Qualitatis; quandoque tamen fit Quantitatis: ut quoties sumitur pro *valde*. Nec significationem eam damno; nisi cùm sermo est de iis, quæ sunt virtutis, ac judicio sapientum promerentur laudem. Justus tamen Lipsius non dubitat in talibus dicere, *insanè bene:* eoque nomine vapulat ab Henrico Stephano, libro de suspecta Lipsii Latinitate. Lipsio autem fundus hujusmodi sermonis est Plautus, & istoc Varronis in VI de L. L. *Plautus, cùm vehementer vellet dicere, dicit insanè; quòd insani omnia faciunt vehementer.* Quomodo Bacchidibus est act. IV sc. V:

Insanum magnum molior negotium.

Sed enim non multùm hæc juvare Lipsium videntur. Nam molliter satis Plautus ait, *insanum magnum:* ubi sermo est de audaci impostura hominis nequam. Quemadmodum & Tullius pro Milone commodè ait, *insanas moles substructionum:* in qualibus modus sæpe exceditur, more insanorum. Sed *insanè*, & *bene*, sociantur durè. Paullùm tamen ad excusandum Lipsium valet illud Mostell. act. III sc. III. *insanùm bonam porticum.* Interim & hoc similius Tulliano isti, quod adduximus. Nam in porticu struendâ, ornandâque, quis non videt, insanorum more posse peccari? At longè dissimile est, si dicas; *Epictetum insanè bene philosophari*; aut, *B. Augustinum insanè doctè scripsisse*; aut, *B. Cyprianum insanè piè vixisse.*

Qualitatis etiam sunt adverbia *ferociter*, *fortiter*, *modicè*, *gratiosè*; quorum postremum est apud Ulpianum. Sed primo istorum malè vulgò utuntur, pro *sævè, ac crudeliter:* altero abutuntur, cùm urbem ajunt *fortissimè munitam*, pro *validè munitam:* tertio item, cùm usurpant pro *parum:* quarto denique, cum ponunt pro *jucundè, & eleganter.* Quid verò castè loquentibus denotent, diximus cap. XXXIII, cum ageremus de adjectivis, unde ista derivantur.

Relationis adverbia sunt *vicissim*, ac *mutuò*. Quæ vulgò confundunt. Ut cùm pro eo, quod Græci dicunt φιλεῖν ἀλλήλους, ajunt, *vicissim amare*; cùm rectum sit, *mutuò*, vel *invicem diligere*, vel *amare inter se.* Relationis etiam sunt, quæ ordinem signant. Ut sunt *primò*, *secundò*, *tertiò:* qualia licet verè nomina sint in auferendi casu, cum κατ' ἔλλειψιν reticeatur nomen *loco*; tamen vulgò adverbia censentur. Quare

nunc

nunc inter particulas iis locum relinquamus. Porrò sic planè usus nunc obtinet, ut illis utamur rationes numerantes, quibus aliquid probamus. Olim autem id notabant, quod dici solet, *primâ, secundâ, tertiâ vice.* Plinius lib. I epist. V: *Ecce tibi Regulus. Quæro, inquit, Secunde, quid de Modesto sentias.* Et mox: *Rursus ille, Quæro, quid de Modesto sentias.* Et paullo pòst: *Tertiò ille, Non jam quid de Modesto; sed quid de pietate Modesti sentias.*

Hujus etiam loci est *deinceps*: quod perperam usurpant nonnulli pro *deinde*; cum valeat idem, ac ἐφεξῆς. Cicero lib. IV Tuscul. *Gravissimus auctor Cato in Originibus dixit, morum apud majores hoc exemplar fuisse, ut, deinceps qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes, atque virtutes.*

Denique etiam peccatum in locis, temporisque adverbiis. Loci est *ubi*. Hoc pro *quo*, vel *quorsum*, imperitos uti, penè omnes sciunt eruditiori hoc seculo. Sed ajunt, jam Appuleii ætate (vixit autem ille sub Divis fratribus) ita loqui consuevisse vulgus Romanum. Narrat enim lib. IX Milesiarum, quendam, quia non satis Latini foret sermonis gnarus, minùs intellexisse rogantem, *quorsum vacuum duceret asinum:* at tum demum percepisse, quid vellet, cùm idem diceret; *ubi ducis asinum.* Scio, id velle Beroaldum; qui eum ad locum hæc annotavit: *Militem, Grammaticæ institutionis ignarum, inducit militariter loquentem, prævaricato Grammaticorum decreto; minimèque observantem placita Donatistarum**. Imò & similiter Andreas Alciatus lib. I Prætermissorum †, voce *Sermo Latinus.* Nam κατὰ στοιχεῖα * is liber digestus est. Sed enim, & hos, & alios non paucos, postea secutos, decepit vulgata lectio. Nam uterque usus codd. Appuleii, in quibus foret: *Ergo igitur ægrè subiiciens miles: Ubi, inquit, ducis asinum istum?* Sed pro *ægrè* meliores editt. habent *Græcè*: quod & membranæ nostræ comprobant. Quare ut miles linguâ priùs locutus Romanâ; (quod ex Luciano etiam liquet, quem sequi, atque exscribere Appulejus solet:) ita postea Græcè est locutus: ut hinc de lingua Romanâ nihil possit colligi.

Intro, & *intus*, malè confundunt. Qui error videtur & in vulgo obtinuisse Romano. Sic enim Charisius lib. I: *Intro est in locum, Intus in loco, dicimus: ut etiam apud Græcos* εἴσω, ἔσω, καὶ ἔνδον. *Ideoque Lucilius ait:*

Nam velut INTRO aliud longè est, atque INTU' videmus:
Sic & APUD TE longè alid † est, neque idem valet AD TE:

X INTRO

* *Mirifica Beroaldi locutio, cùm Donatus seculis duobus sit posterior Appuleio.*

† *Pag.* 673 *edit. Iunctina an.* 1546.

* Secundùm literarum seriem.

† *Antiquè* pro aliud.

INTRO nos vocat ad ſeſe; tenet INTUS apud ſe.

Prout eos verſus reſtituit Janus Douſa Pater. Ex libro autem Satyrarum nono eſſe arguit, quòd illo egerit de rectâ ſcribendi ratione: ut non modò ex Terentio Scauro, & Iſidoro, conſtat; ſed etiam ex fragmentis ejuſce libri, quæ ſuperſunt. Nec aliter, ac Lucilius præſcribit, loqui auſim: etſi non ignorem è Cornelio Celſo, in Cælii Foro Romano, obduci iſta: *Inſpirandumque, ut ea medicamenta intus compellantur.* De quo inferiùs, tuputo, erit dicendi locus.

Ut *alibi*, & *alicubi*, ſic differunt *aliunde*, & *alicunde*. Nam *alibi*, in alio loco; *alicubi*, in aliquo loco: *aliunde* ex alio loco; *alicunde* ex aliquo loco.

Eſt etiam loci adverbium *prorſum*: cùm id valeat, *planè, omnino*. Hoc de errore ſic Cæſar Scaliger in Ariſt. Hiſtor. Animal. lib. II cap. XIX. ſect. CXXXVII: *Prorſus, quod vulgus præcisè: at prorſum, τὸ πρόσθεν. Sic enim Latinè accipiendum eſt ab iis, qui integrè caſteque in oratione Romana verſantur: ut apud Terentium* †; *Curſari rurſum prorſum.*

† *Hec.* 3. 1.

Temporis verò adverbia ſunt *diu*, & *dudum*; quæ malè permiſcent. Sanè, *Quamdiu rediit?* pervulgatum eſt. At Plauti eſt, *Quamdudum è foro rediiſti domum?* Similiter audias vulgò, *Iamdiu hora eſt prima*, vel *ſexta*. At Terentii eſt *:

* *Hec.* 4. 4.

Iamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache.

Item†, PH. *Quamdudum venit Charea?* DO. *Modò.* Nempe *dudum* eſt de ſpatio breviori; *diu* de longiori. *Iamdudum verò*, plus eſt, quàm *dudum*. Uti & *jampridem* amplius eſt, quàm *pridem*. Cic. lib. II ad Att. epiſt. V: *Cupio equidem, & jampridem cupio Alexandriam viſere.*

† *Eun.* 4. 4.

Etiam temporis eſt *abhinc*: ſed præteriti. Cic. III Verr. *Quæſtor Cn. Papirio Conſuli fuiſti abhinc annis quatuordecim.* At perperam uſurpant de tempore futuro. Ita dici ſolet, *Deſinent induciæ abhinc annis ſeptem.* Sed veteres mallent, *poſt annos ſeptem*. Vel etiam, *ad annos ſeptem.* Quomodo Tullius ait I Tuſcul. *Et ego doleam, ſi ad decem millia annorum gentem aliquam urbe noſtrâ potituram putem?*

Aberratum item in præverbiis, ſive, ut uſitatiùs vocantur, præpoſitionibus.

Ad, & *apud*, jam olim fuiſſe confuſa à vulgo Romano, liquet è verſibus Lucilianis; quos paullò antè adduximus.

Aliter etiam præverbio *ad* abutuntur: ut cùm ajunt, *Ad XII Kal. Sept.* item *ad III Non. Iul.* & ſimilia. Veteres enim pro eo, *A. D. XII Kal. Sept.* item *A. D. III Non Iul.* Ubi A. D. valet *Ante diem.*

Nempe

Nempe idem valent, *III Non Iul.* & *A.D. III Non. Iul.* Sic, *ipsis Idibus, & A.D. Iduum.* Inter alios de isto vide Ciacconium ad primum Cæsaris de bello Gallico.

Iuxta Varronem, vel *juxta Aristotelem*, dicimus pravâ vulgi consuetudine; quæ & abripuit Josephum Scaligerum. Sic enim ille in fine notarum ad Dionys. Catonem: *Hæc Publiana, quamvis inter nugas theatrales jactata, tamen quid rectum, quid utile sit, juxta Horatium, melius Chrysippo, & Crantore dicunt.* Etiam Lipsius lib. II. Physiol. Stoic. dis. v. κατ' αὐτοὺς, vertit, *juxta ipsos*. Et scio, similia in nostris etiam reperiri. Sed veteres dicerent pro eo, *secundùm ipsos, secundùm Horatium*, & ita in aliis. Vidimus de eo etiam in Originum libris: quæ non repono.

Pro paucis diebus commodare, vel *mutuo accipere*, perperam, pro *in*, vel *ad paucos dies*. Uti Livius: *Obsidio vix ad paucos dies tolerabilis.* Idem: *Utrùm in unum annum facti sint.* Nec abludit hoc Terentianum *: *Eun. 5.6.

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minare.

Belgæ id concinnè, t'is op borg. Ut *in diem vivere* † dicitur, qui non est sollicitus de crastino. † Cic. 2 Off. & 2 Philipp.

Insuper peccatum in conjunctionibus. Ita *quoniam*, & *quia*, pro *quòd*, vergente Latinitate, vulgò dixere. Eâque consuetudine vulgatus quoque interpres (ut non quidem sequi, ignoscere tamen debeamus) Matthæi cap. II transtulit: *Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset.* Ubi Græcè: Τότε Ἡρώδης ἰδὼν, ὅτι ἐνεπαίχθη. Ac similiter idem alibi.

Vel pro *sive*, Latinum non est. Ut cum dicunt; *Diana, vel Phœbe nihil aliud est, quàm Luna.* Similéque, *Nescit homo, utrùm odio, vel à more, dignus sit.* Pro, *an amore.*

FINIS LIB. I.

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE VITIIS SERMONIS, FALSOQUE SUSPECTIS,

LIBER II;

In quo multæ etiam glossæ, sive difficiliores voces Latino-barbaræ, explicantur, & illustrantur.

CAP. I.

Secundo hoc libro duo nobis proposita esse refertur; quorum prius est, ut, sicuti libro fecimus superiori, ita hoc denuo pro vocibus barbaris reponamus Romanas; & Latinarum quidem, sed non ex consuetudine Romanâ, usurpatarum significationem, atque usum verum, aperiamus. Alterum autem est, ut, quò melius intelligantur scriptores, qui, desinente, aut desito jam puriori sermone Romano, claruerunt, explicemus compluria barbara, vel semi-barbara, quæ apud eos leguntur. Particulatim verò primo hoc capite, tum de vitiis aliquot Orthographiæ agitur, tum Prosodiæ. In Orthographicis primus datur locus vocabulis, quæ Hebræis debemus. In iis peccari, quando pontifex ille Abimelech *vocatur, qui est* Achimelech; *cumque* Adon *dicitur, pro* Ahod; Bersabe, *pro* Bethsabe; Elchana *pro* Elcana; Helias, *pro* Elias; Hester, *pro* Esther. *Iod rejectum in* Esaias, *&* Ezechiël. *Unde sit, quòd temporibus Karoli M. dixerint* Zasu, *pro* Jesu. Jerusalem *rectiùs scribi, quàm, cùm spiritu,* Hierusalem. *Scribendum* Mæcenas, Anicius, Marcia *gens,* Hirtius. Gaius *pronunciatum, etsi* Cajus *scriberetur; cujus moris ratio adfertur.* Londensis *aliud, ac* Londinensis; *&* Dacia, *ac* Dania; *quæ Radevicus, & alii, confuderunt. Britannia gemino N exarandum, contra ἀναλογίαν.* Muséum *scribi oportere: item* strategema, *&* cimelion: *inque Latinis* servitium, *&* ædilitius. Temperius, *&* temporius *dici.* Laterna, *sine N, etymo adstrui.* Caritas *sine spiritu scribendum.* Domnus *de iis, qui dignitate funguntur Ecclesiasticâ. De divisione literarum. In modulo syllabæ præcipuè peccari in Græcis: maximè in propriis nominibus. Interim id fieri etiam in appellativis, & quidem Latinæ originis.*

MAgnum

MAGNUM jam iter confecimus in carpendis vocibus vitio creatis. Valde autem ſe deceptum ſentiet, qui, hac quaſi nixus induſtriâ noſtrâ, putârit, abunde ſe caviſſe ſibi à barbaris, ſi iis abſtinuerit ſolis. Nam tantummodo luculentum barbarorum ſpecimen dedimus; ut juventus, hiſce animadverſis, redderetur cautior, omniáque appenderet ad ſtateram ſermonis Romani; nec aliquid uſurparet, niſi cujus idoneum ex veteribus ſciret auctorem. Interim innumera ſuperſunt nihilo meliora iis, quæ attulimus: cujuſmodi qui mediocris fuerit judicii, atque induſtriæ, haud difficulter per ſe obſervârit, modò eam inſtiterit viam, ad quam præivimus. Quia tamen nec juventuti tantum ſæpe judicii eſt; nec ætate provectis tantum ab re ſua otii ſit, hoc ut laboris ſubire velint, aut poſſint: jam finem imponenti ſuperiori libro, ac mecum cogitanti, quantum eſſet, quod præteriiſſem, in mentem illud venit, facturum me rem non ingratam puritatis, ut vulgus barbarum loquitur, ſive, ut dicere malim, puri ſermonis amatoribus, ſi novam iterum aciem talium oſtendam, cumque ea confligere denuo parem; ne illa, quæ in ſcriptis non vulgarium dico animarum, ſed interdum doctiſſimorum etiam hominum, dictionis, alioqui lectiſſimæ, honorem non leviter labefactant; deinceps etiam inquinent adoleſcentiæ ſermonem; quæ, priorum auctoritate compulſa, veſtigiis eorum inſiſtere non vereretur. Ut verò gemino proſim nomine, ſtat animus, deculpatis illis quotidiani ſermonis vocibus, quas dicebam, admiſcere γλώσσας ξενικάς. ſive peregrina vocabula à labantis, vel collapſæ Latinitatis ſcriptoribus uſurpata; eáque ſubinde paullo fuſiùs explicare, ut eâdem lucem afferam multis ſuperiorum ſeculorum monumentis; quæ verbis concepta cepas, & allium olentibus;ſed res ſæpe non minùs ſolidè,nervoſéque explicant, quàm à magnis noſtri ſeculi ingeniis factum. Miſcellum hunc laborem aggreſſuris initium eſto ab iis, ubi ὀρθογραφίας, vel προσῳδίας vitium ſe offert. Utrobique autem brevitati ſic ſtudebo; ut, quæ dicam de duobus iis, uno hoc capite complectar: nempe tum quia alide iſtis bi pluribus dictum nobis; tum quia ad ea propero, quæ ad integra pertinent vocabula, majoriſque mihi eſſe uſus videntur.

In ὀρθογραφίᾳ nuſpiam error eſt proclivior, quàm in propriorum illis, quæ accepimus ab Hebræis. Cujuſmodi præter ea, quæ ſuperioris libri capite x attuli, multa ſunt alia. Sane *Abimelech* Pontifex, Abiathari parens, qui à Döeg Idumæo interemtus, ſecundùm Hebræos

codd. Latinosque *Achimelech* vocari debet. *Adon* Sulpitio Severo, aliis *Aioth*, pro אהוד *Ahod*, vel *Ehud*, LXX Ἀὼδ: uti quoque est in editione Romanâ. *Bersabe* nuncupatur Sulpicio Severo, secuto interpretes LXX; quæ in Hebræis codd. & hos sequenti Hieronymo, *Bethsabe*. Quamquam nec τῶν ἑβδομήκοντα † is error videtur: sed codicis vitiati. Nempe LXX scripsere θ: sed pars inferior tempore in altero est latere detrita, sic ut ρ existimaretur. *Elcana* rectiùs, quàm *Elchana*; quod apud Sulpitium Severum. Etiam *Elias* malim, quàm *Helias*: *Esther*, quàm *Hester*. At non itidem *Esaias* damnem, pro *Iesaias*, abjecto Jod; quod etiam fit in *Ezechiël*, pro *Iezechiel*.

† Septuaginta interpretum.

Zasu, pro *Iesu*, legimus in Annalibus Francorum à Pythœo editis *: *Sic me Deus adjuvet Zasu patrocinia*. Unde & *patrocinia* pro *patrocinium* dixisse colligas: nisi *patrocinio* rescribendum. Cæterùm *Zasu* non est ex peculiari librarii inscitiâ: sed partim ex usitat permutatione literarum A, & E; partim ex eo, quòd vulgo vicinus esset sonus literarum Z, & I consoni: unde & καμηλικὸν ζυγόδεσμον, quam Græci ζυγὰ, hanc Latini *juga* appellant: ac à ζεύγω quoque est *jugo*, & *jungo*.

* Pag. 510 edit. VVechel. an. 1594.

Hæc hominum sunt nomina. Sed etiam in locorum vocabulis aberratur. *Ierusalem* scripsero sine H: contrà quàm facit Apollinaris psal. CXXXVI, ἱερουσαλήμ. Et tamen *Hierosolyma* cum H dicam: nempe ut morem geram errori eorum receptissimo; qui cùm de Solymis, apud Homerum, & alios, legissent, & de fama urbis Jerusalem audiissent multa, sic dici putarunt; quasi ἱερὰ Σόλυμα: cùm *Ieruschalaim* propriè signet *visionem pacis*: ut explicant Hieronymus epist. ad Marcellam, Ambrosius, sive Hilarius, diaconus Romanus, in epist. ad Rom. cap. XI, Augustinus Tom. IV de cathechizandis rudibus cap. XX: ut Gregorium M. Nicetam, & tot alios, mittam.

Similiter error committitur in propriis Latinis, Græcisque: ac primùm, hominum. Ut *Mecœnas*, pro *Mæcenas*, cùm Græcè sit Μαικήνας. *Anitius* per T, cùm in lapidibus semper exaratum sit per C: fortasse ἀπὸ τῆς νίκης. Sed & *Martius* quidem à *Marte*; à *Marco* autem *Marcius* dicendum: ut *Ancus Marcius*, & inclyta apud Romanus *Marcia* gens. *Hirtius* ab *hirto*, non *hirco*. Nam priùs comprobant libri, nummi, lapides.

Quod verò non injuriâ aliquis miretur; jam olim fuit, ubi ratio scribendi abiret à pronunciatione. Ut cùm *Gaius* pronunciarent, *Cajus* scriberent. Cujus rei caussam non pigebit adferre. Sanè αὐτόχθονες † præ cæteris erant honorati. At γάϊος, sive γήϊος, idem ac αὐτόχθων. Itaque scholiastæ Æschyli, & Aristophanis, χαιὸν interpretantur *nobilem*: quod

† Suo è solo geniti, sive Aborigenes.

quod & apud Hesychium legas. Quamquam & *dominum* possis exponere: quod convenit illi in sponsalibus; *Vbi tu Cajus, ego Caja*. G verò pronunciari solere, docet inter alios Ægyptiacæ Syenes præfectus Terentianus Maurus:

Asperum quia vox sonorem leniore interpolat,
Vel priores G Latini nondum ab apice finxerant;
Caïus prænomen inde; C. notatur, G. sonat.

Omne hoc inde est, quòd prisci illi Romuli nepotes non haberent literam G; sed pro ea C scriberent: unde, LECION. PUCNANDOD, MACESTRATOS, EXFOCIUNT, in columna Duilliana, pro *legion. pugnando, magistratus, effugiunt*. Postea pro sono diverso diversas posuerunt figuras. In *Cajus* id non factum, dum quisque more veteri suum mavult nomen exarare. Vetus tamen remansit sonus: quia persisterent *Gajus* pronunciare, sicut antea. De propriis hominum hactenus.

Erroneæ (si sic loqui licet) ὀρθογραφίας in locis exemplo erit, quando commutantur nomina *Londæ*, & *Londini*; *Lundensis*, & *Lundunensis*. Uti factum à Radevico de gestis Frederici Ahenobarbi cap. VIII, & seqq. ubi Eskilus *Londinensis* vocatur, qui à Londa, Daniæ metropoli, *Londensis* erat appellandus. Siquidem Eskilus ille secundus fuit Danorum archiepiscopus, vicinæ Sueciæ primas, ac Ecclesiarum ibidem curator: ut ex Saxone Grammatico, & aliis, constat. Itaque non *Londinensis*, sed *Londensis*, rectè de eodem exaratum, apud Petrum, Abbatem Cellensem, lib. I epist. XXIII, & lib. V ep. V, & lib. VI. ep. XV, & lib. VII ep. VI, & lib. VIII ep. I, XIX, & XX. Atque in notis ad hunc Cellensem observat doctissimus Sirmondus, spissiori etiam errore apud Innocentium III epist. CCCXXI, pro *Londensis* legi *Lugdunensis*.

Hîc civitatum nomina confunduntur. Est verò cùm idem in totis contingat regionibus. Uti in *Dania*, & *Dacia*. *Daci* enim, pro *Danis*, crebrò legas apud medii ævi scriptores: sicuti monitum Abrahamo Ortelio in Thesauro suo. Ac liquet hoc ex Ottone Frisingensi, & Radevvico; uti jam observatum Nicolao Serrario scholiis in Translationem S. Bernvvardi. Sanè prior lib. I gestorum Frederici Barbarossæ, cap. XXIV. refert, ut Daciæ Rex postulârit à Cæsare investituram Daciæ. Alter narrat, ut Merseburgi controversia de regni Daciæ successione fuerit à Cæsare diremta. At ab iis oris longè dissiti erant Daci; qui nunc Transylvani, Rascii, Servii, Bulgari. Similiter

Petrus

Petrus Abbas Cellensis lib. VIII epist. XIX ad Eskilum antè memoratum: *Ecce vestra Dacia remota est à nostra Francia.* Quæque Matthæus Parisius in Historia ad an. CIↃ CCLI narrat de filiis Aldemari quondam Regis Daciæ; quorum Henricus crudeliter à fratre Abele interemtus, Abel propterea à magnatibus Daciæ in exilium ejectus; ea nonnisi de Daniæ regno possunt intelligi. Interim nihil in scriptoribus mutandum; quia non librariorum is lapsus, sed scriptorum.

Ut verò aliarum rerum, sic etiam in regionum, & urbium ὀρθογραφίᾳ, attendere oportet ad ἀναλογίαν vocabulorum, quæ aliis sunt locis imposita. Nec tamen id ubique locum habet. Alioqui enim dicendum esset *Britania*, unico N: ut *Aquitania, Hispania, Mauritania*, & id genus alia. Nempe tum solùm sequenda est ἀναλογία, cùm eam consuetudo veterum vel peperit, vel aluit. Nam, ut ait Comminianus †, *Ridiculum est legem adversus consuetudinem ferre; quæ sola in nostro sermone dominatur.*

† *Apud Charisium Sosipatrum.*

Atque hoc Comminiani præceptum non solùm habet locum in locorum propriis: sed etiam in communibus, quæ appellativa dicuntur. Inque his similiter originis plurimùm ratio habetur; sive ea à Græco fonte sit, seu Latino. Itaque cum Græci dicant Μουσεῖον, perperam scribitur *Musæum*, pro *Muséum*. *Strategema* in secunda vocalem habet secundam, quia Græcè est στρατήγημα. Quod si Dores sequi malis, ut fere solent Romani; saltem A fuerit porrectum. *Cimilia* legas lib. primo Decretalium Gregorii IX, Tit. XXIII de Officio archidiaconi. Omnino, ut Carolo Molinæo jamdiu monitum, *cimelia* dicendum, ex Græco κειμήλιον; quo signantur res pretiosæ sepositæ. Atque idem error commissus Tit. XL de verborum significatione: ubi *in cimilini* exaratum, pro *in cimelio*.

In Latinis similiter *servitium* per T scribendum, quia est à *servitum*. *Ædilitius* per T, quia dicimus *ædilitas*. *Temporius* malim à *tempori*: nec *temperius* propterea damnâro; quando veteres, ut *pigneris* dixere, unde *pignero*: sic etiam *temperis*, (quod apud Plautum *) unde *tempero*. At *temperius* ejusdem ac *tempero* originis est. Nam propriè temperius accedit, qui magis tempore, seu tempori venit. Itaque Ciceronis est lib. IX epist. XVI: *Memini te mihi Phamea cœnam narrare: temperius fiat: cætera eodem modo*. Quomodo & legit Paullus Manutius: ac *maturius* exponit. Fatetur verò, non alibi se id vocabuli reperisse, quàm apud Cornelium Nepotem; unde hæc adducit verba in Vita Terentii, à Tiberio Donato scriptâ: (Suetonium Tranquillum dicere debuerat,

* *Persâ act. 5. sc. 1.*

rat, quem verè esse auctorem, extrema Vitæ verba clarè docent:) *Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Kal. Martiis admonitum ab uxore, temperius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur*. Sic est in veteri Tarvisina anni cIↃ CCCC LXXIV. Illa tamen Rob. Stephani anni cIↃ IↃ XLI, item Parisina Lindenbrugii, *temporius* habent. Sed puto, veteribus libris standum. Sanè sic MSSi etiam codices Ciceronis loco memorato: quos secuta illa Rob. Stephani anni cIↃ IↃ XLIII, & Lambini Santandreana an. cIↃ IↃ LXXX; imò & Hamburgensis Guilielmii, ac Gruteri. Ut non multum moveat, quod H. Stephanus in suo Pseudocicerone* *temporius* legere malit, quia Cicero *tempori* scribat, non *tempore*. *Pag. 148

Lanterna hodie pronunciant variæ gentes. Atque hoc inde est, quòd, labente Romani sermonis puritate, in multis N infercirent, præter consuetudinem priorum. Itaque *lanterna* etiam exaratum est apud Matthæum Parisium in vitis XXII Abbatum †. Sed aliud etiam etymon suadet; cùm ex eo sit nomen, quòd à latere gestetur; vel quia lateat, ac concludatur lumen. Nec dispar obstat quantitas, cùm suppetant & alia multa, quæ à modulo primogenii recedant. † *Pag.* 52. *vers.* 3.

Est ubi ex origine nihil subsidii petere sit: ut in *carus*; pro quo vulgò *charus*, quasi à χάρις foret; ut suspicatus jam olim Petrus Schottus epistolâ ad Rodolphum Agricolam *. Sed Hebrææ esse originis vel potiùs Chaldææ, ostendimus in Originum libris: nempe ab יקר *jekar*, quod notat *pretiosum, carumque esse*; qualia quæ sunt, amari à nobis solent. Sed quicquid de etymo sit (nonnulli enim à *carendo* esse, eoque Latini ortûs putant) planè sine spiritu *carus*, vel *karus*, non *charus*, scribendum: quod tum ex lapidibus, & nummis, tum ex optimis libris, in his Pandectis Florentinis, & Virgilio Carpensi, liquet. Pluribus id docet Aldus in Orthographia: eandemque scripturam probat Achilles Statius ad Catulli Epigr. II. * *In Centuria epistolarum Philologicarum edita à Goldasto*

Posteriora etiam secula in suorum temporum rebus aliquid sibi juris vindicant. Quamobrem, qui ubicunque *domnus* in MSSis reperiunt, *dominus* reponunt, næ illi scriptoribus sunt injurii: quando sic multis obtinuit seculis, (sicut libri MSSi testantur) ut *domni*, pro *domini*, de Ecclesiastica dignitate fungentibus diceretur.

Nec solùm peccatur diversitate literarum: sed etiam vocum divisione. Ut cum scribunt, *doc-tus, nos-ter, Eras-mus:* pro *do-ctus, no-ster, Era-smus*. Verùm obtendunt nobis hoc Cæsaris Scaligeri de Caussis L. L. cap. I: *Neque aliter scribere debemus, quàm loquamur*. At hoc ne florente

rente quidem Româ, perpetuum fuit; quia *Gajus* dicerent, *Cajus* ſcriberent; ut antè vidimus. Fateor tamen ſic fere fuiſſe olim. At diſpar ratio noſtrorum temporum. Quid enim, an quia dicimus *pe-rire*, pro *per-ire*, eò ſic ſcripſerim, neglectâ origine, ac veteri pronunciandi ratione? At, inquiunt, ſiquis ſic efferat hodie, ridendum ſe propinet. Non diffiteor; ſed diſpar eſt ratio ſcribendi: ubi exarandum ut veteres, & loquebantur, & ſcribebant: utcunque nunc, inviti licet, abripiamur cum vulgo: cui in ſermone obſequimur, ne brachia videamur tendere contra torrentem. Ac imitamur hac parte Ciceronem; qui ſic ad Brutum ſcribit: *Quin ego ipſe, cùm ſcirem, ita majores locutos eſſe, ut nuſpiam in vocali adſpiratione uterentur; loquebar ſic, ut pulcros, Cetegos, triumpos, Cartaginem, dicerem. Aliquando, idque ſerò, convicio aurium, cùm mihi extorta veritas eſſet, uſum loquendi populo conceſſi; ſcientiam mihi reſervavi.* Loquar igitur cum junioribus, ne ludibrium debeam indoctis; & eruditioribus etiam laureolam videar in muſtacio quærere. At in ſcribendo, ſequar eruditiorum illos, qui antiquos ſequuntur duces. Nam quis dubitat, quin veteres dixerint *do-ctus*, cum à *doceo* ἀναλόγως ſit *docitus*; ut ab *habeo habitus*, à *moneo*, *monitus*: à *docitus* verò *doctus* κατὰ συγκοπήν. Sic *a-gmen* protulere, quia eſſet ex *agimen*; ut à *moneo monumen*, unde *monumentum*. Nec tamen *o-ſtendo* ſcribendum, ſed *oſ-tendo*, quia eſt ab *ob*; cujus poſterior in S commutatur. Niſi malis, veteres, ut *ab*, & *abs*, ſic *ob*, & *obs* dixiſſe; de quo alibi monuimus.

Nec in ὀρθογραφίᾳ ſolùm peccari videas, ſed etiam προσῳδίᾳ: quod vocabulum Græcis tonum, ſpiritum, & tempus, comprehendit; Latinis ſolùm tonum, & tempus: quia his adſpiratio vulgò literis accenſetur; ut vitium ejus ad ὀρθογραφίαν potiùs referatur.

Toni, qui *accentus* κατ' ἐξοχὴν dicitur, vitium eſt, ſi *utíque* dicas, vel ſcribas, cum accentu in mediâ, quando ſumitur pro *omnino*, vel *certè*: ut in illo Ciceronis ad Att. lib. XIII ep. XXI: *Eodem die, utique poſtridie*. Et lib. XIII ep. IV: *Velim antè poſſis: ſin minùs, utique ſimul.* Diſpar ratio, ſi dicas, *frui, utique opibus*. Sic *itaque* pro *ergo* cum accentu in primâ: in ſecundâ, pro *& ita*. Quomodo veteres eſſe locutos, oſtendit hoc Terentii Andr. III. III. *Imò ita volo, itáque poſtulo, ut fiat.* Et Eunucho II. III:

—— Reddunt curaturâ junceas.
Itáque ergo amantur.

Ubi Donatus: *Itáque, Atque ita fit, ut amentur.* Ratio diſcriminis eſt,

est, quòd *itáque*, pro *& ita*, duas res notet; uti & duæ sunt voces. At *itaque* pro *ergo*, vel *igitur*, vox est una, licet composita, remque designat unam. Quamobrem nec enclitica locum habet in istis, *atque, neque, namque, quisque, sive, ubique, ubicunque*. Nisi forte & *ubique* reperiatur, non pro *omni in loco*; sed pro, *& ubi*: ut si dicas, *Vbi tres, ubíque vel duo fuerint congregati in Christi nomine.*

At in accentu pariter, ac quantitate, peccant, qui dicunt *regímen*, pro *régimen*; *compétitor*, pro *competitor*. Præcipuè verò in Græcis errari solet. Sic Lactantius, si libris nonnullis fides:

Ecclesiæ pastos ubere, lacte, sinu.

Item Odo Cluniacensis præfatione alterâ Moralium in Job:

—— Claro quem climate tensa
Ecclesia reboans laudet ——

Quasi non Græcè sit ἐκκλησία. Inque his ipsis nuspiam toties se turpiter dare multi solent, quàm in propriis: quia arbitrantur ejusmodi esse arbitrarii juris: quod Servio scriptum in illud I Æn. *Huic conjux Sichæus erat*. Id verò ad omnia extendere, ridiculus sit error: ut cùm poëtæ Christiani, quæ Græcè per E, vel O breve, scribuntur, non verentur producere: vel cum corripiunt, quæ exarantur per H, vel Ω. Sic secunda in *Euphemia*, licet Græcè sit Εὐφημία, brevis est Sidonio Apollinari in Panegyrico:

Gaudeat Euphemia, sidus divale parentis.

Ac primam in *Stephanus*, & alteram in *Ambrosius*, producit Ennodius Ticinensis: cum Græcè sit Στέφανος, & Ἀμβρόσιος. Sed idem in Latinis etiam, nec propriis, toties in metrum peccat, ut pigeat meminisse. Andreas Schottus medicinam sæpius studet facere; sed invitis libris: ut dubium non sit, quin perperam ipse scripserit Ennodius, magnam partem culpâ seculi, quo vixit. Mirum verò renatis literis à multis sæpe tam fœdè impingi. Sic Sixtus Senensis †, uti Alciatus de jureconsultis fecerat, ita ipse de Scripturæ interpretibus judicium laturus, hunc in modum carmen concludit:

† *Post perorationem lib.* 3.

At brevis, & facilis, non est spernenda tyroni
Lyrensis expositio.

Ac repetit Serrarius in Prolegomenis Bibliacis cap. XXVII, quæst. XVIII. Atqui prior in *tyroni* veteribus est porrecta, & tertia in *expositio* est correpta, cùm sit ab *expositum*. Summus vir, Justus Lipsius, epithalamio ad Victorem Giselinum sponsum postremam in

coluit producit in Glyconio hoc, *Marſpiter coluit agrum:* & paullo antè corripit *vis* in hoc trochaico:

Frange jam nucem marite, ſi vis eſſe nucleum.

*Pag 467. Ἐγκυκλοπαιδείας editor in Logicis * ait:

In ſimili qualitas una eſt, in diſſimili haut eſt.

Sed hiſce eo faciliùs ignoſcendum, quòd aliis ſtudiis valerent; nec inter poëtas nomen profiterentur ſuum. Non contradico. Sed ſæpe etiam illi, qui quantivis pretii videntur, modulum ſyllabæ negligunt. Horum malim nunc nominibus parcere: præſertim quando abundè id de pleriſque oſtendimus in ſecundo de arte Grammatica.

CAP. II.

Repetitum, quod libro dictum priori, tria eſſe genera vocum barbararum: alia enim eſſe barbaræ originis, nec recepta in civitatem: alia originis Latinæ, ac nihilominus ignota Latinis: alia Latinis uſurpata, ſed in alia, quàm fiat, ſignificatione. Amiralius *priori parte ſui eſſe ab Arabibus; poſteriori Græcum videri.* Alembix, *pro cadi, vel ollæ genere, eſſe ex Arabico, & Græco.* Aldii, *&* Aldiones; aldiæ, *&* aldionæ. Allode, *ſive* allodium *vocari, quorum penes aliquem dominium ſive proprietas ſit; ut quæ patrimonii ſint: & origine vocem Germanicam videri.* Ambaſſiatoris, *pro legato, genuinum* ἔτυμον. Arimannus, *ſive* Erimannus, *pro cliente domini ſui.* Aſſaſinorum *vox Turcica, pro hominibus conductitiis ad aliquem interimendum.* Auca, *pro* anſere, *ſitne ab Arabibus, dubium, an Græcis.* Augis *nomen eſſe ab Arabibus: Græcis, Latiniſque* apogeum *dici, aut* abſidem ſummum: *at* jugum *Ciceroni aliud eſſe; nempe ſignum Libræ.*

HInc jam ad ea me conferam, ubi non tam in ratione ſcribendi, vel accentu, aut ſyllabæ modulo, peccetur; quàm in ipſo vocabulo. Quæ trium generum ſunt, ut initio operis dicebamus. Primùm quædam ſunt ortu barbara, nec civitate donata; qualia, niſi jam longo uſu in varias ſe linguas diffuderint, maximè interpretationis egent: quia, quid ſignificent, difficilis eſt conjectatio omnibus linguæ ejus ignaris, unde ſunt profecta. Deinde alia ſunt, quæ originem ſuam debeant Latio, vel Græciæ: nec tamen apud ullum reperiantur idoneum puri ſermonis auctorem. Denique ſunt non pauca, ubi vox quidem Latinis auribus eſt nota; ſed eo peccetur, quòd

quòd in aliena, sive Romanis ignotâ, significatione usurpetur. De singulis igitur horum classibus aliqua adtexam: ac ordiar ab iis, quæ ortu ipso barbariem prodant: ut quæ genus suum ducunt ab illis, quos Romani, Græcique, pro fastu suo, barbaros dixere: præcipuè ab incolis magnæ matris nostræ Germaniæ: vix tamen alia adferam, quàm quæ reperias apud scriptores alicujus nominis; quorum & verba plurimùm subiiciam. Interea ex innumeris solùm pluscula, & quæ se offerent primò, adducam. Nec enim Lexicon scribimus mixobarbarum: sed tantummodo δεῖγμα ejus, sive *specimen*, damus.

Admiralius qui vulgo vocatur, is Græco vocabulo est *thalassiarcha* dicendus, vel Latino, *maris præfectus*. Quod si barbarum placet, origo potiùs *Amiralius* exigat. Omnino enim est ab Arabico *emir*, seu *amira*; quod *dominum* signat. Ivo Carnotensis in Chronico, quod longè auctius est in bibliotheca Nob. & præclari viri, Guilhelmi Noomsii, Arlandervenix Domini: *Arabum Amiras, missus ab Humaro, cepit Cæsaream Palæstinæ*. Sigebertus in Chron. *In regno Saracenorum quatuor prætores statuit, qui Amiræi vocabantur; ipse verò Amiras vocabatur, vel Protosymbulus.* Matthæus Parisius ad an. CIↃ CCIII: *Procurator civitatis, qui linguâ eorum* (Turcicâ) *emir dicebatur.* Item ad an. CIↃ CC LXXII; ubi agit de Eduardo, regis Angliæ primogenito, prope Achon periclitante: *Amiralius Ioppensis, natione Sarracenus: quæ dignitas apud nos consulatus vocatur.* Similiter scriptores Græci. Nam apud Zonaram legas in Michaele Paphlagone, Hequenem Calipham dictum esse Amiram. Et Elhadech Calipham similiter esse appellatum, narrat Nicetas lib. V de imperio Manuelis Comneni. Ab *amiras* igitur est *amiralius*: pro quo, qui etymon nescirent, quasi ab *admiratione* esset, *admiralius* dixere; vel *admiralus*, ut est in Chronico Cassinensi lib. III cap. XLIV. & alibi. Imò & *admiratus*, vel *admiraldus*: ut apud Rogerum de Hoveden Tom. II Annal. Quin & *Admiraldus* legas apud Turpinum de vita Karoli M. cap. XVII, & XX; Othonem Frisingensem lib. VII cap III, & V; Cæsarium lib. IV Mirac. cap. XV; & Bekam in Chronico, ubi de Guidone. Longissimè autem abit *admiravisus*: quod apud Matthæum Parisium in Historia reperias; uti & memoratum *admirali* vocabulum. Clarissimus socer meus Franciscus Junius, Notis in Codinum de Offic. censet, *Amiralii* vocem esse hybridam; ac conflari ex Arabico *emir*, sive *amira*, *dominum* aut *principem* signante, & Græco ἅλιος, *marinus*. Id displicet doctissimo Gretzero Comment. in Codin. cap. II: *Credat*, inquit, *qui volet: ego adsensum cohibeo*. Hîc, præter

 morem,

morem, satis modestè: qui quavis occasione non sine sannis arietat in Junium; & alios, itidem candidissimi pectoris, & præclaræ doctrinæ: inque his etiam amicissimum collegam meum, Joannem Meursium; quo vix alius literas minori tractabat ambitione. At quis non videt, quantopere Gretzero ipsi Meursianum glossarium usui, & auxilio fuerit? Utinam fœdus iste scribendi modus, qui sic nostris temporibus in famam hominum grassatur, sublatus esset de terris, scriptoribus salvis. Sed ad *amiralium* redeo. Cujus etymon Junianum cur sic aversetur Gretzerus, vellem ipse addidisset. Nam res clamitat, non esse simplex, quale *Amiras*; sed compositum. Quare, relicto Gretzero, viro sanè πολυμαθεστάτῳ †, in hoc eximio Junio accedere non dubitavit Reverendus, ac clarissimus Guiljelmus Watsius, S. Theologiæ doctor, in Glossario, quod Matthæo Parisiensi, longè feliciùs à se edito, adjunxit. Etiam vide, si plura de voce ista voles, Spelmannum Equitem, & Jo. Meursium, in glossariis suis: illum in *Admiralius*; hunc in Ἀμηράλιος.

† *Variæ ac multijugæ doctrinæ.*

Alambix, vel *alembix*, vasis genus apud Medicos recentiores, voce hybridâ. Nam ut ex *al*, articulo Arabico, & Græco μεγίστη est *almagestus*; ex eodem articulo, & χυμεία, *alchymia*: ita ex articulo illo Arabum, & ἄμβιξ, est *alambix*, vasis genus. Ἄμβιξ est apud Athenæum lib. XI; imò & Dioscoridem lib. V cap. CX: ubi de confectione hydrargyri agit ex minio. Cujus verba interpretans Plinius lib. XXXIII cap. VIII, pro ἄμβιξ *calicem* dixit. Hesychius exponit χύτραν, κάδον, *ollam, cadum*.

Aldius, & *aldia*, *aldio*, vel *aldion*, & *aldiona*, voces sunt à Germanis acceptæ; quas sæpius legas in legibus Longobardicis*: ac *aldius* videtur, qui antea servus, sic libertatem consecutus, ut interim veteri domino foret obnoxius; *aldiones*, talibus prognati: *aldia*, & *aldiona*, de feminis hujusmodi dicuntur. Meminit & horum Henricus I ejus nominis imperator, in donatione facta Ecclesiæ Novariensi; quam legere est apud Baronium in opere annalium Ecclesiasticorum Tom. XI ad an. CIↃ XIV †: *Ejus* (præsulis) *precibus annuentes jam dictum comitatulum in ejus Ecclesiæ potestatem omnino transfundimus —— cum capellis, domo cultili, massaritiis, casis, sediminibus —— aliisque universis redhibitionibus, cum servis, & ancillis, aldionibus, & aldianis utriusque sexus, ad jam dictam plebem, vel curtem pertinentibus.*

* *Lib. 1 Tit. 6 leg. 4. & Tit. 30. l. 5 & Tit. 25. leg. 82. & lib. 2 Tit. 44. l. 1.*

† *Pag. 51 edit. Moret.*

Allodium est apud Ivonem Carnotensem epist. CLXVIII; Goffridum, abbatem Vindocinensem, lib. I epist. II; & apud eundem alibi; Radevicum, Canonicum Frisingensem, de gestis Frederici I lib.

IV cap.

IV cap. XXXIV, Anastasium Papam in diplom. ad Heloissam, Cæsarium libro II Miracul. cap. XII. Item in Chronico Cameracensi †, & Cisterciensi *, apud Bekam †, alios. *Alodiarius* pro eo, qui allodium obtinet, usurpat Goffridus abbas lib. I epist. XXIX. *Allode*, Flodoardus Historiæ Rhemensis lib. III cap. XXVIII. *Allodium* Latinè dixeris, *res mancipi*; quomodo & Sigebertus nuncupat. Nempe alia nostra sunt solùm χρήσει, sive usu; alia etiam κτήσει, sive mancupio: quomodo hæc opponit Lucretius lib. III:

† *Lib.* 3. *c.* 10.
* *Pag.* 34.
† *In vita Godebaldi episcopi* 24.

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.

Itaque *allode esse, & ex beneficio obtineri*, opponuntur Kapitular. Karoli M. lib. I cap. CXXXII: *Si Deo donante, aut in beneficium, aut in allode, annonam habuerit.* Ubi *allode* est, cujus proprietatem habemus, eoque liberi est juris: illi adversatur, sic ex regio habere beneficio, ut non in proprietatem sit datum, sed in feudum; unde quis propterea alteri fidem, & operam debeat. Itaque etiam *allodium*, & *patrimonium*, sæpius conjunguntur. Ut in Martelli Comitis Præcepto de tutela Monasterii Vindocinensis: *Monasterium ipsum, & res illius universas B. Principi Apostolorum Petro, & Romanæ ejus Ecclesiæ, alodium obtuli, & patrimonium.* Ex ea Comitis oblatione abbas Vindocinensis factus *alodiarius B. Petri*; ut vocatur in tabula fundationis. Cùm verò *alodium* & *feudum*, sibi mutuò adversentur; ac *allodialia* sint patrimonialia, & à majoribus transeuntia ad hæredem: placet eorum conjectura, qui putant, *alodium* fieri ex Belgico **al-out**, quasi quòd jam ab antiquis temporibus possessum sit, tanquam proprium: non verò obtineatur ex regio beneficio, propter quod homagium debeas. Quamquam & poterat fundus, qui feudi fuisset, verti in allòdem, si princeps cederet proprietate: cujus rei non pauca suppetunt in Historiis exempla. At de etymo planè decipitur Hadrianus Junius, cùm *alodia* dici putat*, quasi *alaudialia*, quia in eorum laudem auctor non veniat.

* *In Nomenclatore, voce* Prædium optimo jure.

Ambasciator vel *ambassiator*, pro legato legas apud varios superiorum seculorum scriptores: in his Petrum de Vineis lib. I epist. VIII, & lib. III epist. LXXXII. Doctissimi homines derivant à voce *ambacti*, Gallis significante hominem mercenarium, teste Festo, & glossis vett. Aliis displicet, vocabulum illustris legatorum dignitatis à tam vilium hominum ministerio deduci. Sed enim vox *ambacti* generatim notat ministerium, etiam honestius; ut dictum nobis lib. I cap. II. *Ambasciator* igitur κατ' ἐξοχὴν sit vocatus, quasi minister Regis, vel reipublicæ. Nisi magis placet, esse vocem Gothicam, aut Longobardi-

gobardicam, ac propriè significare, qui publico nomine iter facit, ab *ambascia:* quod iter legationis ergo susceptum notat in Legibus Burgundicis; ubi legas: *Quicunque asinum alienum, extra domini voluntatem, præsumserit; aut per unam diem, aut duos, in ambascia sua.*

Arimannus, sive *erimannus*, sæpius in Legibus Longobardicis occurrit. Posteriorem vocabuli partem esse man, h. e. *virum*, vel *clientem*, satis est apertum. De priori certant. Sunt qui ab Ἄρης deducant; ut signet *Martialem virum*, sive militarem. Quomodo & *Arimanium*, Persicum numen, à bellandi furore, ab Ἄρης, & μανία. dictum tradiderunt: ut apud Cælium etiam Rhodiginum legas lib. VII Antiqu. Lectionum cap. XIV. Sed de numine istoc quid existimemus, satis ostendi lib. I. cap. V operis de Theologia Gentili, & Physiologia Christiana. Eâ verò significatione, qua in Legibus Longobardicis sumitur, omnino videtur vox Saxonica: ac prior vocis pars fuerit Heer, h. e. *dominus*; ut signet *dominicum virum*, sive *clientem*. Nempe sic dictus, qui, prædio accepto, redditus domino obnoxius, planè, ut sic dicam, minorum gentium vasallus. Similiter *arimanna*, vel *erimanna*, sit *clienta dominica*. Habes in diplomate Conradi I Imperatoris, dato anno CIↃ XXXIX: *Villos, mansos, servos, & ancillas, erimanos, & erimanas*. Vide integrum apud Carolum Sigonium lib. VIII de Regno Italiæ.

Assasinorum vocabulum Turcis debemus; à quibus & res ipsa. Sic autem dicuntur conductitii ad alios interimendos, præcipuè viros principes. Adi de iis, è Græcis quidem Nicetam Choniatem initio libri secundi; è Latinis verò Matthæum Parisium in an. CIↃ CL, & CIↃ CCLVII, Guilhelmum Tyrium lib. XX cap. XXXI, Jacobum à Vitriaco Historiæ Orientalis cap XIV. Vide & Henrici Spelmanni Glossarium, & illud Guilhelmi Watsii ad Matthæum Parisium.

†Volucris. *Passerculus.

Auca, πτηνὸν †, ut interpretantur glossæ Philoxeni. Et paullo antè ibidem, *Aucellus*, στρουθίον *. Isidorus in Glossis: *Aucella, ortygometra.* Glossarium Arabicolatinum: *Auca, anser.* Sic accipitur non modo à Rhasis interprete, pluribusque aliis scriptoribus: sed etiam in Legibus Longobardicis. Ut Tit. XCIX. §. 18, & 20. Item in Legg. Alemann. Tit. CI: *Si acceptor, qui aucham mordet*, III *solid. solvat*. Ubi *acceptor* idem, ac *accipiter*; velut inferiùs dicetur. Italis etiam *oca* vocatur, ex *auca*, AV in O converso; ut à *plaudo, explodo*. Porrò inter ea, quæ barbaræ sunt originis, locum sibi poscit, si fuerit ab Arabico אוזה; cui & vicinum est Rabbinicum אוז. Et hoc verisi-

milius

milius reddit, quòd in Lexico Arabico-Latino, legi dicebamus. Adde quòd hodiéque Turcæ marem anserem *ocke* nuncupant. Sed fortaſſe vel Latinæ ſit originis; nempe ut *auca* κατὰ συζυγίαν ſit ex *avica*: vel Græcæ; ut *auca* ſit ex ὁ χὴν· ſive Doricè ὁ χὰν: quo de etymo dixi in Caſtigationibus ad veterum Tragicorum fragmenta. At prorſus diſpſicent, qui derivant ab Græco αὐχὴν, h. e. *cervix*: uti opinio eſt ejus, qui gloſſas addidit Nicolao Clemangi.

Aux Aſtrologis vocatur punctus circumferentiæ eccentrici maximè à centro mundi remotus: prout deſcribitur Purbachio in Theoria Solis. Eſt ea vox ab Arabum עוג, *aug*, quod ab עאוג, *aveg*, h. e. *curvare*, *deflectere*. Nihil verò Arabico iſtoc opus, cùm ſuppetat Græcum *apogêum*, ἀπόγειον. uti vocat Ptolomæus: cui, quod vulgò *oppoſitum augis*, vocatur *perigêum*, περίγειον. Etiam pro *auge*, dixeris *ſummam apſida*, vel *abſidem*; quâ voce Plinius utitur lib. 11 cap. xv: *Prima circulorum, quos Græci abſidas in ſtellis vocant: etenim Græcis utendum erit vocabulis*. Et mox: *Ergo ab alio cuique centro abſides ſuæ exſurgunt*. Video eſſe, quibus punctum περιφερείας ſummum non ἀψὶς, ſed ἅψις, videatur dicendum; quia in curvatura rotæ terram contingat, quod Græcis ἅπτεσθαι. Et Theodorus Gaza videtur eò inclinare in tertio Grammatices. Itaque & *hapſis*, atque accuſandi caſu *hapſin*, non *abſida*, putant dicendum. Sed nunc hæc, nunc illa in rotæ curvatura pars terram tangit: & in fornice figuræ ejus dimidium habemus. Aliqui item arbitrantur pro *auge* à Cicerone dici *Iugum*: quod etiam legas in Indice Nizolii, ac Cellarii, qui Ciceroniano additur Theſauro. Sed per *Iugum* ab eo Libræ ſignum intelligi, liquebit illi, qui conferre volet Ciceronis verba de tempore Romæ conditæ, in II de Divinat. cum iis, quæ de hoc ipſo narrat Solinus cap. I.

CAP. III.

De inceptis à litera B. Vti ſunt iſta: bacauda, *de agreſtibus latronibus; oſtenſumque, quàm variè vox* bacaudæ *ſcribatur, & ſumatur.* Baillivus, *pro* Prætore, *vel* Judice. Balbuca, *pro* ſero lactis: *non item* preſſo lacte; *quod aliud eſt.* Bancus, *pro* ſcamno. Bandum, *pro* vexillo. Barbecanum, *pro* munimento. Barca, *pro* navigii genere. Bargus, *pro* arboris ramo. Baro *de dignitate, ſed Regi obnoxiâ.* Bauca, *pro* armillis. Begina, *pro* virgine ſanctimonîali. Bidellus, *pro* viatore. Birrus, *pro* lacerna. Bladus, *vel* bladum, *pro* frumento. Bombax, *pro* ſerico. Boſcus, *pro* ſylva. Braſium, *pro* hordeo aquis macerato: *unde* braſiare, *pro* cer-

 viſiam

visiam coquere. Brunca, *vel* brunia, *pro* lorica, *vel* galea. Brunus, *pro* fuscus. Bunuarium, *quasi pro* jugero. Burdo, *pro* mulo. Burga, *pro* cloaca. Burgus, *pro* turri, *vel* oppido. Burricus, *pro* equo. Buticularius, *pro* œconomo.

DE plusculis à principe literâ inchoatis jam vidimus. Venio ad eam, quæ illam proximè excipit.

Bacauda non aliud est, quàm *bagauda*; quo latrones signari, à Prospero in Chronicis, quæ Pythœus edidit, item Salviano lib. v, diximus lib. I cap. I. Sed & *vacauda*, & *vacanda*, vel *bacanda*, aliterque etiam, pro eo scribi solet; ut ostensum Eliæ Vineto, notis in lib. IX Eutropii, & imprimis Arnoldo Pontaco in iis, quæ ad B. Hieronymi Chronicon magnâ industriâ, nec doctrinâ minore, annotavit. Interim nec quosvis ea vox latrones signat: sed solùm eos, qui rusticum antea opus facientes, armis sumtis, ferro flammâque vastant omnia. Nec solùm latrones isti sic vocantur: verùm etiam sic dicitur ipsa eorum conspiratio. Cœpit hoc vocabulum à tempore Diocletiani: in cujus vita ita scribit Aurelius Victor, editus à Schotto: *Namque ubi comperit Carini discessu Ælianum, Amandumque, per Galliam, excitâ manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocant, populatis latè agris, plerasque urbium tentare.* Hic clarè videmus, quid sint *Bagaudæ*. Eosque optimè describit Mamertinus in Panegyrico Maximiani: *Cùm militares habitus ignari agricolæ appetiverunt, cùm pastor equitem, cùm hostem barbarum suorum cultorum rusticus vastator imitatus est.* Eorundem & meminit Eumenius, Oratione pro scholis instaurandis: ubi vulgò quidem editum: *latrocinio Batavicæ obsidionis obsessa.* Sed Justus Lipsius in III. Annal. Taciti clarè adversus Rhenanum, ac Pighium, docuit, *Bacaudicæ* legi oportere. Atque idem Livineio visum in Castigationibus ejusce scriptoris. Habes & apud Eutropium lib. IX: *Ita rerum Romanarum potitus, cùm tumultum rusticani in Gallia concitassent, & factioni suæ Bacaudarum nomen imponerent; duces autem haberent Amandum, & Ælianum: ad subigendos eos Maximianum Herculeum Cæsarem misit.* Eutropium secutus B. Hieronymus in Chronico: *Diocletianus in consortium regni Herculium Maximianum adsumsit: qui rusticorum multitudine oppressâ, quæ factioni suæ Baccaudarum nomen indiderat, pacem Galliis reddit.* Ex utroque horum discimus, *Bacaudarum* nomen ipsos sibi adscivisse. Ut verisimilis non sit opinio doctissimi Arnoldi Pontaci; qui putabat, sic vocari ab Hebræo בגד *bagad*; quod significat *prævaricari, perfidè agere*, sive, ut ipse exponit, *extra vagari, incurrere in aliquem*;

quem; ut ſit ex *bogedim*, ſignificante *incurſores, excurſores.* Non dubitandum enim, quin ruſtici illi nomen ſibi impoſuerint non ex Hebræa lingua, quam ignorabant; ſed ex ſua, hoc eſt, Gallicâ. Eoque veriſimilius eſt; ſeu ab ipſis, ſeu à Gallorum aliis, id nomen fuerit; venire à *Bagan*; quomodo Vaſcones hodiéque ruſticos vocant, qui caulas populantur; ut eſt apud Pontacum, ipſum Vaſconem. Niſi à moribus Bagaudarum, ſeu Bagandarum, hæc appellatio potiùs remanſerit. Habes & Bagaudarum nomen (ut Proſperum, & Salvianum, de quibus dixi, prætercam) apud Oroſium lib. VII cap. XXV; niſi quòd editum *Vacaudas*: item Freculphum Tom. II lib. III cap. XIV, & Sigebertum ad an. Chriſti CCCCXXXVII, & CCCCXLII: ex Græcis etiam Zoſimum: cujus illud, Οἱ περὶ τὰς Ἄλπεις Βακαύδαι. Ab iis Foſſatenſe caſtrum, quod leucâ diſtat Lutetiâ Pariſiorum, olim *caſtrum Bagaudarum* fuiſſe appellatum, refert Nicolaus Faber, extremis verbis eruditæ præfationis, quam fragmentis Hilarii à ſe editis præmiſit. Joſephus Scaliger notis ad Hieronymi Chronicon arbitratur, eoſdem ſignari, cùm in veteri inſcriptione legimus, PRINCIPIS GENTIUM BAQUATIUM. Non repugno; ſed ampliandum cenſeo.

Baillivus, pro eo, quem *officialem* vocant, hoc eſt, pro *prætore*, vel *judice*, ſæpe legitur in ſuperiorum ſeculorum ſcriptoribus; uti & *baillivа* pro ejus *officio*: quod vocabulum quàm latè patuerit, argumento eſt, quòd etiam officium in cœnobiis notârit. Ut in Legg. Foreſtæ: *Monachus baillivam ſuam, ſiquam habet, amittat.* Spelmanni gloſſarium adi, & illud Guiljelmi Watſii, Matthæo Pariſio additum.

Balbuca, pro ſero lactis, ſive, ſi Petrum Nannium audimus, pro lacte preſſo. Sed Maroni *lac preſſum* ipſe caſeus vocatur; quia manu, ac poſtea etiam pondere impoſito, prematur. Unde Maro câpſe eclogâ dixerat antea, *Pinguis & ingratæ premeretur caſeus urbi*. Nec ſanè credibile eſt, Melibœum à Tityro invitari ad ſerum lactis potiùs, quàm caſeum; quia alterum illud, caſeum habenti, ſordidius fuiſſet.

Bancus, pro *ſcamno*, ex Germanico banck, vel Italico *banco*. Siffridus preſbyter Epitom. lib. I: *Dum iter pergens in quadam Eccleſia hoſpitatus fuiſſet, & feſſus ſuper bancum quieſceret.* Similiter Leonardus Preſbyter in Chronico Bavariæ: *Super bancum juxta caminum conſidens.* Habes & ſæpius in Ritualibus Eccleſiæ Romanæ. Imò in Synodo Florentinâ ſimiliter πάγκος vocatur. Poſſint tamen & poſteriora ſecula *banci* vocem ex *abaci* corrupiſſe, κατ' ἀφαίρεσιν, & N inſerto; ut in *totiens*, *thenſaurus*, & ſimilibus. Pro qua ſententia eſt, quòd ſæpius in

 ſemi-

ſemibarbaris ſcriptoribus legas, *in abaco ſedere*; pro eo, quod alii, *in banco*, dixerunt.

Bandum, pro vexillo, ſive ſigno militari; ut explicat Simocatta Hiſtor. Mauric. lib. III cap. VI. Paul. Diaconus in Heraclio: *Tulerunt interea Romani banda Perſarum XXVIII.* Idem de geſtis Longobardorum lib. I cap. XX: *Tato verò Rodulphi vexillum, quod bandum appellant, abſtulit.* Radevicus de geſtis Friderici I, lib. IV cap. LXXI: *Cum bandis, & aliis papalibus inſignibus.* Suidas: Βάνδον καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ σημεῖον τὸ ἐν πολέμῳ *. Etiam Procopius, de bello Vandalico lib. II. ſect. II, Romanam ait vocem. Sed omnino acceptum à Germanis; quibus band *vinculum, nexus*, quia, qui ſub eodem bando militarent, arto nexu inter ſe ligarentur: Niſi malis, quia faſcia quædam de bandi, ſive vexilli perticâ dependêret. Nam faſcia *bandum* dicitur. De tota hac re vide Goropium Becanum Gigantomachiæ lib. II †. Sanè ſimiliter manipulum fœni in militia caſci illi nepotes Romuli alligare ſolent perticæ: unde & *manipulus* in militiâ, ac *manipularis miles*, in uſu remanſit. Non dubium verò, quin ſit baner-heer ex bander-heer, quia *bando* præeſſet.

* Bandum vocant Romani ſignum militare.

† Pag. 141

Banleuga apud Goffridum Vindocinenſem legas, cùm alibi, tum lib. II epiſt. XVI. Vox eſt conflata ex *bannum*, & *leuga*. *Bannum* varia ſignat à ſumma juriſdictione pendentia: qualia edictum publicum, mulcta, bonorum proſcriptio, exilium. *Leuga* olim generatim notabat quodvis terræ ſpatium; pro quo & *leuca*, & *leuva*, dixere. *Banleuga* igitur ſpatium id, quod juriſdictione terminatur. Vide ſis Sirmondum ad memoratam Goffridi epiſtolam, & quæ mox dicam in *Bannum*.

Bannum à Germanico ban, pro *proſcriptione*: unde *banniti, bannerati, banditi*; pro *profugis*, vel *proſcriptis*. Item *bannire*, pro *proſcribere, aquâ & igni interdicere*; *banniati* quoque pro *proſcripti*. Uſi his vocibus Ivo Carnotenſis, Petrus de Vineis, Matthæus Pariſius, Beka, & alii magno numero. Quandoque tamen *banniendi* vox latiùs patet; & ad quamvis juriſdictionis ſupremæ obligationem ſe extendit. Unde Fulbertus Carnotenſis epiſt. XIV, quæ eſt ad Normanniæ principem: *Quod noſtris hominibus novam engariam induxerit, banniendo ſcilicet, ut irent ad molendinum ſancti Audoëni, quinque leucis, ut fertur, ab eorum auſpiciis remotum.*

Barbecanum, vel *barbacana*, quod barbaris *fortalitium*. Vox eſt ab Arabibus profecta; unde primò accepere Hiſpani. Uſus Matthæus

Pariſius

Parisius ad an. cIↃ CLXXXVIII; item Petrus Histor. Albigensi, cap. LXXIX, & alibi.

Barca, pro minuto navigio, omnis generis merces portante; ut est apud Isidorum lib. XIX cap. I. Gloss. *Barca*, σκάφος. Usus Abbo de Obsid. Lutet. lib. I, ac II, & Matthæus Parisius in Henrico III ad an. cIↃ CCXXII, atque alii multi. Contentus ero verba adferre Arnoldi presbyteri in Chronico Slavorum cap. VIII: *Cum abbate Bartholdo barcam ingrediens navigio eum insequitur*. Mirum, nec refugere Angelum Decembrium; qui primùm de politia literaria librum claudit his verbis: *Ita præparatis ornatissimè barcis advimus*. Si tamen Latinis id genus navigii ignotum, immeritò culpaveris. Usi & Græci posteriores; ut liquet ex veteri nostro Glossario Mso; quod commodatò habuit Clarissimus & amicissimus Jo. Meursius, ac in eruditissimo suo Glossario sub nomine Glossarum Græcobarbararum, sæpe advocat ad partes. In iis est: Αγρίπια, αἱ βάρκαις. Item, Αγράπιον, ἡ βάρκα, τὸ λίμβος.

Bargus, vel *bargum*, pro *ramo*: unde Lege Salicâ LXIX; *Siquis hominem de bargo, vel de furca, sine voluntate judicis demiserit*. Hoc est, de arbore suspenderit. Gloss. *De barga, de ramo*. Et convenit Tacitus lib. de moribus German. *Proditores, & transfugas, arboribus suspendunt*.

Baro Romanis quidem bardum, ac fatuum, notat; voce ductâ à varis, seu varris, h. e. stipitibus; ut iidem sint *barones*, ac Lucilio *varones*, seu *varrones*: at Germanis *baro*, vir; ut in Glossis Philoxeni, *Baro*, ἀνήρ. Ac particulatim sic dicuntur *viri regis*, h. e. qui Regi bello inservirent mercede: unde Isidorus Originum lib. IX cap. IV: *Mercenarii, qui serviunt acceptâ mercede: iidem & barones*. Et κατ' ἐξοχὴν, qui verè viri, hoc est, virilis animi, ac fortis; quosque rex ob res fortiter gestas, terris, ac jurisdictione auxisset; quique ob dignitatem acceptam essent regi obstricti, atque homagium deberent. Ut duo in baronibus concurrant, & honos, quo præcellunt alios, & homagium, sive clientela, quam, ob beneficium, deberent regi suo. Usi sic eâ *baronum* voce auctor Aimoino adscripti libri V cap. XLIX ad an. cI● XCV, & Otto Frisingensis de gestis Friderici I, lib II cap. XIII, ad an. cIↃ CLIV. Plura non apponam, quia accuratè, diatribâ suâ de baronibus, potissima de iis quæque complexus est eques Spelmannus.

Bauca, vel *bauga*, dubitant viri eruditi, num signet structuram, sive ædificium, quod hodiéque bau, ut bauwen ædificare. Sanè sic *bau-*

gam accepit Amerbachius. An potiùs arcum; qui & nunc **boog**. Quomodo ſumi, ſuſpicio eſt doctiſſimorum hominum. An verò armillam: quando illa veteribus Saxonibus **beach**: ut conſtat ex veteri gloſſario Latino-Anglo-Saxonico. Poſtrema imprimis ſententia placet. Sanè & Papias: *Bauca, armilla*. Et Gloſſarium Latino-Theotiſcum Lindenbrogii: *Dextralia, lata armilla*, **bougin**. Præterea in Capitularibus, & Conſtitut. Karoli M. prohibetur, ne baugæ, & bruniæ, quæ militaria eſſe præmia debent, dentur negotiatoribus: pro quo alibi in Capitul. *Vt armillæ, & brunia, non dentur negotiatoribus.* Ubi, quin *baugæ* ſint armillæ, non poſſumus dubitare, cùm de *bruniis* addatur; quâ voce loricas ſignari, inferiùs oſtendam. Sanè & armilla, & galea, militi conveniens, non negotiatori. Et militem, re fortiter geſtâ, armillis donandi mos eſt perantiquus. Livius lib. x: *Equites omnes, ob inſignem pluribus locis operam, corniculis, armilliſque argenteis donat*. Ac ſimilia de armillis pediti datis crebrò apud eundem. Feſtus quoque: *Armillas ex auro, quas viri militares ab imperatoribus donati gerunt, dictas eſſe exiſtimant, quòd antiqui humeros cum brachiis Armos vocabant*. Probandæ rei philologis notiſſimæ non ulteriùs inſiſtam.

Begina, pro ea, quæ, virginitate in perpetuum votâ, ſe dicavit Chriſto: quam *ſanctimonialem* priores dixere, &, κατ' ἀφαίρεσιν, poſtea *monialem*. Uſus eâ voce Cæſarius lib. II Mirac. cap. XXI. Eſt & in vita Gertrudis ab Oeſten: *Inter beginas degens*. Quâ in vita etiam *beginagium* legas de loco, in quo agunt. De beginarum origine vide, quæ ſcripſit vir ſummus, idemque condiſcipulus, & amicus vetus, Erycius Puteanus.

Bidellus, vel potiùs *bedellus*, aut *pedellus*, ſi eſt à pedo, ſive baculo, quem geſtat. *Viatorem* Latinè dicimus. Quamquam alii aliunde originem arceſſunt: qui *officialem*, vel *exactorem*, aut *coactorem*, malunt interpretari. Sed neque iſta ſunt aliena à munere viatoris. Habes ſæpius in Edictis: uti illo Galliarum Regis Ludovici IX de Off. &c. *Vbi bedelli, & ſervientes ad remota loca mittuntur, eis abſque ſuperioris literis non credatur.*

Birrus, ſive potiùs *byrrhus*, vilioris eſt veſtis genus, ac, ſi Iſidorum audimus lib. XIX Orig. cap. XIV, eſt ex πυῤῥόν, h. e. *rubrum*. Ita enim locus is reſtituendus. De origine eâ, etſi veram non putem, nolim contendere. Interim, quia valde incerta, in iis hanc vocem, quæ origine ſint barbara, repoſuimus. Doctiſſimus amicus noſter in Critico Arnobiano legi ait apud Poſſidonium in vita B. Cypriani. Sed eſt apud Paulum

lum Diaconum in passione B. Cypriani; non eum, qui vitam scripsit; cui *Pontio* nomen fuit. Imò *lacernam* hic vocat, quod Paulus *birrum*. Græcis videtur ea vox antiquior: ut quæ sit apud Artemidorum lib. II ὀνειροκριτ. cap. III. Latinis jam in usu tempore Vopisci erat: qui vixit sub Constantino M. Sed magis frequentata vox tempore Theodosii; in cujus Codice legas, L. Sine exceptione, Tit. De habitu, quo uti oportet intra urbem. Usus quoque Theodosiani ævi scriptor Servius in Virgil. XII. 628, ad illud, *Pacem Trojano ab rege petendum:* ubi simile esse ait, ac si dicas: *Petendum est mihi equum, codicem, birrum.* Item, qui sub Theodosii liberis vixit, Sulpicius Severus, dialogo I cap. XIV: *Illa, ut byrrhum rigentem; hæc, ut fluentem texat lacernam.* Invenio & apud Martianum Capellam lib. IV de Dialectica. Sed de hujus ætate nihil certi dicere habeo. Uti neque de veteri Juvenalis scholiaste; qui ad Sat. VIII *Santonicum cucullum* interpretatur *birrum Gallicum.* Hinc ὑποκρεμαστικὰ, *birretum*, Ceremon. lib. I cap. VI. Adi & Pithœum lib. I Advers. cap. XVI, Meursium in Glossario, voce Βίῤῥος, & Spelmannum in *Birrus.*

Bladus, vel *bladum*, à Saxonibus acceptum, ac *semen* designat; sæpe & *fructum*, etiam arborum, ac vitium; præcipuè tamen *frumentum*, ac quicquid in area teritur. Unde *imbladare*, pro *seminare*: *imbladata* autem *loca, frugibus consita:* & *imbladatio, frugum satio.* Usi hisce Ingulphus, Abbas Croilandensis; Matthæus Parisius in Additamentis, ut vocant*; Petrus de Vineis; Theodoricus à Niem lib. I de Schismate cap. VI; rex Richardus I apud Hovedenum ad an. CIↃ CXCVIII; Jacobus de Paradiso libro de Statu, & officio Ecclesiastico personarum cap. IV &c.

*Pag. 154 vers. 19.

Bombax, pro *serico*, habes, inter alios, apud Jacobum à Vitriaco lib. I Histor. Orient. cap. LXXXVI. Verùm hoc alius sit loci, si factum ex *bombyx.* Posteriores Græci βάμβαξ, & βαμβάκιον, vel βομβάκιον: quod apud Nicolaum Myrepsum. Imò & Galli, ac Hispani, sic fere vocant: & Belgæ bombasijn; quod non multum abit à boom-sij, *sericum arboreum*; secundùm illud Maronis II Georg. *Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.* De hoc pleniùs in Originum opere, ubi bombycinam vestem, & Sericam, distinguimus.

Boscus pro sylva, ut Belgis bosch; nec multum recedunt Itali, Galli, Hispani. Usus Matthæus Parisius in Hist. literis Regis Joannis ad an. CIↃ CCXV. Adhæc Rogerus de Hoveden Annal. Tom. I. Item in Chronico Cisterciensi† est: *Ne in bosco area, aut balistâ, jaculari audeat.*

† Pag. 67.

Brasium

Brasium apud Matthæum Parisium, cùm in Historia, tum in Abbatum S. Albani Vitis, sumitur pro hordeo aquis macerato, in fornace arefacto, & molâ redacto in farinam: unde cervisiarii coctores conficiunt potum illum, quem vulgò ex verbo *bibere*, sive nomine *biber* (id apud Charisium, & in Glossis legas) bier nuncupamus. Belgis *brasium* dicitur mout ex Germanico malt; quod ex Latino *molitum*. Hinc *brasiare*, pro *coquere cervisiam*, iisdem scriptoribus, & in Legg. Burgorum Scoticorum cap. LXIX. Sed pro *brasium* etiam *brassinum* dixere; ut edicto Philippi, Galliarum Reg. *Duas cupas cerevisiæ de unoquoque brassino.* Pro *brasire* item in usu erat *braxare:* quod legas apud Cæsarium lib. VIII. Miracul. cap. LXII, & Joannem à Leidis lib. I. cap. II. Unde *braxatrix*, pro ea, quæ cerevisiam coquit, apud eundem Cæsarium, itidem lib. VIII Miraculorum cap. LXII.

Brunea, vel *brunia*, habes Lege Salic. cap. III. §. IV, Leg. Ripuar. Tit. XXXVI. §. XI, Leg. Longob. Tit. VI. §. I, Capit. Karol. lib. III. cap. XIV, & LXV, & lib. VI, cap. CCXII. Dubium verò, num *loricam*, an potiùs *galeam* signet: de quo inferiùs dicam in *Halsperga*.

Brunus, pro *fusco*, ut Germanis braun, Belgis bruyn, Italis *bruno*. Turpinus in vita Karoli M. *Erat Karolus capillis brunis, facie rubeus.* Usus & Turocius in Historia Hungarica.

Bunuarium vox est à Saxonibus accepta: qui sic vocarunt, non *jugerum* dico, ut plerique interpretantur; sed tamen quasi jugerum, saltem certam arabilis terræ mensuram; ut ex Legg. Longobardicis, Marculfo, & Papia, liquet. Hodiéque Germani, ac Belgæ, bouder, & bunder, dicunt. Utitur *bunuarii* vocabulo Hincmarus Remensis epist. I ad Hincmarum Laudunensem. *Bunaria* pro eo est in Chronico Cameracensi lib. I cap. LII. A *bunduario* est *bunduarius*, qui bunuarium possidet. Sed pro eo & *bunajarius* legas in Diplomate Karoli Magni, Wormatiæ dato an. IↃ CCXC: *Mansionarius v solidos; absarius, xxx denarios; bunajarius, xv; quorumlibet larium possessores, vi suppleant.* Integrum diploma à Velsero habuit, & Gunthero suo subiunxit Rittershusius. Alii adducunt è Constitutione Caroli Crassi de Feudis. Amplissimi Velseri hac in re fidem sequimur. *Bunuarius* autem κτ̀ συγκοπὴν dicitur pro *bunuariarius:* quam vocem jure, ut absonam, repudiarunt aures: uti & in aliis quibusdam factum, dum εὐφωνία magis, quàm ἀναλογία, attenditur.

Burdo, pro *mulus*, apud Victorem lib. I de Persecutione Vandalicâ cap. I. & Joannem Moscum Limonarii cap. XXV. Etiam *burdones*, baculi,

quos

quos gestarent ad sui tutelam. Petrus in Historia Albigensium cap. LXII: *Baculos, quos linguâ communi burdones vocamus.* Sic utitur Galfridus Monæmuthensis lib. XII cap. VII. Indéque *burdonarii*, qui ejusmodi baculos gestarent, in eadem Albigensium historia, cap. eodem.

Burga Isidoro in Glossis, pro *cloaca*. Nempe à bergen; ut *latrina* à *lateo*.

Burgensis plurimùm pro *cive* accipitur; quomodo hodiéque Germani, ac Belgæ, appellant burgers. Sic *burgensis* vocabulum usurpapant Ivo epist. CI, CXXXVI, & CCLXIII, Goffridus abbas lib. I epist. XVII, Cæsarius lib. V Mirac. cap. XXII, Petrus Historiâ Albigens. cap. XXII, & LXIII, Karolus VI Gall. R. Edict. III de Off. baill. Constitut. Neapol. lib. I Tit. IX leg. XXXI, item lib. II Tit. III, leg. XXXII. Adhæc Beka in Conrado, item Hermanno &c. Interdum tamen civi opponitur: nempe cùm burgenses in burgo habitant; cives in oppido; ac diversos habent magistratus. Ita Remensium alii burgenses, qui habitarent in burgo, sive castro S. Remigii; alii cives, qui intra urbis mœnia: ut apud Alexandrum III epist. IX, quæ ad abbatem S. Remigii, & Falconem, decanum Remensem. Sed rarum est id discrimen; quia fere ita factum, ut prope munimentum, quod *burgum* dixere, exstruerent domicilia, quò tutiores forent: unde & ædificia, quæ burgi præfecto parebant, *burgi* nomine continebantur. Luitprandus lib. III de rebus per Europam gestis cap. XII: *Et quoniam ipsi domorum congregationem, quæ muro non clauditur, burgum vocant.* Postea sæpe & mœnia accessere; factumque oppidum, remanente veteri vocabulo *burgi*, uti & *burgensium*; qui etiam *burgani* vocabantur; nempe quasi burgi incolæ. Nomen quoque inde datum *burggraviis*; quæ vox apud Cæsarium lib. II Mirac. cap. VII: ut hinc *Burggraviatus*, apud Hedam, & alios. Imò & *Burgundiones*, (quos Plinius †, quinque enumerans Germaniæ populos, Vindelicorum partem facit) nomen habent à burgis; hoc est, crebris habitaculis, locisque munitis, quæ in limitibus exstruerent: ut Orosius indicat lib. VII cap. XXXII, Isidorus lib. IX Originum cap. II, Luitprandus Histor. lib. III cap. XII. Quos verò Latini vocant *Burgundiones*, iis Agathias lib. I nomen tribuit Βουργουζιώνων; ubi & ἔθνος Γοτθικὸν nuncupat. Nec *Burgundiones*, & *Burguziones*, multùm abeunt; quia in Z inest D, cùm valeat DS. At N omissum, quia lingua Græca non admittit N ante S, vel Z: unde & ὁρτήσιος dixere Græci, pro Latino *Hortensius*: & alibi ejus generis plura adducimus.

† Lib. 4 cap. 14.

A a Cæterùm

Cæterùm ex eo, quòd de *Burgundionum* appellatione ex veteribus dicebamus; colligimus non ita dictos ab ea significatione *burgi*, quâ oppidum designat (nec enim oppida condiderant, cùm hoc nomen acceperunt) sed eâ, quâ significat locum munitum, sive castellum. Sanè in Glossis Isidori est, *Burgos, castra*. Apud Vegetium verò, Rei militaris lib. IV, cap. X, legas, *castellum parvulum* vocari *burgum*. Ac firmat, quòd in Etymologico Magno πύργος exponitur ὀχύρωμα: quod & ipsum sonat *munimentum*. Et sanè *burgum* esse ὀχύρωμα, arguit, quòd etiam *burgum* vocarent, si se plaustris adversus hostem cingerent, ac munirent. Hoc ex Ammiano, Procopio, & aliis, videre est. Ac propterea non putem, *burgum* esse ex πύργος, quod *turrim* signat. Nam *burgus* quoque erat citra arcem, vel turrim; ut si vallo, & fossâ, se cingerent, utcunque interiùs solùm casæ forent. Quibus aliud videtur, ajunt, *burgus* propriè *turrim* notare: unde glossæ illæ, quæ Cyrilli dicuntur, quia repertæ in codice, qui B. Cyrilli quædam contineret: Πύργος, *turris, bugus*: ubi *burgus* esse legendum, satis liquet; & compluribus id jam observatum. Facilis autem mutatio literæ Π in Β; quomodo Latini ex πύξος, fecere *buxus*; à πυῤῥὸς, *burrus*, unde Comicum *Burria*, Ac Delphenses, ut in Hellenicis monet Plutarchus, βατεῖν, & βικρὸν, proferebant, pro πατεῖν, & πικρὸν. Et Macedones non dissimili mutatione dixerunt, Βερονίκη, pro Φερονίκη. Ut, si *burgus*, & πύργος, idem sint; non dubitandum videatur, quin Germanicum hoc fuerit ex Græco. Sed enim mihi latiùs videtur patere *burgus*: &, ut idem signarent, possint propterea convenire, quia ab eâdem sint origine. Ut si dicamus, esse ab Chaldaico פרח *pherach*; quod est *crescere*. Nempe quia turres, præter aliarum structurarum morem, tantopere in altum excrescant. Denique *burgum* non esse vocabulum, quod, postquam imperium Romanum Constantinopolim translatum fuit, Germani à Græcis acceperint, arguere videtur; quòd multò antè id habuerint Germani. Atque hujus rei vel fidem fecerit oppidum *Asciburgi*: cujus tanta est antiquitas, ut olim fint fabulati, ab Ulysse esse conditum: sicuti locuples nobis auctor est Cornelius Tacitus *.

* *Lib. de moribus, ac populis Germania.*

Buricus, pro *equô*. Paullinus epist. X, quæ ad Sulpicium Severum: *Longè dispari cultu, macro illum, & viliori asellis burico sedentem*. Ejusdem verò is temporis scriptor, ac B. Hieronymus; qui similiter epist. ad Pammachium: *Ubi ferventes buricos mannos, comatulos pueros* &c. Omnino deceptus est Erasmus, cùm *buricos* dici putat mannos è Buri-

ri, Achaiæ civitate. Planè enim vel *buricus*, vel *mannus*, è glossemate in contextum irrepsit. Sed potiùs *mannos*; cùm hoc vocabulum sit notius. Gloss. Isidori: *Mannulus; caballus, burichus*. Est & in Philoxeni glossis: *Mannis*, βυρίχοις.

Buticularius, qui Germanis butelier, Gallis *boutilier*, œconomus, sive promus condus. Carolus M. Appendice III cap. VI: *Odo buticularius de foreste suâ interrogandus est*. Utitur & Hincmarus epist. III cap. XVI, & XXIII. Est verò *buticularius*, à *buticula*, vasis genere. Papias: *Obba, genus vasis, butica*. Uti à *butica* etiam *buticula*, inde *buticella*: quod in veteri instrumento est apud Cuiacium. Quemadmodum verò *buticella* est à *buticula*; unde *buticularius*: ita *buticula* originem ducit, sive à *butis*, vel *buttis*, quod apud Marculphum in Formulis; sive à *buto*, vel *butto*, quod apud Anastasium bibliothecarium in Leone III: *In venerabili monasterio sancti Sabæ fecit buttonem argenteum cum canistro suo*. Ac similiter in Leone IV legas, *buttonem de argento purissimo*. Romani autem, imperio Constantinopolim translato, accepere eam vocem à Græcis. Siquidem βύτις his fuit vasis genus. Glossæ olim Cyrillo adnexæ: Βύτις, *cupa*. Βύτιον, *cupella*. Sanè à *cupa*, Gallis *coupe*; at à *butto*, vel βύτις, *boutteille*. *Cupa* vocabulo pro vase, Nonio teste, usus Varro; qui Sat. περὶ μέθης, *cupas vinarias*; & Sesquiulysse, *cupas acris aceti* dixit: & alibi ait, *operculum ad cupas*, cumque amphoris conjungit. Βύτις verò legas Basilii Eclog. XLIV: uti βύτιον, apud Theomnestum lib. I cap. XXXIV.

Cap. IV.

Acceditur ad ea, quæ ab litera C inchoant. Cujusmodi sunt ista: Camba, *pro loco, ubi cerevisia coquitur.* Camborta, *pro virgis superioribus, quibus colligatur sepimentum.* Cambuca, *pro pedo.* Camisia, *pro eo, quod* indusium *dicimus, ac veterum* interulæ, *sive* subuculæ, *respondet.* Carpa, *vel* carpio, *pro pisce, qui veteribus* cyprinus. Caniclinus, *pro camerario, vel cancellario, aut non absimili dignitate.* Catus, cattus, catta, *pro* fele: *item* cattus, *vel* gatta, *pro machina militari.* Caucu-lator, caucolator, coclearius, *pro* præstigiatore. Caucus, cauca, caucum, *pro* calice: *Græcis pro eo similiter* καῦκα, καυκίον, καυκάλιον. Clenodium, *pro monili, gemmis, & aliis, propter pretium, solitis reponi.* Cofia, coifa, cufia, σκουφία, *pro capillorum reticulo, sive linteo capitis te-*

gumento. Contrada, *vel* contrata, *pro regione.* Conucula, *pro colu.* Corrodium, *sive* corredium, *pro obsonio, quod principis viri mensæ penderetur.* Cota, *vel* cotta, *pro vili gurgustio, aut lectulo: unde* cotarii, cotmanni, cotarelli, *quibus cotæ sive cottæ pro domicilio forent.* Cotagiarium, *pro alimento in caritate annonæ dato egentibus.* Coustuma, *pro* consuetudine, *&* custumarium, *pro eo, quod obtinet vulgo.* Cruselinum, *pro parvo vase fictili; & unde Belgæ* croes, *Galli* cruche *acceperint.* Cucurba, curcuba, *vel* corcuba, *pro fune nautico: item pro fune* crupes, *vel* cruppa. Custus, *pro sumtu.*

HInc jam ad tertiam literarum intendemus considerationem nostram.

Camba vetus est vox Germanica: ac signat locum, ubi cerevisia coquitur: ut Kiliano etiam notatum in suo linguæ Belgicæ Etymologico. Nunc pro eo dicitur, brouwerie. Sic, qui olim cammer, & camber, (unde barbaris *cambarius*) is nunc brouwer. Antiquissimus, à quo *cambæ* vocem usurpatam meminerim, est Macharius quidam in sua, & conjugis Gondradæ, donatione; quæ anno contigit IↃCCCLXXXV. Habes verò in Chronico Cameracensi lib. I cap. LII. Istic legas: *Mansi serviles sex. Est ibi camba una.* Item cap. LXVI, in Præcepto Regis Karoli VII, quo Ecclesiæ Cameracensi immunitates instauravit: *Carisiolum, cum terris cultis & incultis, molendinis, cambis, silvis.* Plures alios, qui câ voce utantur, adducerem, nisi id abundè in notis suis ad Chronicon Cameracense fecisset Georgius Colvenerius Theologus, inque Duacensi Academia Regius professor.

Camborta, virgæ, quarum colligatione sepimentum continetur. Glossar. *Camborta, quæ sepem desuper firmant.* Habes in Lege Salicâ Tit. XXXVI. §. I, & Lege Ripuariâ Tit. XLIII.

Cambuca, vel *camboca*, est apud scriptorem vitæ S. Winoci abbatis cap. XIII: *Cum precibus, reliquiis, & cambuca Sancti, longiùs processerat.* Et ante eum sic Walafridus Strabo, in vita S. Galli lib. I cap. XXVI: *Baculum ipsius* (Columbani Abbatis) *quem vulgò cambocam vocant, per manum diaconi transmiserunt.* Unde etiam, quid voce eâ signetur, cognoscimus. Idem docet versus vulgaris:

Pastor cambucam, sambucam fert phaleratus.

Atque hinc doctissimus Spelmannus rectè animadvertit, apud Durandum sic legi oportere Rationalis lib. III cap. XV: *Baculus ergo* (pastoralis) *à lege, & Euangelio, sumitur, quia & virga pastoralis, & cam-*

buca,

buca, & pedum, & ferula, nuncupatur. Ubi pro *cambuca* perperam vulgò *ſambuca*, etiam in Venetâ anni cIↄ Iↄ LXXXI.

Camiſia poſterioribus ſeculis dicebatur, quæ Græcis ἐσωπέγια, Tertulliano ad verbum *interula*, lib. de Pallio; quando ait, *Siquid interulæ ſupereſt, vacat zona tormentum:* Horatio autem *ſubucula*, lib. I epiſt. I:

——— Subucula pexa
Trita ſubeſt tunicæ.

Sed & Græcis non χιτὼν quidem, quo vocabulo *tunica* ſignatur; ſed χιτωνίσκος, & ἐσωφόρια, vocabatur. Vel ſi hæc aliud erant Latinis, & Græcis; quò magis inclinem: ſaltem illud, quod huic indumento (*induſium* dicimus) noſtris temporibus reſpondet. Venit ea vox à Gallico *chemiſe*: unde ὑποκάμισον, quo ex Latinis uſus quoque Anaſtaſius in vita Joannis Eleemoſynarii. Ac paullo antè appellavit *eſophorium*, ex Græco ἐσωφόριον: ut Salmaſio dictum ad Tertullianum de Pallio. *Camiſiæ* vocabulum habes in Leg. Salica Tit. LXI; item apud Theganum, Chorepiſcopum Trevirenſem, opere de geſtis Ludovici Pii*, cujus temporibus vixit: *Nihil illis diebus induit præter camiſiam, & femoralia.* Eſt & Fortunati, in vita S. Radegundis lib. I: *Stibionem, camiſias, manicas, cofias, fibulas.* Sed quid attinet in re adeò vulgata adſcribere multorum verba? Satis igitur ſit dicere, eo uti etiam Cæſarium lib. II Miraculorum cap. XI, & lib. VIII cap. XXXII: item Chronicon Cameracenſe lib. III cap. XII, & Chronicon Ciſtercienſe†: adhæc Rogerum de Hoveden Annal. Tom. II, atque alios magno numero.

*Pag. 304 edit. VVechelianæ anni 1594

† Pag. 77. & 78.

Carpa, vel *carpio*, piſcis, non quidem ab auro carpendo, ſed barbarâ origine, ſic vocatur, qui veteribus eſt *cyprinus*: ut oſtenſum nobis lib. IV Theologiæ Gentilis, & Phyſices Chriſtianæ, cap. XIII. Pluráque de eo attuli ejuſce lib. cap. XXXI, & aliis in locis. *Carpæ* vocabulo uſus Caſſiodorus lib. XII Var. epiſt. IV. *Carpio* autem dicitur Cæſario Miraculorum lib. II cap. XXXI.

Caniclinus Latinis, ac Græcis ſimiliter κανικλείων, vel ὁ ἐπὶ κανικλείου, idem, vel prope idem, ac *camerarius*, vel *cancellarius*. Prius eſt apud Guntherum Ligurini ſui lib. VIII:

——— Tempore ſervus eodem
Argolici Regis (Græci cognominis uſu
Hic Caniclinus erat, nobis Camerarius idem
Eſſe poteſt) domino ſecretâ fraude parabat
Sanguinis inſidias.

Alterum eſt apud Radevicum de rebus Frederici ejuſdem lib. I cap. XLVII: *Unus de ſervis palatii, caniclinus videlicet, quem nos Cancellarium dicere poſſimus, principi ſuo fraudem molitus eſt.* Meurſii Gloſſarium adi in κανικλείου.

Catus, vel *cattus*, pro *fele* ſive *æluro*, vox uſitata Germanis; indéque & Italis, Gallis, Anglis, Hiſpanis. Uſurpat Cæſarius lib. IV Miracul. cap. XXXIII, & lib. V cap. VI. Gloſſ. *Catta*, αἴλουρος. Et aliæ: Κάτζα, *catta*. Et ſanè Græcis quoque poſterioribus pro *æluro* dictum κάττα. Evagrius ſignificat lib. VI cap. XXIV. Etiam *cattus* pro inſtrumento bellico, ab hoc animali eſt: ut & alia quædam: ſicuti indicat hoc in Appendice ad Othonem Friſingenſem de rebus geſtis Frederici I, cap. XXIII: *Cæſar omnem reliquum apparatum, quem ad oppugnationem civitatis fecerat, Talpas, Vulpeculas, Ericios, Cattos (talibus enim cenſentur nominibus) juſſit exuri.* *Gatta* pro eo eſt apud Radevicum in ejuſdem Friderici vita lib. II cap. LIX. *Cattus* verò etiam eſt apud Ab-
† *Pag. 289* batem Urſpergenſem †, item in Chronico Colmarienſi *, in Hiſto-
* *Ad an. 1290.* ria Albigenſi †, apud Bekam in Chronicis *. Nec tamen omnes iſti eodem modi uſi, ac nunc *cattos* dicimus: qua de re aliquid Juſtus
† *Cap. 63.* Lipſius Poliorceticôn lib. I, dialogo VII.
* *In vita Guidonis.*

Çauculator idem, qui *præſtigiator*, ex Germanico gaukler, pro quo Belgæ, guchelaer. Karolus M. Kapitul. lib. I capit. LXIV: *Ideo præcipimus, ut nec cauculatores, & incantatores, nec tempeſtarii, vel obligatores fiant; & ubicunque ſunt, emendentur, vel damnentur.* Quæ etiam habe-
† *Pag. 249 edit. Moguntina an. 1602.* mus apud eundem in Conſtitutionum opere †: ubi Vitus Amerbachius annotavit, in archetypo malè exaratum eſſe *caucolatores*. Sed facilè, pro dialecto gentis, O, & V commutantur: ut ſat minuta ſit hæc obſervatio. Interea verum, per V potiùs ſonuiſſe: quando & apud Otfridum Evangelii lib. IV cap. XVI pro eo habes *gougulares*. Quia verò Germani & coſtler dixere, eò & *coclearii* vocabantur. Unde Kapitulorum Kar. M. lib. I cap. XXI: *Item in eodem concilio* (Chalcedonenſi,) *ut coclearii, malefici, incantatores, & incantatrices, fieri non ſinantur.*

Caucus, cauca, caucum, pro *calice*, vel *patera*. Poſtremum eſt in Gloſ-
* *Pag. 145, & 149.* ſis Arabicolatinis: item in Vitis Patrum *. Alterum in Græcolatinis, ubi ſic: καῦκα, *patera*. Primum eſt apud Bedam lib. II Hiſtor. Eccleſ. cap. XVI: *In locis, ubi fontes lucidos juxta publicos viarum tranſitus conſpexit, ibi ob refrigerium viantium, erectis ſtipitibus, & æreos caucos ſuſpendi juberet.* Similiter poſteriores Græci non καῦκα modò, de quo jam vidimus; ſed etiam καυκίον, dixere: de quo ſic Suidas: καυκίον ποτήριον,

ἡμῖν, κύλιξ ἢ τῷδέ γε σοφοῖς. Quaſi dicat, vulgò quidem vocari *caucium:* elegantiores verò, & qui ad veterum præſcriptum loqui amant, *calicem* pro eo dicere. Καύκιον etiam habes apud Theocriti ſcholiaſten: alii καυκάλιον nuncupant; ut Meurſio oſtenſum ex Lauſiaca Palladii hiſtoria, & Oneirocriticis Achmetis.

Clenodium dixere pro re, ob pretium, ſolitâ recondi. Omnino eſt ex Germanico kleinodie. Legas barbarum hoc apud Ludgerum in vita S. Suiberti cap. IX, Cæſarium lib. III Miracul. cap. V, item in annalibus Egmondanis, & apud Bekam in Godefrido, ac Turocium in Hiſtoria Hungaricâ.

Cofia eſt apud Fortunatum de vita S. Radegundis lib. I: *Stibionem, camiſias, manicas, cofias, fibulas.* Ubi *cofias* cenſeo eſſe lineum capitis tegumentum, quo mulieres utuntur, & clerici tuentur capitis raſuram, ſive coronam. Nempe ut idem ſit ac *coifa* apud Matthæum Pariſium in Hiſtoria anni CIↃ CCLIX: *Et cum non poſſet objectis reſpondere* (Wilhelmus de Valentia) *quia multis erat irretitus ſceleribus: voluit ligamenta ſua coifæ ſolvere, ut palàm monſtraret, tonſuram ſe habere clericalem.* Et mox: *Satelles verò eum arripiens, non per coifæ ligamina; ſed per guttur eum apprehendens, traxit ad carcerem.* Item quod aliter *cuphia.* Papias: *Cidaris, mitra, tiara, pileus ſacerdotalis, cuphia.* Græcis, σ ad caput oppoſito, σκουφία, ut pro μικρὸς, σμικρός. Utitur Codinus de Officiis Conſtantinop. cap. V. Quod verò Latinis *cuphia*, id Italis *coffia*, Belgis huve, Germanis haube: unde ſine dubio *cofia*, & *cuphia*, originem ducunt. Hæc valde firmantur gloſſis in Juvenalem, quas in membranis habeo: *Reticulum vocatur receptaculum crinium, quod vulgo cufiam vocamus, & parvum retitum, quo crines colligantur.*

Contrada, vel *contrata*, valet *regio, ditio*; factumque ex Germanico, ac Belgico contrei, quod idem ſignat. Conſtitut. Siculæ Tit. XLVIII: *Si oves, vel alia animalia, de una contrata in aliam ducta fuerint.* Sic & uſus Matthæus Pariſius Hiſtor. ad an. CIↃ CCXXIX: *Contrada tota deſcendit inde uſque ad maritimam caſtri Ioppen.* Item Petrus de Vineis lib. II epiſt. LIV, & lib. III epiſt. XI. Video eſſe, quibus placeat, eſſe origine Latinum, ex voce *conſtrata*, quia una eſſet via, ſive eadem eſſent *ſtrata viarum*; ut loquitur poëta*. Verùm non vicinas notat plateas, aut vicos, ſed vicinos tractus. Quare, ſi origine ſit Latinum; ex *contractus*, q. d. tractus vicinus, factum putem; poſteaque latiùs extenſam ſignificationem. Interim, quia etymon utrumque incertum, inter voces origine barbaras huic etiam locum dedimus. * I Æn.

Conucula

Conucula idem, ac *colus*. Habes Leg. Ripuar. Tit. LVIII. §. 18. Glossar. Latino-Theotiscum Lindenbrogii: *Colus*, *Chunchla*. Ex quo Italicum *Conochia*, & Gallicum *Quencuille*. Nisi verius est, *chunchla* esse contractum ex *conucula*, id ὑποκοριστικῶς † esse factum ex *colucula*, quasi minutam colum dicas: ac *conochia* itidem, quasi *colochia* dicatur. Quippe L sæpe abit in N; quomodo à γρυλλίζω, *grunnio*; à λύμφη, *nympha*; Belgæ à σκέλος, schenen; & id genus multa. Interea cùm & etymon istoc *conucula* sit incertum, locum vocabulo huic quoque inter origine barbara concessimus. Atque idem facimus in similibus nonnullis.

† Per diminutionem.

Corredium, vel *corrodium*, obsonium, quod superioris mensæ debet inferior. Henricus Huntidonensis lib. VI: *Ubi frater suus corrodium regale maximum paraverat*. Sæpius etiam habes Constitutionum Sicularum sive Neapolitanarum lib. III. Tit. XVIII.

Cota, vel *cotta*, ac, cum productione vocis, *cotagium*, notant tum cavum, sive cavernam, latibulum, speluncam; tum etiam casam, tugurium, gurgustium. Vox est à Saxonibus; unde & Anglis cote, vel coate. Ac Belgis hodiéque cot easdem habet significationes; nec seorsum modò, sed etiam in compositis: ut verckens-kot, hara; honds-cot, q. d. canile; mest-cot, quod Varroni *saginarium*; hoere-cot, ganea, lupanar: quomodo & Latinis *lustra* tum ferarum sunt, tum meretricum. Quia verò & cellæ monachorum gurgustioli similes sunt: eò quoque ab ipsis, modestiæ; à malignis, contemtus caussâ, *cotta* videntur nuncupatæ; ac præcipuè is cellæ locus, ubi requiescerent, & somnum caperent. Imò hæc princeps fuerit significatio; si Saxonibns *cota* vox à κοίτη; quod similiter tum hominum cubile, vel lectum; tum ferarum lustra, ut apud Plutarchum, non semel significat. Nec novum sit, Saxonicam vocem esse à Græcis: cujus rei exempla, ac caussam, jam olim Walafridus Strabo attulit, & nos ex eo lib. I hujus operis cap. I. Sed de etymo quisque sentiat, ut volet; saltem de vili cubili, aut lectulo, usus Petrus Damiani lib. II epist. XV*: *Prior quidam fuerat, nomine Ioannes; qui lentis quibusdam infirmitatibus macilentus videbatur semper, & gracilis. Hac itaque sui corporis imbecillâ tenuitate confisus, sæpe jacens in lecto completorium decurrebat. Accidit autem, ut dæmoniacus quidam non procul abesset; qui multa hominum secreta, & obscenos actus, impudens propalaret. Cumque præfatus Ioannes dæmonem exire præciperet, & quibusdam exorcismi quæstionibus flagellaret: Tunc, ait, ille es, qui sub cotto quotidie completorium insusurras: & modò me, quasi Sanctus, ejicere, & juris mei vasculum de meo vis dominio liberare?* A

*Pag. edit. Paris. an. 1610.

cota,

cota, pro casa, vel gurgustio, qui in ea habitarent, vocati *cotarii*, *cotmanni*, *cotseti*, *cotarelli*, vel *coterelli*. De quibus Equitem Spelmannum adi. Solùm de postremo adferam locum Rigordi de gestis Philippi Aug.†. *Quodam die Ricardus, Comes Pictaviensis, multitudinem cotarellorum ad Castellum Radulphi pro succursu miserat*. Usus & alibi. Timidè illud addo, fortasse & à *cota* esse *cotagiarium*; fere ut à *congio*, *congiarium*. Glossæ Mssæ: *Cotagiarium*, σιτοδεία. Græca vox *penuriam*, *ac caritatem frumenti*, signat. Ut suspicari lubeat, *cotagiarium* esse, quod in caritate annonæ cuique cotæ, seu familiæ, de publico daretur.

Coustuma, consuetudo, ex Gallico costume, sive coustume. Necrologium Trecense: *Dedit Ecclesiæ tempore, quo vivebat, pro anniversario suo faciendo, coustumas, quas habebat apud Polliacum*. Imò & in forma fidelitatis, quam Gualterus, Castellanus Cameracensis, Gerardo Episcopo juravit, habes in Chronico Cameracensi lib. III cap. XL: *Postpositis Karlensibus custumiis, talem honorem tibi observabo, qualem Lotharienses milites dominis, & episcopis*. Sic & Græci posteriores, (ut apud Meursium videre est ex glossis Grocobarbaris) Κουτούμιον, ἦθος. Καλοκούτουμοι, καλοήθεις. Κακοκούτουμοι, κακοήθεις. Hinc *custumarium*, quod ad consuetudines pertinet. In his vectigalia. Item liber de iis, quæ consuetudine obtinent. Quid si autem tam Galli, quàm Græci, hoc vocabuli acceperint à Latinis? Nec enim absurdum videtur, costume, ex *consuetudo*, literis aliquot extritis, factum esse.

Cruselinum quid sit, indicant illa Cæsarii lib. XII Miracul. cap. XLI: *Portabat enim vas parvum, & fictile, quod vulgo cruselinum*. Suspicor *cruselinum* esse à kruselin, h. e. minutus cyathus. Nam Germanis, ac Belgis, kroes, cyathus: credo à κρωσσὸς, unde similiter Gallicum *cruche*. Sanè quòd Cæsarius *cruselinum* dicit esse parvum vas, id convenit cum eo, quòd kruselin linguâ Germanicâ habeat formam diminutivam. Quodque idem ait, esse vas fictile, id consentaneum ei, quòd Eustathius* κρωσσὸν interpretatur κεράμιον κρατῆρα ὕδατος, ὑδρίαν. * Pag. 976 edit. Romana.
fictilem craterem aquæ, hydriam.

Cucurba, funis nautici genus. Isidorus lib. XIX Orig. cap. IV: *Spira, funes, quibus in tempestatibus utuntur, quas nautici suo more cucurbas vocant*. Ita est in gemino nostro Mso membranaceo. In nonnullis tamen libris legas, *curcuba*. Et magis convenit cum Glossario Arabico-Latino; ubi est *corcuba*. Exponitur autem *lorcum*. Verùm placet emendatio Clarissimi Meursii, extritâ literulâ, *lorum* legentis. Ex

curcuba contractum videtur *cruba*, vel *cruppa*. Glossæ Philoxeni: *Cruppa*, κύλλ© παχύς. Ubi leg. κάλως παχύς. *funis densus*. Ibidem *crupes*, χοινία, .i. funes. Vel fuerit *cruppa*, à Germanico grub, id est, crassus: quod convenit interpretationi Philoxeni.

Custus, pro *sumptu*, *impensa*; ut Anglis, & Belgis, cost. Matthæus Parif. *custum apponere:* item, *ad proprium custum*.

CAP. V.

De iis, quæ origine sunt barbara, & à D incipiunt. Datus, *&* detius, *pro* tessera. Dagua, *pro* pugione. Dardus, *pro* jaculo. Debatum, *pro* lite, *vel* controversia. Doana, *vel* dohanna, *pro* telonio. Drappa, *vel* drappus, *pro* panno. Dogus, *pro* canali. Drudes, *vel* drudi, *pro* Fidelibus. Durcones, *navigii genus*. Durpili, *pro* limine.

NUnc jam ad quartam literam venio.

Dadus, & *detius*, tesseram notant, quæ Italis, & Hispanis, *dado*; unde *dadus:* Gallis *dé*, vel *det*; unde *detius*. Prius semel, iterumque, usurpant Constitutiones Neapolitanæ, seu Siculæ, lib. III Tit. LVII: alterum verò Guilhelmus Neubrigensis Rerum Anglicarum lib. III cap. XXII.

Dagua est pugio; quem &, ex Festo, *clunaculum* dixeris; quia ad clunes soleat religari. *Gladiolum* quoque interpreteris. Est ab Italico *daga*; uti hoc à Germanico tagghen, sive dagge, vel dege; quæ posteriora duo Belgis in usu, à Saxonibus accepta: unde & Anglosaxones habent dagger. Et, credo, cuncta sint à Græco θήγω, sive Dorico θάγω, hoc est, *acuo:* vel saltem & Græcum, & illud Saxonicum, ab communi fuerint origine. Quæ de *dagua* diximus, firmantur illo in

†Pag. 159 Concilio Pisano II†: *Nec daguas, seu cultellos, ferant ultra longitudinem palmi unius, præter palefranios, cum dominos suos comitabuntur.*

Dardus, pro jaculo, à Gallico *dard*. Abbo de Obsid. Lutetiæ lib. I:

At turris nocturna gemit, dardis terebrata.

Ac post aliquammulta:

Arce ruit, dardumque ferens, castella petivit.

Habes etiam in nonnullis glossariis.

Debatum, à Gallorum *debatre*. *Dissensionem* semel, iterumque, exponit Declaratio cujusdam Constitutionis Alani, Ducis Britanniæ,

an.

an. CIↃ LXXXVII. Legas & in Edictis Ludovici XI Galliarum Reg.*; item Stilo Curiæ Parlam. cap. V. Sic *debatare*, pro *disceptare, disputare*. Ut apud Nicolaum de Seps, *in contrarium debatante*. * *Pag.* 19.

Doana vocabulum est lib. I Sicularum Constitutionum Tit. XXXIX, lege II Frederici Imper. *Magnis feudis, quæ in quaternionibus doanæ nostræ baronum inveniuntur inscripta.* Et Tit. XLI, Lege ejusdem Freder. *Et Baroniis, & magnis feudis, quæ in quaternis doanæ nostræ scripta sunt*, Item Tit. LVIII. & LIX, *Dohannæ de secretis*. Adhæc Tit. LIX, L. II: *Doanas tam terræ, quàm maris*. Est ab Gallico *doanne*, & *douane*. Græci, Latinique, *telonium* nuncupant; Belgæ tol-huys: uti & Angli custome-house, quia consueta ibi vectigalia pendantur.

Dogus, pro *canali*. Gregorius Turonensis de gloria martyrum, sive de miraculis lib. I cap. XXV: *Tertiò verò convocatâ virorum multitudine, fossas in circuitu basilicæ fieri jussit, ne fortè dogis occultis lymphæ deducerentur in fontem.*

Drappa, vel *drappus*, notat *pannum*. Prius habes Formularum Sollemnium nonâ & quadragesimâ; alterum LXVII, & LXXXIII. Sed & *drappalia* pro eo, formulâ LXXII, LXIX, CXXV, CLXXV. Apud alios etiam reperiri, Spelmannus ostendit. Inde peti malo. Est vero *drappa*, vel *drappus*, non à Græco δρῶπας, quo, Hesychio teste, byssus notatur: sed à Gallico *drap*, quod itidem *pannum* notat. Unde Gallis *drapenier*, Hisp. *trapero*, Anglis draper. Item Belgis draperie, officina lanaria, sive pannaria: drapenieren, vel drapieren. *pannum efficere, lanificium exercere.*

Drungus, pro *globo hominum*, Vopisco in Probo, & Vegetio Rei Militaris lib. III cap. XVI. Unde *drungarius*, pro *tribuno*; utcunque non pluribus, quàm quinquagenis, præesset; ut ex Vopisco † pàret. Græcis *drungarii*, χιλίαρχοι; ut liquet ex Leonis Imp. Tacticis. Quod ad originem, variis è linguis vocem eam arcessunt. Sed imprimis placet, esse Saxonicam à dringen, h. e. *stipare, cogere*: unde dicimus, hi drong my, h. e. *urgebat, cogebat*: ut *drungus* propriè notet multitudinem in unum coactam, sive conglobatam. Sanè hoc valde cum eo convenit, quòd Vegetius * *drungos* interpretetur *hostium globos*. Scio, in plerisque libris ibi esse, *grumos*: sed *drungos* ex Mso restituit Stevvechius, ac similiter in Adversariis † legit Turnebus. Etiam allatum *drungi* etymon confirmat illud Leonis, Δρουγγιστὶ, ὡς μάζα. Quasi diceret, hominum multitudine ita confertâ, uti condensantur ficus in massa, sive globo. † *In Probo.* * *Lib.* III *cap.* 16. † *Lib.* 24. *cap.* 15.

Bb 2 *Drudes*,

Drudes, vel *drudi*, vasallorum genus. *Drudes* vocantur in vita S. Udalrici, ab anonymo scriptâ *: *Drudes suos donis congruis sibi complacare satagebat*. *Drudi* dicuntur in Rhemensibus, & Rotomagensibus capitulis, ad Regem Ludovicum, anno Iↄ CCCXVIII: *Sine solatio, & comitatu drudorum, atque vassorum, nuda, & desolata exibit anima vestra*. Ubi videmus, *drudes* à *vasallis* aliis distingui. Ad verbum ea vox signat *fideles*, à Germanico dru, vel tru; quod est *fides*. Nunc pro eo fere dicitur trew, Belgis trouw; unde truwen, vel druen; quod nunc trouwen, id est, ducere uxorem, vel nubere. Itaque & sponsa olim druchte, vel druthe: ut liquet ex lege Salicâ Tit. XIV. §. X. Glossæ apud Lindenbrogium: Druchte. *sponsata*. Vetus pronunciatio etiam remansit in nomine *Gertrudis*: ex gar, id est, *omnino, planè*; & tru, quod valet *fida, fidelis*.

*Pag. 139.

Durcones, navigii mediocris genus, quo Abbo ad Lutetiam pugnatum ait in ejus Urbis obsidione lib. I:

Antéque durcones multi repetunt morientes,
Quàm lapides jaciant.

Si à Germanis vox; fortasse ab hulc, quæ est navis oneraria, à Græco ὁλκὰς. Alioqui Belgis durc, & dorc, sentina.

Durpilus, vel *durpilum*, limen; quod Belgis hodiéque durpel, vel dorpel. L. Salica Tit. LXI, qui est, De Chrenechruda: *Postea intrare debet in casam suam, & de quatuor angulis de terra illa in pugno suo colligat, & stare in durpilo, hoc est, in limitare.*

CAP. VI.

De cœptis à secunda vocali. Eathelingus, *pro nobili, ac præcipuè pro regni hærede; & quàm variè ea vox scribatur.* Eorla, *pro viro honorato, ac particulatim pro consule, hoc est, Comite, vel Duce.* Escarletum, *pro coccino, atque obiter de* robæ *vocabulo.* Esterlingus, *vel* sterlingus, *pro denario; & unde id vocabuli sit.* Estoverium, *pro necessariis victui, & amictui.* Evva, *pro Lege.*

PErgamus nunc ad incipientia à litera E. Ubi primò se offert *Eathelingus*. Cui tamen alius, atque alius, debeatur locus, pro vario scribendi modo. Nam & *æthelingus* reperias, & abjectâ alterutrâ vocali *athelingus*, aut *ethelingus*: præterea *edhilingus*, *edhlingus*, vel *edlingus*.

Generatim

Generatim autem hæc vox *nobilem* significat: at κατ' ἐξοχὴν sic nuncuparunt regni hæredem, quem & *domicellum* vocabant. Sic sumebatur, cùm, ex more, acclamarent, *Vivat æthelingus noster*. Sed generali illâ significatione apud Nithardum legas lib. IV *, Saxonicam gentem distributam in *Edhilingos, Frilingos, Lazzos:* quod ibidem exponitur in *nobiles, ingenuiles, serviles*. Est & Gothefridi Viterbiensis Chronici parte XVII, an. IↃ CCLXXVI: *Omnes Reges illi* (Longobardorum) *Adelingi, id est, de nobiliori prosapia, quæ apud illos dicitur, Adelinga*. Hodiéque Germanis, ac Belgis, edel, nobilis; adel, nobilitas. *Ling* verò non est pars compositi, *progeniem* signans, quod traditum nonnullis: sed solùm vocis est productio. Sanè ut ab *Oriente* est *Orientalis*: sic Germanis, Easterling, Belgis Oosterling: quod idem ac *Orientalis*. Itidem à camer est camerling, cubicularius. Similiáq; jongeling/ vondeling. *Pag. 478

Eorla, & κατ' συγκοπὴν *Erle*, propriè signat virum honoratum, ab ear, vel ar, h. e. *honos*: pro quo Belgæ, eer. Sed Danis particulatim ea vox pro *consule* sumitur; hoc est, *Comite*. Sic enim *Consulis* vocabulo superioribus usi seculis. Nec prò *Comite* modò, sed etiam *Duce*. Æthelvverdus Saxo lib. IV cap. III: *Vndecim consules ruunt, quos illi* (Dani) *Eorlas solent nominare, & rex eorum unus*. Vide &, quæ ex Æthelstano Spelmannus observavit.

Escarletum, è Gallico *escarlate*, uti hoc à Germanico scharlach, vel scharlach, Belgis scharlaet, vel scharlach, Anglis scarlet, Italis *scarlato*. Significant verò *coccum*, vel *coccinum*. Matthæus Parisius Hist. ad an. CIↃ CCXXXVII: *Obviam ei obtulerunt telas escarleti, & vasa pretiosa*. Et in an. CIↃ CCXLVIII: *Dedit eis vestes pretiosissimas, quas robas vulgariter appellamus, de escarleto praelecto, cum pellibus, & fururiis variis cisimorum*. Ubi *roba* est *vestis*, à Gallico *robbe*. Sed de hoc, & *fururia*, inferiùs.

Esterlingus, & *sterlingus*, apud Matthæum Parisium, atque alios, præcipuè Anglicanos scriptores, legas. Utrunque origine esse barbarum, minimè dubitandum. Nec tamen eò reiiciendum; quando hoc nihilo deterius est, quàm vulgata illa vocabula *daleri, ducati, floreni*, ac similia. Nam pecuniæ novitas nova exigebat vocabula. Notat ea vox Anglis *denarium*: de cujus pretio est in decreto Eduardi primi. Dubium autem, an priùs dictum sit *sterlingus*; inde more Gallico E sit præmissum: an verò E illud sit ab origine vocis. Posterius verisimile facit, quòd Annales Anglici referant, artem flandi, feriundi auri, & argenti, ab iis, qui ab Anglis Esterlings, Belgis Oosterlingers, nationibus Daniæ vicinis, cum multi eorum in Angliam

venissent, magna cepisse incrementa: atque istoc in caussa esse, cur Angli eorum nomine nummos, quos dixi, nuncuparint. Sed obstare videtur, quòd Odericus, sive Vitalis, Uticensis cœnobita, Historiæ Ecclesiasticæ lib. v, ad annum cIↃ LXXXII, quo tempore Odericus ille jam erat septennis, *sterilenses* appellet; non *sterilingos*. Sic enim scribit: *In primis advenientibus monachis cum cementario ad jaciendum monasterii fundamentum, ad inchoationem hujusmodi porrigam xv libras Sterilensium.* Propterea nobilissimus Spelmannus negat, se aliquid in alterutram partem statuere ausum. Interim & Linvvodi, & Buchanani etyma abunde refellit: cujus sententiam etiam probat clarissimus Watsius in suo ad Matthæum Parisium glossario. Putat verò, non absonum esse, si vocem *sterlingi* credamus esse ex eo, quia stellæ figura in ea compareret. Stellæ enim Anglis starr, uti Belgis sterre. Gallis E præmisso, *estoile*. Sed adire te malim eruditos ipsius Watsii labores.

Estoverium, vel *estuarium*, significat *materiem, alimentum, fomentum:* à Gallico *estoffer*, sive veteribus *estover:* quod propriè notat *materiem præbere*; ac particulatim *exhibere alimentum, nutrire, fovere.* Ut *estoverium* signet *nutrimentum*, atque adeò, quicquid opus homini ad victum, & amictum: ut in charta libertatum à Joanne Angliæ rege concessarum, apud Matthæum Parisium ad an. cIↃ CCXV: *Statim provideatur ei* (viduæ) *domus competens, in qua possit honestè morari, quousque ei dos sua assignetur, & habeat rationabile estoverium suum interim de communi.* Similiter loquuntur leges Scoticæ. Habes & apud Bractonum lib. III tractatu II cap. XVIII, num. II; ubi sermo de quodam ob feloniam, ut vocant, in carcerem conjecto: *Salvo eidem capto, & familiæ suæ necessaria, quamdiu fuerit in prisona, rationabili estovario suo.* Puto autem, Gallicum *estoffer*, cum propriè notet, ut dixi, *materiem suppeditare*, venire à Germanico stofferen, *e*, more gentis, præposito. Id verò à stoffe; quo significatur *materies*, sive, ex quocunque aliquid fit. Propriè autem stof, pulvis: ut cùm antiqui Germani hanc vocem ad quamvis materiem accommodarint; videri possint non alieni fuisse à sententia Democriti, & Epicuri; qui putarunt, omnia ex atomis originem ducere: ut ex Aristotele, & antiquis ejus interpretibus; item Lucretio, Laërtio, & aliis, constat.

Evva, lex: ut est in Glossario Latino-Theotisco, quo apud Magnum Florentiæ Ducem usus fuit clarissimus Lindenbrogius. Sic in Cantico Canticorum †, ἀσμάτων veteri linguâ Francicâ reddito, ante

† *Cap.* I *vers.* 4.

ante annos penè ſexcentos, accepit Willeramus Abbas. Verba ejus ſic ſonant, non quidem in codice curâ optimi, & doctiſſimi Merulæ edito; ſed in vetuſtiſſimis noſtris membranis: Wir ne wollen nieth vergezzan / daz diu gnada dines Euangelii ſuozer is / danne diu ſarphi dero ewo. Quæ Belgicè ſic reddas: Wy en willen niet vergeten / dat de genaede uwes Euangelii ſoeter is / dan de ſcerpe ſmaeli der Wet. *Euvva* vocem, pro *lege* uſurpant leges Alamannicæ, Boicæ, Longobardicæ; item Capitularia Karoli M: unde & olim *landevva*, quod nunc landrecht. Doctiſſimus amicus noſter, in Etymologico ſuo, exiſtimabat, ab eodem fonte tria hæc promanare; *evva*, pro lege; euwe, pro ævo, & ehe, quod contractè ee, pro fœdere matrimoniali. Nam legem ferri, ut in omne ævum duret, & lege quadam niti matrimonii fœdus. Nihil equidem hic video abſurdi. Sed, qui attendat, quantum vocabula iſta, & modo ſcribendi, & ſignificatione, diſtent; judicabit, ut puto, ſpecioſè iſta dici; interea nihil fortaſſe ſolidi tinnire.

CAP. VI.

De inchoantibus ab F. Faderphium, *vel* fadelſium, *pro eo, quod parens, vel frater, largitur ſponſæ.* Faia, *pro ilice, vel quercu.* Faida, *vel* feida, *pro inimicitia; unde* faidoſus. Falda, *pro ſtabulo; unde* faldeo, *pro loco, ubi excernuntur cibi retrimenta.* Fano, *tum pro ſudario, vel mappula; tum etiam pro veſte ſacerdotum, vel diaconorum.* Fara, *pro ſtirpe, ſive progenie.* Farleganus, *pro ſcortatore, vel adultero.* Fauces, *pro radicibus montis.* Felonia, *pro culpa, quâ vaſallus amittit feudum.* Feltrum, *pro lana coactili.* Fiala *pro eo, quod Græcis, ac Latinis, chelys.* Flaſco, *pro lagena.* Flocus, *vel* frocus, *pro cucullo monachorum.* Focis, *pro canali.* Foderum, *vel* fodrum, *pro pabulo, ſive alimento.* Forbannitus, *pro relegato.* Forbatutus, *pro eo, qui alterum prior percuſſerit: qui & fordanno.* Foreſta, *pro ſilva: unde* foreſtagium, foreſtarius, afforeſtare, *&* deafforeſtare. Fotrum, *pro capſa ſcyphorum.* Fredum, *pro mulcta, quæ principi debetur.* Friſcinga, *pro porco adulto.* Frocca, *vel* froccus, *pro monachali veſte.* Fulfrea, *vel* fulfreal, *de homine ingenuo, ac libero: ubi & de* frea, *& inde derivatis.* Fuſtanium, *pro panno goſſypino.*

NUnc, ut inſtituimus, de illis videamus, quæ à ſexta litera incipiant. *Faderſium* (pro quo & *fadelſium*, & *phaderſium* dixere) Longobardica

bardica vox est, conflata ex *fader*, sive *phader*, pater; & *erfe*, sive *erve*; hoc est, hæreditas; ac significat, quod à patre, fratréve, donatur virgini, quando nubit. Gloss. *Faderfium*, *dotem*. Habes in Longobardicis legibus. Ut lib. I Tit. IX, Leg. XII: *Habeant filii morginga, & faderphium suæ matris.* Similiter lib. II Tit. I Leg. IV. *Habeat ipsa mulier morgengab, & quod de parentibus ejus adduxerit, id est, phaderfium.* Ac ejusdem libri Tit. XIV leg. XV. *Vidua habeat sibi morgengab, & methium: de faderfio autem, id est, de alio dono, quantum pater, aut frater, dederit ei, quando ad maritum ambulaverit, mittat in confusum cum aliis sororibus* &c.

Faia in legibus Longobardicis exponitur *glans*, lib. I Tit. XIX Leg. VIII. Sed, qui locum inspexerit, satis videt, non fructum notâsse; verùm arborem glandiferam. Nempe legislator secutus est errorem eorum, qui putarunt, ut φηγὸς Græcis, sic Latinis *glans*, & *fructum* signare, & *arborem*: quæ veteres semper distinguunt; quomodo Maro IV Georg.

Nec de concussâ tantum pluit ilice glandis.

Faida, & *feida*, inimicitia. Est à Germanis, quibus *inimicus*, feind, vel fiant, uti Belgis viand, Danis fiende. Nec tamen quasvis signat inimicitias, sed capitales; unde *faida* in glossis, *vindicta mortis* exponitur. Præterea istæ signantur, quas propinqui utrimque suscepissent; juxta illud Taciti de moribus Germanorum: *Suscipere tam inimicitias, seu patris, seu propinqui, quàm amicitias, necesse est.* Qua de consuetudine multis Spelmannus. Vocem *faidæ* habes in capitibus Karolinis lib. IV; ubi titulus XXVII est, *De faidis coercendis*. In lege etiam LV est, *de faidis pacandis*. Sæpius quoque legas in legibus Saxonicis; imprimis autem Longobardicis. Hinc *faidosus*, cui cum altero istiusmodi inimicitia intercedit. Utuntur hoc Leges Salicæ, Bajuvariæ, Saxonicæ, Frisicæ, Longobardicæ. Item Kapit. Kar. M. lib. III Tit. IV, & lib. V Tit. CCXV.

Falda veteri Saxonum linguâ signat *stabulum*, *septum*, *ovile*, sive *locum conclusum*: atque inde *faldagium*, *faldsoca*, *faldvvrthi*, *faldistorium*: quæ, quibus, & quomodo sumantur, malo, ab industriâ doctissimi Spelmanni petas. Solùm nunc dicam, videri mihi, & à *falda* esse *faldeo*. Nempe ut à *falda*, sedem episcopalem cancellis circumseptum *faldistorium* nuncuparunt: sic & loca septa, in quibus ad exonerandum alvum laterent, vel sellam familiaricam; quia solii speciem haberet, *faldeonem*, ut arbitror, dixerunt. Supplementum Historiæ Francicæ

Francicæ Gregorii Turonensis cap. XXXIV: *Ad ventrem purgandum in faldeone ſedebat.*

Fano quid ſit, indicat Gloſſarium Latino-Theotiſcum, in quo eſt: *Linteolus*, fanon. Eſt & Papiæ: *Fano, operimentum quoddam.* Sunt verò hæ ſignificationes diverſæ. Illa gloſſarii eò pertinet, quòd ſumitur pro ſudario, vel muccinio. Unde Alcuinus de divinis officiis, cap. de ſingulis veſtibus: *Sudarium, quod ad tergendum ſudorem in manu geſtari mos eſt, quod uſitato nomine fanonem vocamus.* Inde etiam hoc in legibus Alamannicis Tit. LXXXIV: *Ille involvat in fanone.* Item quod in gloſſario Latino-Theotiſco *Mappa* exponatur *hancfano*; *Mappula, tiſchfano.* At Papias in animo habuit ſignificationem, quâ pro ſacræ veſtis genere caperetur. Ea ſacerdotum fuit. Rabanus Maurus De inſtitutione Clericorum lib. I cap. XIII: *Quartum verò mappula, ſive mantile, ſacerdotis indumentum eſt, quod vulgo phanonem vocant; quod ob hoc eorum tunc manibus tenetur, quando Miſſæ officium agitur.* Fuit & diaconorum. Chronicon enim Richerſpergenſe refert, Zoſimum Papam anno CCCCII conſtituiſſe, ut *diaconi in miniſterio altaris lævam ſemper tegerent palliis, id eſt, fanonibus.* Ubi videmus, pallii genus fuiſſe. Denique etiam ſubdiaconi utebantur. Leo Marſicanus Hiſtoriæ Caſinenſis lib. III cap. LXXIII: *Fanones aurei pro diaconibus tres, & alii quatuordecim.* Haſce ſi attendas ſignificationes, ſine dubio fuerit à Saxonico fan, ſive phan, vel ban, aut pan; quæ omnia notant *panſum*, ſive *expanſum*, aut *extenſum*. Unde eſt, quòd vexilla Germanis fane. Belgis vane nuncupentur. Imò neque baniere, & vendel, quæ idem ſignant, aliùs videntur originis. Atque eâ ſignificatione vocabulum hoc genuit vocem van-lehen: quæ in bulla Karoli IV Imp. legitur, ac ſignat *feuda vexillaria*, voce conflatâ ex van, id eſt, vexillum, & lehen ſive leen, hoc eſt, feudum. Sic verò ejuſmodi feuda dicebantur, quia conferrentur traditione vexilli; quod à ſolo fieri poterat Imperatore. Sed vix video, quomodo item hac ab origine petatur, cùm pro inſtrumento ſumitur chirurgico: ut legum Alamannicarum Titulo LIX. §. VI: *Si autem teſta tranſcapulata fuerit, ita ut cervella appareant; ut medicus cum pinna, aut cum fanone, cervella tetigit, cum XII ſolidis componat.* Ubi per *cervellum* intellige cerebellum.

Fara eſt legum Longobardicarum lib. III Tit. XIV: *Siquis liber homo migrare voluerit aliquò, poteſtatem habeat intra dominium regni noſtri cum fara ſua migrare.* Ubi *fara* notat progeniem, ſive familiam, vel totam proſapiam. Nec enim in lege Longobardica certiorem ha-

bere interpretem possumus, quàm hominem Longobardum, Paulum Diaconum lib. II Hist. cap. IX, ubi legas: *faras, id est, generationes*. Atque ostensum Lindenbrogio, sic etiam usurpare Otfridum Euangelii cap. XVI, & XVIII.

Farlegani, & *forlegani*, scortator, adulter. Glossarium Latino-Anglico-Saxonicum: *Adulter*, foɼligen. Prior pars vocis videtur, foɼe, sive vooɼ, quod nunc *pro* potiùs valet; sed olim *supra* Saxonibus significabat. Altera pars est legen, sive liggen, jacere, cubare. Unde & cubile ferarum Belgis leger, & ligger. Quare foɼlingen ad verbum sonet *incubum*, sive feminis incubantem. Habes *Farlegani* vocabulum
† *Pag.* 31. in L L. Alfredi regis Anglo-Saxonis cap. x †. Item in L L. Frisonum titulus nonus est *de farleganis*: sequuntur verò leges de mœchis, & stuprum inferentibus.

Fauces Alpium quando apud posterioris ævi scriptores legimus, non putandum semper intelligi angusta ac pervia inter montes itinera; quæ πύλας Græci, imò & αὐχένας vocant; Itali verò *clusas*, uti Hispani *esclusas*, solent nuncupare: atque adeò etiam *clausas*, vel *clusas*, videas dici ab Abbate Urspergensi, Anastasio Bibliothecario, atque aliis. Non, inquam, hæc significatio perpetua est. Quandoque enim *faucium* vox est ortu barbara à prisco Germanorum vocabulo fuazin, h. e. pedes. Sic usus Walramus Abbas in Paraphrasi Cantici Canticorum. Pro eo nunc dicitur voessen, & voeten. Ab antiquo illo pronunciandi more monasterium ad pedem sive radicem Alpium Juliarum situm *Fauces* dixere: ut observatum Goldasto in Glossario ad Ekkehardum Jun. de Casibus S. Galli cap. I.

Felonia est à *felo*: qua voce usus Matthæus Parisius in Historia: *Sub nomine felonis*. Origo à Germanico faelen, vel feelen, h. e. *errare, delinquere, cadere*. Est verò, ut Hostiensis ait, *Felonia* (sive ut alii scribunt, *Fallonia*) *culpa, seu injuria, propter quam vassallus amittit feudum*. Quàm varia sint feloniarum genera, Henricus Spelmannus, Eques Anglus, in eruditissimo suo Glossario ostendit.

Feltrum, sive *filtrum*, tegumentum è pilis coactis; ab Germanico vilte, vel Italico *feltro*. Habes Leg. Bajavar. cap. VI, & alibi; item apud Helmoldum Presbyterum in Slavorum Chronico: uti quoque Florentium Wigorniensem in Chronico: adhæc Heithonum Armen. Histor. Orient. cap. XVI: *Et extendentes quoddam filtrum nigerrimum super terram, desuper sedere fecerunt* Chanyium. Ac mox: *Et de filtro nemo debeat admirari; quoniam fortè pulchriorem pannum non habebant,*

bebant, aut facere ignorabant. Gregorius de Heimburg. (qui temporibus claruit Pii II Pontificis) in Apologia pro Sigismundo, Archiduce Austriæ, adversus Lælium, episcopum Feltrensem, scitâ adlusione: *O feltrum grossum, Feltrensi populo dignum!* Quamquam ibi corruptè editum est *philtrum*, pro *filtrum*, aut *feltrum*. De origine falsus Balbus in Catholico: *Filtrum dicitur, quia ex filis, id est, pilis animalium fiat: unde filtratus. Manet vox & in Teutonico, & Gallico idiotismo.*

Fiala sumitur non pro *phialâ*, poculi plani ac repandi genere, ἀπὸ τ πιεῖν † sic dicto; sed pro organo musico; eo, ut videtur, quod *chelyn* dixere, ac Galli etiam *phiole*, Itali *phiola*, Germani ac Belgæ fiool. vel vioole vocitant. Cæsarius lib. VI Mirabilium cap. VII: *Cùm vice quadam jocularem introduxisset, & ille dulcedine fialæ, dormientem excitâsset; surgenti servus occurrit, dicens, Quo vultis ire, Domine? Respondente illo, Melodiam audio dulcissimam, sed nescio ubi sit; servus subjunxit: Redite ad lectum vestrum; Monachi Tuitienses in organis cantant.*

† *A bibendo.*

Flasco non significat *coronam pretiosam*, quod doctissimus noster amicus scripsit: sed lagenam; vas figulinum, aut vitreum, vino conservando idoneum. Quomodo & Græci recentiores φλάσκη, & φλασκίον, dixere. Imò & apud Papiam legas; *Flasca, Gracè: pro recondendis phialis primùm factæ sunt; unde & dictæ sunt.* Videtur putâsse, *flascas* esse sic appellatas, quasi *phialascas*. Omnino autem est ex Germanico flasch, aut flesche: unde & Italicum *flasco*, Hispanicum *flascon*, Gallicum *flacou*. *Flasco* sic usurpant Albinus Flaccus de vita S. Willibrordi cap. XVI, Walafridus Abbas Augiensis de vita S. Othmari Abbatis lib. I cap. IX, Hincmarus de vita S. Remigii, Andreas presbyter in Chronico Bavarico; cujus verba: *Ignorans, quod calliditate quadam geminus potus in eodem flascone sibi offerretur.* Joannes Tyrocius in Chronico Hungarico lib. II cap, LXXXVIII: *Propter timorem hostium fecit illam* (coronam sanctam) *includi in flasconem.* Similiter Joannes à Leidis lib. II cap. XXVII, & XXIX. Etiam pro eo *flaxonem* dixere; si sana est lectio Florentii Wigorniensis in Chronico: *Flaxonemque vino à se benedicto plenum dedit.*

Flocus, vel *frocus*, (utroque enim modo vox ea scribitur) pars erat cultus monachalis ad caput operiendum. Goffridus, abbas Vindocinensis, S. Priscæ Cardinalis: *Dominus Ernaldus, quem decanum vestrum dicitis, si sibi secundùm justitiam placuisset, teste flocello de capite suo, potiùs in nostra, quàm in vestra sorte, manere debuisset.* Ubi *flocellus* (quod ex

floculus, uti hoc ex *flocus* factum) cucullum, seu cucullam, signat: ac, quia caput tegeret, aliter *coopertorium* dicebatur: ut in Matthæi Parisii Additionibus. Hanc *coopertorii*, & *froci*, interpretationem etiam legas apud Turrecrematam in Regulam S. Benedicti, Tractatu CXXI, cap. LV. Goffridi autem verba inde lucem capiunt, quòd, (ut Sirmondus ad eum locum annotavit) qui è canonicis facti essent monachi, eoque flocello usi essent; si postea mallent ad canonicatum redire, tum quoque, ex Urbani II decretò, aliorum præter canonicorum morem, gestarent frocum: quòd ideo à Godefrido, Vindocinensium Canonicorum decano, fieri ait. Sanè de priori mutatione etiam est apud Ivonem epist. CCLXII, quæ scripta ad Pontium Abbatem. De altera autem Pontius hîc testatur.

Foderum, sive *fodrum*, notat *alimentum*, *pabulum*: estque non à *fovendo*; sed à foden, vel voeden, hoc est, *pascere*: unde & Belgæ pro eo voeder. Habes apud Aimoinum lib. V cap. III. Item in vita Ludovici Pii *: *Inhibuit à plebeis ulteriùs annonas militares, quas vulgo foderum vocant, dari.* Guntherus Ligurini lib. VIII†:

*Pag. 344 edit. Commelin.

† Vers. 570.

Ac primùm Ligures super hoc à Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ jura monetæ,
Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et Capitolicium certo sub tempore censum,
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Conradus I Imp. diplomate, quod habes Legum Longobardicarum lib. III Tit. VIII Leg. IV, & inde apud Car. Sigonium lib. VIII de Regno Italiæ: *Fodrum autem de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus: illud verò, quod non habuerunt, nullo modo exigemus.* Idem Sigonius lib. VII ejusdem operis an. IↃ CCCCLXXIII: *Foderum summa quædam frumenti fuit, quam advenienti in Italiam Regi, populi solvere tenebantur: pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pendebatur.* Vide & de eo Ottonem Frisingensem libro I de gestis Frederici II cap. XIII. Sed & legas apud Radevicum de gestis ejusdem libro I cap. XLI, & lib. IV cap. X, & alibi apud eundem. Item Petrum de Vineis lib. II epist. XXIX.

Focis est canalis, ab Italico *foce*; uti hoc à Latinis. Nam à *faucis*, *focis*; *au* in O abeunte: quomodo dixere *caurus*, *corus*; *plaustrum*, *plostrum*; à *claustrum*, klooster. Leo Marsicanus libro I Chronici Casinensis cap. XVI: *Grimoaldus concessit S. Benedicto —— Piscariam de civitate*

tate Lesina, unà cum ipsa foce sua. Similiter libro III cap. LXIII.

Fodratura malim, quàm, ut in nonnullis est libris, *fordatura*; nisi hoc ex altero factum κατὰ μετάθεσιν. Saltem prius est origini propius; cùm & Belgæ dicant voedering, & Angli furring, pro pelle, vel panno, quo vestis suffulcitur, ac duplicatur, à verbo foeren, vel voeren; quod est suffulcire vestem, Barbaris *soderare*. Concilium Generale Constantiense, Sessione quadragesimatertiâ, Canone de vita & honestate Clericorum †: *Decernimus penitùs abolendum, quòd clerici & personæ Ecclesiasticæ—longas cum magna superfluitate vestes, etiam fissas retro, & in lateribus cum fodraturis ultra oram excedentibus, etiam in fissuris, deferunt.* A *soderare* est *soderatus*, quod vulgo gevoert. Utitur Cæsarius lib. VIII Miraculorum cap. LIX.

† Editionis Coloniensis Quentelianæ an. 1538 fol. 562. at Coloniensis Binianæ anno 1606 pag. 1650.

Forbannitus vox est Longobardica; quæ *relegatum, proscriptum, exulem*, significat: ut vox naturâ sit adjectiva; sed substantivè usurpata. Est verò à verbo *forbannire*: quod apud Petrum de Vineis lib. V epist. CVII: *Propter contumaciam forbannimus eum in persona, & rebus.* Conflatum verbum ex aliis duobus: prior pars est Italicum *fuori*: vel Latinum *foris*; unde Italum illud, quod itidem *extra* significat. Altera pars est *bannire*; de qua in *Bannum* vidimus cap. III. Itaque & integrius *foris bannitus* dicitur. Prius illud habes in Legg. Longobardicis lib. I Tit. XXV leg. LXII. *De latrone forbannito, si liber homo susceperit eum, XV solidis componat, & servus CXX percussionibus vapulet.* Similiter in Legg. Salicis, Ripuariis, Siculis. Item in Kapitularibus Karoli M. ut lib. V cap. CXXXI; cujus titulus, *de toloneis forbannitis*. Etiam *forbannum* pro *proscriptione* legas in iisdem Kapitularibus lib. V cap. L: *Ut Comes, qui latronem in forbannum miserit.* Quæ verba, atque adeò totius legis, hausta sunt ex legibus Longobardicis lib. I Tit. XXV, leg. LXIII.

Forbatutus, qui prior percussit, ex Germanico foꝛ, sive voꝛ, id est, *ante*, & Gallico *batre*, sive Latinè *batuere*, h. e. *ferire, percutere*. Universè verò per eum, qui prior verberavit, intelligendus omnis ille, qui prior intulit injuriam. Habes in legibus Ripuariis Tit. LXXVII, qui est *de homine forbatudo*: item in decreto Childeberti Regis cap. IV: *Iudex loci illius solatio collecto ipsum raptorem occidat, & jaceat forbatudus.* hoc est, pro jure cæso habeatur. Adhæc in Formulis veteribus incerti scriptoris sect. XXIX *: *Ego hodie ipsum facio infra damnum, & forbatudum infra noctes XLII.* Item in veterum Formularum libris: uti Formul. Sollemn. CLX †: *Ego hodie ipsum facio fordanno, & forbatudo.*

* In Codice Legum antiquarum Lindenbrogii curâ Francofurti editarum an. 1613, pag. 1288.

† Parisina editionis à Bignonio procuratæ pag. 245.

 Ubi

Ubi *fordanno* idem videtur, ac vox ea, quæ ſequitur. Quippe quæ ſit ex foꝛ, id eſt *ante*, & dannen, h. e. *ſalire*, *inſilire*; voce non abludente à dantſen, .i. *ſaltare*, *tripudiare*, forte à Chaldæo דוץ *dutz*, quod Jobi XLI accipitur pro *gaudio exilire*. *Fordanno* igitur ad verbum ſonet, *qui prior fecerit inſultum*.

Foreſta, *foreſtis*, & *foreſtum*, idem notant. Primum ſæpius eſt in Conſtitutionibus Canuti Regis, quæ inſcribuntur *De foreſta*. Item apud Sigebertum Gembl. de vita Sigeberti, regis Francorum: *Tradidit ei ex ipſa foreſta XII leucas in latitudine*. Item Lupoldum Bebenburgium lib. de zelo veterum Germaniæ principum. Alterum eſt in vita S. Meinvverci: *De foreſte*, *quod incipit de Delphana flumine*. Similiter in vita S. Henrici Imperat. cap. XI, & XV. *Foreſtum* verò habes ſæpius in Legibus Longobardicis: item apud Dithmarum Epiſco-
* *Pag.* 27. pum lib. III*. *De moneta*, *& foreſto*, *inter Salam*, *& Mildam*, *fluvios*. Ut mittam Hedam, & alios. Imò & *foraſtum* pro eò eſt apud Baldericum Noviomenſem in Chronico Cameracenſi lib. I cap. CVIII, in diplomate Cæſ. Ottonis III. Sunt verò iſta à Gallis, qui dicunt *foreſt*: uti & Belgæ ſubinde foꝛeeſt pro *ſylva*. Dubium interim, an *foreſtum* originis ſit Latinæ, ex eo dictum, quia foris eſſet, ſive extra urbem, & agros; an potiùs Galli, & alii, id acceperint à Normannis.
†*Pag.* 276 Hinc *foreſtenſe*, apud Hedam †; *foreſtagium*, pro jure foreſti, in Conſtitutionibus Neapolitanis, ac Siculis lib. I Tit. LIX; *foreſtarii*, præſides foreſti, in iiſdem Conſtitut. lib. I Tit. LXXVI. & lib. III Tit. XXXVIII; item apud Aimoinum lib. V. cap. XLVII, Petrum Bleſenſem epiſt. XXI, ac in vita S. Philiberti, & Matthæum Pariſium in Hi-
**Pag.* 239 ſtor. ad an. CIↄ CCXIII*, nec non in Additamentis Vitarum †; ad-
deit. Londinenſ. an. 1640. hæc in vita S. Henrici Imp. cap. XI, & XV: item in vita Hugonis epiſcopi Lincolnienſis, &c. Atque ab eodem fonte non ſemel apud
†*Pag.* 154 Matth. Pariſium legas *afforeſtare*, pro *in foreſtum convertere*; ſive foreſti partem facere. Cui contrarium *deafforeſtare*, h. e. id, quod foreſti ſive ſaltus pars erat, alium in uſum convertere.

Fotrum, eſt capſa, qua deferrentur ſcyphi: ut oſtendit Cæſarius lib. IX Miracul. cap. XXIX: *Fotrum*, *in quali ſcyphi à convivantibus portari ſolent argentei*, *oſtendit*. Paullo pòſt ſubdit: *Quomodo pertinet ad ſtatum tuum viſio fotri hujus?*

Fredum frequens eſt in Legg. Salicis, Ripuariis. Longobardicis, aliis: item in Capitularibus Karoli M. & Ludovici Pii. Loca non indicabo, quia abunde id factum doctiſſimi Lindenbrogii induſtriâ.

Habes

Habes quoque apud Aimoinum lib. v de gestis Francorum cap. XVII, in privilegio Pipini, Aquitaniæ regis, filii Ludovici Pii; & in diplomate Stephani Papæ, anno IↃ CCCCXIII dato, apud Aubertum Miræum in Orig. Cœnobitarum Benedictinorum cap. XXVIII: præterea in Chronico Cameracensi lib. I cap. XXXVII, puta in literis Ludovici Pii: & ejusce libri cap. LXII, in literis Regis Arnulphi: item ejusdem operis cap. LXXVI, in literis Othonis imperatoris, hujus nominis primi: adhæc cap. CVII in literis Othonis III; quas, ex archivis Novariensis Ecclesiæ acceptas, etiam refert Baronius Annalium Ecclesiasticorum Tom. XI ad annum CIↃ I *. Variant literæ: utrobique tamen *fredorum* vocem legas. Quid *fredi* nomine intelligatur, docet his verbis Gregorius Turonensis de Miraculis S. Martini lib. IV cap. XXVI: *Affirmavit Rex, quosdam ex his, qui absoluti fuerant, ad se venisse, compositionémque fisco debitam, quam illi fredum vocant, à se indultam.* Quæ ex Turonensi etiam adducit, trecentis eo annis junior, Flodoardus, lib. IV Historiæ Ecclesiæ Remensis cap. L. Sic igitur statuendum, *fredi* nomine intelligi compositionem, sive mulctam, Regi, sive principi, debitam, ad pacem cum eo faciendam. Quod ad nominis caussam; *freda*, vel *fredum*; propriè est *pax*; quæ Germanis frid, Belgis vrede. Μισθαπαλλαγή verò accipitur pro transactione ad pacem impetrandam; h. e. pro multa, quæ penderetur Regi, sive fisco, ut quis sic consequeretur pacem apud Regem.

* Pag. 4 editionis Moreti an. 1608.

Friscinga, vel *frisgunga*, porcus qui necdum ad justum pervenerit incrementum. Interim differre à nefrende, sive porculo subrumo, aut lactente, arguit, quòd *friscinga*, & *porcellus*, distinguantur Kapitular. Kar. M. lib. IV cap. LXXIII: ubi legas, Episcopo dari debere *friscingas tres, porcellum unum:* Abbati, Comiti, & ministeriali Regio, *friscingas duas, porcellum unum:* vasallo Regio, *friscingam unam, porcellum unum.* Verrem potiùs, quàm scrofam, exponere videtur Hincmarus Clero, & plebi Tornacensi: *Exigendo denarios, aut verres, seu friscingas.* Nisi mens illa, sufficere, si alterutrum detur. Alios etiam, qui usurpent, si voles, Lindenbrogii glossarium adi. Esse vocem eam à Germanis, ostendit illud, in veteri glossario Latino-Theotisco, quod in bibliotheca est Ducis Florentini: *Friskinga*, frusking. Nempe, ut puto, est à Germanico frisch, h. e. *novus, recens*; pro quo Belgæ versch, Angli fresh, Itali *fresco*, Hispani *frisco*. Ut licet de subrumo non dicatur, nec vetulo: tamen conveniat anniculo. Sanè Helvetii hodiéque, Vadiano teste, porcum silvestrem anniculum, aut paullò adultiorem,

rem, frischling vocant. Imò & Tolosatibus porci istiusmodi appellantur *fresingues*; ut monitum Pithœo.

Frocca, vel *froccus*, vestis monachalis: puto eadem; ac *roccus*, laxè câ sumta significatione: hoc est, non quatenus rock tunicam notat: sed quatenus comprehendit id vestimentum, quod tunicæ injiceretur vulgo: uti lacerna, sive chlamys, quam & *byrrum*, & *manduam*, vocarunt. Sanè Spelmannus auctor est nobis, Londinenses bajulos froc appellare lineam illam vestem, quam cæteris inducunt. Et apertè à tunica distinguit Ingulphus Saxo in Histor. Croilandiæ: *Induit omni anno totum conventum cum secta suâ de tunicis; omni altero anno de cucullis; & omni tertio anno de froccis.* Voluit, pro eodem, caninâ literâ, ut sæpe, in L abeunte, etiam *flocum* legi. Ut apud Aimoin. de gestis Episcoporum, & Abbatum Turonensium, in Abbate XIX: *Et insuper ordinavit, quòd flocum cum cuculla portaremus, sicut modò deferimus.* Etiam Galli promiscuè dicunt, *Floc de Moine*, & *Froc de Moine*. Nempe *floci* vox ambigua est. Quandoque sumitur pro cuculla: ut ex iis liquet, quæ de flocello superiùs dicebamus. At Ingulphus, & Aimoinus, clarè à cuculla frocum, sive flocum distinguunt: ut proximè vidimus.

Fulfrea, vel *fulfreal*, in glossis exponitur, *sive ingenua, sive libera.* Nempe sic dicitur, qui, quæve, plenâ fruitur libertate: ex eo, quòd *plenus* Saxonibus foll, uti Anglis full, Belgis vol: ut liber Germanis frey, Anglis free, Belgis vry. Unde & *Frea*, libertatis præses, uxor Wodani*; ejus, à quo feria quarta nomen accepit, ut sexta à Frea. Hæc enim vrijdag; illa woden$sdag, sive woonsdag. Sed & *frea* in Legibus Longobardicis dicitur puella ingenua, vel libera in mundio, sive sub tutela. Ac mulier quoque Saxonibus *freo*: nempe non quælibet nupta, sed libera. A *freo* autem Germanis frauw, Belgis vrou. Itaque propriè *dominam* notat. *Fulfreal* habes in Legg. Longobardicis lib. I Tit. XXV. Leg. VI. quæ Rhotaris est: *Si mulier libera fulfreal super furtum comprehensa fuerit.* Sententia est, si furata sit mulier plenæ libertatis, qualem dicimus fulfrealem, Illustris etiam locus ille ejusdem libri Tit. XXII. Leg. V: *Siquis liber homo habuerit servum, vel ancillam; aldium, & aldiam, conjugatos; & instigante inimico humani generis, cum ipsa ancilla, quæ servum ejus in maritum habuit; aut cum aldia, quæ cum aldione ejus copulata est, adulterium perpetraverit: ita statuimus, ut perdat ipsum servum, aut aldionem, cujus uxorem adulteraverit: & simul vadant liberi, & absoluti fulfreales, tanquam si thingati,* (hoc est, manumissi)

* *Paulus VVarnefridus de Longobardis lib. I. cap. 8.*

missi) fuissent, ubi voluerint: quia non est placitum Deo, ut aliquis homo cum uxore aliena debeat fornicari. Item lib. XII Tit. XII Leg. I: *Liberam uxorem, id est, fulfreal.* Et Tit. XIV Leg. XVII: *Libertus homo, qui fulfreal factus est.* Etiam habes Tit. XXXV Leg. I. III, VIII.

Fustamum, vel potiùs *fustanum*, est id, quod Belgis fustein; Gallis *fustaine:* nec multùm abit vox Anglica, Italica, Hispanica. Sic verò dicitur pannus xylinus, sive gossypinus. Utitur liber Ramesiensis sect. CCLXV: *Dedit prædictus Abbas prædicto Hugoni unum fustamum, & Basiliæ conjugi suæ* (ejus, puta Hugonis) *alterum, & prædicto infantulo XII denarios.* Nec hac significatione, vel *fustani* vocem refugit Erasmus in Colloquiis; vel *fustanici*, Ludovicus Vives.

CAP. VIII.

De inchoatis à litera G: ut sunt ista: Gabarus, *pro insipido locutuleio.* Gabella, gabellum, *vel* glabrum, *pro vectigali, vel censu.* Gandeia, *pro navigii genere.* Garterium, *pro fascia crurali.* Gasachius, *pro adversario.* Gafrum *pro crustulo.* Galliardus, *pro eo qui agilis, ac hilaris.* Gasindus, *pro famulo domestico:* gasindium, *pro familia.* Gastaldus, *pro regio œconomo, hospitum curam gerente: proque eo &* castaldus *dici: & unde sit, quòd hæc vox etiam exponatur* Comes. Geldus, *pro pecunia.* Gesta, *pro fece.* Gilda, *vel* gildonia, *pro tribu, sive tribulium collegio.* Girgillus, *pro rhombo.* Grafio, *vel* gravius, *pro præfecto, vel Comite.* Græcolonus, *vox nihili apud Luitprandum, pro Græcosonus; quomodo dicitur Græcus interpres.* Grandebalæ, *pro pilis subalaribus: ubi & de* granone, *pro mustace.* Grangia, *pro horreo.* Grani, *pro capillis sparsis.* Griseus *color, pro cinereo.* Gualdum, *pro sylva.* Guardia, *pro custodia:* guardianus, *vel* gardianus, *pro custode; uti &* gardingus. Guerra, *pro bello.* Gufum, gofum, *vel* gufa, *pro veste vili, eâque villosa.* Guntfanones, *vox ex corrupta Alcuini lectione nata.* Gurdus, *pro insipiente, ac insulso. Laberii versus numeris redditi.*

NOn diutius huic literæ insistam; quando ad sequentem G, ut arbitror, jam dudum tacita me vocat exspectatio.

Gabarus pro insulso, barbaro, est apud Isidorum in Glossis, & inde apud Papiam. Similiterque Excerpta Pythœana è Glossis. Censeo esse ab Italico *gabare:* uti hoc à Germanico, & Belgis usitato gabberen, hoc est, nugari, inepto uti sermone.

Gabella, vel *gabellum*, est vectigal, vel tributum, aut census. Anastasius in vita Stephani III: *Rex reddere promiserat Faventiam cum castro Tiberiaco, seu gabellum, & universum ducatum Ferrariæ integrum.* In Constitutionibus Neapolitanis *gabella* dicitur Tit. LIX. §. 1. *Gablum* Anglis: ut Inæ L L. Mss. cap. LXVI: sicuti videre est apud Spelmannum. Qui gabellam exigerent, ac colligerent, hinc *gabellati* dicebantur: ut in Constitut. Neapol. lib. I Tit. LIX, & LXXVI.

Gandeia quid sit, docet vetus Juvenalis Scholiastes ad illud Sat. V:

——Illud enim vestris datur alveolis, quod
Canna Micipsarum prorâ subvexit acutâ.

Genus, inquit, *navis, quæ Gandeia dicitur: ut sit gandeia Micipsarum, id est, Afrorum. Gandeiam enim soli Afri, id est Zamai; vel, ut alii, Byzaceni; ut alii, Barcæ invenerunt. Significat oleum Tripolitanum.*

Gardianus, & *gardingus*, qui sit, in *Guardia* dicemus.

Garterium, pro periscelide, sive fascia crurali: vox illustrata ordine equestri ab Eduardo III, Angliæ rege, instituto. Est à Gallo-anglico gartier; quo & ipso id notatur, quod *periscelidem* novè vocat Budæus.

Gasachius, pro adversario, Leg. Sal. Tit. LII, §. II. & Tit. LIII. §. I. Ex Germanico ge, id est, *cum*: & sache, *caussa*, *lis*. Ut nomen sit ex eo, quia de eodem cum aliquo lis sit. Vel ex gegen, pro quo Belgæ tegen, id est, *contra*, & nomine jam dicto. Quomodo contractum fuerit ex gegensacher, quod Græcè ἀντίδικος.

Gasrum legas apud barbaros ex Germanico wafel, quod etiam apud Belgas obtinet: similiterque Angli wafre. W solet converti in G: unde & Galli pro eo *gauffre*, vel *goffre*. Sic *gasrarium* legas pro eo, quod Belgis, wafel-yser. Hadriani Junii in Nomenclare opinio est, quam *Belgæ* wafel, Galli *gauffre* vocant, eam *crustulum* Horatio † dici. Ac idem utensile, quo coquuntur, *artoptam* esse arbitratur. De quo dissentio.

† Lib. 1 sat. 1, & lib. 2 sat. 4.

Guillardus, vel *Galliardus*, reperio apud nonnullos, ex Gallico *gaillard*; hoc est, agilis, hilaris: unde & tripudii genus agile, ac lætum, *galliardum* vocant. Videtur Gallica vox esse à Gallico ardore, qui agilitatem ac lætitiam parit. Nisi posterior vocis pars sit ab aerd sive aert, significante ingenium atque indolem: quomodo dicimus goedaerdich, hoc est, bonæ indolis.

Gasindus, vel *gasindius*, pro servo domestico, habes apud Marculphum lib. I form. XXIII: *Omnes caussæ suæ, suorumque amicorum, aut gasindorum.* Item lib. II form. XXXVI, cujus lemma: *Si aliquis servo suo*

suo, gasindo suo, aliquid concedere, voluerit. Ubi *gasindum* id esse, quod dixi, cognoscimus ex primis hisce capitis verbis: *Justissimè nostris sublevantur muneribus, qui nobis fideliter, & instanti famulantur officio.* Sic *gasindium*, pro familia: quomodo hac voce in legibus Longobardicis utitur Rachis Rex Tit. VI Leg. IV, & Rotharis Rex Tit. XCI Leg. XIII: ac similiter Pipinus Italiæ Rex, Tit. XIV. Est id vocabuli à Germanico gesinde: quod item familiam notat. Observatum summo viro, Hieronymo Bignorio †, in veteribus nonnullis formulis, ac capitulis etiam, pro *gasindo* dici *ministralem de intus casa*: nempe ad discrimen famulantis extra casam sive domum; in agris puta. Quamobrem non absurdè, ut puto, conjectabam, vocem *gasindus* conflari ex *casa*, pro *domo*, & *intus*. Nisi magis placet nobil. Spelmanni opinio, esse ex Francico *case* pro *domo*, & Saxonico *hynde*, pro famulo: ut sic dicatur quasi *cashyndus*. Videtur tamen non de famulitio solùm, sed & consanguineis, dictum. Nam in iis, quæ ex veteribus Glossis Pithœus excerpsit, legas: *Gasandus, hæres. Gaisanda, cohæres.*

† *Notis in lib. 1 Marculfi cap. 36.*

Gastaldus, vel *gastaldius*; propriè est aulæ præfectus, sive procurator rerum exterarum, sive peregrinarum; uti hospitum; unde & nomen. Nec enim dubitandum, quin vox sit composita, ac prior pars sit gast: quæ Germanis, & Belgis, notat *hospitem*. Solùm ambigi possit, num posterior pars sit halten, id est, tenere: an ald, vel alt; id est, famulus. Si prius placet, *gastaldus* dicetur, quasi gasthalter, vel gasthalder, h. e. qui convivio alios excipit. Sin posterius malis, fuerit ex gastalt, nempe quatenus alt, vel ald, notat famulum, ministrum. Ut ad verbum signet, hospitibus famulantem. Dixeris, alt idem esse ac vetus: servos verò ab ætate pueros dici solere, ac Græcis similiter παῖδας. Scio; sed & adulti sic vocabantur; ut ostendimus lib. IV Orat. Instit. cap. XII sect. IV. Præterea alt, vel ald, Germanis non quemvis signabat famulum; sed ingenuum. Nam inter *servos*, & *aldios*; *ancillas*, & *aldias*, distinguebant. Sic *aldia*, de illa, quæ nata sit liberâ matre: ut exponitur in Legibus Longobard. lib. I Tit. XXX leg. V. Sive autem prius, sive posterius etymon malis; *gastaldius* fuerit, qui regi, vel principi, inservit in curandis hospitibus. Ac hujusmodi propria est significatio: ut idem fuerit, ac *architriclinus*, vel *œconomus*, & in palatio Occidentalis Imperatoris, jam ab Othonis Magni temporibus, *dapifer*. Idemque Græcis ὁ μέγας δομέστικος; ut ostendunt, quæ de ejus munere scribit Codinus Curopalates libro de Offic. Constantinop. Postea *Gastaldi* latiùs extensa fuit significatio;

nempe ad civitatum, & provinciarum præfectos: quomodo non in legibus modò Longobardicis sumi videas; sed etiam à Paulo Warnefrido lib. v Hist. Longobardicæ cap. xxix. Similiterque usus in diplomate suo Conradus I, quod anno dedit CIↃ XXXIX: *Neque aliquis Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdacio, procuratorve ullus, hanc sanctam Dei Ecclesiam inquietet*. Integrum si voles diploma, reperies apud Carolum Sigonium lib. VIII de regno Italiæ. Pro *gastaldus* etiam dixere *castaldus*; quia facilè G in C mutatur, & contrà. Habes apud Abbonem Floriacensem de vitis Pontificum *. In veteri glossario *Castaldus* exponitur *Comes:* nempe eâ Comitis significatione, quâ idem, ac ἐπίτροπος, sive *procurator:* de qua in *Gravii* voce inferiùs dicam. In veteri dictionario est: *Gallus major Dominus.* Sed emendandum, *Major domûs:* quomodo legimus Pipinum ex Majore domus in regno suffectum esse Childerico.

*Pag. 106

Geldus, vel *geltus*, sive *geldum*, vel *geltum*, significant pretium, sive æstimationem, &, ut vulgo dicunt, valorem: à Saxonico gelдan, pro quo Belgæ gelden, hoc est, valere. Ac inde *geldus*, pro pecunia, quâ cuncta æstimantur. Videntur autem & Græcobarbari eo usi, quando in lexico Philoxeni *lucar* exponitur θεατρικὸν γέλτον. Sic enim, pro γελίον, rectè legi jubet Meursius in Glossario. Nec tamen per *geldum* semper pecunia signatur: verùm & ea, quæ pecuniâ exsolvuntur. Ut annui reditus, tributum, exactiones, mulctæ. Henricus Huntington lib. VII Histor. ad an. CIↃC: *Vicinos vverrâ, suos exercitibus frequentissimis, & geldis continuis, vexabat.* Ubi satis videmus, pro tributis, & exactionibus sumi. Etiam pro reditibus regiis, & cunctis ei quotannis persolvi debitis, usurpat liber Ramesf. Sect. CCXCIII: *Gelda autem Regis communia, quæ per omnem comitatum currunt, solvet Ebronius* &c. Ingulphus in Hist. *Quieti, & soluti ab omni scotto, geldo, vicecomitum auxiliis.* Habes & in Legibus Alemannorum Tit. II, Leg. LXX, LXXI, LXXIII. Multa ex hac hac voce componuntur: ut in præfat. legum Alfredi, *godgildus*, quod offertur diis: *deofulgyld*, quod offertur diabolo, Sæpius verò in compositis pro mulcta capitur, sive pretio, quod pro delicto exsolvitur. Unde *vvergeldum*, pretium, quo vir occisus æstimatur: aliáque, de quibus adeas malim Spelmanni glossarium.

Gestam legas ex eo, quod Belgis gest, vel gist; pro purgamento, quo recens cervisia se defecat, ac pistores utuntur, ut panis sit levior. Sic usus Matthæus Parisius ad an. CIↃ CCIII: *In sale obolum, & in gesta obolum, & in candela quadrantem.*

Gilda

Gilda hodiéque Belgis gilde, Anglis gilde. Sic dicitur societas, vel collegium arctioris conjunctionis gratiâ constitutum, sive à mercatoribus, sive opificibus, sive aliis: in quo qui sunt, bona quædam habent communia, tanquam fratres, unde & *confratria* Hincmaro nuncupatur. Caussa nominis ex eo, quòd pecunia quædam, (hæc Germanis, ac Belgis, *geldus*, vel *geldum*, ut suprà dictum) communis foret partim ad convivia publica, quæ certis temporis intervallis celebrarent, partim ad alios sumtus collegii totius nomine utiles. Ea pecunia colligebatur tum ex eo, quod darent, qui pars fieri collegii vellent; tum etiam ex mulctis, & aliis. Hinc *gildones*, & *congildones*, socii ejusdem gildæ, &, ut vocant, confratres. Ut in L L. Inæ Mssis cap. XIX: *Si quis ita occisi vveram exigat, licet in veritate, quod pro fure sit occisus, & non respondeat ipsius occisi congildonibus* &c. A *gilda* item *gildonia* factum, pro eo, quod gildschap dicitur. Habes *gildoniæ* vocabulum (pro quo perperam in libris nonnullis *gildoma*) in Kapitularibus Karoli Magni lib. V cap. CXXIX.

Girgillus, ἀγκύλιον, vel ῥέμβος, Isidoro Orig. lib. XX cap. XV, & in Glossis: item Excerptis Pythœanis è veteribus glossis, ubi exponitur *rota hauritoria*. Et Onomastico Latinogr. Fortasse fuerit à גלגל *galgal*; quo *rota* significatur Psalm. LXXVII. 19, & Jesai. XVII. 13. Saltem id verisimilius puto, quam ut sit à gyro: unde foret *gyrulus*, *gyrillus*.

Græcolonus, monstrum vocabuli, legas apud Luitprandum in Legatione ad Nicephorum, Imperatorem Græcum †. Locum integrum apponam: *Tunc appositi sunt custodes, qui mihi, & meis, à domo mea exitum prohiberent. Latinæ linguæ pauperes, qui me eleemosynarum gratiâ adierunt, comprehendentes ceciderunt, custodiæ tradiderunt. Græcolonum meum, id est, Græcæ linguæ gnarum, non permittebant egredi, saltem ut sumtus emeret: sed cocum solum, Græcæ linguæ ignarum: qui non signorum signis, sed digitorum, seu capitis nutibus, cum venditore emtor loquebatur; tantique nummis emebat quatuor, quanti Græcolonus obsonium uno.* Puto, utrobique *Græcosonus* rescribi oportere: ac sic vocari, qui Græcè sonaret. Facilis literæ *l*, & *s*, commutatio.

† *Pag.* 109 *edit. Ingolstad. an.* 1600.

Grafio, *graphio*, *gravio*, vel *gravius*, ejusdem est dignitatis vocabulum. Cujus antiquitatem ostendunt cùm alia, quæ mox adferam; tum quòd utantur leges Salicæ Tit. XXXIV. §. V. Tit. XLVII. §. II. Tit. LII. §. II. Tit. LIII. §. II, atque alibi. Adhæc Carlomannus Rex in actis Synodi Francicæ habitæ anno IↃ CCLII: *Adjuvante graphione*,

ne, qui defensor ejus Ecclesiæ. Item Fredegarius Scholasticus in Supplemento Chronicorum Francicorum Gregorii Turonensis cap. XIV: *Cum Ducibus, & Graphionibus, secum habens Saxones:* Paullus Diaconus de gestis Longobardorum lib. V cap. XXXVI: Leo Ostiensis in Chronico Casinensi lib. I cap. XIV: *Episcopos omnes, & Abbates, Ducesque, & Graphiones, ac plures, qui secum venerant, honoratos, subscribere mandans.* Putant nonnulli, in quibus & Adolphus Mekerchus *, esse ἀπὸ τοῦ γράφειν †. Quomodo idem foret, ac γραμματεύς, sive *scriba*. Sed fortasse adsentirem, si grafio archiyis præfuisset, vel eo esset functus munere, quo illi, quos nunc *à secretis* vocamus. At verò longè aliud notat; nempe *judicem*, vel *præfectum*. Glossæ Latino-Theotiscæ: *Præses*, gravo. Ut omnino origine Teutonicum esse, existimem: ac fortasse à grauw. quod est, *canus*, & μιξοπολιῶς, *senex*. Sic ab ætate fuerit appellatio, ut Græcis πρεσβεῖς *, & πρεσβύτεροι, ac Latinis *senatores*, & ætatis mediæ scriptoribus *seniores*; ex quo vulgò remansit *siegneurs*. Hanc sententiam firmat, quòd in antiquo diplomate regio legas: *Iudicem fiscalem, quem grafionem appellant.* Nec obstat illud Suggerii de Possess. B. Dionysii: *Ab oppressione exactorum regiorum, quos dicunt grafiones.* Nam iidem & *judices*, & *exactores* mulctarum, pœnarumque. Hujusmodi munus committi fere iis solet, qui in palatio apud Cæsarem, vel Regem, egissent. Ac quamquam, in provincias missi cum gravii sive præsidis ac judicis potestate, non amplius Principem comitarentur; vetus tamen dignitatis nomen retinuerunt: sic ut qui Teutonico vocabulo forent Gravii, hi ab elegantioribus hominibus Latino Comitum nomine appellarentur. Hinc Aventinus lib. VII: *Quos nos Graphios, literatores Comites vocant.* Rigordus in Vita Philippi Augusti Regis ad an. CIↃ CCVIII: *Eodem anno quidam Comes Palatinus, qui eorum linguâ* Land-graef *vocabatur, id est, Comes Palatii.* Quamquam non satis commodè Landgravium interpretur Comitem Palatinum, qui potiùs *Phaltzgravius*. At *Lantgravius* est *Gravius* sive Comes *Landa*, hoc est, terræ, vel provinciæ: ut *Marcgravius*, *marca* sive limitis: *Gogravius*, præfectus pagi, sive tractus alicujus terrestris, cujusmodi tractus Germanis gow: *Mergravius*, major præpositus, ex mergrave. vel mergreve: quomodo Teutones, Frisios, & Flandros, suos vocâsse Consules, legas in Legg. Eduardi Confess. cap. XXXV. Comitibus verò tributam fuisse potestatem judiciariam, indicat Gregorius Turonensis: qui paullo ante annum vixit sexcentesimum. Sic enim ille de S. Nicetio: *Nam vidi ego quodam tempore*

Basilium

* *Lib. de Pronunciatione Linguæ Græcæ.*
† *A scribendo.*
* *Legati.*
* *Seniores.*

Basilium presbyterum missum ab eo ad Armentarium Comitem, qui Lugdunensem urbem his diebus potestate judiciariâ gubernabat. Et de B. Gregorio episcopo: *In Comitatu positus regionem illam per* XL *annos justitiâ comitante correxit.* Idem cognoscimus ex Capitularibus Caroli M. lib. III cap. LXXVII: *Neque ullus Comes Palatii nostri potentiorgs caussas sine nostra jussione finire præsumat: sed tantùm ad pauperum, & minùs potentium justitias faciendas, sibi sciat esse vacandum.* Eginhartus in vita Karoli M. *Si Comes Palatii litem aliquam esse diceret, quæ sine ejus jussu definiri non posset; statim litigantes introducere jussit, & veluti pro tribunali sedens, lite cognitâ, sententiam dixit.* Item Walafridus Strabo de Divinis offic. *Quemadmodum sunt in palatiis Prætores, vel Comites Palatii, qui secularium caussas ventilant: ita & illi, quos summos Capellanos Franci vocant.* Etsi verò cum in provincias mitterentur, ut judiciis præessent, non amplius forent in regio comitatu: tamen Comitum nomen adhæsit ex veteri consuetudine. Imò & tandem illa appellatio sæpe honoraria solùm fuit, cùm iis Comitum nomen à Principe daretur, qui nec in comitatu fuissent regio, nec Gravii sive Judices Provinciarum forent.

Grandebalæ sunt pili sub axillis, quos volsellis molliores jubent evelli. Ita Calepinus in editionibus antiquioribus. Nam in illâ, quæ Passeratii dici solet, frustra quæras. Ac sic me loqui docebant pueritiæ meæ præceptores: quamquam hi non tam movebantur Calepini auctoritate, quàm doctissimi Hadriani Junii: qui idem tradit in aureo Nomenclatore suo; quod sanè miror. Omnino enim vox est barbara. Imò difficile est dictu, unde eam hauserit Calepinus. Antiquiores eo lexicographos adii: sed silent. Prior vocabuli pars videtur est graen pro pilo. Sanè Belgis graenen, Kiliano etiam teste, idem ac knevelbaert, h. e. *mystax*. Et in antiquis Frisonum legibus *grano* sumitur pro *mystace*. Ut Tit. XXII, qui *De Dolg* inscribitur, h. e. de vulneribus: ubi præcipitur, ut, siquis nasum præciderit, solvat XXIV solidos; si solùm transfoderit, XV; si aurem absciderit, XII; si maxillam inciderit, VI; unicum si dentem interiorem excusserit, vel inciderit summam frontis rugam; aut palpebram, aut supercilium, aut granonem præciderit, is duos tantummodo solidos annumeret. Quæ satis verisimile reddunt, non aliud esse *granonem*, quàm *mystacem*. Atque eadem penè, sed, pœnæ pretio variante, legas in Additione Sapientum Tit. III. Etiam Gesnerus annotavit ex Alberto M. feles amittere ferociam, siquis eis granonem absciderit: hoc

hoc est, pilos circa os. Posteriorem verò in grandebalis partem censeo esse *ala*: quod contractum ex *axilla*. Ut *grandebala* sic dicantur, quasi *granones alarum*, non particulari illâ *granonum* significatione, quâ *mystacem* notant; sed laxiori, pro *pilis* etiam aliis: de quo in *Grani* mox dicam. Vel *grandebala* fuerit conflatum ex tribus, quasi *granones de alis*. Nam genitivus à Germanis, ac Belgis, per præverbium exprimi solet: ut cum dicimus, de goedheit van God, pro, Godes goedheit. Aliter & deducere possis. Sed piget tam minutis meditatiunculis, præsertim in voce barbara, insistere.

Grangia, prædium, villa, aut horreum: quomodo & Galli, & Angli, grange, à granis. Quamquam & latiùs vox patet, cum pro stabulis etiam equorum, boum, ac similibus locis, sumatur in Legibus Anglicanis: ut ad eas observatum Lindevvodo. Usus quoque Cæsarius lib. I Mirac. cap. II, semel iterumque, & lib. III cap. XXV, lib. IV cap. LXII, lib. V cap. V, lib. VII cap. XV, lib. IX cap. LIV. Hinc *grangiarius*, pro villico. Idem Cæsarius lib. V cap. XXIII: *Hæc apud nos ejusdem, puto, loci grangiarius recitavit*. Similiter lib. VII cap. XXXVIII. Item Chronicon Bohemicum de rege Joanne cap XVIII: *Eodem tempore frater Laurentius, hodie grangiarius, infirmatus ad mortem*. Arbitror, idem ac *grangia*, esse *granchia*, apud Eugenium Papam in diplomate ad Heloissam: *Terram, in qua granchia vestra est, & oscham in eodem loco*.

Grani dicebantur Gothis mystacis pili, ut ex iis puto colligi posse, quæ in *Grandebala* paullo antè dicebamus. Nisi potiùs sic vocantur capilli sparsi. Isidorus lib. XIX Etymolog. cap. XXIII: *Nonnullæ etiam gentes, non solùm in vestibus, sed & in corpore, aliqua sibi propria quasi insignia vindicant: ut videmus cirros Germanorum; granos, & cinnabar, Gothorum*. Quo ex loco videmus, non debere in vestibus reponi: ut fallatur Joannes Garsias, quando ait, fuisse genus vestis laicæ oblongæ. Rectè interim in Concilio Bracarensi primo, quod temporibus Justiniani Imperatoris celebratum fuit, *granos* ex Mso, cùm priùs *gradus* legeretur, reposuit. Locus est Can. XI†: *Item placuit, ut Lectores in Ecclesia, in habitu seculari ornati, non psallant; neque granos gentili ritu demittant*. Pluscula etiam de hoc *granonum* vocabulo apud nobilissimum Salmasium legas in Plinianis ad Solinum Exercitationibus*.

† *Tom. 2 Concil. pag. 645 edit. Binniana an. 1606.*

* *Pag. 763*

Griseus color, qui Latinis *cinereus*, vel *cineraceus*, ac Græcâ voce etiam *leucophæus*, à Germanico grijs: unde & Italis *griso*, Gallis *grise*. Usurpat Cæsarius Miraculorum lib. VI cap. V; & lib. VII cap. XXXIX; item

item Turocius Chronicorum Hungaricorum Part. II cap. LXXII: *Cujus corpus in monasterio griseorum monachorum de Pelis tumulatur.* Similiter *cucullam griseam* dixit Beka in Othone II, episcopo XXXIV.

Gualdum pro nemore, ex Germanico Wald. Leo Marsicanus in Chronico Casinensi lib. I cap. LIX: *Cellam de Gentiana cum gualdo, terris, & sylvis.*

Guardia, & *guardium*, vel *wardia*, & *wardium*, notant custodiam, tutelam: à Germanico warden, unde Gallicum *garder* .i. custodire. Nempe W in G V, vel G, solet converti. Belgæ, extrito D, pro warden dicunt waeren, & bewaeren. Sed & W in simplex G convertitur. Itaque & *gardia* legas pro *guardia*. Ut in edicto Philippi IV Gall. Regis †, item in Stylo Cur. Parlam. cap. II: *Illorum, quos habent in gardia speciali.* *Feudum guardiæ*, quod custodi prædiorum, vel alius rei, datur mercedis nomine. Vide Feud. lib. I Tit. I, & VI. Ac similiter Feudistis *guardio*, pro custode: qui & *guardianus*, vel *gardianus*: quomodo *Ecclesiæ guardianum* dixere, qui ad hoc delectus ab Imperatore, vel Rege, ut Ecclesiam contra potentum injuriam defensitaret. Atque hinc etiam liquet, cur, qui Dominicanis *Prior*, is Franciscanis *Gardianus* vocetur. Ab eadem origine est *Gardingus*, quod de Regis, & palatii custodibus usurpatum. Victor, episcopus Tunnunensis in Chronico *: *Idem Belisarius, prælio superans, Gumthimer, & Gebamundum, Gardingos regis, fratres superat.* Habes etiam in legibus Wisigothicis, & Concilio Toletano XIII cap. II.

† Pag. 159

* Pag. 38. edit. Ingolstadiensis an. 1600.

Guerra, bellum, non solùm illud publicè susceptum; sed etiam, quod privatim geritur à familiis inter se dissidentibus: cujusmodi inimicitia dicitur *faida*, ut superiori capite monebamus. Est à Germanico werre, hoc est, dissidium, inimicitia, bellum: ac similiter Galli *guerre*; Itali, & Hispani, *guerra*, Angli warre. Apud Belgas etiam hodiéque werren, & warren, nunc turbare notat, & intricare; nunc dissidere, contendere. *Guerræ* vocabulum ne in Carmine quidem refugit Guilhelmus Brito Philippidos lib. IX:

Immortale odium, & guerram Reginaldus habebat.

In prosa verò innumeri penè usurparunt. In his Ivo Carnotensis epist. XXI, Baldericus in Chronico Cameracensi lib. III cap. XLII, Gaufridus abbas Altæ Tumbæ, in vita S. Petri, Archiepiscopi Tarentasii, cap. XXII, Cæsarius lib. IV Miracul. cap. XCIV, Guilielmus Tyrius lib. III cap. XI, Matthæus Parisius an. CIↃ CCXIII, Constitutiones Siculæ lib. I Tit. VIII Leg. I, Concilium Pisanum

II, Beka in Ottone, Episcop. XXXVI, & Guidone, Episcop. XLII.

Gusum, & *gosum*, pro spisso, & soloci filo contexto, villosoque. Isidorus in Glossis: *Bigerum, vestis gusa, seu villata.* Pro eo & *cusa* dixere, proclivi literarum C, & G, commutatione. Glossæ Philoxeni†: *Cusa*, καμάσια. Ubi καμάσια optime restituit maximus Salmasius, Notis in Vopiscum. Nam καμασός, & καμάσιον, villosæ vestis genus: quomodo Nazianzenus utitur in Testamento. Ac reperias etiam in Glossis Græcobarbaris. Imò & Isidorus in Glossis: *Camasus, amphimallus.*

†Pag. 168 edit. Antverpiensis Belleri an. 1560.

Guntfano nihili verbum est. Habes in scriptoris incerti fragmento de ritibus veteris Ecclesiæ, edito à Wolfango Lazio†: *Insuper etiam laicorum schola cum vexillis, atque guntfanonibus, à longè praeunte.* Sed fragmentum hoc est ex Alcuini libro de Divinis Officiis: quem habes in bibliotheca Patrum auctarii Tom. 1: ubi * excusum; *cum vexillis, atque fanonibus.* Abunde verò de fanonibus superiori cap. diximus.

* Parisina edit. ann. 1610. col. 246.

†Pag. 416 edit. Paris. an. 1602. qua additur Aimoino; & Leoni Marsicano.

Gurdus in Glossis Isidori exponitur *lentus, inutilis*: in Msso membranaceo nostro glossario, *ineptus, inutilis.* Glossæ aliæ: *Gurdus*, ὀμβλὺς: ubi sine dubio rectum, ἀμβλὺς; quod valet, *obtusus, hebes.* Sanè Hispanis *gordo* significat *pinguem*. Pinguis autem pro *obtuso*; ut Aristophani μέγας, & παχὺς. Catullo *longus homo*, Italis *grosso*; quod ex *crassus* esse factum, superiùs diximus. Usus *gurdi* vocabulo Abbo de Obsidione Lutetiæ lib. 1†:

Æstibus accingunt carpentum arentibus arcis,
Ante fores gurdi miserandæ gramine plenum.

Ubi sic, ut vocant, glossator: *Gurdi, id est, stulti: & hic Nortmanni intelliguntur.* Abbo is claruit paullò ante annum nongentesimum. At non putandum, vocem circa ea demum tempora cœpisse. Nam & bono ævo vox ea fuit nota. Ab Hispanis esse, censuit Quinctilianus, homo ipse Hispanus. Sic enim ille lib. 1 cap. IX: *Gurdus, quos pro stolidis accipit vulgus*, ex Hispania duxisse originem audivi.* Præterea etiam usos esse Afros, indicat Laberius in Cacomemnone; ut nunc apud Agellium legitur lib. XVII cap. VII; sive potiùs, ut restituendum censeo, cacodæmone. Versus sic vulgo concipiuntur, etiam in editione H. Stephani:

Hic est ille gurdus, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narravi.

* *Quid si, quod Belgæ* Jorde *dicant pro simplici, ac fatuo, id non ab aliquo simplici homine, nomine* Jordano, *originem ducere credamus, sed ex* gurdus? *Nam G in I consonum sæpenumero commutatur à Gallis, & Belgis.*

Quomodo

Quomodo planè ἄμικτοι. Sic autem metro suo restitueris:

Hic ille gurdus, quem ego me abhinc menses duos
Ex Africa excepisse venientem, tibi
Narravi. ———

Fortasse igitur à Pœnis acceperint Hispani. Dixerit aliquis, si Laberius eâ usus sit voce, Latinitate donatam videri. Non improbarem, nisi contemtim ille de homine Afro sordidâ voce uti voluisset, ut eum rideret: ac præterea vocem sordidam postea elegantiores omnes refugissent: & Laberium, eâ utentem, notassent; ut ab Agellio factum videmus.

CAP. IX.

De barbaris nominibus ab H incipientibus. Haga, *vel* haia, *pro septo.* Halsberga, *pro colli, & pectoris, armatura: cui simile* bainberga, *pro ocrea: ac obiter etiam dictum de* brunia, *pro galea.* Hambergellus, *vel* habergellus, *vel* haubergellus, *pro lorica hamis conserta.* Hasnascha, *pro thorace ferreo.* Harpa, *pro instrumento musico è lyra veterum enato.* Helmus, *pro galea.* Heraldus, *pro feciali.* Herebannum, *vel* haribannum, *pro mulcta militari eorum, qui detrectarent principem sequi ad militiam euntem.* Herestrata, *pro via publica.* Heribergium, *pro tabernaculo, vel etiam diversorio publico.* Heristallus, *pro loco, ubi castra metarentur.* Herminium, *pro veste è pelle mustelæ Alpinæ.* Herotochius, *pro duce exercitus.* Hida, *vel* Hyda, *pro casa cum agello alendæ uni familiæ sufficiente.* Hoba, *pro villa, aut prædio.* Hosa, *vel* hossa, *pro caliga.* Hranne, *pro colostro.* Hundredum, *pro portione terræ, in qua viverent centum fideiussores; aliterque vocari* cantredam, *&* vvapēntachiam. Hurditius, *vel* hurditium, *pro cratibus, quas obducunt urbium muris.* Hustingus, *vel* hustingia, *pro suprema alicujus diœceseos curia.*

HInc jam ad octavam me literam confero; si modò adspiratio in literis mereatur locum.

Haga in antiquis principum Donationibus legas. Est verò à Germanico hag, quod Belgis haghe, hoc est, sepimentum, septum. Amicus noster πολύγλωττος * in doctissimo suo Etymologico conjectat, esse ab ἅγιος, id est, sanctus: quo nec in versu Latino uti dubitavit Ekehardus Junior de casibus S. Galli cap. 1:

* *multarum gnarus linguarum.*

Tertius hac bagiæ Salomon dat dona Mariæ.

Putat nempe *bagam* propriè esse lucum; dicique *bagam* quasi *bagiam*, quia lucus omnis soleat à gentilibus numini cuipiam consecrari: unde & sylvæ ejusmodi erant inciduæ. Sed non censeo, *bagam* pro luco inveniri; verùm pro loco circumsepto; unde & *circulum* dixere. Itaque Germani novem Circulis, quibus Hunni, atque Avares, se in Pannonia sæpiebant, *haga* nomen dederunt: quemadmodum docet B. Rhenanus lib. I rerum German. & Sebast. Munsterus lib. IV Cosmographiæ. Sanè militares isti circuli, quos & *burgos* dixeris, nihil minus erant quàm luci. Quia verò Galli G solent convertere in I consonum: eò & pro *baga*, *baia* reperias. Ut apud Spelmannum in Chartis vett. Anglicanis: *Dominus Rex habet unam Capellam in haia sua de Kingesle.*

Halsberga, vel *halsperga*, vox est Saxonica, propriéque signat thoracem ferreum, sive armaturam colli, & pectoris, ab hals. collum, & bergen, tegere, protegere, munire. Itaque in Glossario Theotisco est: *Collicium*, *halsberga*. Quomodo & in Legg. Ripuariis cap. XXXVI §. XI. *bainberga*, pro ocrea, sive crurum armatura, à bain. sive been, tibia, & eodem bergen. *Halsperga* legas apud Karolum Magnum, in diplomate Wormatiæ dato anno IↃ CCXC, decennio antequam salutaretur Augustus: *Principes cum militibus de Romana expeditione acerbè contendere, eos multò plures halspergas de beneficiis suis sibi ducere, quàm illi fatentur se posse, vel jure debere.* Ac postea: *Hoc in arbitrio dominorum pendeat, à quibus stipendia accipiant, quibus halspergas concedant.* Primus hoc diploma à Marco Velsero sibi transmissum edidit Rittershusius, suoque Guntheri Ligurino subjunxit. Ex quo plenius de halspergis cognoscere est; ut & de *bruniis*; quæ itidem milites suis debebant dominis, quando ad bellum irent. Verba Karoli Regis sunt: *Cuicunque secundùm hanc legem eadem expeditio imperetur; si ad curiam Gallorum, hoc est, in campum, qui vulgo Rungalle dicitur, dominum suum non comitetur, & ibi cum militari apparatu non repræsentetur, feodo, præter hos, qui cùm gratia dominorum suorum remanserunt, in conspectu nostro absque spe recuperationis privetur. Qui autem hominum, sive liberi, sive famuli, dominis suis adhæserint, quot decem mansos in beneficio possideant, tot brunias cum duobus scutariis* † *singulas marcas accipiant: & sic eundo, & redeundo, cum hoc stipendio, sine omni dominorum damno, vel expensa, nisi quantum ipsis dominis placuerit, fideliter serviant.* Ac aliquanto pòst: *Domino suo, ad quem pertinent, bruniam cum uno scutario.* Ubi

† Videtur aliquid deesse.

scutario

scutario legendum, quia sermo de *scutagio*, ut vocant, hoc est, scuti servitio. Habes & de bruniis Kapitularium Karoli M. lib. III cap. LXXV: *Neque bruniam, vel gladium, sine nostro permissu dare, aut vendere, presumat, nisi tantùm vassallis suis*. Item Additionis IV cap. XCII: *De bruniis, ut nullus foras nostro regno vendere presumat*. *Loricam* interpretantur: malim iis adsentire, qui capitis armaturæ accensent. Quippe veteri Saxonum linguâ bꝛũm galeam signat; fortasse quia muniat, & servet, cerebrum; quod Hollandis bꝛijne, & bꝛein. Vitus Amerbachius * per *brunias* intelligit domunculas; sed planè errat.

Hamallus quid sit, in *Mallus* inferiùs dicetur.

Hambergellus, habergellus, vel *haubergellus*, formâ diminutivâ fiunt ex *hambergus*, vel *hambergium*: uti hoc, (velut scitè conjectat Spelmannus) conflatum ex Gallico *haim*, sive Italico *hamo*, quæ idem ac *hamus*, & Saxonico bergen, hoc est, servare, custodire, munire, defendere: ut in *halsberga* diximus. Propriè igitur signet loricam hamatam, sive pectorale ex hamis, hoc est, catenis, & squamulis, confectum. De quo sic Maro III Æn.

Loricam consertam hamis, auroque trilicem.

Ac similiter hamos in lorica agnoscit Silius lib. V, & Sidonius Panegyrico ad Anthemium: ——*Nec futilis illi*
Circulus impactis loricam texuit hamis.

Cùm alibi habes, tum in decreto Alexandri Papæ: *Nullus Iudæus habergellum penes se retineat*. Nempe non permittendum, ut si cum Christianis à lite ad pugnam deveniatur, illis, beneficio habergelli, pectus non æquè ad ictum pateat, quàm homini Christiano.

Harnascha, armatura, ex Germanico harnasch, vel harnisch; unde & Gallicum *harnois*, Anglicum harneis. Doctissimus amicus noster putabat, *harnisch* esse ex *arineus* ab ære, quia præcipuè diceretur de thorace æreo. Sed priscis quidem Græcis armatura ex ære, ut ex Homero, & poëtarum aliis, liquet: Germanis verò potiùs è ferro. *Harnascha* vocabulo usus Radevicus Frisingensis de gestis Friderici I lib. III cap. XXVI: *Auferetur ei* (militi) *omne suum harnascha*. Ac deinde: *Redimat eum cum omni sua harnascha*.

Harniscara, & *harmiscara*, legas in Capitulis, & Constitutionibus Caroli Magni: ut difficile sit dicere, utra verior sit appellatio: &, incerto nomine, incertum etymon. Imò & Legg. Longobard. lib. III Tit. I leg. XLIII codices dissentiunt, quorum alii *harmiscaram*, alii *ariscadam*. Pœnæ esse genus, satis liquet; & *ariscada* si rectum, id

* *Notis in Constitutiones Karoli M.*

notet, quando quis infamis pronunciatur, nec ulteriùs capax publicæ dignitatis: ab Germanico **ar**, ſive **eer**, hoc eſt, *honor*, & **ſcade** ſive **ſchade**, id eſt, *damnum*; ut propriè ſignet *honoris jacturam*. Saltem malim id, quàm quod Vito Amerpachio * placitum, ut *armiſchara* dicatur, quaſi **armſcheer**, h. e. brachii forceps, aut vinculum.

Notis ad Conſtitutiones Karoli M. p. 323. edit. Mogunt. an. 1602.

Harpa, pro inſtrumento muſico è lyra nato, ab ea tamen diverſo: ut oſtendit hoc Fortunati lib. VII Carm. VIII:

Romanuſque lyrâ, plaudet tibi barbarus harpâ.

Quomodo differant chelys ſive cithara, & Mercurii lyra ſive teſtudo, item ea, quicum Apollo, Hercules μουσηγέτης, & Arion, viſuntur, de lautæ etiam diſcrimine, & harpæ, vide quæ ad Manilii ſphæram barbaricam Joſephus Scaliger annotavit †. Ut ab Germanico **herp** eſt *harpa*; ita inde *harpare*, & *harpator*, in vett. Anglorum Legg.

† *Pag. 419 & ſeqq. edit. Raphe-leng.*

Helmus, pro galea, vel caſſide, ex Germanico **helm**: quam vocem etiam retinent Itali, Hiſpani, Angli. Ut Latinum uſurpant L. Ripuar. Tit. XXXVI, §. XI: *Helmum cum directo pro ſex ſolidis tribuat.*

Heraldus eſt principis internuncius in bello indicendo, vel agendo de pace, aut induciis: qui olim *fecialis*, & *pater patratus*. Sanè prior pars vocis in **her-alt**, vel **her-out**, exercitum notat: poſterior non tam ætatem ſignat, quàm dignitatem, ſenibus ſolitam conferri: quomodo & inde dicti *ſenatores*, & Græcis πρέσβεις, *legati*, à πρέσβυς, *ſenex*. Vel potius nomen id legato datum, quia legatur ad hoc munus principi ſuo fidelis: ac facta vox ex **her**, quatenus *dominum* ſignat: & **holt**, vel **hout**, id eſt, fidus, ſive fidelis. Ita is, quem antea dixi, Wilramus in eopſe Cantico habet, **Her is mir ſo hold**: quod nunc dicimus, **hy is my ſoo trou**. Et vulgare eſt illud, **hou, en trou zijn**: hoc eſt, *obſtrictum, fidumque eſſe*. Nam idem **holt, hout, hou**. *Heraldus* igitur miniſter principis, fidei nomine domino ſuo commendatus. Credo autem, **holt** vel **hout**, ex **holden**, vel **houwen**: h. e. detinere, ſervare; quomodo dicimus **belofte houwen**, ſervare promiſſa. Ut **holt** hîc ſit tenax fidei.

Herebannum, vel *haribannum*, non eſt bannum dominicum, ſed militare. Nec enim prior vocabuli pars eſt ab **her**, ſive **heer**, quod herum, vel dominum, notat: ſed ab **her**, vel **heir**, vel **hair**, ſignificante exercitum. *Banni* nomen variè admodum accipi ſolet: ſed hîc pro mulcta ſumitur *. *Heribannum* igitur ſive *herebannum*, vel *haribannum*, notat mulctam militarem: præcipue eam, quæ Græcis λειποτάξιον, vel λειποστράτιον, hoc eſt, quæ ſolvenda erat, ſiquis à principe evocatus ad militiam, non adveniſſet. De quo pœnæ genere ſic Gregorius Turonenſis

* *De priori parte vocis ſimiliter Amerpachius: de poſteriori aliter. Eum vide ad Conſtitutiones Karolinas pag. 310 edit. Mogunt. ann. 1602. Item ſis p. 287.*

ronensis Histor. lib. v sect. XXVI: *Rex de pauperioribus, & junioribus Ecclesiæ bannos jussit exigi pro eo, quod in exercitum non ambulassent.* Ubi, *non ambulare in exercitum*, significat, non sequi principem ad militiam euntem, licet sis evocatus. Ea mulcta quanta fuerit, habemus in Capitul. Caroli M. lib. III capit. LXVII: *Quicunque liber homo in hostem bannitus fuerit, & venire contemserit, plenum heribannum, id est,* LX *solidos persolvat. Aut si non habuerit, unde illam summam persolvat, semet ipsum pro vvadio in servitio Principis tradat, donec per tempora ipse bannus ab eo fiat persolutus: & tunc iterum ad statum suæ libertatis revertatur.* Aliter etiam *heribannum* accipitur. Sed de isto, & aliis, malo adiri eruditum Spelmanni glossarium: quod, hactenus dimidiatum, utinam aliquando, modò supersit, integrum publici faciat juris.

Herestrata in Legg. Anglicanis Henrici I cap. XI: *Omnes herestratæ omnino Regis sunt.* Ex Germanico Her, sive Heer, dominus, & stratt, via, sed propriè lapidibus strata; ut *herestrata* idem videatur ac *via regia*.

Heribergium est in Adnuntiatione Domini Karoli in edicto Pistensi cap. XXXVII: *Volumus, & expressè mandamus, ut sicut nec in nostro palatio, ita nec in isto heribergo, aliquis alius sine nostra jussione manere præsumat, nec illud aliquis destruat.* Videtur sermo de loco castrensi. Sanè *heriberga*, & *heribergium*, propriè, primóque *tabernaculum* notat: ac sic dicitur ab Her, sive Heir, h. e. exercitus, & bergen, quod est, custodire, servare, continere. In hac sententia valde me firmat Willeramus Abbas in Paraphrasi Cantici Salamonici: ubi illud, *Sicut tabernacula Cedar,* vertit linguâ veteri Francicâ: thiu hereberga Cedar. Nunc pro eo hutten dicimus. Sed latiùs postea est extensa significatio. Utimur enim pro quovis diversorio publico. Sic *heribergare*, pro hospitio excipere. In Capitulis Karoli M. lib. III cap. LXVIII, quod est de heribanno exactando: *Nec pro heribergare, nec pro alio banno, heribannum Comes exactare præsumat.* Goropius Becanus putabat, Her etiam notare *publicus*, vel *communis:* & inde Herberg dici, quasi publicum locum, ubi divertas. Hoc adstruebat ex Her-man, Hertog, Her-aut. Sed in his etiam Her notat exercitum: ac eorum primum sonat virum castrensem, & armis egregium; alterum, exercitus ducem; tertium verò, fecialem, sive pacis bellique internuncium; quamquam de hoc & alterum paullo antè etymon adduximus.

Heristallus, locus ubi castra metarentur, ex Her, sive Heir, h. e. exercitus, & stal, id est, stabulum, atque omnis locus, ubi consistitur. Monachus Paderbornensis lib. I de vita Karoli M.

Nomen

Nomen heristalli dederat cui barbara lingua.

Locus iste, quia fossâ cingeretur, etiam *fossatum* vocabatur: de quo inferiùs dicemus.

Herminium, vestis preciosa è pellibus mustelæ Alpinæ, sive albæ, quæ Belgis armelijn, Anglis *hermine*, Gallis *armelin*, vel *hermine*, Italis *armelino*, Hispanis *armino*. Galfridus Monæmuthensis lib. IX, cap. XIII: *Cujus dapifer herminio ornatus; mille verò nobilissimis juvenibus comitatus est, qui omnes herminio induti fercula cum ipso ministrabant.* Vidi, qui *herminium* putaret esse serici genus, quod Belgæ dicunt armesijn: sed literæ abeunt; nec *armesy* integrum est, sed carmesijn: uti & Hispanis *carmesi*, à vermiculo Arabicè dicto כרמז *carmez*; sive articulo addito, *alcarmez*. Is vermiculus gignitur in granis sive baccis cocci, ac liquore hujusmodi vermiculorum pannus coccino sive purpureo tingitur colore.

Herotochius, sive *herotoch*, idem qui Germanis her-tog. h. e. exercitus ductor, ab sæpius jam memorato her, sive heir, exercitus, & togen, trahere, ducere, à quo tocht des heirs, iter militare, vel excursio exercitus. In legibus Anglicanis Eduardi Confessoris, sive ejus potiùs Auctario, Titulus est cap. XXXV, *De heretogiis*. Inque Lege ipsa: *In quolibet Comitatu semper fuit unus Herotoch, per electionem electus ad conducendum exercitum Comitatus sui, juxta præceptum Domini Regis.* Nec tamen Britannis *heretochii* majores Comitibus, sed potiùs Vicecomitibus æquales: quod doctissimo Spelmanno ostensum istoc è Legibus Henrici I; ubi recenset, qui debeant convenire ad Generalia Comitatuum placita: *Intersint Comites, & Vicecomites, Heretochii, Trithingrevi, Ledgrevii* &c. At planè deceptus Goropius Becanus, cùm her in hertog. *publicus* interpretatur: de quo in *herbergii* vocabulo dictum.

Hida, vel *hyda*, idem ac quod *mansum*, vel *manerium* dixere: puta domus, ac tantum agri ad eam pertinens, quantum sufficiat uni alendo familiæ: sive casa, fundusque magnitudinis ejus, ut unum ei aratrum in annum sufficiat. Ita *hidam* interpretatur Henricus Huntington lib. VI, an. CIƆ VIII, sive Regis Edelredi XXX: item scriptor Annalium Waverliensium, & Matthæus Parisius, uterque in an. CIƆ LXXXIII. Ut planè deceptus sit Polydorus Virgilius, cùm ait, hidam XX jugera complecti. Utitur & eâ voce Wilhelmus Malmesburiensis lib. I de Gestis Regum: *Semperque ad finem seculi in omnis suæ hæreditatis decima hida, pauperem vestiri, & cibari præcepit.* Item usurpat

usurpat Rogerus de Hoveden Annalium Anglicanorum Tom. II; nec non in vita Guilhelmi Senioris. Erat verò Anglia universa in hidas divisa: at quantum rex ex quaque hida perciperet, pro temporibus variabat. Solùm igitur apponam hoc dicti antea Rogeri Huntidon. lib. VI: *Eo tempore cepit Rex ab unaquaque hida Angliæ sex solidos*. Quod ad magnitudinem hidæ, Gervasius Tilberiensis tradit part. I cap. penult. hidam constitisse ex centum acris: hundredum verò ex hidarum aliquot centenariis.

Hoba est ex Germanico houbе, sive, ut Belgæ dicunt, hoeve: quo nunc villa, aut prædium, significatur: nunc verò certa signabatur agri portio, quæ Saxonibus, Sicambris, Frisiis, hoeve-lants. Habes in veteribus scriptoribus Germanicis, variisque diplomatis. Ac quia integrum est *houba*, eò ex diphthongo, non tantùm, postpositivâ omissâ, dicitur *hoba*: sed præteritâ etiam præpositivâ, *huba*: ac in priori, neglecto spiritu, *oba*. Imò & *hioba*, & *hobunna*, pro eo est in Traditionibus Fuldensibus; illud lib. I cap. LXIX, hoc lib. II cap. XXV. De *hoba* contentus ero adferre istoc ex diplomate Othonis primi: *Dotem quoque Ecclesiæ, id est, duas hobas possessas, & beneficium presbyteri in eodem loco deservientis, id est, unam hobam*. Ubi videmus, *hobam* dici *dotem Ecclesiæ*, ac *beneficium presbyteri*. Proque eodem *colonica vestita* legas cap. IX Concilii Valentini, celebrati anno IↃ CCCLV. Ab *hoba*, sive *hova*, & waeren, hoc est, servare, est hovewart/ die de hoeve bewaert: quasi dicas, custos villæ. Lex Baiovariorum Tit. XIX. §. IX: *Si autem canem, qui curtem domini sui defendit, quem hovavvarth dicunt, occiderit; post occasum Solis in nocte, cum III solid. componat*. Habes & in Latinogermanico Speculo Saxonico lib. III artic. LI: ubi Latinè quidem, *canis custodiens curiam, seu canis fundi*: Germanicè autem, Den hoffwartenden hundt.

Hosa, à Germanico hose, unde & Græci ὄσαι formarunt: ut sæpius apud Achmetem videre est cap. CCXX. Est genus calceamenti, quod alii, *ocream*, alii *caligam*, *calceamentum* itidem *militare*, interpretantur. Paullus Diaconus lib. IV de gestis Longobard. cap. XXIII: *Calcei eis erant ad summum pollicem penè aperti, & alternatim laqueis corrigiarum retenti. Posteà verò cœperunt hosis uti; super quas, equitantes, tubragos birreos mittebant*. Notkerus, sive quisquis monachus ille Sangallensis, de Gestis Karoli M. lib. II: *Cumque ad obsequium domini cuncti hossas suas vellent extrahere, ille prohibuit*.

Hranne, vel *rhanne*, colostrum, à Germanico rhan, quod idem

notat, nempe lac, quod paullò post partum mulgetur. Belgis bieſt vocatur. Lex Salica Tit. I I: *Siquis porcellum lactantem furaverit de branne prima, aut de mediana, & inde fuerit convictus; c x x denariis, qui faciunt solidos I I I, culpabilis judicetur; excepto capitali, & dilatura. Si verò in tertia branne furaverit; D C denariis, qui faciunt solidos x v, culp. jud. exc. cap. & dil.*

Hundredum ſæpe legas in Anglicorum Regum diplomatibus, & ejus gentis ſcriptoribus. Significat verò partem Comitatus, in qua habitarent centum Regii fidejuſſores. Aliterque dicebatur *vvapentachium*, & *cantreda*. Postremum hoc eſt gentis Cambrobritannicæ: puta à *centum*. Duæ aliæ voces ſunt à Saxonibus: *hundredum* quidem ab *hundred*, quod Belgis hondert, h. e. centum. nempe à fidejuſſorum numero, quem dixi, centenario. *VVapentachia* verò à wapen, h. e. armis: quæ, quoties novus eſſet hundredi dominus, ei in ſubjectionis ſignum reddebant: ut traditum Ranulfo Ceſtrienſi lib. I cap. L. Iſte verò *hundredarius*, ſive hundredi dominus, idem videtur ac Germanorum *centgravius*: quaſi centradæ, ſive cantradæ Comes. Quanquam de iſto paullo aliter Marquardus Freherus in Originibus Palatinis cap. v. Sed explicatiùs planè de eo Spelmannus. Nec tamen contendero, planè eandem in Germania rationem fuiſſe centgraviorum, & præfectorum huntredi, vel cantradæ, in Anglia.

Hurditius, vel *hurditium*, ſignificat crates vimineas, quibus muri obteguntur, ut cedendo magis, quàm reſiſtendo, vim miſſilium morentur, atque infringant. Planè vox eſt à Saxonibus; à quibus, & Anglis hodiéque crates hurd, & Belgis horde. Brito Armoricus lib. I Philippidos:

Mangonellorum tormentis ſaxa rotantur
Ictibus aſſiduis: hurdicia fracta recedunt.

Et lib. VII:

Haut ſecus abſumit briſtegas, valla, domóſque,
Et quæ reddebant tutos hurditia muros.

Imò nec idem refugit *hurdare*, pro *hurditiis* veſtire ac contegere. Locus eſt lib. I:

Hurdari turres, & propugnacula, muros.
Subter fulciri facit.

Huſtingus, *huſtingia*, vel *huſtingum*, Anglicis ſcriptoribus dicitur ſuprema alicujus burgi, vel civitatis curia. Quomodo huſtingum ſuum habuit Londinum, ſuum item Eboracum, ſuum & Wince-

Wincestria, & Lincolnia, & loca quædam alia. Conflata vox ex Saxonico hus, domus; & ding, quod est judicium, unde dingen, hoc est, litigare, judicio contendere, caussas cognoscere. Sic sumitur in Libro Ramesiensi sect. CCLXVIII, ubi agitur de venditione, emtionéque factâ *in præsentia totius Hustingi.* Item in Legibus S. Eduardi cap. XXXV: *Debet in London, quæ caput est regni, ac legum semper curia Domini Regis, singulis septimanis die Lunæ Hustingus sedere, & teneri.* Dignum verò observatione, quòd me docuit eques Spelmannus, hodie, non, ut lex habet Eduardi, die Lunæ, Londini in Hustingo conveniri; sed die Martis: & tamen, ne videatur à Lege veteri recedi, sic veteri formulâ scribi: *Tentus die Lunæ.*

CAP. X.

De nominibus cœptis ab I litera. Qualia sunt jamundlingus, *pro eo, qui in aliena est potestate:* janizarus, *cujus vocabuli origo non è Latina peti lingua debet, sed Turcica: atque obiter de* bardariotis: illaldio, *pro ministro regio:* impotus, *pro alteri insertus arbori:* imprisius, *pro alicujus partibus auctoratus:* imprisonatus, *pro conjectus in carcerem:* interprisa, *pro cœpto, vel conatu militari, ad locum aliquem hosti eripiendum:* jobago, *vel* jubago, *pro agricola. De cœptis à K rejectum, quia hujusmodi per C, vel etiam G, soleant exarari. Vt cùm salicetum non solum* kaneo, *vel* kaneio, *sed &* ganio, *vel* gaio, *nuncupatur. Item cum pro* klocka, *h. e. campana, scriberent* clocka, *vel etiam* glocka. *Similiáque, ubi Græcis sit K, Latinis G.*

DEvenimus ad vocalium tertiam: unde inchoantia adducere pauca contentus ero.

Iamundlingus, in alterius positus potestate, à Saxonico gemundian, quemadmodum pleniùs dicam in *Mundium.*

Ianizari, vel *jenizari*, qui & Laonico Chalcondylæ lib. IX †, Ιανιτζάροι vocantur, præcipuum sunt Imperatoris Turcici robur: atque ex iis etiam eliguntur Imperatoris ejusce custodes: ac quia aula Soltani *porta Osmanica* nuncupatur, eò à januæ vocabulo *janizari* putantur vocitari. Huic etymo videtur favere Chalcondylas, cùm lib. I ait, τάξιν τε τὴν ἀρίστην ἀπεδείξατο ἀμφ' αὐτὸν, ἣν θύρας βασιλέως καλοῦσι. *Præstantissimos circa se satellites adlegit, quos regis januas appellant.* Ubi

† Pag. 329 edit. Roveriana an. 1615.

 interpres

interpres ad oram adnotavit, *Ianizares*. Quare, si hos audimus, idem sit *janizarus*, ac *janitor:* iique sint *janizari* in aula Turcica, qui in aula Constantinopolitana, dum res Græcæ manerent, erant *bardariotæ*; de quibus Codinus lib. de off. Constant. cap. V §. LI, LII, LIII, LIV. Ubi & sic dictos ait à Bardario, Macedoniæ flumine, cujus & mentio apud Guilhelmum Tyrium lib. II belli Sacri cap. XIII, & XIV. Sed non si ex Janizaris eligerentur, qui januam custodirent palatii, ac satellites essent imperatoris: eò universis à *janua* nomen fecissent. Præterea nunquam Musulmanni nomen illis è Latio potiùs dedissent, quàm lingua sua. Quare planè subscribendum illis, qui inde vocabulum arcessunt, quòd *Genizeri* linguâ eorum signet *novos homines* sive *milites*, qui Latinis tyrones. Quomodo & interpretatur Leonclavius † in erudito opere, quod Pandecten Historiæ Turcicæ inscripsit.

Illaldiones, pro regiis ministris sumitur in Constitutionibus Karoli M. capitulari de quibusdam caussis §. XV*: *Non est nostra voluntas, ut homines Placentini per eorum præceptum de curte palatii nostri illaldiones recipiant*. Quem ad locum annotavit Vitus Amerbachius, qui primus eas Constitutiones divulgavit: *Per illaldiones puto hic significari ministros, & esse vocem nostratem* Ehalten. *Alibi aldiones.* Censeo, esse ex provocabulo Gallico *il*, pro *ille*, & *aldio*, quod servum notat; ut abunde dictum nobis cap. II. Vocantur verò *illi aldiones*, quasi non vulgares aldiones, sed regii.

† Pag. 246 247. edit. Francof. an. 1588.
* Pag. 271 edit. Moguntinæ an. 1602.

Impotus, pro alteri arbori insitus, q. d. ingepoot, à poot, quod *surculum* notat. Lex Salica Tit. XXIX. §. VIII: ubi de furtis in horto agitur: *Siquis impotos de melario, aut de pirario, tulerit*; CXX *denarios, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.*

Imprisii, ut puto, qui alteri pretio sunt auctorati, à Gallico *pris*, hoc est, *pretium*. Matthæus Parisius in Henrico III ad ann. CIϽ CC LVIII †: *Videntes igitur Magnates moram trahere periculum, jusserunt districtè toti familiæ suæ, & omnibus suis imprisiis, ad arma, & equos, celeriter avolare*. Sed & in eodem Rege ad an. CIϽ CC XVII legas*: *Ad hoc sese obligarent, quòd liberum sibi, ac suis omnibus imprisiis, ab Anglia facerent habere recessum, ac conductum.* Et mox: *Rex Henricus cum legato, & magno Mareschallo, & aliis multis, ex una parte; Ludovicus cum baronibus, & aliis imprisiis suis, ex altera.* Ac alibi apud eundem locis compluribus. Quorum tamen aliqua immutavit editio Tigurina.

† Edit. Londin. ultima pag. 971.
* Pag. 299

Imprisonatus

Imprisonatus, captivus, conjectus in prisonam, hoc est, carcerem. De hoc inferiùs in *Prisona*.

Installationis vocabulum usurpatur Constitutione Basileensis Concilii sessione XXI †: *Quod tam in Curia Romana, quàm alibi, pro confirmatione electionum, admissione postulationum, provisione, installatione, & investitura de Ecclesiis cathedralibus, de cætero nihil penitus exigatur ratione literarum.* Puto, esse ex Germanico installen, vel instellen; quomodo dicitur Belgis, instellen de wetten, leges condere: instellen in een anders plaetse, substituere, sufficere alteri. *Installatio* igitur signat actum, quo quis in munere aliquo constituitur, sive quo alteri sufficitur. Alii *immatriculationem* nuncupant: quod vocabulum ejusdem est originis, ac *matricularii*; de quo in secundo barbarorum ordine, nempe origine Latinis, dicetur.

† *Habes & in Clemangis operibus Leida editis pag.* 100.

Interprisa ex Gallico, *entreprinse*, pro insultu militari in castra, vel oppidum. Matthæus Paris. in Henrico III ad an. CIↃ CC XLII*. *Si fortè rex Francorum, contra formam treugarum, aliquas fecisset interprisas.* Item post aliquammulta †: *Si rex Franciæ rumperet treugas, & nollet interprisas emendare, tunc apponent consilium.*

* *Pag.* 581 *edit. ult.*

† *Pag. seq.*

Iobagionum vox est ab Ungaris. Usus Joannes de Thvvrocz Chronicorum Hungaricorum Partis II cap. LXI*: *Dimisitque Ducem in pace, ut in Bokon venaretur, misitque cum eo duos jobagiones sub prætextu honorandi eum.* Ac mox: *Cumque venisset Dux in Chour, simplici animo dixit jobagionibus.* Bonfinius, eampse rem narrans, pro eo *comites* posuit. In annali Coronensi an. CIↃIↃXXX pro eodem *jubagiones* legas. *Colonos*, vel *mancipia*, signare, sententia est Melchioris Goldasti. Nec improbatur. Certiora interim Ungari pronunciabunt.

* *Anno* 1106. *cap.* 69.

I literam K excipit: unde inchoata non est animus congerere, quia omnia ejusmodi sæpius per C scribi solent, ac interdum etiam G. Quomodo exarabant *kaneo*, & *ganeo*, & contractè *gaio*. *Kaneo* est in Legg. Boiorum Tit. XXI. §. VI. *De minutis sylvis, vel quocunque kaneio.* Et convenit, quod salicetum Germanis knepe. Doctissimus tamen Lindenbrogius rescribere malit *gaio*, quia in veteri glossario sit: *Gaio, vel gagio, sylva densissima.* Ac similiter in Legg. Longobard. lib. I Tit. XXV. Leg. XXXVII, & XXXVIII: *De sylva alterius, excepto de gaio Regis.* item in Legg. Boiorum Tit. XXI. §. VI: *De luco, vel quocunque gaio, victum reddiderit.* Puto, literas C, G, K, sæpe, ut dixi, confundi. Ita in veteribus libris nunc *clockum*, vel *kloccum*, nunc *gloccum* reperias. Eo *campanam* signari, dictum nobis lib. I cap. I.

Omnino id est à Saxonibus. Onomasticum Latino-Saxonicum: *Cloca*, belle, id est, *campana*. *Clocarium, vel lucar*, bellhur. id est, *campanile*: turris nempe, in qua campanile suspenditur, ut alibi exponimus. Quàm antiquus sit ejus vocabuli usus, argumento erit, quòd in Constitutionibus Karoli M. legas †: *Vt clocas non baptizent, nec cartas per perticas pendant, propter grandinem*. Legas verò etiam apud Rodolphum in vita S. Liobæ: *Per somnium vidit se signum Ecclesiæ, quod vulgò clokum vocant, in sinu habere*. In *glocco* verò, & *clocke*, vel *clocca*, similiter se habet res, ac in verbo itidem formato à sono. Nam gallinas Græci dicunt κλώζειν. ut è Plutarcho scimus: ac Latini *glocire*, teste Festo. Imò aliàs quoque sæpe commutantur: sive in medio, ut κύκνος, *cygnus*, Ἀκράγας, *Agrigentum*, ἀγκύλος *, *angulus*: sive etiam initio, ut κώβιος, *gobius*, κράβατος, sive κράββατος, *grabatus*, &, si Giffanium audimus, à κράζω *graxo*, atque inde *prograxe*, apud Lucretium lib. v.

† *Pag. 266 edit. Moguntina an. 1602, quâ Constitutiones eas cum Hincmaro, & aliis, edi curavit Busæus.*

* *Incurvus.*

CAP. XI.

Acceditur ad incipientia ab L. Lada, *pro purgatione criminis*. Laga, *pro lege*. Lagamannus, *pro eo, qui lege non sit intestabilis*. Laiscus, *pro quercu*; *uti* faia, *pro glande*. Laisus, *pro sinu*. Lamurio, *pro claudo*. Lanceum, *pro longissimo teli genere*. Landa, *pro terra, sive regione: unde* landboc, *pro tabulis publicis*. Landea, *pro fossæ genere in regione palustri*. Landica, *pro interseminio*. Lascia, *pro quopiam in opere lanario*. Lassatinus, *pro conductitio ad aliquem interficiendum*. Lassi, *qui &* lazzi, *pro iis, quibus conditio servilis*. Lautis, *vel* laudis, *vel* luta, *pro instrumento Musico*. Launechilt, *pro certo genere comprobandi factam donationem*. Lecator, *pro guloso*. Ledo, lido, ledona, *vel* liduna, *pro menstruo marini æstus decremento: uti* malina, *pro menstruo ejusdem incremento*. Legergeldum, *vel* legervvita, *pro mulcta pecuniaria ob concubitum illegitimum persolvenda*. Leodes, leudes, ludes, *pro populo, sive subditis*; *ac particulatim pro cliente fiduciario: item* leudis, *vel* leudum, *pro mulcta propter commissum homicidium exsolvenda*. Leuca, *vel* leuga, *pro quadam viæ mensura: etiam* leuva *pro eo dici, deque nominis etymo*. Leudesamium, *pro servitio, ad quod vasallus obligatur*. Leudum, *pro feudo*. Lida, *vel* lita, *de ea, quæ sponte se addixerit servituti. Item* liddus, lidus, litus, *vel* lito, *de eo qui, pretio*

pretio adductus, se alteri sponte mancipârit. Litimonium, *pro conditione liti, sive lidili:* Lidiscarti, *de membri alicujus dehonestamento.* Lidvvagi, *de humore, quo nervis effluente, motus membri cessat.* Liripipium, *pro epomide.* Lista, *vel* lisura, *pro vestis limbo, vel fimbria.* Lobium, *pro cœnaculo.* Luca, *pro prato.*

TRes ordine liquidæ consequuntur: in quibus L familiam ducit.

Lada, purgatio, à verbo Saxonico ladian, hoc est, purgare: quod κατὰ μεταφορὰν accipi solet pro crimine se expurgare, sive culpam diluere, atque eluere, judicio publico. Crebrò occurrit in Legg. Henrici I Angl. Reg.

Laga, à lag, vel lage, quo Saxonibus lex signatur: ut ait Gualterus Monæmuthensis histor. Reg. Britann. lib. III cap. XIII. Fortasse tamen Saxones suum lag accepere à Romanis; quando inter lage, & *lege*, omnimoda est literarum convenientia. *Laga* vox usurpatur in magna charta libertatum Angliæ ab Henrico I concessarum: *Lagam Regis Eduardi vobis reddo, cum illis emendationibus, quibus pater meus eam emendavit.* Atque hinc veteribus Anglis triplex illa legum distinctio; *Seaxenlaga*, lex Saxonum; *Mercenlaga*, Merciorum lex; *Denelaga*, Danorum lex: differentes illæ quidem; sed sic ut in pluribus consentiant. Ex hac ipsa voce lag, vel lage, & man, hoc est, vir, conflatum est *lagamannus*, & lahmen inde contractum, pro homine probo, &, ut dicunt, legali: hoc est, qui cùm honesti sit nominis, non possit reiici in dando testimonio, vel rebus similibus. Ut in Legg. Eduardi Confessoris cap. XXXVIII: *Postea inquisisset justitia per lagamanos, & per meliores homines de burgo.* Ac similiter Gulhelmus, Angliæ Rex, Lege de Usurariis.

Laiscum quid vocarint, vel etiam *faiam*, discimus ex lege hac Longobardicâ, numero octavâ, lib. I Tit. XIX: *Siquis roborem, aut quercum, seu cerrum, quod est modò laiscum, aut glandem, quod est faia, inciderit; componat pro arbore tremissos duos.*

Laisus, sinus. Gloss. *In laisum, in sinum.* Lex Salica Tit. XLVII: *Festucam in laisum jactet, & ipsi, in cujus laisum festucam jactaverit, dicat verbum de fortuna sua, quantum ei voluerit dare.* Hinc *laisovverpire*, quod notat *in sinum jactare.* Nam *vverpire* est *jactare*; uti hodie Germanis ac Belgis, werpen; à quo *gurpire*; quo Engolismensis monachus μεταληπτικῶς utitur pro *mancipio dare.* Sed de his in verbo *gurpire*, & *laisavverpire*, iterum dicemus.

Lama

Lama quid Longobardis ſignificet, potiùs dicam in Latinis falſâ ſignificatione uſurpatis.

Lamurio, pro *claudo*, in gloſſis Iſidori: à Germanico, ac Belgico lam; quod idem ſignificat.

Lanceum in genere neutro, apud Abbonem de obſidione Lutetiæ. Dixeris, è Latino *lancea* eſſe corruptum. Fortaſſe ita eſt: ſed & *lancea* eſt à Celtis: ſicuti oſtenſum lib. I cap. III. Hoc ſolùm eſt diſcriminis, quòd *lancea* muliebri genere donatum ſit civitate, neutro non item: unde in barbaris, quæ ipſâ origine talia forent, reponi meruit.

Landa terra, ditio, ex Germanico ac Belgico land. Atque inde variis regionibus nomen. Aimoinus de geſtis Francorum lib. II cap. XIII: *Longobardi de Golanda pervenerunt in Rugiland; quæ Latinè Rugorum patria dicitur. Nam land lingua Germanorum patria dicitur verbo Latino.* Hinc etiam *landgravius*, Comes provincialis. Uſus Beka in vita Ottonis II, Epiſcopi XXXVI, & alii magno numero. Item *landboc*, quaſi land-boeck, chartæ, & inſtrumenta, quibus quis prædio cedit, in Synodo apud Clovesho. an. IↃ CCC XXII. Adhæc *landea*; de quo proximè.

Landea, vel *landia*, foſſa loco paluſtri circumducta excipiendis aquis, & in mare, aut fluvium, deducendis. Conflata vox ex land terra, & *eia*, aqua. Semel, iterumque, in Ordinatione † mariſci Rumneienſis*, jungitur cum *vvatergangiis:* quâ voce notantur aquæductus, à water aqua, & gang, itio, exitus. Sanè Belgis aquæductus water-gang, & water-loop.

† Apud Spelmannum in Gloſſ.
** Pag. 69.*

Landica†, natura muliebris, ſive τὸ γυναικεῖον μόριον. Niſi *landira* reſcribendum; ut inde ſit, quòd meretrix Italis dicatur *landriera:* nempe ut eadem *putaina*, à *puta*, quod eſt πόσθη, unde *præputium*, quaſi προπόσθιον. Vide, quæ de *landica* in ſuo Etymologico doctiſſimus noſter amicus Martinius annotavit.

† Gloſſarium ab H. Steph. editum col. 244.

Laſcia, lanæ tractus, vel hujuſmodi quid in lanario opere. Gregorius Turonenſis Hiſtor. lib. IV cap. XXVI: *Adſpicit hunc* (lanarium) *laſcias regias componentem*. Vide ſis Scaligerum ad Tibulli lib. I*.

**Pag. 143 edit. Commeliana.*

Laſſatinus Walſingamo in Hypodigm. Neuſtriæ ad an. CIↃCCLXXI is videtur, qui aliter *aſſatinus*, vel *aſſaſinus:* de quo dictum cap. II. Nempe L, more Gallico, præmiſſo, quaſi *l'aſſatin*. S, & T, variis gentibus commutari, ſatis notum arbitror.

Laſſi, viri principis ſervitio addicti. Hucbaldus Elnonenſis in vita

vita Lebuini: *Erat gens Saxonum, sicut nunc usque consistit, ordine tripartito divisa. Sunt enim ibi, qui, illorum linguâ, Edlingi; sunt qui Fridlingi; sunt qui Lassi vocantur. Quod Latinâ sonat linguâ; nobiles, ingenui, atque serviles.* Ac similiter de tribus istis Nithardus, Karoli M. ex filia nepos, de dissensionibus filiorum Ludovici Pii lib. IV. Sed apud eum, *Lazzi*, & *Lazzibus*, perscriptum †. †*Pag.* 478 & 479. *edit. Wechel. ann.* 1594.

Laudis, pro cithara, vel testudine, ex Germanico laute: uti hoc à lauten, hoc est, sonare, resonare, tinnire. Belgæ, uti pro lauten dicunt luyden: ita & pro laute dicunt luyte, vel luydte. Ac similiter Itali *luito*, Angli lute. Germanis igitur superioribus pro *luta* potiùs *laudis*, vel *leutus*. Prius est apud Godfridum Viterbiensem Chronici Parte IX:

Mira videre meat, celebri plaudente choreâ.
Laude, tubâ, citharâ, festa canuntur ea.

Alterum verò habes in Testamento apud Franc. Petrarcham: *Thomæ Bombasiæ de Ferraria lego leutum meum bonum; non, ut eum sonet pro vanitate seculi, sed ad laudem Dei æterni.* Sanè si cum Viterbiensi *lautum* dixisset, allusio videri poterat, quòd organum sit ad *laudandum Deum*. Ex *lautis* juniores Græci formarunt suum λαοῦτο, ut liquet ex Crusii Turcogræcia lib. II.

Launechilt est in Legibus Longobardicis lib. II Tit. I leg. VI, & tit. XV leg. IV, & tit. XVIII leg. III, & tit. XX leg. I, atque alibi eodem opere. Glossæ: *Launechild, sine sollemnitate testium.* Originem vocis adhuc quæro; nec satisfacit glossarii interpretatio. Interim video, esse certum genus comprobandi donationem factam. Fortasse igitur, ut ne penitus rejiciatur glossarii auctoritas, istiusmodi est donationis probatio, quæ careat sollemni testimonio.

Lazzi iidem, ac *lassi*; de quibus dictum antea.

Lecator, pro guloso, Isidoro in Glossis. A Germanico lecker, quod à lecken, lingere. Et fortasse lecken à voce Græca idem denotante, quæ est λείχειν; unde & Latinum, N inserto; ut à πήγω, sive Dorico & Æolico πάγω, est Latinum *pango*. Voce *lecator* utitur Cæsarius Heisterbachensis lib. IV Miracul. cap. VI: *Ante conversionem leccator, opere, vino, & tesseribus* * *deditus totus, & propter suam scurrilitatem in tota civitate Coloniensi notissimus.* Et lib. XII cap. V: *Recede leccator: certè animam meam non tolles: Christo me commendo.* *Pro tesseris.

Ledo, vel *lido*, *ledona* item, vel *l dona*, promiscuè dicuntur, quando mare minùs vehementer ac copiosè in litus proruit. Ut contrà *Malina*,

na, quando majori vi, ac copiâ, se recipit in litus. Sic vetus Martyrologus à Furnerio, & Siccama*, adductus: *Frisones in loco, ubi martyrum erat sanguis effusus, aggestâ terrâ collem excitarunt propter ledonis, & malinæ quotidianas eruptiones, ex maris æstu quotidiano erumpentes, ubi Ecclesiam extruxerunt*. Sed *quotidiani* vocem hic laxiùs sumere oportet: ne putemus, idem esse, ac quam Romani *Veniliam*, & *Salaciam*, dixere. Usi quoque Marcellus Empiricus, & scriptor libri B. Augustino perperam tributi †, qui de Mirabilibus Scripturæ inscribitur, cap. VII. Adhæc Beda lib. I de Nat. Rerum cap. XXVIII, & XXIX, & Glaber Radulphus Histor. lib. III cap. III. Miror, Guilielmum Malmesburiensem, sive bibliothecarium, *ledonem* dicere, quod alii *malinam*. Sic enim scribit lib. II de gestis Angliæ Regum: *Eodem anno* (IↃ CCCC LXXIX) *fluctus marinus, quem Græci Euripum, nos Ledonem vocemus, mirum in modum excrevit, quantum nulla hominum memoria potest attingere: ita ut villas ultra multa miliaria submergeret, & habitatores necaret*. Sed hæc appellatio ipsâ etiam vocabuli utriusque origine refellitur. Vide sis, quæ diximus Theologiæ Gentilis, & Physiologiæ Christianæ lib. II cap. LXIX. Adi & Cæsarem Scaligerum de Emendat. Temp. Titulo de Cyclo Lunari veterum Saxonum.

* *Notis ad leges Frisonum.*

† *Tom. 3. pag. 714.*

Legergeldum, mulcta pro illegitimo concubitu persolvenda, à leger, quod est *concubitus*; venitque à liggen, cubare, jacere: & *gildum*, vel *geldum*, significante pecuniam, vel mulctam. L L. Henrici I Anglorum Reg. cap. XII: *Regi emendet, secundùm legergildum*. Proque eodem in ejusdem Regis Legg. cap. XXIV, etiam *legervvitam* legas: & cap. LXXXII contractè *leirvvytam*: ubi posterior compositi pars est Saxonicum *vvite*, quod mulctam notat.

Leodes, seu *leode*, veteri Germanicâ linguâ *populum* significabat: ex eodem autem *leudis* factum, ut Græci pro Θεόγνιδος dicunt Θεύγνιδος, pro Θεοδότου, Θευδότου; item vulgare luden, vel luyden, fere ut Græci dicunt Jonicè τῶπλοο, Doricè τῶπλω, Atticè, ac κοινῶς, τοῦπλου. Sic pro *Leodericus*, (quod est ex leode-wyk, hoc est, populi refugium) dicitur *Ludovicus*, quasi luyde-wyk. A *leode* etiam est *Leodicum*, quasi *Leode-dyk*, populi agger, ac simili contractione Ludyk, & hinc Luyk. Porrò hæc vocabula *leodis*, & *leudis*, nunc laxè accipiuntur, nunc pressè. Laxè sumi videas in Appendice* Historiæ Francorum ab Gregorio Turonensi exaratæ cap. LVI: *Dagobertus universos leudes, quos regebat in Austria, jubet in exercitu promovere*. Et cap. LVIII. *Tanto timore Pontifices*,

* *Est ea Appendix Fredegarii Scholastici.*

tifices, proceres in Burgundia consistentes, seu & cæteros leudes, adventus Dagoberti concusserat. Ac postea: *Cùm Lingonas civitatem venissent, tantâ in universis leudibus suis, tam sublimibus, quàm pauperibus, judicabat justitiâ, ut crederetur, omnino fuisse Deo placabile* &c. Et sanè etiam ***leudum*** nomine comprehendi nullo beneficio obstrictos Regi, præterquam quòd subditi forent: arguit hoc in legibus Wisigothicis lib. IV Tit. V. Leg. V: *Quod si inter leudes, quicunque nec regiis beneficiis aliquid fuerit consecutus.* Ab hac generali acceptione (ad quam etiam *Leodici*, & *Ludovici* nomina pertinent) venio ad particularem. Fere enim strictiùs sumi solet pro vasallo; sive prædiali, ac servili, sive feodali, ac nobili; & singulatim eo, quem aliter dicimus *baronem.* Sic accipit Gregorius Turonensis Histor. lib. III cap. IX: *Sed ille* (Theodbertus Rex) *à leodibus suis defensatus est, & in regnum restitutus.* Idem Hist. lib. VIII cap. IX: *Credo, inquit Rex, alicujus ex leudibus nostris sit filius. Nam si de stirpe nostrâ sit filius, ad me utique fuisset deportatus.* Et possis sic accipere apud eundem lib. IX cap. XX: item in Appendice Gregor. Turon. cap. I: *Gunthramnus, rex Francorum, —— cum sacerdotibus utique sacerdotis instar se ostendebat; & cum leudis erat aptissimus.* Insuper cap. LIV, & alibi. Adhæc istoc Aimoini de gestis Franc. lib. III cap. LXXX: *Fuit autem Guntramnus in bonitate præcipuus, —— Christi sacerdotibus se humilem præbens, leudis suis benevolum, gentibus externis pacatum.*

Præterea *leudis*, vel *leudum*, sumitur pro eo, quod aliter *wera*, vel *wergildum* vocatur: sic verò dicitur pretium compositionis pro homicidio persolvendum. Legg. Longobard. lib. I Tit. IX L. XXVIII: *Compositio ipsa fiat de ipso homicidio, cui legibus leudum ipsum pertinuit.* Similiter lex Salica Tit. XLIII, & Lex Frisonum Tit. II. Item Angliorum Tit. VI §. V. *Et ultio proximi, & solutio leudis, debet pertinere.* Formulæ incerti scriptoris, unà cum Marculpho à clarissimo Bignonio editæ, cap. XXIII: *Sic ab ipsis viris fuit judicatum, ut illam leudem solvere deberet.* Ac ibidem: *Nec de ipsa leude —— repetitiones agere.*

Leuca, vel *leuga*, pro certa viæ mensura. Isidorus lib. XV Orig. cap. XVI: *Mensuras viarum nos milliaria dicimus, Græci stadia, Galli leucas.* Similiter Jornandes de rebus Geticis: *Centum leugas, ut Galli vocant.* Itaque clarissimus, & amicissimus Meursius rectè apud Hesychium corrigebat: Λεύγη, μέτρον τι Γαλάταις. Ubi vulgo γάλακτος. Antiquissimus eorum, apud quos *leucæ* vocem reperiam, est Ammianus Marcellinus libro XVI; ubi agit de Juliano Cæsare in Galliis

 militante.

militante. Habes & apud B. Hieronymum, Jornandem, Ivonem Carnotensem *, Ingulphum Saxonem, atque alios. At Nithardus pro eo *leuva* perpetuò † dicit. Genuinum id censet Barthius Adversariorum lib. XLVI cap. IX. Quod si est, propriè cursum notet, sive spacium quò currendum cursori, priusquam quiescat: à Germanico lauffen. vel leuffen: pro quo Belgæ loopen. Verùm Spelmannus * censet, originem esse à Gallis; qui itinera sua, more Romano, lapidibus soleant distinguere. Nempe ut sit à *leach*, quod *lapidem* notat Britannis; quorum lingua in multis conveniat cum Gallica. Quod verò Ingulphus Abbas putabat, ex quo Philippus Imperator amplexus fuit religionem Christianam, & per baptisma factus est λευκὸς, hoc est, albus: vias in hujus rei memoriam distinctas lapidibus λευκοῖς, hoc est, albis; atque inde factum esse nomen *leuca*; id planè indignum Ingulpho: sed ætati, quâ vixit, condonandum. Nam de albore lapidum ad distinctionem viarum adhibitorum, ne γρῦ quidem veterum quisquam. Erat verò leuca, seu leuva, Papia etiam teste, passuum mille, & quingentorum: de quo Pithœus Adversar. lib. I cap. XIII.

* *Ep.* 101. † *Lib.* 11 *pag.* 450. & 460. *item lib.* 3 *pag.* 464 & 469. *item lib.* 4 *pag.* 470. *edit. Wecheliana an.* 1594. * *In Glossario.*

Leudesamium dicitur à *leudis*, non generali illâ significatione, quatenus *leudis* signat aliquem subjectorum; sed particulari, prout notat hominem alteri servientem: de quibus significationibus in *Leodis* superiùs abunde diximus. Legas *leudesamium* in Formularum sollemnium undequadragesima †, cujus lemma: *Vt leudesamia promittantur Regi.* Nempe ut *litimonium*, quod *litus*, sive *liddus* domino debet; ita *leudesamium*, etiam Lindenbrogio, videtur munus ac servitium, ad quod *leudis* obligatur. Plura de *litimonio*, sive *liddimonio*, inferiùs in *liddus* afferemus.

† *Pagin.* 1235. *edit. Lindenbrogiana.*

Leudum idem ac *feudum*. *Leudum* verò ejusdem originis, ac *leudis* pro vasallo: de quo superiùs actum. Germani dicunt lehen, unde contractum lehn. Monitum id jamdudum Cujacio, initio Feudorum.

Lida, vel *lita*, quæ cùm libera foret, sponte se addixerit servituti. Lex Salica Tit. XIV. §. XV: *Siquis lidam alienam in conjugium sociaverit, ICC den. qui faciunt sol. XXX, culpabilis judicetur.* Lex Alamann. Tit. XCV, §. I: *Si lida fuerit, solvat sol. I, & tremissem.* Otto Rex in charta libertatis Ripersholt. *Quædam nostri juris mancipia, litam videlicet Thietsaiden dictam, cum filiis ejus, & filiabus, tradidimus.* Et Tradit. Fuldenses lib. II num. CCIII: *Liten unam, servos duos.* Sed hæc pleniùs ex proximo vocabulo intelligentur.

Liddus

Liddus hominem dedititium signat, sive qui ingenuitatem suam pretio mancipârit. Constitutio Ludovici Pii, quam tum in Károlinis Constitutionibus †, tum in Capitularibus Karoli M. & Ludovici Pii, ex Collectione Ansegisi *, legere est: *Aldiones, vel aldianæ, eâ lege vivant in Italia in servitute dominorum suorum, quâ fiscalini, vel liddi, vivunt in Francia.* Vox est à Germanis, quibus hodiéque, ut allatum ad locum Vitus Amerpachius adnotavit, lid-loon, famulorum, vel famularum, mercedem notat. Sed pro *liddus* etiam *lidus* dicitur; quomodo & in capitulo Ludovici adducto quidam habent codices. Imò & *litus*, vel *lito*, ab aliis scribitur. Ea crebra in legg. Salic. Ripuar. Frison. Saxon. Longobardorum: item in variis Cæsarum, ac Regum privilegiis; inque vett. formulis; & apud Albertum, abbatem Stadensem, in ann. Iↄ CCCC XVII: *Plures autem se eis dediderunt proprios: & qui ab eis vivere sunt permissi, litones sunt ab eodem vocabulo nuncupati. Inde litones in provincia Saxonum sunt exorti.* Synodus quoque Bavarica sic habet: *Homo Regis, id est fiscalinus, vel Ecclesiasticus, vel lidus interfectus.* Est & in Traditionibus Fuldensibus lib. I num. CIII: & lib. II num. CCLV. Item apud Joannem à Leidis lib. II cap. XIX. A *lidus*, vel *litus*, est *lidemonium*, vel *litimonium*, form. LXXII. Eo liti conditio significatur. Vide sis, quæ & Sibr. Siccama de his vocibus ad Leges Frisonum annotavit.

† Pag. 31 y edit. Moguntina. an. 1602.
* Lib. 4 cap. 102.

Lidiscarti, membri fissura, ab lid, hoc est, membrum, & schart, vel schaerde, aliis scheure, fissura, scissura; quomodo schaeren, vel scheren, *recidere* crines, schare, instrumentum, quo id fit, vel alia finduntur, puta forfex. Boioariorum legg. Tit. III cap. I §. XXI: *Aurem maculaverit, ut inde turpis appareat, quod lidiscarti vocant.* Ubi videmus, fissuræ, vel recisionis aurium, particulatim fieri mentionem. Unde dicta *aranscart*, vel *orscardi*, hoc est, auris abscissio; ab aran, sive oozen, & scart. Alamann. Legg. Tit. LX: *Si autem medietatem auris absciderit, quod Alamanni orscardi dicunt, cum VI sol. componat.* *Aranscarti* est in legibus Baiuvariorum Tit. XII. §. VIII.

Litvvagi, est id, quod Belgis lid-water: nempe humor serosus effluens è læsis articulorum nervis: à Germanico lid, hoc est, articulus; & wegen, hoc est, movere, unde be-wegen: nempe quia humor iste unà cum nervis sit motus instrumentum. Habes in Legibus Frisonum, Tit. XXII. §. XXXV: *Si quislibet digitus ex quatuor longioribus ita percussus fuerit, ut humor ex vulnere decurrat, quod liduvvagi dicunt, I solid. componat.* Et Additione Sapientum Tit. III: *Siquis in junctura*

junctura membrum cujuslibet ita percusserit, ut humor ex vulnere decurrat, quem liduvragi dicunt, ter IV solid. componat. Siccama tamen legendum putat lid-water. Mihi, uti & Martinio †, nihil visum mutare.

† *In Etymologico.*

Liripipium, quod ex Belg. liere-pijpe. Græco vocabulo *epomis* dicatur. Ad verbum ἐπωμὶς *superhumerale* sonat. Possis & dicere *omophorium*, ὠμοφόριον, quia humeris gestetur. Quamquam aliud ὠμοφόριον, quatenus inde factum *maforia*, & *mavortium*; ut dicemus in barbaris iis, quæ sint originis Latinæ, aut Græcæ.

Lista, pro panni limbo, seu fimbria, seu ora, aut labro: ex Germanico, Italico, Anglico, lijste, vel liste, vel *lista*. Quæ vox sumitur etiam pro linea, aut meta. Scaliger ad Copam censet, *lista* eâ significatione esse ex *lispa*. Gloss. *Lispa*, γραμμή. Unde *sublestæ picturæ*, quæ Græcis ὑπόλιθοι, h. c. μονόγραμμοι. Sæpe *listæ* vocabulum in re vestiaria usurpat Anastasius bibliothecarius: nec abhorret Leo Marsicanus in Chronico Casinensi. Ejus est istoc lib. I cap. XXI: *Vir nobilis Arnipertus obtulit B. Benedicto —— tunicam cum lista aurea, & circulis aureis, & listam auream margaritis insignitam.* Utitur quoque cap. LVIII, & lib. II cap. XLIV, & lib. III cap. XIX. Ac similiter Matthæus Parisius in Hist. Henric. III: *Latitudo pannorum duæ ulnæ infra listas.* Pro quo idem alibi *lisura* ait: *Panni duas ulnas habeant latitudinis infra lisuras.* Ac similiter apud Hovedenum in Ricardi I de mensuris assisa: *Lanei panni ubicunque fiant, fiant de eâdem latitudine: scilicet, de duabus ulnis infra lisuras.*

Lobium exponunt solarium, vel pergulam: meliùs, ut puto, quàm alii, cœnaculum, &, sicuti in monasteriis vocant, refectorium. Est ex Germanico laube, sive lauben. Usus Godefridus, monachus S. Pantaleonis, ann. CIↃ CC VIII*: *Solus quodam lobio cum Episcopo Spirensi, & aliis duobus, scilicet, Camerario, & Dapifero suo, remansisset.* Item Albertus Argentinensis ann. CIↃ CCC LXV: *De nocte combusserant quàm plurimas domos in Kuningeshofen, apud lobium ibidem situm.*

* *In Scriptor. rerum Germanicar. ab Frebero editis pag. 277.*

Luca Bohemis pratum: unde *Luczani*, qui postea ab urbe Satz, *Satzenses*: ut est apud Cosmam Pragensem in Chronico Bohemorum †.

† *Pag. 7. vers. 34. edit. Hanov. ann. 1602.*

CAP. XII.

CAP. XII.

De inchoatis à litera M. Magulus, *pro homine spurco, qui capiti illuderet.* Maldrum, *vel* maltera, *pro mensura quadam frumentaria.* Mallus, *pro tribunali, seu loco, ubi graviores caussæ deciduntur: unde* mallobergium, *pro populo ad idem concilium, ac eosdem judices, solito convenire: item* hamallus, *pro vocato in jus:* hamallare, *vel* admallare, *pro vocare in jus.* Mandalia, *pro minutis portionibus.* Manga, mango, mangana, mangonella, *&* mangotella, *pro machina, muros diruente.* Marca, *vel* marcha, *in re nummaria quid; quid item in terrarum appellatione, à qua significatione* marchionum *nomen, &* marchisorum, *profluxit.* Mareschalcus, *pro equilis præfecto, vel magistro equitum: ac obiter de verbo* mervvorphin, *pro dejicere quempiam de equo: deque* mar, marc, marach, *quibus equus denotatur.* Mareschallia, *de dignitate mareschalli.* Marestalla, *pro equili.* Marmotinus, *pro aureo denario.* Marpahis, *pro eo, qui equum insterneret, dominoque eum adscensuro ministraret.* Masca, *pro strige, seu malefica.* Mascauta, *pro vase vinario.* Medus, *vel* medo, *pro aqua mulsa.* Melseta, *de rixis atrocibus.* Methium, *pro sponsalitia donatione.* Minera, *pro vena terræ metallica.* Mordrum, *vel* murdrum, *pro morte violenta: uti* mordare, murdare, *vel* murdridare, *pro occidere.* Morgengeba, *vel* morganagiba, *pro donatione propter nuptias, diversa à dote.* Mos, *pro palude.* Muffula, *pro chirotheca hiberna.* Mumia, *pro hominis cadavere condito aromatis.* Mundium, *pro potestate, ac præcipuè tutelari: unde tum* mundius, *pro pubere extra tutelam constituto, qui &* amund: *tum* mundialis, *pro eo, qui sub tutela est: tum* mundeburdis, *à quo* mundeburdium, *pro defensione ac tutela viri principis, vel episcopi, aut abbatis: tum* mundualdus, *pro tutore: tum* jamundlingus, *de eo, qui se suaque commiserit alterius potestati: tum* mandeburdis, *&* mambunnus, *vel* mamburnus, *pro eo quem* mundeburdem *vocari antea dicebamus.* Murtiplo, *pro flore cordis.* Musio, *&* musius, *pro fele.* Mussum, *pro sarmento.* Muta, *pro latibulo avium.* Mutoninus, *pro ovillus.*

NUnc alteram ad liquidam pergamus.

Magulus, ut arbitror, is qui veteribus, verbo ab honesta significatione ad nefandam libidinem deflexo, *fellator*, aliter *irrumator*, nuncupa-

nuncupatus, ac à ſpurco gentium more λεσβιᾷν, vel φοινικίζειν, dicebatur. Nempe à voce Græcobarbarâ μάγουλον: quâ *gena*, ſive *maxilla*, Nicetæ, Moſchopulo, atque aliis, ſignificatur. Unde & μαγουλίκιον, *pulvinar*, quia cubantes ei genâ incumbimus. Vetus Juvenalis interpres ſat. II: *Peribomius, nomen archigalli cinædi, quem magulum conſpurcatum dicimus, qui publicè impudicitiam perpeſſus eſt.*

Maldrum à Germanico malder, quod menſuræ eſt frumentariæ genus. Uſus Cæſarius lib. IV Miracul. cap. LXVI: *Portarium centum libras ſuas recipiens, non ex eis vineas, vel agros; ſed totidem maldra ſiliginis, apud Confluentiam comparavit.* Et lib. X cap. XVII: *Ut in epiſcopatu Colonienſi maldrum quinque, vel ſex denariis, multo tempore venderetur.* Pro eodem & *maltera*, à malter, legas apud ſcriptores rerum Germanicarum ab Urſtiſio editos.

Malina ſignificat menſtruum marini æſtus incrementum: de quo in *Ledone* dixi capite ſuperiori.

Mallus eſt à Saxonibus antiquis: quibus mael tum generatim ſignat *congregationem, conventum*: (unde avont-mael, conventus veſpertinus, qui fit, unà ut cibus capiatur in cœna:) tum particulatim notat congregationem ſive cœtum publicum, ad majores cauſſas decidendas. Uſurpant ſic leges Salicæ Tit. I. XLVI. XLVIII. LVI. LIX. LX. Item Capitul. Kar. M. & Ludovici Pii lib. III cap. XXII, XXVIII, XLV, LI, LVII, & lib. IV cap. XVIII. Habes etiam in adnunciatione Caroli Calvi apud Piſtas, Synodi Meldenſis cap. LXXVI, Hincmarum epiſt. IV cap. XIV, & in Formulis Marculfi Monachi, qui circa annum vixit IↃCLX. Item apud alios magno numero: è quibus & aliquorum verba adferemus. Supplementum Gregorii Turonenſis cap. LXXXIII: *In Abiodore vico in mallo interfecit.* Aimoinus ſimiliter lib. IV de geſtis Francorum cap. XXXVIII: *Arnulphum Comitem apud Abiodorum vicum in mallo interfecit.* Otto Imp. in privilegio, quod legitur apud Baldericum in Chronico Cameracenſi lib. I cap. LXXII: *Poteſtatem habeat mallum tenendi, vel bannum exigendi.* Flodoardus Hiſt. Rem. lib. II cap. XVIII: *Reſidens VVulfarius ad ſibi definienda judicia, cum quibuſdam Comitibus in mallis publicis.* Sigebertus in Chronicis, ubi de lege Salica: *Quatuor proceres per tres mallos cauſſarum origines convenientes.* Hinc *Mallobergium*, pro plebe ad unum ſolitâ mallum convenire, lege Salicâ Tit. LVI, §. I. Item *mallare:* de quibus in Verbis ortu barbaris dicam. Sed & hujus originis eſt *hamallus*, quaſi admallus, hoc eſt, ad mallum, ſive judicium vocatus.

Habes

Habes Lege Salicâ Tit. XLIX. Atque inde *hamallare* .i. vocare ad mallum, sive in jus. Nisi *bomallare* potiùs dixere. Sic enim exaratum apud Marculfum monachum libri primi Formulâ XXXVI. *Admallare* pro eo legas Leg. Salic. Tit. LII, & LIII.

Mandalia, pro minutis portionibus, Plinio Valeriano lib. III cap. XIV.

Mangæ, & *mangones*, & *mangonella*, & *mangatella*, sunt machinæ bellicæ, quæ aliter *petrariæ*, uti Græcis πετροβόλοι, quia lapides iis projiciantur. *Mangarum* vocabulum est apud Othonem Frisingensem de gestis Friderici I lib. II cap. XVI: *Ferunt quadam die lapidem vi tormenti, ex balista, quam modò mangam vulgo dicere solent, propulsum, ad superiora mœnium loca conscendisse.* Ac similiter Radevicus de ejusdem gestis. *Mangones* appellat Paullus Diaconus; uti & Nauclerus. *Mangonella* Matthæus Parisius: item Brito Aremoricus in Philipp. I.

Mangonellorum tormentis saxa rotantur.

Mangatella est apud Turpinum in vita Karoli M. *Mangana* pro eo dixit Abbo in obsid. urbis Parisinæ: sicuti & Græci posteriores μάγγανα: de quibus vide Joannem Meursium, & Nicolaum Rigaltium, in suis Lexicis Mixobarbaris.

Marca, vel *marcha*, aliter sumitur in re nummaria, àliter in terrarum appellationibus. De utraque significatione loquar. In re nummaria non uno modo enarratur à veteribus, ac junioribus. Nam in veteri vocabulario exponitur selibra. At Urspergensi est libra. Cujacius in quinctum Feud. ait, duas libras continere. Nempe vix aliud æquè variare, quàm mensuræ rerum solent. Interim sic pro pretio semper sumitur. Legas apud Radevicum Frisingensem de gestis Frederici I lib. III cap. II, & V, & alibi, Cæsarium Haiberstatensem lib. II cap. VII, & lib. IV cap. LVIII, Petrum de Vineis lib. III epist. V, Bekam in Balduino II, & Theoderico II. Et, ut aliquorum etiâm verba adferam, sic scriptor vitæ S. Hidvvigæ: *Impensarum summa, ut à procuratoribus compertum est, XXX marcarum millia plus minus collegit.* Cæsarius, monachus Vallis S. Petri, de Vita Engelberti episcopi Coloniensis lib. I cap. III: *Utrique trecentæ marcæ ex reditibus episcopalibus sunt adsignatæ.* Comes S. Pauli epist. ad Brabantiæ Ducem, quæ est apud Godefridum Monachum S. Pantaleonis* ad an. CIↃCCCC LIII: *Duci Veneti† C millia marcarum argenti, & totidem exercitui nostro, erogaret.* Joannes Turocius Chron. Hung. lib. II cap. III: *Habebat oram contextam* LXXIV *marcis auri purissimi.*

*In scriptoribus rerum Germanicarum editis à Frehero pag. 270.

† *Sic loquitur semper pro* Veneto.

Marca item, vel *marcha*, dicitur de finibus imperii. Galli vocant *frontiere*. Estque eâ significatione à Germanico marck, id est, limen, termini signum, vel nota. Marck puto esse à merken, id est, signare; quia lapides, qui pro termino forent, signarentur. Cæterùm cùm *marca*, sive *marcha*, propriè limitem denotaret, latiùs extensum fuit ad significandum totam aliquam ditionem, vel provinciam, qua imperium terminaretur: quomodo dicimus marcham Brandeburgicam, Badensem, Stiriæ, vel Moraviæ. Constitutio Karoli Magni *: *Quomodo Marca nostra sit ordinata, & quæ per se fecerunt confiniales nostri specialiter præteritis annis*. Ubi satis liquet ex *marca*, & *confinialium* vocabulis, actum esse de finibus regendis. Sequens etiam Karoli Constitutio † sic habet: *De placito conducto ad marcam necesse est omnimodis ex omni parte, sicut ordinatum fuerat, unusquisque conveniat*. Habes etiam in capitulis Karoli M. & Ludovici Pii, lib. II cap. XIV, lib. III cap. LXIV, & lib. IV cap. IV. Similiter in Annalibus Francorum, à Pithœo primùm editis; sed Marquardi Freheri curâ, (qui *annales Fuldenses* inscripsit) auctiùs, & emendatiùs recusis. Ubi legas in ann. IↃ CC LXXXVIII: *Similiter & Avares in Marcha Baioariæ, atque Italiæ, à Regis exercitibus victi, & fugati sunt*. Et ad an. IↃ CCC XXVII: *Nisi desidiâ ducum, quos copiis præfecerat, tardiùs, quàm rerum necessitas postulabat, is, quem ducebant, ad marcam venisset exercitus*. Adhæc in an. IↃ CCC LXI: *Expulit duces, quibus custodia commissa erat Pannonici limitis, & Carantani: atque per suos marcam ordinavit*. Ita rectè editio Freheri: ubi Pythœana pro *Carantani* perperam *Carani*. Utitur & monachus Engolismensis S. Eparchii in vita Karoli Magni *. Item Aimoinus de gestis Francorum lib. V cap. XI: *Res in marcha Hispanica nuper ignominiosè peracta*. Item lib. IV cap. LXXX, CIX, CX, CXIII, CXV, CXVI, & Rhegino Chronicorum lib. I, & II, Historia Albigensis cap. IV †. Est & Petri de Vineis lib. III epist. XXXV: *Marchia Anconitana*. Joannes Turocius Chron. Hungar. lib. II cap. XXXIV: *Marchiam Longobardiæ intraverunt*. Hinc igitur *marchio*, qui Græcis λιμιτάρχης, ac memorato Aimoini lib. V *limitum Comes* vocatur. Glossarium Latino-Theotiscum: *Marchio*, marcgrave. *Marchionem* appellant Constitutiones Karoli Magni *. Item Vita Ludovici Pii ab æquali scriptore exarata †: *Relictis tantum marchionibus: qui, fines regni tuentes, omnes, si fortè ingruerent, hostium arcerent incursus*. Quæ, ut alia multa, ex eo ad verbum exscripsit Aimoinus lib. V cap. II. Vidimus autem, ut hic etiam clarè finium regimen Marchionibus tribuatur,

*Pag. 307 edit. Mogunt. ann. 1602.
†Pag. 308
*Editionis Wechel. an. 1594. pag. 254. vers. 22.
†Pag. 15.
*Pag. 308 edit. Mogunt.
†Pag. 341 edit. Wechel. ann. 1594.

buatur. Legas quoque semel, & iterum, apud Ivonem epist. CCIX, Petrum de Vineis lib. III epist. LXXIX, Patres Concilii Pisani II*, Turocium Chronici Hungaric. lib. II cap. XXXVI. Indeque in eodem Concilio Pisano† *marchionalis*. Qui verò *marchiones*, ab eadem origine etiam *marchisi* vocabantur: nempe ut Italis *marchese*, Belgis marhijs. Hincmarus epistol. III, ad episcopos quosdam Franciæ, cap. XXX*: *Si inter Marchisos in qualibet regni parte ad aliud tempus dextra data fuissent*. Reperias quoque apud supposititium Turpinum de vita Karoli Magni cap. VII. Nicephorus Gregoras†: Παρὰ Λατίνοις μαρχίων. Ejusdem originis est *Marcgravius*, quasi *Comes limitaneus*. Sed de istoc, & cognatis, cap. VIII dictum.

*Pag. 117 †Pag. 173 * Pag. 35. edit. Moguntina an. 1602. †Pag. 108

Marchandisa, merx, mercimonium: à Gallico *marchandise*, quod ipsum tamen Latinæ originis: uti & *marchant*, *marchander*, *marche*. Matthæus Parisius in charta libertatum à Rege Joanne concessarum*: *Et mercator eodem modo, salvâ marchandisâ suâ*.

Marchio quid signet, jam in *Marca* exposuimus.

Mareschalcus est in L L. Alamannicis Tit. LXXX: *Marschalcus, qui super XII caballos est, XL solidis componat*. Item in Constitutionibus Neapolitanis, sive Siculis, lib. II Tit. XX. Utitur & Radericus Frisingensis lib. de gestis Friderici I lib. III cap. XXVI, Petrus Blesensis epist. XIV, Cæsarius lib. VI Miracul. cap. XXVI, Petrus de Vineis lib. V epist. CXXX, Historia Albigensis cap. XLII†, Promot. Concil. Pisani*. Porrò *mareschallus* dicitur molliùs, sed integriùs *mareschalkus*: ut quod sit ex mare, id est, equus, & schalck, hoc est, servus: uti *Godscalcus* idem ac *Theodulus*, Dei servus. Nempe notat stabuli Comitem, sive præfectum equitum. Glossarium Latino-Theotiscum: *Cavallarius*, Marischalc. Ubi *cavallarius*, more seculi, pro *caballarius*, h. e. *caballorum præfectus*. Priorem compositi partem habemus etiam in vocabulo *mervvorphin*: quod est in Legg. Longobard. lib. I Tit. XXXVI, L. IV. Gloss. *Mervvorphin*, *aliquem de caballo proiecerit*. Nempe ex mer, equus, & worffen, jacere, pro quo Belgæ werpen. Ac hodiéque Belgis equa, merri. Præterea Germani equum dixere marc, vel march. Celtis enim equum esse μάρκαν vocatum, Pausanias in Phocicis auctor est. Atque addit, hinc τριμαρκισίαν dixisse. Scio, Camerarium malle μάρκην, & τριμαρκισίαν. Sed aliter libri. Nec impedit quicquam, cur non utroque sint usi. Et fortasse march contractum ex *marach*. In Alemannicis quidem Legibus est Tit. LXIX §. II: *Si ille talem equum involaverit, quem Alamanni marach dicunt*. Ac similiter

* Pag. 274. vers. 53 edit. Tigur. sive pag. 257. 48. edit. Londin. ann. 1640. †Pag. 104 *Pag. 121

 titulo

titulo proximo §. II: *Siquis equo, quem Alamanni marach dicunt, oculum excusserit.* Item in Legibus Boior. tit. XIII cap. X. Simile vocabulum *seneschallus*; sed alia significatio, ut inferiùs exponetur. A *mareschallus* est *mareschallia*, munus mareschalli. Petrus de Vineis lib. V epist. LIX: *In manibus mareschalliæ nostræ cautè, & fideliter, adsignavit.*

Marestalla, à Saxonico mar, vel mer, hoc est, equus, & stal, h. e. *stabulum.* Notat igitur *equile*. Petrus de Vineis lib. V epist. LXX: *In nostra marestalla non sunt ad præsens.* Joannes de Thvvrocz Chronici Hungarici cap. XII: *Sua etiam maristalla, quam suis exercitualibus in expeditionibus deferebat, pro majori parte de purpura, cæterisque sericeis pannis, erat præparata. Hæc licet diversarum regionum equorum genere sæpe fuerit repleta: non tamen largus princeps illorum gaudebat de pluralitate: sed illos tum principibus exercitus sui, tum verò suis militibus, abundanter distribuebat, in tantum, quòd aliquando duos, vel tres, proprio equitandi pro usu vix habebat.* Qui locus clarissimè ostendit, id esse *marestallam*, vel *maristallam*, quod dicebamus. Atque hinc *maristallus*, equilis præfectus. Ut in vita S. Laurentii, episcopi Dubliensis: *B. Viri marestallus toto corruptus corpore miserabiliter inflatus erat.*

Marmotinus, aureus denarius, ut Albertus Argentinensis docet in Chronico: *Annuatim debent præsentare ad cameram Papæ unum marmotinum; qui bene noscitur à curia; & est minoris valoris, quàm parvulus florenus de Florentia.*

Marpahis Longobardicâ linguâ strator; ut indicat Paulus diaconus de gestis Longobard. lib. II cap. IX, & lib. VI cap. VI. *Strator* verò quis vocetur, dicent Stevvechius ad Veget. & Salmasius ad Hist. August. Scriptor.

Masca nominatur in Legg. Longobard. lib. I tit. XI leg. IX, quæ est Rotharis Regis: *Nullus præsumat aldiam alienam, aut ancillam, quasi strigam, quæ dicitur masca, occidere; quod Christianis mentibus nullatenus est credendum; nec possibile est, ut hominem mulier vivum intrinsecus possit comedere.* Est & ejusdem Regis lib. II tit. IX leg. III: *Siquis mundium de puella libera, aut lib. muliere habens, eam strigam, quod est masca, clamaverit, excepto patre aut fratre, amittat mundium ipsius.* Ex quibus liquet, *masca* esse idem ac venefica, vel malefica; quod genus antiqui dixere *striges*, barbari *strigas*: ut suo loco, nempe in barbaris Latinæ originis, explicabitur.

Mascauta, vel *mascauda*, œnophorus, vas vinarium. Legas eam vocem

vocem apud veterem Juvenalis interpretem in libro vetusto, ut observatum aliis. Glossæ antiquæ: *Macusta, βαύκη.* Ubi Salmasius† emendat, *Mascauta.* Ac firmat, quòd βαύκη in Glossis exponatur viniferum, sive œnophorum. *Baucam,* pro cyatho, etiam apud Anastasium biblioth. invenias: imò pro eodem & *caucam* dixere; ut cap. IV. ostensum.

† *Ad Trebellium Poll. pag.* 333.

Medus, & *medo*, idem notant. Fortunatus de vita S. Radegundis lib. I: *Potum verò, præter aquam mulsam, atque pyratium, non bibit: non vini puritatem, non medi decoctionem, cervisiæque turbedinem.* Beda Presbyter de Remediis peccatorum cap. VII: *In unaquaque septimana tres dies sine vino, & medone, & carne; & jeiunet usque ad vesperam.* Ubi alternos dies signat; nempe secundum, quartum, sextum. Item habes in Pœnitentiali Romano Tit. I, qui est de Homicidio, cap. XI, ex decreto Pii Papæ: *Vinum, & medonem, & mellitam, & cervisam, nunquam bibas: nisi in illis prædictis diebus.* Etiam sic vocat Tageno, decanus Patavinus, de expeditione Cæsaris Barbarossæ in Palæstinam, Matthæus Parisius in vita Gaufridi, sextidecimi abbatis S. Albani, Andreas, presbyter Ratisponensis, in Chronico ducum Bavariæ, Æneas Sylvius Historiæ Bohemicæ cap. VIII. Imò & μέδος similiter vocatur Prisco in Eclogis de Legat. Quid verò sit, partim Æn. Silvius loco mememorato indicat, partim, ad superiorem Pœnitentialis Romani locum annotavit Tarraconensis archiepiscopus, Antonius Augustinus, vir non minori doctrinâ, quàm dignitate: *Mellitam conjicio esse cum melle confectam potionem: cervisa, vel cervisia, potio nota est Germanis, & Britannis. Medonem ignoro; sed potionis genus esse apparet.* Mihi sic videtur, *mellitam* esse cervisam mellitam. Sanè *& vino, & medone, ac mellita cervisa abstinere*, jubet concilium Tiburiense cap. LVI, & LVIII. *Cervisa*, an *cervisia*, dicas, nihil refert; quando utrumque apud veteres reperias, non librariorum culpâ, sed diversa auctorum consuetudine: quod MSSi clarè docent. *Medo*, autem, vel *medus*, dicitur *hydromeli*, sive aqua mulsa, ex Germanico meeth, sive Belgico, uti & Anglico, mede. De quo dispiciendum, utrùm origine sit Saxonicum; an Græcum, à μέθυ, id est, vinum, cujus loco bibitur: vel Latinum à *melle*, ut *medo* dicatur quasi *melo*; simili literarum mutatione, ac à μελετᾶν est *meditari*. Sed magis placet, ut & Græcum μέλι, unde *mel*; & Saxonicum meeth, à communi sint origine; qualis erit, si veniant ab Hebræo מלץ, hoc est, *dulcescere.* Ac firmat hanc opinionem, quòd etiam Bohemi pro melle dicant *med:* ut linguas alias prætercam.

Melseta legas in Constitutionibus Siculis, sive Neapolitanis, lib. I tit. XVI: *Si quando in locis ipsis, aut circa rixas, quæ vulgariter melseta dicuntur, injurias, violentias, aut hujusmodi flagitia, fortè prænoverint committenda.* Unde colligas, rixis vehementibus convenire, ac è quibus majora pullulent mala.

Methium in glossario exponitur sponsalitia, vel nuptialis donatio. Longobard. Legg. lib. I tit. IV L. III: *Nulli sit licentia conjugi suæ de rebus suis dare amplius per qualecumque ingenium, nisi quod ei in die votorum in methio, & morgengab, dederit.* Sed & alibi in iisdem occurrit. Amicissimo, dum viveret, Matthiæ Martinio accessero non invitus, qui venire censet * à Saxonico meden, pro quo Germanorum alii miten, vel mieden. Hoc est, mercede conducere, quod Græci μισθοῦν.

* *In Etymologico, voce* meta.

Minera à Germanico mijne, unde suum vocabulum accepere cum Itali, Galli, Hispani, tum Angli item. Notat matricem, sive venam terræ metallicam. Sic utitur aurea bulla Karoli IV. Indéque philosophis *mineralia*. Fortasse autem *minera* à *minando*, posteriorum seculorum verbo, pro *ducere*: ac particulatim pro facere ductus subterraneos, sive cuniculos. Sanè ut mijne cuniculus, ita mijneren barbaris *minare*, Latinis *agere cuniculos*. Atque hinc *minitores*, fossores, qui cuniculos agunt. Comes S. Pauli epistolâ de Constantinopoli captâ, ad Ducem de Lovanio, sive Brabantiæ, exaratâ†: *Super turri autem illa locuti fuimus cum duce Veneti, viro prudentissimo, & discreto, dicentes ei, quòd nullo modo posset capi, nisi per minitores, & petrarias caperetur.* Et post aliquammultà: *Minitores verò muros inferiùs subcavantes unam turrim straverunt.* De *minandi* verbo, pro *pecus agere*, dicemus in verbis alienâ significatione usurpatis.

† *Apud Godefridum monachum S. Pantaleonis, ad an.* 1203. *Habes in scriptoribus Rerum Germanicarum à Frehero editis, pag.* 269. *&* 270.

Mordrum, vel *murdrum*, pro morte violenta, quæ Saxonibus, ac Longobardis, mort: uti hodiéque Belgis moord. Legg. Saxon. tit. II. §. VI: *Si mordrum totum quis fecerit, componatur primò in simplo, juxta conditionem suam.* Crebrum in Legibus Anglicanis. Ita lex Guiljelmi Nothi, sive Conquæstoris: *De periurio, aut murdro, aut furto, aut homicidio.* Et LL. Henrici I Angl. R. cap. XI, De jure Regis: *Hæc sunt jura, quæ Rex Angliæ solus, & super omnes habet in terra sua —— murdrum, falsaria monetæ suæ, incendium, hamsockna* &c. Item in Assisis Henrici II Clarendonæ editis: *Hæc assisa attinebit —— in murdro, & proditione, & iniqua combustione, & in omnibus prædictis; nisi in minutis furtis, & roberiis, quæ factæ fuerunt tempore guerræ; sicut de equis, & bobus, & minoribus rebus.* Etiam *mortridum* dixere, vel *mordridum*. Concilium

lium Aurelianense apud Ivonem part. IX cap. LXX: *Qui sponte per fraudem, & avaritiam, hominem innoxium occiderit, quod mortridum vocant.* Item Concilium Maguntinense, in Pœnitentiali Romano lib. III cap. VIII: *Per fraudem, & avaritiam, hominem occidunt, quod morthridum vocant.* Ita rectè corrigit Lindenbrogius; ubi *morchidum* ab Antonio Augustino editum. Est & in legg. Frisiorum Tit. xx. §. II: *Siquis hominem occiderit, & absconderit, quod morditum.* Item Legibus Boiorum Tit. XVIII cap. II, & Ripuar. Tit. xv. Sed & pro eo *mortaudum* legas in Legg. Alamannicis, & Longobardicis: ut satis liqueat, Germaniæ gentes in hoc vocabulo solâ dialecto variâsse. A *murdrum* est *murdare*, moorden: unde *murdator*, homicida; *murdatus*, interfectus. LL. Eduardi Confessoris cap. XV: *Sin infra tempus annuum, non posset teneri* (murdrator) *parentes murdrati sex marcas haberent.* Videntur & dixisse pro eo *murdidrare.* Nam in Synodo, celebrata apud Theodonis villam, legas de episcopo Joanne inhonestè & inauditè *mordridato.* Ac Vitus Amerpachius corrigendum putat in Constitutione Karoli M. * *servum, quem mordricavit:* ubi vulgò *mordricum.* *Pag. 296 edit. Mogunt. ann. 1602.

Morgengeba, crebrum in Legibus antiquis; uti Ripuariis, Alaman. Burgund. Longobardicis. Pro eo *morganagiba* est apud Gregorium Turonensem lib. IX cap. XX: *Tam in dote, quàm in morganagiba, h. e. matutinali dote.* Morgengab vocatur Speculi Saxonici lib. I Art. XX. ex morgen, hoc est, *mane*, & gab, donum. Belgis morgengave, vel morgengifte. Feudistæ pro eo ajunt *morganatica.* Nempe sic dicitur donatio propter nuptias, quæ fieret matutino tempore ante nuptiale convivium. Diversam fuisse à dote, etsi utraque fieret à sponso, vel sponsi parente; satis indicant Gregorii Turonensis verba, quæ adduximus. Vide & Marculphi Monachi librum II form. XV.

Mos Germanis pro palude dictum videtur: nempe pro mors, ex morasch: quod vel à Belgico more, (Flandri utuntur) pro moer/moor/modder, hoc est, cœnum, lutum, limus: vel à meer, sive maer, id est, mare, unde & maer, sive meer, deflexum. Rhegino abbas Chronicorum libro II ad annum IↃCCC LXXX: *Castrum munitissimum, quod Mosburgk* † *nuncupatur, eò quòd palude impenetrabili locus vallatus.* †Ita utraque Francofurfensis editio, & prior anni 1566, & Wechcliana Pistorii an. 1583.

Muffula, chirotheca hiberna, ex German. ac Belgico moffel, pro quo Galli *moufle.* At chirotheca, quam non æstate minùs, quàm hieme, gestamus, *vvantus* ex Germ. & Belg. wante, pro quo Galli *gante.*

gante, Itali *gauto*, Hispan. *guante*. Utrumque habes in Additione primâ Capitulorum Caroli M. & Ludovici Pii, cap. XII: *Abbas omnino provideat, ut unusque monachorum habeat —— vvantos in æstate, mufulas in hieme vervecinas*. Ac posterius etiam legas cap. LXXIX.

Mumia caro hominis balsamo, vel myrrhâ, & aloë, aut asphalto, adversus corruptionem condîta. Habet & conservandi vim mel, ac cera: ut propriè inde origo possit arcessi. Sanè Arabibus מום, mum, *cera*.

Mundium nunc generatim potestatem, nunc particulatim tutelam, notat. Constitutio Karoli Magni †: *De mancipiis palatii nostri, & Ecclesiarum nostrarum, nolumus mundium recipere; sed nostra ipsa mancipia habere*. Longobard. Legg. lib. II Tit. X. leg. I: *In suæ potestatis arbitrio, id est, sine mundio vivere*. Et Tit. XXXIV L. IV: *In alterius mundio esse*. Tit. XIV. leg. XV: *Pro mundio puellæ tollant naturales filii tertiam partem*. Et eodem Tit. L. VIII, & IX: *Mundium puellæ parentibus mortuis ad curtem redit*. Est autem *mundium* à mund, h. e. os: quia qui alterius est tutor, ei sit vice oris. Vel ab antiquo munden. h. e. loqui, quod ab eodem mund, ut *orare* ab *os*: quia nempe tutor loquitur pro pupillo. Hinc & idem tutor formunde, vel voormunde, quasi *pro ore*, vel pro altero loquens. Nisi potius à verbo ver-monden, quod Latinis *eloqui, effari*. Ab eadem origine sunt *mundus*, & *mundialis*. *Mundus* dicitur, qui sibi pro ore est, ut Belgis mondich .i. puber, extra tutelam constitutus. Qui & *amund*, vel *amond*, in Legg. Longobardicis lib. II Tit. XII L. VI: *Si Dominus ancillæ eam liberaverit, & amond fecerit à se*. Ubi *amond* notat liberam à tutela. Vox conflata ex privativo a*, & Saxonico munde, hoc est, tutela, defensio. Similiter Tit. XXXII Leg. IV: *Nulli liceat aldio cujuscunque, qui amunt factus non est, sine voluntate patroni sui, terram, aut mancipium vendere, neque liberum dimittere*. Habes & ejusdem lib. II Tit. II Tit. XXXIV de manumissionibus Leg. I. *Mundialis* verò, qui sub tutela est. Flodoardus Histor. Rhemensis lib. II cap. XIX: *Non dubito, tua id notum esse caritati, quanta nobis Ecclesiasticæ disciplinæ, quantusque nostrorum necessitatibus subditorum, & insuper mundialium oppressionibus, quibus quotidie agitamur, cura constringat*. Pro tutela etiam dixere *mundeburde*, vel *mundeburdium*: ut Anglosaxones mundbyrd, & mundboran. Burchardus lib. XIX Decret.† ex Pœnitentiali Romano: *Rapuisti uxorem tuam, & vi sine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur, illam abduxisti*. Atque hinc lucem capit, quod sæpius legimus, Episcopos fuisse in mundiburdio, hoc est, tuitione, sive defensione Majoris domus, vel ipsius

† *Constitutionum Carolinarum pag. 270, edit. Mogunt. an.* 1602.

* *Quale in* amacht, *pro* onmacht, *impotentia animi*; awys, *pro* onwys, *amens*.

† *Pag.* 268

ipsius Regis. Exemplo fuerit diploma à Carolo Martello, Majore domûs, datum S. Bonifacio; quod habes apud Pithœum in Glossario, verbo *Missus S. Petri*. Inter alia legas: *Cognoscatis, qualiter Apostolicus vir in Christo pater Bonifacius Episcopus, Missus S. Petri, ad nos venit, & nobis suggessit, quòd sub nostro mundeburde, vel defensione, eum recipere debeamus: quod ita nos gratanti animo fecisse cognoscite. Proinde nos taliter visi fecimus ei manu nostrâ roboratam dare, ut, ubicunque ambulare videtur, cum nostro amore, vel sub nostro mundeburde, & defensione, quietus, & conservatus esse debeat.* Integrarum par ratio Ecclesiarum, & monasteriorum: unde Synodus Confluentina an. IↃCCCLX; ubi exponit fœdus Caroli, & Ludovici regum: *Volumus, ut Ecclesiæ, & Casæ Dei, & Episcopi, & Dei homines clerici, monachi, & nonnæ, talem manduberniem, & honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Chronicon Laurishaimense*: *Monasterium, cum omnibus illuc pertinentibus, in manus, & mundeburdem gloriosi Regis Karoli tradidit.* Habes & in Legg. Baioar. & Ripuar. ac veteribus Formulis. *Mundualdus* in Legg. Longob. & Siculis, tutor; ubi posterior pars vocis est **wald**, potestas: pro quo Belgæ **ge-welt**. Saxonibus **gemundian**, tutari, protegere. G crebrò in I consonum abire solet: unde *jamundlingi*, pro **gemundling**; qui se bonáque sua commiserint potestati Episcopi, vel Abbatis: quod facere plerique solent, quò effugerent militiam, aliáque reip. onera. Privilegium Othonis Imp. monasteriis concessum, supplicatione Adaldagi Episcopi: *Si verò aliquis ex libertate voluerit, vel litus fieri, aut etiam colonus ad monasteria supradicta, cum consensu cohæredum suorum, non prohibetur.* Pro *mundeburde*, & *mundeburdium*, etiam legas *mandeburde*, & *mandeburgium*: nempe ut Galli pro tutela *mamburnie*: quod apud Frossardum Vol. I cap. CLV. Ac Belgis quoque tutor non solùm **momboor**, vel **momber**: sed etiam **mamboer**: unde & vulgo *mamburgus*, *mamburmus*, & *mamburnus*, pro tutore: item à *mamburnus*, *mamburnire*, pro tueri: ut apud Hugonem Florefsiensem Canonicum, in vita B. Iuettæ, sive Juttæ, viduæ Reclusæ, cap. IX †: *Timens* (pater Juttæ) *ne pueros contingeret exhæredari, per distractionem bonorum, quæ fiebat à matre; abstulit quidem ei filios aliquamdiu, ut rerum minus esset compos ipsa, nec vendere posset jus hæreditatis ipsorum absque conscientia* (sui patris) *qui quasi pueros manburnire videbatur.* *Murtiplo*, flos cordis, exponitur Gunthero Monacho in Histor. Constantinopolitana. De quo plura Meursius in Glossario, voce Μυρτζυφλος.

* *Scriptoribus rerum Germanicarum editis à Marquardo Frehero pag. 59.*

† *E Mso Aub. Miræi cod. edidit Bollandus in vitis Sanctorum ad 13 Ian.*

Musius, & *musio*, pro fele, quia mures captat. Nam animalculum hoc, ut *mus* Latinis, *μῦς* Græcis, ita Germanis etiam mauß, Belgis muys, Anglis a mouse: cuncta fortasse ab origine Hebræa, quia מוש recedere. Nam recedit de die, seque abdit latebris, inde proditurus de nocte. Isidorus Originum lib. XII cap. II: *Musio appellatus, quod muribus infestus fit*. Glossæ Arabicolatinæ: *Musium, cattum, ab eo, quod catat, id est, videt*. Sed de *catandi*, seu *cattandi* verbo inferiùs dicetur.

Mussum, pro sarmentis, ac virgultis, ex Germanico, ac Belgico, mutsaert. Cæsarius lib. VI Miracul. cap. V: *Cùm pauperes musso, quem de nemore collegerant, oneratos præterire cerneret, emeret ipse.*

Muta substantivè acceptum Latinobarbaris idem ac cavea, aviarium, locus quo se aves recipiunt, quandò pennas mutant. Fridericus II Imper. in prologo lib. II de Venatione: *Quædam in conservando sanas, etiam quando jam mutant pennas, ut domuncula, quæ dicitur muta*. Imò & *μοῦτα* similiter Græci: ut Demetrius Constantinopolitanus Hieracosophii lib. II cap. XLIX, & LIII; qui & *μουτάζειν* ibidem dicit, pro includere in mutam. Est verò *muta*, non à *mutando*, ut arbitror; sed à Germanico, & Belgico muyte, quod idem notat: indeque Italicum *muda*, vel *muta*, Gallicum *mue*.

Mutoninus, pro ovillus, vel vervecinus, à Gallico *muton*, vervex. Chronicon Aulæ Regiæ de Joanne Bohemiæ rege, cap. X*: *Inventa fuit quædam pellis mutonina, intus, & foris, Hebraicè conscripta.*

* *In scriptoribus rerum Bohemicarum pag.* 35. *edit. Wechel. an.* 1602.

Cap. XIII.

De cœptis ab N. Nastaid, *pro juramento per cor, sive vitam*. Naufus, *vel* noffus, *pro capulo, sive sandapila*. Nedfratres, *sive* nedfri, *vel potius* nedfyrs, *aut* nodfyrs, *pro igne, quem rustici festo S. Ioannis accenderent ad erucas fugandas*. Neufrasis, *pro capitis dolore*. Nonna, *pro sanctimoniali, seu virgine, seu vidua, seu etiam quondam meretrice: item* nonnus, *pro sancto*: nonnana, *vel* nonnanis, *pro nonna: &* nonnanus, *pro nonnus*. Notnumfti, *pro violentia*. Nusca, *pro fibula*.

Pergam ad ea, quæ incipiunt ab udarum sive liquidarum tertiâ.

Nastaid est juramentum per pectus, sive cor, vitæ fontem, ac proinde per vitam ipsam. Conflata vox est ex nast, sive naest, hoc est, proximum, & aid, sive eed, id est, juramentum. Nempe quia nihil

nihil corde, sive vitâ, propiùs hominem tangit. Legg. Alamannic. Tit. LVI, §. II: *Liceat illi mulieri jurare per pectus suum, & dicat: Quod maritus meus mihi dedit in potestate, & ego possidere debeo. Hoc dicunt Alamanni nastaid.* Interim id vocabulum vix locum meretur in glossematis, quando nuspiam reperias usurpari, ut Latinum.

Nausus capulum notat ligneum, sive, ut Martialis vocat, spondam Orcinianam. Gloss. *Nauso, sarcofago ligneo.* Et ita (ut Lindebrogio monitum) Codd. veteres. Gregorius Turonensis de Gloria Confessorum: *Sancta corpora pallis, ac nausis, exornata.* Quia verò A V in O abire solet, eò & *nossus*, dixere. Lex Salica Tit. XVII. §. III: *Si quis mortuum hominem, aut in nosso, aut in petra, quæ vasa ex usu sarcophagi dicuntur, super alium miserit, IID den. qui faciunt sol. LXIIS culpabilis judicetur.* Et Tit. LVII §. IV: *Siquis hominem mortuum, aut in nosso, aut in petra, miserit, ICCCC den. qui faciunt solid. XXXV, culp. jud.*

Nedfratres legas in Synodo à S. Bonifacio, & Francorum episcopis, habitâ tempore Carolomanni, anno IↃ CC XLII†: *Sive illos sacrilegos ignes, quos nedfratres vocant.* Sic editum à Pythœo: sed in glossario habet *nefratres:* ac monet, pro eo in Tomis Conciliorum, item in vita S. Bonifacii, ac in Burchardo, legi: *Sive illos sacrilegos ignes, quos nedfri vocant.* Etiam in Conciliorum Galliæ voluminibus à Sirmondo bono publico divulgatis, *nedfratres* reperio. Verùm planè adsentio doctissimis viris, qui *nedfyrs*, vel *nodfyrs*, legunt: id notat *necessarium ignem*, à nood, sive ut Anglicana profert dialectus, need, id est, necessitas, & fier, hoc est, ignis. Lindenbrogius ad leges antiquas annotavit, homines rusticos, festo S. Joannis, palo, quem è sepimento extraxissent, circumligâsse funem, ac traxisse huc illuc, donec ignem conciperent; eum stipulâ, ac sarmentis, fovisse, cineres super olera sparsisse, eò quòd putarent, hoc pacto abigi erucas: ac propterea hunc ignem *nodfir*, hoc est, ignem necessarium, nuncupâsse.

† *In Capitularibus Karolinis lib. 5 cap. 2.*

Neufrasis sit κεφαλαλγία, sive capitis dolor, si credere fas Gemmæ vocabulorum, ubi legas: *Neufrasis*, hooft-sweer. *Inde neufraticus*, hooft-sweerich. Commentum id unde sit haustum, necdum conjicere possum.

Nonna quæ dicatur, & unde sit ea vox accepta, exposui lib. I cap. V. Porrò convenit hoc nomen, tum virginibus, tum viduis, tum etiam meretricibus quondam, sed pœnitentibus. Hoc abunde ostendunt loca veterum, quæ adducam. B. Hieronymus epist. XXII

ad Eustochium de virginitate servandâ: *Quia*, inquit, *maritorum experta dominatum, viduitatis præferunt libertatem, Castæ vocantur, & Nonnæ.* Idem prologum vitæ S. Hilarionis sic orditur: *In sanctis orationibus tuis memento mei, decus ac dignitas virginum, nonna Asella.* Pelagius, Romanæ Ecclesiæ diaconus, de doctrinâ, & perfectione Sanctorum Patrum libro VII, qui est de patientia, & fortitudine, §. X: *Nonna illa, veni nobiscum ad balneum.* Ubi in Parisiana est *nonne*: sed Rosvveidus rectè vidit, *nonna* reponi oportere. Ait verò, *nonna illa*, quasi diceret, ô nonna, cujus nomen nescio, aut non occurrit, aut quod dicere nolim. Ut hic *illa* sumatur, sicuti Græci usurpant suum δεῖνα, Hebræi פלמוני *palmoni*, ut est Danielis VIII. 13: pro quo LXX φιλμωνι*. Bonifacius epist. XIX: *Si reus inventus fuerit, ut cum velata, & consecrata Domino nonna concubuisset.* Et ibidem, *Fornicantem per monasteria nonnarum.* Apud Benedictum Levitam Capitularium lib. V cap. II: *Similiter & nonnæ velatæ eâdem pœnitentiâ contineantur, & radantur omnes capilli capitis earum.* Quæ verba ex synodo à S. Bonifacio sub Carolomanno habitâ anno IↃ CC XLII. Item apud eundem cap. seq. III: *Similiter, & monachi, & nonnæ.* Quæ ex synodo Leptinensi. Paullus Diaconus in vita Mariæ Ægyptiacæ cap. XVII: *Accipe hæc nonna:* ubi sic Maria vocatur, quæ inter pœnitentes erat. Walafridus de vita S. Galli cap. XVI: *Cur filiam tuam, quam nonna illa de te concepit, & genuit, non fecisti tecum venire?* Anastasius bibliothecarius in vita S. Joannis Eleemosynarii cap. X: *Obsecro te nonna, Hac tantùm voluisti dare Christo, an aliud aliquid?* Et cap. XLVI: *Occasione nonnæ Pelagiæ, quondam meretricis.* Bandoninia de vita S. Radegundis lib. II†: *Nonnam suam Tridovigiam.* Flotilda in Visionibus: *De quo cum requisisset, audivit, quòd nonna fieri deberet.* Habes verò & νόννις vocabulum apud Xiphilinum in Domitiano. Moschopulus περὶ σχεδῶν*: Νόννα, κύρα. Nec *nonna* solùm; sed etiam, de maribus, *nonnus* dixere. B. Hieronymus epist. XLVII: *Quæ, in adulationem tui, sanctum nonnumquam coram te vocat.* Arnobius junior, (qui annis prope ducentis post ὁμώνυμον adversus nationes scriptorem claruit,) in Psalm. CV: *Si ille, qui sanctus vocatur, & nonnus, sic agit; ego quis, & quotus sum, ut non agam?* Et in Psalm. C XL: *Adulantes nobis invicem in præsenti positi, sanctos nos vocamus, & nonnos.* Regula S. Benedicti, qui anno obiit IↃ XLII†: *Priores, juniores suos, Fratres nominent: juniores autem Priores suos Nonnos vocent, quod intelligitur paterna reverentia.* Et inde Synodus Aquisgranensis, anno habita IↃ CCC XVI: *Ut qui præponuntur, Nonni vocentur,*

* Sive פלני אלמני *Peloni Almoni*, Ruth cap. 4 vers. 1. פלן *pelan*, Hispanis inde fulano.

† *Apud Surium in Vitis Sanctorum ad 13 Aug.*

* *Pag.* 93.

† *Leo Marsicanus Chronici Casinensis lib. 1. cap. 1.*

tur, hoc est, paterna reverentia. Quæ ipsa verba, præter additam interpretationem, ex hac synodo habes Additione Kapitularium I, cap. LIV. Cæsarius lib. I Miracul. cap. VII: *Hac mihi dicta sunt à nonno Frederico monacho, qui tunc præsens fuit, cùm vir sanctus ista peroravit.* Item cap. XXVII: *Et sicut mihi dicere solitus erat nonnus Conradus, senex monachus noster.* Et cap. XXXV: *Nonnus Theodericus de Lureke, tunc novitius, quondam Canonicus Bononiensis.* Adhæc lib. III cap. XXXIII: *Cùm videritis nonnum Conradum, novitium Vilariensem, dicite ei, ut caveat sibi.* Item lib. V cap. V: *Novitius iste nonnus Alexander fuit, nunc Prior in Claustro.*

Nonnana etiam, vel *nonnanis*, pro *nonna*, dixere; & *nonnanus*, pro *nonnus*. Ita apud Ansegisum in Kapitul. Karoli M. lib. I cap. XVII lemma est: *De Clericis, & nonnanis*. Ac subditur Canon: *Quod non oporteat mulieres ad altare ingredi.* Item apud Benedictum Levitam lib. V cap. LXXVIII: *Ut condignam professioni eorum custodiam habeant canonici, vel monachi, atque nonnanes, ne detur eis occasio malefaciendi, quod absit.* Similiter lib. VII cap. CCCXVI: penè iisdem verbis, quibus retulimus paullò antè ex lib. V cap. II. Sed illic *nonna*, hîc *nonnanes*. Traditiones Fuldenses lib. II, n. XXXVIII*: *Reliquiæ, quas Emhildis abbatissa donavit, & tradidit illis nonnanis.* Atque hinc Gallis *nonnains*. *Pag. 509

Notnumfti in Glossario Latino-Theotisco exponitur *violentia*. Ac in LL. Frisiorum Titulus est *de Notnumfti*. Lex verò incipit: *Siquis rem quamlibet vi rapuerit.* Lindenbrogius addit in Glossario, legi eampse vocem in Speculo Saxonico lib. I Artic. XLIII. Nam ubi Latinè est, *Violentiarum actione*, Germanicè esse, Notnumfftige klage. Et lib. III artic. I, Germanicè legi. Alle levende ding/ dat in der notnumft was/ dat schal men houeden. Ubi Latinè, *Omnia huic reatui* (violentiæ) *præsentia animalia ut decollentur.* Sermo autem est de pœna, quæ domum, & jumenta maneat, uxore alicujus, aut filiâ violatâ. Cæterùm in Lipsiensi editione anni CIƆ IƆ LXI, neutro in loco reperio nodnumftige: sed priori quidem, in nothafftige klagen: posteriori autem, bei der nothogung.

Novigildus quid, & unde sit, liquet ex iis, quæ in *Geldus* diximus, & in *Octogild* cap. proximo adferemus.

Nusca, orbiculus ille, cui hamus sive uncus immittitur. Glossar. Latinotheotiscum: *Fibula, nusca.* *Fibula* est aduncum illud, quod orbiculo immittitur: Græci περόνη vocant, quia transfigat; unde & *fibula*

 morsum

morsum dicit poëta. Belgis gespe. *Nusca* verò est ab Germanico, & Belgico, noestch, vel nusch. h. e. obliquus. Habes in legibus Angliorum, & Werinorum, Tit. VI. §. VI: *Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat: filiæ verò spolia colli, id est, murenas, nuscas, monilia, inaures, vestes, armillas, vel quicquid ornamenti proprii videbatur habuisse.*

CAP. XIV.

De cæptis ab O: qualia oberos, *pro villæ ruptura: ac pro carceris custode,* obscurio; *qui &* scurio, *vel* scurro, *dictus videtur.* Octogilt, *pro octuplici mulcta: ubi & de* niungeldo, *quasi novem geldis, seu gildis; item* angilde *pro simplici pretio;* bigild, *&* trigild, *pro duplici, & triplici geldo.* Offa, *pro loculo non dici; sed* noffo, *vel* naufo. Olca, *pro agro fœcundo.* Ordaleum, *pro purgatione per ferrum candens, vel aquam.* Ostarhalt, *pro orientalis maris sinu.*

DE incipientibus à quarta vocali nunc videamus.

Oberos habes in Legg. Longobard. lib. I tit. XXXVI. §. IV: *Si servus Regis oberos fecerit.* Quid verò sit, inde non colligas: at ex ejusdem libri Tit. XXIV Leg. V. & VI: ubi idem dicuntur *oberos*, & *curtis ruptura*. Per *curtem* intellige villam, vel hortum, more Gallico: Germani pro eo obe, vel cum spiritu hobe, quod nobis hoeve: posterior vocis pars est ros, vel ris, sive risse, quod aliis rete, h. e. ruptura; uti quod nobis rijten, id Germanis reissen, sicut Græcis ἐρέσσειν, rumpere.

Obscariones, carcerum custodes, ut glossarium exponit. Legg. Longobard. tit. LV. leg. XIX: *Caussa per sacramentum obscariorum cum actoribus finiatur.* Chronicon Sangallense lib. II de Carolo Magno†: *Dixit nominatus, non revera Episcopus, ad ostiarium, vel scarionem suum; cujus dignitatis, aut ministerii viri, apud antiquos Romanos ædilitiorum nomine censebantur.* Ac suspicatur doctissimus Lindenbrogius, eundem *scurionem*, vel *scurronem*, vocari in martyrologio veteri: ubi in vita S. Victoris legas: *Amputatum est caput ejus ab scurione.* Et post pauca: *Fecit eas incendi ante se ab scurrone.*

† Pag. 378

Octogild, vel *octogilt*, pro octuplici valore, æstimatione, mulcta: à *geldum*, seu *gildum*; de quo vidimus cap. VIII. Papias: *Octogilt, mulcta*

cta octo denariorum. Usæ Leges Longobardicæ lib. I tit. VIII, leg. I; tit. XIX, leg. VI, & XIII; ac aliàs sæpe. Similéque *novigildus*, pro novemplici valore, vel mulcta. Lex Burgundionum tit VIII §. I: *Et post sacramentum potuerit fortè convinci, in novigildo se noverit redditurum.* Et tit. IX: *In novigildo secundùm pretia à nobis constituta.* Similiter tit. XIX. §. XI, & alibi. Item in legg. Alamannicis, & Boicis. Pro eo & *niungeltum* legas. Nempe, pro variâ dialecto gentium Germaniæ, variabat hoc vocabulum. Nec compositâ semper voce usi, sed etiam partibus ejus dissolutis. Lex Alamann. à Goldasto edita tit. XLIX: *Siquis liberum de terra effodierit, quicquid ibi tulerit, novem geldis restituat.* Atque hæc de *gildi* voce cum numero octono, vel noveno. At verò etiam conflatur cum unitate, duplo, triplo. Nam *angilde, angildus*, vel *angildum*, dixere de simplici valore, ex Saxonico an, pro ein, & *gildi* vocabulo. L L. Inæ can. XX: *Si tuus geneath, id est, villanus, furetur, & aufugerit, admone eum de angelde: & si non habeat, redde tu angelde, & non sit ei in aliquo remissiùs.* Ac pluribus id probarem, nisi jam fecisset in glossario suo Spelmannus. Pro *angelde* etiam κτ̀ διάλυσιν dicitur *uno gildo.* L L. Inæ Missæ prope finem: *Siquis rectum declinet, vel aufugiat, persolvat uno gildo.* De duplo, & triplo, quod dixi, liquet ex twigild, pro duplici valore, à twi, vel twee, hoc est, duobus; & *trigild*, à tri, vel drie, hoc est, tribus. *Trigildum* habes in L L. Burgundicis tit. LXII, & L L. Alfredi Reg. Anglo-Saxon. cap. XL. item Alfredi, & Gurtranni Reg. cap. III, Juticar. lib. II cap. XCVII, XCIX, atque aliis. Atque ibidem & twiygield reperias.

Offa, vel *aufa*, vasis genus esse, ac sic usurpari in L. Salica Tit. XVII §. VIII, traditum ei, qui Clemangi glossas addidit. Sed legendum *nosso*, vel *nauso*, quod ligneum capulum notat: ut superiori cap. observatum.

Olca Gallicum: de quo sic Gregorius Turonensis de Gloria Confessorum cap. LXXIX: *Haut procul à basilica campus tellure fecundus (tales enim incolæ olcas vocant) & hic datus basilicæ sanctæ fuerit.*

Ordaleum Saxonibus, & Anglis, dicebatur probatio per aquam gelidam, vel fervidam, aut candens ferrum: de qua multa Juretus ad Ivonis epistolam LXXIV. *Ordaleum* idem, ac Germanicum, & Belgicum oordeel. h. e. judicium. Quippe probatio hæc *judicium* dicta, quòd vox illa sonat. Itaque eum, qui aquâ frigidâ probandus erat, sic adjurabant: *Adjuro te per evocationem Domini nostri Iesu Christi, & per judicium aquæ frigidæ; adjuro te per Patrem, & Filium, & Spirit. S.* &c.

&c. Candentium vomerum judicium subiit Emma, mater Regis Eduardi Confessoris: de quo Ranulphus Cestrensis lib. VI cap. XXIII: ut præteream Polydorum Virgilium, & Nicolaum Harpsfeldium; qui pleniùs de Ordaleo perscripsit.

Ostarhalt, ex German. & Dan. oost, orientale, & salt, id est, sal, salum. Ita Aimoinus lib. IV de gestis Francorum cap. XCVI. Firmat quoque Rhegino abbas, Chronicorum lib. II: *Ab Orientalis maris finit, quem illi Hosarsalet dicunt.* Ubi *Ostarsalt*, vel *Hostarsalet*, malim.

CAP. XV.

Accessum ad ea, quibus princeps litera est P. Palefredus, *vel* palfredus, *pro equo.* Pallingus, *pro palmus, apud Luitprandum vitiose scriptum videri.* Pancerca, *pro loricâ hamis consertâ.* Parcus, *pro septo.* Partica, *pro corio.* Perruqua, *pro galericulo.* Perulus, *pro unione, vel margarita.* Pinca, *pro subula.* Pitancia, *pro ciborum deliciis.* Ploum, *pro aratro biroti.* Pluslaib, *de ictu vulnus faciente, vel livorem corporis.* Prisona, *pro carcere,* prisones, *vel* prisiones, *pro captivis, sive in carcerem compactis:* prisonerius, *pro eo, qui alterum conjecerit in carcerem:* imprisonare, *pro in carcerem mittere.* Procolpus, *pro ictu.* Propina, *pro oblatione gratuita. Alamannica esse* pulepruſt, *pro vulnere ex ictu:* puleslach, *pro tumore ex eodem.*

PRoximum in literis locum obtinet P: unde quibus, ortu ipso barbaris, initium sit, nunc carptim explicabo.

Palefredus vel *palfredus*, equus; non tamen simpliciter; nec enim mansionarius, sed cursualis exponi solet: ac creditur esse à Gallico *palefroi*, unde *palefrenier*, hippocomus, equorum, ac stabuli curator. *Palefrenarius* is in Concilio Pisano II†. Sed origine est Latinum; non quidem à parandis frenis, quod est in Gallico Roberti Stephani dictionario*; sed à *paraveredus*: quâ de voce, ac eâdem de illâ *palefredi*, & aliis, dicemus in vocibus barbaris originis Latinæ. Nunc contentus ero, loco penè alieno, unicum adferre locum Guilielmi Tyrii, belli Sacri lib. XIII cap. XXVII: *Miserat prædicto nobili viro, per quendam familiarem suum, palefredum albissimum, argento ferratum, freno, & cæteris argenteis phaleris redimitum, exemeto coopertum albissimo, ut in omnibus candor niveus consonaret.*

† *Paginâ* 156.

* *Anni* 1549.

Pallingus

Pallingus dispiciendum an medio ævo dixerint. Apud Luitprandum, in Legatione ad Imperat. Nicephorum Phocam, habes †: *Residentibus nobis ad mensam sine latitudine longam, pallingi latitudine tectam, longitudine seminudam.* Equidem assentio iis, qui *pallii*, vel, quod longè malim, quadam ὑπερβολῇ, *palmi* legunt pro *pallingi*. † Pag. 99. edit. Ingolstadiensi. an. 1600.

Pancerea est illud pectoris tegumentum, quod Græci vocant θώρακα λεπιδωτὸν, vel φολιδωτὸν, Latini loricam squamis horrentem, sive ex annulis æneis aut ferreis textilem. Est ea vox ex Germanico **pantzer**, sive Belgico **panser**; pro quo & Itali *panziera*. Constitutiones Neapolitanæ lib. I tit. IX: *Præsenti lege omnibus regni nostri fidelibus prohibemus, ut nullus arma molita, & prohibita, cultellos, & enses, lanceas, pancerea, scuta, vel loricas, clavas ferreas, & etiam alia omnia, quæ nocendi magis caussâ, quàm alterius cujuscunque liciti operis gratiâ, sunt parata, secum deferre præsumat.* Et tit. X: ut *pancereas, & loricas indutas non deferant.* Turocius Chronicorum Hungar. lib. II cap. LXIV: *Habebatque Sanson sub tunica panceriam, & præ gravamine loricæ natare non poterat.*

Parcus, pro septo, à Germanico **pferch**. Belg. **parck**, vel **perk**, Anglis **parke**, imò & Gallis *parc*: unde iisdem *parquet*, Belgis **parket**. Lex Ripuar. Tit. LXXXII §. II: *Si quis peculium alienum in messe apprehensum ad parcum minare non permiserit, XV sol. culp. jud.* Lex Angliorum Tit. VII §. I: *Qui gregem equarum in parco furatus fuerit, in triplum componat.* Lex Boiorum Tit. IX cap. II §. III: *De illo granario, quod parch appellant, tribus solidis componat.* Nec tamen planè idem est, ac *mita*: de quo ejusdem tituli capite prox. *De mita verò, si illam detegerit, vel incenderit, cum III sol. componat.* Interim res sunt vicinæ: de quo libro seq. Usus & *parci* voce Eduardus Rex LL. cap. VII: *De bosco, de prato, & aquis, & molendinis, parcis, vivariis.*

Partica, βυρσίνη, Corippo. Idem arguit vetus Juvenalis scholiastes, cùm, quod poetæ est *pauper lorum*, explicat *corrigiam particam*. Atque hîc ad oram codicis sui adscripserat Josephus Scaliger, inde dici *particarios*. Est verò *partica* ex barbaro vocabulo *partus*, significante *corium*. Auctor Hermeneumatum: *Culeus, tunica ex partu in modum eronis facta.*

Perruquam vocant vulgò, quæ *capillamentum* Suetonio in Caligula cap XI: *Ganeas, atque adulteria, capillamento celatus, & veste longâ, noctibus ambiret.* Item *galericulus* eidem in Othone cap. XII: *Galericulo capiti, propter raritatem capillorum, adaptato, & annexo, ut nemo dignosceret.* Tertullianus de cultu feminarum cap. XII: *Affigitis præterea nescio*

quas enormitates futilium, & textilium capillamentorum; nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis, & operculum verticis; nunc in cervice retro suggestum. Designat idem Valerius Flaccus in VI Argonaut.

Tenuia non illum candentis carbasa lini,
Non auro depicta chlamys, non flava galeri
Caesaries, pictoque juvant subtemine braccae.

Et Hieronymus ad Marcellam: *Quae capillis alienis verticem struunt.* Venustè ejusmodi galericulum, quia ex pelle erat, cui adsuti erant capilli humani, calceo compararunt homines festivi: unde & jocus iste apud Martialem lib. XII epig. XLV: ubi utentibus eo ait esse *caput calceatum.* Quasi galericulum illum Belgae dicerent hooft-schoene; ut chirothecas nuncupant hant-schoene. Epigramma hujusmodi est:

Hedinâ tibi pelle contegenti
Nudae tempora, verticemque, calvae,
Festivè tibi, Phoebe, dixit ille,
Qui dixi caput esse calceatum.

Perulus, pro *unione*, vel *margaritâ*, sive (ut Persius vocat sat. II) *conchae baccâ*, legas apud veterem Persii interpretem. Mirum verò, nec eo, literato hoc seculo, abstineri à Josia Quercetano lib. I de veterum medicina, atque aliis. Vox est ex eo, quòd Germani dicant perle; imò & Galli, gentesque aliae. Quorum exemplo Matthaeus Parisius *perlam* vocat non in Historia solùm ad an. cIↃ CC LIV; sed etiam in vita abbatis Guarini: *Innumerabili margaritarum, sive perlarum ordinatâ positione.* Similiter S. Odericus de Foro-Julii, Peregrinationis suae cap. primo, §. IV: *Portant, super capita sua, fasciola aurea de perlis preciosis.* Et cap. II §. IX: *Illic* (in regno Mobar) *tot bonae perlae reperiuntur, sicut in aliqua parte mundi.* Item cap. III, §. XIII: *Rex istius terrae bene trecentas perlas in collo suo portat.* Et paullò pòst: *Dicitur, quòd Rex plures habeat pretiosas gemmas, & perlas, quàm aliquis in hoc mundo.* Item Marchisinus de Baiadon, in Appendice, quam Oderico addidit: *Istud autem galerium* (capitis est tegumentum) *prout audivi à fratre Oderico, ex gemmis, & perlis pretiosis, factum est, & plus valet, quàm tota Marchia Tarvisina.*

Pinca Italis subula, vel graphium. Pincis ejusmodi interfectum esse S. Felicem Nolanum, atque inde *Felicem in Pincis* nuncupari, legas apud Jacobum de Voragine, nec non Petrum de Natalibus. Quibus faciliùs fides haberetur, si tale quid vetustiores de tam vetusto martyre prodidissent. Sanè ex antiquis, qui graphiis discipulorum

lorum periisse referantur, non alii nunc animo occurrunt, quàm hi duo; Cassianus, cujus memoria celebratur XIII Augusti, & Joannes Erigena, sive Scotus, Caroli Calvi Imp. æqualis: de quo id ex Matthæo Westmonasteriensi, & Guilielmo Malmesburiensi, prodebamus Historiæ Pelagianæ lib. VII Parte IV*. *Pag. 741 & 742.

Pitaucia, vel potiùs *pitancia*, à Gallico *pitance*, pro obsonio, vel lautiori ferculo. Sic usurpat Cæsarius Haisterb. lib. VIII Mirac. cap. XI: *Omnes pitancias sibi appositas recusabat*. Sermo est de pisce, quem Abbas miserat. Pro eo *pictantia* est lib. VIII cap. XCIV. At aliud *pitacium*, & *pitaciolum*, ex Græco πιττάκιον; de quo inferiùs.

Ploum est aratrum duas habens rotas, à Longobardico, ut videtur, plo; quod integrius Saxonibus plog, Germanis pflug. Quæ aratrum notant. Dani hodiéque plowen appellant. Utuntur Leges Longobardicæ lib. I Tit. XIX L. VI: *Siquis ploum, aut aratrum alienum, iniquo animo scapellaverit, componat solidos quatuor; & si furatus fuerit, componat in octogild*. Quem locum mirificè in glossario adducit Clemangis editor. Nam pro *ploum* scribit *pralonum*, ac *capellaverit* pro *scapellaverit*. Quod verò dixi de rotis duabus, id glossis comprobatur: in quibus est: *Ploum, quod habet duas rotas*. Ac Plinius lib. XVIII cap. XVIII, varia vomerum genera ait: *Galliæ verò addiderunt rotulas, quod genus vocant plammorati*. Ita quoque est in antiqua editione Parmensi an. CIↃCCCCLXXVI. Sed Glareanus, comment. in Cæsarem, legere jubet *plugrati*, ex pflug, aratrum, & rat, h. e. rota. Martinio in Etymolog. *ploamrati* videtur ex plo, aratrum, am, ad, rat, rota.

Plustaib Germanicum ex bloß, nudum, & laib, corpus: de ictu, unde in ipso corpore vulnus vel livor existat: ut Longobard. Legg. lib. I Tit. VIII Leg. XXIV: item de spoliis corporis, quod armis vestibusque exuitur, ac nudum exin relinquitur: ut in ejusdem libri tit. IX leg. III.

Prisona, carcer; qui *prison* Gallis, & Anglis. Video, esse, qui ex *prehensus* dicant esse *prensus*, à prensus *prins*, ex hoc *pris*, & *prison*. Sed quia hoc etymon longè adeò arcessitum, illi in iis, quæ potiùs originis barbaræ videantur, adsignavimus locum. *Prisonam*, pro carcere, dixit apud Matth. Paris. Joannes III Angliæ rex in Charta sua ad an. CIↃCCXV: *Si non habeat, unde redimi possit, jaceat in prisona nostra, per annum unum, & unum diem*. Inde *prisones*, captivi, in carcerem conjecti. Idem Parisius in literis Comitis Richardi ad an. CIↃCCXLI: *Videlicet quòd redderet prisones captivatos*. Pro eodem *prisionem* ait Beka in Chronicis

non semel. Ut in Conrado Episcopo XXII: *Quem cum aliis captivis, à prisione solutis, remisit ad civitatem propriam.* In Hereberto episcop. XXVI: *Audiens pracordialem sororium suum in prisione detentum.* In Theoderico, episc. XXXI: *Quem Theodericus Comes jussit extemplo per Henricum Grus* apprehendi, ac in prisone carceris districtissimè catenari.* In Wilbrando epist. XXXV: *Et per breves inducias à prisone demissi.* Est & in Stilo Antiq. Parl. cap. XIX: *Item cùm aliquis propter injuriam per ipsum commissam est condemnatus in aliqua pecunia summa Regi, & parti: & dicitur, quòd tenebit prisionem, donec parti satisfecerit de parte ipsum contingente.* Hinc *prisonerius*, pro eo, qui ob debita, vel aliud, aliquem in carcerem compingi curat. Carolus VIII Gall. R. Edict. de Appell. Relat. † *Si verò materia persona detentionem requirat, prisonerii appellantes unà cum chargiis, & informationibus, ad curiam superiorem, ut procedatur ad ulteriora, sicut rationis, adduci mandabuntur.* A *prisona* quoque est *inprisonare*, pro in carcerem mittere. Est apud Matthæum Parisium, in charta libertatum à rege Joanne concessarum, ad ann. CIↃ CC XV: *Nullus liber homo capiatur, vel imprisonetur.* Item in Additamentis Matthæi Parisii: *Iustitiarium suum, quem tenebant imprisonatum.*

* *Mallem dixisset,* Gruem. *Nam Belgis dicebatur* Craen: *ut videmus ex Chronicis Belgicâ perscriptis linguâ.* Craen *verò Latini* grus.

† *Pag.* 202

Procolpus, ictus, contusio, vulnus; à *colpus*, quod à Gallico *coup*. Lex Ripuaria tit. LXXVII: *Si procolpus ei excesserit, & eum interfecerit.* Gallicum *coup* fortasse est à κοπὴ *incisio, contusio:* quod à κόπτω, *seco, saucio, vulnero.*

Propina, quod ab dignitate auctis Ecclesiastica sponte datur curiæ Romanæ. Germanis eam vocem tribuit Nicolaus de Clemangis libro de annatis non solvendis *: *Et talis oblatio, & gratuita datio, juxta vulgare Italicum dicta fuit* SERVITIUM, *& secundùm Alemannos,* PROPINA *dicitur.* Sed de hoc pluribus lib. seq.

* *Pag.* 84. *b. edit. Leidensis an.* 1613.

Pulepruſt, & *puleslach*, legas quidem in Legibus Alamannicis, & Bavaricis: sed quò Latina Germanicis reddantur. Ut penè iisdem verbis in Alamann. tit. LXV §. VII, & Boiorum tit. III cap. I §. IV: *Si brachium fregerit, ita ut pellem non rumpat, quod Alemanni* PULEPRUST *dicunt.* Item iisdem prope verbis Alemann. tit. LIX, §. I. & Boior. tit. III cap. I. & tit. IV. §. I: *Siquis alium per iram percusserit quod Alemanni* PULESCHLAG *dicunt.* Est verò in utroque prior compositi pars puple, seu bule, tumor ex percussione; unde pulen, bul-puplen, tuberare, protuberare. Posterior pars in priori pruſt, *ruptura:* in altero schlag, ictus, percussio.

CAP. XVI.

CAP. XVI.

Barbara inchoata à Q solùm attinguntur, quia fere omnia originem habeant Latinam. E cœptis ab R hæc memorantur. Rabiola, *de quibusdam ciborum deliciis.* Racimburgi, *pro judicibus, qui Comiti in tribunali adsiderent.* Rasta, *pro certâ itineris mensurâ.* Rauba, *vel* raupa, *pro veste.* Rauseus, *pro sarmentitius.* Reburfus, *pro crispus, ut* reburſio, *pro* criſpatio. Regardator, *pro eo qui studiosè aliquid curat.* Reipus, *pro pretio, quod viduæ datur connubii causſâ.* Rhedo, *pro iis, quæ ad mulieris cultum faciunt.* Ribaldus, *pro nebulone.* Riga, *pro vectigalis genere.* Roalia, *pro genere lintei pretiosi.* Roba, *pro vestimento.* Roberia, *pro raptu.* Rocha, *pro rupe.* Rocus, *vel* roccus, *pro tunica.* Rochetum, *pro eodem. Item* ruchus, *ac fortasse* ragus, *&* rachana, *&* froccus. Rodaticum, *vel* rotaticum, *pro foragio, sive jure ex vino minutatim divendito.* Romscot, *pro denario ex Anglia à qualibet familia Romam mitti solitâ.* Rotta, rutta, *vel* ruta, *pro globo, seu miltitudine hominum.* Rumbula, *fœdum in anus convitium.* Runcinus, *pro canterio: uti* averius, *de equo jugali.* Ruoda, *pro mulcta cxx solidorum.* Ruptarius *fortassis pro equite.*

SExtum, & decimum in literis Latinis locum vulgò Q sibi vindicat. Est tamen eadem litera, ac C: unde eâ uti noluit Licinius Calvus. Sanè olim sonus idem; & videmus, in compositis promiscuè sumi: quâ de re abunde diximus lib. I de Arte Grammatica, cap. XVIII, & alibi eopse opere. Atq; ab hac caussa est, quòd hîc qualis qualis quidem numerus sit barbarorum, quæ originem ducant à Latinis, vel Græcis: at exiguus prorsus illorum, quæ, barbara ipsa, ortum quoque trahant à barbaris. Quale, ut puto, *quarelli,* vel *quarelli.* Sic dicuntur majores sagittæ, quæ & Anglis quarells. Matthæus Parisius Historia Angl. ad an. CIↃ CC LIV: *Tuleruntque aliqui regiorum nunciorum, in argumentum fidei, & veritatis, mira spicula magnitudinis (quarellos vocant) ab arcubalistis trajecta.*

Sunt & alia ejus generis: sed, ut dixi, longè paucissima. Quare ad liquidarum quartam, quæ proxima est, accedo.

Rabiola, quædam ciborum deliciæ: fortasse sic dictæ quasi *ribiola,* ut signentur uvæ crispæ, quæ Italis *ribes,* Belgis aelbesien, h. e. nobiles

biles baccæ. Giraldus, archiepiscopus Burdegalensis, epistolâ de crudelitate Tartarorum †: *Paternorum bibi vina, rabiolas, & ceratia, & alia illecebrosa, comedens.*

Racimburgi, vel *rachimburgi*, vel *racinburgi*, aut *rachinburgi*, erant judices, qui Grafioni sive Comiti ad judicandum adsiderent *. Lex Salica tit. LII. §. III: *Tunc grafio congreget secum septem rachimburgios*. Similiter paullò pòst: *Statim rachimburgii pretium adpretiatum, quantum debitum, quod debet, valuerit, de fortuna illius tollant.* Item tit. LIX. *Siquis ad mallum venire contemserit, &, quod ei à rachimburgiis judicatum fuerit, implere distulerit.* Et seq. *Si adhuc tunc rachinburgii despexerint, nec legem dicere voluerint.* Item L. Ripuar. tit. XXXII §. II: *Cum tribus rachimburgiis in arraho tollant.* Et tit. LV. Apud Benedictum Levitam lib. V cap. XIV. Capitul. Pipini tit. VI: *Si caussâ suâ ante ipsum Comitem fuit, & ante racimburgos.* Incertus primâ formularum veterum †: *Dum hac caussa apud ipsum Comitem, vel ipsos racimburgios, diligenter fuit inventa, vel inquisita, & legibus fuit definita.* Item Variarum formularum XXVI, sive postremâ, quæ inscribitur, Cautio de infracturis *: *Exinde ante illum Comitem judicare fecistis: & ego hanc caussam nullatenus potui denegare. Sic ab ipsis racimburgiis fuit judicatum.* Traditiones Fuldenses lib. II num. XXXVIII †: *Totum, & ad integrum tradiderunt coram testibus, & regimburgiis.*

Rasta, quod Græcis σταθμὸς, Latinis mansio, propriè itineris tantum, quantum absolvitur, priusquam quiescas; à Germanico rasten, pro quo alii rusten, h. e. *quiescere*. Unde & raste, pro penso; & Belgis etiam raste, pro ruste, quies, remissio, otium. Ac id esse *rasta*, monitum etiam Josepho Scaligero in V de Emendatione Temporum. Cui prævivit in eo B. Hieronymus in Joëlem: *Vnaquaque gens certa viarum spatia suis appellat nominibus. Nam & Latini mille passus vocant, & Galli leucas, Persæ parasangas, & rastas universa Germania.* Joannes de Thwrocz in Chronicis Hungaricis cap. XII: *Hæc civitas* (Tulna) *nostro ævo ducatui Austriæ subjecta est; & tres rastas distat à Vienna.* Valde affine est Græco vocabulo ῥαστώνης, quod interdum significat otium, & animi relaxationem.

Raupa, vel *rauba*, generatim signat vestimentum, atque adeò omnem supellectilem. Est à Gallico *robbe*, quod notat vestem, ac sæpe togam, vel tunicam. Marculfus Formularum veter. lib. I. num. XXIX: *Quasi vos, nullâ manente caussâ, in via adsalissetis, & graviter livorassetis, & raupa sua in solidos tantos eidem tulissetis, vel post vos retineatis indebitè.*

† *Apud Matth. Parisium ad ann.* 1243.

* *Suspicor, quia T ante I vulgò pronunciari solet, ut C; quomodo* justicia *dicunt pro* justitia; *etiam* racimburgos *obtinuisse pro* ratimburgus: *conflatâ voce ex* rat, *vel* rath, *consilium, &* burg, *arx, oppidum. Quomodo* racimburgus *sit consiliarius burgensis, sive Senator, aut judex civitatis.*

† *Pag.* 196 *edit. Parif. sive Bignoniana.*

* *Edit. ejusdem pag.* 413.

† *Pag.* 509

indebitè. Ac prope eadem verba habes ejusdem libri formulâ XXXVII. Legas quoque in Legg. Alamannicis Tit. XLIX: *Siquis hominem occiderit, quod Alamanni mortaudo dicunt, IX VVeregildus eum solvat, & quicquid super eum rauba, vel arma tulit, omnia sicut furtiva componat*. Quibus locis per *raupa* vestimenta inter alios etiam intelligit Ludovicus de la Cerda Adversariorum Sacrorum cap. CXXII num. X. Interim *rauba* etiam notat spoliationem, raptum, ereptionem; à Germanico rauben, hoc est, rapere. Liquebit hoc ex iis, quæ inferiùs in verbo *raubare* dicemus.

Rauseum, sarmentitium. Nempe veteres Germani raus dixere, quod nunc Belgæ rijs, hoc est, virga, surculus, sarmentum. Uti verò *surculus*, quia surgat ex arbore (non, quod Festus credidit, à *surus*, unde *surulus* veniret) ita & rijs à rijsen. h. e. surgere, oriri. Jonas abbas in vita S. Wulfranni, Archiepiscopi Senon. *Locorum palustrium, quæ plena erant longissimis rauseis virgultis*.

Rebursus, crispus, retrorsum iens: *reburſio*, crispatio, itus in contrarium: à Gallico *rebours*, retrorsum, in contrarium. Chronicon Beccense*: *Antequam Hermanni, duce VVilhelmo, Angliam debellarent, fuit in Neustria (quæ nunc Normannia vocatur) vir egregius, nomine Gislebertus, genere, & nobilitate præclarus; qui ab habitudine capillorum primus Crispini nomine dicitur insignitus. Nam in sua primæva ætate habebat capillos crispos, & rigidos, &, ut ita dicam, reburſos, ad modum ramorum pini, qui semper tendunt sursum: quare cognominatus est Crispinus, quasi crispus pinus. Quam capillorum reburſionem videmus adhuc iis, qui de ipsius Gisliberti genere descendunt. Vnde & ipsi eodem cognomine à cæteris Normannorum filiis dirimuntur*. Sed quod à pinûs similitudine putat esse *Crispinus*, id ridiculum est. Ut enim à *Longus*, *Longinus*; ab *Augustus*, *Augustinus*; à *Iustus*, *Iustinus*; à *Macer*, *Macrinus*: sic à *Crispus*, *Crispinus*. Apud Persium mentio Crispini. Et quis Crispum Sallustium nescit?

* *Apud Ludovicum de la Cerda Adversariorum Sacrorum cap. 184. num. 27.*

Regardator, observator, curator, à Gallico *regardeur*, inspector, ἐπίσκοπος: uti hoc à *regard*, intuitus, observatio, cura: unde & *regarder*, oculis intentis obtueri, introspicere, perspicere. Et *regardi*, & *regardatoris* vocibus, usus Joannes Angliæ Rex in libertatibus Forestæ, apud Matthæum Parisium ad an. CIↃ CC XV: *Regardatores nostri eant per forestas ad faciendum regardum*. Et mox: *Fieri debet regardus de tertio anno in tertium annum*.

Reipus, vel *reippus*, quid sit, docet Lindebrogius his veteris glossarii verbis: *Reipus de sponsalitiis viduarum. Pretium emtionis viduæ matri-*

monii

monii causâ. Lex Salica tit. XLVI §. II: *Si verò ista non fecerit, & sic eam acceperit, ille cui reippus debetur, IID den. qui faciunt sol.* LXIIS *culp. jud.* Et §. seq. *Si autem, quæ superius diximus, omnia secundùm legem impleverit, & tres solidos, & denarium ille, cui reippus debetur, acceperit, tunc eam legitimè accipiat.*

Rhedo quid sit, indicant hæc verba in legibus Angliorum, & Werinorum, hoc est, Thuringorum Tit. VII §. III: *Qui ornamenta muliebria, quod rhedo dicunt, furto abstulerit, in triplum componat, delaturam* XII *sol. & in freda similiter. Rhedo* igitur est mundus, sive ornatus muliebris: à quo *In mundo esse* Plauto † dicitur, quod semper est in promptu *: quia nempe (ut quidem Petrus Victorius † conjectabat,) sexus ille sequior semper ornatum suum soleat habere ad manus. Estque *rhedo* similiter à rath, sive, ut Belgæ scribunt, raed: non quatenus ea vox significat consilium: sed prout signabat olim facultates, vel quod in usum aliquem reponimus: unde obtinet, te raede houden, conservare in certum usum, & composita, voor-raet, provisio, penus; huys-raet, supellex; quæ similiter ab usu, *utensilia.*

† *Asin. act. 2 sc. 2. Epid. act. 5. sc. 1.*
* *Festus*
† *Lib. 8 Var. Lect. cap. 10.*

Ribaldus, pro vili, nequam: ut vulgò Germ. & Belg. rabaut. Ubi Thomas Cantipratanus, rerum Germanicarum scriptores, ac Matthæus Parisius, cùm alibi, tum ad an. CIↃ CC LI *: *Confluebant ad ipsorum consortium fures, exules, fugitivi, excommunicati; quos omnes RIBALDOS Francia vulgariter consuevit appellare.* Habes & in Albigensi Historia cap. XV †, & LXXIII *.

* *Paginâ 823. edit. Londin. an. 1640.*
† *Pag. 44.*
* *Pag. 254*

Riga, vectigalis genus. Marculfus monachus lib. II, formula XXXVI: *Exinde solvere nec tu, nec tua posteritas, nobis, nec heredibus nostris, ——debeatis; nisi tantùm, si ita vult riga.* Sic in Vett. etiam Formulis legas: *In ea ratione, ut riga, & alios reditus terræ, persolvam.* Ac alibi item. Censeo, propriè notare ordinem publicum, quò decurrit tributorum solutio: à Germanico rige, vel reige, quod notat seriem, ordinem, nexum. Belgæ dicunt rijge, & rije: ut cùm ajunt, op een rije, h. e. *ordine, ad amussim.* Ejusdem originis est rijgen, fasciâ aliquid, sive tæniâ, ordine nectere. Unde rijg-sweert, gladius zonæ annexus. Videtur esse *parazonium* Martialis lib. XIV epigr. XXXII, ubi *militiæ decus* appellat.

Roalia puto lintei pretiosioris genus esse, fortè ita dictum ob excellentiam, quando *rojal* Gallis regale. B. Odoricus Peregrinationis suæ cap. II: *Tunc ego Fr. Odoricus de Foro Iulii, audiens, felices Fratres ex hoc mundo per martyrium migrâsse, & illuc veni, & apertis sepul-*

chris suscepi ossa eorum humiliter, & devotè, & pulchris roaliis involuta corpora in Indiam superiorem ad unum locum Fratrum nostrorum, cum uno fratre socio, & famulo, portavi.

Roba, vestis, à Gallico *robe*; quod idem notat: sed solet *roba* dici de pretiosiori veste. Matthæus Parisius in Henr. I ad an. CIↃC XXXIV: *Rex novam robam de scarleto sumens*. Idem similiter in Henrico III ad an. CIↃ CCXLVIII. Verba jam cap. VI adduxi in *Escarletum*.

Roberia, raptus, ut Belgis rooberie, in Assisis Henrici II Clarentonæ editis. Verba cap. XII in *Murdrum* adferebamus. Matthæus Parisius in Henrico III ad an. CIↃ CC LXVII†: *Ne ampliores roberias, & damnationes facerent*. Et non multò pòst*: *Discurrentes circumquaque faciunt roberias multimodas ex parte Regis*. † Paginâ 1003. edit. Lond. an. 1640. * Pag. seq.

Rocha, rupes, à Gallico *roche*; quod idem signat, uti Italis *roccia*. Antoninus Florentinus Chronic. tit. XIX cap. I. §. I: *Dictus autem Conradus videns, quòd non proficeret, se ad mandatum ejus reddidit, & omnes munitiones, & rochas, domino Papæ resignavit*. Legas & in Chemiæ scriptoribus; ut *alumen rochæ*, apud Diodorum Euchyonem lib. I cap. XVII, & alibi crebrò; item Heliam Monachum de lapide philosoph. Belgæ rotse, vel rootse, dicunt; ac posteriores Græci similiter ῥόγζα: unde in Glossis Græcobarbaris ῥόγζα exponitur πέτρα, ἢ τόπος πετρώδης.

Rocus, *rochus*, vel *roccus*, pro tunica, ex Germanico rok. Ludovici Addit. I. cap. XXII: *Femoralia duo paria, roccum unum, pelliceas usque ad talos duas*. Chronicon Sangallense de vita Karoli M. lib. II: *Karolus habebat pellicium berbicinum, non multum amplioris pretii, quàm erat roccus ille S. Martini*. Legas & apud Eckehardum in casibus Monasterii S. Galli cap. X, XIV, XV. Item apud Helgaldum in vita Regis Roberti: *Exuens se vestimento purpureo, quod linguâ rusticâ dicitur rocus*. A *rochus* verò *rochetum*. Ceremoniarum lib. I cap. IV: *Vtuntur croceis obscuris, & subtus parvo caputio supra rochetum*. Et cap. VI: *Cingulo rubeo, cum aureis fibulis, birreto rubeo, & demum mundo nitidoque rocheto*. Ac alibi in iisdem libris sæpe. Cæterùm multi sonum literarum A, O, V, confundunt. Sic *mater* iis sonat, ut *moter*; unde Germani mutter, Belgæ moeder. Itidem pro *roc*, vel *roch*, dixere *rac*, vel *rach*, vel *rag*: aliqui item *rug*, vel *ruch*. A posteriori est, quòd pro *rocus* reperias *rucus*: quod & ad Græcos derivatum. Nam ῥοῦχα dicitur Codino†, & Nicetæ*. Etiam ῥουχεῖον idem Codino: uti *vestiarium* ei ῥουχαρεῖον. A rag verò est *ragus*. Ut L. III Cod. Theod. de habitu, quo uti. *Intra urbem Romanam nemo vel ragus, vel tzaucis utatur*. Ubi *ragis* inter- † De offic. Constant. cap. 3, & 6. * In Andronico lib. 2.

pretor *roccis*, sive tunicis. Nisi *raga* usurpatum pro *bracha*: quando ῥάκη, & βράκη, ajunt Græci: & uti hic *tzanga*, & *raga*, ita *tzanga*, & *bracha*, junguntur leg. XI ejusdem Tit. *Usum tzangarum, atque bracharum, intra urbem venerabilem nemini licet portare.* Hæc opinio fuit doctissimi amici nostri τοῦ μακαρίτου Joannis Meursii †. Utcunque est, caussam non video, cur, cum altero viro eruditissimo *, in priori Theodosiani codicis loco pro *ragis* legamus *ruchis*. Ut verò pro *rocco*, *racha* quoque dixisse arbitrer, etiam illud facit, quòd *rachana* pro vestis genere legam; nempe, ut puto, ab eadem, ac *ragus*, sive *roccus*, origine. Gregorius Magnus lib. IX epist. ult. quæ ad Barbaram, & Antoniam: *Xenium vestrum duas racanas, quas de labore vestro esse mandâstis, libenter accepi. Sed tamen cognostis, quia non mihi mandatum credidi. Nam vos de labore alieno laudem quæritis, quia fortasse adhuc ad fusum manum nunquam misistis.* Alibi etiam in iisdem epistolis usurpat. Uti & Ennodius Ticinensis lib. IX epist. XVII: *Lanam, & racanas, cujus vos volueritis coloris, rubei, aut fusci, mihi sub celeritate dirigite.* Item habes apud Anastasium Bibliothecarium: inque vita Joannis Eleemosynarii; tum *rachanas* †, tum *rachanallas* * legas. Doctissimus Sirmondus credebat, *rachanas* Ennodio esse calceamenti genus: quod non arbitror. Dispiciendum verò, an non ejusdem, ac *roccus*, originis sit *froccus*: ubi vocalis *o* manet, sed *f* præmittitur: uti *b*, quando, ex multorum opinione, à ῥάκος fit βράκος; inde *braca*, vel *bracca*. Est verò *froccus* apud Ingulphum Sax. in Historia Croiland. Imò & Londinenses baiuli lineam vestem cæteris superinductam *froc*, & *floc*, nuncupant: uti Henrico Spelmanno, Anglo Equiti, monitum in Glossario †.

† In Gloss. voce ῥάγα.
* In Gloss. Legg. Antiq.
† Cap. 26.
* Cap. 20.
† voce Frocca.

Rodaticum, vel *rotaticum*, Gallicè nunc *rouage*. Vectigalis est genus ex vino divendito. Sanè idem est ac *foragium*; quod hodiéque sumitur pro jure ex vino minutatim vendito. Utrumque habes tum in diplomate Dagoberti Regis; ubi, de mercatu S. Dionysii agens, varia refert genera tributorum: tum item de eodem mercatu in præcepto confirmationis Pipini Regis. Verba, quia varia adeò tributorum genera referunt, adscribi merentur: *Nec de navigiis, nec de portibus, nec de carnis, nec de saumis, ullum teloneum, vel foraticum, seu rotaticum, vel pontaticum, vel portaticum, vel salutaticum, seu cespitaticum, sive mutaticum, vel aliquam exactionem, aut consuetudinem exigere.* Nec multum abeunt illa Caroli M. in privilegio apud Aimoinum lib. V cap. I: *Neque teloneus exigatur, nec de navale, nec de carale, neque de saumis, neque de trana evectione, nec rotatico, nec pontatico, nec pulveratico,*

nec

nec cispitatico, nec ulla redibitione, quod fiscus noster exinde poterat sperare. Item legas apud Benedictum Levitam Capitularium lib. VI cap. CCXIX: *Ut nullus homo præsumat teloneum per vias, nec per villas rodaticum, nec pulveraticum recipere.* Et in formulis veteribus incerti scriptoris, num. XLV*: item Ivonis Decret. lib. XVI. cap. CCCVI, ac tit. x Leg. Munic. S. Severi. *Pag. 270 edit. Parif. Bignoniana.

Romscot vox Anglica est conflata ex Rom, sive *Roma*, & vocabulo à Saxonibus accepto scot, (Galli pro eo *escot*) hoc est, vectigal, aut symbolum. Usurpat Matthæus Parisius in vita Offæ secundi: *Hoc quoque sciendum est, quòd Offa Rex magnificus, tempore quo B. Petri vicario, Romanæ Urbis pontifici, redditum statutum, id est, Romscot, de regno suo concessit.* Quantum id precium fuerit, liquet ex iis, quæ antea dixerat: *His igitur auditis rex, quid dignè tantæ benignitati compenset, secum studiosè pertractat. Tandem, divinâ inspirante gratiâ, consilium invenit salubre, & in die crastina, scholam Anglorum, quæ tunc Romæ floruit, ingressus, dedit ibi ex Regali munificentia, ad sustentationem gentis regni sui illuc venientis, singulos argenteos, de familiis singulis, omnibus in posterum diebus, singulis annis.* Item iis, quæ pòst subjungit de munificentia regis Offæ erga monasterium S. Albani: *Quæ* (Ecclesia) *tantâ libertate privilegiata refulget, ut ab Apostolica consuetudine, & redditu, qui Romscot dicitur Anglicè, denarius Sancti Petri Latinè: cùm neque Rex, neque Archiepiscopus, vel Episcopus, vel Prior, aut quilibet de regno, vel in regno, ab illius solutione sit immunis, ipsa quidem Ecclesia, quæ basilica S. Petri dicitur, sola quieta est.*

Rotta, rutta, vel *ruta*, manus, vel globus hominum, idem ac *schara*. Guilielmus Brito in Philippidos libris:

Hac ex parte Comes Robertus mansit, & hæres
Hugo novi castri, Simon, & rotta Cadoci.

Et lib. VII: *VValtersis Legio, numerosaque rotta Cadoci.*

Ac similiter antea eopse libro: ——*Tecum Lupicaria rutta*
Fac eat.

Sic enim rectè ibidem emendavit ὁ μακαρίτης amicus noster Joannes Meursius †. Vulgò editum *rupta*. *Lupicaria* verò *rutta* vocatur ei à Lupicaro, quem inter præfectos militares numerat libro seq. Usurpat quoque Guilielmus Neubrigensis lib. II cap. XXVII: *Stipendiarias Bribantinorum* * *copias, quas rutas vocant.* Cæsarius lib. II Miracul. cap. II: *Prædonibus, quorum multitudo rutta vocatur, se conjunxit.* Et lib. XI cap. LIII: *Multitudini prædonum, quæ rutta vulgò dicitur, se associavit.* Matthæus Parisius in Richardo I, ad an. CIↃ CXCVI: *Qui*

† In Glossario, voce ῥοῦπα.
* Alii, Brabantium.

duces fuerunt caterva, quàm ruttam vocamus. Neque nescivere Græci. Nicetas in Balduino Flandro: *Μοῖραν, ἣν ῥοῦταν ὀνομάζουν. Turmam, quam rottam vocabant.* Est verò *rotta*, vel *rutta*, à Germanico rotte: quomodo dicimus, een rotte soldaten; item rotten, congregari. Videri autem possit *rotte* esse ex eo, quòd & Germanis *rot* idem ac *rota* Latinis. Nempe à rotunditate fuerit; quomodo dicitur *globus hominum.* Sanè Scaliger ad Varronem censet, *turma* similiter esse à τύρμος, rotunditas. Nec tamen de istiusmodi conjectura cum quoquam contendero. Eoque, communiorem secutus opinionem, in iis, quæ originis sunt barbaræ, reposui.

Rumbula, convitium in anus decrepitas, & fortasse deliras, vel infames. Cæsarius lib. VII Miracul. cap. XLV: *Vt quid hic stat vetus hac rumbula?* Ac paullo pòst: *Quia domina illa, nomine eam designans, vocavit me veterem rumbulam, semper misera erit, quoad vivet.*

Runcinus idem ac equus spado, sive canterius. Bernardus Clarævall. in vita S. Malachiæ cap. XX: *Runcinus durè portans.* Matthæus Pa-
† Pag. 116 risius in vitis XXIII Sancti Albani Abbatum †: *Iuravit idem Abbas*
vers. 14. *Guilhelmus, se centum equos uno anno in diversis partibus Abbatiæ, quorum alii erant manni, alii runcini, alii veredarii, alii verò averii.* Ubi de mannis, & veredariis, res est manifesta: non item de runcinis, & averiis. *Averii* sunt equi jugales, plaustris, vel aratris juncti, à Gallico *ouvrir.*
* Pag. 424 Sic usus Rogerus Hovedenus in Richardo primo ad an. CIↃ CXCIV*:
vers. 10. *Inquiratur de quot bobus, & averiis, singulæ caruca valeant instaurari. Erit autem precium bovis IV solid. & vaccæ similiter, & averii similiter.* Quâ de voce pluribus Spelmannus in *Avera*. *Runcinus* verò, ut dixi, est canterius, hoc est, equus castratus; qui Germanis ac Belgis, ruyn; uti ruynen, castrare, evirare.

Ruoda CXX solidorum pretium signabat: ut indicat Lex Saxonica Tit. II. §. I: *Qui nobilem occiderit ICCCCXL sol. comp. Ruoda quod dicitur apud Saxones* CXX *sol. Ruod* Saxonibus notâsse crucem, observatum Lindenbrogio. Gloss. *Crux, vel staurus,* rod. Itaque in Symbolo Apostolico pro *cruci adfixus*, legas, on rodo ahangen. Atque idem arbitratur, accusationem capitis hinc ruogstab vocari Otfrido Euangel. lib. IV cap. XX, & Willeramo in Cant. Cant.

Ruptarius quoque in ortu barbaris locum habeat, si inde sit, quòd Germanis, ac Belgis, ruter sit eques: ut opinio est doctissimi Watsii in glossario, quod addidit Matthæo Parisio, à se longè felicius recu-
† Pag. 128 so. Est apud Matthæum hunc in Henrico II ad an. CIↃC LXXIV †:
Nunciatum

Nunciatum est ei electam Regis filii sui militiam apud Dolensem urbem à Brebanciis, & ruptariis, circumclusam. Ac mox *: *Sed priusquam veniret, hostium suorum maxima multitudo, à suis ruptariis fuerat interemta.* Ac similiter apud eundem alibi †. Interim rutter pro equite simplicius statuas dici pro ryder, à ryden; unde & *rheda.* Quare nec placet esse à rupten, prædari, populari. Uti neque à ῥυτὴς, defensor; neque à ῥυτὴς, significante ἡνίον, sive habenam. Quorum prius Mekercho* visum, alterum Drusio †.

* *Pag.* 129
† *Pag.* 137 & 795.
* *Lib. de Pronunciatione Ling. Græca.*
† *Ad lib. Maccab. cap.* 6.

CAP. XVII.

De inchoatis à litera S. Sabanum, *pro linteo.* Sachus, *pro calculo.* Sagibaro, *de eo, qui Comiti in tribunali adsideret, cumque eo caussas decideret.* Saiga, *pro certo pretio.* Saio, *pro carnifice.* Sala, *pro domo; unde* salizuchen, *pro, in rem furtivam inquirere domi aliena.* Salvagardia, *pro tutela, ac protectione.* Samitum, *vel* sammittium, *pro genere holoserici.* Saxa, *vel* saxus, *pro gladiolo minuto: ac fortasse ab hac voce, &* scrama, *quod pugionem signat, esse* scramasaxa, *quæ scramæ, & saxæ, usum præstaret.* Scabinus, *pro judice.* Scachum, *pro raptu:* scachus, *pro raptore, vel latrone: & unde scachorum ludo sit nomen, gemina opinio adlata.* Scalcus, *pro servo.* Scamera, *vel* scamaris, *pro exploratore; qui & barbarè* spio. Scara, *pro turba, vel militum manu.* Scaramangis, *vel* scaramanga, *vestis arcendæ pluviæ idonea.* Scarletum, *pro cocca.* Scartanea, *pro loro.* Scaftlegi, *vel* scatlegi, *pro armorum depositione.* Scella, *vel* scilla, *pro nola, vel tintinnabulo.* Scematio, *pro corporis dehonestamento.* Scheffila, *aridorum mensura.* Sclavus, *pro servo, vel mancipio.* Scotallum, *pro taberna, in quam convenirent ad unà cervisiam bibendum.* Screona, & screuna, *pro parte certa imæ domûs.* Scrobulla, *pro talari mulieris veste.* Sculca, *pro vigiliis, sive custodia militari.* Sculdais, & sculdasius, *pro prætore, sive eo, qui publico nomine mulctas exigit.* Scuria, *uti &* scebrum, & sceurum, *pro horreo: scuriam non septam parietibus dictam* scoph: *minorem scuriam nominatam* scopar. Selda, *pro rerum venalium taberna.* Senescallus *priùs vocabatur, quisquis jumenta curaret: postea sic dictus, qui præesset equili regio, & regiæ etiam mensæ curam gereret; tantoque loco foret, ut quandóque exercitum duceret.* Serganteria, *pro clientela.* Sergeantus, *vel* sargantus, *pro militari dignitate.* Sinaida, snaida, *vel* sneida, *pro arborum incisione; vel pro via.* Smelido, *pro gracili.* Soga *pro fune: ac obiter, unde Græcobarbarum* τζόγκ. Spannum, *vel* spanna, *pro* spithama,

ma. Sparvarius, *pro accipitre fringillario.* Stallum, *pro loco unius in choro.* Staplum, *pro consessu judicum.* Stantardus, *pro vexillo imperatorio, seu pratoriano.* Stangaria sepes, *pro ea, qua ex sudibus consurgeret.* Stava, *pro scipione.* Steura, *pro tributo.* Stolicaz, *qui loco Regis praest judicio.* Strepa, *pro eo, quod usitatiùs stapeda.* Strundius, *vel* struntus, *pro stercore rotundiori.* Stuba, stufa, *vel* stupa, *pro vaporario, sive hypocausto.* Sturio, *pro hycca, sive siluro.* Sultanus, *vel* saladinus, *pro imperatore Turcico.* Sunnis, sonnis, sonnia, *pro impedimento, propter quod aliquis se non stiterit judicio.* Surcarium, *pro vestimento, quod carnem proximè ambit.* Suurum, *pro juramento.*

UDas, sive liquidas quatuor continuò excipit S. A qua incipientium ingens est copia. Ex iis excerpere hæc operæ imprimis putavi.

Sabanum pro linteo, ut exponit vetus scholiastes Juvenalis in sat. XIV. Aliterque *facitergium*, vel *manutergium*, à facie vel manu tergendâ vocari, auctor est Isidorus lib. XIX Orig. cap. XXV. Glossæ Theotiscæ: Saban, *linteum.* Usi Apitius de re culinaria lib. II, Marcellus de Medicamentis, Vegetius Mulomedicinæ lib. IV cap. CI, Theodorus Priscianus lib. II cap. IX, incertus, sed qui se αὐτόπτην † dicat, in Actis S. Juliani * & sociorum, cap XIII, Victor de Persecutione Vandalica lib. III, scriptor Latinus Historiæ Apollonii Tyrii, S. Bonifacius epist. X, & Apomasaris interpres cap. CLVII. Etiam Aldhelmo de Laud. Virgin. hanc vocem restituit amicissimus quondam collega noster Joann. Meursius: *Qui in sabanis, & sindonibus baiulabantur ægroti, sanctorum meritis sospites, & vel compotes, salubriter abscedunt.* Ubi pro *subanis* esse *sabanis* legendum, etiam monet Joannes Ludovicus de la Cerda Adversariorum Sacrorum cap. CXLVIII. Vellem in minutiis hujusmodi Philologicis non gravatus esset memorare eum, qui multis ante eum lustris sic emendâsset. Nam de penu Meursiano hausisse, arguit, quòd sex illi scriptores, ex quibus solis lucem petit *sabani* vocabulo, planè sunt iidem, ac illi, quos eopse ordine adduxerat in Glossario Meursius. Ubi hic etiam docet è Græcis junioribus sic voce σαβάνῳ usos Hieroclem in Hippiatricis lib. I cap. XXXIV, & Gregorium in Dialogo ad Petrum. Addere quoque potuit Aëtium, & Trallianum; imò & Rabbinos, atque Arabes.

† *Oculatum testum.*
* *In Vitis Sanctorum à Bollando editis ad 13 Ian.*

Sacbus, à Germanico sach, vel schach, hoc est, calculus. Apud Cosmam

Cosmam Pragensem Bohem. Chronic. lib. II: *Adornata lapidibus pretiosis, & crystallinis sachis*. Imò & in Isidori glossis est: *Saga, nomen gemmæ*. *Scachus* etiam calculus: unde *scachorum ludum* dicimus, qui aliter *latronum*. Sed de isto secus alii: ut dicam paullo pòst in voce *Scachus*.

Saisina, vel *seisina*, & inde factum *dissaisina*, quid signent, explicamus in *Saisire* cap. de Verbis.

Sagibaro erat in mallobergiis, ubi plebis caussæ disceptabantur, proxima à Gravione, sive Comite, dignitas. Itaque Lex Salica tit. LVI. §. I, multam statuit ei, *qui Grafionem occiderit*. §. II, *Siqui sagibaronem, qui puer Regius fuerat*. §. III, *Si sagibaronem, qui ingenuus est*. Subjungitur deinde §. IV: *Sagibarones in singulis mallobergiis, id est, plebs, quæ ad unum mallum convenire solet, plusquam tres esse non debent: & si caussa aliqua ante illos secundùm legem fuerit definita, ante Grafionem removere eam non licet*. Glossar. *Sagibarones dicuntur, quasi Senatores*. Ex Germanico ſach, lis, causa; & *baro*, pro viro †; ut ad verbum sonet caussarum vir; hoc est, qui præest caussis dijudicandis.

Saiga, tremissis pars quarta, quæ ternos valet denarios. Frequens est in legibus Alamannicis, & Bajuvaricis. Similiterque Donatio in Alamannicis Goldasti *: *Censumque inde solvam annis singulis unam saigam, in quocunque pretio potuerim*.

Saio idem ac spiculator, sive carnifex. Estque vox Gothica: unde & Hispanis hodiéque *saion* idem. Apud Isidorum Hispalensem lib. X inconstanter nunc *sagio* legitur; ut in Venetâ an. CIↃ CCCC LXXXIII: nunc *saio*, ut in plerisque, etiam optimo nostro Mso membranaceo. Nempe, si Breulio ad Isidorum fides, Germanicum est ſager; unde *sagio*, &, (quia G, sequente I, pronunciari ut I consonum solet) *saio* inde contractum. In Glossis Isidori est: *Saio, pœnator, tortor*. Ante Isidorum usus eâ voce Cassiodorus in literarum inscriptionibus: ut lib. II Var. XIII, & XX; lib. III. Var. XX; lib. IV. Var. XIV, XXVII, XXXII, XXXIV, XLVII; lib. V. Var. V, X, XIX, XX, XXVI; lib. VIII. Var. XXVII: item lib. XII. Var. III: ubi inscriptio, *universis saionibus*. Legas & in legibus Wisigothicis: ut lib. II leg. XVII: *Nullus in territorio non sibi commisso, vel ubi judicandi potestatem nullam habet omnino commissam, quemcumque præsumat, per jussionem, aut saionem distringere*. Item leg. XXV: *Quam datum commodi summam ex lege tam judex, quàm saio, de restituta rei compositione conquirant*. Ubi videmus, judicem, & saionem, conjungi; quia hujus est judicis exsequi sententiam:

† *De hac significatione dixi cap. 3: ac pluribus Pithœus lib. 1 Subseciv. cap. 8.*

*: *Tom. 3. pag. 58.*

tentiam: quicum convenit, quòd Isidorus in x dicat, ab exigendo sic vocatum: nempe quia exigat, & exsequatur pœnas. Habes & aliquot aliis earundem Wisigothicarum Legum locis. In Concilio etiam Emeritensi cap. VIII, ubi in vett. editionibus legitur *Salomonem*, rescribi debet *saionem*: quod jam monitum Ludovico de la Cerda Adversariorum Sacrorum cap. CXVII. Multoque antè sic ediderat Joannes Garsias, vir bene de Conciliis Hispanicis meritus.

Sala à Germanis est, qui dicunt sall: unde & *sala* retinent Itali, atque Hispani. Sed nunc quidem Germanis, uti & Belgis, sale, notat partem domus; puta atrium, aut cœnaculum: olim autem sumsisse videntur pro domo universâ: ut in legg. Alamann. tit. LXXXI: *Domum ejus incendat, seu salam.* Item Longobardicis lib. I tit. XI. leg. IV: *Bubulcus de sala.* Et ejusdem tit. leg. VII: *De sala propria exire.* Ab hoc vocabulo est salisuchen, in Decreto Tassilonis, Ducis Baioariorum Tit. II leg. XV: *Qui resisterit domum suam, quod salisuchen dicunt, qualem rem quærenti resistebat, talem componat in publico* XL *solidu.* Ex sall, domus, & zouchen, quærere. Nimirum notat, domi alienæ rem furtivam inquirere; ut, veteri more Romano, per lancem & licium fieri solere, ex Agellio discimus lib. XI cap. XVIII.

Salvagardia, Gallis *sauvegarde*, priori parte sui Latinæ, posteriori barbaræ est originis. At Latinè dixeris *protectionem*, *tutelam*: vulgo & vocant *salvum conductum*. Legas in fundatione Monasterii Vezeliacensis; quam Notis suis ad Bibliothecam Cluniacensem inseruit Andreas Quercetanus. Primùm ista: *Quod testamentum confirmatum, & ratum fuit ab invictissimo, & gloriosissimo Imperatore, & rege Francorum, & diplomate suo in tutela, & salvagardia, istud Monasterium, & Monachas ibidem Deo deservientes, cum dependentiis posuit, & accepit.* Ac postea: *Monasterium cum ancillis Dei servientibus in protectionem, & salvagardiam, accepit.*

Samitum, vel *sammittium*, est panni Serici genus, quod Germanis, Saxonibus, Sicambris, etiam Frisiis, sammet, sive sammit. Petrus Blesensis Epist. LXVI: *De zona aurea, & lumbari serico, & samito, & alii zeniis, quæ per laborem præsentium de vestra largitione suscepi, non quantas volo, sed quantas valeo, refero vobis grates.* Arnoldus presbyter in Chronico Slavorum cap. V: *Regina autem donavit Duci samitos plurimos, ita ut omnes milites suos vestiret samitis.* Conradus Episcopus in Chronico rerum Moguntinarum: *Item duæ casulæ de samito albo, & ejusdem fili dalmaticæ duæ. Samittium* vocat Monachus Villariensis anonymus

nonymus in Caroli Villarienſium abbatum octavi vita, cap. III. §. XVIII: *Inſuper dedit ei in arrham puræ dilectionis manu propriâ ſamittium pretioſum.*

Saxa, vel *ſaxus*, brevis gladiolus, à Saxonico ſax, vel ſachs. Galfridus Monumethenſis de origine & geſtis Britann. lib. III cap. III: *Commilitonibus ſuis præcepit, ut unuſquiſque longum cultrum intra caligas abſconderet, & cùm colloquium ſecuriùs tractarent Brittones, ipſe eis hoc ſignum daret,* nimet oure ſaxas: *unde quiſque paratus adſtantem Brittonem audacter occuparet, atque, abſtractis cultris, ociùs ipſum jugularet.* Witichindus Hiſtor. lib. I: *Fuere autem &, qui hoc facinore nomen illis inditum tradant. Cultelli enim noſtra lingua* ſachs *dicuntur.* Rectè verò præſtantiſſimo Scaligero obſervatum, apud Godfridum Viterbienſem legi debere Chron. part. XV:

Ipſe brevis gladius apud illos ſaxa vocatur.

Non *ſaxo*, ut nunc editur. Atque idem rectè emendat apud Fredegarium Chron. cap. LXIV: *Heraclius equum calcaneo vehementer urgens, extrahens ſaxum, caput patricii Perſarum truncavit.* Ubi vulgò perperàm *uxum*. Cum Saxonica voce congruit, quòd & Bohemis gladius tesak. A *ſaxa* eſt *ſcramaſaxa*, gladiolus, vel culter domeſticus, pani ſcindendo idoneus; ſic dictus, quia illum plebeii ſecum geſtarent, ac cultro hoc ſe tuerentur, & alteri, ut nunc apud nos ruſticum genus ſolet, genas inciderent. Schram Germanis, & Belgis, dicitur vulnus inflictum cæſim: item cicatrix ex vulnere, ſive ſignum vulneris: adhæc *novacula*, vel *pugio*, ſive, ut Feſtus vocat, *clunaculum*, quia ad clunes religetur; niſi cum Iſidoro *clunabulum* malis. Poſtremo hoc modo *ſcramæ* vocabulo utuntur LL. Wiſigothicæ lib. IX tit. II leg. IX: *Pleroſque verò ſcutis, ſpathis, ſcramis, lanceis, ſagittiſque inſtructos.* Quo ex loco videmus, *ſcramam* non eſſe cultellum domeſticum, quo panem incidimus, & carnes: etſi id aliqui putarint. Ex duobus igitur hiſce *ſcramæ*, & *ſaxæ* vocabulis, conflatum *ſcramaſaxus*, Germanis ſcherſax. Gloſſar. Theotiſcolatinum: Scherſax, *novacula*. Nempe ſic dicebatur, quia utrumque uſum præſtaret, & ſcramæ, & ſaxæ. Niſi veriùs, ut puto, ſcherſax eſt, qui Belgis ſcheer-mes. Similiter Cicero vocat *cultrum tonſorium*, Plutarchus μαχαίριον κουρικὸν. Sanè id Latinis *novacula*, quia tonſurâ, ac raſurâ, quaſi renovamur. Geminum huic oſterſachs, pugio, quo Paſchali feſto, & aliis, ſe accingerent. Addam illud, Saxonum gentem inclytam, non à Latina *ſaxi* voce nomen ſortitam, tanquam durum genus, ſaxum hac

parte referens: quod variis traditum, præeunte Isidoro lib. IX Orig. cap. II: sed ab hisce cultris, quos Germani *saxas* vocarent. Quomodo & Longobardi non à Latina voce *barbârum* nuncupati; sed à longis *bardis*, sive *bartis*, h. e. bipennibus, quas gestarent. Unde remansit hellebaert: puta ex hel, clarus, splendens, flameus; & baerd, bipennis.

Scabinus, pro judice. Gloss. Theotisc. *Iudex*, scepeno. Et in charta Besuensis monasterii apud Pithœum in glossario ad Kapitularia Karoli Magn. *Ante illustrem virum, Hildegarium Comitem, seu judices, quos scabineos vocant.* Unde liquet, cur in Glossis etiam legas, *Scabini, auditores Comitum.* Crebrum est id vocabulum in Kapitularibus Karoli Magni, legibus Longobardicis, & historicis posteriorum temporum; hodiéque obtinet passim.

Scachum, sive *schachum*, raptus, ex Germanico, & Belgico, schaken: quomodo obtinet, een dochter schaecken, rapere virginem. Lex Longobardica Tit. LV, Leg. XXXVII: *De furto, aut schacho, si ultra sex solidos fuerit, similiter, ut per pugnam veritas inveniatur, præcipimus.* Quâ Othonis Imperatoris lege, nihil fere iniquius, quando non consequitur, quia quis fortior sit, eò caussam habere meliorem. Est qui† in allatâ Othonis lege pro *schacho* legat *scalco*; unde & ministrum, aut servum, interpretatur. Sed omnino falli, ostendunt, quæ diximus. Ut verò *scachum*, raptus; ita *scachus*, vel *scacus*, vel etiam *scacator**, raptor, latro: inde *schacorum ludus* vulgò, qui aliter *latronum*, vel *latrunculorum*: quomodo dicti, quia latronum more insidientur. Martialis lib. XIV epigr. XVII:

Insidiosorum si ludis bella latronum.

Ubi lemma, *Calculi.* Deque eopse ludo lib. VII epigr. LXXI:

Sic vincas Noviumque, Publiumque,
Mandris, & vitreo latrone clausos.

Imò & Ovidii est in secundo de Arte:

Sive latrocinii sub imagine calculus ibit.

† Auctor Glossarii additi Nicolao Clemangi.

** In Constitut. Caroli Calvi, tit. 12, cap. 13, in Francorum, iterumque in Centenariorum juramento.*

Quæ satis ostendunt, *schacorum* nomen, pro ludo, esse, ut dixi, ex schaker pro raptore, vel latrone. Possit alioquin & *scacus* videri contractum ex *calculus*, S præmisso; quomodo Græci dicunt σμικρὸς pro μικρὸς, σμάραγδος pro μάραγδος à μαρμαίρειν, splendere: quomodo item Latini veteres à κάραβος fecere *scarabeus*; ac prisci pro *tria, tritavus, tritare*, dixere *stria, stritavus, stritare*: quâ denique ratione Latinobarbari *squadrones*, pro *quadrones*; *squadras*, pro *quadras*. De ipsa ludi forma vide sis Cælium Calcagninum opusculo de talorum, tesserarum, & calculorum ludis; ac imprimis τὸν πάνυ Salmasium ad Vopiscum†.

† Paginâ 459, & seqq.

Scalcus,

Scalcus, pro miniſtro, ſive ſervo, in compoſitione ſæpius reperias. Ut in *Godſcalcus*, pro Dei ſervo. Item *mareſchallus*, de quo diximus cap. XII. Adhæc *adelſcalc*, in decreto Taſſilonis, Baiovariorum Ducis cap. VII: *Servi principis, qui dicuntur adelſcalc*. Pro quo ab aliquibus Imperii Principibus ſcribi ſolet, Unſern Edelknecht. Extra compoſitionem *ſcalcus*, pro *ſervo*, ſæpius apud Odfridum legas in Paraphraſi Euangelii. Verba parcam adſcribere, quia tria inde loca jam adduxit in Gloſſario Lindenbrogius. Similiter initio Cantici Simeonis reperias tum in tralatione Gothica, tum Teutonicâ illâ Harmoniæ Euangelicæ Tatiani. Item apud anonymum in rhytmo de S. Annone, quem Opitio debemus. Kero: *Servus*, ſchalch.

Scamera, & *ſcamaris*, idem videntur. Prius eſt Legg. Longobard. lib. I tit. I leg. IV. *Siquis ſcameram intra provinciam celaverit*. Quid ſit, indicat Eugippus in vita Severini cap. X: *Ipſe quantocius Iſtri fluenta prætermians latrones properanter inſequitur: quos vulgus ſcamares appellabat*. Dubium interim, num univerſos latrones ſic vocarint, an ſolùm eorum Corycæos, ac ſpeculatores; quos à Germanico ſpien, hoc eſt, ſpeculari (eſt autem ſpien à ſpecio) ſpioens, ac *ſpias*, vel *ſpiones*, nuncupant. Apud Papiam quidem legas: *Scamares, piones legis*. Ubi eruditi viri *ſpiones loci*, vel *Regis*. Ut intelligantur latrocinantium, aliorumve, exploratores. Sed nihil impedit, quo minùs tum latrones, tum ſpeculatores eorum, imò alios etiam exploratores, ſic dixerint. Sanè in veteri Gloſſario ſimpliciter eſt: *Scamera, explorator*. Sed quòd ὁ μακαρίτης Clemangis editor, in Gloſſario, à Scamandro flumine *ſcameris* ejuſmodi nomen datum ſuſpicatur; quia nempe nupturæ in hoc ſe lavarent, ac dicerent*, Λαβέ μου Σκάμανδρε τὴν παρθενίαν, *Accipe meam, ô Scamander, virginitatem*: id ſanè indictum malim. Nam quid, quæſo, habet veriſimile? vel quid ritus iſte ad viarum ſubſeſſores?

* *Æſchines epiſt.* 10.

Scara pro turba hominum, ac particulatim ſæpe pro turba militari. Nempe eſt à Germanico ſchaere. Ex antiquis, qui Saxonicè, vel Francicè ſcripſere, uſi eâ voce *ſkara*, vel *ſcura*, Odfridus Euangel. lib. IV cap. XVI, & Willeramus in Cant. Legas quoque in Kapitul. Karoli M. & Ludovici Pii lib. III cap. LXVIII: item apud S. Eparchii monachum; cui crebrum illud †, *miſit ſcaram*, vel *ſcaras ſuas*. Et in fragmento Annal. Francicorum, quod habes Tom. III Antiq. Lect. Caniſii: *Et filium ſuum dominum Carolum dimiſiſſet unà cum ſcara contra VVeſtfalos*. Eſt & Hincmari Rhemenſis epiſt. V ad diœceſios ſuæ epi-

† *Paginâ* 238, 239, 243, 248.

scopos cap. III*: *Bellatorum acies, quas vulgari sermone scaras vocamus*. Usus & Aimoinus lib. IV de gestis Francorum cap. XXVI: *Collegit lectam è Francia bellatoribus scaram; quam nos turmam, vel cuneum, appellare possumus*. Similiter lib. V. cap. XXVII, & XLII. Item Regino lib. II, & Ado Viennensis. Adhæc Benedictinus monachus anonymus in miraculis S. Genulphi cap. III: *Hic ex illa nobilium scara Francorum, quam gloriosus Rex Dominus Pipinus præfati Augusti Ludovici unus, in urbe Biturica ad Guaiferii, Ducis Aquitaniæ, partes expugnandas reliquerat, originem trahens, regali quoque prosapiâ oriundus erat*. Pithœum†, inde derivantem Gallicum *escadron*, falli puto.

* Pag. 59. edit. Mogunt. ann. 1602.

† In glossario ad Capitula Karolina.

Scaramangis, vel *scaramanga*, vestis genus ad pluviam arcendam. Priori modo vocat Paullus Diaconus in Historia, ubi de Heraclii temporibus: *Loricam ipsius auro contextam, & scaramangim ipsius, detulerunt cum capite ipsius*. Posteriori autem Luitprandus Ticinensis lib. VI: *Quorum primus vocatus est, Rector domus; cui non in manibus, sed in humeris, posita sunt numismata cum scaramangis quatuor*. Vox est à posteriori Græcia. Nam & σκαραμάγγιν vocat Achmes cap. CXXXI. Atque idem σκαραμάγγιον appellat cap. CLVIII, & CCLXVIII: uti & Cedrenus. Cùm verò vestis genus fuerit arcendis cæli injuriis, ut ex erudito Leonclavii Pandecte Turcico liquet cap. CLXXII, & CXCIX: non absurda est amici nostri conjectura, deducentis à Germanico scharmen, quod aliis schirmen, vel schermen, Gallic. *escrimeur*, Ital. *schermire*: h. e. *dimicare, luctari*: eò quòd tueatur corpus, obluctando pluviæ, & tempestatibus. Sanè compositum ejus beschermen, tueri, defendere.

Scarletum, & *escarletum*, pro cocco, dixere: prius, ut Angli *scarlet*, Itali *scarlato*: posterius, ut Galli, more suo literæ S præmittendo E, *escarleto*. Utroque usus Matthæus Parisius. Ac de *escarleto* vidimus cap. VI. Alterum reperias ad ann. CIↃCXXXIV: *Rex* (Henricus I) *novam robam de scarleto sumens, adsuetus de eodem panno fratri suo* (Roberto, Duci Normanniæ) *mittere*. Hinc *scarletina tunica* apud M. Joannem de Thvvrocz in Chronicis Ungaricis Part. II cap. XCIX.

Scartanea, pro loro. Jo. Thvvroczius in Chronicis Ungaricis cap. eodem: *Tandem antedicti trini dextrarii sollemnes cum armis & operimentis omnibus ipsorum gloriosissimis seu attinentiis, cum scartanea, curru seu mobili, aut ostilario regnali —— cum innumerabilibus pecuniis, dicto monasterio dati & concessi fuerunt*. Etiam Græcis recentioribus similiter dicitur ζαρζάνιον, vel ζαρτζάνιον: ut Achmeti cap. CCXXI, & CCXLIX. Poterat *scartanea* videri esse à *scorto* pro pelle. Sed ortu

ortu Arabicum cenſet Martinius: quem in Etymologico vide.

Scaſtlegi Teutonibus antiquis notabat armorum depoſitionem: ac putabat doctiſſimus Martinius in Etymologico ſuo, venire à ſchoßlegen, hoc eſt, ponere jacula, ſive tela, aut miſſilia: nempe ut prior pars ſit à ſchieſſen, pro quo Saxones, & Belgæ ſchieten, jaculari. Invenias Capitul. Kar. & Lud. Addit. lib. IV tit. LXXXII: *Poſtquam Comes, & Pagenſes, de qualicunque expeditione hoſtili reverſi fuerint, ex eo die, ſupra* XL *noctes ſit bannus reciſus*; *quod linguâ Theotiſcâ Schaſtlegi, id eſt, armorum depoſitio, vocatur.* In Conſtitutionibus Karoli Magni, à Vito Amerpachio editis, eſt *ſcatlegi:* quomodo fuerit à ſcat, ſive ſcaed, hoc eſt, damnum, & legen, ſive liggen, hoc eſt, ponere. Ut ſignificet depoſitionem armorum, ac ſimul animi, ullum deinceps damnum partibus inferendi.

Scella, vel *ſcilla*, tintinnabulum, à Germanico ac Belgico ſchelle; quod à ſchallen, ſonare. Hoc à ſono factum, credere malim, quàm, quod doctiſſimo & amiciſſimo placuit Matthiæ Martinio, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quia eò convocari homines ſoleant: etſi non ignorem, quàm crebrò S ante C initio ſoleat præponi. Utitur *ſkella*, ſeu *ſcella* vocabulo Lex Salica tit. XXIX: *Siquis ſkellam de caballis furaverit. Scillam* nuncupat Matthæus Pariſius in vita Joannis XXIII abbatis S. Albani †: *Et tractâ nolâ, cui Muta, vel Scilla eſt nomen, terminetur ſonus ille, & totus tumultus.* Durandus Rationalis lib. I, & IV, pro eo dicit *ſquilla:* voce quidem Latinâ, ſed aliud Latinis ſignificante; ut vidimus lib. I cap. I.

† *Pag.* 141 *edit. Lond.*

Scematio corporis eſt, ſi alicui nares, vel aures, abſcindantur; vel in vultu vulnera ejuſmodi fiant, quorum cicatrices etiam poſtmodo hominem adeò fœdent, ut turpis ſit adſpectu. Nempe à Germanico ſchemen, quod Belgis ſchaemen, hoc eſt, pudere: quia ſic affectum hominem prodire pudeat in aliorum conſpectum. Habes in Legg. Longobardicis lib. II tit. XVI; ubi ſiquis alienam uxorem inhoneſtè attrectârit, quantum marito in talem liceat exponitur; atque interim interdicitur, ne iccirco occidat, vel ſcemationem ei corporis faciat. A Latino, vel Græco *ſchema*, eſſe, non arbitror. Ut quo non tam corporis figura, quàm habitus, ſive veſtis decus ſignetur. Diximus de eo Oratoriarum Inſtitutionum lib. V cap. I ſect. I.

Scheffilum, menſuræ in aridis genus, Germ. ſcheffel. Saxon. Geldr. Friſ. ſchepel. Legg. Saxon. cap. III: *VVeſtfalajorum, & Angrariorum, & Oſtfalajorum ſolidus eſt, ſecalis ſceffila* XXX, *ordei* XL, *avenæ* LX.

Sclavus, pro servo, vel mancipio, à Germanico slaef, vel slave: quod & Anglicum. Galli pro eo *esclave*, Hispani *esclavo*. Ac putabat vir eruditus, si *servus* dicatur, quasi servatus in bello; etiam *slavum* vocari potuisse, quasi salvatum in bello. Censeo potiùs, apud Germanos id primitus nomen habuisse eos, quos è forti Slavorum gente captos in servitutem redegissent: inde latiùs extensam significationem ad cujusvis gentis captivos, vel servos. Cæteroqui Sclavicum nomen per se sat gloriosum, si à gloria est, quæ Slavis slawa. *Slavos*, pro servis, legas apud Matthæum Parisium in Henrico III ad ann. CIƆCCXXXVIII: *Soldanus moriturus —— vinctos slavos liberos multos, & alia multa opera charitatis fecerat*. Et alibi crebrò apud eundem, & alios.

Scopar, & *scosph*, quid sint, in *Scuria* exponam.

Scotallum Anglicis scriptoribus est taberna vinaria, vel cervisiaria, quò itantes symbolam singuli ad symposium conferebant. Ac doctissimus Watsius conjectabat, esse ex Saxonico *scot*, hoc est, symbolum, & *ala*, cerevisiæ Anglicæ genere. Matthæus Parisius in Joanne ad an. CIƆCCXIII: *Denunciatum est præterea Vicecomitibus, & Forestariis, aliisque ministris Regis, ne scotalla alicubi in regno faciant, sicut facere consueverunt*. Item ad annum CIƆ CC XV in Charta Joannis de libertatibus forestæ: *Nullus forestarius, vel budellus, faciat de cætero scotallum*. Eò id interdictum, quia solerent vulgò tabernas istiusmodi frequentare, ut gratiâ valerent apud forestarios, vel alios Regis ministros, ad quos ex istiusmodi tabernis grande rediret lucrum.

Scrama, & *scramasaxus*, quid signent, diximus in *Saxa*.

Screona, & *screuna*, variè scribitur: ut *leodes*, & *leudes*. Lex Salica tit. XIV §. I: *Si tres homines ingenuam puellam de casa, aut screona, rapuerint*. In iisdem nunc sermo de *screona, quæ sine clave est*; ut tit. XXIX §. XXXV: nunc de *screona, quæ clavem habet*; ut ejusdem tit. §. XXXI. Est & in Legg. Saxon. cap. IV. §. IV: *Qui infra screonam aliquid furaverit, capite puniatur*. Additio Sapientum ad Leges Frisic. tit. I §. I: *Siquis caballum furaverit, aut bovem, aut screonam effregerit, capitali sententiâ puniatur, vel vitam suam pretio redimat*. Lucem hæc fœnerant inde, quòd, (ut Lindenbrogius in suo ad L L. Vett. Glossario annotavit) rustici Campani hodiéque *escrenes* vocent cubicula in humum demersa, ac multo etiam onerata fimo, ubi puellæ conveniunt hieme, ac sæpe vigilant usque ad noctem intempestam.

Scrobulla est genus vestis muliebris talaris. S. Odoricus de Foro-

Julii

Julii Peregrinationis suæ cap. I §. IV: *Ista mulieres ambulant discalceata, portantes scrobullas usque ad terram.*

Sculca idem, ac excubiæ, vel vigiliæ. L L. Longobardicæ lib. I tit. XIV leg. VI: *Siquis in exercitum ambulare contemserit, aut in sculcam.* Sunt tamen, qui hîc legant *sculcara*, & hoc *exercitum* interpretentur: deducunt verò à *scara*; de quo superiùs dictum. Mihi eò id minùs placet, quia de exercitu antecessit, nec bis idem dici sat verisimile est. Tum autem si *scara* prior est vocis pars, quam adsignant alteram? Retineo igitur *sculca*, ac capio de custodiâ militari: quæ etiam Græcis recentioribus dicta est σκοῦλκα, uti Theophylacto Simocattæ lib. VI*; ubi sic ait vocari τὴν διαφρουράν. Leo item in Tacticis junctim ait, σκούλκας, ἢ βίγλας, *sculcas, sive vigilias.* Usus & Urbicius lib. IV cap. II. In Glossario quoque est, *Sculca, cavalcata.* *Pag. 314

Sculdasius, qui aliter *scultetus*, ex Germanico schuld-eis, h. e. debitorum exactor; ut dictum lib. I cap. I. Et etymon id proximè exprimit Papias; apud quem legas, *Schuldais, rector linguâ barbarâ Longobardorum.* Imò apud Paullum Warnefridum est Hist. Longob. lib. VI cap. XXIV: *Rector loci, quem schuldhais nominant.* Et apud Leonem Ostiensem lib. I cap. VI: *Quidam sculdais Beneventanus, Saracenus nomine.* *Schuldheizo* est apud Otfredum in rhytmicâ tralatione Euangelii lib. III cap. III †, & lib. IV cap. XXXIV*. *Sculdasius* est in diplomate Othonis Imperat. apud Baronium †: *Nullus Marchio, Comes, aut Vicecomes, Sculdasius, vel quilibet ex judiciaria potestate.* Gloss. vett. *Sculdasius, pedaneus judex.* In legibus Longobardicis utrumque occurrit: *sculdais* lib. I tit. XVII leg. X, & lib. II tit. XXXVIII, qui de ariolis, leg. II: ubi quinquies est in recto *sculdais:* semel gignendi casu, *sine notitia sculdais:* semel dandi casu, *sculdai:* adhæc incusativo casu, *per sculdaëm.* At *sculdasius* habes lib. I tit. II leg. II, & tit. XII leg. II. & tit. XXV leg. L, & LXXIII; item lib. II tit. IX leg. II, & tit. XXVII leg. IX, & tit. XLII leg. I: item lib. XII leg. V. Qui glossas addidit Clemangi, citat ex Legibus Longobardicis, *Siquis Sculdasius, aut actorem Regis occiderit:* atque addit, primò se suspicatum, ob facilem mutationem literæ *e* & *c*, *sculdasium* legi oportere: sed postea animadvertisse, *seuldasius* esse retinendum; ac sic dici eum, qui vehit sordes ac quisquilias, à σείω, moveo, & ἄσις, limus, vel cœnum. At unde illud δ? num etiam idem sunt movere limum, & urbe eum efferre? & quis unquam *seuldasii* vocabulum audivit? cur è Græco potiùs fonte, quam Germanico, Longobardi novam vocem derivarint? Ut mittam cætera.

†Pag. 222
*Pag. 456
† Tom. 9. Annalium.

Scuria,

Sclavus, pro servo, vel mancipio, à Germanico slaef, vel slabe: quod & Anglicum. Galli pro eo *esclave*, Hispani *esclavo*. Ac putabat vir eruditus, si *servus* dicatur, quasi servatus in bello; etiam *slavum* vocari potuisse, quasi salvatum in bello. Censeo potiùs, apud Germanos id primitus nomen habuisse eos, quos è forti Slavorum gente captos in servitutem redegissent: inde latiùs extensam significationem ad cujusvis gentis captivos, vel servos. Cæteroqui Sclavicum nomen per se sat gloriosum, si à gloria est, quæ Slavis slawa. *Slavos*, pro servis, legas apud Matthæum Parisium in Henrico III ad ann. CIƆCCXXXVIII: *Soldanus moriturus —— vinctos slavos liberos multos, & alia multa opera charitatis fecerat*. Et alibi crebrò apud eundem, & alios.

Scopar, & *scosph*, quid sint, in *Scuria* exponam.

Scotallum Anglicis scriptoribus est taberna vinaria, vel cervisiaria, quò itantes symbolam singuli ad symposium conferebant. Ac doctissimus Watsius conjectabat, esse ex Saxonico *scot*, hoc est, symbolum, & *ala*, cerevisiæ Anglicæ genere. Matthæus Parisius in Joanne ad an. CIƆCCXIII: *Denunciatum est præterea Vicecomitibus, & Forestariis, aliisque ministris Regis, ne scotalla alicubi in regno faciant, sicut facere consueverunt*. Item ad annum CIƆ CC XV in Charta Joannis de libertatibus forestæ: *Nullus forestarius, vel budellus, faciat de cætero scotallum*. Eò id interdictum, quia solerent vulgò tabernas istiusmodi frequentare, ut gratiâ valerent apud forestarios, vel alios Regis ministros, ad quos ex istiusmodi tabernis grande rediret lucrum.

Scrama, & *scramasaxus*, quid signent, diximus in *Saxa*.

Screona, & *screuna*, variè scribitur: ut *leodes*, & *leudes*. Lex Salica tit. XIV §. I: *Si tres homines ingenuam puellam de casa, aut screona, rapuerint*. In iisdem nunc sermo de *screona, quæ sine clave est*; ut tit. XXIX §. XXXV: nunc de *screona, quæ clavem habet*; ut ejusdem tit. §. XXXI. Est & in Legg. Saxon. cap. IV. §. IV: *Qui infra screonam aliquid furaverit, capite puniatur*. Additio Sapientum ad Leges Frisic. tit. I §. I: *Siquis caballum furaverit, aut bovem, aut screonam effregerit, capitali sententiâ puniatur, vel vitam suam pretio redimat*. Lucem hæc fœnerant inde, quòd, (ut Lindenbrogius in suo ad LL. Vett. Glossario annotavit) rustici Campani hodiéque *escrenes* vocent cubicula in humum demersa, ac multo etiam onerata fimo, ubi puellæ conveniunt hieme, ac sæpe vigilant usque ad noctem intempestam.

Scrobulla est genus vestis muliebris talaris. S. Odoricus de Foro-

Julii

Julii Peregrinationis suæ cap. 1 §. IV: *Ista mulieres ambulant discalceatæ, portantes scrobullas usque ad terram.*

Sculca idem, ac excubiæ, vel vigiliæ. L L. Longobardicæ lib. I tit. XIV leg. VI: *Siquis in exercitum ambulare contemserit, aut in sculcam.* Sunt tamen, qui hîc legant *sculcara*, & hoc *exercitum* interpretentur: deducunt verò à *scara*; de quo superiùs dictum. Mihi eò id minùs placet, quia de exercitu antecessit, nec bis idem dici sat verisimile est. Tum autem si *scara* prior est vocis pars quam adsignant alteram? Retineo igitur *sculca*, ac capio de custodiâ militari: quæ etiam Græcis recentioribus dicta est σκοῦλκα, uti Theophylacto Simocattæ lib. VI*; ubi sic ait vocari τὴν διαφρουράν. Leo item in Tacticis junctim ait, σκούλκας, ἢ βίγλας, *sculcas, sive vigiliae*. Usus & Urbicius lib. IV cap. II. In Glossario quoque est, *Sculca, cavalcata.* *Pag. 314

Sculdasius, qui aliter *sculterus*, ex Germanico schult-eis, h. e. debitorum exactor; ut dictum lib. I cap. I. Et etymon id proximè exprimit Papias; apud quem legas, *Schuldais, rector linguâ barbarâ Longobardorum.* Imò apud Paullum Warnefridum est Hist. Longob. lib. VI cap. XXIV: *Rector loci, quem schuldhais nominant.* Et apud Leonem Ostiensem lib. I cap. VI: *Quidam sculdais Beneventanus, Saracenus nomine.* *Schuldheizo* est apud Otfredum in rhytmicâ tralatione Euangelii lib. III cap. III†, & lib. IV cap. XXXIV*. *Sculdasius* est in diplomate Othonis Imperat. apud Baronium†: *Nullus Marchio, Comes, aut Vicecomes, Sculdasius, vel quilibet ex judiciaria potestate.* Gloss. vett. *Sculdasius, pedaneus judex.* In legibus Longobardicis utrumque occurrit: *sculdais* lib. I tit. XVII leg. X, & lib. II tit. XXXVIII, qui de ariolis, leg. II: ubi quinquies est in recto *sculdais*: semel gignendi casu, *sine notitia sculdais:* semel dandi casu, *sculdai:* adhæc incusativo casu, *per sculdaëm.* At *sculdasius* habes lib. I tit. II leg. II, & tit. XII leg. I. & tit. XXV leg. L, & LXXIII; item lib. II tit. IX leg. II, & tit. XXVII leg. IX, & tit. XLII leg. I: item lib. XII leg. V. Qui glossas addidit Clemangi, citat ex Legibus Longobardicis, *Siquis Sculdasius, aut actorem Regis occiderit:* atque addit, primò se suspicatum, ob facilem mutationem literæ *e* & *c*, *sculdasium* legi oportere: sed postea animadvertisse, *seuldasius* esse retinendum; ac sic dici eum, qui vehit sordes ac quisquilias, à σείω, moveo, & ἄσις, limus, vel cœnum. At unde illud δ? num etiam idem sunt movere limum, & urbe eum efferre? & quis unquam *seuldasii* vocabulum audivit? cur è Græco potiùs fonte, quam Germanico, Longobardi novam vocem derivarint? Ut mittam cætera.

†Pag. 222
*Pag. 456
† Tom. 9. Annalium.

Scuria,

Scuria, horreum, ex Germanico ſchure: quod aliter ſcheure, uti hinc Latinobarbarum *ſceurum*; imò & *ſcebrum*, B, quod haut inſolens, in V conſonum tranſeunte. Poſtremum hoc eſt apud Anaſtaſium Bibliothecarium in Sergio: *Miſſus in locellum, quod ſcebrum chartale vocitatur, in hanc Vrbem Romanam, ad confirmandum.* Ubi vulgò *ſcebrum carnale*: ſed *chartale*, legi oportere, rectè vidit Cæſar Baronius: cui & Meurſius ſubſcribit in Gloſſario: prætereaque obſervat, è Græcis quoque σκιβεῖον pro horreo dicere Maximum Centur. II cap. LXXXIV: ac apud Ingulphum in Hiſtoria, ubi vulgò *ſcauris*, *ſceuris* eſſe reſcribendum. Verba Ingulphi ſunt: *Cæpit, largiente Domino, bonis omnibus abundare; ut tamen in theſauris, ac ſceuris, quàm in terris, ac tenementis, ei pro primis amiſſis poſtmodum duplicia redderentur.* Etiam, ut de Anaſtaſio Baronium probat, ita de Ingulpho Meurſium ſequitur (ſed nomen præterit) Joan. Ludovicus de la Cerda Adverſariorum Sacrorum cap. CXXV. *Scuria* verò occurrit in legibus Alamannicis, atque aliis. Nec refûgit Hincmarus Rhemenſis adverſus Hincmarum Laudunenſem: *Inſuper & ſcuriam ipſius interclufit, & annonam de terris dominicatis collectam, ſine licentia ipſius presbyteri in eam miſit.* Citat Lindenbrogius ex Gloſſario Latinotheotiſco: *Scura, ubi manipuli, vel fœnum reponitur.* Scuriæ genus *ſchoph*: de quo Legg. Boiorum tit. IX, cap. II: ubi priùs agitur de ſcuria concluſa parietibus: inde de altero ſubjicitur: *Si autem ſepta non fuerit; ſed talis, quod Bajuvarii ſcoſph dicunt, abſque parietibus, cum VI ſol. componat.* Eſt verò ex *ſchoſph*, vulgare *ſcot*, vel *ſcut*: ſed laxiùs Belgæ ſumunt; ut qui pro ſepto uſurpent. Minor ſcuria, *ſcopar*. Ibid. §. V: *De minore verò* (ſcuria) *quod ſcopar appellant.* Originem certiùs Bavari dicent. Cogitabam ego, ex eo eſſe, quia illic reponerentur inſtrumenta foſſoria. Nam pala, ſive ligo, Germanis ſchauffel Belgis ſchoppe: quæ, ſi originis Germanicæ non ſint, placeat eſſe ex Græco σκαφεῖον, uti hoc à σκάπτειν, fodere.

Selda vix arbitrer alibi legi, quàm apud Matthæum Pariſium in Richardo primo ad an. CIƆCXCIII: *Statutum eſt inſuper, nequis mercator prætendat ſeldæ ſuæ rubeos, vel nigros pannos, vel aliquid aliud, unde viſus intuentium decipiatur ad pannum bonum eligendum.* Significat verò, non quidem officinam, ubi propriè fit pannus (nam *officina*, quaſi *efficina* dicitur, ut *officium* quaſi *efficium*) ſed tabernam, ubi res venales exponuntur: ſive id ſit inferiori parte anticâ, ubi panni bellè compoſiti etiam conſpiciuntur à prætereuntibus: ſive in contignatione

tione ſuperiori. Utrobique feneſtris ſæpe extrinſecus adhibentur è ligno receptacula fuſioris luminis, quò merces videantur elegantiores. Ejus rei abunde exemplorum in illuſtri hoc Amſtelodamenſium emporio quotidie cernere eſt.

Seniſcalcus, & *mariſcalcus*, olim vilis fuere muneris nomina: prius enim armentorum, alterum equorum cuſtodem, ſive ſervum, ſignificabat. Utraque vox compoſita eſt: ac poſterior pars utrobique eſt ſcalc, id eſt, ſervus; ut in *Godſcalcus*, quod idem ac *Theodulus*. Prior pars in priori eſt ſon, ſeu ſenneite, vel ſente, hoc eſt, grex, vel armenta. Quomodo in Legg. Angl. tit. VII §. II legas: *Scrofa ſex cum verre, quod dicunt* SON. At in *Marſcalcus* prior pars eſt mare, hoc eſt, equus. Sic *ſeniſcalci*, & *mariſcalci* vocabula uſurpantur in legg. Alamannicis Tit. LXXIX: ubi §. III eſt: *Si alicujus ſeniſcalcus eſt, qui ſervus eſt, & dominus ejus* * XII *vaſſos infra domum habet, occiſus fuerit*; XL *ſol. componatur.* Ac §. ſeq. *Si mariſcalcus, qui ſuper* XII *caballos eſt, occiditur*; XL *ſol. componatur.* Poſtea verò vox utraque præclaræ dignitatis nomen evaſit. Quod enim ad Mareſchallum attinet, ſic eum vocarunt, qui Latinis aliter *Comes ſtabuli*; Græcis *protoſtrator*: unde Nicetas, in Balduino de Godofredo agens †: Μαρέσχαλκος ἦν τἀξίωμα ὁ ἀνήρ· δηλοῖ δὲ καθ' Ἕλληνας ἡ φωνὴ τὸν πρωτοστράτορα: *Protoſtrator, dignitatis genus: vir is, qui Græco vocabulo protoſtrator.* Joanni Curopolatæ in Theophilo eſt ἱπποκόμων ὁ πρῶτος, *equiſonum primus.* Sed de Mareſchallo ſatis dictum cap. XII. *Seneſchallus* verò, vel *ſineſchalcus*, dici cœptus Regiæ menſæ præfectus, œconomus, architriclinus. Ut in vita Karoli Magni *: *Miſit exercitum in Britannia unà cum miſſo ſuo Audulpho Sineſcalco.* Similiter in Annalibus Fuldenſibus ad an. IↃCCLXXXVI: *Carlus per Autulfum Senſchalcum miſſo exercitu Britones domuit.* At (ut optimè Clariſſimus Bignonius ad Marculfum obſervat) idem Autulphus pro Seneſchallo *regiæ menſæ præpoſitus* dicitur Aimoino lib. IV cap. LXXVIII: Reginoni verò Prumienſi *princeps coquorum* appellatur. *Dapifer* aliter vocatus fuit. Nec mirandum, menſæ regiæ præfecto curam exercitus commiſſam. Nam & poſtea legimus exempla dapiferorum, quibus vexillum committeretur: de quo Falcetus Orig. lib. I cap. X. Et firmat hoc Robertus, S. Remigii monachus, Rhemenſis Hiſt. lib. IV: *Ipſo die Podienſis epiſcopus perdidit dapiferum ſuum, qui ſuæ aciei deferre ſolebat vexillum.* Quem dignitatis locum in aula tenuerit, docet Hincmarus Rhem. epiſt. III. Ac quidem cap. XVI ait: *Aprocriſiarius, quem noſtrates Capellanum, vel Palatii Cuſtodem, appel-*

* Ejus pro cujus.

† Pag. 295 edit. Opor. an. 1557.

* Pag 248 edit. Wechel. ann. 1594.

N n *lant,*

lant, omnem clerum Palatii sub cura, & dispositione suâ, regebat. Cui sociabatur summus Cancellarius, qui à secretu olim appellabatur. ---- Post eos verò sacrum palatium per hos ministros disponebatur: per Camerarium videlicet, & Comitem palatii, Senescalcum, Buticularium, Comitem stabuli, Mansionarium, Venatores principales quatuor, Falconarium unum. Ac Buticulario quidem, & Stabuli Comiti, præmitti Senescallum, etiam videas in Diplomate Ludovici VI Donationis ad S. Dionysium. Verba sunt: *Præsentibus ex Palatio nostro, quorum nomina subtitulata sunt, & signa; S. Ancelli, tunc temporis dapiferi nostri, S. Giliberti buticularii, S. Hugonis Constabularii, S. Guidonis Camerarii; Stephanus Cancellarius relegendo subscripsit anno* ᴄɪↄᴄxɪɪ. Ubi non dubium, quín pro *seneschallo dapiferum* dixerit, quia hæc muneris pars dignior foret. Atque hoc etiam ex memorato antea Hincmaro liquet; qui cùm, ut vidimus, varias aulæ dignitates enarrâsset, sequentibus capitibus omnium officia exponit, cæteráque inter sic cap. XXIII scribit: *Ad tres autem ministeriales, Senescalcum, Buticularium, & Comitem Stabuli, secundùm uniuscujusque ministerii qualitatem, vel quantitatem, pertinebat, ut cum communi consensu de suo quisque ministerio admonendi non essent segnes; ut, quanto ejus esse potuisset, omnes actores regis præscirent, ubi, vel ubi, Rex illo, vel illo tempore, tanto, vel tanto spatio, manere debuisset, propter adductionem, vel præparationem: ne fortè tardè scientes, dum inopportuno tempore, vel cum nimia festinatione, exigeretur, familia regalis per negligentiam sine necessitate opprimeretur. Quæ videlicet cura, quamquam ad Buticularium, vel ad Comitem stabuli, pertineret; maxima tamen cura ad Senescallum respiciebat; eò quòd omnia cætera, præter potus, vel victus caballorum, ad eundem Seneschallum respiceret.* Videmus, ut Seneschallo curam stabuli fuisse dicat: sed præter curam illam potus & victus caballorum, quæ sola primitus ei fuerat commissa, alia quoque postmodo oportuerit curare. Clarum itaque, jam Karoli M. ætate (de hac enim loquitur Hincmarus) Seneschalli munus fuisse illustrius, quàm antiquioribus fuerat temporibus. Imò sic dignitas ea gliscebat, ut seneschallia (utitur eâ voce Henricus III Angliæ Rex in literis de pace inter reges Castiliæ & Angliæ†) idem censeretur, ac *majoratus*: quod ex Hugone de Cleriis constat: uti quoque ex Guilielmo Tyrio Histor. belli Sacri lib. II cap. V: *Alexius megadomestici dignitate (quem nos majorem senescallum appellare consuevimus) fungeretur officio, ab Imperatore secundus.* Sanè varia erant genera Domesticorum; quomodo οἱ ἐπιστάται, sive ἐξάρχοντες, hoc est, præsides sive præfecti

† *In Additamentis Matthæi Parisii pag.* 169.

præfecti dicebantur. In his verò præfectis princeps erat ὁ μεγαδομέστικος: quem ab Imperatore aliqui tertium faciunt; alii, ut Guilhelmus Tyrius, ſecundum. Cæterùm non deſunt, qui, dignitate extentâ, aliunde putant nomen datum, quàm primâ eâ, quâ propriè notaret armentorum, vel jumentorum cuſtodem. Nempe ut tum fuerit nomen ex ſin, ſive ſind, ſive ge-ſind, hoc eſt, familia. Quomodo propriè, primóque, ſic dictus ſit familiæ præpoſitus, ſive œconomus Regius. Satis quidem appoſitum videtur hoc etymon: falſum tamen, quia primò, cum id nomen imponeretur, armentis erant præfecti: poſtea demum, munere, ac nomine veteri retento, regiæ cura menſæ acceſſit. Aliqui ajunt, conflari vocem ex *ſen*, veteri verbo, ſignificante *juſtitiam*, & *ſcalcus*, denotante *præfectum*: eóque ſignificare juſtitiæ præfectum. Hoc verè eſt divinare: ut de eapſe re cenſet Vincentius Lupanus lib. II de Magiſtratibus Francorum. Nam debuerant oſtendere, voces eas id ſignâſſe antiquis. Nihilo rectiùs alii perſuadere nobis volunt, vocem eſſe miſtam ex Latina, & Græca; quaſi dixeris ſenum ἀρχὴν, id eſt, principatum: aut quaſi cœnarchen, ex κοινὸν, hoc eſt, commune, ſive Reſpublica, & ἀρχὴ, vel ἀρχὸς: aut ex Germanico ſchen, pro ſoeken, quærere, & ſcalc, hoc eſt, veterator, improbus: quia ſeneſchalli ſit in veteratorum, & hominum nequam ſcelera inquirere. Quæ ἔτυμα memorat Gregorius Toloſanus in Syntagmate Juris lib. XXXVII cap. XXXIII.

Serganteria, clientelâ, quæ in Legg. Anglicis ſergeantie. Matthæus Pariſius in Henrico III ad ann. CIↃCCLVI: *Sicut nuper de clientela, quod vulgariter ſerganteria dicitur, materia pullulaverat pecuniam extorquendi.* Erat ſerganteria hæc vel major, vel minor. Minoris meminit apud eundem Joannes Rex, in charta quadam libertatum conceſſarum an. CIↃCCXV: *Nos non tenebimus cuſtodiam heredis, vel terræ alicujus, quam tenet de alia per ſervitium militare, occaſione alicujus parvæ ſerganteriæ, quam tenet de nobis per ſervitium reddendi cultellos, vel ſagittas, vel hujuſmodi.* Atque hinc ex parte liquet, cujuſmodi fuerit minor ſerganteria. Pleniùs verò utriuſque diſcrimen in Gloſſario ſuo doctiſſimus Watſius annotavit.

Sergeantus, *ſarjantus*, vel *ſarzantus*, à Gallico *ſergeant*: quod etiam Belgis in uſu. Comes S. Paulli epiſt. ad Ducem Lovanienſem, ſive Brabantum, apud Godefridum, monachum S. Pantaleonis*: *In turri ſiquidem ſæpe dictâ erant ſarjanti Anglici, Piſani, Leveniani, Dachi, ad eam protegendam conſtituti.* Et poſt aliqua †: *Sarjanti in turri latitantes.*

*In rerum Germanicarum ſcriptoribus à Frehero editis, pag. 269.

†Pag. 269

*Pag. 271 Item : *Cum quibusdam militibus, & sariantis.* Et postea *: *Non fuimus in toto exercitu plures, quàm quingenti milites, & totidem equites; sariantes non habuimus plures, quàm duo millia peditum.* Unde verò Gallicum *sergeant* veniat, non ita apertum est. Ab Oriente usque nolim originem arcessere : etsi Chaldæis סרכא *sarca* satellitem signet. Verisimilius sit, corruptum esse è Latino *serviens*; vel Latinobarbaro *securians*, hoc est, securum reddens.

Seriphæ Arabibus sunt, qui Turcis, & Tataris Seithi. Est verò seriphis is apud Musulmannos, sive Muhammedanos, dignitatis locus ratione Caliphæ, qui apud Græcos est Syncellis ratione Patriarchæ. Apud quos, patriarchâ mortuo, Syncellus succedit. Adhæc quanta Seripharum sit veneratio, arguit satis, quòd eâ appellatione ipsi etiam Sultani se nuncupant, quò augustiores videantur.

Sinaida, & *snaida*, vel *sneida*, notant arborum incisionem, quæ fieret ad viam indicandam viatori. nam solere hoc fine arbores notari, liquet ex Legis Salicæ tit. XXIX, leg. XXIX, Diplomate Ludovici II apud Wolphang. Lazium, & Donatione Cancronis in Chro-
† Pag. 57. nico Laurishamensi †, atque aliis. Est verò vocabulum id à Germanis, quibus snaiden/snaiden/sneiden, uti Belgis snyden, notat secare, incidere. Habes in Legg. Longobard. lib. I. tit. XXVI. leg. VI: *Si servus extra jussionem domini sui theclaturam, aut sinaidam, in sylva alterius fecerit, manus ejus incidatur: & si cum jussione domini sui theclaturam, aut sinaidam, in alterius sylva fecerit, reputetur culpa domino, ut suprà.* Cæterùm ut *sinaida*, sic contractiùs etiam *snaida*, vel *sneida*, dici, docemur Traditionibus Fuldensibus lib. II num. VIII: *Hæc est terminatio Ecclesiæ in Creynfeld à Muoresbrinc, sursum versus ad Berholdes sneida. &c.* Ac similiter postea: item num. XXXIX. Verùm his locis videtur *sneida* non tam arborum incisionem signare, quàm viam. Et in veteri Glossario est: *Sinaida, via.* Nempe *sinaida*, ut origo ostendit, propriè est incisio arboris : sed quia illa erat viæ signum, pro via ipsa sumi cœpit, usitato μετωνυμίας genere. Nisi malis snaida, vel sneida, primò viam signare, à verbo sneiden, hoc est, secare. Quippe via est spatium sectum inter ædes oppositas, vel agros disiunctos, aut aquas hinc inde, vel aliter. Unde & Maro I Georg. de zonis cælestibus agens:

Has inter, mediamque, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Divûm: & via secta per ambas,
Obliquus quâ se signorum verteret ordo.

Deque

Deque arboribus II: Georg. ——— *Omnis in unguem*
Arboribus positis secto via limite quadret.

Smeldo idem ac gracile: quod hodiéque *smal*. Habes, non tanquam Latinum, sed ut Latini explicationem, in L L. Fres. Addit. Tit. III §. XXXV: *Ex ipsa percussione decreverit à sua grossitudine: quod smelido dicunt.*

Soga, funis, ut explicat Glossar. Usæ Legg. Longobard. lib. I tit. XXV. leg. XXXIII: *Siquis sogas furatus fuerit de bove junctorio*. Nec enim iis adsentio, qui hic generatim *res* exponunt: ac putant esse ex Germanico soche, vel sache: quod Belgis, res, caussa. Sed agnosco, inde videri Græcobarbarum τζόγες, quod *rem* signat. Glossæ Græcolatin. Τὰ πράγματα, ἤγουν τζόγες. Gallicum *chose* alîus est originis. Nempe à *caussa*.

Spanga, à Germanico spanne, quomodo hodiéque *tignum* vocatur. In Legg. Bajuvariorum tit. IX. Leg. VIII: *Exteriores verò* (trabes) *quas spangas vocamus, eo quòd ordinem continent parietum.*

Spannum, & *spanna*, habemus in Legibus Frisonum Tit. XXII de Dolg. §. LXV: *Vulnus, quod longitudinem habeat quantum inter pollicem, & complicati indicis articulum, spannum non impleat, IV solid. componatur. Quod integræ spannæ longitudinem habuerit, hoc est, quantum index, & pollex, extendi possunt, VI solidis componatur.* Et cap. LXVI: *Quod inter pollicem, & medii digiti spannum, longum fuerit, XIII solidis componatur.* Item Fris. addit. tit. III. §. LVI: *Si unius spannæ longitudinem habuerit.* Est verò *spannus*, & *spanna*, id quod *spithama* antiquis: estque à Germanico spanne, quod à spannen, tendere: nisi malis esse ab Italico *spandere*, pro Latino *expandere*. Nam pro *ex* sæpe initio ponunt S: & possit simile videri *sculcator* pro *exculcator*; de quo alibi diximus.

Sparvarius, accipiter frigillarius, ex Germanico sparwer; qui sic vocatus, quasi spar-war, hoc est, procul, sive *longè spargens* pennas suas. Usurpant *sparvarii* vocabulum Leges Salicæ Tit. VII §. IV, & Bajuvar. tit. XX cap. I §. IV. Item Fredericus Imper. lib. II de arte venandi cap. XXIX, & Joannes Angliæ Rex in charta libertatum de foresta, & liberis consuetudinibus, apud Matthæum Parisium ad an. cIↄcCXV*. *Pag. 260 edit. Wats.

Stallum à Germanico. & Anglico stall; non prout *stabulum*, sed quatenus signat *sedile*. Gloss. *Stallus est locus unius è choro*. Cæsarius Heisterbach. Hist. Memorab. lib. I cap. VI: *Intravit chorum uterque,*

stante Priore in stallo suo. Lib. v cap. v: *In nocte verò S. Cuniberti, cùm staret in choro Abbatis, tunc simplex monachus vidit intra presbyterium duos dæmones intrare, & paullatim adscendere ad stallum Abbatis, inter chorum monachorum, atque novitiorum*. Ac paullo pòst: *Dominus Eustachius, & Prior Hermannus, qui hæc vidit, à stallis suis semoti*. Ac alibi apud eundem. Item Matthæus Parisius in Henrico III ad an. CIↃLVI: *Clanculo intrantes, inquisiverunt à quodam ibidem orante, quodnam esset stallum Decani*. Et in vita Joannis, vigesimi tertii abbatis S. Albani: *Consueverat namque ---- in duplicibus festis, Chorum mitratus tenere; & reliquis diebus in stallo suo stans chorum regere, & omnia alacriter cantare*. Innocentius III lib. IV Regestorum epist. I, quæ ad episcopum Basileensem: *Ipse ante confirmationem obtentam stallum Præpositi sibi usurpavit*. Quem ad locum rectè Paullus du Maii monet, non pro stabulo sumi; sed loco in choro, & capitulo. Ac *stallum* etiam legere jubet apud Petrum Vall. Sarn. cap. XVI Hist. Albig. ubi Camuzatius *peristylia* reponebat, Sorbinus in Gallicanâ paraphrasi *stabulum* intelligebat perperam. A *stallum* est *installare*: de quo in Verbis.

Stantardus, vexillum Regium sive Reipublicæ; ex Belgico, & Anglico standard †: pro quo Galli *estandard*. Matthæus Parisius in Guilhelmo II ad an. CIↃXCIX: *Admiravisi standardum eminus considerans*. Idem in Henrico III ad an. CIↃCCXXXVI: *Exeuntes igitur cives in multitudine gravi, circiter ad quinquaginta millia armatorum obviam Imperatori cum stantardo suo, quod Carrucam, vel Carrochium, appellant, indubitanter perrexerunt, nunciantes, se contra eum bellaturos*. Radulphus de Rivo, decanus Tongrensis, (qui claruit anno CIↃCCCLXX) de gestis Episcoporum Leodiensium cap. I: *Ibi Hustinus de Horston miles sacrum Divi Lamberti vexillum (stendardum vocant) quod contra ipsum S. Martyrem, ejusque Ecclesiam, usurpare, exercituique rebelli præferre præsumserat, turpiter abjecit*.

† *Non à standi verbo, sed Germanico, & veterum Belgarum* standen, *h. e. stare. Unde hodiéque, quod Belgis* staen, *Anglis est* stande. Standaerd *igitur, atque etiam* stander, *dixere, quia esset vexillum statarium.*

Stangaria sepes, hoc est, sudibus, seu perticis, surrecta. Nam Germanis, & Belgis, stange, stipes, sudis, vallus. Ut & Itali pro eo *stanga*. Leges Longobard. lib. I tit. XXV, leg. XXX: *Siquis de sepe stangariâ vimen legerit, componat sol. I. Si autem perticas transversarias tulerit, componat sol. III*. Est tamen in Lindenbrogiana editione *stantaria*: sed alterum, prout etiam Clemangis editor, non incuriosus talium, adducit, eò prætulerim, quia ab origine minùs abit.

Staplus, pro loco, ubi publicum judicium exercetur. Est à Germanis; qui, ut monitum præstantissimo Lindenbrogio, ajunt, Im stapel

stapel sitzen / und offentlich Gericht halten. hoc est, In staplo sedere, ac publicè judicium exercere. Legg. Ripuar. tit. XXXIII†. leg. I: *Si ad Regis staplum, vel ad eum locum, ubi mallus est, auctorem suum in praesente habeat.* Similiter tit. LXVII leg. V; item tit. LXXV. Scriptor Glossarii Clemangi appositi exponit tegumentum, vel tapetium: sed perperam omnino.

† In edit. Lindenbrogiana: sed in antiquiori, tit. 35.

Stava, vel *stafa*, à Germanico staf, baculus, palus, fustis, pedum, scipio. Lex Salica Tit. XXIX*, §. XXXII: *Siquis stavam* (sic pro *statuam* leg.) *vel tremaclum, vel vertuolum† de flumine furaverit.*

** Al. edit. tit. 28.*

† Al. vertivolum.

Steura, tributum interpretatur Æneas Sylvius Histor. Boem. cap. LXI. Nempe est à Germanico steur: quod tributum notat. Usurpat Chronicon Aulæ Regiæ de Joanne Bohemiæ Rege cap. XXVII. Item Henricus monachus Rebdorfius, in Annal. ad Annum CIↃCC XCVI: *Dissensionem inter Episcopum, & Ratisponenses, propter steuram impositam, sedavit.* Et ad an. CIↃCCCXLIV: *Eodem tempore Ludovicus gravem steuram imposuit terræ suæ, inferiori, & superiori Bavariæ.*

Stolizaz est vicarius Regis, sive qui ejus loco præsidet tribunali. Ut Legg. Longobard. lib. I. tit. XIX. leg. V: *Si judicem interpellaverit, & judex dilataverit ipsam caussam deliberare, aut licentiam dederit adversæ parti ipsum molinum evertendi, componat sol. XX, in palatio Regis districtus ab stolizaz.* Gloss. *Stolizaz, id est, missus Regis.* Placet etymon Lindenbrogii, ut sit ex German. stol, sella, & satz, sessio; quia, quasi Regis vicarius, absentis sellæ in judicio insideret.

Strepa, dicitur ferreum illud instrumentum, cui insistunt pedes equitantium. Matthæus Parisius in Henrico III ad an. CIↃCCXLIV de casu misero Engelrami de Cuscy: *Equino pede ad aliquod offendiculum titubante, corruit supinus in profundum* (vadum transire volebat) *ad quod tamen propriâ strepâ pertractus est violenter, & tunc infeliciter.* Item ad an. CIↃCCXLI de miserabili morte Comitis Gilberti Marescalli: *Nec potuit equus ab ipso, vel alio, retineri. Unde in ecstasim raptus, cœpit vacillare, & post paullum corruit ab equo semivivus; ipsum unà streparum retinente, & per agrum spatio aliquo sic trahente**. A *strepa* est Hispanicum *estribo*, E more ejus gentis, & Gallicæ, præmisso. Ac inde etiam *astraba:* nisi à Græcis malis. Sed ἀτεχνῶς his aliud. Plura de hoc instrumento diximus lib. I cap. VII; ubi de *stapia* agimus, ac, pro instituto quidem nostro, satis fusè.

** Similiter* strepa *pro* stapeda *est apud Helmoldum lib. 4 de Rom. Imp. cap. 21: ut lego apud Hermannum Hugonem lib. 1 de Milit. Equestr. cap. 4.*

Strundius, vel *struntus*, stercus, ex Belgico stront. Glossæ Philoxeni: *Strundius, sive struntus,* σπίλαθος. Ubi Bonaventura Vulcanius an-

notavit,

notavit, legi oportere, *Truncus*, στέλεχος. Faciliùs persuaderet, nisi reponeretur in literis ab S incipientibus. Quare & Scaliger Castigationibus in Priapeia vulgatam retinet lectionem. Ait ille, sic rotundiora dici stercora. Credo stront voluit esse ex ront, h. e. rotundus. Ut *st* præfigatur. Sanè S præmitti videas in multis: ut *stlites* pro lites, *stritavus* pro *tritavus*; quemadmodum hoc ipso capite diximus.

Stuba, vel *stufa*, non modò apud Dithmarum Mersburg. idque sæpiusculè*, legas; (quam rem etiam tangebamus lib. I cap. VII:) sed in legibus quoque Alamannicis tit. LXXXI, §. III: *Siquis stubam alicujus concremaverit*. Habes & in Concilio Viennensi, quod celebratum temporibus Clementis Papæ IV, an. CIↃCCLXVII: *Prohibemus insuper, ne* (Judæi) *stubas, & balnea seu tabernas Christianorum frequentent, seu intrare præsumant*. Item apud Ekkardum de casibus monasterii S. Galli cap. I, & in Chronico Australi Matthæi Mareschalli de Pappenheim ad an. CIↃCCXCV: ubi *stupas* vocat; sicuti sæpe solent *b*, *f*, & *p*, commutari. Scriptor item de S. Ottone, Pomeranorum Apostolo, *Stuba, sive pyrale*, ait lib. II cap. VII, & XIV. Ajunt & apud Palladium de Architectura esse titulum, *de balneis, & stufis*. Si attendunt Palladii libros de R. Rust. in iis lib. I titulus quadragesimus simpliciter est, *de balneis*. Quod siquibus in libris addatur, *de stufis*, id, arbitror, ex glossemate irrepserit. Est verò *stuba*, vel *stufa*, à Germanico stube: pro quo Belgæ stove, Galli *estuve*. Sed quæritur, utrùm vox ea stube ortu Germanica sit, à stoven, fovere: an potiùs Latina; puta ab *æstuo*; vel Græca; videlicet à τύφη, *accensio*, quod ἀπὸ τοῦ τύφειν, *accendere, urere*. Ut nempe S præmittatur: quomodo recentiores *sphalangium* dixere pro *phalangium*: pluráque id genus adduximus in *scachum*. Atque eadem ἐτυμολογίας habeat locum, si à Latino *tubus* deducas, quia Romani per ambientes tubos calefacerent cœnacula; teste Senecâ epist. XC: unde idem de Providentia cap. IV: *Subditus, & parietibus circumfusus calor*. Non in vitus autem accessero Barthio, qui Adversariorum lib. XXXVII cap. VII pro *stuba* Latinè *vaporarium* posse dici arbitratur. Alii *hypocaustum* malunt, ex B. Ambrosio Hexaëmeron lib. VI cap. VIII. *Quereris, quia nulla tibi hypocausta anhelantibus ignibus vaporentur*.

* *Pag.* 22, 91, *& alibi*.

Sturio ex Germanico, ac Belgico steur. Esse veterum *acipenserem*, contendit Rondeletius lib. XIV de Piscibus cap. IX. Cui & in Nomenclatore suo Hadr. Junius subscribit. Sed utrumque decipi, ac sturionem esse veterum hyccam, vel silurum, quemque Isidorus lib. XII porcum marinum, & suillum vocat, abunde diximus lib. IV de Physio-

Physiologia Christiana cap. XXIX. *Sturio* verò quin vox sit originis Germanicæ, minimè dubitandum: nempe à stooren, quod notat *turbare, perturbare*: sive quia, escam quærens, Isidoro teste, lutum ac vadum rostro fodiat, atque ita aquas commoveat, turbidásque reddat; sive quoniam concoctionem stomachi turbet; quippe carnis duræ, pinguis, ac viscidæ. Priorem sententiam amplectitur Gesnerus. Pro posteriori facit vulgare Belgarum dictum, steur die stoort: quo utuntur, ut moneant, parcè de eo comedendum.

Sultanus dicitur totius imperii Turcici princeps, ab Arabico סלטאן *sultan*. quod à verbo סלט *salath*, h.e. dominari, præesse. Hebræis pro ס est ש. Superioris seculi scriptoribus is interdum *Saladinus*. Cæsarius lib. IV Mirac. cap. XV: *Eodem tempore Saladinus humanitatem exhibuit Christianis satis magnam*. Nomen *Sultani*, ut ex Cedreno scimus, adsumsere Turcæ, cùm Persas, & Saracenos, subegissent. Antea verò sic dictus Persiæ princeps: cujus sedes, ac domicilium, *Sultania* ex eo vocabatur. Eam urbem ex Tigranocertæ ruinis fuisse extructam, à Paullo Jovio traditum est. Destruxit verò Temirlaneus, qui vulgo Tamerlanes.

Sunnis, impedimentum, German. saumnis. Belg. ver-suymnis. Uti hæc à Germanico seumen; vel saumen; quod Belgis ver-suymen, hoc est, negligere, omittere. Leg. Salicâ tit. XIX §. VI.†: *Si in mallum vocatus fuerit, & is, qui vocatus est, non venit; si eum aut infirmitas, aut ambascia dominica, detinuerit, vel fortè aliquem de proximis mortuum inter domum suam habuerit, per ista sunnis se potest homo excusare: aliàs de vita componet*. Similiter Legg. Ripuar. Tit. XXXII §. 1, & Longobardicæ sæpius. Item in Constitut. Karol.* *Siquis ad mannum legibus mannitus fuerit, & non venerit; si eum sunnis non detinuerit, XV solidis culpabilis judicetur*. Eum ad locum annotavit Vitus Amerpachius, putare se, *sunnis* esse reconciliationem cum adversario, à Germanico sunen, versunen: aut certè generale esse vocabulum, quodvis notans necessarium impedimentum. Posterius malo: nempe ut sit à sumen, versumen; sicut diximus. Gloss. *Sunnis, impeditio. Sonnis, impedimentum*. Apud Papiam pro eo est *sumnis*; quod propiùs accedit ad Germanicum saumnis, vel Belgicum ver-suymenis. Nec solùm *sumnis*, *sunnis*, vel *sonnis*; sed etiam *sunnia* dixere, vel *sonnia*. Marculfus monachus lib. I formulâ XXXVII: *Ipse nec venisset ad placitum, nec nulla sunnia nuntiâsset*. Hoc est, nec impedimenti nos fecisset certiores; quo foret excusatior. Vir summus à sontico morbo, vel causa sontica, *sonniæ* nomen

† *Edit. German.*

* *Pag. 295 edit. Mogunt. ann. 1602, & in Collectione Ansegisi Capitularis lib. 3 cap. 45.*

men deflexum ſuſpicabatur. Sed omnino vox eſt à Germanis, ut diximus. Ac ab eodem ſonnis, vel ſunnis, eſt Gallicum *eſſoine, vel exoine*; E ante S, more gentis, præmiſſo. Indéque barbarum *eſſonia*, itidem pro impedimento: non ex Latinobarbaro *exidoneare*; quod traditum nonnullis. Plurimùm enim ſignificatio horum diſtat. Uſurpatur in Formulis veteribus ſecundùm legem Romanam, Marculpho monacho adjunctis, formulâ XXXIII†: *Qui nec exſonia nunciavit, nec ſuum placitum adimplevit*. Reperio quoque apud Hincmarum ad Karolum Calvum Regem: *Quò mittens, ad dominationem veſtram, excuſationem impoſſibilitatis ſuæ illuc veniendi; requiſita eſt, quàm patriotică linguâ nominamus Exonia, quia venire nequiverit; quod hactenus eſt inauditum.*

†Pag. 352 edit. Bignoniana.

Surcarium, veſtimenti genus; nempe, ut videtur, tunica interior, ſive ea, quæ proximè corpus ambit, ac Græcis χιτὼν ἰχίσαρκος. Planè enim ſubſcribo doctiſſimo, &, dum viveret, amiciſſimo Martinio, qui in Etymologico ſuo putat, eſſe à Gallico *ſur chair*, hoc eſt, *ſuper carnem*. Uſus Rhegino in Chron. *Totâ mente illos* (Petrum, & Paulum) *recognovi de illorum ſurcariis.*

Surgotum vox, è Germanica curſat, panni genus, ac talaris veſtis muliebris. Habes in ſcriptoribus Germanicis ab Chriſtiano Urſtiſio editis.

Svurum, juramentum, à German. ſweeren, jurare: unde hy ſwoer, jurabat. Sic legas, *ſvuro firmare*, Leg. Baiuvar. Tit. XV. cap. XI, §. II.

CAP. XVIII.

Acceditur ad vocabula, quorum initium eſt T. Taburcinum, *tympanum*. Talia, *teſſera*. Tallia, *exactionis genus; pro quo &* tallagium. Tarenus, *genus nummi*. Targia, *vel* targeia, *clypei genus*. Taſcha, *marſupium*. Taſſale, *pro præfectis proventuum ex agris, paſcuis, & ſylvis publicis*. Taſſalli, *pro nodis, glandium formâ, amictui additis ad ornatum*. Taſſus, *acervus frugum, ligni, fœni*. Taudragil, *humor rori ſimilis, profluens è nervis læſis*. Tecuria, *vel* tecuaria, *tegmen*. Telemaſca, *pro larvatorum in Lupercalibus diſcurſu*. Teni, *vimina: deque ratione ſortis per tenos, & unde is ritus manârit ad Chriſtianos*. Tenſeria, *pro contentione*. Tertuſſus, *porcellus haræ propriæ*. Teſſeia, *ſive* teſceia, *raptus, aut latrocinium*. Tethinga, *familiæ ſic inter ſe devinctæ, ut unius*

erga

erga Regem delictum omnibus sit præstandum. Texaga, *pro tecto.* Theada, *vel* theode, *populus.* Theclatura, *pro signo arbori inciso, ad noscendam viam.* Thinx, *manumissio; ut* thingare, *manumittere.* Thiubda, *furtum.* Tochua, *vel* tocha, *calculus.* Tonna, *vel* tunna, *vas; ut* tonnella, *vel* tunnella, *imò &* tonellus, *vasculum.* Torneamenta, *vel* tornamenta, *ludicræ pugnæ equestres.* Tornetæ, *pro nundinis.* Tragulus, *vestis monachalis.* Trana, *evectio quæ fit trabâ.* Tranix, *palmes.* Trappa, *septum cancellatum, cui aves includuntur.* Trebuchetta, *machina bellica, saxa ingentia ejaculans, ad turres ac muros diruendos: quæ aliter etiam vocatur* trabucchus, *&* tribuccetum: *at diversam esse* bibliam petrariam. Tremaclum, *genus retis piscatoris.* Trespellius, *vel* tresbellio, *taurus tintinabulorum trium.* Treuga, *pax, vel induciæ, pro quibus &* trevia *dicitur.* Tribunculus, trebuculus, *&* trubuculus, *pro machina bellica, quæ aliter* trebuchetta, *ut antea dictum.* Trigildum, *triplex compositio.* Trista, *pro immunitate incolentium sylvas.* Triuta, *vel* treuda, *hinnulus.* Trogulus, *rudis vestis monachalis.* Troppus, *grex.* Trotingus, *paranymphus.* Truca, *pro cadaveris capsa.* Trummetum, *tympanum.* Trumpa, *tuba.* Trupha, *vel* trufa, *jucundæ deceptiones, nec non joci, risusque eorum, qui luxui ac nugis indulgent.* Truste, *Regis, post fidem ei datam, tutela: quâ qui suffultus esset,* antrustio *nominatus.* Trutanus *pro plano, ac impostore.* Tubruci, *tibiarum, & braccarum tegumentum.* Tucus, *cuculus.* Tufa, *regium vexillum.* Tulipa, *flos è Turcia in Belgicam allatus. Uti* Tulipantum, *Turcicum capitis velamentum; & quo id differat à Persico.* Tunginus, *vel* tonginus, *judex, proximæ post Comitem dignitatis.* Tuninum, *hortus.* Tuphæ, *λόφοι.* Turbaria, *locus, unde effodiuntur cespites ustiles.* Tutia, *non tam est lapis Lydius, quàm cadmia fornacaria.* Tyuphani, *judices sub Comitibus constituti:* tyuphadia, *eorum potestas, ac dignitas.* Tzangæ, *vel* zanchæ, *calceamentum barbaricum.*

TEmpus est, ut transeamus ad inchoata à T literâ.

Taburcinum, tympanum, ex Gallico *taborin*, vel *tambour*, sive Italico *tamborino*; pro quo Hispani *tamburo**, & similia quædam aliæ gentes. Matthæus Parisius in Wilhelmo II ad an. cIɔxcI: *Equi eorum, insolitum non ferentes clamorem Turcorum, buccinarum clangorem, ictusque taburcinorum, calcaribus non parebant.* Imò & *thabur* pro eo legas in Richardo I ad an. cIɔxcII: *Iuvenis quidam, de domo episcopi Londo-*

**Videntur Galli, & Itali, accepisse ab Hispanis; illi ab Arabibus, quibuscum conveniunt in hoc Persa.*

Londoniarum, nisum, quem habuit, docuit cercellas propensiùs affectare. Itaque ad sonitum illius instrumenti, quod à ripatoribus (messoribus) *Thabur nominatur, subitò cercella quodam alarum remigio evolavit.*

Talia est inter genera, quibus rei gestæ modus edocetur: ut arguunt hæc Matthæi Parisii verba in Henrico III ad an. cIↃCCXLVII: *Rex Francorum Ludovicus fecit per ballivos perscrutari, quòd si aliquis institor, vel injuriam passus aliquam, quicúnque alius, in aliqua accommodatione coactâ, vel extersione pecuniæ, vel victualium, ut solet per regios exactores, proferret scriptum, vel taliam, vel testimonium; vel juraret; vel quomodolibet aliter legitimè probaret; quia paratus erat omnia restituere. Quod & ita factum est.* Sunt verò taliæ duo sigilla, quorum unum ab altero sic recisum, ut juncta veterem totius referant figuram: utrique verò unâ cæsurâ numerus inciditur, ut, sulci si jungantur, probè respondeant, nec vel creditor, qui sigillorum unum retinet, plus valeat incidere, nec debitor incisa radere: quia si non in utroque sit vel incisum, vel rasum, continuò fraus compareat. Belgæ vocant een kerf-stock. Est *talia* à Gallico *Taille*, quod tesseram notat. Vel à *tailler*, scindere, cædere, incidere: pro quo Itali *tagliare*. Quid si autem hæc omnia derivemus à proba, Latinâque *talea* voce; quâ Cato, Varro, Plinius usi, pro surculo reciso? Gloss. Philoxeni: *Talia*, κορμὸς, ῥίζα, σκυτάλη. Id ipsum vocabulum à θαλλὸς, ut ab ἄλλος, *alius*; à φύλλον, *folium*; ab ἅλλομαι, *salio*; à βάλλω, *Baleares* insulæ, quòd incolæ jactu fundæ præcellerent. Sed uti *taleam* inde venire non dubito; ita, num Gallicum *taille*, unde *talia*, inde sit, non æquè liquet.

Tallia inter genera exactionum fuit. Petrus Blesensis epist. CII: *Quid de talliis, & exactionibus, quid de obventionibus placitorum, & ceteris improbis extorsionibus, loquar?* Concilium Lateranense sub Innocentio III cap. XLVI: *Talliis, seu collectis, & exactionibus, aggravere.* Matthæus etiam Parisius sæpius usurpat: ac nunc *tallias, & collectas*; nunc *tallias, & exactiones*, conjungit. Pro eodem etiam *tallagium* dicit: ut ad an. cIↃCCXLVI, in literis Reg. Henrici: *Aliàs vobis scripsimus, semel, secundò, & tertiò, tam per literas nostras clausas, quàm patentès, ne ad opus domini Papæ, vel alterius, tallagium aliquod, vel auxilium, exigeretis à viris religiosis, clericis, vel laicis; cùm nullum hujusmodi tallagium, vel exigi possit, vel consueverit, sine magno præjudicio regiæ dignitatis.* Et mox: *Mandamus, ne ad exactionem prædicti tallagii, vel auxilii, faciendam, aliquatenus procedatis.* Idem ad an. cIↃCCLI: *Vasa preciosissima à quodam Iudæo valde divite clam susceperat, ut eidem parceret in Regis tallagio.*

Hoc est, in annuo censu Regi à Judæis pendi consueto. Ac similiter alibi non semel. Etiam à *talia* factum *talliare*, hoc est, exactione gravare, mulctare. Idem ad an. CIϽCCLVI: *Cives Londinenses iteratò ad quingentas marcas talliantur.* Ac similiter usurpatur in scriptoribus rerum Germanicarum ab Urstisio editis. Est verò *tallia* à Gallico *taille*; quod significat vectigal, pecuniam populo indictam. Quid si autem & hoc à Latino *talea* derivemus; quando ut surculus ille, quem *taleam* dicimus, reciditur à planta; sic tributum reciditur de bonis civium? Saltem, quòd Galli *tailler* dicunt pro *incidere*; id esse à resectione illâ surculi videtur. De talliis, si voles, adi Gregorium Tolosanum lib. III Syntagm. cap. VII, & Sylvestrum Prieratem in Summa, voce *Gabella*.

Tanganum quid sit, in verbo *Tangano* exponam hoc ipso libro.

Tarenus, nummi genus. Utitur Leo Ostiensis, seu Marsicanus, Chronici Casinensis lib. I cap. LVIII: ubi Ungaris, Capuam vastantibus, in redemtionem captivorum expensa esse ait vasa argentea multa, & ornamenta; etiam *taranos XX*. Et lib. III cap. XLIV, de Panormi obsidione agens, inquit, *Veniebat canis jecur tarenis decem.* Et ejusdem libri cap. LVII de iis loquens, quæ dux Robertus Guiscardus monasterio esset Casinensi largitus, inter alia ait, *Donasse Byzantios sexcentos, & duo millia tarenos Africanos.* Etiam in legibus occurrit Siculis, sive Neapolitanis, lib. I tit. LXXIII: *Pro scriptionibus, & subscriptionibus suis, tarenum unum, si libram auri contractus excesserit; alioquin dimidium recepturi.* Tit. XC leg. II: *Pretio unius tareni auri per diem, cum homine; vel sine homine, pro dimidio tareno locare.* Sæpius etiam legas lib. III tit. XXXIII leg. III.

Targia quid sit, indicat hoc Matthæi Parisii in Henrico III ad an. CIϽCCXLIII: *Amici ejusdem Ioannis, qui eundem præcordialiter dilexerunt, oppositis corporibus suis propriis, & amplis clypeis, qui targiæ appellantur, vix eundem protegentes, à mortis discrimine liberarunt.* Item usus ad an. CIϽCCXIX: *Cùm targiis eleganter ordinatam.* Ac paullo pòst: *Targeias multas, & galeas, cum barbotis, & navibus,* —— *Christicolæ rapuerunt.* Est à Gallico *targue*, vel *targe*, quod itidem peltam, vel clypeum, signat.

Tascha Italis est marsupium, sive crumena, à Germanico tassche. Aliter Germanis seckel, à Latino *sacculus*. Ab *tascha* est *malatasca*: quomodo diabolum, quasi malum marsupium, nec nisi nummos continentem adulterinos, vocitare solet B. Veronica de Binasco, Lon-

gobardiæ inter Ticinum, & Mediolanum oppido. Vide ejus vitam lib. II cap. X†.

> † *In Vitis Sanctorum à Bollando editis ad 13 Ian.*

Tassale legas in Episcoporum quatuor literis ad Papam, apud Matthæum Parisium ad annum CIϽCCXXXIX: *Tassale verò S. Severi, (quod non erat in totum Abbatis terra majoris Aconensis) ibi quædam jura habebat, quæ tenebat in feudum ab ipso Imperatore, per judicium fuit justè destructum; quia homines illius loci, tempore perturbationis occiderunt Paullum de Longotham, bajulum Imperatoris, & armenta imperialia diripuerunt.* Videamus, an possimus hinc eruere, quid sit *tassale*. *Tassus*, vel *tassum*, est congeries frugum, fæni, lignorum: ut paullò pòst, in *tassus*, pleniùs exponam. Hinc, puto, *tassale*, tum agri, pascua, sylvæ publicæ; tum fruges, fænum, ligna, quæ inde proveniunt; tum loca, ubi ea coacervantur, & adservantur. Hæc propria est significatio. Impropriè verò *tassalis* vox iis est adtributa, penes quos ejus dominium foret. Sententia igitur Parisii est, abbatem, vel monachos S. Severi, dono Imperatoris possedisse istic aliqua: sed incolas quosdam fœdè se gessisse adversus Imperatorem; de quibus propterea ceperit vindictam.

Tasselli à Gallico *tasse* ὑποκοριστικῶς dicuntur: suntque glandes, sive nodi, ex auro, & serico multiplici, confecti, dependentes de vestium angulis: ut doctissimus Watsius interpretatur. Belgæ dicunt knoopen quod à *connodo*; uti hoc à *nodis*. Utitur Matthæus Parisius in vita Richardi, S. Albani abbatum quinctidecimi: *Dedit etiam casulam unam, auro, tassellis, ac gemmis pretiosis adornatam.* Ac continuò pòst: *Stolas binas pretiosas cum manipulo, capam unam purpuream, morsu & tassellis carissimis redimitam.*

Tassus, vel *tassum*, acervum notat, vel struem: uti acervum frugum, vel struem fœni, aut ligni: à Gallico & Belgico tas, quod idem significat. Adolphus Mekerchus, lib. de Pronunc. L. Gr. cap. XXX, censet esse à τάσσω, ordino Sanè Belgis tassen, struere acervum, in cumulum superaddere, ἐπιτάσσειν. Sed utcunque de isto sit, ἀμέσως saltem *tassus* est à barbaris; ut sic vocemus more Romano. Usurpat Matthæus Parisius in Henric. III an. CIϽCCXLVIII: *Dum quendam frumenti consertum aggerem, quem vulgariter tassum appellamus, venalem æstimans consideraret, agger ille nutans, & inordinatè compositus, subitò corruit super eum.* Nempe à Germanis ad Gallos, inde ad Anglos (nisi à Saxonibus malis) ea vox est derivata.

Taudragil est humor serosus corpus irrigans, ut ros plantas: unde & *ros*

& *ros* dicebatur, quantum conjicio. In quo, si rectè video idem sit Alamannis taudragil, ac quod Frisiis litwagi. Ac de hoc quidem diximus cap. XI. Alamannicum istoc habes in Legg. Alaman. Tit. LXV. §. XXXI: *Siquis in genuculo transpunctus fuerit, aut plagatur, ita ut claudus permaneat, ut pes ejus ros taugat, quod Alamanni taudragil dicunt, cum XII sol. componat.* In Legg. Bajuvariorum eadem lex exstat penè iisdem verbis: ubi secundâ vocali *taudregil* exaratum. Suspicor, vocem conflatam ex Germanico taw, pro quo Belgæ douwe, h. e. ros: & verbo dragen vel dregen, hoc est, ferre, emittere: quomodo Belgis dragen ἀπλῶς ponitur pro pus emittere: imò dragt, pus, sanies: & gramiæ, sive lemæ, iisdem dragt der oogen. Hæc satis conveniunt ei, quod dicebamus, *ros*, sive *rorem*, & *taudragil*, de humore dici è nervis læsis promanante.

Tecuria, tegumentum, tegmen, ex Germanico teke, hoc est, tegmen: sicut Vitus Amerpachius observat ad hanc Caroli Constitutionem: *Vt super altaria tecuria fiant, vel laquearia*. Ut verò *tecuria*, sive, ut aliqui legunt, *tecuaria*, à teke; ita teke, pro *tegmine*, & decken, quod est *tegere*, & deckel, *tegumentum*, veniunt à Latino *tego*: at hoc à στέγω *. * Tego

Telemasca, vel *talamasca*, larvatorum in Lupercalibus discursus. Vetustum Rhemense Concilium: *Larvas dæmonum, quas vulgus Talamascas vocat, sub anathemate prohibemus*. Vox est composita, cujus posterior pars Gallicum *masque*, hoc est, larva.

Teni sunt, qui & Belgis teenen, vel tijnen: hoc est, mollia, ac flexilia virgulta, quæ Latinis *vimina* à *viendo*, quod apud veterum poëtam †, *Viere Veneream corollam*. Sed propriè quidem *teni* virgulta: μετωνυμικῶς verò sortes, quæ per vimina fierent. Et propriæ, & figuratæ significationis exemplum habemus in Legg. Fris. tit. XIV, qui est de homine in turba occiso, §. I: *Tunc ducendi sunt ad basilicam, & sortes super altare mittendæ, vel, si juxta Ecclesiam fieri non potuerit, super reliquias Sanctorum: quæ sortes tales esse debent. Duo tali de virga præcisi, quos tenos vocant; quorum unus signo Crucis dignoscatur, alius purus dimittitur; & lanâ mundâ obvoluti super altare, seu reliquias, mittuntur; & presbyter si adfuerit, vel, si presbyter deest, puer quilibet innocens unum de ipsis sortibus de altari tollere debet: & interim Deus exorandus, si illi septem, qui de homicidio commisso juraverunt, verum jurassent, evidenti signo ostendat. Si illum, qui cruce signatus est sustulerit, innocentes erunt, qui juraverunt: sin verò alterum sustulit, tunc unusquisque illorum septem suam*

† *Ennium Asoto, apud Varronem lib. 4 de L. L.*

suam

suam sortem, id est, tenum de virga, & signet signo suo, ut eum, tam ille, quàm cæteri, qui circumstant, cognoscere possint: & obvolvantur lanâ mundâ, & altari seu reliquiis imponantur. Et presbyter si adfuerit: si verò non, ut superiùs, puer innocens unumquemque illorum sigillatim de altari tollat, & ei, qui suam sortem esse cognoverit, rogat. Cujus sortem extremam esse contigerit, ille homicidii compositionem persolvere cogatur, cæteris quorum sortes priùs levatæ sunt, absolutis. Legem integram adscripsi, non solùm ut pateat, *tenum,* nunc pro vimine accipi, nunc pro sorte viminali: sed etiam ut tota sortis ratio pleniùs sciretur. Ea verò etsi apud Christianos obtineret, juvante etiam presbytero fieret; à gentilibus tamen est accepta. Nationum quippe ea consuetudo: in his Saxonum, quorum superstitionem multiplicem enarrat M. Adamus, Canonicus Bremensis, Historiæ Ecclesiasticæ lib. I cap. VI: ubi inter alia sic scribit: *Auspicia, & sortes, quàm maximè observabant. Sortium consuetudo simplex erat: virgam, fructiferæ arbori decisam, in surculos amputabant; eosque notis quibusdam discretos, super candidam vestem temere ac fortuitò spargebant. Mox, si publica fuit consultatio, sacerdos populi; si privata, ipse paterfamilias precatus Deos, cælumque suspiciens, ter singulos tulit. Sublatos secundùm impressam antè notam interpretatus est. Si prohibuerunt, nulla de eadem re, ipsa die, consultatio. Si permissum est, eventuum adhuc fides exigebatur.* Quomodo Scythæ è virgis soleant divinare, docet Herodotus lib. IV; deque Alanis particulatim id tradit Ammianus lib. XXXI. Imò non Magos solùm & Scythas; sed alias quoque gentes, pluribus in locis, è virgis vaticinari; legas apud Nicandri Scholiastem. Atque hic ritus etiam observatus Lindenbrogio in Glossario, & Notis ad Ammianum.

Tenseria, concertatio, lis, contentio, à Gallico *tanser*, vel *tenser*, hoc est, contendere, altercari, concertare. Matthæus Parisius in vita Guilielmi, S. Albani Abbatis XXII: *Hæc est summa pecuniæ perditæ, & tenseriæ datæ tempore guerræ de maneriis abbatis Guilielmi, suorumque hominum.*

Tertussus est porcellus, non ab alio nutritus, sed domi nostræ. Glossar. *Tertussus, qui domi nutritur.* Origo, ut ingeniosè Lindebrogio adnotatum, est è vocibus tribus Germanicis, Der zu haus: hoc est, *qui domi*; puta, est, vel nutritur. Lex Salica tit. II, qui est de furtis porcorum, §. X: *Siquis tertussum porcellum furaverit usque ad anniculatum, CXX denarios, qui faciunt solidos III, culpabilis judicetur; excepto capitali, & dilaturâ.*

Testeia

Testeia, idem ac raptus, vel latrocinia; vel saltim minutum est, quo differant. Constitut. Caroli Calvi, tit. XXXIX, apud Carisiacum, cap. III: *De illis liberis hominibus, qui infames, vel clamodici sunt de testeiis, vel latrociniis, & rapacitatibus, & assalturiis.* Et mox: *Quorum testimonium leges publicæ non rejiciunt, quòd testeiam, vel latrocinium, aut rapinam non fecerit.* Ac postea ibidem: *Iuret, quòd testeiam, vel latrocinium non faciet, neque facienti consentiet.* Sed tit. XII apud Silvacum cap. XIII constanter est *resceia*, tum in juramento Franci hominis, tum etiam Centenario. Utrobique verba sunt: *Ego illi adsalituram, illud malum, quod schach vocant, vel tesceiam, non faciam; nec, ut alius faciat, consentiam.* Quid si igitur *tesceia* sit à *tesquis*, sive *tescuis*, (utroque modo in Philoxeni Glossis scribitur) id est, locis nemorosis, umbrosis; unde & iis nomen, quasi [illegible]. Sanè latrones in sylvestribus, & præruptis locis, præcipuè insidiantur viatoribus.

Tethinga, vel *tethringa*, significabat denas familias, denis junctas, pariter inter se colligatas, ac Regi sic obstrictas, ut, quod una erga eum peccâsset, id necesse haberent præstare universæ. Quique caput horum foret, *tethingus*, vel *tethringus*, dicebatur. Joannes Rex apud Matthæum Paris. ad an. CIↃCCXV: *Tethinga integra, sicut esse consuevit.* Usurpant & alii.

Texaga, *texaca*, vel *tecsaga*, aliqui nundinationem interpretantur. At aliter Glossarium: *In texaga, intra tecta.* Lex Salica tit. XI. §. IV: *Siquis homo ingenuus alienum servum in texaga secum duxerit.* Alamann. Tit. ult. leg. XXV: *Siquis servum mulinarium involaverit, alicum cum ipso reddat, & solvat solidos VI in texaga ejus, cujus fuerit.* Similiter Ripuar. tit. LXIII, & Formularum sollemnium CXXXVII.

Theada idem, ac populus. Lex Salica tit. XLVIII: *In mallo publico, hoc est, ante theada, vel tunginum.* Idem ac *theode*; ex quo, & rijk, dives, *Theodericus*, populis dives; quod aliter volc-rijk. Imò pro theode, etiam dictum leode: de quo in *Leodis* vidimus cap. XI.

Theclatura in legibus Longobardicis legas lib. I tit. XXVI leg. III, & IV. Cum *sinaida* jungi videas ibidem, tum lege V, tum VI; ubi hæc verba: *Extra jussionem Domini, aut cum jussione, theclaturam, aut sinaidam, in sylva alterius facere.* Censeo, utroque notari signum arbori incisum ad viam monstrandam. Ac *sinaida* quidem unde sit, superiùs planum fecimus. *Theclatura*, ut suspicor, dictum pro *thecnatura*: h. e. signatura, à theekenen, sive teeknen, quasi facta inde voce *teknare*. L, & N, in omnibus penè linguis, solere commutari,

alibi ostendimus. Nec verum hoc etymon spondeo. Dixi, quod in mentem nunc veniret. Fortasse & non meditanti aliàs melius occurret, vel alteri ista legenti.

Thinx, donatio, manumissio. Ut in Legg. Longobard. lib. I tit. XXXII leg. V: *Non possunt sine vera absolutione liberi esse, nisi per thinx, aut circa altare: sicut nos instituimus.* Item lib. II Tit. VIII leg. VI, & Tit. XIV leg. XIII, & Tit. XV leg. II, ac III, & Tit. XX leg. I: *Ipsum edictum loquitur de thinx, quod est donatio.* Atque hinc *thingare*, quod in gloss. exponitur, *manumittere absolutè, vel donare*. Quod & Papias comprobat. Habes in iisdem Legg. Longobard. lib. II Tit. XIV leg. IV, V, XII, XIII, XV, & alibi sæpe: uti & *thingatus* lib. II Tit. XXXII leg. V, & *thingatio* lib. II Tit. XV. leg. V. Origo omnibus à Germanico ding, & dingen: priori *res* signatur; altero, *mutuò pacisci*.

Thiubda, furtum. Ut tit. III leg. Frisic. At thiob, fur, Otfrido Euang. lib. IV cap. VII, & Willeramo in Cant. German. dieb, Belg. dief. In LL. Æthestani Reg. cap. XI §. XVII fur dicitur theofe: in Inæ regis Anglos. cap. XLVII, furtum vocatur theofte. Ut Anglis thefte.

Tocna, calculus, quo in computando utimur; quantum ex corruptis Isidori verbis in Glossis videre est. *Tocha* etiam pro calculo est apud auctores de limitibus agrorum: *Trifinium quàm maximè quando constituimus cum signis, id est, cineribus, aut carbonibus, & calce ibidem construximus, & superduximus, & super tocham monticellum constituimus.* Videtur & ad Græcos manâsse: quando Tzetzi Chil. XII pro calculo dicitur τζόγη. Nisi τζόγη ex *schachus*, hoc est, calculus; de quo superiùs dictum. At *tacha*, quando agri limes est, & signum finium, fortasse sit à Germanico tecken, quod est signum.

Tonna, vel *tunna*, vas, ex Germanico, & Belgico tonne; quo notatur vas vinarium, reive similis. Auctor vitæ Philiberti †: *Rogans eum cellarium ingredi, & vas vinarium, quod tonna dicitur, benedicere.* Hinc diminutivum *tonnella*, vel *tunnella*, vasculum. M. Joannes de Thvvrocz in Chronicis Hungaricis Secundæ partis cap. XCVII: *De vino expensæ sunt centum & octoginta tunnellæ.* Imò & virili genere *tonellus* dixere: fortè ob diminutionem extritâ consonâ, ut à *signum*, *sigillum*, à *mamma*, *mamilla*. Petrus Cellensis lib. IX epist. V: *Habes vinum de vite verâ expressum de torculari crucis, & attractum aperto ostio lateris. Sicut enim tonellus foratur, ut vinum habeatur: sic latus Christi lanceâ militis*

† *Aliter, scio, Surius in Vitis Sanctorum ad 20 Aug. Sed is stylum mutavit; ut initio profitetur.*

militis apertum eſt, ut exiret aqua baptiſmatis, & ſanguis noſtræ redemtionis.

Torneamenta, vel *Tornamenta*, ſunt haſtiludia, ſive ludicræ pugnæ equeſtres; pulchra nobilitatis exercitatio, ac ad bellum præparatio; dummodo ſatis caveantur pericula cædium. Uſurpat Cæſarius lib. II Miracul. cap. XII: *Cauſâ laudis humanæ, torneamentis totus deditus erat*. Et lib. VII cap. XXXIX: *Cùm properaret ad quoddam torneamentum*. Comes S. Pauli, epiſtolâ ad Ducem Lovanienſem, ſive Brabantum, apud Godefridum monachum S. Pantaleonis*: *Noveritis &, quòd accepimus tornamentum contra Soldanum Babyloniæ ante Alexandriam. Siquis ergo Deo vult ſervire, cui ſervire eſt regnare, & nomen habere militiæ conſpicuum, veniat ad tornamentum Domini*. Joannes Gilmannus, ſive is potiùs Antonius Genzius, in vita B. Walteri de Birbeke, cap. I. §. II: *Tempore quodam, cùm præpararet ſe ad quoddam torneamentum, milites habens in comitatu, veniſſetque ad eccleſiam quandam, illos, ut Miſſam audire vellent, hortabatur*. Et mox: *Cùm aliqui de torneamento occurrerent*. Anonymus monachus Villarienſis in vita Caroli, VIII Villarienſium Abbatis, cap. I. §. II: *Dum cum Domino Gerardo VVaſcardo Milite, de quodam torneamento à VVormacia Maguntium adſcenderet*. Doctiſſimus Camdenus in Britannia ſua† pro iiſdem habet *Torneamentum*, & *Menſam rotundam*. Sed apertè ſeparat Matthæus Pariſius in Henrico III ad an. CIƆCCLII: *Milites, ut exercitio militari peritiam ſuam, & ſtrenuitatem, experirentur, conſtituerunt unanimiter, non ut in haſtiludio illo, quod communiter, & vulgariter, Torneamentum dicitur; ſed potiùs in illo ludo militari, qui Menſa rotunda dicitur, vires ſuas attentarent*. Quomodo verò differant, vide ſis in eruditiſſimo Watſii Gloſſario.

* In Scriptoribus Rerum Germanicarum editis à Frehero, pag. 271.

† Pag. 191

Torneta, nundinæ, in quibus armati decertant. Abbas S. Theoderici in vita S. Bernardi: *Prope erat ſacrum Quadrageſimæ tempus. Illi omnes fere juvenes, dediti militiæ ſeculari, circumibant, quærentes exſecrabiles nundinas, quas vulgo tornetas vocant. Cœpit ergo ab eis petere divus Bernardus, ne intra paucos dies, qui ante Quadrageſimam ſupererant, armis uterentur*. Non dubium, quin ſit à Gallico *tournoyer*, circuire, decurrere: unde & *torneamenta*, de quo diximus.

Traguli, veſtis monachorum; Minoritarum, ut videtur. In querimonia Epiſcopi Lincolnienſis moribundi, apud Matthæum Pariſium ad an. CIƆCCLIII: *Et ſic de ſecularibus fiunt ſeculariores; & mentitur in iis tragulorum vilitas, dum ſub habitu paupertatis ſpiritus habitat elationis.*

Trana est in privilegio, monasterio S S. Vincentii, & Germani, concesso à Karolo M. apud Aimoinum lib. v cap. 1: *Teloneus exigatur nec de novale, nec de carale, neque de saumis, neque de trana evectione, nec rotatico, nec pontatico.* Sed apud Baronium tom. IX Annal. ad annum IↃCCLXXIX, ubi idem privilegium habes, sic editum est: *Nec de navali, nec de carrali, neque de saumi, sive de trana, evectione vel rotaticum, vel pontaticum.* Nempe multiplex est evectio: ut præcipua dicam genera, quædam navi fit, alia curru, alia item trahâ, vehiculi genere, sic dicto, quòd non volvatur rotis, sed trahatur. Ac postremum hoc evectionis genus dicitur *trana:* quæ iccirco evectioni navali, & carrali, opponitur.

Tranicem de vite incidere, legas in legibus Longobard. lib. I tit. XIX, leg. VII. Latini pro eo ajunt *palmitem,* aut *flagellum.* Videtur *tranix,* apposito T, factum ex rancke. Sic enim *palmes* dicitur Germanis.

Trappa, decipulum avium, sive septum earum cancellatum, quod aliqui *transennam* nuncupant. Olim Belgis trappe; uti hodiéque Anglis. Lex Salica tit. VII leg. VII: *Siquis turturem de trappa furaverit* Sed editio, quæ sine typographi, vel editoris nomine, formâ prodiit minutâ, habet hoc pacto: *Siquis turturem de reti alterius furatus fuerit.* Ac similiter Lindenbrogius expressit.

Trebuchetta, machinæ, quæ ingentia etiam saxa ejacularentur ad diruendos muros. Wilhelmus Ochra, epistolâ ad Henricum III regem Angliæ, apud Matthæum Paris. ad ann. CIƆCCXLVI: *Per septem trebuchetta ordinata, quæ tam de die, quàm de nocte, in castrum Capuacii projicere non cessabant.* Nomen est à Gallico *trebucher;* quod est ex alto aliquid deturbare. Alii, principe vocali leviter mutatâ, pro eodem dixere *tribuceta.* Chronicon Leodicense ad annum CIƆCCCXIII: *Episcopus misit Leodium mangonalia, seu fustibula, sive tribuceta, vel arietes, aut sues, vineas, biblias petrarias, sive cattos versatiles.* Idem quoque *trabucchi:* uti nominat Ægidius de Columna Romanus, Thomæ Aquinatis discipulus, lib. III de Regimine Principum, part. III cap. XVIII. Ac aliquid de iis Hieronymus Magius Miscell. lib. I cap. I. Est ab Italico *traboccare;* quod idem, ac Gallicum *trebucher,* antè memoratum. Nec aliud instrumentum existimandum, de quo in fragmento quopiam Historiæ Germanicæ: *Anno Domini CIƆCCXII Otto Imperator, ab Apulia, & Italia, reversus, obsedit oppidum VVizense; quod similiter expugnavit usque ad arcem. Ibi tunc primum cœpit haberi usus instrumenti bellici, quod vulgo* trpbock *appellari solet.* Et Nauclerus

clerus Generat. XLI*: *Otto Imperator oppidum VVizense obsidione vallavit. Asserunt, tum primùm cœpisse usum instrumenti bellici priùs incogniti, quod vulgariter* Trybock *nominatur: quoniam bombardarum usus necdum erat inventus.* Creditur idem ac, quod Belgis spring-hael / sprinc-gael, & springel. Gallis etiam Leodicensibus *espringalle*. Imò & *tribuculus, trebuculus*, & *trubuculus*, idem videntur: de quibus, ne longior nunc sim, seorsum paullò pòst dicam †. At falli puto Kilianum *, atque alios, qui censent, idem esse *tribucetum*, & *bibliam petrariam*. Nam claré distinguit Chronicon Leodicense: cujus verba initio adduximus. Crediderim, *biblia* ab imperitis factum ex *blia*: uti hoc à blije: id contractum ex duabus primis syllabis in *balista*. Ex blije, balista, & burg, est Blijenburg: burgus balistâ, vel balistis, munitus. Hinc cognomen familiæ patriciæ apud Dordrechtanos nostros datum.

*Pag. 911

† *In* tribunculus.

* *In voce* blye.

Tremaclum memoratur in Lege Salicâ Tit. XXIX. §. XXXII: *Siquis statuam, aut tremaclum, vel vertuolum, de flumine furaverit, D C den. qui faciunt sol. XV, culp. jud.* Sunt qui intelligant, quod Germanis trimellen, Belgis tremelien, Gallis *la tremue d'un molin*. Latini vocant *infundibulum*. Sed etsi magna sit vocum istarum convenientia; longè tamen magis placet, signari genus piscatorii retis, quod Normannis *tremail*.

Trespellius, vel *tresbellio*, qui trium est, ut sic dicam, bellarum. Non alibi reperi, quàm in lege Salica tit. III §. VII: *Siquis taurum gregem regentem furaverit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit, h. e. trespellius.* Aliqui edidere *trubellio*. Sed eodem res redit. Nempe *villa* hic *billa*, seu *bella*: Belgis belle, Anglis bell, Latinis nola, tintinabulum.

Treuga, pro pace, vel induciis; ut dicebamus lib. I cap. I. Nempe à Germ. treuwe, id est, fides. Nempe & *treuga* est fides temporaria hosti data. Ita usus supposititius Turpinus, in vita Karoli M. cap. XII: *Itaque, datis treugis inter se, egressus est Aigiolandus cum suis exercitibus.* Et cap. seq. *Treuga data eundi, & redeundi.* Item Frodoardus in Chronico: *Treugæ, vel induciæ belli inter Regem Ludovicum, & Hugonem principem, usque ad Synodi tempus, Ottone Rege mediante, disponuntur.* Nicolaus Papa primus epist. ad omnes episcopos: *Tempore pacis, seu treugæ, nulla nocumenta oratoribus, vel peregrinis, inferantur.* Fulbertus Carnot. epist. XCIII: *Velim autem suadere tibi, si possim, ne dimittas, propter iram, quæ Dei justitiam non operatur, quin Episcopo tuo treugam des.* In fœdere S. Ludovici cum Raimundo, Tolosano Comite: *Nec pacem cum ipsis faciet, vel treugas, sine assensu Ecclesiæ, & nostro.* Habes & apud

Wilhelmum Tyrium lib. I belli Sacri cap. XV, Glabrum Rodulphum Histor. lib. V cap. I, & in Concilio Lateranensi sub Alexandro III cap. XXI: *Treugas à quarta feria post occasum Solis usque ad secundam feriam ----- observari præcipimus. Siquis autem treugam frangere tentaverit, ----- Episcopus suus sententiam excommunicationis dicet.* Græci posteriores similiter fere vel τρέβα dixere, quod apud Anonymum de bello Sacro: vel τρεύα, ut Codinus de Officiis Constantinopolit. cap. XIV. §. XII. Atque ex his etiam cognoscere est, unde sit Gallicum *trevis*, pro induciis. Imò & *treviam* pro eo apud Joannem Carnotensem legas epist. XC: *Quia trevia Dei non est communi lege sancita.*

Tribunculus, vel *trebuculus*, ut arbitror, idem ac *tribocca*, vel *trebuchetta*; de qua paullo antea diximus. Matthæus Parisius in Wilhelmo II ad an. CIƆXCIX: *Petrarias, tribunculos, & arietes, cum scrophis, ad murum suffodiendum construxerunt.* Et in Henrico III ad annum CIƆCCXVIII: *Insultu petrariarum, aut trebuculorum ictibus, parum, vel nihil, profecerunt.* Et ad an. CIƆCCXX: *Præter unam* (turrim) *quæ crebris ictibus trebuculi Templariorum aliquantulum concussa fuit.* Puto, & idem esse *trubuculus*. Idem Parisius ad an. CIƆXCVII: *Civitate in hunc modum obsessâ, collocarunt machinas in locis opportunis; petrarias scilicet, trubuculos, & maugouellos; ex quibus crebros lapides emittebant.*

Trigildum, à triplici gildo, seu compositione. Pro quo alii *triungeldum*; ut *niungeldum*, pro nona compositione. Vide quæ cap. VIII de *geldo*, quæ item cap. XIV de *octogilt* diximus; quæque de *vveregilt* afferemus cap. XIX.

* *Al.* Tristra.

*Trista**, secundùm Covvellum, & Watsium, Anglos doctissimos, est immunitas illa à servitute, qua quisque ex forestæ incolis Domino Regi obligatur ad alendum ei canem venaticum, eique offerendum, quoties placuerit in forestam illam venire. Matthæus Parisius Additamento II: *Inquiratur etiam, si aliqua antiqua trista Domini Regis, villâ vel domo levatis, vel clauso, impediatur, per quæ deductus Domini Regis impediatur.*

Triuta, vel *treuda*, hinnulus. Ripuaria lex tit. XLIV. §. II: *Siquis cervum domitum, vel cum triutis, occiderit, vel furatus fuerit.* Lex Alaman. tit. XCIX. §. II: *Si cervus ille treudis non habet.* Item §. III: *Si treudis habet.* Similiter §. VIII. Non acquiescit animus in etymo, quod Clemangis editor deducit ab Alamannico *tritt*, h. e. gressus. Ulterius dispiciendum.

† *In Vitis Sanct. ad 15 Ian.*

Trogulus, vestis rudis. S. Faustus in Vita S. Mauri† cap. I: *Nam reliquo*

reliquo totius anni tempore, sub monachali tunica, semper asperrimo, à scapulis usque ad renes, induebatur trogulo; ejusdem subtegminis in stratu super aggestum calcis, & sabuli, tantummodo excepto quadragesimali tempore, semper usus est cilicio. Item in vita S. Egvvini, sive Edvvini *, Episcopi Wicii, sive Wigorniensis in Anglia, cap. III: *S. Eguinus, cum à primævo juventutis flore semper usus fuit cilicio, nunc in cinere jacens asperrimo, ad carnem nudam indutus erat trogulo; ipsam debilitatem & infirmitatem carnis suæ corporali maceratione, & jejunio, devincens.* In priore vita S. Gunulphi †, seu Gundolphi, vel Gundulphi, lib. I cap. II: *Asperrimo ex pilis reinduebatur trogulo.* Et lib. II cap. I: *Sed asperrimo cilicii trogulo nuditatem corporeæ fragilitatis velarent.* Apud Papiam est: *Trogulus, cuculla, monachalis vestis.* Non solùm fuisse cucullam, satis arguunt, quæ adduximus. Rectè interim subdit de veste monachali. Vellem, qualis foret, explicatiùs addidisset.

* *Ad II Ian.*

† *Apud Bollandum ad 17 Ian.*

Troppum, ex Gallico *troupeau de bestes*, grex: *troupeau* est à *troupe*, multitudo: *troupe* κτ̀ μετάϑεσιν ex *turba*. Lex Alamann. tit. LXXII §. I: *Si in troppo de jumentis illam ductricem aliquis involaverit.* Veteres dixissent, *armentorum gregem.* Charta in Alamannicis Goldasti *: *De caballis domalibus cum cætero troppo.*

* *Tom. 2 num. 15.*

Trotingus est in Legg. Longobard. lib. I. tit. XVI leg. VIII: *Pervenit ad nos, quòd dum quidam ad suscipiendam sponsam cujusdam sponsi cum paranymphis, aut trotingis, ambularent, perversi homines aquam sordidam, & stercoratam, super ipsam jactassent.* Gloss. vetus: *Trotingis, id est, joculatoribus.* Nempe *trotingi* sunt, cùm paranymphi, qui duo esse solent; tum alii sponsi sodales; quorum opera in eo, ut facetiis, ac jocis, festum nuptiale recreent.

Truca, capulus, urna feralis, è Germanico truhen. Annales Henrici Steronis, monachi Altahensis, ad an. CIↃCCXCVI, de Henrico, Ratisponensi Episcopo: *Sepulchrum similiter sibi longè antè ad XII fabricavit, & prævidit, juxta altare B. Virginis in majori veteri Ecclesia Ratisponensi: similiter trucam etiam, in qua sepeliri debuit, cum vestibus sepulcralibus ibidem impositis, in memoriam continuam mortis suæ, per eosdem annos habuit locatam à latere lecti sui.*

Trummetum, tympanum, ex Germanico trumme, vel trummen, Belgis trommel. M. Joannes Thvvrocz Chronic. Hungaric. Partis III cap. XXII: *Sollemniter in trummetis, & diversi generis musicorum apparatibus circa centum personas de una vestitura bene inducti obviam venientes, & eundem honorificè suscipientes, ad urbem Romanam introduxerunt.*

Trumpa,

Trumpa, tuba, à veteri voce Germanica trompe; unde & Gallicum *trumpe*, & Italicum *tromba*, & Hiſpanicum *trompa*. Belgæ uſitatiùs trompet. Angli & trump, & trompet. Matthæus Pariſius in vita Offæ II: *Clangor enim tubæ, quam vulgus trompam vocat, timorem intulit audientibus*.

Trupha, trufa, vel *truffa*, joci, & doli planorum; ſive luſus, ac nequitiæ eorum, qui vulgaribus magis placere animis ſtudent, quàm viris piis ac gravibus. A Græco τρυφὴ, quod delicias, ac luxum notat. Cæſarius lib. II Memorabil. cap. XXV: *Ille diligentiſſimè cogitans, qualiter liberaret puellam, hujuſmodi trupham invenit.* Unde *trufare*, vel *truphare*, apud eundem lib. V cap. XXIX: *Ego etiam in Suerbacho fui, & ſatis ibi trufavi*. Quem locum & lib. I cap. I adduximus. Sunt verò diaboli verba, gloriantis, quòd artibus ſolitis in Suerbacho Converſos concitâſſet adverſus ordinem Ciſtercienſem. Hinc *trufator* lib. VI cap. XXI: *De hujuſmodi trufatoribus plurima deceptionum genera, temporibus noſtris geſta, tibi dicere poſſum; ſed non ſunt ædificatoria.* Etiam *trufæ*, & *trufandi* voces uſurpantur ab Arnoldo, Ordinis S. Franciſci religioſo, in vita B. viduæ † Angelæ de Fulgino, quæ Arnoldo huic peccata ſolet confiteri; ut anno is claruerit CIƆCCCIX, quando hæc ea anno exceſſit. Eâ in vitâ cap. VI narratur, Chriſtum his verbis uſum eſſe ad Angelam: *Ego non te amavi per truffam*. Ac poſtea ſic Angela loquitur: *Videbam, quæ ſuſtinuit, in vita, & in morte, iſte Deus homo paſſionatus pro iſto indicibili, & eviſcerato amore: & intelligebam, prædictum verbum eſſe veriſſimum; quòd ſcilicet me non amavit per truffam, ſed veriſſimo, & perfectiſſimo, & eviſcerato amore me dilexit.* At *truffandi* verbum habes cap. XXIII: *Dico vobis, quòd plus recepit anima mea de Deo, quando ploravi, & doloravi peccata proximi, quàm mea. Et mundus trufat de hoc, quòd dico, quòd homo poſſet plorare peccata proximi, ſicut ſua, vel plus quàm ſua; quia videtur eſſe contra naturam. Sed caritas, quæ hoc facit, non eſt de hoc mundo.*

† *In Vitis Bollandi ad 4 Ian.*

Truſte Francis, ac Longobardis, ſignificabat Regis, poſt fidem datam ei, tutelam: qualem qui læſiſſet, vel necâſſet, triplo plus perſolvere cogebatur, quàm ſi alium peremiſſet, vel læſiſſet. Atque hoc ex lege Salica * ſatis apertum puto. Eſt *truſte* vox ortu ipſo Germanica, à tru, vel trew; pro quo etiam trouw, ſive trow. Quod etymon validè etiam firmari arbitror illis Marculfi verbis lib. I Form. cap. XVIII: *Rectum eſt, ut qui nobis fidem pollicentur illæſam, noſtro tueantur auxilio: & quia ille fidelis, Deo propitio, noſter, veniens ibi in palatio noſtro unà*

* *Tit. 43 cap. 1. & 4. item tit. 44. cap. 1. & 2.*

unà cum arimania sua in manu nostra trustem, & fidelitatem nobis visus est conjuràsse. Ubi ait, *in manu juraverit trustem*, quia fides, sive homagium, manu datâ jurabatur. Quod qui fecisset, inde vocabatur *antrustio*, vel, ut in aliis est codicibus, *antruscio:* nempe ex an, significante *ad*, & tru, hoc est, *fides:* ut significet *ad fidem*, puta obligatum; quod idem sit, ac fidei sacramento obstrictum; qui simpliciter vulgo *Fidelis*. Itaque post verba Marculfi proximè adlata, continuò ibidem sequitur: *Propterea per præsens præceptum decernimus, ac jubemus, ut deinceps memoratus ille in numero antrustionum computetur.* Et sanè *truste*, pro fide, seu homagio, etiam sumi videmus in Lege Salicâ tit. XLIII. §. IV: *Siquis eum occiderit, qui in truste Dominicâ est*; XXIV *den. qui faciunt sol.* DC, *culpabilis judicetur.* Ac similiter Tit. seq. §. II. Item Tit. LXVI. §. I: *Excepto, si ex truste regali non fuerit ille homo.* Et in Recapitulatione Legis Salicæ §. ult. ac in Decreto Chlotarii Regis §. IV: *Quod si in truste invenitur* (latro,) *medietatem compositionis trustis adquirat, & capitale exigat à latrone.* Item §. XII: *Latronem perquirat, quem si in truste perinvenerit, medietatem sibi vindicet, vel delaturam.* Et Leg. Ripuariâ Tit XI: *Siquis eum interfecerit, qui in truste Regis est.* Adhæc legum Longob. lib. III tit. IV, §. II *De truste faciendâ, ut nemo præsumat ad nos venienti mansionem vetare: & quæ necessaria sunt, sicut vicino suo, ei vendat.* Quam legem etiam, sed mutilam, reperias in Constitutionibus Karoli cap. XIV †. Ac monet inibi Vitus Amerpachius; truste videri significare iter, aut profectionem, quam nunc *postam* vocant. *Nisi*, inquit, *malit quis esse* trost. *id est, consolationem, quæ præstatur peregrinis per hospitalitatem.* Cur verò neutra nobis placeat sententia, ex iis liquere censeo, quæ antea adduximus.

† *Pag. 229 edit. Mogunt. ann. 1602, qua Busæus Constitutiones Karoli subjunxit Hincmaro.*

Trutanus Cæsario Heisterbachensi pro eo, qui (ut in glossis ejus exponitur) *verbis alios in fraudem impellit, & decipit.* Fortasse *truntanus* scripsit. Saltem Belgis hoc, iemant trutten wijsmaecken. Sed nihil impedit, quo minùs eâ significatione aliqui dixerint trutten. Sanè N litera nunc additur, nunc præteritur: cujus varia alibi variis ex linguis adducimus exempla. A trutten igitur *trutanus*, vel *trutannus*, qualis histrio. Unde anonymus Villariensis monachus in vita* Caroli, VIII Villariensis abbatis, cap. III, §. XVIII: *Tenacissimus tamen conservator rerum domûs fuit, semper de acquirendo sollicitus, nunquam de erogandis militibus, histrionibus, sive trutannis, ad quos manus semper contractas habebat.* Joan. Ludovicus de la Cerda Adversar. sacrorum cap. XLIV §. III, censet, *trutanus* esse à *trupha*; ut idem sit ac *trufator:*

* *In Vitis Sanct. ad 29. Ian.*

quibus de vocibus antea diximus. Sed faciliùs persuaderet, si *truphanus*, vel *trufanus*, scriberetur.

Tubruci, vestimentum, ita dictum, quasi tucorum ruci, sive roci. *Tuci*, tegumentum tibiarum: quod *tubulos* vocat Querolus, *τυβίον* Achmes. *Roci* verò, sive *ruci*, quodlibet operimentum corporis; nempe, ut puto, ex Germanico rock; quod imprimis pro tunica sumi solet. Sanè non incommoda appellatio, quia tubruci supra tubulos assumebantur. Isidorus lib. XIX Originum cap. XXII: *Tubrucos vocatos dicunt, quòd tibias, brachasque, tegant. Tubraci, quòd à bracis ad tibias usque perveniant.* Ita & Mssi nostri: nisi quòd utrobique *tubruci*. Paulus Diaconus de gestis Longobardorum lib. IV cap. XXIII: *Postea verò cœperunt* (Longobardi) *hosis uti: super quas equitantes tubragos birreos mittebant. sed hoc de Romanorum consuetudine traxerunt.* Ubi *hosa* tibialia, ex Germanico hose. Verba proxima è Pauli de gestis Longobardorum historia cùm adduxisset doctissimus Joan. Ludovicus de la Cerda †; subjungit continuò: *Alii verba hæc attribuunt VVarnefrido.* Quasi librorum de gestis Longobardorum auctor alius sit, quàm Paulus, Warnefridi & Theodelindæ filius, patriâ Longobardus. Nempe uti, Virgilium, an Maronem dicas, nihil refert: ita nec utrùm Paulum Longobard. an Paulum Warnefridi nuncupes.

Tucus, cuculus. Isidorus lib. XII cap. VII: *Tucos, quos Hispani cuculos vocant*, à propria voce constat nominatos. Veniendi tempus habent, milvorum scapulis suscepti, propter breves & parvos volatus, ne per longa aëris spatia fatigati deficiant. Horum saliva cicadas gignunt. Ova passeris nido reperta comedit, & sua objicit; quæ ille suscepta fovet, & nutrit.* Eorum singula hîc expendere non est animus, ubi de voce tantùm loquimur. Similiter Gloss. Arabicolatin. *Tucus quem Spani vocant, à voce propria nominatus.* Credo, Hispanis eâ vox à Pœnis, vel Arabibus. Sanè Hebræis תוך toc, *dolus*. Quàm autem vafra sit avis, satis ostendit, quòd cùm se frigidiorem sciat, quàm ut ova sua possit excludere, ea ponat in nido palumbis, alaudæ, ac præcipuè currucæ. Quâ de re diximus lib. III Physiologiæ Christianæ cap. LXXXII.

Tufa, vexillum imperatorium, vel regium. Beda lib. II Histor. cap. XVI: *Nec non &, incedente illo ubilibet per plateas, illud genus vexilli, quod Romani tufam, Angli appellant tuuf, ante eum ferri solebat.*

Tulipa vix hujus loci est, nisi admitti etiam placet, quæ nostro demum seculo cœpere usurpari à scriptoribus Latinis. Est verò flos è

Turcia

† *Adversariorum sacrorum lib.* 141. §. 191.

* *Ita Mssi nostri, ac vetus Veneta anni* 1483. *Sed, puto, trajectione vocum exigua, rescribendum*, Tucos quos Hispani vocant, cuculos à propria voce constat nominatos. *Nec enim dubium quin* cuculus, *uti &* *Græcum* κόκκυξ, *sint à sono. Chaconem, & Breulium, falli puto, cum pro* tucus, *malunt* cucus. *Uti & Martinius dicipitur, cum* cuculus *diminutivum à* cucus *censet. Nam penultima est porrecta, etsi vulgo* cuculus *tribrachys credatur.*

Turcia adlatus, ac gentis nomen retinens; quod illi & pileum notat Turcicum, & hunc florem, qui pileum Turcicum refert. Uti verò flos à similitudine ejus pilei: ita pileus Turcicus sic vocatus videtur à figura globosa, qua refert τολύπην. hoc est, lanam purgatam, inque globos compositam, ut colo adaptetur. Eáque & doctissimi Martinii in Etymologico suo sententia est.

Tulipantum ejusdem esse originis arbitror, ac *tulipa*, de quo diximus. Est verò *tulipantum* tegmen lineum subtilissimi operis, quo Turcæ candidis involvere spiris caput solent. Atque inter alia eo differunt Persæ, à Turcis: quòd cùm Turcicus ille habitus superbiæ sit plenus; Persæ modestiæ ergò, jubeant caput velare tegumento de lana confecto. Atque inde nomen *Sophi*, seu *Sophini*, datum Ismaëli, Erdebilis filio; qui à Turcica Alcorani religione recessit, sibique, ac posteris, Persiæ regnum peperit. Vulgò tamen Ismaëlem hunc à Sophis sive Sapientibus Persiæ, qui antiquitus *Magi* dicebantur, nomen *Sophi* accepisse arbitrantur. Sed aliter est. Nam Arabicè *Sophi* est lana: ac contemtim hoc nomen ab Osmanidis datum est Ismaëli, quòd novâ religione caput non magni pretii lino, sed vili velaret panno: qui quia rubri erat coloris, eò non *Sophini* modò, sed etiam *Kiselbassilarii*, quasi capita rubra, nuncupantur. Hæc cui satis non sunt, adeat Leonclavium in Pandectis Turcicis, præsertim cap. CLXXXVIII.

Tunginus vel *tonginus*, in veteri Glossario exponitur, *Iudex, qui post Comitem est*. Lex Salica tit. XLVI, §. 1. & XLVIII. §. 1. *Tunginus, aut Centenarius, mallum indicent*. Ex tit. LXIII, §. 1: *Siquis de parentela tollere se voluerit, in mallo ante Tunginum, aut Centenarium, ambulet.* Videntur *tongini*, vel iidem, vel non longè differre à tyuphadis; de quibus mox loquar. Nomen tungino ex eo, quia litibus ac caussis præest. Nam ding, & beding, res, caussa. I in O, vel V, abit; ut crebrò. Sic à bedingen, bedongen; à singen, gesongen; à bedriegen, bedrogen; à liegen, logen, & similia.

Tuninum quid sit, non satis convenit. Doctissimus Lindenbrogius censet, locum esse, ubi reponerent vasa: ut sit à Germanico tonne: unde *Tonna*, de quo hoc ipso capite dictum. Magis placet, quod lib. I cap. I dicebamus, *tuninum* esse ex Germanico tuyn: quod universe locum septum notat, ac particulatim hortum: ut ejus nomine contineantur, quæ Belgis tuynhof / bloemhof, & similia. Habes in legg. Bojorum tit. I cap. XIV. §. V. *Fœnile, granicam, tunicam*. Ubi *granica* est horreum; à granis, ut suprà diximus.

Tupha, quæ Græcis λόφοι: nempe galearum cristæ, vel illæ in equorum vertice. In mutis fuisse signis militaribus, ostendit Vegetius lib. III cap. V: *Muta signa sunt aquilæ, dracones, vexilla, flammulæ, tufa, pinnæ*. Vulgò legebatur, *flammulæ rufæ*. Ubi posterius ex glossemate esse putabat Stevvechius. Vel legendum suspicabatur, *flammeola trifida*. Nempe sic hoc in loco sudat, quia apud Latinorum neminem *tupha*, vel *tufa*, legisset. Sed ut vix sciant Latini, sciunt posteriores Græci. Nam (ut in Tactico suo glossario docet Rigaltius) τοῦφα, simili significatione, legas apud Nicetam Choniatem, & Zonaram in Basilio Porphyrog. τοῦφα item sæpius est apud Mauricium lib. II Strateg. cap. II. Sed & Curopalati de Officiis Constit. cap. III, cùm prius φῦτα legeretur, vocem hanc τοῦφα restituêre viri docti. Capite tamen XVII, num. XLVIII, rectum est τουβία, hoc est, tibialia: quamquam & hic κούφια aliqui reponant.

Turbaria, locus ubi effodiuntur tessellæ ustiles, quos vulgus vocat cespites. Belgis eæ tessellæ turve, uti Anglis Cantabrigiensibus turves. Atque hinc *turbaria*; V consono, ut fieri amat, in B. transeunte. Matthæus Parisius ad an. CIↃCCXIII: *Deinde tempestas illa debacchando invalescens, turbariam quandam in eadem villa, aquis profundis, & palude circumdatam, quasi in ictu oculi reddidit siccam; quòd nec herbam, nec lutum in ea relinquens, sicci lapides tantummodo remanserunt*. Item in Additamento secundo: *Inquiratur etiam de marleris, mineris, turbariis, fabricis, & carbonariis*.

Tutia, ex Meursii sententia, est lapis Lydius, sive Heraclius. Favet quoque Martinius; qui censet, esse à Germanico toetsen, hoc est, explorare, ac particulatim auri vel argenti bonitatem ad Lydium lapidem explorare: unde & hic lapis Lydius toet-steen nuncupatur. Sic *tutiæ* vocabulo uti ajunt Diodorum Euchyonem Polychemiæ lib. I cap. II: *Plumbi, stanni, acachymiæ argenti & auri, tutiæ, storacis non liquidæ*. Sunt qui *tutiæ* nomen esse malint à Gallico *toucher*; vel Italico *toccare*, vel Hispanico *tocar*. Mihi, si id *tutia* est, quod volunt, longè verisimilius fit, hasce gentes accepisse id verbi à Longobardis, Gothis, Normannis; quàm ut hi verbum toetsen habuerint à Gallis, Italis, Hispanis. Et sanè *tutia* propiùs accedit ad voces Germanicas. Nihilominus doctissimos viros, & de significatione, & de etymo *tutiæ*, falli existimo. Sanè *tutiæ* vox usitata est officinis: sed idem valet ac καδμεία sive καδμεία γῆ: quod Clariss. Salmasio ad Solinum jam ostensum. Neophytus: Καδμία, ἡ Κυπρεία, ἡ καὶ Βοτρύτης, καὶ Τουτία λέγεται.

λέγεται. Ἔστι γὰρ καὶ ἑτέρα λιθώδης, μαύρη, καὶ συριγγώδης: *Cadmia est terra Cypria; quæ & Racemosa, & Tutia dicitur. Est & altera lapidosa, nigra, fistulosa.* Nicomedes: Καδμία, Τουτία· *Cadmia, Tutia. Cadmia* verò quid sit, docet Plinius lib. XXXIV cap. X: *Ipse lapis, ex quo fit æs, Cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinæ utilis.* Festus: *Cadmia terra, quæ in æs conjicitur, ut fiat orichalcum.* Interim, quòd Neophytus eandem facit καδμίαν, & βοτρυΐτην, id cautè puto capiendum. Quippe, est Cadmiæ genus altioribus fornacum locis adsidens, ad racemi formam concrescens: unde βοτρυΐτης, quasi *racemosa*, etiam Dioscoridi † nuncupatur. Non omnis igitur botryitis est cadmia; sed cadmia istæc fornacaria, quæ & *tutia*. Porrò *tutia* vocem etiam apud posteriores Græcos obtinere, non modò ex iis, quæ diximus, liquet; sed etiam Rhazis libro de Peste cap. XI: Ἐβένου τμῆμα, μαμηρὰ*, τουτία, αἱματίτης. *Ebeni segmentum, mamera, tutia, hæmatites.*

† *Lib. 5 cap. 84.*

* *Al.* μαμιρὰ, *vel* μαμιρᾶς.

Tyuphadi, iidem videntur ac *tungini:* de quibus dictum. Saltem non admodum distant. Sanè tyuphadi, judicum genus; Comitum, ut puto, vicarii. Legg. Wisigothic. lib. II tit. I leg. XV: *Cum cæteris rebus criminalium etiam caussarum tyuphadis judicandi concessa licentia sit.* Et mox: *Qui tyuphadi tales eligant, quibus vicissitudines suas injungant.* Et leg. XXIII: *Siquis judicem, vel Comitem, aut vicarium Comitis, seu tyuphadum, suspectum habere se dixerit, & ad suum Ducem aditum accedendi poposcerit.* Similiter leg. XXVI inter varia judicum genera reponitur. Operæ verò est in hujusmodi locis attendere, non solùm ut tyuphadus judicandi habuerit potestatem; sed etiam, ut idem, velut inferior, ac minoris dignitatis, opponatur Duci, & Comiti. Sic lib. IX tit. II leg. VIII: *Seu sit Dux, aut Comes, thyuphadus, aut vicarius, gardingus, vel qualibet persona.* Item lib. IV, tit. V leg. VI: *Tunc Ducibus, vel Comitibus, tyuphadis, atque vicariis, & aditus accusandi, & licentia tribuitur exsequendi.* Vides, ut Duces, & Comites, jungantur velut majoris potestatis; tyuphadi deinde, ac vicarii, subdantur. Quare satis verisimilis sit conjectura Martinii, *tyuphadus* deducentis ex Germanico **tuyphan**, vel **tuyphen**, quod Belgis **toeven**: hoc est, exspectare: nempe quia, ob limitatam potestatem, necesse haberet exspectare sententiam superioris. Hinc dicta *tyuphadia*. Ut lib. IX tit. II leg. I: *Si thyuphadus ab aliquo de thyuphadia sua fuerit beneficio corruptus.* Ac eopse titulo tum *thyuphadi*, tum *thyuphadiæ* vocabulum, sæpius occurrit.

Putant esse doronicum Romanum.

Tzanga, zanga, zanca, vel *zancha*, barbarici calceamenti genus. Trebellius

bellius Pollio: *Zanchas de nostris Parthicas paria tria.* Codex Theodos. lib. XIV tit. X: *Usum tzangarum, atque braccarum, intra urbem venerabilem nemini liceat usurpare.* Ac postea: *Intra urbem Romam nemo vel ragis, vel tzancis utatur.* Synodus Aurelianensis can. XXII: *Monacho orarium in monasterio, vel zancas, habere non licet.* Isidorus in Glossis: *Zanca, pellis.* Est & apud veterem Horatii interpretem lib. I sat. VI, ad illud:

Nam ut quisque insanus nigris medium impedit crus
Pellibus.

Ubi interpres is, etiam prout à Cruquio editus, *nigris pellibus* interpretatur *zangis*. Hodiéque Hispanis calceamentum rusticum *zanca* vocatur; ut ait Joannes de la Cerda Adversar. Sacr. cap. CXII. §. XVIII. Quid quod etiam apud Græcos recentiores legas? Sed his diversè admodum scribitur: τζάγκαι, & τζαγκία, est in Pandecte Turcico Simeonis, Magistri Offic. cap. CXCIX. Τζάγγια est apud Codinum de Off. cap. V. item in Fastis Siculis, sive Chronico Alexandrino. Gloss. Basil. Τζάγγα, τὸ ὑπόδημα. Hinc τζαγκᾶς, vel τζαγγάριος. tzangarum artifex, sutor: sed τζαγκᾶς propriè, qui imperatoris tzangas sueret: τζαγγάριος, (qui Hesychio σαγγάριος) quivis calcearius: quod discrimen apud Codinum legas. Moschopulus: Σκυτοτόμος παρ' Ἀττικοῖς ὁ σκυλεὺς, ἤγουν ὁ κοινῶς τζαγγάριος.

CAP. XIX.

De inchoatis ab V simplici; ac primùm vocali. Quorum aliqua retinent terminationem barbaram: ut ungenbodending, *pro eo, qui privilegio hoc gauderet, ut non posset in mallum sive judicium vocari. Alia exeunt more Romano: cujusmodi sunt ista.* Urtella, *pro principali judicio, quo controversia omnis deciditur.* Urpheda, *cautio de non vindicando.* Usariæ, *vel* usseriæ *naves, quas belli caussâ in oras mitterent peregrinas.* Utlagus, *proscriptus. Quæ verò ab V consono incipiunt, ea vel scribi solent V simplici, vel per VV. Prioris hæc generis sunt.* Valvasor, *pro eo, cui coërcendi jus summum.* Vandum, *vel* bandum, *pro vexillo.* Vanga, *pro ligone.* Vanna, *vel* vinna, *pro piscationis loco.* Vasallus, *pro cliente fiduciario.* Vastellum, *pro umbraculo, vel solio non portatili.* Vastrapes, *pro feminalibus.* Vernices, *pro gummi juniperi, quo illuminantur colores.*

NUnc me conferam ad incipientia ab V litera. Quorum alia initium capiunt ab V vocali, alia à consono. Posteriora hæc vel

vel Romano V ſcribuntur, & vulgò efferuntur, ut F fractum: vel Germanico W, cujus ſonus, ut in Germanico wijn, & ſimilibus.

Primi quæ generis ſunt, ea vel retinent barbaram terminationem, vel Romanâ commutarunt. Quæ terminationem retinent barbaricam, vix hujus ſunt loci: eoque uno ero contentus exemplo. Hoc eſto *Vngenbodendig*. Germanica eſt vox, quæ ſignat privilegium, quo quis exemtus alienæ poteſtati vocandi in jus. Chronicon Lauriſhamenſis cœnobii ad annum CIↃLXXI, in Donatione Udalrici Abbatis: *Vt familiam ejuſdem curiæ ab omni gravedine, & moleſtiâ, immunem redderemus, à tribus principalibus mallis, qui vulgò Vngebodending vocantur, quibus ad curtim Luitershuſen annuatim manniebantur; utrorumque conſenſu eam omnimodis abſolvimus, ſoli præpoſito in Aldenmunſter, ſuiſque fratribus, omni poſſeſſione, omni ſubjectione, omni functione perpetuò ſervituram.* Eſt origo à bieden, jubere; unde ge-boden, juſſus; on-ge-boden, non juſſus; à quo on-ge-bodending, conditio non obnoxii alienis juſſis; ac propriè juſſis alicujus malli, ſive conſeſſûs judicum civilis, hominem citantis.

Alia, uti dictum, Latinam terminationem habent. Quorum pauca ſubdam.

Vrtella quid ſit, docet Taſſilo, Dux Bajoariorum, Karoli M. æqualis, Decreti ſui, in quo Leges populares, §. IX: *Vt hi, qui Ducali manu liberi dimiſſi ſunt, ad eadem cogantur judicia, quæ Bajoarii Vrtella dicunt.* Eſt ea vox ex Germanico urdeil, pro quo alii oordeel. Id *judicium* notat, ac propriè principalem judicis ſententiam; eam nempe, quâ tota quæſtio deciditur, quæ fuit inter reum, & actorem. Eſt à veteri voce deel, hoc eſt, judicium, & oor, hoc eſt, magnus, excellens, præcipuus. Quæ ſignificatio ejus vocis in multis compoſitis obtinet: ut in oor-ſaek, principalis res, hoc eſt, cauſſa, propter quam res eſt. oor-haen, gallus ſylvaticus major, oor-konde, notitia ex prima origine, & quaſi rei totius fundamento: ac ſimiliter in oor-ſpronk, oor-log, oor-mondig, atque aliis. Abſque his eſſet, contenderem, oor-deel eſſe ex oor, auris, & deel, pars, portio: uti deelen, partiri, dividere: quia nihil æquè judici congruit, quàm, ut aurium alteram reſervet reo. Quippe, ut à Syro Mimo dictum:

Qui ſtatuit aliquid parte inauditâ alterâ,
Æquum licet ſtatuerit, haut æquus fuit.

Vrpheda ex ur, pro over, hoc eſt, ſuper, ſupra; & veede, vel veet, odium, inimicitiæ: pro quo & veide, & vied, dicitur. A veide, vel

ſteide,

fede, Latinobarbari fecere *faida*, & *feida*: de quibus diximus cap. VII. A vede, est vulgatum viand, inimicus: pro quo & Germani à fede dicunt feint; non à φόνω, occido; nec à *fendo*, unde *infensus*, *offendo*, *defendo*. *Vrpheda* est cautio de inimicitiis ponendis: cum nempe eâ aliquis conditione è carcere dimittitur, ut coram magistratu priùs juret, se velle sepelire omnes injurias, quas acceperat, vel sibi accepisse videbatur. Kilianus scribit, oor-frede, quasi over-frede; ac interpretatur, transactionem pacis, & securitatis juramento firmatam. Sic fuerit à frede, seu vrede, pax. Nec repugnarem, nisi urfehr, sine R, diceretur. Auctor Glossarii additi Clemangi censet, priorem, vocabuli partem esse ure, quod, uti & Gallicum *heur*, ab *hora*. Nempe quia ipsâ horâ dimissionis id juramentum conciperetur. Sic sonaret vox *horam inimicitiarum*. Atqui non hora hostilitatis fuit, sed pacis. Dixeris, intelligi horam inimicitiæ ponendæ. Verùm non solet nomen imponi ab deteriori, quod fuit; sed meliori, quod succedit.

Vsariæ, *useriæ*, vel *usseriæ* naves, quæ sint, aut cur ita dicantur, non est apertum. Annales Monachi S. Pantaleonis apud Coloniam Agrippinam, ad annum cIↃCCIII, in epistola Comitis S. Pauli, de capta à Balduino Flandro Constantinopoli: *Deinde nos omnes armati intravimus naves usarias, & galeidas: quæ vasa navigio apta ducenta numero fuerunt, præter naviculas, & bargas.* Idem monachus ad annum cIↃCCXXIV: *Intimantes, quòd Dominus Imperator* (Henricus Junior) *ad succursum terræ Sanctæ quinquaginta naves fecerit præparari, quæ Vsseriæ nuncupantur; quarum magnitudo tantæ capacitatis erit, ut duo millia militum cum dextrariis suis, & omnium armorum suorum pertinentiis, & ad bella cum armis suis, in eisdem usseriis valeant transferri. Ad unumquodque usserium fiet pons, ut milites, si necesse fuerit, & adscensis dextrariis suis in navibus commodè, absque læsionis discrimine, per ipsos pontes valeant exire, quasi jam ordinatis aciebus in prœlium processuri. & si opus fuerit, erectis velis intrare possint flumen Damiatæ, vel aliud aliquod flumen.* Doctissimus Marquardus Freherus opinabatur, vocem *usserius* corruptam esse è *lusorius*. Equidem scio, gladiatores nunc lusoriis pugnâsse armis, atque gladiis hebetibus; nunc decretoriis armis, gladiisque acutis. Sed profectò non militibus Damiatam, & ad Terram Sanctam, ab Imperatore mittendis, lusorium aliquid in animo erat. Quare cùm naves istæ in terras adeò longinquas, dissitasque, mittendæ fuerint: quid si credamus, vocem esse ab Germanico aus, vel ws;

pro

pro quo Saxones uth, Belgæ wt, upt: hoc est, *ex, extra:* ut *ufferiæ* valeat exteræ, sive in exteras ituræ terras?

Vtlagus, proscriptus, ab ut, sive upt, ex; & Saxonico *laga*, lex; ut ad verbum signet *exlegem*. Matthæus Parisiensis ad an. cIↃccxl, in Charta David, filii Leolini, Principis Norvvalliæ: *De cætero non receptabo utlagos, vel forisbannitos ipsius domini regis, vel baronum suorum, de Marchia in terra mea, nec permittam receptari.* Idem in Additamento Historiæ primo: *Conventionem inter eos factam, quod pro utlago teneretur.* Hinc *utlagari*, pro proscribi. Idem Parisius ad ann. cIↃccxv refert chartam libertatum à Rege Joanne concessarum: ubi sic loquitur Rex: *Nullus aut utlagetur, aut exulet, aut aliquo alio modo destituatur.* Ab eo *utlagatus*. Matthæi ejusdem Additamento primo: *Cum per conventionem illam utlagatus esset.* Item interdictum, quo quis proscriptus, *utlagatio* vocata, vel *breve utlagariæ*. Rex Joannes apud eundem ad an. cIↃccxiii, in charta, qua Archiepiscopo Cantuariensi, & aliis Ecclesiasticis, se satisfacturum promittit: *Interdictum, utlagatio vulgariter nuncupatum, quod proponi fecimus contra Ecclesiasticas personas, publice revocabimus.* Et inibi Historiæ Additamento primo: *Ipse de utlagaria illa ei remissa, nullum breve Domini Regis recipere voluit.*

Hæc incipiunt ab V vocali. Venio ad orta ab V consono. Ubi priùs pluscula afferam, quæ efferimus, ut V fractum, sicuti fit in *vinum, vidua, vallus*, & cæteris. Ac primò, tale est *valvasor*; quod legas in scriptoribus Germanicis, à Christiano Ursticio editis. Hotomanno is dicitur, qui summæ coërcitionis, non item nundinarum, & mercatus, jus habet.

Vandum, pro *vexillo*, quàm *bandum*, mavult Joan. de la Cerda in Adversariis sacris cap. xxxvi. §. xi. Movet eum, quòd sit à vinciendo. Sed mihi potiùs videtur esse à Germanico binden, vincire; unde iisdem band, vinculum: sicuti dictum cap. iii hujus libri. Præterea, ut ipse de la Cerda agnoscit, *bandum*, non *vandum*, est in omnibus libris. Quamquam non diffitear, V consonum, & B, facilè commutari; non apud Latinos modò, & Græcos; unde *Virgilius* Βιργίλιος, *Valerius* Βαλέριος; sed etiam cùm Hispanos, tum Germanos, ac Belgas. Sanè ejusdem originis sunt *bandum*, & Belgica hæc, vaene, vaendel, vendel; quæ & ipsa *vexillum* significant: unde vaendrager, qui Leoni in Tacticis τῷ λέξει dicitur βανδοφόρος.

Vanga, ligo, vel aliud instrumentum rusticum. Gregorius lib. iii Dialog. cap. xiv: *Nam die quadam ad vesperum in horto monasterii fecit (Isaac) jactari ferramenta, quæ usitato nos nomine vangas vocamus.*

Dixit itaque discipulis suis: Tot vangas in horto projicite, & citiùs redite. Nocte verò eâdem, dum ex more cum fratribus, ad exhibendas laudes Domino, surrexisset; praecepit, dicens: Ite, & operariis nostris pulmentum coquite, ut mane primo paratum sit. Facto autem mane, fecit deferri pulmentum, quod parari jusserat, atque hortum cum fratribus ingressus, quot vangas jactari praeceperat, tot in eo laborantes operarios invenit. Ingressi quippe fures fuerant; sed, mutatâ mente, per spiritum apprehenderunt vangas, quas invenerunt: & ab ea hora, qua ingressi sunt, quousque vir Domini ad eos veniret, cuncta horti illius spatia, quae inculta fuerant, coluerunt.

Vanna, vel *vinna*, locus, ubi piscamur verriculo, sive reti, quod verritur, trahiturque. Childebertus, Francorum Rex, in Pragmatico suo apud Aimoinum lib. II de Gestis Francorum cap. XX: *Propterea, in honorem dominorum Sanctorum, cedimus nos fiscum largitatis nostrae, qui vocatur Isciacus, qui est in pagis Parisiorum, prope alveum Sequanae, unà cum —— piscatoria, quae appellatur Vanna, cum piscatoriis omnibus, quae sunt in alveo Sequanae.* Chronicon Laurishamense ad annum IↃCCLXXVII: *Tantis munificentiae suae beneficiis clementissimus Rex* (Karolus post-imperator) *piscationis concessionem in Rheno flumine, in loco cognominato Godenouva, infra finem, ut abbas, & fratres, licentiam haberent ad vinnam faciendum, & ad piscandum pro oportunitate Ecclesiae, & stipendio ipsorum fratrum: & ut de silva, quae ad illam villam adspicit, (cùm fructuosa nullatenus esse videretur) vinnam faciendi, vel emendandi haberent potestatem.* Origo incerta; etsi *vanna* accedat ad German. & Belg. wannen; quomodo dicuntur branchiae piscium: & *vinna* sit vicinum Germanico, & Belg. vinnen, vel vinnen; quomodo dicunt piscium pinnas. Quid si igitur, quando vocabulum est Francorum, qui Germanicè locuti, dicamus piscationis loco nomen datum ex eo, quia, contineret pisces, qui pinnis aquas, ut aves pennis aëra, tranarent? An potiùs, quia de piscatione coenobiorum agitur, ex eo sit appellatio, quia monachi hic invenirent semper, quod ederent? ut sit à vinnen, sive vinden, h. e. invenire: quomodo ad verbum sit inventorium, seu repertorium. An, quod imprimis placet, fuerit ab ea significatione vocabuli vinne, qua notat caesuram, incisionem? à quo & ulcus, quod est incisura, divisioque continui, vinne, & distinctiùs bloed-vinne nominatur. Ita jus faciendae vinnae fuerit jus terrae incidendae, & effodiendae, ad faciendam lacunam capiendis piscibus idoneam. Ut optimè jus vinnae faciendae, & piscationis, conjungantur.

Vargus aliis scribitur *vvargus*; de quo capite proximo.

Vasallus,

Vaſallus, vel *vaſſallus*, cliens fiduciarius, ſi Germanicæ ſit originis, fuerit à vaſel, hoc eſt, proles, quia ſic *vaſallus* domino ſuo obligetur, uti parentibus liberi. Sanè faſelen, veteri Belgarum linguâ eſt patrare, ſive liberis gignendis operam dare: faſel, Sicambris, ac Germanorum aliis, ἔμβρυον, fœtus dum utero geſtatur, proles: faſel-borſt, ἄμνιον, ſecundinæ, fœtûs involucrum. Magis interim placet, cùm antiquius ſit *vaſſus*, quàm *vaſallus*; hoc à priori venire, illud à Latino *vas*. Vide igitur, quæ libro proximo de barbaris origine Latinis dicemus.

Vaſtellum reperio apud Matthæum Pariſium in vita Joan. XXIII Abbatis: *Electus etſi fuerit unus de ultimis novitiis, in loco ſupremo illico ſtatuetur.* —— *Solus in Refectorio prandebit ſupremus, habens vaſtellum, Priore prandente ad magnam menſam, quam Dais* † *vulgariter appellamus.* Ubi, quid *vaſtellum* ſit, quæritur: umbraculum putabat vir egregius: ſed de cauſſa nominis fatetur, non liquere. Quid ſi *vaſtellum* ſit ſedes ſolida, ac fixa, elegantiùs elaborata? ut ſic opponatur ſedibus vulgaribus nullius artificii, & quæ de loco in locum ſunt portatiles. Quomodo *vaſtellum* ὑποκοριστικῶς dicetur à Germanico veſt, ſive vaſt, quod Anglis feſt: ac notat firmus, conſtans, immobilis. Sed de iſtoc malim audire monachalem vitam profeſſos.

† *Ex Germanico* Diſch, *de quo alibi dicimus.*

Vaſtrapes legas in Philoxeni gloſſis: ubi exponitur φιμινάλια. Atqui, ut Suidas ait, φιμινάλια, ἀναξυρίδες, βρακία. Feminalia igitur ſignari eſt apertum; præſertim quando & Rufinus in tralatione Joſephi lib. III Antiquit. cap. XI ait: *Primùm quidem induebatur manachaſim,* (μαχανασείμ,) *quod conſtrictorium poterat dici. Eſt autem cinctorium circa femora ſubtile, ex byſſo contorta contextum, ingredientibus per eum pedibus, velut de vaſtrapis.* In editione Colonienſi Cervicorni eſt voce unâ *devaſtrapis*. Sed diviſim rectè eſt in Mſo noſtro Rufino. Græcè eſt, ἐμβαινόντων εἰς αὐτὸ τῶν ποδῶν, ὥσπερ ἀναξυρίδας. Non diſplicet, quod corruptum cenſent ex *veſtipes*; eò quòd ut femorum, ſic pedum eſſet tegumentum. Saltem malim ſic dici, quàm quaſi feſtras, ſive feneſtras pedum: quod ſummo cuidam viro placuit.

Vernicis vocabulum veteribus eſt ignotum. Nunc plurimæ gentes ſic appellant gummi juniperi, quod pictoribus in uſu eſt ad illuminandos colores. Ac viri eruditi putant, ſic vocari, quaſi vernum rorem: nempe quia tempore verno, fluere è junipero ſolet; teſte etiam Jul. Scaligero in ſecundum de Plantis. Sed veram originem attulit maximus Salmaſius in exercitationibus Plinianis ad Solinum*. Nempe eſt ex βερνίκις, βερνίκη, ſive βερονίκη: quîs Græcobarbari pro

* *Paginâ* 1106.

ſuccino uſi ſunt. Quomodo Myrepſus de Antidotis cap. CCCXXVII: Βερονίκης, κοράλλια: hoc eſt, *Succini, corallii.* Nicomedes: Ἤλεκτρον πτερυγοφόρον, βερνίκιν. Idem: Βερονίκη, ἠλέκτρου ἔλιγμα.

CAP. XX.

A Germanico VV initium eſt iſtis. Wacta, *pro vigiliis.* Walapautz, *pro immutatione vultus, aut habitus, in fure, vel latrone, ne agnoſcatur.* Walavvorf, *indumenti, vel ornamenti dejectus de capite virginis.* Wancluga, *pro fraude, ac mendacio, non ſtantis connubio promiſſo.* Wannagium, *vel* vvainagium, *pro habitaculo.* Wantus, *pro chirotheca.* Wapintakium, *vel* vvapentagium, *pro parte Comitatus, centum habente fidejuſſores Regios.* Waranio, *pro equo militari, vel eo qui ſepto incluſus paſcitur, ac ſervatur.* Warda, *vel* garda, *cuſtodia nobilium orphanorum; ut* garda-roba, *veſtium.* Wardea, *vel* vvardia, *cuſtodia, vel præſidium militum.* Warengangi *pro iis, qui è terris longinquis venerint in ditionem aliam.* Warenna, παράδεισος, *ſeu vivarium.* Warentem *vocari, obligatum ad alterum auctoritate ſuâ defenſitandum. Vti* vvaranda, *vel* vvarenda, *ipſa ad tuendum obligatio. Vnde* vvarandare, *&* vvarandatio. Wargus, *pro extorri, vel etiam latrone.* Warnitus, *pro abunde inſtructus.* Wehading, *pro conventione de ſingulari certamine.* Werdunia, *pro æſtimatione; à quo* cinevverdunia. Were, *vvirigildus.* Werra, *pro bello.* Wicus, *pro refugio: unde* vvicgrevius, *luci præfectus, &* Wiccii, *Angliæ populus.* Wilz, *pro equo, qualem ſibi velint mediocris fortunæ homines.* Wirgildum, *vel* vverigeldus, *pretium quod compoſitione juridiciali perſolvitur. Cujuſmodi compoſitio apud Germanos in quovis habuit crimine locum, præterquam illo læſæ majeſtatis.* Widerboran, *pro donato libertate.* Widimo, *pro dote.* Wiſa, *pro ſigno rei appoſito: unde* vviſare, guiſare, *vel* hiuſare, *pro ſignum addere.* Winchilſul, *columna angularis: cui opponitur* firſtſul, *culminis columna.* VVittiſcalcus, *miniſter publicus, à quo mulctæ exiguntur.*

HActenus attuli barbara, ab illo V conſono incipientia, quod effertur, ut V fractum. Deinceps producam, ubi ſonet, ut Germanorum VV, ac fere ſic ſcribatur.

VVacta, vigiliæ, à Germanico wacht, pro quo olim wachta: quod apud

apud Otfridum Euangel. lib. IV cap. XXXVII. Utrumque à Germanico wachen; pro quo Saxones, & Belgæ, waken. *VVacta* habes in Capitul. Karoli M. & Ludovici Pii lib. III cap. LXVIII: *Nec pro vvacta, nec de scara —— heribannum Comes exactare præsumat*. Id verò esse, quod dicebam, satis docet Ludovicus Imperator in præcepto concessionis factæ Hispanis, qui ad se confugerant: *Explorationes, & excubias, quod usitato vocabulo vvactas dicunt, facere non negligant.* Clarum etiam sic sumi in Admonitione Karoli ad Pistas *: *Et in civitate, atque marcha, vvactas faciant, ad defensionem patriæ.*

VVadium, vel *guadium*, unde *vvadiare*, in barbaris Latinæ originis interpretabimur. Nec enim adsentio Vito Amerpachio †, qui ejusdem hæc originis esse arbitratur, ac Germanicum wat, pro corporis indumentis: ut in compositis leinwat / niderwat / hergewet. Nihil sanè ad ista *vvadium*, quod *pignus* significat; ut tum planius faciemus.

VValapauz, vocabulum esse minimè Romanum, etiam ex terminatione liquet. Est verò vox Longobardica; quam usurpat, & exponit, Rotharis rex lib. I Legum Longobard. tit. XV. leg. V: *Siquis homini libero violentiam injustè fecerit, id est, vvalapauz*, LXXX *solid. ei componat. VValapauz est* *, *dum quis alienum furtivum vestimentum induit, aut si caput latrocinandi animo, aut faciem, transfiguraverit*. Si propriè sit, cùm latro, ne agnoscatur, caput, aut faciem, immutat; cum Lindenbrogio dixeris, esse à wala, caput, & pautzen, polire, ornare. Sed si potiùs notat totius habitus immutationem, eopse fine institutam; fuerit fortasse prior pars wale, hoc est, externus, exoticus; ut propriè signet vestitum exterum, seu peregrinum. Nempe ex eo, quòd pro *peregrinari* Germ. ac Saxones, dicant walen, waelen, wallen. Nisi potiùs, à Gallis, qui Germanis walen, peregrina omnia dixere wals, aut wels, quasi *vvalonica*: quomodo & *VVallia* in Britannia nomen datum ab Anglosaxonibus, & *VValachris* ad Danubium à Germanis.

VValavvorf etiam terminatione suâ barbariem prodit. Quid sit, docemur legibus Bajuvariorum; quarum tit. VII leg. V, inter injurias liberæ illatas, & earum pœnas, habes: *Si discriminalia ejecerit de capite (vvalavvorf dicunt) vel virgini libidinosè crines de capite extraxerit; cum* XII *sol. componat*. Sed aliquibus in libris est wulewors; aliis watworst, ut editum Sichardo. Utcunque legas; posterior pars vocis est worf, jactus, dejectio; à worfen, sive werpen, jacere, dejicere. Sed si walaworf placet; prior vocis pars erit wala, hoc est, caput: quod ipsum

Tit. 31. cap. 27.

†*Notis in Constitut. Karolinas pag. 290. edit. Moguntinæ an. 1602.*

* *Arbitror, istam vocabuli interpretationem non tam esse à Rothare Rege; quia nihil opus erat eum Longobardicam vocem Longobardis suis exponere; quàm à Carolo Magno esse appositam, ut etiam à Francis suis intelligeretur. Nisi malis, è libri margine irrepsisse in sermonis contextum.*

sic ob figuram globosam dicitur à Germanico wallen, vel wellen, id est, volvere, volutare. Quomodo etiam Polonis caput glowe hoc est, globus: & Belgis bolle, quod idem notat; unde stoot-bollen idem ac stoot-hoofden, infestis capitibus concurrere, arietum instar. Sin rectum wultfort; princeps pars sit wult, hoc est, capitis tegumentum. Nam wult à wala; de quo dictum. Nisi malis, ob arcuatam figuram, sic dici à Germanico welven, fornicare, arcuare; unde welfsel, fornix, arcus, testudo, camera. Sin watworf præfers; sit à waet, hoc est, ge-waet, vestis, indumentum; unde compositum lijn-waed, linteum, & waed-sack, saccus vestium. Utcunque legas, obscurum non est, de iis agere legem, qui vi de capite virginis dejecerint indumentum, vel ornamentum.

VVancluga quid sit, docemur Bajuvariorum L L tit. VII cap. XVII: *Siquis liberam feminam suaserit, quasi ad conjugem, & in via eam demiserit, quod Bajuvarii VVancluga vocant.* Videtur esse à wanckelen, (quod idem ac wackelen, hoc à *vacillare*) & lugen, vel logen, hoc est, mendacium. Ut *vvancluga* sit mendacium vacillantis in negotio matrimonii. Nisi malis, priorem partem esse veterem vocem Germanicam wanck, hoc est, momentum; unde fortassis wancken, de eo, qui penè momentis singulis immutatur. Sed de posteriori parte etiam scrupulum injicit editor Clemangis. Nam pro *vvancluga*, (uti habet non Lindenbrogiana modò editio; sed etiam antiquior illa editoris anonymi) *vvanclugt* mavult, atque esse id à waen, hoc est, opinio, & klucht, quod facetias notat, & alia ridicula, ac jocularia. Sic significet deceptionem facetam, & ridiculam. Mihi istiusmodi fraus in sancto conjugii negotio non jocularis ac faceta; sed improba ac scelesta, videtur. Quare convenientior fuerit appellatio; si, ut dicebamus, posterior pars sit logen, h. e. mendacium: quod est à liegen. Id tum notat distare, diffidere; quomodo, het licht veel, idem valet ac, het verschilt veel: tum significat deesse, deficere; ut in illo, het liegt aen u, pro, het schort aen u. Cæterùm mollius visum, si mentientem dicerent diffidere à vero, vel deficere in sermone: eóque primitus nec elegantiores refugerunt, gy liegt: quasi dicerent, aberras à vero. Nunc autem, quia cogitatur, non quid vox sonet, sed quale crimen impingatur; nihil eâ voce odiosius factum. Ut uerò à vliegen, *volare*, dicimus gevlogen, de eo, quod volavit: sic à liegen, mentiri, dicimus gelogen, de eo quod quis mentitus. His non institissem, nisi viderem, viris eruditis placere, logen esse à *logi*, vel λόγοι, vel à *Ligurum* vanitate: quia omnes

esse

esse fallaces, ac mendaces, à Catone in Originum secundo, Nigidio item Figulo, proditum est; Servio teste in illud XI Æn. *Vane Ligus*.

VVannagium, habitaculum, ædificium, domicilium, à Germanio woninng, vel wooning, quod à woonen, habitare. Charta libertatum à Joanne Rege concessarum, apud Matthæum Parisium ad an. CIϽCCXV: *Liber homo non amercietur pro parvo delicto, nisi secundùm modum ipsius delicti; & pro magno delicto, secundùm magnitudinem delicti; salvo contenemento suo. Et mercator eodem modo, salvâ marchandisâ suâ. Et villanus* * *alterius, quàm noster, eodem modo amercietur; salvo vvannagio suo, si inciderit in misericordiam nostram*. Legas & *vvainagium*; ut in literis Henrici III de Collectione quadragesimæ mobilium Regi concessarum, in an. CIϽCCXXXII: *Videlicet de bladis, carrucis, ovibus, vaccis, porcis, harraciis, equis carretariis, & deputatis ad vvainnagium in maneriis*. Clarissimus Guilielmus VVatsius putabat, hîc potiùs sumi pro colonorum plaustris, atque aratris; esséque originem à wane, prout Anglis dicitur plaustrum longius, & quadrirote.

* *Forte*, Et tam villanus.

VVantus, chirotheca, qualis etiam æstate in usu. Vide quæ in *Mussula*, cap. XII dicebamus. Robertus Comes, & Abbas S. Martini, anno VII Odonis Reg. *Reddimus Dociacum, admoniti, ad ejus sepulcrum veniens*†, *per guantum nostrum*. Significat, redditionis symbolum fuisse vvantum, sive guantum; cujusmodi traditionis symbola etiam erant fistuca, fustis, anulus, culter cum cespite & festuca. De quibus Clarissimus Bignonius, ad Marculfi Formul. lib. I cap. XIII.

† *Pro venientes, vel* cùm veniremus.

VVapintakium, vel *vvapentagium*, quid sit, ex parte dictum cap. IX in *Hundredum*. Nempe Angli Boreales ultra Trentam fluvium, sic vocarunt, quod alii *hundredum*, vel *cantredam*. Originem nominis nemo accuratiùs exposuit Rogero de Houeden Annalium parte posteriori in Henrico II*: *Angli vocant vvapentagium, & non sine caussa. Cùm* (novus vvapentagii præfectus) *accipiebat præposituram; vvapentagii die statuto, in loco, ubi solent congregare omnes majores natu, contra eum conveniebant, &, descendente eodem de equo suo, omnes adsurgebant ei. Ipse verò, erectâ lanceâ ab omnibus, secundùm morem accipiebatur. Omnes verò, quotquot venissent, cum lanceis suis ipsius hastam tangebant: ita se confirmabant per tactum armorum, pace palam concessâ. Anglicè autem arma vocantur* wapne: *& taccare, confirmare, quasi armorum confirmatio: vel magis, ut expressè secundùm Anglicam linguam dicamus*, wapentac, *armorum tactus, quod per tactus armorum suorum confœderati sunt ad invicem*.

* *Pag.* 607 *edit. Francofurt. an.* 1601.

VVaranio,

VVaranio eſt in Lege Salica tit. XL, leg. II, & IV. Titulus eſt, *de caballis furatis*. Lex prima, de caballo, qui carrucam trahit. Altera, de vvaranione, quem quis homini Franco ſit furatus. Tertia, de caballo ſpadato, ſive caſtrato. Quarta, de vvaranione Regis. Ex titulo, & iſtac legum ſerie, ſatis apertum arbitror, veranionem eſſe equum. At cujuſmodi ſit equus, ex etymo indagandum. Dubium verò, utrùm ſit à Germanico warre, ſeu werre, h. e. guerra, ſive bellum; ut propriè ſic dicatur equus bellicus: an potiùs ſit à Germanico waeren, h. e. cuſtodire; à quo *vvarand*, cuſtodia, & particulatim vivarium, ſeptum intra quod nutriuntur, & cuſtodiuntur equi, aliáque animalia. Quomodo ſignificabit equum, qui alitur in *vvaranda*, ſive roborario, aut vivario. Sanè malim alterutro interpretari modo, quàm equum integrum; uti à Goldaſto factum, &, qui ejus inſiſtere veſtigiis amat, Clemangis editore.

VVarda generatim ſignificat cuſtodiam à Germanico waerden, pro waeren, vel bewaeren, cuſtodire. Particulatim verò deſignat cuſtodiam, ac curam, nobilium orphanorum. Matthæus Pariſius in an. CIↃXXXIV: *Quia puellam de Britannia, & ſororem veſtram, habent ſub poteſtate ſua, & alias plures puellas nobiles, & alias mulieres nobiles, cum vvardis, & vvaritagiis, quas dant ſuis, & diſparagant.* Pro quo *garda* eſt in Additamento Hiſtoriæ II: *Si attraxerit ſibi terras, maritagia, vel gardas, ſine adſenſu regio.* Nempe quia Galli non habent VV, eò pro illo vel GV, vel ſimpliciter G, reponunt. Habet & *garda* cuſtodiæ ſignificationem, cùm pro veſtiario ſumitur. Eſt enim locus, ubi adſervantur veſtes: atque id *garda-roba* Gallis, ad verbum cuſtodia veſtium, quia *robbe*, veſtis. Uſus Matthæus Pariſius ad an. CIↃCCXLV: *Papæ camera, quæ conclave, id eſt, guarda-roba dicitur, cum omnibus, quæ in iis continebantur, combuſta eſt.*

VVardea, vel *vvardia*, præſidium militare, ejuſdem eſt originis ac *vvarda*, ſive *garda*, de quo proximè dictum. Nempe à waerden, cuſtodire. Pro *vvardea* Angli werde; Galli, *garde*; Belgæ, eorum exemplo, gaerde. Legg. VViſigothicæ lib. IX tit. II leg. IX, quæ eſt Ervigii Regis: *Nec in vvardia cum reliquis laborem ſuſtineat; nec aliquem utilitati publicæ præfectum exhibeat.* Kapitular. Caroli & Lud. lib. III. cap. LXVIII: *Vt non per aliquam occaſionem, nec pro vvacta, nec de ſcara, nec de vvardea, nec pro heribergare, nec pro alio banno heribannum Comes exſpectare præſumat.* Vide & quæ de guardia cap. VIII dicebamus.

VVaren-

VVarengangi est in Legg. Longobard. lib. III. Tit. XV; qui est de Advenis: *Omnes vvarengangi, qui de exteris finibus in regni nostri finibus advenerint. seque sub scuto potestatis nostræ subdiderint, legibus nostris Longobardorum vivere debeant*. Posterioris pars vocis est à Germanico gangen, pro gaen; unde ganger, viator. Prior pars est varre, pro verre, longè, procul: ut signet eos, qui è regionibus exteris accesserint. In Glossario exponitur, qui non morantur in loco: ut qui huc illuc excurrunt. Sed simpliciter advenas intelligendos, fidem fecerit titulus memoratus. Quare nec à weer, hoc est, *rursum*, esse arbitror; quasi significaret, euntes, ac redeuntes, sive ultro citroque commeantes.

VVarenna, vel *garenna*, ex Germanico warande; quod primò, propriéque, notat custodiam, à waeren, sive bewaeren, custodire: particulares verò significationes habet complures: in his illam, quâ sumitur pro loco septo, ubi feræ, animantiáque custodiuntur, & adservantur; qualis Græcis περιβόλαιος, Latinis dicitur *roborarium*, *leporarium*, *vivarium*; ut apud Agellium est lib. II cap. XX. Matthæus Parisius in Henrico III ann. CIↃCCXL: *Abbates S. Albani licentiam venandi ad tempus concesserant in liberâ vvarenni S. Albani*. Usurpat quoque Rex Henricus in brevi, sive processu, qui subjicitur. Ac similiter idem Parisius ad an. CIↃCCXLVIII.

VVarentem dixere eum, qui alteri obstringeretur ad evictionem præstandam. Leges Longobardicæ lib. II Tit. XXVIII. §. V. *Siquis equum suum, vel cætera animalia, sive rem suam, super aliquem repererit, & ipse vvarentem dare dixerit; statim juret, ut ad certum vvarentem eum conducat: & super tertium vvarentem, & tertium comitatum, non procedat*. Dubium, sitne origo à waren, custodire; an weren, defendere. Ab illo participium *vvarend*, custodiens: ab hoc *vverend*, tuens, defendens. Accusativus casus, *vvarentem*, vel *vverentem*. Similiter *vvarenta*, *vvarenda*, *vvaranda*, vel *vvarandia*, obligatio ad accommodandam alteri suam in tuendo illo auctoritatem. Speculum Saxonicum lib. I artic. XV: *Si vvarandam emtionis suæ producere potuerit, ipse eas cum juramento duorum obtinebit: nisi per defectum in testibus, sive in vvaranda, succubuerit*. Atque hinc *vvarandare*, pro alteri accommodare suam auctoritatem; item, tueri, patrocinari. Ex eo quoque verbale *vvarandatio*. In eodem Jure Saxon. lib. I artic. IX: *Quisquis alteri ante resignationem, & infeudationem, bonorum possessionem tradiderit, ipse ejusdem debebit esse vvarandator, quotiescunque vvarandatione indigere contigerit*.

S s

gerit. Formula vvarandationis talis esse solet; ut ex chartis liquet antiquis: *Et ego, & hæredes mei, prædictas terras prædicto N. contra omnes gentes* (vel, *contra omnes homines**, *& feminas*) *vvarantizabimus, & in perpetuum defendemus per præsentes*. Sed Galli, pro W Saxonico, solent usurpare G. Itaque pro *vvarantizare* dicunt *garantizare*. Sicut & pro *vvarandium*, *garandia*. Vide de his plura in Verbis *garantizare*, & *vvarantizare*.

VVargus, seu *vargus*, vocabulum à Germanis acceptum, notat profugum, & extorrem. Lex Salica tit. LVII, §. V: *Siquis corpus jam sepultum, effoderit, aut exspoliaverit, vvargus sit, hoc est, expulsus de eodem pago.* Legis Ripuariæ tit. LXXXVII, §. II: *VVargus sit, hoc est, expulsus.* Quia verò extorres isti, eo quòd, unde viverent, non haberent, raptu & latrociniis, se sustentabant; ut in Italia solent, qui *banniti* dicuntur: hinc factum, ut per vvargos, sive vargos, etiam intelligerentur latrones. Sidonius lib. I epist. IV: *Feminam, quam fortè vargorum (hoc enim nomine indigenas* † *latrunculos nuncupant) superventus abstraxerit.* De etymo variè Martinius*; sed incerta: nempe, ut quibus otium est, cogitent certiora.

VVarnitus, rebus necessariis instructus, à Germanico **waeren**, seu **bewaeren**, servare, conservare: ut *vvarnitus* sit **wel bewaert**: hoc est, paratus, ornatusque ab omnibus necessariis. In Constitut. Caroli tit. XXVI, Annunciatione Domni Ludovici Regis apud Confluentes cap. VI: *In hostem, vel ad placitum, sive ad curtem veniens, de suo sit vvarnitus, & de domo suâ moveat, ut cum pace venire, & nobiscum stare, & ad domum suam redire possit.* Sic tit. XLIII cap. XXV: *Nobis in adjutorium, prout citiùs potuerint, veniant; & ad hoc omnes semper vvarniti sint.*

VVehading, sacra sponsio est singularis cum aliquo certaminis. Posterior vocis pars **ding**, h. e. sponsio, contractus. Nempe ab ea significatione vocabuli **ding**, qua veniunt inde **dingen**, licitari; **bedingen**, condicere, pacisci. Prior pars est **wedja**, pro quo alii **weihe**, Belgæ **wie**, id est, sacer; unde thus, **wie-rook**, q. d. sacrum fumum; **wie-water**, aqua lustralis, & alia. Lex Bojoar. tit. XI leg. V: *Spondeant invicem vvehading*. Et in decreto Tassilonis, ducis Bojoarior. §. X: *Potestatem accipiat cum accusatore suo pacificare, si voluerit, antequam pugnam, quæ vvehading dicitur, permittat.*

VVerdunia fuerit pretii æstimatio, à Germanico **werdung**: pro quo Belg. **werderinghe**. Sunt ea à **weerderen**, ære æstimare, censere. Unde

* *Sic puto formulam fuisse primitus conceptam; sed postea ab iis immutatam, qui nescirent, hominem hic pro viro sumi; ut posterioribus seculis solet, ac in Gallica etiamnum obtinet lingua. Diximus de hoc Theologia Gentili, & Physiologia Christiana lib. 3 cap. 48.*

† *F. indigena. Nec alterum tamen damnem.*

* *In Etymologico.*

de weerdein, præfectus rei monetariæ: nempe quasi *æstimatorem* dicas. A *vverdunia* verò est *cinevverdunia*, in Legg. Ripuar. tit. XXXIII, qui est de re intertiata, leg. II: *Vt cinevverduniam suam in præsentia testium recipiat, & ei, qui rem suam intertiavit, probabiliter ostendat.* Sed difficile dictu, quid hic valeat prior pars vocis, quæ est *cine*. Vir optimè de LL. antiquis meritus suspicatur, hic loci legendum, *Vt sine vverdunia suum recipiat.* Sed quid fiet locis aliis, ubi, ut sic legamus, structura, aut sententia non finit? Ut in iisdem LL. tit. LXXII, qui est de homine intertiato, leg. III, *Cum furto, seu cinevverdunia.* Et ibidem leg. VI, ac VII, *De cinevverdunia restituat.* Et agnoscit vocem Glossarium Latino-Anglico-Saxonicum: ubi est, *Quaternio, Cinevverdunia.* Sed hic item obscurum, cujus intelligatur quaternio; num vveregildi, an alterius rei.

VVere κατ' ἀποκοπὴν pro vveregelt dixisse videntur. Guilhelmus Normannus Angliæ rex in Legg.* *vvere suum*, id est, *pretium redemtionis suæ solvat.* Vide inferiùs *VVirgild.*

VVerigeldus quid sit, itidem in *vvirigildus* mox exponam.

VVerra, dissidium, bellum. Constitut. Karoli Calvi tit. XXIII, epistolâ episcoporum ad Ludovicum Regem cap. XV: *Rixas, & dissensiones, seu seditiones, quas vulgus vverras nominat.* Et tit. XLIII, apud Carisiacum cap. XIX: *Si vverra in regno surrexerit, quam Comes per se comprimere non possit, filius noster cum fidelibus nostris eam quantocius comprimere studeat.* Similiter Matthæus Parisius: *VVerra, quæ XVII annis sævierat.* Qui & *vverrinam terram* vocat hostilem, sive quicum bellum gerimus: ut in Charta libertatum R. Joannis ad an. CIↃCCXV: *Omnes mercatores, nisi publicè prohibiti fuerint, habeant salvum & securum exire de Anglia, & venire in Angliam —— præterquam in tempore vverræ, & si sint de terra contra nos vverrina: & si tales inveniantur in terra nostra in principio vvarræ, attachientur sine damno corporum, vel rerum; donec sciatur à nobis, vel à capitali justitiario nostro, quomodo mercatores terræ nostræ tractentur in terra contra nos vverrina.* *VVerra* planè est à veteribus Germanis, qui dicebant werre: ut apud Otfridum lib. V Euangelii cap. XX: Spuanni ci gewerre. Hoc est, incitare ad prœlium. Nam spanna, suadere, adhortari. Kæro: *Suademus*, spanames. Pluráque inibi, quæ hoc firment. Hinc *vverrire*; de quo in Verbis origine barbaris. Galli, & alii qui W nesciunt, maluere *guerra*. Itaque apud Ivonem epist. XX in nonnullis quidem MSSis est, *vverram se facturos*; in aliis autem *guerram*. Uti & apud Abbatem Urspergensem

* *Apud Rogerium Hovedenum Annal. par. post. in Henrico 2.*

 sem

sem in Lege Frederici Imper. libri alii habent, *pro guerra propria*, alii *vverra*. De *guerra* abunde dictum cap. VIII.

VVuk putant esse à Latino *vicus*; ut wijn à vinum, willen à velle, & similia. Sed wijk potiùs est à wijken, cedere, refugere. Nam *vvicus* Germanis extenditur ad multa, quò perfugium esse solet. Ut ad propugnaculum, quod dicitur wijc-huys. Item ad lucum, qui locus ab hominibus remotus. Bajuvariæ LL. Tit. XXI. §. VI. *Si vero de minutis sylvis, de vvic, vel quocunque caneio, vegetum reciderit*. Video in editione eâ, quæ formâ minutâ absque præfatione editoris, aut typographi nomine, prodiit, pro *vvic* reponi *luco*, ut pro *caneio*, *kabeir*. Sed de *luco* est ex glossemate. Nam wige *lucum* signare, etiam liquet ex Otfrido Euangelii lib. IV cap. XVI, & XVIII. Nempe quia in lucos refugium esse solet. Notum de asylo Romuli. Atque hinc, qui Græcis ἀλσοφύλαξ, Germanis wicgreve, quasi vvici Gravius, hoc est, luci Comes, seu præfectus. Nam *grevius*, seu *gravius*, qui præsidis ac judicis dignitate esset præditus; ut diximus cap. VIII. Denique quia in tempestate perfugium esse solet in sinum maris, vel ostium fluminis; hinc pro istis etiam wijk Danis sumi videas. Quod non potuit ignorare Saxo Grammaticus, cùm lib. VII sic scribit: *Hako in portum, qui Danicè Hervvig (Latinè exercituum sinus dicitur) classe collatâ militem exponit*. Sic *Slesvvicum*, Slesvvicensis ducatûs in Jutia caput, à *Slia* amne, & *vvick*; quia mare istic incurvis decurrit litoribus*. *Kentvic*, sive *Kentvvicum*, Belgicæ† emporium, ex *Kent*, *Quantia*, vel *Kentia*, & *vvick*; quia situm ad sinum, vel potiùs ostium *Kantiæ* fluminis in Artesia. Nec in compositione solùm hæc superest significatio; sed etiam derivatis. Sic in Anglia incolæ Comitatus Wigorniensis, tempore Bedæ dicebantur *VViccii*, à sinuoso amne Sabrinâ, quem accolunt. Nisi nomen id à salinis, quæ veteribus Anglis *vviches*. Utrumque etymon adducit in Britannia sua Cambdenus*.

VVilz quid veteribus Bajuvariis notârit, indicant eorum Leges Tit. XIII cap. X: *Si mediocris fuerit* (equus) *quem VVilz vocant*. Videtur esse à willen, hoc est, velle; quia sic diceretur equus, qui ut non esset optimæ notæ, non tamen malæ foret; eoque à multis, sed minoris fortunæ, expeteretur.

VVirgild, vel *vvidrigilt*, sive *vviregildus*, vel *vvirgildus*, vel *vverigeldus*, aut *vverigeldum*, ad verbum notat reciprocam compositionem, à Germanico wer, hoc est, iterum, denuo, rursus; & gud, vel geld, significante pretium. Unde Papias: *VVirgild, secundùm quod appretiatum fuerit.*

* *Ioannes Adolphus Cypræus Histor. Slesvic. cap. 2.*

† *Ioannes Bollandus in Actis Sanctorum, ad 7 Ian. in vita S. Canuti Lawardi §. 7. Meminit & Quantiæ fluminis is qui vitam scripsit Austrebertæ virginis, apud Surium ad 12. Febr. Vulgò dicitur* Canche.

* *Pag. 455 edit. Londinensis an.* 1590.

fuerit. Sumitur verò pro ejuſmodi pretio, quod compoſitione juridiciali perſolvatur, ſive ob hominem occiſum, ſive ob aliud grave delictum. Nec enim homicida, vel alius enormis ſceleris reus, dummodo non foret crimen læſæ majeſtatis, morte id expiabat, ſed pecuniâ multabatur: cujus pars Principi; pars iis cedebat, quibuſcum compoſitionem inire cogebatur. Unde Tacitus libro de moribus Germanorum: *Suſcipere tam inimicitias, ſeu patris, ſeu propinqui, quàm amicitias, neceſſe eſt. Nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum, ac pecudum numero; recipitque ſatisfactionem univerſa domus.* Atque hoc ipſum etiam leges Bajuvaricæ confirmant. In quibus eſt titulo II cap. I. §. III: *Vt nullus Bajuvarius alodem, aut vitam, ſine capitali crimine perdat: id eſt, ſi aut in necem conſiliatus fuerit, aut inimicos in provinciam invitaverit, aut civitatem capere ab extraneis machinaverit; & exinde probatus fuerit: tunc in Ducis ſit poteſtate vita ipſius, & omnes res ejus, & patrimonium.* Unde reſtringi debet, quod alibi in iiſdem legas: *Nulla ſit culpa tam gravis, ut vita non concedatur.* Excepto igitur crimine majeſtatis, omne delictum æſtimabatur vveregildo, ſive mulctâ pecuniariâ. In cod. legum Longobardicarum Lugduni edito an. CIↃIↃXII *guidrigilt* ſcribitur †, vel *guldigrilt* *. Quod jam monitum ab amico, cui cum codicem donâram ante hos annos XXX. Qui plura hac de voce volet, cum adeat in gloſſis ad Clemangem. Item Antonium Auguſtinum in notis ad Pœnitentiale Romanum, Tit. IV de Prædatoribus ac Furibus cap. XVII. ubi legas: *Pretium tuum, id eſt, vvireldum tuum.* Sed vitioſè; cùm *vvirgildum* ſit ſcribendum: uti eſt non ſemel in capitulis Karoli M. & Ludovici Pii. Ac ſimiliter Burchardus lib. VI cap. XI, & Ivo Carn. parte X cap. CXL decr. ex Concil. Tribur. cap. IV. Etiam uſurpat Speculum Saxonicum lib. I articul. VIII: *Teſtimonium præconis vice ſtat duorum. Ejus etiam emenda, & vverigeldus, duplex eſt, ſecundùm ipſius nationem, habito reſpectu ad id tempus, quo in præconem fuit electus.* Ubi pro *vverigeldus* Germanicè eſt † Wehrgelt. Similiter ejuſdem libri artic. LXV *: *Qui etiam aliquem, actionem injuriarum paſſum, judicio exhibere promiſerit, ſi id facere nequiverit, cum ſuo abſolvetur verigeldo; & per hoc juri non derogat ſuo. Verigeldus poſt tres menſes à tempore ejus acquiſitionis perſolvetur.* Ubi itidem German.† Wergelt.

† Pag. 9. a. pag. 11. a. & 12. b. * Pag. 87. a.

† Fol. 35. b. * Fol. 160. † Pag. 161 b.

VViderboran, propriè eſt renatus; ex Wider, iterum, & boren, natus; Belgis weder-geboren. Sed ſic dixere donatum libertate, quia quodammodo renaſcitur, qui è ſervo fit liber. Legg. Longobard.

lib. II tit. I leg. VIII: *Liberam thingare, & sic facere liberam, quod est vviderboran.*

VVidimo, vel *vittomon*, vel *vveotomon*, dotem significat. Glossar. Latino-Theotiscum: *Dos*, widimo. Ita Willeramus, monachus Fuldensis, paraphrasis Cantici Cant. extremo cap. III*, ait, Christum sibi Ecclesiam despondisse mit themo withemo sines hilligan bluodes, hoc est, dote sui sancti sanguinis. Posui, ut est in editione Merulæ. A qua paullùm in ὀρθογραφίᾳ abit vetustus noster Msus, qui habet: mit demo widemen sines heiligen bloutes.

* Pag. 55 edit. Raphelengianæ.

VVisa, à Germanico wip, quo notatur signum rei appositum, sive ut eam esse venalem significetur; quomodo titulus prædio additus indicio est illud venditioni exponi; hedera item vini venalis esse signum solet: sive etiam aliâ de caussâ adjungatur; veluti, quòd quis rem sibi vindicet, ut justo possessori. Legg. Bojor. Tit. IX cap. XII, & Longob. lib. III Tit. III. Leg. VI. Hinc *vvisare*, vel *guisare*, pro *signum apponere*, Longob. Legg. lib. I. Tit. XXVII Leg. VIII. & lib. III Tit. III leg. VI. Glossæ veteres ad illa verba Rubricæ Cod. ut nemo privat. &c. VELA REGIA SUSPENDAT.—— *Quod vulgo, Longobardico more, guiphare dicitur, apud nos saisire, quod linguâ vulgari eyden.* Pro *guisare* etiam dicebant *huisare*. Karolus Magnus Constit. cap. VII: *Per publicam autoritatem domus, vel casæ eorum, hiusentur.* Vitus Amerpachius, notis ad eum locum, *hiusentur* exponit *arrestentur*, ac censet esse ab Germanico husa, hoc est, prædio; quomodo & Belgæ pro eo hoeve dicunt. Sed falli liquet ex iis, quæ diximus.

VVinchilsul, & *firstsul*, quid sint, indicant L L. Bajuvar. tit. IX cap. VI de culmine. §. II: *Si eam columnam, à qua culmen sustentatur, quam firstsul vocant; aut si interioris ædificii illam columnam ejecerit, quam vvinchilsul vocant.* Ubi opponi videmus *firstsul*, & *vvinchilsul*. De utroque dicam. *Firstsul* significat culminis columnam: à sul, vel seule, columna, & first, culmen. Gloss. Latino-Theotiscum: *Culmen*, first. Glossar. Latino-Anglo-Saxonicum: *Laquear*, fyrst. Unde & *firstfalli*, culminis ruina ex incendio. Vox conflata, ex first, culmen, & fall, ruina. L L. Baijuvar. tit. IX. §. II: *Siquis desertaverit, aut culmen ejecerit, aut incendio tradiderit, quod firstfalli dicunt.* At *vvinchilsul* significat columnam angularem; à winchel, quod Germanis, & Saxonibus, ac Sicambris, notat angulum; unde apud Belgas etiamnum obtinet winkel-haeck, regula angularis, sive norma, quâ anguli explorantur. Posterior pars vocis est eadem, ac in *firstsul*: quam & habemus

bemus in irmensul, columna in Arminii honorem erecta, ex Irmen, qui & Herman, & sul. columna. Gloss. Hirmensul, *Colossus, altissima Herminii columna*. Nisi Irmen sit Ἑρμῆς, Mercurius: quod si placet, non ille Græcus, vel Romanus Mercurius, intelligi debet; sed Germanorum deus summus; qui erat Sol, prœliorum idem præses. Atque firmat hoc forma statuæ; quæ virum referebat armatum, in dextra habentem vexillum, in clypeo leonem: ut pluribus explicat Sebastianus Munsterus lib. III Cosmogr. cap. CCCCXXXIII. Vide, quæ de hoc Mercurio, ac statua Irmensul, dicebamus lib. II de Gentili Theologia, sive origine & progressu Idololatriæ, cap. XXXII.

VVittiscalcus, minister Principis, per quem mulctæ exiguntur. Nam prior vocis pars withe, vel wetthe, mulcta lege imposita, à wet, lex. Altera pars est schalc, minister; de quo diximus cap. XVII, in *Scalcus*. Legum Burgundicarum tit. LXXVI. §. III: *Mulieres quoque, si vvittischalcos nostros contemserint, ad solutionem mulctæ similiter tenebuntur*. In Gallicana editione, quæ nullum editoris nomen profitetur, est *vvitischalcus*, simplici T. Sed eádem in titulo geminat. Nec de istoc laborandum; cùm withe, & wetthe, dixerint.

Cap. XXI.

Yſicius, *pro salmone, vel, secundùm alios, lucio.* Zaba, *pro lorica. Non* zabyra, *sed* zabaria, *vel potiùs* zaberna, *dixisse pro pluteis librariis.* Zech, *Boëmis fraterna clericorum, laicorumque, sodalitas.*

De V, & W, vidimus. Barbara ab X inchoata fere Græcæ sunt originis: de quibus libro proximo. Ac par ratio cœptorum ab Y. Quamquam huc referre possis *Ysicius*, pro salmone. Quem ejus vocis usum ostendit Joannes Capgravius in vita S. Kentigerni, episcopi Glascuensis in Scotia, cap. VI: *Cum hamo ad ripam fluminis Clyd festinare præcepit, & piscem primò extractum, scilicet ysicium, qui & salmo dicitur, ad se reportare*. Sed vox ea initio per tertiam scribi vocalem debuit; non per Græcum Y. *Issicium* vocat Beda lib. I Hist. Angl. cap. I: *Et quidem præcipuè issicio* (Britannia) *abundat, & anguillâ*. Aliis est *esocium*. S. Ealredus in vita S. Eduardi Confessoris, Angliæ Regis, cap. V: *Omnes erant ejusdem generis pisces, præter unum miræ enormitatis esocium*. Plerisque tamen *issicius*, vel *esocius*, non *salmo* videtur, sed

lucius:

lucius: ac idem esse, qui *esox* vocatur Plinio lib. IX cap. XV. *Esox* verò à Plinio formatum putant ex Germanica, & Belgica lucii appellatione. Jis enim ſnoeck dicitur.

Supereſt Z: unde nulla inchoant Latina; Græca verò non pauca: plura etiam barbara; è quibus hæc excerpſimus.

Zaba, lorica. Ita Gloſſæ Iſidori. Etiam in Gloſſis Arabicolatinis legas: *Lodix, cucullata, lorica, zaba*. Sed rectè ὁ μακαρίτης Meurſius noſter emendabat: *Lodix*, ... *Lorica cucullata, zaba*. Poſt *Lorica* excidit interpretatio. Sequitur deinde, *Lorica cucullata*; ac exponitur vulgari *zaba* vocabulo. Aliquos eam vocâſſe *loricam cucullatam*, oſtendit hoc Joan. Thvvroczii in Chron. Hungar. Part. II cap. LII: *De agmine Salomonis ad prædictum militem ſolus Opus ſuper gilvo equo in lorica cucullata evulſus, in modum fulminis, ictu lanceæ, ruptâ loricâ, Petrum per medium cor transfixit*. Firmat quoque hoc Juſtiniani Novell. LXXXV: Καὶ τὰς καλουμένας ζάβας, ἤτοι λωρίκια. Unde videmus, etiam Græcos juniores nôſſe hanc vocem. Et ſanè hinc ζαβαρεῖον. Suidas: Ζαβαρεῖον, ἐν ᾧ αἱ ζάβαι, αἵ εἰσιν ὅπλα πολεμικά, ἀπόκεινται· ζάβα γὰρ τὸ λωρίκιον†. Etiam Latini videntur *zabaria* dixiſſe: de quo in *Zabyra* dicemus. Sed & *zaberna* legas in Gloſſario Arabicolatino. *Zaberna*, inquit, *ubi veſtes portantur, vel quodlibet aliud*. Ubi apud Papiam eſt, *ponuntur*: quod verius. Idem Papias: *Zaberna, arca, vel armariolum*. Eâ autem formâ à *zaba* fecere *zaberna*; qua à *cavum* eſt *caverna*, & fortaſſe à *taba*, (unde *tabula*) *taberna*: niſi hoc è *tabulerna*, κατὰ συγκοπήν. Sed de *zabaria*, & *zaberna*, proximè etiam in *zabyra* dicendum.

† Zabareum, *locus*, in quo zabæ reponuntur; quæ ſunt arma bellica. Zaba enim eſt lorica.

Zabyra, ſi vulgatis codd. fides, pro pluteis librariis dixerit Abdias Babylonius lib. IV Hiſtoriæ Apoſtolicæ: *Et haut mora, collectis libris magicis, zabyras plenas ad Apoſtolum attulit, cervicibus, & ſuis, & diſcipulorum, impoſitas: & cœpit eos ignibus coram eo comburere. Sed Iacobus prohibuit: Ne forte odor incendii, inquit, vexet incautos, appende zabyris lapides, & plumbum, & mitte in mare*. Ad marginem verò adnotatum: Ζάβαρον *Græcis armamentorum repoſitorium eſt*. Quod ſi verum; *zabiras*, & *zabiris*, reſcribendum. Nam junioribus quidem Græcis, ut paullo antè dictum, ζάβα, τὸ λωρίκιον, h. e. lorica: ſed inde nuſpiam ζάβαρον legitur; verùm ζαβαρεῖον, ἐν ᾧ αἱ ζάβαι ἀπόκειντ(αι)· *zabarium, ubi zabæ reponuntur*: quod idem Suidas tradit; uti in *zaba* dictum. Laxiùs verò pro quovis armario ſumitur; etiam librario; ut Tzetzi Chil. IV. Quare clariſſimus Meurſius apud Abdiam *zabariis* emendat. At diſplicet Joan. Ludov. de la Cerda Adverſ. Sacr. cap. XXXIII §. VI. *Non moror*, inquit, *Meurſium*

sium corrigentem zabarias in Abdia. Jubet verò *zabernas*, & *zabernis*, reponere. Verùm cùm à *zaba*, tum *zabaria*, tum *zaberna* dixerint, ut in *zaba* vidimus; utro modo scriptum fuerit, non aliunde est statuere, quàm ex MSſis. Quod facit maximus Salmasius ad Lampridium†. Is & ipse *zabernis* reponit: ac sic se ait reperisse in veteri codice Jureti. Absque ejus codicis fide esset; non video, cur de la Cerda magis, quàm Meursio, accederem; præsertim cùm *zabernis* longiùs à *zabiris* abeat, quàm *zabariis*. Nec tanti tamen unius est codicis fides, ut eò Meursii opiniorem planè rejicere ausim. †*Pag.* 189

Zanchæ quid sint, cap. XVIII in *Tzanga* vidimus.

Zech Bohemicum est vocabulum, ac fraternum clericorum, & laicorum sodalitium significat: ut ostendit Reinerius, sive alius, libello, de doctrina, & moribus Waldensium, scripto ante annos CCCXL*: *Confraternitatem clericorum, & laicorum, quæ dicitur zech, dissuadent: & hac omnia dicunt agi propter quæstum.* Quamquam istoc vix locum hîc mereatur, cùm solùm afferatur, ut vernaculum; non verò ut Latinobarbarum. De nominibus hactenus.

* *In Scriptoribus rerum Bohemicarum à Frehero editis, pag.* 225.

CAP. XXII.

De verbis ortu ipso barbaris; ac primùm de cœptis à prima vocali. Qualia sunt ista. Adhramire, *pro polliceri juramentum, ac ei diem, locumque præfinire.* Adjurnare, *pro in jus vocare.* Admallare, *pro vocare ad mallum, sive in judicium.* Advisare, *pro sententiam dicere.* Afforestare, *pro in forestam sive sylvam convertere: uti* deafforestare, *demere partem de sylva.* Agistare, *pro pascua sua alteri locare: interdum etiam, pro onerare tributo.* Andigavere, *ubi heres ab intestato defuerit, designare, quantum possideas, & quem, aut quos, statuas heredes. Vocis ejus origo. Refelluntur, qui ajunt, leges Longobardicas esse* anclabeones *nuncupatas; vel aliter, voce tamen non absimili.* Attachiare, *pro apprehendere, ac detinere aliquem per publicos justitiæ administros. Hinc itum ad ea, quibus initialis litera est una è tribus consonis, vocalem primam proximè sequentibus. Hujusmodi sunt,* Bannire, *pro edicto convocare; vel convocare ad militiam: item pro pecuniâ, vel etiam exilio, mulctare.* Baraniare, *cunctari, ac tergiversari.* Blutare, *pro evacuare.* Brasbrat, *ridiculo errore creditur idem valere, ac* lucubro. Braxare, *pro cerevisiam coquere.* Burdare, *fustibus rustico more certare.* Cratare, *pro unguibus lacerare.* Defortiare, *vel* diffortia-

re, *vi impedire*. Diptire, *tinctu aureo, croceo, vel alio, inficere*. Dismanare, *in jus vocare*.

AGe nunc de Verbis origine barbaris expediamus. Ac primùm ordine complectemur inchoata à vocali principe, vel aliquâ trium consonarum, quæ eam proximè excipiunt.

Adhramire, promittere se certâ die, ac loco, juraturum; à veteri Gallorum verbo, quod est *arrimier*. Capitul. Karoli M. lib. III cap. LVIII: *Vt Sacramenta ad palatium fuerint adhramita, in palatio perficiantur*. Item lib. IV cap. XXVIII: *Vbi antiquitus consuetudo fuit de libertate Sacramenti adhramire, vel jurare, ibi mallum habeatur, & ibi Sacramenta jurentur*. Habes & in lege Salicâ tit. XXXIX, & XLIX. Item Legg. Longobard. lib. I tit. XXV leg. LXXV, & lib. II tit. LV. leg. XXVI. Apud Ansegisum Capitularis lib. III cap. LVIII, ac lib. IV tit. XXVIII, & XXIX. Item incerti scriptoris Formulis veteribus *Pag. 196 edit. Paris. cap. I*.

Adjurnare, ex Gallico *adjourner*, pro *diem alicui dicere*. Capitulorum Karoli M. & Ludovici Pii, lib. V cap. CLI: *Pro nimia reclamatione, quæ ad nos venit, de hominibus Ecclesiasticis, seu fiscalinis, qui non erant adjurnati, quando in Cœnomanico pago fuimus*. hoc est, qui non erant in jus vocati.

Admallare, apud Marculfum lib. I Form. cap. XXI, & alios, notat ad judicem vocare litigandi caussâ: sicut diximus in *Mallus* cap. XII. Simile *obmallare*, de quo inferiùs.

Advisare est deliberare, vel sententiam dicere: ut dictum lib. I
† Pag. 41. cap. I. Habes cùm alibi, tum apud Philippum VI in Edictis †, & Nicolaum Clemangium initio libri de Annatis non solvendis. Est ex Gallico *adviser*, ac Belgæ similiter adviseren. Hinc in Glossis: *Ad-*
*Pag. 41. *visamentum*, *sententia*. Legas id in Consilio Pisano*.

Afforestare, in sylvam convertere: ut cùm princeps terras, forestæ sive sylvæ contiguas, disjectâ sepe, quâ ante distinguebantur, partem sylvæ facit. Sæpius usurpat Matthæus Parisius in Historia. Cujus & illud in Additamento secundo: *Inquiratur etiam, qui de novo fecerint infra metas forestæ, vel extra ad nocumentum forestæ, parcum, vel boscum suum claudere, vel vvarennam, vel aliquem boscum afforestaverit sine vvaranto domini Regis*. Contrarium *deafforestare*, aliquid de foresta demere, inque privatum usum convertere. Unde continuò ibidem subjungitur: *Et si aliquis de foresta domini Regis aliquid deafforestaverit,*

vel

vel subtraxerit domino Regi. Tangebamus hanc rem etiam cap. VII in *Foresta*.

Agistare dicuntur, qui aliena animalia pretio, de quo convenerit, in sua recipiunt pascua. Gallis *adjouster*, à *gist*, cubile, quod à *gesir*, cubare, jacêre. Joannes Angliæ R. apud Matthæum Parisium in an. CIƆCCXV: *Ante festum S. Michaëlis, quando agistatores veniunt ad agistandos dominicos boscos: & circa festum S. Martini, quando agistatores nostri debent accipere panagium suum. Et ad ista duo suanimota conveniunt forestarii, viridarii, & agistatores, & nullus alius per districtionem.* Item Additamento secundo: *Inquiratur etiam, qui forestarii ceperint finem pro diversis animalibus angistandis*. Nec de solis animantibus dici, sed etiam terris; indicat hoc Eduardi I, Anglorum Regis: *Terrarum ad custodiam maris agistatarum*. Hoc est, quibus, ad maris custodiam, imperatum esset annuum tributum.

Andegavere, vel *andigavere*, quantum videre possum, is dicitur, qui cùm non habeat suum, vel proximum hæredem, consignat, quantum in bonis habeat, ac quid de iis, mortuo se, fieri velit. Longob. lib. II tit. XIV leg. XVII: *Et si, casu faciente, sine heredibus mortuus fuerit, & antea judicaverit res suas proprias, se vivente; id est, andegaverit, & arigaverit; secundùm legem Longobardorum, habeat, cui donaverit.* Sic est in editione Lindenbrogii. Vetus autem Basileensis editio tit. XCI de Manumiss. §. XI, pro, *id est, andegaverit, & arigaverit*, habet, *id est, andigavero, & andegaverit*. Sententia fuerit istiusmodi: si, dum in vivis est, ac sanus, de rebus suis judicaverit, quale judicium vocatur *andigaverum:* is cui bona sua sua adjudicaverit, ea possideto; prout leges Longobardorum exigunt. Quo pacto radix, sive thema sit *andigavero*; inde præteritum *andigaveri*, sine syllabæ incremento; ut à *lego, legi*. Integrum quoque nomen sit *andigaverum*. Pro quo, si rectè veteres Glossæ à Lindenbrogio adductæ; κατ᾽ εὐεξίαν. etiam *andigavum* dixerint. Sic enim illæ, *Andigavum, id est, in sanitate. Artigavum, in infirmitate*. Quamquam &, citra syncopen, potuerint *antigavum* dixisse; ut mox liquebit. Videmus isto firmari, quod dicebamus, *andigaverum*, vel *antigavum*, esse ejus, qui viveret, & valeret. De origine vocabuli, quid in mentem venerit, exponam. Germanis, & Belgis hodiéque, gaef, gæf, geef, gæve, idem est, ac sanus, integer. Unde & in compositione ongaef, vel ongeef verken; quod aliter ongaues, non integer, morbidus. Ab isto gaef, pro integro, & sano, est *andigavum*; sive à gave, *gaverum*. Hæc eò pluribus sum

persecutus, quia in voce ea multi adeò doctissimi viri sint decepti: idque occasione veterum Isidori glossarum, in quibus legitur: *Anclabeo, vel auricabeo, lex Longobardorum.* Colligit inde vir bene de studiis meritus, Bonaventura Vulcanius, quemadmodum leges Gothorum propriâ appellatione *bellagines* dicebantur; Jornande in Geticis teste: sic leges Longobardicas esse nuncupatas *auriclabeones*, vel *auricabeones*, vel *anclabeones*, vel *andecabeones*. Variè enim ea vox exprimitur in Mssis. Eadem est mens doctissimi Lindenbrogii in notis ad Paullum Warnefridum de gestis Longobardorum lib. IV cap. XL IV*. Adhæc amicus noster πολυμαθέστατος, ὁ μακαρίτης Matthias Martinius, in Etymologico, voce *Anclabeo*, censet, vocabulum istoc esse ab Germanico anckleben, pro quo Belgæ aencleven, affigere: nempe quia leges affigantur, ut legantur à populo. Nostra verò longè alia est sententia; imò & viri, dum viveret, amicissimi, Laurentii Pignorii, magni Italiæ ornamenti: qui in symbolis Epistolicis, epist. XL IX, optimè perspexit, non si post vocem *auricabeo*, vel *antecabeo*, subjiciatur *Lex Longobardica*; eò esse putandum, hæc verba duo esse prioris interpretamentum; cùm interdum subjiciatur nomen scriptoris, ad docendum, ubi vocem eam sit invenire. Id verò hic factum: ut sententia glossographi sit, vocem eam exstare in legibus Longobardicis. Sed cùm variè vox ea legatur in Mssis, proximè ad veram lectionem accedunt *andecabeo*, & *auricabeo*: quomodo & in Mso antiquo reperit Pignorius. Interim censeo, in libris omnibus R ante O desiderari. Ut sit *andecabero*, vel *auricabero*, vel potiùs *anticabero*. B, & V consonum, promiscuè usurpabant; & C, ac G, facilè commutantur. Quare arbitror, glossographum attendisse ad *andigavero*: prout in Basileensi Legum editione exarari id verbum, antea monebamus.

*In editione Leidensi pag. 281. Sed poteram Lindebrogium hic præterire, quia istoc omisit in editione Hamburgensi pag. 356: ut postea animadverti.

Attachiare, prò per lictores, ipsosve prætores, apprehendere, vel detinere, à Gallico *attacher*. Utitur Matthæus Parisius in charta libertatum Joannis Regis †: *Si tales inveniantur in terra nostra in principio vverræ, attachientur sine damno corporis, vel rerum, donec sciatur à nobis, vel à capitali justitiario nostro, quomodo mercatores terræ nostræ tractentur in terra contra nos vverrina.* Usurpat & alibi. Atque hinc *attachiationes*, pro apprehensione, vel detentione, apud eundem, in Vitis Abbatum; quæ ante biennium hoc*, cum Additamentis, egregio clarissimi Watsii beneficio, in lucem primùm prodierunt.

†Pag. 298 edit. Tigur.

*Londini an. 1640.

Bannire, sicut & *bannus*, de quo aliquid diximus cap. III, variè admodum sumitur. Nam uti *bannus* quandoque notat edictum, sive promul-

promulgationem publicam; ita & *bannire* accipitur pro edicere, edicto convocare, denunciatione publicâ obligare, & obstringere. Gregorii Turonensis Appendix cap. LXXXVII: *Iussu Sigeberti omnes leudes Austrasiorum in exercitu gradiendum* banniti sunt.* Legg. Ripuariæ tit. LXV, §. 1†: *Siquis legibus in utilitatem Regis, sive in hoste*, sive in reliquam utilitatem, bannitus fuerit, & minimè adimpleverit, si ægritudo eum non detinuerit, solidis* IX *multetur.* Marculfus monachus lib. I form. cap. ult. *In regno nostro illo, gloriosum filium nostrum illum regnare præcepimus. Ideo jubemus, ut omnes pagenses vestros —— bannire, & locis congruis per civitates, vicos, & castella, congregare faciatis.* In Capitulis, quæ Missis Dominicis data à Carolo Magno cap. XX: *De banno Domni Imperatoris, quod per semet ipsum solitus est bannire. id est, de mundeburdio Ecclesiarum, & viduarum, orphanorum, & minùs potentum.* Apud Ansegisum lib. III Capitularis cap. LXIX: *Quicunque homo nostros habens honores in hostem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit.* Alterum etiam ex eo Capitulari locum adducimus in *Mannire*. Ac similiter capio hoc in Constitutione Caroli Magni†: *Vt nullus ad placitum banniatur, nisi qui caussam suam quærere debet.* Est tamen, qui ingeniosè satis putet, *bannire* hîc poni pro *obligare:* venireque à Germanico binden, vincire, obstringere; unde band, vinculum, obligatio. Itaque hanc ejus Constitutionis mentem esse arbitratur: Neminem teneri se tribunali, seu judicio sistere, nisi cujus intersit, quid statuatur. Imò & quando *bannire* accipitur pro convocare ad militiam, ab hac origine vocem arcessit, quia band Germanis sit vexillum: unde colligit, *bannire* idem esse, ac ad vexillum, sive ad signa militaria, convocare. Puto ego, hæc omnia esse ab uno fonte, quia *bannus* sit edictum; unde *bannire*, edicere, vel edicto convocare. Quare *ad placitum bannire*, sit in jus vocare. Sic *bannus*, & *bannire*, etiam interpretamur in Synodo Confluentina* anni IↃCCCLX: *Ab hoc die, & deinceps, de Dei banno, & nostro, bannimus, ut nemo hac amplius præsumat.* Hoc est, Spiritu S. & nobis ita jubentibus, edicimus. Vel, Dei, & nostro jussu. Nec tamen putandum, *banni*, & *banniendi* vocabula, sic semper accipi. Nam quia, qui non pâret banno, hoc est, edicto publico, is obnoxius est mulctæ: eò & *bannus*, pro mulcta, sumitur, & *bannire*, pro mulctare. Hoc vel liquet ex Hincmaro; cujus verba in *Mannire* adducimus. Atque inde *arribannum*, sive *heribannum*, vel *herebannum*, mulcta pecuniaria, quam debet, qui ad expeditionem profectus non est, post

**Lego,* adgradiendum. *In Bibliotheca Patrum edit.* 2. *est* gradientes.

† *Sive tit.* 67. *ex editione* 1.

* *Sic ed.* 1. *& Lindenbrog. Malim* in hostem, *ut in utraque edit. tit.* 67. (*al.* 68) §. 2. In hostem bannitus fuerit.

† *Pag.* 291 *edit. Mogunt. ann.* 1602.

* *In Constitutionibus Karoli Calvi, & successorum tit.* 26, *in Annunciatione Regis Ludovici cap.* 6. *sive edit. Paris. pag.* 240.

principis sui bannum, sive edictum. Pluribus de eo vidimus cap. IX. Nec edicti neglecti pœna solùm esse solet mulcta pecuniaria; sed etiam exilium: unde *bannus* pro exilio; *bannire* pro proscribere, relegare, in exilium mittere. Quo de vocis ejusce usu aliqua diximus cap. III. Ac sic etiam sumitur in Decreto Childeberti Regis cap. VIII: *Similiter Colonia convênit; & ita bannivimus, ut unusquisque judex latronem, ut audierit, ligare faciat.* Item apud Albertum Argentinensem ad an. CIↃCCCXLVIII: *Multos populares bannivit, occupans res eorum.* Crebrum quoque est in Legg. Neapolitanis. Ac similiter Germanis bannen, mittere in exilium; ac *banniti*, & *banditi*, Italis scriptoribus, exules, & relegati. Estque ab ea *banniendi* significatione *forbannitus*, hoc est, proscriptus, exul; ut diximus cap. VI.

Barcaniare, tricari, tergiversari, ac, ut veteres dixere, bovinari. Constitut. Karoli Calvi tit. XXVIII, sive edicto in Carisiaco: *Si illum denarium bonum invenerit, consideret ætatem, & infirmitatem, & sexum hominis: quia & feminæ barcaniare solent.* Ubi, ut clarissimus Sirmondus annotavit, *barcaniare* est id, quod Galli dicunt *barguigner*, hoc est, licitando cunctari.

Blutare, ex Germanico & Belgico, bloten, blooten, ontblooten. Gloss. *Blutaverit*, *evacuaverit*. Longobard. I. Tit. VIII. L. I. *Blutare casam.*

Brasbrat, lucubro: reperias in Isidori glossis, eoque Glossario, quod è variis excerpsit Pythœus. Sed nihil isto ineptius. Nempe scriptum fuerat, *lucubro, bras, brat*: ut verbum primæ declinationis esse cognosceretur.

Braxare, à Gallico *brasser*, pro *cerevisiam coquere*, in Historia Cæsarii Heisterbachensis: ubi & *braxatrix*, de ea, quæ cerevisiam coquit.

Burdare Matthæo Parisio, rusticorum more decertare fustibus, qui Anglis *burdons*: unde *burdandi* verbum.

Cratare, unguibus lacerare, ex Germanico kratzen. Lex Burgund. Tit. III §. XLIV. *Siquis alium unguibus crataverit, ut non sanguis, sed humor aquosus decurrat.*

Deafforestare, vide superiùs *Afforestare*.

Deforciare, & *disforciare*, per vim, (quæ Gallis *force*) aliquid impedire. Matthæus Parisius in Henrico II: *Si fortè aliquis disforciaret domino Regi rectitudinem suam: archiepiscopi, episcopi, & archidiaconi, debent eum justitiare, ut Regi satisfaciat.* Et in Henrico III ad annum CIↃCCXXXVI: *Quicunque deforciaverit eis dotem suam.* Ibidem paullò

lò pòst *deforciatores* legas. Et ad ann. cIↃccxLIV: *Quam* (portionem de hæreditate) *prædictus David deforciat ipsi Griffino*. De *fortia*, pro violentia, libro seq. dicam in *Fortalitium*.

Diptire, à Saxonico dippan, quod itidem signat *tingere*, *inficere*. Sanè hodiéque Anglis dipte valet tinctum. Nec dubito, quin vera sit doctissimi Spelmanni opinio deducentis à δύπτειν, quod itidem tingere, mergere. Barbarum illud habes apud Ekkehardum Jun. Casibus S. Galli cap. I: *Altare verò S. Mariæ, & analogium Euangelicum, ejusdem fratris nostri artificio deaurata, Hattonis sui de scriniis vestivit argento, & diptivit, ut videre est, ex auro electo.*

Dismanare, in jus vocare. Incertus in formulis veteribus, Marculfo proximè subditis, cap. XXXI: *Neque vos, neque juniores atque successores vestri, ipsum pro hoc inquietare, nec dismanare non præsumatis.* Vide *Dismannire* cap. prox. in *Mannire*.

CAP. XXIII.

De Verbis cœptis ab E, F, G, H. Qualia sunt eschipare, *pro adornare, armaréque navim.* Feoffare, *pro feudum alicui conferre.* Forbannire, *pro in exilium pellere.* Forrari, *pro pabulatum abire.* Furrare, *pro vestem pelle, vel alio, suffulcire: uti* furruria, *pro istiusmodi duplicatione vestis.* Garantizare, *auctoritate, & patrocinio suo alterum protegere.* Gurpire, *pro abdicare, atque rejicere jus dominii. Idem esse* guerpire, *vel* vverpire; *unde* laisovverpire. Harpare, *canere harpâ.* Hiusare, *pro signo apposito indicare aliquid esse venale.*

NUnc incipiam de Verbis illis ortu ipso barbaris, quæ inchoant à vocali secundâ, ac tribus sequentibus consonis; modò & H in consonantibus reponi mereatur.

Eschipare affine videtur Gallico *eschaper*; quod significat *effugere, evadere*: sed est à Germanico schiff, vel schip, navis; uti hoc à σκάφη. Propriè notat navim instruere rebus convenientibus. Ac sic usus Joannes Angliæ rex in Edicto suo apud Matthæum Parisium, in rebus anni cIↃccXIII*: *Sicut se, & naves suas, & omnia sua diligunt, habeant illas in Portesmue in media Quadragesima, bene eschipatas bonis & probis marinellis, & bene armatis.* Ubi in cunctis editionibus pro *eschipatis* quidem est *adornatis*; sed *eschipatis* legi in Msis, alterumque à primo esse editore substitutum, testis nobis doctissimus Watsius. *Pag. 233

Feoffare,

Feoffare, pro *infeodare*, in feodum, sive feudum inducere, sive investire. Matthæus Parisius in Additamento Historiæ suæ secundo: *Inquiratur, si aliquis forestarius capitalius de feodo attraxerit sibi terras, maritagia, vel gardas, ——si inde aliquem feoffaverint, sine adsensu Domini Regis.*

Forbannire, in exilium mittere; ut *forbannitus*, exul. Utroque usus est Carolus Calvus tit. XII. apud Silvacum, cap. VI: *Qui abhinc inante latronem receperit; maximè autem illum, qui forbannitus fuerit; vel qui illos, quos Missi nostri forbannierunt, recepit, postquam forbanniti ab eisdem Missis nostris fuerunt.* Similiter tit. XXXIX cap. I, & III. Utrumque etiam usurpat Matthæus Parisius. Cujus est in Historia anni CIↃCCXLV, *Forisbannitus ab Anglia.* Item in Abbatum Vitis, *Forbanniantur à regno.* Qui & alibi ait *forbanniant*, & *forbanniantes*. Vide, quæ diximus cap. VII in *Forbannitus.*

Forrari, pabulatum ire, à Gallico *fourage*, Belg. voeragie halen. Matthæus Parisius ad ann. CIↃCCXLII: *Quidam de Francis discurrebant emolumentis victualium intendentes, quod vulgariter forrari dicitur.*

Furrare barbaris seculis dixere, pro vestem aliquam pellibus, serico, vel alio, suffulcire, ac duplicare: quomodo Germani, ac Belgæ, voeren, Galli *fourrire*, Angli furre. Sic apud Matthæum Parisium in Histor. Henrici III ad an. CIↃCCXXXVII: *Coram majori Ecclesiâ Pontificalibus se induit: scilicet superpellicio, & desuper capâ chorali pellibus variis furrata, & mitrâ.* Ac similiter Cantipratanus, & Jacobus de Vitriaco lib. I Vitæ B. Virginis. Inde *furruria* pro ejusmodi duplicatione vestis, eidem Matthæo Parisio in anno CIↃCCXLII: *Cum penulis, & fururiis, de pellibus variis cisimorum**. Pro quo & *suffuratura* in Concilio primo Salisburgensi: ut observatum Guilielmo Watsio in Glossario. Est verò *furrare* ex *foderare*: unde *fodratura*, de quo diximus cap. VII.

* *Certorum sylvestrium animantium.*

Garantizare, auctoritatem suam alteri accommodare, patrocinio suo alterum tueri. A *garandia*, vel *garantus*; quorum utrumque à Gallico *garant*; quod Budæus *auctorem*, vel *vindicem litis*, interpretatur. *Garandia*, ipsa *auctoritas*, sive *vindicia*. *Garantus*, qui auctoritatem præstat, sive qui caussæ patrocinium suscipit. *Garandiare*, auctoritatem præstare, ut dicebam: uti *vvarandiare*, de quo superiùs actum in *VVarentis* vocabulo. Pro quo similiter, *garantus* usurpatur in jure Normanniæ cap. L: *Et notandum, quòd garantus alium potest vocare garantum; & sic potest hac vocatio fieri usque ad tertium. Tertius*

tius autem garantus quartum non potest advocare. Vide, quæ dicam inferiùs in *VVarantizare*.

Gargarare retulimus ad barbara originis Latinæ: de quibus lib. proximo. *Gursare*, & *guisa*, quid sint, diximus in *VVisa*.

Gurpire, *vverpire*, vel *vvirpire*, sunt è Germanico werpen; quod est jacere. Quia verò jactu festucæ sese dominio exuerent; hinc sumi solet, pro quippiam dimittere, sive sese re quapiam exuere, & alium eâ investire. Itaque & in re connubii legas, *uxorem gurpire*, pro dimittere. Fulbertus Carnotensis epist. LI: *Galerenus sæpe mittit ad me licentiam ineundi connubii novi, petens, illam se gurpisse, suamque pecuniam recepisse, licet verè protestans*. De gurpitione facultatum sic vita Caroli M. apud Adhemarum†: *Ibique multitudo Saxonum baptizata est, & secundùm morem, omnem ingenuitatem illorum, & alodem, manibus gurpierunt, si ampliùs immutassent*. Ubi, ut Pithœo monitum, in aliis libris, *dulgtum fecerunt:* sed, ut videtur, ex glossemate. Utroque saltem idem significatur. Aimoinus lib. v cap. XLVIII: *Vestinense**, *sicut promiserat, Regi vverpivit*. Mathilda in donatione revocatâ, quæ legitur apud Baronium Annal. Tom. XII ad an. CIƆCII†: *Insuper per cultellum festucam nodatam, guantonem, & gurraschionem terræ, atque ramum arboris, & me exinde foras expuli garpini, & absentem me feci* &c. Ubi sic distinguo, legóque, *foras expuli*, *garpivi*; vel si malis, *gurpivi*, aut *gerpivi*. Item hisce omnibus vetustior Marculphus monachus, Formularum lib. I cap. XIII: *Villas, sitas in pago illo, suâ spontaneâ voluntate nobis per fistucam visus est vverpisse*. Quæ ad verba hunc etiam locum Bignonius in Notis adducit, è Chronico S. Benigni Divionensis: *In præsentia principum eosdem servos vvirpivit, & S. Benigno reddidit*. Ac præterea monet, venire hæc à Gallico *desguerpier*, hoc est, dimittere; unde & *la guerpie*, vidua, quasi relicta, dicitur veteribus Gallis: in his Frossardo etiam, priori Historiarum volumine cap. CCXLI. Ex hoc verbo, & vocabulo *laisus*, sinum notante, est *laisovverpire*; quod est, festucâ in sinum jactâ, sese jure suo exuere, & sic alterum eo donare. Idem Marculphus formulâ antè memoratâ: *Villas in suprà scriptis locis nobis voluntario ordine visus est lasovverpisse, vel condonasse*. Qui locus, ut jam doctissimis viris monitum, lucem capit ex illo Legis Salicæ Tit. XLVIII: *Et sic festucam in laisum ejus jactet, & ipsi, in cujus laisum festucam jactaverit, in casa ipsius manere, & hospites tres suscipere*. De hoc etiam in *Laisus* diximus.

† *Sive, juxta alios, Adelmum Benedictinum.*

* *Vel Wastinense.*

† *Pag. 26. edit. Mor. an. 1609.*

Harpare, harpâ canere. Legg. Anglorum Tit. VII §. XXIII: *Qui*

 harpa-

harpatorem, qui cum circulo harpare potest, in manum percusserit, componat illud quartâ parte. Uti verò *harpator* ab *harpare*; ita hoc ab *harpa*; illud à Germanico, & Belgico **harpe**. *Harpa* vocabulo Venantius Fortunatus utitur: de quo vidimus cap. IX.

Hiusare significat, signum rei venalis apponere. Constitution. Caroli M. an. Regni XI: *Casæ eorum* (decimas detrahentium) *hiusentur, quousque pro ipsa decima, sicut suprà dictum est, satisfaciant.* Vim verbi, in notis ad eum locum, non satis cepit Amerbachius: uti retuli cap. XX, in *Guisa*.

CAP. XXIV.

De Verbis barbaris, quibus initium à tertia vocali, vel aliquâ è prioribus tribus liquidis. Imbladare, *pro seminare.* Imbrigare, *brigæ sive liti implicare.* Inconcare, *ingurgitare.* Incrocare, *incurvare, rugare.* Installare, *in alterius locum inaugurare.* Mallare *in mallum, sive jus vocare: unde* admallare, *&* hamallare. Mannire *itidem, in jus vocare: unde* mannitus, mannita, *&* mannina; *item* dismannire. Misfacere, *pro malefacere.* Misprisere, *pro improbare.* Noare, *pro nugari: nisi Petri Damiani locus de eo sit corruptus.*

NUnc accedo ad ea, quibus princeps litera est tertia vocalium, vel una è tribus liquidis, quæ consequuntur.

Imbladare, à Gallico *emblaver*. Habes in Assisa Reg. Ricardi I do foresta apud Hoveden. in ann. CIↃCXCVIII. *Et videnda sunt in Regnardo nova essarta, & vetera inbladata, post ultimum reguardum, & quo blado, vel legumine, inbladata sunt. Nova autem sarta erunt in manu Regis: si vetera sarta imbladata sunt de frumento, vel siligine; unaquaque acra dabit XII denarios de illa vestitura. Imbladare* valet seminare, à *bladum*; de quo dictum nobis cap. III. Ex iis, quæ tum adducebamus, liquere arbitror, *bladum*, unde *imbladatio*, notare *germen*; hoc est, quicquid à planta germinat, sive gignitur. Nam *germen* à genendo, hoc est, gignendo, quasi *genimen*. Et videri possit *bladum* venire à Græco βλάστον, quod idem ac βλαστὸς, βλάστη, vel βλάστημα. puta germen, uti βλαστέω, & βλαστάνω, *germino*. Germanis **blatt**; sicuti Belgis **blad** folium signat. Ac convenit cum Græco illo. Nam βλαστολογεῖν, pampinare, folia vitium defringere. Sed medii ævi scriptoribus *bladum*

dum potiùs notat frumentum: ficuti Gallis *bled*, & *ble*, feges. Quamquam non folùm fruges fic dicantur; fed etiam arborum, ac vitium fructus. Itaque in isto Joannis Euang. cap. xv. 2. *Aufert omnem palmitem, qui in me fructum non feret:* pro *fructum*, in veteri tralatione Saxonica, eft blada: ac fimiliter alibi. Imò & Belgis blad, blade, bladinge, dicitur *agrorum proventus*, & συνεκδοχικῶς bonorum omnium ufusfructus. Complures alios, qui præter Richardum Regem, ufi fint *imbladationis* vocabulo, fuperiùs * adduximus. ** Libri hujus cap. 3.*

Imbrigare, pro liti involvere, eft apud Albertum Argentinenfem in Anno CIↃCCXCIII: *Franciscus, fe nolens imbrigare cum illo, à gravaminibus ceffavit.* Nempe à *briga*, quod & Gallis *brigue*, h. e. lis, jurgium: quo idem Albertus utitur anno CIↃCCLXIV, *Ortâ brigâ inter Henricum Comitem de Badenvveiller, & Neuenburgenfes.* Item an. CIↃCCLXXVIII: *Rex Boëmiæ abfque briga vivens quietè.* Sic *brigofus*, pro *litigiofus*.

Immantare libro proximo reducimus ad illa, quæ à Latinis derivantur. Vide eo libro *Mantus*.

Inbladare, vide fuperiùs *imbladare*.

Inbrigare, vide *imbrigare*.

Inconcare planè idem effe cenfeo, ac *ingurgitare*. Nam uti hoc à Latino *gurges*: ita illud à Germanis, vel Belgis: quibus colk, & congel. (pofterius iftoc Flandris eft ufitatius) planè idem, ac *gurges*, hoc eft, profundior fluminis, vel maris, locus; cujus aqua in orbem acta gulæ inftar, attrahit, & abforbet ea, quæ innatant. Hujus rei cauffam alibi aperimus, ex Mechanicis Ariftotelis. Baldericus Noviomenfis, & Tornacenfis Epifcopus, Chronici Cameracenfis lib. III cap. XXII: *Ille verò blafphemus ad quandam tabernam de more profectus, cervifiam nimiam inconcavit.*

Incrocare exponunt fufpendere: fed, puto, idem effe ac inflectere, incurvare, fimilem reddere unci: nempe à Germanico, ac Belgico croken, curvare, flectere, rugare: quod à nomine croke, curvatura, flexus, ruga. Sive à Gallico *croc*; quod notat *uncum, hamum, & hamam*, inftrumentum aduncum igni compefcendo idoneum, quod Belgis vierhaec. Lex Salica Tit. LXIX. §. II: *Siquis hominem, fine confenfu judicis, de ramo, ubi incrocatur, deponere præfumferit; ICC denar. qui faciunt folid. XXX, culpab. judicetur.*

Inlagare à *lege* eft; pro quo Saxones lage. Dicam igitur de eo libro proximo.

Inftallare fignificat Canonicum facere, five in Canonicatus digni-

tate inaugurare. Matthæus Parisius in Henrico III ad an. cIↃCCLVI: *Inquisiverunt à quodam ibidem orante, quodnam esset stallum Decani? Et responsum est hoc, demonstrando stallo Decanali. Duo igitur tertio, quem installarunt, dixerunt: Frater, nos te auctoritate Papali installamus.* Liquidiora hæc fiunt ex iis, quæ diximus in *Stallum* cap. XVII.

Laisovverpire quid sit, ex iis cognoscitur, quæ in *laisus*, & *gurpire*, adducebamus.

Mallare, in jus vocare, à mael, *judicium*. *Malli* vox, pro judicio, frequens est; ut in nominibus barbaris ostensum*. *Mallare* legas in leg. Bojoar. Tit. X: *Si Episcopus contra aliquem culpabilis apparet, non præsumat eum occidere, quia summus Pontifex est: sed mallet eum ante Regem, vel Ducem, aut ante plebem suam.* Inde & *admallare*. Lex Salica tit. LXIII: *Siquis de parentilla* † *tollere se voluerit, in mannum, aut in tunchinium, admallare debet, & ibidem IV fustes alninos super caput suum frangere.* Vide Pythœum in Glossis ad Kapitula Karoli M.* Dicitur & *admallare*, & *hamallare*, vel *homallare*. Sed de istis jam vidimus in *Mallus*; cùm de nominibus ortu barbaris ageremus.

* *Cap.* 12.

† *Sic Lindenbrogio editum. Prima editio* parentela.

* *In* Mallus.

Mannire est à Germanico mahnen, pro quo & Belgæ manen: hoc fortasse à Latino *monere*. Et sanè *mannire* idem, ac *monere*, *commonere*; *mannitus*, pro *commonitus*, *in jus vocatus*. Habes in Constitutionibus Karolinis†, & in Kapitul. Karoli M. lib. I cap. CXXI, & lib. III cap. XLV. Crebra quoque in Leg. Salic. Ripuar. Longob. Occurrit & Form. CLIX. Item in Constitutionibus Caroli Calvi tit. XXXI, sive Edicto Pistensi cap. VI: *Secundùm regium mandatum nostrum, ad justitiam reddendam, vel faciendam, legibus mannitus, & bannitus fuit.* Ubi *mannire*, & *bannire*, videntur pro eodem sumi. Nempe pro vocare in jus. Sed propriè distingui, indicat Ansegisi Collectio lib. IV cap. XXV: *Siquis de statu suo, id est, de libertate, vel de hæreditate, compellandus est; juxta legis constitutionem manniatur. De cæteris verò caussis, unde quis rationem est redditurus, non manniatur, sed per Comitem banniatur.* Nempe banniebat Comes, vel ejus vicarius, aliusve judex; & si bannitus non se sisteret placito, bannum, sive mulctam Comiti componebat. At manniebat adversarius, sive actor: ac, reo se non sistente judicio, cogebatur is adversario mulctam solvere. Mannitio autem coram testibus fiebat. Unde Gloss. vett. *Mannitus, vocatus tribus testibus præsentibus.* *Mannita* substantivum, pro commonitione, sive vocatione in jus. Lex Sal. Tit. LII. §. II: *Per tres mannitas.* Id est, trinundino. Sed & *mannina* pro eo dixerunt: ut Hincmarus epist.

† *Pag.* 293 *edit. Moguntinæ an.* 1602.

iv, quæ ad Episcopos Franciæ, cap. xv: *Quia priùs per manninas veniebant; excogitaverunt quidam, ut per bannos venirent ad placita. Quasi propterea melius esset, ne ipsas manninas alterutrum*† *solverent; hæc ideo facientes, ut ipsi bannum acciperent.* Ejusdem originis *dismannire*, vel *dimannire*, pro *foru citare*. Formulæ Sollemn. cap. x: *Vt de omni hoste, vel omnibus bannis, seu & arribannis, sit conservatus; ut neque vos, neque juniores, atque successores vestri, ipsum pro hoc inquietare, vel dismannire, ne præsumatis.* Item form. clxxvii: *Nec de rebus suis in ullo abstrahere, nec dismannire præsumatis, nec facere præcipiatis.* Nec aliud *dismanare* in veteribus formulis; ut vidimus cap. præcedenti: nisi & istic *dismannire* legendum; quod arbitror.

† Sic & Lindenbrogius, Sirmondus, & alii, citant. Solvere cum accusandi casu; alterutrum, pro alterutri.

Misfacere, vide mox in *Misprisere*.

Misprisere est à Germanico mißprysen: hoc est, vituperare. Ad verbum autem notat *illaudare:* ut *illaudatus*, pro non laudato, apud Maronem*. Nam prysen laudare: mis verò in compositione significat Germanis, ac Belgis, *malè, perperam:* ut misbeuren, delicto in mulctam incidere: mishaegen, displicere. Ad hoc exemplum *misfacere*, quod iisdem misdoen, malè facere, delinquere. Utroque hoc & *misfaciendi*, & *misprisendi* verbo, utitur Carolus Calvus Constitut. tit. xxvii, post reditum à Confluentibus, cap. v†: *Et ut illi homines, qui in isto regno contra seniorem nostrum domnum Karolum misprisierunt; si se recognoverint, propter Deum, & propter fratris sui deprecationem, quicquid contra eum misfecerant, eis vult indulgere.*

* 3 Georg. vers. 5.

† Pag. 247 edit. Paris. an. 1623.

Noare, pro nugari, vel nugando effutire, dixerint Latinobarbari; si sana est lectio apud Petrum Damiani lib. iv epist. xvii*: *Dum hinc inde discurreret, cum ludentibus, & cachinnantibus pueris choros duceret, & frivola quædam, ac scurrilia verba noaret.* Sic quidem Mssi. Sed editor Constantinus Cajetanus Syracusanus conjectabat, pro *noaret* legendum esse *boaret*. Planéque suscribo. Nam posterioribus temporibus *boandi* vocem etiam ad clamorem humanum transstulere: ut parebit, cùm loquar de verbis in alienâ significatione novè usurpatis.

* Pag. 384 edit. Paris. an. 1610.

CAP. XXV.

De cœptis ab O, P, Q, R, S, T. Obmallare, Priſere, Quitare, *rejiciuntur alia ad loca.* Raubare, *vel* robare, *pro prædari.* Reſſare, *pro evellere.* Replegiare, *repetere bona mobilia, dato vade, qui* plegius *dictus; uti vadimonium* plegium, *vel etiam* plegagium, *aut* plegiagium. Saicire, *invadere, quæ alter poſſidet; vel tradere alteri, ut poſſideat: unde* ſaiſina, *vel* ſeiſina; *item* reſaicire, diſſaicire, *vel* diſſaiſare; *à quo* diſſaicina. Scarire, *pro conſtituere, populo præcipere: item pro adſcribere in numerum militum, vel etiam militari copiâ inſtruere. In Ludovici Pii Conſtitutione conjectura. Idem* ſcariendi *verbum generatim pro collegio, vel ſocietati cuipiam, jungere.* Exſcaritus. Sio, *de pueris mejentibus.* Tangano, *cùm verbum eſt, ſignificare idem ac* adjuro: *cùm nomen, idem eſſe ac* adjuratione, *ſive* juramento.

QUarta ſequitur vocalis: quam conſonæ excipiunt quinque. Nunc igitur videamus de verbis inde incipientibus.

Obmallare, in mallo, ſive judicio reſpondere. Ut *admallare*, in mallum ſive judicium vocare. Vide ſuperiùs *Mallum*, & *Admallare.*

Priſere, pro vi occupare, vel invadere, etſi barbaræ originis videatur, Latini tamen ortus eſt: ut planius fiet ex iis, quæ proximo promam libro. Conſule iſtic, quæ dicam in Verbis, *Priſere*, & *Prorindere.*

Quitare etiam barbaræ originis creditur, cùm Latinæ ſit. De quo itidem libro ſequenti.

Raubare, vel *robare*, notat ſpoliare, deprædari; ex Germanico rauben, vel rooben: quod ipſum ex Latino *rapere*. Lex Salica tit. xx. §. x: *Siquis alterum in via adſallierit, & eundem raubaverit*. Similiter *derobare*; Gallis *deſrobber*, vel *diſrobber*. Clemens Papa Epiſtolâ ad Eduardum III Regem Angl. *Orphanorum, viduarum, & aliarum miſerabilium perſonarum, quæ deprædatæ, & derobatæ, famiſque ſubjectæ anguſtiæ, clamant ad Dominum.* Uſus & Carolus VI Gall. Rex, in edict.

†*Pag.* 176 de Offic. Baill.† & Petrus de Vineis epiſt. lib. v, cap. LXII.

Reſſare, pro evellere, à Germanico reuſſen. Lex Salica tit. XXIX. §. VI: *Siquis meſſem alienam per furtum metere, aut reſſare præſumſerit, DC den. qui faciunt ſolid. XV, culp. jud.*

Reple-

Replegiare est reposcere bona mobilia, dato apud præfectum vade, sive fidejussore. Sic *canes replegiatos*, dixit Matthæus Parisius in an. cIↄccxl*. Sanè & Anglis breve, per quod bona ea reposcerent, to replevy, quasi *replegium*, dicitur. Sunt verò *replegium*, & *replegiare*, à *plegius*, vel *plegium*. *Plegius*, vas, sive fidejussor. Joannes Angliæ Rex in charta libertatum concessarum, apud Matthæum Parisium in ann. cIↄccxv: *Nec plegii ipsius debitoris destringantur, quamdiu ipse capitalis debitor sufficiat ad solutionem. Plegium* verò est vadimonium. Idem Parisius an. cIↄclxiv: *Excommunicati non debent dare vadium ad remanentiam; nec præstare juramentum; sed tantùm vadium, & plegium standi judicio Ecclesiæ, ubi absolvuntur.* Proque eodem & *plegagium*, vel *plegiagium*, dixere. Utrumque in ejusdem Parisii historia reperias. Vide plura sis apud Watsium in *Plegius*, & *Replegiatus*.

*Pag. 539 edit. Londin. ann. 1640.

Saisire est ex Gallico *saisir*: significat verò vel occupare, manum injicere, invadere; vel alteri possidendum tradere, dignitatem alteri firmare, ac stabilire. Ivo Carnotensis Epist. cxxi: *In vico Cariorum saisierunt.* Et alibi: *Cujus reculas saicivit.* Legas & apud Wilhelmum Malmesburiensem de gestis Pontificum Anglor. lib. I: *Rex ergo episcopatum saicivit.* Item Innocentium lib. III epist. VIII, quæ est ad Archiepiscopum Senonensem, ejusque suffraganeos: *Rem*, inquit, *agi præcepit, non sui moris, sed nec etiam sui juris, etiam saiciri faciens regalia.* Ac postea: *Quod alia, quàm regalia, saiciri non fecerat.* Est & Matthæi Parisii ad an. cIↄclxi: *Omnes reditus clericorum saicias in manum meam.* Ac, ante pluscula, apud eundem legas: *Propter factam recognitionem, saicinam non amittat, qui priùs fuerat saicitus de civitate, vel castello, vel burgo, vel dominico manerio Regis.* Ubi & à verbò *saiciendi* derivatum *saicinæ* nomen videmus. Pro quo & *seisina* legas in Vita Roberti, duodevigesimi abbatis S. Albani: *Hanc donationem, & seisinam, multi viderunt, & audierunt.* Nempe ut Galli *seisne*. Ab eadem origine sunt quædam composita. Ut *resaicire* apud Anselmum Cantuariensem archiepiscopum, epist. ad Henricum Anglorum Regem †. *Dissaisare*, & *dissaisire*, pro bonis deturbare, vel possessione suâ exuere: quod in jure feudali *devestire*. Rogerus Hoveden in Ricard. I, an. cIↄcxciv: *Dissaisiaverunt eum* (Archiepiscopum) *de omnibus maneriis suis, excepto* &c. Ac ibidem: *Deinde fecerunt Canonicos introduci in stallos suos, de quibus Archiepiscopus eos dissaisierat.* Habes & Constitutionum Neapolitan. lib. III tit. XIV leg. II: *Si*

† *Lib. 3, epist. 109. Coloniensis edit. an. 1612 pag. 142: ubi editum;* De Archiepiscopatu meo me resarcivistis. *Sed legendum,* resaicivistis.

non

non præstiterit, ter submonita, per dominum poterit dissaiciri. Et Tit. XVII: *Dominus potest de eo, quod tenet ab ipso, ipsum per exguardium dissaicire.* Ab hoc verbo est *dissaisina*, pro privatione possessionis, vel dignitatis. Legas in iisdem Neapolitanis, sive Siculis Constit. lib. III Tit. XXXII.

Scarire est constituere, designare. Carolus Calvus tit. XXXIX, apud Carisiacum, cap. IV: *Vt fidelitatem nobis promittant; sicut tunc scarivimus, & scriptam Comitibus nostris dedimus.* Suspicor esse à *scara*, significante turbam sive populum: qua de significatione dictum cap. XVII. Ita *scarire* propriè sit promulgare, publicè edicere. Fortasse etiam *scarrire* dixerint pro jungere scaræ, hoc est, turbæ militari, vel instruere scarâ ejusmodi. Saltem *scaritus* idem valet ac scaræ alicui militari adscriptus, vel etiam militari scarâ instructus. Fredegarius, vel quisquis ille, qui Pipini Regis gesta conscripsit: *Rex Pipinus in quatuor partes Comites scaritos, & leudes suos, ad perquirendum VVaifarium, misit.* Ludovicus Pius Constitut. in Synodo Ticinensi, anno IↃCCCLV: *Cùm ad nostrum quislibet nostrorum fidelium properat obsequium, tam eundo, quàm redeundo, gradiatur pacificè, &, ni generalis utilitas, cum scaritis veniat in statutis.* Ubi post *generalis*, videtur deesse *obstet*, vel simile. Sequitur deinde, providendum, ne scariti ea inferant damna, quæ milites solent. Latiùs verò extensa est *scariti* significatio ad omnes, qui alicui jungerentur corpori, etsi id non foret militare. Carolut Calvus tit. XLIII, apud Carisiacum, cap. XVII: *Vnus eorum, qui cum eo scariti sunt, caussas teneat.* Etiam *exscaritus* legas in capitulis Karoli M. ineditis: unde à Sirmondo † citatur: *Vt medio mense Augusti cum exscaritis hominibus ad nos esse debeant. Exscariti* verò tum universè dicuntur, de quocunque collegio, vel societate, exemti; tum particulatim, exauctorati, è militum numero expuncti.

† *Ad Caroli Calvi tit.* 43.

Sio, pro *mejo*, sed de pueris, credo à sono factum: quod si fuerit, barbarum quidem erit, nec tamen à voce barbara: de quali origine nunc agimus. Gloss. Philox. *Siat*, οὐρεῖ, ἐπὶ βρέφους.

Talliare, vide *Tallia*, cap. XVIII.

Tangano in Glossario exponitur, *adjuro, interpello.* Lex Salica tit. LX. §. 1: *Tunc dicit ille, qui caussam requirit: EGO VOS tangano, usque dum inter me, & contra causatorem meum, legem judicetis.* Item L L. Ripuariæ tit. LV: *Tunc ille, in quem sententiam contrariam dixerint, dicat: EGO VOS tangano, ut mihi legem dicatis.* Item tit. LVIII §. XIX: *Hoc constituimus, ut hominem Regium Romanum, vel tabularium,*
inter-

interpellatum in judicio non tanganet, & nec alsacia requirat. Etiam *tangano* in auferendi casu legas, quasi à rectò *tanganus*, vel *tanganum*. LL. Ripuariæ tit. xxx §. 1: *Dominus in judicio pro eo* (servo) *interrogatus respondeat, & sine tangano loquatur, & dicat: EGO ignoro, utrùm servus meus culpabilis, an innocens, de hoc exstiterit. Propter eum* †, *secundùm Legem Ripuariam, super XIV noctes ad ignem repræsento.* Similiter tit. LIX §. VIII: *Dum interpellatur, respondeat ad interrogationes, & sine tangano loquatur; & dicat, Non malo ordine, sed per testamentum hoc teneo.*

† *Clariùs, & Latinè magis, dixeris;* Propter id; *vel* Properea eum.

Thingare quid significet, in *Thinx* diximus cap. XVIII.

Trusare, vel *trussare*, quid sit, exposui cap. XVIII in *Trupha*.

CAP. XXVI.

De cœptis à vocali V, vel consonâ VV. Warantizare, *obstringere se ad alterum auctoritate suâ tuendum. Ubi & de* vvarando, *seu* vvaranto. Werrire, *ciere seditionem, vel bellum movere.*

SUpersunt è verbis origine barbaris, quibus initium est à quinꝭta vocali, & consonis sequentibus.

Vtlagare, proscribere, in exilium mittere. Vide, quæ adduximus cap. XIX.

VVarantizare dicitur major minorem defendens, ac securum reddens, ne ab adversariis opprimatur. Matthæus Parisius in Henrico III ad an. CIↃCCLVII: *Erat namque natione VVallensis, & generosus, ac strenuus: & quia, retoractis aliquot diebus, Regi adhæserat, VVallenses omnes terras, & possessiones suas, quas habuerat amplas, in cineres, quas rex vvarantizare nec voluit, nec potuit, redegerunt.* Vocabularium, ut nominant, quod Gemma inscribitur: *Varandizare*, beschermen. Ac ibidem: *Varandia*, een beschermenisse. beschuddenisse. Est à Germanico *vvaran*, hoc est, bewaren, servare; vel à weren, sive bewerẽn, tueri, defensitare. Nempe quia rex, vel alius potentiâ pollens, eum tuetur, ac conservat, cui suam dignatur auctoritatem accommodare. Sic *VVarantum* dicitur breve regium, quo quis semper potest probare, id quod facit, facere regio jussu. Sanè viri principes quandoque fœda quædam mandant ministris, ac postea defugiunt auctoritatem; eóque, qui eorum jussa exsecuti, supplicio miserè pereunt. Sapiunt,

qui priùs obtinuere manum principis: quia id breve verè est *vvarandum*, hoc est, 't geen bewaert, quod conservat: sive 't geen bewceert, quod tuetur: à quorum alterutro etiam *vvarandum* dicitur. Nec solùm *vvarandum* est in regio jussu; sed etiam concessu. Ut in potestate venandi attributâ, ac similibus. Matthæus Parisius in Henrico III ad an. cIↃccxxxII, de rationibus agens, quas exegit rex ab Huberto justitiario, inter cætera ait: *Item de libertatibus, quibus idem Hubertus usus est in terris sibi datis, & episcopatibus, & custodiis, sine vvaranto, quæ pertinent ad dominum Regem. VVarantum* etiam est securitas à venditore præstita emtori, quò tranquillè aliquid possideat. Qua de significatione satis actum cap. xx, in *VVarentem*. Eâque à significatione *vvarantizare* dicitur vvarantus, sive venditor, quando se emtori obligat per acta Curiæ, aut chartam, aut contractûs instrumentum. Per hæc enim emtor probat, venditorem in se suscepisse vvarantiam, sive evictionem rei in judicio petitæ. In iis tamen, quæ gratis sunt donata, donatus non obstringitur ad evictionem præstandam, nisi speciatim promiserit.

VVarnire quid sit, liquet ex iis, quæ in *VVarnitus* vidimus cap. xx.

VVerpire quid significet, dictum nobis superiùs in *Gurpire*. Etiam adi sis Barthium lib. XLVI Adversar. cap. XXIII.

VVerrire, turbas dare, arma inferre. Carolus Calvus Edicto synodi post reditum à Confluentibus *: *De ista die inante Karoli, H Ludovici Imperatoris filii, regnum illi non forconsiliabo, neque vverribo* †, *si me Deus adjuvet, & istæ sanctæ reliquiæ*. Est à *vverra*, pro bello; de quo dictum cap. xx.

* *Edict.* 27. §. 8.

† *Lego:* neque vverribo. Sic me Deus adjuvet.

VVisare, aut *guisare*, quid sit, ostendimus in *VVisa*, cap. eodem. De verbis vidimus.

CAP. XXVII.

De particulis origine ipsâ barbaris. Vti est huz, *vel* huts, *pro foras.* Josum, *pro deorsum. Epilogus hujusce libri.*

INterdum verò & particulis peccatur, ortu ipso barbaris. Quale est *huz*, vel *huts*: quod planè Hebræum. Nam חוץ, *huts*, foris, foras, extra. Legas in Vita Ludovici Pii ab eo, qui tum vixit, conscriptâ: *Quibus id agentibus, sicut plures mihi retulerunt, conversâ acie in sinistram*

partem

*partem, indignando quodammodo, virtute quantâ potuit, dixit hus: Huz, huz: quod significat foras, foras. Vnde paret, quia** *malignum spiritum vidit: cujus societatem nec vivus, nec moriens, habere voluit.* Eadem legas apud Aimoinum lib. v de Gestis Francorum cap. XIX: nisi quòd apud eum *butz, butz,* scribatur.

Iosum, vel *jusum*, valet *deorsum:* ut clarè ostendit ἀντίθεσις † illa apud Eckehardum Juniorem de casibus monasterii S. Galli cap. IV: *In ipso quoque* (antiphonario) *primus ille literas alphabeti significativas, notulis, quibus visum est, aut sursum, aut jusum, aut ante, aut retro, assignari excogitavit.* Quæ etiam legas apud Ekkehardum in vita Notgeri cap. IX. Ac Hispani similiter, *metter de yuso.* Habes & in Legib. Alaman. Tit. XLV: *Pausare arma sua josum.* Etiam in naufragio trifariam discriminabant merces, & alia. Quædam dicebantur *flotson*; ut quæ in mari fluitarent, à Germanico flotten, pro quo Gallis *flotter*, Belgis vloten, Anglis flitte. Quædam verò *jotson*; quæ sidissent, fundumque petiissent: à quo *jotsom* κατὰ συγκοπὴν *josum* esse factum videtur. Quædam *lagon*; quæ rejecta essent in litus, inque arena jacerent; à Saxonico lagan; quod Belgis liggen; quibus & laeg, vel leeg, quod in imò jacet, sive humile, ac depressum.

Habemus de nominibus, verbis, particulis, ortu ipso barbaris: quorum non minùs, quàm eorum, quæ barbara quidem sunt, sed à non barbaris promanarunt, magnam vim reperias in vitis Sanctorum, præsertim prout primitus scriptæ. Non sat bene de antiquitatis amantibus promeritus est Laurentius Surius Carthusianus, cùm earum stylum immutavit. Quamquam enim non ignoro, eò id fecisse, quò ab iis, qui palati essent delicatioris, avidiùs legerentur: impensiùs tamen probo doctissimi Bollandi institutum: qui, præterquam quòd multorum Vitas exhibet ineditas hactenus; id, in quo aliquantum peccârat Surius, in Sanctis primi mensis jam corrigere est aggressus, & de cæteris idem pollicetur. Sanè suo si stylo dentur, certiùs constabit de multis; ubi alioqui periculum sit, ne interpolator falsus fallat, quia malè sic assecutus mentem scriptoris. Et in id genus barbaris, mutuò sibi allucent facem, vitæ Sanctorum non interpolatæ, & alia aliorum scripta, qui pares sint, aut suppares. Nec periculum est, ne ob styli barbariem legantur minùs. Quin, ob fidem majorem, ea, sed cum judicio, versabunt magis, qui omnigenam historiam tam Ecclesiasticam, quàm civilem, amant; nec tam quærunt verborum folia, quàm rerum fructus.

*Quia, pro quòd. *Sed possis etiam dicere, non tam spectrum conspexisse dæmoniacum quàm rejecisse ab animo cogitationes de peccatorum multitudine, quas moribundis diabolus aggravare non cessat, ut desperent de misericordia divina.*

† Oppositio.

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE VITIIS SERMONIS, AC VARIIS GLOSSEMATIS,

LIBER III.

CAP. I.

RANSITVR ad secundi generis Latinobarbara; quæ, barbara licet ipsa, non tamen barbaræ sunt originis; sed Latinæ, vel Græcæ. In horum aliis quidem, quid significent, liquet; in aliis non item: in priori genere solùm exponendum, quomodo veteres pro eo dixerint: in altero genuina significatio adstruenda ex origine vocabuli, & scriptoribus, qui usurparint. De utroque junctim videndum: ac primò de inchoatis à principe vocali: ex quibus ista adducimus. Abocellus, *qui vix videt.* Abominabilis, *pro detestabilis.* Accidia, *pro acedia.* Acetosa, *pro rumex.* Accubita, *pro stibadii lectulo.* Acquisitio, *pro comparatione.* Acra, *pro agro.* Actionarii, *quibus res nostras agendas committimus.* Actuosus, *pro radians, sive splendens.* Addititius, *pro appositus.* Adjacentiæ, *loca vicina sub eodem domino.* Adoptatio, *pro adoptio: maléque alterum auctoritate Agellii defendi: & à quo Noctium Atticarum sint argumenta; à quo item Græcorum interpretatio.* Adsalitura, *invasio, atque insultus latrocinantium, ac similium.* Adversitas, *pro res adversæ.* Æra, *supputationis initium.* Affectuosus, *de eo, qui singulari est erga alium affectu.* Affictio, *assimulatio.* Affirmativa, *rectiùs ajentia; ut* negativa, *negantia.* Afflatio, *afflatus.* Agagora, *circumforaneus.* Agibilis, *res gerenda.* Agonia, *carnis, ac spiritus, in moribundo conflictus.* Alabrum, *vel* alibrum, *pro muliebri rhombo: unde* alabrare, *pro fila rhombo glomerare.* Allevamentum, *lenimentum.* Allox, *vel* hallux, *pro allex.* Almitas, *pro sanctitas.* Altaragium, *oblatio in altari.* Alternitas, *pro alterna vice.* Ambigena, *pro hermaphrodito.* Amnenses, *qui fluvium accolunt.* Amphibalum, *vel potiùs* amphibolum, *amictûs genus.* Animalculum, *pro bestiola, vel homullo.* Anitergium, *quo anus tergetur.* Antemurale, *propugnaculum ante muros.* Anterior, *pro prior.* Antiphonarium,

 antipho-

antiphonarum codex. Aplaria, *cochlearia*; *unde* aplarius. Aprocrisiarius, *legatus Ecclesiæ.* Apostillus, *epistola dimissoria.* Apparentia, *pro specie, quâ tale quid videtur, quale non est.* Appendicia, *pro eo quod aliunde dependet.* Appodiatus, *innixus.* Appunctamenta, *pro actis conventis.* Aptitudo, *habilitas.* Aquagium, *locus unde aqua ducitur.* Arbusculosus, *arbusculis consitus.* Archipontifex, *&* archipræsul, *pro pontifex maximus, & summus præsul.* Archisterium, arcysterium, ascysterium, architerium, *pro asceterium, sive monasterium.* Arga, *pro inerti.* Argumentosus, *contentiosus.* Aripennis, *vel* aripennus, *certa agri mensura.* Armilausia, *vel* armelausa, *vestis armos, sive scapulas, contegens.* Arrestum, *sententia Curiæ: unde* arrestare, *decernere.* Arsus, *pro usto, vel tosto.* Articula, *pro articulus.* Artigraphus, *pro artis scriptore, vox hybrida*; *quales etiam* dextrocherium, chrysoclavus, holoverum. Artilleria, *machina bellica.* Artista, *artium liberalium doctor.* Ascella, *pro axilla.* Assisa, *consessus.* Assuefactio, *consuetudo.* Astulæ, *pro assulæ.* Asylus, *pro asylum.* Auca, *anser.* Audibilis, *cadens sub auditum.* Audientialis, *per quem ad Principis audientiam devenitur.* Augmentabilis, *augmenti capax.* Augmentator, *amplificator.* Aurifrigia, *opus Phrygium aureis filis.*

NUnc ab iis, quæ originem barbaris debent gentibus, venio ad illa, ubi majores agnoscas Romanos, vel Græcos: ipsa tamen ignota sint illis, quos hodiéque pro norma, & amussi dictionis, esse habendos, elegantiorum nemo in dubium vocârit. Hæc duûm generum erunt. Quædam vulgò sunt in usu, atque ab omnibus intelliguntur: in quibus propterea non tam opus est apponere, quid significent, vel quis usurpet; quàm quomodo pro iis loquantur puri sermonis amatores; præ cæteris Tullius. Alia verò interpretationis egent; ut sine qua intelligi nequeant scriptores Latinobarbari, qui abavorum, & ante eos, claruere temporibus; aliqui etiam sex septem, imò denis, & amplius, retro seculis. Utraque hæc ita sociabo, ut, quemadmodum superiori libro in origine ipsâ barbaris faciebam, hîc etiam in ternas ea digeram classes; nominum, verborum, particularum. Ac ne in minutiis istiusmodi laborem mihi faciam molestiorem, nunc itidem literarum ordini insistam.

Abocellus senex, pro eo, qui penè oculis captus, semicæcus: apud Petrum Blesensem Serm. XVIII, & XLIII. Ut *amens*, quasi sine mente; sic *abocellus*, quasi sine oculis.

Abominabilis, pro *detestabilis*, vel *detestandus*. Hieronymus tamen ad Jeremiæ XXII. 31. vocabulum עריריו *gnhariri* à Symmacho Græcè ait exponi eâ voce, quæ Latinis *abominabilem* signat.

Accidia Scholiasticis frequens, pro *acedia*; ut Cassianus vocat lib. quincto de institutis cœnobiorum cap. I; ubi exponitur, *anxietas, sive tædium cordis*. Usi LXXII interpretes Psalm. CXVIII, 28: Ἐνύσταξεν ἡ ψυχή μου ἀπ' ἀκηδίας: quod vetus interpres reddit, *Dormitavit anima mea præ tædio*. Quod *accidia* dicant, ex eo est, quòd vocalis H, ut I, pronunciari soleat: quomodo & *eleison* dicunt pro *eleëson*, cùm Græcè sit ἐλέησον. Multa de acedia disserit Thomas in secundâ secundæ, quæst. XXXV; ut scholasticorum alios mittam.

Acetosa à grato acore vulgò nuncupatur, quæ Græcis ὀξαλὶς, *rumex* Latinis. Sed in plantarum nominibus crebrò βαρβαρίζουσι: ut dictum lib. I cap. XXVIII.

Accubita, vox ignota antiquis: sed res etiam nova. Nam cùm veteres, accumbentes mensæ, tribus lectis uterentur, quæ quadratam efficerent figuram: postquam sigma sive stibadium est repertum, etiam lectulum, in quo accumberent, σιγμοειδῆ sive semicircularem esse, necesse fuit. Usi eâ voce Lampridius in Heliogabalo, & vetus interpres Juvenalis sat. V, vers. XVII. Verba hujus: *Antiqui stibadia non habebant, sed stratis tribus lectis epulabantur*; *unde triclinium sterni dicitur*. Plura de eo Salmasius ad Lampridium.

Acquisitio an veteres dixerint, ambigo. Sanè pro eo *comparatio* lego apud optimos scriptores. In glossis tamen est: *Acquisitio*, προσκτῆσις. Etiam de plurium rivorum collectione usurpatur apud Frontinum de Aquæduct.

Acra est ab Saxonico acker; uti hoc à Latino *ager*, id ab ἀγρός. Nec tamen simpliciter agrum notat: sed certam agri mensuram, quomodo Latini *jugerum* dicunt. Crebra est vox in Regum, & aliorum Donationibus: ut ex Ingulpho, & aliis, videmus. Sigebertus in Chronico ad an. CIↃCCI: *Rogerius Torel, miles illustris Vulcacinensis territorii, dedit Ecclesiæ Gemeticensi in perpetuam eleemosynam apud Gisenneas XVI, & dimidiam, acras terræ arabilis, & VII acras nemoris, in manu VValteri archiepiscopi reddidit*. Usus & Matthæus Parisius: sed frustra in prima editione quæras. Nam editor ubique expunxit; proque ea *jugerum* reposuit. At in editione clarissimi Watsii, viri cum aliis, tum editione hujus scriptoris, optimè de Historia meriti, *acra* suis restitutum locis.

Actio-

Actionarii, actionibus præpositi. Leges Longobard. lib. I Tit. IX Leg. XXVIII. Usus & Petrus Diaconus, monachus Casinensis. Gloss. vett. *Actionarii, qui res nostras agunt*. Et particulatim magis Glossæ aliæ: *Actionarii, Comites, actiones, & jura perquirentes.*

Actuosa Ecclesia, pro radiis pietatis resplendens, ab ἀκτὶν, *radius*. Sic locutus B. Ambrosius de interpellatione David. *Addititius*, pro *additus, appositus*, pervulgatum quidem: sed auctorem idoneum requiro.

Adjacentias dixere loca vicina, eidem domino parentia. Ludovicus Rex, Pii filius, Caroli M. nepos: *Curtem nostram Turegum in Ducatu Alemannico, in pago Durgangensi, cum omnibus adjacentiis.* Habes apud Simlerum in Helvetia lib. I†. Nempe *adjacentia*, singulari, pro plurali: quomodo & *pertinentiam* dixere. Ita Sigebertus ad an. CIƆCCI: *In hominibus, & oblationibus, & reditibus, sive pertinentiis.* Vide infra, *Pertinentia*. † *Pag.* 4.

Adjactivus quis sit; inferiùs in *Iactivus* exponam.

Adoptatio, pro *adoptio*, usurpant nonnulli: ac se tuentur illo Agellii lib. V cap. XIX: *Quod per prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio*. Sed planè puto legendum, *adoptio*. Sic enim ab *adoptando* veteres τὴν συζυγίαν maluere; quomodo iidem ab *auctionando*, hoc est, publicè sua bona vendendo, non *auctionatio* dixere, sed *auctio*. De Agellii loco firmat, quòd argumentum ab ipso sic concipiatur: *Quid sit adoptio, quid item sit arrogatio*. Noli enim putare, argumenta aliunde esse, quàm ab ipso Agellio: qui operi suo præmiserat præfationem, & capitum argumenta. Nunc præfatio, sed ἀκέφαλος*, pars facta ultimi capitis; argumenta autem suo cuique capiti præmissa. Atque hoc observatum etiam Ptolomæo Flavio, Observat. cap. XCV. Nempe penè simile est, ac Plinio placitum: cui præfatio, & index scriptorum, unde sua hausit, primum constituunt librum. Græcorum verò apud Agellium interpretatio, non ab Agellio est; sed Theodoro Gaza: uti inter alios monitum Andreæ Alciato Annotationibus in Posteriores Codicis libros†.

* *Capite sive initio carens.*

† *Pag.* 575 *edit. Lugdun.*

Adsalitura barbarum, pro quo veteres *adsultus*. Sed *adsalitura* est magis speciale. Juramentum Franci hominis in Constit. Caroli Calvi tit. XII apud Sylvacum cap. XIII: *Ego illi adsalituram, illud malum, quod scach vocant, vel rescelam, non faciam; nec, ut alius faciat, consentiam.* Similiter in frumento Centenarii, quod proximè subditur. Nempe *adsalitura* dicitur de adsultu raptorum, latronumque, ex insidiis homines invadentium.

Adver-

Adversitas displicet: Tullius pro eo *res adversæ*, vel *turbidæ*, aut *gravis fortuna*.

Æra, pro quo & *era*, dicitur pro epocha, sive supputationis initio. In Gothicarum, ac Hispanicarum rerum scriptoribus, plurimisque Conciliis, est crebrum: atque ab eo tempore inchoat, quo Hispani, jussu Augusti, recepere formam anni Juliani: quod factum XXXVIII annis ante natum Jesum Christum, ex vulgari æra Christi: ita ut, duodequadraginta annis demtis de æra Hispanica, habeamus annos Christi: additis totidem ad æram Christi, habeamus æram Hispanicam. De vocabuli origine disserimus in Originum libris.

Affectuosus, is, qui magno erga aliquem affectu. Glossæ Msæ: *Affectuosus*, συμπαθής. Unde *affectuosius*, apud Petrum de Vineis lib. III epist. III, & Arnoldum Lexoviensem epist. ad Alexandrum Papam. *Affectuosissimè*, hoc est, maximo cum affectu, apud Abbatem Bonæ Vallis in vita S. Bernardi.

Affictio, pro assimulatione, apud Nithardum invenio.

Affirmativa, & *negativa*, vulgaria sunt Dialecticis. Sed cur non potius cum veteribus *ajentia*, & *negantia*, dicamus? Nec tamen magnopere de his contendero; quando hæc Caii sunt L. CCXXXVII Tit. de verborum significationibus: *Duobus negativis verbis, quasi permittit lex magis, quàm prohibuit*.

Afflatio ajunt, pro eo, quod Tullio *afflatus divinus*, *vaticinatio*; generatim etiam *motus*.

Agagora, pro circitore, seu circumforaneo, Henrico Monacho de vita Germani lib. VI. Nempe ab ἀγορὰ, *forum*.

Agibilis displicet, pro res gerunda. Quomodo Tullius *, *Senectus avocat à rebus gerendis*.

* Lib. de Senect.

Agonia, pro certamine, quod moribundi certant, à Græco ἀγὼν, quod est certamen. Cæsarius lib. VI Mirac. cap. XVII: *Posito eo in agonia, diabolus adfuit*. Similiter lib. VII cap. LIII: *In ipsa agonia ridere cœpit*. Similiter *agonizare*, de jamjam animam acturis. Idem lib. I Mirac. cap. XXXV, & lib. V cap. VIII, & lib. VI cap. XXXVI. Item Rogerus de Houeden Tom. II Vitæ Henrici II.

Alabrum vulgò vocatur, quod aliter *rhombum* dicere solemus: muliebre videlicet instrumentum, quo fila rotando glomerantur. Belgis een haspel: unde *alabrare*, haspelen. Habet quasi alas quasdam; ut, si origine Latinum est, sic ab *ala* dici videatur; veluti à *candela* est *candelabrum*. Saltem verisimilius hoc, quàm quod apud Isido-

rum

rum legas, qui *alibrum* nuncupat. Locus est lib. XXIX Orig. cap. XXXIX: *Albrum, quod in eo librentur fila, id est, solvantur.* Rem non obscurè describit: sed etymon eo minùs placet; quia non, uti *amitto*, ita *alibero*, dicatur.

Allevamenta quæ vocant, cum veteribus dixeris *lenimenta*.

Allox, pro *allex*, legas apud Althelmum episcopum lib. I cap. XLII; ubi de S. Juliani, & sociorum martyrio: *Dum, liciis olei liquore delibutis, digitorum articulos, & palmarum pollices, obvolverent, simúlque pedum alloces truciter adnecterent &c.* Collega vetus, clarissimus Meursius, mavult *allices*. Movit eum hoc Festi: *Allex* †, *pollex scandens proximum digitum: quòd velut insiluisse in alium* * *videatur, quod Græcis* ἄλλιξ. Ac similiter glossæ Isidori: *Allex, pollex in pede.* Sed veteres quidem *allex*; at posteriora secula *allox*, vel *allux*, vel *hallux*. Onomasticon: *Hallux*, ἀντίχειρ. Nihil igitur mutandum. Solùm illud in considerationem venit, quòd Festus strictiùs vocem *allicis* interpretetur, quàm Isidorus facit, vel Althelmus usurpat; ut qui generatim eo pedis pollicem intelligant; non eum duntaxat, qui digitum vicinum conscendat. † *Alii codd.* Allus. * *Msus* alterum.

Almitas non memini me legere apud idoneos scriptores: *almities* priscos pro eo dixisse, colligo ex Festo, Charisio, & Glossis. Alterum usurpat Paschasius Ratbertus in vita S. Adelardi † cap. IV sect. XV: *Pulcrâ facie; sed fide, ac sanctitate, pulchrior: dives progenie; sed ditior almitate; quia propago erat natus de propagine cœli.* Incertus in vita Tillonis monachi, sive S. Hillonii, cognomento Paulli *, cap. III sect. XXX: *Non contingat tibi hoc, Sacerdos sancte; neque nobis videre* (te morientem;) *sed almitatem tuam Christus mundo adhuc conservet.* Hoc est, sanctitatem: nempe ab ea *almi* significatione, non quâ Ceres, Plauto etiam nutrix, alma dicitur; sed quâ Lucretio, & aliis, sic Venus nuncupatur. Nempe propriè *almus* est, qui alit: sed altori sanctus honos debetur; unde τὸ μετάληψιν pro *sancto* sumitur. † *In Vitis SS. ad 2 Ian. apud Bolland.* * *In SS. vitis ad 7 Ian. apud Boll.*

Alteragium, vel potiùs *altaragium*, nummorum, panum, vel alîus rei, oblatio facta in altari; unde & nomen. Matthæus Parisius in Vita Guilielmi, abbatis vigesimisecundi S. Albani: *Assignabatur sexta pars illius æstimationis in obventionibus alteragiorum.*

Alternitas eorum est, quæ alternâ gaudent vice. S. Gerardus, abbas Sylvæ-majoris, in vita S. Adalberti cap. VI sect. XXIX †: *Unicâ fervens in eum amoris caritate, gaudebat; & dolebat, mutuâ animi alternitate.* † *In vitis Sanctorum ad 2 Ian.*

Yy *Ambi-*

Ambigenum, pro *androgyno*, sive *hermaphrodito*; quia *genitus* sic, ut *ambo* ei sexus insint. Petrus Blesensis epist. xc: *Ambigena non generant, teste Hippocrate*. Quod igitur genitalia in mulo faciunt, hoc sandalia in Abbate.* Abbati Guilielmo conatur persuadere, ut si Abbas permanere velit, Pontifici remittat episcopalia ornamenta, mitram, annulum, sandalia.

* Lib. 1 de ratione victus.

Amnenses, amnis accolæ. Gloss. Msæ: *Amnenses*, παραποτάμιοι.

Amphibalum, vel *amphibolum* potiùs, vestis laxæ genus, corpus undique ambientis, ἀπὸ τοῦ ἀμφιβάλλειν, quod notat *circumiici*, *indui*. Usurpat Anonymus in vita S. Boniti, cujus temporibus vixit, cap. II. sect. IX†: *Lachrymari ei gratia in sacro non deerat officio, ita ut amphibali summitas, quâ caput tegebatur, ex profusione earum madida videretur.* Et cap. VII sect. XXXV: *Dic Abbatissæ Didæ, ut partem amphibali mei, quo caput tegitur, secum retineat.* Usus similiter Gregorius Turonensis de gloria Confessorum cap. LIX.

† In vitis Sanctorum ad 15 Ian. apud Bollandum.

Animalculum vide an dixerint classici scriptores. Malim cum his *bestiola*; vel, in ratione præditis, *homullus*.

Anitergium, vox non inscitè composita, veteribus tamen, ut arbitror, ignota. Utitur Petrus Damiani lib. I epist. IX, quæ ad Nicolaum Papam II*: *Materias congerebat, quibus ad requisita natura necessaria fratribus anitergia ministrabat.*

* Pag. 33. edit. Paris. an. 1610.

Antemurale propriè propugnaculum ante muros; impropriè, quod illud referat. Non puto, legi apud idoneos scriptores: nec tamen minùs sic dici potuit, quàm *antelucanus*, *antemeridianus*, *antepilanus*. Usurpat Frodoardus in Chronico †: *Quod circundantes Franci, vallum, quo pro antemurali cingebantur, irrumpunt.* Sæpius quoque utitur Matthæus Parisius: qui & Damiatam dicit* *clavem, & antemurale totius terræ Ægypti.*

† Paginâ 225.

* Ad ann. 1220.

Anterior, pro *prior*, apud Priscianum lego: sed non occurrit nunc mihi scriptor classicus, qui usurpet: nec adfert Priscianus; solùm dicit: *Ab eo, quod est, Ante, anterior, superlativum in usu non invêni.* Hactenus igitur suspectum.

† Lib. 3 cap. 2. quod est de superlativo.

Antiphonarium nesciunt vetustiores. Sed puto dici potuisse, ex quo ritus antiphonarum inductus est. Utitur Chronicon Casinense lib. II, cap. ult. Non dubium verò, quin ex Occidentis Ecclesiis prima antiphonas usurpârit Mediolanensis; idque auctore B. Ambrosio; de quo id in vita ejus proditum à Paullino. In Orientis Ecclesiis, quas secutus Ambrosius, prima præivit Antiochena; ubi

ubi is mos inductus à Diodoro, & Flaviano; ut à Theodoreto traditum: veriùs, ut arbitror, quàm qui à B. Ignatio hanc consuetudinem arcessunt.

Apalare, & *applare*, censeo esse origine Latina; utcunque, nonnisi inclinante jam Latino sermone, invenias. Primus, quem usum reperiam, est Ausonius epist. xx:

> *Iam patinas implebo meas, ut parcior ille*
> *Majorum mensis apalaria succus inundet.*

Negat Vinetus, se intelligere, quid vocis sit *apalare*. Hermolaus Barbarus, lib. II Corollariorum in Dioscoridem, pro *apalaria* reponebat *apuarum*. Turnebus in Adversariis priùs *epularia* corrigebat: postea maluit *hapalaria*, quasi pertinuerit ad ova ἁπαλὰ, sive mollia. Primus Josephus Scaliger in Ausonianis Lectionibus vidit, rectum esse *apalaria*, vel *applaria*; ac *cochlearia* signari. Isidorus in Glossis: *Applar, cochlear*. Glossæ S. Germani: *Appia* (*appla* legendum) εἶδος σκεύους, ὡς Πακούβιος. Unde *appla* videri possit obsoletum, ac olim poëtæ Pacuvio usurpatum. Ut ab *olla, ollar*, à κάλπη, *calpar*; sic ab *appla* vase, *applar*. Vel in glossario memorato *applar*, aut *aplar*, legendum. Hinc *apallarius*, h. e. *cochlearius*. Anastasius bibliothecarius in Sergii vitâ: *Posuit in absidâ basilicæ suprascriptæ super sedem apallariam argenteam.*

Apocrisiarius, vel *apocrisarius*, pro legato; ac propriè Ecclesiæ †: sed postea etiam ad principum legatos extensa est significatio. Constantini demum temporibus hæc legandi consuetudo in Ecclesia cœperit; si audimus Hincmarum epist. III cap. XIII. Ut in re novâ non magnopere novo offendi vocabulo debeamus. Usi præterea Paullus Diaconus de gestis Longob. lib. III cap. XIII, & lib. IV cap. XXX, Anastasius, & Abbo Floriacensis, in Pontificum Vitis, Otho Frisingensis, Ivo Carnotensis, aliique magno numero: è Græcis item Justinianus Novell. VI, Zonaras, Nicetas, &c. Apud Papiam est: *Apochrysarius, thesaurarius, vel legatus.* Nempe putavit, esse à χρυσὸς, aurum. Sed omnino ex eo accepit nomen, quòd illius esset ἀποκρίσεως, sive ἀπόκρισιν ποιεῖσθαι, *responsum dare*. Itaque *responsales* vocat Hincmarus epistolâ antè memoratâ. Unde etiam discimus, palatium rexisse; dictumque Palatii custodem, vel capellanum; eundem, & Comitem Palatii, omnes caussas tractâsse; etiam Ecclesiastica, Canonica, ac Monastica confecisse negotia.

† *Isidori Glossæ in* Apocrisiarius.

Apostillus, epistola ἀπολυτικὴ, sive dimissoria; à voce *apostolus*; quo-

modo dimissoria epistola vocatur sæpius in Digestis. Matthæus Parisius in Henrico III*: *Siquis ad nos*, (h. e. Papam) *duxerit appellandum; caussam appellationis in scriptis assignare deproperet; petat apostillos, quos ei præcipimus exhiberi.* Non dubium, quin ab ἀποστέλλειν, quod est dimittere, veniat *apostolus*, & diminutivè *apostillus*. *Apostoli* vocem eâ significatione sæpius habemus in Digestis. Ac lib. XLIX titulus VI est, De libellis dimissoriis, qui *Apostoli* dicuntur: quomodo & in lege, quæ subjungitur, interpretatur Marcianus.

* *Paginâ 678. edit. Londin.*

Apparentia, pro specie, visione, visu, vulgare est; sed barbarum.

Appenditia, vel potiùs *appendicia*, habes in diplomate Childeberti, Francorum Regis, apud Aimoinum lib. II cap. XX; item privilegio Caroli Simplicis apud eundem lib. V cap. XLII; ac aliquoties in privilegio à Joanne Papa confirmato, apud Baldericum Cameracensis Chronici lib. I cap. XXV: adhæc in diplomate Eugenii Papæ ad Heloissam: *Quemadmodum vobis ratiocinabiliter concessa sunt cum universis appendiciis*. Veteres dixere *appendices*; vel, re majori nominatâ, subjiciebant, quæ sub ea comprehenderentur, sive quæ de ea dependérent.

Appodiatus propriè sit podio innixus: sed generatim sumitur pro appositus, applicatus, innixus. Legas in epistola Joannis Papæ in Chronico Bohemico Aulæ Regiæ cap. X: *Per summitatem cujusdam scalæ, brachio crucis appodiatæ*. Item cap. XXII: *Sedebam quietus Pragæ —— appodiatus lapideo parieti.*

Appunctamenta quæ vulgò dicuntur, ea Budæo in Forensibus dici placet *acta & conventa controversiæ*. Sic, pro illo, *sine appunctamento*, dicere jubet, *citra comperendinationem*: nempe ut primo certamine controversia decidatur.

Aptitudo vulgo, quæ *habilitas* Tullio. Prius istoc non arbitror apud idoneos scriptores reperiri.

Aquagium, locus unde aqua agitur. S. Gerardus, abbas Sylvæmajoris, in vita S. Adelardi, abbatis Corbejensis, cap. IV: *Semper quippe, quasi aliquod aquagium, manabant ex eis* (oculis) *lachrymæ*.

Arbusculosus, σύνδενδρος, Gloss. Msæ. Homero est δενδρήεις, δενδρώεις, πολύδενδρος. Latinè, *arboribus*, vel *arbusculis abundans*, *arboretum*, vel *arbustum*.

Archipontifex est apud Galfridum Monemuthensem Histor. regum Britann. lib. IX cap. XIII: item *archipræsul*, apud eundem lib. IX cap. XII, & XIII, & lib. XI cap. XII, ac Rogerum Hovedenum Annal. Tom. I. Sed cur non potiùs dicamus *pontifex maximus*, vel

summus

summus pontifex, aut *præsul*, vel hujusmodi quid. Nec similia, *archiepiscopus*, *archipresbyter*, *archimandrita*: quia in his non est hybrida illa compositio, cùm ex duobus Græcis conflentur. In *Archiducis* vocabulo usus rationem vicit; ut diximus lib. 1 cap. xvi. Ubi & de *archiguberni*, & *archipherecitæ* vocabulis, vidimus.

Archisterium, ut Papias exponit, est monasterium. Græcum esse ait. Sed Græcè est ἀσκητήριον, quod propriè palæstra, sive locus, ubi se exercent. Inde corruptè *archisterium*. Ut apud anonymum in vita S. Deicolæ abbatis †, discipuli S. Columbani, cap. 1 §. 1: *Glorientur se sortiri Dominici gregis ductores in civitatibus muratis, & archisteriis episcopalibus, nec non castellis turribus præmunitis.* Imò & similiter legitur apud Euagrium in vita Antonii Magni, quam ex S. Athanasio transtulit. Locus est cap. xix: *Judices, qui ad interius archisterium, propter asperitatem itineris, ---- ire non poterant.* Quem ad locum* Bollandus similia quædam loca observat. Ut in vita S. Walpurgis: *Atrium S. arcisterii, & cœmeterium adjacens arcisterio.* Vita S. Willibaldi: *Arcisteriale jugum.* Paulus Langius in Chronico Citizensi ann. cIↃcccclxix, *Burchfeldense archisterium.* Imò & *arcysterium*, pro *asceterium*, legas apud S. Eulogium in epistola ad Willesindum, Pampelonensem episcopum: *ascysterium* pro eodem lib. 1 Memorialis SS. item *architerium* in historia translationis S. Faustæ §. 11: *Tantam erga ipsum architerium habebat* (Arnaldus) *devotionem, ut spondens voveret, se in eodem pro Christi amore comam capitis sui depositurum.* Quibus *archisterium* non improbatur, adferunt pro se istoc ex Glossario Cambredonensi Mso: *Archisterium, monasterium. Archisterium, principalis statio: sterion enim statio dicitur; archos, princeps.* Sed ineptum est ἐτυμον. Ἀρχὸς quidem *princeps*: sed στήριον non est Græcum: in μοναστήριον, & similibus, solùm vocis est productio.

† Apud Bollandum in vitis SS. ad 18. Ian.

* In Vitis SS. ad 17 Ian.

Arga, iners & inutilis, est quidem ex Germanico arg: sed hoc ex Græco ἀργὸς, quod ex ἄεργος, piger, iners. Possis igitur referre, tum ad barbara originis barbaræ; tum ad illa non barbari ortus; prout vel ἀπώτατον†, vel ἄμεσον* ortum attendas. Usus Paullus Diaconus lib. 1. de gestis Longobardorum cap. xxiv: *Quem dum interrogaret, quid de illis latrunculis factum esset, Argaid ei (sic enim nomen habebat) eosdem fugisse respondit. Tunc ei Ferdulfus indignans, ita locutus est: Quando tu aliquid fortiter facere poteris, qui Argaid ab Arga nomen deductum habes?* Ac post aliqua: *Tum Argaid ita Ferdulfo dixit: Memento, Dux Ferdulfe, quòd me esse inertem, & inutilem, dixeris; & vulgari verbo Arga*

† Remotiorem.

* Proximum.

vocaveris. L L. Longobardicæ lib. I tit. v, qui est de conviciis, leg. I: *Siquis alium argam per furorem clamaverit, & negare non potuerit, & dixerit, quòd per furorem dixisset: tunc juratus dicat, quòd eum argam non cognovisset.*

Argumentosus, pro eo, quod multiplex argumentum continet, jam Fabii ætate dicebatur: sed à vulgo solùm; ut ipse indicat lib. v cap. x. At posterioribus seculis etiam *argumentosus* vocabatur, qui in aliis arguendis semper foret, sive homo contentiosus, &, ut Græci dicunt, φιλονεικής. Luitprandus in Legatione suâ ad Nicephorum, Imperatorem Constantinopolitanum †: *Nicephorum basileus, homo πολεμικός, id est, militiæ deditus, palatium, ceu pestem, abhorret; & vocatur à nobis prope simultatis amator, atque argumentosus; qui non pretio sibi gentes amicas, sed terrore, & gladio, sibi subditas facit.*

† Pag. 116 edit. Ingolstad. ann. 1600.

Aripennis, vel *aripennus*, est certa agri mensura; quæ Gallis hodie *arpent*. Gregorius Turonensis lib. v cap. XXVIII: *Statutum fuerat, ut possessor de propria terra unam amphoram vini per aripennum redderet.* Incertus veterum formularum scriptor, qui in Bignonianâ editione Marculfo proximè subjicitur, formulâ sive cap. L: *Oppignero tibi vineam, —— quæ continet aripennos tantos*. Huic vocabulo inter barbara, origine Latina, locum dedimus, propter illud in scriptoribus agrorum *: *Hunc Bætici arapennem dicunt, ab arando scilicet*. Bæticum ait, & tamen ab origine Latinâ. In glossis vett. *arpennium* exponitur πλέθρον. Hoc (ut quidem Scaliger censet, notis in Diras Valerii Catonis) sic dicitur, quasi *arvipennium*, ab *arvum*, & *pannere*, pro *pandere*: quomodo apud Plautum *dispennere* est à à *dis*, & *pando*. Multùm tamen metuo, ne fallatur Scaliger. Nec enim Bætici id verbi finxissent à vocibus obsoletis. Uti neque Galli; quibus vocem *arapennis* tribuit Columella lib. v cap. I. Fusiùs de hoc agimus in Originum libris.

* Pag. 229 edit. Turnebiana.

Armilausia, vel *armilausa*, pro thoracis genere, apud veterem Juvenalis interpretem sat. v. vers. CXLIII; ubi *viridem thoraca*, exponit *armilausiam prasinam*. Vox est composita, cujus prior pars *armus*. Nempe ex eo nomen, quòd armos, hóc est, scapulas, tegeret. Posterior pars obscurior est: quam tamen se reperisse censet Isidorus lib. XIX Originum cap. XX; ubi sic scribit: *Armelausa vulgò, quod antè, & retro, divisa, atque aperta est, in armos tantùm clausa, quasi armiclausa, C literâ ablatâ*. In Glossis Isidori est: *Arnelaus, scapulare monachorum.* Ubi Salmasius† rectè correxit, *armilausa*. Quod verò *scapulare* inter-

† Ad Trebellium Poll. pag. 335.

interpretatur, satis firmat etymon ab armis, hoc est, scapulis; ut ὠμιαῖα liceat reddere.

Arrestum, pro ἀρεστὸν. h. e. placitum, sive sententia Curiæ, ab ἀρέσκειν, *placere*. Ergo pro, *Aresto Curiæ decretum*, rectius sit, *ita placuit Curiæ*. Frequens vox in Foro: uti & verbum inde formatum, *arrestare*: quod & usurpat Concilium Pisanum in Promot. Philippus IV Galliarum R. III edict. de non carc. deb.* Beka in vita Ottonis II, episcopi XXXIV. Malim pro eo decernere, sciscere: quandoque vadari; item, sub placito principis, vel curiæ detinere. *Pag. 206

Arsus, pro flagratus, vel etiam tostus: quo pacto utitur Plinius Valerianus lib. II cap. IX.

Articula, pro *articulus*, est in Actis de S. Arcadio Martyre †: *Post tot martyria, quot divulsæ compagum articulæ! quot resecta sunt membrorum fragmenta!* † *Apud Bollandum in Vitis Sanct. ad 12 Ian. sect. 7.*

Artigraphus, ex Latino, & Græco, dicitur Servio, & Cassiodoro; qui vel voce planè Latinâ vocandus erat artis scriptor; vel planè Græcâ, τεχνικὸς, aut τεχνογράφος. Egimus de hoc pluribus lib. I artis Grammat. cap. IV. Interea excusari hybrida hæc vox potest; quòd & bono ævo *epitogium*, & *epirhedium*, dixerint. Sed, inclinante Latinitate, multa ejusmodi irrepserunt: ut *dextrocherium*, apud Capitolinum in Maximinis duobus, & Trebellium Pollionem in XXX Tyrannis: pro quo planè Latinè poterant *dextrale*, vel planè Græcè δεξιοχέριον. Sic *chrysoclavus* Anastasio biblioth. cujus est, *vestis de chrysoclavo, vestes chrysoclavæ, tabulæ chrysoclavæ*. Poterat cum aliis planè dicere Latinè, *auriclavæ*, vel *auroclavatæ*. At omnino Græcum τὸ χρυσόσημον. Eidem Anastasio crebrum *oloverum*, seu *holoverum*, ex ὅλος, totus, & *verus*, hoc est, purpureus: quomodo & Græcis κατ' ἐξοχὴν, ἀληθινὸν χρῶμα, quod aliter κόκκινον, ut ex Hesychio constat. Qui *holoverum*, & *holosericum*, confundunt, abunde à Salmasio refelluntur, notis in Trebellium Poll. ubi primus docuit, *holoveras vestes* dictas esse sericas istas, quarum & trama, & subtemen, esset purpurei coloris: ut *oloveræ* vocatæ sint ad discrimen earum, quæ non ex omni parte texturæ forent veri, sive purpurei coloris.

Artilleriam vulgò voce Gallicâ nuncupant machinas bellicas. Propriè verò signat *arcualia*. Olim arcubus usi, nunc bombardis: ac postquam etiam hæ in arcuum venêre locum, vetus tamen nomen retentum, quod Italis *artigliaria*, Gallis *artillerie*. T, & C, commutari, satis ostendit, quòd, T vocali sequente, vulgò in multis pronuncietur

nuncietur velut C: ut in tertia syllaba vocis *justitia*, & aliis sexcentis.

Artista, pro doctore artium liberalium. Mirum, id nec refugisse eruditissimum Jurisconsultum, Udalricum Zasium; idque eo in opere, quo juventutem imbuit eloquentiæ studio. Nam comment. in Ciceronis, vel potiùs Cornificii Rhetorica ad Herennium, sic scribit*: *Et hoc etiam est in scholis Artistarum consultum.*

* *Paginâ 104. edit. Basil.*

Ascella, pro *axilla*, apud Baldericum Noviomensem in Chronico Cameracensi lib. I cap. XI: *Fune ascellis supposito*. Item apud Cæsarium Heisterb. lib. V cap. XXXIV: *Sacellum nummis refertum sub ascella portans*. Imò & reperias apud antiquiorem his Gregorium Turonensem, tum in Historia Franc. tum lib. de miraculis Martini, atque alios.

Assisa, vel *assisia*, cùm in aliis multis legere est; tum apud Matthæum Parisium, Rogerum Hoveden, Philippum IV Gall. R. edict. III de Off. in Constitut. Neapolit. Propriè notat, quod Ciceroni est *consessus*, à Gallico *assis*; ut *estre assis*, sedere: *estre assis aupres du juge*, assidere in judicum collegio. Imò & *assis*, ab *assidere* factum videtur. Sumitur verò non modò pro Curia, vel Judicum consessu; sed etiam pro eorum decreto. Quin & alias habet significationes: quâ de re vide Spelmannum, Watsium, alios.

Assuefactio crebrum, etiam non ineruditis. Tullius pro eo *consuetudo*, *usus*, *exercitatio*.

Astula, pro *assula*; quomodo, ut Festus in *Fomites* ait, vocantur minutiæ, quæ excutiuntur, dum arbores cæduntur securibus. Belgis spaenderen. Hispanis, *astillas de madera*. Nempe *astillas* ὑποκοριστικῶς ex *astulas*, quod corruptum ex *assulas*: unde *assulatim*, minutatim, quasi comminuendo in assulas. Eo Nævium, Plautumque, usos, Nonius ostendit. Hispanos verò *astillas* dicere, eo minùs mirandum, quòd jam temporibus Isidori, qui Hispanus erat, *astulam* pronunciarunt. Nam lib. XVII Origin. cap. VI *astulam* dici ait à tollendo, quasi *abstulam*. In plerisque editis, etiam Breulianâ, cum spiritu est *hastulam*. Sed *astula* est in Mssis nostris, & Venetâ editione an. CIↃCCCCLXXXIII. Legas apud multò antiquiorem S. Paulinum: cujus illud:

——*Vicit brevis astula flamam.*

Et alibi idem non semel. Frequenter etiam hisce usi juniores. Ut Beda in vita S. Felicis, presbyteri Nolani Confessoris. §. XVI: *Sumtam de ligno Dominicæ crucis non grandem astulam misit in medium incendii furentis: statimque immensa illa volumina flammarum, quæ tanta*

virorum

virorum manus, aquas spargendo, exstinguere nequiverat, ipse lignum addendo restinxit.

Asylus apud aliquos, sed perperam, legas, pro *asylum*, ara, perfugium.

Auca anserem notat, non quidem ab αὐχλὼ, hoc est *cervix*; ut glossographus Clemangis putavit; sed ex Græco ὀχλὼ. Quandoque enim articulus fit pars vocis: ut ex τὸ μέθυ est *temetum*; non quia *tentet mentem*, ut nugantur Grammatici. Diminutivo ejus usus Appulejus lib. IX Miles. *O bona aucella, & satis fœcunda.* Ac pro eo & *aucellum* in glossis invenio. Nempe jam sub Antoninis, quando Appulejus vixit, videntur dixisse *auca*; unde hodiéque Italis *oca*. *Aucæ* vocabulum habes in vitis XXIII Abbatum S. Albani, à Matthæo Parisiensi scriptis,& priori editioni ex MSSis à Guilhelmo Watsio Theologo additis: *Amisit* † *VII equos: in vaccis, ovibus, aucis, & gallinis, ad pretium X marcas.* †Pag 129

Audibilis barbaris relinquamus. Latinum, *cadens sub auditum.*

Audientialis charta, apud Marculfum monachum titulus formularum est duodetrigesimus. Sic dicebatur, per quam aliquis ad Principis audientiam vocaretur.

Augmentabilis, pro quo Cicero de Finibus, *crescendi accessionem habens.*

Augmentator, pro amplificator, qui dicunt, videant, quem laudare ejus vocabuli possint auctorem.

Aurifrigia crebrum est apud Anastasium bibliothecarium de vitis Pontificum, & Conradum Episcopum in Chronico Moguntino. Item legas in Chronico Laurishamensi de donis Henrici, abbatis XLV: *Cappæ tres cum aurifrigiis, palla altaris cum aurifrigio* &c. Sic dicitur, quia fiat ex aureis filis, & opere Phrygio. Habes & apud Matthæum Parisiensem, in Henrico III ad an. CIƆCCXLVI*, semel iterumque. Sed ibi *aurifrisia* scriptum corruptè: ut jam monitum doctissimo Guilhelmo Watsio in Glossario †. *Pag. 705 †Pag. 271

CAP. II.

Acceditur ad cœpta à B litera. Vti sunt, balbuties *pro hæsitantia linguæ* Baptismum, *pro baptismus*. Barbator, *vel* barbitonsor, *pro tonsor*. Barbota, *teli, vel potiùs navigii genus*. Bardiaci, *pro bardaici*. Bestialis, *pro bestiarum proprius*. Benefactor, *pro bene merito*. Bibitio, *pro*

potatio. Biberes, *pro vini scyphis*. Bibones, *muscæ*. Bidellus, *seu* budellus, *vel* bedellus, *aut* pedellus, *pro apparitore*. Bis-acutus, *pro bipenni, vel securi*. Boatus, *substantivè, pro mugitu; vel adjectivè, pro laudato*. Bodinus, *pro botellus*. Bostar, *pro bubili*. Brocardica, *pro primis elementis*. Brolium, *vel* briolium, περιβόλαιον, *sive vivarium*. Bubillus, *pro bubulus*. Buccellarius, *pro parasito, vel quem postea vasallum nominarunt*. Bursa, *pro crumena*. Buxtula, *pyxis è buxo*. Byrsum, *pro corio*.

HAbemus de literarum principe: nunc transeo ad secundam.

Balbuties, etsi pervulgatum, haut dixero. Nec enim puto eo usos esse idoneos scriptores. Malim igitur cum Tullio, *hæsitantia linguæ*.

Baptismum in recto non usurpem; sed *baptismus*, vel *baptisma*. Rufinus tamen in tralatione Pamphili Apologiæ pro Origene (nisi librarii hæc culpa) ait †: *Vt salutare baptismum non aliter, nisi Trinitatis cognominatione compleatur*.

† Paginâ 879 edit. Basil. ann. 1536.

Barbator barbarè, pro *tonsore*, est apud Petrum Blesensem epist. XIV. Sed nec Latinum, quod multis in usu, *barbitonsor*.

Barbota quid sit, & unde sit, quæritur. Planè censeo, esse navigii genus. Quod clarè ostendit hoc Matthæi Parisii ad an CIƆCCXIX: *Targias* * *multas, & galeias, cum barbotis, & navibus aliis, Christicolæ rapuerunt*. Idem firmat, quòd unâ alterâque pòst paginâ legas: *Cum galeis, & barbotis armatis*. Nec multò ante locum utrumque est: *Cum barbotis, & uncis ferreis, navem diutiùs impugnarunt*. Quem locum operæ est conferre cum illo Godefridi, monachi S. Pantaleonis, in Annalibus *: *Cum barbolis, & uncis ferreis, impugnaverunt eam diutius, ignem Græcum, cum lapidibus, desuper dejicientes de turribus*. Ubi planè rescribendum *barbotis*; ut ex Parisii verbis liquet postremò allatis. Summus vir Meursius credebat, rectum esse, prout in vulgatis Godefridi legitur Codd. *barbolis*: id esse teli genus, à barbæ similitudine sic vocatum. Atque inde venire *martiobarbulus*; de qua voce postea loquemur. Sed enim satius omnino est, unum Gregorii monachi locum ex pluribus Matthæi Parisii locis corrigi; quàm complures Parisii ex uno Gregorii immutari. Interea non repugnamus, quo minùs *barbotæ* dicantur, quia navium earum rostra ferrata barbam referrent. Sanè & *mentum* à barba Italis *barbotto*: quod ad *barbotam* proximè accedit. Et Anglis, teste Watsio, barbed telum, vel sagitta ferro

*Clypeos, ut dictum lib. 2. cap. 18.

** In Scriptoribus rerum Germanicarum à Marquardo Frehero editis pag. 288.*

ferro armata. Ut sic naves dixerint, quibus itidem rostra ferro armata.

Bardiaci cuculli perperam vocantur, qui dicendi sunt *bardaici*. Nam Græcè est βαρδαῖοι, vel Ptolemæo Ουαρδαῖοι. Bardæi, Illyridos populus fuere; quorum cuculli isti gestamen. Sic ab *Achæus*, *Achaicus*; ab ἀρχαῖος, ἀρχαικὸς, ut τράπεζα ἀρχαικὴ Dionysio Halic. lib. II, *archaici lecti* Horatio lib. I ep. V. Addunt aliqui, à spondæus *spondaicus*: sed de isto aliter est. Nam Græcè est σπονδεῖος: * unde non *spondaicus* est, ut vulgò loquuntur; sed *spondiacus*. Quemadmodum dictum in libris de Arte Grammaticâ.

* *Spondeus pes.*

Bestialis, pro bestiis conveniens. Ut *bestialis sensus*, apud Petrum Blesensem epist. XVIII.

Benefactor alicujus Collegii, obtinet vulgò. Cum veteribus malo, *bene merens*, vel *bene meritus*.

Bibitio non dixeris, sed *potatio*.

Biberem, pro vini scypho, non refûgit Everhelmus Abbas, in vita S. Popponis, Abbatis in cœnobio Arduennæ, *Stabulaus* dicto, cap. XIII. §. LI: *Discedens inde, caritatis vestigia suis reliquit; singulisque per tricenos dies singulos dari biberes præcepit*. Romanis etiam veteribus *biber* nomen fuit, ex *bibere* factum, teste Charisio: quemadmodum pluribus dictum lib. I de Analogia, sive III de arte Grammatica, cap. XXVI. Nec sanè, quòd cerevisiam Belgæ vocant bier, aliunde esse, existimandum. Solùm secundum B extritum; ut alibi referimus.

Bibones, muscæ, Petro Blesensi, serm. XXIII. Nempe à bibendo, quia hûmorem amant.

Bidellus dicunt Itali; alii *bedellus*, vel *budellus*; ut Matthæus Parisius in Charta Joannis regis ad an. CIↃCCXV: *Nullus forestarius, vel budellus, faciat de cætero scotallum, vel colligat garbas, vel avenam, vel bladum*. Latè vox patet: præcipuè tribui solet ministris, sive officialibus alios citantibus, ut in jus veniant. Barbaræ esse originis, colligunt ex tam diversa scriptura: unde & de eo vidimus lib. II cap. III. Sed hujus sit loci, si corruptæ sint voces memoratæ è *pedellus*: hoc verò fuerit à *pedo* viatorum, cujus loco etiam Academiarum bidelli Rectori sceptrum præferunt Lycei. Vel si sic dicatur, quòd alteri à *pedibus* sit, quasi *pedarius*. Eam opinionem secutus Joannes Nisæus in vita Xysti Betuleii†, de quo sic scribit: *Academiæ servit munere, quod à pedibus solet appellari*.

† *Præmittitur ea vita Lactantii editioni cum Betuleii commentariis.*

Bis-acutus, pro bipenni, sive securi, vel ferramento, quod ûtrimque incîdat. Ut apud Euagrium in vita S. Antonii. † *Ut sarculum sibi* bis-

† *Cap. 25.*

bis-acutum, cum frumento deferet. Item in Frontonii vita *; ubi monachos legas deferre ad eremum parva olerum semina, & bis-acutos, parvosque sarculos.

* Cap. 1.

Boatus, pro *mugitu*, non dixere idonei Latinitatis auctores. Multò minùs usurpant pro inclyto: prout utitur Abbo de Obsid. Lutet. Qui nec *boare* refugit, pro laudibus extollere.

Bodinus vulgò, ex Gallico *boudin*, farcimine, quod *botulum* vocant Martialis, Festus, Tertullianus in Apologetico. Hujus est: *Inter tentamenta Christianorum botulos etiam sanguine distentos admovetis.* Imò nec dubium, quin Gallicum illud sit ex *botulus*, L in N converso: ut ex λύμφαι, νύμφαι; ex *luscitiosus*, *nuscitiosus*, apud Festum; à σκλος, Belgicum ſchenen. Pluribus de eo dicemus, cum de *botellus* videbimus, in falsò damnatis.

Bostar, pro bubili; ut Columella etiam vocat. Bostar, quasi boum stabulum, sive ubi boves stant; ut Græcis βύστασις, vel βυστάσιον. Habes apud Isidorum in Glossis, Abbonem lib. I de Obsidione Lutetiæ, Matthæum Parisium, in Hist. Henrici III, & Papiam.

Brocardica, quasi protarchica, hoc est, πρῶται ἀρχαί, prima principia: ut *Brocardica* Juris Azonis.

Brolium, vel *briolium*, pro vivario: vocabulum corruptum ex *perivolium*, hoc est, περιβόλαιον. Luitprandus in Legatione sua ad Nicephorum, Imperatorem Græcum †: *Sed & idem Nicephorus in eâdem cœna me interrogavit; si* * *vos perivolia, id est, briolia, vel si in perivoliis onagros, vel cætera animalia, haberetis. Cui cùm vos brolia, & in broliis animalia, onagris exceptis, habere affirmarem: Ducam te, inquit, in nostrum perivolium; cujus magnitudinem, & onagros, id est, sylvestres asinos, te vidisse miraberis.*

† Pag. 102 edit. Ingolstad. ann. 1600.

* Si pro an, more ejus seculi. Ac similiter proximè hæc particula capienda.

Bubillus, pro bubulus: nempe quâ formâ *ovillus* dicimus. *Bubillus* est apud Plinium Valerianum lib. III cap. XIV †.

Buccellarius, à buccella; hoc à bucca: ut *buccellarius* sit, cui ab aliquo buccæ implentur buccellis; hoc est, cui ab alio præbetur cibus. Isidorus in Glossis: *Scurra, parasitus, bucellarius.* Sed accommodata vox ea vasallis, qui de aliena viverent mensa. Utuntur sic Leo, & Anthemius, Imperatores L. X. C. ad Legem Jul. de vi publica, Gregorius Turonensis lib. II Histor. cap. VIII: item Leges Wisigothicæ lib. V, tit. III, leg. I. Quædam & de iis Turnebus Adversariorum lib. XXIV cap. XVI, & lib. XXVI cap. XV.

† Fol. 70. b. editionis Cratandrianæ.

Bursa, pro crumena; ut Gallis, *bourse*, Belgis beurſe, vel borſe, à

Græco

Græco βύρσῃ: quod iis corium; unde origo fabulæ Græcanicæ de caussæ, cur arx Karthadæ, sive Carthaginis magnæ, *Bursa* dicta sit: veram autem caussam adduximus lib. I de Origine, & progressu Idololatriæ cap. XXXII. Pro *crumena* verò *bursæ* vocabulo usi Petrus Blesensis epist. XVII, & LXXIV, Godefridus Calvus, Bituricensis Archiepiscopus, in vita S. Guilielmi Briocensis, Petrus de Vineis lib. V epistol. XXIII, etiam Philippus IV Gall. Rex edicto de Off. *Bursa eburnea* apud Hincmarum legas epist. VIII cap. III. *Bursarius*, qui Episcopi bursam gestaret, apud Godefridum Calvum, loco antè memorato.

Buxtula, pyxis, capsa è buxo. Odo, abbas Glannafoliensis in Ecclesia Cenomanica, in Historia translationis S. Mauri, cap. IV: *Reliquiæ protomartyris Stephani, quæ à Bertulfo abbate, tempore Chlotarii Regis, juxta prædicti patris Mauri tumulum, ob ejus venerationem, in buxtula lignea recondita fuerant.* Ita Bollandus ex MSSis expressit. Alii, *buxcula*, vel *buxula*: Brulius *pyxide*. Et sanè *buxtula* idem notat. Nam *pyxis* propriè capsa è buxo; à Græco πυξὶς, quasi *buxis*: ut κυπάχενοις sit, cùm auream, argenteam, ferream, pyxidem legimus*. Abunde de eo in Oratoriis Institutionibus† dixi. Similiter verò à *buxus, buxitula, buxtula*. Nisi malis cum nonnullis scribere *buxula*. Nempe ut à *buxus* sit *buxeus*, inde *buxeolus*: pro *buxeola* verò dixerint *buxula*.

Byrsum, pro corio, ex Græco βύρσα, pellis, corium: de quo paullo antè in *Bursa* vidimus. Anonymus* de Miraculis S. Adelardi cap. V sect. XXVII: *In mundo pallio, postea in byrso cervino*, (reliquias S. Adelardi) *involverunt*.

*Plin. lib. 18. cap. 11. Sueton. in Ner. cap. 12.

† Lib. 4 cap. 8. sect. 11.

* In vitis SS. ad 2 Ian. apud Bollandum.

Cap. III.

De incipientibus à C literâ, sequente vocali principe. Cacabata *olla, quâ cibum coquimus.* Calamaucum, *capitis tegmen, ad arcendum Solis æstum.* Calefactorium, *pro hypocausto: pro quo &* caldarium. Caliditas, *pro calore.* Caloratum, *pro calefactum.* Calvariola, *pro vasis genere.* Cambium, *pro collybo; à* cambio, *unde* concambire, *&* concambiare; *item* concambium. Caminatum, *quod habet caminum.* Campanile, *&* campanarium, *ubi suspenditur campana.* Cancellarius *primitus, qui à secretis; & ut paullatim ea dignitas creverit.* Cancerosus, *pro eo, qui cancro morbo, vel leprâ, laborat.* Candidatrices, *quæ candidiora reddunt lintea, Soli ea exponendo.* Canutus, *pro canus.* Cappa, capellus, capero, *capitis tegmina.* Capillatura, *pro capilli-*

tio. Capitale, *pro cervicali.* Capitaneus, *pro centurione, vel ordinum ductore.* Capitiarius, *exactor tributi in capita impositi.* Capitulare, *pro collectione capitum, sive canonum, præcipuè de rebus Ecclesiasticis.* Cappa, *monachale capitis tegumentum.* Capsus, *pro parte basilicæ, vel corporis humani.* Caragii, *characteres magici.* Caraxatura, *pro pictura, scripturâ, liturâ.* Carena, *quadraginta dierum pœnitentia.* Careta. *vel* carecta, *pro vehiculo.* Caristia, *pro annonæ caritate.* Carrada, *vel* carrata, *carri onus.* Carrago, *vallum militare ex carris extructum.* Carriagium, *pro sarcinis carro impositis.* Carricatura, *servitium præbendi carrum ad vecturam.* Carrochium, *currus castrensis, in quo erigebatur vexillum prætorium: item grandis navis oneraria; quæ & carrucha,* caruca, *vel* curuca. Carropera, *quasi carri opera: ut* manopera, *pro manuum opera; atque ab hoc* manoperarii. Cartularius, *qui Imperatori est à codicillis.* Caruca, *pro aratro: unde* carucata, *quantum terræ uni aratro sufficit; &* carucagium, *tributum cuique aratro, sive terræ eo subigendæ, impositum.* Casale, *pro villa.* Casatus, *sive* cassatus, *is, qui Ecclesiæ beneficio villam obtinet.* Castellæ, *naves frumentum deferentes.* Castitia, *pro villa, quam Ecclesia possidet.* Castrensiani, *pro palatii ministris.* Castroniæ carnes, *pro vervecina.* Castularius, *præfectus arcæ publicæ.* Casubula, *pro sacro pallio.* Catabulum, *pro stabulo: ut* catabularii, *stabulo præfecti.* Catancus, *ex* capitaneus, *factum; ac quàm latè* capitanei *vocabulum se extendat.* Catomus, *de supplicii genere, quo alienos in humeros sublati caderentur virgis.* Cavena, *monasterii locus ubi codices, vel vestes, adservarentur. Unde* cavenaria, *quæ posticiariis præesset; & qui* posticiarii *fuerint.* Cavernum, *pro caverna; quomodo in genere itidem abeunt* sagus, lacernus, pandurus, graphius, metallus. Caussativus, *pro efficiente.*

NUnc dicam de iis nominibus, quæ initium capiunt à secundâ consonante.

Cacabata olla, à *cacabus.* Pelagius, Romanæ Ecclesiæ diaconus, in Vitis Patrum lib. v libello xv num. xv: *Appenderunt in collum meum cacabatas ollas, & ansas vasorum, & miserunt me circituram in vico illo per viam cædentes.* Verba sunt B. Macarii †. Vita autem ejus ex Græco Mso expressa sic habet: *Suspenderunt ad collum meum fictiles ollas, & ansas vasorum, & circumduxerunt in pago per vias, cædentes.* Ut *cacabatæ* ollæ videantur fictiles illæ, in quibus cibus coquitur. Sanè *cacabus* propriè, ubi cibum coquerent; teste Varrone in quarto de

† *Apud Bolland. in vit. SS. ad 15 Ian.*

to de L L. videlicet ἀπὸ τῆς κάβης, à quo & κάπηλος, caupo, atque alia.

Calamaucum capitis erat tegumentum, cassidem referens, sive galeam; à qua & ei nomen *galeri* datum. Isidorus in Glossis: *Galeros, calamaucos*. Beda de Tabernaculis lib. III cap. VIII: *Super caput autem gestat pileum in modum parvuli calamauci, sive cassidis*. Corruptum ex Græco καμελαύχιον: quomodo Græcis vocari, ex Malaxo, Achmete, & Grammaticis, Meursius in Glossario ostendit. Propterea & Musurus, sive quisquis Etymologici Magni auctor, putabat, nomen hoc esse, παρὰ τὸ ἐλαύνειν τὸ καῦμα, *quia ardorem pellat*. Nempe ut sic dicatur, quasi καυμελαύνιον. Verisimilius saltem hoc, quàm ut Græci à Latinis acceperint, quod voluit Suidas. Sic enim scribit: Καμελαύχιον, Ῥωμαϊκὴ ἡ λέξις.

Calefactivum, pro quo *calorificum* Agellius lib. XVII cap. VIII.

Calefactorium, pro hypocausto. Cæsarius lib. IV cap. VII: *Iussit in calefactorio ignem fieri*. Videtur idem esse *caldarium*, quod apud eundem Cæsarium lib. IV Miracul. cap. LXV; item antiquiorem hoc Gregorium Turonensem de Gloria Confessorum cap. XCVIII. En hujus verba: *Accensoque foco ponit caldariam ligneam super ignem, impletam aquâ cum oleribus; urgensque ignem, ita vehementer fervere coëgit, ut putaretur anea esse*. Sed & usæ Legg. Longobard. lib. I, tit. XXX leg. I, Matthæus Parisius, & alii. Gloss. *Caldarius*, θερμοδότης.

Caliditas multis in usu pro calore. In quib. Cornel. Jansenius, Gandavensis Episcopus, Harmoniæ ac Historiæ Euangelicę ca. XLVIII, quod est de muliere peccatrice, cui remissa peccata. Ubi ait *: *Pag.369 *Charitas sit justificationis caussa formalis, sic in ea se habens, quomodo caliditas in calefactione*. *Caloratum* Plinio Valeriano, pro *calore præditum*.

Calvariola, vascula, in glossario Puteani. Utitur & vetus Juvenalis interpres ad sat. V. 48. Vide autem, an non potiùs legendum sit *caldariolum*; ut sit à *caldarium*, hoc à *caldus*, pro *calidus*.

Cambium etsi sit à Latino *cambire*, hoc à Græco κάμπτειν: ipsum tamen nec Latinum est, nec Græcum; ut dictum pluribus lib. I cap. XVIII. Habes apud Cæsarium lib. IV Miracul. cap. LXVII, & Petrum de Vineis lib. III epist. LXVI. Item in Legg. Longobard. lib. III. tit. VIII, leg. IV. Adhæc in Philippi III Gall. Reg. edicto III de Judæis, & usuris †, & Philippi IV Gall. R. edicto de iisdem *. *Cambio*, unde venire diximus, etiam in Glossis Mssis exponitur ἀμείβομαι, in aliis διαλλάσσειν. Sed pro *cambire*, etiam *cambiare* legitur in Chronico Cisterciensi †. Ac similiter *cambiásse*, semel, ite-

†Pag.216
* Ibid.
†Pag.66.

rumque,

rumque, est in lege Salicâ Tit. XXXIX: ubi & Tit. XLIX, qui de filtortis, habes *cambiaverint*. Dixere etiam *concambire*. Quod reperias Formularum Sollemnium tit. vigesimo: *Nec donare, nec alienare, nec concambire*. Inde *concambium* apud Marculfum lib. II Form. cap. XXIII: adhæc Legum Alamann. Tit. XX, & Cæsarium lib. IV Miracul. cap. LXVII: item Hedam ad Bekam Appendice. Etiam *concambiatus*, apud Baldericum in Chronico Cameracensi lib. III cap. XLIX: *Ecclesiam à fratribus comcambiatam*.

Caminata dormitoria, numero singulo, apud monachum Sangallensem. *Caminatus* verò de cubili, habente caminum.

Campagi de voce inferiùs in *Gamba* dicam.

Campanile est turris, in qua suspenditur campana, Anastasio bibliothecario in Leone IV, & Cæsario lib. IV Miracul. LXXXVI, & lib. IX cap. VIII, item Turocio in Histor. Hungarica. Atque hoc vocabulum est in se barbarum. *Campana* verò, unde venit, non in se est barbarum, cum *Campanus* vox sit planè Latina. *Campana* igitur solùm significationem habet novam; idque jam à temporibus Paullini, Nolani episcopi. Latinos Græci sequuntur: unde & Balsamo καμπάνης vocem usurpat, agens de convocatione ad ædes sacras. Proque eâ & *campanum*, puta æs, dixit Walafridus Stabo de Miraculis S. Galli cap. X, & alibi. Pro *campanili*, etiam *campanarium* legas: quomodo appellat Leo Marsicanus lib. II cap. I. *Campanarium hujus monasterii scanderet*. Ac similiter καμπανάριον vocat Malaxus in Historia Patriarch. Itidem *Campanarius* vocabatur, cui campanæ cura, Cæsario lib. II Miracul. cap. XII, & lib. V cap. LVI, & lib. VII, cap. XXI, item lib. IX cap. LXV.

Cancellarii nomen non arbitror apud quemquam inveniri antiquiorem Vopisco: qui in Carino usurpat. Vocabatur sic is, qui priùs, *à secretis*, dictus: ut ait Hincmarus epist. III cap. XVI. Nempe qui scriberet judicum literas, responsa, edicta. Primùm omnibus, ut nunc loquimur, notariis id nomen attributum. Postea præcipui id nomen factum peculiare. Itaque in veteribus ἀρχιγραμματεὺς exponitur. Vox non est à cancellando; quod putavere viri summi, Budæus, & Turnebus: sed quia intra cancellos consisteret; ut hodiéque videmus, sæpius loca reticulis, vel cancellis, claudi, ubi scribæ agunt, & per quos ad judices fit admissio. Hinc Gloss. Basilic. Καγκελλάριοι, οἱ ἐν κιγκλίδι ἑστῶτες· hoc est, *qui intra cancellos consistunt*. Et Cassiodoro de iisdem, *à cancellis esse*, vel *cancellos agere*, lib. I, & II Var.

Var. ac lib. ii instit. divin. & human. Et ait Erricus monachus lib. vi de vita S. Germani:

——*A cancellis prisco de more minister.*

Cancellarii vocem habemus in Codice Theodosiano, lib. i Tit. xii, in Edicto Arcadii, & Theodosii Imper. *Periculo enim primatum officii Cancellarios, sub fide gestorum electos, judicibus applicari jubemus.* Habes & in Capit. Karoli M. lib. iii cap. xliii. Item Legg. Ripuar. Tit. lix §. xi. Longobard. lib. ii Tit. xxxv, in Constit. Karoli Calvi, in Carisiaca, facta an. Iↄccclxi. Præterea in vita Ausberti, & apud Ivonem Carnotensem epist. clxxvi, nec non Eugenium Papam diplomate ad Heloissam, Sigebertum Gemblac. in Chron. an. cIↄcxviii, ubi de Joanne, qui in Papatu successit Paschali, cum antea fuisset Romanæ Ecclesiæ cancellarius. Item Arnoldum Hildeshemensem in Chronico Slavorum lib. iv cap. xix. *Cancellaria* verò, pro cancellarii officio ac dignitate, reperias in Constit. Neapolitanis lib. i Tit. li, Rolandi Dolensis epist. ad Lucium Papam, Concilio Pisano ii*, & compluribus aliis in locis. *Pag. 90.

Cancerosus, cancro morbo laborans: quo vocabulo etiam lepram complexi, quia & is morbus lepræ instar serpit. Vita S. Othonis lib. i cap. xliii†: *Habebat cognitos, & ex nominibus propriis notatos, omnes paralyticos, languidos, cancerosos, seu leprosos, de civitate suâ.* † Edita Ingolstadii an. 1611.

Candidatrices exponunt lotrices. Quid si illæ potiùs, quæ lintea Soli exponunt, ut sic candidiora fiant? Belgis bleicsters, quæ à lotricibus diversæ. Sed possit nomen utrique convenire: imò potuerint olim eædem utrumque exsequi. Usus Petrus Blesensis epist. xiv. Apud quem & *candidatio* legas serm. xxviii. Et si ἀναλογίαν spectes, penè dixerim, non deterius esse, quàm *candidatus*.

Canutus, pro *canus*. Ekkehardus Jun. (qui quadriennio ante annum obiit millesimum) in Casibus S. Galli cap. xvi: *O maturitatem vestram, & penè omnibus vobis sparsam canitiem! Abbatem vestrum inter tot canutos, qui sibi possit subrogari, inveniri non potuisse?* Auctor miraculorum S. Godehardi: *Apparuit ei quidam canutâ facie.*

Capa, vel *cappa*, propriè capitis tegumentum; unde & nomen. Sed latiùs extensa significatio: fuitque non monachalis modò; sed etiam militum, aliorumque laicorum. Fusè de ea Watsius in Glossario ad Matthæum Parisium.

Capellus, galerus, à capite sic dictus. Matthæus Parif. ad ann. cIↄccxxxv: *Capellum suum ex capite cum peplo demisit generosa Imperatrix.*

Caparo, capitis tegmen, quod vulgo *caputium*. Matthæus Parisius ad an. CIƆCCXXVII, in Regula fratrum minorum: *Postea concedant eis annos probationis: videlicet duas tunicas sine caputio, & cingulum, & braccas, & caparonem usque ad cingulum*. Hinc Gallicum *chaperon*, Belgicum cappꝛoen.

Capillatura, pro capillis, sive, ut Appulejus vocat, capillitio. Ivo de adulter. hab. vir. aut mul. *Impudicus autem habitus in viris est inordinata, ac superflua capillatura.*

Capitale, pro cervicali, sive pulvino, qui capiti, ac cervici, subjicitur. Belgis hooft-kussen, hooft-poluwe; imò & hooft-bolnch, quasi dicas *farcimen capitis*; quia ut farcimen esculentis, ita cervical plumis farciatur. Usus sic *capitalis* voce Cæsarius lib. IV Miracul. cap. XXVI: *Capitale ejus vertit, & mollificavit, vestes excussit, calceamenta circa lectum composuit.*

Capitaneus, is qui pro capite est: estque vel minor, ut centurio; vel major, ut ordinum ductor, quales sunt capitanei generales, barones regni, atque alii. Utuntur eâ voce Hincmarus epist. III cap. XXVII, Baldericus in Chronico Camerac. lib. III, cap. XXXVIII, Petrus de Vineis lib. III epist. XII, Constitutiones Neapolitanæ lib. I Tit. XL, Beka in vita Friderici II episcopi XLIII, Ludovicus IX Gall. R. de Sentent. Arest.* Concilium Pisanum, II in Promotionibus†, Joannes à Leidis lib. I cap. VII, &c. Videtur autem & pro judice, sive caussarum arbitro, sumi. Imperator Fredericus II apud Matthæum Parisium in an. CIƆCCXLIV: *Statuet Dominus imperator capitaneum aliquem de Prælatis Italiæ; sub cujus solius examine litigabitur, usque ad beneplacitum Domini Papæ.*

*Paginâ 198.
†Pag. 174 edit. Paris. an. 1612.

Capitiarius dicitur, non qui monachorum capitia, sive cappas, vel cucullas, curat: sed qui exigit capitulare tributum; quod Jurisconsultis etiam *capitatio* vocatur, quia in capita penditur: sicuti & Aristoteli in Oeconomicis ἐπικεφάλαιον dicitur; Ciceroni verò per ι, ἐπικεφάλιον, ad Atticum lib. V epist. XVI. Belgis similiter vocatur hooft-gelt. Voce, quam dixi, sic usus est Fulbertus Carnotensis epist. CIII ad Aquitanorum Ducem: *Constituas tibi alium thesaurarium, & capitiarium, de bonis clericis, qui sunt in tua vicinia.* Sicuti verò is Latinis *capitiarius*; ita & Græcis recentioribus κεφαλητιῶν: ut Justiniano Novell. VIII, Cedreno item, ac Zonaræ.

Capitulare est collectio *capitulorum*; qualis illa est Ansegisi, ac Benedicti Levitæ. *Capitulum* verò hic ὑποκοριστικῶς idem, ac *caput*; quomodo

modo dicimus *capita fidei*, quæ vulgò *articulos** appellant. Aliter *canones*, præcipuè in rebus Ecclesiasticis, vocantur : sed à Rege si sanciantur, vim Legis † accipiunt. Lupus Ferrariensis epist. XLII: *Canones eosdem, sive, ut vos vocatis, capitula.* In Legg. Longobard. *Iam non ulterius capitula, sed tantùm leges dicantur.* *Capitulare* verò aliud esse, ac *capitulum*; quippe quod capitula multa comprehendat; indicat Hadrianus Papa, cùm ad Karolum M. sic scribit epist. III*: *Inter quæ edidit nobis capitulare adversum Synodum, quæ pro sacrarum imaginum erectione in Nicæa acta est. Vnde, pro vestra mellifluâ regali dilectione, per unumquodque capitulum responsum reddimus.*

*Vide operis hujus lib. I cap. 32.

† Iustinian. Novell 131: περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων.

*Conciliorum Tom. 3 pag. 263 edit. Coloniensis an. 1606.

Cappa, capitis tegumentum monachale; ex Germanico *cappe*, quod à *caput*; unde & *capitium* similiter dixere posteriores. Usi Honorius, Odo, Galo; de quibus in Glossario Meursius. Item Ludovicus Pius additamento ad Capitul. cap. XIII, XXII, & LXI, Leo Marsicanus Chronici Casinensis lib. I cap. XXII, Rogerus de Houeden Annal. Tit. II, Cæsarius lib. I Mirac. cap. XXXVIII, & XLI, & lib. IV cap. X. Imò & Petrus Damiani †, Gaufridus abbas Altæ Tubæ *, Chronicon Cisterciense, &c.

† Lib. I epist. 20.

* De vita S. Petri, episcopi Tarentasii cap. 27.

Capsus, pars interior templi, vel basilicæ, Gregorio Turonensi lib. II cap. XIV, & XV. Item pars in corpore humano, Legg. Longobardicar. lib. I Tit VII Leg. IX, & Tit. VIII, leg. XIV, ac XX.

Caragius corruptum è *character*, ac particulatim dicitur de characteribus magicis. Sic usurpat S. Augustinus Sermone CCXLI de tempore; & in nono operum S. Augustini tomo S. Eligius, Noviomensis Episcopus, sermone ad plebem. Ejus enim esse sermonem illum, alibi diximus. Verba S. Eligii sunt: *Non caragios*, promittentes, quæ explere non valent; non divinos, non sortilegos ---- consulere præsumatis.* Etiam in Consilio Autisiodorensi (quod anno habitum IↃLXXXVIII) ita sonat canon quartus: *Non licet ad sortilegos, vel ad auguria, respicere; non ad caragios, nec ad sortes, quas Sanctorum vocant.*

* Nisi hic sumere malis pro ipsis Magis, qui è characteribus multa pollicentur.

Caraxatura, vel *charaxatura*, dicitur, quando lineamenta ducimus, sive primitus, sive aliis in priorum locum inductis. Vide in Verbis, *Caraxare*.

Carena, vel *carina*, mentionem habes in Concilio Salegunst. cap. XVII, & XIX; apud Burchard. lib.XIX cap.V; & Ivonem par.XV. cap. CLXXXIII, & CLXXXV decr. In Pœnitentiali item Romano tit. I. de Homicid. cap. XXXIV sive ultimo legas: *Ita faciendum est tibi, ut, pro psalmista, quadraginta dies in pane, & aqua, quod Theotonice* (al. Teu-

 tonicè)

tonicè) *carina vocatur, cum septem sequentibus annis pœniteas*. Item usurpat Cæsarius lib. IV Miracul. cap. XXXVII, & lib. V cap. XLII. Apud Petrum Damiani, lib. II, initio epistolæ VII, pro eo *carinas*, ut aliis in libris *carrinas*, scriptum. *Carenam*, quasi *carentenam*, à carentia hominum, vel ciborum dici, apud Tancredum legas cap. IX de accus. in I Collect. Sed omnino est ex Gallico *quarante*, quasi *quarantena*, hoc est, quadragena; puta quadraginta dierum numero. Quod liquet ex adducto Pœnitentialis Romani loco, & plurimis aliis; in his ex Constit. Innocentii in Concilio Gener. Lateran. cap. LXII: ubi clarè legas de consuetudine injungendi XL dierum pœnitentiam. At Matthæo Parisio in Vitis, *quarentena* longè aliud est: nempe jus viduarum post mariti excessum XL diebus remanendi in ædibus. Nec enim illæ domo exigi antea ab hæredibus poterant, quæ juris hoc haberent; ut plurimùm erat.

Carentia, pro vacuitate, inopiâ, egestate, barbarum est. Sed de hoc, quia, si adjectivè sumatur, Latinum est, iterum dicam in falsâ significatione acceptis.

Careta, vel *caretta*, pro vehiculo, vel plaustro. Corruptum est è *carrus*. *Careta* usurpat Matthæus Parisius in Charta libertatum Regis Joannis ad an. CIↃCCXV: *Nullus baillivus noster, vel vicecomes, vel alius, capiat equos, vel caretas alicujus, pro cariario faciendo*. Alterum habes in Additamentis: *Capiuntur caretta clericorum, & religiosorum.*

Caristia, pro caritate annonæ. Usus Jacobus Vitriacus Histor. Orient. cap. VIII; nec uno loco Petrus de Vineis.

Carrada, vel *carrata*, carri onus. Sic accipitur monacho Sangallensi (sive is Notkerus, sive Warnerus) lib. I de vita Karoli M. cap. XV: item in diplomate Hludovici, & Hlotarii Augustorum, apud Aimoinum lib. V Histor. Franc. cap. X: *De melle, carrada una ex modiis octo*. Itidem Chronico Laurishamensi in Henrico Abbat. IV, & scriptori vitæ Guilhelmi Hirsaugiensis cap. XVI. Pro eodem & *carriagium* dicitur: de quo mox agam.

Carrago, carrorum, & sarracorum constructio, ut sint militibus pro vallo. Sic usus Ammianus Marcellinus lib. XXXI. Item eo antiquiores, Trebellius Pollio in Gallienis, ac Claudio, & Vopiscus in Aureliano. Leoni in Tacticis similiter καῤῥαγὼν vocatur.

Carriagium, vel *cariagium*, onus carri, sive quod vehitur carro. Ita Matthæus Parisius utitur; cujus verba in *careta* adduximus. Pro impedimentis etiam sumitur, quia carro vehantur. Walsingamus

in

in Richardo II †: *Cumque certam nostri elegissent stationem, ordinatè, & pulchrè dispositi per turmas suas: cariagium quoque, quod Garcinas* * *appellamus, à tergo locássent.* *Carradam* pro eodem dixisse, antea vidimus.

Carricatura, servitium carri, & vecturæ. Constitut. Kar. Cal. tit. XXIII, cap. XIV: *In carricaturis, & paravaredis, contra debitum exigendis grauare.* Vide inferiùs *carropera.*

Carrochium, è Latina *carri* voce, currus castrensis, in quo super perticâ, ut longè posset prospici, figebatur vexillum prætorianum. Usi Matthæus Parisius, Petrus de Vineis, Nauclerus, atque alii. Spelmannum adi, & Watsium ad Matth. Paris. Est & altera *carrochii* significatio: at non Latinæ originis, verùm barbaræ: ut cum sumitur grandi pro nave onerariâ: quomodo & Hispani *carraca*, & Belgæ caraeck; κατὰ συγκοπὴν verò craeck. Atque hac significatione *carrucha* est usitatius. Nisi & hoc ejusdem originis putes: nempe ut sic dicatur, quasi carrus marinus: quomodo navis etiam Apollonio †, ἅρμα Ποσειδάωνος, & Catullus * ait,

Diva levi fecit volitantem flamine currum.

De quo jam olim egi Oratoriarum Institutionum lib. IV, cap. VI, §. 11. Pro *carrucha*, vel *caruca*, etiam *curuca* dixere. Hinc librorum aliqui *carrucha*, alii *curuca*, habuere in illo Gildæ Sapientis epist. de Excidio Britanniæ: *Itaquè illis ad sua remeantibus, certatim de curucis, quibus sunt trans Sticicam vallem evecti, &c.* Ubi editio Polydori Virgilii, *de carruchis.*

Carropera, & *manopera*, sunt vocabula conflata ex voce *opera*. Sed prior pars in priori est *carrus*; in posteriori, *manus*. Nempe utrumque erat servitutis: priori quis præstabat operam, sive servitium carri, & vecturæ; posteriori operam debuit manibus. Carolus Calvus tit. XXXI, sive Edicto Pistensi, cap. XXIX: *Carropera, & manopera, ex antiqua consuetudine debent.* In Polyptico S. Remigii: *Faciunt carropera de annona, aut vino, in leugis XII: sin autem, dabunt denarios XII.* Atque alibi: *Carroperas, & manoperas, inter totos circulos L. Carropera* aliter *carricatura*, à carri servitio; ut dictum paullo antè. Posteriori ætate *curbada*, uti Gallis *Corvees*. *Manopera* aliter *servitium manuale:* indéque, qui ad hoc obstringuntur, *manoperarii*, in Caroli Calvi diplomate pro S. Dionysio.

Cartularius, sive *chartularius*, qui imperatori erat à codicillis. Usi Abbo de vitis Pontificum, Arnulphus Lexoviensis epist. ad Alexandrum Papam, Godfridus Viterbiensis Chron. part. XX. Græcis similiter

† *Pag. 251*
* *Sarcinas.*
† *Lib. 4 Argonaut. vers. 1355.*
* *Carmine de nuptiis Peleï, & Thetidis.*

liter κουροπαλάτης, ut Zonaræ, Nicetæ, & Codino, ab officio dicto Curopalatæ.

Caruca notat aratrum: uti & Gallicum *charrue:* quod inde venit. Usurpat Ivo epist. CCLXXXVI: *Donum Ecclesiæ Hardeluth, cum omnibus hospitibus, & cum terra ad duas carrucas.* Hoc est, quibus terris arandis gemino sit aratro opus. Similiter Matthæus Parisius ad an. CIↃCCLIV, in mandato inaudito Henrici III: *Inquiratur in maneriis religiosorum, quot sint carucæ propriæ ad colendum dominicum, & quot sint consuetudinariæ.* Ubi videmus, distingui proprias ab iis, quas consuetudo esset conducere. *Caruca* esse à *carri* vocabulo, liquet ex iis, quæ de *carrochio* proximè dicebamus. A *caruca* est *carucata*; ut cum legimus *carucata*, vel *carrucata terræ:* hoc est, tantum agri, quantum uni sufficit aratro. Matthæus Parisius in rebus anni CIↃCC: *Rex Angliæ cepit de unaquaque carucata totius Angliæ tres solidos.* Ab eodem est *carucagium*, tributum, quod singulis aratris, de communi Regni concilio, imponitur. Ac pro eo & *caruagium* dicitur. Vide quæ de caruca, carucata terra, & carucagio, Watsius in Glossario ad Matthæum Parisium annotavit.

Casale, villa, à casis sic dicitur. Vita Angelæ de Fulginio cap. I. sect. XXXIV: *Hoc accidit mihi primâ vice, quando vendideram casale meum, ut darem pauperibus. Erat enim melior terra, quàm haberem.* Ubi tamen in Mso *Casalenum*; ut doctissimus Bollandus annotavit. Sed *casalenum* nusquam invenio; sæpius verò *casale*. Sic sanè usus non semel Matthæus Parisius; etiam pro villa cum propugnaculis. Loca suggeret Watsii Glossarium.

Casatus, & corruptiùs *cassatus*, vasallus, sive qui beneficio Ecclesiæ habeat casam, seu domum, ac terram, in qua vivat. Privilegium Kenredi, & Offæ Regum, ex veteri Ms editum à Clemente Reinero, & vitæ S. Eguini, episcopi Wigorniensis, à Bollando additum †: *Volumus insuper ac decernimus in nomine Domini, terram quinque cassatorum, quæ Morton nuncupatur, eâdem libertate in perpetuum gaudere.* Vide, quæ inferiùs in *Casa* dicam: quando agetur de falsâ significatione usurpatis: ubi & de *Casali*, & *Casamento*.

† *In vitis SS. ad 11 Ian.*

Castellæ in navibus, quæ frumentum deferrent, memorantur in Vita S. Genovefæ*, cap. VII. §. XXXIX: *Navali evectione remeantibus, contigit, ut naves eorum, vento flante, ita inter scopulos, vel arbores periclitarentur, ut castellæ, in quibus fruges exhibebant, in latere versæ, etiam naves aquâ implererentur.*

* *In vitis SS. ad 3 Ian. apud Bollandum.*

Castitia,

Castitia, quæ perperam in nonnullis libris *casdicia*, sic à *casis* vocari arbitror; sive à *casare*, vel *casato*, hoc est, casis instructo, vel ornato, quasi *casatitia*; quâ formâ dicimus *adscriptitius*, *suppositititius*. Movet me, quòd idem sint *casale*, & *castitium*. Nam ut in veteri charta S. Benigni est; *Mansum indominicatum cum casalibus superexstructis*: ita in charta veteri S. Germani Parisiensis est; *Mansum dominicatum cum casa, & aliis castitiis*. Sunt verò *castitia*, structuræ sive ædificia Ecclesiæ adhærentia. Constitutionum Karoli M. & Ludovici Pii libro v (à quo Ansegisi Collectionem Collectio Benedicti Levitæ excipit) cap. CXLVIII: *Omnes intelligant non solùm claustra monasterii, vel Ecclesia, atque castitia Ecclesiarum, sub immunitatis defensione consistere; verùm etiam domûs, & villas, & septa villarum*. Item in Capitulis Karoli Calvi, & successorum, tit. IX, qui est Synodi Suessionensis, cap. v †: *Volumus etiam, ut investigent Missi nostri, qualiter illi, qui easdem res Ecclesiasticas, unde decima dantur, sive non dantur, illas salvas habeant, & in castitiis, & in sylvis custoditis*. Eodem volumine, tit. XXIII, sive epistolâ episcoporum ad Ludovicum Regem, cap. XIV: *Ædificent villas vestras moderatis castitiis, ut & honestas necessaria sit, & familia non gravetur*. Item in Collectione Bignonianâ, postremo veterum Formularum Codice, cap. v, cujus lemma, Donatio ad Sponsam: *Mansis ad commanendum cum castitiis suprapositis, terris arabilibus, & mancipiis*.

† *Pag.* 89.

Castrensiani in Cod. Theodosiano, Rubr. de Castrensian. & minister. Sic dicebantur, qui Græcis *curopalatæ*, hoc est, ministri palatii, sive aulici. Est ab ea *castrorum* significatione, quâ etiam *castra* pro *aula* posuere: ut in vita S. Macedonii, in Collectione Bollandi *.

* *Tom.* 2 *in Vitis SS.* 24 *Ian. pag.* 597 *sect.* 5.

Castronia carnes, pro vervecinæ, quia vervex, aries castratus; unde Italis simpliciter *castrone*, vel *castrato*, vocatur. Ab Italico igitur *castrone*, *castronius* factum: vel potiùs à *castrando* gentes exteræ, Latinæ linguæ corruptrices, fecere *castronius*; unde Italicum illud. Leonclavio, in Pandecte Turcico cap. CCXII, observatum, perperam hanc vocem scribi apud Aithonum cap. LIV. Nam nunc legitur: *Haberi carnes crastinas, badinas, gallinaceas*. Ubi omnino *castronias* restituendum.

Castularius, ex *cistularius*, ut idem sit, ac *arcarius*, sive arcæ, aut cistæ publicæ præfectus, à Germanico *kast*; quod ipsum ex Latino *cista*. Karolus M. Constitut. cap. XV: *De cerariis, & tabulariis, atque castulariis, sicut de longo tempore fuit, observentur*. Similiter ad eum locum cepit in Notis Vitus Amerpachius.

Casubula, aliter *casula*, vel *planeta*. Sic *poderis* dici solet, sive *sacrum pallium*.

pallium. Græcum est ὁ κασῆς, unde Latin. *casa*, ut ab ὁ χάρτης, hæc *charta*, ab ὁ μαργαρίτης, hæc *margarita*. *Casa* verò hic non domum, sed vestem, signat: uti *tectum*, tum ad ædificia, tum ad rem vestiariam pertinet. A *casa* est *casula*. Isidorus lib. XIX Originem XXIV: *Casula est vestis cucullata, dicta per diminutionem à casa; quòd totum hominem tegat, quasi minor casa*. A *casa* est Gallis *casacke*, & Belgis itidem. At Italis *casaco*, Hispan. *casaca*. Pro casacke etiam Belgæ casjacke, & κατ' ἀφαίρεσιν jacke. Est & à *casula*, *casubula*, atque inde Belgicum casuyfel.

† In vitis SS. ad 25 Ian. apud Bolland. Euerhelmus abbas in vita S. Papponis abbatis † cap. XIV, §. LVIII: *In celebratione Missarum, casubulam, quâ induebatur, lachrymis humectabat*. Sed paullò pòst, nempe §. LXI, etiam in Mso, *casucula* pro eo legas: *Albâ etiam casuculâ sanctum illud corpus Fratres curabant vestire.* De Græco κασοῦς, vel κασῆς, unde & κολοκάσια, vide Salmasium in Exer-

*Pag. 966 citationibus ad Solinum *.

Catabulum sine dubio est à Græco καταβόλος: quod posterioribus Græcis *navale*, vel *emporium*, notabat: ut ex Suida discere est in Ἐπίνειον. At infimæ Latinitatis scriptoribus *stabulum* significat. Papias: *Catabulum, clausura animalium, ubi desuper aliquid jacitur.* Glossæ vett. *Catabulum, stabulum*. Sic legi debere, ubi vulgò *cantabulum*, jam Meursio in Glossario observatum. Anastasius in Marcello Papa: *Semper contemnens, & deridens præcepta Maxentii, damnatus est in catabulo: qui dum multis diebus serviret in catabulo, orationibus, & jejuniis, Domino servire non cessabat. Mense autem nono noctu venerunt clerici ejus omnes, & emerunt eum de catabulo.* A *catabulo* dicebantur *catabulenses*, qui stabuli curam gererent, & jumenta ductarent. Ad hoc servitium publico præstandum, sæpe damnati sunt Christiani. Vide, quæ ex Cassiodoro †, &

† Lib. 3 Var. epist. 10. aliis, Baronius ad Martyrologium * annotavit.

* 16 Ian.

Cataneus factum videtur ex *captaneus*, uti hoc ex *capitaneus*; de quâ voce in Feudorum libris. Usus Ivo Carnotensis epist. CXXIX. Ubi Juretum vide: qui in Appendice docet, sic loqui Romoaldum, secundum archiepiscopum Salernitanum, opere inedito, sed in bibliotheca Christianissimi Regis adservato, quo vitam, ac mores Principum continuat. Verba sunt: *Et Comitissa de Berthenora cum Guillelmo de Markysella, nobili Ferrariensi cataneo, cum magna multitudine militum, & peditum, ad succursum ejusdem civitatis veniebat*. Cæterùm *capitanei* vox vulgò quidem pro centurione sumitur; vel etiam *chiliarcha*, seu tribuno, quem *colonellum* dicimus; imò & eo, qui tertiam ducit agminis partem; atque adeò &, qui totum ducat exercitum, cui *capitanei generalis*

neralis nomen: sed quandoque etiam accipi superioribus seculis solet de præfecturis extra militiam. De quo quædam Guilhelmus Watsius in Glossario.

Catonius, ex κατ. & ὦμος, quod *humerum* notat. *In catomo tolli*, vel *levari*, dicebantur, qui attollerentur in humeros, ut de tergo alieno dependentes faciliùs flagris cæderentur. Acta S. Babylæ cap. II §. VI: *Iratus verò Numerianus Rex jussit tres infantes levari in catomo; & priori dari duodecim plagas, secundo autem novem, tertio verò septem.* Vide Baronium in Martyrolog. ad XV Jun.

Cavena à cavitate vocabatur locus monasterii, ubi res certæ asservarentur. Regula S. Cæsariæ scripta à fratre S. Cæsario, Arelatensi episcopo, cap. V sect. XXXII: *Quæ cellario, sive cavenæ, sive vestibus, vel codicibus, aut posticio, vel lanipendio, præponuntur, desuper Euangeliorum claves accipiant, & sine murmure serviant reliquis.* Cavenæ præfecta dicebatur *cavenaria*: ac præerat posticiariis, à posticio, quod curabant, sic dictis. Unde eopse cap. sect. XXX: *Quod transmissum fuerit, præsente Abbatissâ, vel Præpositâ, posticiariæ accipiant, & cavenariæ tradant.*

Cavernum, pro *caverna*, posteriorum est seculorum. Gloss.† *Cavernum*, τρύπημα. Nempe ut *sagus* dixere pro *sagum*; *lacernus* pro *lacerna*; *pandurius* Isidoro, quod Græcis τὸ πανδούριον; *grafius* pro *graphium* apud Symposium *; *metallus* pro *metallum*, epigrammate apud Spartianum in Pescennio Nigro; ut quidem in Palatino codice reperit maximus Salmasius:

Nigrum nomen habet, Nigrum formavimus ipsi,
Ut consentiret forma, metalle, tibi.

†Col. 309 edit. H. Steph. & B. Vulcan.

* In ænigmatis: editi tamen graphium.

Caussativus philosophis frequens: temere sanè, quando de *efficiente* caussâ sic loquuntur. Sed si ad quodvis caussæ genus extendant; fatendum est, Latinis non esse vocabulum, quo id examussim exprimant. Verùm de hujusmodi vocibus alibi fusiùs agemus.

Cap. IV.

De iis, ubi literam C excipit secunda vocalis, vel adspiratio. Cellarius, *vel* cellararius, *aut* cellerarius, *præfectus cellæ, quæ &* cellarium, *diceba-tur, &* cellariolum. Cellulanus *verò, pro monacho, sive is in cœnobio, sive eremo degeret: ac similiter is Græcis* κελλιώτης. Centonium, *pro cento.* Ceragium, *pretium emendis Ecclesiæ cereis.* Ceroferarius, *pro acolutho:*

 cero-

ceroferarium, *&* ceroferale, *pro candelabro cereum gestante.* Cericola, *&* vericola, *malè huc referri; cùm pro priori* cervolus, *hoc est, hinnulus; pro altero* vetula, *hoc est, vitula, sit scribendum.* Cervicosus, *qui animi est obstinati, ac pervicacis.* Cespitaticum, *quod publico tributur ad viarum conservationem.* Chalami, *pro fistulis areis.* Chamus, *pro capistro.* Chartularius *quàm variè sumatur.* Chelandium, *(pro quo &* chelandrium, *ac fortasse etiam* chalendram, *legas) navigii genus esse.* Chrysoclavus, *pro clavo aureo.*

CEllerarius, pro *cellarius*, sive cellæ præfectus. Usurpatur in Regula S. Benedicti cap. XXXI, quod est de Cellerario: item à Flodoardo lib. I Histor. Rhem. cap. XII, ubi *cellararius* legitur: adhæc Leoni Marsicano Chronici Casinensis lib. III cap. XXXIX, Cæsario lib. II Mirac. cap. XXXV, & lib. IV cap. V, XIX, & LXIX: ac lib. XI cap. XXXII: item Matthæo Parisio in vita Roberti, XVIII Abbatis S. Albani, & Garini, abbatis XX. Nec putandum, ubique istis in locis *cellarius* rescribi oportere. Nam ut à *cella* est *cellarius*: ita à *cellarium* fecere *cellararius*; pro quo & scripsere *cellerarius*. *Cellarium*, pro *cella*, est in Regula† S. Cæsariæ virginis, à fratre ejus Cæsario, Arelatensi Episcopo, conscriptâ, cap. V, sect. XXX, & XXXII. Item in Legg. Alamann. tit. LXXXI, §. II, apud Burchardum in Decretis lib. XIX*, Lambertum Schafnaburgensem Hist. Germ.† Cæsarium Haisterbachensem lib. IV Miracul. cap. LXXXV: *Assaturam sibi præparatam cellario intulit, & comedit.* Gloss. vett. *Cellarium*, ταμεῖον. Unde *cellariolum*. Regula Cæsariæ loco antè memorato: *Etiam cellariolum, & coquinariam suam, infirmæ in commune habeant.* Aliud verò à cellario, sive cellarario, est *cellulanus:* quomodo cœnobita, vel eremita, dicebatur à cellula, qua concluderetur. Sidonius Apollinaris lib. IX epist. III, ad Faustum, Regiensem episcopum, qui abbas fuerat Lirinensis: *Quas de palæstra congregationis eremitidis, & de senatu Lirinensium cellulanorum, in urbem quoque (cujus Ecclesiæ sacra superinspicis) transtulisti, nil ab abbate mutatus per sacerdotem.* Item apud Ennodium Ticinensem lib. I epist. V, lemma est: *Præceptum, quando jussi sunt omnes Episcopi cellulanos habere.* Etiam Græcis posterioribus monachi similiter κελλιῶται: ut Dorotheo Doctrin. XVI. Sed hi eopse nomine signabant eos, qui ministrarent interiori Imperatoris conclavi, ac Despotarum. Quod τοῦ κελλαρείτη Meursio observatum ex Phranzis Chronici lib. II cap. I.

† *In vitis Sanctorum apud Boll. ad 12 Ian.*
* *Pag. 147*
† *Pag. 273*

Centonium,

Centonium, pro *cento*. Suidas: Κεντῶν, κεντῶνος, ῥάμματα καὶ κεντώνιον. Atque hoc utcunque tueri se potest Gentianus Hervetus, quando *centonium* retinet in tralatione vitæ Euthymii Magni, abbatis †, cap. xv §. xc: *Stratum quid erat aliud, quàm storea, & quæ solent appellare centonium, & embrimium, & vas fictile ad aquam?* † *In Vitis SS. ad 20 Ian.*

Ceragium, pecunia ad emendos cereos in usum Ecclesiæ. Matthæus Parisius in Additamentis*: *Si Ecclesia petat ceragium*. Belgæ itidem unico exprimunt vocabulo, Was-gelt. * *Pag. 201*

Ceroferarius, Papiâ teste, idem ac acoluthus: & veluti *acoluthus* vocabatur, quia sacerdotes, diaconos, & subdiaconos, ad altaris obsequium sequeretur: (id enim Græcis ἀκολουθεῖν:) ita *ceroferarius*, nuncupatus, quia lumina accenderet, & candelabrum cum *cereo ferret*. Quod candelabrum cum cereo similiter *ceroferarium* vocabatur: ut ex Durando liquet lib. II Divin. Off. cap. VII. Vocem *ceroferarii* habes apud Leonem Marsicanum Chronici Casinensis lib. II cap. xxv: *Fecit & ceroferaria duo librarum xv*. Pro eodem *ceroferale* dicit Gregorius Turonensis de gloria Confess. cap. LXXIX. Similiter Vesontionensis monachus in translatione S. Sebastiani martyris † cap. IX §. XLIII: *His thymiateria, ac thurifera; illis ceroferalia deportantibus, atque corusco lumine diem augentibus.* † *In Vitis SS. ad 20 Ian. apud Bollandum.*

Cericola, & *vericola*, etiam in barbaris, quæ à Latinis veniant, reposuit Martinius in doctissimo Etymologico suo. Nempe deceptus est à Marcello Donato, qui Elucidationibus in Suetonium cap. XXXVI, putavit, strenas Januarias solere, more gentilium, mitti cum voto ad aliquod numen particulare: uti ad Venerem, quò multam feliciter prolem largiretur; ad Cererem, ut copiosas faceret fruges; indéque eas strenas à Cereris, & Veneris cultu, dictas *Cericolas*, quasi Cerericolas; *Vercolas*, quasi Venericolas. Prora, ac fundus hujus rei Donato est Concilium Altisiodorense, sive Antisiodorense, vel potiùs Autisiodorense, quod vulgò referri solet ad annum IↃCXIII, vel seq. perperam sanè, cùm Aunacharius Episcopus, qui ei præfuit, jam antè fuerit defunctus. Verisimiliùs Baronius, quem Binius sequitur, ad ann. IↃXCV. Sed tutissimum sit, referre, cum Sirmondo, ad an. IↃLXXVIII; quo Episcopatum Aunacharius cœpit. Ejus concilii canon primus est istiusmodi, si Donatum audimus: *Non licet Kalendis Ianuarii vercola, aut cericola, vel strenas diabolicas, observare: sed in ipsa die sic omnia beneficia distribuantur, sicut & reliquis diebus*. Sed scrupulum meritò injiciunt editiones aliæ. In Binianâ

nianâ eſt, *vecola, aut cervolo.* In Caranzæ epitome, *vecolo, aut cervolo*; ac ſimiliter eſt apud Laurentium Bochellum in Decretis Eccleſiæ Gallicanæ*: ſed longè optima Sirmondi editio habet, *vetula*, aut *cervola.* Nempe *vetula* tum dixere pro *vitula*: *cervolus* verò, ſeu *cervulus*, eſt à *cervus* diminutivum. Atque hanc lectionem ſolidè comprobat Sirmondus, è ſermone quodam, qui apud Auguſtinum tomo IX, tractatu XX, abſque nomine legitur auctoris, cùm, ex Mſſis, S. Eligii, Epiſcopi Noviomenſis, eſſe noſcatur. Verba ejus ſunt: *Nemo in Calendis Ianuarii neſanda, & ridiculoſa, vetulas, aut cervolos, vel jocticos faciat.* Adducit etiam Sirmondus ex Pœnitentiali vetere in Codice Andegavenſi: *Siquis in Kalendis Ianuariis in cervulo, & in vetula, vadet; tribus annis pœniteat, quia hoc dæmonum eſt.*

Pag. 576 (margin note at "Gallicanæ")

Cervicoſus vulgò dicitur, pro obſtinatus; ſive homine, qui *nimium ſui juris, ſententiæque* eſt; ut loquitur Tullius primâ in Verrem.

Ceſpitaticum ſignificat, quod datur ad vias ceſpite complanandas, atque, ubi opus, etiam ſaxis, vel ſilicibus ſternendas: quemadmodum Germanus du Breul, monachus S. Germani à Pratis, annotavit ad Aimoini lib. V de Geſtis Francorum: nempe ad Privilegium Karoli M. prius: ubi pro *ceſpitatico* perperam ſcribitur *ciſpitatico*: minùs tamen malè, quàm, in ſequenti Caroli Magni privilegio, pro eo *cepſaticum* legas. Ut à *balnea*, *balneaticum*; à *cathedra*, *cathedraticum*; ita à *ceſpes ceſpitaticum.*

Chalami, tubi ſive fiſtulæ ex ære: puto, corruptum ex *calamus*; cujus habent figuram. Matthæus Pariſius in Abbatum Vitis: *Pulſato claſſico, ſonantibus chalamis, quos burdones appellamus. Burdones* eſt ex Gallico *bourdons.*

Chamus, pro *camus*, Græcè κημὸς, quo *capiſtrum* ſignificatur. Honorius Serm. de Inventione Crucis: *Conſtantinus itaque, Eccleſiæ impugnator acerrimus, illo tempore monarchiam tenuit; quem divina pietas in chamo, & freno, conſtringens, ſibi appropinquare compulit.*

Charaxatura quid ſit, dicam in Verbis, voce *Caraxare.*

Chartularius, qui cauſſas Eccleſiaſticas cognoſceret, ac dirimeret, nomine Papæ Romani. Sic Hilarium, *ſuum* in Africa *chartularium* vocat Gregorius M. Sed longè inferiori loco *chartularii* erant Conſtantinopoli: ubi ſic dicebatur, qui chartophylaci, vel ſcenophylaci, vel magno ſacellario, inſerviret συμμελετὴς ȣ κόπου, ut ait Balſamo. Vide de chartulariis Cuiacium lib. IV Obſervat. cap. V, & ad Cod. Juſtinian. lib. X tit. XXIII, Meurſii Gloſſarium in Χαρτουλάριος, &

quæ

quæ ad Codinum non uno in loco Gretzerus annotavit. Pithœo autem, & aliis, obſervatum, etiam *chartularios* eſſe dictos, qui per chartulam, ſive tabulas, donati forent libertate. Sic uſurpatur in legibus Longobardicis. Adi Lindebrogii Gloſſarium ad leges antiquas.

Chelandium, navigii genus apud Græcos recentiores. Uſi è Latinis, Paullus Diaconus in Juſtiniani temporibus, Luitprandus in Legatione ad Nicephorum Phocam†, atque idem Hiſtor. lib.v cap.vi: ubi ſemel, iterumque, *chelandria* legas, pro *chelandia*; ut eſt in Legatione. Sicuti & χελάνδια eſt apud Cedrenum, & Conſtantinum de Adminiſt. Imper. Sed fortaſſe, & *chelandium*, & *chelandrium*, vel etiam *cherandria*, dixerint. Suſpicatur clariſſimus ὁ μουσαγέτης Meurſius, eam vocem reſtitui oportere Veteri Juvenalis interpreti ad ſat.vi, ubi nunc vulgò: *Canna, genus navis, quæ gandeia dicitur: ut ſit chelandia Micipſarum.* Sed quo minùs, pro *gandeia*, putem, *chelandria* eſſe reſcribendum; facit, quòd chelandriarum uſus frequens fuerit Græcis: gandeia Afrorum propria. Nam continuò id ſubdit idem interpres. Verba ejus in *Gandeia* adduximus lib.ii cap.viii. Vide autem, an non idem navigii ſit genus, quod *chalendram* vocat Gregorius IX Papa apud Matthæum Pariſium in Henrico III: *Obligavit inſuper ſe Imperator ad centum chalendras, & quinquaginta galeias ducendas, & tenendas ultra mare.* Qui locus confirmat, quod dicebamus, videri non tantùm *chelandium*, ſed etiam *chelandrum*, dixiſſe. Quantillum enim abeunt *chelandrum*, & *chalendra*!

† Pag. 99 edit. Ingolſtad. ann. 1600.

Chryſoclavus apud Papiam etiam habes. Eſt verò idem ac aureus clavus: nempe ornatus veſtis aureum referens clavum. Uſus Anaſtaſius bibliothecarius in vita Leonis III, & Benedicti III. Vox eſt hybrida; pro qua vel planè Græcâ dixeris χρυσόσημος; vel planè Latinâ, *auriclavus*. Quo uſus eſt vetus Juvenalis ſcholiaſtes, ad illud ſat. vi.

Aut latum picta veſtis conſiderat aurum.

Sed vulgo editum, *Auroclavas veſtes miratur*, pro *auriclavas*. Niſi *auroclavatas* malis; ut Vopiſcus appellat in Tacito, & Bonoſo. Græci ſimiliter χρυσοκλάβαρις, quod in Lexico Cyrilli, voce ἰσοχρυσόν: item χρυσοκλαβαρικὸν, ut apud Codinum Curopalatem de Officiis. Sed perperam vulgò legitur χρυσοκλαδάρειον: quod primus obſervavit Meurſius: eum verò ſecutus Gretzerus.

CAP. V.

De auspicantibus à C *litera, sequente vocali tertiâ, vel primâ è liquidis.* Cicuritas, *pro mansuetudo.* Cincendela, *vel* cicindela, *vel* cicindelum, *pro pensili lucerna. Pro quo & legas* cincintillus, *vel* cicintellus. Cingula, *pro cingulum, vel cingulus.* Circada, *pecunia quæ debetur Ecclesiam visitanti.* Circulatum, *pro rotundo.* Cistelium, *pro arcis, quibus custodirentur feræ.* Clameum, *pro actione clamosa in jus alium vocantis.* Clamodici, *de quibus etiam cum clamore dicantur fœda, ac facinorosa.* Clausura, *inclusio monastica; aliàs verò angustiæ adituum in regionem quampiam, hosti excludendo idoneæ: quales & nuncupantur* clusæ, *vocabulo ambiguo; cùm sic etiam nominentur obices aquarii.* Cliothetrum, *sellæ genus.*

CIcuritas non dixero cum nonnullis: sed cum Tullio, *animi mansuetudo.*

Ciucendela, vel *cicendela,* vel *cicindela,* pro lucerna pensili, quæ totâ ardeat nocte, apud varios lego scriptores; sed eos mediæ, vel ultimæ ætatis. In his, præter Gregorium Turonensem, est Fulbertus Carnotensis epist. LXXVIII: *Inter organa vatum, & ardentes cincendelas* † *virginum.* Unde Catholicon Januense: *Cicendela, à candeo, candes, dicitur genus scrabronum (* crabronum *voluit dicere) quòd volans candeat. Cicendulum ponitur pro candela: nam dicitur à candeo.* Sed hæc iis condonanda temporibus. Nam *cincendulum* barbarum est: *cicendela* verò, quamvis Latinum, longè tamen aliud signat. Vide, quæ dixi, lib. I, cap. XXVIII. Porrò ex verbis Catholici colligere est, non solùm *cicendulam* muliebri genere dixisse; sed & *cicendulum*, vel *cicindelum*, in neutro. Atque usus eo scriptor is, qui breviùs exaravit vitam Sulpicii*, Bituricensis episcopi, cap. II, sect. XII: *Quid de illo cicindelo dicam, qui est ante sepulcrum ejus? quem ferunt semel fuisse impletum; &, exundante multitudine olei, quod desuper labebatur in terram, multi peruncti, de infirmitate suâ exuti sunt.* Nisi malis *cicindelo* esse à virili *cicindelus.* Pro quâ opinione est diminutivum *cincendillus*, vel *cicentillus*; ut à *mamma, mammula, mamilla*; à *tantus, tantulus, tantillus*; aliáque. Usurpat scriptor vitæ S. Tillonis†, cognomento Pauli, aliter dicti Hillonii, imò & Tilmanni, ex quo *Tilonis* nomen κατ' ἔλλειψιν factum. Verba ejus sunt cap. ult. §. ult. *Multa ibi, jubente Domino, & S. Tillonis meritis, operantur virtutes. Inter quos* etiam & cincentillus, exabundante ubertim oleo, perfunditur. Ex quo sancte olei liquore multi, peruncti illic, à diversis*

† *Al.* cincendulas.

* *In Vitis Sanctorum, ad 17 Ian. apud Bollandum, pag. 176.*

† *In Vitis SS. ad 7 Ian. apud Bolland.*

* Quas *malim; ut referatur ad* virtutes, *h. e. res miræ virtutis, ac efficacia.*

versis sanantur infirmitatibus. Vir doctissimus malit, *cicindelis.* Sed nihil, arbitror, mutandum. Dicas, & *cicindele* dixisse: unde Papias: *Cicindelia vitreas lampades vocamus.* Sed & alterum, ut videmus, ἀναλογίᾳ comprobatur: & *cicindelia* possit esse à recto *cicindelium*, ut simile sit ac *premium.* Et fortasse *cicindela* scripserit Papias.

Cingula, pro *cingulum*, non Perotto modò, sed Bedæ etiam probatur in Orthographia: pro quo & *cingulus* dictum Ciceroni in Somnio Scipionis, ac Macrobio ad eum librum commentanti lib. II cap. V.

Circada, pecunia, quæ penderetur pro visitatione loci. Nomen à *circare:* unde & *circitores*, qui circumirent loca. Hincmarus Rhemensis epistolâ ad Regem Ludovicum Balbum, Karoli Calvi filium, cap. VIII*: *Vt Ecclesiæ in isto regno per occasionabiles circadas, & per indebitas consuetudinarias exactiones, non affligantur.* Usus & Ivo Carnotensis, epistolâ, absente Fulberto, suo episcopo, scriptâ; quæ inter illas Fulberti legitur numero CX: *Iubes, inclyte Præsul, nos dare tibi circadas de Ecclesiis nostris, quæ sunt in Episcopio tuo.* Item epistolâ CCLXXXVI: *Ecclesiam de Mundonis villa, liberam à synodo, & circada, & omni exactione.*

* *Pag. 6 edit. Moguntina an. 1602.*

Circulata gemma, pro rotunda, apud Petrum Blesensem epist. XXX.

Cistelium, vel *crustelium*, (variant enim codices) legas apud S. Althelmum episcopum, in actis S. Juliani, & sociorum Martyrum: *In Amphitheatrum cruentus carnifex imperat duci, quatenus patefactis cavearum cistelsis, & apertis clathrorum obstaculis, ursorum geminis carperentur, & leonum rictibus roderentur.* Ubi, puto, legi debere, *Vrsorum genuinis*, puta dentibus; quod commodè respondet illi de *leonum rictibus.* Censeo autem, rectiùs *cistelia* legi, ut sit à *cista*; ac fuisse cistam cancellatam, sive clathris obductam.

† *In Vitis SS. ad 9 Ian.*

Clameum, vel *clamium*, vindicatio sive postulatio juris, à Gallico *clame*: ut *clamer* à clamare, quia fere id fieri soleat cum pipulo, & clamore. Henricus rex apud Matthæum Parisium in an. CIↃCCXL: *Fecerit te securum de clamio suo prosequendo.* Idem in Additamentis: *Quietantiam juris, & clamei.*

Clamodici non tam, puto, sunt homines clamosi, ac qui blasphemias dicere gaudeant; quàm qui clamore, ac pipulo aliorum, differantur, ut infamibus usu venit. Carolus Calvus tit. XXXIX, apud Carisiacum, cap. III: *De illis liberis hominibus, qui infames, vel clamodici sunt de testeiis, vel latrociniis, & rapacitatibus, & assalturis.*

Clausura, pro inclusione in monasterium, usurpatur à Radevico Frisingensi de gestis Friderici I lib. III cap. III, & Petro Blesensi

epist.

epist. XII. Item Eugenio Pontifici ad Hildegardim: *Regulariter cum sororibus tuis vivas secundùm regulam S. Benedicti, sub clausura ejusdem loci.* At in Codice Theodosiano, & aliis antiquiorum locis, *clausuræ*, vel *clusuræ* sunt, quæ Theophylactus Simocatta lib. VII vocat ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων; Curtius autem, *angustias adituum, quæ regionem aperiunt*. Origo nominis inde, quòd iis hostis excluderetur. Sic legas in epistola Pauli Perfidi ad Wambanum, Principem magnum Toletanum*: *Descende usque ad clausuras. Nam ibi invenies Oppopumbeum.* Id castellum erat in montibus Pyrenæis. Posteriores etiam *clusas* dixere. Ut Capitularia Karoli M. item Annales incerti scriptoris, de rebus gestis Francorum † ad annum IƆCCLXXIII: *Cui Desiderius obsistere nitens, clusis Alpium obseratis, occurrit. Franci, clusis potiti, Desiderium fugientem, & Papiæ inclusum, obtinent.* Itaque postea anno IƆCCCLXXIV legas: *Karolus verò, audito Karolmanni adventu in Italiam, primò clausis Alpium se defendere nititur; sed nihil proficit.* Monachus quoque cœnobii Egolismensis S. Eparchii in vita Karoli M.* *Et tunc ambo exercitus ad clusas se conjunxerunt.* Usurpat quoque Hincmarus Remensis ad Hincmarum Laudanensem cap. V; Regino Abbas Chronicorum lib. I, ubi loquitur de temporibus belli inter Desiderium, & Karolum; Luitprandus lib. I cap. II, & lib. V cap. VIII; Sigebertus Gemblacensis de vita S. Guiberti cap. XIII; Conradus Urspergensis in Chronicis, &c.

* *Tom. I scriptorum de rebus Franciæ edit. Andreæ du Chesnes pag. 820.*
† *Ex editione Wecheliana an. 1594. pag. 9.*
* *Pag. 238 ejusdem edit.*

Cliothetrum, sellæ genus. Suessionensis monachus anonymus, lib. de translatione S. Sebastiani † cap. VI. §. XXVI: *Inter hæc Ioannes præteriti maceratione jejunii, & vigiliarum continuatione fessus, ut cliothetro sedebat, violentiâ somni subitò deprimitur, & imperfectè resolvitur.*

† *In vitis SS. apud Bolland. ad 20 Ian.*

Clusa substantivè idem, ac *clausura*: de quo in *Clausura* superiùs dictum. Sic *clusor*, in vita S. Othonis lib. I cap. XLVI. Nempe à *cludo*, unde & Janus *Clusius Patulcius*, & Plinio *clusilis*. Similiter *clusoria* ars quasi *clausoria*, quæ in claustris parandis occupatur. Usus Tangmarus in vita Bernvvardi episcopi. Malim verò *claustrariam* dicere, quomodo *claustrarium artificem* Lampridius ait in Heliogabulo. Est in Glossis Cyrillo tributis: Κλειδοποιὸς, *clostrarius*. Ubi *au* in O abit; quomodo ab *aula olla*, à *caudex codex*, ab *aurata orata*, Belgis à *claustrum*, clooster. Imò & *Clostra Romana*, Latii oppidum, Plinio lib. III cap. I: quæ & Κλῶστρα similiter Ptolemæo. *Clusam* etiam dixere pro catarracta, quia aqua eâ, velut obice, cluditur, sive clauditur: unde & Hebræis putatur vocari מתג־האמה

Metheg

Metheg Haamah, hoc est, *frenum rivi, vel aquaductûs.* Legas istoc II Sam. VIII. I. Gallis à *clusa* similiter *escluse*; uti Belgo-Germanis sluyse.

Cap. XXVI.

De nominibus barbaris, sed Latinæ originis, aut Græcæ, quæ incipiunt à C literâ, sequente quartâ vocali. Coætaneus, *pro æqualis, vel ejusdem temporis.* Coævus, *pro eodem.* Cocula, *pro vestis genere.* Cœnadicum, *vel potius* cœnaticum, *Quadragesimalis piscium census.* Cœnobita, *consors vitæ ejusmodi, qualem* κοινόβιον *dixere veteres.* Cognitior, *pro notior.* Cognoscibile, *cognitionem habens.* Colimpha, *vel potiùs* colymba, *naviculæ urinatoriæ genus.* Collaterale, *quod à latere constitutum.* Collegiatum, *in corpus aliquod, sive collegium, redactum.* Collistrigialis *pœna, qua alicui laqueo collum stringitur.* Colludiosum, *ubi actor cum reo colludit.* Colobia, *tunicæ sine manicis.* Colonitium, *quod à colono persolvendum domino.* Colorus, *pro coloratus.* Commater, *susceptrix.* Commerciator, *negotiator.* Comicia, *pro Comitatus.* Comitatio, *pro comitatus.* Comitissa, *pro domina Comite.* Comitiva, *pro comitatu viæ: item pro dignitatis genere.* Commendatorius, *pro commendatitius.* Commensalis, *convictor.* Commercius, *quicum alicui est commercium.* Commissarii, *judices, vel rei inquisitores.* Commodioritas *è barbarorum numero expunctum: nec propterea Latinitate donandum.* Commonitorium, *pro commonitione.* Communia, *fœdus communi in caussa initum: ac fortasse etiam bona communia, & indivisa.* Comodia, *vel* commodia, *loca viatoribus ad divertendum commoda.* Comparilia, *bona, quæ comparuerint, vel compareant.* Compassio, *pro misericordia.* Compater, *pro sponsore fidei, offerente, vel susceptore.* Compatriota, *pro* συμπατριώτῃ, *populari, vel conterraneo.* Compauperatus, *pauper redditus.* Complacentia, *qua quid complacitum est.* Complanus, *pro planus.* Completorium, *pro complemento.* Complices, *pro facinoris sociis.* Compotista, *vel potiùs* computista, *logistices, sive bene numerandi gnarus.* Concagatus, *vel* conchagatus, *pro* concacatus. Concanonicus, *pro syncanonicus.* Concordantia, *pro verborum indice, vel rerum consensu.* Condium, *pro mensuræ genere*; *nisi id* congium *potiùs.* Confabulatio, *pro colloquio.* Confiniales, *pro contermini, vel finitimi.* Con-

frater, *pro collega*; *similéque* consoror. Confugium *facere, pro fugam capere*. Congellus, *pro syncellus*. Conludio, *pro collusio*. Conradium, conredium, *vel* conrodium, *modus cibi in monasterio alicui concessus*. Conregionalis, *qui ejusdem est regionis*. Conscholaris, *condiscipulus*. Conscientiosus, *contra conscientiam nihil unquam acturus*. Constabularius, *Comes stabuli*. Consuetudinarium, *liber monasterii consuetudines continens*. Consularius, *consularis*. Contectalis, *uxor*. Contemporalis, *vel* contemporaneus, *pro æqualis, vel eorundem temporum*. Contenementum, *habitus, gestusque: cui simile* manutenementum, *pro tutela, vel assertione liberali manu factâ*. Contina, *pro templo*. Continentia, *pro conspectu operis*. Contoralis, *pro conjuge*. Contribulis, *pro tribuli*. Conviator, *pro comes*. Convicinium, *pro vicinia*. Coopertorium, *pro tegumento*. Copiates, *vespillo*.

COætaneus pervulgatum etiam usu doctorum, pro eo, quod Græcis ἥλιξ, ὁμῆλιξ, ἡλικιώτης: Ciceroni, & aliis, æqualis, ejusdem ætatis, vel temporis. Ajunt, *coætaneus* apud Porcium Latronem legi oratione in Catilinam: *Marco siquidem Catoni, aut Scipioni, coætaneo suo*. Sed enim is scriptor supposititius est. Multa adeò sunt declinantis Latinitatis argumenta; ut cuilibet non obesæ naris constare possit, alium esse ab illo Porcio Latrone, quem non uno in loco sic laudat Marcus Seneca †, philosophi parens. Ludovicus Carrio ineptissimum appellat sophistam. Mihi adeò insubidus non videtur. Potiùs accessero iis, qui Vibium Crispum arbitrantur. In his est Hadrianus Junius, lib. de Coma, cap. VIII.

† *Præfat. lib.* 1 *Controvers.* & *lib.* 3 *Controvers.* 25.

Coævus ajunt ipsum apud Ciceronem legi orat. in Vatinium: ubi sit, *Hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum videras? nunquam puer, aut adolescens inter coævos fueras?* Et sanè sic libri nonnulli veteres. Sed meliores penè omnes pro *coævos* habent *coquos*. Quod meritò præfert Hadrianus Turnebus lib. XXI Adversariorum cap. XI extremo. Cicero pro eo dicit *æqualis alicujus*; ut in primo de Divinat. *Apud Philistum, æqualem temporum illorum*. Et in Bruto: *Memoriæ proditum est, poëtas nobiles poëtarum æqualium morte doluisse*. Græcis σύγχρονοι vocantur.

Coculam esse vestis genus, liquet ex eo, quòd jungatur cum orario, & guna, veste pelliceâ. Sic enim Cinehardus epist. ad Lullum episcopum: *Orarium, & coculam, & gunam brevem, nostro more consutam.*

tam. Si conjecturæ est locus, dixero, nomen inde ducere, quòd similis esset vesti coquinariæ. Nam unde *cocula* potiùs sit, quàm à *coqua*, vel *coquus:* unde *coquulus*, vel *coculus*, ὁ μαγειρίσκος, ut est in Glossis? Imò & *coculum*, vas culinarium ex ære. Gloss. *Coculum*, χάλκιον. Festus, sive Paulus Diaconus: *Cocula, vasa anea coctionibus apta. Alii cocula dicunt ligna minuta, quibus facilè decoquuntur obsonia.* Ubi vide, quæ ex Varrone, & Isidoro, Scaliger annotavit.

Cœnadicum quid sit, indicat Odo, Abbas Glannafoliensis in Translatione S. Mauri † cap. VI. §. XXXII: *Wilfuinus quidam, vir clarus secundùm seculi dignitatem, atque in equestri ordine nonnullos praecellens, cùm toto quadragesimali tempore censum piscium (quem more provincia cœnadicum vocant) per vim fratribus abstulisset.* Malim à *cœna*, *cœnaticum*; quâ formâ dicimus *balneaticum*, & similia. Gloss. *Cœnaticus*, συμποσιακός. Quia in Quadragesimali jejunio pro carnibus essent pisces, pro prandio cœna; Quadragesimalem piscium censum *cœnaticum* nuncupabant.

† *In Vitis SS. apud Boll. ad 15 Ian.*

Cœnobita Ivoni Carnotensi epist. CXCII. A Græco κοινοβίτης: uti hoc à κοινόβιον, quod apud Palladium in Hist. Lausiaca, ubi de Paulo Simplice, & apud tot alios. Imò & Agellii est lib. I cap. IX, de Pythagoræis: *Coibatur societas inseparabilis, tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod re, atque verbo, appellabatur* κοινόβιον. Qui vero κοινοβίτης, is & κοινοβιακὸς μοναχὸς Theophylacto in Matth. cap. XIII. *Cœnobiticus* est apud Ivonem Carnot. epist. CCLXIX. De hujusmodi, ut in re nova, nolim contentionis funem ducere. Notum quippe, ut monachis Christianis (de Judæis enim, qui Esseni dicebantur, nunc non loquimur) origo fuerit à Paullo Thebæo; sicuti in vita ejus proditum est à B. Hieronymo. Monachorum verò alii seorsum singuli vixere, ut eremitæ; alii gregatim, ut cœnobitæ.

Cognitior, pro notior. Leges Wisigothicæ lib. IV tit. V leg. VI. Fortasse tamen nec prorsus abstinuerint veteres. Sed hoc tempore nullus memoriæ obversatur.

Cognoscibilis non facilè dixero; sed cum classicis, Tullio præcipuè, *cognitionem habens.*

Colimpha, quasi *colymba*, ἀπὸ τοῦ κολυμβᾷν, natare. Navicula erat urinatoria, in quâ qui foret, etiam eâ aquis obrutâ, non indigeret lumine, quia speculi electrini, vel vitrei beneficio pelluceret. De ea sic B. Hieronymus: *Asserit* (Ister,) *Alexandrum magnum illuc per obsidum fœdera peraccessisse, ob hoc tantùm, ut hac caussa navalium industriam*

consideraret, & astutiam. Et ultrà, quàm credi potest, de eo famosissimas fabulas inquiunt. Ajunt enim, in ipsas colimphas ipsum Alexandrum introisse, & profundum conscendisse, usque ad imum, ut sciret Oceani profundum, & differentiam maris, & abyssi. Nobis verò incredibile videtur. Memini, me eampse historiam legere in Jacobi Magni Toletani Sophologio. De Istro verò, unde ea produntur, egimus in Græcorum Historicorum Historia. Præterea de eo vide-sis verba etiam memorata referentem Martinum Opitium, Notis eruditis ad Rhythmum Teutonicum de S. Annone, Archiepiscopo Coloniensi *.

* *Pag.* 28, & 29, *edit. Dantiscana an.* 1539.

Collaterales dicunt, quorum alter alterius latus claudit. Ac ad alia etiam extenditur significatio. Utitur eo vocabulo Petrus Blesensis epist. XV. Habes & in Constitutionibus Neapolit. lib. I tit. LIII Leg. II, & lib. II Tit. X. item Speculo Saxonico lib. I Artic. XVII. §. III. Interim *lateralis dolor* ipsius Plinii est, atque adeò Lucilii: cujus hoc in satyris:

Nam laterali' dolor certissimu' nunciu' mortis.

Collegiata Ecclesia legas apud Carolum VI in edict. de immunitat. & Rep. Eccles. † & in Concil. Pisan. Promotionib.* Etsi verò ea vox ignota sit classicis scriptoribus: non tamen planè barbara, cum in Codice Theodosiano legere sit, *Municipes collegiati, & corporati urbium,* lib. V de locat. fundor. jur. emphyteut. Nempe ex civitatibus publici ministerii caussa conscripti, ac certum corpus, & collegium constituentes. Nullo modò audiendus est Isidorus, quando sic scribit lib. IX Orig. cap. IV: *Collegiati dicuntur, quòd ex eorum collegio, custodiisque, deputentur, qui facinus aliquod commiserunt. Est enim sordidissimum genus hominum, patre incerto progenitum.* Quæ profectò nec unius sunt assis.

† *Pag.* 210
* *Pag.* 200

Collistrigialis pœna, ut suspicor, ea dicebatur, quâ collum stringeretur; hoc est, qua alicui laqueo pereundum. Matthæus Parisius in rege Joanne an. CIↃCCIII†: *Eodem anno rex fecit generaliter acclamari, ut legalis asisa panis generaliter sub pœna collistrigiali observaretur.*

† *Pag.* 200 *edit. Tigurina; at pag.* 208 *edit. Lond.*

Colludiosum, de eo, quod est colludentium inter se; quando nempe lis simulatur, atque ita caussa proditur. Petrus de Vineis lib. V cap. XCIV: *Per colludiosas probationes.*

Colobium accepere Latini juniores à sui temporis Græcis; qui itidem κολόβιον dicunt, quasi κολοβὸν, hoc est, mutilum, eò quod careat manicis. In Glossis Arabicolatinis, voce *Levitonarium*, *sine tunicis*, corruptè legitur pro *sine manicis*. Usi è Græcis Codinus in Originibus Constan-

Constantinopolitanis, & Dorotheus Doctrin. I. E Latinis habes in Codice Theodosiano lib. XIX tit. X; apud Cassianum Institut. lib. I, sive de habitu monachorum cap. V; Isidorum lib. XIX Originum cap. XXII*; item in libro de veteribus Ecclesiæ ritibus, qui Carolo M. tribuitur, cum sit totus ex opere Albini Flacci Alcuini de officiis divinis: adhæc apud Anastasium de vitis Pontificum cap. XXVIII, sive in Eutychiano. Audiamus quoque Servium in hoc Maronis I Æn.

*In Colobium, & Lebitonarium.

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Bene gentem, quia & sexus omnis, & conditio, togâ utebatur: sed servi nec colobia, nec calceos, habebant. Atque idem in illud IX Æn.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Tunicæ, inquit, *vestræ habent manicas: quod etiam Cicero vituperat, dicens: Manicatis, & talaribus tunicis. Nam colobiis utebantur antiqui.* Usi sanè; ut rectè hîc ait Servius. Voce tamen *colobiorum* non usi. Cur colobia amarint Ægyptii monachi, exponit Cassianus loco superiùs designato: uti & antè memoratus nobis Dorotheus Doctr. I. Usi quoque sacerdotes: sed postea iis dalmaticæ successerunt; quia vestis ea, ut splendidior, commendare sacrum ordinem videretur. Adducam de eo verba Anselmi, antiqui Decretorum Collectoris, quæ ille ex Eusebio adducit nescio quo: ex Anselmo autem refert Petrus Ciacconius, annotationibus in Cassianum †: *A S. Sylvestro, & presbyteris ejus, colobiorum usus sumsit initium: & Marcus, & Iulius, & Liberius, eo ordine sunt usi. Post hos autem colobia in dalmaticas commutata sunt: visum est enim meliùs huic proposito convenire, quòd accuratiùs magis adspectibus placere valeat.* Sed de collobii in dalmaticam commutatione, pleniùs ex iis liquebit, quæ libro sequenti de Dalmatica dicentur.

†Pag. 674 edit. Rom.

Colonitium, quod colonus domino debet. Vide incerti scriptoris formulam XXXII, quæ inscribitur, *Notitia de colonitio*. Alibi etiam in formulis ipsis legas.

Colorus, pro coloratus. S. Gerardus abbas* Sylvæ-majoris in vita S. Adelardi, cap. VIII §. XXXVII: *Erat tamen decoris gratiâ venustus, discretâ macie, satis admodum colorus.* Cæteroquin non multùm abit à *florus*, pro floridus. Sic locuti Nævius, Pacuvius, Attius, &, judicio P. Colvii †, Maro ipse XII Æn.

*In vitis SS. ad 2 Ian.

†Notis in Appul. 8 Met.

Comerciarius, vel potiùs *commerciarius*, in vita S. Anastasii Persæ martyris*, cap. IV §. XXVII, à commerciis videtur sic dictus; quo-

*In Vitis SS. ad 22 Ian. apud Bolland.

modo idem fuerit ac negotiator, vel mercator. Κομμερκιάριος similiter dixere Græci posteriores: in his Constantinus de Administratione Imperii. Quid mirum? quando iidem nec refugerunt κουμμέρκιον, vel κομμέρκιον, pro *commercium:* atque inde etiam formarint κομμερκεύειν, *commercia exercere*. Nihil, puto, opus adscribere auctores sic locutos: quando apud Meursium in Glossario legi possunt. Vicinum est *commercius*; de quo mox dicam.

Comicia, pro dignitate *Comitatus*. Cæsarius lib. VIII Mirac. cap. XXVI: *In comicia de Monte.* hoc est, Comitatu Bergensi. Item lib. IX cap. XLVIII: *Lodovicus, Comes Lossensis, etiam Comiciam tenebat de Reinecke.*

Comitatensis fabrica, apud Ammianum Marcellinum lib. XVIII. Sic, ubi priùs *Comitenses* legeretur, è Mſſis rectè reposuit Lindenbrogius. De illo tamen Henrico Valesio adsensero, quòd hîc non agatur de Fabricensibus, de quibus in Notitia imperii; sed per tralationem sic vocentur, qui in comitatu Constantii Cæsaris primas obtinerent.

Comitatio, pro comitandi actu, vulgare est. Pro quo *comitatus* veteres maluere.

Comitissa, pro domina Comite, legas apud Leonem Ostiensem Chronici Casinensis lib. I cap. XLVII: *Omnia quæ Isesgarda Comitissa obtulit S. Benedicto*. Sed de isto abunde dictum lib. I cap. XLVII.

Comitiva, pro societate, sive comitatu viæ. Petrus Blesensis epist. XIV: *Quamdiu vestrâ usus sum comitivâ, qualibet dies, in qua Domini Regis alloquio non fruebar, mihi tristis, & nubila videbatur dies.* Petrus de Vineis lib. III epist. XXIII: *Tantorum principum societate, tam gratificâ comitivâ suffulti*. Similiter Beka in vita Willebrordi episcopi I, & Turocius in Histor. Hungar. Apud Cassiodorum etiam hæc vox; sed pro dignitate, invenitur. Locus est lib. III Var. epist. XII: *Accedit etiam provecti* (illustris Argolici ad Præfecturæ Urbanæ dignitatem) *nobilissimus pater, qui Comitivæ Privatarum infulas nullius acerbitate calumniæ profanavit.*

Commater est in Legg. Longobardicis lib. II tit. VIII leg. V, & in Capitulari Benedicti Levitæ lib. VI cap. CCCXCVI. Malim ego dicere offerentem, vel susceptricem, vel sacræ initiationis arbitram. Vide paullo inferiùs *Compater*.

Commercius, pro negotiationis socio, finxere ad modum, quo *commercium* dicitur. Incertus scriptor formularum veterum in Collectione Bigno-

Bignognianâ, formulâ XLV, quæ eſt indiculus Regalis †: *In quoſcunque portus civitatis, ſeu mercada, nullo contradicente, ſuus venditor, vel commercius, quodlibet negotium poteſtatem habeat vendendi.* Vide ſuperiùs *comerciarius*. †Pag. 272

Commendatorius, pro *commendatitius*, eò uſque refugiam, donec incidero in idoneos ſcriptores, qui præiverint.

Commenſalis, qui eâdem utitur menſâ, Petro Bleſenſi epiſt. XVIII. Purè loquentibus eſt *convictor*.

Commiſſarius eſt pervulgatum. Sed rectiùs *judices* dixeris, vel rei *inquiſitores*.

Commodioritas, non dico in Latinis, ſed ne in barbaris quidem meretur locum. Ut quod nemo vel Latinus, vel barbarus, uſurpârit. At inquit doctiſſimus amicus noſter in auctario Philologico, ſaltem poſterioris eſſe ævi vocabulum; quale *prioritas*, & *ſuperitas*; oſtendit gloſſarium vetus; ubi eſt *Commodior ætate*, τῇ χειρί: nec enim dubitandum, quin ſcriptum fuerit, *commodioritate*. Hæc non operoſum fuerit refellere. Nam ſcripſerat gloſſographus, *Commodo tibi, commodor à te*. Hinc ſubjecerat Græcam interpretationem; quæ temporum injuriâ deperiit. Inde ſequebatur. *Commodato*, quod itidem excidit. Hujus interpretatio fuit, τῇ χειρί.

Commonitorium videtur, quale *commonitio* eſt apud Quinctilianum. Sed non arbitror, quemquam Quinctiliani ætate, nedum Tullii, priori uſum eſſe. At legas in Codice Juſtinianeo, *commonitoria ſententia*, *commonitorium ſuffragium*, *commonitoria inſtrumenta*. Imò & apud Ammianum Marcellinum eſt lib. XXVIII: *Commonitorium repertum eſt manu ſcriptum Hymelii*. Item poſtea: *Commonitorium cum Auguſti literis tradidit*. Adhæc in Codice Theodoſiano, lib. III tit. XXIX, uſi imperatores, Theodoſius, Arcadius, & Honorius: *Quod ſiquis, dum ſolo commonitorio de ſuffragio nititur, bona duxerit occupanda*. Vincentius Lirinenſis præfat. libri adverſus hæreſes: *Sublevandæ recordationis, vel potiùs oblivionis meæ gratiâ, commonitorium mihi paràſſe ſuffecerit*. Unde & vetus libri inſcriptio promanavit, *Commonitorium Peregrini adverſum hæreticos*. Primitus enim Vincentius, ut eſt apud Gennadium in Catalogo, diſſimulato nomine inſcripſerat, *Peregrini adverſum hæreticos*. Mitto his juniores: ut Anaſtaſium bibliothec. in Gregorio II, atque alios. Græci quoque κομμονιτώριον dixere: ut Euagrius lib. II cap. XVII, Juſtinianus Novellâ XXVIII, Suidas item, apud quem κομονιτώριον ſcriptum. Meurſio etiam adſentio apud Gregorium

gorium Dialogo de Vitis Sanctorum lib. III pro κομοντίελον emendanti Κομμοντίελον.

Communiam dixere fœdus, vel conſpirationem eorum, quorum communis cauſſa videtur laborare. Aimoinus lib. v de Geſtis Francorum cap. LIII: *Senonenſis civitatis burgenſes*, adverſus abbatem S. Petri Vivi Herbertum in iram concitati, quia communiam eorum diſſolvi fecerat, eum truculenter necaverunt.* Idem cap. LVI: *Contigit, quòd Vizeliacenſes burgenſes, communiam inter ſe facientes, adverſus dominum ſuum Abbatem, & monachos, ſuperbiâ inflati inſurrexerunt, eoſque diutiſſimè infeſtatione maximâ afflixerunt. Communiter ſiquidem conjuraverant, quòd Eccleſiæ dominio ulteriùs non ſubjacerent.* Ac poſtea eopſe capite: *Super injuſtâ inquietatione Vizeliacenſis communiæ.* Item: *Qui prædictam communiam manutenebat.* Item: *Communiam diſſipari faceret.* Adhæc: *Quid de prædictâ communiâ faceret.* Item: *Quod communiæ deinceps non conſentiret, ſed eam penitus diſſiparet.* Item: *Communiam relinquerent, & deinceps non iterarent.* Ex quibus ſatis liquet, *communiam* dixiſſe, quod Cicero vocat *animum, ac voluntatem communem aliquid defendendi.* Uſurpat quoque Ivo Carnotenſis epiſt. CLXXX: *Ut per Radulphum Balgejacenſem aliquanto prolixas inducias detis prætaxato Arnulfo, non de minoranda juſtitia eccleſiaſtica; ſed tantummodo de non ducenda ſuper eum communiâ.* Hoc eſt, ne, qui ſe ab archiepiſcopo læſos arbitrantur, in communi cauſa porrò conſpirent, eique Romæ multum negotii faceſſant. Similiter *jurare communiam* eſt apud Rogerum de Houeden Annal. Tom. II. Videntur & *communiam* dixiſſe bona, quæ non unius forent domini: ut bona indiviſa, unde pro rata portione fructus ad quemque redit. Formul. LVIII†: *Unâ cum terris, ſylvis, campis, pratis, communiis, nec non & mancipiis ibidem commanentibus.*

* *Cives, ſive burgi incolæ.*

† *Paginâ 1244. edit. Lindenbrog.*

Comodia, vel *commodia*, diverſoria, quia iter facientibus commoda. Iſidorus in Gloſſis: *Comoda, oſtiaria.* Ubi *oſtiaria* planè Italicum *hoſtaria.* Utitur Hiſtoria Auſtriaca. Vide, quæ de iſto Meurſius in Gloſſario, voce Κόμοδα.

Comparilia cenſeo vocari bona, quæ in loco certo fuiſſe, idoneis poſſit teſtibus comprobari. Legg. Bajovar. tit. IX cap. II. §. V: *De minore verò, quod ſcopar appellant, cum ..... ſol. componat, & univerſa comparilia reſtituat.* Sententia eſt, eum, qui incenderit minorem ſcuriam, ſive horreum, (quod *ſcopar* vocari, dictum libro præcedenti cap. XVII*) duplici pœnâ teneri: ac priorem eſſe, ut perſolvat certum ſolidorum

* *In* Scuria.

ſolidorum numerum: qui quantus fuerit, librariorum incuriâ ignoratur. Sanè nec in Tilii, nec Lindenbrogii editione, exprimitur. Alteram pœnam eſſe, ut idem incendiarius refundat pretium omnium, quo conſtitiſſent ea, quæ in horreo iſtoc minori, ante incendium, comparuiſſent. ¶Indéque *comparilium* nomen; quia, latâ hac lege, ubi de incendiario conſtiterit, haut aliud ſupereſt, quàm ut actor probet, quæ comparuerint priùs.

Compaſſio, vel *condolentia*, pro συμπάθεια, ſive *miſericordia*. Arnulfus, Lexovienſis epiſcopus, epiſt. XII: *Auditâ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ turbatione, condolui; quia dolorem matris audire ſine compaſſione non poteram filius ſpecialis.* Anonymus de Genealogia regum Daniæ, à V. Cl. Stephano Stephanio editus è MSſis: *Adſunt miniſtri diaboli, abſque ulla compaſſione victimam Domini ſævis manibus rapientes.* Sed de iſto etiam in verbo *Compatior* dicemus.

Compater, qui de ſacri baptiſmatis fonte elevat, ſive ſuſceptor, vel ſacræ initiationis arbiter: Tertulliano is, libro de baptiſmate, cap. XVIII, dicitur *ſponſor fidei*; Auguſtino, lib. I de peccatorum meritis cap. XXXIV, & epiſt. XXV, *offerens*. *Compatris* vox obtinuit jam ætate Caroli M. quippe cujus tempore celebratum fuerit Concilium Moguntinum; ubi legas cap. XLVII: *Vt compater, vel proximi, filiolos ſuos ſpiritales catholicè inſtruant, præcipimus.* Habes etiam in Capitulari Anſegiſi lib. II cap. XXXIX. Junioribus quoque frequens ea appellatio. Contentus ero indicare Cæſarium lib. V cap. XXXIX, & lib. XI cap. XXIV. Item vitam Joannis Eleemoſynarii cap. IV, §. XXI †. Indéque *compaternitas* apud Turocium. Vide ſuperiùs *Commater*, & inferiùs *Matrina*, & *Patrinus*.

† *In Vitis SS. ad 23. Ian.*

Compatriota eſt apud Guilhelmum Malmeſburienſem lib. I de geſtis Anglorum, & Petrum de Vineis lib. III cap. XLI. Guarinus Veronenſis epigrammate, quod primæ Catulli editioni præmiſit *:

Ad patriam venio longis de finibus exul.
Cauſa mei reditus compatriota fuit.

* *Regii Lepidi, ann. 1481.*

Pro eo *ſympatriota*, vel *conterraneus*, dici oportere, commonui lib. I cap. XIX. Ivo epiſt. CIX. etiam uſurpat pro eo *conregionalis*. Sed nihil opus fingere ejuſmodi, ubi vetera ſuppetunt bona.

Compauperatus non refûgit B. Bernardus ſerm. ad Fratres de monte Dei, & Petrus Bleſenſis epiſt. CXXXVII. Malim, pauper factus, ad paupertinam ſortem redactus.

Complacentia habes in Concilio Senonenſi.

Complanus, pro planus. Petrus Bleſenſis epiſt. CIV: *Deſcendamus*

in complana, ubi valles abundabunt frumento. Verùm uti *planus* dicimus; non *planare*, sed *planum facere*: ita rectum est *complanare*; non item *complanus*.

Completorium, pro complemento. Ludovicus I Kapitularium Addit. I cap. XII: *Priusquam lectio completorii legatur, bibant*. Item cap. XLVIII: *Ut benedictio post completorium à sacerdote dicatur*. Auctor vitæ S. Huberti Leodicensis: *Officium completorium cecinimus, cubitumque recessimus*. Item Cæsarius lib. I Mirac. cap. XXV, scriptor Chronici
* Pag. 55. Cisterciensis*, & ante hosce omnes S. Marcellinus in vita S. Suiberti. Imò in Regula S. Benedicti cap. XLII legas: *Omnes in unum positi*
† Pro, exeuntibus: vel potiùs, ubi exierint. *compleant, & exeuntes*† *à completorio nullà sit licentia denuo cuiquam loqui aliquid*. De hora completorii vide sis Durantum de Ritibus Ecclesiæ lib. III cap. XII.

Complices, pro facinoris sociis, est apud Prudentium περὶ στεφάνων:

-----Perdere
Puerum, ac magistrum, complices secta impia.

Usus & Salvianus lib. II de Avaritia, Cassiodorus non semel, scri-
Pag. 370 vers. 28. ptor vitæ Ludovici Pii, Rhegino Abbas Chronic. lib. II, Fulbertus Carnot. epist. XLV, Ivo Carnotensis epist. L. ad Rickerium, Senonensem Archiepiscopum; imò is nec in singulo numero refugit epist. LXIII: adhæc Leo Marsicanus in Chronico Casinensi lib. II cap. LX, Baldericus in Chronico Cameracensi lib. I cap. XVII, Petrus de Vineis lib. III epist. V, Beka in vita Andreæ Episcopi XXV, & Hereberti Episcopi XXVI: Etiam in Conciliis reperias: uti Toletano III can. II, & Meldensi cap. X. Omnino autem semibarbarum est. Ajunt Ciceronem uti primâ in Catilinam invectivâ: *Sin tu exieris, exhaurietur ex urbe tuorum complicium magna, & perniciosa sententia Republicæ*. Sed pro *complicium*, ut jam olim Valla vidit, *comitum* legi debet: pro *sententia* autem *sentina*. Atque ita meliores
† Pag. 41. 42. omnes co id. Monitumque idem H. Stephano in Pseudocicerone†.

Compotista est apud M. Joannem de Thvvrocz in Chronicis Hungaricis partis II cap. XCVII: *Quorum VValachrorum numerum, ibi per Vngaros occisorum, subtilis solummodo infernalis compotista collegit*. *Compotista*, rationum conficiendarum intelligens: nempe pro *computista*, à *computando*, unde *computus*; quam vocem non semel habes in Appendice Kapitularium Karoli M. Sed longè est Karolinis temporibus vetustior. Vide, quæ dixi lib. I cap. XVIII.

Concagatus est in Lege Salica tit. XXXIV. §. II: *Siquis alterum concagatum*

gatum clamaverit. Glossar. *Conchagatum*, *sordidatum*. Priores dixissent *concacatum*. *Concacare* ipsius Senecæ est.

Concanonicus lego apud Ivonem Carnotensem epist. CXXXVII, & Petrum Blesensem epist. XLIX. Et tamen, postquam Serenissimus magnæ Britanniæ Rex Karolus, pro divina erga eos benignitate suâ, qui de Ecclesia, ac literis, bene mereri student, in Canonicorum Metropolitanæ Cantuariensis Ecclesiæ Canonicos sive præbendarios me ex Belgica hac unicum adlegit, verear collegarum alios, viros pietate ac doctrinâ eximios, *concanonicos* appellare. Potiùs *syncanonicos* dicerem, ne vox hybrida sit. Quare non simile est, ac *collega*, *condiscipulus*, ac similia; quæ ex Latinis duobus sunt conflata. Quid quòd ne in istis quidem hujusmodi compositio semper conceditur? Uti liquet ex *concivis*, *confœderatus*, atque aliis; de quibus dictum lib. I cap. XIX.

Concludio an rectum sit, in *Conludio* dicam.

Concordantiæ etiam vocabulum fecere librorum titulum. Sed Latinè in vocabulis dixeris *Indicem omnium vocum*: in rebus, *consensum*, aut *concentum* nuncupes; vel cum Græcis *harmoniam*, aut *loca parallela*.

Condium, mensuræ genus; quia conditur eâ, quantum capit. Gregorius Turonensis in vita S. Caluppani Reclusi: *At ille, munere cælesti congaudens, concavum in lapide parvulum, in modum cisternæ, faciens, quod tenebat quasi condia duo, lymphas divinitus sibi indultas suscipiebat*. Nec alibi tamen *condia* me legisse, nunc recordor. Fortasse igitur *congia* scripserit. Nempe ut, illo seculo, recto singuli numeri non *congius* modò, sed etiam *congium*, usurparint.

Confabulatio vulgare est. Sed *colloquium* malim. Græcis est λέσχη.

Confiniales est apud Monachum Engolismensem de vita Karoli M. *Conterminos*, vel *finitimos*, dixero: vel si ab antiquis abire visum, *collimitaneos*: uti Solinus *collimitor*, *collimitium*, *collimitatus*.

Confrater, pro collega, sive qui eodem munere fungitur. Usi Ivo Carnotensis epist. CXXXIII, & Galfridus Monemuthensis lib. XI cap. III. Hinc *confratria*, pro collegio, in Historia Albigensi cap. VLI*. Simile est *consoror*. Utitur Cæsarius lib. XII Memorabilium cap. XXXVI. *Pag. 100

Confugium, ut *perfugium*, dicit Glaber Rodulphus in vita S. Guilielmi† cap. I. §. II: *Comperiens prædicti Berengarii uxorem in quoddam castrum, situm in lacu urbis Novitiæ, fecisse confugium*. Hoc est, confugisse. †In vitis SS. ad I Ian.

Congellus, pro *syncellus*, σύγκελλος, quasi ejusdem cellæ contubernalis: cujus dignitas ab illa Patriarchæ erat proxima. Notkerus Balbulus in Martyrologio: *Cùm plurimos discipulos, vel socios, sanctitatis suæ dispares habuisset; unum tamen, congellum scilicet, Latinè Fausti nomine illustrem, præceptorem beatissimi Columbani, magistri, domini, & patris nostri Galli, virtutum ac meritorum suorum quasi unicum, exemplo Isaac, reliquit hæredem.*

Conludio, conlusio, vel collusio. Leges Bajuvar. tit. VIII, qui est de Furto, cap. VI: *Ille, cujus conludione crimen admissum est, tanquam fur, damnetur.* Ita rectè editio Tiliana: ubi, errore typographi, *concludione* est in Hamburgensi. Sed nec Solinus pro eo *conludium* refugit. Ut mirari non oporteat, si idem reperias in Decreto Childeberti cap. VII.

Conradium, *conredium*, & *conrodium*, significant certam cibi mensuram, in cœnobio alicui adsignatam; vel universè, præbendam, aut pensionem. Quâ de re pleniùs in Glossario suo Spelmannus. Usurpat Matthæus Parisius in vita Guilhelmi, abbatis XXII S. Albani: *Duo conradia monachalia exigentem jure perpetuo ex dono cujusdam Abbatis.* Item in vita Joannis, abbatis XXIII: *Exigens conradium cotidianum abbatis sibi perpetuò ad opus leprosarum ibi manentium concedi.* Ac
Pag. 196 mox ter repetit. Idem in Additamentis: *Terras consuetudinarias in libertatem, novas infeudationes, vel hæreditaria conradia, vel liberationes, alicui non concedant, sine conventus sui consilio, & assensu.* Usus etiam Rex Guilielmus Edicto suo, quod legitur in Constitutionibus Neapolitanis sive Siculis, lib. III, tit. XVIII: *Cùm in eorum terris nos hospitari, vel corredium ab eis recipere contigerit.* Semel, iterumque, ibidem pro eo *corredum* scribitur. Possit *corradium* dictum videri, quia ad alimoniam sit corrasum, collectumque. Sed puto *corredum*, vel *corredum*, esse ab edendo. Aut, si *corrodium* malis, à corrodendo. Nec tamen in ejuscemodi conjecturis ipsi mihi satisfacio.

Conregionalis, qui ejusdem regionis; ut *conterraneus*, qui ejusdem terræ. Ivo Carnotensis epist. CIX; quæ ad Papam Paschalem: *Unde ego, & quidam conregionales nostri, hoc murmur non æquanimiter accipientes, utpote Romanæ Ecclesiæ filii unanimes, scribere decrevimus sanctitati vestræ.*

Conscholaris, pro condiscipulus. Petrus Blesensis epist. LXXXVI: *Quandoque te habui conscholarem.*

Conscientiosi voce barbarâ carere possumus, cùm pro eo dicere liceat,

ceat, juſtum, numinis metuentem; nihil acturum, quod iniquum putet; etiam in minutiis ſollicitum, ne fortè quid agat præter fas, & æquum; qui omnia, quæ agere paret, ad divinam exigat voluntatem; qui minutiùs, & ſcrupuloſiùs, omnia acta agendáque expendat ad lancem legis divinæ; cui religio ſit quicquam aggredi, quod exiſtimet poſſe diſplicere Deo, & bonis.

Conſtabularius, conſtabulus, & *coneſtablus*, quaſi Comes ſtabuli; ex Italico *conto*, quod eſt *comes*; & *ſtabula*, vel *ſtalla*, quod idem ac *ſtabulum* ſignat. Regino Prûmienſis Chron. lib. II ad an. CIↃX: *Burchardum Comitem ſtabuli ſui, quem corruptè conſtabulum appellamus, cum claſſe miſit in Africam.* Verius id puto, quàm ita dici à *conſtabulare*; quod Junio Columellæ eſt diverſa animalia eodem fovere ſtabulo. Sæpe *Conſtabularii* voce uſus Guilielmus Tyrius de bello Sacro; item Matthæus Pariſius. Etiam habes in Sigeberti append. in ann. CIↃCLXV; & apud Rogerum de Houeden Annal. Tom. II. Veteribus Francis dictus *Comes ſtabuli*; ut videre eſt ex Hincmari Rhem. epiſt. III cap. XVI. Anonymo de bello ſacro ſimpliciter *ſtabularius* vocatur lib. VIII cap. VI: *Conradus, Henrici III ſtabularius.* Vulgo ſtal-meeſter. Vide ſis Watſium in Gloſſar. & imprimis Spelmannum.

Conſuetudinarium, liber in monaſteriis, quo continentur conventûs conſuetudines. Matthæus Pariſius in vita Pauli, XIV abbatis S. Albani: *Hic quoque conſuetudines —— approbavit, & conſervari perſuaſit; quas qui videre deſiderat, in conſuetudinario ſcriptas poterit invenire.* Meminit & alibi in eapſe vita.

Conſularius, pro *conſularis*. Freculphus Chron. Tom. I. lib. II cap. XVI: *Quicquid Diceneus, eorum Conſularius, præcepiſſet, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile dijudicantes*† *fore.* Nempe Freculphus ſecutus eſt Græcos, qui dicunt κονσιλιάριος, vel κονσυλιάριος. Priori modo ea vox exarata eſt apud Conſtantinum Them. Orient. I, & XV: poſteriori autem apud Juſtinianum Novell. VIII, ac ſimiliter Heſychius: Κονσυλιάριος, ὑπατικός. Rectè Græci, qui Latino vocabulo dant terminationem Græcam: ſed malè Latini, qui Latinum vocabulum in ſermone Latino malunt corrumpere, Græcorum exemplo. Idem de ſimilibus dixero. Ut in Heſychio, qui aliquorum vitas breviter complexus eſt, & cognomentum habuit *Illuſtris*. Græcis ille non Ἰλλούστρις, ſed Ἰλλούστριος: at ſi Latinè nominandus, non *Heſychium Illuſtrium*, ſed *Illuſtrem* dixero; etſi plerique aliter.

† *Pro* dijudicantes *puto legendum* dijudicarent.

Contectalis, qui, quæve, ſub eodem habitat tecto; & particulatim

uxor. Vita S. Kunegundis Imperatricis cap. I: *Sanctus Henricus, cognomento Pius, gloriosissimum Romani imperii decus, ejusque dignissima contectalis, piæ memoriæ Chunegundis, Augusta & Imperatrix.* Aliqui suspicantur, scribendum *conlectalis*, à lecto; quod apud Dithmarum. Sed nihil mutandum. Nam sic imperator ipse S. Henricus in diplomate super Helingersberge: *Interventu dilectæ contectalis nostræ Chunigundæ.*

Contemporalis, & *contemporaneus*, dici solet, qui Græcis σύγχρονος. Malim *æqualis*, *ejusdem ætatis scriptor*, vel simile. Usus priori Lupus Servatus, Hincmari æqualis, præfatione in vitam S. Wigberchti: *Hieronymus Pauli sui vitam, quæ certè remotissima fuerat, literis illustravit; & antistes Ambrosius virginis Agnes passionem, cui profectò contemporalis non fuerat, editam reliquit.* Et quid Lupum allego? quando legas apud Tertullianum adversus Valentin. cap. LII. Et sanè facta vox ἀναλόγως, cùm similiter *extemporalis* dicamus; de quo dictum libri primi cap. undevigesimo. Malim nihilominus loqui cum antiquis. At Sigebertus Gemblacensis ne quidem refugit *contemporalitas*, pro συγχρονισμός.

Contenementum, pro habitu, gestuque; à *con*, & *teneo*: atque hinc Gallicum *la contenance*. Ac simile *manutenementum*, pro patrocinio, sive tutela: & inde Gallicum *maintenir*, quasi manu tenere: ut Latini dicunt, *liberali manu asserere*. Simpliciter *tenementum* sæpius habes apud Matthæum Parisium in anno CIↃCCLXIV, ubi de sexdecim capitulis consuetudinum, sive libertatum†. Item in charta libertatum à rege Joanne concessarum*. Atque ibidem etiam legas, *salvo contenemento suo.*

† *Pag.* 96, & 97. *edit. Tigurina ann.* 1598.
**Pag.* 248 *edit. ejusd.*

Continæ, pro templis, à Slavis dicebatur, origine Latinâ; quia continerentur iis Deorum simulachra. Andreas Abbas lib. II de vita S. Othonis cap. XXX†: *Omnes illæ continæ, numero quatuor, mirâ celeritate confractæ sunt, ac direptæ.* TIEMO. *Quare illa templa vocabant continas?* SEFRIDUS. *Slavica lingua in plerisque vocibus Latinitatem attingit: & ideo puto, ab eo, quod est continere, continas esse vocatas.* Et cap. seq. *Erant autem in civitate Stetinensi continæ quatuor: sed una ex his, quæ principalis erat, mirabili cultu, & artificio, constructa fuit.*

†*Habes in Divis Bambergensibus, editis à Gretsero Ingolstadii an.* 1611.

Continentia, pro συνόψει, sive *conspectu*, vel *argumento*; quomodo Fulgentius Grammaticus *De Continentia Virgiliana* scripsit. Usus & Cæsarius Miracul. lib. II cap. X.

Contoralis, pro tori consorte, apud Bekam in vita Rixfridi Episcopi VII: *Ac Ermgardim, suam contoralem.* Similiter Turocius in Hist. Hung.

Contri-

Contribulis est apud Gregorium Turonensem de gloria Confess. cap. XCVI. Pro eo *tribulis* esse dicendum, ostendi libri primi cap. XIX.

Conviator, pro *comes:* ut apud Petrum Damiani lib. II epist. XV*: *Adraldus, dum in Burgundiæ regno mihi conviator incederet.* *Pag. 212 Parif. an. 1610.

Convicinium, παροικία, ut est in Gloss. MSS.

Coopertorium, vestis genus, quia cooperit hominem, ac velat; Gregorio Turonensi de vita S. Nicetii †: item Sigeberto in Chronico: *Rejicientes à se quicquid regulæ refragabatur; sericos videlicet, & pelliceas, estamina, caputia quoque, & femoralia, pectinia quoque, & coopertoria.* Itidem in Chronico legas Cisterciensi*. † Paginâ 1874. * Pag. 59 & alibi.

Copiates idem, ac vespillo: quem ejus vocis usum neutiquam esse antiquum, arguunt verba hæc Constantii Augusti, & Juliani Cæsaris, Codicis Theodosiani lib. XVI Tit. XV: *Clerici verò, vel hi, quos copiatas recens usus instituit nuncupari, ita à sordidis muneribus debent immunes, atque à conlatione præstari, si exiguis admodum mercimoniis tenuem sibi victum, vestitumque, conquirent.* Etiam in Glossis Philoxeni legas: *Bispelliones*, νεκροθάπται, κοπιάται. *Bispello*, νεκροφόρος. Observat verò eum ad locum Bonaventura Vulcanius, meus quondam in Græcis post Franciscum Nansium præceptor, κοπιάται hic sumi activè, cùm contra passivè κοπιῶσι dicantur, compositi in sepulchro, qui Latinis propriè *siti*. Nempe κοπιατῶν vox est ab activâ significatione τοῦ κοπιᾶν, ut significet eos, qui laborant, seque defatigant in mortuis efferendis, ac sepeliendis..

Cap. VII.

De cœptis à C, sequente R, V, vel Y. Hujusmodi sunt, Creatura, *pro re creatâ.* Credentia, *pro adsertione.* Crementum, *pro incrementum.* Crepa, *pro urna ferali.* Crinosus, *pro crinitus.* Cuba, *pro extima navis parte:* cubella, *pro lintre, in quo pastæ fiunt: & quid præterea* cuba, *significet.* Cubiculus, *pro cubiculum.* Cuculla, *pro cucullus.* Cucumellum, *sacri vasis genus.* Cumba, *pro lectica, vel cuneo; qui & gumba.* Cupientia, *pro cupidine.* Cupla, *pro copula.* Coprum, *pro ære.* Curabile, *pro medicabile.* Curapalates, *pro curopalates.* Curcilla, *pro insatiabili edendi aviditate.* Curtisanus, *pro aulico.* Cuva, *pro cuppa.* Cyclopædia, *pro* ἐγκυκλοπαιδείας. Cysurgia *videri à librario imperito, pro chirurgia.*

Creatura

CReatura Theologis quidem perusitatum: sed rectiùs cum veteribus *rem creatam* dixeris.

Credentia, pro eo, quod demonstrat, ac fidem facit. Cicero pro hoc dicit *assertio*. Ut I Academic. quæst. *Quibus de caussis nihil oportere, neque profiteri, neque affirmare quemquam, neque assertione approbare.* Itaque *literas assertorias* malim, quàm *literas credentiæ*; prout vocant eas, quibus magistratus pro subdito facit fidem; ut quas legato præbet, quò ostendat ei deberi audientiam. Matthæus Parif. ad an. cIↃccLII: *Literas, quas nobiscum attulimus de credentia, ex omnibus nobilibus Gasconiæ regis fidelibus.* Et in an. cIↃccLIX: *Ostendens literas credentiæ, & favoris.* Aliqui & libellum ejusmodi vocant *certificationem.* Paulus J. C. simpliciter dixit *libellum*.

Crementum, pro composito suo *incrementum*. S. Gerardus, abbas Sylvæ-majoris in vita S. Adelardi *, prologi §. 1: *Tanto voluptas sit subesse domino; qui non modò fautor est cremento proficientium, sed & remediabiliter providet casibus ruentium.* Nec tamen penitùs damnem; quandò in Glossis Philoxeni reperio: *Crementa*, αὐξήσεις.

* *In Vitis SS. ad 2 Ian.*

Crepa, utrùm barbaræ, an Latinæ sit originis, parum liquet. Videtur verò esse capulus, sive urna feralis, quæ Græcis θήκη. Vita Bathildis reginæ, quæ Lotharii Imperatoris mater fuit, cap. IV §. XXVI †: *Iussit præterea & crepam ex auro, atque argento, mirificè fabricari: quam super Confessoris membra deponere deberet.* *Crepus* aliud est: sic enim Lupercus, Festo teste, vocabatur. In Mso est *creppus*: sed perperam, ut puto, cum addat Festus, sive Paulus, vocabulum esse à crepitu pellicularum: quia Luperci, nudi, per vicos, & compita, discurrentes, pellibus ferirent feminas, persuasas sic se fore fecundiores.

† *Apud Bollandum in Vitis SS. ad 26 Ian. pag. 736.*

Crinosus pro *crinitus*, Lege Salicâ Tit. XXVI, §. I. & II. Item in Decreto Childerici, Francorum Regis, cap. II: *In sequenti hoc convenit leudis nostris, ut nullus de crinosis incestum usum sibi societ conjugio.* Ubi per *crinosos* intellige regiâ stirpe ortos. Nec enim Rex Francorum, vel regio genere nati, tonderi solebant; sed cæsariem per humeros diffundebant. Quo de more vide, quæ in Glossario suo Lindenbrogius, vel quæ inde Spelmannus, annotavit.

Cuba, ut est in Glossario Mso Camberonensi, *extrema pars navis, dicta eò quòd incubet aquis.* Ac apud ultimos barbaræ ætatis scriptores etiam reperias *cubella*, pro lintre, in quo pasta formari solet: ut Rosvveido ex Nideri Formicario relatum. At aliud Sabinis *cuba*. Festus: *Cubam Sabini vocant eam, quam militares lecticam. unde videtur*

derivatum

derivatum esse cubiculum. Proque eo & *cumba* videntur dixisse; ut mox referam. Aliud etiam *cuba* Syriæ incolis. Hieronymus in vita Paulli Thebæi: *In cisterna veteri, quam gentili sermone Syri cubam vocant.* Nempe Syris גבא *gebe* notat λάκκον, sive lacum, stagnum. Unde & Macedonius, quòd staret in fossa profunda, dictus *Gubba*; ut est apud Theodoretum, Philothei lib. IX cap. XIII. Vide *Cumba.*

Cubiculus, (ut & *balneus*) habes in Burdigalensi Itinerario.

Cuculla, vestis monastica, pro cucullus. Forsan placuit, vestem monachalem terminatione distinguere à cæteris culullis. Usus Hieronymus in vita Hilarionis, Cassianus lib. I Institut. cap. IV, B. Benedictus in Regula sua cap. LV: *Sufficere credimus cucullam, & tunicam: cucullam in hieme villosam, in æstate puram,* &c. Item Cæsarius lib. I Miracul. cap. III, Vita Deicoli cap. II, §. IX*, Beka in vita Ottonis II, episcopi XXXIV, &c.

* In Vitis SS. ad 18 Ian. apud Bolland.

Cucumellum erat inter sacra Christianorum vasa. Acta Proconsularia sub Munatio Felice: *Calices duo argentei, item calices sex argentei, cucumellum argenteum, lucernæ argenteæ septem.* Adducit Baronius ad annum CCCIII†. Diminutivum est à *cucuma,* vasis genere ex eo nomen sortito, quòd ventrem haberet magnum, uti cucumis.

† Tom. 2 pag. 250. edit. Moreti.

Cultellatus, vide in Verbis, voce *cultellare.*

Cumba dicitur lectica à cubando; ut est in Glossario Mso Camberonensi. Sanè Festus auctor, Sabinos *cubam* dixisse pro lectica: nempe ut *cuba* à cubando; sic *cumba,* quia ei incumberent. Sed Isidoro in Glossis *cumba* exponitur *cuneus, ripa.* Pro eo & *gumba* legas, facili literarum commutatione. Glossarium Camberonense memoratum: *Gumba, cuneus.*

Cupientia, pro cupîdo, vel cupiditas. Glossæ Msæ: *Cupientia,* ἐπιθυμία.

Cupla, ex Germanico coppel; uti hoc è Latino *copula.* Constitutio Karoli M.* *Ut Episcopi, & Abbates, & Abbatissæ, cuplas canum non habeant; nec falcones, nec accipitres, nec joculatores.* Divisim enim scribendum, non voce compositâ, *cuplascanum;* prout edidit Vitus Amerpachius: qui *cuplascanum* interpretatur gregem, vel cœtum canum, à cuplen, id est, copulando. De cuplis sive coplis canum venaticorum est hoc Sidonii lib. VIII epist. VI: *Quos neque est tanti, raro te insectante superandos, copulis palam dictis inquietari.* Ita enim est in optimis quibusque Mssis; non *superando scopulis.*

* Pag. 260 edit. Moguntina an. 1502: qua Constitutiones Karolina subjuncta Hincmaro.

Cuprum pro eo, quòd Plinio *Cyprium æs,* & χαλκὸς Cyprium. Horatius

ratius etiam initio odarum *trabem Cypriam* dixit pro ærata. Hinc æs Belgis coper. Chronicon Ivonis Carnotensis Msum: *Apostolorum corpora recondidit are, & cupro ea circumdans quinque pedes grosso.* *Cupreum* non damnâro; quia Y, & V, commutari solent. Chronicon Cisterciense † : *Neque thuribula, nisi cuprea, vel ferrea.* Vide *Cypreus*, in iis, quæ falsâ sumuntur significatione.

† Pag. 29.

Curabile, pro medicabile, sive eo, quod curationem recipere potest, vulgaris est notæ; sed improbæ, ut puto.

Curcilla in Glossis Isidori dicitur esse *oppilago*: uti & *oppilago* in iisdem exponitur *curcilla*. *Oppilago* autem, quasi oppilatio; quia corpus oppilet, sive impleat cibis. *Curcilla* verò à *curculio*; si quidem Martinium audimus; nempe quòd edacitas, sive fames ingens, guttur exerceat edendo: uti *curculio* Varroni, quasi *gurgulio*; quia nihil is penè aliud, quàm guttur, videatur. Sanè *curcilla* βύλιμος. ut ex glossis Cyrillo tributis constat. Quamquam ibi perperam *furcilla* legatur. Βυλιμία verò, vel βύλιμος, ὁ μέγας λιμός. qui & βούπεινα, fames non tolerabilis: ut etiam apud Agellium est lib. XVI cap. III.

Curopalatus Luitprando in Legatione, pro *Curopalates*; quod ex Græco Κυροπαλάτης. uti hoc ex *cura palati*, ut Corippo dicitur lib. I. Rectè Euagrius lib. V cap. I: Τὴν φυλακὴν τῆς αὐλῆς ἐμπεπιστευμένος, ὃν κουροπαλάτην ἡ Ῥωμαίων λέγει φωνή. *Eum, cui commisere custodiam aulæ, Romana lingua Curopalaten vocat.* Leoni Marsicano corruptiùs, quàm Luitprando, *coroplasi* dicitur.

Curtisanus, aulicus, curialis; hoc est, qui curiam sequitur. Usus Joannes Gerson, sermone de S. Antonio, habito in Concilio Constantiensi. Est verò à Gallico *court*; quod à Latino *cors*; uti hoc à χόρτος, unde & *hortus*. Itaque ut Galli à corte *cortisanos*; ita Belgæ ab hof, hoveling. Nempe *cors*, & *aula*, propriè locus ille conclusus sub dio ante ædes; ac peculariter ante ædes virorum principum.

Cuva, vas grandius; è Latino *cupa*, vel *cuppa*; spiritu priùs addito, ut sit *cupha*; hinc PH, quod crebrum, in V consonum commutato; unde & *cupa* Gallis *cuve*. Matthæus Parisius in vita Garini, Abbatis S. Albani XX: *Concedimus eis ---- unum cribrum surfuris, & majorem cuvam de drasco.* Et in vita Guilielmi, abbatis XVII: *Cuva plena aquæ, quæ apposita ibi fuit ad aquam, per quandam rimam instillantem, recipiendam.*

Cyclopædia leges apud nonnullos: sed optimi scriptores pro orbe disciplinarum dicunt *encyclopædiam.*

Cysurgia

Cysurgia lego apud Petrum Damiani lib. III epist. II: *Occulta diu vulnera in lucem producere, & disciplinæ cysurgio secare non cessat.* Puto, nihili esse vocem, legendumque *chirurgiæ*. Nam medici, qui & chirurgus, est urere, ac secare. Quare, *disciplinâ chirurgiæ secare,* fuerit idem, ac manu medicâ secare.

CAP. VIII.

Proferuntur, quibus initium est D litera, sequente alterutrâ priorum vocalium. Daciæ, *vel potiùs* datiæ, *pro tributo.* Dalmaticatus, *Dalmaticâ indutus.* Dapifer, *dapes deferens.* Dapsilitas, *de mensis, cibisque sumtuosis.* Decalicator, *potator.* Decani *alii in opificum familiis, alii in militia, alii in præfectura paganica, alii in monasteriis. Vnde* decania, *collegium decem monachorum, vel canonicorum; &* decanica, *pro carcere decaniæ.* Deceptio, *quo quis circumvenitur, vel decipitur: item* deceptorius, *pro fallaci.* Decimancula, *pro decima minuta.* Decolorosus, *pro decolor, vel decoloratus.* Decretista, *canonum intelligens.* Defensa, *pro defensione.* Deifica, *à Deo facta.* Deividus, *Deum videns: atque obiter de ætate Ioannis Erigenæ.* Delatura, *pretium delatori statutum.* Demanium, *sive* domanium, *quæ domini jure possidentur.* Denarata, *pro denariorum pretio.* Denariales, denariati, *vel* denariarii, *denarii jactu, ex lege Salica, manumissi: uti* chartularii, *sive* tabularii, *manumissi per chartam, sive tabulam.* Derisio, *pro ludibrio.* Despotus, *pro* δεσπότης, *sive despota; qui &* cralis; *uti* δέσποινα, cralæna. Destructio, *pro excidium:* destructor, *pro perditor.* Detractorium, *quo detrahitur de fama alicujus.* Dextrarius, *equus bellicus: cui opponitur* parafredus. Dextrocherium, *pro dextri brachii armilla: uti* brachiale *de armilla utriusque brachii.*

EX barbaris iis Latini, vel Græci ortûs, quæ proximè adduximus, lux affulsit incipientibus à C litera. Nunc ordo nos ducit ad consonam sequentem.

Daciæ, pro tributis, & vectigalibus: nisi potiùs, quod arbitror, *datiæ* scribendum; ut idem sit ac *datus,* vel *datio:* quomodo à *tribuo, tributum:* imo & *tribus* ipsa, ut ab *acuo, acus*: etsi aliter de hoc veteres. Apud Petrum de Vineis libro quincto hujusmodi est lemma capitis undequadragesimi: *Quod daciæ, vel collectæ, non auferantur ab his, qui in servitio Curiæ non commorantur.*

Damnietas, pro damnum. Longobard. LL. lib. II tit. XXIX leg. I: *Habeat potestatem tantum de rebus suis dandi, quantum debitum ipsum fuerit; ut ei major damnietas, propter onera solidorum, non accrescat*. Et mox: *Sapienter attendat, ut ad ipsum infantulum aliqua damnietas contra rationem, aut per negligentiam, minimè veniat*. Item leg. VI: *Qui pro causa ista cartam scripserit, nullam exinde habeat damnietatem*. Similiter Tit. LV, leg. XVII. Item Form. CV, CXXI, & CXXVI.

Dalmaticatus, pro dalmaticâ indutus. Lampridius in Commodo: *Dalmaticatus in publicum processit, atque ita signum quadrigis emittendis dedit*. De veste Dalmatica dicam in verbis Latinis novâ donatis significatione.

Dapifer satis ἀναλόγως formatum. Est apud Henricum Huntodu-
†Pag. 282 nensem Histor. lib. VI: item Hedam †. Nec quicquam vulgatius, quàm ut Elector Palatinus Cæsaris dapifer vocetur. Hinc *dapi-*
*Vide No- *feratus* *.

tas in Goffridum Vindocinensem pag. 99.

Dapsilitas, à *dapsilis*, est apud Henricum Huntidonensem Hist. lib. VIII. Nec *dapsiliter* refugêre Aimoinus, & alii. Antiqui pro eo *dapticè*, teste Festo: nempe à *dapticum*, pro dapsili.

Decalicator, qui calices exhaurit. Gloss. *Decalicator*, κυλικοπότης. Sed Festo *decalicatum, calce litum*. quia *calx* priùs *calix*, à χάλιξ.

Decanum vocant, qui in opificum familiis principem tuetur locum. Sed rectiùs *decurionem* appelles: ut si dicas *decurionem familiæ sutoriæ, sartoriæ*, &c. Pósteriores tamen hac voce crebrò usi; multoque laxiùs; ut liquet ex legibus Wisigothicis, Longobardicis, & Hincmaro epist. IV cap. XV. In militia quidem *decanum* vocitarunt posteriores, qui decem militibus sub uno papilione degentibus præesset, ipse undecimus, caput contubernii: ut est apud Vegetium lib. II cap. XIV, & Isidorum lib. IX Orig. cap. III. Item extra militiam decani fuere judices minores; qui Comiti suberant. Comes enim pagi erat universi judex. Suberant ei centenarii, qui per centenas jus dicebant. His centenariis minores decani; qui tantummodo per decanias dicebant jus: unde minoribus presbyteris conferuntur à Walafrido Strabone. De iis sic Incertus scriptor veterum Formularum cap. X: *Centenariis, & decanis, vel omnibus in Christo credentibus*. Item Hincmarus epist. IV cap. XV: *Comites, & Vicarii, vel etiam Decani, plurima placita constituant*. Sed & extensa est significatio ad eos, qui monasterio, vel canonicis, sive præbendariis, præessent. Sic Ivo epist. L: *De cætero sciatis Canonicos Parisienses, decanum vide-*

videlicet, cantorem, Rainoldum archidiaconum, in præsentia nostra, secundùm præceptum Domni Papæ juràsse. Sicuti verò centurio præerat centuriæ; sic decanus dicebatur præesse decaniæ. Ut apud Bekam in vita Bernulphi episc. xx: *Vt decania similiter, & abbatia, diebus illis vacaret.* Etiam à decano, vel decania, *decanicam* dixere, pro carcere Ecclesiastico. Julianus Antecessor Constitut. LXXIII: *Executor autem litium constitutus intus in decanicis Ecclesiarum recludatur, competentes pœnas luiturus.* Habes & in capitulis Caroli M. & Ludovici, lib. v cap. CCXXV.

Deceptio vulgare, sed illaudatum. Ἀναλόγως quidem, ut ab *incipio, inceptio*; sic à *decipio, deceptio*. Sed enim non memini legere hoc apud idoneos scriptores: qui pro eo *circumscriptio*, *aucupium*, *tendicula*. Improbum itidem *deceptorius*, pro *veteratorius*, *insidiosus*.

Decimancula, pro parva decima. Baldericus Noviomensis Chronici Cameracensis lib. I cap. XXV: *Ecclesia cum dote, decimancula in Rodulfi curte, ex hodierno die, & in reliquum tempus sit in potestate canonicorum.* Nisi *decimuncula* scripsit. Siquid innovandum, *decimulam* dixero.

Decolorosus, pro eo, quod colorem amisit: quomodo *decolorosos colores florum* legas apud Adamannum de rebus Sancti Columbæ libro tertio. Classici pro eo semper *decolor*, vel etiam *decoloratus*.

Decretista, decretorum juris Canonici peritus. Cæsarius lib. XI Miracul. cap. XLVI: *Nuper in terra nostra quidam, decretista nominatus, mortuus est.*

Defensam sæpius legas in Constitut. Neapolit. lib. I Tit. XV. Habes & Tit. XVI, XVII, XLI, LXXXI. Videntur autem *defensa* dixisse, pro defensione, ad exemplum vocabuli *offensa*, pro offensione. Similéque *missa* pro missione, vel dimissione catechumenorum, ac pœnitentium. Et apud Cyprianum *remissa peccatorum*, pro remissione.

Deifica instrumenta, quæ Deus fecit: hoc est, Vetus, & Novum Testamentum. Optatus Milevitanus lib. I†: *A Proconsule hac pars sententiæ ita dicta est: Felicem autem religiosum episcopum liberum esse ab exustione instrumentorum deificorum, manifestum est; cùm nemo in eum aliquid probare potuerit, quòd religiosissimas Scripturas prodiderit. Omnium enim interrogantium suprascriptorum manifesta est, nullas Scripturas deificas, vel inventas, vel corruptas, vel incensas fuisse.*

† Pag. 32.

Deividus, pro Deum videns. Joannes Scotus: *Sic solet Scriptura loqui Deivido generi humano, non pedisequo.* Locus est in tralatione Dionysii, cognomento Areopagitæ: unde ea verba adducit Petrus Ble-

ſenſis epiſt. XVIII. Annotat ad eum locum Joannes Buſæus Noviomagus, (qui editione egregii ſcriptoris optimè de ſtudiis meritus eſt) vixiſſe Joannem Scotum temporibus Caroli Magni. Nempe ad hæc tempora eum refert Tritthemius in ſcriptoribus Eccleſiaſticis; ac Bedæ diſcipulum, Alcuini, ſive Albini, condiſcipulum fuiſſe, arbitratur. Atque hunc ejus errorem ſequitur doctiſſimus Buſæus. Sed confunditur ſic Carolus Calvus cum Carolo Magno. Nam Calvo à deliciis fuit: nec alius eſt à Joanne Erigena, hoc eſt, Hiberno: quem vixiſſe temporibus nepotum Karoli Magni, nempe liberorum Ludovici Pii, Tritthemius ipſe agnoſcit. Et hoc ſatis docent, quæ de hoc Joanne Scoto, ſive Erigena, referimus lib. VII Hiſtoriæ de Pelagio, & ejus reliquiis. Interim de vocabulo *Deividi* litem non movero. Nec enim tam barbarum, quam novè, ac duriùs formatum, dixero.

Delatura, pretium delatori conſtitutum, in decreto Chlotarii cap. XII: *Medietatem ſibi vindicet, vel delaturam*. Et in lege Ripuaria Tit. XXXIII. §. II: *Furtum, & delaturam ab eo requirat.* Lege Salicâ Tit. II: *Culpabilis judicetur, excepto capitali, & delaturâ.*

Demanium, ſive *domanium*, ex Gallico *domaine*, quod à *dominicum*. Res ſignat dominicas, ſive quas proprio aliquis jure poſſidet: ac κατ' ἐξοχὴν, quæ ad coronam regiam pertinent. Habes Conſtitutionum Sicul. lib. I, Tit. LVIII, leg. XI, & Tit. LIX, leg. I, & Tit. LXVII: *Et ipſos etiam de demanio, & homines demanii, eſſe præcipimus.* Item Tit. LXXVI lib. XI, & Tit. LXXVII. Adhæc in privilegio Frederici II apud Petrum de Vineis lib. VI cap. XXV. *Domanium* verò
Pag. 178 eſt apud Carolum VII, Gall. Reg. edicto de offic. Ba.

Denarata, ex *denariata* factum, ac ſignificat pretium denariorum. Carolus Calvus Edicto Piſtenſi, ſive tit. XXXI, cap. XX: *Qui panem coctum, aut carnem, per denaratus; aut vinum, per ſextaria, vendunt.* Quem ad locum Sirmondus ſimilia adducit. Uti ex charta Beſuenſi, *denarata ceræ.* Et è charta ingenuitatis, quâ Aſaira famula eſt facta ingenua, in tabularia S. Vitoni: *Ut annis ſingulis unam denaratam de cera perſolvat.* Ac ibidem è teſtamento Bertarii: *Perſolvant duas denaratas de cera ad altare S. Vitoni.* Hoc eſt, perſolvant in cera duos denarios.

Denariales, denariati, vel *denariarii*, qui, jactu denarii, ſecundùm legem Salicam; ac proinde, ex veterum Francorum more, manumittebantur. Mentio horum Leg. Ripuar. LXII, §. II. Leg. Longobard. lib. II Tit. XXXV leg. XI. Verba etiam ſunt Pipini, Italiæ Regis,

Regis, apud Benedictum Levitam Capitular. lib. VI cap. CCVIII: *Homo denarialis non antea hereditare in suâ agnatione poterit, quàm usque ad tertiam generationem perveniat. Homo chartularius similiter faciat.* Ubi videmus, etiam mentionem liberti *chartularis*, qui aliter *tabularius* vocabatur: nempe quia manumissio ejus per tabulam, sive chartam, fiebat lege Romanâ; quâ & sic manumissi utebantur. At *denarialis*, rege præsente, ejus auctoritate fiebat, jactato à domino, vel alterius manu, denario. Formula, qua hæc fieret manumissio, est apud Marculfum lib. I form. cap. XXII. Ubi vide, quæ de variis manumissionibus, præcipuéque illa per denarium, Bignonius † annotavit. († *Paginâ* 498, 499, 500, 501.)

Derisio ajunt pro *ludibrio*, sine ullius classici exemplo.

Desolatio non dixero; sed excidium, excisio, vastitas.

Despotus in annalibus Latinis barbarè legas sæpius pro *despota*. Nam Græcè est δεσπότης. Sic *despota Serviæ*, pro ejus principe: qui & *kiral*, vel *cralis*; ut uxor *cralena*, pro δέσποινα. Ea vocabula Ungaris, Bulgaris, Serviis, regem & reginam signant. Vide Pandectem Turcicum Joan. Leonclavii cap. LIV.

Destructio Trojæ, & similia, legas: sed nullo, ut arbitror, bono auctore. Nec melius censeo *destructor*. Pro *destructio* igitur dixero excidium, excisio, vastitas, exitium, ruina, disturbatio. Proque *destructor*, interfector, perditor.

Detractorium de eo, quo alicujus honos, ac nomen, violatur. Concilium Pisanum I*: *Supposita Concilii à verbis detractoriis, contentiosis, scurrilibus, & malè ædificantibus, caveant.* (*Pag. 155 edit. Parif. an. 1612.)

Dextrarius equus, strenuus, bellóque idoneus; puto, à dexteritate. Usi Hincmarus, Petrus de Vineis, Matthæus Parisius, Beka; cujus hoc in Andrea: *Corruit unà cum dextrario; quem insequentes hostes consequenter occiderunt.* Et in Wilhelmo: *Levitate sui dextrarii semel, & iterum, Hollandiensem transvolavit exercitum.* Usurpat & Turocius lib. II Hist. Hungar. cap. XI, XX, & LIV. Differre à parafredo, indicant hæc verba Radevici, Frisingensis Canonici, de gestis Frederici Ænobarbi lib. I cap. XXVI: *Si extraneus miles pacificè ad castra accesserit, sedens in palefrido sine scuto, & armis; siquis eum læserit, pacis violator judicabitur. Si autem sedens in dextrario, & habens scutum in collo, lanceam in manu, ad castra accesserit; siquis eum læserit, pacem non violavit.*

Dextrocheria, pro δεξιοχέρια, vox ex Latino *dexter*, & Græco χείρ, apud Capitolinum in Maximino majore, iterúmque in minore; Trebellium,

bellium in xxx Tyrannis; ac, ut distinctiùs dicam, in Quieto. Est & Luciferi Caralitani de non parcendo delinquentibus, ad Constantium: *Debemus vereri regni tui diadema, inaurem etiam, & dextrocheria.* B. Ambrosius in vita S. Agnetis, ad Virgines sacras: *Ornavit inæstimabili dextrocherio dextram meam, & collum meum cinxit lapidibus pretiosis.* Latini posteriores dixere etiam *brachialia*: quod est apud Isidorum in Glossis. Est tamen aliquid discriminis: quia *brachiale* latiùs patet. Nam *brachiale* etiam fuerit, si sinistrâ gestetur manu. Ut illud, de quo Livius lib. I: *Vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo, gemmatosque magnâ specie annulos, habuerunt.*

CAP. IX.

De cœptis à D, sequente tertiâ vocali. Uti sunt, Diaconalis, *pro diaconicus.* Diagrapha, *pro publicanorum actis.* Diasostes, *socius, ac dux itineris.* Diatus, *diurnâ luce illustratus.* Digeries, *digestio.* Digladiabile, *cujus ergo gladiis rem geri operæ sit.* Dilatatus, *pro multùm distanti.* Diœcesanus, *pro eo, quod totius est diœceseos: deque triplici episcoporum genere.* Directaneus, *pro eo, qui vitâ dirigitur monasticâ.* Discapia, *aquæ spatium terras dividens.* Disciplinatus, *disciplinæ bonæ conveniens. Unde* disciplinatè, indisciplinatus, indisciplinatio. Disconfitura, *diffidentia.* Discordantia, *discrepantia.* Disparilitas, *varietas.* Displacentia, *pro displicentia.* Divellio, *pro divulsio.* Divinator, *pro divinante.* Divisibile, *dividuum.* Diurnale, *pro diurnum; ut* nocturnale, *pro nocturnum.*

DIaconalis, διακονικός. Græcumque hoc legas Concilii Laodicensis can. XXI. Et, in re alia, usi Plato atque Aristophanes. Latinum istoc apud Heloissam est epist. IV ad Abelardum, & Concilii Pisani I sess. XXII.

Diagrapha, pro διαγραφαῖς, hoc est, scripturâ, sive publicanorum actis & perscriptionibus. Abbo Floriacensis in Vitiliano Papa: *Afflictiones populo Calabriæ, Siciliæ, Africæ, Sardiniæ, vel per diagrapha, seu capita, atque nauticationes, imposuit.* Hinc publicanus ipse διαγραφιάριος, teste Hesychio.

Diasostes, qui peregrinos ducit, ac *custos* solet vocari; ex barbaro-Græco διασώστης, quod à Græco διασώζειν: id notat, quempiam ad aliquem,

quem, sive in locum reducere salvum, atque incolumem. In Legatione Luitprandi ad Imperatorem Constantinopolitanum †: *Sic turbatus, diasostæ, id est, ductori meo, quinquaginta aureorum res pretio dedi.* Et postea *: *Cum diasoste meo lintre egressus.* Et mox: *Diasostes meus me deserens, duabus parvis impositum navibus, duobus me mandatoribus, qui Hydruntem me per mare conducerent, commendavit.* Post multa †: *Michaël vocatus est diasostes meus.* Nempe sic locutus Luitprandus, uti in itinere loqui audierat Græcum vulgus.

† Pag. 113 edit. Ingolstadiensis anni 1600.
* Pag. 118
† Pag. 125

Diatus, pro diurnâ illustratus luce. Ivo Carnotensis in Chronico Mso nobilissimi Guilh. Noomsii: *Si casu turbentur, sole renascente diati divinitus reparantur.*

Digeries, pro digestio, à *digero*; ut à *congero, congeries.* Gloss. Msæ: *Digeries*, Διάταξις.

Digladiabile, cujus gratiâ gladiis pugnare, vitamque periculo exponere, sint parati. Wilhelmus Malmesburiensis in Vita S. Wulstani, episcopi Wigorniensis *: *Plura de pace dixerat; quo commoti nonnulli, qui digladiabili diffidebant odio, offensas utrimque donavere.*

Dilatatus, pro longè latéque diffusus, apud scriptorem veterem Latinum vitæ Apollonii Tyanei.

* Habes etiam in Vitis SS. ad 19 Ian. apud Bollandum pag. 243.

Diœcesanus, ad diœcesin pertinens. Ivo Carnotensis epist. CCXIII: *Quod verò communis vita in omnibus Ecclesiis penè defecit, tam civilibus, quàm diœcesanis; non auctoritati, sed desuetudini, & defectui, adscribendum est.* Sic *diœcesanum episcopum* dixere. Nempe alii erant τῆς πόλεως sive civitatis episcopi; qui ἴδιοι, sive *proprii*, dicti: alii τῆς ἐπαρχίας, sive *provinciæ*; qui μητροπολῖται vocabantur: alii τῆς διοικήσεως, sive *provinciarum*; qui ἔξαρχοι, vel etiam *patriarchæ*, vel *primates*. Sic videas distingui in Concilio Chalcedonensi, canone eo, qui in Codice Canonum Universæ Ecclesiæ, à Justiniani Novellis legum vim sortitis, numero est CXXXI, atque inscribitur, περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, h. e. de confirmatione canonum totius Ecclesiæ.

Directaneus, quo dirigitur vita monastica. Regula S. Cæsariæ cap. XI, sect. LXIX: *Imprimis dicite directaneum parvulum, Confitemini, cum Antiphona, Cantemus Domino.* Et mox: *In exteriore oratorio procedendum est; & dicendus est directaneus parvulus. Post hoc canticum, Cantemus Domino &c.*

Discapia, locus, ubi intercapedo inter terras, sive ubi aquis terræ separantur. Legas in Chronico Cameracensi lib. I. cap LII, literis de donatione Condrensis pagi. Vide autem, quæ istic Colvenerius

annotavit. Existimat verò, pro *uva, discapia*, esse junctim, *uvadiscapia*, ex Atrebatensi, & S. Gisleni codice, legendum: atque id poni pro *uvida*, h. e. humida, *discapia*, sive intercapedo, vel intervallum: ut palus significetur, sive, quod Gallis ac Teutonibus, dicitur maerastch.

Disciplinatus, moribus bonis, disciplinæ beneficio, præditus. Sic Fulbertus sermone contra Judæos: *Bene diciplinata regimina Pontificum*. Cæsarius lib. 1 Miracul. cap. 111: *Corpore virgo, juvenis disciplinatus*. Hinc *disciplinatè*. Baldericus in Chronico Cameracensi lib. 11 cap. XXXVII: *Vt disciplinatiùs errata corrigeret, & emendatiùs viveret*. Legas & *indisciplinatus*. Euagrius presbyter, B. Hieronymi æqualis, in tralatione vitæ S. Antonii ab Athanasio scriptæ †: *Pessimorum* (spirituum) *vultus truces, sonitus horridi, sordidi cogitatus, plausus motusque indisciplinatorum adolescentum, vel latronum*. Idem *indisciplinatio* postea usurpat *: *Nihil defuit visionis veritati, ut monstravit effectus, quod calcitrantium mulorum indisciplinatio Arrianorum esset impietas*. De verbo *Disciplinare* inferiùs dicemus.

† Pag. 45. a. edit. Rosweidiana.
* Pag. 57. a.

Disconfitura, pro diffidentia; ut Angli discomfite. Matthæus Paris. in an. CIↃCCXXX: *In disconfitura, quæ erat in mari, prisones multos nobiles ab nautis regis, qui eos justè ceperant, sibi cepit, & retinuit spoliandos*. A *confisus* esset *confisura*; ut à *mercatus, mercatura*; ab *usus, usura*. Inde *disconfisura*. Sed S in T abit; ut variis in gentibus crebrum.

Discordantia non dixero; sed *discrepantia*. Apud Tertullianum de Testimonio Animæ etiam est *disconvenientia*.

Disparilitas, pro varietas, non videtur bonæ notæ. Rectum tamen *disparilis*; pro quo & *disperilis*, in Glossis; ubi ἄζυξ exponitur.

Displacentia est apud Joannem Thuvrocz in Hist. Hungar. Malim *displicentia*, cum Seneca de Tranquillitate Vitæ.

Divellio est in Gloss. exponitúrque πόλεμος, ἀρπαγή. Fortasse *duellio* sit rebellio. Sed non memini legere, nisi apud juniores; ut Guiberti Histor. Sacræ lib. V; *indesinente duellione*. A *divello* autem non *divellio* fit; sed *divulsio*. Sed ne hoc quidem apud alios reperio, quàm posteriorum seculorum scriptores. Uti Eulogium Cordubens. lib. III cap. IV: *Divulsionum insurgentia bella*.

Divinator, pro *divinus*: ut illo Martialis lib. III epig. LXXI:

Non sum divinus; sed scio, quid facias.

Dixeris & *divinans, vates, ariolus, conjector, aruspex, augur*.

Divisibile, quod dividi potest; vel dividuum. Scio, *dividuum* poni à veteribus pro eo, quod divisum. Sed enim nihil impedit, quo minùs

nùs de eo uſurpes, quod poteſt dividi. Nam Ciceroni,& aliis, *individuum*, quod nequit dividi; ut atomi.

Diurnale, quod antiquis diurnum; *nocturnale*, quod iis nocturnum. Kapitularium Karoli M. & Ludovici Pii lib. VI cap. CLXVIII: *Vt ſacerdotes ſigna tangant horis canonicis, & illorum officium agant, ſive diurnale, ſive nocturnale.*

CAP. X.

De barbaris Latinæ, Græcæve originis, ubi litera princeps D; *quam* O, R, *vel* V, *conſequuntur. Cujuſmodi* Doarium, dovarium, dodarium, dotarium, dotalitium, *pro antipherna.* Doctrinatus, *pro edoctus.* Doga, *pro* δοχῇ, *ſive dolio: ac videri* dogam *aliud, quàm* buttim. Dogus *verò eſt aſſer vaſis.* Dolentia, *pro dolor: ubi & de* variantia, retinentia, repetentia, *vocibus Lucretianis.* Dolorificus, *qui affert dolorem.* Doloroſus, *mœſtus.* Doma, *domus.* Domeſticatus, *de nobili officio Palatino.* Domicellus, *pro juniori domino*; domicella, *pro domina filia.* Dominædius, *dominus ædium.* Dominicalis, *quo ſumitur corpus dominicum.* Dominicalis, dominicata, *vel* indominicata *terra, quæ alteri elocatur à domino loci; potiſſimùm ſi ab Imperatore. Item* dominicatus, *vel* dominicatura, *pro dominio loci alteri elocati.* Domnus, *pro dominus.* Dormitorium, *ubi monachi dormiunt.* Dorſale, *vel* doſſale, *pro pallio, vel aulæo.* Draconarii, *ſignum draconis in militia geſtantes.* Drilopotæ, *vitreo bibentes Priapo.* Dromundus, *ingentis navigii genus.* Dubietas, *pro ambiguitas.* Ducatus, & ducatio, *ductus: ut* ducator, *dux, ſive ductor.* Duciculus, *circulus, quem vietores vaſorum aſſeribus circumducunt.* Duciſſa, *heroina Ducis titulo gaudens.*

D*Oarium*, vel *douarium*; item *dodarium*, *dotarium*, vel *dotalitium*; etſi à dote dicantur; multum tamen ab ea differunt; cùm hæc ſignet φερνὴν, quam accipit ſponſus; priora illa ἀντιφέρνην, quæ ſponſæ à ſponſo datur. *Dodarium* habes apud Rogerium de Houeden Annalium Tom. II. *Dotalitium* eſt apud Sigebertum in Chronicis ad annum CIƆCLXXVIII, ubi de Guilhelmo, rege Siciliæ. Et de duobus iſtis,& de cæteris, pluribus firmarem auctoribus; niſi abunde id factum ſcirem à nobiliſſimo Spelmanno.

Doctrinatus, pro edoctus, doctrinâ imbutus. Baldericus in Chronico Cameracensi lib. II cap. XXXVI: *Hæc virgo, à Beato Autberto doctrinata, velamen piæ religionis accepit.*

Doga est apud Trebellium Pollionem in Divo Aureliano: *Facta erat ratio dogæ, cuparum, navium, & operum.* Quam lectionem Adrianus Turnebus, antea à se improbatam, (quando pro *doga* legeret *doliorum*) postea comprobavit lib. XVIII Adversar. cap. XIX. Favent Glossæ, in quibus est; *Doga*, βύτης: (βύτις scribendum:) *Dogarius* βυτοποιός. Sed non examussim vocabula hæc assecutus glossographus. Est quidem tam *doga*, quàm *buttis*, majoris vasis genus: sed si βυτίς, *cupa*, βυτίον *cupella*; ut itidem in Glossis legas: sanè aliud fuerit *doga*, quàm *buttis*. Siquidem aliter *cupa*, quàm *buttis*, describitur ab Herone: de quo discrimine, vide, quæ ad Capitolinum Casaubonus annotavit. Atque idem Casaubonus, notis ad Vopiscum, suspicatur, *doga* esse ab Hebræo דוגה, quod navis genus. Scio, sæpe eandem vocem & poculi, & navigii, habuisse significationem, propter similitudinem. Sed non video, cur in hac voce idem factum credamus. Quare alterum potiùs etymon amplector, ut sit à δοχὴ, χ in G converso; quomodo à χάριτες *grates*, à χαλβάνη *galbana*, à λείχω *lingo*, à χύμα *gutta*, & similia. Δοχὴ verò *receptaculum*. Hesychius: Εὔριπος, δοχαὶ ὑδάτων*. Nempe ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι. Unde similiter δοχεῖον, imò & δοχός. Idem Hesychius: Δοχοί, δοχεῖα, λυτῆρες. Quod si *dogus* etiam, ut *doga*, dixere; sicut *doga* à δοχὴ, sic *dogus* fuerit à δοχός. Cæterùm in allato Pollionis loco Cuiacius malebat, deletâ distinctione, legere: *Facta erat ratio dogæ navium, & cuparum.* Ut *dogæ* sit δοχῆς, *capacitatis, sive mensuræ*. Sed nunquam Latini sic *dogæ* voce usi videntur.

* Euripos, receptacula aquarum.

Dogus aliud ac *doga*. Siquidem *doga*, vas ipsum; ut proximè vidimus: *dogus* verò asser vasis. Nam vas compingitur ex multis dogis sive asseribus. Ac videtur *dogus* dici quasi δοχός, *receptaculum*, ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι, recipere, continere; quia vasorum asseres liquorem recipiant, ac contineant. Nisi *dogus* à Germanico & Belgico duygen: ut in illo, De ton is in duygen .i. *Vas in dogos est dissolutum*. Acta de miraculis S. Mariæ de Ripuario †, cap. V, §. XXV: *Posuerunt caput ejus in tinam: cùm vellent aquam immittere, dissoluta est à circulis, & dogis, quasi concisa esset securibus: ita sigillatim diminuta est, ut nec esset, quod foco posset aptari.* Ubi *tinam* vocat, quod aliter dicunt *tunnam* vel *tonnam*: qua de voce actum superioris libri cap. XVIII. Hujus tinæ circulos dicit dissolutos, qui aliter *duciculi*, Belgis hoepen, reepen: dissolutos item dogos,

† In Vitis apud Bollandum, ad 28 Ian. pag. 821.

gos; hoc eſt, aſſeres; ut ſententia ſit, vas aſſulatim confractum.

Dolentia, pro dolor: etſi aliquid ſit, quòd nec Cicero *indolentia* refugerit in ſecundo de Finibus. Et cur deterius ſit, quàm *variantia*, pro varietate, apud Lucretium lib. I? vel apud eundem lib. III, *retinentia*, pro memoria, vel recordatio? quæ poëta eò juſtiùs refûgit, quòd ea metrum non admitteret: vel *repetentia*, eidem libro eodem, pro *recordatione?* quod nec ipſum recipit metrum. Interim ſemel, iterumque, Arnobio uſurpatum.

Dolorificus agnoſcit Calepinus: ſed Cicero, & veterum alii, pro eo dicunt *faciens*, vel *efficiens dolorem*, vel *dolorem inducens*.

Doloroſus pro *mœſtus*, *lugubris*, in notiſſimo Romanæ Eccleſiæ cantico. Item Henrico de Haſſia in Speculo Amor.* & Petro de Vineis lib. IV epiſt. XVI. * *Pag. 7.*

Doma Græcum quidem eſt, δῶμα, ut barbarum dici nequeat; ſed non donatum civitate; ut *domatus*, *domate*, *domatum*, *domatibus*, vix meliora ſint barbaris. Hanc vocem nec in Carmine refûgit Abbo de obſidione Lutetiæ lib. I: imò ſemel, iterumque, uſus. Quin habes etiam apud ſcriptorem vitæ S. Gudulæ, & S. Bathildis, Reginæ Franciçæ cap. I, nec non S. Mevverci; item in vita S. Henrici Imp. cap. VI, & S. Othonis lib. I cap. XXII. Sed nunc pro *domo*; nunc pro *terrâ*, vel *ditione*, videas uſurpari. Quomodo Maro Latinam *domûs* vocem VIII Æn. *Qui genus? unde domo?* ubi Servius, *de quâ civitate?*

Domanium quid, ſcire ſi aves, vide ſuperiùs *demanium*.

Domeſticatus, pro dignitate ejus, qui *domeſticus* dicebatur. De quo agam in nominibus ſignificatione falſâ uſurpatis.

Domicellus ὑποκοριστικῶς ex *dominus*; *domicella* ex *domina*. Utrumque eſt apud S. Ludgerum de S. Suiberto; item apud Bekam, prius in vita Johannis, epiſc. XXXIX; alterum in vita Godeboldi, epiſc. XXIV. Sed & *domicellus* uſurpat Rogerus de Houeden Annal. Tom. II; *Domicella* eſt apud Cæſarium lib. VI. Miracul. cap. V. Nempe a *dominus*, *dominicus*, inde *dominiculus*, hinc *dominicellus*: & à *domina*, *dominica*, hinc *dominicula*, unde *domicella*: ferè ut à *ciſta*, *ciſtula*, inde *ciſtella*: à quo & *ciſtellula*. Item ut ab *unus*, *unulus*, *ullus*; à *benus*, (unde *bene*) *benulus*, bellus; à *vinum*, *vinulum*, *villum*; & ſimilia. Ad formam *domicelli*, & *domicellæ*, Belgis itidem jonker ex jonc-heer; juſſer ex jonc-vrou.

Dominædius, pro dominus ædium. Sic Paulinus S. Felicem vocat epiſt. IX ad Severum: *De mea ſollemni ad dominædium meum cantilena.* Similiter epiſt. XII ad eundem, & epiſt. XXVIII ad Victricium. Iiſque

que ex locis colligit doctissimus Bollandus*, decipi Ambrosium Leonem lib. I I de Nola cap. XI; ubi censet, templum Paullini dicatum Dominædio; perque eum, Deum ipsum intelligi.

* Notis in vitam S. Felicis, quæ est in vitis S S. ad 14 Ian.

Dominicalis, linteum, quo, in Eucharistiæ sacramento, corpus Domini acciperetur. Concilium Antisiodorense can. XL I I: *Unaquaque mulier, quando communicat, Dominicalem suum habeat. Quod si qua non habuerit, usque in alium diem Dominicum non communicet.* Sic, uti interpretabamur, intellexere etiam Baronius ad an. IↃXC, Severinus Binius Notis in hoc Concilium, Cornelius à Lapide in I Timoth. I I. V I I I. Ac planè hanc sententiam firmant verba illa Augustini, sive alicujus junioris, serm. CL I I de Tempore: *Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus: & omnes mulieres exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant.*

Dominicalis, & *dominicata*, vel *indominicata* terra dicitur, quæ aliter *dominica* vocatur; h. e. cujus proprietas est penes alium, à quo, ut domino loci, alteri ad certum temporis spatium elocatur. Quemadmodum verò *dominus*, sive *domnus*, κατ' ἐξοχὴν dicitur de Imperatore, vel Rege; ita & singulari ratione vox ea agris aptatur imperatoriis, vel regiis. Dominicatæ terræ, præter alios, meminere Leges Longobandicæ lib. I I Tit. L I leg. XV; Capitularia Karoli M. lib. V cap. CXLV I I; Hincmarus epist. I, ubi est: *Annonam de dominicatis terris collectam.* Sed & substantivè pro eo *dominicatus* dicitur, & *indominicatus*. Carolus Calvus tit. XXX I I, qui est, Apud Tusiacum, cap. I I I: *Proprietas illorum in nostrum indominicatum recipiatur, donec ipsi per fidejussores in nostram præsentiam veniant.* Pro quo postea capitulo V ait: *In nostrum dominicatum recipiantur.* Ac utroque alios etiam uti, ostendit ad hunc titulum Sirmondus. Uti & illud, pro *dominicatus*, etiam *dominicatura* dici. Quomodo in præcepto Ludovici junioris de Abbatia in Calvo monte, *Quam & ipse, & antecessores, longo tempore in dominicatura habuerant.*

Domnus, pro *dominus*, crebrum ævo sequiori; de quo, inter alios, Onuphius in explicatione† vocum Ecclesiast. & Barthius lib. XX I X Advers. cap. X IX.

† Platina subjungitur edit. Colon. an. 1610.

Dormitorium, cœnobii locus, ubi monachi dormiunt. Concilium Aquisgranense an. IↃCCCXV I: *Nisi in dormitorio cum cæteris, absque caussa inevitabili, dormire præsumserit.* Similiter Leo Marsicanus in Casinensi Chronico, idque sæpius; Cæsarius lib. I. Miracul. cap. XL I I I, & lib. I I I cap. X I I I; ac Matthæus Parisius in vita Joannis, abbatis XX I S. Albani.

Dorsale,

Dorsale, vel *dossale*, quid sit, ostendit Leo Marsicanus lib. III Chronici Casinensis cap. XXX: ubi enumerans, quæ Imperatrix Agnes monasterio Casinensi donâsset, inter alia memorat, *Pallium magnum cum elephantis, quod dossale cognominant.* Habes & in vita S. Mevverci. Pro aulæo, suspenso à tergo, usurpat Mathæus Parisius in vita Richardi, XV abbatis S. Albani: *Dossale unum, sive tapetium, in quo passio S. Albani figuratur.* Et in vita Gaufridi, abbatis XVI: *Dedit quoque dossale magnum, in quo intexitur inventio S. Albani, cujus campus est aerius.* Pallio ex eo istoc nomen, quia dorsum contegat; aulæo autem, quoniam mensæ assidentibus sit à dorso.

Draconarii vocabantur à militari signo, effigie draconis. Vegetius lib. II cap. VII: *Signiferi, qui signa portant; quos nunc draconarios vocant.* Atque idem dracones in signis militaribus reponit lib. I cap. XIII. *Dracones etiam per singulas cohortes à draconariis feruntur ad prælium.* Figuram describit Ammianus lib. XVI. Non fuisse in velo pictos, vel acu textos, sed solida corpora; Justus Lipsius ostendit lib. IV de militia Romana dial. V. Meminit draconariorum etiam Leo Marsicanus Chronici Casinensis lib. IV cap. XXX: *Leoniferos, lupiferos, draconarios.*

Drilopotæ, bibentes è vase, quod penem referat. Vetus scholiastes ad illud Juvenalis sat. II. vers. XCV:

——Vitreo bibit ille Priapo.

In vitreum penem, quos appellant drillopotæ. Sed *drilopotæ*, vel accusandi casu *drilopotas*, rescribendum; à πότης, *potor*, & δρίλος, quod propriè notat *lumbricum*; sed κατὰ μεταφορὰν pro pene sumitur. Ac Belgæ vocem habent, quæ non abludat, ut hinc facta videatur. Adscribere eam hic loci, ut puto, nihil attinet: nempe, ut Tullius de se in erudita illa epistola Pœto scribit, † *Amo verecundiam.* † *Lib. 9 epist. 22.*

Dromundus, navis ingens. Matthæus Paris. in Henrico I an. CIↃCXCI: *Apparuit ei navis quadam permaxima, quam dromundum appellant.* Antea etiam in Richardo II dixerat, anno CIↃCLXXXV: *Venerunt postea galeiæ infinitæ Saracenorum apud Vlyxebonam, ducentes dromundum; in quo talis erat machina, quod per ipsam Saraceni poterant ire, & redire, ultra muros civitatis armati. Sed, Deo disponente, quidam in aqua se dromundo supposuit, &, eo perforato, submersit.* Est *dromundus* è Gallico *dromant*: hoc à δρόμος, *cursus*. Vide *Dromo* in alienâ significatione usurpatis.

Dubietas, pro ambiguitas, vel rei incertum, legas in Concilio Pisano*.

Pag. 164 sano. Item apud Incertum de Genealogia regum Daniæ †: *Exclusit extrema necessitatis dubietatem, & ultima confessionis, & pœnitentiæ.*
†Pag. 215 edit. Soranæ.

Ducatus, pro ductus, sive deductio. Petrus Chrysologus Homiliâ de Magis: *Gaudent in terra, se ad Deum, ducatu unici sideris, pervenisse.* Sueno in Historiæ Danicæ Compendio, quem, historicorum Daniæ antiquissimum, primus doctissimus amicus noster Stephanus Stephanius divulgavit: *Ad tumulum itaque ducatum postulavit, in quo priùs mucronem experientissimum occultaverat.* Hoc est, deduci se ad tumulum petiit. Legas & pro imperio, sive publica administratione. Quomodo loquitur non Spartianus modò in Pescennio Nigro; vel Commodus Cæsar, cujus in ea vita referuntur verba: sed etiam Curtius, & Suetonius: at prior his, ut arbitror nemo. Apud Tertullianum etiam *ducator*, pro *ductor*: item *ducatio*, lib. de Corona militis. Utramque significationem agnoscunt Philoxeni Glossæ: *Ducatores*, ἀγοὶ, ἡγεμόνες. *Ducatus*, ἡγεμονία. *Ducator*, ἀγὸς, στρατηγὸς. *Ducatus latronum*, ἀρχὴ λῃστείας.

Duciculus videtur esse orbis, sive circulus ligneus, qui circumducitur dolio: unde & nomen. Monachus Benignianus * in vita S. Urbani, episcopi Lingonensis, cap. 1. §. IV: *Illico boves disiunxerunt, ligamina vasorum gladiis præsciderunt, duciculos abstraxerunt.* Vide *Dogus*.
* In Vitis SS. 23 Ian. apud Bolland.

Ducissa, pro domina Duce, est apud Rogerum de Houeden Annal. Tom. II †: *Mathildis, ducissa Saxoniæ.* Sed de istoc abunde dictûm lib. I cap. XVI.
†Pag. 654

CAP. XI.

De cœptis ab secunda vocali. Qualia sunt ista. Eboratus, *pro eburneus.* Echoicus *versus, in quo soni fit repercussio.* Eclipsatus, *pro deficiens.* Edulitas, *tum pro fame ex edulium caritate, tum pro copia eorundem.* Effectivus, *pro idoneo ad efficiendum.* Electreus, *pro electrinus.* Electuarium, *pro* ἔκλειγμα, *sive illinctus.* Elephantiosus, ἐλεφαντιῶν *sive elephantiæ obnoxius.* Elogicus, *elogium continens.* Embrimium, *lectulus somni capiendi caussâ.* Emenda, *mulcta, quâ satisfit actori.* Ementum, *excogitatio.* Emigranea, *pro hemicrania.* Emunitas, *pro immunitas.* Engaria, *necessitas, quâ quis ad parendum compellitur.* Epistolarium, *codex epistolarum, quæ in Ecclesia leguntur.* Equantia, *grex equarum.* Equitatura, *nunc pro equitibus, nunc pro equitatione, acceptum.*

acceptum. Erratus, *pro error*. Eremita, *pro seorsum degente in locis desertis*. Escambium, *pro permutatione*. Esophorium, *vestis interior*. Evacuatorium, *quo quis fatetur sibi satisfactum*. Evidentale, *quo quid evidens fit*. Exagellum, *pro trutina: deque* exagio, *&* agina. Exenium, *pro dono hospitali*. Exoccupatus, *qui se occupationibus exoneravit*. Exordinatum, *ubi ab ordine recessum*. Expalmatus, *cui colaphus impactus*. Experimentatum, *experientiâ compertum*. Expositor, *pecunias pro altero expendens*. Expudoratus, *impudens*. Extales, *exta*. Exterminium, *extra terræ limites ejectio*. Exulaticius, *pro ejecto in exilium*.

NUnc videndum de iis, quibus initium est à vocalium secundâ.

Eboratus pro *eburneus*, *eburnus*, vel *eboreus*. Sidonius Apoll. lib. VIII epist. VIII: *Licet tu deductum nomen à trabeis, atque eboratas curules, & gestatorias bracteatas, & fastos recolas purpurissatos.* Et ejusdem libri epist. XII: *Hic tessera frequens eboratis resultatura pyrgorum gradibus.*

Echoicus versus ab *Echo* dicitur, propter soni repetitionem: ut ex Servii Centimetro cognoscitur. Ac sic etiam legit Sirmondus apud Sidonium lib. VIII epist. XI: *Faciebat siquidem versus oppidò exactos, tam pedum mirâ, quàm figurarum varietate; hendecasyllabos lubricos, & cothurnatos; elegos verò nunc echoicos, nunc recurrentes, nunc per anadiplosin fine principiisque connexos.* In nonnullis codd. est *schoicos*. Sed propiùs abit *eschoicos*: quod in MSS. suis reperit Savaro.

Eclipsatus barbarum, pro cessante, & quasi deliquium patiente: ut *Eclipsati juris qualitas*, apud Petrum de Vineis lib. III epist. XLV.

Edulitas, fames ex annonæ caritate. Petrus Blesensis epist. XCI: *Unum noveris, quòd mortes omnium requiret à te districtissimus judex; quia omnium factus es reus, quorum vitam annonæ beneficio redimere potuisti. Certè jam albescunt regiones ad messem; nec adhuc in hac edulitatis clade unum pauperem refecisti.* Item epist. CXLI: *In argumentum adventus illius filii perditionis generaliter mundus in maligno positus est, desævit morbus pestilens, & edulitas invalescit.* Utitur & hac voce Lampridius in Alexandro Severo: sed ei de edulium copia, & carnis annona, sermo est.

Effectivus dicit vulgus philosophorum, pro efficiendi vim habens.

Electreus, pro *electrinus*, nesciunt boni scriptores. Apud Lampridium reperias in Alexandro Severo. Nisi is *electros* scripserit: quod

censet Salmasius. Nempe qua formâ vasa *aurochalca* dixere, pro *aurochalcina*.

Electuarium legas Constitutionum Sicularum lib. III Tit. XXXIV Leg. IV: *Electuaria, & sirupi, & aliæ medicinæ, legaliter fiant; ut sic factæ vendantur.* Similiter Godefridus Abbas lib. IV epist. XXIX. Item Cæsarius lib. VII Mirac. cap. I: *Apud ipsum electuaria sunt confortativa, unguenta sanativa.* Item ejusce libri cap. XLVIII: *Tu de meo electuario non indiges, quia medicus es.* Græci vocant ἔκλειγμα, ἀπὸ τοῦ ἐκλείχειν, quod est *delingendo evacuare.* Ut ad verbum *illinctum* possis dicere. Sic usus ἐκλείγματος voce Paulus Ægineta lib. IV cap. LVII. Imò & Plinius similiter *ecligma* vocat lib. XX cap. XXII. Dicunt & Græci ἐκλεικτὸν, ut Dioscorides lib. II cap. CXXV. Atque inde primò *electarium* formarunt: pro quo postea barbarè *electuarium* dixere. Ut fallatur Joannes Ludovicus de La Cerda in Adversariis Sacris cap. LVIII: cum censet, sic dici quasi *meditamentum electum.* Nec enim est Græcè ἐκλεκτὸν, sed ἐκλεικτὸν, ab ἐκλείχω, ut diximus.

Elephantiosus, pro elephantiasi laborans. Sic ille, qui transtulit paradisum Heraclidis cap. VI de Macario: *Ergo illic exulceratus est totus, est totus quibusdam tuberibus per omnia ejus membra turgentibus: ut unus crederetur ex illis esse, qui elephantiosi vocantur.* Græci dicunt ἐλεφαντιῶντας. Morbus ipse *elephantiasis*, vel etiam *elephas*; imò & Celso, *elephantia*.

Elogicus, ab elogium. Aldhelmus lib. de Virginitate cap. XIII: *Ex ipsius elogica scriptione conjecturam capesso.*

Embrimium, vel *embrymium*, quid sit, clarè nos docet Cassianus Collat. I cap. XXIII, sive ultimo: *His itaque beatus Moses, collationi nostræ dans finem, adhuc nos avidos, ac de suo ore pendentes, degustare somnum paullisper hortatus est; iisdem ipsis, quibus insidebamus, psiathiis admonens incubare; embrimiis pariter capiti nostro, cervicalium vice, suppositis; quæ crassioribus papyris in longos gracilesque fasciculos coaptatis, sesquipedali intervallo molliter nexa, nunc quidem humillimum sedile, ad scabelli vicem, fratribus in synaxi considentibus præstant; nunc verò, subjecta cervicibus dormientium, præbent capiti non nimiè durum, sed tractabile, aptumque fulmentum. Ad quos monachorum usus hæc iccirco vel maximè opportuna habentur, & congrua; quòd non solùm sint aliquatenus mollia, parvoque & opere præparentur, & pretio; (utpote passim papyro per ripas Nili fluminis emergente, quam cuique, volenti in usum adsumere, nemo prohibeat desecare:) sed etiam quòd ad removendum, seu, cùm necesse fuerit, admovendum, habilis*

materia

materiæ, levisque naturæ sint. Ac agnoscit Petrus Ciacconius in glossariolo ad Cassianum editionis Romanæ, non alibi se hanc vocem legisse, præterquam allato Cassiani loco, & apud Simeonem Metaphrastem in vita S. Euthymii Magni, abbatis: cujus verba libro hujusce cap. IV, in *Centonium*, adduximus. Josephus Scaliger Elenchi cap. XXV fatetur, se originem vocis nescire. Martinius in Etymologico suspicatur, si origine Scythicum, vel Celticum, sit; esse à brem, quod Teutonicâ linguâ notat genistam: ut sic dicatur, quia genistâ, sparto, ac similibus, plumarum, vel tomenti loco, farciretur. Sed magis placet Casauboni sententia Exercit. I ad Apparatum Annalium Baronianorum; ubi, quia embrimiis indormirent, censet, ἐμβρίμια dici παρὰ τὸ βρίζειν, quod dormire, ac levem capere somnum, notat; nempe quasi μετὰ τὴν βορὰν ἵζειν, *post sumtum cibum residere.* Unde & *Brizo*, somni, vel insomniorum Dea, teste Athenæo, lib. VIII. Unde Βριζομάντις apud Hesychium. Vel hoc verum est, vel vocabulum fuerit origine Ægyptium; quando Ægyptii eo monachi utebantur.

Emendam dixere ex Gallico *amande*, & *emende*; uti hoc à Latino *emendatio*. Eo solo differt à mulcta, quòd hæc judici, illa actori detur. Speculum Saxonicum lib. I artic. LIII: *Et in aliis omnibus, quandocunque pars adversa emendam, id est, satisfactionem, acquisiverit; super emendante judex etiam mulctam obtinebit.* Item lib. III Artic. LIII. *Judex in suo judicio mulctam habet, & non emendam; eò quòd judex agere non potest, & judicare: nemini verò emendatur, nisi actori. Ideoque illustribus emendam non competere, injustè ab aliquibus vulgatum est.* Matthæus Paris. in Histor. *Nos ab eâ capiemus emendam.* Ac in Vitis: *Regi quales emendas faceret.* Imò & Innocentii III est epist. VIII, quæ ad Archiepiscopum Senonensem: *Ob reverentiam nostram condonare paratus erat emendam.* Sed & legas in stilo Antiq. Parlam. cap. XVIII, & Caroli VII Gall. Reg. III edicto *. *Emendatio* etiam, & *emendare*, hac significatione in Saxonicis, & Longobardicis Legibus, reperias. *Pag. 161

Ementum in Isidori glossis exponitur excogitatio. Nempe ut à *comminiscor, commentum*; sic ab *eminiscor* fuerit *ementum*. Sed neutrum legere alibi commemini. Fortasse *rementum* à *reminiscor* scripserat auctor: cujus vitiosâ lectione deceptus fuerit Isidorus.

Emigranea corruptè pro hemicrania, ἡμικρανία. Michael Scotus Physiognom. cap. II: *Contingit dolor capitis, qui dicitur soda, sive emigranea.* Similiter complures alii iis temporibus, Græcæ linguæ inscitiâ. Ἑτεροκρανίαν vocat Aretæus cap. II, scriptor admodum vetustus:

 ut

ut indicat, Jonismus; qui multò ante Cæsarum tempora in scribendo desierat; uti & Donsmus.

Emunitas regia, pro *immunitas*, apud Marculfum monachum lib. I formularum cap. III. In Concilio etiam Ticinensi videas Episcopos poscere à Ludovico, Italiæ rege, ut *emunitates progenitorum* conservet. Illum verò respondere: *Statuimus, ut Ecclesiæ Dei, per totius regni nostri fundatæ terminos, sub nostræ emunitatis tuitione securæ, cum rebus, & familiis, permaneant.*

Engaria significat coactionem; puta quando quis alteri necessitatem imponit rei exequendæ. Fulbertus Carnotensis epist. XIV: *Nostris hominibus novam engariam induxerit*. Et epist. CX: *Ut honesta sanctorum Patrum sequens vestigia nos hujus pensionis engaria nallatenus obliget.* Nempe corruptum *engaria* ex Græco ἀγγαρεία. Imò *angaria* idem pro eo dixit epist. CL: *Nulli volens imponere citra liberam voluntatem alienæ servitutis angariam.* Ac in Canone Episcopali: *Inter serviles angarias.* Ut fortasse non seculi, sed librarii, sit culpa, *engaria* pro *angaria*, scribentis. Sanè *angariæ* voce usus Ivo Carnotensis epist. XCV. CXXIV, CLXXVI; qui & *angariandi* verbum usurpat epist. LVI, & CXXVI: uti & ante eum, inter cæteros, Paulus Diaconus de Gestis Longobardorum lib. III cap. XVI. Glossæ Philoxeni: *Angaria*, ἐξεργασία, ἀγγαρεία. In Glossis etiam Isidori legas: *Angarianus, qui agrum locat, ut angariam accipiat. Angariarius* habes in Constitutione Neapolit. lib. II, tit. XXXII, & lib. III tit. X. Vide & quæ de *angariis* dicta lib. I cap. V; ubi de *parasanga.*

Epistolarium, liber epistolarum, quæ quoque anno in Ecclesia legerentur. Usus Matthæus Parisius in vita Pauli, XIV abbatis S. Albani.

Equaritia quid sit, ostendit Cæsarius lib. VII Mirac. cap. XXXIX: *Venientibus eis in quendam saltum, poledrus equaritiam, id est, gregem equarum, de longè pascere conspexit; qui statim hinniens, atque lasciviens, ex ducentium manibus se excussit, & cursu velocissimo ad equaritiam properavit; quem cùm conversi insequerentur, equaritiâ fugiente magis poledrus ab eis elongabatur.* Est verò *poledrus*, pullus equinus.

Equitatura, pro equis, quibus utimur in itinere, ac transvectione
†Pag. 30. rerum nostrarum. Gotfridus Abbas Vindoc. lib. I epist XVI, Constitut. Neapol. lib. III Tit. XXXVIII leg. IV, Petrus de Vineis lib. V cap. XXXVII: *Magistrum G. cum equitaturis, scuteriis, & rebus suis, sine alicujus pedagii exactione, ire, stare, & ad curiam nostram redire, securè & liberè*

berè permittatis. Usus & voce eâ Matthæus Parisius, an. CIↃCCXXII*: *Fecerunt unam equitaturam erga terram Babylonis : —— & in illa equitatura tres septimanas, vel plus, morati fuerunt.* Sed *equitatura* hic idem ac *equitatio.* *Pag. 313 edit. Lond. Wats.

Erratus, pro *error*, vel *erratum*, apud Anonymum de ritibus vet. Eccles. sive potiùs Alcuinum : *Iejunandum est priùs cum eis pro eorum erratibus. Erratus* in recto singulo; unde *erratibus*, ut *fructibus*. Similiter Ivo Epist. CCLXXXIX, sive, editionis Jureti, postremâ : *Qui etiam, quod nondum erratibus meis adhibui, cogor debere correctionem alienis erroribus.*

Eremita, pro solitario, atque scorsum desertis locis vitam degente. Quales è Christianis primò genuit necessitas fugæ, propter persecutiones gentilium. At si gregatim viverent, vocati *cœnobitæ*: qui primò monasteria sua locis ab urbe remotis, postea etiam in urbibus, habuere. Sed de vocabulis istiusmodi nulli Ecclesiæ scriptori litem movero.

Escambium, pro excambium, hoc est, permutatio, à *cambire*, pro ἀμείβειν. Matthæus Parisius in vita Richardi, abbatis quincti-decimi: *Dedit quoque idem abbas Richardus terram de Meridene in escambio pro terra de Bradvveia.*

Esophorium, vestis interior, εἰσφόριον, vel ἐσφόριον, ab ἔσω, *intus*, & φέρω, *fero, gero*; quia interiùs gestatur. Anastasius Bibliothecarius in vita Joannis Eleemosynarii de Græcâ Leontii Latinè redditâ, cap. VII §. XXXVIII: *Ille putans, quòd egenus esset, expoliavit* † *se esophorium suum, quòd illius melius erat ; rogavitque eum, ut hoc ipse vestiretur.* Ac paullo pòst etiam semel, iterumque, usurpat. Ad cum verò locum Bollandus hæc adducit ex Glossario Camberonensi Mso: *Esophorium, vestis interior, quæ à Martiano* (Capella) *interula appellatur.* Et ante eum similiter Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. CXXV. Verùm ante Capellam etiam *interulam* vocavit Tertullianus libro de Pallio. Plura de hoc vestis genere diximus lib. superiori cap. IV, voce *Camisia.*

† *Alii*, expolivit; *ut de la Cerda, in Adversariis Sacris. Sed omnino placet*, exspoliavit. *Porrò* esophorium suum, *pro* esophorio suo.

Evacuatoria epistola dicitur Marculfo lib. II Form. cap. XXXV, qua quis fatetur sibi satisfactum, sic ut, si postea cautio reperiatur, (quemadmodum ibidem legas) *quoquo tempore ostensa fuerit, nullum sortiatur effectum ; sed VACUA, & inanis, permaneat.* Ex quibus verbis origo vocabuli elucet : uti & illo Augustini de cura pro mortuis: *Ubi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit.*

 Eruditale

Evinditale judicium eſt apud Marculfum Monachum lib. I form. cap. XXXVII. Id Bignonius interpretatur *declaratorium*, quo rex notum & evidens facit, quendam in palatio ſe die dictâ judicio ſtitiſſe; adverſarium verò vadimonium deſeruiſſe. Num igitur *evinditale* corruptum putabimus ex *evidentale?* An potius à *venditando*, aut *vindicando*, origo arceſſenda?

Exagellium, trutina ſive libra, diminutivum videtur ab *exagium*, ἐξάγιον; quod in gloſſis vett. exponitur *penſatio:* uti ἐξαγιάζω, *examino, perpendo*. Ἐξάγιον legas apud Actuarium in aurea antidoto Alexandri, ac medicorum mediæ ætatis alios: item L. fin. C. de ſuar. & ſuſcept. vin. Cuiacium adi, & Martinium in Etymologico. Nec dubium, quin ejuſdem originis ſit *agina:* de quo è Feſto ita Paullus: *Agina eſt, quo inſeritur ſcapus trutinæ. id eſt, in quo foramine trutina ſe vertit. Vnde aginatores dicuntur, qui parvo lucro moventur. Exagium* uſurpat Zeno, ſermone VI ad Neophytos: *Habetis aginam; exagium facite; quemadmodum vultis, ponderate*. At *exagellium* eſt apud Ennodium Ticinenſem epiſcopum, in vita S. Epiphanii, itidem Ticinenſis epiſcopi, præceptoris ſui, cap. XIII. §. LXII: *Omnibus ſacerdotibus, in itinere poſitis, munificus, communis, affabilis, & quaſi exagellium relinquens, ſe ipſo præſtantior*. Ubi *exagellium* per tralationem ſumitur pro exemplo; quod grati animi ergo, doni loco, relinqueret omnibus, à quibus exceptus foret.

Exenium, ſervitium: ut Gloſſæ veteres, & Papias, interpretantur. Baldericus Hiſtoriæ Hieroſolymitanæ lib. III: *Condito corpore, quibus potuerunt aromatibus, imperialibus exeniis illud proſecuti ſunt*. Teſtamentum S. Remigii: *Et incola loci illius, multiplicibus exeniis gravati, obnixè deprecantes, quod Regi debebant, Eccleſiæ meæ ſolvendum me petere compulerunt*. Vulgares libri *xeniis:* ſed in Mſſis eſſe *exeniis*, teſtis Ludovicus de la Cerda in Adverſariis ſacris cap. CXXVII. Num ut ab *occupatus* fecere *exoccupatus*; ita à *xenium*, quod eſt hoſpitale donum, *exenium* procuderunt? Non arbitror. Potiùs dixero, E præmiſſum, more Gallico; ut in *eſcole*, à *ſchola*, & aliis multis: quo de more alibi dictum.

Exoccupatus, ab occupationibus liber. S. Gerardus abbas Sylvæ-majoris, in vita S. Adelardi cap. IV*: *Quandocunque res eum occupabat mundialis, (utpote exigebat, & exigit in talibus œconomia temporalis,) paullo pòſt exoccupatus aderat totus in divinis*. Et cap V: *Quanto curis ſecularibus erat exoccupatior; tanto divinis, & cæleſtibus, ſuſpirabat attentior.*

* *In vitis SS. ad 2 Ian.*

tior. Item Petrus Venerabilis lib. I. epist. XXIV: *Felix, & jam beatitudini æternæ participans, exoccupatorum otium, quibus libera, & absque impedimento, in cœlum via paratur.*

Exordinatum, ubi ordo conturbatus. S. Gerardus abbas Sylvæ-majoris cap. IX. §. XLVI: *Cumque remeasset, ordinabat, siquid ex suis exordinatum fuisset.*

Expalmatus, palmâ manûs percussus, colaphis cæsus. Petrus Blesensis sermone XVIII de Christo: *Vidi eum in horto ligatum, in atrio Pontificis expalmatum, sputis illitum, in prætorio judicis irrisum*, &c. Ac similiter serm. III: *Colaphis expalmatum.* Pro quo & serm. XXIV ait: *Palmatum colaphis.*

Experimentatum, pro eo, quod Latini dicerent experimento cognitum, apud Plinium Valerianum legas.

Expositor, reperio pro eo, *qui expendit pecuniam.* Sed piget talibus insistere.

Expudoratus, homo nullius pudoris, impudens. Isidorus in Gloss. *Expudoratus, impudicus.* Falli puto, qui *expuderatus* scribunt per E; cùm non, uti *pudens*, & *impudens*, à *pudere* sit; sed à *pudore*; unde finxere *pudoratus*, inde *expudoratus*.

Extales, pro extis, apud vulgatum interpretem I, sive III Regum vers. IX. Ac similiter Petrus Blesensis epist. CII: *Hæ sunt muscæ, quæ exterminant suavitatem unguenti; aves, quas abigebat Abraham; mures, qui de terra, id est, affectione terrena, ebulliunt; qui extales, id est, interiora, corrodunt.*

Exterminium, propriè extra terminos ejectio. Gloss. vett. *Exterminium*, ἀφανισμός. Utitur Tertullianus adversus Judæos. Decies-ter habes apud veterem veteris instrumenti interpretem. Cujus exemplo, inter alios, quoque Petrus Blesensis ait epist. LXXXVI: *Ne des animam tuam in exterminium, & in opprobrium famam tuam.*

Exulaticius, ab supino verbi *exulo*; ut à supinis verborum pignero, transfero, commentor, insero, adscribo; pigneraticius, translaticius, commentaticius, insiticius, adscripticius. Glossæ Cyrillo tributæ: Φυγάς, *fugitivus, exulaticius, fugitivosus.*

CAP. XII.

CAP. XII.

Acceditur ad inchoata ab F. Quale fabarius, *pro cantore fabu vesci solito.* Fabiana, *vel* fabana, *cibus è fabis.* Fabulo, *fabulator.* Facella, *fax exigua.* Facialis, *linteum tergendæ faciei: quod Græcis posterioribus similiter* φακιόλιον, *vel* φακιώλιον: *nisi id potiùs capitis est tegumentum, quali utuntur Turcæ.* Facitergium, *&* facitergulum, *sudarium.* Factivus, *efficiendi vi præditus.* Facularii, *faculâ prælucentes.* Faidici, *corruptum ex* fatidici. Falcastæ, *vel potiùs* falcastrum, *ferramentum, referens falcem.* Falconista, *vel* falconarius, *pro accipitrarius, sive potiùs, qui haliaeto accupium exercet.* Falsator, *pro falsarius.* Famen, *pro dicto.* Farile, *ubi far reconditur.* Farsura, *pro fartura.* Fasciolum, *pro fasciola.* Fellicitus, *pro felle suffusus.* Femellarius, *pro mulieroso.* Ferita, *pro ictu.* Fervura, *pro fervor.* Festinantia, *pro festinatio.* Fibramen, *pro radiis, & quasi fibris Solaribus.* Fibulatorium, *amiculum.* Fictitius, *pro commentitius.* Filiaster, *pro privignus, &* filiastra, *pro privigna.* Fiola, *ampulla vitrea liquori conservando.* Firmaculum, *firmamentum, vel etiam fibula.* Firmatorium, *quod est rei firmandæ.* Fiscalinus, *cui cura fiscus, vel de quo cura est fisco.* Firnibus, *pro* finibus, *rejectum.* Flabellus, *pro flabellum.* Flabarius, *pro subulco.* Flaber, *homo inanes flans glorias.* Flamonium, *pro flaminium.* Florenus, Francus, Nobilis, *nummorum genera, unde nomen acceperint.* Foculare, *foci locus.* Folleralis, *nummi genus, quod duodecimam siliquæ partem faceret.* Follex, *saccus scorteus, vel uter camini.* Folonitia, *vanitas.* Foralis, *forensis.* Foraminatus, *perforatus.* Forasticus, *foris contingens, vel foris degens: hoc est, extra Ecclesiam.* Foraticus, *tributum persolvendum foris, sive, extra patrium solum.* Forfactum, *sive* forefactum, *vel* forefactura, *de gravis delicti genere.* Formaria, *virgo formandis cœnobii moribus præfecta.* Formaticum, *caseus.* Formella, *vas, quo caseus figuratur.* Fornata, *coctura panis in furno.* Fortalitium, *vel* forteletum, *propugnaculum:* fortiam *nunc pro eodem, nunc pro violentia, nunc pro fortitudine accipi.* Fortunium, *pro certamine, ubi fortuna magis dominari videtur, quàm virtus.* Fossorium, *ligo.* Fragus, *pro poplite.* Frigefactivum, *pro refrigerans.* Frigoreticus, *vel* frigoriticus, *febricitans.* Fritium dentium, *pro dentifricium.* Frixorium, *sartago.* Fron-

Frontaria, *regionis limites*. Fuco, *impostor*. Fugela, *fuga*. Fugitivarius, *fugitivos insequens*. Fugitivosus, *profugus*. Fulciatorium, *scipio*. Fulgetrido, *fulgor*. Fulgitrua, *fulgetra*. Fulina, *culina*; *ut* fulinarius, *coquus*. Fundibula, *funda: unde* fundibularius, *qui fundâ utitur: similiter* fustibalus, *unde* fustibalarius. Fundulus, *gobius fluviatilis*. Furabulum, *nox furibus idonea*. Furfuraculum, *terebra*. Furfurio, *avis genus, quod furfure alitur*. Fusionaticum, *percolatum*.

Hinc jam me conferam ad consonas inter secundam, tertiamque vocalem interjectas: ubi F primò occurrit.

Fabarius probum est*: cùm Catonis sit de R. R. libris, *fabarium pilum*; Plinius item nominet *fabarias insulas*. Sed apud idoneum quemquam nullus invenio, cui psaltes eò *fabarius* dicatur, quia utatur fabis, quò vocem reddat firmiorem, ac suaviorem. Solus mihi ejus significationis auctor est Isidorus lib. II de divinis officiis: *Psallentes legumine in caussa vocis assiduè utebantur. Vnde & cantores, apud gentiles, fabarii dicti sunt*. Etiam junioribus *fabaria* est locus, ubi fabæ succrescunt. Lex Salica Tit. XIX. §. XIII: *Siquis in napiam, in fabariam, in pisariam, in lentulariam, vel his similia, ad furtum faciendum ingressus fuerit*.

* *Vt melius ei locus sit in falsâ significatione usurpatu; de quibus libro sequenti.*

Fabiana, pro cibo è fabis cocto. Anonymus in vita S. Carulelphi: *Tantam fabianam coxit, ut per totam hebdomadem satis haberet*. Sic MStus. Ut à *faba Fabius*, inde Fabianus; sic *fabiana*. Nisi *fabana*, extrito I, legendum; quod visum Meursio in Glossario, vocibus φάβα, & φάβατον. Ac similiter Martinius in Etymologico. Interim & hoc barbarum.

Fabulo, fabulator, fabulæ scriptor; ut liquet ex Isidoro in Glossis. Macrobius lib. II Saturn. cap. I: *Hac nobis sit liberata lætitia, & docta cavillatio, vicem planipedis, & fabulonis, impudica, & prætexta verba jacientis*. Falluntur, qui legunt *fabulonis*, vel etiam *fabulonis*; ut Theod. Marcilius ad Suetonium.

Facella diminutivum à *facula*; uti hoc à *face*. Acta Tharaci Martyris: *Et mox tres facellæ, veluti stellæ, apparuerunt supra ipsorum corpora, quæ furtim subtraximus, & abivimus, præcedentibus nos cælestibus illis lucernis*.

Facialis, linteum tenue, quo faciem extergemus. Gloss. *Faciale*, προσόψιον. Item: Δὸς προσοψίδιον, *da facialem*. In Colloquio Scholastico: Ξύστραν, προσόψιον, πεδιλμάχιον, λήκυθον. *Strigilem, pedilem, ampullam*. Nicodemus in gestis Christi; ut vulgo quidem inscribitur: *Cursor videns eum, & facialem, quem tenebat in manu sua, expandit ante eum in*

 terra.

terra. Martyrologium vetus in vita Timothei: *Vt cognosci nequirent, facialibus velantes facies.* Habes quoque apud Henricum de Hassia in Speculo Am. † Imò ad Græcos etiam ea vox pervenit, qui inde suum φακιόλιον formarunt; quod apud Suidam: vel potiùs φακεώλιον; quo usi Germanus in Histor. Eccles. Codinus de Offic. Constant. cap. IV, Achmes cap. CCXXVI. Nisi φακιώλιον ex Italico *Facciolo*; uti hoc ex Latino *fasciola*: ut signet capitis tegmen, è linteo quasi in fascem complicato; quale obtinet apud Turcas, & *turbant* vocatur. Sic ad Codinum censet Clarissimus socer meus Franciscus Junius; sic etiam in Onomastico suo Leunclavius; atque adeò, qui jure subinde, nec rarò injuriâ, abire à Junio solet, Jacobus Gretzerus, magnæ vir doctrinæ, sed sæpe nimis affectui indulgens; ut illam, penè dixerim virulentiam, quam mollissimis possim verbis designem. Placet verò sententia præstantissimi Frontonis Ducæi de loco Palladii in Lausiaca Historia cap. I. Verba ejus: Οὗτος ὁ ἅγιος μέχρι αὐτῆς τῆς τελευτῆς οὐκ ὀθόνην ἐφόρησεν, ἐκτὸς φακιαλίου· Quod rectè idem Ducæus vertit: *Hic sanctus* (Isidorus) *usque ad horam obitus nihil lineum gestavit, extra facialem.* Pro extremis verbis apud veterem interpretem perperam erat, *extra vittam.*

Facitergium, sudarium, à facie tergenda. Regula S. Cæsariæ *, cujus editionem debemus doctissimi Bollandi industriæ, cap. VIII §. XLVI: *Acupictura nunquam, nisi in mappulis, aut facitergiis, in quibus Abbatissa jusserit, fiat.* Atque ad eandem formam effinxere *anitergium*; de quo superiùs. Cæterùm pro *facitergium* etiam *facitergulum* ὑποκοριστικῶς dixere. Translatio S. Liborii, Episcopi Cenomanensis †: *Raptis feminarum facitergulis eam contexêre.*

Factivus feram in philosophis, pro ποιητικός. Veteres pro eo *efficiens*, vel is, cujus opus est in faciendo, & agendo. Par ratio in *effectivus*; ut cap. præcedenti tangebamus.

Facularii, qui faculam sive facem præferunt. Glossæ, διαδῦχοι. Ubi rectum, δαδοῦχοι.

Faidici est apud Petrum, Historiæ Albigensis scriptorem, cap. LXXXV: *Ruptarii, & faidici, & multi alii.* Puto rescribendum, *fatidici.* Ut inter infames referantur vani isti homines, qui fata aliis prædicturos se promittunt. Notum hoc ipsius Horatii:

> *Tu ne quæsieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi,*
> *Finem Di dederint,* &c.

† Pag. 6.

* In vitis SS. ad 12 Ian.

† Apud Surium ad 23 Iulii pag. 349. edit. an. 1579.

Ubi *nefas* idem ac ἀδύνατον. Equidem isti hominum generi (ut de auguribus dicebat Pacuvius Chryse:)

Magis audiendum, quàm auscultandum censeo.

Imò hoc quoque nimium: quando ne audiendi quidem, sed expellendi, juxta leges adversus Mathematicos latas.

Falcastæ, à falcis similitudine. Fulbertus Carnotensis epist. XLV: *Lanceis, falcastis, & gladiis, in ipso atrio principalis Ecclesiæ trucidaverunt.* Sic in duobus se MSS reperisse ait Ludovicus de la Cerda Adversariorum sacrorum cap. LXXIII. Puto tamen, vocabulum nihili, legendúmque *falcastris*: qua de voce nunc dicam.

Falcastrum quid sit, & unde dicatur, ostendit Gregorius dialogorum libro II cap. VI: *Quadam verò die ei* (Gotho) *dare ferramentum jussit: quod ad falcis similitudinem falcastrum vocatur; ut de loco quodam vepres abscinderet, quatenus illic hortus fieri deberet.* Ubi sic Græcus interpres: Σιδηροῦν ἐργαλεῖον, ὅπερ ἐπιχωρίως ὀνομάζεται ξυλοκόπις. Usurpat quoque S. Faustus in vita S. Mauri Abbatis cap. II. §. XIII: *Ferramentum, quod falcastrum vocatur, materiem veprium excidenti de manubrio in lacum ceciderat.* Deque eadem re sic Leo Marsicanus Chronici Casinensis lib. II cap. LXIII: *Miraculum, quod in Gothi falcastro Benedictus pater exhibuit.* Habes & in vita S. Egvvini, Episcopi Wigorniensis, cap. IV†: *Sotulares* (rusticus) *implevit, ut tutè jurare posset, quòd super terram suam staret. Cumque, super reliquias S. Egvvini juraturus, manum porrigeret; ferro falcastro, quod in manu gerebat, nescio quo casu in cerebro percussus, subitò ad terram mortuus ruit.* Legas & apud Papiam; qui aliter *runconem* à *runcando* dici ait. Vide eum in *Falcastrum*, & *Runcones*.

† *In vitis SS. ad 11 Ian.*

Falcator quis sit, dicam in Verbis, voce *Falcare*.

Falconista, pro eo, qui Belgis Valkenier, usurpat Beka in vita Joannis II epis. XL: *Quem soporantem Giselbertus de Aemstel à somno suscitans indesinenter monuit, ut cum falconistis urbem exiret, quoniam inaudita copia volatilium in campestribus resideret.* Malim *falconarius*: quod apud Hincmarum epist. III cap. XVI, & XXIV. Nempe ut ab argento *argentarius*. At terminatio *ista* potiùs Græcanica est. Interim nec hoc vocabulum vetus. Quid mirum? quando & *falco* demum Constantini M. ac liberorum ejus temporibus, in usu esse cœpit. Sanè primus, apud quem inveniatur, est Julius Firmicus: ut alibi hoc opere dicetur. *Accipitrarium* cum aliquibus mallem, nisi falco non tam foret ex accipitrum genere; quàm illud aquilæ genus, quod haliæetum, & Nisum, appellat Maro in Ciri.

Falsator, quod in lege Salica est Tit. XXXII. §. VIII, non ausim penitùs damnare, quia *falsare pondera, aut monetas*, dicat Modestinus, L. XXXII. D. de lege Cornelia de falsis. Longè tamen malim *falsarius*, quod sæpius est apud Tranquillum: item L. I. §. I. D. de L. Cornel. de fals. item L. XXIV. C. de Probationibus: uti & Tertull. de Idololatr.

Famen à *fando*, ut à *flando* est *flamen*, dixit Martianus Capella; uti & Abbo de Lutetiæ obsidione.

Farile à far, ut ab *ovis ovile*. R simplex est, ut in *farina*; quod ejusdem originis. Gloss. Msæ: *Farile*, χερτοβολών.

Farsura est apud Petrum Blesensem Epist. LXXXVI: *Quid quæso dulcedinis, aut devotionis, invenies apud eos, quibus versa est in nauseam numerosa atque confusa iteratio, & farsura psalmorum?* Dicendum *fartura*; quod apud Columellam. Hujusmodi enim non à præterito veniunt, sed supino: ut à *jactum, jactura*; à *pictum, pictura*. Conqueritur verò Blesensis, quòd fartim, sive confertim adeò psalmos ingerant, ac decantent, ut fartura istæc nauseam creet.

Fasciolum, pro fasciola, sive fascia exigua. B. Odericus Peregrinationis suæ in Orientem cap. I §. IV: *Portant* (mulieres) *super capita sua fasciola aurea de perlis pretiosis.*

Fellicitus, pro *felle suffusus*, est apud Plinium Valerianum. Sed ignorant idonei scriptores.

Femellarius Isidoro in Glossis exponitur *feminis deditus, quem antiqui mulierarium vocant*. Cicero pro eo *mulierosum*. Imò & *mulieraria manus* apud eundem, pro multitudine hominum effeminatorum. Ac Hispanis etiam mulierarius similiter *mugeriego*.

Ferita idem ac ictus, vel plaga, aut vulnus, à feriendo. Paullus Diaconus de gestis Longobard. lib. III cap. XXX: *Talem* (Rex) *Authari feritam facere solet*. Legg. Longobard. lib. I. Tit. II leg. I: *Exceptis plagis, & feritis.* Similiter Tit. VI. Leg. III, & IV, & alibi sæpe. Hodiéque Itali dicunt, *una ferita*.

Fervura, pro fervore, vel inflammatione, à *ferveo*, ut ab *utor usura*. Gloss. Msæ: *Fervura*, φλεγμονή.

Festinantia magna, pro magna festinatione, apud Bernardum Claraevallensem de vita Malachiæ, episcopi Hiberniæ *.

Fibramen, pro fibra, & τὸ μελοφορὸν pro Solis radiis, & velut jaculis. Althelmus de Virginitate:

Plus licet ex centro Titan fibramina † fundat,

* *Column.* 1947. *edit. Antverp. an.* 1609.

† *Nisi* vibramina *malis, quia radii, velut tela, vibrantur.*

Cùm

Cùm nimbi fugiunt, & servet torridus æther.

Fibulatorium, amiculum, vel aliud, quod fibulâ ſtringitur. Anaſtaſius bibliothecarius in Leone IV: *Fibulatoria majora, & minora quinque.* Item in Gregorio III: *Amulas ſuperauratas (paria duo) pendentes; ſibulatoria numero quinque.* Imò & poſterioribus Græcis inde φιβλατώριον, quod Suidas exponit περιβόλαιον Περσικόν· *amiculum Perſicum.*

Fictitius, etſi vulgare, haut facilè dixero; ſed *fictus*, vel *commentitius.*

Filiaſter, pro privigno, in gloſſis Iſidori, & Onomaſtico, ac, gloſſis vett. ubi exponitur, πρόγονος. Nempe ut *philoſophaſter*, & *paraſitaſter*; qui imitatur philoſophum, vel paraſitum: ſic *filiaſter*, qui naturâ non eſt filius, ſed quadam ratione eum imitatur; quia vitricus in patris, ac noverca in matris venit locum. Fulbertus epiſt. XXXIII: *Siquis filiaſtrum, aut filiaſtram ſuam, ad confirmationem tenuerit; ſeparetur ab uxore, & alteram non accipiat.* Imò & in Concilio Moguntino I can. LVII legas: *Siquis uxorem viduam duxerit, & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit; ----- disjungi præcipimus.* Cujuſmodi connubium etiam interdicitur Concilii Illiberitani can. LXVI. Imò & Romanis fuiſſe Legg. prohibitum, docet Pomponius J. C.

Fiola, ampulla vitrea ad liquorem aliquem continendum; à Latino *phiala*, quod ἀπὸ τοῦ πιεῖν, quia vinum, potumve alium, eo conſervarent. Matth. Pariſius in rebus an. CIↃCCIV: *Quod miles quidam extraheret de armario ſuo fiolam unam, in qua poſuerat de oleo illo, quod de iconia*† *Dei genetricis apud Sardenai diſtillat. Sed cum diligenter fiolam illam inſpexit, in qua oleum repoſuerat lucidiſſimum, & velut aquæ fontis perſpicuum; apparuit in ea oleum incarnatum.* †*Icone, ſeu imagine.*

Firmaculum, pro *firmamentum.* Joachim Abbas prologo in Apocalypſin: *Domum illam ſpiritualem, in qua, multis obſecrata firmaculis, Scripturarum intelligentia clauſa eſt, intrare ſatagimus.* Sic ſanè editio Veneta anni CIↃ IↃ XXVII. Sed quid ſi pro *obſecrata firmaculis* Joachim ſcripſerit *obſerata ſignaculis?* Sic arbitror. Interim & id verum, iis temporibus à firmando ſimiliter *firmaculum* dixiſſe fibulam, quâ latera veſtimenti connecterentur. Matthæus Pariſius ad an. CIↃCCL: *Ipſe Archiepiſcopus capam illam pretioſam, qua Subprior indutus erat, dilaceravit, & firmaculum, quod vulgariter morſus dicitur, avulſit.* Utitur & alibi non ſemel.

Firmatorium, quo quid firmatur. Petrus Bleſenſis ſerm. VI: *Adde ergo libro, quaſi firmatorium, gratiam Dei; quæ præſto eſt omnibus, ſi conſentiant.*

Firmatura, pro firmamento, est in Chronico Cistertiensi †.

† Pag. 64.

Fiscalinus à fiscalis, uti hoc à fiscus. Dictus verò *fiscalinus*, tum fisci patronus, sive ille, cui fisci cura; tum is, de quo cura est fisco, sive fisci patronus: ut in Digestis, *fiscalis debitor*, vel *ancilla*. Sic in Constitutionibus Caroli M. habes *, *fiscalinos regios*, & *fiscalinas regias*. Atque id ipsum caput habes in Capitularibus Karoli M. & Ludovici Pii lib. III cap. XVI. Aimoinus de Gestis Francorum lib. III cap. XLII: *De fiscalinis ortus servis*. Hincmarus de translatione S. Remigii: *Fiscalini, nimio terrore perculsi, non putarunt, se vel unâ horâ vivere posse*. Similiter Flodoardus Historiæ Remensis lib. I cap. XX. At *fiscalis* rectiùs in Concilio Pisano II: *Procuratorem nostrum fiscalem in Ducatu nostro Mediolanensi*.

* Pag. 305 edit. Mogunt. an. 1602.

Firnibus inter Latinobarbara non reponam: licet apud Leonem Marsicanum sive Ostiensem sit lib. III cap. XLVI: *De omnibus firnibus, ac pertinentiis*. Planè enim censeo, *finibus* legi oportere.

Flabellus, pro *flabellum*. Anonymus in vita præceptoris sui S. Fulgentii, Ruspensis episcopi, cap. XIV: *Nam & scriptoris arte laudabiliter utebatur, & palmarum foliis flabellos sæpissime contexebat*.

Flabarius, custos porcorum: ut exponitur in Isidori glossis. A *flabris* vox esse videtur. Sed cur inde subulcis sit nomen, non video. Variè conjectat Martinius: sed, quod pace ejus dixerim, nihil adfert, in quo acquiescam.

Flabri, fabulosi, ventosi: ut est in glossis Isidori. Nempe quia venti, atque ostentationis ergo, inanes flant glorias. Ut à facere, *faber*; sic à flare *flaber*. Sed non arbitror, eam vocem alibi reperiri.

Flamonium, pro *flaminium*, sive flaminis honos, vel dignitas, vel sacerdotium. Sidonius Apollinaris lib. V epist. VII: *Hi sunt, qui invident tunicatis otia, stipendia paludatis, viatica veredariis, mercatoribus nundinas, munuscula legatis, portoria quadruplatoribus, prædia provincialibus, flamonia municipibus, archariis pondera*, &c. Ubi *flamonia* se in cunctis & MSS., & editis, invenisse, Savaro ait. In veteri etiam lapide Albæ-Juliæ est †: L. FLA. VALENS OB HONOREM FLAMONII B. D. P. Apud Wolfangum Lazium & alterum lapidem habes ex ruinis Ulpiæ Trajanæ, & inde apud Gruterum in Inscriptionum opere *. Firmat quoque Isidorus in Glossis MSS. *Flamonium, honor, qui datur Flaminibus*. Huguitio: *Flamonius, honor Pontificalis*.

† In Gruterianis Inscriptionibus pag. 195. num. 5.

* Pag. 254 num. 5.

Florenus, nummus aureus, primitus à Florentinis cusus, ac floris signo

ſigno inſignitus; unde & nomen. Albertus Argentinenſis in Chronico : *Annuatim debent præſentare ad cameram Papæ unum marmotinum, hoc eſt, denarium aureum; qui bene noſcitur à curia, & eſt minoris, quàm parvulus florenus de Florentia.* Græci poſtremis ſeculis inde φλωρίον vocarunt : quod ex Phranze, Malaxo, & aliis, Meurſius in Gloſſario oſtendit. Italis eſt *fiorino*. Gallis etiam olim florenus ſuus, inde *Franc* dictus. Item Anglis ex auro nobiliſſimo: unde *Nobilis* vocatus, ab Eduardo III anno cuſus CIↃCCCXLIV; circa quod tempus inſtitutus ordo Georgianus, ſive periſcelidis: ut & inde *Georgiani Nobiles* Spelmanno dicti videantur.

Foculare, ἐσχαρεὼν, locus, ubi extruitur focus. Legg. Longobard. lib. I, tit. XIX, leg. II : *Siquis focum ſuper novem pedes à foculare portaverit, & damno ex ipſo foco ſibi, aut alteri, factum fuerit.* Legas etiam in Conſtitutionibus Siculis, ſive Neapolitanis, lib. I. tit. C.

Folleralis, minutum numini genus, apud Marcellinum Comitem legas in Chronico: *Nummis, quos Romani Teruntianos,* (perperam vulgo *Terentianos*) *Græci follerales vocant, Anaſtaſius ſuo nomine figuratis, placabilem plebi commutationem diſtraxit.* Nempe quia duodeni follerales ſiliquam conficerent, plebi, ob exiguitatem pretii, valde in commutando utiles erant.

Follex in vett, gloſſis exponitur, tum θύλακος, ſaccus ſcorteus, ſive pelliceus; tum καμίνου ἀσκός, camini uter. Et ſanè poſſit *follex* videri contractum ex θύλακος, θ in φ tranſeunte: quomodo à θύω eſt Latinum *fio*, unde *ſuffio*, & *ſuffitus*; à θυμὸς item *fumus*: à θὴρ, φὴρ, unde *fera*. *Follex* non memini me legere extra gloſſas. Sed *follicum*, juxta emendationem Salmaſianam *, eſt apud Cornificium lib. I : *Ei damnato ſtatim follicum lupi in os, & ſoleæ ligneæ in pedibus inductæ ſunt. In carcerem ductus eſt,* Ita libri vett. De Verbis *follico*, & *folleo*, dicam in verbis. * *Ad Tertullianum de Pallio.*

Folonitia, *vanitas*, ut exponitur in Gloſſis Iſidori. Ac in veteri etiam Dictionario legas: *Follicia, vel folleritia, vanitas, ſuperbia, ſtultitia.* Bon. Vulcanius conjectabat, *folonitia* eſſe corruptum ex φιλονεικία. Sed omnino eſt à follibus vani aeris plenis. Unde & Italis *follia*, Gallis *folie*, vanitas. Vide *Follico* in Verbis.

Foralis, pro *forenſis*. Gregorius M. epiſt. LXXII: *Cauſſas enim prædictæ feminæ, ſive ſint, ſive fuerint, noſtro volumus indicio terminari, ut foralis illi inquietudo ſubmoveri debeat, & tamen à judicii juſtitia nullatenus excuſetur.* Item epiſt. LXVII: *Studii noſtri eſſe condecet, à litigiis moralibus ſubmovere; ut divinis miniſteriis piè, ac ſollerter, invigilent.*

Forami-

Foraminatus, pro perforatus. Sidonius lib. I. epist. v: *Nauticis cuspidibus foraminato fundi glutino sordidaretur.* Idem lib. III epist. III: *Alii cæsim, atque punctim, foraminatos circulos loricarum livescentibus digitis metiuntur.*

Forasticum, à *foras*, pro eo, quod foris fit, sive ab illis, quos τοὺς ἔξωθεν Græci nuncupant: uti sunt gentes, sive nationes, quos & *paganos* dixere. S. Bonifacius epist. III: *Nam cum talibus, & cum paganis, & cum permista, & cum plebeia multitudine, nostri labores, & pugnæ forasticæ videntur esse.* His mox opponit fideles, sive Ecclesiæ filios. Sic enim scribit: *Intimæ verò, quando quis de gremio matris Ecclesiæ presbyter, vel diaconus; ecclesiasticus, vel monachus; discedit à fide, & veritate.* Unde satis clarè elucet, *forasticos* opponi fidelibus à fide deficientibus.

Foraticus, à *foras*: unde & *forasticus*, de quo vidimus. Legas in præcepto Dagoberti de mercato S. Dionysii: ubi de iis agens, unde tributum ad fiscum redit, inter alios jungit, *pulveraticos*, *foraticos*, *missaticos*, *laudaticos*, *saumaticos*, *salvaticos*. Lindembrogio videtur signare tributum, quod in L L. Longobardicis *transitorium*, vel *tractorium* vocatur: uti hodiéque Gallis *traicte foreine*.

Forfactum est quidem è Gallico *forfaict*: sed hoc ipsum est è *forefactum*: quod sic dicitur, quasi *foris-factum*. Ponitur universè pro gravi delicto, ac propriè quidem pro eo, cujus ergô aliquis fit foris; hoc est, amittat privilegium, vel etiam jus aliquid exigendi, sic ut non necesse habeat alter solvere, quod debeat. Ut apud Matthæum Parisium in an. CIↃCXIV: *Catalla eorum, qui sunt in foris-facto Regis.* Literæ * Officialis Cameracensis, & aliorum, de miraculo S. Pharaildis, datæ anno CIↃCCCXLII: *Illa verò videns, hos panes conversos in lapides; geniculando veniam à Deo, sanctâque Pharailde, de forefactis suis petiit.* Ubi generatim sumitur pro peccato. Nec *forfactum* modo dicitur, sed & *forefactura*: quod est apud Rogerum de Houeden Annalium T. II †, item Ludovicum XI Gall. Reg. in Edicto, *Ne aliena*, &c. Vide plura inferiùs in Verbis, voce *Forefacere*.

* Apud Bollandum in Vitis S S. ad 4 Ian.

† Pag. 609

Forjudicatio quid sit, liquebit ex iis, quæ in Verbis dicam de *forjudicandi* voce.

Formaria, una è sanctimonialibus senioribus, sic dicta, ut puto, à formandis moribus, sive quia curæ illi, nequid adversus formam, ac leges cœnobii, peccaretur. Regula S. Cæsariæ * à fratre ejus S. Cæsario, Arelatensi episcopo, exarata, cap. VII. §. XLXIX: *Siquis verò germanam suam, vel filiam, aut quamlibet parentem, aut sibi cognatam, videre voluerit;*

* Apud Bollandum ad 12 Ian.

voluerit, præsente formariâ, vel qualibet seniore, ei colloquium non negetur.

Formaticum, unde Gallicum *formage*, legas in Ordine Romano de divinis Officiis, cap. de die Sabbathi ſanct. Paſchæ †: *Eodem die dominus Papa, & cæteri Romani, ova manducant, & formaticum, id eſt, caſeum. Formaticum*, & Gallicum *formago*, quod nec Gaza refugit in tertio de Hiſtor. Animal. ex eo dicuntur, quòd lacte ſiccato formam ſuam accipiant à vaſis genere, quod *formellam* vocant. De hoc nunc dicam.

† *In Auctario bibliotheca SS. PP. col. 84.*

Formellas caſei legas apud vulgatum Scripturæ interpretem 1 Reg. ſive Sam. cap. XVII. 18. Eſt verò vaſis genus, quo formatur, ac figuratur caſeus. Superiorum ſeculorum verſiculus eſt:

Caſeus exiguus dat, quod formella figurat.

A forma, formula, formella; ut a *ciſta*, ciſtula, ciſtella.

Fornata, pro furnata, hoc eſt, panis in furno coctura. Matthæus Pariſius in vita Garini, ſive Warini, XX abbatis S. Albani: *Conceſſimus eu primum panem, & ultimum, de qualibet fornata Curiæ noſtræ.* Belgis van elken back.

Fortalitium, quod veteribus *propugnaculum*. Elmhamus, Prior de Lenton, in geſtis Henrici V. Angliæ Regis:

Ad fortalitii facti, murique cacumen,
Hoſtes portabant dolia, ligna, petras.

Uſurpat & Nicolaus Lyra in Daniel. IV. 27. Etiam *forteletum* pro eodem in Latinobarbaris invenias. Item *fortia*. Ut apud Bekam in vita Godevini, Epiſcopi XXVIII: *Hic inſuper epiſcopus, pro ſempiterna ſuæ laudis memoria, ſuperædificavit B. Martino quatuor fortia.* Sic Gallis *fortereſſe*, Belgis foꝛtreſſe: nec multùm abeunt vox Italica, Anglica, Hiſpanica. Aliàs *fortia*, ſed genere muliebri, vis, ac præcipuè injuſta; ut in legg. Bojoar. Tit. II cap. X §. I: *Per conſilium malignorum, vel per fortiam.* Et L. Ripuar. Tit. XI §. IV: *Siquis regio homini, aut Eccleſiaſtico, de quacunque libet re, fortiam fecerit, & per vim tulerit, in triplum componat.* Marculfus lib. I form. XXVIII: *Eo quòd terram per fortiam tuliſſet, & poſt ſe retineat injuſtè.* Hinc *defortiare*, & *diſſortiare*, & *defortiatores*: ut dicam in verbis. Imò eſt cum & *fortiam* pro fortitudine poſuerint. Ut legg. Bajoariorum Tit. XI cap. V: *Cui Deus dederit fortiam, & victoriam.* Ubi in bonam partem accipi videmus: uti quandoque *virtus* in malam: de quo dicemus lib. IV in vocibus alienâ poſitis ſignificatione.

Fortia, vide, de quo proximè dixi, Fortalitium.

Fortunium quid sit, indicat hoc Matthæi Parisii in an. cIↄccxLI: *Hastiludium, quod vulgariter fortunium, imò potiùs infortunium, appellatur.* Et anno eodem: *Ipsi torneamento interfuisti, & sophisticè fortunium appellasti.* Quasi nempe magis illic fortuna dominetur, quàm virtus.

Fossorium, pro ligone: ut in vita S. Godhardi cap. x: *Secures, & fossoria accipiunt.* Item apud S. Audoënum in vita S. Eligii, parte eâ, ubi de inventione ejus corporis*: *Mox ut terram sarculo scalpere* (al. cavare) *cœpit, manubrium fossorii manibus ejus inhæsit.*

* Apud Bollandum ad 3 Ian.

Fragus in Isidori Glossis exponitur *recurvatio poplitis, quæ & suffraginatio.* Ἔτυμον adducit vetus dictionarium: *Fragus, curvatio genuum, vel ipsum genu: & dicitur à frango, quia videtur ibi os fractum.*

Frigefactivum, pro *refrigerans*, quod vim habet frigoris. Agellius *frigorificum* pro eo, lib. xvII cap. vIII.

Frigoreticus, vel *frigoriticus*, barbaris est frequens, pro *febricitans*: videlicet quia febris adfert rigorem, ac frigus. Usus eâ voce Gregorius Turonensis lib. v Histor. Franc. cap. x, & lib. I de Gloria Mart. cap. vI, déque Gloria Confessorum cap. xv, & xvI: item lib. I Miraculorum S. Martini cap. xxxvIII, & lib. Iv cap. xxxvII. Item Frodoardus Histor. Rhemens. lib. II cap. xIv: *Frigoritici quidam, cum fide venientes, candelam in votis offerunt, & abrasum sepulcri pulverem sumunt; quem aqua mixtum bibunt; & sanitatem hujus sancti Rigoberti meritis adipiscuntur.* Item usus lib. Iv cap xLIv. Adhæc Baldericus Noviomensis Chronici Cameracensis lib. I cap. Lv: *Frigoritici, atque diversis ægritudinibus occupati venientes, optatâ merentur sanitate donari.* Hepidamnus, sive Hepidannus, in vita S. Wiboradæ virginis: *Frigoretico morbo non modicè vexabatur.* Translatio † S. Rigoberti, Rhemensis archiepiscopi, cap. I §. v: *Siquis aliquando ex frigoreticis, aut acerrimo dentium dolore vexatus, cum fide accessit, mox remedium sensit.* Sic & *frigoritio*, pro frigore febricitantium. Gregorius Turonensis lib. III de Miraculis S. Martini cap. ult. *Dato igitur mane redivit ad propria; nec ultrà, ab hoc morbo frigoritionis, vel confractionis ullius, pertulit gravitatem.*

† Apud Bollandum in Vitis SS. ad 4 Ian.

Fritium dentibus est apud Plinium Valerianum lib. I cap. xxxvI, pro *dentifricio*; sive, ut Appulejus describit, *mundicinis dentium, tenui, candifico pulvisculo.*

Frixorium, pro patella, in qua friguntur carnes, ut probum agnoscitur ab Hadr. Junio in Nomencl. Ac lego apud scriptorem

vitæ

vitæ S. Laurentii episcopi Dubliensis cap. XI: *Caro velut in frixorio coqueretur*. Cum Plinio malim pro eo *sartago*.

Frontaria (unde Gallis *frontiere*, quod & Belgis in usu) sunt limites regionem, ex eo, quòd, frontis instar, primò in conspectum veniant.

Fuco, qui fucum alteri facit, illusor, adulator. Gloss. vett. *Fuco*, ἱερόμωκος.

Fugela à *fugio*; ut à *suadeo, suadela*; à *tutor, tutela*, Abbo dixit Carm. de Obs. Lutet. Sed vel est novum, vel obsoletum: uti quoque *acutela*, & *custodela*; quæ Priscianus agnoscit lib. v *. Classici semper *fuga*, non *fugela*. *Non longè ab initio.

Fugitivarius, qui fugitivos persequitur: unde δραπετικός exponitur in vett. Glossis. Est à *fugitivus*; quâ formâ à primus *primarius*, à plenus *plenarius*.

Fugitiosus, exul, fugitivus. Gloss. Cyrillo tributæ: φυγάς. *fugitivus, exculaticius, fugitivosus*. Ut ab ebrius, *ebriosus*; sic à fugitivus, *fugitivosus*.

Fulciatorium, pedum, seu virga, vel baculus, quo viatores se fulciunt. Vita S. Deicoli cap. III §. XIV: *Fulciatorio, quo utebatur, terram paullatim egerens, subitò fideli famulo suo largam fonticuli undam donavit*. Pro eo apud Vincentium Bellov. est *fulcitorio:* & magis ἀναλόγως: nempe à *fulcitum*, pro quo κατὰ συγκοπὴν *fultum*, unde *fulcrum*.

Fulgetrido, pro fulgore. Vita † S. Boniti, episcopi Claromontani in Gallia, cap. IV. §. XVII: *Apostolorum aula non minùs interea fulget, quasi nota trigona: Sanctorum altaria nitent: contra hinc indéque geminatæ connectant columnæ priscorum sculptæ fulgetridine emergunt*. Ubi, Bollando teste, in Sirmondi Mso est, *fulgretine*. Puto, pro *fulgredine*. Ut vulgò pro *nigror* dicitur *nigredo:* sic, quasi *fulgror*, pro *fulgor*, diceretur; fecere *fulgredo*. *Fulgretrido* autem fuerit pro *fulgetrudo*. R in hisce insertum; quâ formâ à *fulgore* est *fulgetrum*. † In vitis Sanctorum ad 15 Ian.

Fulgitrua, pro *fulgetra*, est apud Hyginum fab. CLXXIII. Quamquam is liber non tam sit Hygini; quàm epitome ejus ab Anniano, sive Avieno: ut ex Mso observatum Barthio lib. VI Adversar. cap. XII.

Fulina, in Glossis Isidori, exponitur culina: ut *fulinarius*, coquus. Nempe est à fuligine, quæ culinam obsidet. Vel ut *fuligo*, quasi fumiligo, quia est fumus condensatus; sic *fulina*, quasi fumilina: à *fulina* autem *fulinarius*.

Fundibula, σφενδόνη, funda. Unde *fundibularii*, σφενδονῖται, sive σφενδονῆται. *Fundibula* habes apud veterem interpretem I Maccab. VI. 51: alterum autem II sive IV Reg. 25, Judith. VI. 8, & I Maccab. IX. II. Pro *fundibularius*, *fundibulator* est apud Vegetium lib. III cap. XIV: sed non possis istic accipere pro funditore, quia sociantur *fundibulatores*, & *funditores*. Quare assentio Stevvechio, qui è Mso legendum censet *fustibalatores*: nempe ut sic dicantur à fustibala: & firmat hanc sententiam, quòd ibidem fustibalam describat Vegetius. Favet & Modestus. Fuerit ea vox à *fustis*, & βάλλω. At Glossæ: *Fundibalus*, λιθοβόλος. Imò & apud Isidorum legas lib. XVIII cap. X: *Balista, genus tormenti, ab emittendo jacula dicta.* βάλλειν *enim Græcè mittere dicitur. Torquetur enim verbere nervorum, & magnâ vi jacit, aut hastas, aut saxa. Inde & fundibalus, quasi fundens, & emittens.* Ita & editi, & Mssi nostri. Metuo autem, ne corruptâ lectione deceptus sit Isidorus; incideritque in codices Manuscriptos, ubi pro *fundibulo*, vitiosè *fundibalo* esset exaratum.

Fundulus barbaris vocatur piscis, qui Germanis grundling, Belgis grundel. Nempe quia adhæret fundo, qui nobis dicitur grondt. Ac similiter inde efficta vox *funduli*. Omnino autem rectiùs hunc piscem *gobium fluviatilem* dixeris cum Ausonio. Quod & Hadriani Junii judicium est.

Furabula, noctes illunes, furibus, ut lateant, peropportunæ. Glossæ Isidori: *Furabula, tenebræ.*

Furfuraculum, Græcè τρύπανον, hoc est, terebra; instrumentum nempe, quo ligna perforantur. Imò à perforando priùs fuit *perforaculum*; unde, corruptâ voce, *furfuraculum*: de quo Salmasium adi ad Solinum *.

Furfurio, avis genus furfure pasci solitum: ut ex Isidoro cognoscimus lib. XII Orig. cap. VII. Similiterque dictionarium vetus.

Fusionaticum in Philoxeni glossis exponitur ὑλισαγοί. Videlicet ut à *fœdere*, *fœderaticus*; à *pulvere pulveraticus*: sic *fusionaticum* à *fusione*. Glossæ eædem, *Fusio*, ὑλισμός. In Glossis Cyrillo tributis ὑλίζω exponitur *liquo*. Nimirum ὑλίζειν est colare, sive defecare, transfundendo per colum, quod Græcis ὑλιστήρ. Pro *fusionaticum* etiam legas *fusionalitium*; nempe quâ formâ dixerunt *fortalitium*.

Fustibala, & *fustibalator*, vide in *Fundibula*.

CAP. XIII.

CAP. XIII.

Proximè proferuntur à litera G. cœpta. Galerium, *galerus.* Gamba, *tibiæ commissura cum pede*; *unde* campagus, *calceamenti genus*: *ac utrumque esse Græcæ originis.* Gammadium, *vel* gammadia, *vestis insignis figuris literam gamma referentibus.* Gannatura, *nisi potiùs* gannitura; *quando quis alteri obgannit, eumque ludos facit.* Gastrum, *vas ventricosum.* Gaudebundus, *gaudio affectus.* Gaudialis, *pro lætus.* Gaudimonium, *gaudium.* Gavisorius, *lætus.* Gazetum, *vini optimi genus, è Gaza Palæstinæ.* Gemelliones, *urceoli formâ gemelli, ac similes.* Generalitas, *universitas.* Generamen, *germen.* Generatorium, *generandi facultas.* Graduatus, *honoris gradum consecutus.* Græcosonus, *Græcè sciens.* Granatarius, *frumenti præfectus.* Gressibile, *gradiens.* Grossitudo, *crassities, magnitudo*: *ut* grossus, *crassus, magnus*; *item nummus in pecuniariis minutiis majusculus.* Guasta, *vastatio, depopulatio.* Gulositas, *gulæ intemperantia.* Gutteria, *pro gutturis vitio.* Gutturnosus, *qui hoc vitio laborat*; *unde vitium ipsum* gutturnositas. *Atque obiter dictum*, ponderositatem *esse genitalium vitium.* Guva, *cucurbita*: *deque isto Isidori locus emendatus. Ubi & de* spathomele, smilaria, ancistro.

VOcat nunc me sequens consonans.

Galerium, capitis tegumentum, corruptum ex Latino *galeri* vocabulo. Marchisinus de Bajadon, qui ante tria secula fuit, in Appendice S. Oderici de Peregrinatione suâ: *Depositoque galerio capitis sui* (Rex) *humiliter deosculabatur crucem.* Ac postea: *Istud galerium, quod ob reverentiam deposuit, prout audivi à fratre Oderico, ex gemmis, & perlis pretiosis, factum est.*

Gamba Vegetio, in rei Veterinariæ opere, non quidem *crus* notat, uti Gallis; etsi id Casaubonus putârit: sed commissuram tibiæ cum pede, ἀπὸ τ῀ καμπῆς, quia illic flexus est. Atque inde *campagus*, calceus patricius, ac Senatorius. Nempe à καμπὴ est ὁ κάμπαξ κάμπακ☉; unde καμπάκιον. Usus *campagi* voce Julius Capitolinus in Maximinis, & Trebellius Pollio in Gallienis. Vide Meursium in Glossario, voce Καμπαγία; quæque summi viri, Casaubonus, & Salmasius, annotarunt ad Historiæ Augustæ scriptores.

Gammadium, vel *gammadia*, è ſtichariorum genere; veſtis nempe patriarchalis, & epiſcopalis. Nec ſolùm veſtis ſic dicta; ſed etiam in eâ formæ triangulares, quibus inſignirentur. Anaſtaſius in Leone III: *Fecit vela ſerica de praſino quatuor, habentia tabulas de chryſoclavo, cum effigie Chriſti, & in medio cruces, & gammadias de chryſoclavo cum orbiculis, in quibus ſunt imagines Apoſtolorum.* Item: *Ante veſtibulum altaris poſuit arcum, & gammadias duas, penſantes ſimul libras centum, & ſemis.* Item: *Gammadia duo, & columnas argenteas octo.* Adhæc: *Tabulas chryſoclavas quatuor cum gemmis ornatas, atque gammadias in ipſa veſte chryſoclavas quatuor. Gammadium* verò dicebatur à formis triangularibus auro in veſte expreſſis, figuram literæ γάμμα referentibus. Sanè *gamma*, pro figura hac triquetra, ſed in re agrariâ, etiam dixit Siculus Flaccus de Condit. Agror. *Aliquando etiam petras occurrentes in finibus notatas invenimus; quaſdam, ſi perſeveraret rigor, notas habentes; in verſuris verò gammas, ſed ſpectantes ſuos rigores.*

Gannatura legas apud Aldhelmum de laudibus Virginitatis: *Sed quid mirum, ſi Apoſtolorum oracula, & juriſperitorum ſcita, præfatas frivolorum vanias abominantur; cùm etiam gentiles gentilibus, & paganis pagani, quaſi ridiculoſum ſubſannantis gannaturæ opprobrium, legantur improperâſſe hoc modo, cum infami proverbiorum elogio cachinnantes, ac cavillantes?* Ludovicus de la Cerda, in Adverſariis Sacris cap. CXXXIV, *gannatura* exponit *turpe lucrum*: ſed perperam, ut puto. Omnino enim legendum *gannitura*; quod ſequioribus ſeculis à *gannitu* formarunt, ad modum, quo à *poſitu poſitura*; à *menſu, menſura*. De ſannis enim, & improperiis, ac cachinnis, loqui liquet. Ut voce eâ ſic utatur, quomodo Phormio apud Terentium de Nauſiſtrata ait, ac Chremete:

Habet hæc eii, quod, dum vivat, uſque ad aurem obganniat.

Gaſtrum, vas æneum cum fundo anguſto: ut eſt in gloſſis Arabicolatinis. Eſt à Græco γαςὴρ, venter, quia vas ventricoſum. Sanè γαςὴρ tum fundus vaſis, tum cavitas ejus; teſte Euſtathio.

Gaudebundus, pro gaudens; qua formâ dicimus *ludibundus*, *populabundus*, & ſimilia. Acta S. Martinæ † cap. IV. §. XXXI: *Alexander verò ſubitò gaudebundus effectus.* Hoc eſt, eò perfuſus gaudio, quòd B. Martina Diis ſacrificaturam ſe diceret. Multò etiam antè uſus Appuleius lib. VIII Metam. *Futuræ ſobolis novorum maritorum gaudebundus.*

† *In vitis SS. ad 1 Ian.*

Gaudialis ſæpius apud eundem Appuleium legas, pro re læta, vel potiùs, gaudium afferente. Quando etiam Cicero in Tuſculanis, ſed, Stoico-

Stoicorum more, subtiliùs inter gaudium ac lætitiam distinguit. Nempe lætitia etiam vultu, & gestibus, interius gaudium testatur foris.

Gaudimonium, pro *gaudio*, apud veterem Bibliorum interpretem Baruchi IV. 34: *Et amputabitur exultatio multitudinis ejus, & gaudimonium ejus in luctum.* Græcè est γαυρίαμα, quo significatur vana exsultatio, ac jactantia.

Gavisorius, pro lætus. Liber de Miraculis S. Adelardi, Corbejensis abbatis *, cap. VIII §. XIX: *Resonat tota Ecclesia vocibus gavisoriis: nemo in ea cessat à laudibus, & hymnis.*

* In Vitis SS apud Boll. ad 2 Ian.

Gazetum, & *Gazeticum*, nobile vini genus, à Gaza, Palæstinæ civitate, optimi vini ferace. Corippus in III:

—— Et dulcia Bacchi
Munera, quæ Serapta ferox, quæ Gaza creârat.

Isidorus lib. XX Originum cap. III: *Gazetum à regione, unde defertur. Gaza enim oppidum est Palæstinæ.* Sanè parum Latina formatio. Nam à *Gaza*, vel esset Gazæum, Γαζαῖον, ut à Ῥώμη, Ῥωμαῖος; vel Gazanum, ut à Roma Romanus, à Sparta Spartanus. Nullum verò gentile in *etus*, vel *etum*, desinit. Atque ideo *Gazetum*, unde *Gazeticum*, formatione barbarâ factum puto. Sidonius Apollinaris carm. XVII:

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna,
Quæque Serapteno palmite missa bibas.

Cassiodorus lib. XII Var. Epist. XII: *Nam licet* (Palmatianum) *inter vina Brutia videatur extremum: factum tamen est penè generali opinione præcipuum. Ibi enim reperitur & Gazeto par, & Sabino simile, & magnis odoribus singulare.* Gregorius Turonensis de Gloria Confess. cap. LXV: *Mulier per annum integrum ad hoc templum degens, assiduè orationi vacabat, celebrans quotidie missarum sollemnia, & offerens oblationem pro memoria viri, non diffisa de Domini misericordia, quod haberet defunctus requiem, in die, qua Domino oblationem pro ejus anima delibâsset, semper sextarium gazeti vini præbuit in sacrificium Basilicæ sanctæ. Sed subdiaconus nequam, reservans gulæ gazetum, acetum vehementissimum offerebat in calice, muliere non semper ad communicandam gratiam accedente.*

Gemelliones vasa, &, ut puto, urceoli ejusdem generis, ac formâ similes, ut fere solent gemini fratres. Anastasius in Leone tertio: *Obtulit gemelliones octo, pensantes singulos libras duas.*

Generalitas subjectorum vobis servorum Dei, est apud Cuthbertum epistolâ ad Lullum; quæ septuagesima est in farragine epistolarum S. Boni-

S. Bonifacii. *Generalitas ſervorum*, pro ſervi univerſi, vel ſervorum univerſitas. Sanè *univerſitas* eſt ipſius Tullii. Nec tamen *generalitas* abſurdè formatum; cùm ejuſdem Ciceronis ſint *generalis*, & *generaliter*.

Generamen, à generando; pro *germen*, quod à genendo, quaſi *genimen*; ut à canendo *canimen*, unde *carmen*. *Stirpis generamina* legas apud Althelmum de Virginitate.

Generatorium, τὸ γεννητικόν, ſive generandi facultas. Uſus Ambroſius libro de Noë, & arca: *Non eſt dubium, quin rationabile anima noſtra in quinque ſenſus dividatur, & vocem, & generatorium.*

Graduale à gradibus formatum. Nec in re nova novum aſperner vocabulum. Sic dixere, non quòd canatur in gradibus altaris; ut Durandus tradit lib. IV cap. XIX: ſed quòd cantetur, dum diaconus gradus ambonis, ſive pulpiti, adſcendit, ut legat Euangelium: ſicut eſt apud B. Rhenanum ad Tertullianum de Corona Mil. & Bellarminum lib. II de Miſſa cap. XVI. Ac veteres ſi malis, ſic Rabanus lib. I de Inſtitut. Clericorum cap. XXXIII. Quis graduale inſtituerit, ac de eo alia, vide apud Joan. Steph. Durantum de ritibus Eccl. lib. II cap. XX.

Graduatus vulgare eſt, & quin barbarum ſit, nemo dubitat. Pro eo autem dicendum, in gradu aliquo dignitatis conſtitutus: vel ſupremâ in juris, aliâve ſcientiâ, laureâ ornatus.

Græcoſonus pro Græciſonus, vel Græcè ſonans, ſive loquens (ſi recta eſt emendatio noſtra) dixerit Luitprandus in Legatione ſua ad Nicephorum. Verba ejus adduximus lib. II cap. VIII. Vulgo legitur *Græcolonus*: quod Græcæ linguæ peritum exponit Ludovicus de la Cerda in Adverſ. Sacr. cap. CXXI. Videtur putâſſe, ſic dici, quaſi colonus è Græcia. Sed ſic *Græcocolonus* diceretur. Mihi quin corruptè ſic legatur, dubium non eſt. Error ex eo, quòd in Mſo inferiori parte ſ exoleviſſet, ita ut *l* videretur.

Granatarius, pro *frumenti præfecto*, apud Petrum Mauritium Statutorum Cluniacenſium can. LXIV. Videlicet ex eo, quòd *grana* κατ' ἐξοχὴν pro frugum granis uſurparent.

Granica, horreum, à *granis*: unde & Gallis vocatur *grange*. Legg. Bojor. Tit. I. cap. XIV, §. V: *Fœnile, granicam, vel tunicum*. Formularum veterum codex, qui in Bignoniana editione poſtremus, cap. XIII: *Eo quod cellaria, vel camara, & granica, quicquid in eis habuit repoſitum, commendâſſet*. Sanè & *Granata*, regia Bæticæ civitas, ex eo ſic dicta, quaſi

quasi *horrei domus*. De quo Ferdinandus Mendoza, Præfat. Comment. in Concilium Illiberritanum†. Nempe inde nomen, & *granicæ*, & in Hispania *Granatæ*, quòd *grana*, pro granis frumenti, dicerent: ut in *granatarius* proximè vidimus. † *Pag* 3.

Gressibilis, pro gradiens, Latinum non est, etsi pervulgatum.

Grossitudo corruptum ex *crassitudo*, pro crassitie: ut *grossus* dixere, pro *crassus*: qua de re monitum lib. I cap. XIII. Præterea verò, quia quæ crassescunt, & intumescunt, ea fiunt majora: (unde & Germanis grosz, Belgis groot, pro magno) *grossitudo* quoque pro *magnitudo* usurparunt. Lex Salica Tit. XLII, §. VIII: *Minimi digiti grossitudinem*. Cæsarius lib. I Miracul. lib. I cap. I: *De robore, aut grossitudine, non caussantur monachi*. Usus & Turocius Chronici Hungarici lib. I. At *grossus* sic, uti dixi, usurpat Turpinus de vita Karoli M. cap. XX: *Brachiis, & cruribus grossis*. Ivo in Chronicis: *Fere & cupro ea circumdans quinque pedes grosso*. Præterea Leo Marsicanus Chronici Casinensis lib. III cap. XXXII, Petrus Blesensis serm. VIII, B. Bernardus epist. CCIX, item S. Hildegardis in vita S. Roberti, seu Ruperti Confessoris. Et Arnaldus, Ordinis S. Francisci, in vita B. Angeli de Fulginio in prologo secundo; ubi nunc *grossi oculi*, nunc *grossi radii*, legas. Comes S. Pauli, epistolâ quadam apud Godefridum monachum S. Pantaleonis: *Exercitum nostrum conclusimus grossis palis*. Nec dubito, quin, uti monebamus, à *crassus* esse Germanicum groos, sive grosz; ita ex groß sit grof. Nam *cruribus grossis*, valet groot en grof van beenen. Cave autem putes, sic jam circa annum quadringentesimum locutos esse homines elegantiores. Scio, vulgò apud B. Augustinum legi in libris adversus Julianum Pelagianum demum ante annos XXV editis, curâ Claudii Menardi. Nam priori libro reperias*: *Sed malui grossiùs, quàm scrupulosiùs, definire*. Posteriori libro cap. LVIII†: *O grosse Dialectice*. Verùm non dubito, quin Augustinus priori loco *crassius*; altero, *crasse*, scripserit. Nec enim aliter uspiam loquitur, vel alius ejus seculi, vel proximi etiam, quisquam. Sanè posteriorem etiam censeo Plinium Valerianum; qui nec refugit *grossior*, pro *densior*. Quemadmodum & *grossum linteum*, ac *cribellum*, idem dixit lib. I cap. LV, & XXXVIII. Cæterùm à magnitudine etiam dimidiæ partis stuferi, comparando eam cum minutiis pecuniarum, dixere Germani groß; uti Itali *grossone*, Hispani *grueßo*, Belgæ groote, Anglis grote. Ac similiter Turocius Chronic. Hungar. lib. II cap. XCVII: *Marsupia grossorum, & florenorum*. Sic

* *Pag*. 37.
† *Pag*. 368

grossus Venetus apud B. Odericum Peregrinationis suæ cap. I §. IV, & cap. II, §. V.

Guasta, ex woesting, sive verwoesting: atque hoc ex Latino *vasta*, vel *vastatio*. Nam Germani pro V consono solent dicere G V. Petrus de Vineis lib. V epist. CXII: *Accusando de incendiis, guastis, & damnis illatis & factis per eosdem eidem.*

Gulositas compluribus in usu. Malim ego cum veteribus ἀσφεγίζειν: qui dicunt *vitium ventris, ac gulæ:* vel *intemperantiam cibi, ac potus.*

Gutteria est arthritis, sive dirus articulorum dolor; si quidem fides Ludovico de la Cerda in Adversariis Sacris cap. XXV. §. XXII. Censet verò, esse ab Italico *gota:* quod hunc morbum notat; nempe à Latino *gutta*, hoc est, catarrho. Sed omnino falli puto. Nec enim dubito, quin *gutteria*, vel potius *gutturia*, sit à *guttur*, ejusque vitium denotet. Hoc clarè indicat Rathasius Veronensis episcopus in vita S. Ursmari: *Orta est quedam in ejus collo sæva nimis infirmitas, quæ gutturia dicitur sermone Gallico.* Usurpat quoque Baldericus in Chronico Cameracensi lib. I cap. XVI; ubi istiusmodi imprecationem Allberti Episcopi refert adversus latronem, qui Guodilæ, jam triduo sepultæ, tumulum violârat: *Ut si vir esset, claudus, vel quolibet modo debilis fieret: si femina, vitio, quod vulgò dicimus gutteriam, semper non careret.* Hoc est, semper laboraret. Hubertus in vita S. Gudilæ cap. VI. §. XXIII: *Fœmineum* (genus) *gutteria obscenet.* Ratherius, Veronensis episcopus, in vita S. Ursmari*: *Orta est quædam in ejus collo sæva nimis infirmitas, quæ gutteria dicitur sermone Gallico.* De alumna S. Aldegundis, non de ipsa, sermo est. Pro eodem & *gutturnositas* dixere. Vide mox *Gutturosus.*

* *Apud Surium in vitis SS. 18 Apr.*

Gutturosus apud Surium habes in scriptore vitæ S. Gudilæ. Id nomen esse à vitio gutturis, satis est apertum. Non æquè, quòd pro eodem etiam *gutturnosus* dicitur. Ut apud Hincmarum in vita S. Remigii; ubi legitur hujusmodi imprecatio S. Remigii adversus eos, qui metas frumenti incenderant: *Omnes, qui hoc egerunt, & qui de eorum germine nati fuerint, viri ponderosi fiant, & feminæ gutturnosæ sint.* Atque addit; *quod ita completum est.* Ubi *ponderositas* vitium est genitalium: de quo Gregorius parte I curæ Pastoralis cap. ult. Nam cùm dixisset, qui mysticè *ponderosi* vocentur, subjungit: *Vitium quippe est ponderis, cùm humor viscerum ad virilia labitur; quæ profectò cum molestia dedecoris intumescunt. Gutturnosus* verò esse à *gutture*, indicat Hincmarus ibidem; quando ait, esse ab Adamo, qui in peccato

omnes nos generavit, quòd in genitalibus viri fiant ponderosi: à prima verò matre, cujus per guttur illicitus gustus transivit, esse istoc, quòd feminæ fiant gutturnosæ. A *gutturnosus* est *gutturnositas*, idem ac *gutturia*; de qua proximè vidimus.

Guva aliud longè ac *guna*; de quo paullò antè dictum. Ex iis liquet, *gunam* esse vestem pelliceam. Nempe ejusdem est originis, ac *gusum* vel *gosum*, quod est villosum: ut monitum lib. II cap. VIII. Ac credo, esse ab Hebræo חפה *husa*, seu *chusa*; hoc est, velamen. Nimirum quia villosâ veste, qualis pellicea, primitus velarentur, ac vestirentur. At *guva* in Glossis Isidori exponitur *ventuosa*. Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. CXLI pro *ventuosa* conjectat legendum *ventricosa*. A quo dissentio: planéque legendum puto *ventosa*. Est enim *guva* idem ac cucurbita, sive ventosa: ut est apud Papiam, & exinde in Catholico. Quibus prævivit Isidorus lib. IV Originem cap. XI, quod est de instrumentis medicis. Sed corruptè in illa Breulii editione legas: *Similaria, angistrum, spatomeleguna, quæ à Latinis, à similitudine cucurbitæ, à suspirio ventosa vocatur.* Legendum verò, *Smilia, ancistrum, spathomele, guva, quæ Latinis à similitudine, cucurbita; à suspirio, ventosa vocatur. Smilia* lego, quia Græcis σμίλη, & σμιλίον, scalprum, scalpellum. Nisi malis *smilaria*: quando & diminutiva sic exeunt, ut παιδάριον, ἀνθρωπάριον. *Ancistrum*, ut Græcis ἄγκιστρον. *Spathomele*, uti Græcis σπαθομήλη, quod est latum specillum. *Guva* itidem à Græcis, quibus cucurbita solum educens spiritum sive ventum (unde & *ventosa* dicitur) vocatur σικύα κούφη, ut ex Cælio Aureliano lib. IV cap. VII, & VIII videre est. Nempe junioribus, præterito σικύας vocabulo, solùm κούφη retentum; imò id in *guva* commutatum, quia κ facile in G abit, & φ in F, vel V consonum. In uno etiam Msorum nostrorum est *spatomeletuva*. Verùm alter melioris notæ *spatomele, guva*; ut nihil nisi spiritus in priori voce desideretur. Distinguit etiam vetus editio Veneta anni CIƆCCCCLXXXIII. Sed pro *guva*, habet *guvia*: pro quo & *gusia* reperias. Ex *gusa*, vel *gusa*, est Germ. kupf; pro quo alii cop. Ea cucurbitulam notat; unde coppen, sanguinem cucurbitulâ educere. Nisi potiùs *guva* à Gothis putes esse; qui cucurbitulam kupf vocarunt. Sed priùs sit verisimilius, quia medicina est à Græcis: ac fortasse, quæ quorundam suspicio est, deceptus Isidorus; cùm, verbis Cælii Aureliani malè intellectis, cucurbitas omnes putavit dici *cuphas*; unde *gusa*, vel *guva* vox dimanavit. Aliud verò *gusa*, pro veste villosa: de quo actum libro II cap. VIII.

CAP. XIV.

Pergitur ad ea, quibus initium est ab H. Habentia, *pro iis, quæ quis habet, ac possidet.* Habilitatio, *quo quis ad aliquid habilis fit.* Hebdomadarius, *ad quem vices devenere totâ coquendi hebdomade in monasterio.* Heremia, *pro locis desertis*: heremitorium, *pro cella eremitæ.* Heptaticus, *pro libris V Mose, Iudicum item, & Iosue.* Herpeta, *pro herpes.* Hiatio, *pro hiatus.* Historiographus, *pro historicus.* Holovitreum, *vas ex mero vitro.* Homagium, hominium, & hominatus, *pro clientelæ genere, quo quis alterius fit homo, sive vasallus.* Homophagia, *esus crudorum olerum*; *ut* xerophagia, *comestio aridorum.* Hortamentum, *adhortatio.* Hortulanus, *olitor.* Hostagium, & ostagium, *quasi obsidagium, pro obsidis conditione: unde &* obsidatum *dixere.* Humerale, *vestis caput, humerósque tegens.* Hymnistes, *mulier canens hymnum.* Hyopa, *vel* hyops, *pro hirto, vel capillos habente setis suillis similes.* Hypocisma, *pro hypopyosis.*

NUnc ordo nos ducit ad cœpta à spiritu.

Habentiam pro opibus, ac divitiis, apud B. Augustinum legas lib. xx contra Faustum Manichæum.

Habilitatio habes in Concilio Senonensi. Ex eo est, quod hac aliquis habilis & idoneus reddatur.

Hebdomadarius, ad quem in monasterio ordo coquendi pervênit: qui ordo hebdomade quaque variabat: unde in Regulis S. Benedicti, *egredi de septimana*, idem est, ac desinere officium coqui, & quasi hanc lampada tradere successori. Atque idem comprobat hoc Hildegardis in Explicatione Regulæ: *Egressus de septimana, sabbato munditias fecit*. Sed *septimanæ* vox eâ significatione parum est Latina; ut lib. I dictum cap. XXXIII. Rectiùs *hebdomas*, & flexu Latino *hebdomada*. Ab his *hebdomadarius* apud Reginonem lib. II Chronicorum: *Accidit autem, ut, juxta quod mos est, ad coquinæ officium hebdomadarius deputaretur*. Nempe ut sacerdotibus Judaicis sua erat ἐφημερία in sacrificando, quod etiam ex primo capite B. Lucæ cognoscimus: ita & in coquendo ἐφημερίαν monachi observabant.

Heremia, pro ἐρημία, sive solitudine, ac locis desertis, apud Luciferum Carallitanum: *Lassati sumus iniquitatis in via, & perditionis; & ambulavimus*

bulavimus heremias difficiles: viam autem Domini ignoravimus. Similiter posteriores *heremitorium*, pro cella monachi eremitæ. Guilhelmus, eques auratus, in Hodœporico: *A dextris* (Acconis, & Gazæ) *est mons Carmeli non multùm altus, oblongus, dèsuper planus, multùm speciosus, & fertilis, habitatio sancti Heliæ prophetæ; ubi & ordo Carmelitarum sumsit exordium, plures devotas Ecclesias continens, & heremitoria generosa.*

Heptaticus, pro *heptateucho*. Nam ut *pentateuchum* dixere pro v libris Mosis: sic quando cum pentateucho uno volumine compingerentur Josuæ, & Judicum libri, *heptateuchum* vocarunt, vel etiam *heptaticum*: ut Arator lib. I cap. XVII:

Comprobat heptaticus tædarum fœdere Mosen
Æthiopam sociâsse sibi.

In recentioribus libris est: *Comprobat omnipotens.* Sed *heptaticus* edidit Aldus: atque is secutus Msos; ut monuit Juretus ad illud Ivonis epist. LXXXIII: *Habetis in heptatico, quia in contentione duorum, qui ad alterius pudenda manum miserit, lapidibus obruatur.* Signat verò locum Deuter. cap. XXV: ubi tamen de uxore solùm est sermo. Similiter verò *heptatici* voce semel, iterumque, usum esse Hincmarum Rhemensem, ibidem monuit Juretus.

Herpeta legas apud ὑποβολιμαῖον Macrum libro de viribus Herbarum:

Hac fugit appositâ sacer ignis, & herpeta mordax.

Atqui is morbus non ἑρπετὰ, sed ἕρπης, vel ἑρπηδών.

Hiatio pro *hiatus*, non ausim dicere.

Historiographus apud idoneos scriptores non reperio: sed semper *historicus*.

Holovitreum, quod totum vitreum, ex Græco ὅλος, *totus*, & Latino *vitrum*. Petrus Damiani in vita S. Odonis, abbatis Cluniacensis, cap. IX. §. XXI: *Aliquando Imperator Henricus dum appositâ mensâ discumberet, vas illi holovitreum valde pretiosum, & Alexandrini operis arte compositum, cum tritis est pigmentis allatum.*

Homagii pro voce *clientelam* dicere jubet Andreas Schottus lib. III Tullianarum quæst.† Et sanè hoc malim: etsi nec multùm abnuam, in novo clientelæ genere, vocem posse novam utcunque tolerari. Idem judicium esto de vocabulo *hominii*. Ambo ab ea *hominis* significatione veniunt, quâ quis dicitur alicujus *homo*, hoc est, vasallus. Qua de vocis ejusce usu dicam in vocabulis falsâ significatione acceptis. Quod ad *homagii*, & *hominii* nomina, priori utitur Petrus Blesensis epistolâ CCII, Helmoldus presbyter in Chronico Slavo-

† Pag. 224

 rum

rum lib. I I cap. IX, Cæsarius lib. I Miraculorum cap. XXXII, & lib. II cap. XII, item lib. V cap. LVI. adhæc Guilhelmus de Nangiaco in Chronicis, Constitutiones Neapolit. lib. I Tit. XXXII Leg. XXXVI, Leonardus Presbyter in Chronico Bavariæ, Carolus Quartus Bullæ Aureæ cap. XXIII, &c. At *hominium* pro eo dicunt Otto Frisingensis de Frederici I Gestis lib. II cap. III, & XXVIII, & Radevicus lib. IV cap. XXXIV, Ivo epist. CCVIII, Paschalis ad Anselmum epist. XLV, ubi ait, *hominium facere abbati*, Paschalis ad Anselmum epist. XLV, Ingulfus Saxo Histor. Croiland. & Florent. Wigorn. Contin. an. CIↃCXXXIX. Interim *hominium* viris quibusdam doctis Latinum; sed significatione aliâ, videtur. Nam, Mso veteri compulsi, censent Sallustium antiquarium *hominium* in plurativo pro *hominum* dixisse. Mihi eo id suspectius, quia de tam usitati vocabuli insolenti flexu in nobili adeò historico nihil prodiderit nobis veterum Grammaticorum industria. Cæterùm pro *homagium*, vel *hominium*, etiam *hominatus* legas apud Ivonem Carnot. epist. LXXXVII: *Dicitur etiam, quòd milites illos, qui beneficia monasterii habent, tanquam eos tibi reservans, hominatum facere abbati non permittis.* Ac similiter loquiter Gregorius Papa. Imò & *hominiscum* pro eo reperias. De quo Juretus ad Ivonis epist. CC. Vide & de hujusmodi Spelmannum.

Homophagia passim invenias pro *omophagia*, ὠμοφαγία, qua cruda, non igni elixata, comeduntur. Ὠμὸς enim *crudus*, non ὅμος. Cassianus lib. IV de Institutis renunciantium cap. XXII: *Non magno labore corporis fatigatur; quia nec tanta cura inter eos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur: quippe qui maximè xerophagiis, vel omophagiis, utuntur.* Ξηροφαγία, aridus victus, sive sine uncto: nempe cibus siccus à carne, & jurulentia, & uvidioribus pomis, nequid vinosi, vel edatur, vel bibatur: ut exponit Tertullianus initio libri de Jejunio. Atque hanc xerophagiam Quadragesimali tempore etiam Concilium Laodicenum commendat can. L. Sic Antonio Magno cibus panis, & sal; potus aqua: ut est apud Athanasium, & Sozomenum. Ὠμοφαγία verò est, qua cruda & incocta olera comeduntur. Quo pertinet *lapsanum*, sic dictum ἀπὸ τῆ λαψάνης. quæ est olus agreste. Idem Cassianus, lib. IV Instit. cap. XI: *Si herba sale condita, quam lapsanum vocant, aquâ diluta ad refectionem fratribus apponatur.*

Hortamentum pro *hortamen*, est apud Lupum abbatem epist. XXVIII: item in vita S. Leborii, Episcopi Cenomanensis, atque alibi. Sed de hoc non admodum contendero; cùm multa verbalia pariter in *men*,

&

& *mentum* desinant: ut *fundamen*, & *fundamentum*; *tormen*, & *tormentum*; aliaque, de quibus dixi in secundo de Analogia cap. XXXII.

Hortulanus, ut Græcis κηπουρὸς, cui κήπου οὖρος†. Sed Tullio, & aliis, is est *olitor*. *Hortulanus* sequioris est seculi. † *Horti cura.*

Hostagium, & *ostagium*, idem ac *obsidatus*, sive conditio ejus, qui est in vadimonio. Matthæus Parisius, ad an. CIↃCCXXII: *Dux Bavariæ, & alii divites, in hostagio remanserunt. Soldanus verò, pro jam dicta pactione, ex parte sua, viginti in hostagio reddidit*. Sanè Galli, & Angli, similiter *hostage*. *Hostagium* verò ab *obstagium*: hoc, non ab *obstando*, quia obstet hostilitatis opinioni; sed à Gallico *hostage*, vel *ostage*: *hostage* autem non ab *hostis*, qua hospitem notat, & obses hospitis instar apud nos agit; sed κατὰ συγκοπὴν ex *obsidage*. Sanè opinionem hanc firmat, quòd postremorum seculorum scriptores *obsidis conditionem* vocent *obsidatum*. Uti Eutropius lib. II: *Sexcentis civibus Romanis in obsidatu receptis*. Ammianus lib. XVI: *Pater ejus obsidatûs pignore tentus*. Ac postea: *Obsidatûs specie viri celebres altrinsecus dantur*.

Humerale, vestis, quæ caput velat, humeróque injicitur à sacerdote. Usurpat Gemma animæ cap. CCI; uti & Rabanus Maurus. Græce est ἐπωμὶς, quamquam hoc potius *superhumerale*. Origo eadem, quia ὦμος, humerus: imò *humerus* ab ὦμορ, quod Dorum quorundam pro ὦμος. Sanè in Doribus Spartiatæ, qui Σ in Ρ convertebant; uti dixi lib. IV Orator. Instit. cap. II sect. III.

Hymnista, de femina hymnum canente, dixit Prudentius περὶ στεφάνων:

State nunc hymnistæ matres pro receptis parvulis.* * *Nihil mutandum. Sed quidem tertia requirebatur trochæus: sed ævo Prudentii jam Æ vulgò sonabat, ut E breve.*

Atqui *hymnista* tantùm generis est virilis. Imò nec de viro hymnos canente *hymnistes*, sed *hymnetes* dixero: cùm ab ὑμνέω sit ὑμνητὴς, unde femininum foret ὑμνητρὶς, & ὑμνήτρια, ut à ποιητὴς, ποιητρὶς, & ποιήτρια: de quo alibi vidimus. Fortasse rectiùs pro ὑμνητὴς, & ὑμνήτρια, novè quidem, ἀναλόγως tamen, *hymnicen*, & *hymnicina*, proferretur: nempe ut *fidicen*, & *fidicina*, dicimus.

Hyopa, pro hirto. Luitprandus in Legatione; ubi Nicephorum Imperatorem sic, inter alia, describit†: *Barbâ curtâ, latâ, spissâ, & semicanâ fœdatum, cervice digitali turpatum, prolixitate, & densitate comarum satis hyopam, colore Æthiopem, cui per mediam nolis occurrere noctem*. Nisi fortasse *hyopam* corruptè pro *hirtum* legitur. Sed puto, magis contumeliosâ voce usum, quàm ut hirtum diceret: quod totus locus arguit. Nempe ut aliquem μύωπα vocamus; sic dicere voluit † *Pag. 81 edit. Ingolst. ann. 1600.*

luit ὕπνα. Et fortasse posteriores Græci sic appellabant eum, cujus capilli potiùs referrent suis setas.

Hypocisma legas in L L. Wisigothicis libro undecimo tit. III leg. V: *Siquis medicus hypocisma de oculis abstulerit, & ad pristinam sanitatem perduxerit infirmum, V solidos pro suo beneficio consequatur.* Sed in Mso est *ypocisin.* Omnino autem id corruptum ex *hypopyosin.* Ὑπώπυον Aëtio est πύωσις; species, quando sub cornea oculi tunica pus copiosè colligitur. Cujus morbi symptomata sunt, uehemens cum dolore pulsatio, oculi integri rubor, & dolor temporum.

CAP. XV.

Accessum ad ea, quæ ab I auspicantur. Vt sunt ista: Jacentiva, *humi strata.* Jactivus, *vel* jectivus, *foro dejectus: unde* adjactivus, *&* jectiscere. Icona, *vel* iconia, *pro imagine.* Identitas, *vitæ genus sui semper simile.* Idoneitas, *vel* aptitudo, *est in in aliquo; pro, aliquis est idoneus, vel aptus.* Ignorus, *ignotus.* Illegitimum, *quod non est secundùm legem.* Illiberis, *sine prole.* Illicentiatus, *cui quid illicitum, non datâ priùs licentiâ.* Illuster, *illustris.* Imbonitas, *improbitas.* Imbulus, *porticus ad inambulandum: nisi potiùs provolans tabulatum.* Imitas, *ima pars.* Immaculatus, *incorruptus.* Immediatus, *proximus.* Immorigeri, *non obedientes.* Imperdibile, *quod amitti nequit.* Impetuositas, *impetus.* Imprecatio, *execratio.* Importantia, *momentum rei.* Impretiabile, *omne pretium excedens.* Improperium, *convitium, seu maledictum.* Impuber, *impubes, vel impubis.* Impudoratus, *impudens.* Imputribilis, *non obnoxius putredini.*

HIs consequens est, ut jungam de inchoatis à vocali tertia. Ac capite hoc complectar, ubi eam aliqua excipiat litera, quæ, in vulgato alphabeti ordine, literam N antecedat.

Iacentiva de iis, quæ jacent humi. Lex Burgundica Tit. XXVII. §. I. *Si quis Burgundio, aut Romanus, sylvam non habeat incidendi ligna ad usus suos de jacentivis.*

Iactivus, vel *jectivus*, à jaciendi verbo, quasi dejectus foro, ut qui vadimonium deseruerit. Ut in Formulis solemn. incerti scriptoris cap. IV: *De parte genetricis suæ redeberet, & negligens, & jectivus exinde adesset.* Et cap. XXII: *Placitum suum exinde neglexit, & jactivus inde remansit.* Item formularum veterum secundùm legem Romanam cap. XXVI; cujus lemma, Cautio de infracturis: *Si inde negligens, vel jacti-*

vus

vus apparuero. Habes & in Caroli Calvi Edicto Pistensi cap. XXXII. Idem *abjectus* vocatur Marculfo monacho lib. I Form. cap. XXXVII. Uti & *adjactivus* pro eo est in formula veteri legis Salicæ, quæ exstat† hujuscemodi: *Tu grafio, rogo te, quia ille homo denominatus, qui mihi fidem fecit, quem legitimè habeo adjactivum, vel admallatum, secundùm legem Salicam; & ego super me, & super fortunam meam, pono; quod securus mitto in fortunam illius manum.* Hinc *jectiscere*, pro *jectivum facere*, semel iterumque est in Edicto Caroli Calvi antè memorato cap. XXXIII. Porrò ἀναλόγως magis diceretur *jactiscere*, à *jactivus*; *jactivus* in simplici meliùs, quam *jectivus*: contrà in composito rectiùs *adjectivus*, quàm *adjactivus*.

† Tit. 52. §. 3.

Icona, pro icon, sive imago, Græc. εἰκών. Metellus in Quirinalibus:

His confinia juncta
Discernuntur iconâ,
Quæ fert saxea succum
Distentum satis, æquè
Saxi pondere dudum.

Cæsarius lib. VIII Miracul. cap. LXXVI: *Dicitur eadem fuisse icona, quam barbarus tulit.* Item in vita S. Kunegundis cap. IV. Ac *icona* quidem eo defendi possit, quòd simile sit, ac *hebdomada*, pro *hebdomas*: nec non *lampada, Ancona, Narbona*: de quibus alibi. At Matthæus Parisius in anno CIƆCCIV etiam *iconia* dixit: *De iconia Dei genetricis.*

Identitas non tam huc refero ratione significationis, qua accipiunt Scholastici (nec enim video, quomodo in Metaphysicis carere hoc vocabulo possimus) sed eâ, quâ accepit Matthæus Parisius in vita Garini, XX abbatis S. Albini: *Ad Redburnam aliquos fratrum transmisit recreandos, ne identitas in claustro in eis, qui pusillanimes erant, acediam parturiret.* Sententia est, ne, si intra monasterium permaneret semper, subiret segnities animi; quia, ubi varietas est nulla, ibi animus, & corpus, torpescunt.

Idoneitas non dixero, ne *aptitudo* quidem. Priori usa Benedictina*, à Benedicto Papa XII nomen sortita, cap. XXII, quod est de creatione monachorum: *Deinceps non recipiantur, aut induantur in monachos, nisi persona idonea; vel de quarum idoneitate verisimiliter spes existat.* Latinè dixeris, quos idoneos evasuros non temere speres.

Ignorus pro *ignotus*. Ivo epist. XLV: *Horum consanguinitas nec ignora est, nec remota.* Aliqui tamen libri pro eo, *ignorata*.

Illegitimus non dixero, sed nullum habens jus. Had. Junius in

* Aimoino, & Chronico Casinensi Iacobus Breulius subjunxit in edit. Paris.

LII Nomen-

Nomenclatore agnoſcit *filius illegitimus*: vellem addidiſſet idoneum auctorem. Sanè veteres, ſi pater certus, *nothum*; ſi incertus, *ſpurium*, item *vulgo quaſitum*, aut *conceptum*, dixere.

Illiberis commodè exprimit Græcum ἄπαις: uti & *improlis*. Uſus priori Tertullianus lib. IV adverſus Marcionem. Malim cum vetuſtioribus, *ſine liberis*, vel, *abſque prole*.

Illicentiatus, qui quid agit, vel acturus, ſine licentia, ſive non impetratâ priùs veniâ. Concil. Piſan. I ſeſſ. IV: *Ambaſſiatores imperatoris ſecundâ die receſſerant illicentiati, & hoſpite non ſalutato.*

Illuſter, pro *illuſtris*. Fortunatus, Pictavorum epiſcopus, de vita S. Germani cap. XX: *Guaddo vir illuſter, ac conſilii Regis particeps.* Sic de ſe ipſo *Childebertus**, *Francorum Rex, vir inluſter.* Habes & apud Walpurgim in Hodœporico, & ſæpiùs apud Bekam in Chronicis.

* *Epiſt. ad Monaſterium Dionyſii circa annum* 705. *Habes apud Miraum in fund. Eccleſ. Belg. pag.* 17, & 19.

Imbonitas, pro improbitas. Tertullianus Exhortatione ad Caſtit. *Alioquin res & viris, & feminis, eâdem imbonitate.* Idem ad Martyres cap. III: *Ubi omnis duritia, & imbonitas, & inſuavitas conſtitit.*

Imbulus quid ſit, docet Iſidorus lib. XV Orig. cap. II: *Imbuli, vel quia ſub volumine ſunt, vel quia ſub his ambulant. Sunt enim portici hinc inde platearum.* Ita eſt in membranaceis codd. noſtris: niſi quòd in uno ſit *volumina*. *Portici*, pro *porticus* dixit, corrupto more ſeculi: niſi librarii ſic depravarint. Idem in Gloſſis: *Imbulus, ab ambulando, ambulatorium.* Veteres gloſſæ noſtræ membranaceæ: *Imbulus, porticus ad ambulandum; qui & ambulatorium dicitur.* Videri igitur poſſit *imbulus* dici, quaſi *inambulus*. Sed vide, an non veriſimilior ſit emendatio Jacobi du Breul, ſic reponentis priori loco Iſidori: *Imboli, vel quia ſubvolamina ſunt, vel quia ſub his ambulant.* Nempe ut ſignet, quæ Aſconius in Divinat. dixit *provolantia tabulata*. Ita ſit ab ἐμβολὴ, quod injectionem notat. Unde *embolus*, omne id, quod alicui inſeritur, & immittitur. Ut in Cteſibica machina apud Vitruvium lib. X. cap. XII.

Imitas, pro ima parte; ut *ſummitas*, pro ſumma. Remigius in Teſtamento apud Flodoardum: *Partem meam de prato, quod Lauduni juxta vos habeo, ad imitatem montium poſito; & quæ Iovia ſunt pratella, quæ tenui, ad te revocabis.* Ubi & ὑποκοριστικῶς *pratellum* à *prato*.

Immaculatus non dicam; ſed inviolatus, incorruptus, integer. Catulli† etiam eſt, *Sic virgo dum intacta manet.*

† *Carm. nuptiali.*

Immediatus philoſophis frequens. In alio argumento malim *proximus*, vel Græcum ἄμεσος.

Immoriger

Immoriger non reperio: ſed nec *immorigerus* nunc occurrit. Dixero, male morigerum; vel, non obedientem.

Imperdibile, quod nequit amitti. Henricus de Haſſia Speculo A.† *Pax imperturbabilis, lex imperdibilis.*

† *Pag.* 15.

Impetuoſitas, pro impetus, barbarum.

Importantia, pro pondere, aut momento. Ut *nullius importantiæ*, apud Turocium in Chronico Hungarico.

Imprecatio agnoſcit Calepinus. Veteres pro eo *execratio*.

Impretiabile mundi pretium, de pretioſo Chriſti ſanguine pro nobis effuſo, apud Petrum Bleſenſem epiſt. LXXXVI. Sæpius etiam hac voce utitur Matthæus Pariſius: pro quo dixeris, nullo ſatis pretio poſſit æſtimari; item quamcunque pretii magnitudinem excedens. Quandoque &, omni auro magis aureum, omnibus orbis gemmis magis gemmeum.

Improperium in veteri dictionario exponitur *dedecus*, *convitium*, *injuria*, *deriſio*. Imò & Gloſſ. *Improperium*, ὄνειδος, ὀνειδισμὸς, ὀνείδισις. Sæpius uſurpat vetus Bibliorum interpres: & ejus exemplo, cùm alii, tum Sueno Aggonis fil. in Hiſtoria Danica, quam primus edidit V. Clariſſimus Stephanus Stephanius: *Nam & tunc temporis ignominioſum extitit improperium, ſi ſolùm duo jugularent.* Ut à *vitupero*, *vituperium*; ſic ab *impropero*, *improperium*. Vide in verbis, *Impropero*.

Impuber dicere præcipiunt, propter illud Ciceronis in Catone: *Filiumque ejus impuberem, ligatum à Prætore miſſum, in carcere necandum eſſe dixit*. Quo *impuber* etiam Nizolius adſtruit. Sed potiùs à *pubes* eſt *puberis*; & ab *impubes*, vel *impubis*, eſt *impuberis*. Nempe ut à *Ceres*, *Cereris*; ab *æs*, *æris*; vel ut à *pulvis*, *pulveris*; à *cinis cineris*; à *vomis*, *vomeris*. Sanè *impuber* non puto dici; uti neque *puber*, ſed *pubes*. *Impubis* eſt Plinii lib. XXIII cap. VII: *impubes* Ovidii II Faſt. Aliquid de iſto etiam diximus lib. I de Analogia, qui tertius eſt Grammaticæ Artis.

Impudoratus, impudens. Lucifer Caralitanus adverſus Conſtantium Imper. *De impudorato patre veſtro diabolo.* Vulgo *impuderato*, quaſi ſit à *pudere*, uti *impudens*. Potiùs cenſeo eſſe à *pudore*: etſi & & priori modo ſcribat Ludovicus de la Cerda in Adverſariis ſacris cap. XXXVII. §. VII. Sic *impudoratè*: de quo in Particulis.

Inputribilis virtus, quia nunquam putreſcit, Paullinus, epiſcopus Nolanus, dixit epiſt. II.

CAP. XVI.

De cœptis ab IN; *cujusmodi sunt:* Inadibilis, *inaccessus.* Inadvertentia, *error ex eo, quòd quis parum attenderet, quid diceret, aut faceret.* Inanimata, *pro inanima, recténe dicatur, in dubium vocatum.* Inaudientia, *inobedientia.* Incautela, *negligentia in cavendo sibi.* Incendiosum, *καυσώδες.* Inclamatus, *edicto publico vocatus ad se judicio sistendum.* Inclaustrum, *monasterii ambitus.* Incorrigibilis, *cujus corrigendi spes nulla superest.* Incolatus, *habitatio in quapiam civitate.* Incomma, *militaris staturæ mensura.* Inconsideratio, *pro inconsiderantia.* Incorporatus, *qui adsumsit corpus humanum.* Indetribile, *quod non deteritur.* Indevotio, *neglectus divini cultûs.* Indigestio, *cruditas.* Indisciplinatus, *non componens mores secundum vivendi legem.* Indisciplinosus, *pro eodem.* Inditor, *à quo nomen inditur.* Indocibilis, *indocilis.* Indominicatum, *à domino prædii sibi reservatum.* Indubium, *non dubitandum.* Inductorium, *quod inducitur, vel illinitur.* Indusiatus, *indusii amictu muneri ecclesiastico initiatus.* Ineloquens, *minimè facundus.* Inferendale, *tributum, quod infertur.* Infertor, *qui epulas infert.* Infirmarius, *medicus.* Infirmarium, *vel* infirmaria, *is monasterii locus, ubi ægris medicina fit. Proque eo &* infirmatorium, *&* infirmitorium, *dixisse.* Inflativus, *inflationem habens.* Influxus, *vis de cælo influens.* Infœderabile, *quod sine bona pace semper erit.* Infrangibile, *firmum, solidumque.* Infusidarium, *pro cibo liquido.* Ingrusia, *ficus veneno infecta.* Ingurgitatio, *pro haustu, non sensim, sed universè.* Injustitium, *quando jurisdictio viget.* Innobilitatus, *non nobilitatus.* Innodatus, *vinctus.* Innox, *innocens.* Inobedientia, *non obedientis culpa.* Inordinatio, *ordinis permutatio, ac permixtio.* Inoppidatus, *nullum habens oppidum.* Insalutatus, *non salutatus.* Insensatus, *sensu destitutus.* Insensitivus, *sensu carens, vel destitutus: similéque* insensibilitas, *pro stupore.* Insignium, *pro insigni.* Intelligibile, *quod cadit sub intelligentiam.* Intercapedilitis, *vox nihili.* Interdius, *fur diurnus.* Interlocutorium, *pro interlocutione.* Interludium, *ludus, jocusque internistus.* Internicies, *pro internecio.* Internus *non dici, licet rectum sit externus.* Intersignium, *signum, quo quid internoscas.* Intertiata, *apud sequestrum interposita.* Interula, *pro subucula.* Intimior, *amicior, vel familiarior.* Intramurancus,

raneus, *positus intra muros.* Intransgressibile, *quod transgredi sit nefas.* Inventarius, *bonorum index.* Inverecundia, *pro impudentia.* Investitura, *confirmatio in feudis, vel episcopatibus.* Invinius, *abstemius.* Inviolandus, *sacrosanctus.* Invisibilis, *non adspectabilis.* Invitatorium, *certus monasterii locus.*

ADnectam nunc, quæ initium capiunt ab IN syllaba.

Inadibilis, inaccessus. Sidonius Apoll. lib. II epist. III: *Is quidem sanè circa principia sui solo palustri voraginosus, & vestigio inspectoris inadibilis est.*

Inadvertentia cùm alibi legas, crebrò, tum apud Carolum VII Gall. Reg. edict. de Rescriptis*. Eo signatur, quod Græcis παρόραμα: *Pag. 162 puta alucinatio ex eo, quod quis judicium ferat, re incuriosè ac negligenter adspectâ, vel consideratâ.

Inanimatus sitne Latinum, atque adeò etiam Ciceronianum, non convenit inter Paullum Manutium, qui eo uti non dubitat; & Dionysium Lambinum; qui ait, usum Latinæ linguæ pervincere, dicendum esse *inanima*, non *inanimata*. Itaque lib. II de Officiis, ubi sic legitur, *Quæ ergo ad vitam hominum tuendam pertinent, partim sunt inanimata, ut aurum, argentum: partim animata:* pro *inanimata*, legere jubet *inanima:* ac similiter in Topicis, ubi est, *Animata inanimatis anteponantur*, reposuit *inanimis*. Et sanè ab *animare* est participium *animata:* at non dicimus *inanimo*, unde foret *inanimata*. Utcunque est, tutiùs *inanima* dicimus; de quo constat.

Inaudientia, inobedientia. Cyprianus epist. XXVIII: *Perniciem sibi, & mortem, per inaudientiam, & intemperantiam provocent.*

Incautela lego apud Salvianum lib. VI de Gubernatione Dei: *Vnus incautior periit, ne multi per incautelam postea deperirent.* Qui purioribus vixere seculis, dixissent, *incauti*, vel *parum cavendo.*

Incendiosum, pro *caustico*, & *corrodente*; apud Cælium Aurelianum, & Appulejum Medicum.

Inclamatus, jussu judicis publico edicto citatus, sive in jus vocatus. Edicto Theoderici cap. CLV: *Edictis solenniter inclamatus, ad Iudicem, cujus præceptione conventus est, venire neglexit.*

Inclaustrum est ambitus monasterii, sic dictus, quia intra eum continetur *claustrum*; quomodo monasterium vocari solet; uti *inclusi*, monachi ipsi. Ita *inclaustri* vocem usurpant Baldericus Noviomensis Chron. Camerac. lib. III cap. LXXII, & scriptor vitæ S. Lietberti cap. XLIX.

Incolatus, pro habitatione in aliqua regione, aut civitate: uti *incola*, pro habitatore. Usurpat Lupus abbas epist. II. item Fulbertus serm. de ortu Mariæ: *Primos à suo incolatu exturbâsse colonos.* Beka in vita Bonifacii episc. II: *S. Clementem ab hujus incolatu seculi emigrâsse.* Nec tamen prorsus damnare ausim; quandò legas in Digestis, ac Codice Theodosiano.

Incoma, vel potiùs *incomma*, mensura staturæ militaris. Isidorus in Glossis: *Incoma, mensura militum.* Vegetius lib. I cap. V: *Proceritatem tyronum ad incommam scio semper exactam.* Sic quidem bonæ notæ MSSi. Sanè quam varient libri, Stevvechius ostendit. Videtur fuisse palus, qui notas haberet incisas, ut meliùs ad eum exigeretur statura eorum, qui nomen militiæ dare vellent. Ita *incoma*, vel *incomma*, sit ab ἐγκόμματος, hoc ἀπὸ τοῦ ἐγκόπτειν. Vide, quæ de istoc eruditè, ut omnia, annotavit Salmasius ad Lampridii Alexandrum Severum; eumque secutus Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. CXXXIV, §. XII. *Incommam* dixit Vegetius muliebri genere, ut alii *sacomam, schemam*: de quibus egi fusè in Oratoriis Institut. lib. V cap. I, & in Grammatica Arte lib. II de Analog. cap. XX.

Inconsideratio dicunt, quia Ciceronis ipsius sint *inconsideratus*, & *inconsideratè*. Equidem *inconsideratè* malim, quàm *inconsideranter*: quod est L. III §. penult. D. De suspectis tutor. & curat. Sed pro *inconsideratio* præferam *inconsiderantia*; quo Cicero, Suetonius, aliique utuntur.

†Pag.164 *Incorporatus*, ut Græce ἐνσωματωθείς. Concilium Pisan. lib. II †. Imò & antiquiores Theologi nonnulli.

Incorrigibilis vulgatum est: pro quo dixeris, *insanabilis*, vel de cujus emendatione desperetur.

Incurabilis quis prope non dicit? At idonei Latinitatis scriptores maluere, *insanabilis, desperatus, non recipiens curationem.*

Indetribilis soliditas Paullino, episcopo Nolano, epistolâ XVI. A *tero* sive *tritum, tribile*; à *detritum, detribile*: hinc *indetribile*, quod deteri nequit, sed semper persistit.

Indevotio non ausim dicere: etsi apud Imperatores *indevotionis notam* legere sit L. X. C. Th. de re mil. & L. CXIX C. Th. de decurionibus. Interea liquet, vocem esse antiquiorem Salviano: qui in III de Gubernat. Dei ait: *Tantum apud nos honor, & reverentia Dei, proficit; ut quæ indevotione non facimus, etiam odio digna esse ducamus.*

Indicina, vide infrà in *Iuridicina*.

Indigestio,

Indigestio, pro *cruditas*, vulgate: sed aliter idonei Latinitatis scriptores.

Indisciplinatus, ἀπαίδευτος, vel etiam disciplinæ non morigerans Post veterem Scripturæ interpretem, qui sæpius usurpat, etiam habes apud Ivonem Carnot. epist. XXVII, quæ ad Gualterium abbatem: *Propter indisciplinatam monasterii tibi commissi conversationem quodam tædio tabefactus.* Et epist. CCXIX, ad Pontificem Paschalem: *Indisciplinatis juvenibus vexandum me exposueritis.* Sic in vita S. Leodegarii priore*: *Qui justitiam cupiebant evertere, & indisciplinati juvenilia opera Regis faciebant exercere.* Hinc *indisciplinatè*, Speculi Saxonici parte I Artic. LIII: *Iudex sæpius mulctam in judiciis ab indisciplinatè agentibus consequitur.*

* Tom. I Script. Histor. Eccles. edit. Francof. an. 1603.

Indisciplinosus apud vet. interpretem Siracidæ XXIII. 15: *Indisciplinosæ loquelæ non adsuescat os tuum.* Ubi in aliis *indisciplinata*. Græcè est, Ἀπαιδευσίᾳ ὄχλου μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου.

Inditor ὀνοματοθέτης, qui nomen loco indit. Usurpat Flodoardus lib. I Histor. Rem. cap. I: ubi ait, Remum, Romuli fratrem, credi Remensis urbis, ut conditorem, sic nominis inditorem: sed ipse censet, verisimiliùs putari, conditores urbis militum eos, qui Remo fuissent addictiores; Remoque interfecto, fugissent in Gallias; ac ut Romus à se Romæ nomen fecisset, ita ipsi urbi à se conditæ Remorum dedissent nomen. Sed istæc etiam opinio, etsi minùs absurda, quàm prior, nihil tamen nisi inane somnium est. Imò ne istoc quidem controversiâ caret, an Roma à Romulo condita sit: de quo quantopere olim fuerit variatum, vel unicus Festus fidem fecerit.

Indocibilis, in glossis vett. indocilis exponitur. Priori verò uti non ausim.

Indominicatum id solum, vel prædium, dicitur, quod dominus sibi retinuit; non verò colonis, vel emphyteuticariis, concessit. Sic *terram indominicatam* legas in libro Censuali S. Remigii. Item *vineæ indominicatæ*, in Caroli Calvi privilegio, regni sui anno XXXI, S. Germano concesso. Et *mansum*† *indominicatum*; item *horreum indominicatum*, in appendice Flodoardi ad an. IↃCL. Est & apud Godefridum Magnum* in donatione S. Dagoberti monasterio factâ: *Adjungimus decimas omnium nostrarum ipsius potestatis indominicaturarum, h. e. in censibus terrarum*, &c. Est & paullo pòst: *Iuxta pratum nostrum indominicatum.* In donatione Comitis Ansfridi pro Ecclesia pagi Rhenensis†: *Ego Ansfrid Comes dono —— mansum indominicatum cum ædificiis.*

†De manso dicam in significatione alienâ usurpatis.

* Apud Miræum in Donat. Belg. p. 47.

† Apud Miræum in Notitia Ecclesiarum, pag. 52.

Indubium, pro certum, non puto veteres usurpâsse.

Inductorium, pro eo, quod inducitur, vel illinitur, apud Nithardum legas. Rectum tamen, *inducere pictura colorem*: quod apud Plinium est lib. XXXV cap. X.

Indusiatus, sollemni indusii amictu in honorem abbatis evectus. S. Gerardus abbas Sylvæ Majoris in vita S. Adelardi, abbatis Corbeiensis cap. III §. VIV*: *Pater quippe monasterii, corporis viribus se sentiens destitui, electum annutu cunctorum subrogavit Adelardum; cujus dignitatis honore indusiatus, & à principe regni legaliter inthronizatus.*

* *Apud Bolland. ad 2 Ian.*

Incloquens non dixero; sed *in dicendo infans*, aut *parum disertus*, vel simile.

Inferendale, quod infertur tributi nomine, vel simili. Aimoinus de gestis Francorum lib. IV cap. XXVI: *Quingentas namque vaccas inferendales à Clothario seniore regiæ mensæ inferre jussi fuerant. Quæ ideo inferendales dicebantur, eò quòd singulis inferrentur annis.*

Infertor, qui epulas infert, atque apponit. Gloss. Philoxeni: *Infertor*, παραθέτης. Utitur vetus Juvenalis interpres sat. V. 110. Vulgo & *dapiferum* vocant: de quo alibi dicimus. Si *infertor* universè est mensæ minister, etiam *carptoris* nomine vocetur: de quo in Saturnalibus Lipsius.

Infirmarius, infirmorum curator. Adjectivum est substantivè positum: sicuti & *medicus*. Utrobique *vir*, vel *homo*, intelligitur. *Infirmarii* vocabulo sic usus Leo Ostiensis lib. III cap. LVII: *Duas* (cortinas) *dedit infirmario*; *unam pro expensis*; *alteram pro exstruendo balneo*. Cæsarius lib. VIII cap. XXX: *Henricus Contractus, Claræ-Vallis monachus, in eâdem domo quandoque infirmarius fuit: hic cùm tempore quodam haberet magnum infirmum*. Similiter lib. IX cap. II. Verba mox adferam. Item lib. XI cap. V: *Futurorum gaudiorum primitias jam corde præsentiens, lætus, & hilaris, redeunti infirmario rem pandit per ordinem.* Habes & apud Matthæum Parisium. At *infirmarium*, vel *infirmaria*, est locus, ubi infirmi, sive ægri curantur. Idem Matthæus Parisius in an. CIƆCCXXXVIII: *Exceptis debilibus, & infirmis, quibus debet in infirmario provideri.* Antiquitatum Fuldens. lib. III Tradit. XXXV: *Caput optimum sive vestimentum, quod melius haberet, in usus fratrum, in infirmariam cederet.* Etiam *infirmatorium* vocarunt. Item Cæsarius lib. I Miraculorum cap. XXXV: *Tandem, infirmitate depressus, in infirmatorio positus est.* Ac similiter idem lib. IV cap. XLI, lib. V cap. VI, & lib. IX. cap. II: *Quod intelligens Vinandus, infirmarius noster, posito eo in infirmatorio, ait; Bone frater Godescalce, vidisti in Missa Salvatorem?*

torem? Utitur & Historia Albigensis cap. XLIV *. Existimet aliquis, pro *infirmatorium* semper *infirmarium* legi oportere; quia *infirmatorium* ἀναλόγως potiùs foret, ubi infirmantur, ac debiles fiunt; ut *adjutorium*, quo adjuvantur. Sed secus est. Nam etiam *infirmare* dictum pro *infirmum esse*, *ægrotare*. Sic usus idem Cæsarius lib. I cap. XXVI: *Non credo, quempiam posse terminum sibi à Deo constitutum extendere; sed mortem quandoque imminentem evadere. Quod si verum non esset; Ecclesia superfluè pro infirmantibus oraret.* Præterea non necesse est, ut dicamus, esse verbale à supino factum. Nam possit esse denominativum. Nempe ut à *terrate, rritorium*; sic ab *infirmus* fit *infirmatorium*. Et pro hac sententia sit, quòd & *infirmitorium* per I legas. Uti apud Ingulphum Saxonem: *Fecit ipse de eodem meremio†, plurima pulcherrimaque ædificia; scilicet infirmitorium monachorum, longitudine & latitudine decentissimum.* Similiter Matth. Parisius in an. CIↃCCXXXVIII: *Porrò debiles & infirmi, qui munitione indigent, vel aliquâ medicinâ, non seorsum in cameris, sed omnes in infirmitorio, quæ necessaria fuerint sibi, tam in carnibus, quam in aliis, recipiant competenter.*

* Pag. 114

† F. *heremio*, vel *heremitorio*: de quo cap. dixi cap. 14.

Inflativus vulgò cibus dicitur barbarè. At Ciceronis est lib. I de Divinatione: *Ne fabâ vescerentur, quòd habet inflationem magnam is cibus.*

Influxus ignotum classicis: qui malunt, *tactus lunæ*, vel *dimissa è cœlo vis*. Possis & dicere, vim è Sole, vel sideribus, influentem in corpora hæc inferiora.

Infœderabile bellum est apud Petrum Damiani lib. III epist. VIII, quæ ad Archiepiscopum Bisuntinum. Dixeris cum classicis, *irreconciliabile*, *implacabile*; vel Græcè ἄσπονδον, quo Cicero in IX ad Att. epist. XII uti maluit.

Infrangibile, pro eo, quod frangi, vel rumpi nequeat. Concilium Pisanum II non longè à fine: *Itaque fiat universalis unio, & infrangibilis, & firma Ecclesiarum.* Suffecisset *firma*, vel *fida solidaque*.

Infusidarium ejusdem censeo originis, ac *infundibulum*, & *infusorium*; quod apud veterem Bibliorum interpretem. *Infusidarium* verò est apud Joannes Monachum, in Vita Petri Damiani: *Totidem aliquando diebus nullo refecisse cibo, nisi parco leguminis infusidario.* Puto, signari omne liquidi cibi genus, ac cochlearibus adsumi solitum: quale lac cum pane coctum, vel jus cum leguminum modico.

Ingenuile mansum opponitur indominicato, & servili. Qua de re dicam in *Mansum*; ubi agam de vocabulis alienâ positis significatione.

ne. Nunc contentus ero Anonymi verbis è gestis Normannorum ante Rollonem Ducem†: *Anno* IↃCCCLXIX, *Carolus cum Nortmannis pacifcitur —— de unoquoque manso ingenuili exiguntur* V I *denarii, & de servili sex.*

† *In antiquis Normannica Historiæ scriptori- pag. 3.*

Ingrusia, pro ficu veneno infectâ, barbarum quidem, & tamen (quod quis primâ facie arbitretur?) ex Latio originem trahit. Ex parte hoc nos Suidas docet: Ἰγγρουσία τροφή. Ῥωμαίοις τὸ τοῖς ἀσθενέσι διδόμενον σιτίον, ὃ ὅτε ζῆν, ὅτε ἀποθνήσκειν ποιεῖ. *Ingrusia, cibus ita dictus Romanis; qui ubi datus infirmis, nec vivere, nec mori sciunt.* Ac similiter glossæ Basilicorum. Negat sibi de hoc liquere Suidæ interpres, Æmilius Portus. Atqui *grossi, ficus.* Pro *grossus* dixere vulgo *grosus*, vel *grusus*; ut sæpe *o*, & *u*, commutantur. Glossæ Græcolatinæ, ad Cyrilli calcem repertæ: ὄλυνθος, *Bolunda, hoc grusum.* Ubi *bolunda*, puto, corruptum ex *boleta*, vel *boletus*. Id fungi genus, quo medicato Claudium sustulit Agrippina, ut filio Neroni pararet imperium. Similiter verò ex *grossum*, *grusum*; ficus genus, quo medicato itidem tolluntur homines. Lampridius in Commodo: *Motilenum, præfectum prætorio, per ficus veneno interemit.* Quomodo & Belgæ hoc dicunt, een vijge gheven, q. d. *ficum dare*, sive *ingrusiam.*

Ingurgitatio ἀναλόγως quidem dixeris ab *ingurgito*: sed, ut arbitror, aliter classici; qui maluere, *crapulam, ebrietatem*: vel quando hæc potiùs sequi solent, ubi quis se ingurgitârit; dixeris, *Threicia amystis*, vel pocula nimia non sensim educta, sed ἀπνευστί, hoc est, citra respirationem hausta, aut simile his aliud.

Injustitium in glossis habes. Sic vocant, cùm jurisdictio non est interdicta.

Innobilitatus, non factus nobilis. Lampridius in Heliogabalo: *Si unquam aliqua matrona consularis, conjugii ornamentis esset donata: quod veteres imperatores affinibus detulerunt, & his maximè, quæ nobilitatos maritos non habuerant, ne innobilitata remanerent.* Nec vox absurda: cùm *nobilitare* sit Terentii, & aliorum.

Innodati, δέσμιοι. Sic in vett. glossis rescribendum.

Innox, qui non nocet. Glossæ Philox. *Innox*, ἀσλαβής. Sed puto, *Innoxius* legendum. Sanè proximè antecedit, *Innocentes*, ἀσλαβεῖς.

Inobedientia est pervulgatum, præsertim apud Theologos; qui dicunt, inobedientiâ primorum parentum venisse peccatum in mundum. Sed classici hoc nesciunt vocabuli: imò neque vocem *inobediens.* Cicero in libb. de L L. pro eo *non obediens* maluit. Videntur & *impa-*

rientia dixisse veteres; ubi quandoque *impatientia* exaratum. Nempe ab *imparens*. Festus: *Imparentem, non parentem, hoc est, obedientem.*

Inoppidatus is locus, qui non inhabitatur; ubi puta nullum oppidum, portus nullus. Sanè Gloss. Msæ: *Inoppidatus*, ἀοίκητος, ἀλίμην. Est & in Glossis: *Inopidatus, inoppidatus.* Nempe unico P scripsere, quia & *opidum* ab *ope*.

Inordinatio barbarum; pro quo Cicero confusio, vel ordinis perturbatio. Græcis ἀταξία: pro quo etiam dicimus ordinis neglectum. Gallis similiter *desordre*.

Insalutatus vulgare est; ut cùm ajunt, *insalutato hospite discedere*. Malim, *non salutato*, vel *ne salute quidem dictâ*. Cicero Græcum prætulit, quod ad verbum vocabulo *insalutatus* expresseris. Sic enim scribit in epistolis de Pompeio fugiente agens†: *Vrbem, omnes nos*, ἀπροσφωνήτους, *expertes sui consilii relinquebat.* † *Ad Att. lib. 8. epist. 8.*

Insensatus, pro Græco ἀναίσθητος, est apud N. T. interpretem. Ac sæpe sic scriptores Ecclesiastici: in his Ivo Carnotensis serm. de adulterino habitu. Sed de hoc alibi.

Insensitivus barbarum: pro quo Latinum, *sensum non habens:* Græcè ἀναίσθητος. Horat. lib. 1, Sat. III: *Communi sensu planè caret.* —— Nec melius *insensibilitas*; etsi probè exprimat Græcum ἀναισθησία. Pro quo dixeris *stupiditas*, vel *stupor*.

Insignium, pro *signum*. Sueno in Compendio Historiæ Danicæ cap. III: *Qua* (Christi crucem) *Matris tumulo, ob memoriale insignium, destinavit erigendam.* Credo, cum legerent *insignia*, uti apud Livium* est, *insignia imperii*, putarunt esse inflexionis secundæ: quomodo rectus singularis sit *insignium*. Sed Ciceronis† est *insigne regni*. Ab *insignium* est *intersignium*: de quo alibi. *Insignitio*, verbale, reperio in membranaceis nostris glossis Mssis. * *Lib. 1.* † *Philipp. 3.*

Intelligibile non dixero cum vulgò, sed *quod sub intelligentiam cadit:* item, *quod intelligentiâ*, vel *ratione comprehenditur.*

Intercapedilitis, τὸ διάστημα. Sic glossæ Msæ. Sed legendum, *Intercapedo, dinis*, hoc est, intercapedinis. Glossæ Philox. *Intercapedo*, διάστημα τοῦ χρόνου. Sic non Tranquillus solùm in Augusto usus; sed etiam Cicero filius epistolâ ad Tironem.

Interdius, Plauto* pro *interdiu:* junioribus particulatim is, qui de die furatur. Glossæ: *Interdius*, Ἡμεροκλέπτης. Nempe qui id de die facit, quod de nocte alii; qui Hesiodo ἡμερόκοιτος, q. d. *noctidormii*. * *Aul. 1. 1.*

Interlocutoria vulgare est, ac legas quoque in Constitutionibus

Neapolitanis sive Siculis Tit. xxxiv, & Tit. xliv. Cumque *interloqui*, & *interlocutio*, planè Latina sint, (multi è classicis usi, ac in Digestis etiam habemus) neutiquam sanè *interlocutorium* damnarem, si simplex *locutorium* invenirem.

Interludium non memini me legere apud idoneos Latinitatis auctores. Videtur tamen vox concinna. Quales *interloqui*, *interlocutio*, *interlunium*; item *intercolumnium*, quod in glossis exponitur μεσοστύλιον, & *intervenium*, quod ibidem redditur Græcè μεσοβλήσιον. Sed legendum μεσοφλίσιον. *Intermetium* in iisdem à metis, τὸ μεταξὺ τῶν καμπτήρων; *Interludii* voce usus Anastasius de vitis Pontificum cap. xxii. Item Matthæus Parisius in Historia de Offa i: *Cùm super hoc negotio sæpius Regem sollicitarent, & allo: uerentur; ipse, multoties joculando, & talia verba asserendo, interludia fuisse vanitatis; procerum suorum constantiam, dissimulando, differendoque, delusit.*

Internus quis propè hodie non dicit? ad formam nempe, quâ optimi scriptores *externus* ajunt. Sic enim præter Livium Cicero *externos homines*, atque idem *externa bona*, quæ Aristoteli τὰ ἐκτὸς ἀγαθά. Sed enim de priori idoneum desidero auctorem. Pro mari interno dixero mediterraneum; pro internis bonis, animi bona; in aliis aliud.

Internicies, pro *internecio*. Nam etsi à *perneco* sit *pernicies*; ab *interneco* tamen non *internicies* est, sed *internecio*. Legas prius in Gestis Normannicis ante Rollonem Ducem*: *Nortmanni trans Scaldim venientes —— cuncta devastant: Ecclesias, civitates, vicos, habitatores, usque ad interniciem delcverunt*. Sed fortasse scriptor *internecionem* exarârat.

* Pag. 5.

Intersignium, ut Joannes Januensis in Catholico ait, *quod est inter duo signa: vel signum, quod est inter aliquos; sicut aliquid solet mitti de uno loco ad alium caussâ signi, & notitiæ*. Sueno in secundo cap. Compendii Historiæ Danicæ, quam primus publici juris fecit v. cl. Stephanus Stephanius: *Et mox intersigniis per petrarum notas edoctus, gladium jussit effodi præstantissimum*. Idem cap. x: *Quod quidem in Regis navi, quæ rostris deauratis coruscabat, non procul ab Vrbe, quam supra Haraldum profugum fundâsse memini. Cujus intersignium recolere operæ duxi pretium.*

Intertiata dicuntur deposita apud sequestrum; quia nempe hic tertius est inter duos litigantes: unde & in glossis Latino-Græcis *sequester* non solùm μεσίτης, & σωζηνοφύλαξ, sed etiam ἴντερτος exponitur. Sic *res intertiata*, Leg. Salicâ Tit. xl ix, qui de Filtortis. Similiter Legg. Ripuariis. Item apud Benedictum Levitam, lib. vi cap-

CCIX: *Si res intertiata furto ablata fuerit, liceat ei, ſuper quem intertiata fuerit, ſacramento ſe excuſare de furto.* Sed de hoc pluribus inferiùs in verbo *Intertiare.*

Interula eſt ſubucula linea, quæ ſub tunica; uti tunica ſub toga, vel pallio. Hanc ſolam ſub pallio Cynici habebant; eoque incincti. Tertullianus de Pallio: *Siquid interulæ ſubter eſt, vacat zonæ tormentum.* Hoc eſt, carent cingulo, quo non ſine moleſtia conſtringimur. At tunicæ, quia longiores, cinctu ſuſpendebantur. Interulam, quæ brevior, nihil opus erat colligi, ac ſubſtringi: ut quæ foret brevior. In gloſſis *interula* exponitur χιτωνίσκος. At *tunica* χιτών. *Interula* ex eo dicta, quia intima, carnemque ipſam conſtringeret: uti & Græcis inde ἐσωτέριον, vel ἐσωφόριον, vocatur. Eadem *ſubucula* eſt dicta, quia tunicæ ſubeſſet Horatus * lib. I Epiſt. I:

----- Subucula pexa
Trita ſubeſt tunicæ.

Græcis ὑπενδύτης; ut tunica, quia injiceretur interulæ, ἐπενδύτης. Latinis etiam *ſuperaria*, ſecundùm illud in Gloſſis: *Superaria*, ἐπενδύτης. Juniores Græci dixere ὑποκάμισον: uti & Anaſtaſius in vita Joannis Eleemoſynarii. Nempe reſpondebat ei, quod vulgo *camiſiam* dicimus: qua de voce actum lib. II cap. IV. Pluráque de toto hoc argumento Salmaſius ad Tertullianum de Pallio. Puto, poſt Tertullianum nihil opus eſſe, ut eo longè recentiores advocem, qui voce *interulæ* utantur. Multi adeò ſunt: in quibus & Petrus Damiani lib. I epiſt. XIX.

Intimior, comparativus ab ſuperlativo *intimus*, ut *proximior* à *proximus*, *extremior* ab *extremus*: de quibus dixi in Arte Grammatica lib. II de Analogia cap. XXVI. Uſurpat Antoninus Florentinus Chron. Tit. XIX cap. I. *Quem inter omnes familiares imperator Henricus habuerat intimiorem.* Hoc eſt, cui arcana præ aliis aperiret. Item Henricus de Haſſia in Speculo Amoris cap. IX: *Sæpe per intimiorem allocutionem te vocavit.* Hoc eſt, ſecretiorem.

Intramuraneus, intra muros conſtitutus. Gregorius Turonenſis lib. II Hiſt. Franc. cap. XXXIV: *Subitò palatium intramuraneum divino igne ſuccenditur.* Idem in vita S. Gregorii, Epiſcopi Lingonenſis†, cap. III §. IX: *Ibique parumper reſumentes vires, & poſt paullum elevantes, ad intramuraneam eum caſtri Eccleſiam detulerunt.* † *Apud Bollandum Tom. I. Vitar.*

Intranſgreſſibilis, quem tranſgredi non liceat. Cæſarius lib. I cap. XXVI: *Ecce in hoc* (Jobi*) *loco habes, homini terminum vivendi à Deo conſtitutum, & quod idem terminus intranſgeſſibilis ſit.* **Cap. 14.*

 Inventarium

Inventarium in veteri glossario exponitur, *quidam libellus, in quo omnia bona, quæ apud aliquem inveniuntur, conscribuntur.* Sed Tulliano ævo, & toto pòst seculo, non reperias. Malim igitur cum veteribus *recognitio bonorum*, vel *regestum, index*, aut simile. Interim non penitùs averser, quando jam in usu erat ætate Ulpiani: ut cujus sit in Digestis tit. de Administr. Tut. *Tutor, qui repertorium non fecit, quod vulgò inventarium appellatur, dolo fecisse videtur.* Cum vulgò sic dicat vocari, liquet, neque tum vocabuli id receptum ab eruditis. Interea si eo jam tempore sic loquebantur: quid mirum si reperias in Benedictinâ cap. XIII de Inventariis per novos antistites? uti & in Legg. Wisigothicis lib. IV, tit. I, L. IV, & tit. III lib. III, & lib. V. tit. I, & II; item apud Petrum de Vineis lib. III epist. LXVI, ac tot alios.

Inverecundia non invenio apud classicos; sed *impudentia.* Probum tamen *inverecundus*: unde eâdem ἀναλογίᾳ alterum foret, qua à *verecundus verecundia* dicitur.

Investitura, confirmatio non in feudis modò, sed etiam episcopa- † Pag 30. tibus. Usus Arnulphus Lexoviensis epist. ad Angl. Episc.† Ivo Carnotens. episcop. LX, XCV, CLXXXII, Petrus Cellensis lib. I epist. I, Paschalis epistolâ quadam, quæ legitur inter illas Anselmi: ut Henricum imperator. in Diplomate, S. Odonem, abbatem Cluniacensem, atque innumeros alios, leges etiam Wisigothicas, & Longobardicas, prætercam. Hodiéque Hispanis dicitur *envestitura.* Ea à Rege fiebat per annulum, & baculum: ut cùm aliunde liquet, tum oratione Gregorii VI moribundi, apud Malmesburiensem de gestis R. R. lib. II: *Laudatus est olim prædicandæ memoriæ prædecessor noster Adrianus primus, quòd investituras Ecclesiarum Carolo Magno concesserit; ita ut nullus Electus consecraretur ab Episcopo, nisi priùs à Rege insigniretur, & annulo, & baculo.* Atque annulus quidem in feudis, fidei; baculus verò symbolum erat subsidii, quod beneficiarius, sive vasallus, præstiturum se domino suo polliceretur. Nec aliâ is mente usurpatus in dignitatibus Ecclesiasticis. Scriptores verò Ecclesiastici fuere hujus ritus commenti causas mysticas; sed, ut puto, ingeniosas magis, quàm veras.

Invinius, abstemius. Glossæ vett. Mssæ: *Invinius*, ἄοινος. Appulejus libro Met. ult. *Neque ullum animal essem, & invinius essem.* Subdit toties recoctus, qui Passeratii dicitur, Calepinus: *Vox nova est, ut pleræque aliæ, asino Appuleii aptissima, quæ rudere interdum maluit, quàm loqui.* Dura oratio, quando vox nova quidem, sed

ſed convenientiſſimè exprimens Græcum illud, quod diximus.

Inviolandus Latinum non eſt: pro quo veteres *inviolatus*, *ſacer*, *ſacroſanctus*.

Inviſibile dicunt, ut Græci ἀόρατον. Sed Cicero, ubi Plato ἀόρατον vertit, ſenſum omnem effugiens oculorum, vel oculorum effugiens obtutum. Poſſis & dicere, aciem fugiens oculorum, vel non adſpectabile.

Invitatorium ſic appellatum, quia eo in monaſteriis invitentur ad Deum laudandum. Anonymus de veteribus Eccleſiæ ritibus: *Ipſi enim intrant de vigilia ſolito tempore noctis, & canunt invitatorium, & proſequuntur ordinem antiphonarii.*

CAP. XVII.

De cœptis ab I, excipiente O, vel aliquâ conſequentium literarum. Jocalia, *monilia, aliáque id genus precioſa, luxui inſervientia.* Jochus, & juchus, *jugerum*; *proque eodem, ſed diversâ origine*, jornale, jornata, & jurnata. Jociſta, & joculator, *cui ſtudium alios jocis oblectare.* Irreconciliabilis, *inexpiabilis.* Irregularitas, *commiſſum contra regulam vivendi.* Irremiſſibilis, *cui nunquam condonabitur.* Irriſorium, *quod ad irridendum fit.* Itinerale, *itineri inſerviens.* Judicator, *judex.* Junioratus, *dignitas quædam Eccleſiaſtica.* Juridicina, *juriſdictio*; *obiterque de* cauſſidicina, & indicina. Juriſta, *juriſperitus.* Juſſorium, *juſſum.* Juſtitiarius, *judex*; *unde* juſtitiariatus, & juſtitiaria, *pro munere judicis.*

CÆtera nunc ab I inchoata, quæ ſe mihi offerant, expediam.

Iocalia, collapſâ Latinitate, vocarunt, monilia, gemmas, ac vaſa, quæ vel materiæ, vel formæ elegantiâ, vel utroque, commendarentur. Ingulfus, Croilandienſis abbas: *Et aliquod pretioſum, nobiléque jocale, offerret.* Similiter Matthæus Pariſius in Henrico III, & Geſta Epiſcop. Turonenſ. in XXVII Abbate; ubi & thuribulum videas in jocalibus reponi. Item Antoninus Florent. Chronic. Tit. XIX cap. I: *Ædificavit praterea à fundamentis illud nobile hoſpitale ſancti Spiritus in ſtrata publica juxta Tiberim: quod quantis donaverit jocalibus, quantis ditaverit poſſeſſionibus, quantis decoraverit ædificiis, per ſe ſatis apparet.* Pius IV Papa in bulla † contra detinentes jocalia: *Cum itaque,* † *Tom. 2. Bull. pag. 4.*

non

non sine gravi animi nostri molestiâ accepimus, tam tempore infirmitatis diversorum Romanorum Pontificum, prædecessorum nostrorum, ex qua, sicut Domino placuit, ab humanis decesserunt; quàm exinde diversarum sedium vacantium, quamplura etiam pretiosa jocalia, ornamenta, & alias res, & bona, usui præfato, ut præfertur, deputata ---- tam ex dicto palatio, quàm aliis quibusvis locis, ablata & distracta fuerint, &c. De jocalibus habet & Philippus à Leidis. Quòd verò istiusmodi *jocalia* vocarint, ex eo est, quòd *jocum*, vel *joculum*, nuncuparent, undecunque caperent voluptatem. Id Græcè sit παίγνιον. Sic *joculum* usurpat Vitruvius lib. IV cap. I: cujus corruptum hac de re locum Salmasius corrigit in Solinianis Exercitationibus*, ac fortasse etiam Ciceronis. A *jocale* est Arabum *johar*, & præmisso ex more articulo, *aljohar*; pro quavis gemma. Etiam *jocale* est Gallicum *joyauli*, & Belgicum juweel: unde gemmarii juweliers. Nempe gemmæ, & istiusmodi, solùm joco, hoc est, oblectamento, ac inani inserviunt voluptati. Unde fortassis & Belgicum klein-nood; quæ vox ad verbum notat, *exiguæ necessitatis*, hoc est, parvi usus.

* Paginâ 1132.

Iochus, & *juchus*, idem ac *jugerum*, in Chartis Alamannicis: quod pluribus locis Spelmanno comprobatum. Nempe ex *jugum*, & Germani joch, vel juch, & Galli *joug*, dicunt. A *jugo* autem *jugerum*; nempe quantum terræ uno die boum jugo possit exarari. Unde &, in chartis iisdem, pro eo legas *jornale, jornata*, & *jurnale*; à Gallico *jour*, hoc est, dies. Ac in antiquitatibus etiam Fuldensibus, lib. II Tradit. XCI, similiter, tum *jurnales mille*, tum *trecentos jurnales trecentos*, exaratum.

Iocista pro eo, qui jocis ac fabulis alios oblectat: ut est apud Isidorum in Glossis. Similiter veteres nostræ Glossæ membranaceæ: *Iocista, qui sæpe jocis intendit*. Eædem postea: *Iocista ille, qui ludit; qui ludius dicitur, & joculator, & ludicrus*. Iterum, *Iocista, qui libenter ludit*.

Ioculator pro eodem legas in Speculo Saxonico †.

† Pag. 61. vers. 9.

Irreconciliabilis non usurpem; sed pro eo *inexpiabilis*.

Irregularitas, pro delicto adversus canonas, in Concilio Pisano I sess. I.

Irremissibilis æquè displicet: pro quo itidem *inexpiabilis* dicendnm.

Irrisoria vestis S. Gallo dicitur, quâ indutus Christus fuit, risûs ac ludibrii caussâ.

Itineralia, pro ad iter pertinentia, in vita S. Othonis lib. III. cap. XV.

Iudicator, ut puto, barbarum, pro *judex*, *æstimator*.

Iunioratus apud Ivonem legas epist. CCLXXXVI: *Super hac dedimus junioratum Ecclesiæ de Pontegodonis cum omnibus domibus nostris.* Nempe eâdem formatum ἀναλόγως, qua à *major, majoratus*: de quo cap. XX.

Iuridicina, jurisdictio. Tertullianus de Pallio cap. III: *Idem Cato, juridicinæ suæ tempore, humerum exsertus, haut minùs palliato habitu Græcis favit.* Quod exponunt, locum, ubi jus dicitur, id hîc locum non habet. Similis est compositio in *caussidicina* Ammiano Marcellino lib. XXX; item Symmacho lib. V epist. XV, & LXIII; nec non lib. IX epist. XXIX. Geminum quoque *indicina* apud Appulejum lib. VII: *Sed planè solutum, concitatum, solitarium, ob indicinæ præmium, concitâsse.* In Glossis vett. *Indicina* exponitur μήνυτρον, quod à μηνύω, indico.

Iurista barbarum, pro *jurisperitus, jurisconsultus, legulejus.*

Iussorium, pro *jussum*. Verus epistolâ ad Desiderium*: *Iussorium vestrum accepimus unà cum exemplari de literis donini Sulpicii.*

Apud H. Canisium, in scriptoribus, quos habet in Promtuario Ecclesiastico.

Iustitiarius, pro *judice*, est frequens posterioribus. Ingulphus Saxo, qui circa annum CIↃLXX vixit: *Præfectos provinciarum, qui antea Vicedomini, in duo officia* (Alfredus) *divisit: id est, in Iudices, quos nunc justitiarios vocamus, & in Vicecomites, qui adhuc idem nomen retinent.* Utitur & Matthæus Parisius; cujus verba mox adferam. Sunt verò *justitiarii*; qui hodiéque, veteri Saxonum voce, *Aldermanni*. Justitiariorum autem vox à Normannis. Nam Alfredi temporibus ignotam fuisse Anglis, superior Ingulphi locus ostendit. Habes eandem & Tom. II Roberti de Houeden; qui paullo ante annum CIↃCC claruit. Ac ne Britannis insistam, in Constitutionibus legas Neapolitanis sive Siculis lib. I tit. I, & XXXVI. Indéque pro judicis munere ac dignitate *justitiariatus*, in iisdem lib. I tit. XLV, & XLVI, & tit. XCII, leg. I. Item Petro de Vineis lib. III epist. XIV. Proque eo & *justitiaria* est apud Matthæum Parisium, in an. CIↃCLXXXVIII: *Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam à magno flumine usque ad Scotorum mare: VVilhelmus verò Eliensis obtinuit justitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem. Quod Hugo Dunelmensis episcopus nimis molestè ferebat, tunc primò intelligens, quòd rex illum justitiarium fecerat, non zelo justitiæ, sed ut pecuniam ab eo extorqueret.*

CAP. XVIII.

Iis præteritis, quibus princeps litera K, (nisi quòd de kaiis, *hoc est, cancellis, attingimus) acceditur ad illa, quibus initium est ab L: ac hoc quidem continentur capite, ubi eam A consequitur.* Labarum, *vel* laborum, *pro sacro vexillo militari.* Labilis *memoria, pro minimè tenaci.* Labina, *pro inferiori labro; quod propriè* labium *putavit Donatus.* Laboragium, *&* laboratio, *pro labore.* Labratum, *suavium, quod fit labra labris conserendo.* Lactena, *&* laja, *color albus, lucis sive splendoris expers.* Lacticinium, *opus lactarium: uti* dulcium, *è dulcibus coctum.* Lactineus, *lactei coloris.* Lactoro, *germinis genus lacteo abundans succo.* Læcator, *leno: ac quandoque etiam gulosus.* Lætatio, *pro lætitia.* Laicale, *quod laici est.* Lampium, *pulpitum.* Langus, *scortator, vel cinædus.* Lanio, *pro lanius.* Larderarius, *penori præfectus.* Lascivitas, *lascivia.* Laturarius, *qui literas, vel aliud defert.* Lavandulæ *novum vocabulum unde sit.* Lavatorium, *pro lavatrina.* Laudamentum, *arbitrium, judicium.* Laudana, *ornamentum aureum, vel argenteum, in templo pendens ante altare.* Laudimium, *conventum promissumque; ac particulatim, quod pro renovatione emphyteuticâ persolvitur.* Laudum, *sententia arbitri.* Lavina, *lapsus, vel quo quid in lapsum vergit.* Lauratum, *cerei vultus imperatoris laureati.* Lautor, lotor, lutor, *qui lavat.* Laxativum, *quod corporis meatus aperit.*

VOcalem tertiam consona K excipit: quam Romani nullâ recepere necessitate, cùm non magis his opus sit eâ literâ, quàm Græcis C. Figuræ est discrimen, non potestatis. Usi igitur ob luxum. Exemplum dabo ex Latinobarbaris; quando de his nunc solis agimus. *Kaii,* pro cancellis, est apud Isidorum in Glossis. Quod eò referimus inter ea, quæ originis sunt Latinæ; quia Fulgentio *cajare* est cohibere, coërcere, compescere. Indéque putat datum nutrici Æneæ nomen *Cajeta;* quia nempe coërcuisset teneram ejus ætatem: & *cajatio* sit, quando puer ob delictum verberibus excipitur. Belgis litus, kaeye; quia impetum undarum coërceat. Alia etiam in linguâ sc Belgicâ offerunt, ejusdem, ut videtur, originis. Sed nolo nimium conjecturis indulgere. Transeo igitur ad ea, quæ incipiunt à liquidarum principe.

Labarum, vel *laborum* (nam utroque modo scribitur) vexillum erat militare;

militare; idque ſacrum; ſanè pretioſius eo, quod præferretur Imperatori. Etſi verò non ignorem, quomodo Fullerus, in Miſcellaneis ſacris lib. 11 cap. 1, à Græco fonte deducat; alii item à Perſico: maximè tamen placet, quod Nazianzenus ſcribit orat. 1 adverſus Julianum, καμάτων λυτήριον εἶναι, καὶ κατὰ Ῥωμαίους ὀνομάζεσθαι· *laborum eſſe levamen, ac ſic vocari à Romanis*. Nempe hoc vult, id vexillum ſic à labore nuncupari, quia laborum ſolatio foret: putà ut excitaret milites ad laborandum, quaſi labore finem laboris conſequerentur. Interim certius hoc ἔτυμον ducerem, niſi Romani mediam per A breve quandoque proferrent. Prudentius lib. 1 contra Symmachum:

Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum.

Sed nihil prohibet, quò minùs credamus, vocem in caſtris, ubi variarum gentium colluvies, fuiſſe corruptam. Primus, qui eâ uſus credatur, Tertullianus eſt in Apologetico. Ubi tamen pro *laburorum*, libri vett. *cantabrorum*. Sed non dubium ſaltem, quin uſurpet is, quem dixi, Prudentius. Item Aldhelmus de laudibus Virginitatis. Nam corruptè ibi *tabaro*, pro *laboro* legi, jamdiu monitum Joan. Meurſio. Neque refûgit Jonas, epiſcopus Aurelianenſis, de cultu imaginum lib. 11. *Ac labarum, quem dicunt draconem, in ſpeciem crucis Dominicæ exaptat*. Nempe labaro uſi pro dracone; quod ſignum priùs ad prœlium à draconariis deferebatur. Etiam in Ivonis Carnotenſis Chronico, (quod Mſum, longéque auctius, conſpexi in bibliotheca Nobil. Noomſii, Arlanderveniæ Domini, τοῦ μακαρίτου) legitur: *Transformat ſignum, quod dicitur labarum, in ſpeciem Dominicæ Crucis*. Figuram ſi voles nôſſe, adi Euſebium in primo de vita Conſtantini.

Labilis pervulgatum: ut cùm dicunt, aliquem eſſe *labili memoriâ*, pro *debili, infirmâ, madidâ*.

Labina, pro labio inferiore: ut eſt apud Iſidorum in Gloſſis. Et convenit hoc cum eo, quòd Donatus in Eunuchum *labrum*, & *labium*, ſic diſtinguit, quòd *labrum* ſit ſuperius; *labium* inferius. Neq; enim dubium, quin *labina* ſit à *labium*. Sed diſcrimen iſtoc Donati non obſervatur.

Laboragium, à labore agendo: ut ab aquis agendis, ſive ducendis, *aquagium*: niſi malis, prius eſſe derivatum ſimplex, & *agium* eſſe παρέλκον, ſive productionem vocis. Karolus VIII Gal. R. in Edicto de Exceſſu Off. & ſubd. *Omnia animalia ad laborandum, & cultivandum, ſeu colendum terram, ordinata, & deputata; nec non inſtrumenta, & oſtilia, neceſſaria ad laboragium, deinceps obligari non poterunt*.

Laboratio, pro labore. Adamannus de rebus S. Columbæ lib. III: *Qui de propria manuum laboratione suarum præmia emax felix comparavit æterna.* Ubi & *emax* ponitur pro *emtore*.

Labratum à labris, ut *osculum* ab ore. Glossæ interpretantur φίλημα βασιλικὸν, ἀσπασικὸν βασιλέως. Nempe osculum, quod datur manui regiæ, adorationis, & venerationis ergo. Vide Cujacium lib. XI Observat. cap. XXVII.

Lacebra, à lacio; ut à composito *illicio*, *illecebra*. Althelmus de laude Virginitatis: *Qui modò disrumpunt connubia nexa thororum,*
Et demunt proprias devotâ mente lacebras,
Mundanæ licita spernentes gaudia pompæ.

Quam lectionem amplectitur Ludovicus de la Cerda Adversf. Sacr. cap. CLXV §. LXI. Nec dissentirem, si alibi legissem. Nunc mihi verisimilius fit, *latebras* per T scripsisse Althelmum. Nempe de illecebris sermo, quæ animi latebris occuluntur.

Lactena tinctura, fortasse à lacteo colore. Ex *lactena* verò κατὰ συγκοπὴν *laja* esse factum videtur: licet usus in iis aliquod statuerit discrimen. Sanè *lajam*, & *lactenam* tincturam, colori nigro, & lucido, item purpureo, opponit Cæsarius, Arelatensis episcopus, in Regula † monasterii, quam scripsit sorori suæ Cæsariæ, cœnobio Sanctimonalium præfectæ, §. XLIV: *Omnia verò indumenta simplici tantùm & honesto colore habeant. Nunquam nigra, nunquam lucida; sed tantum laja, vel lactena, in monasterio, per industriam Præpositæ, vel sollicitudinem lanipendiæ, fiant: & Mater monasterii, quomodo cuique rationabiliter necessaria fuerint, dispenset. Tinctura in monasterio nulla fiat, nisi, ut supradictum est, laja, & lactena; quia aliud humilitati virginum non oportet.* Et §. LV: *Moneo specialiùs, sicut jam diximus, vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel vibrina, nunquam in usu habeantur, nisi tantùm laja, & lactena.* Ubi & videmus, tincturam *vibrinam* rejici. Quæras, si *laja* sit color lacteus, quomodo lucido opponatur. Nempe lac album est; non tamen niveum, ut interdum poëtæ * vocant, hoc est, lucidum sive candidum, quod albori addit splendorem; ut in nive videmus: quæ iccirco candida dicitur, ut & lux Solaris. Vide inferiùs *lactineus*.

† *Primus edidit Bollandus in Vitis Sanctorum ad 12 Ian.*

* *Ovid. 13 Met.*

Lacticinia, ὀξυγάλα, ut exponitur in veteribus Glossis. De hoc jam vidimus lib. I cap. XVI: ubi & monebamus, veteres pro eo dicere *opus lactarium*. Cornelius Celsus: *Lac, mel, adeoque lactaria, atque omne pistorium opus.* Idem: *Mel crudum, lac, lactaria omnia.* Atque inde *lactarii*, qui opus facerent lactarium. Lampridius in Heliogabalo:

Dulciarios, & lactarios, tales habuit, ut quacunque coqui de diversis edulibus exhibuissent, vel structores, vel pomarii, illi modò de dulciis, modò de lactariis, exhiberent. Ubi & *dulcium* videmus, pro *dulce.* Quamquam & in Regio Mso, pro *dulciis*, est *dulcibus*. Sed postea quoque *dulciis* legas, non in aliis modò, sed etiam Regio codice; ut Casaubono monitum.

Lactineus, pro lactei coloris. Vita S. Fulgentii cap. XVIII: *Intra monasterium interdum soleas accipiebat, frequenter nudis pedibus ambulabat. Casulam preciosam, vel superbi coloris, nec ipse habuit, nec monachos suos habere permisit. Subtus casulam nigello vel lactineo pallio, circumdatus incessit.* Videmus, ut lactineum colorem opponat non solùm nigello, sed cuivis superbi coloris: qualis etiam candidus, ut in *Lactena* diximus.

Lactorones, germina herbæ cujusdam, quæ, à lactis abundantia, *lactoris* vocatur. Ita Ludovicus de la Cerda in Adversariis sacris cap. CXII. Movet eum hoc Plinii lib. XXIV cap. XVIII: *Herba lanaria, ovibus jejunis data, lactis abundantiam facit. Æquè nota lactoris vulgo est, plena lactis, quod degustatum vomitiones concitat.* Atque addit, lactoronum meminisse etiam Rufinum lib. III num. CC: *Et unus quidem deferebat nuces, alius lactorones.*

Lacator idem ac *leno*, *lenunculus*, vel *lenullus*, à Græco λαικᾷν, sive λαικάζειν, quo usus Aristophanes Equitibus, pro *scortari.* Sanè λαικάστης ab scholiaste exponitur πορνεύτας. Atque idem Acharn. λαικαστὴς posuit pro scortatore, sive qui corpore faciat quæstum. Uti Athenæus in XIII λαικάστριαι ait de scortis. Isidorus in Glossis: *Leno, lacator, mediator.* Item: *Lenocinium, lacacitas.* Adhæc: *Lenullus, parvus lacator.* In iisdem legitur, *Lacator, gulosus:* quod proximè accedit ad Belgicum lecher: ut videri possit, esse à lecken, hoc est, lingere; quomodo ad verbum sonet *liguritorem.*

Lætatio verbale à lætor, apud Adamannum in libris de rebus S. Columbæ Scoti.

Laja quid, & unde sit, dictum in *Lactena.*

Laicale, quod homini laico competit. Ivo epist. CCLXIII, & CCXC. Item in fragmento ejusdem, quod in calce apponitur ex Petavii schedis. Atque hinc *laicaliter*, in Concilii Pisani Promot.

Lampium, pro pulpito, apud Isidorum in glossis: credo à lampade illic relucente.

Langus, ut Salmasius ad Capitolinum * annotavit, signat scortato- *Pag. 103

 rem,

rem, vel cinædum. Hoc pacto utitur Aldhelmus penè initio Carminis de octo principalibus vitiis:

Loth quoque, qui langos sceleratos vixerat inter,
Hospes * *hospitibus prabens umbracula tecti.*

* *Condonandum iis temporibus, quòd posteriorem in* hospes *producat.*

Sic in Mso erat: pro quo *largus* perperàm reposuit Canisius. Id verò esse, quod dicebam, ostendunt ea, quæ subjicit Aldhelmus:

Cum scortatores, & molles fortè cinædos,
Qui Sodomæ facinus patrabant more nefando,
Cærula fulmineis torrerent fulmina flammis.

A Græcis, sed junioribus, vox ea fuerit, si sit à λάγγων. Gloss. *Trico*, ἀχρεῖος, ἔκλυτος, λάγγων. Aliæ: Λαγγὼν, *reses, trico*. Puto, λαγγὼν à λάγγης, *libidinosus, iners*. Suspicatur Ludovicus de la Cerda in Adversariis sacris cap. XXXIX, è *languidus* κατὰ συγκοπὴν factum esse *langus*. Nolim de eo, in re incerta, ducere contentionis funem. Sed de isto non adsenserim, quòd Longobardos arbitratur sic vocari, quasi Langobardos, quia langi essent, & effeminati. Omnino enim vox ea ex duabus est conflata. Prior est Germanicum lang; quod notat *longus*, & fortasse ex eo factum: posterior est Germanicum bart, vel bard: quo tum notatur barba; tum etiam bipennis, sive securis Romana, quæ & Amazonia dicta. Vel ex eo igitur vocabantur, quòd barbas alerent; vel potiùs, quòd pugnarent bipennibus longis.

Lanio apud juniorum aliquos legas; veterum, ut puto, neminem; etsi & Cælii Forum Romanum, & Calepinus, etiam ille toties recoctus, imò & Hadrianus Junius in Nomenclatore, id vocabuli agnoscant. Quos idoneo fulcire id auctore oportuisset. Fateor, dici *lanionius*; quod volunt esse à *lanio*, ut à *Iuno, Iunonius*. Sed est *Iunonius* à *Iunoni*, addito *us*, sicuti ab *Ioni, Ionia* est, addito *a*. At venit *Lanionius* à dativo *lanio*, addito *nius*, veluti à *morbo* finxere *Morbonia*. Quæ disparem esse istorum rationem, non obscurè indicant. Quare *lanius* dicendum cum Comicis, & Cicerone ipso I Off.

Larderarius, penoris præfectus, quia in penu præcipuus est locus lardo, carnique suillæ, vel aprugnæ. Habes apud Florentium Wigorniensem ad an. CIƆCII.

Lascivitas, pro lascivia, apud Julium Firmicum Maternum lib. I Mathes. cap. I: *Nec Asiana lascivitas sobriâ Iovis moderatione corrigitur.*

Laturarius, bajulus, tabellarius. Augustin. serm. L De tempore: *Quid sunt pauperes, quibus damus, nisi laturarii nostri, per quos in cœlum de terra migramus? Da; laturario tuo das; ad cœlum portat, quod das.* Ut φορεὺς ἀπὸ φορέω,

φορῶν, ſic *laturarius* à *latura*: pro qua *lationem* philoſophi amant dicere. Gloſſ. Philox. *Latura*, φόρετρον.

Lavandula, vel *lavendula*, vocabulum eſt Plinio, & veterum aliis, ignotum. Nolim tamen culpare, qui utantur; quando dubium, num Virgilii *caſia* ſit, vel Plinii *ſaliunca*, aut *hirculus*, aut *nardus Celtica*. Utcunque illud, vocabulum eſt barbarum; ſed origine Latinum. Nam ex eo dicitur, quia in lavacris, ac lotionibus, expetatur. Sunt qui putent, eſſe λαβαντίδα, memoratam Athenæo lib. II. Sed obſtat, quòd hanc ait eſſe nomen λαχάνου ſive oleris.

Lavatorium, locus ubi lavatur, vel labrum, in quo fit lotio. Gloſſæ Cyrillo tributæ: Πλύσμον. *labatorium*. Ubi legendum puto πλυσμὸν, vel in recto πλυσμός. Heſychius: Πλυσμός, πλωυτής. *Lavatorii domum*, legas apud Matthæum Pariſium in vita abbatis Monſtreoli. Nempe quomodo Belgæ locum, ubi lavantur lintea, appellant waſch-huys. Pro *lavatorio* autem malim dicere *lavatrina*: quando & veteres ſic vocarunt, ubi vaſa eſcaria eluuntur. Varro in IV de L. L. *Trua, qua à culina in lavatrinam aquam fundunt*. Imò latiùs ea vox patuit. Nam, ut idem in octavo ejuſce operis refert, veteres, priuſquam Græcam *balinei* vocem recepiſſent, pro eo *lavatrinam* dixere. Quod & Nonius firmat, cùm *lavatrinam*, & *balneum*, idem eſſe ſtatuit. Ac, ſecundùm eundem Nonium, nec *latrina* eſt à latendo, quomodo Belgæ vocant heimelic gemach; ſed contractum eſt ex *lavatrina*.

Laudamentum, pro collaudatione, ſive potiùs approbatione, lib. I de Feudis Tit. XVII, *per laudamentum ſapientum*. Sententia eſt, de judicio ac ſententia juriſperitorum; ut etiam exponit Cujacius. Similiter Radevicus Friſingenſis de geſtis Frederici I lib. IV cap. XI: *Accepto de hac petitione fideli laudamento*. Item lib. III cap. X: *Laudamentum accepiſſe memoratur, ut ſcriptura, & pictura talis, de medio tolleretur*. Nempe omnis iſte loquendi mos inde profluxit, quòd qui judicium alicujus probat, is fere illud collaudat. Qua de re libro proximo aliquid dicam in *Laudare*.

Laudana, ornamentum ex auro, vel argento, quod ante altare ſuſpenderetur; ſic dictum, quia id fieret in laudem Domini; ut ait Ludovicus de la Cerda in Adverſariis Sacris cap. XXXI. Utitur Anaſtaſius Bibliothecarius in Adriano Papa: *Fecit laudanas duas de argento, penſantes libras octonas; quas poſuit ſupra rugas de presbyterio, ubi arcus de argento exiſtit*.

Laudimium, pro convento, promiſſoque, ab ea *laudandi* ſignificatione,

tione, quâ inde etiam *laudamentum* dixere, ut vidimus. Particulatim verò in Legibus Longobardicis sumitur lib. IV. pro eo, quod emphyteutæ persolvendum est in emphyteuticâ renovatione, secundùm ea, in quibus utrimque consensum conventumque.

Laudum etiam Jurisconsultis, ab eadem origine, pro arbitri sententia, partiumque transactione. Quo pacto veteres pro eo dicere soleant, indicat Festus his verbis: *Arbitrium dicitur sententia, quæ ab arbitro statuitur. Arbitrarium autem, cùm adhuc res apud arbitrum agitur.* Quomodo nempe Plautus Amphitr. sc. I, *certum*, & *arbitrarium*, opponit. Turnebum sis vide lib. XIV Adversar. cap. XII.

Lavina, quod, ut labamur, facit; & ipse etiam lapsus; quasi *labina*, à *labe*, vel *labendo*. Isidorus Originum lib. XVI cap. I: *Labina, eò quòd ambulantibus lapsum inferat, dicta per derivationem à labe.* Idem in Glossis: *Labina, lapsum inferens.* Usurpat B. Hieronymus epist. CXIII: *Cæterùm amat Deus hominem, ut artifex fabricam; sed odit mala opera, quibus fabrica vergit in lapsum, & cogitur in lavinam.* Et paullo pòst: *Sicuti aliquem, securis incessibus gradientem, repentino casu, aut marmoris levitas, aut lavina pavimenti, subversâ pedum tutelâ contorsit.* Ubi *lavina* pavimento tribuitur, quia, cùm sit læve ac glabrum, facilè in eo labamur. Paulus Warnefridi lib. III de gestis Longobardorum cap. XXIII, ubi diluvii in finibus Venetiæ mala describit: *Factæ sunt lavinæ possessionum, seu villarum, hominumque pariter, & animantium magnus interitus.* Atque hinc glomeratæ nivis moles, de Alpibus summis decidentes, Rhætis vocantur lowin, hoc est, lavinæ; ut ex Stumphio, & Simlero, monitum Lindenbrogio †.

† Notis in Paullum Diaconum.

Lauratum, tabula cerata sacros imperatoris laureati vultus repræsentans. Optatus Milevitanus: *Lauratis, & iconibus, quæ mittuntur ad civitates, vel regiones, obvii adeunt populi cum cereis, & incensis, non cerâ perfusam tabulam, sed imperantem venerantes.* Sic legit quoque Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris, cap. CXXI. Sed quid si Optatus scripserit, *Laureatis iconibus?*

Lautor, lotor, lutor, πλύτης. Ita Glossæ. Nempe ut *lautum*, sic *lautor:* unde & *lautulæ*, aquæ calidæ ad Janum Geminum, & extra urbem: quòd ibi lavarentur, teste Varrone, & Festo. Gloss. *Lautula, θερμαί.* *Thermas* signat, quæ & Homero θερμὰ λοετρά. *Lutor*, pro *lautor*, ut *lura* pro *laura*, à *fraudo, defrudo*. Etiam in Glossis est MSS: *Lutor, ἠλιαστής.*

Laxativum, medicamentum laxans, vel laxandi vi præditum. Fulbertus

bertus epist. XLVI: *Vulgaginem etiam petitam vobis mittimus; quamvis ætatem vestram tali vomitu fatigari non suademus; sed eo potiùs, si opus sit, allevari, qui frequenter & sine periculo fieri possit, ex oxymelle, & raphanis Valeriana; quod seniori magis conducibile est, morantem alvum laxativis pilulis incitari.* Opponuntur iis *adstringentia.*

CAP. XIX.

De iis, quæ ab L incipiunt, sequente E. Lectionarium, *liber, qui legitur in Liturgia.* Lectorium, *&* legium, *quod &* analogium, *pluteus, è quo legitur.* Lectualia, *ad cubile pertinentia.* Legalitas, *legum observantia.* Legatia, *legatio, vel solum, ubi ea obitur.* Letania, *vel potiùs* litania, *preces Ecclesiæ supplices.* Levativum, *quod levamentum præstat.* Leuca, *spatium nunc bis mille stadiorum; olim tantùm* CIↃIↃ: *ac super eo Isidori locus emendatus.* Levidensa, *pro* levidense; *cui opponitur* pavidense; *& utriusque vocabuli origo.* Levigabilitas, *morbi levamentum.* Levitonarium, *colobium sine manicis; quali in Ægypto utebantur monachi. Glossæ correctæ. Suidæ lapsus.* Leviton *quid, & unde dicatur.*

PErgamus porrò ad ea, ubi liquidarum primam secunda vocalium consequitur.

Lectionarium dicitur liber, quo continentur, quæ in Ecclesia totius anni curriculo ex Prophetis, Apostolis, & Euangelistis, legi solent. Habes in Capitularibus Karoli, & Ludovici, lib. I cap. CIX, & apud Flodoardum Histor. Remensis lib. III cap. V, & IX, ubi verba: *Lectionarium ad Missas librum pari decore venustatum contulit. Missale* vocant.

Lectorium, & legium, dicitur pluteus Ecclesiæ, unde Lector populo legit; vel locus, in quo pluteus consistit, è quo S. Scriptura ad populum legitur. *Lectorium* semel, iterumque, vocat Anastasius bibliothecarius in Leone III: *Legium* Leo Marsicanus lib. III Historiæ Casinensis cap. XXXII. Glossæ Isidori: *Lectrum, analogium, super quo legitur.* Ubi *lectorium* malim. *Analogium* appellat Stephanus de Sacramento altaris cap. IV. Suidas: Ἀναλογεῖον, ἐν ᾧ τίθενται τὰ βιβλία*. Vide & Walafridum Strabonem de rebus Ecclesiast. cap. VI.

* *Analogium, in quo reponuntur libri.*

Lectualia, culcita, lodices, & alia, quorum usus in lecto. Chronicon Cisterciense†: *Lectualia, vel lectisternia, moderatâ dispensatione magistri, unusquisque habeat.*

† *Pag. 77.*

Legalitas, à *legalis*, apud Philippum VI Gall. Reg. in Edicto de Offic. malè requ.*

*Pag. 181

Legatia, terra omnis, ubi legatus munus suum exercet. Matthæus Parisius in ann. CIↃCCXXXVII: *Omnes Prælati sua legatiæ*. Item pro *legatio*. Rogerus de Hoved. Annal. Tom. II: *Præterea dominus Papa concessit Rogero, Eboracensi Archiepiscopo, legatiam in Scotia, & præcepit ei, sententiam excommunicationis unà cum Hugone Dunelmensi Episcopo.*

Letania, ex Gallico *letanies*, pro *litanies*: à *litania*, uti hoc ex Græco λιτανεία: quod Ecclesiastici novè formarunt à Græco λιτανεύειν, *supplicare*, *supplices preces fundere*. Episcopi Remenses, & Rotomagenses, ad Ludovicum Regem †: *Jejuniis, & orationibus, ac litaniis Dominum summum —— deprecari studebimus*. At *letania* pro eo est apud Bedam Histor. Eccles. lib. I cap. XXV, Paulum Diaconum de gestis Longobard. lib. III cap. XXV, Abbonem Floriacens. de vitis Pontificum *. Apud Benedictum Levitam capitularis lib. V capit. LXXXV: *Placuit nobis, ut letania major observanda sit à cunctis Christianis diebus tribus*. De majore hac letania, seu litania, vide quæ Pithœus in glossario ad Capitularia Karoli M. & Ludovici P. ac aliorum, annotavit. At universè de Litaniis libellis duobus egit Nicol. Serrarius.

† In capitulis Karoli Calvi cap. 23. pag. 206.
* In vita Sergii Syri, Papæ, pag 156.

Levativus barbarum puto, pro eo, *quod dolorem allevat*, sive *quod levamini est*, vel *levamentum præstat*.

Leuca, viarum spatium, apud Gallos. Usurpant Hieronymus *a*, Isidorus *b*, Flodoardus *c*, Ingulphus Saxo *d*, & Brocardus monachus *e*. *Leuga* pro eo dicit Ammianus Marcellinus *f*, Jornandes *g*, & scriptor martyrii B. Genovefæ *h*. *Leuva* autem Nithardus *i*. *Lega* Lelandus, uti hodie Itali: sicut Hispani *legua*. Vox est ortu barbara. Nec enim à λευκὸς venit, hoc est, albus; quia albis, ut volunt, lapidibus signarentur milliaria; etsi id Ingulpho fuerit visum: sed à Saxonico, & Anglis usitato vocabulo *leach*, quod lapidem signat; ut Romani ad decimum, vel vigesimum lapidem, dicunt. Quingentos passus sonat, si credimus vulgatis codd. Isidori lib. XV Origin. cap. XVI. Sic sanè optima Breulii editio †; quâ cum alios, tum clarissimum Matthiam Martinium in Etymologico video deceptum. Sed scripsit Isidorus, *mille quingentos*. Ita enim invenio in veteri editione Veneta *. Imò & in Mss. nostris membranaceis duobus bonæ notæ. Ac firmat Ammianus Marcellinus lib. XVI: ubi de Juliano Cæsare in Galliis militante scribit hunc in modum: *A loco, unde Romana promota sunt signa, adusque vallum barbaricum, quarta leuca signabatur, & decima, id est,*

a In Ioël cap. 3.
b Lib. 15 cap. 16.
c Histor. Rhem.
d Pag. 910
e De terra Sancta cap. 1.
f Lib. 16.
g In Historia Getica.
h In vitis Sanctorum.
i Histor. de dissidio liberorum Ludovici Pii lib. 2, 3, 4.
† Parisin. an. 1601.
* Anni 1483.

est, unum & xx millia passuum. Et apertiùs Jornandes de rebus Gothicis cap. XVI: *Leuga Gallica mille, & quingentorum passuum metitur.* Hodie verò *leuca* est bis mille passuum: neque ea mensurandi ratio χθὲς ἢ πρώην cœpit, quando Ingulphus Saxo†, & Nicolaus Lyranus*, clarè duorum fuisse milliarium tradiderunt. Ac favet ei sententiæ Hunterus Cosmographiæ lib. I: †Pag. 910 * In Dan. cap. 4. vers. 27.

—— Sed miliare

Octo dabunt stadia, & duplatum dat tibi leucam.

Levidensa dicunt nonnulli pro panno vili, raro & tenui textu: ut etiam in Nomenclatore suo interpretatur Hadrianus Junius. Nempe apud Ciceronem legunt lib. IX epist. XII, ad Dolabellam, de oratiuncula pro Dejotaro: *Sed ego hospiti veteri, & amico, munusculum mittere volui levidensa, crasso filo; cujusmodi ipsius solent esse munera.* Quomodo edidit Robertus Stephanus anno cIↃIↃXLIII. Sed in Mssis omnibus vel est *levidense*, vel *levi dense*, vel *lenidense*; sine diphthongo. Fulvius Ursinus legebat, *leve, crasso filo*. Commodiùs Octavius Pantagathus, quia in quibusdam libris divisim legitur *levi dense*, eò corrigit, *leni dente*; ut sermo sit de dentibus pectinis textorii. Sed Ciceronem scripsisse *levidense*, apertum est ex Isidori lib. XXVI. cap. XXII: *Levidensis, quòd raro filo sit, leviterque densata: pavidensis; quòd graviter pressa atque calcata sit.* Sic habent Mssi nostri, & editt. veteres; in his Veneta anni IↃCCCCLXXXIII. *Levidensis* igitur vestis, λεπτόϋφος: *pavidensis*, ἡ πυκνόϋφος, vel πιλωτὰ ἐσθής. Quæ *pavidensis* dicta, quia densiùs pavita. Nam *pavire*, est *percutere*, κρούειν, πατάξαι. A qua *paviendi* voce est *pavimentum* dictum. *Pavire* autem ex παίειν, more Æolum inserto digamma.

Levigabilitas, levamentum morbi. Incertus in Miraculis S. Majoli lib. II cap. III: *Super infirmitatis suæ gravitudinem invenire promeruit aliquantulam levigabilitatem.*

Levitonarium, Ægyptiorum monachorum colobium sine manicis; sic dictum, quia Levitæ eo uti soleant. Habes in glossis Arabicolatinis, atque aliis. *Libitonarium* pro eo est apud Isidorum lib. XIX cap. XXII. Sed scripsit *lebitonarium*, uti Suidæ est λεβιτωνάριον. Quomodo B. Hieronymus præfatione in Regulam S. Pachomii: *Nihil habent in cellulis præter psiathium, & duo lebitonaria: quod Ægyptiis monachis genus vestimenti est sine manicis.* In Glossis Arabicolatinis, quas dixi, exponitur *colobium sine tunicis*. Sed ex Hieronymo, Isidoro, atque aliis, liquet, *sine manicis* legi oportere. Quod Suidas ait esse

 id voca-

Legalitas, à *legalis*, apud Philippum VI Gall. Reg. in Edicto de Offic. malè requ.*

*Pag. 181

Legatia, terra omnis, ubi legatus munus suum exercet. Matthæus Parisius in ann. cIↃCCXXXVII: *Omnes Prælati suæ legatiæ*. Item pro *legatio*. Rogerus de Hoved. Annal. Tom. II: *Præterea dominus Papa concessit Rogero, Eboracensi Archiepiscopo, legatiam in Scotia, & præcepit ei, sententiam excommunicationis unà cum Hugone Dunelmensi Episcopo.*

Letania, ex Gallico *letanies*, pro *litanies*: à *litania*, uti hoc ex Græco λιτανεία: quod Ecclesiastici novè formarunt à Græco λιτανεύειν, *supplicare*, *supplices preces fundere*. Episcopi Remenses, & Rotomagenses, ad Ludovicum Regem †: *Iejuniis, & orationibus, ac litaniis Dominum summum —— deprecari studebimus*. At *letania* pro eo est apud Bedam Histor. Eccles. lib. I cap. XXV, Paulum Diaconum de gestis Longobard. lib. III cap. XXV, Abbonem Floriacens. de vitis Pontificum*. Apud Benedictum Levitam capitularis lib. V capit. LXXXV: *Placuit nobis, ut letania major observanda sit à cunctis Christianis diebus tribus*. De majore hac letania, seu litania, vide quæ Pithœus in glossario ad Capitularia Karoli M. & Ludovici P. ac aliorum, annotavit. At universè de Litaniis libellis duobus egit Nicol. Serrarius.

Levativus barbarum puto, pro eo, *quod dolorem allevat*, sive *quod levamini est*, vel *levamentum præstat*.

Leuca, viarum spatium, apud Gallos. Usurpant Hieronymus *a*, Isidorus *b*, Flodoardus *c*, Ingulphus Saxo *d*, & Brocardus monachus *e*. *Leuga* pro eo dicit Ammianus Marcellinus *f*, Jornandes *g*, & scriptor martyrii B. Genovefæ *h*. *Leuva* autem Nithardus *i*. *Lega* Lelandus, uti hodie Itali: sicut Hispani *legua*. Vox est ortu barbara. Nec enim à λευκὸς venit, hoc est, albus; quia albis, ut volunt, lapidibus signarentur milliaria; etsi id Ingulpho fuerit visum: sed à Saxonico, & Anglis usitato vocabulo *leach*, quod lapidem signat; ut Romani ad decimum, vel vigesimum lapidem, dicunt. Quingentos passus sonat, si credimus vulgatis codd. Isidori lib. XV Origin. cap. XVI. Sic sanè optima Breulii editio †; quâ cum alios, tum clarissimum Matthiam Martinium in Etymologico video deceptum. Sed scripsit Isidorus, *mille quingentos*. Ita enim invenio in veteri editione Veneta*. Imò & in MSS nostris membranaceis duobus bonæ notæ. Ac firmat Ammianus Marcellinus lib. XVI: ubi de Juliano Cæsare in Galliis militante scribit hunc in modum: *A loco, unde Romana promota sunt signa, adusque vallum barbaricum, quarta leuca signabatur, & decima, id est,*

† *In capitulis Karoli Calvi cap. 23. pag. 206.*
* *In vita Sergii Syri Papæ, pag 156.*
a *In Ioël cap. 3.*
b *Lib. 15 cap. 16.*
c *Histor. Rhem.*
d *Pag. 910*
e *De terra Sancta cap. 1.*
f *Lib. 16.*
g *In Historia Getica.*
h *In vitis Sanctorum.*
i *Histor. de dissidio liberorum Ludovici Pii lib. 2, 3, 4.*
† *Parisin. an. 1601.*
* *Anni 1483.*

um & xx millia passuum. Et apertiùs Jornandes de rebus Go-
cap. xvi: *Leuga Gallica mille, & quingentorum passuum metitur.*
verò *leuca* est bis mille passuum: neque ea mensurandi ratio
culo cœpit, quando Ingulphus Saxo†, & Nicolaus Lyranus*, †Pag. 910 * In Dan. cap. 4. vers. 27.
uorum fuisse milliarium tradiderunt. Ac favet ei sententiæ
rus Cosmographiæ lib. i:

——*Sed miliare*

Octo dabunt stadia, & duplatum dat tibi leucam.

lensa dicunt nonnulli pro panno vili, raro & tenui textu: ut
n Nomenclatore suo interpretatur Hadrianus Junius. Nem-
d Ciceronem legunt lib. ix epist. xii, ad Dolabellam, de
cula pro Dejotaro: *Sed ego hospiti veteri, & amico, munuscu-*
tere volui levidense, crasso filo; cujusmodi ipsius solent esse munera.
odo edidit Robertus Stephanus anno cIↃIↃxliii. Sed in
nnibus vel est *levidense,* vel *levi dense,* vel *lenidense*; sine diph-
. Fulvius Ursinus legebat, *leve, crasso filo.* Commodiùs O-
Pantagathus, quia in quibusdam libris divisim legitur *levi*
ò corrigit, *leni dente*; ut sermo sit de dentibus pectinis texto-
l Ciceronem scripsisse *levidense*, apertum est ex Isidori lib.
p. xxii: *Levidensis, quòd raro filo sit, leviterque densata: pavi-*
quòd graviter pressa atque calcata sit. Sic habent Mssi nostri, &
teres; in his Veneta anni IↃcccclxxxiii. *Levidensis* igi-
s, λεπτόϋφος: *pavidensis*, ἢ πυκνόϋφος, vel πολυστάθμος. Quæ *pa-*
licta, quia densiùs pavita. Nam *pavire*, est *percutere*, κρούειν,
A qua *paviendi* voce est *pavimentum* dictum. *Pavire* autem ex
ore Æolum inserto digamma.

bilitas, levamentum morbi. Incertus in Miraculis S. Majoli
ap. iii: *Super infirmitatis suæ gravitudinem invenire promeruit*
lam levigabilitatem.

narium, Ægyptiorum monachorum colobium sine manicis;
n, quia Levitæ eo uti soleant. Habes in glossis Arabico-
tque aliis. *Libitonarium* pro eo est apud Isidorum lib. xix
i. Sed scripsit *lebitonarium*, uti Suidæ est λεβιτωνάριον. Quo-
Hieronymus præfatione in Regulam S. Pachomii: *Nihil*
cellulis prater psiathium, & duo lebitonaria: quod Ægyptiis mo-
us vestimenti est sine manicis. In Glossis Arabicolatinis, quas
ponitur *colobium sine tunicis.* Sed ex Hieronymo, Isidoro,
is, liquet, *sine manicis* legi oportere. Quod Suidas ait esse
Ooo 2 id voca-

duantur autem noctibus levitiones lineos præcincti lumbos.

CAP. XX.

Acceditur ad illa, ubi post L sequitur I. Libatorium, *locus, ubi libatur; vel vas, quo fit libatio.* Libellaris, *sacculus libellos continens.* Libellarius, *libellus continens actionem in reum.* Libellaticus, *libello dato Christum abnegans, vel, eo accepto, veniam nactus non sacrificandi Diis.* Libellensis, *libellis scribendis præfectus.* Libertaticum, *vel* libertinium, *quicquid libertus patrono tenetur dare, vel ejus gratiâ agere.* Liciatorium, *pro textorum jugo.* Liga, *conspiratio plurium adversus quempiam:* ligii, *domino sic obligati, ut eum obstricti sint tueri adversus quemlibet:* ligia *fidelitas, quam vasallus jurat domino: ac primum nec Regem, vel Cæsarem, fuisse exceptum: id à Barbarossa esse postea mutatum.* Ligantia, *obligatio:* ligiantia *principis cum ligiis colligatio. Item* ligatura, *pro obligatione.* Lignamen, *lignorum strues.* Linguagium, *lingua ab aliorum populorum linguis diversa.* Linguatus, *facundus.* Liquiditas, *liquor.* Lista, *margo.* Livorosum, *quod ex plagis, vel aliunde, livorem contraxit.* Lixio, *qui aquam in exercitu partitur.*

DEdi de iis, ubi L literam prima secundáve consequitur vocalis. Nunc proferam illa, ubi eam excipit vocalis tertia.

Libatorium, in superiorum seculorum, ut vocant, vocabulariis dicitur locus esse, ubi offertur; item vas, quo fit oblatio. A *libando* igitur fuerit, hoc est, sacrificando.

Libellaris, sacculus, vel simile, è panno, aut lino, quo libelli reconderentur. Gregorius Turonensis lib. IV Histor. cap. XLI: *Interim, ut erat acris ingenii, filiam ejus despon sare desiderans.*

Libellarius, libellus, quo perscripta in reum actio. Anastasius, in exilio S. Marcelli Papæ: *Similiter & hi, qui consequentes erant ei, stupentes, accepto libellario, seriatim cuncta, dicta à beato viro, conscribentes recesserunt.*

recesserunt. Sed non is usus perpetuus: ut videre est è Legibus Longobardicis lib. I tit. IX leg. XXII, & lib. II tit. XLV, leg. XI, nec non tit. XLIV, leg. II, item lib. III tit. V leg. II. Est & in Chronico Casinensi lib. I cap. XLVII: *Sive ipsi tenebant, sive libellario nomine ad censum plerisque concesserant.* Vide omnino Lindenbrogii Glossarium.

Libellatici videntur fuisse duplices: quorum alii Christum negarent; ac, libello dato, se non esse Christianos, affirmarent: alii autem Christum faterentur; pecuniâ verò redimerent, ne cogerentur Diis sacrificare; quales, libello à præsidibus accepto, periculum effugiebant. Minus verò est peccatum polluere conscientiam libello, quàm sacrificio: ut ex Cypriano constat lib. IV epist. II.

Libellenses sacri scrinii memorantur L. ult. C. ubi senat. vel clar. Legas, & vocem eam Constit. Neapolit. lib. I tit. XXXVIII leg. II. Ubi *libellenses*, qui conscriberent libellos.

Libertaticum, libertinæ conditionis obsequium, sive quicquid donare, vel præstare libertus patrono debet. Form. sollemn. XCIX: *Nec mihi, nec heredibus meis, ullum impendas servitium, nec litimonium, nec libertaticum, nec alium* obsequium, nec libertatis gratias.* Calpurnius Flaccus pro eo *libertinium* videtur dixisse: *Ego postulo tenue libernium, quod vix sufficit ejus funeri.* Sic est in editione Pythœanâ, quam Commelinus dedit. Sed omnino rescribi debet *libertinium*; prout in Glossario legum Antiquarum legit Lindenbrogius.

* *Pro aliud. Sic vulgo tum loquebantur.*

Liciatorium dicitur B. Hieronymo, quod *jugum* Ovidio. Gloss. Mss: *Liceatorum*, μιτώνιον. Ubi optimè Guilhelmius Noomsius, Arlanderveniæ Dominus, *liciatorium* corrigit. Videlicet à *licium* est; uti hoc dicitur, quasi *ligium*; quia utrimque eo ligantur stamina.

Liga, vinculum, fœderatio; nempe à *ligando* venit. Albertus Argentinensis, an. CIↃCCCXXXVII: *Inter principem* (Ludovicum Cæsarem) *& Francum, interpositis juramentis, & confectis literis, liga perpetua est firmata.* Sic ibidem, *ligam contrahere.* Item crebrò, *liga pacis.* Idem an. CIↃCCCXLVI, hac mente dixit, *ligare fœdus cum antiquo hoste:* item, *principem & Anglum, colligare quærentes.* Etiam *inligare*, pro *fœdus inire*, apud Gregorium Turonensem lib. IX Hist. Franc. cap. XX: *Inter præfatos reges pura, & simplex, est in Dei nomine concordia inligata.* Statuta Regni Mediol. Rubr. de pœn. §. *Non fiant ligæ.* Vita Carolo IV Imper. ab ipso scripta†: *Super Ioannem Regem Bohemiæ, & Carolum Marchionem Moraviæ, ligam construxerunt; qui omnes dictum Ioannem, & Carolum, in una septimana, suis literis diffidarunt.*

† *In scriptoribus rerum Bohemicarum à Marquardo Frehero editis, pag.* 105.

 Concilium

Concilium Pisanum II: *Item quod nulli Regi, Principi, aut Domino, aut communitati non subdita, movebit guerras, aut cum eis ligam faciet sine consensu expresso.* A *liga* etiam *ligii* homines, quasi ligati, hoc est, obstricti ad standum semper à partibus domini adversus cunctos mortales. *Ligia* item ejusmodi obligatio. Chronicon Cameracense lib. III cap. LXVI: *Balduinum, cujus ligius miles erat, dereliquit.* Petrus Blesensis epist. CLIII: *Quòd, in corona sua dispendium, Comitem S. Ægidii in ligium hominem recepistis.* Bernardus epist. CCCXX: *Nam illâ die filii Petri Leonis omnes simul humiliaverunt se ad pedes domini Papa, & facti sunt homines ejus ligii, jurarunt ei ligiam fidelitatem.* Antoninus Florentinus Chronic. tit. XIX, cap. I §. II: *Ligiam sibi fidelitatem pra-*
*Pag. 285 *staret.* Similiter Historia Albig. cap. LXXX*, & LXXXIV†. Grego-
†Pag. 314 rius IX apud Matth. Parisium in an. CIↃCCXXXIX: *Pro quo juramento fidelitatis Apostolica sedi tenetur, & ipsius ligius vasallus existit.* Matthæus Parisius in vita Offæ primi: *Offano, filio suo unigenito, ligeam fecerunt fidelitatem, & homagium, in patris præsentia.* Henricus I, Brabantiæ
* Apud Miraum in Notit. Eccles. pag. 507. †Fol. 101. Dux, in pactione quadam*: *Si Dux memoratum —— Comitem ad suum aliquando invitaverit servitium, & Comes ei non obtemperaverit, vel fideliter, sicut homo suus ligius, non servierit,* &c. Nicetas de iis†: Λίζιοι οἱ Λατῖνοι διορμίζωσι. Pluráque de eo Meursius in Glossario. Porrò qui ligiam fidelitatem præstabat, is primitus sic dominum defensitare se velle contra quosvis ajebat, ut nec ipsum exciperet regem. Primus enim excepit eum Fredericus Barbarossa an. CIↃCLII; uti monitum Alberto Argentinensi, & aliis. Addam & illud, vassallum, & ligium, eundem credi ab Hottomanno. Sed Vultejus censet, in ligio requiri, ut hic sit obligatus adversus omnes: non item vasallus, quandoquidem & feuda sint non ligia. Id tamen discrimen non videtur attendisse Albertus Krantzius lib. IV rerum Normannicarum: *Guiscardus,* inquit, *sese constituens Romana Ecclesia vasallum, vel, quod ejus regionis* (Italiæ puta) *verbum est, ligium, Romano pontifici, quacunque peterentur, præsidia mittere, & quando opus videretur, cum omnibus copiis adferre præsidium, respondit.*

Ligantia, à ligando. Est enim obligationis genus. Petrus Blesensis epist. CII: *Detestabile quippe est in monacho, ut sub quocunque coloris habitu, honore, aut titulo potestatis, habeat feuda, servos, & ancillas, homagia, & fidelitates, atque ligantias, ut hominibus angarias, & parangarias, cateraque onera publica functionis, imponat.* Matthæus Parisius in Stephano Rege: *Comites, & barones, Anglia fecerunt ligantiam, & fidelitatem,*

litatem, Eustachio, filio regis Stephani. Rogerus de Houeden Tom. II in vita Henrici II: *Similiter hæredes Regis Scotiæ, & baronum, & hominum suorum, homagium, & ligantiam facient hæredibus Domini Regis contra omnem hominem.* Aliter *ligiam* dixere; ut in *Liga* vidimus. A *ligia* verò etiam *ligiantiam*, colligationem principis cum ligiis suis. Guilielmus Neubrig. Histor. lib. II cap. XXXVII: *Regi Anglorum* (Henrico II) *tanquam principali domino, hominium cum ligiantia, id est, solenni cautione, standi cum eo, & pro eo, contra omnes homines, Rege proprio præcipiente fecerunt.*

Ligatura, pro obligatione, vel ligamine. Carolus Magnus, vel potiùs Alcuinus de ritibus Ecclesiæ*: *Diaconus, quia dissimilis est episcopo in suo officio, non est necesse, ut habeat dissimilia, & ipse ligaturam habet, quia suum est ire ad comitatum.* Item Chronicon Casinense lib. II cap. VIII: *Pro censu annuo XIV ligaturas sepiarum, XIV bonas sepias quibusque ligaturis habentibus.*

* Pag. 77. in prima Lazii edit.

Lignamen, lignum, vel lignorum strues. Priori modo usus Matthæus Parisius in an. CIƆCCXXXIV: *Qui Saracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galejarum.* Hoc est, materiem ad fabricandum naves longas. Posteriori usurpant leges Longobardicæ lib. I tit. XXV leg. XXVIII: *Siquis de lignamine adunato in curte, aut in platea, ad casam faciendam, lignum furatus fuerit.*

Linguagium, lingua, sive sermo hujus, vel illius linguæ; ab Italico *linguagio*, à quo non multum abit Gallicum *langage*. In Aurea bulla, prope finem: *Ut relinquatur optioni parentum in filios, siquos habuerint; seu proximos, quos in principatibus sibi credunt verisimiliter successuros; ad loca dirigant, in quibus de hujusmodi possint linguagiis edoceri; vel in propriis domibus pædagogos instructores, & pueros consocios, in his peritos, eis adjungant; quorum conversatione pariter, & doctrinâ, in linguis ipsis valeant erudiri.* Habes & in Chronicis Aulæ Regiæ, cœnobii eo nomine in Bohemia, de Joanne Rege Bohemiæ cap. XXIII: *Variis quoque linguagiis inconsuetis nostri jam loquuntur.* Petitiones Bohemorum in synodo Basileensi propositæ†: *In nostro linguagio Slavico, ex indulto Ecclesiæ, olim ab antiquo in vulgari suo exercetur, etiam in nostro regno.*

† Apud Æneam Sylvium in Historia Bohemica.

Linguatus, non refugit Tertullianus lib. de Anima: *Athenis expertus* (Apostolus Paulus) *linguatam civitatem; cùm omnes illic sapientiæ, atque facundiæ, caupones degustâsset.* Puto, non tam signare loquacem, ut video exponi; quàm disertam, eloquentem: ut ei non tam opponatur elinguis, quàm in dicendo infans.

Liquiditas,

Liquiditas, pro liquor, nullâ nititur bonorum ſcriptorum auctoritate.

Liſta, ora, extremitas, margo; Germanis & Belgis lijſte, Anglis liſte; ſed & Italis *liſta*. Anaſtaſius bibliothecarius in Leone IV: *Fecit ſuper altare majus veſtem de fundato cum cruce in medio, & gammadiis, & in gyris liſtam de fundato unam.* Ubi *fundatum* notat auro intertextum, vel acu pictum. Habes & *liſta* in Gloſſis Philoxeni: ubi exponitur, ἡ ἐπὶ τοῖς ἀελόμοις καμπή· γραμμή. Pro ἀελμοις, lubens legerim ὑφασίμοις, vel ὑφάντοις. Si *liſta* etiam γραμμή, linea; ut hoc ait gloſſarium; ac ea jam antiquiſſimis temporibus obtinuit ſignificatio: *ſubleſta* dicetur pictura, quæ Græcis ὑπόλιστος, hoc eſt, μονόγραμμος. Sed de hoc loquar in Originum libris.

Livoroſum veſtigium, pro livoris plenum, eſt apud Adamannum lib. III de rebus Sancti Columbæ. Malim lividum, vel ſi ſub oculis is livor ſit, *ſugillatum*; quod in Philoxeni gloſſis exponitur, ὑπωπιασθέν.

Lixiones, Iſidori in gloſſis, aquarum *portitores*; vel veriùs *partitores*. Nam *portitores* potiùs lixæ: quæ vox ab obſoleto *lix*, pro aqua, cujus patrius caſus *liquis*. Ab obliquo hoc eſt, *liqueo*, unde *liqueſco*, & *liquidus*: à recto autem, *lixa*, *lixivus* cinis, *lixivium*, *elixus*, & *lixabundus*, de eo, qui, lixarum more, liberè vagatur; ut cognoſcere eſt ex Feſto, & Iſidori gloſſis.

CAP. XXI.

De initium capientibus ab L, ſequente O, vel V. Qualia, Locatitius, *alteri locatus à domino.* Loculatus, *loculo reconditus.* Locutorium, *locus, quò ſe recipiunt convivæ, ut inter ſe colloquantur.* Lombarda, *eadem ac* bombarda *& unde* arcuibuſio, *nomen, ac Belgico* ſlang-roer. Longiturnus, *longo durans tempore.* Lucernatus, *lucernam habens.* Lucernaris, *vel* lucernarii *hora, qua veſperi accenduntur lucernæ.* Ludor *fortaſſe is, qui in ludo diu multumque egit.* Lugubrium, *res lugubris.* Lumbare, *cingulum.* Lupax, *raptor.* Luricula, *quod loricæ inſtar tutatur.* Luricarius, *qui loricas parat.*

EX cœptis ab L litera ſuperſunt illa, ubi poſt eam conſequitur quarta quintave vocalis.

Locatitius

Locatitius ager, qui alteri ad colendum datur, pactâ mercede. Gloss. *Locatitius*, μισθώσιμος. Aliæ: *Locatorius*, μισθώσιμος. Sed agrum ejusmodi potiùs dixero *conductitium*: etsi idem etiam sit *locatitius*, ratione conducentis. Sed prius nititur bonis scriptoribus. Porcius apud Donatum, vel potiùs Suetonium Tranquillum, in vita Terentii:

Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conductitiam.

Loculatus, in loculum, sive capulum repositus. Usus S. Zeno Veronensis, sermone de Lazaro. *Loculus*, capsa cadaveris; pro quo & *locellus* dictum à Paulo Diacono; quemadmodum alibi ostendimus.

Locutorium, pro loco, in quem convivæ à prandio ad confabulandum recedunt, apud Matthæum Parisium, & ei supparem Thomam Cantipratanum, Alberti M. discipulum.

Lombarda, pro *bombarda*, in superiorum temporum annalibus legi, observat Justus Lipsius in epistola, quâ Poliorcetica sua Ernesto Principi dedicavit. Græci etiam similiter dicunt λυμβάρδα, vel λομπάρδα: quod Meursio in Glossario ostensum. Nec tamen à Longobardis eam esse appellationem putandum, cum Germanorum sit inventum. Sed cum affinia essent *lombarda*, & *bombarda*; ac Lombardi forent notissimi, altera vox nova; factum, ut *lombarda*, pro *bombarda*, à multis diceretur. *Bombardam* verò esse à *bombo*, & *ardore*, alibi* dictum. Polydorus Virgilius lib. II de Rerum Invent. cap. XI ait, aliter vocari *arcum busium*; nempe ex Italico *arquebuse*. Id signet arcum perforatum, quia *buco* Italis foramen. Nempe vox ex eo, quòd per fistulam glans transmitteretur. Arcûs verò nomen retentum, quia in arcûs locum successit, atque idem quod arcus antea, ac meliùs, præstaret. Arcus ejusmodi Belgis vierroer, vel potiùs veng-roer; à roer, fistulam signante, & vengen, ustulare; quod affine Græco ζεννύειν: id notat *fervefacere*, à ζέω. Levinus Lemnius lib. III de occultis Naturæ miraculis cap. IV ait vierroer vocari, *quòd manu capulo ejus, tanquam clavo, admotâ, excussisque è silice scintillis, in obvios detorqueatur*. Eò autem respicit, quòd clavus Belgis roer. Sed confundit diversas unius vocis significationes. Nam roer sæpe quidem clavum notat, ac tum est ex roeder, quod à roeren, movere; quia clavo movetur, ac dirigitur navis: sed veteri linguâ Saxonicâ roer etiam arundo, canna, fistula. Eáque sola significatio hîc locum habet. Fortasse autem & arundini nomen ab eodem verbo, quod est roeren; quando penè in perpetuo est motu.

*Lib. 4 Orat. Instit. cap. 13 sect. 7.

Longiturnus, & *longiturnitas*, reperias apud vulgatum Scripturæ interpretem,

terpretem, Baruch cap. IV. 35: *In longiturnis diebus*. Et cap. III. 14: *Ubi sit longiturnitas vitæ*. Ut à *diu diuturnus*, ita à *longè* formarunt *longiturnus*, de eo quod longo durat tempore. Legas quoque in Vita S. Ottonis lib. II cap. XLIII, & lib. IV cap. II.

Lucernatus, lucernis instructus. Sic *januam lucernatam* dixit Tertullianus lib. II ad Uxorem cap. VI: *Procedit de janua laureata, & lucernata, ut de novo consistorio libidinum publicarum.*

Lucernaris, ad lucernam pertinens. *Hora lucernaris*, quâ lucernæ accenduntur. Cassianus lib. III Institut. cap. III: *Ad extremum undecimum, in quo lucernaris hora signatur*. *Horam lucernarii* appellat B. Augustinus Reg. II, de tempore edendi: *Et postquam refecerint, sive in horto, sive ubicunque fuerint, faciant opus, usque ad horam lucernarii.* Similiter Græci recentiores pro eo λυχνικὸν dicunt: ut Palladius in Lausiacis cap. XXXVIII, & Balsamo in Consil. VI Can. XCI. Hujus verba sunt: Καὶ καταλήγειν μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ λυχνικοῦ, ἤτοι τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς· *& desinere, quando completur lucernarium, sive vespertinum officium Dominicæ.*

Ludor videtur vocatus, qui diu in ludo versatus gladiatorio. Saltem hoc nomen propterea inditum Sergiolo gladiatori: ut est apud veterem Juvenalis interpretem sat. VI ℣. CV. A *ludus*, *ludor*; ut ab *albus albor*; ab *amarus, amaror.*

Lugubrium, pro re lugubri, & mœsta. Petrus de Vineis lib. IV epist. III: *Sed animum redolens viri fortis, adsumas omnem caussam lugubrii, dolorisque reliquias abjicias*. Ut à *ludo, ludibrium*; sic à *lugeo lugubrium* formavere.

Lumbar, vel *lumbare*, zona, sive quo lumbos præcingimus. Gloss. Mss: *Lombare*, περίζωμα. Utitur vetus Scripturæ interpres Jerem. cap. XIII; ejusque exemplo, præter alios, Petrus Damiani lib. II epist. X.

Lupax, lupi instar rapax. Anastasius in exilio S. Martini: *Contemplatus sanctus Papa Martinus, introëuntes testificari, subridens dixit: Isti sunt testes? sic habet ordo? Erant enim primi ingredientes, nomine quidem milites; lupaces autem & bestiales sententiâ.*

Luricula, pro loricula, sive exigua lorica; & τῷ μεταφορικῷ, pro omni eo, quod est quasi pro lorica. Beda in libros Regum quæst. XIII: *Tabulatis, vel muris, vel cancellis, cùm ad tutelam viæ ponuntur, vulgus Luricularum nomen indidit*. Sanè posterioribus seculis pro *lorica luricam* usurpâsse, etiam ex Græcis colligitur, qui λωρίκιον, & λωρίκιον dixere: item Glossis vett. ubi *Lucarius* (leg. *Luricarius*) θωρακοποιὸς exponitur. Vide Glos. Meursii.

Lutor, vide *lautor*.

CAP. XXII.

Cap. XXII.

De inchoatis ab M, & A vocali, sequente hasce binas, C, D, F, G, I, L. Macaria *perperam putari genus tympani, cùm, corruptis codicibus,* anacaria *legere oporteat.* Machærarius, *lanius.* Macor, *macies.* Macrena, *porticus oblonga.* Madius, *Majus.* Maforium, mafortium, mavortium, mafortis, mavortis, maforte, mavorte, *tegumentum muliebre, ac monachale, de capite in humeros dependens.* Magisteria, *magistri apud Constantinopolitanos dignitas.* Magisterianus, *vel* magistrianus, *qui eam sustinet dignitatem.* Magnitas, *magnitudo.* Magnalia, *magna, ac miranda.* Majoratus, *dignitas Majoris, præcipuè in regno Franciæ.* Majorissa, *cœnobii præfecta.* Majuma, *festum Kalendarum Maii.* Malandria, *morbus tussientis jumenti: quod inde dicitur* malandriosum. Malefactor, *pro malè de quopiam merente.* Maliloquus, *maledicus.* Malitas, *pravitas.*

NUnc proferam barbara, à Latinis, vel Græcis, profecta, quæ à liquidarum secundâ initium capiunt.

Macaria putare aliquis possit esse instrumentum tympano non absimile: nempe propter illud Sugerii in vita Ludovici Grossi: *Tympanis, & macariis, & aliis similibus instrumentis, horribiliter resonabant.* Sed rectè ὁ μακαρίτης Meursius noster perspexit, pro *macariis*, legi *anacariis* oportere. Eorum meminit Codinus de Officiis Constantinopolitanis cap. V: Ἑτοιμασθέντος οὖν, καὶ καβαλλικεύοντος τοῦ βασιλέως, οἱ ἀνακαρασταὶ κρούουσι τὰ ἀνάκαρα. *Parato jam, & equitante imperatore, tympanistæ pulsant anacara.* *Anacara* fuere tympani genus, inferiori parte rotundum; ut puto, ab ἀνάκαρες quod Hippocrati *in superiorem partem*, ex ἀνὰ, pro ἄνω, *sursum*, & κάρα, *caput*. Sanè tympana ista, ad modum ventris, erant convexa. Unde & Germanis videntur vocari Heer-bauchen: hoc est, Dominici ventres, quia principes ejusmodi tympanis delectantur. Et fortasse hinc Arabes accepere suum נאקיר *naquir*, quod tympanistam notat. Nisi potiùs Græci illud hausere ab Arabibus: ut clarissimus socer meus Franc. Junius in Notis suis ad Codinum conjectabat. Hinc de eo doctissimus Gretzerus *, Junium Arabica pulsare tympana, ut speciem sui edat Arabismi. Quorsum hæc tam falsa, & alia, subinde etiam insulsa? Num mortuus esset, siquam negligeret occasionem

* *Commentario in Codinum.*

oportet eos viva animalia emere, venditi...

Macor, pro macies, veteribus nescitur.

Macrena est apud Anastasium bibliothecarium: *Macrenam Lateranensis Palatii, quæ extenditur à campo ultra imagines Apostolorum.* Idem: *Camera ipsius macrenæ.* Cæsar Bulengerus censet, esse porticum, vel solarium oblongum. Nempe ut sit à μακρὸς, longus.

Maculatura, improbum pro litura, vel charta, sive schediasmate lituris obsito.

Madius, pro Majus, seculi, & gentis suæ more, usurpat Adefonsus, sive Alfonsus, Hispan. R. in epist. *Inter cæteras maximè disposuimus, ut mense Madio nostræ naves, cum pueris Palatii nostri, usque Burdelensem civitatem remigent.* Idem: *Vt sit ibidem in mense definito, mediante Madio.*

Maforium est muliebre tegumentum capitis, colli, ac humerorum. Velum putà de capite in humeros defluens. Accepta vox à Græcis junioribus; qui itidem dicunt μαφόριον: ut Palladius Lausiacis, Cantacuzenus, Achmes, Suidas, alii. Ac à plurali μαφόρια, vel per enallagen generis, Latini *mafora*, pro *maforia*, dixere: ut Hubertus in vita S. Gudilæ, cap. VI. Est verò μαφόριον corruptum ex ὠμοφόριον, q. d. superhumerale, vel humerorum gestamen, ab ὦμος, *humerus*, & φέρειν, *ferre*. Sed Latini pro *maforium* corruptiùs extulere *mafortium*, vel *mavortium*. Item *mafortis*, vel *mavortis*; & *maforte*, vel *mavorte*. Quæ res occasionem præbuit Isidoro conjectandi esse à *Mavors*, h. e. Mars. Aliquid diceret, si tegumentum hoc foret Martiale, id est, militare. Nunc non militum est; sed mulierum, ac monachorum. De mulieribus clarè docet Nonius Marcellus: *Ricinium, quod nunc mafurtium dicitur, femineum palliolum breve.* Sanè ricinium fuisse feminarum, liquidò comprobant duo Varronis loca, quæ subjungit. Est & Isidori in Glossis: *Mafortes, operimentum capitum mulierum.* Et lib. XIX Originum cap. XXV, cum dixisset, stolam esse matronale operimentum, Latinóque nomine *ricinium* appellari, addit: *vulgo mavortem dicunt.* Atque id è Servio expressit in I Æn. Clarè autem de muliebri maforte in Bedæ Martyrologio XX Sept. *Iussit Faustam nudam*, & sine maforte,*

* *Sic more seculi loquitur, pro* Faustæ nudæ, flagellatæ, incarceratæ: *nisi placet Græcâ locutione dici*, caput terebrari, *intellecto* κατ: *de quo egi in Arte Grammaticâ.*

... cap. CXLI; sed immeritò. De eodem maforte ita Cassianus lib. I de Habitu Monachi cap. VII: *Post hæc angusto pallio, tam amictus humilitatem, quàm vilitatem pretii, compendiumque sectantes, colla pariter, atque humeros tegunt: quod mafortes tam ipsorum, quàm nostro nuncupatur eloquio.* Sed Isidorus, ut originem vocabuli inveniret, fingit idem esse *Mavortem*, ac *maritum*; *maforte*, ac *maritale*. Sic enim ille in Originum loco antè memorato: *Vocatum autem* (ricinium) *dicunt mavortem, quasi Martem. Signum enim maritalis dignitatis, & potestatis in eo est. Caput enim mulieris vir est: inde & super caput mulieris est.* Quantopere de etymo fallatur, ostendunt ea, quæ diximus. Usus hac voce etiam Linus, vel alius potiùs de passione Apostoli: *Et interrogarunt eum cum irrisione, cur caput suum non operiret de maforte, quam præstiterat Paulo.* Præcesserat autem: *Plautilla, commoda mihi pannum, quo caput tegis.* Habes & in actis Proconsularibus sub Munatio Felice, apud Baronium ad An. CCCIII†: *Tunicæ muliebres* LXXXII, *mafortea* XXXVIII, *tunicæ viriles* XVI, &c. † *Tom. 2 pag. 303. edit. Moret.* Fortunatus de vita S. Radegundis reginæ: *Mafortem novum linteum, auro, vel gemmis ornatum.*

Magisteriam dixere dignitatem magistri, quæ ingens apud Constantinopolit. olim fuit. Cassiodorus lib. I epist. XII: *Sume igitur magisteriæ insulas dignitatis, usurus omnibus privilegiis, quæ tuos habere constiterit decessores.* Etiam Græci similiter μαγιστερίαν vocant: ut Theophylactus Simocatta, & alii: de quo conjunctissimum olim collegam nostrum Meursium adi. Cur enim non ad eum potiùs remittam, quàm clarissimum Ludovicum de la Cerda, vel alios, qui eum exscribunt, tacito nomine? A *magisteria*, *magistrianum* dixere: de quo proximè.

Magistranus legas apud Victorem Turonensem in Chtonico: *Literas satis idoneas Iustiniano principi per Olympianum Magistranum mittunt.* Sed rectè monet Meursius, corrigi oportere, *Magistrianum*: quomodo is μαγιστριανὸς Euagrio, Malcho, & veteri scriptori apud Suidam. Gloss. Philoxeni *: *Agens in rebus*, μαγιστριανός. Quamquam & μαγιστεριανὸς pro eo legas. Vide *Magisteria*. * *Col. 9.*

Magnitas, pro magnitudo, est apud Faustum lib. II cap. VIII.

Nempe ut *parvitas* dixere Cicero, Valerius Maximus, Agellius.

Magnalia, res magnæ atque illuſtres. Arnulphus Lexovienſis epiſt. Ms. *Non tanta poſtmodum proſperitatis ejus inſignia claruerunt, quanta præcedentis adverſitatis magnalia celebrantur*. Utitur quoque Henricus de Haſſia in Speculo Animæ. Sed quid hos advoco, cum legas apud multò antiquiores; vicies apud veterem Scripturæ interpretem?

Magulus, pro cinædo, require libro proximo.

Majoratus, & Seneſcallia Franciæ, legas in Commentario Hugonis de Cleriis ad Ludovicum Regem. Habes eum in Notis Sirmondi ad librum v Goffridi Abbatis Vindocinenſis. Inſcribitur is liber, De Majoratu & Seneſcalcia Franciæ, Andegavorum olim Comitibus hæreditariâ. Ratio nominis dilucet ex illis commentarioli ejus verbis: *De cætero Comes appellatur Major in Francia propter retutelam, quam facit in exercitu Regis*.

Majoriſſa, cœnobii præfecta. Eugenius Papa in diplomate ad Heloiſſam: *Septem, & dividuum* (leg. dimidium) *à Teſcia Majoriſſa*. Ut de virili dignitate *Majorem* eſſe; ita *Majoriſſam* in femina dixere.

Majuma, feſtum Kalendis Maiis ſolitum celebrari in honorem Majæ, Mercurii matris. Etiam ſub Chriſtianis imperatoribus aliquamdiu fuit. Sanè etiam conceſſere primitus Arcadius & Honorius Auguſti, imperii ſui initio. Habes legem in Codice Theodoſiano lib. xv tit. vi, & Juſtinianeo lib. xi tit. xlv: *Clementiæ noſtræ placuit, ut majuma provincialibus lætitia reddatur, & verecundia caſtis moribus perſeveret*. Sed quadriennio pòſt, cùm non ſervaretur honeſtas, iidem Auguſti abrogarunt. Legis verba habes memorato Codicis Theodoſiani titulo: *Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia harum reſtrictione triſtitia agitetur. Illud verò, quod ſibi nomen procax licentia vindicavit, majumam fœdum atque indecorum ſpectaculum denegamus*.

Malandria, morbus jumenti, quo tuſſit. Unde *malandrioſus*. Utroque uſus Marcellus Empiricus. Græcis recentioribus μαλὴ, quod apud Heſychium, vel μάλις, ut Apſyrto in Hippiatricis lib. i cap. 11; item Hierocli, & Theomneſto. Videtur nomen eſſe ex eo, quòd jumenti vires velut malleo proſternat. Sanè *malleum* nuncupat Vegetius in Mulomedicina lib. i cap. 11.

Malefactor ejuſdem eſt monetæ, ac *benefactor*; de quo dicebam cap. 11. Malim igitur *maleficus*, vel *malè meritus*. Etſi proba ſint *benefacta*, & *malefacta*: ut in illo Ennii apud Ciceronem *:

* *Lib. 2 de Offic.*

Benefacta

Benefacta malè locata malefacta arbitror.

Maliloquus est apud Maximum Taurinensem homilia I de Jejunio Quadragesimæ. Nempe ad exemplum, quo *maledicus* dicitur.

Malitas, pro malitia. Gloss. Ms. *Malitas*, κακία. Videlicet ut *bonitas*. Ac superiùs vidimus, ut *parvitas*, sic & *magnitas* dixisse.

CAP. XXIII.

De incipientibus ab M, sequente A, & N. Mana, *mater.* Mancipariî, *venalitii.* Manclavium, *fustis, quo, qui deliquissent, cæderentur: & quantopere ab eo differant* aclides. Mancossis, mancossus, mancusus, mancusa, *nummus, qui aliter* marca. Mandalus, *pessulus.* Mandatarius, *qui mandata defert curiæ.* Mandatela, *mundatum.* Mandrogerontes, *senes stabulorum ministerium subeuntes.* Maneria, *vel* manerium, *habitatio in villa cum addito agri modo.* Manerics, *modus, sive via ac ratio aliquid agendi.* Manga, *machina.* Manganum, *vel* mangana, *machinæ bellicæ genus simile catapultæ. Pro quo &* manginella, mangonellum, & mangotellum. Maniaticus, *insanus, furiosus.* Mansellum, *proprius cujusquam, ubi consideat, in sacello locus.* Mansionarius, *villicus; quique gubernat possessiones alienas: tum autem, cujus est in templo lampades accendere, & exstinguere.* Mansionaticum, *impensæ in excipiendo cliente regio.* Mansionile, *habitatio.* Mansuarius, *cui datus ager colendus, addito tugurio ad inhabitandum.* Mantea, *mantelum.* Mantus, *vel* mantum, *vel* mandus, *vestis virginalis: unde* immantare. Manutus, *magnas habens manus.*

PErgam ad alia ab M inchoata: ac proximè complectar, ubi hanc literam A, & N, siue eâdem, sive diversis excipiant syllabis.

Mana legas apud Luitprandum in Legatione: *In stuporem mentis mulieres versæ, Mana, Mana, clamabant.* Græcobarbaris μάνα, mater, pro μάμμα, μ in ν converso. Vide de eo Meursii glossarium.

Mancipariî sunt venalitii, sive venditores. Ita utitur vetus Juvenalis interpres in sat. XI vers. CXLVII.

Manclavium sive *maniclavium*, quasi *manualis clava*. Erat fustis, quo cædebantur fustuario digni. Hinc Græci posterioribus seculis μανικλάβιον fecere: ut Codinus de off. Const. Nicetas in Manuël. Comn. lib. IV. atque alii; sicuti Meursio ostensum in Gloss. Sed in eo deceptus,

ceptus, quòd idem putaret sonare *aclides*. Siquidem hoc teli genus erat, clavis munitum ferreis, loroque religatum, quod magnâ vi jaceretur in hostem, loroque dein retraheretur. Qua de re Servii locum emendat Salmasius ad Trebell. Pollionem †.

† Pag. 335

Mancossis, vel *mancossus*, vide in *Mancusa*: de quo proximè.

Mancusa est idem ac *marca*, de quo dictum superioris libri cap. XX. Ut *mansuetus*, quasi *manusuetus*: sic *mancusa*, quasi *manu-cusa*. Kenulphus Rex Merciorum, epist. ad Leonem Papam, apud Wilhelmum Malmesbur. de gestis Angl. lib. I: *Quod est CXX mancusas, cum literis; precans te, ut benignè suscipias, & benedictionem tuam donare digneris*. Pro *mancusa* etiam *mancusus* dixere, ut intelligatur *nummus*. Corruptiùs verò *mancossus*, vel etiam *mancossis*. Anastasius bibliothecarius in Leone IV: *Obtulit crucem de auro unam habentem in medio monacossim*. Et Adriano: *Et in auro solidos mancossos numero ducentos*. Ait de la Cerda*, malle se hic legere *manocosim*, & *mancosum*, unico S. Sed solet ætas ea in multis S temere geminare; ut alibi ostendimus.

* In Adversariis Sacris cap. 95, §. 14.

Mandalus in variis glossariis exponitur κόπτος. vel μοχλὸς, quo *pessulus* signatur. Conjectat Martinius, ex eo esse, quòd is manu tractetur, obdatur, removeatur. Ipsum in Etymologico vide.

Mandatarius, à mandatis judicum deferendis. Pius quartus in bulla de reformatione Tribunalium †: *Mandatarii quarumcumque curiarum non exigant ultra bolendinum unum pro citatione; nisi sit citatio facienda in longinquis locis ab eorum curiis; quo casu exigant duos, & non ultrà*. Veteres, puto, *accensus*, vel *apparitor*, dixissent.

† Bullar. Tom. 2 pag. 63.

Mandatela, *acutela*, *custodela*, ad instar *cautela*, *clientela*, *tutela*, agnoscit Priscianus lib. IV. Vellem idoneos eorum laudâsset auctores.

Mandrogerontes, μανδρογέροντες, senes viles, obeuntes ministerium in stabuli rebus. Luitprandus in Legat.* *Hautquaquam singularis, inquam, hæc vestis fieri potest; cùm penes nos obolariæ mulieres, & mandrogerontes, his utantur*. Μάνδρα interdum monasterium; unde ἀρχιμανδρίτης. Sed hîc potiùs stabulum, caula, septum, quo boves ac pecudes concluduntur. Sic sumi solere, cognoscimus ex Hesychio, & aliunde.

* Pag. 115

Maneria, vel *manerium*, habitatio cum certa agri portione. Robertus Cestrensis lib. VI cap. XXIII, ubi de Emma Regina, S. Eduardi Confessoris, Angliæ Regis, matre, narrat, quomodo ordalio, sive purgatione ferri candentis, sese injustè accusatam comprobârit; idque S. Suiberti precibus tribuit, ad cujus sepulchrum præcedenti nocte fuerat advoluta. Subjungit deinde: *Regina verò dedit S. Suithino novem*

patre familias; ſed pro univerſa ædificiorum mole. Similiter Rogerius de Houeden Annal. Tom. I, in vita Guilhelmi Senioris: *Et per eaſdem diviſas, quibus ipſe, ſive ante eum Toſtius, vel Sivvardus, ipſum manerium tenuerunt*. Item Matthæus Pariſius in an. CIↃCCLXI: *Qui priùs fuerat ſancitus de civitate, vel caſtello, vel burgo, vel dominico manerio Regis*. Eſt & in charta Regis Joannis an. CIↃCCXV: *Exceptis dominicis maneriis noſtris*. Hiſce duobus Anglicanis ſcriptoribus addam tertium, Thomam Walſingum in Eduardo III: *Admoniti † de tanta commonitione, relicto prandio, fugerunt ad manerium; ubi tunc filius principis caſualiter morabatur*. Etiam habes apud Petrum de Vineis lib. III epiſt. LXIV, & alios complures. † Pag. 192

Maneries locutionis eſt apud B. Bernardum epiſt. XXXIX, pro *modo loquendi*. Etiam interpres Haly retinuit: atque hic quidem ex Hiſpanico *manero*: uti Bernardus ex Gallico *maniere*, pro quo Itali *maniero*. Imò & Saxones, ac Belgæ manier. Si à Teutonibus Itali, Galli, Hiſpani, acceperint; pertineat *maneries* ad ortu barbara. Sed originis ſit Latinæ, ἀμέσως quidem, ſi ut à *luxu* eſt *luxuries*, ſic à *manu* ſit *maneries*: ἐμμέσως verò, ſi *maneries* acceptum à Teutonibus; at Teutonicum illud ſit à *manu*: quomodo ad verbum ſonet, quod Germanis, Belgiſque, aliter dicitur handeling: quod itidem ab hand, hoc eſt, manus.

Manga inter ea, quæ originis barbaræ ſunt, repoſuimus lib. ſuperiori cap. XII; ubi & dictum, pro eo legi quoque *mango*, & *mangonella*, & *mangotella*. Uſque adeò gentes, in efferenda hac voce, variarunt. Cæterùm poſſint hæc omnia, & alia id genus, videri originis Latinæ, vel Græcæ. Sanè conſtat à Dorico μαχανὰ, eſſe Latinum *machina*. Ex hoc corruptè dixerint *mangana*, & mutato genere *manganum*. Quo de etymo mox in *Manganum* pluribus. A *mangana* autem κατὰ συγκοπὴν ſit *manga*. Signabam ſuperiùs, qui utatur, Radevicum Friſingenſem lib. ſecundo, ſive totius de Frederico Cæſare operis, quarto, cap. LI*: *Obſides eorum machinis alligatos, ad eorum tormenta, quæ vulgo mangas vocant, & intra civitatem novem habebantur*, * Edit. 1 ſed ſecutis, cap. 47.

decrevit objiciendos. ὁ μαγγανάτης Meursius * jubet, apud Radevicum *manganas* rescribere. Sed, ut superiori libro vidimus, etiam *mangas* est apud Othonem Frisingensem. Atque ita utrobique editum à Cuspiniano in editione principe †: item ab Christiano Urstisio in scriptoribus rerum Germanicarum.

* *In Glossario voce* Μάγγανον.

† *Argentorati ann.* 1515.

Manganum, machina bellica sive catapulta, qua jaciuntur pila, & saxa grandia. Eum usum ostendit his verbis Abbo lib. I de Obsidione Lutetiæ:

Conficiunt longis aquè lignis geminatis
Mangana, quæ proprio vulgi libitu vocitantur,
Saxa quibus jaciunt ingentia, seu jaculando
Alludunt humiles scenas.

Item eo antiquior Pseudo-Hegesippus lib. IV cap. XX de Nerone: *Manganum sibi quoddam de ligno paravit, quo se necaret*. Usi & Græcobarbari. Hesychius: Μάγγανα, μηχανήματα. Gloss. Græcolatinum: Μάγγανον, *manganum*. Habes & apud Joannem Curopalatem, Suidam in Φασκάσιον, & Etymologum Magnum in Ἑλεπόλεις, quod ait μάγγανον πλοικόν. Sed Meursius rectè restituit πολεμικόν. Cæterùm apud Latinos, non solùm *manganum*; sed & *manganam*, legas. Crebrò sic Beka in Chronicis: ut in Conrado Episc. *Hollandini per crebros ictus manganarum propugnacula castri conquassarunt*. Et in Hereberto: *Manganas ad Vrbis interitum terribiliter adaptavit*. Et in Joanne II: *Multis manganis cum diversis tormentorum generibus*. At aliter, ut dixi, Radevicus de rebus gestis Friderici I: qui *mangas* vocat. Interim idem significant: sed *mangana* propiùs ad originem accedit. Omnino enim, *mangana* ex Dorico μαχανὰ pro μηχανὰ factum, inserto N; ut fit in *thensaurus, quotiens*: item à ῥυκάνη, *runcina*; à δασὺς, *densus*; à κίκιννος, *cincinnus*: & in verbis à πτίσσω, *pinso*; à πήγω seu *pago*, *pango*; ab ὀμιχέω, obsoletum *mingo*. Apud Turocium lib. II Chronicorum Hungaricorum cap. XXXVI (dubium, à *manganum*, an *mangana*) legas: *Quosdam lapidibus obruentes, alios autem in manganis ferreis vastantes occiderunt*. A *mangana*, vel *mangina*, esset *manganula*, vel *manginula*; inde *manginella*. Beka in Joanne II: *Applicando manginellas ad quassandum turres*. Sed & pro eo *mangonellum* posuere: quod usurpat Historia Albigensis cap. XXXVI, & XLI. Ac vidimus de eo quoque superiori libro in *Manga*. Item ex eo factum *mangatella*: quod ibidem dicebamus esse apud Turpinum. Locus est cap. IX: *Aptatis juxta murum petrariis mangatellis*.

Maniaticus, furiosus, insanus, pro *maniacus*, ἀπὸ τῆς μανίας. Flodoardus lib. III Histor. Remens. cap. XIII: *Eum viderunt usque ad ostium Synbodi venientem, & inde, ut maniaticum, redeuntem.*

Manopera, & *manoperarii*, quid signent, & unde dicantur; exposui superiùs in *Carropera*.

Mansellum, sacelli locus, ubi religiosi remanerent. Est enim diminutivum à *mansum*. Hincmarus Rhem. epist. I. ad Hincmarum Laudun. *Exceptâ fellulâ manselli ipsius capellæ.* Habes & in Formulis solemn.* *Form. 61 in editione Lindenbrogii: item lib. 2 form. 36, in edit. Bignoniana.

Mansionarius, & *mansuarius*, multùm distant. Nam *mansuarius* est villicus, qui colendum suscepit mansum, hoc est, certum agri modum. De hoc dicemus paullo pòst, & lib. seq. in *Mansum*. At *mansionarius* est, qui præstat mansionem, hoc est, qui missum, vel hominem regium, tecto excipit; eique, ex Regio præscripto, pro dignitate, alimentum & viaticum præbet. Usus Hincmarus epist. III: *Inter quos etiam & mansionarius intererat; super cujus ministerium incumbebat (sicut & nomen ejus indicat) ut in hoc maximè sollicitudo ejus intenta esset, ut tam supradicti actores, quamque & susceptores, quo tempore ad eos illo, vel illo in loco, Rex venturus esset, propter mansionum præparationem, opportuno tempore præscire potuissent.* Lucis hæc amplius capient ex iis, quæ mox in *Mansionaticum* adferam. Veteribus Latinis, qui postea *mansionarius*, potiùs fuisset *metator*; Græcis junioribus, teste Suida, (si certissimam Meursii emendationem sequimur) διασάκωμονὸς dicebatur, quia ejus esset διασάκειν, hoc est, διαθύνειν τὰς μονάς, *dirigere, ac procurare mansiones.* Videtur autem sic *mansionarii* voce etiam usus Regino Chronicorum lib. II, an. IↃCCCXCV, ubi sic scribit: *Cùm in regnum* (Otto Rex) *reverteretur, Folconem episcopum, & Adalongum, comitem sui mansionarii, ad Arnolphum xeniis à Carolo missis, venientes in media via offenderunt: super quos cum clamore impetum faciunt, Episcopus fugâ dilabitur, Adalongus mortali vulnere sauciatur.* Paullò aliter sumere videtur Dionysius Exiguus, quando Concilii Chalcedonensis canone II, ubi Græcè est προσμονάριος, vertit *mansionarius*. Hic enim accipi videtur pro eo, qui villas, aliasque possessiones, gubernat. Imò & *mansionarius* dicebatur is, cujus erat postremò in templo permanere, oleumque lampadibus infundere, ac lampadas exstinguere. B. Gregorius lib. I Dialogorum cap. V: *In qua* (Ecclesia) *vir vitæ venerabilis, Constantius nomine, mansionarii functus officio deserviebat. — Quadam verò die, dum in eâdem Ecclesia oleum deesset; & prædictus Dei famulus, unde lampades accenderet, omnino non haberet; omnes lampades Eccle-*

sia implevit aquâ, atque ex more in medio papyrum posuit: quam allato igne succendit: sicque aqua arsit in lampadibus, ac si oleum fuisset. Etiam lib. III Dialog. cap. XXV, idem Abundius nunc *mansionarius*, nunc *custos*, appellatur. Joannes Diaconus de vita S. Gregorii lib. III cap. LVIII: *Completis matutinalibus hymnis mansionarius candelam exstrinxit.* Ubi & Græca tralatio μανσιονάριν vocem retinuit. Chronicon Casinense lib. II cap. XXXIV: *Ad mandatum fratrum à mansionariis eam deferri.*

Mansionaticus, vel *mansionaticum*, dicebatur à *mansione*: quomodo vocarunt diversoria, in quæ viatores, noctis interventu, se recipiebant. Sic *mansionis* vocabulo utuntur Suetonius in Tito cap. X, Appulejus lib. IV, Lampridius in Alexandro Severo, Antoninus, vel alius, in Itinerario; ut B. Hieronymum, Sidonium Apollinarem, Gregorium Turonensem, & alios, prætercam. Nempe sicuti à *balnea*, *balneaticum*: sic à *mansio*, *mansionaticum*. Quo notatur, quod τῷ ἀξίφρων *expensas ad hospitum susceptiones* dicunt aliqui: in his Aimoinus lib. V cap. X. Nempe in excipiendis Missis, vel hominibus Regiis, duo concurrebant. Prius est tecti præstatio, sub quo manerent; unde *mansio* vocabatur; uti ab ea, sicut dixi, *mansionaticum*. Alterum est alimentum, ac viaticum, quæ præparari erat opus; unde & præmoneri solent, apud quos aliquis deberet divertere. Hæc caussa, cur istoc *parata* vocaretur. Ac sic propriè *mansionaticus*, sive *mansionaticum*, & *parata*, distinguuntur: crebrò autem junguntur, quia utrumque præstabatur. Imò & eapse de caussa sæpe uno expresso alterum intelligitur. De *parata* videbimus pluribus lib. III, in vocabulis novâ à junioribus significatione donatis. *Mansionatici* voce usus est Carolus M. ad Pipinum Fil. Italiæ Regem: *Ceteri per singula territoria habitantes, ac discurrentes, mansionaticos, & paravaredos accipiunt.* Similiter apud Ansegisum Capitularis lib. II cap. XVII: *In illis locis, ubi modò via, & mansionatici à genitore nostro, & à nobis, per capitulare ordinati sunt.* Carolus Calvus tit. XLIII apud Carisiacum cap. XX: *Nemo in villis nostris, vel in villis uxoris nostræ, mansionaticum accipiat.* Hincmarus Rhemensis ad Laudunenses: *Ne mansionaticos suis amicis, aut suis hominibus, à presbyteris parari faciat.* Est & Aimoini lib. V cap. XXXI: *Indeque per Attiniacum, & consuetos mansionaticos, Compendium adiit.*

Mansionile, habitatio villici, quasi mansio ejus. Flodoardus lib. III Histor. Rem. cap. XXVI: *Mansionile conabantur auferre.* Etiam

mansus

mansus dicebatur, unde *mansionaticus*; de quo antea vidimus: & *mansuarius*, de quo mox dicam.

Mansuarius est, cui ad incolendum datus est mansus, hoc est, certus agri modus, cui fere tugurium sive structura aliqua addita ad mansionem, sive inhabitationem: unde & *manso* nomen. Constitut. Karoli Calvi tit. XXIII, sive epistolâ Episcoporum ad Ludovicum Regem, tit. XIV: *Quatenus non sit vobis necesse —— pauperes Ecclesiasticos, & fidelium vestrorum mansuarios, in carricaturis, & paravaredis, contra debitum exigendis gravare*. Ac similiter alibi in iisdem: *A mansuariis, vel iis, qui censum debent*. Vide, quæ in *Mansus* dicam lib. IV. Iidem videntur *massarii*, de quo loquar eopse libro in *Massa*.

Mantea quidem ex Gallico *mante*, vel *manteau*, seu Germanico, Belgis etiam, & Anglis usitato, mantel. sed hæc ipsa tamen, ob similitudinem, sunt à *mantela*; pro quo & *mantelum*, & *mantile* dixerunt. *Mantela* verò ex *manutela*; ut *mansuetus* ex *manusuetus*; *masturbare*, sive potiùs *manstuprare*, quasi manum stuprare. *Mantela* igitur, cùm propriè sit manualis tela, primò conveniet linteo, quod Belgis similiter Hand-dweel. ubi posterior pars vocabuli itidem esse ex *tela* videtur: nisi potiùs dweel ex *togilla*. Catholicon: *Togilla, parva toga. Togilla, mantile*. Sed longiùs abeo. *Mantea* voce pro pallio, vel simili veste, utitur Rogerus de Houeden Annal. Tom. II: *Deinde indutus est manteâ: deinde ductus est ad altare, & ibi prædictus Archiepiscopus prohibuit ei ex parte omnipotentis Dei*, &c. Item Matthæus Parisius, ubi describit coronationem Richardi I: *Quo facto duo comites calceaverunt ei calcaria; indutusque manteâ, conjuratus est ab Archiepiscopo ex parte Dei*.

Mantus, vel *mantus*, *mantum*, vel *mandum*, à μαντύας, μανδύας, vel μανδύη, quod à Persis acceptum. Ac diversum quidem μανδύας à χλαμύς; interim vicinum, quia chlamys fieret ad modum manti; unde est quod *mantus*, & *chlamys*, confundi soleant. Isidorus lib. XIX Orig. cap. XXIV: *Mantum Hispani vocant, quod manus tegat tantùm. Est enim breve amictum*. Ac similiter in Glossis Arabicolatinis. Videmus Isidorum originem arcessere à Latino *manûs* vocabulo; non à Persis, unde μανδύας. Et potuere Hispani formare à Latino vocabulo. Sanè videmus & Isidorum dicere, uti eâ voce Hispanos, de quibus optimè, Hispanus ipse, potuit judicare. Imò quingentis ante seculis usus eo videtur Martialis†, itidem Hispanus:

In Pompejano tecum spectabo theatro.*
Mantatus† populo vela negare solet.

† *Lib.* 14 *ep.* 27 *al.* 29 *vel* 31.
* *Al.* tectus.
† *Vulg. codd.* Nam ventus.

 Sanè

Sanè in codice Palatino optimæ notæ *mandatus* (ubi vulgo, *Namque notus*) reperit necessarius, ac propinquus meus, V. Cl. Janus Gruterus. Ac maximus Salmasius planè putat, *mantatus*, vel *mandatus*, legi oportere. Id est, tectus *mando*, vel *manto*. Utroque enim modo dixere, ut vidimus. Et de *mandus* firmant Isidori Glossæ; ubi est, *Mandus, vestis virginalis*: non *circularis*, ut aliqui legunt. A *manto* est *immanto*: de quo in Verbis.

Manutus, in veteri est vocabulario; *manutius*, in Isidori glossis; exponiturque, magnas manus habens.

CAP. XXIV.

De incipientibus ab M, sequente AR, AS, AT, vel AX. Margellus, *vel* margellium, *limbus vestis purpureus*. Marinarii, *qui fune vincti immerguntur mari, sed mox extrahuntur.* Marinelli, *socii nautici.* Maritagium, *matrimonium.* Marritio, *dolor, ac querela de damno accepto.* Martiaticum, *stipendium militare.* Mastica, *quod ore mandimus.* Martiobarbulus, *teli genus, putà plumbata.* Martyriale, *quicquid ad martyrem pertinet.* Matricarii, *&* matricularii, *quorum nomina matriculæ inscripta: actumque de variis matriculæ generibus.* Matrina, *pro noverca, vel ea, quæ in sacro aliquem baptismate suscepit.* Matronæum, *gynæceum.* Matum, *vel* madum, *pro madidum, sive humidum.* Maximitas, *magnitudo.*

EXequar nunc ab M cœpta, sequente vocali principe, ac eam excipiente R, S, T, vel X.

Margellus è *margulus*, hoc à *margo*, vel *margui*, dixisse inferiorem Latinitatem; argumento erit, quòd inde Græci juniores pro vestis limbo sive margine dixerint μαργέλλιον; ut Balsamo ad Concilium VI Can. XXVII, nec non Moschopulus. Aliter accipit ὁ μαργελίτης Meursius in Lexico Græcobarbaro. Sed magis placent, quæ de eo Salmasius ad Vopisci Aurelianum †, & Bonosum *. De hujusmodi margellis capiendum est istoc Sidonii lib. IV epist. XX: *Viridantia saga limbis marginata purpureis.*

† Pag. 406 * Pag. 478

Marinarius, cui mitior pœna hæc infligitur, ut fune vinctus in mare demittatur; sed, ne vitæ periculum adeat, post moram pusillam eodem fune extrahatur. Usurpat Rogerius de Houeden Annal. Tom. II:

Tom. II: *Marinarii verò, si luserint tribus diebus à summo mane, in mare demergentur, more marinariorum, quotidie semel; nisi se voluerint arbitrio prædictorum redimere.*

Marinellus est diminutum ex *marinus*; ac notat classiarium, sive marinum militem, vel socium nauticum. Matthæus Parisius in brevi Joannis Regis ann. CIↃCCXIII: *Habeant naves adornatas bonis & probis marinellis, & bene armatis.* Similiter idem alibi. Ac Watsius adducit ex Rotulo patente IX Joannis R. *Omnibus sturemannis, marinellis, & mercatoribus Angliæ.* Ubi videmus, *sturemannos*, hoc est, navium gubernatores, poni extra numerum marinellorum, id est, sociorum, qui gubernatori subsunt.

Maritagium, pro matrimonium, à *mariti*, vel *maritandi* voce, sæpius apud Matthæum Parisium occurrit: item in chartis Ducum Normanniæ, & regum Franciæ. Ubi inter alia †: *Si nos mori contigerit absque herede de uxore nostra desponsata, cum feodis dedimus iisdem in maritagium feudum Hugonis.*

† *Paginâ* 1056. *edit. Paris. an.* 1619.

Marritio, dubium, sitne ἀμέσως corruptum ex *murmuratio*: an veniat à Germanico, ac Belgico, moꝛren: quod ipsum ex *murmurare* contractum possit videri. Sed de eo non contenderim, quia tam Germani, quàm Latini, possint ex sono suam quique vocem finxisse. Multa adeò sunt, ubi linguæ diversæ parùm à se invicem abeant in iis, quæ ὀνοματοποιηθέντα vocantur. Utcunque verò de prima est origine; *marritio* propriè est obmurmuratio, tacitáque stomachatio: ac fere sumitur, pro molestia, dolore, vel querela ex damno accepto. Ut in chartis Monasterii S. Galli: quarum in sexagesima prima, Rege Karolomanno scriptâ, legas: *Sin autem, ipsa res sine ulla marritione ad ipsum monasterium revertantur.* Proximóque anno, secundo regis Karoli, habes: *Et post nostrum, ipsa res, pro animabus nostris, ad ipsum Monasterium sine ulla marritione revertantur.* Constitutiones Karoli Calvi tit. XVI, ad Francos, & Aquitanos, cap. XIII: *Pacifico animo donat illi commeatum. Tantùm ut ipsi, & in suo regno, vel suis fidelibus, aliquod damnum, aut aliquam marritionem, non faciat.* Ludovicus de la Cerda in Adversariis cap. CLXXXV. §. CIX censet, *marritio* idem esse, ac detrimentum, jactura. Sed videmus, in loco adlato à *damno* distingui; & ἔτυμον aliud, ut puto, indicat.

Martiaticum, pro militum stipendio, à *Marte* sic dictum; teste Prisciano ad XII Æn. Nempe ut à *cathedra* est *cathedraticum*.

Mastica Plinio Valeriano, pro eo, quod masticatur, hoc est, manducatur.

ducatur. Quæ masticandi vox à μασάζειν, hoc est, μασᾶξ, manducare. Sic interpretatur Hesychius, & Nicandri Theriacorum scholiastes. Atque inde μάσαξ, *mandibula*.

Martiobarbulus teli est genus, quod aliter *plumbata*; ut liquet ex Vegetio lib. I cap. XVII, & Modesto de vocab. rei militaris. Leoni in Tacticis vocatur μαρτζομάρβουλον: nisi, ut puto, potiùs rescribendum μαρτζοβάρβουλον: sicut est apud Mauricium Strateg. lib. II cap. XXII. Turnebus lib. XXIV Adversar. cap. XII conjectabat, sic dici, quasi Martias sive Martiales, hoc est, militarium virorum barbulos, sive barbos pisces. Quod etymon mihi longè admodum peti, nec quicquam verisimile habere, videtur. Meursius in Glossario censet, posteriorem vocabuli partem esse *barbolus*; eâque voce teli genus signari comprobat ex Godefrido monacho S. Pantaleonis. Sed jam ostensum nobis, apud hunc pro *barbolus*, legendum esse *barbotis*, quod est, navigii genus. Quid si igitur telum istiusmodi dixerint *barbulum*, à barbæ similitudine; quemadmodum in cometis, sic laxè vocatis, etiam sunt πωγωνίαι? Sanè & in telis fuit Germanis bard, credo, quia iisdem barba bard & ferrum ejus teli barbam referebat. A quo etiam hellebaert deductum: imò fortasse nec sic dicti *Longobardi* à longis barbis; sed quia bardis, hoc est, telis, vel securibus, uterentur. Ac de isto etiam antea diximus.

Martyriale, quicquid tangit eum, qui vitam profundit pro veritate religionis Christianæ. Vita S. Fulgentii cap. IX: *Ut martyrialis agonis participes effecti, illata discerent supplicia tolerare.*

Massalis quid sit, liquebit ex iis, quæ afferam in Particulis, cum agam de voce *Massaliter*.

Matricarii à *matrice*, ubi nomina inscriberentur; ut à *matricula* iidem *matricularii*. De posteriori proximè agam. Priori usus Julianus Antecessor Constitut. XXIII.I: *Interesse pretores oportet, vicenos secum habere milites, & tricenos matricarios.* Ac similiter Græcè ματρικάριοι Novell. XIX. At Cedreno ματεριάριοι, qui usitatiùs ξυλουργοὶ *materiarios* dixeris potiùs, quàm *lignarios*: si observare visum discrimen inter *materiem*, quæ ἐργάσιμον †, & *lignum*, quod καύσιμον *. Quod discrimen non uno in Digestorum loco reperias. Si tamen *fabros lignarios* nuncupes, abunde ambiguitati vocabuli occurritur.

† *Apta ad aliquid inde efficiendum.*
* *Ustile.*

Matricularii vocabantur, quorum nomina matriculæ inscripta. *Matricula* verò est nominum indiculus, sive catalogus, vel regestum, pro quo vulgo *registrum* dicunt. Legas in vita S. Leodegarii, Episcopi

ſcopi Auguſtodunenſis*, & alibi crebrò. Eſtque diminutivum à *matrix*; quo ipſo ſic τῷ μιτρῷ uſi videntur. Gloſſ. Philoxeni: *Matrix, μιμῶν ὑπομνήματα*. Porrò *matricula* vox ad varia catalogorum genera extenditur. In Academiis *matriculam* appellant codicem, in quem referuntur nomina omnium Academicâ fruentium libertate. Cui cùm inſcribuntur, ſtudiorum gratiâ, in Academiam miſſi, dicuntur *immatriculari*. Eſt quoque matricula eorum, qui aliquid penderent Cæſari, aut qui militiæ nomen dediſſent. Quod ex vett. Juriſconſultis liquet. Unde in Gloſſis Baſilic. *Ματρίκιον, ἡ ἀναγραφὴ τῶν στρατιωτῶν· Matricula, deſcriptio, ſive index militum*. Vide de militaribus hiſce matriculis Vegetium lib. I cap. XXVI, & lib. II cap. VI. Imò & Eccleſiæ matriculæ variabant. Erant matriculæ baptizatorum. Item fidelium, ſive qui Dominicâ communione digni haberentur. Unde delebantur, quibus impoſita eſſet pœnitentia publica. Erat quoque matricula egenorum, qui ſumtibus alerentur Eccleſiæ. Item quæſtorum, annotantium, qui quid Eccleſiæ quotannis penderent. In tam diverſo matricularum uſu attendere oportet, de quo genere loquantur ſcriptores. Ac par ratio, cùm à tam variis ſignificationibus *matricularii* dicuntur. Quâ voce utuntur Gregorius Turonenſis lib. VII Hiſt. Franc. cap. XXXIII; Aimoinus lib. IV cap. XXXII, Hincmarus epiſt. VII cap. XXXV, Flodoardus lib. I Hiſt. Rhem. cap. XX, & alibi apud eundem non ſemel, Baldericus Chronici Cameracenſis lib. I cap. XXXIII, Adamus Bremenſis Hiſtor. Eccleſ. cap. V. Incertus in vita S. Rigoberti, Rhemenſis Archiepiſcopi, cap. I†. Legas & in Formulis ſollennibus, à Lindenbrogio editis; uti eâ, quæ numero CXXXVIII; & illis, quas Marculfo ſubtexuit Bignonius, cap. XI formularum ſecundùm legem Romanam. De iis, qui baptizatorum nomina annotarent, ſic ſcribit Sebaſtianus Roulliard Partheniæ Carnotenſis part. II, ubi Officiarios ejus Eccleſiæ deſcribit: *Sequuntur duodecim miniſtri dicti MARGVILLIERS, Latinè matricularii, à matricula, ſeu regiſtro, in quo olim ſcribebant nomina eorum, qui ad baptiſmum deferebantur in Eccleſiis cathedralibus*. Quod verò dixi, etiam matriculas, & matricularios, eorum fuiſſe, qui Eccleſiæ eleemoſynis viverent; liquidò comprobatur iſto Gregorii Turonenſis Miraculorum S. Martini lib. II cap. XXII: *Cum matriculam, quæ ibidem congregata eſt, paſceret*. Ubi *matricula*, pro egenis, matriculæ inſcriptis. Flodoardus Hiſtoriæ Remenſis lib. I cap. IX: *Sanctimonialibus, & viduis in matricula poſitis, ſolidos III*. Item ejuſce libri cap. XVIII in Teſtamento Remigii:

* Tom. I Script. Francicæ Hiſtor. pag. 601 edit. Andr. Cheſnei.

† Apud Bollandum in Vitis Sanct. 4 Januar.

Remigii: *Pauperibus XII in matricula positis.* Hinc *matricularii*, egeni; non quivis, sed matriculæ inscripti. Gregorius Turonensis lib. VII cap. XXIX: *Nonnulli etiam matriculariorum, & reliquorum pauperum, pro scelere commisso, tectum cellulæ conantur evertere.* Hincmarus in Vita Remigii, & ex eo Flodoardus lib. I cap. XX: *Hæc omnia vehiculo, quod vulgo benna dicitur, imposuit, & junctis bobus ad basilicam S. Remigii, candelam manu ferens, properavit; quò perveniens, cibariis, quæ detulit, pavit matricularios.* Nec alios puto intelligi apud Flodoardum lib. III cap. XXVI: *Dictum est mihi, quòd matricularios, à ministro meo constitutos, de illa matricula — ejecisti.* Item apud Albonem, monachum Floriacensem, de passione Eadmundi, Anglorum Regis: *Interea quidam matriculariorum, qui intra basilicam jacebat, somno excitus.* Hinc Isidorus in Glossis: *Matricularius, pauper, inops.* Nempe *matricularius*, nunc vocatur, qui matriculæ inscriberet, nunc qui inscriptus foret; ut à Flodoardo, & Isidoro, sumi vidimus. Quod verò superiùs dixi de matricula fidelium, cognoscimus ex Collectione Benedicti Levitæ lib. VII cap. CLXVII adversus clericos contumaces: *Si Ecclesiam frequentare, vel officium suum implere, neglexerint; peregrina eis communio tribuatur; ita ut cùm eos pœnitentia correxerit, rescripti in matricula, gradum suum dignitatemque recipiant.* Sunt verò ea ex cap. XIII Concilii Agathensis. Etiam Ecclesiæ matricularios signat Hincmarus, Remorum Archiepiscopus, diploma te quodam †: *Quapropter Dominus Rex de eadem Abbatia quasdam res, villas, prædia, mancipia, imperiali præcepto suo confirmavit. Has villas cum mancipiis, & omnibus ad se pertinentibus, in usus luminariorum, matriculariorum, deputavit,* &c.

† *Apud Miræum in diplom. Belg. pag.* 23.

Matrina, pro *noverca*, in Legibus est Longob. lib. II. Tit. VIII. L. I, & lib. III. Tit. XIV. L. XII. At pro ea, quæ de sacro suscepit fonte, legas in Capit. Karolinis lib. V Tit. VII, Aimoino Hist. lib. V cap. LVII, Walafr. Strabone cap. XVI, & sæpe apud alios, qui de ritibus Ecclesiæ scripsere. Vide *Patrinus*. Utramque significationem agnoscit & vetus Vocabularium: *Matrina, quæ aliquem de sacro fonte levat, vel in Ecclesiam introducit: item matrina, noverca.* Nempe noverca civiliter est pro matre; susceptrix, spiritualiter.

Matronæum, locus matronis destinatus. Anastasius in Symmacho: *Cameram fecit, & matronæum, super confessionem imaginem argenteam cum Salvatore, & duodecim Apostolos posuit, qui pensant. libr. CXX.*

Matum, vel *madum*, videri possint juniores contraxisse ex *madidum*. Isidorus in Glossis: *Matum est humectum, emollitum, infectum.* In Missis

etiam

etiam Ciceronis codd. est lib. XVI ad Att. epist. XIII: *Longulum sanè iter, & via mata.* In vulgatis est *inepta.* Sed longiùs hoc abit à Mssis. Aliqui igitur corrigunt *madida*, alii *molesta*, alii *mala*, Lambinus *madidata.* In Mssis Palatinis, & quibusdam aliis, est *amata.* Unde aliqui *hamata:* Bosius ἀμάρα, quo, ut Pollux, & Hesychius, testantur, significatur sulcus, sive incile, quo aqua in hortos derivatur. Quomodo sententia fuerit, sic aquam stagnâsse, ut via sit instar ἀμάρας. Tantùm verò abest, ut Ciceronem scripsisse *mata* credam; ut potiùs Isidorum putem corruptum, atque apud eum *madidatum* legi oportere.

Maximitas, magnitudo maxima. Arnobius lib. VI: *In vastis porrigere se longiùs, atque in maximitate producere.* Simile est ac à *proximus, proximitas.*

CAP. XXV.

De iis, ubi liquidarum secundam secunda excipit vocalis. Medallia, *pro numismatis, vetustatis gratiâ adservatis.* Megadomesticus, *fungens magni domestici dignitate.* Melo, *pro meles; & unde sit, quòd* melotæ *non ovillæ modò, sed caprinæ etiam pelles dicantur.* Melodima, *canticum.* Menantes, *qui famosos spargunt libellos.* Mensale, *mensa.* Mensuratum, *quod quis dimensus.* Mensurinus, *menstruus.* Mercada, *vel* mercata, *mercatus.* Merceria, *mercimonium.* Merchatus, *mercatus.* Merciamentum, *vel* amerciamentum, *levior mulcta pecuniaria, quæ &* misericordia. Merciatoria *navis, quæ mercantium defert merces.* Meretricatio, *scortatio.* Mergula, *mergus.* Mersor, *urinator.* Mesopicatum, *mediâ sui parte óblitum pice.* Messivus, *messorius.* Mesuagium, *&* messuagium, *domicilium, habitatio.* Metacismus, *crebra iteratio literæ M eodem in versu, vel periodo.* Metseptimus, *pro septimus ipse.*

HIs consequens est, ut loquar de cœptis ab M, sequente alterâ vocali.

Medalliæ vulgò nomismata vetera, quæ non amplius in usu, sed solùm antiquitatis caussâ asservantur, ex Latino *metalla*, quia ex auro, argento, ære. De qualibus Pomponius J. C.† *Nomismatum aureorum, vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent, usus-fructus legari potest.*

† Lib. 28 de Vsufructu.

Megadomesticus, vox hybrida, quasi magnum præsidem dicas: ut explicabitur cum de *domestici* dicam vocabulo in iis, quæ usurparunt significatione veteribus ignotâ.

† Lib. 12 Orig. extremo cap. 2.

Melo Isidoro †, qui Varroni de R. R.* *meles*, vel *melis*; etiam Martiali lib. x epigr. xxxvii:

Venator captâ male superbus adest.

* Lib. 3 de R. R. cap. 12. uti & Plinio lib. 8 cap. 38.

† Ad Solinum pag. 1009.

Sic legi oportere, ex codice Msto observavit Salmasius †. Vulgo legitur *marte*. In vett. libris est *male*, pro *mele*. Flavius Caper de verbis Dubiis: *Meles, bestia quædam, non melones.* Unde videmus, non Isidori demum, sed jam Capri ætate, *melo* dictum, pro *meles*; licet perperam, unde à Capro improbatur. Sunt qui exteriorem monachi tunicam pelliceam à *melone melotam* esse vocatam arbitrentur: sed falluntur, cùm non è melonis pelle fuerit, sed ovillâ: ut quod sit à μηλωτὴ: quod legas in divina ad Hebræos epistolâ cap. xi. 37. περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν. Quod vetus interpres reddidit: *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis.* Videmus hic opponi μηλωταῖς, & αἰγεῖα δέρματα. Sed sæpe *melota* etiam de caprinis pellibus legas. Quid mirum? quando & μῆλον, longè quidem crebriùs de ovibus; quandóque interim de capris, usurpatur: ut videmus apud Homerum Odyss. ξ. Hæc ut manifestiora sint; adferam aliqua loca, ubi nunc generatim sumatur pro pellicea tunica; nunc particulatim vel pro ovilla, vel caprina. B. Hieronymus Eliæ pallium *meloten* appellat epist. xxviii ad Lucinium: in quo secutus LXX interpretes lib. III Reg. xix. 19, & IV Reg. II. 8. Ejusdem Hieronymi est epist. LXV: *Tanta erat deformitas in melotis.* Similiter regula Pachomii, in vita ejus: *Habeant singuli meloten, id est, pellem caprinam confectam albam; sine qua neque comedant, neque dormiant.* Est & Cassiani lib. I de Institutis Renunciantium cap. VIII: *Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes, vel pera, appellatur.* Ubi *pera* dicitur more seculi, pro *penula*. Usurpat quoque S. Faustus Casinensis monachus; (de cujus ætate diximus in Historicorum Latinorum historia) in vita S. Mauri cap. II, §. XII: *Ego, cùm ex aqua traherer, super caput meum Abbatis melotem videbam, atque ipsum me ex aquis reducere† considerabam.* Quæ etiam legas apud Gregorium lib. II dial. cap. VII. Usus & Ivo epist. XCII: *Verùm cùm quidam, ex hac professione, in melotis suis vicos, castella, civitates, gyrando perlustrent; humilitate vestium, vilitate ciborum, merita sua populis ostentant.*

† Al. educere.

Melodima, pro cantico, vel modulatione. Glaber Radulphus in

vita S. Guilielmi, abbatis Divionensis † cap. XIII: *Psalmorum nihilominus concentum dulcissimo ultra omnes distinguens decoravit melodimate.* A μελῳδῶ, unde μελῳδητὸς, & alia, foret μελῴδημα, pro quo, juxta corruptam pronunciationem, dixere *melodima*: ut ex ἐλέησον fecere *eleison*, & corruptiùs τελονελέσας *eleison*.

† In Vitis à Bollando editis ad 1 Ianuar.

Menantes, qui libellis famosis alienam proscindunt ac lacerant famam. Inscriptio Bullæ Papæ * Gregorii XIII: *Contra famigeratores nuncupatos menantes, eorumque scripta recipientes, & famosos libellos scribentes, & mittentes.* Puto, corruptum esse ex Latino *minantes*. Nam famosis libellis minæ solent intentari.

* Bull. tom. 2. pag. 274.

Mensale, pro *mensa*. Beka lib. Chronicorum in vita Willebordi: *Mensale diversis cibariis impletum invenit.*

Mensuratus, pro *mensus*, vel *dimensus*. Turpinus de vita Karoli M. cap. XVII: *Nasus unius palmi mensurati.*

Mensurinus, pro *menstruus*. Glossæ: *Mensurinus*, μηνιαῖος. Ubi legendum μηνιαῖος. Quid si *mensurnus* potiùs dixerint, ut *diurnus*, *nocturnus*?

Mercada, pro *mercatus*, à Germanico merket, vel merkt: quod ipsum κατ' ἀφαίρεσιν, è *mercatus*, hoc est, forum. Incertus veterum Formularum scriptor in editione Bignonianâ, formula XLVI†: *In quoscunque portus civitatis, seu mercada, nullo contradicente, suus venditor, vel commercius, potestatem habeat vendendi.* Item in editione Lindenbrogiana cum Legg. antiquis, formula XII*: *In quibuscunque portubus civitatis, seu mercada, ---- nullo contradicente, potestatem habeat vendendi.* At form. CLXI† habes pro eo *in mercado*. Pro eo & in recto *mercatum* per T legas in Legg. Longob. lib. II Tit. XXVIII. §. II: *Caballum in mercato comparare.* Et lib. III Tit. XVIII: *Ut mercatum nullo loco habeatur, nisi ubi antiquitus fuerit, & legitimè debet esse.* Guilielmus episc. Paris. in Addit. *Prohibetur sacerdotibus, ne mercata frequententur.* Agobardus De Insol. Jud. *Ne sabbatismus eorum impediretur, mercata, quæ in sabbatis solebant fieri, transmutari præceperint.* Similiter Philippus IV Gall. R. in Edicto de Offic.* Pro *mercatus* etiam *merchatus* dixere: de quo mox loquar.

† Pag. 271 edit. Paris. an. 1613.
* Edit. Francofurt. ann. 1613.
† Paginâ 1289.
* Pag. 170.

Merceria, merx, mercimonium; uti Galli dicunt *mercerie*. Childebertus II Rex Franc. in fundat. Monast. S. Dionysii†: *Villam nostram cum omni mercato, & quidquid fiscus noster tam de garantia, quàm de merceria, ibidem tenuit.*

† Apud Miræum in Donationibus Belg. pag. 17.

Merchatus, pro mercatus sive nundinæ: quomodo *merchatum statuere, concedere, visitare*, ac similia, habes in literis Ottonis Imper. III, apud

apud Baldericum in Chronico Cameracensi lib. I cap. CXII. Quomodo & *mercata* pro *mercatu* dixerint, paullo antè vidimus.

Merciamentum, vel *amerciamentum*, est levior mulcta pecuniaria, quæ per misericordiam imponitur: unde & Latinè *misericordiam* vocant. Gallicè dicitur *mercy*, à quo *merciamenti*, & *amerciamenti* nomina: sed Gallicum illud sine dubio à *mercedis* vocabulo. Matthæus Parisius in

Pag. 201 Additamentis: *Tam isti, quàm illi, compelluntur solvere merciamenta,*
†Pag. 203 *per possessiones laicales, siquas habent.* Item†: *Amerciamenta, quæ Episcopi, & Religiosi terræ, per chartas regias debent habere.*

Merciatoria navis, pro ea, quæ portandis mercibus, inservit mercatoribus. Rogerus de Houeden Tom. I in vita Guilhelmi Senioris.

Meretricatio, scortatio, meretricia vita. Petrus Chrysologus serm. XIX: *Reperit in ea totius meretricationis illuviem*. Nec tamen multùm aversor, quando *meretricari* ipsius est Columellæ.

Mergula, mergus. Althelmus libro de Virginitate cap. V: *Non enim furva voracis mergulæ factura confunditur, & atra corporis creatura contemnitur; licet versicolor pavonis gloria tereti circulorum rotunditate precellat.*

Mersor, pro urinatore. Matthæus Parisius in an. CIↃCXCI: *Navis adversatrix, ventorum destituta solatio, immobilis permanebat. Tandem à quibusdam Regis Richardi mersoribus, ipsam subtus aquam invadentibus, locis quàm plurimis terebratur.*

Merulentus non dixero, etsi Fulgentius Planciades, libello de verbis antiquis, ex Rabirii Satyra citet:

Abstemium merulenta fugit Metenia nomen.

Nam quis præterea usurpat? Imò fortasse nec usus eo Rabirius. Sæpe enim Fulgentius ille advocavit auctores, qui non exstarent. Et quàm putidus sit Grammaticus, ostendit, quòd in adlato verbo *Abstemium* exponat *observans*: quo quid ineptius?

Mesopicatum, posteriorum seculorum vox, ex Græco μέσος, & Latino *picatum*; ut signet, quod in medio, vel mediâ sui parte, est oblitum pice. Glossæ Isidori: *Mesopicatum, medium picatum*. Nisi rectius, *in medio picatum*.

Messivus, pro *messorius*: ut messaria corbis, aut falx. Fulbertus epist. XXXIX: *Quos, ubi redierunt, commonui, ut sese ad audientiam præsentarent contra Domnum Tedfridum: ipsi verò responderunt, se, messivo tempore occupatos, lites ad præsens agitare non posse.* Pro quo malim multò, *messis tempore*. Similiter idem epist. XVIII dixerat, *messivas ferias*.

Mesuagium,

Mesuagium, domus, villæ, horti, stabula, columbaria, ac similia: quæ à domino elocantur alii. Dixere, ut suspicor, *mesuagium*, & *messuagium*, quasi *mansiagium*, hoc est, mansum ubi agerent. *Mansum* quid sit, alibi dicimus. Fuerit igitur idem ac *maneria*; quod itidem à *manendo*, ut antea monitum. Charta libertatum regis Joannis apud Matthæum Parisium: *Et maneat in capituali mesuagio mariti sui per quadraginta dies post obitum mariti, intra quos adsignetur ei dos sua.* Matthæus Parisius in Henrico III*, in anno CIↃCCLIX: *Prior, & Conventus, in bonis suis, & juribus, angustiantur: quia redditus, quos à messuagiis fratribus collatis receperant, sibi nunc pereunt.* Ubi è *messuagiis* valet, è domibus alteri locatis. *Pag. 986 edit. Londin.

Metacismus vulgo dicitur, quando litera M nimis condensatur. Sed dicendum *mytacismus*, vel *motacismus*; quia litera Mῦ aliter dicta μῶ, teste Eustathio. *Metacismus* etiam legas apud Gregorium M. in Prologo Moralium. Plura de hoc vitio dixi lib. I Artis Grammaticæ cap. XXXII, & lib. IV Institut. Orat. cap. II.

Metseptimus, pro *septimusmet*; quomodo dicimus *ipsemet*. Usum Speculum Saxonicum lib. I. artic. VIII. §. II, ac pag. CXXXVII, & CLVI. Similiter *mettertius*, quasi *tertiusmet*, hoc est, etiam tertius. Speculum Saxonicum lib. I. artic. XV. §. I, & pag. CXXXV, & CXLVI.

CAP. XXVI.

De cœptis ab M. tertiâ vocali sequente. Michalatus, *nummus, in quo effigies angeli Michaëlis.* Militones, *milites.* Milleforme, *quod millenûm est generum, seu formarum.* Millerensis, *pars duodecima solidi aurei, vel paullo minus.* Ministerialis, *ministrator, vel ministratrix.* Miraculosus, *portentosus.* Mirificentia, *admiratio.* Missarium, *quod mittitur victori scenico.* Missaticum, *tractus omnis subditus eò à superiori potestate misso: item ipsa missio sive legatio.* Missorium, *quod à principe aliis dono mittitur.* Mititas, *lenitas, vel lenitudo.* Mitratus, *sacerdotali ornatus infulâ.* Mitrella, *mitella.*

PRoximum nunc, ut proferam illa, ubi post M consequitur vocalis tertia.

Michalatus, nummi genus, credo quia cusus in eo angelus Michaël. Chronicon Casinense lib. III cap. LVII: *Centum michalatos pro pictura*

ctura capituli. Petrus Diaconus lib. IV cap. XVII: *Octo michalotorum libras.* Vulgo, ab angeli effigie, vocantur *Angelotti.*

Milito, miles. Aldhelmus de Virgin. cap. VII: *Quot tyrannici militonum commanipulares humanæ naturæ nocituri subsequantur.*

Milleformia monstra, apud S. Gallum Confessorem legas.

Milliarensis, nummus argenteus, λεπτὸν ἀργύρεον, millesima pars aureæ libræ: Græcis itidem μιλιαρέσιον. Scaligerum adi libro de re Nummaria; quæque Petavius ad Epiphanii librum de Mensuris ac Ponderibus annotavit.

Ministerialis junioribus, qui Ciceroni, & Suetonio, *ministrator*, vel in muliebri genere *ministratrix*. Carolus M. in diplomate: *Militares, vel alio nomine ministeriales*. Vasallos signat. Hincmarus in vita S. Remigii, & inde Flodoardus lib. I Hist. Rem. cap. XX: *Nostrâ ætate colonus quidam villæ Remensis Episcopii, quæ Plumbea Fontana dicitur, manebat juxta fiscum Regium, qui Rosetus vocatur; & nec peculium, nec messem, vel pratum, propter fiscalinorum infestationem, quietè habere valebat; unde sæpe justitiam apud Regios ministeriales petiit, quam obtinere non potuit*. Utitur quoque idem Hincmarus epist. III, quæ est ad episcopos Franciæ, cap. XXXII*. Itidem pro *ministrantibus* usurpat Petrus de Vineis lib. III epist. V: *Metu insuper incusso ministerialibus suis, quòd nullus evaderet, nisi, quicquid petierat, compleretur; ut sibi, & aliis suis intimis, persecutor, & tyrannus omnibus, in communi operum judicio, censeretur*. Pro *ministra* usus Joan. Beka in vita Andreæ Episcopi XXV: *Ministeriales verò jam dictæ juvenculæ, Florentii probitatem intuentes, decreverunt omnes eidem homagium exhibere, ac ipsam puellam suo matrimonio copulare*. Nec de hominibus solùm dicitur; sed etiam rebus. Sic *ministerialis calix* vocatus, quo in sacro Eucharistiæ sacramento utebatur S. Remigius: cui inscripti erant versiculi isti:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro
Injecto, æternus quem fudit vulnere Christus.
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Abbas Joachim prolegom. in Apocalypsim: *Denique & Rebecca, mater Iacob, cui in typo sanctæ hujus Ecclesiæ ministerialia munuscula data sunt, & utique à servo Habræ* †.

Miraculosus vetustis ignotum: qui maluere mirabilis, admiratione dignus, portentosus.

Mirificentia, pro admiratione, vel maximè admirando. Nempe quâ formâ *magnificentiam* dicimus. Petrus Chrysologus serm. LXIII: *Resurre-*

* Pag. 37. edit. Moguntin. ann. 1602.

† Abræ, seu Abrahæ.

Resurrectionis tantùm contemplemur effectum; quia hoc signum videmus esse signorum, virtutum cernimus esse virtutem, mirabilium esse mirificentiam pervidemus.

Missarium, quod præmii loco mittitur poëtæ, qui præconis voce victor pronunciatus in scena. Est igitur à mittendo, eâ formâ, quâ *emissarius* dicimus. Juvenalis sat. VIII ✠. CCXXVII:

Majorum effigies habeant insignia vocis.

Ubi interpres vetus, *voci missaria.* Τὸ κηρυκτῆρον intelligi, manu suâ adscripserat Josephus Scaliger. Sententia poëtæ est: Alii ante majorum effigies collocent hostium spolia: tu, Nero, ante eas colloca coronam ex apio, ac similia ornamenta, quæ missa tibi, cum vicisses citharæ cantu. Sed quid si is scholiastes non *missaria* scripserit, verùm *missoria?* de quo mox dicam.

Missaticum, regio tractusque, cui præerat missus à principe: eratque is tractus, nunc plurium, nunc pauciorum pagorum. Constit. Caroli Calvi tit. XII apud Silvacum cap. XII: *Vt unusquisque missus in suo missatico provisionem habeat; ut si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens, aut commanens, rapinas fecerit.* Similiter cap. seq. *Vt missi in illorum missaticis curam habeant, ne homines nostri —— vicinos majores, vel minores, deprædentur.* *Missatici* verò, quos misisset Princeps. Ut in lemmate, tit. eodem: *Pagi per missaticos, qualiter fuerunt tunc ordinati.* Vide sis Sirmondum ad Caroli Calvi Constit.† Imò & *missaticus*, ipsa legatio, sive mandata missi. Ut apud Bonifacium Martyrem epist. CXV: *Postea verò contigit, ut Dominus Imperator patruelem meum Richolf miserit in missaticum, super Elbam, cum his inferiùs scriptis.* Item in Constitutionibus Karoli Calvi tit. XVIII, in lemmate, *Istum missaticum transmisit domnus rex gloriosus Karolus per Adalardum Abbatem.* Ubi itidem adi Sirmondum. † *Notarum pag. 28. sive ad pag. 112.*

Missorium ex eo vocatum, quia dono mitti soleat à principibus, & summatibus viris: reponebatur verò in thesauris: quippe metallo, & arte preciosum. Gregorius Turonensis Hist. Franc. lib. VII cap. IV: *Reliquos verò thesauros, qui apud villam Calem remanserant, in quibus erat missorium illud aureum, quod nuper fecerat, thesaurarii levaverunt.* Fredegarii, Aimoini, & Flodoardi loca similia adducerem, nisi ea jam in Glossario suo apposuisset Clarissimus Meursius: ubi etiam docet, Græcos pro eo corruptè dixisse μισσούριον, vel μινσούριον. Pro istis verò apponam alia ex scriptoribus aliis. Regino abbas Chronicorum lib. I: *Missorium aureum* (ita legendum, pro *aurum*) *regi promittit,*

 pensans

pensans auri pondera L. Et mox: *Missorium Gothis contradicentibus non transmisit*. Ubi πέμψιν respicit, quod est à *mittendo*. Cùm verò *missorium* naturâ sit adjectivum, intelligitur *vas*: quod expressit Fortunatus, Pictavorum episcopus, de vita S. Germani cap. XIV: *Incidens aurata missoria, ac argentea vasa comminuens*. Porrò & argentea fuisse missoria, clarè indicant hæc verba in fine Testamenti S. Remigii: *Ut basilicæ dominorum martyrum, Timothei, & Apollinaris, missorium argenteum* VI *librarûm ibi deputem; ut ex eo sedes futura meorum ossium componatur.*

Mititas, pro virtute animi, à qua mites dicimur, usurpat Nicolaus Lyra in Glossa ad Genes. xv. ubi ait, à Christo nobis proponi *mititatem columbæ*. Et seculo superiori, quod mirum, nec refûgit vir eruditus Godefridus Tilmannus in tralatione Antiochi, homil. CVI. ubi Græce πρᾳότης. Maluissem pro eo *lenitas*, vel *lenitudo*: quæ ipsius sunt Ciceronis. Nam πρᾶος quidem *mitis*, *lenis*. Sed à *lenis*, *lenitas*, ac *lenitudo*, dicitur; non item à *mitis*, *mititas*. Vide, quæ attuli, Oratoriarum Institut. lib. II cap. III. sect. I.

Mitratus, à mitra; qua voce etiam Christiani sunt usi pro infula
Pag. 221 sacerdotali. Thom. Walsingamus Histor. Angl. in Richardo II: *Episcopi quoque, & Abbates mitrati, non obstante, quòd Abbates tenerentur solvere, pro singulis capitibus monachorum suorum*, XL *denar*. &c. Intelligo autem, cùm alibi, tum in Italia, ac Polonia, hujuscemodi abbates potiùs dici infulatos: quorum & major sit dignitas, cùm, ut cætera mittam, episcopali habitu missam dicant.

Mitrella, ut Græcis μιτρίον, est ὑποκοριστικὸν à *mitra*. Reperias apud Optatum Milevitanum lib. VI, semel, iterumque. Malim autem *mitella*; ut legitur apud B. Hieronymum epist. XXIII ad Marcellam, ubi de Blasilla. Imò apud ipsum Maronem in Catalectis:

Copa Syrisca caput Grajâ redimita mitellâ.

Sic à *scalprum*, non *scalprellum*; sed *scalpellum*. Scio, Ludovicum de la Cerda in Advers. Sacris cap. CLI putare, aliud esse *mitrellas*, aliud *mitellas*. Mihi non dubium, quin utrâque significatione *mitella* ab eruditioribus dici soleat.

CAP. XXVII.

CAP. XXVII.

Afferuntur, quibus initium est à MO. Modela, *modus.* Modernus, *nostri temporis.* Mœnium, *pro mœnia.* Moginellus, *mangana minoris molis.* Molendinum, *domus, ubi mólitur. Obiterque de* moletrina, fœtutina, furatrina. Molendinarium, *pro molendinum, ac quicquid eò pertinet: uti &* molendinarius, *pro molitore.* Molinus, *mola.* Momentaneus, *momento temporis durans.* Monachilis, *monachicus.* Monetarius, *monetalis.* Monetatio, *cusio monetalis.* Moneti, *vel fortasse* monetati, *nummi signati.* Monocosmum, *vehiculum, sive ab uno tractum jumento, sive unum vehens hominem.* Monoculus, *luscus.* Monogramma, *vocabulum plurium literarum, continuato lineæ unius ductu exaratum.* Monstruosus, *monstrosus.* Moralitas, *morum conditio.* Morantia, *mora.* Morbificatus, *ægrotus.* Morosus, *bene moratus.* Morsellus, *buccella.* Morticinium, *mortale corpus.* Mosillus, *mos minutus.* Movita, *motus, seu spontaneus, seu ab alterius impulsu.*

PErgamus porrò ad ea, ubi post M se offert quarta vocalis.

Modela, pro modus. Fulbertus Carnotensis*: * *Fol.* 113 *edit. Paris.* 1608.

Est tamen observanda diuturna modela diata.

Ubi aliquis, metri caussâ trajectis vocibus, rescribendum existimet:

Observanda tamen diuturna medela diata est.

Sed longè malim, duobus solùm literulis ejectis:

Est tamen observanda diurna modela diata.

Modum diatæ mox subjunxit:

Libra cibi solidi, simplex hemina Falerni.

Imò quid si pro *modela* reponi debeat *medela?* quod probum, ac vetus.

Modernus, pro eo, quod nostri est temporis. Vox hæc jam quingentesimo Christi anno obtinuit: ut ostendi lib. I cap XXVIII. Quid igitur mirum, si utantur post alteros quingentos annos consecuti? In his Petrus Damiani lib. II epist. III: *Cùm de modernis episcopis mihi perplura displiceant.* Arnulphus Lexoviensis Carm. ad Henricum Wintoniensem episcopum†: †*Pag.* 101

Contulit illa simul, quicquid virtutis habere
Humanum corpus, mensque moderna potest.

Ivo Carnot. in Chronico Franc. *Nulli moderni temporis in regendo comparabilis.* Similiter Petrus de Vineis lib. III epist. XVIII.

Mœnium elegantissimum, pro *mœnia elegantissima*, vel antiquo more, *mœne elegantissimum.* Festus: *Mœne singulariter dixit Ennius: Apud emporium in campo hostium per mœne.* Sive, *pro mœne:* ut est in schedis Pomponii Læti. At *mœnium*, pro *mœne*, est Suenonis, qui Saxonis Grammatici æqualis fuit, ac primus Daniæ historicus. Is in Compendio Historiæ Danicæ ait cap. III: *Mœnium itaque Thyra prima construxit elegantissimum; quod postmodum Danis, velut indagine inclusis, à Teutonica rabie tutissimum semper munimen exstitit.*

Moginellus, machina bellica; ut liquet ex hisce Comitis S. Pauli, epistolâ ad Ducem Lovaniensem, apud Guilielmum monachum S. Pantaleonis *: *Super quemlibet pontem poterant ire quatuor milites de fronte. Præterea quilibet usarius mogonellum suum habebat erectum.* Nisi malis *magonellus*, vel *manginella*; de quibus egi antea in *Manganum.* Si utrumque dixere, *moginellus* ex *manginellus* fit: hoc ex *manganus*, vel *manganum*, pro *mangana*; quod ex *machina.*

*In script. rerum Germ. editis ab Freh. pag. 270.

Molendinum, domus ea, ubi mólitur. Aliud igitur *mola*, aliud *molendinum:* quia *mola* est instrumentum, cujus motu frumenta comminuuntur: *molendinum*, præter instrumentum hoc, continet loca alia, in quibus molitor degat cum familia. Imò nec à quavis mola nomen molendino; sed ea, quæ equis, aut vento; non item quæ aquâ circumagitur. *Molendini* voce, quàm veteres nesciunt, utitur Aimoinus lib. III cap. XLI, Flodoardus Historiæ Remensis lib. I cap. XIV, atque alibi eodem opere, Petrus Damiani lib. I epist. IX, Ivo Carnotensis epist. LXXVII, & CCLIX. Ubi & *molendum* pro eo legas. Verba sunt: *Ut quod ab omnibus molendinis Beluacensis Levæ committitur, totum in molendum beati Quinctini reflectatur.* Nisi posteriori etiam loco *molendinum* debet reponi. Quomodo & vocat Baldericus in Chronico Cameracensi lib. I cap. XXV, Radevicus Frisingensis lib. IV de gestis Friderici I cap. V, Guntherus lib. VIII Ligurini sui:

Cumque molendinis telonea †, flumina, pontes.

Specul. Saxon. Artic. LIX: *Qui priùs annonam molendino præsentaverit, priùs molere debet.* Habes & in donatione Henrici I Imperatoris anno CIↃCCXIV factâ Ecclesiæ Novariensi: eam lege sis apud Baronium Tom. XI Annal. Eccles. ad eumpse annum. Adhæc apud Eugenium Papam III epistolâ ad Godescalcum Atrebatensem: *Molendinum*

† *Producit primam, quia ætate eâ tollonea pronunciabant: vel etiam tholonea, de quo inferiùs loquar in Toloneum.*

num aliud cum duobus furnis, & camba. Item apud Cæſarium, ac Bekam. Imò & in Inſcriptionibus reperias, quas Gruterus collegit. Omnino autem pro hoc, cum Budæo, *moletrina* malim. Nam hoc pro *piſtrino*, ubi molebatur, ſic, Nonio teſte, uſurpat Cato: cujus illud in Thermum: *Nervo, carcere, moletrinâ*. Atque addit Nonius, ſimilia eſſe *feratrina*, & *fœtutina*. Poſteriori horum uſus Agellius lib. XIII cap. XIX, & Appulejus in Apologia. At pro *feratrina* (quomodo etiam eſt in membranis noſtris) vel *ferratrina* legendum; quod Joſiæ Mercero viſum; vel, quod malim, *furatrina*; ſicuti Colvio placuit ad illud Appulei lib. VI Met. *Obſervatis omnibus, furatrinâ facili, flaventis auri mollitie congeſtum gremium Veneri reportat*. Ac vocem eampſe monet Colvius legi in Inſcriptionibus, quas continet Aldi Orthographia.

Molendinarium, pro molendinum. Philippus Elſatius, Flandriæ Comes, in epiſt. *Furnos, & cambas facere, & etiam molendinaria caballaria*. Imò & *molendinarium* vocatur, quicquid ad molendinum pertinet. Onomaſticon: *Molendinarius*, μυλικός. Sed & mólitor ipſe ſic dictus. Gloſſ. Ἀλετὴς, *Molendinarius, molator*. Ubi pro *molator* lubens repoſuerim *molitor*. Sed obſtare videtur, quod ibidem eſt, Ἄλεσμα, *molatio*. Et eo decipi potuit gloſſographus, quòd *immolare*, & *immolatio*, dicatur.

Molinus, pro mola, Leg. Sal. Tit. XXV. *Aquæmolina*, ὑδρομύλη. Gloſſ. Mſæ.

Momentaneus legas apud B. Ambroſium, de Syris ab Eliſæo in Urbem inductis, &, ut Scripturæ docent, momentaneâ cæcitate percuſſis. Hodiéque ſic loqui ſolent. Sed malim *momentarius*: quomodo ab *argentum, argentarius*; à *frumentum, frumentarius*; ſimiliaque *ordinarius, primarius, oſtiarius*, aliáque. Aliquid tamen eſt, quòd à foro *circumforaneus* dicimus. Auguſti ævo nec *momentaneus*, nec *momentarius*, in uſu fuiſſe arbitror. Sed eſt Appuleii lib. II Metam. *Quid, oro, me poſt Lethæa pocula, jam Stygiis paludibus innatantem, ad momentaria vitæ reducitis officia?* Et penè initio libri IX: *Momentariam ſalutem reperiſſe videbatur*. Item lib. X, *momentarium venenum*, quod momento hominem tolleret. Ac alibi quoque idem uſurpat. Imò ſimiliter L. Pecunia, §. VIII. ff. de aliment. & cib. leg.

Monachilis, pro quo uſitatiùs *monachalis*; meliùs verò *monachicus*. Legas in Vita S. Adalberti, Epiſcopi Pragenſis, & Martyris†. Item in Vita S. Majoli: *Religioſiſſimi Patris Hildebranni, Cluniacenſis*

† *Apud Caniſium.*

Monasterii Prioris, monachilis districtionis nobile monasterium expetivit.

Monetarius, qui monetam cudit. Habes in Cod. Theodos. non semel: item Vopiscum in Aureliano, Julium Firmicum lib. VIII cap. XVII, Eutropium lib. VII, Cassiodorum lib. V Variarum epist. XXXIX. Ut mittam his multò juniores; quales Anastasius Papa in diplomate ad Heloissam, & Eugenius Papa in diplomate ad eandem: item Matthæus Parisius in an. CIƆCXXIV. Suidas: Μονητάριοι, οἱ περὶ τὸ νόμισμα τεχνῖται. Puto, veteres potiùs *monetales* vocassent: quomodo dixere *triumviros monetales*.

Monetatio, Matthæo Parisio in an. CIƆCCXLVIII. Malim *monetalis cusio*; quod est L. XVIII de Extraord. sive sord. muner. in Cod. Theod.

Moneti, adjectivè pro signati, aut percussi, habes, si sana est vulgaris lectio, in Constitutione Karoli Magni *, quæ est de monetis falsis: *Illi tamen denarii, qui modò moneti sunt, si pensantes, & meri sunt, habeantur.* Suspicor, scribendum *monetati*; ut sit à *monetare*, quod Belgis munten, hoc est, pecuniam cudere. Sanè ab origine eâdem est *monetatio*: de quo proximè dictum.

* *Pag. 304 edit. Mogunt. ann. 1602.*

Monialis, virgo Christo dicata. Usurpat Cæsarius lib. I Miracul. cap. XLI, & XLII, Petrus de Vineis lib. IV epist. CXVI, Heloissa epist. IV ad Abælardum, Statuta monachorum de Sempringham †, Beka in vita Godebaldi episc. XXIV, Speculum Saxonicum *, Gaspar Brusch in Chronic. *Monialium vero tres abbatias.* Imò & seculo proximo usi non pauci: inque his Thomas Morus lib. I Utopiæ suæ: *Mendicos omnes latâ lege distribui jubeo in Benedictinorum cœnobia, & fieri laicos, ut vocant, monachos: mulieres, moniales esse impero.* Item Casaubonus ad Apparatum Annal. Baron. Num XLIX, sive sect. XXII. ubi ait: *Parum est Baronio, moniales Iudaicas auctoritatibus stabilisse.* Idemque in argumento sect. XXI, *Rejicitur fabula de Virginibus monialibus in templo degentibus.* Est verò κατ' ἀφαίρεσιν factum ex *castimonialis*; vel potiùs *sanctimonialis*: quâ de voce inferiùs agemus. Utrâque usus B. Augustinus. Nec absurdè tamen deducas *monialis* à Græco μονιὰς: quomodo ὁ ἐρημάζων Eustathio vocatur in Odyss. T †.

† *Apud Wilhelmum Wats, S. T. D. in Adversariis ad Matth. Paris. pag. 9.*

* *Pag. 131*

† *Edit. Romana pag. 1872. vers. 16.*

Monocosmum ab Isidoro in Glossis exponitur, *quod ab uno jumento ducitur, vehiculi genus.* Nec dubium, quin in Glossis Arabico-Latinis cum Meursio legere oporteat: *Monocosmum, vehiculi genus, quod ab uno jumento ducatur.* Ubi vulgò *monacus.* Idem Meursius censet, esse ex μόνος, *solus*, & κάμηλος, *jumentum*: quod satis conveniat cum interpretatione

tatione utrâque antea allatâ, si κόσμον *jumentum* signet junioribus Græcorum. Sed iis *jumentum* non κόσμον, verùm ζωτήμιον. At, inquit idem clarissimus, & optimus vir, ab eâ significatione, in diplomate Andronici Palæologi junioris apud Phranzem lib. III cap. XXIV, κοσμιατικὸν legas pro pretio, quod solveretur vel veredario pro jumenti tractura, vel cursûs publici præfecto. Verùm metuo, ne & κοσμιατικὸν Phranzi aliud longè sit; & *monocosmum* potiùs fuerit vehiculum hominum delicatorum ornatè comtéque procedentium; ac tale, ut unum tantùm hominem, vel summùm & alterum caperet: eoque appellatio sit à κόσμῳ, significante ornatum. Ei verò, quod dicebamus, non ab uno modò jumento trahi solere, sed fere unum solùm eo hominem tractum; favet vetus Vocabularium: ubi legas: *Monocosmus, id est genus vehiculi, quod ab uno jumento trahitur. Et hoc monocosmum, id est, currus, unum tantum portans, & dicitur à monos, & cosmus.*

Monoculus damnabam lib. I cap. XIX: dicendum ajebam *unoculus, luscus, cocles.* Barbarum verò illud usurpat S. Ealredus in vita S. Eduardi Confessoris, Regis Angliæ cap. VII: *Aliâ autem vice duo cæci cum uno monoculo, aquâ lotionis manuum Sancti* (Eduardi) *perfusi, visum percipere meruerunt.* Similiter Cæsarius lib. IV Memorab. cap. LXII.

Monogramma ne quidem Græcum puto; etsi μονόγραμμος non Græcum sit modò, sed ipsum apud Ciceronem legas; qui ait, Epicuro Deos esse monogrammos. Beatus verò Ambrosius, vel quisquis ille auctor, in translatione S. Sebastiani cap. XIX, *monogramma* posuit pro signo nominis, continuato literarum ductu. Verba sunt: *Qui cum ad Euangelium esset, calicem aureum cum patinâ, patris sui Magni Caroli monogrammate insignitâ, manibus propriis, inter legendum ponderis ingentis tenuit, & cum oblatione sacrandâ eidem dicavit.* Usus & Odo in vita Burchardi.

Monstruosus; pro monstrosus, Prudentii est. Sed de hujus generis vocabulis dictum lib. I. cap. XIII.

Moralitas, morum conditio, mores bene maléve compositi. Fulbertus Carnot. Epist. XI. *Cui enim, etiam gravioribus delictis obnoxio, apud tam bonæ moralitatis virum non desperanda sit venia?*

Morantia pro mora, à morando. Legas in vita Hugonis Lincolniensis cap. IV.

Morbificatus, pro *ægrotus*. Petrus de Vineis lib. III epist. VIII: *Casualiter, & forsitan morbificatus itinerans.*

Morosus barbaris, pro *moribus bonis præditus*, juxta superiorum seculorum versiculum: *Mos me morosum, mora me facit esse morosum.*

Morsellus

Morsellus pro eo, quod morsu unico comedimus. Latini *buccam*, vel *buccellam* vocant. Usi sic *morselli* voce suppares scriptores, Matthæus Parisius, & Thomas Cantipratanus: item paullò his antiquior Cæsarius lib. IV Miracul. cap. LXXXIX, & lib. X cap. VIII. Pro exiguo morsu Plautus dicit *morsiunculam*.

Morticinium, pro corpore mortali. Fulbertus Carnotensis episc. epist. I: *Inde est, quòd damnationis nostræ proscriptionem, quàm primi parentis trànsgressio miserabiliter in posteros transfuderat, evacuare disponens, carnis nostræ morticinium suscepit: per quam immortalis moriendo captivitatis nostræ caussam solvisset.* *Morticinium* verò formatum à *morticinus*; quomodo *morticina* ovis Varroni, non occisa, sed per se mortua: ac similiter animalis ejusmodi caro Plinio *morticina* vocatur. At τὸ μιζοφορεῖν pro cadaveroso sumitur apud Plautum Persa, vel etiam non majoris faciendo, quàm cadaver: prout ex *Charonia* Galli, *charongne*, de homine fœdissimo, nec ultrà nomine hominis dignando.

Mosillus, parvus mos; ut est in glossis Isidori. *Mosculus* aliqui corrigunt: & sanè sic dicatur magis ἀναλόγως; quomodo à *flos* est *flosculus*.

Movita, motus: *movita sua*, factum spontaneum: *movita aliena*, al-
† Edit. terius impulsus. Ita in formulis solemnibus legas num. CXIX†: *Eo*
Lindenbr. *quòd insidiatus fuisset, & in sua movita, vel in sua culpa, ibidem interfectus*
pag. 1274. *fuisset*. Ac similiter formulâ seq. Putant inde esse Gallicum *mauvastie*. Sed hoc malignitatem sive malitiam notat: & est à *mauvais*, malus, nocens.

CAP. XXVIII.

Proferuntur ea, quibus initium ab M, sequente V. Muccatus, *nares*. Muccinium, *linteolum, quo muccum narium rapimus: aliud verò esse & strophiolum, &* sudarium. Mulcebris, *mulcens, sive abblandiens*. Molossus, *canis pecuarius, aut villaticus*. Multicolorius, *multicolor*. Multiforatilis, *multiforis*. Multissimus, *plurimus*. Mundialis, *mundanus*. Munibilis, *vel* monobelis, *machina bellica*. Muraenula, *torquis aurea*. Muragium, *pecunia ad muros urbis instaurandos*. Murator, *murorum structor*; *indeque* ars muratoria. Muriones *apud Turonensem corruptè scriptum videri, pro* moriones, *vel potiùs* miriones. Murilegus, *pro fele*. Murmurosus, *murmillare solitus*. Muscidus, *mucidus*. Musculæ, *conchæ margaritiferæ*. Musilæum, *mausolæum*. Mussula, *muscus*. Myxum, *ellychnium, sive quod emungitur de lucerna*.

In

IN cœptis ab M quid nunc supereſt, niſi ut adnectam, ubi poſtrema ſequitur vocalis?

Muccatus, nares, quia iis muccus educitur. Lex Ripuaria tit. LXVIII §. VI: *Siquis abſque effuſione ſanguinis alium brachio, pede, oculo, auditu, muccatu, digito, vel quocunque libet membro, mancaverit.*

Muccinium, linteolum quo muccus excipitur. Primus, apud quem meminerim legiſſe, eſt Arnobius lib. II: *Indicet, in quos habitus veſtis ſtragula facta ſit, mitra, ſtrophium, faſcia, pulvinus, muccinium, leno, calantica, manſtruca, ſoccus, ſolea, calceus?* Nec video, quomodo aptiùs vocare poſſis. Nam *ſtrophiolum*, prout Eraſmus appellat, aliud ſonat: ut, præter Arnobii verba, oſtendit illud Helvii Cinnæ*: — *Strophio lactantes cincta capillos.* Nempe faſcia erat †, qua fœminæ coërcerent papillarum tumorem. Nec *ſudarii* vocabulum ſatis idoneum; licèt muccinio, dum mundum adhuc, ſudorem etiam abſtergeamus.

* *Apud Iſidorum lib.* 19 *Orig. cap.* 33. *Sed apud Catullum legas Carm. de Nuptiis Pelei, & Thetidos: niſi quod illic vincta pro cincta.*

† *Non. Marcel.*

Mulcebris, blandiens, delectans, cui, ut Agellianâ utar voce, mulcedo quædam ineſt. Joannes Sareſberienſis in Policratico lib. I cap. ult. *Duæ ſunt, ut opinor, virtutes ignis: altera edax, & peremtoria; altera mulcebris, & innoxio lumine.* At Vulcano non à mulcendo *Mulciberis* nomen; ſed à mulcando, hoc eſt, molliendo, ferro. De quo pluribus dixi in Originum libris.

Muloſſus in Gloſſis veteribus exponitur *caniculus ruſticus*. An legendum *Moloſſus?* Solùm obſtat, quòd Moloſſi Lucretio, Maroni, Horatio, ſint canes ingentes, quales Epirotici. Sed potuere eo abuti poſteriores. Vel fortaſſe pro *caniculus* reſcribendum *canis*. Ut ſignet canem pecuarium, ſive paſtoralem, ſicut Columella appellat. Tales enim proceri ac validi; quia pro pecore iis depugnandum adverſus lupos. Vel etiam canem villaticum; qui & ipſe ſæpius ingens, ut viribus arceat fures.

Multicolorius pro eo, quod Plinio *multicolor*. Petrus Cellenſis epiſt. XI: *Quaſi pannum pretioſum, & multicolorium, de divinis theatris adſumens.*

Multiforatilis, pro eo, quod Ovidio *multiforus*; Plinio, *multiforis*. At *multiforatilis* eſt Appuleii lib. X Mileſ. item in Floridis; & Sidonii lib. VIII epiſt. IX: *Qui tibi ſolent per muſicum palati concavum, voce variatâ tinnientes, quaſi tibiis multiforatilibus effundi.*

Multiſſimus, pro *plurimus*, uſurpat Bembus. Nempe eum decepit corruptus Ciceronis locus in editione Aſcenſii. Dixi de hoc lib. II de Analog. cap. XXIV.

Mundialis, κοσμικὸς, à *mundus*; ut à *Mercurius* eſt *Mercurialis*. Gildas

Ttt epiſt.

epist. de Excidio Britann. cap. VII: *Ita ut agmine denso certatim, relictis post tergum mundialibus tenebris, ad amœna cælorum regna, quasi ad propriam sedem, tota festinaret Ecclesia.* Paschasius Radbertus in vita S. Adelhardi Abbatis: *Timor mundialis eum nusquam potuit subrigendo transverberare.* Galfridus Monemuthensis lib. XII cap. XVIII: *Cadualladrus, abjectis mundialibus, propter Deum, regnumque perpetuum, venit Romam.* Vita S. Lutgeri, prout ex quatuor veteribus à Joan. Cincinnio concinnata †, cap. XXI: *Quantos insuper superbiæ hydrope inflatos, item mundialium rerum ambitione gibbosos, — virtutum antidoto sanavit!* Utitur & Rogerus de Houeden Annalium Tom. I in vita Guilielmi Senioris. Cicero pro eo in V Tuscul. Qu. *mundanus* dixit: sed usurpat non ut possessivum, verùm gentile. *Unde*, inquit, *interrogatus philosophus Socrates, cujas esset, mundanum se esse respondit.*

† *Edita Coloniæ à Quentelio.*

Munibile, non tam, quod potest muniri, ut natura vocis exigere videatur; quàm illud, quo quid munitur. Sidonius lib. II epist. II: *Porticus columnis invidiosa munibilibus.* In glossis vett. est, *Munilibus, machinis bellicis.* Puto leg. *Munibilibus.* Nempe *munibilis* videtur tum machina bellica, tum locus machinâ ejusmodi munitus. Ludovicus de la Cerda * refert huc etiam illud in Itinerario à Burdegala ad Hierusalem usque, quod primus juris publici fecit Pithœus †: *inde non longè, quasi ad lapidis missum, sunt monumenta duo, monubiles miræ pulchritudinis facta.* Suspicio nostra est, scripsisse auctorem, *munibiles duæ*; adscripsisse aliquem hoc glossema, *munimenta*; id postea irrepsisse in contextum, corruptumque in *monumenta*; ac *duæ* in *duo* commutatum. Nisi pro *monubiles* legendum *monobeles*, à lapidis unius jactu: ut sit à μόνος, & βέλος. Continuò enim de hisce duabus machinis bellicis sequitur: *In unùm* (munibilem, sive monobelem) *positus est Iesaias Propheta; qui est verè monolitus:* (malim *monolithbus*, μονολίθοις) *& in alium Ezechias, rex Iudæorum.*

* *In Adversariis sacris cap. 142. §. 501.*

† *Subjicitur Antonini Itinerario cum Surita commentariis excuso Coloniæ Agrippinæ ann. 1600.*

Murænula, torquis aurea, quia murænam refert. De hoc ita Cælius Rhodiginus lib. IV Antiq. Lect. cap. II: *Murænulam colli aurum nuncupat vulgus, Hieronymo tradente: quòd scilicet, metallo in virgulas lentescente, quædam ordinis flexuosi catena contexitur, ex piscis utique imagine vocabulo conformato.* Sic usurpat Gregorius Turonensis de gloria Confessorum cap. XXXIII: *Annulos, murænulasque aureas.* Lex Anglorum Tit. VI, §. VI: Id est, *murænas, nuscas, monilia, inaures.* Est & apud Petr. Damiani lib. IV epist. III.

Muragium, pecunia à rege imperata ad reficiendos urbis muros. Usus

Usus Matthæus Parisius in Additamentis: *Si rex concesserit alicui civitati, vel burgo, quòd possit accipere muragium.*

Murator, τειχοδόμος, τειχοποιός, murorum structor, Belgis metselaer: indeque ars *muratoria*, τειχοποιητική. Utroque utitur Pius IV. in Bulla† confirmationis & extentionis Jurisdictionis S. R. E. Camerarii, &c. *Et causæ, super arte muratoria pro tempore nascentes, sagaciùs, & maturiùs, veluti per expertos, & pro minori partium dispendio, decidantur omnes; & quæcumque caussæ, lites, quæstiones, controversiæ, & differentiæ, tam inter quoscumque muratores, & fornaciarios, quam eos, & quosvis alios artifices, aut alias, tam Ecclesiasticas, quàm seculares personas, super dicta arte muratoria, & rebus ad illam quomodolibet pertinentibus.*

† *Bull. T. 2. pag. 122.*

Muriones qui sint, quæritur. Meminit Gregorius Turonensis lib. IX, cap. XLI: *Sed cum illæ obstinatiùs reluctarentur; & hic cum reliquis, juxta epistolam superiùs nominatam, eis communicationem interdiceret: exsurgens turba murionum præfatorum tantâ eos, in ipsa sancti Hilarii basilica, cæde mactavit, ut, corruentibus in pavimento Episcopus, vix consurgere possent.* Num pro *murionibus* legendum *morionibus*? Sed non videtur agere de μωροῖς, sive stultis: verùm hominibus improbis, & Christianæ religionis inimicis, sanguinem etiam Christianum sitientibus: quales histriones, ac scenici, adversus quos invehi solent doctores Christiani. Quid si igitur legamus *miriones*? Est ea vox apud Tertullianum de Præscr. adversus Hermogenem. Nec novè, ut multa. Nam vetus esse vocabulum, ostendit illud Attii apud Varronem in VI de L. L: *Personas distortas, oribus deformes, miriones.* Nisi, ut puto, *miriones* solùm Attii est: priora ex glossemate, sed bono. Docet ibidem Varro, antiquos pro eo *miraculas* dixisse à *mireis*, id est, monstris. Vide, quæ ibi Scaliger annotavit. Isidorus in Glossis: *Miriones, miratores.* Item: *Miriones, fantasiarum inanium numeratores.* Ubi pro *numeratores*, legi *miratores* debet: ut prior indicat locus, & Bonav. Vulcanio, aliisque, observatum. Nempe *miriones* sunt personæ deformitate suâ facientes, ut non sine admiratione in eas oculos conjiciamus. Fortasse igitur *miriones*, τῶν συνεκδοχῶν, posuerit Turonensis, pro turba mimorum, ac similium.

Murilegus, feles, à legendis, sive capiendis muribus. B. Odoricus Peregrinat. suæ cap. II: *Imò canes illic capiunt mures, quia murilegi, seu cati, nihil ad hoc valent.* Idem cap. IV: *Viri sunt corpore satis pulcri, sed pallidi; habentes barbam ita raram & longam, sicut murilegi, id est, cati.*

Murmurosus, murmur edere solitus. Petrus Blesensis epist. XIV: *Quid est inanis gloria, quam venantur, nisi musca vilissima, murmurosa,*

fordidas, pungitiva? Quia de infecto fermo, dixero *murmurillans*: quod Plautinum, si Nonium audimus. Nempe ut *murmuro* à *murmur*; sic *murmurillo* à *murmurillum*: quod Nonius eidem Plauto tribuit Rudente sc. ult. Et fanè ita editt. priores,& quidam Mſſi: etiam Palatini, sed hi divisim, *murmur illum*.

*Pag.273 *Muſcidus*, pro *mucidus*. Thom. Walſing. in Richardo II*: *Vendat cervisiam, quam pandoxavit —— & panes, ne indurescant, ac muſcidi fiant*, &c.

Muſculæ, conchæ margaritiferæ. Henricus Huntingdon Hiſtor. lib. I: *Inter quæ ſunt & muſculæ; quibus ſæpe incluſam margaritam, omnis quidem coloris optimam inveniunt; rubicundam ſcilicet, & hyacinthinam, purpuream, & praſinam; ſed maximè candidam.*

Muſilæum corruptum ex *Mauſolæum*; AV in V abeunte; ut à *claudo, excludo*; à *caupa* non *copa* modò, ſed etiam *cupa*. Anaſtaſius in Leone III: *Pharos Cantharos in Muſilæo beatæ Petronillæ.* Nimirum *Mauſolea* κατ' ἐξοχὴν ſpeciei dixere quævis ſepulcra pretioſa.

Muſſula legas apud Gregorium Turonenſem lib. de Gloria Confeſſ. cap. XLIV: *In hoc loco & Tranquillus, beatus Confeſſor, requieſcit, ſuper terram ſepulcrum habens; de quo magnum beneficium præſtatur petentibus. Nam de muſſulis ſupernatis medicamina populi promerentur: unde ego valde experimentum tuli. Namque cum manus meæ minutis efferbuiſſent puſulis, & dolores peſſimos ob hoc graviter ſuſtinerem; de hac muſſula tactas, quieſcente humore, protinus retuli ſanas.* Ubi *muſſula* quid ſit, quæritur. Cùm Gregorius dicat, natam eſſe ſuper ſepulchro; ſatis indicat, plantam fuiſſe, quæ ibi excreverit. Facilè igitur aſſentio Ludovico de la Cerda †; qui cenſet, ſignari lanuginem illam locis humidis ſuccreſcentem, quàm Latini *muſcum* dicunt. Ac duo movent: unum eſt, quòd herba ea vim habeat humorem exſiccandi: ut naturâ etiam ſuâ profuerit exſiccandæ puſtularum pituitæ, de qua loquitur Turonenſis. Alterum eſt, quòd pro *muſcus* Galli dicant *mouſſe*: unde efformârint *muſſula*. Proximè igitur ſit à Gallis: ſed hi acceperint vocem à Romanis.

† *Adverſariis Sacris cap. 165.*

Myxum eſt ellychnium lucernæ: ut ait Ludovicus de la Cerda in Adverſariis Sacris cap. XCV. §. IV. Atque addit, ſic uti Anaſtaſium in vita S. Sylveſtri: ubi tamen *nixum* editum. Verba addam: *Nixum verò* (Conſtantinus Auguſtus fecit) *ex ſtippa* (ſtuppa) *amianti*. Ac multò pòſt: *Lucernam ex auro puriſſimo nixorum duodecim ſuper fontem.* Ac poſt pauca: *Lucernam ex auro puriſſimo nixorum* X, *penſantem libras* XXX.

xxx. Quibus locis, quin *myxorum* legi debeat, non est dubitandum. Sed an rectus *myxon*, ut ait de la Cerda? Quid si *myxos?* Quod eo faciliùs seculo credi potuit, quia diceretur *lucerna bimyxos*. Unde ibidem Anastasius: *Lucernam bimyxon obtulit*. Utcunque hoc, Græcè non μύξος, vel μύξον, sed μύξα: quod propriè quidem *mucus*; sed τῷ μυξωτῆρι ellychnium, quodque emungitur de lucernâ. Unde λύχνος δίμυξος, vel πολύμυξος.

CAP. XXIX.

De incipientibus ab N litera. Nachus, *pannus, cui in equitando insidet Pontifex Max.* Nadera, *natrix.* Nario, *subsannator, item fatuus.* Naufragosus, *naufragus.* Naviarchus, *gubernator.* Nebulator, *nebulo.* Necestuosus, *egenus.* Nemus, *nemo.* Nepta, *neptis.* Netorium, *fusus.* Neutralitas, *quâ animus à partium est studio alienus.* Nibita, *sive* nivita, *pro nivita, sive aquâ ex nive liquefactâ.* Nihileitas, *quâ quid nihili res habetur.* Nimietas, *excessus.* Nivarus, *nivis instar candens.* Nixa, *prunus Damascena. Non* nocticula, *sed* noctiluca, *signare Hecaten, quæ eadem ac Luna; nec repugnare, quòd ab aliis Venus dicatur.* Noluntas, *actus voluntatis, quâ quid nolumus, & aversamur.* Norax, *vel potiùs* noxax, *obnoxius crimini.* Notoreitas, *notitia evidens; ab eo quòd* notorium *dixerint pro manifesto.* Novecuplum *non dici* ἀναλόγως, *sed* novuplum.

SUbjungam nunc, quibus initium est à liquidarum tertiâ.

Nachus, pannus ruber, quo insternitur sella equitantis Pontificis: quod monitum Onuphrio Panuino, & Ludovico de la Cerda*. Nempe à νάκος, significante vellus vel lanam.

*Adversf. Sacr. cap. 94. §. 30.

Nadera Vincentio Bellovacensi, & aliis quibusdam, qui de rerum natura scripserunt, est hydrus, sive chersydrus, qui & natrix; unde Germanicum nater, Anglicum nader; uti hinc barbarum *nadera*. De aquatici hujus serpentis nominibus, ac pariter naturâ, diximus Theologiæ Gentilis, & Physiologiæ Christianæ, lib. IV cap. LIV, & LVII.

Nario, à naribus, homo nasutus, vel totus denique nasus, ut est apud Martialem: sive qui alium naso suspendit adunco. Isidori Glossæ: *Nario, subsannans.* Aliæ: *Nario, subsannator.* Etiam *nario*, fatuus;

ut Germanis narr: sive à *narrando*, quia multa temere effutiunt; sive potius à μωρὸς, quando M interdum transit in N; ut à μὴ, *ne*; ab ἀμφὶ, *am*, *an*, *annus*, *anus*: ac fortasse à μειδιῶ *nideo*, unde *renidere* Horatio.

Naufragosus, pro naufragus. Ivo epist. XVII: *Quid est sublimitas, nisi naufragosa tempestas?* *Naufragam tempestatem* dixit Valerius Flaccus primo Argonauticôn.

Naviarchus, pro navarchus, vel gubernator, ineptum est.

Navicellâ vectus, est apud Adamannum de rebus S. Columbani. Sed præter exemplum veterum. Etsi ἀναλογία non repugnet. Nam ut dicitur, *cista*, *cistula*, *cistella*; sic dicere potuimus, *navis*, *navicula*, *navicella*.

Nebulator à nebula; ut ejusdem sit originis, ac *nebulo*. Nempe sic dicuntur, quos nebulæ cyatho non emas. Petrus Blesensis epist. XIV: *Nebulatores, mimi, barbaratores.* Ubi ex Horatio* malim *balatrhones*.

*Lib. I sat. 2. vers. 2.

Necessuosus, pro paupere, quia desint res necessariæ. Ita accipit Hincmarus epist. VII cap. XXXV, & Flodoardus lib. III Hist. Rhem. cap. XXVI, *Quia Missus Imperatoris erat, & capitula ipsius pro necessuosis habebat.* Puto, à *necessum* sit potiùs *necessuosus*; ut ab *incestus incestuosus*.

Nemus, pro *nemo*. Ivo Carnotensis epist. CCXIII: *Quia nemus rectiùs custos præponitur vitæ alienæ, quàm qui priùs custos est factus vitæ suæ.*

Nepta corruptè dixerunt pro *neptis*. Ut in Traditione LXX S. Galli. Verba ejus adferam in Verbis falsâ significatione positis, voce *Placitare*.

Netorium, fusus, quia ejus usus in nendo: unde, Polluce teste, ἐπίνητρον Græcis vocatur. Isidorus in Gloss. *Netorium*, *fusum*, *fusile*. Planè enim adsentio sic corrigentibus; ubi vulgo *netorsum*.

Neutralitas, qua quis neutrius est partis præ alterâ studiosus. Concilium Pisan. I sess. XXI. *Adhærentiæ utriusque partis*, *seu via neutralitatis*.

Nibita, *aqua ex nubibus facta*. Ita vulgò legitur in Gloss. Isidori. Sed non dubium, quin pro *nubibus* legi debeat *nivibus*. Pro *nibita* item rectè conjectant *nivita* legi debere. Pro quo *nivata* Petronius: *Pueris nivatam infundentibus.* Nisi in Isidoro malis *nivica*: quod à nive eâ formâ, quâ *cælicus*, *astricus*, *civicus*, *hosticus*, dicimus.

Nihileitas, qua quid nihili censetur. Henricus de Hassia in Speculo Anim. †

† Pag. 7.

Nimietas, excessus. Gloss. Msæ: *Nimietas*, ὑπερβολή. Habet non solùm vetus Scripturæ interpres Sapient. cap. IV: sed & Arnobius lib. IV ac VII, Servius in VIII Æn. Hieronymus epist. XXXVII in Epitaphio

taphio Paulæ; item Theodosius, Arcad. & Honor. A A A. leg. 1x tit. de Judæis, Cælicolis, & Samarit. lib. xvi Cod. Theodos.

Nivarus, splendidus, secundùm Isidori Glossas. Legamne *nivatus*, ut *albatus*? an *nivarus*, quasi à *niveo*; ut ab *aveo avarus*?

Nixa, Hispanis est prunus Damascena, ita dicta à fecunditate in enitendis fructibus. Isidorus lib. xvii cap. vii: *Coquimella*, (corruptum hoc ex Græco κοκκύμηλα) *quam Latini ob colorem prunum vocant; alii, à multitudine enixi fructus, nixam appellant. Cujus generis Damascena melior, à Damasco oppido, unde prius asportata est, dicta. Cujus solius pomum stomacho mederi probatur: nam cætera noxia perhibentur. Hæc sola arbor gummi glutinosum, & compacticum, distillat; quo & medici, & scriptores*, utuntur.* Etiam fructum sic dixere. Pelagius lib. v de Vitis Patrum, libello iv, num. lxv: *Et attulit quidem frater nixas siccas, & fecit pultes*. Vide, quæ pluribus Rosvveidus annotavit in Onomastico suo, quod Vitis Patrum subjunxit.

* *Plin.* pictores.

Nocticula si veteres dixere, simile fuerit, ac *diecula*. Sed posterioribus *nocticula* est spiritus noctu comparens cœtui hominum sibi devotorum. Aliter etiam vocarunt *Hecaten*, quæ eadem ac Diana: item Herodiadem, quasi ea ipsa sit, quæ saltando caput Joannis Baptistæ meruit. Illustris de hoc locus est apud Joannem Sarisberiensem lib. ii cap. xvii: *Quale est, quòd nocticulam quandam, vel Herodiadem, vel præsidem noctis dominam, consilia, & conventus, de nocte asserunt convocare; varia celebrari convivia, ministeriorum species diversis occupationibus exerceri, & nunc istos ad pœnam trahi pro meritis, nunc illos ad gloriam sublimari. Præterea infantes exponi lamiis, & nunc frustratim discerptos edaci ingluvie in ventrem trajectos congeri; nunc præsidentis miseratione rejectos in cunas reponi. Quis vel cæcus hoc ludificantium dæmonum non videt esse nequitiam?* In glossis etiam Philoxeni legas: *Nocticula*, Ἑκάτη νυκτιφαίνουσα. Fortasse igitur *Nocticula* corruptum ex *Noctiluca*, quæ eadem ac Hecate. Notum illud Maronis iv Æn.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Nempe in cælis est Luna, vel Noctiluca; in terris, ac imprimis sylvis, Diana; apud inferos, sive Antipodas, Hecate. Sanè Lunam clarè Noctilucam vocat Horatius lib. iv od. vi. Id verbum verbo sonet νυκτιλαμπής. Nec aliter in Onomastico legendum: ubi vulgo, *Noctiluca*, νυκτιλαμπίς. Neque obstat iis, quòd Venerem hoc elogio insignit Levinus, poëta vetus, his verbis: *Venerem igitur almum adorans, sive femina, sive mas est, ita ut alma noctiluca est.* Nam, secundùm antiquissi-

tiquissimam Orientis Theologiam, non Hesperus, sive Lucifer; sed Luna per Venerem intelligitur. Qua de re abunde dictum nobis lib. II operis de Gentilium Theologia.

Noluntas à *nolo*, ut *voluntas* à *volo*. Optimus doctissimusque Merula usum censet Ennium: cujus versus adducit ex Calpurnii Pisonis opere de Continentia veterum Poëtarum ad Trajanum Principem. Ac censet idem Merula, bis usum B. Augustinum lib. XIV de Civit. Dei cap. VI. Ac video, eadem postea scripsisse Ludovicum de la Cerda in Adversariis Sacris cap. CLXXXV, §. XLVII. Sed vellem, nominâsset Merulam, quando ejus est illa de B. Augustino conjectura, ac illud de Ennianis versibus apud Pisonem nititur fide ejusdem Merulæ, qui triduo eo scriptore Parisiis usus in Bibliotheca S. Victoris. Mihi suspecta vox *noluntatis* erit, donec de Pisone illo magis liquebit. Sed neque de Augustino gravem satis caussam video, cur sic eum scripsisse credam.

Norax in Glossis Isidori exponitur peccator, criminosus. Sed lubens Martinio † accessero, qui *noxax* legit, ut sit à *noxa*. Sanè ibidem est, *Noxilis, nocens*. Pro quo *noxialis*, Seneca. Etiam apud J. C. *noxalis actio*. Gloss. Basil. Νοξαλία, βλαπτική. Νοξαλία, ἀγωγὴ ἡ ἔκδοσιν ζητοῦσα τοῦ ὑφορώμενου. Adi Institut. lib. IV. tit. VIII, & in Dig. lib. IX tit. IV. Et sanè Lucilius dixit *noxit*. Unde in Gloss. Isidori: *Noxit, noceat*. Puto, *noxit* esse à *noceo*, ut *faxit* à *facio*.

† *In Etymologico.*

Notorietas, indicia rei notoriæ sive manifestæ. Concil. Pisan. I sess. XII: *Sancta Synodus, attentâ eorum, de quibus agitur, notorietate, denique per evidentiam depositionum testium*. *Notorius*, pro manifesto, non quidem Ciceronis, vel Augusti ævo, obtinuisse puto: sed usurpavit Paulus L. VI Dig. ad S. C. Turpilianum: *Nunciatores, qui per notoria indicia produnt, notoriis suis adsistere jubentur*. At junioribus nihil vulgatius. Sic *notoriam veritatem* legas apud Arnulphum, episcopum Lexoviensem, epist. ad Gillebertum, Londoniensem episcopum. Est & Cæsarii lib. x Miracul. cap. xxxv: *Et quia ejus peccatum erat nimis notorium*. Et alia apud alios.

Novecuplum est in Legg. Wisigoth. lib. VII tit. I leg. I, & tit. II leg. X. Nempe ut à *decem* est *decuplum*; sic à *novem* putarunt esse *novemcuplum*, vel *novecuplum*. Verùm si ἀναλογίαν attendas; ut à *decem* est *decuplum*, sic à *novem* foret *novuplum*. Sanè nec à *septem* dicimus *septecuplum*, verùm *septuplum*.

Noxax quid sit, jam vidimus in *Norax*.

CAP. XXX.

CAP. XXX.

De cœptis ab O. Obauditio, *pro obœdientia.* Objectivum, *quod contra adversarii sententiam dicitur.* Obnoxiatio, *scriptum, quo quis se alteri obstringit, præcipuè pater liberis, promittendo se non abalienaturum agros, quibus utitur-fruitur.* Obviatio, *occursus.* Occasionale, *datâ occasione susceptum.* Octenus, *pro octonus.* Octimber, *October.* Odibilis, *odio dignus.* Odoramentarius, *unguentarius.* Offertio, *oblatio.* Offertorium, *quando in Missa fit oblatio Dominici corporis.* Officialis, *de officiis hominis tractans: item minister magistratûs.* Oleatum, *oleo litum.* Olentia, *odor.* Olica, *olivetum.* Onustatus, *oneratus.* Oramen, *oratio.* Orarium, *pro linteolo ad os detergendum, vel pro stolâ Episcopali, atque aliter.* Oratorium, *locus orationis.* Orcistra, *vel* hormisda, *corruptè pro* orchestra. Ordinale, *codex, in quo ordo Missæ.* Ossamenta, *ossa.* Otiositas, *otium.*

HInc jam proficiscamur ad barbara Latinæ originis, quibus princeps litera est quarta vocalis.

Obauditio, pro obœdientia, legas apud æqualem S. Augustini, Bachiarium; ut in melioribus libris vocatur; qui perperam Bacciarius, vel, ut apud Honorium est, libro de Luminaribus Ecclesiæ, Bachianus.

Obœdientarii qui vocentur in monasteriis, dicam in vocibus alienâ positis significatione, vocabulo, *Obœdientia.*

Objectivum, quod contra alterius sententiam adfertur. Apolog. Concilii Pisan.† *Tertiam objectivam portionem, contra Pisanam indictionem, attingere res admonet.*

† *Pag. 34. edit Parisiensis an.* 1612.

Obnoxiatio est apud Marculfum lib. II cap. IX: *Charta obnoxiationis à patre in filiis facta.* Ubi Bignonius optimè docet, libellum intelligi, quo pater, qui usum-fructum bonorum defunctæ uxoris accepit à liberis, remunerandi ergo, iis agros quosdam donat; sed retento sibi usu-fructu, quo se obnoxium reddit liberis, eò quòd agros istos alienare non possit.

Obstagium legas in Speculo Saxonico*. Quid verò sit, diximus hujusce libri cap. XIV, in *Hostagium.*

* *Pag.* 141

Obviatio displicet, pro ἀπαντήσει, sive actu, quo obviam itur. *Occursus* dixero cum Ovidio, Senecâ, Plinio.

Occasionale, quod occasione oblatâ facimus, alioqui non acturi. Usus Hincmarus; cujus verba adduximus in *Circada*.

Octenus sæpius apud Althelmum legas de laude Virginum. Sed Horatius, Ovidius, Plinius, ac veteres omnes, *octonus*. A *septem* quidem *septenus*; à *novem*, *novenus*: sed ab *octo*, *octonus*.

Octimber, pro *october*, dixere seculis posterioribus. Sic sanè scriptum fuit in Msis codicibus Flodoardi lib. III Histor. Rhem. cap. IV. Item in metrico Martyrologio Wandelberti Prumiensis: quod monitum & Ludovico de la Cerda in Adversariis Sacris, multijugæ lectionis opere, cap. XCVIII. §. III. Puto autem provenisse errorem ex eo, quòd dicamus, *september, october, november, december*: tum item quòd Grammaticorum vulgus crederet, menses quatuor postremos sic vocari, quasi *septimus, octavus, nonus, decimus imber*: quod valde ineptum. Nec enim sunt voces compositæ; sed simplices, quia *ber* solum est παρέλκον, sive productio: ut in *faber*, quasi *faciber*, à *facio*; *tuber*, quasi *tumiber*, à *tumeo*; *Mulciber*, à *mulco*, hoc est, mollio.

Octodecim an dixerint classici, non ita apertum est. Malim igitur *duodeviginti*; de quo constat.

Odibilis, quem jure oderis. Usus, post Gregorium Turonensem, Petrus Blesensis epist. LXXXIV ad Alexandrum Papam: *Detractores Deo odibiles*. Sed & epist. XVIII, atque alibi, usurpat. Sic & *placibile* ait Anastasius Bibliothecarius: imò *pudibilia membra*, pro verendis, nec Lampridius refûgit.

Odoramentarius, pro unguentarius, barbaris relinquendum.

Offertio, oblatio. Diploma Dominæ Comitis Mathildis, quo, sub Papa Gregorio VII, omnia sua donavit Ecclesiæ Romanæ †: *Eidem Ecclesiæ dono, & offero, & per præsentem chartulam offertionis itidem habenda confirmo*. Antiquitus tamen pro *latum* dixere *fertum*; unde *fertilis*, & alia; in his nomen illud, de quo proximè dicam.

Offertorium legas in Epistolâ Caroli Magni ad Albinum, secundùm editionem Wolfangi Lazii *: sed potiùs in parte altera † Albini de divinis officiis. Verba ponam: *Post Euangelium non cantatur offertorium, & cantores tempore sacrificii silent*. Ac eopse opere *: *Verba historici continentur in offertorio*. Est verò *Offertorium* missæ ea pars, quæ tempore dicitur oblationis. Quandoque & sindon, in qua populi oblationes reponuntur. Nempe ut antiqui in supino pro *latum* dixere *fertum*, unde *fertis*, & *fertoribus* nomen: ita juniores ab eadem origine *offertorium* fecere. Adi Isidorum lib. VI Orig. cap. XIX.

† *Apud Baronium Annalium tom. 12. ad an. 1102, pag. 26 edit. Moreti.*

* *Belleriana editionis, quæ Antverpiæ anno prodiit 1560, pag. 47.*

† *Sequitur hæc illa, quæ ibidem habes pag. 189.*

* *Pag. 80. ejusdem edit.*

Officialis

Officialis vox, licèt ignota classicis, non tamen adeò recens, quàm videri possit. Nam & pro eo, quod de officio tractat, Lactantius usurpat, qui lib. VI Tullium laudat *in suis Officialibus*: & pro ministro magistratûs longè antè usus Appulejus I Met. *Iubet Officialem suum pisces pedibus obterere*. Etiam *Officiales sacrarum vestium* legas L. VII cap. de Palat. sacr. larg. Junioribus verò nihil eâ voce est usurpatius. Nam ut Capitular. Kar. M. & Constitutiones Siculas, mittam; ita Cæsarius lib. IV Mirac. cap. LIX: *Necessarium prælatis, ut frequenter Officiales suos moneant, ne alicui fraudem inferant*. Et cap. LXIIX: *Pietatis Officialibus amotis, & eis, quos tenaciores noverat, institutis*. Antoninus Florent. Chron. Tit. XIX cap. I: *Vnde statim fecit edictum, ut nullus Officialium Curiæ suæ quicquam ab alio exigeret*. Beka in vita Ottonis III Episcop. XXXVI: *Delegavit in Germaniam, monens, ut Officiales iteratò iterarent electionem regiam*. Salsè verò Petrus Blesensis epist. XXV: *Credo hujusmodi Officiales non ab OFFICIO, nomine; sed ab OFFICIO, verbo, mutuâsse vocabulum:*

Nam genus hoc hominum, quod dicunt officiperdi,

tota Officialis intentio est; ut, ad opus Episcopi suæ jurisdictionis, commissas miserrimas oves, quasi vice illius, tondeat, emungat, excoriet.

Oleatum, oleo illitum. Petrus Cellensis lib. VIII epist. VII: *Vestrum est, panis oleati buccellas cum Petro Apostolo, cùm conveniitis ad cœnam agni, sumere.*

Olentia, pro odore, est apud Plinium Valerianum.

Olica, ab olea, pro oliveto, est in Collectione Formularum Sollemnium, à Lindenbrogio editarum, form. LXII, & LXIX.

Omnimodus non dixero: etsi *omnimodis* apud Lucretium sit. Pro *omnimodus* verò *cujusque modi* malim.

Onustatus, onustus, onere gravatus. Petrus Venerabilis lib. I epist. XXIV: *Gravi humanorum studiorum onere onustato.*

Oramen, pro oratione, sæpius est apud Althelmum de Laude Virginum.

Orarium legas apud Vopiscum in Aureliano: *Sciendum tamen, congiaria illum ter dedisse; donâsse etiam populo Rom. tunicas albas manicatas ex diversis provinciis, & lineas Afras, atque Ægyptias puras; ipsumque primum donâsse oraria populo Rom. quibus uteretur populus ad favorem*. Orario os tergeri solet. Itaque etsi, antequam in usu forent linteola tenuia, quibus id facere solent, orâ vestis fieri consuevit: non tamen tam ab orâ, quàm ore, id nominis esse verisimile est. Et

opinionem eam firmat hoc Prudentii περὶ στεφάνων hymno primo:

Hic ſui dat pignus oris, ut ferunt, orarium.

Erat id magis longum, quàm latum; unde faſciæ etiam loco inſerviebat. Hoc Caſaubono oſtenſum iſtoc B. Ambroſii, oratione funebri de obitu, non Symmachi, ut μνημονικὸν ἁμάρτημα ſummus ille vir ſcribit, ſed Satyri fratris: *Divinum illud fidelium ſacramentum ligari fecit in orario, & orarium involvit collo, atque ita ſe dejecit in mare.* Ac ſimiliter B. Auguſtinus lib. XXII de Civit. Dei cap. VIII: *Tunc ſicut potuit, oculum lapſum, atque pendentem, loco ſuo revocavit, ligavit orario.* Nec aliter hac voce uſum exiſtimem Paullinum in vita Ambroſii: *Iactabat etiam turba virorum, ac mulierum, oraria, vel ſemicinctia ſua; ut corpus ſancti aliquatenus ab ipſis contingeretur.* At alia forma, nempe non tam faſciæ, quàm pallii, erat, cùm per orarium intelligitur ſtola Pontificalis, ſive linea epiſcopi veſtis, quæ vulgo *rocquetta*. Papias: *Orarium, ſtola ſacerdotalis, operculum capitis.* Et, ne vetuſtiores adducam, ſic Petrus Bleſenſis ſerm. XLI: *Orarium, quod & ſtola dicitur.* Ac poſtea: *Orarium autem dicitur, quia propter offenſas populi tui cum humili genuflexione Domino debes ſupplicare, tuis precibus indignationem placare.* Idemque ἔτυμον ante eum adduxit Karolus Mag. ut editio Wolfangi Lazii vocat, ſive potiùs Alcuinus de ritibus vet. Eccleſ. *Orarium eſt, vel dicitur, ſtola, eo quòd oratoribus, id eſt, prædicatoribus, concedatur.* Epiſcopi fuiſſe, indicat & Vita S. Fulgentii, Ruſpenſis Epiſcopi, à diſcipulo conſcripta, cap. XVIII: *Orario quidem, ſicut omnes epiſcopi, nullatenus utebatur.* Item Anaſtaſius bibliothecarius in vita Agathonis Papæ, §. X: *Eâ horâ ſancta Synodus, unà cum Principe ejus* (Conſtantino Auguſto) *orarium auferri juſſerunt à collo ejus*, (Macarii, Antiocheni epiſcopi, ſeu Patriarchæ.) *Et exiliens Baſilius, Epiſcopus Cretenſis Eccleſiæ, ejus orarium abſtulit.* Nec tamen ſolos geſtâſſe Epiſcopos, clarè liquet ex Concilio Toletano IV cap. XXV: *Epiſcopus orarium, annulum, & baculum, coram altari de manu Epiſcoporum accipiat; presbyter orarium, & planetam; diaconus orarium, & albam; ſubdiaconus, patinam, & calicem.* Sedulò igitur in ſcriptoribus attendere oportet, quo pacto *orarii* vocem accipere oporteat. Sanè ſacerdotalem veſtem intelligere non poſſimus in iſtoc Gregorii M. lib. VI epiſt. CXCI: *Duas autem camiſias, & quatuor oraria, vobis tranſmiſit.* Laici enim erant, quibus vellet offerri. Longum ſit, ſi velim laudare auctores, qui orarii meminere, non dico omnes; ſed vel ſolos, qui occurrunt. In quibus Fortunatus Pictavienſis in vita S. Marcelli, epiſcopi Pictavienſis.

Item

Item Concilium Braccarense III can. III. Est & Matthæi Parisiensis in vita Gaufridi, XVI abbatis S. Albani: *Orarium cum sauone, auro, & gemmis adornatum.* Imò & à Latinis mutuati hanc vocem Græci. Ut Synodi VIII Act. X: ὠμοφόρια, καὶ ὠράρια, καὶ στιχάρια. Alia etiam adderem de re ipsa. Sed video pleraque ea vel apud Casaubonum, ac Salmasium, legi, Notis ad Vopiscum; vel Lindenbrogium, ac Watsium, in Gloss. vel Martinium in Etymologico; ut alios prætermittam.

Oratorium, locus sacer ad orandum; præsertim ubi adservarentur sancti alicujus reliquiæ. Sic sæpius utitur Gregorius Turonensis lib. II Hist. Franc. cap. VI. Legas quoque id vocabuli in Capitul. Karoli lib. V cap. CCXXX, ac Cæsarium lib. I Mirac. cap. IV, & XXII.

Orcistra corruptum ex *orchestra*. Prius, inter alios, est apud Joannem Turocium Histor. Hungar. lib. II cap. XLVI. Etiam *Orchestra* vox in *Hormisda* corrumpitur: ut factum in *Orosii Orchestra*. Nam hæc genuina ἐπιγραφή, ut alibi dicimus.

Ordinale, codex continens ordinem, & rubricas Missalis. Matthæus Parisius in vita Pauli, XIV abbatis S. Albani, ubi abbatis ejus dona enarrat: *Sine ordinalibus, consuetudinariis, missalibus, troparıis, collectariis.*

Ossamenta, ossa, cadaver; Belgis similiter 't gebeente. Matthæus Parisius in anno CIↃCCLVII: *Eodemque anno inventa sunt ossamenta regis Scotorum Malcolmi.*

Ostagium quid sit, vide cap. XIV in *Hostagium*.

Otiositas, pro otium. Sidonium lib. II epist. X: *Quos in hanc paginam admitti, nostra quàm maximè verecundia vetat; quam, suas otiositates trepidanter edentem, meliorum carminum comparatio premit.*

CAP. XXXI.

Accessum ad ea, quibus P litera est initialis. Ac hoc quidem capite de iis actum, ubi A excipit, inde verò sequitur G, vel aliqua primarum trium liquidarum. Papania, *ritus paganici.* Paganicius, *occulta, hoc est, paganicæ, sive gentili religioni addictus.* Pagenses, *quicunque ejusdem sunt diœcesios, sive territorii.* Palergia, *pro parerga.* Palfredus, palefredus, palefridus, paravredus, *&* parafredus, *equi genus.* Palicium, *vallum è palis.* Palliditas, *pallor.* Pamæum, *pæmenæum.* Panifex, *vel* panificus, *pistor.*

HAbemus de exorsis à vocalium quartâ. Proximus est locus à sequenti litera incipientibus.

Paagium quid sit, ex iis erit cognoscere, quæ in *Passagium* dicemus.

Pagania, pro paganorum ritibus, in epistola Zachariæ Papæ ad Francos, & Gallos*: *Ut populus Dei paganias non faciat*. Postea † se interpretatur: *Qui paganas observationes in aliqua re fecerit*.

* Lib. 5. Capitularium Karoli M fol. 90. a.

† Pag. 91. a.

Paganicius, ut occultus. Ita est in glossis veteribus. Emendant, *vir occultus*. Neque displicet. Suspicor enim, signari paganicæ religioni addictum; quales occulti. Nec enim Isidori ætate, sub Christianis Imperatoribus, aut Regibus, impiam gentium religionem profiteri quisquam audebat; partim, quoniam legibus hoc interdictum; partim quia, ob cultûs ejusce stultitiam, Christianis contemtui, ac ludibrio, forent.

Pagensis à pago dixere posteriores: at priores *paganus*. Verùm *pagus* non semper est vicus, sed etiam provincia tota, vel ejus pars; uti oppidum cum territorio. Notum, quomodo septem Helvetiorum pagos dicat Julius Cæsar. Itaque nihil mirum, si *pagenses* dicti, qui amplo Comitis, sive Judicis, territorio subessent. Gregorius Turonensis lib. VIII cap. XVIII: *VVintrio dux, à pagensibus suis depulsus, ducatu caruit*. Præceptum Dagoberti de mercato S. Dionysii: *Saxones, & Ungari, & Rhotomenses, & cæteri pagenses de aliis civitatibus*. Similiter Marculfus monachus lib. I Form. cap. XXVIII. Et apud Ansegisum Capitularis lib. III cap. LXXIII: *Cum Comite, cujus pagenses sunt, ire permittat*. Ac eopse libro cap. XLIII, & lib. IV cap. XIX. Nec *pagenses* solùm, qui ejusdem sunt provinciæ, ac diœceseos: sed etiam, qui ejusdem parochiæ, sive potiùs parœciæ. Gregorius Turonensis lib. X cap. IX: *Episcopus cum clericis, & pagensibus suis*. Odo, abbas Cluniacensis, lib. I Collationum: *Cùm ante hos annos sancti Andreæ solemnitas in prima Dominica Dominici adventus concurrisset: quidam sacerdos, sicut Turonicæ Ecclesiæ præceptor asserit, pagensibus suis utrasque missas audire præcepit*.

Palergia Anastasio bibliothecario corruptum ex πάρεργα, ut observat Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. XCV.

Palfredus, palefredus, palefridus, corrupta sunt ex *paraveredus*, pro quo etiam dicitur *paravredus*, & *parafredus*. *Paraveredi* vocem habemus Cod. lib. XII tit. LI leg. II: *Præsidibus, & rationalibus —— usurpandi paraveredi licentia derogetur*. Est verò *paraveredus* vox hybrida, conflata ex Græco παρὰ, & Latino *veredus*; quomodo Latini dixere equum, quòd *veheret rhedam*, teste Festo. *Veredum*, & *paraveredum*, jungit Marculphus lib. I Form. XI. Faciléque mihi persuadeo, ex

horum

horum altero contractum esse Germanicum pferd, pro quo Belgæ peerd. Nec dubium, quin à *paraveredi* voce sint Gallicum *palefrenier*, ac Germanicum palfernier hoc est, hippocomus, sive equiso. Qui *parafredis*, *palfredi*, & aliis antè memoratis, utantur, varios laudat auctores Lindenbrogius*: quibus, si voles, hos adde. Radericus Frisingensis de gestis Friderici I lib. III cap. XXVI: *Si extraneus miles pacificè ad castra accesserit, sedens in palefrido sine scuto, & armis; siquis eum læserit, pacis violator judicabitur. Si autem sedens in dextrario, & habens scutum in collo, lanceam in manu, ad castra accesserit; siquis eum læserit, pacem non violavit.* Usurpat quoque S. Bernardus Claravallensis in vita S. Malachiæ cap. XX. Item Villariensis monachus in vita Caroli, qui anno CIↃCXCVII octavus Villariensis in Brabantia electus abbas fuit, cap. III†. *Domine, inquit, pedes itis, nec decet honestatem vestram: accipite palefridum, quem hîc habemus: gramina abundant, & de levi terrâ teneri poterit.* Cæsarius lib. XII Miraculorum cap. XII: *Hic cum die quadam suum, qui optimus erat, perdidisset palefredum; servum suum ad diversa loca misit ad investigandum illum.* Matthæus Parisius in anno CIↃCXC: *Cepit de singulis civitatibus Angliæ duos palefridos, & totidem summarios.* Idem in anno CIↃCCLI: *Palefridum regis Scotiæ.* Et in vita Leofstani, XII abbatis S. Albani: *Clam quinque* (dedit) *uncias auri, & unum palefridum pulcherrimum.* Adhæc Beka in vita Andreæ Episcopi XXV: *Eodem quidem anno Fulcoldus miser, complex, ut dicitur, in necem Florentii juvenis, effugiens unâ dierum insidias Theoderici Comitis, transnatavit cum palafredo suo torrentem Mosæ fluminis.* Vide &, quæ Jacobus du Bruel, monachus S. Germani de Prato, hac de voce fusè annotavit ad Edictum Ludovici, & Lotharii imperatorum; quod est Aimoini lib. V de gestis Franc. cap. X.

* *In Glossario Legum antiquarum.*

† *In Sanctorum vitis ab Ioan. Bollando editis ad 29 Ian.*

Palicium, vallum è sudibus, ex Gallico *palissade*; quod ipsum à *palis*: vel potiùs à palis *palicium*, ex palicio fit *palissade*. Guilielmus Brito Philippeidos lib. VII:

> *Paliciumque triplex, quod erat gaillardica subtus*
> *Mœnia, quadratis palis, & robore duro,*
> *Usque sub extremas protensum fluminis oras.*

Palliditas, pro *pallor*, quid attinet dicere, cum id vocabuli veteres nesciant?

Palpo, pro palpator, sive eo qui palpum obtrudit. Joannes Sarisberiensis Policratici lib. III cap. IV: *Cæterùm palpo, qui tamen assentatoris, vel adulatoris censetur nomine, hominum mentes explorat.*

Pamaum

Paagium quid sit, ex iis erit cognoscere, quæ in *Passagium* dicemus.

Pagania, pro paganorum ritibus, in epistola Zachariæ Papæ ad Francos, & Gallos *: *Vt populus Dei paganias non faciat*. Postea † se interpretatur: *Qui paganas observationes in aliqua re fecerit*.

Paganucius, ut occultus. Ita est in glossis veteribus. Emendant, *vir occultus*. Neque displicet. Suspicor enim, signari paganicæ religioni addictum; quales occulti. Nec enim Isidori ætate, sub Christianis Imperatoribus, aut Regibus, impiam gentium religionem profiteri quisquam audebat; partim, quoniam legibus hoc interdictum; partim quia, ob cultûs ejusce stultitiam, Christianis contemtui, ac ludibrio, forent.

* Lib. 5. Capitularium Karoli M fol. 90. a.
† Pag. 91. a.

Pagensis à pago dixere posteriores: at priores *paganus*. Verùm *pagus* non semper est vicus, sed etiam provincia tota, vel ejus pars; uti oppidum cum territorio. Notum, quomodo septem Helvetiorum pagos dicat Julius Cæsar. Itaque nihil mirum, si *pagenses dicti*, qui amplo Comitis, sive Judicis, territorio subessent. Gregorius Turonensis lib. VIII cap. XVIII: *VVintrio dux, à pagensibus suis depulsus, ducatu caruit*. Præceptum Dagoberti de mercato S. Dionysii: *Saxones, & Vugari, & Rhotomenses, & cæteri pagenses de aliis civitatibus*. Similiter Marculfus monachus lib. I Form. cap. XXVIII. Et apud Ansegisum Capitularis lib. III cap. LXXIII: *Cum Comite, cujus pagenses sunt, ire permittat*. Ac eopse libro cap. XLIII, & lib. IV cap. XIX. Nec *pagenses* solùm, qui ejusdem sunt provinciæ, ac diœceseos: sed etiam, qui ejusdem parochiæ, sive potiùs parœciæ. Gregorius Turonensis lib. X cap. IX: *Episcopus cum clericis, & pagensibus suis*. Odo, abbas Cluniacensis, lib. I Collationum: *Cùm ante hos annos sancti Andreæ solemnitas in prima Dominica Dominici adventus concurrisset: quidam sacerdos, sicut Turonicæ Ecclesiæ præceptor asserit, pagensibus suis utrasque missas audire præcepit*.

Palergia Anastasio bibliothecario corruptum ex πάρεργα: ut observat Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. XCV.

Palfredus, palefredus, palefridus, corrupta sunt ex *paraveredus*, pro quo etiam dicitur *paravredus*, & *parafredus*. *Paraveredi* vocem habemus Cod. lib. XII tit. LI leg. II: *Præsidibus, & rationalibus —— usurpandi paraveredi licentia derogetur*. Est verò *paraveredus* vox hybrida, conflata ex Græco παρὰ, & Latino *veredus*; quomodo Latini dixere equum, quòd *veheret rhedam*, teste Festo. *Veredum*, & *paraveredum*, jungit Marculphus lib. I Form. XI. Faciléque mihi persuadeo, ex horum

horum altero contractum esse Germanicum pferd, pro quo Belgæ peerd. Nec dubium, quin à *pararevedi* voce sint Gallicum *palefrenier*, ac Germanicum palfernier: hoc est, hippocomus, sive equiso. Qui *parafredi*, *palfredi*, & aliis antè memoratis, utantur, varios laudat auctores Lindenbrogius*: quibus, si voles, hos adde. Radericus Frisingensis de gestis Friderici I lib. III cap. XXVI: *Si extraneus miles pacificè ad castra accesserit, sedens in palefrido sine scuto, & armis; siquis eum læserit, pacis violator judicabitur. Si autem sedens in dextrario, & habens scutum in collo, lanceam in manu, ad castra accesserit; siquis eum læserit, pacem non violavit.* Usurpat quoque S. Bernardus Clarævallensis in vita S. Malachiæ cap. XX. Item Villariensis monachus in vita Caroli, qui anno CIƆCXCVII octavus Villariensis in Brabantia electus abbas fuit, cap. III†. *Domine, inquit, pedes itis, nec decet honestatem vestram: accipite palefridum, quem hîc habemus: gramina abundant, & de levi terrâ teneri poterit.* Cæsarius lib. XII Miraculorum cap. XII: *Hic cum die quadam suum, qui optimus erat, perdidisset palefredum; servum suum ad diversa loca misit ad investigandum illum.* Matthæus Parisius in anno CIƆCXC: *Cepit de singulis civitatibus Angliæ duos palefridos, & totidem summarios.* Idem in anno CIƆCCLI: *Palefridum regis Scotiæ.* Et in vita Leofstani, XII abbatis S. Albani: *Clam quinque* (dedit) *uncias auri, & unum palefridum pulcherrimum.* Adhæc Beka in vita Andreæ Episcopi XXV: *Eodem quidem anno Fulcoldus miser, complex, ut dicitur, in necem Florentii juvenis, effugiens unâ dierum insidias Theoderici Comitis, transnatavit cum palafredo suo torrentem Mosæ fluminis.* Vide &, quæ Jacobus du Bruel, monachus S. Germani de Prato, hac de voce fusè annotavit ad Edictum Ludovici, & Lotharii imperatorum; quod est Aimoini lib. V de gestis Franc. cap. X.

* *In Glossario Legum antiquarum.*

† *In Sanctorum vitis ab Ioan. Bollando editis ad 29 Ian.*

Palicium, vallum è sudibus, ex Gallico *palissade*; quod ipsum à *palis*: vel potiùs à palis *palicium*, ex palicio fit *palissade*. Guilielmus Brito Philippeidos lib. VII:

> *Paliciumque triplex, quod erat gaillardica subtus*
> *Mœnia, quadratis palis, & robore duro,*
> *Usque sub extremas protensum fluminis oras.*

Palliditas, pro *pallor*, quid attinet dicere, cum id vocabuli veteres nesciant?

Palpo, pro palpator, sive eo qui palpum obtrudit. Joannes Saresberiensis Policratici lib. III cap. IV: *Caterùm palpo, qui tamen assentatoris, vel adulatoris censetur nomine, hominum mentes explorat.*

Pamaeum

Pamæum in Glossis Isidori exponitur *vestis pastoralis*. Sed sine dubio rescribendum *pœmeneúm*, quasi ποιμένειον, à ποιμὴν, pastor.

Panifex, & *panificus*, agnoscit & Calepinus, qui Passeratii dicitur, & Cælii Curionis Forum Romanum: ac usurpat Joan. Saresberiensis Policratici lib. III cap. XIV: *Sed Augustus, fortunæ favor, & Romani decus imperii, avunculo suo Iulio longè patientior extitit. Cùm enim Antonius, maternam ejus originem despiciens, eum Afrum genere, & natura panificum diceret, hoc ridens pertulit, & eundem, sorore traditâ, in affinitatis gratiam admisit.* Malim *pistor* dicere: pro quo & *panarius* in Glossis legas: ubi exponitur ἀρτοπώλης.

Pantana quæro quid sit in Chronici Casinensis lib. I cap. LVII. *Curtem de pantana prope Beneventum.* Verùm fortasse non commune est nomen; sed loci proprium.

CAP. XXXII.

De cœptis à P, sequente A, & R. Paracharactæ, *qui nummos falsos cudunt.* Paracharagmus, *falsa nummi imago.* Paracellarius, *qui reliquias Pontificalis mensæ largitur pauperibus.* Parada, *navis tegumentum ad arcendum æstum, ac frigus.* Paragium, *paritatis observatio in bonorum successione.* Paramentum, *hospitium.* Parastitia, *postica fores.* Parapallii *usus in theatro.* Paratura, *additamenta, quibus vestis fit ornatior.* Parentela, *cognatio.* Parentivum, *quod tangit parentes, eorumve liberos.* Paribile, *cui paretur, sive obtemperatur.* Paricula, *epistola par, sive ejusdem exempli.* Parochia, & parochium, *pro parœcia: atque inde* parochianus. Particularis, *singularis.* Parvaredus, *idem ac* palfredus, *de quo dictum.* Parvisium, *parvulorum gymnasium.*

COmplectar nunc ea, ubi P literam excipit prima vocalis, cum liquidarum postrema.

Paracharactæ, qui nummos adulterant, οἱ τὸ παραχαράττειν. Legas in Codice Theodosiano lib. IX tit. de falsa moneta: *Falsæ monetæ rei, quos vulgò paracharactas vocant.* Vides referri, ut verbum non tam elegantioribus, quàm vulgò usurpatum. Sic *paracharagmum* dixere pro παραχάραγμα. Usus Cassianus Collat. I cap. XX, & Collat. II cap. IX. Vulgò utrobique *paracharaximum* editur. Sed sic, uti diximus, rectè legendum vidit Ciacconius. Observavi verò & similem locum

cum Petri Damiani epist. lib. II. epist. I: *Quod si ipsius moneta oblitterata, vel detrita sit regula; postquam metallis imprimitur, non nummus, sed paracaraximus, invenitur.* Vel enim *paracharagmum* legi debet, vel jam Damiani seculo sic loquebantur: eáque res fortasse fecerit, ut librarii & in Cassiano, multò licet antiquiori, id vocabuli corruperint.

Paracellarius idem, qui *subpulmentarius*: puta qui è cella Pontificis pauperibus erogaret, quod mensæ superfuisset. Vox est è Græco παρὰ, & Latino *cella*: ut simile sit, ac *paraveredus*. Vide Onuphrii Panuini interpretationem vocum Ecclesiasticarum †.

† *Lovanii excusa est an.* 1572.

Parada interdum producit mediam, interdum corripit. Cùm ea porrecta, idem est ac hospitium sive diversorium, quod principis jussu pararetur, sive præpararetur; unde & nomen. In diplomate Stephani Papæ: *Mansiones, aut silvas, vel paradas faciendas.* Hac de re accuratiùs dictum cap. XXIII in *Mansionaticum*, ac pluribus loquar lib. sequenti in *Parata*, unde *Parada* corruptum. At quando media est correpta, notat fornicem sive tectum navigii voluptarii; in quo molliter toris incubabant, tecto tuti ab æstu, frigore, vento, pluviâque. Sic usurpat Ausonius epist. V, quæ ad Theonem:

Expositum subter paradas, lectoque jacentem,
Corporis ut tanti non moveatur onus.

Et Sidonius lib. VIII epist. XII: *Hic superflexâ crate paradarum sereni brumalis infida vitabis.* Scaliger in Ausonianis Lectionibus censebat, *paradæ* nomine ipsam navem intelligi: sed tectum ejus signare, ex allatis Ausonii, ac Sidonii verbis, cognoscimus. Propiùs interim à vero abest, quàm Turnebus in Adversariis: qui multùm fluctuat. Unde verò eâ significatione sit, non æquè apertum. Martinius putabat, esse ab Arabico פרד *parde*, hoc est, fiscella, qualus. Nempe quia cratem vimineam fuisse indicat Sidonius. Vel (quando navis erat voluptaria, & mollibus lectulis instructa) esse à Celtico sive Belgico bereeden, hoc est, parare, instruere, ornare. Pro quo est, quod & Ausonius, & Symmachus, qui eo usi, fuerint Galli. Sed quid si, ab eadem caussa, sit à *paro*, correptâ mediâ; ut ab *amo*, *amita*?

Paragium est in Constitutionibus Neapolitanis lib. III, tit. XXIII. Docuit Hotomannus, notare adæquationem, quâ jure pari paterna, vel avita, teneatur hæreditas, dum sextus à stirpe gradus non excedatur.

Paramentum, hospitium, parata mansio, quæ & simpliciter *parata*. Hincmarus ad Karolum Regem: *Et antequam de paramento vestro ad*

mansiones redeant. Ac post aliqua: *Hanc admonitionem eis quotidie, quando ad paramentum vestrum venerint, relegat.*

Parastitia, postica, à παρὰ, & *statio:* quâ formâ dicimus *interstitium.* Adamannus de rebus S. Albani: *Ecce enim Angelus Domini, ad repetendum-aliquod Deo charum missus depositum, nos desuper intra Ecclesiam adspiciens, & benedicens, rursus per parastitiam Ecclesiæ reversus, nulla talis vestigia exitus reliquit.* Clementi Alexandrino * παράθυρον vocatur.

* *Lib. 7 Strom. p. 549. edit. Bat. ann. 1516.*

Parapallium in theatro ponit vetus Juvenalis interpres ad sat. VI ꝟ. IↃCXLIX.

Paraturæ, limbi, ac similes ornatus vestium. Crebrum apud Anastasium bibliothecarium. Est & Matthæi Parisii in vita Richardi, decimiquincti abbatis S. Albani: *Dedit etiam albas binas paraturis brudatis*†. Etiam *paraturam*, pro paratu, legas apud Tertulianum de Pallio.

† *Hoc est, acu pictis: ut dictum lib. 2 cap. 3, voce* Brudatus.

Parentela à *parens*, ut *clientela* à *cliens*, idem est ac cognatio, sive genus, ac familia ab eodem parente. Sic usus Capitolinus in Gordianis: adhæc leges Salicæ, Burgundicæ, Longobardicæ. Item Petrus Blesensis epist. CII, & alibi. Etiam in vita est Philiberti: *Mater prudentissima, nobili parentelâ.* Item S. Majoli: *Gallicanâ generositate conspicuus, patre Pulcherio procreatus, nobilis parentelæ germen eluxit nobilius.*

Parentivum propriè, quod ad parentes pertinet: uti *paricida*, quasi *parenticida*, qui alterum occidit parentem. Sed uti *paricida* vox extenditur ad eos, qui fratrem, vel cognatum, interfecerint; quemadmodum fusè in Oratoriis dixi *: ita & *parentivum* videtur extendi ad fratres, aliosque arcto junctos sanguine. Valerianus, Cimelensis episcopus, homil. XX: *Quisque hominum parentivæ mortis exspectatione animam pascit, paricidali crimine in hæreditate succedit.* Ubi *mors parentiva* non ad parentem modò, sed & fratrem, referenda; cùm, ut Ludovico de la Cerda † observatum, præcedant hæc verba: *Modò de patris morte cogitat, modò de fratris vita suspirat. Non est hoc sine grandi scelere impietatis.*

* *Lib. 4 Orat. Instit. cap. 12 sect. 3.*

† *In Adversariis Sacris cap. 184.*

Paribiles leges, quibus simplices parérent, etsi nec rerum naturâ, nec rei veritate, niterentur: ut in judicio per ferrum candens, aut aquam frigidam. Quales rejicit Fredericus imperator lib. II Constitut. tit. XXXI. Vult enim non per hæc incerta judicari, sed per constitutiones à se, vel ab antiquis latas.

Paricula diminutivum à *par*, ut paricula epistola, quæ alteri planè esset par, sive exempli similis. Neutrâ enim litigantium parte convictâ, utrique dabatur libellus ejus judicii testis, quo uterque pote-

rat

rat probare cauſſam ſuam non eſſe damnatam. *Charta paricla* inſcribitur Marculfi lib. I Form. cap. XXXVIII. Eſt & Variar. Form. cap. XIV: *Unde duas epiſtolas pariculas, uno tenore conſcriptas, manu eorum, vel bonorum hominum, firmatas, inter ſe fieri, & firmare, rogaverunt.*

Parlamentum cur minùs dicturus ſim, quàm *curiam ſupremam*, oſtendi lib. I. cap. VII. Ubi & de origine dixi ejus vocabuli, ut ſit à παραλαλεῖν, h. e. alloqui. Atque hoc etiam placuit Budæo; qui prioribus in Digeſta Annotationibus cenſet, hoc nomen eſſe ab advocatorum altercationibus. Longè ſanè id veriſimilius, quàm ut ſit à παρειὰν ἐλᾷν, *genam agitare*: quod placuit viro erudito. Quia verò *parlamentum* propriè ſonat colloquium, eò & ſic dixere colloquia monachorum in ſuo, ut vocant, locutorio. Matthæus Pariſius in Additamentis*: *Pag. 170
Cum quidam poſt prandium proniores ſint ad loquendum, quod non prodeſt: ——ſtatutum eſt, quòd parliamentum, quod poſt prandium in quibuſdam clauſtris fieri conſuevit, penitùs interdicatur; & loco ipſius vacetur uberiùs meditationibus, & lectionibus repetendis. Imò & Germani parlamentieren dicunt de colloquiis ad tranſigendum, ut fit in urbibus obſeſſis: ac ſimiliter in rebus etiam privatis loquuntur de contentioſis ac turbulentis ſermonibus.

Parochia eſt pervulgatum, pro *paræcia*: ut oſtenſum lib. I cap. XI. Ac *paræcia* rectè editum in Cæſario Heiſterbachenſi lib. I Miraculorum cap. XXIV, & lib. II cap. III, & lib. III cap. VIII. Uti & *paræciani* apud eundem lib. IV cap. XI. At *parochia* eſt apud alios multos: in his Sidonium lib. VII epiſt. VI, Adonem Viennenſem, Rothaldum epiſtolâ ad Nicolaum Capitularium, Hincmarum epiſt. ad Nicolaum, Odonem Cluniacenſem lib. II cap. X de Miraculis B. Martini. Quibus in locis ſumitur pro diœceſi totâ: ut monitum Joan. Ludovico de la Cerda in Adverſariis Sacris cap. XXVI. Atque ibidem obſervat, de univerſa Eccleſia ſic loqui Aldhelmum lib. de Virginitate cap. VII: *Quæ* (vitiorum agmina) *contra Catholicam Eccleſiæ parochiam cum ducibus ſuis prolatis gregatim ingruere moliuntur*. Dixere & *parochium* pro *parochia*. Karolus Magnus Conſtitut. cap. IV: *Ut Epiſcopi de presbyteris, & clericis, infra illorum parrochia poteſtatem habeant ſecundum canones*. Ubi *infra parrochia* dictum pro *intra ſuas parochias*, ſive potiùs *in ſuis parochiis*. Similiter loquitur cap. V. A *parochia* vel *parochium* eſt *parochianus*. Hincmarus Rhem. ad Hincmarum Laudunenſem epiſt. II: *Parochianum meum Amalbertum pro cauſſa tibi inlicitâ excommunicaſti*. Ac alibi idem ſimiliter. Item Ivo Carnotenſis

Epist. I ad Richerium Sesonensem Archiepiscopum: *Quia parabantur mihi insidiæ à quibusdam parochianis vestris*. Ac in fine epistolæ: *De parochianis vestris Stampensibus*. Item epist. CLXVII, *Quidam parochianus vester*. Est & ab eodem *parochialis*. Idem Ivo epist. CLXXII: *A quo cum quæreretur, utrùm habuisset ex concessione Carnotensis Episcopi, an ex jure parochialis*. Et post pauca: *Ad quod responderunt Blesenses, se ab illis parochianis omnia parochialia accepisse*. Idem epist. CCLXVI: *Non tantum canonicali jure, sed etiam parochiali*.

Particularis, pro in parte præcipuus, singularis, obtinet vulgò contra morem veterum.

Parvaredus, pro paraveredus, ab *veredus* factum. Hludovicus, & Hlotarius Augusti, in Privilegio cœnobii S. Germani, apud Aimoinum lib. V cap. X: *Neque parvaredos, aut expensas ad hospitum susceptiones, recipiat*. Vide, quæ fusè paullò antè in *Palfredus* dicebamus.

Parvisium, schola parvulorum. Matthæus Paris. in an. CIↃCCL: *Pro illa substantiola persolvenda, cogebatur ille pauperculus, multis diebus scholas exercens, venditis in parvisio libellis, vitam famelicam, & Codrinam, protelare*.

CAP. XXXIII.

De incipientibus à PAS, PAT, PAV, PAX. Pascuale, *ad pascua pertinens*. Pascuarium, *census pro pascuis*. Pasculum, *pascua*. Passagium, pasuagium, passigium, *pro itinere, transitu; vel quod pro eo persolvitur: item* paagium, *pro transitu: adhac* passagium, *pro tempore verno navigationi idoneo*. Passibilitas, *natura perpessioni subjecta*. Passionalia, & sanctualia, *passiones sanctorum*. Passiones, *affectus*. Passivum, *passim obtinens*: Passivitas, *quâ quid obtinet passim*. Pastellus, *pro pastillus: ac* pastellaticum, *quod datur ad obtinendam sacram dignitatem*. Pastophorium, *locus templi, ubi à sacrificio comederent, vel etiam in quo Levitæ, aut templi præfectus dormiret*. Pastorium, *præsepe stabuli*. Pasturagium, *pastus sive pabulum*. Patrinus, *pro offerente, sive susceptore*. Patriota, *vel* compatriota, *popularis*. Patronatus, *patroni conditio*. Pausana, *induciæ*. Paxamacium, *panis minutus six unciarum*.

HIs consequens est, ut me conferam ad cœpta à PA, sequente S, T, V, vel X.

Pascuale

Pascuale, ad domini pascua pertinens. Petrus Chrysologus serm. x: *Quomodo domum suam judicat ovile Dei, ubi non pascuale germen Dei pecus dat balatum?*

Pascuarium, census, qui solvitur pro pascuis, Legg. Wisigoth. lib. VIII Tit. v L. v. & Legg. Bojor. Tit. I cap. XIV, §. 1. item Form. LXI, *Pascuarium, aut agrarium*. Ubi *agrarium* similiter census, qui pro agris solvitur.

Pasculum puto dici, quasi *pascuulum*, hoc est, minutum pascuum, vel pratum*. Cæsarius lib. III cap. XI: *Quæ cum verbis non proficeret, inter brachia sua virum tollens* (sermo est de dæmonio, quod muliebre schema adsumserat) *& multum comprimens, in aëra levavit, atque ultra monasterium sancti Patrocli, quod satis altum est, illum transferens, in pasculo deposuit.*

* Pasculum per u, ut adolescentulus. vel per o, pascuolum, ut filiolus.

Passagium est iter, transitus. Arnoldus Abbas in Supplemento Helmoldi: *Seque juramento obstrinxit, quòd exire nobiscum debeat regale vexillum, & in passagio Martii nobiscum ad servitium Domini proficisci.* Item: *Ad partes Ægypti proximo passagio commeare*. Nicolaus de Clemangis, lib. de annotis non solvendis†: *Pro certo passagio ultramarino & quibusdam aliis necessitatibus suis*. Joannnes Turocius in Chronicis Hungaricis, an. CIↃCCCX: *Ad passagium generale pro terra sancta expugnanda*. Proque eo & *pasuagium* legas, vel *passuagium*. Chartæ Ducum Normanniæ*: *Præterea concedimus eis pasuagium, & pasturagium, porcorum & animalium suorum, ad suum proprium usum, in forestis, & domaniis nostris*. Imò & *passigium* reperias. Innocentius Papa epist. de subvent. fac. terr. Hierosol. *Verùm Teutonici rumoribus de Marte Imperatoris, non exspectato passigii tempore, naves reduces adscenderunt*. Sed & accipitur pro tributo, quod à viatoribus exigitur. Ut in Legg. Neapolit. lib. I Tit. LIX. Unde *passagerii* eodem libro, Tit. LXXVI: h. e. qui viarum nomine passagium, sive tributi id genus, exigunt. Est vero *passagium*, à barbaro *passare*; unde & Italicum *passagio*, ac Gallicum *passage*, & Germanicum passiren, transire, commeare, & passagier, viator. Existimet aliquis, hæc omnia esse ab Hebræo פסח, pasach, *transire*: unde nomen festi פסח, ac Chaldaicâ terminatione *πάσχα. transitus*. Sed non dubitandum, quin ea potiùs sint à Latino *passus*: sicut hoc à *pando*: ut quod notet duo passorum pedum vestigia cum medio intervallo. E *passagium* κατὰ συγκοπὴν factum *paagium*. Matthæus Parisius in an. CIↃCCXLIX: *Violenter fecit restare, donec paagium --- extorsisset*. Mox item: *Paagium jussit temperari*. Et an. CIↃCCLVI: *Telonium,*

† Pag. 83, edit. Leid.

* Paginâ 1063.

lonium, quod vulgariter dicitur paagium. Unde clarè, quid *paagium* sit, discimus. Atque hactenus de *passagio*, significante spatium loci: præterea verò designat spatium temporis. Sic tempus transmittendo mari idoneum notatur à Matthæo Parisio ann. CIƆCCXXXIX: *Ne iter versus terram sanctam arriperent, usque ad vernum tempus, & passagium, quod est in Martio.* Quando nempe, ut veteres locuti, mare non clausum; sed apertum. Tempus hoc alibi expositum nobis.

Passibilitas, patiendi ratio, ac modus. Anonymus de hæresibus, præcipuéque contra hæresin Prædestinatorum †: *Omnia enim passibilitatis genera, à Deitate sublata, soli filio hominis poterunt convenire.* Maluissem, *perpetiendi genera*. Significat, naturam divinam non esse obnoxiam perpessioni.

†*Pag.* 167 *edit. Paris. an.* 167.

Passionalia, & *sanctoralia*, nuncupârunt libros, in quibus describerentur passiones, ac martyria Sanctorum.

Passiones vulgò nuncupant, quæ Græci πάθη. Sed classici vocant *affectus*, *affectiones animi*, vel *permotiones*: qua de re abunde dixi Oratoriarum Institutionum lib. II, cap. I, sect. I.

Passivus Grammaticorum est vocabulum. Ac videtur Julius Firmicus etiam *passivam* Venerem dicere pro illa, quæ est pathicorum; nisi vulgivagam malis interpretari. Nam crebrò ita usi eâ voce pro vulgari, ac promiscuo; quomodo non à *patiendo* est, sed à *passim*. Sic Tertullianus *passivos discipulos* dixit; quales vulgò, ac passim, invenias. Hieronymus enarrans hoc Oseæ; *Super capita montium sacrificabant*; opponit passivam religionem austeritati religionis veræ. Est & Aldhelmi de Virginitate cap. I: *Passivus, lascivusque oculorum obtutus*. Hoc est, vagus, ac passim curiosè omnia lustrans; ut solent libidinosi formarum aucupes. Hinc *passivitas*, pro frequentia: ut *passivitas luxuriæ* apud Tertullianum in Apologetico, quia passim obtinet. Qui & de Pallio eâ voce utitur, atque alibi. Sic *passivitas libidinis* apud Salvianum lib. VII de Gubernatione. Ac ibidem legas: *Numero criminum, ac passivitate peccabant.*

Pastellus, pro *pastillus*: hoc, Festo teste, à *panis*, quòd formâ referat panem. A *pastellus* verò *pastellaticum*, quod datur à Simoniacis sacram ad dignitatem consequendam. Utroque usus Joannes Diaconus de vita S. Gregorii Papæ lib. III cap. V: *Cùm verò quosdam cognosceret, ad evitanda Simoniacæ hæresis crimina, pestiferæ negotiationis pastellaticum callidè vocitare, ac hujusmodi mutato nomine, suæ cupiditatis avaritiam velle contegere; prudentissimus doctor Gregorius sententiam, quam*

in

in primordio sui pontificatus coram synodo promulgaverat, iteratò protulit dicens: Antiquorum Patrum regulam sequens, nulli quicquam de ordinationibus accipiendum esse, constituo; neque ex datione pallii; neque ex traditione chartarum; neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invênit appellatione pastelli. Quia enim in ordinando Episcopo Pontifex manum imponit; Euangelicam verò lectionem minister legit; confirmationis autem ejus epistolam notarius scripsit: sicut non decet episcopum manum, quam imponit, vendere; ita minister, vel notarius, non debet in ordinatione ejus, vocem suum, vel calamum, venundare. Pro ordinatione ergo, vel usu pallii, seu chartis, atque pastellis, eundem, qui ordinandus est, vel ordinatur, omnino aliquid dare prohibeo.

Pastophorium, παστοφορεῖον, legas, tum apud LXX interpretes, partim in Paralipoménon libris, partim in Prophetis: tum etiam apud vulgatum interpretem in tertio Esdræ cap. VIII. 60. & IX. 1, & I Maccab. IV. 38, & 57. Non dubium, quin sit à παστὸς, quod à πάσσειν. Sed hoc verbi nunc notat *salem inspergo*; nunc ποικίλλειν †. A priori significatione est, quòd παστὸς quibusdam exponatur cœnaculum, convivii locus: ab alterâ, quòd thalamum interpretentur. Sanè in veteri Vocabulario *pastophorium* tum dicitur de loco separato ad comedendum, nempe ubi sacrificantes coram Domino de sacrificiorum partibus comederent: tum etiam de thalamis, vel cubilibus, ubi Levitæ excubarent in atriis Domini. Hieronymus in Esaiæ cap. XXII. 15, ait, LXX interpretibus sic vocari thalamum, in quo habitat præpositus templi. Isidori Glossæ: *Pastophorium, atrium templi, aut sacrarium*. Ac similiter Excerpta Pithœana: nisi quòd illic corruptè *pastoriorum*; vel *pastorium* legas. Meminit & Radevicus Frisingensis de gestis Friderici lib. IV cap. XIII: *Vulpes, lepores, pastoforia Ecclesiæ, & officinas Canonicorum, ingressæ*. Plura de iis videsis apud Durantum lib. I de ritibus Eccles. cap. XVI. qui sic ait vocari arculam, in qua Eucharistia custoditur. Sed in allato Frisingensis loco satis liquet, denotari locum ampliorem.

† *Variare, ac distinguere.*

Pastorium videtur id, cui imponitur fœnum, vel aliud jumenti pabulum. Legg. Bojor. Tit. II cap. VI: *Pastorium, capistrum, frenum*. Legg. Longobard. Tit. XXV L. XXXV: *Pastorium de caballo*.

Pasturagium, pro pastione sive pabulo. Habes in Chartis ducum Normanniæ. Vide verba in *Passagium*.

Patrinus, & *matrina*, de eo, qui quæve de sacro fonte suscepit, apud Amalarium de ritibus Ecclesiast. & in vita S. Othonis lib. II cap. XV.

Nomina

Nomina ex eo, quòd, qui de sacro fonte elevant alterum, eum quodammodo adoptant, non bonorum ratione, sed curæ paternæ, quæ impenditur ad hoc, ut in religione Christiana, ac Catholica, piè educetur. Ac videas, propterea & *patrem* nuncupari in vita S. Epiphanii, Constantiæ Episcopi, à Luciano presbytero suscepti. Habes apud Simeonem Metaphrastem, & inde Aloysium Lipomanum*. Verba Latinè ponam: *Cùm ergo starent, & divinas audirent Scripturas, advertit Episcopus, ita ut in throno sedebat, glorificatum esse vultum Epiphanii, & coronam esse ejus capiti impositam. Post absolutum itaque Euangelium, ingressus est Episcopus in baptisterium, & jussit Epiphanium ingredi, & ejus sororem, & cum ipsis Lucianum; qui etiam fuit pater ejus in sancto baptismate.* Quare & qui levati de fonte, *filii spirituales* appellantur in Concilio Moguntino †, quod celebratum temporibus Karoli Magni. Malim interea pro *patrini*, vel *compatris* vocabulis, uti planè Latinis; idque Tertulliani, & Augustini exemplo, de quo in *Compater* vidimus. Nec displicent *susceptor*, & *susceptrix*: uti vocat magnus Erasmus in vita Origenis, operibus ejus præfixâ: *Catechistæ dicti sunt, quòd baptismum ambientibus vivâ voce traderent dogmata Christiana religionis. Horum discipuli dicti sunt catechumeni; quos auditores possis appellare. Nomina in hodiernum usque diem manent in Ecclesia; res non item, eo quòd infantes tingimur. Superest tamen nonnullum priscæ consuetudinis vestigium, cùm adhibentur susceptores, ac susceptrices, quos compatres, ac commatres, vocant quidam.* Et quid Erasmum dico, cum etiam sic veteres videam locutos? Quippe est Victoris Uticensis lib. III Persecutionis Vandalicæ*: *Fuit quidam Elpidophorus nomine. Hic fuerat apud nos in Ecclesia Fausti baptizatus, quem venerabilis Muritta Diaconus de alveo fontis susceperat. Post verò dum apostataret, tantæ exstitit feritatis adversus Ecclesiam Dei, ut superior omnibus exsecutor persecutionis fuisset inventus.* Item Gregorius Papa lib. IV Dialog. cap. XXXII: *Quidam curialis illic sacratissimo Paschali, Sabbatho juvenculam cujusdam filiam in baptismate suscepit.* Imò Græci similiter; etiam Dionysius cognomento Areopagita: cujus est in secundo Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. secundo: Κατὰ τὴν τοῦ ἀναδόχου παράδοσιν: *Iuxta traditionem susceptoris.*

* Tom. 6 fol. 36.

† Can. 47.

* Pag. 43. edit. Paris. à Balduino unà cum Optato procurata, an. 1569.

Patriota Græcè πατριώτης, & συμπατριώτης. Non igitur damnamus, ut barbarum, sed ut ignotum Latinis; qui pro eo dicunt *popularis*, vel *conterraneus*. *Patriota* est apud Marcellinum in vitæ Svvitberti Prolegomenis, & apud Turocium in Chronicis Hungaricis lib. I cap. XXIII. Multò minùs pro συμπατριώτης dicam *compatriota*. Quo

usus Ivo Carnotensis, ac è junioribus Bartholomæus Chassanæus in Catalogo Gloriæ mundi lib. x Consider. v; ubi de Biante, qui *compatriotis* (sic loquitur) efferentibus aurum, & argentum, se omnia sua secum auferre ajebat. Verùm hoc de vocabulo jam dictum cap. XXVI.

Patronatus, patroni conditio. Sic *jus patronatus* vulgò, pro jure prodendi sacerdotis.

Pausana, pro induciis, vox Græcobarbara; Luitprando etiam, sed loquenti cum Imperatore Græco, usurpata. Sic enim ille in Legatione sua*: *Pausanas exigis, quas nec te exigere, neque nos concedere, ratio ipsa compellit*. Est à παύω, unde παῦσις, & *pausa*; quia induciæ faciant pausam bellandi.

* Pag. 84. edit. Ingolstad. ann. 1600.

Paxamacium, vel ***paximatium***, ab Isidoro in Glossis exponitur *panis subcinericius*. Sed ex Palladio, in vita Paulli Simplicis, cognoscimus, fuisse panem minutum sex unciarum: cujusmodi duo diurnæ refectionis modus monachis fuere Ægyptiis. Cassianus lib. II Collat. cap. XIX: *Discutientes continentias diversorum, qui vel solis leguminibus, vel oleribus tantùm, vel pomis, vitam jugiter exigebant: præposuere cunctis illis refectionem sicci† panis: cujus æquissimum modum in duobus paxamaciis statuerunt: quos parvulos panes vix unius libræ pondus habere certissimum est*. Et lib. IV cap. XIV: *Præter duo paxamacia, quæ tribus vix denariis ibidem distrahuntur, nihil sibimet amplius unusquisque præsumit*. Idem ejusce operis lib. XII cap. XV: *Duobus tantùm paxamaciis fuerit quotidianâ refectione contentus*. Suspicor, vocem esse à monachis Ægyptiis; quæ postea ad alios etiam se diffuderit. E Græcis usi eâ Palladius in vita Pauli Simplicis, Leo Constitut. x. §. XIII, & Tzetzes Var. Histor. Chil. II. E Latinis, Rufinus lib. II*: *Vidit de sportella, ubi panis, id est paximatia reposita erant, surrexisse fumum magnum*, Item lib. eodem†: *Tantùm unum paximatium, & quinque olivas, in cibo capiebat*. Luitprandus in Legatione ad Nicephorum Phocam*: *Soli mensulæ adsident nudæ, paximatium sibi apponentes*. Ac à παξαμᾶς quidem est diminutiuum παξαμάδιον. Priori usus è Latinis Columbanus de Reg. Monach. cap. v: *Olera, legumina, farinæ, aquis mixtæ, cum parvo pane† paximate, ne venter oneretur, & mens suffocetur*. Imò & legas in Vitis Patrum apud Pelagium libello IV, numero XXV, & libel. x, num. LXV: item Joannem lib. III num. II. & in vita S. Præjecti cap. II. §. VIII†. Dixeris, Suidam gemino in loco referre, παξαμᾶς esse vocem Romanam. Scio: sed puto, cum Lipsio*, intelligere novam

† Al. solius.

* Sive in Vitis Patrum, lib. 3 num. 4.

† Num. 31 ubi de abbate Piore.

* Pag. 122 edit. Ingolstad.

† Apud Boll. 25 Ian.

* De militia Romana lib. 5 dial. II.

Romam: ut Romanam vocem dicat, quia fuerit introducta, imperio Constantinopolim translato. Sane non veteres modò Latini; sed Græci etiam, & παξαμᾶς, & παξαμάτιον, ignorant. Et potuerit nomen esse impositum à quodam Paxamo; quem Suidas* ait scripsisse ὀψαρτυτικὰ † secundùm seriem literarum,& Βοιωτικὰ, libris duobus,aliáque. Cæteroquin & suspicio oborta,primam originem deberi verbo πάω, unde *pasco*,& *panis*. Non de nihilo autem, quod Cassianus,ut vidimus, siccum panem dicat: ubi tamen in Mso nostro (quem munificentiæ præstantissimi Theologi Andreæ Colvii nostri debeo) *solius* reperio. Sed ut *sicci* rectius putem, facit, quòd & Suidæ παξαμᾶς sit δίπυρος ἄρτος. Nempe quod Latinis *buccellatum*,vulgo panis *bis coctus*: unde *biscuit* Galli vocant, ac Belgæ. Ulteriùs etiam hac de voce me diffunderem; nisi, pro vocula, abunde ista sufficerent: ac viderem, fusè etiam hac de voce agere, tum Rosvveidum in Glossario ad Vitas Sanctorum Patrum; tum Joan. Ludovicum de la Cerda in Adversariis sacris cap. XVIII.

*In Παξαμος.

† De arte culinaria.

CAP. XXXIV.

De Latino-barbaris, ubi post P *sequitur* E, *vel* H. Peccamen, *peccatum.* Peccantia, *pro eodem.* Pectinium, *linteum, in quod depectimus capitis sordes.* Pecuscula, *pecua.* Pedagium, *quod exigitur pro transitu pedestri.* Pedaticum, *pro eodem.* Pedecura, *pedamentum.* Pedatura, *pro eodem.* Pedibulum, *sonus pedum in itione, vel cursu.* Pedo, *pedes.* Pelliceum, *vestis è pelle.* Pendutus, *suspensus.* Pensam, *pensum.* Pensionarius, *Reip. à pensionibus.* Percussura, *percussio.* Perdonatio, *condonatio.* Personatûs, *dignitates quædam Ecclesiasticæ.* Pertinentiæ, *res aliquò pertinentes.* Pestiferus, *pestifer.* Petaminarii, *qui fune se per aëra jaculantur.* Petibile, *quod honestè petas.* Petraria, λιθοβόλος. Phacolis, phagolis, *vel* phaculla, *perna.* Phaleramentum, *ornamentum.* Philosophaster, *minutus philosophus.* Phlegmaticus, *pituitâ abundans.* Phrisum, *Phrygium.* Physiognomus, *physiognomon.*

SEquuntur, in quibus literam P excipit secunda vocalis.

Peccamen, apud Gildam, pro *peccatum*, vel etiam *peccatus*; unde Tullius *peccatu*, pro peccato, ait IV Verr. Nempe quomodo & *flamen*, & *flatus*, dicitur.

Peccantia, pro peccandi actu, est apud Tertullianum adversus Judæos.

Pectinia arbitror esse linteum, in quod capite devolvuntur sordes eorum, qui pectuntur. Sigebertus in Chronico: *Rejicientes à se quicquid regulæ refragabatur, foricos videlicet, & pelliceas, estamina, caputia quoque, & femoralia, pectinia, & coopertoria.* A *pectino* est *pectinium*, ut à *judico judicium*. Nisi malis à *pecto*, *pectinium*; ut Appulejo à *scrutor*, *scrutinium*.

Pecuscula, pro pecora minora. S. Aldamannus de rebus Sancti Columbæ: *Omnia pecuscula secum invasores abegerunt.*

Pedagium eâ formâ dixere, qua *aquagium*. Ac ut origine, ita significatione, convenit cum *pedatico*; de quo mox loquar. Hilsondis Comitissa Striensis, in diplomate anni IƆCCCCXCII*: *Silvam ad porcos alendos, cum omni jure, vvancapio, teloneo, molendino, censu, pedagio, & aquagio.* Petrus de Vineis lib. V epist. XXXVII: *Sine alicujus pedagii exactione, ire, stare, & ad curiam nostram redire securè, & liberè, permittatis.* Urbanus V. Papa in bulla† de jurisdictione Camerarii adversum piratas: *Olim siquidem fel. rec. Bonifacius Papa VIII, prædecessor noster, eos, qui ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, pro eorum rebus propriis, quas non negociandi caussâ deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt, pedagia, seu guidagia, suo vel alieno nomine exigere, vel extorquere, si persona existeret singularis, cujuscumque foret dignitatis, conditionis, vel status, excommunicationis*, &c. Et paullo pòst: *Et insuper in omnes illos, qui in terris suis nova pedagia imponunt.* Habes & in Historia Albigensi cap. XXXIII*: & apud Philippum R. Gall. in Edicto de T. Exact.† Unde & ibidem *Pedagiarii.*

* Apud Miræum in Notitia Eccles. Belg. cap. 73.

† Bullarii T. 1. pag. 215.

* Sive pag. 74.

† Pag. 207

Pedaticum fortasse, quod domino loci persolveretur, etiam ab iis, qui pedibus iter conficeret. Radericus Frisingensis de gestis Friderici Barbar. lib. III cap. XLI: *Monetam, telonium, pedaticum, portus.* Et lib. IV cap. V: *Vectigalia, portus, pedaticum, molendina.*

Pedecura est in Diplomate Irminæ, filiæ Dagoberti I Francorum Regis, epistolâ ad Willibrordum*: *Similiter dono vobis, vel ad supradictas basilicas vineæ pedecuram unam, in monte Viennensi, cum vinitore.* Puto, corruptum esse ex *pedatura*: quod in usu junioribus, pro *pedamentum*. Vide proximè *Pedatura*.

* Apud Miraum in Notitia Belg. pag. 16.

Pedatura, pro pedamento, sive vitium sustentaculo. S. Remigius in Testamento apud Flodoardum lib. I Histor. Rhem. cap. XVIII: *Delegoque benedictæ filiæ meæ Hilariæ Diaconæ ancillam nomine Nocam, &*

vitium pedaturam, quæ sua jungitur vineæ, quàm Catusio facit, dono.

† *Annal.* *Pedibulum*, summis viris, Cæsari Baronio †, & Bollando, videtur
Eccles. esse lictorum virga, quâ ædes percuterent, quas Consul, aliusve, qui
tom. 2 ad lictores haberet, esset ingressurus. Ac rationem censent nominis,
ann. 262. quia referret pedum, sive baculum pastoralem. Nituntur vero istoc è
§. 60. & 61. vita S. Fructuosi, & sociorum, §. 1 *: *Qui cùm sensisset pedibulum ipsorum,*
* *Apud* *confestim surrexit, & prodiit foras ad eos in soleis.* Mihi hîc potiùs sumi
Bolland. videtur pro sono pedum, quem, aliquo incedente, audimus. Neque
21 Ian. solùm sic vocatur sonus editus humanis pedibus; sed etiam equi, canis, alterius animantis. Solidè id mihi videor firmatúrus verbis hisce Gregorii Tûronens. lib. III Hist. Franc. cap. XV: *Quibus pergentibus, audiunt pedibulum equitum currentium.* Sanè quis hic lictorum virgas intellexerit?

Pedones, ut arbitror, pro *pedites*. Rogerus de Houeden Tom. I Annal. in vita Guil. Sen. *Unde rex Guilhelmus de tota Gallia solidariis, pedonibus, & sagittariis multis millibus conductis.* Puto, non tam ἀμέσως esse à pedibus, quàm à verbo *pedare*; unde *repedare*, & apud Maronem *quadrupedans*. Gloss. Msæ: *Pedo, pedas,* ἀναποδίζω. Sanè sæpe est vox similis nominis, ac verbi: ut in *calcitro, pædico, susurro,* &c.

Pelliceus non ausim ἁπλῶς rejicere, quando non modò Lampridius, & Hieronymus, usi; sed etiam Paullus J. C. Papiniani discipulus, qui temporibus vixit Alexandri Mammeæ. *Pelliceum* ἁπλῶς, pro veste è pellibus, Cæsarius usurpat lib. VI Mirac. cap. V, & lib. XII cap. XV.

Pendutus, ex furca suspensus. Lex Ripuar. Tit. LXXIX: *Et legitimè superjuratus, & judicio Principis pendutus.*

Pensam, pro *pensum*, dixere juniores. Ut Galfridus Monemuthensis lib. VII cap. ult. in Merlini prophetia: *Locatâ sede ad pensas studebit; sed palmas in Albaniam extendet.* Etiam pro pensione usurpatum: unde Gloss. Msæ: *Pensa,* μισθός; ubi planè μισθὸς scribi oportuit.

Pensionarius est vox pervulgata, ac legas apud auctorem vitæ S. Heduvigæ cap. VI: *Pensionariis suis in Sanon, & Ianoz, ad XXX marcas remisit.* Latinè dixeris *scribam publicum*. Quamquam vox hæc non satis vim exprimere videtur. Quid si igitur, ut aliquem Romani di-
† *Subjungitur* cunt *à manu, à pedibus, à poculis*: ita eum voces *Reip. à pensionibus*? Sa-
Chronico nè nomen ei datum à pensione: quo significatur merces, quæ quot-
Casinensi annis pro opera penditur, ac solvitur. Sic Ciceroni id *pensio*, quod,
pag. 901, qui agrum conduxit, quotannis domino annumerat. Ac in re
902. non dissimili sæpe juniores: ut in Bulla Alexandri Papæ VI † anni

CIↃCCCCXCIV:

cIↄccccxciv: *Alii receptâ pecuniæ summâ, aut pensione, alterius ordinis fratribus, aut sororibus, sua monasteria vendunt.* Ob *pensiones* hasce, unde *pensionario* nomen, Belgicè eum non incommodè dixeris loon-raedsheer: vel ἀκριβέστερον magis loon-treckende raeds-heer: quod nobilissimo Equiti, ac trium Hollandiæ oppidorum, agrique Goilandici præfecto, Petro Cornel. Hoofdio, placuit in præclaro, nec intermorituro, Annalium Belgicorum opere: in quo ambigas, magisne ames veri amorem, an eximiam mirere prudentiam, an purissimam lectissimi sermonis patrii castimoniam.

Percussura, pro cusio, quod in glossis; vel potiùs, pro percussio, quod Ciceronis, ac Fabii. Fridericus I Imper. diplomate anni cIↄclii*: *Percussuram quoque monetæ, & teloneum, & publicas nundinas in oppido Stabulensi, sicut à prædecessoribus nostris, ita & à nostra munificentia —— in perpetuum valitura.* * *Apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belg. pag. 401.*

Perdonatio, & corruptiùs *pardonatio*, apud Walsingham in Richardo II †: *Datum est judicium contra Richardum Comitem allegantem, & exposcentem suffragia chartarum, & pardonationis Regis.* † *Pag. 354*

Personatuum nomine dignitates quædam Ecclesiasticæ notantur. Vide infrà Paulli Papæ II, & IV verba, in *Præpositatus*.

Pertinentiæ, pro rebus ad aliquid pertinentibus: ut *Adjacentiæ*, de quo supra diximus. Leo Ostiensis Chronici Casinensis lib. I cap. XLVII: *Cum Castello S. Angeli, universis pertinentiis suis, & rebus suis intra fines suos.* Ac mox: *Ecclesia S. Mariæ in Bacinnio cum pertinentia sua.* Et aliquoties postea eopse capite. Item lib. III cap. LVII: *Cum toto portu suo, & omnibus pertinentiis.*

Perverum legas apud veterem Juvenalis interpretem sat. IV vers. CXXXVIII. Sed fortasse locus est corruptus.

Pestiferus, non dixero cum nonnullis; sed *pestifer*.

Petaminariorum meminit Julius Firmicus lib. VIII cap. XV, & Salvianus lib. VI de Gubernatione Dei. Est à πέταμαι formatum, hoc est, *volans*. Nempe quia, quasi volantes, per aëra se fune jaculantur. Belgis etiam vliegers dicuntur. Vide, quæ de iis notarunt Scaliger ad Sphæram Barbaricam Manilii, & Rittershusius ad Salvianum.

Petibile, quod honestè petere liceat. Possidius Calamensis in vita præceptoris sui S. Augustini cap. XX: *Non instas, ut quodcunque sollicitus petitor voluerit, extorqueas; sed quod tibi à judice, tot curis obstricto, petibile visum fuerit, admones, & rogas, subserviente verecundiâ.*

Petraria, machina bellica, petras sive lapides ingentes emittens ad muros

muros diruendos. Usurpat Paullus Diaconus de gestis Longobard. lib. v cap. VIII: *Cumque hoc dixisset, caput ejus abscissum est, atque cum belli machina, quam petrariam vocant, in urbem projectum est.* Monachus Cœnobii Egolismensis S. Eparchii in vita Karoli Magni*: *Deoque volente, petrarias, quas paraverunt, plus senserunt, quàm illi de castello.* Joannes Turpinus in Vita Kar. M. cap. IX: *Aptatis juxta murum petrariis, & mangatellis, & Trojis, & arietibus.* Similiter Historia Albigensis cap. XVI†, ac pluribus locis Matthæus Parisius. Est & Thomæ Walsingami in Hypodigmate Neustriæ*: *Lituorum, & tubarum classico obsessi semet cohortantes, ad muros alacriter concurrêre telis armati, gladiis, & petrariis.* Puto, & *petrarias* rescribendum, pro *perarias*, in hoc Rogeri Houedeni Annal. T. II†: *Iam ante adventum Regis Angliæ, domum lapideam turritam fecit; sibi & perarias suas, & hurdicios suos, & alias machinas suas bellicas, paraverat.* Quid multis? quando penè omnes sic historici: ex quibus tres nobis indictos promit Lindenbrogius ad locum Pauli Diaconi paullo antè adductum.

* Editionis Wechelianæ ann. 1594. pag. 241 vers. 9.
† Pag. 45.
* Pag. 689
† Pag. 692

Hinc pauca subnectam, ubi post P est adspiratio.

Phacolis, vel *phagolis*, vel *phaculla*, petaso; fortasse ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, quia in deliciis sit. Isidorus in Gloss. *Phaculla, perna, petaso.* A *phagolis*, *phagolidorus*, qui pernas donat; uti hodieque eas dono mitti obtinet. Ethelvverdus in Prologo libri II Chronic. *Hortamur in Domino, ne nostra spernantur à phagolidoris dicta; sed potiùs praeopimas Regi cælorum gratias reddant.*

Phaleramentum, pro phaleris, vel phalerarum similibus. Joannes Scotus in vita S. Attalæ: *Dedit operam, ut postpositis mundi phaleramentis, monachorum jungeretur cohorti.*

Philosophaster, ἀναλόγως quidem fictum: malim tamen, cum veteribus, *minutus philosophus*; vel *philosophus plebejus*, aut *minorum gentium*.

Phlegmaticus nemo barbarum dixerit, cùm usitatum sit philosophis, ac medicis Græcis. Malim tamen cùm Latinis dicere, *pituitâ abundans*. Possis & cum Horatio*, *cui pituita molesta est.*

* Epist. 1 lib. 1.

Phrisum est apud Leonem Marsicanum in Chronico Casinensi lib. III cap. LVII: *Planetam purpuream cum Phriso, & cum aquila è margaritis contextâ.* Quid si pro *Phriso* rescribendum sit *Phrygio*? Sanè *Phrygium* idem, quod *tiara*; ut scribit vetus Juvenalis interpres in sat. VI vers. IↃXIV.

Physiognomus ajunt aliqui. Sed *physiognomon* dicendum; ut Græcis φυσιογνώμων: quod Aristotelis est, atque adeò Ciceronis†.

† Lib. de Fato.

CAP. XXXV.

CAP. XXXV.

De inchoatis à P, sequente I, vel L. Pitantia, *ferculum in monasteriis, pietatis ergo solitum deferri.* Pilarium, *pro columna.* Pillula, *pro catapotio.* Pinsinochium, *pistrinum.* Piraticum, *& fortasse etiam* piratium, *potus ex piris expressus.* Pitaciolus, pittacium, *vel* pittaciolum, *libellus, literæ.* Placibile, *quod placitum.* Placor, *tranquillitas mentis.* Platearii, *qui exigunt tributum plateis impositum: uti* plateaticum, *ipsum tributum.* Platonix, *lamina alicui operi inserta, instar emblematis.* Plaria, *corruptè, pro* planaria. Plebanus, *qui sacramenta administrat in Ecclesia cathedrali.* Plecta, *pro plexa, sive opere è vimine, vel foliis palmarum, contexto.* Pleuresis, *pleuritis.* Plumacium, *opus ad plumarum modum acu pictum: vel etiam pro pulvinari plumis farto.*

SUbjungam nunc, ubi post P sequitur tertia vocalis.

Tale est *pitancia:* quomodo à pietate dixere ferculum in monasteriis. Matthæus Parisius in anno CIƆCCXXXVIII: *Si Abbas, vel Prior, voluerit in refectorio misericordiam facere specialem; cibum aliquem competentem, non ante illum, sed ante se, faciat asportari; de quo ille sibi faciat pitantiam pro natura sustentatione.* Idem in Additamentis*: *Præcipimus observari, ut omnes monachi —— de uno pane, & de uno potu, regulariter reficiantur; salvâ pitantiâ, quæ ad majorem mensam ex certa caussa deferri consuevit.* Caussa, quam signat, est pietas: unde nomen ducebam. *Pag. 174

Pilarium, primâ porrectâ, pro pila, sive columna. Beka in Conrado: *Fundum adeò lutosum ibidem reperit, quòd bases pilariorum stabilire non potuit.* Nempe Belgas suos imitatur, qui pilaer vocant.

Pillula, pro pilula, sive catapotio. Fulbertus epist. XLVI: *Morantem alvum laxativis pillulis incitari.* Cæsarius lib. I Mirac. cap. XXI: *Quantum ad massam; multùm modica est pillula: sed quantum ad efficaciam, virtus illius est maxima.* Ac similiter paullò pòst.

Pinsinochium à pinsendo, pro pistrino, locove ad pistrinum pertinente. Matthæus Parisius initio Vitæ Pauli, XIV abbatis S. Albani: *Hanc Ecclesiam, cateráque ædificia, præter pistorinum, & pinsinochium, readificavit.* Quid si *pinsidochium* scripserit, ut dicimus *xenodochium?*

Piraticum, liquor, sive potus ex piris expressus; ut iis in regionibus

bus fieri solet, ubi vinum non proveniret: quemadmodum Erasinus annotavit ad illud Hieronymi lib. II adversus Jovinianum: *Paulus in navi panem frangit; non caricas. Timotheo, dolenti stomachum, vinum suadet bibere; non piraticum.* Similiter Fortunatus de vita S. Randevigis lib. I: *Potum, præter aquam mulsam, atque piraticum*, non bibit.* Sic puto legi debere: nisi utrumque dixere, *piratium*, & *piraticum*.

* *Libri vulg.* piratium.

Piratium, vide piraticum.

Piscatio non dixero, sed *piscatus*.

Pitaciolus, pro *pittacium*, vel *pittaciolum*, schedula, vel literæ. Ita Hincmarus Laudunensis, cui patruus erat Hincmarus Remensis, libello, cujus inscriptio *Pitaciolus*, hoc distichon præmiserat:

Iste pitaciolus planè depromit, & aptè,
Sedem appellandam liberè Apostolicam.

Sed eo nomine versiculo hoc culpatus in responsione patrui:

Namque pitaciolum neutro dixere priores.

Ac in neutro genere etiam capere oportet hoc Flodoardi lib. III Histor. Remensis cap. XXII: *Pitaciolum irrationabiliter confectum, & manu tuâ subscriptum, ac præfatæ professioni tuæ usquequaque contrarium, misisti.* Corruptè est apud B. Hieronymum in cap. XXIII Matth. *Pistariola illa decalogi phylacteria vocabant; quòd, quicunque habuisset ea, quasi ob custodiam & monumentum sui, haberet.* Nam *pittaciola* legendum.

Placibile, quod placet, apud Anastasium Bibliothecarium. Vide superiùs *Odibilia*.

Placor, tranquillitas. Glaber Radulphus in vita S. Guilhelmi, abbatis Divionensis †, cap. IV: *Sanctus quoque nolens placorem animi ejus turbare, consensit, ut voluit.*

† *Apud Boll.* 1 *Ian.*

Platearii, qui vectigal, sive tributum exigerent impositum plateis, viisque publicis. Tributum ipsum, *plateaticum*; ut *pontaticum*, quod in pontis transitu dandum. Et *platearii*, & *plateatici* vocabulum, habes in Siculis sive Neapolitanis Constitutionibus: prius lib. I tit. LXXVI; alterum eodem libro, tit. LIX. Ac apertissimus est locus in Privilegiis Mindensis Ecclesiæ num. XXVIII, quem ante nos adduxit Lindenbrogius: *Novas etiam exactiones, & tallias, imponitis in stratis publicis liberis, & plateis, quas in præjudicium telonei* stratengelt, wechgelt, & bruggengelt, *nominatis.* Ubi bruggengelt est, quod *pontaticum* Aimoino lib. V cap. I.

Platonia, laminæ, sive crustæ marmoris, locis aliis instar tessellati emblematis inductæ. Cassiodorus lib. III epist. IX: *Supra memoratas*

tas platonias, vel columnas, contradat † *modis omnibus devehendas.* Anastasius biblioth. in Leone III: *Hic sacer antistes super ipsas columnas lilios poni fecit, & super ipsos lilios ex metallis marmoreis platonias posuit, diversisque picturis miræ magnitudinis opus ornavit.* Item in Sixto III: *Fecit Confessionem beati Laurentii cum columnis porphyreticis, & transennam, & cancellos supra platonias porphyreticas.* Ac paullò pòst: *Hic fecit platoniam in cimiterio (κοιμητηρίῳ) Calixti viâ Appiâ.* Etiam *platoniis* legendum apud eundem in Liberio; non, ut vulgò: *Liberius ornavit de platinis marmoreis sepulcrum sanctæ Agnetis.* Ubi Bertinianus codex *platomis*, leviculâ immutatione, pro *platoniis*: ut legit Baronius in Annal. ad ann. CCCLXXXIV num. XVII. Apud rei Agrimensoriæ scriptores: *Et in modum platumæ eos posuimus, ut qui nesciunt, miliarios eos putent.* Verùm (ut observatum Salmasio, Notis in Julium Capitolinum) pro *platumæ*, scribendum *platuniæ*, quod idem ac *platoniæ*. Nam O, & V, facilè commutantur. Est verò *platonia* ex Græco πλάτωνος, & πλατωνίας: quæ à πλατύς. Nec aliunde Belgis lamnæ, seu laminæ, dicuntur platen. Nisi malis à plat, *planus*, quod ipsum à πλατύς. Hæc verisimiliora, quàm quod, Papiam secutus, censuit Clemangis editor, venire ἀπὸ τοῦ πλάττειν, *fingere*; nempe ut nomen sit à figura, qua fingerentur.

† *Ita & codex noster manu exaratus. Aliqui libri contrahat.*

Plaria in Glossis Isidori exponitur *dilucida*. Ubi vel *plana* legendum, vel (quando *plani* vox plana ac dilucida) *planaria*: quod à *plana*, ut *plenarius* à *plenus*. Sic *Planaria* insula, quæ à Corsica LX. M. P. distabat, à planitie dicta, quia freto æqualis, ideoque navigiis fallax; Plinio teste.

Plebanus, qui sacramenta administrat in Ecclesia cathedrali. Nihil hodie vulgatius: ac legas quoque apud Cæsarium lib. I Miracul. cap. XIV, XXXI, & L; lib. IV cap. XCVIII; lib. V cap. VII; lib. IX cap. XIV. Item in Promotion. Consilii Pisani: & apud Turocium in Chronicis Hungaricis secundæ partis cap. XCVII*. Nec solùm tamen esse cathedralium Ecclesiarum, indicat, quòd apud eundem Cæsarium sit lib. V cap. XL: *Plebanus cujusdam villæ.* * *Pag. 87.*

Plecta, pro quo & interdum *flexa* reperias, funiculus ex junco, sparto, palma, vel re simili; ex Græco πλεκτή, ἀπὸ τοῦ πλέκειν. Sed Latini dicunt *plexa*; unde *complexa*, *perplexa*. Vita S. Macarii Ægyptii †, Presbyteri & Abbatis in Ægyptiaca solitudine, quæ *Scetin*, vel *Scithi*, dicebatur, cap. II §. V: *Colloquentes de salute animarum, plectam faciebant. Ipsa verò plecta per fenestram in speluncam descendit. Et egressus primo mane B. Antonius videt cumulum plectarum Abbatis Macarii, & ait:*

† *Ad 15 Ianuar.*

Multa virtus de istis manibus egreditur. Pelagius Rom. Eccles. diaconus in vitis Patrum libello v §. v: *Faciebat quoque plectam de ipsis palmis, & cusabat usque ad horam sextam.* Ubi *cusabat* idem ac *texebat*, *consuebat*; ex Gallico *coudre*; quod ipsum è Latino *consuere*. Imò & apud Joannem Cassianum legas lib. XVIII cap. XV: *Codicem suum inter ejus plectas, quas de palmarum foliis solebat intexere, latenter abscondit.* Et paullo pòst: *Ad extremum in Paphnutii cellula absconditum codicem inter plectas palmarum, quas illi siras (σειρὰς) vocant, sicut eum insidiator occuluerat, repererunt.*

* Apud Boll. 8 Ian. *Pleuresis* pro pleuritis, vel lateris dolor. Hubertus in Vita S. Gudilæ * cap. IX. §. XXXVI: *Quicunque sub tuæ misericordiæ confugerunt alas, aut pleuresi dirâ pulsati, ——, receptâ sospitate cuncti ad sua redierunt læti.*

Plumacium, diversicolor vestis, pannus, aut stragulum acu pictum ad plumarum modum. Godfridus Viterbiensis Chron. part. IX:

Vltimus Assyriæ rex, nomine Sardanapalus,
Fecerat ex pluma plumacia clausus in aula.

Anastasius in Sergio: *In quo interiùs plumacium, ex holoserico superpositum, quod stauracis dicitur, invênit.* Utitur & Abbo Floriacensis in † Pag. 155 Vitis Pontif. † Sic enim rescribendum, ubi libri aliqui *plumazium*. Græcis junioribus similiter πλυμάκιον. Glossæ Græcolatinæ, quæ Cyrilli dicuntur: Πλυμάκιον, πλυμμίον, *plumacium*. Dubium verò, utrùm & *plumacium*, vel per T, *plumatium* dixerint pro pulvinari, vel culcita, eò quod plumis soleat farciri. Sic quidem usurpari videtur in * Apud Bolland. 15 Ian. Vita S. Macarii Ægyptii * cap. III §. XIV: *Erant istic antiquitus ethnicorum sepulta corpora: ex quibus unum arripuit, capitique supposuit tanquam plumatium de scirpo.*

CAP. XXXVI.

De cœptis à n, sequente O. Pœnitendum, *cujus pœnitudine duci conveniat.* Poledrus, *pullus equinus.* Polipticum, *pro polyptychum.* Polisis, *structura.* Polycandelus, *in quo multæ candelæ.* Pompolentus, *pompaticus.* Pompositas, *ostentatio pompæ similis.* Ponderositas, *gravitas.* Pontaticum, *quod pro transitu pontis persolvitur.* Populosus, *populo abundans.* Porcaritius, *porcorum custos.* Porcaster, *porcorum imitator, vel etiam porcus.* Portanea, *testa portatilis.* Portarium, *quod per portam eunti persolvendum.* Portarius, *janitor.* Portunarius, *cui portorium persolvitur.* Positale, *positivum.* Possibilitas, *vis.* Postæ,

veredarii

veredarii. Postella, *pars posterior sellæ, ut* antella, *anterior sella: deque* postenæ, & antenæ, *vocabulis.* Postena *item pro tergo.* Posticium, *posterior monasterii pars.* Postilla, *commentarius, vel annotationes.* Potentatus, *potestas.* Potestaria, *vicaria Potestas.*

PRosequar nunc ea, ubi post P vocalis quarta se offerat.

Pœnitendum elogium, & alia hujuscemodi, reperio apud viros egregios. Multùm interea metuo, ne vox ea Latinis fuerit auribus ignota.

Poledrus, pullus equinus, à *pullus,* sive Græco πῶλος. Lege Salicâ tit. XL. §. VII. & Alamann. tit. LXXIII. Cæsarius lib. VII cap. XXXIX: *Erat monasterio poledrus pulcherrimus.* Et post pauca: *Species enim optimi dextrarii in eodem erat poledro.* Habes & in Speculo Saxonico †: †Pag. 148.

Polipticum, vel *polypticum,* sæpius legas pro *polyptychum.* Nam πολύπτυχον, ut δίπτυχον, diptychum. Utrumque à πτύχες, quo in vestibus, chartis, ac aliis, quæ complicantur, singulæ plicaturæ, folia, ac laminæ, significantur. Cassiodorus Var. lib. V. epist. XIV: *Omnibus à te sollicitâ atque æquabili indagatione compertis, poliptici jubeantur adscribi.* Et ejusdem libri epist. XXXIX: *Dehinc non polypticis publicis, ut moris est; sed arbitrio compulsorum, suggeruntur provincialium subjacere fortunæ.* Vide & Gregorium lib. VII epist. XL, & lib. XII epist. XXX. Legg. Wisigoth. lib. XII tit. II leg. XIII. Formula soll. XXXI. Imò & in Codice Theodos. legas leg. II de Decussor. Alciatum etiam sis adi lib. II Παρέργ. cap. XXVI.

Polisis, structura urbis, ἀπὸ τοῦ πολίζειν, *urbem condere,* unde & πόλισις, & πόλισμα. Sed laxè *polisis* etiam structura atque opus magnæ illius civitatis, quam *mundum* dicimus. Joannes Saresberiensis epistolâ CCLXVIII, ad Bartholomæum Exoniensem episcopum: *Rectiùs tamen dixerim, & veriùs, quòd is, qui ventis, & mari imperat, exigentibus hominum meritis, in polisi mundanâ, re scilicet publica degentium in hoc seculo, seditiones esse patitur.*

Polycandelus, candelabrum multas continens candelas, ex Græco πολὺς multus, & Latino *candela.* Anastasius in Leone III: *Obtulit polycandelum porphyreticum, pendentem in pergula ante confessionem in catenulis aureis.* Vide Meursii Glossarium in πολυκάνδηλα.

Pompolentus, qui Tertulliano *pompaticus* *. S. Gerardus abbas Sylvæ-majoris in vita S. Adelardi, abbatis Corbeiensis cap. III §. XIV †: *Cujus dignitatis honore indusiatus, & à principe regni legaliter intbronizatus,*

*De cultu fem.
† Apud Bolland. 2 Ian.

nizatus, *non efficitur philopompus*; *non*, *ut plures assolent*, *pompolentus*.

Pompositas, de moribus hominis ventosi, ac in vestibus, sermone, & similibus, sese ostentantis. Usurpat Petrus Blesensis epist. XVI LI.

Ponderositas, à ponderosus; pro quo Tullius *gravitas*, *pondus*; Attius etiam *ponderitas*. Sic enim ille in Pragmaticis apud Nonium:

Et cuncta fieri cætera imbecillia,
Non quòd ponderitatem, gravitatemque hominis.

Quomodo si Nonius scripsit, primam in *hominis* aliquando produxerint prisci: uti secunda in eodem porrecta est Ennio in Annal.

Volturis in sylvis miserum mandebat homonem.

Vel *hemonem*, ut alii. Verùm fortasse ei Attius non in carmine dixit, sed prosâ; puta Pragmaticorum præfatione; ut de quantitate non abierit ab aliis.

Pontaticum quid sit, discimus ex Capitul. Kar. M. & Lud. Pii lib. III cap. XII: *Placuit nobis*, *ut antiqua*, *& justa tholonea à negotiatoribus exigantur*, *tam de pontibus*, *quamque de mercatis*. Est igitur tributi genus, quod in pontibus pro transitu daretur. Et hujus, & similium tributorum mentio est in diplomate Dagoberti Regis de mercato, sive potius mercatu S. Dionysii, & in præcepto confirmationis Pipini Regis de eodem mercatu: *Nec de navigiis*, *nec de portibus*, *nec de carnis*, *nec de saumis*,*ullum toloneum*, *vel foraticum*, *seu rotaticum*, *vel pontaticum*, *vel salutaticum*, *seu cespitaticum*, *sive mutaticum*, *vel aliquam exactionem*, *aut consuetudinem exigere*. Similiter in Karoli M. Edicto apud Aimoinum lib. V cap. I. Vide & incertum scriptorem formularum veterum, cap. XLV.

Populosus, pro frequens, displicet: quamquam ipsius Cæsaris Scaligeri sit in Epigrammatis de Urbibus:

Francigenæ princeps populosa Lutetia gentis.

Porcaritius canis, porcos adservans. Lex Alamann. tit. LXXXII. §. III. Item *porcaritia domus*, tit. LXXXI. §. III. Dixerim potiùs *porcaria*: ut *porcariam vulvam* Plinius. Est & *porcarius* in Gloss.

Porcaster, à porcus: ut *philosophaster* à *philosophus*, *poëtaster* à *poëta*. Quare *porcastrum* ἀναλόγως vocâris, qui suillis est moribus. Nam illa in ASTER diminutionem notant. Sed Althelmo, de octo principalibus vitiis, significare videtur porcum. Sic enim scribit:

Sed sub cœnosis volutabri sordibus apta,
Dum stratis recubans porcaster pausat obesus,
Iunciis, & stipulis, nec non filicumque manıplis.

Magnum

Magnum notari porcum, ait Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. CLXV. §. LXXVI. Potiùs tamen exiguum signet. Nam, quod imitatur solùm, necdum est id, quod imitatur. Quare abusione quadam *Porcastrum* ἁπλῶς pro *porco* usurpâsse arbitror.

Portanea videntur dixisse posteriores. Isidorus in Glossis: *Portanea, tecte manualis*. Sed satis verisimilis est eorum conjectura, qui emendant: *Portanea, testa manualis*. Videlicet quia manu portetur.

Portarium, τέλος πύλης, ut est in Glossis Cyrilli. Nempe quia id solvendum per portam ituris.

Portarius, janitor. Odo de combustione S. Martini: *Ita ut feminis ad hauriendam aquam, & ad discurrendum, quò voluerint, portarii non resistant*. Usurpat quoque Cæsarius lib. I Mirac. cap. XXXVII; item lib. IV cap. LXVI, & LXVIII, atque alibi. Etiam Sigebertus Gembl. in Chron. *Cùm esset regis portarius, angeli sæpe alloquio fruitur*.

Portunarius, qui portorium exigit. Legg. Longob. lib. I. tit. XXV leg. XIV. *Siquis portunarium pulsaverit, quod fugacem hominem, aut furem transposuisset, & portunarius negaverit; ita decernimus, ut præbeat sacramentum solus*. Similiter ibidem duabus legibus seqq. Et in Constit. Siculis lib. I tit. XXVI. Videtur esse à Portuno; quomodo gentiles dixere numen, quod tutam præstaret per maria navigationem in portum. Meminere Tullius, Arnobius, Servius, Capella.

Positale est apud Dionysium Carthusianum initio Explanationis rhythmicæ Euangelii B. Joannis, & inde apud Sextum Senensem lib. III Sanctæ bibliothecæ, cap. de Rhythmica Explanatione:

Abs te† te nihil & peccatum
Factum est, non habens ratum
Esse, quantum ad formale,
Quod non est quid positale.

Ἀναλόγως magis Grammatici *positivum* dicunt.

Possibilitas inter alios apud Matthæum Parisium legas. Sed veteres pro eo facultas, vires, vis.

Postæ vulgò, qui veredarii Cassiodoro lib. II Var. ad Dromonarios, & lib. IV, epist. ad Godescalcum. Persis vocantur, ut Græci efferunt, ἄγγαροι. Aliquid tamen est discriminis inter ἀγγάρους, & quos cum Gallis nunc à positis equis, quibus celebri vehantur mutatione, vocant *postas*, quasi positas: nempe, quâ formâ Maro ait I Æn. —— *Manet alta mente repôstum*. Hodie Principum, vel Reipublicæ stipendiis conducuntur, qui locis destinatis equos habeant ad

† Abs te, *pro* sine te: *illud verò*, & peccatum *ponitur pro* sive peccatum: *ut & sit* ἐξηγητικῶς. *Nempe putavit illo Ioan.* 1. 3. Absque te factum est nihil, *per illud* nihil *intelligi* peccatum; *quomodo aliquos cepisse, testis Hieronymus in cap.* 2. *Mich.*

cursum paratos. Ac sicuti hoc tempore apud Turcas, ita olim apud Persas, regii cursores habuere potestatem cujusvis equis, aut navibus, utendi ut suis, imò & homines adigendi ad cursum. A qua τῆς ἀγγάρων potestate est verbum ἀγγαρεύειν, pro *cogere*: quomodo & *angariorum*, & *angariandi* voces, (de quibus aliquid etiam attuli lib. I cap. V.) in Digestis sumi videas. Ut non mereatur reprehendi vulgatus Matthæi interpres, quòd *angariandi* vocem reservet. Porrò Persicum illum morem, de quo dixi, primitus à Cyro fuisse institutum, vult Xenophon lib. VIII Κυροπαιδ. Sed in hoc fide dignior Herodotus, qui in Vrania Xerxi adscribit.

Postella quid sit, exponit Isidorus lib. XX Orig. capite ejusce libri, totiusque operis ult. quod est de instrumentis equorum: *Sella à sedendo, quasi sedda. Antella, quasi ante sella; sicut & postellam, quasi post sellam.* Videndum, an non pro *antella*, & *postella*, etiam *antena*, & *postena*, dixerit Joannes Turocius in Chronicis Hungaricis in ann. ƆIↃCCCXLII cap. XCIX †: *Corrigiarum cinguli, & frena, ac similia alia, cum thenis, & postenis serica substantiâ, contexta fuerant.* Ubi pro *theniis* planè legendum *antenis*. Sed non videtur Turocius hic loqui de sellis: ut potiùs locum habeat interpretatio ista veteris vocabularii: *Postela, corrigia, quæ sub cauda equi tenditur: sicut antela, quæ antè tenditur.* Hac significatione priùs *antilena*, & *postilena*, dixere. Gloss. Philox. *Postilena*, ἱμὰς ὁ ἐν τῷ ἐφιππίῳ ὁ σφιγγόμενος ὑπὸ τὴν οὐρὰν εἰρόμενος *. Onomast. *ostilena*, ὑπουρίς. Sunt verò derivata simplicia ab *ante*, & *pòst*: non composita ab *ante*, & *post stando*; quæ Perotti erat opinio.

† Pag 90. edit. Wechel. an. 1600.

* Sic pro ἑρόμενος legendum.

Postena, posteriora corporis, sive tergum. Matthæus Parisius in vita Guilielmi, XXII abbatis S. Albani: *Qui* (equi) *fortes erunt ad portandum, de consuetudine, pannos unius monachi (si opus sit) ad postenam unius armigeri.* Alteram etiam significationem vide in iis, quæ dicebamus voce *Postella*.

Posticium in monasterio dicebatur posterior ejus pars, à cella, & loco, ubi lanam penderent, diversa. Regula S. Cæsariæ cap. V §. XXX †: *Ad cellarium, ad posticium, vel lanipendium, tales à seniore eligantur, non quæ voluntates aliquarum, sed quæ necessitates omnium, cum timore Dei considerent.* Et §. XXXI: *Quæ cellario, sive cavenæ, sive vestibus, vel codicibus, aut posticio, vel lanipendio præponuntur, desuper Euangelium claves accipiant, & sine murmure serviant reliquis.*

† Apud Bollandum in Vitis Sanct. ad 12 Ian.

Postillam, pro *explanatione*, jam ab aliquot seculis dixere. Nam circa annum ƆIↃCCXX Alexander Wendock scripsit *Postillas in Psalterium*;

terium; ut est apud Balæum scriptorum Britannicorum lib. III cap. XCIV: & XXX circiter annis pòst *Postillas morales* edidit Richardus Fishaker: ut idem Balæus auctor est Cent. IV cap. VI. Nomen ex eo, quia, qui sua discipulis dictarent, identidem in ore haberent, *post-illa*: puta, ad hæc, vel ista auctoris verba adscribite.

Potentatus, potestas, dominatio. Gloss. Msæ: *Potentatus*, δυναστεία. Usurpant Constitut. Neapol. lib. II tit. XIV, & Consilium Pisan. II*. * Pag. 159.

Potestaria, vicaria potestas. Petrus de Vineis lib. III epist. LXIII. *Iurisdictionis tuæ vicarias, seu potestarias habentes, & salaria singulorum, qui, quot, & quales sint, & in quibus vicariis videlicet, potestariis, & castellaniis, sub quibus salariis, vel expensis, officiales hactenus extiterint.*

CAP. XXXVII.

De inchoatis à PR, sequente A. Præbaltheatus, *cinctus, ac munitus.* Præbendam, *pro præbenda.* Præbendaria, *domus, ubi degunt, qui præbendis fruuntur.* Præbendarius, *qui percipit præbenda.* Præceptalis, *dans mandata.* Præcipitaria, *machinæ, quibus in bello muros everterent.* Præcluis, *clarus, sive illustris.* Prædarius, *corruptum ex* præbendarius. Præfectiani, *qui apparituram faciunt Præfecto Vrbis.* Prægnum, *prægnans.* Præinstitutus, *qui ab alio prius institutus.* Præmonitorium, *pro præmonitu.* Præparamentum, *præparatio.* Præpositatus, & præpositura, *dignitates Ecclesiæ.* Præsentales, *duces, qui aliter Præsentes: vel milites, qui Præsenti suberant.* Præsidalis, *qui vicem subit Præsidis.* Præsidatus, *præsidis potestas.* Præsidentia, *pro eodem.* Præstaria, *quæ Ecclesiæ res dantur ad usumfructum, idque conditionibus iis, quas præstare alter debeat; unde & nomen.* Precaria *verò, qui precibus eum usumfructum impetraret.* Præstus, *paratus.* Præsumtuosus, *arrogans.* Prætentura, *propugnaculum.* Pravicordius, *vel* pravicors, *qui corde est malo, pravoque.*

VOcant nunc me, quæ à *præ*, vel *pra*, syllaba incipiunt.

Præbaltheatum, anteriùs quasi baltheo cinctum. Dudo †: † Pag. 63

Quinctini, testis meritis super æthera noti,
Incenditur delubrum, monasticis rebus præbaltheatum.

Præbendam juniores dixere, pro *præbenda*, numero plurativo: quod apud Agellium*. Nec tamen planè deficiunt similia; quando *turundam* * Lib. 15. cap. 4.

turundam quasi *terendam*, & *merendam*, à *merendo*, non à meridie, dixere veteres.

Præbendaria legas apud Engelhardum abbatem, in vita S. virginis Mechthildis, Berchtholdi Comitis filiæ: *Filia cujusdam carnalis erat, dæmonium habens; cui locum pater impetraverat in monasterio præbendariæ, non sororis, sed à sororibus sequestratum; & hoc prece, non pretio, factum.* Ubi *præbendaria* pro eo poni, quod vulgò est *præbenda*; sententia est Joan. Ludovici de la Cerda in Adversariis Sacris cap. CLVII. §. III. Sed censco, sic locum dici, ubi vivant ii, qui præbendarii, vel præbendariæ vocentur. Vocabularium vetus, quod Gemma inscribitur †: *Præbendaria*, een proevenier-huys.

† *Editum Andverpiæ an.* 1494.

Præbendarius, qui præbendam accipit; ut exponitur in Gemma. Joannes monachus in vita præceptoris sui Petri Damiani, Cardinalis, & Episcopi Ostiensis: *Nec quisquam secum, præter cæcum quendam præbendarium, discumbebat.*

Præceptalis, quo quid præcipitur. S. Henricus Imp. ad Erluinum Episcopum *: *Omnibus fidelibus notum fieri volumus, qualiter nos Cameracensi Ecclesiæ Comitatum Cameracensem, —— hac nostræ auctoritatis præceptali paginâ in proprium donavimus.*

* *Apud Miræum in Notitia Eccles. Belg. pag.* 141.

Præcipitaria, machinæ bellicæ, quibus præcipitarent muros urbium obsessarum. Matthæus Paris. in an. CIƆCCXLII: *Castrum tam infatigabiliter erectis mangonellis flagellarunt, compositis petrariis dissiparunt, compactis præcipitariis impegerunt.*

Præcluis, illustris, inclytus; à *præ*, & *cluo*; quod ejusdem originis est ac *inclutus*: nempe à Græco κλύω, unde κλυτός. Onomasticum: *Inclutus*, κλυτός. Festus: *Clutum Græci* κλυτὸν *dicunt*; *unde acceptâ præpositione fit inclutus*. Sic malo scribere, quàm *inclytus*; quia, Latinâ præpositione additâ, non Græcum Y habet locum, sed Latina vocalis V; quam in *præcluis*, licet barbaro fortasse, cernimus. Usurpat Sueno, primus Daniæ historicus, in Compendio historiæ suæ cap. III: *Præcluis illa heroina, & quæ sola dici Regina meruit, generosi pectoris solertiâ dolum commenta.* Ac postea: *Ut præcluis illa Regina, cum rege marito, omnes ætatis suæ annos complêsset.*

Prædarius in Gloss. Isidori exponitur *præbens auxilium*. Sed assentio iis, qui scribendum putant *præbendarius*: etsi vulgo aliter sumatur. Nempe *præbendarius*, quia præbet auxilium. Sanè in Gemmâ antea memoratâ, *præbendarius*, tum qui præbet præbendam, tum cui præbetur. At *prædarium* magis ἀναλόγως diceretur, quod est ex præda.

da. *Prædatitium* pro eo Agellius lib. XIII cap. XXIII, ubi de manubiis sermo.

Præfectiani, ut puto, apparitores ejus, qui est Præfectus Urbi. Honorius Imper. de diversis officiis & appar. *Cujuslibet judicis apparitores, inter quos etiam Præfectianos locamus, ad quamcunque aliam militiam, vel palatinam, vel militarem, transierint, retrahendi hos copiam illis, quos deseruere, tribuimus.* Non videtur eam vocem satis cepisse Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. CXLVI. Nam colligit inde, fuisse quoddam militiæ genus, quod diceretur militia præfectiana: cùm Honorius jus det Præfecto Urbis, suos apparitores à militia revocandi, si, se deserto, militiam sint secuti.

Prægnum animal, pro *prægnans*, Legg. Alamann. T. LXXII, & LXXIII.

Præinstitutus, priùs institutus ab alio: ut qui antea malo usus magistro, hinc meliore. Joannes Sarisberiensis Policratici, sive de Nugis Curialium, lib. VII cap. IX: *Siquis istorum in manus tuas fortè erudiendus inciderit; meritò facies, quod Timotheum, qui in arte tibiarum excellebat, fecisse refert Quinctilianus in libro de Institutione Oratoris. Hic quidem duplas mercedes exigebat, & accipiebat ab his, qui fuerant malè præinstituti, quàm si omnino rudes accederent.*

Præmonitorium, quo quis præmonetur. Fulbertus epist. XXXI: *Gratias ago vigilantiæ tuæ, quæ meæ simplicitati præmonitorium facit.* Nempe à *præmonitu*; quâ formâ *Commonitorium* sæpius legas in Codice.

Præparamentum non dicam cum nonnullis: sed *præparatio*, cum Cicerone, Fabióque. Prius tamen & Gemma, ut probum, agnoscit: at in qua multa sint, non gemmea; sed plumbea, & siquid plumbo vilius.

Præpositatus non magis Latinum est, quàm *positatus*, pro positura. Aliud interim esse *præpositatum*, aliud *præposituram*; ostendit Paullus II in bulla†: *Quod monasteria, prioratus*, &c. *Reliqua verò monasteria, prioratus, præpositura, præpositatus, dignitates, personatus, administrationes, officia, & beneficia, ut præfertur, unita, pro quibus Cameræ Apostolicæ annata, seu alia jura, solvi consueverant.* Et paullò pòst: *Et quod de omnibus monasteriis, prioratibus, præpositatibus, dignitatibus, personatibus, administrationibus*, &c. Hæc iisdem verbis habes in Bulla Paulli IV*, De confirmatione, & ampliatione Constitutionum Apostolicarum. Vide mox *Præpositura.*

† Bull. Tom. I. pag. 300.

* Pag. 600.

Præpositura, pro præfectura, non valde averser. Nam præterquam, quod usurpat Lampridius, *positura* ipsius Lucretii est; ut alios prætercam idoneos scriptores. Cæterùm ut Ecclesiastici scriptores *præ-*

positum simpliciter dixere pro præposito Ecclesiæ, aut monasterio: sic iidem & *præposituram* pro ipso munere, ac dignitate, usurparunt. Ivo Carnotens. epist. LIV: *Turonensis archiepiscopus, qui in prædicta Ecclesia adhuc sibi usurpabat præposituram, & archidiaconatum.* Et epist. CCXIX: *Me dimidiam partem cujusdam præposituræ communitati canonicorum contulisse.* Similiter Rogerus de Houeden Annal. T. 1. in vita Guilhelmi Senioris: *Damnaretur emtor, & venditor cujuscunque officii; utputa episcopatûs, abbatiæ, præposituræ, vel decimationis Ecclesiæ.* De *præpositi* vocabulo libro sequenti agemus.

Præsalia, vide inferiùs *Repressalia*.

Præsentales appellabantur, tum duces, qui aliter *Præsentes* vocati; ut libro proximo in *Præsens* dicam: tum milites, qui Præsenti suberant. De ducibus est hoc lib. XII leg. IV C. de Appar. Magist. *Numerarios virorum illustrium magistrorum militum tam Præsentalium, quàm Orientalium.* De militibus verò istoc leg. ult. §. 1 C. de re militari: *Cùm non dubium sit, ipsos etiam duces, quibus fortissimi Præsentales milites parêre præcepti sunt, sub eâdem excelsa potestate esse constitutos.* Legas & de iis in Notitia Imperii. Nomen verò ex eo, quòd in præsentia forent juncti Principis comitatui. Itaque militibus Orientalibus, hoc est, per Orientem dispositis, opponi videas in loco adducto: ac Domesticis etiam accensitos, indicat locus iste Cod. L. VI. §. III de Advoc. diversor. *Licentiam iis præterea facimus binos homines singulis annis itidem offerendi, nostram adoraturos purpuram, statutis inferendos Præsentialibus Domesticis.* Et L. IV. C. de Domest. & Protect. *Siquis virorum fortium Præsentalium Domesticorum, in schola equitum primicerii locum adeptus, diem interea supremum clauserit.* Græcè dicebantur itidem πραισεντάλιοι: ut in Justiniani Edicto XIII. Imò & πραίσεντον vocabant cohortes eas, quæ honoratam hanc militiam constituerent. Quod ex Euagrio, Justiniano, ac Simocatta, ostensum Meursio in Glossario.

Præsidali vice, pro vice præsidis. Julianus, archiepiscopus Toletanus, in historia Wambæ Regis †: *Quos præsidali semper vice defendunt.*

† Pag. 2.

Præsidatus, gubernatio, præsidis imperium ac potestas. Petrus de Vineis lib. V epist. 1: *Adjicimus officium præsidatus, concedentes tibi merum & purum imperium, & gladii potestatem.*

Præsidentia à præsidere, hoc est, præesse. Henricus de Hassia in Speculo Anim. *Tuâ præsidentiâ gubernatum.*

Præstaria, & *precaria*, usus erat, cùm Ecclesiæ res certis conditionibus

nibus ad usumfructum sub annuo censu darentur. Ac *præstariam* quidem dabat Episcopus, vel Abbas, qui rem in præstitum concedebat, expositis legibus, quibus daret. *Precariam* dabat petitor, qui precariò acciperet rem Ecclesiæ, & censum se daturum, & leges præscriptas impleturum, promitteret. Utriusque chartæ meminit Marculfus lib. II Form. cap. XL. Item mentio *præstariæ* in Capitulari Caroli Calvi tit. IX cap. XI: uti *precariæ* tit. X cap. II, & tit. XXIII cap. VII. Precariam Grinberti S. Madalveo, Episcopo Virdunensi oblatam sub annum IƆCCLXXI, Notis suis in Caroli Calvi, & successorum capitula, subjunxit Jacobus Sirmundus. Etiam præstariæ meminerunt Traditiones Fuldenses: quæ & *præstationis chartam* nuncupant. Legas & in Variis Conciliis: de quo Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. XCVIII, §. XIV.

Præstus, paratus. Gloss. *Præstos habeat, id est, præsentes.* Inscriptio vetus Patavii*: *Observavi parentum præcepta, amicos colui, patronos bonos† officio præstus fui.* Habes & in lege Salicâ, ac sæpius in Legg. Wisigothicis. In quibus lib. II tit. I leg. I: *Quando cum petitore caussam finire sit præstus*. Et tit. II leg. IX: *Præstus esse ad judicium compellatur.* Marculfus lib. II Form. cap. I: *Caballorum præstus*. Quamquam ibi nudâ vocali *prestus* scriptum: & sic etiam exaret Ludovicus de la Cerda in Adversariis Sacris cap. CXXVII. Sed non dubium, quin *præstus* ex eo sit corruptum, quòd Latini veteres dixerint *præsto est*, pro præsens, paratusque. Etsi non ignorem, Martinium* putare, *præstò* indeclinabile à *præstus* deduci. Assentirer, si apud antiquos *præstus* invenirem.

* *Apud Mazovium, item Gruterum Inscript. pag. 669. num. 4.*

† *Pro patronis bonis.*

* *In Etymologico.*

Præsumtuosus, arrogans, quia multa temere præsumat. Quomodo *præsumtio* dixit Ado Viennensis ad Nicolaum Papam: *Utrùm illius sit concessio, an invasoris præsumtio.* At *præsumtuosus* est Bernardi Claraevallensis in vita S. Malachiæ Episcopi†: *Ille nequam (sicut erat præsumtuosus, & insolens) non modò miratus est, sed & indignatus.*

† *Col. 1952. edit. Antverp. an. 1609.*

Prætentura, propugnaculum in limitibus regionis, vel ante urbem exstructum, ut moretur hostem, ne regionem invadat, vel urbem, nihil sibi metuentem, capiat. Ammianus Marcellinus lib. XIV: *Ibique densis inter obsidentium itinera prætenturis, provincialium, & viatorum opibus, pascebantur.* Iterum: *Quia Mesopotamia tractus omnes crebrò inquietari sueti, prætenturis, & stationibus servabantur agrariis.* Item: *Salubriter, & cautè, castra metata, stationesque agrariæ totis rationibus ordinatæ.* Nomen ex eo, quia defensioni locorum prætendantur, hoc

est, ante locum tendantur, sive constituantur. Quomodo Maro ait I Georg. ——*Segeti pratendere sepem*. Et IX. Æn. *Marti pratendere muros*.

Pravicors, qui pravo corde, in Vocabulario, quod Gemma inscribitur. Nempe quâ formâ dicitur *excors*, vel *misericors*. Etiam *pravicordius* ibidem legas. Sed utrumque sine idoneo auctore.

CAP. XXXVIII.

De cœptis à PRE, PRI, *vel* PRO. Precatoria, *pro precaria*. Primicerius, *qui in dignitate variis tributâ primum tenet locum*. Primiscriniarius, *primus è scriniorum præfectis*. Primivirgius, *primus virgatorum, sive eorum, quibus commissa est custodia portæ Imperatoris*. Primordialis, *ad primordia pertinens*. Prioralia, *ad Priorem monasterii pertinentia*. Prioratus, *cœnobiarchæ dignitas*. Priorissa, *præfecta sacrarum virginum*. Prioritas, *per quam aliquid prius dicitur*. Privativus, *privans*. Probamentum, *probatio*. Processio, *processus sacri ordinis*. Procuratia, *pecunia, quam pro cura sua exigit Ecclesiæ procurator*. Proficuum, *utile*. Prohastium, *pro proastium, sive suburbium*. Promtanimitas, *vel etiam* promtitudo, *alacritas animi promtissimè aliquid exsequentis*. Propos, *præpotens*. Prosarius, *prosa scr bens*. Protoscriniarius, *primus ex præfectis scriniorum*. Protectio, *defensio, ac tutela*. Protonotarius, *primus eorum, qui posterioribus seculis* notarii *appellati*. *Vt* protosecretarius, *primus eorum, qui Principi, aut Reip. à secretis*. Protospatharius, *dignitas in Orientali imperio*.

VIdeamus nunc de iis, ubi post PR sequitur secunda, tertia, quartáve vocalis.

Precatoria, vel *precaturia*, pro *precaria*; quæ vox etiam est ævi Tulliani, ac sequentis. Marculfus lib. II Form. cap. V: *Per hanc precaturiam*. Quem ad locum Bignonius ostendit, similiter loqui Synodum Epaunensem cap. XVIII, & Synodum Rhemensem sub Sonnatio episcopo apud Flodoardum lib. II cap. V. Adi, quæ superiùs in *Præstaria* dicebamus.

Prestus, vide *Præstus*.

Primicerius diaconorum, cantorum, lectorum, domesticorum, tabulariorum, & similia, legas apud Gregorium Turonensem lib. II Hist.

II Hist. Franc. cap. XXXVII, Marcellinum in vita S. Suiberti, Paulum Warnefridi lib. IV Histor. Longobardicæ cap. XXXIV, in vita Ludovici Pii †, & S. Othonis *, Adelmannum in epist. ad Berengarium, item apud Sigebertum in Chronicis an. CIↃLXXVII, & Marthæum Paris. non semel, atque alios. Eo verò *primicerius* vocabatur, quia ejus nomen loco *primo* in *ceratis* tabulis poneretur. Nisi potiùs *cerius* solùm sit vocis productio: quæ Cujacii est opinio ad Tit. VII lib. XII Cod. Justinianei. Idem dictum esto de vocabulis *secundicerii, tertiicerii, quarticerii*. Præter Cujacium, adi & Onuphrium in Explicatione vocum Eccles. & Petrum Gregorium lib. XV Syntag. cap. XXII. Κατὰ μεταφορὰν verò Hincmarus Rhemensis Judam Iscarioth vocat *primicerium proditorum*. Græci pro eo πριμμικήριος: ut ex Suida liquet, item Codino de officiis Aulæ Constantinopol. & Gregora lib. VII. Lego & de femina *primiceria*. Regula S. Cæsariæ cap. VIII §. XLII †: *Primiceriam etiam, vel formariam admoneo, vel contestor, ut vigilantissimè consideretis.*

† *Pag. 38. vers. 20. edit. Commel.*
* *Lib. 1. cap. 29.*
† *Apud Bollandum ad 12. Ian.*

Primiscriniarius, qui primas obtineret in scriniorum præfectis. Græci pro eo & *protoscriniarius*; imò etiam Regino, de quo inferiùs. Idem est πριμισκρίνιος in Basilicorum Glossis. Primiscriniarii etiam in iis, qui, Pontifice maximo defuncto, cum Cardinalibus, episcopis, presbyteris, & diaconis, nec non primoribus Urbis, & scribis regionariis, solent convenire, ut de novo agatur pontifice creando. Liquet hoc ex iis, quæ de Paschalis Papæ II primordiis refert Baronius ad ann. CIↃC*.

* *Tom. 12. pag. 3. edit. Moreti.*

Primivirgius, primus virgatorum; hoc est, aulæ januam custodientium cum baculis, & virgis, quibus, equitante imperatore, populum summovebant: ut liquet ex Codino de officio Aulæ Constantinopol. ubi τῶν βαρδαριωτῶν πριμμικήριος appellatur. Isidorus in Glossis: *Primivirgius, caballarius, quod primus est militiæ in virgis.* Quem locum sic ὁ μαγκλαβίτης Joan. Meursius corrigebat: *Primivirgius, clabarius, (sive clavarius) quòd primus est militiæ in virgis.* hoc est, militum virgatorum. Adi Meursii Gloss. in βαρδαριῶται.

Primordialis, ad rerum primordia pertinens, apud Bekam in procemio Chron. Unde & *primordialiter*, Henrico de Hassia in Spec. An.† † *pag. 6.*

Prioralia, quæ sunt Prioris, sive cœnobio præfecti. Usurpatur in Benedictina cap. XXII.

Prioratus, pro cœnobiarchæ, seu Prioris, ut vocant, dignitate, sæpius in Benedictinâ * cap. XIII, quod est de inventariis per novos antistites. * *Aimoi-*

no, & Leoni Marsicano subicitur in edit. Parif. a. 1602.

antistites. Item legas cap. XXII, quod est de creatione monachorum. Habes & apud Hincmarum epist. VI. cap. XVII, Ivonem Carnot. epist. XXXVIII, Cæsarium lib. I Mirac. cap. III. Quemadmodum verò varia sunt Priorum genera; ita & Prioratûs: qua de re libro proximo, in *Prior*.

Priorissa de femina dixere, ut *Prior* de viro. Habes apud Eugenium Papam in diplomate ad Heloissam, Cæsarium lib. I. Mirac. cap. XLII, Bekam in vita Ottonis, Episcopi XXXVI. De *Prioris* voce dicam libro sequenti; ut proximè monui.

Prioritas, quâ quid tempore prius est. Usurpat Petrus de Vineis lib. III epist. X: *Progenitorum nostrorum nos memoranda prioritas invitet exemplo.* Scholasticis est frequens.

Privativus, pro *privans*, iisdem Scholasticis relinquamus. Cicero in Topicis: *Sunt enim alia contraria, quæ privantia licet appellemus Latinè, Græcè appellantur στερητικά.*

Probamentum, pro *probatione*, parùm Latinè Rufinus in Tralatione Origenis περὶ ἀρχῶν †: *Omnibus adhibitu probamentis, ex Scripturis sanctis manifestiùs, & constantiùs asserit.*

† Pag. 873. edit. Basil. a. 1536.

Processio, pro processu sacri ordinis in publico: inde *processionalis* oratio, quæ in eo adhibetur. Chronicon Casinense lib. III cap. XIX: *Libello, in quo sunt orationes processionales.*

Procuratia, pecunia, quæ à sacerdote quotannis episcopo, vel archidiacono, ecclesiam visitanti, solveretur tanquam procuratori Ecclesiæ. Matth. Parisius in an. CIƆCC XLV, *Procuratiæ, & munera exiguntur.* Et antea in anno CIƆCC XXXIX, de legato Papæ: *Ad humilitatem religiosorum conversus, ab eis pecuniam non minimam extorsit nomine procuratiæ.*

Proficuum, pro utili, quia inde proficimus: unde & Belgis profitig. Joannes Turpinus, ut vulgò inscribitur, de vita Karoli M. cap. VIII: *Magnum animabus proficuum.* Eindhardus ad Lupum epist. III: *Quam tamen proficuam potiùs mihi, quam noxiam, hactenus experior.* Lupus ad Einhardum epist. IV: *Nunc autem, cùm Deus omnes homines salvos velit fieri, ac in nomine ipsius, qui Salvator dicitur, nemo postulet, nisi qui suæ saluti proficua postulârit.* Gregorius VII lib. VI epist. II: *Si studeamus ad tempus, pro communi honestate, & proficuo.* Monachi Laubienses epistolâ apud Baldericum Chronici Camerac. lib. I, cap. CV: *Multisque emolumentis nobis proficuum.* Ivo Carnotensis epist. LXXVI *: *Sustinete interim, donec de isto faciam proficuum meum:*

* P. 64.

meum: postea quaerite, ut iste deponatur. Anselmus Cantuariensis epist. ad Monachos Beccenses: *Regis gratiam, quae vobis necessaria est, sine omni proficuo, imò cum damno maximo, non perdatis.* Chronicon Cisterciense †: *Quia hoc non proficuum, imò damnum nobis omnibus intelligitur.* † P. 64. Mitto Turocium in Historia Ungarica, atque alios.

Probastium, cum spiritu dixere pro *proastium*, ut *hostium*, *harena*, ac similia. Est verò conflatum è *pro*, & *astu*; ut idem sit, ac *suburbanum*. Usus Justinianus Imp. epist. ad Placidium: *Cum portubus, aquis, aquarumve decursibus, sylvis, proastiis.* Ruffinus, Aquilejensis presb. in Vitis Patrum lib. III num. XIX: *Habitabat autem parvâ cellâ foris civitatem prope proastium, quod vocatur in Septimo; ubi solent Imperatores egressi de civitate libenter degere.* Aliter quidem multi Mssi: sed *proastion* nonnulli: & προάστειον est apud Cedrenum idem narrantem anno XX Theodosii junioris: & Pelagius, diaconus Romanus, libello XV, num LXVI, *suburbanum* vertit. Paullus Warnefridi lib. VI historiae Longobardicae cap. LVIII: *In Olonna nihilominus suo probastio, miro opere, in honorem sancti Anastasii martyris, Christo domicilium statuit: in quo & monasterium fecit.* Quamquam in nonnullis Mssis absint verba illa, *suo probastio*. Nempe quia non videret librarius, quo pacto hic hastis foret locus. Non attendit, *proastium* esse, quod προάστειον Xenophonti, ac quibusdam προάστιον. Latinè dixeris *suburbium*; quod ipsius est Tullii Philipp. XII.

Promtanimitas, animi alacritas, quando quid lubentes, ac promto animo exsequimur. Gregorius Turonensis in Vita S. Gregorii Lingonensis cap. II §. VI: *Adeò laboravit in ejus obsequio tota mentis promtanimitate.* Dicerem pro eo *animi promtitudo*, si posterius vocabulum apud idoneos invenirem scriptores. Nunc aliter malim προθυμία.

Propos in Glossis Isidori exponitur, *valde potens.* Sed rectè emendant *praepos*: quod à *potis*; uti & *compos*, *impos*. Quomodo in veteri est vocabulario, *Praepos, valde, vel prae aliis potens.* Nec tamen *praepos* dixero; sed *praepotens* cum Tullio.

Prosarius sermo, pro prorso dicendi genere. Sidonius lib. IX epist. XIII: *Maximè prosario loquendi genere districtus, occupatusque.* Significat, se non ampliùs poëtari, solúmque prosâ oratione scribere.

Protoscriniarius, primus scriniariorum, ex Graeco Latinoque conflatum. Regino in Chronico: *Legati Romanorum, Azo videlicet protoscrinia-*

toscriniarius, *& Matrinus*, *Sutriensis Ecclesiæ Episcopus*. Quid mirum, quando & Græci itidem ex Græco Latinoque fecerunt πρωτοστράτωρ. Latinè *primum stratorum* dixeris. Imò Phranzis interpres Latinus, non modò *protostrator* retinet; sed & format inde *protostratorissa*. Vide superiùs *primiscriniarius*.

Protectio non memini me apud classicos legere. Vulgò dicunt, *esse in alicujus protectione:* pro quo Cicero, *esse in alicujus fide, & clientela.* Nec magis *protector* invenio: pro quo Cicero, *defensor*, *patronus*, & κατὰ μεταφορὰν *parens*.

Protonotarius, voce hybridâ, (quales multas alibi recensemus) vocitabatur, qui πιττάκια curaret, ut Codinus interpretatur. Nec in Latina Ecclesia *protonotarius* modò, sed etiam *primicerius notariorum* dicebatur. Onuphrium sis adi in Explicat. obscurarum vocum Eccles. Similis verò compositio in *protosecretarius*: quomodo nominatur primus actuarius, sive scriba.

Protoparens non dixero, sed vel planè Græcè *protoplastus*; vel omnino Latinè, *primus parens*. Non refugit tamen doctissimus Franciscus Dusseldorpius Lugdunensis, tractatu de non ineundo matrimonio cum iis, qui extra Ecclesiam sunt, cap. I *: *Vsus ad hoc protoparentis linguâ propheticâ, cùm individuum viri uxorisque vinculum in magnum Christi & ecclesiæ Sacramentum commendavit.*

*Pag. 3.

Protospatharius, qui Codino, πρῶτος τῶν σπαθαρίων. Nicolaus I epist. ad Michaelem Imper. *Michael, gloriosus Protospatharius, legatus vester.* Usi & Adelmus in Chron. Fran. Regino abbas Chronicorum lib. I & II, Ivo Carnot. in Chron. Leo Marsic. in Chronico Casinensi lib. I cap. LII. Magnificos, & illustres vocatos, ostendet Meursius in Πρωτοσπαθάριος.

CAP. XXXIX.

De iis, ubi P literam sequitur S, V, vel Y. Psallentium, *cantus*. Pseudoforis, *vel* Pseudoforum, *pseudothyrum*. Pseudoliquidum, *mediæ inter siccum, ac liquidum, naturæ*. Pseudomagister, *falsâ imbuens doctrinâ*. Pubeda, *vel* pubeta, *puber*. Pulveraticum, *vel* pulveratica, *pro donativi genere, vel vectigalis*. Pusillanimus, *de eo, qui mentis humilis, & abjectæ*. Pusillanimitas, *pro vitio animi timidi, atque abjecti*. Pyritegium, *tempus ignis cineribus contegendi*.

Expe-

EXpediam nunc ea, quæ ſuperſunt in cœptis ab literâ P.

Pſallentium in caſu recto, pro cantu pſallentium, ſeu chori. Gregorius Turonenſis in Vita S. Gregorii Lingonenſis cap. II. §. VII: *Illoque ingrediente, diutiſſimè ſilentium erat: poſtea pſallentium, tanquam multarum vocum, per trium horarum, & fere amplius ſpatium, audiebatur.* Idem Hiſtoriæ Francicæ lib. II cap. XXI: *Cum magno pſallentio comitantibus clericis.* Miracul. lib. I. cap. XXXVII: *Cum pſallentio ad locum fontis accedit.* Similiter cap. LI, & alibi idem. Ac Supplementum Annalium ejus cap. LXXIX. Item Bened. Levita Capitul. lib. V cap. CCXX.

Pſeudoforis, falſæ fores, ſive, numero ſingulo, *falſa foris*: quomodo Terentius Adelphis ait, *Sed quidnam crepuit foris?* Mirum ab ea voce non abhorruiſſe Sulpicium Severum libro de vita S. Martini; ubi *pſeudoforem* ait, pro eo, quod *pſeudothyrum* maluiſſem dicere cum Cicerone in Verrinis. Sed abreptus eſt elegantiſſimus ſcriptor conſuetudine ſui ſeculi, quâ multis adeò hybridis vocibus gaudebant, etiam cum aliæ ſuppeterent bonæ. Ac de iſto etiam in *Artigraphus* plura diximus. Cæterùm, (quod monitum etiam veteri amico τῷ μακαρείτῃ Meurſio) pro *pſeudothyron* corruptè, P præciſo, *ſeudothyrum* eſt apud Freculphum Chron. Tom. II lib. I cap. XIII, & lib. IV cap. III. Imò & apud Sulpicium *pſeudoforum* perperam pro *pſeudoforem* editum. Nec enim ea vox eſt à *foro*, ſed *foris*.

Pſeudoliquidum ſimilis eſt farinæ. Uſus Marcellus Empiricus cap. XXVI †: *Mellis optimè deſpumati adjicitur, quantum ſufficiat*. Videtur ſic † *Pag.* vocari id, de quo dubites, utrùm magis in liquidis reponas, an ſic- 114 *edit.* cis, ſive craſſis; quæ liquidis Naſo opponit I Met. *Froben.*

Craſſaque pugnabant liquidis, & liquida craſſis. *an.* 1536.

Sed ſine dubio ἀκύρως, cùm craſſis potiùs opponatur tenue.

Pſeudomagiſter, ψευδοδιδάσκαλος. Utitur Sigebertus in Chronicis ad an. CIƆLXXIV; ubi de Gregorio VII.

Pubida, & *pubeta*, puberem notat. In gloſſis Iſidori *adoleſcens* exponitur. Martianus Capella lib. IX: *Virginum chorus Phrygii cujuſdam pubidæ cicutis interſtinctus.*

Pulveraticum, vel *pulveratica*, nunc donativi genus erat, nunc vectigalis. Priori modo ſumit Fronto de Limitibus Agrorum *: *Tres* * *Pag* 41. *aureos accipiat abſque ſua pulveratica.* Codice Theodoſiano lib. VII tit. XIII, ſive de Tironibus leg. XVI, verba ſunt Arcadii, Honorii, & Theodoſii A A A: *Servos etiam hujus auctoritate edicti exhortamur,*

Bbbb *ut cùm*

ut cùm primùm se bellicis sudoribus offerant, præmium libertatis, si apti ad militiam arma susceperint, pulveratici etiam nomine binos solidos accepturi, &c. De pulveratica judicum abolita est Novell. Leon. & Major. lib. IV tit. I. De quo Cujacius Observat. lib. IV. At pro telonei, seu vectigalis genere, sumitur in Capitulari Benedicti Levitæ lib. VI §. CCXIX: *Vt nullus homo præsumat tholoneum per vias, nec per villas rodaticum, nec pulveraticum, recipere.* Idem vectigalis genus, ac plura alia, complectitur, apud Aimoinum †, Carolus, postea vocatus Magnus, tum Francorum, & Longobardorum Rex, Romanorum Patricius: *Per omnes civitates similiter, ubicunque in regna, Christo propitio nostra, aut pagis, vel territoriis, teloneus exigatur, nec de noval., nec de carale, neque de saumis, neque de trane evectione, nec rotatico, nec pontatico, nec pulveratico, nec salutatico, nec cispitatico, nec ullâ redibitione, quod fiscus noster exinde poterat sperare, nec vos, nec juniores, successoresque vestri ejusdem non requiratis, nec exactetis.* Idem privilegium, sed in nonnullis varians, apud Baronium habes tom. IX Annal. ad an. IↃCCLXXIX.

† *Lib. 5. Franc. Hist. cap. 1.*

Puritas tam usitatum est vocabulum, ut vix sciam, quis non loquatur hoc modo. Omnes enim dicunt, Grammaticos puritatem sermonis præstare; Rhetores ornatum, & copiam. Et video, etiam hoc mihi aliquando vocabulum excidisse, Nonio,* & aliis, decipientibus. Satius verò sit pro eo dicere, *munditia, elegantia, proprietas.*

* *In* Pueritia.

Pusillanimus, vel *pusillanimis*, apud varios scriptores reperias: interque alios, apud Petrum Blesensem epist. LXVIII: item in vita S. Gudilæ * cap. XIII §. X. Rectiùs pro eo dixeris cum Cicerone *timidus, animo parvo*, vel *parvi animi.* Adhæc *animo angusto, jejuno, minuto.* Item *mentis angustæ, & humilis.* Nihilo melius *pusillanimitas*, sive pro *timiditas*, vel *parvo animo, & angusto*, vel *abjecto*; sive pro *angore, anxietate, anxietudine animi*, aut *pectoris.* Eâ *pusillanimitatis* voce usus & Petrus Blesensis epist. CXLVI, scriptâ nomine Aleonoræ, Angliæ Reginæ.

* *Apud Bollandum 8 Ianuar.*

Pyritegium, tempus quo ignis vel exstinguendus, vel cineribus obruendus: à Græco πῦρ, & Latino *tego.* Matthæus Parisius in vita, & institutis Guarini, abbatis XX: *Ibique loquantur, quandiu Hospitali visum fuerit, aut hora permiserit: non tamen ultra pyritegium hora loquendi proteletur.*

CAP. XL.

CAP. XL.

De cœptis à Q. Quæpia, *pro quæpiam.* Quæstionarii, *quæsitores.* Quarentena, *libertas viduæ XL diebus remanendi in ædibus defuncti. Ubi & de* carena, *ac Germanicis vocibus inde deductis.* Quartenarius, *laborans febri quartanâ.* Quarterium, *mensura frumentariæ quadrans.* Quaternatum, *quâ formâ dicimus* quaternus, *&* quaternarius. Quaternio, *quatuor militum numerus: item folium in quatuor minora complicatum: adhæc quatuor philyræ, maximæ formæ foliorum paginæ octonæ. Sic* quinćternio, *pro denis ejusmodi paginis.* Querola, *avis genus.* Querelosus, *&* querulosus, *pro querulus.* Quietantia, *vel* quitancia, *apocha.* Quinquagesimus sextus, *pro sexagesimus.* Quinternum, *fortè Cancellariæ locus.* Quodlibetum, *de quo in utramque partem disputetur.*

ABsolvimus, quę à P incipiunt: excipiunt illa, quę à Q ordiuntur. *Quadragesimale* tempus est apud Houeden Annal. tom. I. an. CIƆLXX. Sed tam nota obviáque quid consecter? præsertim in vocibus Ecclesiasticis.

Quapia non dicitur, sed *quæpiam*; ut *quispiam, quippiam, quempiam.* M. Joannes de Thvvrocz in Chronicis Hungaricis cap. xv, ubi de rege Attalo: *Nec aliquam civitatem, vel castellum, aut oppidum, à manu illius quæpia tutari potuit munitio.* Ita constanter libri vett. Ubi *quæpiam,* editor reposuit.

Quæstionarii, quæsitores. Nempe quo pacto poëta † ait, *Quæsitor Minos urnam movet.* Nomen ex eo, quia quæstionibus reorum præsint. Hinc Walfridus Strabo libro de Exordiis & incrementis Ecclesiarum: *Sunt in secularibus quæstionarii, id est, qui reos examinant.* Sic liquidò sumitur in vita S. Andreæ. Nec aliter cepere Annales Fuldenses an. IƆCCCLII: *Apud Erpfurt habito conventu, decrevit inter alia, ut nullus præfectus in sua præfectura, aut quæstionarius infra * quæsturam suam, alicujus caussam advocati nomine susciperet agendam.* † 6 *An.* * F. intra. *Nam mox opponitur de alienis quæsturis.*

Quarentena est illa viduis concessa libertas ab obitu mariti diebus XL permanendi in ædibus ejus. Matthæus Parisius Historia Anglic. ad Henrici III an. CIƆCCXXXVI: *Quæ viduæ post mortem virorum suorum expelluntur de dote sua, vel habere non possint dotem suam, & quarentenam suam, sine placito.* Est verò *quarentena* à Gallico *quarante:*

quarante: uti hoc è Latino *quadragena*. Unde etiam contractum *carena*, seu *carrena*. Sic vocarunt, ut Burchardus † interpretatur, *dierum XL continuorum jejunium in pane & aqua*. At falli puto eundem, cùm censet, esse vocabulum Teutonicum. Quamquam similiter Hospinianus lib. de Festis Christianorum *. Movet eum, quòd hebdomada magna Germanis dicatur, die karwoche. Ubi prior vocis pars est à kar, hoc est, carena; altera à woche: pro quo alii weke, hoc est, hebdomas. Similiter dies Dominicæ Passionis, der Karfreitag hoc est, carenæ, sive quadragesimæ dies Veneris: puta postremus, qui omnium sanctissimus. Mihi longè verisimilius est, Germanicum kar esse à *carena*. Vide &, quæ de *Carena* afferebamus cap XL.

† Lib 19 cap. 5.

* Pag. 45.

Quartenariùs dixere, pro *quaternarius*, vel *quartanus*. Ita, quam *quartanam* vocat Cicero, & apposito substantivo, *quartanam febrem*; ea *quartenarius* appellatur Matthæo Parisio ad an. CIƆCCXXXIX: *Autumnus innaturalis diversa morborum pericula generavit, qui siccus, & frigidus, naturaliter fuisse tenebatur. Hinc contigit, quòd ingruente dyscrasiâ, non se meminit aliquis tot vidisse in uno anno quartenarios.* Hæc si interpretatio placet, quæ est doctissimi Guil. Watsii, in *quartenarius* κατ' ἐξοχὴν intelligitur morbus; ut in *quartana* attenditur *febris*. Sed quid si *quartenarius*, pro *quartanarius*, dixerint de eo, qui laborat quartanâ? Mihi id simplicius, ac verius videtur.

Quarterium, quadrans frumentariæ mensuræ. Matthæus Parisius in an. CIƆCCIII: *Pistores poterunt sic vendere, & in quolibet quarterio lucrari tres denarios.* Item anno CIƆCCXV in charta libertatum Joannis Regis: *Una mensura vini, & cervisiæ sit, per totum regnum nostrum, & una mensura bladi; scilicet quarterium Londinense.*

Quaternata feuda est in Constitut. Siculis lib. I tit. XLVII: *Præterquam de feudis non quaternatis.* Et tit. LXXXV: *Procurator privatus à locatione feudorum militarium, sive sint quaternata, vel non, penitus abstineat.*

Quaternio, apud vulgatum Scripturæ interpretem Actorum Apostol. cap. XII. *Quem* (de Petro Apostolo sermo est) *cùm apprehendisset* (Herodes rex,) *misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum.* Ubi Nicolaus Lyra, imò & Caietanus, atque alii, per *quaternionem* intelligunt quatuor militum præfectum. Verùm Græca vox τετράδιον non personam signat; sed numerum quatuor militum. Ideo Syrus *sedecim milites* exponit. Atqui, si quaternio sit præfectus quatuor militum; & quatuor fuerint quaterniones: isti quaterniones cum quatuor præfectis non sexdecim, sed viginti forent milites.

tes. Præterea verò *quaternio*, & *octernio*, dixere juniores pro folio in minora quatuor, vel octo, complicato. Usus priori ante tria, & amplius, secula Odoricus Peregrinationis suæ cap. IV: *Siquis velit hujus civilitatis magna, & mirabilia, quæ in ea sunt, scribere, vix unus quaternio possit omnia continere.* Nisi hic *quaternio* quatuor notat folia majora: quæ vulgò Belgis vier velle, voce formatâ à *pellis*, hoc est membrana. Potuerint etiam sumsisse pro istiusmodi folii sive, philyræ parte dimidiâ: ut philyra non quaternis, sed binis constet paginis maximæ formæ. Constitutiones Siculæ lib. III tit. XXI: *Quæ in quaternionibus doanæ nostræ inveniuntur in scriptis.* Et eodem lib. tit. XXV: *Censu in quaternionibus curiæ nihilominus annotato.* Sed & similiter *quincternio* vocabatur, si quinque esset foliis aliquid exaratum. Concilium Pisanum II: *Ego Ioannes Burchardus, Decanus Basileensis, dictæ sedis protonotarius, & magister cæremoniarius capellæ Apostolicæ, tenens in manibus meis duos quinterniones, altâ, & intelligibili voce dixi in hanc sententiam.* Et fortasse hinc *quincternum:* de quo mox.

Querola, avis, à querulo sono ita nuncupata. Lex Alamann. tit. XCIX. §. XIX: *Aneton, ganola, ciconia, corvus, cornicula, columba, & cauba, & querola, ut alia similia, requirantur.* Num *querola*, turtur? Nempe ob querulum cantum. Notum illud in Eclogis:

Nec gemere aëriâ cessabit turtur ab ulmo.

Item hoc Martialis lib. III ep. LVIII:

Gemit hinc palumbus, inde cereus turtur.

Querelosus, querulus. Flodoardus lib. II Hist. Rhem. cap. III: *Querelosis sanctum Basolum cœpit inclamare vocibus.* Aldhelmus lib. de Virginit. cap. IV, *querelosis questibus* ait. Aliqui scribunt *querulosus*: quasi sit à *querulus*. Sed ut à *lachryma lachrymosus*, ita à *querela querelosus*.

Quietantia, Latinis apocha. Utitur Papa Paullus IV. in bulla † Confirmationis, & Ampliationis constitutionum Apostolicarum: *Qua præfatæ Cameræ eatenus solvere quomodolibet obligati erant, generalem quietantiam fecerit, decernens eos ad illorum solutionem non teneri, nec ad id cogi posse.* Dicta verò *quietantia*, ex verbo *quietare*; quod est, reddere quietum, ac securum. Quemadmodum autem ex *quietantia* est Belgicum quitanci: sic à *quitare*, pro *quietare*, est Belgicum quyten. Uti & quijt-schelden. De *quietare* inferiùs in verbis dicam.

† *Bull. tom. I. p.* 601.

Quinquagesimus-decimus, pro sexagesimus, est apud Flodoardum in Chronico, an. IↃCCCCLX.

Quinternio quid videatur, superiùs in *quaternio* conjectabamus.

Quinternum legas apud Clementem septimum papam in clausula bullæ* de annatis: *Volumus autem, quòd præsens mandatum ad hoc, quod ad plenam, & indubitatam notitiam deveniat, in Cancellaria Apostolica more solito publicetur, & in quinterno Cancellariæ ad perpetuam rei memoriam describi debeat.* Num *quinternum* Cancellariæ locus? an idem, quod *quinćternio*? In quaternionibus, & quinćternionibus, solent contineri acta publica: ut in *Quaternio* dictum.

* *Bullarium Romanum Tom. I, bull. 33.*

Quodlibetum, de quo in utramque disseritur partem, ex eo dictum, quia, *quod libet*, defenditur. Vox ea à compluribus seculis obtinuit in scholis. Nam (ut de Anglis nunc solis dicam) Richardus Fishaker circa annum CIↃCCXLVIII, uti *postillas morales*; ita *quodlibeta* quoque scripsit; Balæo teste, Scriptorum Britannicorum Centuriâ IV cap. VI. Ac similiter circa an. CIↃCCLXX quodlibeta divulgavit Robertus Kilvvarby, teste eodem, Centuriæ ejusdem cap. XLVI. Quos eopse seculo in ejusmodi inscriptione secuti quoque Joannes Chelmeston, Thomas Borstalle, Joannes Peckam, & exinde alii, atque alii.

CAP. XLI.

De iis, ubi princeps litera R, sequente A, vel E, ante B, C, D, F. G. Rabidicimba, *velox cymba.* Rachanæ, & rachanellæ, *vestis è panno crasso, ac vili.* Ratificatio, *antiquioribus* ratihabitio. Rebellium, *rebellio.* Rebrachiatorium, *monachorum* ἀνάλοβ. Recellula, *mundus muliebris.* Recidivatus, *quo quid post casum renascitur, atque instauratur.* Reclinarium, *ubi quis se reclinat ad somnum capiendum.* Recolamentum, *quo quid in memoriam revocatur, ubi periculum, ne exciderit.* Recordium, *recordatio.* Recreamen, *recreatio.* Redargutio, *argumentum, quod adfertur ad aliquem convincendum.* Refectorium, *ubi à monachis refectio fit cibo. Sic* refectorarius, *cujus est procurare in monasterio, quæ ad refectionem cibariam pertinent.* Referendarius, *qui libellos supplices offert Principi ad subscribendum.* Refusorius, *qui aliquid refundit.* Regalia *numero singulo, pro* regalia *in plurativo.* Regalitas, *jus regium.* Regimentum, & regimonium, *regimen.* Regionarii, *diaconi urbis Romanæ, præter basilicanos.* Registrum, *regestum: ut* registrare, *pro referre in codices publicos.* Regnicolæ, *qui sunt sub regis dominatu.*

Nunc

Nunc pergam ad literam R.

Rabidicimba, vel *rabidikimba*, si vox est una, hujus fuerit loci, & cymbam velocem notet. Abbo de obsidione Lutetiæ lib. I:

Corripiunt ternas rabidicimbas satis altas.

In editione utrâque Parisinâ, puta primâ Pythœi †, (quam etiam Wecheliana expressit) & altera Andreæ du Chesne*, Geographi Regii, divisim legitur: † *An.* 1588. * *Francofurtensis an.* 1594.

Corripiunt ternas rabidi cimbas satis altas.

Magis placet, unâ voce scripsisse; ut à vehementi velocitate sit nomen; à rabie videlicet, quia insani tenere modum nesciunt: unde & *insanus* pro magno, ut Tullio in Milonianâ, *insanæ substructiones.* De quo alibi pluribus.

Rachanæ, & ὑποκοριστικῶς *rachanellæ*, panniculi, vilis vestis genus, à Græco ῥάχη: quod Hesychius exponit ἀποσχίσματα, καὶ ἀποσπάσματα, ἱμάτια. *præsegmina, divulsiones, vestes.* Item ἀποσχίσματα, καὶ ἀποσπάσματα, *rupturæ, & divulsiones.* Sic Nazianzeno in laudibus B. Basilii ῥάκος est vile monachorum pallium. Ennodius, Ticinensis episcopus, lib. IX epist. XVII ad Apodemiam: *Lanam, & racanas, cujus vos volueritis coloris, rubei, aut fusci, mihi sub celeritate dirigite.* Gregorius M. lib. IX Registri epist. ult. *Xenium autem vestrum duas rachanas, quas de labore vestro esse mandastis, libenter accepi.* Anastasius bibliothecarius in vita Joannis Eleemosynarii redditâ Latinè ex Græcis Leontii Neapoleos in Cypro episcopi, cap. IX §. LII: *Ligneis tabulis pavimento strato ad requiescendos eos*, & simul cum storeis, & rachanis, per totam hiemem.* Diminutivo idem usus cap. VI §. XXXIV: *Venundabantur enim quatuor rachanellæ numismate uno.* Aliquibus in libris *racanæ, & racanellæ*, pro eo scribitur. * Pro ad requiem eorum; *sive*, ubi somnum caperent.

Ratificatio, quâ quid ratum fit, sive quâ aliquid, quod actum, approbatur; si non, quòd ad qualitatem rei gestæ, saltem ratione rei ipsius. Simile *ratihabitio*, quâ quid ratum habetur; quomodo in Digestis legas, *ratum habet prætor*; in Codice, *ratos haberi contractus.* *Ratihabitio* est apud varios posterioris ævi. In his est Radevicus Frisingensis de gestis Frederici Ænobarbi lib. III cap. XXIV: *Electionem de ipso factam ratihabitione confirmare dignaretur.* Falluntur interim, qui, eò quòd, Tulliano ævo, ac proximo, non legimus, id barbaris irrepsisse temporibus arbitrantur. Quippe agnoscit Pomponius XII. §. ratihabitionis. ff. de Procurat. At *ratificatio*, quod vulgò obtinet, planè barbarum censeo.

Rebel-

Rebellium, rebellio. Monachus cœnobii Egolismensis S. Eparchii in vita Karoli M. † *Iterum omnes Saxones convenientes subdiderunt se potestati domni Karoli, & reddiderunt omnes malefactores illos, qui ipsum rebellium maximè terminaverunt.*

† Pag. 246. edit. Wechel. an. 1594.

Rebrachiatorium, pro humerali, sive scapulari monachorum. Nec tamen quincto seculo tam in usu fuisse arbitror, quàm fictum à Cassiano, dum exprimere conatur id, quod Græcis junioribus vocari solet ἀνάλαβος, vel ἀνάλαβοι. Locus Cassiani est de Habitu Monach. cap. VI: *Gestant autem resticulas duplices, laneo plexas subtegmine, quas Græci ἀναλάβους, nos verò succinctoria, seu redimicula, vel propriè rebrachiatoria possumus appellare. Quæ descendentia per summa cervicis, & à lateribus colli divisa, utrarumque alarum sinus ambiunt, atque hinc inde succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti ad corpus contrahant, atque conjungant.* In editione Romanâ Latinis literis scriptum *analoboys*. Sed Græcè quidem est υ: Latinè verò fuerit *u*. In minuto hoc se quodammodo torquet doctissimus de La-Cerda, & ambigit, an non ἀναβολίας debeat reponi: quando ἀναβολαὶ humeros, & brachia tegerent, teste Sozomeno lib. III cap. XIII. Sed nihil mutare opus, quando & Dorotheo Doctrin. I, semel iterumque ἀνάλαβος vocatur. Ipsum adi, vel Meursium in Gloss. Favet & Ms noster Cassianus, quem debemus liberalitati undique doctissimi Andreæ Colvii nostri: ubi vocis Græcæ extimæ literæ βους, sive *aboys*, clarissimè comparent.

Recellula non memini me legere, nisi in LL. Burgund. Tit. IV. Leg. VI: *Quod ex matris bonis, id est, in recellulis, vel ornamentis, aut ex suo potuerit labore conquirere.* Videtur signari mundus muliebris, sive is sic dicatur, quia cellulis, locis nempe secretioribus, contineretur: sive potiùs sit à diminutivo *recella*, hoc à *recula*, istoc à *res*: quomodo à *cista* est *cistula, cistella, cistellula*: quod apud Plautum Cistel. Vide inferius *Rescella*.

Recidivatûs vocem cùm alibi usurpat Tertullianus, tum lib. de Anima cap. XXVIII: *Samius sophista Platoni auctor est animarum, de recidivatu revolubili semper ex alterna mortuorum atque viventium suffectione.* Recidivatus animarum est iterata earum sociatio cum corporibus, postquam priora cecidere: à quo casu & *cadaveris*, & *recidivatûs* nomen. Nempe ut Maroni * *recidiva Pergama*, post casum restituta; sicuti interpretatur Servius.

* 4 Æn.

Reclinarium, quasi *reclinatorium*, locus ille, ubi caput reclinatur ad dor-

ad dormiendum. De navis ejusmodi loco usurpat Sueno, in suo Historiæ Danicæ compendio cap. IV: *Is cùm ad Danorum pervenisset exercitum, ordinatis per foros remis, dolum commentatus, puppim suam puppi Regis jussit applicari: quibus sic ordinatis, primâ illucescente aurorâ, Regem, in reclinario dormientem, clam excitavit.*

Recolamenta vocarunt, quibus recolitur memoria, ac renovatur. Si argumentorum sint ἀτέχνων*, pro iis, cum Budæo in Forensibus, malim, *revocata testimonia*: quomodo quis *revocare testes* dicitur, si iterum jubeat dicere testimonium. * *Artis expertium.*

Recordium, recordatio, memoria. M. Joannes de Thvvrocz in Chronicis Hungaricis, an. cIↃcccCXL; ubi de nativitate regis Ladislai: *Multi enim magnatum, quorum in pectoribus imperatoris Sigismundi nondum tepuerant beneficiorum recordia, reginam sequebantur.*

Recreamen, recreatio. Io. Thvvrocz in Chronicis Hungaricis, in temporibus reginæ Mariæ cap. IV †: *Vt artus maris navigatione lassati recreamine potirentur.* † *Pag.* 114.

Rectoria à *rector*, pro regimine. Philippus Gall. Rex*: *In qua quidem nostra curia Parlam. omnes, & universæ curiæ Seneschaliarum, baillivarum, rectoriarum, vicariatuum, judicaturarum*, &c. * *Pag.* 158.

Redargutio vulgare. Malim *refutatio, reprehensio*. Græcè ἔλεγχος. Eo significatur, quod adfertur ad coarguendum eum, qui contrà disputat; ut interpretari possis ex Fabii lib. II cap. XV.

Refectorium, locus, ubi monachi cibum capientes se reficerent. Supplementum Historiarum Gregorii Turonensis cap. XXXVI: *Temerario conatu rex refectorium ingressus fuerat.* Arnulphus Lexoviensis ad Papam Alexandrum †: *Ebrius in refectorio super cœnam duos de fratribus cultello percussit, atque ab eis, in continenti, perticâ, quam casus obtulit, interfectus.* Chronicon Casinense lib. II cap. LX: *Die quadam refectorium ingressus.* Et cap. LXXXII: *In refectorio cum fratribus comedens.* Cæsarius lib. I Mirac. cap. XXXV: *Qui cùm in mensa sederet, Gothefridus ostium refectorii aperuit, & benedixit; sicque versus oratorium tetendit.* Item lib. IV cap. XCI, & lib. IV cap. IV. Matthæus Parisius in an. CIↃCCXLIV: *In quo concilio petiit Rex ore proprio, in præsentia magnatum, in refectorio VVestmonasteriensi, auxilium sibi fieri pecuniale.* Nunc in Anglia *Aulas* vocant. Chronicon Cisterciense *: *In uno quidem palatio, sed meliùs dicitur refectorio, communiter vos cibum accipere credimus.* Sic † *Pap.* 52. *b.* * *Pag.* 51.

Refectorarius, cui refectionis cura incumbit. Idem Cæsarius lib.

VI Miracul. cap. V: *Quem cùm refectorarius introducere vellet, pauperibus exclusis, commotus ille clamavit.* Sunt verò hæc ab ea significatione *refectionis*, quâ sumitur strictè pro refectione cibi. Quomodo usi Cornelius Celsus lib. IV cap. VI, & Plinius lib. XVIII cap. VII. Et horum exemplo idem Cæsarius lib. IV Miracul. cap. V: *Dominus meus ante horam refectionis coquinam intravit, & præparata, etiam nobis reclamantibus, pauperibus divisit.*

Referendarii medio ævo dicebantur, qui nunc magistri libellorum supplicum: nempe qui Regi libellos supplices, & diplomata offerrent, ut subscriberet. Unde in veteribus monumentis tam referendarii, quàm Regis nomen, sæpius exprimitur. Ut in præcepto Dagoberti de fugitivis S. Dionysii: *Landericus obtulit; Dagobertus Rex subscribit.* In diplomate Chlodovei, filii Dagoberti: *Gerardus obtulit; Chlodoveus subscripsit.* Utitur & eâ voce Marculfus lib. I Form. cap. XXV. Adhæc Gregorius Turonens. de Gloria Confessorum cap. XCV: *Qui nunc Referendarius Hildeberti Regis habetur.* Item Miraculorum S. Martin. lib. I cap. XXV: *Referendarius Regis Chlotarii.* Et lib. III cap. XVII: *Referendarius quondam Sigeberti ad occursum nostrum accedit.* Legas quoque Francicæ Historiæ lib. V cap. III, & XVII. Ac similiter in Historiæ ejus Supplemento cap. LXXVIII: *Statuens eis caput exercitûs nomine Chadoinum referendarium.* Item paullò pòst. Utitur & Theodericus à Niem in Nemore Unionis tractatu VI cap. XXXIX, ubi de Gregorio XI. Is qui sic vocatus, Regii erat sigilli custos. Aimoinus lib. IV cap. XLI: *Filiusque præcellentissimi viri Antharii, qui referendarius ideo est dictus, quòd ad eum universæ publicæ deferrentur conscriptiones: ipséque eas annulo Regis, sive ab eo sigillo sibi commisso, muniret, seu firmaret.* Quæ totidem penè verbis Sigebertus exscripsit ad an. IↃCXXXVII. Vide & quæ de officio Referendarii habet Cassiodorus lib. VI cap. XVII. Græci primam per AI efferunt. Scribunt enim ῥαιφερενδάριος; ut Justinianus Novella VI, Codinus Curopal. de Off. atque alii. Rectè Meursio observatum, corrigi hoc verbi oportere apud Suidam; cui ῥεφερενδάριος exponitur ὁ ἀναφορεὺς, *relator.*

Refuga, refugiens. Flodoardus lib. I Hist. Remensis cap. XI: *Neglector quietis, refuga voluptatis, appetitor laboris.* Et cap. XXIV: *Humanæ laudis, & mundanæ retributionis refuga.* Similiter lib. III cap. XVIII. Formârunt ad instar vocis *transfuga.*

Refusorium, quo quid refundimus, sive liberaliter effundimus,

Sidonius

Sidonius Apollin. lib. IX epist. X: *Quem literis non commendatoriis minùs, quàm refusoriis, jam placatus insinuo.* Nempe quia iis literis servum liberaliter refunderet. Ita capit & Savaro in Commentario, ac De-la-Cerda in Adversariis Sacris cap. XXVIII §. IX.

Regaliam dixerunt pro regale, vel regalia, hoc est, regii dominatus propria. Walsingamus in Hypodigm. † Neustriæ: *Quomodo sunt puniendi, qui impediverunt regem, quò minùs poterat exercere, quæ ad regaliam suam pertinuerunt &c.* † Pag. 541.

Regalitas, eminentia in jure regali. Thomas Walsinghamus *: *Bonam, & sufficientem securitatem faciat petitoribus, & custodibus, & communitati regni Scotiæ, restituendi idem regnum cum tota regalitate, dignitate, dominio, libertatibus.* * Pag. 478.

Regimentum, quod Lucretio, Livio, Plinio, regimen. Ammianus Marcell. lib. XXV: *Tu hoc loco fortuna orbis Romani meritò incusaris; quæ, difflantibus procellis rempublicam, excussa regimenta perito rei gerendæ ductori consummando juveni porrexisti.* Est & Arcadii L. I §. I De off. Præf. Præt. *Regimentis Reipublicæ ad Imperatores perpetuò translatis.*

Regimonium, regimen. Isidorus in Glossis: *Regimonium, gubernationem.* Baldericus in Chronico Cameracensi lib. II cap. XXVIII: *Beata Rainfredis ex sui juris rebus cellam fundavit, & sanctimonialibus constitutis, ipsa etiam Abbatissa regimonium duxit.* Similiter idem lib. III cap. XVI.

Regionarii sunt Romanæ Urbis diaconi: quos, exemplo instituti Apostolici, septem esse jussit Euaristus primus: eorum verò munia fuere tum in promiscuo. Nam primus Papa Fabianus, urbe in XIV regiones distinctâ, duas cuique diacono regiones adsignavit, ut pauperum in iis habitantium curam gereret: unde & *regionarius* vocabatur. Postea quatuordecim diaconi constituti: tandem, quatuor additis, octodecim: sed quatuordecim *regionariorum* nomen retinuere, à cura, quam dixi: quatuor reliqui vocati *palatini*, vel *basilicani:* quia Pontifici in palatio, & basilica Lateranensi, inservirent. Vide de his Onuphrium Panuinum lib. de interpretatione vocum Ecclesiasticarum †. Utitur eo vocabulo Joannes Diaconus de S. Gregorio Papa lib. IV cap. LXXXIII: *Gordianum regionarium, videlicet patrem Gregorii.* Vita Ludovici Pii à scriptore ejusdem ætatis exarata *: *Georgium Regionarium, Romanæ Urbis simul episcopum.* S. Martinus Papa in donatione † Blandiniensi monasterio factâ: *Scriptum per manum Stephani Notarii, & Regionarii, & sacri scrinii Romanæ Ecclesiæ,* † Excusus Lovanii a. 1572. * Pag. 412. edit. VVechel. an. 1594. † Aubertus Miræus in Donat. Belg. p. 2.

 in mense

in menſe Ianuario Indict. &c. Papias in Gloſſ. *Defenſores à Romanis Pontificibus conſtituti ſunt Epiſcoporum adjutores; quibus honores inter clericos, ſicut & regionariis, concedimus.*

Regiſtrum, pro *regeſtum*, à regerendo. Benedictina cap. XIII de inventariis per novos antiſtites: *Fiant inventaria, ſeu regiſtra conſimilia duplicata.* Habes & apud Petrum Damiani lib. I epiſt. IX, & in Stylo antiqu. Parlam. Curiæ, *Recurrere ad regiſtra Curiæ.* Hinc *regiſtrare*,
* Pag. 880. in regeſta, ſive publicos codices, referre; in Concilio Piſano *, & ſtylo antiquæ Cur. Parlam. † cap. V: *Et quòd hoc faciat regiſtrari.* Ac
† Pag. 65. ibidem: *Ita fuit per curiam regiſtratum. Regiſtrati*, apud Turocium in Hiſtoria Bohemica.

Regnicolæ, qui in regno vivunt. Stylus cur. Parlam. cap. IV: *Et in loco omnibus regnicolis.* Non minùs ἀναλόγως dixeris, quàm *cœlicolæ.* Sed uſus veterum non admiſit. In verſu tamen non ſemper damnâro.

CAP. XLII.

De inchoatis à RE, ſequente L, N, P, Q, S, T, vel V. Relevium, *honorarium patrono datum à novo vaſallo.* Religioſitas, *pietas erga Deum.* Ren, *renes.* Repertura, *certum in aliquo loco privilegium.* Replum *corruptum ex* peplum. Repoſco, *qui aliquid repoſcit.* Repræſalia, *clarigatio, vel pigneratio.* Repreſſivum, *quod vim alicujus cohibet.* Repropitiatus, *reconciliatus.* Repulſio, *repulſa.* Requæſta, *libellus ſupplex.* Reſcella, *recula.* Reſcuſſio, *rei abreptæ repetitio per arma.* Reſonantiæ, *ſonitus.* Reſponſales, *quorum munus eſt aliis reſpondere.* Reſponſoria, *quibus chorus in ſacro officio canens reſpondet.* Reſſortum, *juriſdictio.* Retenementum, *retentio.* Retriora, *poſteriora.* Reveſtitus, *ſua in Eccleſia dignitati reſtitutus.* Reviſio, *recognitio rei judicatæ.* Revolutio, *converſio.*

SUbjungam alia à RE cœpta, ante L, vel literam aliam eâ in literario ordine poſteriorem.

Relevium, ut Hotomannus deſcribit, eſt honorarium, quod novus vaſallus patrono largitur introitûs cauſſâ. Nomen ex eo, quia morte vaſalli, ut vaſallus cecidit, unde *cadaveri* nomen, ſic cum eo cecidit feudum, & propterea denuo oporteat relevari, hoc eſt, attolli,

tolli. Itaque non *relevium* modò, sed & *relevatio*, vocatur. Prius habes apud Matthæum Parisium an. cIↄccxv, in charta libertatum à rege Joanne concessarum: *Si hæres suus plenæ ætatis fuerit, & relevium debeat.* Et eâdem chartâ: *Hæres ejus non det aliud remedium, nec faciat nobis aliud servitium, quàm faceret baroni.* Item in an. cIↄxxxi: *Tandem Rex* (Henricus III) *suscepit homagium ejus, & fidelitatem, & ei omnia jura sua, salvo sibi relevio consueto, concessit.* Atque alibi. Habes & in Constitut. Neapol. lib. III tit. XXII. *Relevationem* autem appellat an. cIↄc, in charta Henrici I de emendatione legum, & consuetudinum Anglicarum: *Homines baronum meorum legitimâ, & justâ relevatione relevabunt terras suas de dominis suis.* Et paullò pòst: *Siquis aliquid pro hæreditate suâ pepigerat, illud condono, & omnes relevationes, quæ pro rectis hæreditatibus pacta erant.* Ac alibi apud eundem crebrò.

Religiositas est apud Zenonem episcopum, & martyrem Veronensem, serm. de S. Arcadio Martyre.

Ren, pro *renes*, non legas apud antiquos. Nec tamen improbem, cùm bina sint viscera, si dextrum sinistrumque renem distinguamus, ubi sic postulat argumentum.

Repertura unde dicatur, quàm quid sit, manifestius est. Usurpat Alexander, episcopus Leodicensis, diplomate scripto nomine Papæ Innocentii II *: *In his locis, & vicis, possidet ecclesia bannum & justitiam, impetum & burinam, ictum, & sanguinem, reperturam, fora, telonea.* Num potestatem signat inquirendi hominis tanquam in suo territorio? Etiam *inventio* dicitur: de quo seq. lib.

* *Apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belgii cap.* 142.

Replum in glossis Isidori exponitur *species mulieris.* Sed placet eorum emendatio, qui corrigunt: *Peplum, vestis muliebris.*

Reposcones, qui reposcunt. Ammianus Marcellinus extremo lib. XXII †: *Ad singulos motus excandescentes, controversi, & reposcones acerrimi.* Vox est non inelegans: sed dicere nunc non possim, num Lucilius, vel alius veterum, usurpet; an demum inventa, Latinitate collabente.

† *Pag.* 154. *edit. Hamburg.*

Repræsalia, *represalia*, & *repressalia*, sermonis usu obtinent, & libris multorum. Quo pacto rectiùs dicatur; faciliùs dijudicabitur, si constet, quid eo significetur nomine. Hoc vix meliùs ostendere possim, quàm rudibus hisce verbis veteris Vocabularii: *Repressalia est potestas pignerandi contra quemlibet de terra debitoris datâ creditori pro injuriis, & damnis. Unde breviter represalia dicuntur, quando aliquis oriundus de una terra spoliatur, vel damnificatur, ab alio, oriundo ab alia terrâ,*

vel etiam, si debitum non solverit ei. tunc enim datur potestas isti spoliato, quòd ei satisfaciat contra quemlibet in terra illa, unde est spoliator, vel debitor. Si igitur *reprasalia* placet; ex eo fuerit, quòd spoliatori ereptum *reprasentet* illud, quod debetur spoliato. Verùm *repressalia* sit à *repressu*; quia iis aliorum injustitia reprimatur. Sed ecce tertium quoque etymon, ut ab Italis sit, quorum est *preso*, pro *prenso*; ut *represo*, pro reprenso. Hæc verò à *prendo*, & *reprendo*, pro *prehendo*, & *reprehendo*. Quo pacto *represalia* fuerit iterata prehensio; quia pro eo, quod aliquis prensârit, prensetur aliud, quò alteri, cui quid ereptum, satisfiat: quod fieri non licet citra superiorum potestatem. Quid quòd quartum etiam etymon legas apud Damhouderum in Praxi Criminali cap. XCVIII, num. 1? nempe ut *repressalia* sit à *reprædando*: & reverâ est, ut sic loquar, reprædatio: quomodo allusio, licet non etymon, videri possit. Ex hisce Damhouderus inibi tertium probat etymon, ut sit ab Italico *preso*, pro *prenso*; quomodo *repressalia*, ut dixi, sit iterata prehensio. Et sanè hoc imprimis placet. Legas id vocabuli Constitutionum Sicularum lib. 1, tit. VIII, leg. 1: *Nec pressalias, seu repressalias facere.* Apud Petrum de Vineis lib. V, in argumento epist. XLVIII: *Concedit licentiam quibusdam mercatoribus faciendi presalias contra rebelles, qui eos disrobaverunt.* Ex ea quoque epistola, abunde, quid *represalia* sit, intelligitur. Superest addam, quomodo dicendum sit, si barbaro istoc sit abstinendum. Dixeris Grecè ἀνδροληψία. Latinè verò cum Hermolao Barbaro vocare possis *clarigationem*. Imò & in vett. gloss. ἀνδροληψία *clarigatio* exponitur. Vel *pignerationem* nomines cum Budæo. Is Annotat. Post. in Pandectas ait: *Cùm* ἀνδροληψίαι *libro* VI *Decretalium epistolarum pignerationes vocentur sub titul. de injur. tamen juris interpretes malunt repressalias dicere. Usque adeò barbaries ad stomachum rusticitatis facit.*

Repressiva remedia medicis sunt, quæ vim habent reprimendi morbi. Petrus Blesensis epist. XLIII: *Quia cùm morbus in augmento est, nondum est purgatione utendum; usus sum repressivis, oleumque violaceum super cor & hepar, ac fronti ejus apposui.*

Repropitiatus, reconciliatus, iterum propitius factus. Chronicon * Reicherspergense: *Anno* MCLXXVII. *Post multas tribulationes, multáque gravamina, quæ, peccatis exigentibus, perpessa est Ecclesia in illa nota dualitate, per annos ferè viginti duos, tandem repropitiato Domino, facta est concordia.*

* Chronicon Reicherspergense pag. 251.

Repulsio, pro *repulsa*, minùs probum.

Requæsta,

Requæsta, barbarum. Veteribus libellus supplex. Sic qui vulgo *requæstarum magistri*, Latinis cognitores libellorum supplicum; ut in vita Hadriani VI Papæ ait Gerardus Moringus Theologus †.

† *Lovarii editus an.* 1538.

Rescella, à *rescula*, hoc à *res*, pro *recula*. Carolus Calvus tit. XXXI, sive Edicto Pistensi cap. XXXIV: *Censum regium de suo capite, sed & de suis rescellis debebant*. Alibi etiam in iisdem Calvi Constitut. legas. A *recula* verò, & *recella* dixere, & *recellula*: de quo superiùs actum.

Rescussio, à Gallico *rescousse*, sive Latino *recussio* (unde Gallicum illud) signat terræ abreptæ per vim, & arma, repetitionem. Matthæus Parisius in primo Historiæ Additamento: *Quando ad rescussionem terrarum illarum mittere debuerat thesaurum, & denarios, misit barillos lapidibus, & sabulone repletos*.

Resonantiam, pro sonitu, legas apud M. Joannem Thvvrocz Historiæ Hungaricæ part. I cap. XV. * *Tubarumque, ac tympanorum resonantiis, & ensium tinnitibus*.

* *Pag.* 19 *edit. VVechel.*

Responsalium munus memoratur subinde à scriptoribus Ecclesiasticis. Ac sæpe etiam epistola hac voce intelligitur, ad ea respondens, quæ contra aliquem adferuntur. Nec operosum est eas significationes distinguere. Hincmarus Rhemensis epist. XVII ad Hincmarum Laudun. *In Constantinopoli Responsalis fungens munere.* Ivo Carnotensis epist. CCLXXIV: *Responsales tamen meos, & literas meas, monachorum objectionibus obviantes, eidem legato vestro transmisi*. Et post pauca: *Cùm ego per responsales meos obstringere me vellem ad ea infirmanda, quæ mihi objecerant*. Petrus Cellensis lib. IX. epist. XII: *Prælato in omnibus obedire, omnia sua onera humeris ejus imponere, & sufficientem responsalem in Dei judicio contra omnes adversarii allegationes tam veras, quàm falsas, illum constituere; in simplicitate, non in subtilitate Deum quærere*. Legas & in vita S. Othonis lib. II cap. XXIX.

Responsoria quæ dicantur, indicat Fragmenta Caroli M. ut Lazius inscripsit, sive potiùs Alcuinus Albinus libro de divinis Officiis †: *In Calendis etiam, seu diebus anniversariis, per novem psalmos, & responsoria, seu lectiones, simili modo officia persolvuntur*. Benedictus Levita in Collectione sua lib. V cap. XLIX: *Laicus non debet in Ecclesia Lectionem recitare, nec Alleluja dicere: sed psalmum tantùm, aut responsoria, sine Alleluja*. Similiter Cæsarius lib. VIII Miracul. cap. V, & VI. Distinguendum verò inter responsoria, quæ in gradibus, sive juxta pulpiti gradus, canuntur, atque inde *gradualia* dicuntur: atque ea, quæ horis canonicis, ubi clerus voluerit, cani consuevere. Vide Stephanum

† *In edit. Belleri. p.* 61. *At. p.* 296 *in Auctario bibliothecæ Sacræ, edit. Paris. an.* 1610.

phanum

phanum Durantium, Senatus Tholosani præsidem, (quem cives sui tumultuantes interfecere an. CIↃIↃLXXIX) lib. II de ritibus Ecclesiasticis cap. XIX. & lib. III cap. IX.

Ressortum, judicatus substantivè, judicandi facultas, ditio; ex Gallico *resort*, quod ex *resortitio*. Stylus Cur. Parl. cap. III: *Nec Seneschalis, nec de ipsorum ressorto.* Ubi *ressortum* idem ac *jurisdictio*. Sanè *resort*, *& jurisdiction*, sæpius junguntur.

Retenementum, quod Latinis *retentio*: quando nempe aliquis sibi quippiam retinet, ac reservat. Ut, *sine retenemento*: quod valet, nihil

* P. 209. retinendo. Usus Matthæus Parisius in Additamentis *; ubi hujusmodi formula est Ecclesiæ sua donandi: *Omnia, quæ ad me, vel ad hæredes meos, de tali feodo, vel possessione, pertinent, vel poterunt pertinere, tali eidem Ecclesiæ, vel Monasterio, ac eorum prælatis, & ministris, sine aliquo retenemento, do, concedo, & præsenti chartâ confirmo.* Richardus Rex

† Pag. 1052. in Chartis ducum Normanniæ, & Regum Franciæ: † *Quando hæc permutatio facta fuit integrè cum omni sequela, & moltura sua, sine aliquo retinamento * eorum, quæ ad molendina pertinent.*

* *Ita hic libri: nempe quâ formâ* retinaculum *dicimus. Alibi* retenementum, *etsi ἀναλόγως foret* retinementum.

Retriora, à *retro*, pro *posteriora*; ut ab *ante*, *anteriora*. Prius nec Lipsius refûgit. Nempe ad exemplum ejus, quòd vetus Juvenalis interpres † *retriores partes* dixit τὰ ὀπισθία μέρη. Sed quid de istius interpretis ætate sentiendum sit, monitum nobis de Analogia lib. II cap. XXVII.

Revestitus Ecclesiasticis quid sit; liquet ex iis, quæ cap. XVI dixi in *Investitura*; quæque libro sequenti adfero in *Investire*.

Revisio vocatur vulgo legulejorum, quæ dicenda *recognitio rei judicatæ*. Sic pro eo, quod dicunt *revisionem facere*; apud Ciceronem, act. III in Verrem, est *recognoscere res judicatas*.

† Sat. II vers. 138. *Revolutio* non memini me legere, apud classicos. Cùm Tullio igitur dicam, *circulus, conversio, orbis, rotundus ambitus, replicatio.*

CAP. XLIII.

Referuntur inchoata ab R, sequente H, I, O, vel V. Rheuma, *fluentum.* Ridicularis, *ridiculus.* Rigorosus, *rigidus.* Ripaticum, *quod publico persolvitur à trajiciente in ripam alteram.* Rivera, *rivus.* Robustitas, *robur.* Roga, *stipendium, vel donativum.* Rogatarius, *qui aliquid poscit.* Rosculentus, *&* rorulentus, *roscidus.* Rotulus, *catalogus.* Rotundellum, *circulus.* Rubedo, *rubor.* Rubeus, *rubens.* Russetus, *russus.*

His

HIs consequens est, & adhærens, ut agamus de iis, ubi post R sequitur spiritus, vel aliqua trium posteriorum vocalium.

Rheuma, ῥεῦμα, fluentum, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, seu Æolico ῥαῦμα. Verùm licet Græcum sit, ac imprimis Medicis in usu fateamur: Latinis tamen ignotum. Usurpat Victor Tunnun *. *Qui Iustini precepto principis, una cum Andrea cubiculario, occiditur, & in rheuma jactatur.* Ac postea †: *In Circensi spectaculo, militari gladio cæsus, capitur, & nocte cum Pompeio occiditur, atque in rheuma jactatur.* Hinc *rheumatizare* apud Fulbertum, ut Græcis ῥευματίζειν. Sed de hoc in Verbis.

* Pag. 35

† Pag. 38.

Ridicularis non dicam: sed *jocularis, ridiculus*; vel cum Plauto, & Agellio, *ridicularius*.

Rigorosus. Usurpat Carolus VIII Gall. R. in Edicto de Rescript. *

* P. 162.

Ripaticum, tributum ei persolvendum, qui flumen trajicit, ut in ripam veniat adversam. Usurpat Carolus Magnus edicto poster. apud Aimoinum de gestis Francorum lib. v cap. 1. Verba alibi adducimus.

Rivera (ut Gallis, & Belgis, *rivier*, Angl. *river*) idem ac *rivus*. Matthæus Parisius an. cIↃXCVIII: *Inter forestam Lunis, & Sequanam, ex una parte; & riveras de Audeli, & de Cathe, ex altera.*

Robustitas reperio apud juniores; pro *robur, vis, vires, virtus, facultas.* Etiam scitè Tullius pro eo *gladiatoria corporis firmitas.*

Rogam nunc dixere pro eo, quod priores stipendium vocarunt; nunc verò pro donativo. Priori significatione milites Codino dicti ῥογάτορες, hoc est stipendiarii, ac eidem, & Nicetæ, ῥογεύειν, *stipendia facere*: sicut clarissimo socero meo Francisco Junio observatum, Notis in Codinum †; item Xylandro, Annotat. in Cedrenum *. Sed usitatiùs capitur pro donativo, sive honorario; quod non, uti stipendium, ex debito; sed ex gratia dabatur. Sic interpretatur etiam Michael Glycas Annal. part. IV; ubi de Romani morte sermo. Nomen inde est, quòd milites, populusve Imperatorem, Pontificem, vel Patriarcham, rogare eam soleant: vel quia Imperator, Pontifex, aut Patriarcha, consuêrint hanc erogare militi, vel populo. Glossæ Isidori: *Roga, eleemosyna.* Landulphus Sagax in Tiberio II: *Duxit Anastasiam uxorem suam, & coronavit eam Augustam, & jactavit rogam multam.* Abbo Floriacensis de vitis Pontif. *Sicque reversus est Ravennam; ubi, datâ militibus rogâ, facta est pax magna in Italia.* Usus & Baldericus in Hierosolymitana histor. ubi Alexii milites sic se excusant:

† Pag. 297.

* Pag. 692.

cusant: *Nos in rogâ Imperatoris locati, nihil aliud, quàm quod ipse imperat, facere possumus.* Nisi hîc laxiùs patet. Mos verò imperatoribus fuit, has rogas præcipuè donare, cùm foret ἑορτὴ βαΐων, sive festum Palmarum. Ac quomodo ea Palatio Constantinopolitano fieri soleat, describit Luitprandus Ticinensis lib. VI. Patriarcha eo die pro roga dividebat cereos, & cruces. De quo Theodorus Balsamo epistolâ de incensis; quæ exstat lib. VII Juris Græco-Romani †. Porrò mos iste, quo Imperator rogam hoc festo daret, durabat etiam temporibus Constantini Monomachi: qui imperare desiit anno CIↃLVI. At desitus avaritiâ Constantini Ducæ, qui quinquennio pòst imperium tenuit. Valdéque super eo queritur Balsamo: qui in Photii Nomocanonem suos commentarios scribebat anno CIↃCCII; biennio antequam Constantinopolis à Balduino, Flandriæ Comite, caperetur. Cæterùm, ut dixi, non Orientis solùm Imperatores, ac Patriarchæ, rogam dabant; sed & Pontifices Romani. Unde Anastasius bibliothecarius in Eugenii vitâ: *Rogam clero dedit.*

† Pag. 471.

Rogatarius in Glossis Isidori exponitur *petitor.* Est igitur à *rogator.* Sed inde ἀναλόγως non *rogatarius* diceretur; verùm *rogatorius*, per O; quomodo *interrogatorias* actiones legimus in Digestis. Fortasse igitur per O scripsit Isidorus *Rogatorius.* Nec interpretatio magis, quàm vox placet. Nam *rogatorium*, quod pertinet ad rogatorem. Onomasticon: *Rogatores*, ἐπαίτης. At Gloss. Cyrilli: ἐπαίτης, *mendicus.* Sic Belgis, **bedelaer**, *mendicus*, à **bede**, preces.

Rosculentus legas in Zenone Episcopo, & martyre Veronensi. Nec caussam video satis gravem, cur *rorulentus* substituam: quod est apud Gregorium Turonensem lib. primo Histor. Franc. cap. XV. Nam neque hoc notum antiquis: etsi magis ἀναλόγως formatum. Et potuit alterum à *ros* formari, ut *roscidus.* Imò, si à *jus* est *jussulentus*; potuit similiter à *ros* fingi *rossulentus*: sed sic per S geminum debeat exarari. Nam *jusculentus* foret à *jusculum*; à *jure* autem *jurulentus.* De quibus antea diximus.

Rotulus, album, indiculus, catalogus. Vide *Rotula* libro sequente in falsa significatione usurpatis.

Rotundellum, vestis genus à rotunda figura sic dictum; ac monachis S. Benedicti Abbatis interdictum: quemadmodum videre est in Benedictina, sive Constitutionibus Benedicti Papæ XII, cap. XXIII, quod est de forma, & honestate vestimentorum ordinis S. Benedicti.

Rubedo

Rubedo non minùs, quàm *rubor*, dicitur; si audimus Cælium Curionem in Foro Romano. Mihi non magis Latinum videtur; quàm *albedo*,& *nigredo*; quæ, ut barbara, rejecimus lib. I. cap. XVI.

Rubeus, etsi etiam lexicographis probetur, non tamen probum puto; sed *rubens*, vel *ruber*, vel *rubicundus*. *Rubeus* ex eo provenisse arbitor, quòd cùm *rubens* esset scriptum; ob similitudinem literæ *u*, & *n*, inter eas non distinguerent.

Russetus, ex Gallico *rousset*, uti hoc è Latino *russus*. Charta libertatum, à Ioanne, Angliæ Rege, concessarum, apud Matthæum Parisium ad annum CIↃCCXV *: *Vna latitudo pannorum tinctorum, & russettorum, & haubergetorum* †.

* Pag. 255.
† Panni id nomen Anglis.

CAP. XLIV.

Accessum ad ea, quæ S principem habent literam: cœptumque ab iis, ubi sequitur A, hinc B, C, vel G. Sablo, *sabulum.* Sacciperium, *pera, sive sacculus, ubi lapides continentur fundâ jaciendi.* Saccarius, *& corruptiùs* scaccarius, *qui sacra est pecuniæ custos.* Sacellarius, *pro eodem. Vti &* sacrista. Sacristia, *sacrarium.* Sacrivus, *consecratus.* Sacrocola, *sacrorum minister.* Sagellum, *vestis genus.* Sagimen, *sagina, sive arvina.* Sagmarius, *sarcinas gestans.*

DE inchoatis ab R hæc dicta sunto. Nunc series me ducit ad S: ac primùm, ubi prima eam excipit vocalis.

Sablo contractum ex *sabulo*; pro quo & *sabulum* dicitur. Sic terra vocatur, nec planè densa, compactáque; nec tamen arenosa. Gildas epist. de Excid. Britann. cap. XIV: *Itemque mittuntur queruli legati, scissis, ut dicitur, vestibus, opertisque sablone capitibus, impetrantes à Romanis auxilia.* Aldhelmus de Virginitate cap. XIV: *Qui cùm terna patibuli* (crucis) *signacula in glarigeris sulcaret sablonum litoribus.* Est & Althelmi ejusdem:

Squallidus ut sablo spreti sub cespite ruris
Bractea flaventis depromit fila metalli.

Etiam istoc:

Et simul inscriptâ pausant sablone sepulti.

Item hoc: ---- *Tectum sablone cadaver.*

Sacciperium, in quo funditores recondunt lapides, quos fundâ

 jaciant.

jaciant. Vox est conflata ex *saccus*, & *pera*. Ursio, abbas Altimontensis in Actis S. Marcelli cap. III †: *Iamque cæteris ad coronam præmissis, præter istum, S. Marcellus hunc sequitur cum lachrymis, ut pater filium. Ubi pugnaturus, non sacciperium cum David refert; sed patientiâ obarmatus, contra tyrannum talibus dictis confert.* Quod Ursio *sacciperium*, id I Sam. XVII. 40. in tralatione Seb. Munsteri est *pera pastoralis*; vulgato interpreti, *instrumentum pastorale, hoc est, pera.* Nec abit in sua tralatione socer meus Junius.

† Ad 16 Ian. apud Boll.

Scaccarius, pro *saccarius*, hoc est, sacco sive ærario Ecclesię pręfectis; qui & *sacellarius*, ut mox videbimus. Walsingamus in Hypodigm. Neustriæ *: *Rex, Archiepiscopum rigidiorem comperiens, terras ejus omnes seisivit, & de bonis ejusdem debita, in rotulis scaccarii inventa, præcepit cum celeritate levari.*

* Pag. 486.

Sacellarius à *saccus*; unde *sacculus*, *saccellus*, *sacellus*, *sacellarius*. Sanè Græcis ὁ σακελλάριος, vel ὁ τοῦ σακέλλου, vel etiam ἐπὶ τοῦ σακέλλης, vel τοῦ σακελλίου, quod Suidas *marsupium*, ac *crumenam* interpretatur: Hesychius similiter, σακέλλα, & σακέλλιον, ὅπου τὸ χρυσίον τίθεται, *ubi aurum reponitur.* Non igitur quivis sacellus intelligitur, sed pecuniarius: hoc est ærarium Ecclesiæ: cui præerat sacellarius, sive sacellius, ut vocatur in Turcogræcia: nempe Ecclesiasticæ pecuniæ curator, ac custos. E Latinis *sacellarii* vocem usupat Joannes Diaconus de vita S. Gregorii lib. II cap. XXXIII: *Accersito sacellario, cur contra jussionem suam tertium decimum invitare præsumserit, inquisivit.* Ivo Carnotensis in Chronico: *Constituit Stephanum Persam sacellarium.* Gerardus epistolâ ad Henric. III Imperatorem Chronici Cameracensis lib. III cap. LX: *Liberalitas vestra sacellarium habet, qui caussis supervenientibus quotidianas expensas facit.* Similiter Hincmarus epist. III cap. XXIII, Anastasius biblioth. locis compluribus, Albo sive Abbo Floriacensis in Vitis Pontificum, cùm alibi, tum cap. XC in Constantino Syro, Baldericus in Chronico Cameracensi, atque alii.

Sacrista, haut Latinum pro sacrorum custode, hoc est, eo qui sacra vasa, vestimenta, luminaria, aliáque adservat. Habes cap. unic. extrem. de offic. sacristæ: item cap. Perlecto §. ad thesaur. XXV distinct. Similiterque Cæsarius lib. I Miracul. cap. XXXV: *Dicto completorio, cùm clausisset oratorium (erat enim sacrista) apparuit ei Salvator linteo præcinctus.* Idem lib. VI cap. XIV, quem priùs dixerat *thesaurorum custodem*, postea appellat *sacristam*. Porrò & missam celebrâsse, indicat lib. VII cap. XIII: *Cum sacrista missam celebraturo ipse adstaret.* Legas

ret. Legas item hoc nomen in Benedictinâ cap. XXVIII, de custodia, & reverentia ornamentorum: *Abbatibus, prioribus, decanis, praepositis, sacristis, & administratoribus aliis.* Item in Actis Concilii Pisani, & alibi.

Sacristia itidem pro *sacrario*, jure improbatur.

Sacrivus, pro consecratus, vel dedicatus Diis, nomen est posteriorum temporum. Exstat ea vox quoque in Concilio Autisiodorensi, habito sub annum IↃLXXXVIII. Verba sunt can. III: *Non licet ad arbores sacrivos* (sic etiam à Sirmondo editum) *vel ad fontes vota exsolvere.* Item in sermone eo, qui in S. Augustini operibus tom. IX, praeterito veri auctoris nomine, continetur; ac S. Eligii, Noviomensis episcopi, esse cognoscitur, non modò ex quibusdam Missis, sed etiam ex testimonio S. Audoëni in vita S. Eligii. Sic verò Eligius scribit: *Arbores, quas sacrivos vocant, succidite; pedum similitudines, quas per bivios* * *ponunt, fieri vetate; & ubi inveneritis, igne cremate.* Imò & *sacrivus* porcus, idem ac votivus: hoc est, consecratus sive destinatus ad hoc, ut detur pro tributo. Lege Salicâ Tit. §. XV: *Si-quis maialem sacrivum, qui dicitur votivus, furaverit.* Et §. XVI: *Siquis majalem non sacrivum furaverit.* Lindenbrogio *sacrivus*, qui defensor aliorum porcorum; propriéque, quo se expiarent in sacrificio. Olim *porci sacres* dicebantur, qui sacrificiis destinati. Plautus Menaechmis act. II sc. II:

* *Barbarum, pro vivia. Nam bivius semper adjectivum.*

Adolescens, quibus hic preciis porci veneunt
Sacres sinceri?

Varronem vide lib. I de R. R. cap. IV: item Muretum, Turnebum, Raevardum, & quae exinde, & aliis, ad allatum Plauti locum Taubmannus annotavit. Nam quid exscribere ea hîc opus?

Sacrocola, sacrorum minister: pro quo magis ἀναλόγως *sacricola*, ut *agricola*, diceretur. S. Odo, Cluniacensis abbas, sermone de S. Benedicto: *Quod si de labiis tam ingens periculum sacrocolis imminet, quanto magis de renibus!*

Sagellum vestis genus, ex *sagulum*, uti hoc à *sagum*. Vita S. Eugendi abbatis à condiscipulo conscripta, cap. II: *Paleis verò lectulis ineventilatis multo tempore, vilique sagello constrictis* †, *pellicioque superposito, conquievit.*

† *Al. constratis.*

Sagimen, sagina, sive alimonia pinguefaciens, ipsáque arvina, vel pinguedo, quâ cibi solent condiri. Caesarius lib. VI Miracul. cap. IV: *Appositae sunt eis à fratribus ejusdem coenobii artocrea, in sagimine de-*

cocta. Ac poſtea: *Non miror, quòd monachi quandoque decipiuntur in ſagimine, & carnium pinguedine.* Atque hinc *ſagiminatus*, in ſagimine decoctus. Ibidem: *Non mirum, ſi* (artocreæ) *valde erant bonæ, quia valde bene erant ſagiminata.*

Sagmarius equus Lampridio in Heliogabulo, à *σάγμα*, quod eſt onus jumenti ſarcinarii. Quamquam in libris quibuſdam ſit *ſaginarii.* Sic etiam *ſagmarias mulas* legas. Imò & ſic dicunt homines, qui ſarcinis geſtandis victum parant. Petrus Damiani in vita S. Odilonis cap. XIII: *Aliquando vir Domini per prærupta Iurenſium Alpium iter habebat, & repentè ſagmarius per montis devexa tollabitur.* Petrus Bleſenſis epiſt. XIV: *Videas homines, quaſi furioſos, excurrere, ſagmarios inſtare ſagmariis, & quadrigas occurſare quadrigis, omnes tumultuari adinvicem, ut ex ipſa rerum turbatione tibi apertiſſimè deſcribatur facies inferni.* Etiam Vegetio eam vocem reſtituit Godſcalcus Stevvechius. Ex *ſagmarius* verò corruptum *ſaumarius*, & *ſummarius*: de quibus mox dicam in *Sauma.* Eſt & ab eodem fonte *deſagmare*: de quo in Verbis.

CAP. XLV.

De vocibus Latinobarbaris à SAL incipientibus. Salattarius *corruptè apud Iſidorum legi, pro ſpatharius.* Saliator *perperàm Rhodigino, qui dicendus ſaliſſator.* Salitudo, *ſermonis ſales ac Veneres.* Salmaticus *pro ſalinaticus, vel potiùs ſalmacidus.* Salpix, *pro ſalpinx.* Salpicta, *an* ſalpiſta, *dubitatum.* Salſarium, *ſalinum.* Saltarius, *ſaltuarius.* Salticus, *ad ſaltum pertinens.* Saltuaticum, *vectigal è ſaltu.* Salvamentum, *ſalus.* Salvaticus, *ſylvaticus.* Salutaticum, *vectigalis genus.*

NUnc videamus de iis, ubi literam S excipit A, & inde L.

Salattarius in Gloſſis Iſidori exponitur portator armorum. Quid ſi reſcribamus *ſtlatarius?* Nempe ut ſit à *ſtlatum*, quomodo veteres extulere pro *latum*; ut *ſtlitem* pro *litem*, & ſimilia. Sed huic ſententiæ repugnat, quòd dixere *ſtlatum* pro *latum*, non quatenus eſt ſupinum à *fero*, vel *tollo*; ſed quatenus eſt adjectivum à Græco *πλατύς.* Sic *ſtlatam* vocarunt, navigii genus latum magis, quàm altum, teſte Feſto: cui accedit Philoxenus in gloſſis. Nam ait ſic dici *πειρατικοῦ σκάφους εἶδος* *. Imò ipſius Ennii eſt, apud veterem Juvenalis interpretem: *Et melior, navis quàm quæ ſtlataria portat.* Licet aliquis ex

* *Navigii piratici genus.*

por-

portandi verbo existimare possit, & navi à *portando*, puta à supino *latum*, esse nomen impositum. Quicquid de isto est, omnino in Isidori glossis lego, *Spatharius, portator armorum.* Videlicet quia spatham ferret. Eædem glossæ: *Anger, spatharius, qui angit, id est, stringit spatham.* Cedrenus: Σπαθάριος, ὁ σωματοφύλαξ.

Saltator perperam est Cælio Rhodigino, quem *salissatorem* oportuit dicere. Vide eum lib. VII Lectionum antiquarum cap. XXIX. Est verò *salissator* à *salisso*, quod valet, sæpius salio: ut *petisso*, teste Festo, sæpius peto. *Salissator* igitur foret, qui sæpius subsultet. Sed ita dixere eum, qui ex membri alicujus subsultatione, sive palpitatione, boni aliquid, malive divinaret. Glöss. Philox. *Salisatio*, παλμός. Vide Isidorum lib. VIII Orig. cap. IX, Muretum lib. IX Var. Lect. cap. VI, Scaligerum Auson. Lect. lib. I cap. XVI. E Græcis adi Melampodis Hierogrammatei περὶ παλμῶν μαντικὴν πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα.

Salitudo, gratia sermonis sale conditi. Glaber Rodulphus in vita S. Guilhelmi abbatis Divionensis * cap. XIII: *Ipsius enim sermonis salitudo æqualiter cunctis, prout videbatur, in gratia erat condita.*

* In Sanctorum Vitis à Bollando collectis, ad I. Ian.

Salmaticus corruptum puto ex *salinaticus*, vel *salmacidus*. Usurpat Beka in Willebrordo: *Continuò salmatica terra dulcis aquæ copiam affluenter eduxit.* Et in Baldevino I: *Modicam aquam, & eandem salmaticam, ad potandum inveniunt.* Ita utrobique habet editio Bernardi Furmerii: at illa Abrahami Bucherii parùm sibi constat. Nam priori loco *salinatica* substituit: posteriori autem *salmatica* retinuit. Equidem vel utrobique *salmatica* malim, ut sit à *salinis* (facilè enim *in* migrat in *m*) vel potiùs utrobiq; *salmacida* reponam: quandoquidem in Glossis etiam Philoxeni legitur: *Salmacidus*, ἁλμυρός. *Salmacidum*, ἁλμυρόν. Ac similiter Onomasticum: *Salmacidus*, ἁλώδης. Imò & Plinii Empirici est: *Ipsum verò balneum ex dulci aqua fiat, non salmacidâ.* Quin ipsum apud Plinium Veronensem libro XXXI cap. III legas: *Nitrosas atque salmacidas* (aquas) *in desertis rubrum mare petentes.* Ita & vetus Parmensis anni CIↃCCCCLXVI. Dalecampius tamen malit, *Atque salsas.* *Salmacidus* pro salso, vel à sale fuerit, hoc est, mari: vel à Græco ἁλμυρὸς, quod idem notare, jam ex Philoxeno vidimus. At *Salmacidis spoliis* Salmacis nympha nomen dedit, ac ita dicuntur spolia ἀκίδνα, mollia, & effeminata: quod ex Festo liquet.

Salpix, tuba, corruptum è σάλπιγξ Althelmus opere de octo principalibus vitiis:

Dum vexilla ferunt, & clangit classica salpix.

Item

Item de Virginitate: *Cornua rauca sonant, & salpix classica clangit.* Idem lib. III de Virginit. cap. V: *Horrendus salpicum clangor increpuisset.* Ibidem legas: *More militum horrorem belli, & classica salpictæ, muliebriter metuentium.* Ubi *salpictæ*, si sana est lectio, idem videtur ac *salpix*, sive σάλπιγξ. In veteri tamen glossario *salpicta* exponitur *tubicen*: ut corruptum sit ex σαλπιγκτής. Quare lego, *classici salpictæ.* Nisi *salpistæ* malis: quomodo Vopiscus, ex restitutione Salmasii, ait: *Centum salpistas uno crepitu concinentes.*

Salsarium, pro *salinum.* Matthæus Paris. in an. CIƆCLXXXI, ubi inter ea, quæ reperta sunt in thesauris Archiepiscopi, *cuppa aurea, & argenteæ septem, cyphi* †, *argenteæ tres cuppæ murtinæ.*

† *Scyphi.*

Saltarius, qui Pomponio J. C. *saltuarius*, hoc est, saltuum præfectus. *Saltarius* est in Legg. Longobard. I tit. XIV leg. VII, & ejusdem libri tit. XXV leg. L, & LXXIII. Imò & in Glossis Philoxeni est: *Saltarius*, ὁριοφύλαξ. Sed Onomasticon: *Saltuarius*, ὁριοφύλαξ, δρυμοφύλαξ. Et *saltuarius* malim, ut *saltuosus* in Glossis; & *saltuaticum*, de quo deinceps.

Salticus novè, ut puto, format Tertullianus adversus Gnosticos cap. VIII: *Ipse clausula legis, & prophetarum, nec propheres, sed angelus dictus, contumeliosâ cæde truncatur in puellæ salticæ lucar.* Sermo est de Joanne Baptista. Ut à *modus*, *modicus*; à *cœlum*, *cœlicus*; sic à *saltus*, *salticus*. *Salticus* igitur saltare solitus: ut *saltica* puella, *saltatrix.* Sed quid si ad alteram simul *saltûs* significationem respexerit Tertullianus, quatenus densiorem notat sylvam? Hoc ut credam facit, quod dicat *puellæ salticæ lucar.* Nam *lucar* pecunia, quæ redibat è saltibus, sive lucis urbi vicinis, atque ludis scenicis impendebatur. Hoc non è Festo solùm constat: sed etiam Philoxeni glossis, & illis, quæ dicuntur Cyrilli.

Saltuaticum, vectigal, quod è saltibus recipitur. Habes in formulis sollemnibus form. XII *. item in præcepto Dagoberti de Mercato S. Dionysii, & edicto Caroli Regis apud Aimoinum lib. V. cap. I. Verba alibi adducimus.

* *Pag. 1221. edit. Lindenbrogiana.*

Salvamentum, salus, conservatio, res sanæ, salvæque. Constitut. Caroli Calvi tit. XXX, quando Hlotarius ad osculum receptus est, cap. II: *In sancta Dei Ecclesia, & in nostro, ac populi salvamento.* Item apud Hincmarum, Archiepiscopum Rhemensem, epistolâ ad Ludovicum Balbum cap. VIII †: *Cum honore, & salvamento.* Hoc est, *salvo honore*, ἐν διαδυοῖν.

† *Pag. 6 edit. Mogunt.*

Salva-

Salvaticus, ut Italis *ſalvatico*, agreſtis, ruſticus, ferus. Num è *ſylvaticus*, an *ſaltuaticus*? Lex Bajuvar. tit. xx cap. vi: *De his quidem avibus, quæ de ſalvaticis, per documenta, humanâ domeſticantur induſtriâ.*

Salutaticum inter vectigalia fuit fiſco debita; ut oſtendit Carolus Magnus in Edicto ſuo apud Aimoinum lib. v de geſtis Francorum cap. I. Verba in *Pulveraticum* adduximus.

CAP. XLVI.

De incipientibus ab S, conſequente A, ac deinde M, N, vel aliâ earum, quæ in literarum ſerie ſunt poſteriores. Sameria *ſicubi legatur, corruptum videri ex* ſaumeria; *uti hoc è* ſagmaria. Sanctimonialis, *quæ perpetuam Deo virginitatem vovit.* Sanctimonium, *ſanctimonia.* Sanguinabilis, *ſanguinarius.* Sanguinitæ, *ſanguine conjuncti.* Sapidum, *boni ſaporis.* Sarſurium, *quo quid ſartum, atque integrum, præſtatur.* Sationalia, *agri, qui ſeminantur.* Sauma, *onus, ſarcina: ac pro eodem* ſumma, *&* ſummagium. Saumarius, *&* ſummarius, *jumentum ſarcinarium.* Saxiſca, *lancis, vel patinæ genus.*

ALia deinceps ſubnectam, ubi poſt S prima vocalis ſubſequatur.

Sameria, jumenta portandis ſarcinis deſtinata. Guilielmus, eques auratus, in opere de Terra ſancta, quod Hodœporicon inſcripſit; primus verò Henricus Caniſius edidit: *Species namque Indicæ, petræ ſpecioſæ, ſericum plurimum, aromata infinita, illuc* (Damaſcum puta) *& cæteris partibus Orientis, Perſiâ, & Indiâ, & à majori Armenia, in camelis, & aliis ſameriis, adducuntur.* Ita quoque legit Jo. Ludovicus de-La-Cerda in Adverſariis Sacris cap. CLVII. §. XXI. Puto ego, Guilielmum *ſaumariis* ſcripſiſſe, vel *ſummariis*. Vide, quæ inferiùs in *Sauma* dicam.

Sanctimonialis, pro virgine Deo dicatâ, legas apud B. Auguſtinum, & in Codice Juſtinianeo. Item apud Aimoinum lib. v Hiſt. Franc. cap. x. Uſurpat quoque Sugerius Abbas, epiſtolâ ad Eugenium III, & Abbo, ſeu Albo, de vitis Pontificum, Goffridus abbas Vindocinenſis lib. IV cap. XXX, Agobardus * item, & Abælardus †, Matthæus Pariſius in vita Pauli XV abbatis S. Albani, Cæſarius Miracul. lib. I cap. XXX, & lib. XI cap. LVIII. Imò & in vetuſtis habes Actis Proconſularibus Sanctorum Martyrum, apud Su- * Pag. 423. † Pag. 348.

rium ad XI Febr. & Baronium Tom. II in an. CCCIII *. Gloss. Msæ: *Sanctimonialis*, ἀσκήτρια. E *sanctimonialis* factum *monialis*: de quo superiùs.

* Pag. 757.

Sanctimonium, pro sanctimonia, ad instar vocis *matrimonium*. Anonymus in vita S. Genovefæ, ex vett. MSSis à Bollando editâ †, cap. I: *Quæso, ne verearis mihi profiteri, si vis in sanctimonio consecrata Christo immaculatum & intactum corpus, quemadmodum sponsa ejus, servare.* Ac ibidem cap. VI: *At illa respondit, se in sanctimonio consecratam.*

† In Vitis SS. ad 3. Ian.

Sanguinabilis, sanguisuga, sanguinans, sanguinaria, sanguinis sitiens. Ascanius epist. ad Humbertum: *Quid Hunnorum rabiem commemorem, aut Nortmannorum fortitudinem? cum hi sanguinabiles canes non tantùm Hunnos rabie, sed & robore Nortmannos, longè supercapitent.* Belgis tales bloedhonden.

Sanguinita, à consanguineis, ob sanguinis conjunctionem, ad Ecclesiæ munera evecti. Cæsarius lib. VI Mirac. cap. V: *Noverat enim, paucos esse clericos, qui canonicè intrâssent; ita ut non essent sanguinita, id est, à cognatis introducti.* Puto tamen, hanc interpretationem esse μεταληπτικῶς: ac propriè quidem *sanguinitas* dici consanguineos: è consequenti verò beatulos illos, qui à consanguineis ad honores extolluntur.

Sapidum, pro eo *quod boni saporis*, sive pro condito, barbarum censeo.

Sarsurium, ab eâ *sarciendi* significatione, quâ dicimus *sartum tectum*. Gregorius Turonensis lib. II. Hist. Franc. cap. XV: *Parietes, ab altarium opere sarsurio, ex multo marmorum genere exornatos habet.* *Opus sartum* interpretatur Ludovicus de-la-Cerda in Adversariis sacris cap. XXXI. Puto, *sarsurium* esse opus artificiosè, & eleganter, ex variis lapidum generibus *sartum*, h. e. compositum, ac confectum.

Sationalia, agri qui obseruntur. Ferè pascuis opponuntur. Joannes Sarisberiensis lib. I. Policratici cap. IV: *Illis ut pascua augeantur, prædia subtrahuntur agricolis sationalia.*

Sauma, ex Græco *sagma* est corruptum; ut ait Isidorus lib XX. cap. XVI. Σάγμα, onus jumenti sarcinarii, ἀπὸ τοῦ σάττειν, quod est *onerare*. *Sauma* vini est, quantum equus gestat, appensis ad latera vasis. Cenomanis est unius, & nonaginta pintarum, cum semisextariolo: ita ut quatuor saumæ conficiant grande id vas vinarium, quod *pipe* vocitant: ac totidem continet pintas, (ut Varronianum huic rei versiculum accommodem) *Quot luces habet annus absolutus.*

* Notis ad Aimoinum p. 264 & 265.

Hanc mensuram Jacobus du Breul *, monachus S. Germani à Pratis,

Pratis obſervâſſe ſe ait ex pervetuſtis codd. Sancti Petri de cultura Dei, & B. Vincentii cœnobiorum. Uſus verò *ſauma* vocabulo Pipinus in capit. tit IV. Item Aimoinus de geſtis Francorum lib. V cap. I, in privilegio Karoli M. *Nec de ſaumis teloneum ſolvere debeant.* Falco Beneventanus in Chronico †, ann. CIↃCXXIV: *Hoc anno tanta fuit fertilitas vini, quod nobis, & multis aliis videntibus, centum ſauma pro* XXX *denariis vendebantur.* Anonymus, monachus Caſinenſis, in Chronico ad an. CIↃCLXXXII *: *A quinque annis, & infrà, fames fuit tam valida, per totam Italiam, quòd diverſis in partibus ſauma pro auri uncia non poterat inveniri.* Petrus de Vincis lib. III epiſt. XXIV: *Mille ſaumas frumenti, & totidem hordei.* A *ſauma* eſt, quòd Galli dicant *une ſomme*, h. e. onus, ſarcina, ac particulatim vini. Nempè A V in O ſæpe abit; ut *caupo, copa; aurata, orata; aula, olla; faux, ſuffoco; clauſtrum*, Belgis clooſter. Imò & Latinobarbari pro *ſauma* dixere *ſumma*. Quod ſimile ac *defrudo*, pro *defraudo*; *cludo*, & *cuſo*, pro *claudo*, & *cauſſo*. Sanè Huntingdonenſis Hiſt. lib. VII † interpretatur *onus equi*: & Matthæus Pariſienſis ſæpius dicit *ſumma bladi*, vel *frumenti*, pro menſura VIII modiorum. Cumque *ſumma* dicerent, pro *ſauma*, ſive σάγμα: nec *ſummarius* refugerunt, pro *ſaumarius*, vel σαγμάριος. *Saumarius* eſt Formulâ XII. At pro eo *ſummarius* dicit Matthæus Pariſius in anno CIↃCXC: *De ſingulis civitatibus Angliæ duos paleſridos, & totidem ſummarios; & de abbatiis ſingulis unum paleſridum, & ſummarium unum.* Item in ann. CIↃCCXLV: *Dedit domino Papæ triginta paleſridos aptos, & deſiderabiles, & convenienter phaleratos, cum totidem equis clitellariis, quos ſummarios vocamus.* Ubi, qui *ſummarii* ſint, clarè explicat. Uſurpat quoque in Vita Guilielmi, XXII abbatis S. Albani: *Centum equos, quorum alii erant manni, alii verò runcini, alii ſummarii, alii veredarii, alii verò averii.* Imò & *ſummagium* extulere pro ſumma ſive ſauma, hoc eſt, pro onere, quod portat equus ſummarius, ſive clitellarius. Idem Pariſius in anno CIↃCCXV, in charta quadam Joannis Regis de libertatibus: *Pro equo, qui portat ſummagium, per dimidium annum unum obolum.* Vide *Sagmarius*, & *Sameria*.

† Pag. 235. edit. Neapolitana, an. 1626.

* Pag. 145. edit. Neapol.

† Pag. 219.

Saxiſcus, patinarum ſive patellarum generi, à ſaxo nomen: non quaſi è ſaxo forent, ſed quia ſimiles eſſent conchis ac patellis, in rupibus, & antris, adnaſci ſolitis. Saltem ſic Cæſari Bulingero viſum; eumque ſecuto Ludovico de la Cerda in Adverſariis Sacris *. Uſurpat Anaſtaſius bibliothecarius in Leone IV: *Gabatham ſaxiſcam ex argento puriſſimo penſantem libras tres.* Uti & in Leone III:

* cap. 36. §. 4.

Gabatha ſaxiſca in modum leonis. Nempe pes gabathæ referebat leonem: uti & quandoque gryphem, aliudve animal. Unde idem inibi: *Gabathas argenteas habentes gryphos deauratos.* Item in Gregorio IV: *Gabathas interraſiles cum pedibus ſuis. Gabatha*, vel potiùs *gabata*, notæ, vel ex illo Martialis †:

† Lib. 7 epigr. 47.

Tranſcurrunt gabata, volantque lances.

CAP. XLVII.

De cœptis ab S, conſequente C. Scabroſitas, *orationis ſpinæ.* Scalarium, *gradus ſcalarum formâ.* Scambiator, *trapezita.* Scana, *umbraculum ex denſitate arborum.* Scamillum, *ſive* ſcamellum, *ſcabellum.* Scandaloſum, *doctrina, aut vita, ſic offendens homines, ut non eo pede inſiſtant viam veritatis, aut pietatis, quo feciſſent.* Scandilium, *gradus, quibus ſcanditur.* Scapulare, *monachale ſcapularum tegumentum. Obiterque de* interſcapulo, interſcapilio, *&* ſcapilio. Scara, *pro Græco* ἐσχάρα, *ſive cruſta, ferro, vel medicamento inductâ. Item obiter de* ſcara *pro turba, & diminutivo* ſcaritta. Scariola, *&* endivia, *pro intybo ſativo.* Sceptoriæ, *ciſternæ.* Sceptrigerans, *ſceptriger, ſive rex.* Sceptrinum, *quod pro ſceptro eſt.* Scholaris *alius in militia, alius in literarum cultura*; *unde* ſcholaritas. Scholaſteria, *ſcholæ præfectura.* Scibile, *quod ſciri poteſt.* Scilia *videri vocem nihili, ex* ſcrinia *corruptam.* Scindulæ, *ſcandulæ.* Scluſa, *catarracta.* Sconna, *corruptum ex* ſculna. Scordiſcus, *ſcorteum:* ſcordiſcale, *ephippium:* ſcordiſcarius, *qui ephippia conficit.* Scorticatus, *ad vivam cutim raſus.* Scribones, *ſcribæ.* Scriniarius, *qui curat ſcrinium Principis.* Scrutinium, *ſcrutatio.* Scudicia, *quando terra circa arboris caudicem effoditur.* Sculca, *excubiæ.* Scupha, *cucurbitula.* Scutagium, *ſervitium militare debitum Regi.* Scuterium, *pedites ſcutum gerentes.*

PErgamus porrò ad ea, quæ incipiunt ab SC.

Scabroſitas vulgare: veteres pro eo aſperitas, vel etiam *differendi ſpinæ.* Sic Cicero in Orat. *Spinoſum differendi genus.* Et primo de Oratore: *Sed hæc erat ſpinoſa quædam, & exilis oratio, longéque à noſtris ſenſibus abhorrebat.*

Scalarium, pro gradibus, quibus, velut ſcalis, è cœmeterio in majores adſcenditur Eccleſias. Matthæus Pariſius in Additamentis: *Per*

laicos

laicos custodes cœmeterium, vel scalarium Ecclesiæ circumdatur, & vallatur, quod vix potest fugitivus in alimentis ab Ecclesia sustentari. Dixeris, legi apud Vitruvium lib. v cap. VI: *Hi qui sunt in imo, & dirigunt scalaria, erunt numero septem.* Sed hic *scalaria* potiùs est à recto *scalare*: quomodo lib. x cap. XIII ait: *Regulæ dextrâ, ac sinistrâ, scalari formâ compactæ.*

Scambiatores, trapezitæ, à *cambium*, vel potiùs *cambiator*, S præmisso, ut *sculca* à *culca*; de quo in *Sculca*. Matthæus Parisius an. CIↃCCLIII, in lugubri querimoniâ episcopi Lincolniensis jam moribundi: *Nunc domini Papæ mercatores, vel scambiatores, obmurmurantibus Iudæis, palam Londini fœnerantur.*

Scana in Glossis Isidori exponitur, arborum densitas. Est ex Dorico σκανὰ. pro σκηνὴ, quod umbraculum notat.

Scamillum, vel *scamellum*, pro *scabellum*, ὑποπόδιον. *Scabillorum crepitus* memorantur Arnobio lib. VII. Uti & Lutatio ad illud Papinii,* —— *Et ad inspirata rotari Buxa* —— *Buxa*, inquit, *tibia, vel scamillum*†, *quod in sacris tibicines pede sonare consvêrunt.* Nempe crepitus scamilli sonus ille, quem ederet pede, sive ligneâ, aut ferreâ soleâ percussum. Meminit ejus rei & Cicero pro Cælio. Vide sis Ludovicum de-la Cerda in Adversariis Sacris cap. CXXXVII §. I. *Parisinâ, scabellum.*

* *Lib. 7. Thebaid. vers. 170.*
† *Ubi tamen in Parisinâ, scabellum.*

Scandalosum in Concil. Pisan. II *, atque alibi sæpe, præcipuè in Theologorum Censuris, passim occurrit, pro eo, quod vel doctrinæ Ecclesiæ, vel piis moribus, adversatur; eoque, quo minùs homines in recta doctrina, aut vita, inoffenso pede pergant, haut minùs impedit, quàm cùm in via ad saxa, vel aliud, offendimus. Quare non difficile fuerit Latinè προσφεγίζειν. Tantum verò abest, ut *scandalosum* putem Latinum, ut, extra sacrum argumentum, vix *scandali* sim voce usurus. Nam neque σκάνδαλον, vel σκανδαλίζω, alibi invenias, quàm apud Ecclesiæ scriptores. Quos vocabulum id accepisse arbitror ex lingua, non, ut aliqui vocare solent, Ἑλληνιστὶ, quæ nulla, propriè si loqui amamus, vel est, vel fuit; sed communi illâ, quæ iis temporibus obtinebat: ac cui ab Ecclesiæ hominibus multi miscebantur Hebraismi. Ut linguam, qua Græcè exstant Veteris, & Novi Test. libri, vocare conveniat Græcam vulgarem Hebraizantem: nempe à potiori parte, quando & multa à Syris sunt, & Chaldæis, atque aliis: imò in novo fœdere etiam à Romanis: neque id modò, quatenus Romana legimus vocabula, qualia ἀξαυπίελον, φραγέλλιον. & tot alia: sed etiam cum Græcis alia tribuitur significatio, quia Romana vox sic sumatur.

* *Pag. 156.*

* 2. Theſſ. 2. 1. ſumatur. Quale eſt ἐρωτᾷν *, pro *orare*; quia Latini *rogare* etiam pro *orare* accipiunt.

Scandilia, ſcalarum gradus. Cæſarius lib. VIII Miracul. cap. XC: *Octo etiam inſerui ſcandilia, ſupremum attribuens Chriſto; reliqua ſex ordinibus ſanctorum.* Vicinum eſt *ſcalarium*; de quo diximus.

Scapulare, monachorum amictus. Utuntur Benedict. de mon. ad benef. mitt. cap. XXIV, Joannes in Vit. P. Damiani, & Cæſarius lib. VIII Mirac. cap. XCVI. Eſt, quod Græcis ἐπωμίς. Hebræis *ephod*: nempe tegumentum ſcapularum: unde & nomen, Belgis etiam ſcaplaris. & Græco-barbaris σκαπύλιον. *Scapula* verò ſummus humerus, ſive pars alis obverſa: unde & locus inter ſcapulas *interſcapulum*, vel *interſcapilium*. Hyginus in deſcriptione Urſæ: *In humero claram unam, in pede de poſterioribus noviſſimo duas, in ſummo interſcapilio unam.* Gloſſæ Philox. *Scapula*, ὠμοπλάτη. *Interſcapulum*, μετάφρενον. In Onomaſtico etiam eſt, *Scapilium*, νῶτον. Uti non auſim.

Scara Latinis, ut σκάρα Græcis poſterioribus, uſurpatur pro cruſta, quam ferrum candens, vel medicamentum cauſticum, induxerit. Sic σκάρας voce utuntur medici juniores. Unde Simon Januenſis in clave ſanationum: *Scara, vel eſchara, ab aduſtione ignis, vel cujuſque alterius rei.* Sic *ſcarotica medicamenta* nuncupant, quæ veteribus Græcis, ἐσχαρωτικά. Uti ἐσχάρωσις, *incruſtatio*, ab ἐσχάρα, quod non *focum* tantummodo notat; ſed & *cruſtam* ferro candenti, vel medicamento ἐσχαρωτικῷ ſive καυστικῷ, inductam. *Scara* igitur ex ἐσχάρα: hoc fortaſſe ab אש, *eſch*, hoc eſt, ignis; inde ſanè *æſtus*, & *æſtas*. De *ſcara* ſic Papias: *Scara, combuſtio ignis.* Habet & *ſcara* alteram ſignificationem pro turba. Ut in Supplemento Hiſtor. Francicæ Gregorii Turonenſis cap. LXXIII: *Scaram de electis viris fortibus.* Et apud Rheginonem lib. I Chron. *Miſit occultè unam ſcaram de electis viris.* Fulcherius Carnotenſis in Geſtis Peregrin. Francorum an. CIↃXCVIII *: *Igitur ad bellum ſic paratis omnibus exierant de civitate ſummo mane, quod IV Calend. Iulii tunc evenit, vexillis præcedentibus ſcararum, & acierum, ſeparatim per catervas, & phalanges, convenienter diviſarum.* Verùm eâ ſignificatione originis eſt Germanicæ: dictúmque de eo libro ſuperiori cap. XVII. Eſtque ab eo diminutivum *ſcaritta*: quod legas in Supplemento Hiſtoriæ Franc. Gregorii Turonenſis cap. XXXVII.

* Pag. 393.

Sariola officinarum, quæ & Germanis ſcariol, Gallis *ſcariole*, Latinis eſt *intubus ſativus*; qui & *endivia* barbaris. Dubium verò, an *ſcariola* corru-

riola ſit corruptum ex *ſeriola*; ut ſic dicatur, quaſi σέρις minor, quia minoribus ſit foliis: an ex *ſerriola*, quia folia ejus, minutæ inſtar ſerræ, pungant. Prius ſentit Matthiolus ad Dioſcoridem: poſterius Dodonæus Pempt. v lib. I cap. XXIII. Eſt & tertia opinio. Nam apud Myrepſum de Droſatis cap. LXXI occurrit σκαρολάχανον: unde corruptum *ſcariola* videtur. Sanè σκαρολάχανον idem, ac intybus, ſive endivia. Atque hoc monitum veteri amico τῷ μακαρίτῃ Meurſio in Gloſſ. Saltem media ſententia eſt erronea. Nam *ſerriola* eſt Græcis θρίδαξ ἀγρία, Latinis *lactuca ſylveſtris*: quæ verè ſerræ modo armata. Error eorum, qui *ſerriolam* putant intybum, oritur ex eo, quòd pharmacopœis, quæ eſt ſylveſtris lactuca, vocetur *endivia*: perperam ſanè, cùm *endivia* notet *intyba*: imò *endivia* eſt ex *intyba* corruptum: facilè enim *b*, & *v* conſonum, commutantur.

Sceptoria, ciſternæ; ut eſt in Gloſſis Iſidori. Nempe *ſceptoria*, junioribus dictum pro *exceptoria*, quia aquas de tecto exciperent. Sic *ſpanſus*, pro *expanſus*. Belgis etiam ſpannen, non ἀπὸ τοῦ σπᾶν: quod doctiſſimus noſter amicus putavit †. † *In Etymologico.*

Sceptrigerans, Rex, ſive *ſceptriger*, quod apud Ovid. VI Faſt. S. Gerardus, abbas Sylvæ-majoris, in vita S. Adalardi, abbatis Corbeienſis, cap. I. §. V: *Cum quo poſtquam beatus puer liberalium fontem tranſivit, non illoto pede, inter primos palatii ætate, & ſapientiâ cœpit florere, & primus haberi ſub ipſo ſceptrigerante.*

Sceptrinus à *ſceptro* format Adhelmus; qui in proſa * *ſceptrinas virgas*, dixit pro ferulis, quæ Martialis vocat *ſceptra pædagogorum*. Idem Aldhelmus in Carmine: *Sceptrinum vimen dextrâ geſtabat in almâ.* Sic Salmaſius ad Vopiſcum; cui & ſubſcribit Ludovicus de-La-Cerda in Adverſariis Sacris cap. XLI. §. XII. * *Cap. 18.*

Scholaris vox non uno modo accipi ſolet. Eſt cùm ſumitur à ſcholis literariis. Ut apud antiquum ſcriptorem vitæ Sigeberti, Dagoberti I filii, quæ primùm edita ſtudio atque operâ Andreæ Andreæ du Cheſne †: *Æneam quidem ad Italiam veniſſe, & Romani imperii fundamenta jeciſſe, etiam à Scholaribus cantatur.* Similiter Joannes Sareſberienſis epiſt. CCLXXVII, quæ ad Magiſtrum Odonem: *Tam Eccleſiis, quàm Scholaribus, gratiſſimum.* Item Cæſarius lib. I Miracul. cap. XXXII, & lib. VI cap. V. Adhæc Matthæus Pariſius, atque alii. † *Tom. I ſcriptorum de rebus Gallicis, pag. 591*

Eſt item cùm *Scholaris* dicitur à ſcholis militaribus. Quomodo nec refugit elegans ſcriptor Sulpicius Severus de vita S. Martini lib. I cap. I: *Ipſe armatam militiam in adoleſcentia ſecutus inter ſcholares alas, ſub rege*

alieno ruperit; DC denar. qui faciunt sol. xv. culp. judicetur. Vide, quæ in *Clusa* dixi cap. xxv.

Sconna, sponsus: ut est in Glossis Isidori. Sed rectè emendant: *Sculna, sponsor. Sculna*, pro sequestre, dixit Varro: sed inter sordida reposuit P. Lavinius, teste Agellio lib. xvi cap. vii.

Scordiscus in glossis Isidori exponitur corium crudum: nempe à *scortum*, id est, pellis; unde *scortea*, è pellibus facta: de quibus Festus Pompejus. Etiam ephippium, quia è corio fieret, dicebatur *scordiscale*. Glossæ Cyrilli: Ἐφίππιον, *scordiscale.* *Scordiscarius* B. Hieronymo, qui hujusmodi conficeret: quod & Turnebo placitum lib. xxiv Adverf. cap. iii. Vide, quod sequitur, *Scorticatus*.

Scorticatus, ut puto, idem ac ad vivam cutem rasus, à *scortum*, pro corio, pelle, cute: unde & *scorteus*, pelliceus. Capitul. Kar. M. & Ludov. Pii lib. v cap. ii: *Et si ordinatus presbyter sit; duos annos in carcere permaneat, antea flagellatus, & scorticatus.* Eademque verba habes lib. vii cap. cccxvi. Pithœus † illustravit hisce verbis Burchardi in lege, quam dedit familiæ: *Constituimus, ut ei tollantur corium, & capilli.* Vide, quod proximè retuli, *Scordiscus*.

† *In Glossis, quas Kapitulari subjunxit.*

Scribo, ex *scriba*, pro præfecto satellitum Imperatoris. Sic enim Latinos, puta illos collapsæ Latinitatis, eo vocabulo usos; testes sunt nobis Suidas in Σκρίβας, & Theophylactus Simocatta Histor. Mauric. lib i cap. iv, & lib. vii cap. iii. Usurpat ita Anastasius in Vigilio: *Misit scribonem cum jussionibus suis.* Et in Theodoro: *Per manus Maurini scribonis, & Thomatis chartularii.*

Scriniarii sæpius in Codice Justinianeo memorantur. Horum fidei ac curæ commissum scrinium sive arca imperatoris. Nominat & Radevicus Frisingensis de gestis Friderici Ahenobarbi lib. iv cap. lxx: *Cardinales, clerus, judices, scriniarii, senatores.* Item Abbo Floriacensis in vitis Pontificum sect. xc *. Gloss. *Scriniarius*, χαρτουλάριος. Adi & Suidam in Σκρινιάριος, ac imprimis Brissonium de Verb. Signif. De vocabulo *primiscriniarius*, vidimus cap. xxxviii.

* *Pag. 157.*

Scrutinium apud Appulejum lego in ix Met. Sed apud antiquiorem neminem. Multò igitur præferam *scrutatio, inquisitio.* At junioribus est crebrum; præsertim quando sermo de iis, quibus præpararentur ad baptisterium; uti apud Ferrandum epist. ad Fulgentium †, in Collectione Benedicti Levitæ lib. v cap. ccxx, apud Walafridum Strabonem de divinis Officiis cap. xxvi. Extra hoc negotium usurpat Ivo Carnotensis epist. lxxiii: *Neque inutilibus*

† *Pag. 226.*

ſcrutiniis ſuis, & vanis ſuſurris, fraternitatem veſtram à ſabbatho cordis expellant.

Scudicia eſt factum ab *excodicia*, hoc eſt, excodicatio, ſive excaudicatio: quomodo & Itali *ſcodicare* efferunt pro *excodicare*. Iſidorus lib. xx Orig. cap. xiv: *Scudicia dicta eò, quòd circa codicem terram aperiat: & quamvis ejus uſus in reliquis operiatur, nomen tamen à codice retinet.* Utrobique *codice* eſt in noſtris Mſſis: *caudice* verò repoſitum in Venetâ principe, puta anni CIϽCCCCLXXXIII. Sed ſatis notum, *codex* eſſe ex *caudex*; ut *corus* è *caurus*, *orata* ab *aurata*, *colis* è *caulis*, *Clodius* à *Claudius*, & ſimilia. Subjicit poſt verba allata Iſidorus: *Hanc alii generaliter foſſorium vocant, quòd foveam faciat, quaſi foveſſorium.* Ad ſyncopen iſtam, ut *foſſorium* ſit ex *foveſſorium*, nihil recurſu opus; quando à ſupino *foſſum* etiam ſunt *foſſa, foſſio, foſſura, foſſilis, foſſiticius*. A *foſſum* igitur *foſſorium*, ut à ſupino *tentum tentorium*: ſimiliaque *diverſorium, adjutorium*.

Sculca quid ſit, dictum paucis libro præcedenti cap. XVII. Sed mox liquebit, non magis deberi barbaris, quàm Latinis. Quocirca iterum de eo, ſed accuratiùs, dicam. Latinobarbaris quidem *ſculca*, & *culca*; Græcobarbaris verò σκύλκα, & κύλκα, notant *vigiliam*, *excubias*. Origo horum à Gallico *culca*, pro quo nunc, eliſo L, pronunciant *couche*: *culca* ex Latino *culcita*. Sic *culcare*, quod Gallis *choucher*, cubare. Κύλκα, ita uti dixi, uſurpat Leo Conſtitut. VI, ſecundùm cod. reg. ubi in aliis pro κύλκαις eſt βίγλαις; quod ex gloſſemate. Βίγλη autem *cuſtodia*: quippe corruptum ex Latino *vigilia*. At σκύλκα apud eundem Leonem Conſtitut. XVII; uti & Theophylactum Simocattam Hiſt. Mauric. lib. VI cap. IX. Eſt & in gloſſ. Græcobarb. Σκύλκαι, *ſculcæ*. Legg. Longobard. lib. II, tit. XIV, leg. VI: *Siquis in exercitu ambulare contemſerit, aut in ſculcam; det regi, & duci ſuo, ſolid.* XX. Ubi *in ſculcam ambulare*, notat excubias obire; ut ſolent circitores nocturni. Atque ad legem hanc reſpexit Papias, cùm ait, *Sculca, in Lege, cavalcada.* Ubi *cavalcada* eſt *caballicatio*, ſive equitatio; ut ſignificet, obire excubias equo. Vide de eo, quæ dicam in *Caballare*. *Culcare*, abſque ſibilo, habes in Lege Salica Tit. XXXIX: *Si adhramire noluit, nec ſolem ſecundùm legem culcaverit.* Ubi *adhramire* eſt *jurare*, ex Gallico *arramir* *: at *ſolem culcare*, propriè ſit ad præſtitutam diem excubare, ſeque iſtic loci, ubi lex exigit, ſiſtere: ſimpliciter autem notat præſtituere tempus; quod Germanis bedaegen. Belgis dagen, dag ſetten, Gallis *adjourner*. A *ſculcare* quoque factum *ſculcator*,

* *Vide inferiùs cap.* 22.

ſulcator, σκουλκάτωρ. Conſtantinus de adminiſtr. imper. Γνῶμεν τοῦτο διὰ τῶν σκουλκατόρων ἡμῶν. *Novimus hoc per ſculcatores, ſive excubitores noſtros.* Et in Notitia utriuſque imperii, inter Palatina officia, habes *exculcatores juniores, ſeniores, Britannicianos.* Verùm Turnebus Adverſ. lib. XXIV cap. XII cenſet, *exculcatores* vocari, quia glandes exculcarent. Id non puto: ſed eſſe à *culca*, pro *culcita*. Jidem *ſcultatores* ſunt Vegetio lib. II cap. XV, & XVII; uti Leoni Imp. Conſtitut. III, Mauritio item Strateg. lib. IX, σκουλκάτωρες. Nempe hæc vox truncata ex *auſcultatores*. Sic σκοῦλκαι in Gloſſ. Græcobarbaris exponitur, *auſcultationes, excubiæ*. Videlicet ab eadem ratione, ob quam vulgo vocamus *ſentinellas*: quia ſubtili ſenſu aucupentur, ecquid videant, vel audiant, quod argumentum hoſtis propinqui videatur.

Scupha, cucurbitula: corruptum ex σικύα κούφη. Petrus Bleſenſis epiſt. LXXIV: *Frequenter evenit, ut uni membro per aliud medeamur. Dolent aures, & ſcuphæ humeris apponuntur: delictum cordis fletus oculi purgat: peccavit manus, & pectus contunditur.*

Scutagium, ſervitium, ſive auxilium, quod quiſque ſcuto Regi præſtare tenebatur. Matthæus Pariſienſis an. CIↃCCXV, in charta libertatum à Joanne Rege conceſſarum: *Nullum ſcutagium, vel auxilium, ponam in regno noſtro, niſi per commune conſilium Regni noſtri.* Atque aliàs apud eundem.

Scuterium, ni fallor, ſcutatorum præſidium. Petrus de Vineis lib. V, cap. XXXVII: *Magiſtrum G. cum equitaturis, ſcutoriis, & rebus ſuis, ſine alicujus pedagii exactione, ire, ſtare, & ad Curiam noſtram redire, ſecurè, & liberè permittatis.*

Cap. XLVIII.

De iis, ubi initio vocis poſt S ponitur E. Secretarium, *in judiciis, ubi reorum cauſſa expenderetur, priuſquam extra velum de tribunali ferretur ſententia. In templis autem, ac monaſteriis, ubi theſaurus Eccleſiæ adſervaretur.* Secretarius, ſecretalis, à ſecretis, aſecreta, *unde &* protoaſecretis. Seculatus *fortaſſe, in omne ſeculum dicatus.* Secundicerius, *qui ſecundum obtineret locum in aliquo collegio.* Securatio, *cautio.* Sediculum, *ſedile.* Seditionarius, *ſeditioſus.* Segregus, *ſegregatus, ſolitarius.* Sellarius, *eques.* Seminiverbius, *nugator verboſus,*

Senſatus, *ſapiens: ut* inſenſatus, *inſipiens.* Senſualitas, *facultas ſentiendi.* Sentinella, *excubiæ.* Sentinoſa *navis, cujus ſentina crebrò evacuanda.* Sequacitas, *quâ quis dictantem aſſequitur in ſcribendo.* Sequenteriana *vacca, quæ optimam bonitate proximè conſequitur.* Sequentiæ, *aliter jubilationes, vel proſæ.* Sequipedes, *pediſequi.* Seratus, *ſerâ occluſus.* Serietas, *ſeria cogitatio.* Serioſus, *ſerius.* Sermentatus, *juratus.* Sermuſculus, *ſermunculus.* Serviculus, *ſervulus.* Servitor, *miniſter.* Sextariatici, *qui obſtricti ad ſextarium perſolvendum domino.*

SEquuntur, ubi principem literam S, ſecunda excipit vocalis.

Secretarium, conclave, vel locus, ubi reorum cauſſa à judicibus expenderetur, ac tandem ſtatueretur, qualis de tribunali pronuncianda eſſet ſententia. L. ult. C. de off. div. jud. & L. ult. C. ubi ſenat. vel clariſs. Hic locus ſæpiùs velo ſeparabatur à tribunali: ad quod tribunal præſes ſe conferebat, pronunciaturus, quid interiùs de judicum ſententia foret decretum. Etiam rei huc arceſſebantur, ut à judicibus examinarentur. Ado in Martyrologio Prid. Id. Auguſti de Euplo: *Cùm eſſet extra velum ſecretarii, intromiſſus eſt, jubente Calviſiano conſulari, in auditorium.* Synodus Africana ſimiliter appellat τὰ σήκρητα τῶν δικαστηρίων: hoc eſt, *ſecreta judiciorum*: τὸ ἀπόῤῥητον δικαστήριον vocatur Philoſtrato in Vita Apollonii lib. IV. cap. XV. De hac *ſecretarii* ſignificatione diximus quoque lib. II Harmoniæ Euangelicæ De Paſſione ac Morte Domini. At κατὰ τὴν μεταφορὰν uſurpat Auguſtinus lib. II de lib. arbitr. *Iam tibi ſapientia de interiore ſede fulgebit, & de ipſo ſecretario veritatis.* Ac Fulgentius ſerm. de verbis Mich. Pro-
† Pag. 273. phet. † *Intra in ſecretarium cordis tui, ubi ſoli te vident oculi Domini Dei tui.* Habebant & templa, ac monaſteria ſuum ſecretarium; in quo theſaurus reponebatur, ac ſacri codices. Auctor de VII Ord. Ec-
* P. 83. cleſ. apud Hieronymum T. IV *: *Eget in ſede presbyter, in altari Levita, in ſecretario ſubdiaconus, in lectione lectòr, & in templo oſtiarius, in ſepultura foſſarius.* Fortunatus de vita S. Radegundis reginæ lib. I: *Intrans in ſecretarium, monacha veſte induitur.* Beda Eccleſ. Hiſtor. lib. II cap. I: *Sepultus verò eſt corpore in Eccleſia B. Petri Apoſtoli ante ſecretarium, die IV Iduum Martiarum.*

Secretarius, qui olim actuarius, vel ſcriba. Uſus Gregorius M. epiſt. XIX ad Natalem epiſcopum Salitanum. E longè recentioribus, apud Petrum de Vineis lib. III epiſt. XXV legas, *Secretarius Siciliæ.* Uti

lia. Uti & apud Bekam in Willebrordo, Episcopo primo, & in Actis Concilii Pisani, est *Secretarius Papæ* *. Etiam *Secretalis* pro eo est apud Andream Abbatem de vita S. Ottonis Babebergensis episcopi lib. I cap. IV: *Ita sibi prudentissimum Imperatorem nobilitare morum, & fidei pietate devinxit; ut eum, quasi unicum amplectens filium, secretalem intimum, & custodem capitis sui, poneret cunctis diebus.* Usitatiùs verò *à secretis* dici solet: quomodo appellat Hincmarus epist. III cap. XVI. Imò & voce unicâ *asecreta* legas apud Karolum M. vel Alcuinum, lib. IV de Imaginibus cap. IX. Græcis, Latinorum imitatione, ἀσηκρῆτις, vel ἀσηκρήτης: qui Joanni Citrio in Responsis ὁ ἐπὶ τῶν σηκρήτων. Etiam in Palatinis officiis πρωτοασηκρῆτις: protasecretis itidem Luitprando in Legatione, qui aliis *protosecretarius.*

* Pag. 52. edit. Paris a. 1612.

Seculatus quin à *seculo* sit, nemo ambigat. Legas in Revelatione reliquiarum S. Genovefæ †, §. VI: *Revelata est ----- mense Ianuario, decimâ mensis, in Octavis ejusdem sanctissimæ virginis, & à fratribus est dulciter Deo seculata.* Sed quid ea vox signet, non ita apertum est. Nihil occurrit nunc meliùs, quàm si dicam, modò sana sit lectio, *seculata* valere, seculo omni sacrata, dicatáque.

† Apud Bollandum in Vitis SS. ad 3 Ianuar.

Secundicerius usurpat Gregorius M. lib. IX Registr. ep. XXXIII, & Abbo Floriacensis de vitis Pontificum sect. XC *. Vide, quæ diximus in *Primicerius*

* In Vitis SS. ad 2 Ian.

Securatio, pro cautio, Latinum non est: uti nec *securari*, pro cavere rebus suis.

Sediculum à *sedeo*, quâ forma à verbis dicimus *amiculum*, *redimiculum*. Sed *sedile*, aut *sedes*, dicendum. S. Gerardus, abbas Sylvæ-majoris, in vita S. Adalardi, abbatis Corbeiensis cap. IX §. LV: *Vix enim, ex quo venit, absistebat ejus obsequio, sed, locato ante lectum sediculo, semper adsidebat coram eo.*

Seditionarius, pro seditioso, apud Gregorium Turonensem lib. X Histor. Franc. cap. XV.

Segregem vitam dixit Seneca in IV de Benef. Ac Tertulliani est de Pœnitent. cap. XI: *Nullis comessationibus congreges.* At juniorum aliqui talia in secunda per VS extulere. Auson. in Parental. carm. IX:

Ipse tuo vivens segregus arbitrio.

Martianus Capella lib. IX: *Hæ igitur modò dispares numero, nec disgregæ venustati eruditionis.*

Sellarius, eques. Vita Anastasii Persæ martyris, ex Latinis vett. MSS. cap. V †: *Sellarius verò, qui erat super carcerem, dum esset Christianus.* Satis

† Apud Bolland. ad 22. Ian.

nus. Satis liquet, hîc sermonem esse de præfecto carceris. Sed propriè est eques. Unde in ejusdem vita, sed ex alia interpretatione, cap. III: *Vix paullùm ab illis recesserat, cùm eum viderunt caballarii quidam, sive equites, considentes ante Derbas, quod est sellarii pratorium: dixeruntque invicem propriâ linguâ, Hic delator est. Quo audito, vir beatus, eos intuitus, dixit, Quid blateratis? Ego delator non sum, sed servus Iesu Christi: & melior vobis sum, cùm & ego aliquando, ut vos, caballarius fuerim. Illi consurgentes eum comprehendunt. Egressus sellarius, & rogatus, unde esset.* Legas quoque cap. V, & VI: imò & Græcè, in ea vita, Σιλλάριε itidem vocem habes. Suidas: Κίλης, ὁ σελλάριος. Eustathius ad Il. O, & Etymologici auctor, κέλητα, τὸ μονάμπυκα, exponunt.

Seminiverbius, expressum ex Græco σπερμολόγος: quod non apud Demosthenem † modò habes; sed etiam Actorum XVII. Sic dicitur ὁ σπείρων λόγους, seminaps verba, blatero, inania funditans. Paullò tamen benigniùs capere videtur Odericus Vitalis Ecclesiasticæ Historiæ lib. X *: *Reverendus itaque senex inter Italos, de quorum origine propagatus fuerat, aliasque gentes, fere biennio exulavit, & externis auditoribus dicax seminiverbius spiritualiter præfuit.*

† Pro Corona.

* Pag. 774.

Sensatus, sensu pollens; ut *insensatus*, amens, stultus. Gloss. Cyrillo tributæ: Νουνεχής, *cordatus, sensatus, intelligens*. Ad Galat. III. I. ἀνόητοι, à vulgato interprete vertitur *insensati*: ab aliis, *amentes*.

Sensualitas, τὸ αἰσθητικόν, sensus, vel appetitus. Henricus de Hassia in Speculo Anim. * *Et sensualitas lascivit ad voluptatem.*

* Pag. 9.

Sentinella, pro excubiis, à sentiendo: ut ab *auscultando* posterioribus Græcis σκουλκάτωρες, quasi *auscultatores*, & σκοῦλκαι quasi *auscultæ*. Adi Rigaltii Glossarium.

Sentinosa navis, rimosa, ac ubi sæpius exhaurienda sit sentina. Ambrosius in orat. funeb. de obitu fratris †: *Sed & peregrinationem explicuisti, & rem ordinasti, & veteri, & sentinoso, ut audio, navigio, iterum te fluctibus credidisti.*

† Pag. 16.

Sequacitas pigra Sidonio lib. IV epist. XI, quando quis difficulter assequitur, quæ dicuntur. Idem lib. IX cap. IX, *Scribarum sequacitas saltuosa.* Intelligit celerem scribarum manum velociter excipientium.

Sequenteriana vacca videtur esse, quæ in legitimo armentorum grege, hoc est, ubi minimùm sunt duodecim numero, post vaccam optimam, & præstantissimam, proximæ est bonitatis. Nempe, credo, à *sequenter*, unde apud Ulpianum *consequenter*: quia præcipuam proximè sequitur. Lex Alamannica tit. LXXV. *Siquis in vaccaritia*

caritia legitima, ubi sunt XII *vaccæ, vel amplius, taurum ex ea involaverit, vel occiderit,* III *sol. eum * solvat:------optimam vaccam* IIII *tremisses licet adpretiare: illam aliam sequenterianam sol.* I. * Pro ei, more seculi.

Sequentiam, pro consequenti ordine, non refugit Frontinus lib. I de Aquæduct. Quid Ecclesiastici eâ voce designent; cognoscimus ex Ordine Romano circa principium, ubi legas: *Sequitur jubilatio, quam sequentiam vocant. Prosa* aliter nominatur. Usurpat prius Matthæus Parisius in vita Guilielmi, XXII abbatis S. Albani: *Sequentiam quoque de S. Albano componi fecit, & sollemniter pulsatis duabus nolis, decantari.* Et mox: *Sequentiam de Sanctis, quorum reliquiæ in hac continentur Ecclesia, in hac constituit decantari.* Cantari solet sollemnibus diebus; ut festo Paschæ, Pentecostes, Corporis Christi. Primus composuit, seu Rogerus, ut in nonnullis Sigeberti codd. vocatur; seu potiùs Notgerus, abbas S. Galli, posteàque episcopus Leodicensis. Primus in Missa cantari præcepit Nicolaus Papa. Primus sequentias varias fecit Hermannus Contractus: alias postea cùm Petrus Compostellanus episcopus, tum Robertus Franciæ Rex. De quibus sigillatim vide Guilhelmum Durandum, de ritibus Ecclesiæ Catholicæ cap. XXII.

Sequipedes, pedisequi. Vita SS. Juliani, Basilissæ, & sociorum, in Præfatione †: *Vt per angustam viam eorundem Sanctorum valeamus sequipedes esse.* Ubi in Ripuariensi Mso Bollandus reperit, *valeamus sequi vestigia.* Puto, librarium, vocis novitate offensum, sic immutâsse. Sanè & cap. I. §. IV. ejusdem vitæ in uno Mso est *pedisequam*; in altero *sequipedem*; ut eidem observatum. Est & cap. VII. §. XXIX: *Christum confiteor, Beati Iuliani vel me sequipedem protestor.* Ubi alii *pedisequem*, alii *sequipedam*. † Apud Bolland. 9. Ianuar.

Seratus, serâ occlusus. Petrus Blesensis Serm. XXIV: *Si fortè cibos communes, & regulares fastidieris, & præter corporis necessitatem, & loci, ac temporis opportunitatem, seratis januis, fenestris clausis, molliùs curabis te, dicens: nemo me videt* &c.

Serietas, seriarum rerum meditatio. Sidonius lib. I epist. IX, & lib. IX epist. XIII. Item longè recentior, sed sedulus veterum lector, Joannes Sarisberiensis, epist. LXXXI, quæ ad Abbatem Cellensem *: *Ego autem, quod in promptu habeo, proferam; si tamen nugas serietas vestra dignatur admittere.*

Seriosus, pro *serius*, non dixerim. Junioribus est crebrum.

Sermentatus, juratus, à Gallico *serment*, juramentum. Chronicon Came-

Cameracense lib. III cap. XLIX: *Ambo videlicet fermentati. Sermem* corruptum ex *sacramentum*.

Sermusculus arcanus, pro sermone exiguo, est apud Adamannum de rebus Sancti Columbæ libro III. Nempe ut à *rumore* apud ipsum Ciceronem est *rumusculus*: sic Adamannus à *sermone* non dubitavit formare *sermusculus*. Sed Cicero, & pares, ac suppares, semper pro eo *sermunculus*; quâ formâ dicimus *homunculus*, *latrunculus*.

Serviculus, ut *fasciculus*. Usus Tertullianus de Idololat. At Terentius, Cicero, alii, semper pro eo *servulus*.

Servitor, minister; ut Gallis *serviteur*. Kapitularis Additione I, cap. XXVIII: *Vt servitores non ad unam mensam; sed in propriis locis, post refectionem fratrum, reficiantur.*

Sextariatici, rustici, qui coguntur dare sextarios. Videlicet, quâ formâ dicitur *aquaticus*, *scenaticus*, *balneaticum*. Est verò sextarius tam in aridis, quàm liquidis, sexta congii pars; unde & nomen. Continet igitur duas heminas, sive libram cum dimidia. Gregorius M. lib. I epist. XLII ad Petrum Subdiaconum Siciliæ: *Valde autem iniquum, & injustum esse prospeximus, ut à rusticis Ecclesiæ de sextariaticis aliquid accipiatur, & ad majorem modium dare compellantur, quàm in horreis Ecclesiæ infertur. Vnde & præsenti admonitione præcipimus, ut, plusquam decem & octo sextariorum modiûm, nunquam à rusticis Ecclesiæ frumenta debeant accipi.*

CAP. XLIX.

De auspicantibus ab S, sequente I, *vel* O. Sigele, *secale*. Signetum, *annulus signatorius*. Silentiarius, *à secretis*. Singiliones, ἁπλοΐδες, *sive vestes singulæ*. Sinodochia, *xenodochia*. Sinstris *corruptum à librario videri è* sinistris. Siriaticus, *pro Syrius*. Sistarcia, *sacculus, vel cistella, quâ panis, cibusve, defertur*. Sisurna, *tegmen è pelle ovillâ*. Sitonicum, *horreum civitatis*. Situatus, *situs*. Smigma, *smegma*. Solatiosus, *consolatorius*. Soldalnus, *miles cujus operâ uterentur in quopiam carceri includendo*. Soldatus, solidarius, & solitarius, *miles*. Solsatis, *reus eo nomine, quòd non stiterit se judicio ante occasum Solis*. Somneitas, *somnus mollis, ac quietus*. Soniaca, *obsonia*. Sonoritas, *sonus, præcipuè canorus, & harmonicus*. Sopitivum, *soporiferum*. Sordities, *sordes, sive sorditudo*. Sororitas, *vinculum inter eas, quæ*

commun

muni gaudent sororum nomine. Sortiariæ, *quæ aliter* sortilegæ, *venefica Satanica.* Sosanium, *lorica.* Sotularis, *genus calceamenti.*

NUnc adjungam de illis, ubi, post principem literam S, tertia, vel quarta sequitur vocalis.

Sigele corruptum ex *secale*: quæ Belgis rogge, Gallis *seigle*, & *segle*. Capit. Kar. M. lib. I cap. CXXXII: ubi legas, *modium de avena, hordeo, sigele, frumento parato.* Atque eâdem in voce Matthiolo, & botanicorum aliis, erratum, cùm *secalen* vocant. Nam *secale* Plinio neutrum est.

Signetum, annulus signatorius, aliudve ejus usum præstans; Gallis *signet*; ut & Polonis, ac Belgis. Walsinghamus in Richardo II †: † Pag. *Fecit preterea, ut Vicecomites per totum Regnum nova juramenta præstarent ultra solita: quòd videlicet obedirent omnibus mandatis regiis, quotiescunque directa fuissent eisdem sub magno, privatoque sigillis, ac etiam literis illis directis sub signeto suo.* Similiter Karolus VIII Gall. R. in Edicto de Excess. off. & Subd. * 357. * Pag.

Silentiarius, à silentio rebus debito; qui aliter *à secretis*, apud Salvianum, Anastasium bibliothecarium, Matthæum Parisium, alios. 230. Sed & similiter σιλεντιάριος, ac σιλεντιάρης, Agathiæ, Procopio, Constantino Porphyrogennetæ, cæteris. Antiquissimus, apud quem legere memini, est Ambrosius lib. de obitu Valentin. †. *Vesperi profectus est silentiarius.* † Tom. 3. p. 6.

Singiliones Dalmatenses memorat Trebellius Pollio in Claudio. *Singiliones* verò dicuntur, quia vestes essent singulæ, sive simplices; quales Græcis ἁπλοΐδες. Hesych. Ἁπλοΐς χλαῖνα, ἡ μὴ δυναμένη διπλωθῆναι. Cui contrarium ἡ διπλοΐς. A Latino *singilio* Græci fecere σιγγίλλιον, quod apud Nazianzenum in Testamento: Ἐλαφίῳ τῷ νοταρίῳ, εὐτρόπῳ ὄντι, βούλομαι δοθῆναι καμάσιον ἕν, στιχάρια δύο, πάλλια τρία, σιγγίλλιον ἕν. *Elaphio notario, bonis prædito moribus, donare volo unum camasum*, sive amphimallum, *sticas*, sive tunicas *binas, pallia tria, singilionem unum.*

Sinodochia, vitio seculi, scripsere pro *xenodochia*. Gr. ξενοδοχεῖα. Synodus Ticinensis sub HLothario, & HLodovico, an. DCCCL *, * Apud can. XVI: *Suggerendum est beatissimis imperatoribus; quia hi, qui monasteria, & sinodochia, sub defensione sacri Palatii posuerunt, ideo fecisse probantur, quòd à nullo meliùs, quàm à summis potestatibus, protegenda crediderint.* Canisius, quia initio synodi dicitur, habitam in urbe regiâ Ticino, eò *Regiaticinam* censet urbis nomen; ac synodum vocat *Re-* Canisium.

giaticinam: quæ ubi ſita fuerit, inquirendum ait. Sed quatuor ſunt voces, *in Vrbe regia Ticino*; ut ſynodus Ticini habita ſit, quæ regia erat urbs regni Longobardici: ut rectè vidit clariſſimus Bignonius in eruditis ad Marculfi Formulas Notis †.

† *Pag.* 504. 505.

Sinſtris quid ſit, quæritur. Legas apud Petrum Damiani epiſt. IX*: *Plerique Pontificatus jura non deſerunt, & de ſinſtris ſunt: quotquot autem legimus rectâ intentione dimiſiſſe, certa ſpes eſt eos de æterna cum Chriſto ſocietate gaudere.* Quid ſi ſcribi debeat, *ſiniſtris*? Sanè hoc ſuadet ἀντίθεσις. Nam diſtinguit inter Pontifices, qui cœlicis fruentur gaudiis: & reprobos, quos Chriſtus in extremo judicio ſtatuet à ſiniſtrâ manu. Sententia igitur eſt, poſſe dimitti epiſcopatum, & quoſdam dimittentes eſſe ſiſtendos Chriſto à dextris: quoſdam, nolentes dimittere, ſtaturos à ſiniſtris.

* *Pag.* 17. *edit. Pariſ. an.* 1610.

Siriaticus turgor memoratur Balduino in Chronico Cameracenſi lib. I cap. XCIV: *Ejus feritatem Siriatico turgore inflatam.* Num à *Sirio*, quia Caniculæ ſidus peſtilens afflâſſet? an, quod verius puto, *Syriaticus* reſcribendum? ut eam vocem à *Syria* formârit, quomodo ab *aqua, aquaticum*; à *via, viaticum*; à pecunia *Martia, Martiaticum*, dixere. Ita expreſſum ſit ex iſto Martialis lib. IV epig. XLIII:

Iuro per Syrios tibi tumores,
Iuro per Berecynthios furores.

Ubi alludit ad Syrorum opinionem, qui putabant, Venerem in piſcem fuiſſe immutatam; & propterea, ſiquis piſcibus veſci auderet, ei ventris, vel alterius membri, immittere tumorem. De quo Scaliger Notis in Apoteleſmaticum Manilii; & nos de origine, ac progreſſu idololatriæ lib. IV cap. LI.

Siſtartia eſt apud vulgatum interpretem I Sam. IX. VII: *Panis deficit in ſiſtartiis noſtris.* Ac ſic non modò editum quoque in opere Bibliorum Regio; ſed ſimiliter olim Papias, Catholicon, & Mammotrectus. Atque hic *ſacculum*, vel *peram*, exponit: uti & gloſſa interlinearis. Intellige autem ſacculum, in quo cibi portarentur; ut Papias, & Catholicon, reſtringunt. Belgis ſnap-ſack. Fortaſſe igitur fuerit corruptum ex σιταρχία, quod annonam notat, ut σιταρχία, annonæ præfecturam. Atque hanc ſententiam eo firmare poſſe videor, quòd & *ſitarciam*, pro commeatu navali, legam apud veterem Juvenalis ſcholiaſten in ſat. XII verſ. LXI. Sed addit Mammotrectus *, ſecundùm alios legi *ciſtarchiam*; idque à *ciſta*, & *arcâ*. Mallem dixiſſet *ciſtartiam*, à κίστη, & ἄρτος; ut ciſtella ſignetur, quâ panis deferretur,

* *Rectiùs Mammothreptum vocari, alibi diximus. Sed vulgatam operis inſcriptionem viſum retinere.*

ferretur, ἀποθήκη. Atque hæc germana etiam lectio Drusio videtur in Comment. ad difficiliora loca Vet. Test. Ac firmatur vitæ S. Genulphi lib. 11 cap. 11 †; ubi liquidò *sitartiis* editum. † Apud Boll. 17. Ian.

Sisurna contractum è *sisurina*, quod à *sisura*. Significat verò tegumentum è pellibus ovillis. Ammianus Marcell. lib. xvi, de Juliano *: *Non è plumis, vel stragulis sericis, ambiguo fulgore nitentibus; sed ex tapete, & sisyra, quam vulgaris simplicitas sisurnam appellat.* Σισύραν vocant Herodotus lib. vii, & Dio Chrysostomus orat. xxv. Sed & Græcos juniores σισύρναν pro σισύρα dixisse, auctor est Aristophanis scholiastes in Vespas: Σισύρα ἐστὶ περιβόλαιον ἐκ δερμάτων συνερραμμένων προβάτων ἐχόντων τὰ ἔρια. Ac mox: τὴν αὐτὴν καὶ σισύραν καλοῦσι, καὶ σισύρναν. Ac sic apud Theophylactum Simocatten legas lib. vii: Σισύρναν ἐξ ἐρίων. * Pag. 67 vers. 27. edit. Lindenbrog.

Sitonicum classicis quidem ignotum; sed Græcum tamen. Nam σιτωνικὸν, quod ad publicæ annonæ procurationem pertinet, à σιτωνία, *frumenti emtio*: hoc à σιτώνης, *præfectus annonæ coëmendæ*: istoc à σῖτος, *frumentum*, & ὠνεῖσθαι, *emere*. Gregorius M. lib. 1 epist. 11: *De frumentis autem quæ scribitis, longè aliter vir magnificus Citonatus asserit; quia solummodo tanta præmissa sunt, quæ pro transactæ indictionis debito ad replendum sitonicum sufficerent.* Ubi *sitonicum*, locus in quo frumentum publico nomine emtum reconditur.

Situatus, pro *situs*, est superioribus seculis frequens. Guilhelmus, Eques auratus, tractatu de terra sancta, quem ὁδοιπορικὸν inscripsit: *Prope civitatem, quæ Naulum dicitur, in ripariis Ianuæ situatam, prosperè perveni.* Alexander III Papa in diplomate ad Cistercienses: *Servientes vestri in terris vestris situati.* Usus & Philippus vi Gall. R. in Edicto de off. † & Joannes Turocius Chronic. Hungar. part. 1 cap. xviii: *Aquilegia civitas in introitu Italiæ situata.* † Pag. 174.

Smigma, perperam pro *smegma*, subinde legas; uti & *smigmaticus*, pro *smegmaticus*. Nam Græcè ἀπὸ τοῦ σμήχειν, σμῆγμα, & σμηγματικός. Vitium ex eo, quòd η vulgo pronunciarent, ut ι. Sed aliter est in Mstis Plinii codd. atque aliis.

Solatiosus, consolatorius. Henricus de Hassia in Speculo Anim. * * Pag. 7.

Soldalnus, ut puto, idem ac *soldatus*, sive miles, ac particulatim is, per quem sontes in carcerem ducuntur. In Promotionibus Concilii Pisani: *Si præsentare se, aut ad monasteria reverti, contemserint; de mandato prædictorum superiorum suorum per soldalnum carceri mancipentur.* Ita habet utraque editio Sarisina, & illa vetus Joannis Petiti an.

† Fol, L. 2. b. cIↄIↄxI †, & altera ſeculo recentior, anni cIↄIↄcxII *. Etymon cognoſcere erit ex iis, quæ continuò in *Soldatus* dicemus.

* Pag. 157.

Soldatus, miles, ex Italico *Soldato*: quod & Germanis, & Belgis, obtinet. Sæpius utitur Joannes Turocius in Chronico Hungarico. Nomen ex eo, quia *ſolidus* pro menſtruo ſtipendio olim*. Etiam *ſolidarios*, & *ſolitarios*, pro eo dixere. Prius apud Sigebertum Gemblac. legas: item Rogerum de Houeden Annal. tom. I in vita Guilhelmi Senioris †: alterum apud Lambertum Schafnaburg. in Hiſt. Germ. Etiam Græci recepere. Ac σολδάδες quidem vocat Malaxus in Hiſtor. Patriarch. In Gloſſis verò Græcobarbaris eſt σολδάτος, μισθωτής.

* Niſi potiùs, quia ſtipendio ſolidarentur, ſive fulcirentur: de quo dicam in Verbis, falsò ſignificatione uſurpatis, voce Solidare.

Solſatis, qui ante occaſum Solis non ſtiterit ſe judicio. Nam uti Romanis, ſecundùm leges XII Tabb. *Solis occaſus ſuprema erat tempeſtas*: ita etiam apud Gallos nemo poſt Solis occaſum ſe ſiſtebat judicio: ſicut liquet ex Lege Salicâ tit. LII, & Gregorio Turonenſi lib. VII cap. XXIII. Uſus eâ voce Marculfus monachus lib. I, form. XXXVII: *Per triduum, ſeu amplius, ut lex habuit, placitum ſuum cuſtodiſſet; & memoratus ille abjectus ſit, vel ſolſatis ſit; ipſe nec veniſſet ad placitum, nec nulla ſunnia nuntiâſſet.* Hinc verbum *ſolſatire*, convincere alterum, quòd non adfuerit ad judicium ante Solis occaſum. Paullò pôſt: *Illuſtris vir ille Comes Palatii noſtri teſtimoniavit, quòd antedictus ille placitum ſuum legibus cuſtodivit, & eum adjectivit, vel ſolſativit.*

† Prope finem.

Somata, corpora, non barbarum quidem, (quippe planè Græcum σώματα) ſed claſſicis Latinis ignotum. Gerardus I Cameracenſis epiſcopus, in Donatione an. cIↄXXXIII *: *Quando Abbatiam in honorem B. Andreæ Apoſtoli conſtruxit, ſitam in ſuburbio --- ante caſtrum, in quo ipſe Epiſcopus Gerardus B. Sarii Confeſſoris, & S. Maxellendis Virginis, ſacra depoſuit ſomata.* Non video, cur *ſomata*, quàm *corpora*, præferrent. At quare minùs *cadavera* maluerint; ratio eſſe potuit, quòd vox ipſa *cadaverum* ſonet aliquid, à quo natura abhorreat. Nempe *ſomata* maluere, quàm *corpora*, uti *domata*, quàm *domos*: quemadmodum dictum libri hujus cap. X.

* Apud Miræum in Notit. Eccl. Belg. pag. 152.

Somneitas, pro ſomno bono, Latinum non eſt. Uſus interim Plinius Valerianus.

Soniaca corruptum κατ' ἀφαίρεσιν ex *obſoniaca*. Saltem *ſoniaca* idem ac *obſonium*; ſi audimus Chappeavillum, exponentem illud Anſelmi, canonici Leodicenſis, in Geſtis Pontificum Leodicenſium, & Trajectenſium cap. XL: *Præcepit, ne ſoniacam, Epiſcopis debitam, ab eodem loco, ubi ipſius ſancti corpus quieſcit, accipere præſumeret.*

Sonoritas,

Sonoritas, à *sonor*, legas apud Lupum Servatum, præfat. in vitam S. Wigberti: *Poëticâ licentiâ nonnunquam nomina mutilantur, atque ad sonoritatem Romani diriguntur eloquii.* Joannes Sarefberienfis lib. II Policratici cap. XVI: *Tantâ vocis sonoritate, & lætitiâ, canentem, ut totum mulceret orbem.* Henricus de Hassia in Speculo Anim. † *Auditus in dulci harmonicâ sonoritate.* † *Pag.* 19.

Sopitivum, soporiferum, sive soporandi vim habens. Petrus Cellensis lib. III epist. II: *Accedit hinc beatitudini meæ dulce adinvicem commercium literarum; unde & amaritudinibus meis mitigativum paratur electuarium, & inquietudini sopitivum electuarium, & hebetudini non mediocre æruginamentum.* Quàm multa hîc novè efformata!

Sordities, sordes. Petrus Cellensis lib. VIII epist. VII: *Cooperantur hæc duo ad extrahendam peccati rubiginem, ad delendam pruriginem, ad extergendam sorditiem.* Ac crebrò retinet Tilmannus in tralatione homiliarum Antiochi. Plautus Pœnulo pro eo & *sorditudo* ait; quòd à *sordidus*, ut ab *habitus*, *habitudo*.

Sororitas finxere à *soror*, ut à *sonor*, *sonoritas*; de quo diximus. Est verò *sororitas*, quâ quæpiam in monasterio *sororis* nomen accipit. Thomas Walsingus in Hypodigm. Neustriæ * de Regina narrat: *Ante recessum suum, ingressa capitulum, suscepit beneficium sororitatis cum magnâ devotione.* * *Pag.* 490.

Sortiariæ, quæ vulgo *strigæ*, & *maleficæ*; nempe quâ formâ *sortilegos* veteres dixere. Carolus Calvus tit. XXXIX, apud Carisiacum, cap. VII: *Audivimus, quòd malefici homines, & sortiariæ, per plura loca in nostro regno insurgunt.* Hincmarus de divortio Lotharii, ad XV Interrogat. *Alii potu, alii autem cibo à sortiariis dementati, alii verò tantùm carminibus à strigis fascinati.* Quo de loco vide etiam, quæ ad Constitutiones Caroli Calvi Sirmondus annotavit. Uti verò hinc liquet, jam Hincmari hujus ætate *sortiariarum* vocabulum obtinuisse; ita obscurum, utrùm ante quoque ita fuerint locuti. Vix putem.

Sosanium, pro lorica, est à posterioribus Græcis; qui similiter dixere σωσάνιον: ut Joannes Diaconus ad Scutum Herculis. Moschopulus tamen Latinum facit: qui cùm dixisset, θώραξ nunc signare partem corporis humani; nunc verò pectorale squameum, sive ex laminis æreis, vel ferreis, concatenatum: subjungit deinde: ὃ κοινῶς ἀπὸ τῆς τῶν Λατίνων γλώττης σωσάνιον, καὶ λωρίκιον, λέγεται *quod vulgo linguâ Latinâ sosanium, & loricula dicitur.* ut à *lora* non solùm λώρικον, sed etiam λώρικοι: ita ἀπὸ τοῦ σῶσαι†, non σωσάνιον modò, sed etiam σωσάνιον, fecere: † *à servando.*

 Σωσάνιον

σωσάνιοι verò à servando; quomodo &, Polybio teste, dixere καρδιοφύλακες, q. d. *corditum*; ut reddebat Jo. Lascaris. Nempe vocabulum Græcum Latinæ originis Moschopulus putavit, quia veteres Græci id nescirent: ac recentioribus Latinis usurpatius esset, quàm Græcis ipsis. E Latinis usus vetus scriptor vitæ Karoli M. sed vulgò apud eum legitur *boanosos*, pro *sosanios*. Sic enim rescribi oportere, probat Meursius ex Adelmo, & incerti scriptoris annalibus; qui, rem eandem de Carolo M. narrantes, pro *boanosos* habent *loricas*. Ac probat hanc emendationem (nec dissimulat, quem sequatur ducem) Joa. Ludovicus de La Cerda Adversariorum Sacrorum cap. CXXVII.

Sotularis, calceamenti genus; ut pluribus dixi lib. I cap. VIII. Volunt esse à *solea*: sed censeo esse à *subtalaris*: uti istoc, quia sub talis. Adi, quæ inferiùs subdam in *Subtalaris*.

CAP. L.

Accessum ad ea, ubi initiales literæ S P, vel S T. Spagirica *ars, quæ aliter Alchymia.* Spalagus, *talpa*, Spalterium, *psalterium*. Spaniscus, *Hispanicus*. Spatharius, *satelles*, *armiger*. Spatio, *vagatio*. Spatulæ, *deliciæ*. Spicarium, *horreum*. Sponsalitia, *repromissio matrimonii*. Spontaneus, *voluntarius*. Spurcalla, *spurcitia*. Sputaculum, *sputum*. Standifer, *vexillariorum primus*. Statunculus, *statua minuta*. Staupus, *vel potiùs* stroppus, *corona*. Stauracina, *quibus intexta est figura σταυραχίων, sive tortilium pampinorum. Obiterque de* octapolis. Stera, *uterus sive matrix*. Sternutatio, *sternutamentum*. Stica, *vestis Episcopalis, quæ Græcis στιχάριον*. Strabus, *strabo*. Stratilectilia, *lecti stragula*. Strepus, *pro stropus, vel stroppus*. Striga, *strix*. Strio, *histrio*. Strophosus, *qui strophis, ac arte Pelasgâ, gaudet*. Strumentum, *instrumentum*. Stulticinia, *quæ stulti canunt*.

ADjicienda his nunc, quæ initium capiunt ab S, sequente P, vel T.

Spagirus Theophrasto Paracelso, pro *alchymista*: unde ars *spagiria*, vel *spagirica*. Puto autem, *spagiricos* dici à duobus artis officiis: quæ sunt, composita resolvere, & resoluta componere. Nam σπᾶν, *trahere, extrahere*: ἀγείρειν, *congregare*.

Spalagus,

Spalagus, talpa, ex obliquo Græco σπάλακος, ut à κυνὸς *canis*. Rectus est σπάλαξ, quod κατ' ἀφαίρεσιν ex ἀσπάλαξ. Aldhelmus cap. XI: *Simulque truculenta regulorum, & aspidum venena, ad quæ quadrupedis rubetæ, & spalagi pestifera confectio, humanæ naturæ nocitura habebatur.*

Spalterium, κατὰ μετάθεσιν, pro *psalterium* est in Vita Sanctorum Othon. lib. I cap. II. Nec putandus librarii error, sed vitium seculi; quando & alibi reperias, aliáque id genus.

Spaniscus, pro Hispanicus; ut *Spania*, pro Hispania. Anastasius in Benedicto III: *Spaniscas, quæ pendent super altare.* Item: *Vestem de Spanisco ornatam.* Hoc est, de velo Hispanico; ut rectè interpretatur Ludov. de-la-Cerda. Nempe ut vela Tyria, Alexandrina †, Cypria *; sic & Hispanica, in pretio fuere.

Spatharius, satelles, armiger, quia spatham gestaret. Cedrenus: Σπαθάριος, ὁ σωματοφύλαξ. Glossæ Placidi: *Armiger, qui vulgo spatharius.* Isidorus in Glossis, *Salattarius* (leg. spatharius) *portator armorum.* Alcuinus epist. IX ad Nicephorum Imperat. *Arsácii, gloriosi spatharii.* Rhegino Chron. lib. II. *Arsacio spathario, legato Nicephori Augusti.* Ivo Carnot. in Chronicis: *Cui alia quoque obsequia, atque spatharios, dedit.* Adelmus in Annal. *Irene imperatrix è Constantinopoli misit legatum, nomine Leonem spatharium.* Sigebertus Gemblac. in Chronicis: *Tractavit, ut inter missarum sollemnia, cum sibi ipse Papa communionem porrigeret, illum spatharius suus perimeret: sed spatharius horâ sanctæ communionis Papam nullo modo videre potuit.* Habes & in Legg. Alamannicis tit. LXXVII §. VII. Similiter apud Græcos σπαθαρίν vocem legas in dialogis S. Gregorii, ubi de spathario regis Totilæ; apud Mauricium Strategemat. lib. II cap. IX; & Constantinum Porphyrogennetam Novell. II. Qui inter spatharios principem obtinebat locum, *protospatharius* vocabatur. Usurpat Paullus Diaconus lib. VI Rerum Longobard. cap. XI. Suâ ætate nullum id munus sustinuisse, ait Codinus de Offic. Constantinop. cap. V. §. LV. Olim verò spatham, sive ensem, Imperatoris gerebat; ut est apud eum cap. V. §. V. Eo verò absente, sigilliferum hoc fecisse, legas ejusdem cap. §. XV.

† *Plaut. Plin. Anastasius in Gregorio quarto.*
* *Pollux, Epiphanius.*

Spatio, si sana est lectio, dixerit Rhegino Abbas Chronicorum lib. II: *Venatu, ac spatione, victum quotidianum quæritant.* Fortasse scripserat *spatiatione*: novè quidem, sed tamen ἀναλόγως. Interim maluissem, *spatiando*; vel cum Livio, *vagatione*.

Spatulæ, deliciæ, ut exponit Papias. Est à σπατάλη, quod in Glossis

Cyrilli

Cyrilli exponitur *lascivia, deliciæ.* Ac in iisdem est, Σπάταλος, *delicatus.* Turpinus de vita Karoli M. cap. xx: *Anserem, aut spatulam porcinam.* Sic *spatulor, delicior:* ut Catholicon interpretatur. Videlicet à σπαταλῶ, quod à σπαθῶ. Hesychius: Σπαθᾶ, τρυφᾶ, ἀναλίσκει, ἀφειδῶς καὶ ἀφειδῶς ἀλαζονεύεται.

Spicarium, horreum, quia spicæ in eo reserventur. Gloss. *Spicarium, horreum cum tecto.* Glossarium Latino-Theotiscum: *Granarium, spicarium.* Nempe à *spicis*, *spicarium*; ut à *granis* veteres *granarium*; juniores etiam *granicum*, sicut antea vidimus, dixere. Lex Salica tit. XVIII, §. II: *Siquis spicarium, aut macholum cum annona, incenderit;* IID *den. qui faciunt sol.* LXIIS, *culp. judicetur.* Lex Alamann. tit LXXXI. §. VI: *Si enim spicarium servi incenderit, cum* III *sol. componat.* Formularum veterum scriptor, cui in Editione Bignonii locus est postremus, cap. XXVI: *Contigit, quòd cellarium, vel spicarium vestrum, infregi, & exinde annonam, vel aliam raupam, in solidos tantos furavi.* Ekkehardus in Casibus B. Galli cap. ult. *Pura de spelta dederat grana, & quod amplius erat, spicarium ille novum, quia sic homo erat, solis feris, & belluis, avibusque domesticis, & domesticatis, condi fecerat.*

Sponsalitiæ legas in Vita S. Maximi, abbatis martyris, cap. II, §. XII †: *Ego*, inquit, *te sponso, sponsalitiæ caussâ; ut tu sis mihi sponsa in Domino, & ego tibi in Christo.* Maluissem *sponsalium*, vel *sponsaliorum.*

† *In Vitis SS. ad 2 Ian.*

Spontaneus, quis nunc non dicit? Sed veteres maluere *voluntarius.*

Spurcalla videtur idem ac *spurcitia.* Aldhelmus lib. de Virginitate cap. XII: *Cui* (draconi) *paganorum decepta gentilitas, ad sedandam furoris vesaniam, fanaticæ lustrationis spurcalla thurificabat.*

Sputaculum à *sputo*, ut *spectaculum* à *specto.* Euagrius in vita S. Antonii, ex Græcâ illâ Athanasii Latinè à se redditâ: *Vidi aliquando diabolum excelsum corpore, qui se Dei virtutem, & providentiam, ausus est dicere: & ait ad me; quid vis, ut à me tibi donetur, Antoni? At ego sputaculum maximum in os ejus ingeminans, totum me in eum, Christi nomine armatus, ingessi.* Maluissem, *consputans ejus faciem*, vel *sputo vultum ejus conspurcans.*

Standifer, quasi standardum ferens. *Standardus*, vexillum statarium, à stando: unde Belgis standaert: & affine vocabulum Italicum, Hispanicum, Anglicum. Magnum Chronicum Belgicum *: *Et in illo die de Leodiensibus, & Hoiensibus, ut rumor erat, usque ad numerum* XXIII *millium virorum caderent, ante exercitum in cono belli intercempris*

* *Pag. 338.*

ptis intruso, & mamburno prædicti cum eorum standifero, & pluribus aliis nobilibus.

Statunculus ejusdem originis, ac *statua*: notat verò minutam statuam, vel effigiem. Vita S. Concordii presbyteri martyris†, §. VIII: *Et venientes satellites ad eum cum statunculo Iovis, dixerunt.* † *In Vitis SS. ad 1. Ian.*

Staupi memorantur Anastasio biblioth. in Nicolao primo: *Staupos argenteos duos in arcu, quem ex argento fecerat, suspendit.* Quam lectionem tuetur Jo. Ludovicus de-la-Cerda in Adversariis Sacris cap. XCV, §. XXIV. Censet verò, coronas signari. Quod si est, *straupos* legendum sit. Nam *stroppus*, & *struppus*, corona, ἀπὸ τοῦ στρίφειν, unde & *strophium*. Hinc Faliscis *strupeariorum festum*; quo cum strupo, sive struppo, hoc est, coronati ambulabant. Vide Festum in *stroppus*.

Sauracinæ vestes, quibus intexti pampini, sive corymbi. Sanè σκεφάχια, ἕλικες, ut interpretatur Moschopulus; hoc est, tortiles pampini, ut pro eo dixit Plinius. Anastasius in Adriano: *Cortinas de palliis stauracinis, seu quadrapolis.* Item: *Vela stauracina, seu octapla. Quadrapolæ* verò vocatæ à forma quadrata: uti & à forma *octaplæ* dicebantur. Quod judicium est Ludovici de-La-Cerda in Advers. sacr. cap. LI. §. XIII.

Stera barbaris Latinitatis temporibus dixere pro ὑστέρα: unde & corruptum per ἀφαίρεσιν. Itaque in Vocabulariis legas: *Stera, pellicula, in qua puer involvitur, & moratur.* Item, *Obstetrix, femina, quæ steram* * *tractat.* Et similia. Latini *locos*, vel *uterum*, appellant. * *Videtur existimasse*, obstetrix, *quæ vox est ab* obsidendo, *hoc est, adsidendo, conflari ex ob. & stera: quod ridiculum est.*

Sternutatio legas in Scribonio Largo. Sed de opere, quod scriptori tribuitur ætatis Tiberianæ, non levia scrupulum injiciunt. Multóque malim, *sternutamentum*; cum Cicerone, Celso, Plinio, A-gellio.

Stica tunica est in glossis Isidori: fortasse pro *sticta*, ut sit χιτὼν κεντητός, hoc est, tunica notis variegata, ac distincta. Nimis igitur laxa est Isidori interpretatio, quando *tunicam* exponit. Atque hoc magis fatebuntur, qui sciunt, fuisse vestem Episcopalem undulatam, quam Græci στιχάριον appellant. Et fortasse *stica* ex στιχάριον κατ' ἀποκοπήν. Sed de etymo, prius, an posterius, malis, non contendero. de re ipsa pleniùs Simon Thessalonicensis libro de Templo, & è junioribus Gretzerus ad Codinum cap. XVI *. * *Pag.* 174.

Strabus, pro *strabo*. Althelmus de laude Virginitatis:

Mutos, & mancos, claudos, surdosque repertos,
Luscos, ac strabos, qui tortâ luce fruuntur.

Græci, & στραβὸς, & στραβὼν, dicunt: sed Latinis solùm *strabo* est in usu.

Stratilectilia, stragula lecti. Matthæus Parisius an. CIↃCCXXXII: *Illi præcipuè, qui equos, & arma, & pecuniam, & stratilectilia, cum viaticis amiserant.*

Strepus in Glossis Philoxeni exponitur τροπωτήρ. Hoc notat funem, quo remi ad scalmum religantur. Nempe à τρέπω, *verto*; quia funes torquentur. Uti & inde *strepus*, ἀπὸ τοῦ στρέφειν. Sed sicuti ab eo verbo στροφή & alia; ita puto, *stropus* potiùs rescribendum, vel *strupus*, aut *struppus*. Nam facilè *o* in *u* abit. Livius Andronicus apud Isidorum lib. XIX Originum cap. IV: *Tumque remos jussit religare struppis.* Quàm bene istoc convenit, cum hoc Vitruvii lib. X cap. VIII: *Remi circa scalmos strophis * religati.* Et illo in Glossis vett. *Strupus*, σκαλμὸς, ἵνα κώπη δεσμεῖται. Etiam Belgis hinc strop, laqueus, *funis intortus*.

* Ita & editio Florentina an. 1522.

Strigæ, pro *striges*: quomodo vocabantur aves nocturnæ, quæ pueris credebantur exitium adferre: indéque nomen translatum ad veneficas Satanicas. Festus: *Strigas, ut ait Verrius, Græci, σύρνια appellant; quod maleficis mulieribus nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant.* Ubi videmus, *strigas* censeri easdem, ac *maleficas*, & *volaticas*. Sed quòd *strigas* putârunt esse à *striga*; planè eos ratio fugit. Est enim simile, ac cum hos *crateras*, vel *rhetoras*, dicimus. Nam Ovidii est VI *Fast. Est illis strigibus nomen.* Ac *strix violenta*, est in primo Tibulli. Perperam igitur Hincmarus de divortio Lotharii, *à strigis fascinati*, pro *strigibus*. Verba pleniùs antea adduximus in *Sortiariæ*.

Strio in Isidori Glossis exponitur *mimarius*, *scenicus*. Corruptum ex *histrio*. Quomodo & *Scarioth*, pro *Iscarioth*, legas apud Odonem, abbatem Cluniacensem, serm. de Magdalena.

Strophosus, versutus, fraudulentus: ab ea significatione *strophæ*, quâ Seneca epist. XVI ait, *Remotis strophis, ac fucis.* Rabanus Maurus ad Ludovicum Pium Imp. *Nec † fur strophosus foveam detrudat in atram.* Ubi & peccatum adversus legem Pediam; cùm Græcè στροφὴ sit; puta à στρέφω, *verto*.

† Welf. Lazius edidit cum fragmentis Karoli Magni, pag. 190 edit. Beller. an. 1560.

Strumentum à *struo*, ut *instrumentum* ab *instruo*. Sed significatione eâdem non reperio apud antiquiores Appulejo; qui usus lib. VIII Met. *Cunctis strumentis me redunatum.* Postea à compluribus usurpatum. Ut Tertulliano ad Uxorem; Ambrosio, sive Hilario Diacono, in epist. ad Rom. cap. IX; etiam Karolo necdum Magni, vel Imperatoris nomen sortito; cùm donationem proavi sui Pipini

Herstallii firmaret, an. IↃCCLXXIX *: *Sed asserit venerabilis vir, Erinhardus Abbas, quòd de ipsis rebus nulla munimina, aut strumenta chartarum, penes se habeant.*

* Apud Miræum in Notitia Eccles. Belg. cap. 23, sive pag. 54.

Stulticinia, stultorum cantica; ut sunt amatoria. Joannes Saresberiensis lib. 1. Policratici cap. VI: *Amatoria bucolicorum apud viros graves esse fuerat criminis: nunc verò laudi ducitur, si videas graviores amatoria, quæ ab ipsis dicuntur elegantiùs stulticinia, personare.*

Superpositio, jejunium; more Græcorum, quibus dicitur ὑπέρθεσις. Concilium Illiberitanum can. XXVI: *Errorem placuit corrigi, ut omnis sabbathi die superpositiones celebremus.* Nempe quia jejunium cibationi superponitur. Scio, in editione Ferdinandi de Mendoza, item illa Garsiæ Loaisæ, legi, *jejuniorum superpositionem*: sed aliter editio prima, ut etiam Severini Binii editio agnoscit: ac eam pluribus tuetur ὁ πάνυ Salmasius ad Solinum exercitationibus Plinianis. Eò malo remittere, quàm pluribus hîc insistere.

CAP. LI.

De iis, quæ à SV, vel SY, ordiuntur. Subadjuva, *cujus est adjuvantem adjuvare.* Subalternus *magistratus, vel judex, sub altero constitutus.* Subannulati *capilli, qui in suos recidunt annulos.* Subcollectores, *publici ministri in pecuniis colligendis.* Subjugatus, *jugo subditus.* Submansor, *qui manet sub eâdem jurisdictione.* Submergium, *submersio.* Subregulus, *regulus alterius imperio subjectus.* Subsequivus, *subsequens.* Subtalaris, *& corruptè* sotularis, *pedum tegmen.* Subventio, *auxilium.* Succinctoria, *campestria.* Succursus, *suppetiæ.* Sudarii, *quibus Venere lassis sudor undique dimanat.* Sufferentia, *tolerantia.* Sufficientia, *quod satis est.* Suffitorium, *&* thymiamaterium, *pro thymiaterium.* Suffraganeus, *episcopi vicarius.* Suffumigium, *suffumigatio.* Suillinum, *suillum.* Summarietas, *summa perfectio.* Summitas, *fastigium.* Superaltare, *exiguum altare magno superimpositum.* Superforaneum. *supervacuum.* Superioritas, *excellentia.* Sumtorium, *cochlear.* Superciliosus, *fastu tumens.* Superhumerale, *epomis.* Superintendens, *episcopus.* Superpellicium, *habitus sacerdotalis.* Superpositio, *jejunium.* Superscriptio, *inscriptio.* Superstationarius, *stationariorum præfectus.* Suppedaneum, *quod pedibus subjicitur.* Superventio, *superventus.* Suriscula, *hydria.* Suspensorium, *camini pars, ubi pernæ suspenduntur.* Sustentaculum, *quo quid sustinetur.* Susurro, *qui occultè obtrectatur.* Susurrium, *quod in aures*

res susurratur. Sutriballus, *sutor.* Syncellita, *eâdem degens cellâ.* Syndicatus, *Syndici dignitas.*

IN cœptis ab S reliquus iis est locus, ubi sequitur quinta vocalis, vel Græcanicum Y.

Subadjuva, pro adjutore adjutoris, liquidò usurpant Imperatores, Gratianus, Valentinianus, & Theodosius †: *Ut periculum se & adjutor, & subadjuva, adituros esse cognoscant.* Similiter in Collatione Carthagin. III: *Navigio, adjutore numerorum, & Peregrino adjutore subadjuvarum.* Frequens verò est in Notitia Imperii. Imò & ad Græcos dimanavit. Nam σουβαδιοῦβα est apud Synesium epist. CXLV *, & Simeonem Metaphrastem in Actis Porphyrii Martyris. Pro quo &, Δ extrito, & terminatione mutatâ, σουβαϊουβος est in Glossis Basilicis: ubi exponitur, ὁ ὑπὸ τὸν βοηθὸν. Suidas similiter interpretatur, ac Romanam esse vocem agnoscit. Sed, vitioso codice deceptus, pro Σ initio habet P. Nam apud eum est ῥουβαίουβος. Quem ejus errorem observarunt viri præclarè de hisce studiis meriti, Brissonius de Verborum Significationibus, Isaacus Casaubonus Animadvers. in Athen. lib. I cap. VI, & Joannes Meursius in Glossar. voce Ρουβαίουβος.

† In Cod. Theodos. Tit. de Agent. in Reb.
* Ad Herculianum.

Subalternus formârunt ad instar Græci ὑπάλληλος. Sic *subalternum* magistratum vocant, qui alteri subest: *subalternos* judices, à quibus est provocatio. Rectiùs dixeris *secundarius,* vel *inferior.*

Subannulatus, vel *subannellatus,* est apud Arnulphum de Locis Sacris: ubi Christi capillum sic vocat, quia in annulos suos recideret; ut de ejusmodi capillis Seneca loquitur de Brevitate vitæ cap. XII. De talibus annulis est hocce Martialis lib. II epigr. LXVI:

Unus de toto peccaverit orbe comarum
Annulus, incertâ non bene fixus acu.

Accuratè verò de hisce annulis Salmasiùs eruditâ epistolâ, vel libro potiùs, de cæsarie, ac comâ mulierum.

Subcollectores, quorum ministerio utuntur in pecuniis colligendis. Gregorius XIIII, in bullâ *, Quod subcollectores, & commissarii &c. *Quod omnes, & singulæ caussæ nunc motæ, & pro tempore movendæ, quorumvis prætensorum excessuum, criminum, & delictorum per quoscumque subcollectores, & commissarios, tam particulares, quàm generales, in quibuslibet provinciis, decîdi possint, & debeant.*

* T. II. 295.

Subjugatus, qui in alicujus dominatu est, subjectus, qui jugum accipit. Nec tamen de hoc multum contendero, quia apud Claudianum

num Panegyr. IV legas: —— *Nulla est victoria major,*
Quàm quæ confessos animo quoque subjugat hostes.

Submansor, qui manet sub jurisdictione alicujus Ecclesiæ. Ut in Donatione quadam apud Miræum in Notitiâ Eccl. Belg. *Hac inter cæteras libertates gratiâ potitur, ut submansores ejusdem Ecclesiæ ab omni publica exactione liberi arceantur.*

Submergium, submersio. In Mſo Florario Sanctorum apud Bollandum in Vitis SS, ad XII Jan.† *Tandem submergio adjudicatus.* Sermo est de Theogene martyre. † Pag. 103.

Subregulus, regulus imperio alterius obnoxius. Thomas Walsingamus *: *Cùm Edgarus, rex Angliæ, Regem Scotorum, & alios subregulos, subjugâsset.* Signat Duces, Comites, Barones. * Pag. 492.

Subsequivus, pro *subsequens*, vel *secuturus*. Julianus, archiepiscopus Toletanus, in Historia Wambæ, regis Toletani †: *Relationem prateritæ rei, nostris temporibus gestæ, inducimus, per quod ad virtutem subsequiva secula provocemus.* † Tom. I Scriptorum de Francia rebus, ex edit. Andr. du Chesnes pag. 821.

Subtalares, pedum tegumentum, inde ita dictum, quia sub talis foret. Vita S. Gudilæ Virginis * cap. II, §. VIII: *Diebus verò, ut humanum vitaret favorem, talibus, & ut ita dicam, dimidiis utebatur subtalaribus; ut superior pars pedum videretur tecta, sicut Dei servens amore incedebat, inferiore nudâ relictâ.* Ubi, contra Mſsorum fidem, Laurentius Surius reposuit *calceis*. Garneveltius legendum putat, *subtularibus*: sed perperam. Imò neque *sotularibus*, quæ doctissimi Bollandi est conjectura, reponere omnino opus. Usurpatur etiam in Vita S. Odonis: *Dic mihi, ubi sanctus Benedictus præcepit monachis, suos lavare subtalares?* Ludovicus de-la-Cerda in Adversariis cap. XXV. §. X censet, aliter à *sutela* dici, *subtulares*, vel potiùs *sutulares*. Nempe quia in codice Mſo vitæ S. Gudilæ, seu Gundulæ, sit: *Diebus talibus, ut humanum vitaret favorem, dimidiis utebatur sutularibus* &c. Verùm à *sutela* non esset *sutularis*; sed *sutelaris*. Interim hæc codicum inconstantia facit, ut nec damnem *sotularis*: quod & ipsum barbari pro eodem calceamenti genere usurpant. Vita B. Rogerii abbatis Ellantii cap. VII, §. XII †: *Sotulares nihilominus tamdiu frequenter portabat foratos, donec stramen per soleas exiret.* Vita S. Eguini cap. IV, §. XIX *: *Rusticus quidam partem terræ S. Eguini surripuit, & cùm judices sanxissent, ut certo die veniret, & terram illam suam esse juraret, pulverem de domo suâ sumsit, & sotulares implevit, ut tutò jurare posset, quòd super terram suam staret.* Imò & B. Hieronymum eo usum putant: sed falli, diximus

* In Vitis SS. ad 8 Ian.
† Ad 4 Ian.
* Ad 11 Ian.

mus lib. I cap. VIII. Nec *sotularis* tam à *solea* factum, ut Marcellus Donatus credebat; quàm ex *subtalaris* est corruptum.

Subventio, id quo subvenitur, sive succurritur. S. Odo, Abbas Cluniacensis: *Eapropter igitur, Synodo celebratâ, auctoritate Archiepiscopi, & episcoporum, qui convenerant, statutum est; ut singulis annis deinceps, per universam diœcesim, subventionis hujus festum IV Id. Maji sollemniter celebretur; quæ nullo alio nomine rectiùs, quàm subventio, censetur.* Nec ἀναλόγως minùs *subventio* dici potuit, quàm *inventio*: verùm non hoc attenditur; sed quid usus ferat, quem penes est loquendi norma.

Succinctoria à vetere B. Irenæi interprete, & B. Ambrosio, vocantur, quæ vulgato etiam interpreti *perisomata* dicuntur Genes. cap. III. 7. *Campestria* nuncupat B. Augustinus lib, XIV de Civitate Dei cap. XVII.

Succursus, unde variis linguis *succours*, pro suppetiis, à *succurrendo* dicitur: nec ἀναλόγως minùs, quàm *occursus*: sed hoc usu comprobante, qui alteri refragatur. Usurpat Matthæus Parisius in Additamentis: *Alios nobiles omnes remisit in Franciam pro succursu.* Ac paullò pòst: *Si succursus militiæ de transmarinis partibus venerit.*

Sudarii, quibus sudor corpore, quasi rivis, fluit ex labore Venereæ palæstræ. Firmicus lib. III cap. VII: *Faciet infames, libidinosos, & puerorum amatores, & ex coitu sudarios.*

Sufferentia, vires ad sufferendum, seu tolerandum. Habes in Actis Theclæ, apud Surium Tom. I, XI Febr. & Baronium Tom. II
† Pag. 333 edit. Moret. ad annum CCCIII †. *Deus miserere. Gratias ago. Pro nomine tuo da mihi sufferentiam.* Similiter paullò pòst * Saturninus presbyter: *Rogo Christe, da sufferentiam.*

* Pag. 739. *Sufficientia* testium non dixero; sed sufficientium testium facultatem. Uti Paullus L. Conficiuntur. ff. de jure codicill. *Quid enim si sufficientium testium facultatem non habuit?* Sic quod Polybius ait, ἐπαινεῖσθαι, καὶ θαυμάζεσθαι τὸ αὐταρκείας τοῦ βίου, non reddam, *laudari, & admirationi esse, propter sufficientiam sui in vita*: sed, *ob frugalitatem, ob animum suâ sorte contentum*, sive *quia sibi sufficeret.*

Suffitorium Anastasio bibliothecario, quod aliis thuribulum, θυμιατήριον Græcis, & quandoque Latinis: ut eidem Anastasio, ubi refert, quæ Constantinus M. fecerit ad ornandum baptismum suum. Perperam *thymiamaterium* legit de-La-Cerda in Adversariis Sacris cap. XCIV. Nec enim est à θυμίαμα: sed à θυμιάω.

Suffraganeus, episcopi vicarius, sive auxiliaris episcopus, qui *suffragari*

gari, & opitulari, si non re, minimùm verbis debet: quam nominis rationem legas in Catholico. Habes Carolinarum Constitutionũ initio, quod est de Metropolitanis†: *Vt suffraganei episcopi secundum canones subjecti sint.* Legas etiam apud Arnulphum Lexoviensem, rescripto ad Papam Alexandrum*. Quia verò sit vicarius episcopi, eò & *coëpiscopus* vocatur Innocentio III lib. XIII Regest. XIV. Hinc *consuffraganeus* apud Ivonem Carnotensem epist. LIX, ad Hugonem Laudunensem Archiepiscopum. Nec tamen vox ea uno semper modo sumitur: qua de re malo verbis uti Nicolai Serarii lib. I Rerum Moguntiacarum cap. XXII: *Episcopi suffraganei hodie vulgò aliter, quàm olim, vocantur: pro iis nimirum, qui titulares ideo nominantur, quòd unius alicujus episcopatus, in quo versari jam non possunt, titulum gerant; aliique episcopo, in cujus diœcesi sunt, opem ferant. Olim verò suffraganei tantùm dicebantur, qui Metropolitano, seu Archiepiscopo, subditi erant Episcopi; partim quia ab hoc ad Synodum vocati, suffragii jus in ea habebant; partim quia nonnisi Metropolitani suffragio consecrari poterant: ut habetur apud Ivonem parte V, Can. Primùm vi extra.*

† Pag. 223 edit. Moguntinæ an. 1602.

* Fol. 27. b.

Suffumigium non dixero, sed *suffumigatio*; à *suffumigo*; quod Varronis est, ac Celsi. *Suffumigii* tamen vocem è junioribus, inter alios, non refûgit David Colvillus Scotus, in tralatione vitæ S. Syncleticæ, cap. X. §. LXXX.

Suillinum, *suillum*. Gregorius Turonensis lib. X Hist. Franc. cap. XXIV: *Pice, tergoribusque suillinis immistis, suppositis ardentibus facibus, succendere* (basilicam) *visi sunt.*

Summarietas, perfectio summa, summus gradus, sive ubi nihil desideratur. Clemens VII in Bulla de Syndicatu Judicum†: *Ac commissarius mittendus, Episcopus, vel vicarius, & procurator Fiscalis, Confalonerius seu Præpositus, & doctor eligendus, præfati rationem administrationis hujusmodi, cum omni summarietate, integritate, & severitate, audiant.*

† Bullarii Tom. 2. pag. 496.

Summarius est apud Ciceronem lib. X ad Att. epist. I: *Nisi fortè iste summarius ei potest persuadere, ut dum oratores eant, ac redeant, quiescat.* Sic in cunctis se manu exaratis reperisse, ait Petrus Victorius. Manutius legit, *nummarius*; ac significari censet nummis sive auro corruptum. Simeo Bosius, non improbante Lambino, ac socero meo Junio, legit *summœrius*; ut exprobetur prostituta pudicitia; qualis uxoribus *summœnianis* *, ex eo sic dictis, quia sub mœnibus habitarent. Cui simile est *summœrius*, hoc est, similis illis, quæ degunt sub mœris, sive muris. Verùm censeo hîc non tam pudicitiam viola-

* Martialis lib. 12 epigr. 32.

violatam objici, quàm belli civilis amorem: eóque placet Turnebus, qui Adversariorum lib. XVIII cap. IX *submarius* legit, quasi ὑπομάριον, sive pusillum Marium dicas. Ac censet Salmasius, Tertulliano lib. de Pallio Domitianum similiter dici *Subneronem*, quasi exiguum Neronem, quia eum, ut ait Ausonius,

—— *Dixit calvum sua Roma Neronem.*

Summatores qui dicantur, exponam in Verbis, voce *Summare*.

Summitas, etiam à Cælio Secundo, ut probum, agnoscitur in Foro Romano. Sed Latinè magis dixeris *fastigium*. Nihilo melius *imitas*; de quo superiùs.

Sumtorium, cochlear, vel simile quid, quo quid è calice sacro adsumeretur. Flodoardus lib. III cap. V: *Calicem majorem cum patina, sumtorioque, fecit ex auro, lapidumque preciosorum illustravit nitore.*

Superaltare, altare minutum, ex lapide consecrato, quod magno altari superadderetur, & haberet crucem cum crucifixo superimpositam: sive altariolum portatile, quod circumferrent presbyteri, quando ægrotos viserent; quodque, in ægri ædibus, mensæ imponerent, corpus Christi daturi ægrotanti. Matthæus Parisius in vita Joannis I, abbatis XXI S. Albani: *Ipsius fratris Guiljelmi manu tabula picta ante altare, cum super-altari cælato, & cruce superposità.*

Superciliosus cum nonnullis non dicam; sed grandis supercilii, vel supercilio Campano: eâ *supercilii* significatione, quâ fastum notat.

Superforaneum, pro supervacuum, & fori legem excedens; qualis illa, ut ne, in caussis capitalibus, accusator ultra sex horas; nec ultra novenas, diceret reus. Usurpant Symmachus lib. III epist. XLVIII, Sidonius lib. I epist. VII, & lib. IV epist. XI, item Ennodius ad Olybrium.

Superhumerale Rabano Mauro, ut Græcis ἐπωμίς. Nempe quia capiti sic injicitur, ut deinde in humerum dependeat. Itaque & *humerale* vocatur in Gemma Animæ cap. CCI. Vide, an non, si vetera ames, *capitale*, & *ricam*, possis dicere. Varronis quidem est lib. IV de L. L. *Capital dicitur à capite, quod sacerdotulæ in capite etiamnum habere solent. Rica à ritu dicitur, quòd Romano ritu sacrificium feminæ cum faciunt, capita velant.*

Superintendentis vox, pro eo qui presbyteris præest, non est proximi seculi inventum; sed jam olim sic Episcopum interpretatus est B. Hieronymus epistolâ ad Euagrium: *Hoc quidem Græcè significantiùs dicitur ἐπισκόπους, id est, superintendentes. Unde & nomen*

Episcopi tractum est. Sed ea veteris mihi Ecclesiæ veneratio est; ut longè *Episcopum* malim dicere. Nec enim ulla fuit Ecclesia olim, quæ presbyterorum προεστῶτα diceret *superintendentem.*

Superioritas pervulgatum: pro quo Latini *præstantia, excellentia*

Superpellicium, habitus sacerdotalis; vestis nempe linea, quæ superinduitur cæteris. Matthæus Parisius in anno CIↃCCXXXVII: *Ingressus* (legatus) *Ecclesiam, coram majori Ecclesia Pontificalibus se induit; scilicet superpellicio; & desuper capâ chorali, pellibus variis furratâ* †, *& mitrâ.*

† Hoc est suffulta. Vide lib. 2 cap. 7, voce Fodratura.

Superstationarius Optato Milevitano, præfectus stationariorum: ut *superjumentarius*, jumentariis præpositus apud Suetonium in Claudio. Simile foret *supermedicus*: pro quo est *superpositus medicorum*, in veteri inscriptione Romæ *: Alcimiano Superposito Medicorum. Vide de hujusmodi, quæ ad Spartiani Hadrianum Salmasius † annotavit.

* Apud Gruterum pag. 581, num. 7.

† Pag. 4.

Superscriptio non dixero, sed *inscriptio*, pro eo, quod Græcis ἐπιγραφή. Nec tamen multùm de eo contendero: quando Jurisconsulti veteres promiscuè usurpant. Nam lib. L. Digest. Tit. X, qui est de operibus publicis, Leg. III, Macer ait, *inscribere principis nomen operi publico.* At mox leg. IV ex Modestino habes: *Ne præsidis quidem nomen licebit superscribere.*

Superventione non dixero, sed *superventu*; quod Plinii est; ut & Papiniani. Prius est Flodoardi lib. III Hist. Rem. cap. XIII, *De superventione paganorum.* Legas & *superventu* particulatim, pro superventu latronum, raptorumque. Gregorius Turonensis lib. III Hist. Franc. cap. XVI: *Non desistebant à furtis, homicidiis, superventis, diversisque sceleribus.* Item lib. VII cap. XL: *Furta, superventa, pervasiones, cædes.*

Suppedaneum, pro scabello, quod pedibus subjicitur, nova quidem vox, sed non ineleganter composita. Usurpat Helgaldus in vita Roberti Regis: *Vidit quendam* * *eorum mole carnis gravatum, pedes suos dependêre, ab alta pietate ductus, à longè quærens, suppedaneum reperit unum, quod manibus Deo, & hominibus charus apprehendens, illud tanto Pontifici offerre non recusavit, & sub pedibus ejus ponere non est dedignatus.* Eoque exemplo & *foculos suppedaneos* dixeris, quos Batavi hiberno frigore subjiciunt pedibus. *Stovas* vocant.

* Pro, Videns cuidam eorum, mole carnis gravato.

Suriscula, vas aquarium, hydria, fortasse ex ὑδρίσκη, quod ὑδρίαν notat, teste Hesychio. *Suriscula* voce sic usus Pelagius, Rom. Eccles. diaconus, in Verbis seniorum lib. IV, nu. LXVII, & lib. VII, num.

XXXIII, item libello VIII num. IV, & alibi. Vide, quæ Rosvveidus in Glossario ad Vitas Patrum annotavit.

Suspensorium, camini locus, ubi ad esum suspenduntur pernæ, carnesque aliæ fumo indurantur: vel etiam superioris contignationis locus, ubi, postquam sunt fumo induratæ, aëre ventilantur. Cæsarius lib. VI Mirac. cap. V: *Quoties neminem sensit esse in coquina, ipsam latenter intrans, & nonnunquam, nactâ occasione, pueros emittens, scalâ suspensorium adscendit, & ex ea parte pernas, quâ muro conjungebantur, omnes penè usque ad medietatem incîdit, anteriorem verò integram reliquit, ut incisiones celarentur.*

Sustentaculum junioribus non inusitatum, & ἀναλόγως formatum; ut à *specto spectaculum*. Interea, donec apud idoneum scriptorem reperero, non utar.

Susurrium, susurratio, susurrus, confessio auricularis: quod verbi dæmoni usurpatum ait Cæsarius lib. V Miraculorum cap. XXIX: *Ait dæmon*; *Sunt per meam veritatem*; *quia sine licentia facta*; *nec aliquando inde susurrâsti*; *susurrium confessionem appellans*. Mirum verò, Ludovicum de-la-Cerda †, cùm hæc adduxisset, subdere, *Tale nomen, qualis auctor.* Nempe non occurrebat, antiquiores Cæsario similiter loqui: puta Petrum Blesensem epist. V, ac B. Bernardum epist. XI. Quorum verba ipse adducit cap. LXXIII. §. XVI. Ac cap. CLXXXIII §. VI docet, etiam eâ voce usum Petrum Cellensem lib. II epist. X, lib. V epist. XIII, & lib. VI epist. XVII. Istoc tamen discriminis est, quòd non, uti dæmon, sic vocitent hi confessionem auricularem; verùm hominum susurros, ac sermones clandestinos.

† *In Adversariis Sacris cap.* 44. §. 21.

Susurrones, homines maledici, qui non apertè, & in os; sed clanculum susurrant, & spargunt multa sinistra. Euagrius, B. Hieronymi æqualis, in vita S. Antonii, quam ex Græco Athanasii transtulit: *Quis tantum monachorum agmen adspiciens, quis virilem illum concordiæ cœtum cernens, (in quo nullus nocens, nulla detractio susurronis; sed multitudo abstinentium, & certamen officiorum erat,) non in hanc statim erumperet vocem: Quàm bonæ domus tuæ Iacob, tabernacula tua Israel!* Potiùs dixero *susurratores*, cum Cælio in primâ ad M. Ciceronem epistolâ. Sic enim est in optimis MSS: ubi pleræque editiones, etiam Manutiana, *susurrationes*.

Sutriballi nomen, pro *sutore*, usurpat vetus Juvenalis interpres, in sat. III vers. CL.

Syncellita, eâdem degentes cellâ, apud Cassianum Collat. XX cap. 11. Nempe

II. Nempe ex Græco σὺν, & Latino *cella*. Unde & Zonaræ, Cedreno, Curopalatæ, σύγκελλος, qui patriarchæ proximus, & mortuo ſuccedere in Oriente ſub prioribus ſolet Imperatoribus. Cæterùm pro *ſyncellita*, ut vox tota ſit Latina; maluiſſem *concellaneus*; quod Ennodius uſurpat lib. I epiſt. v: vel *concellanus*, aut *concellulanus*; quomodo *cellulanus* apud Sidonium eſt, lib. IX epiſt. III.

Syndicatus, munus Syndici. Clementis papæ bulla * inſcriptionem habet hujuſmodi, *De Syndicatu judicum, & Officialium ſtatus Eccleſiaſtici.* * *Bul. T. I. p. 485.*

CAP. LII.

De iis, quæ incipiunt à T, *ſequente* A, E, H, *vel* I. Tabliſtæ, *qui aleâ, teſſeris, vel latrunculis ludunt.* Tangibile, *ſub tactum cadens.* Tardatio, *tarditas.* Taxellus, *taxillus, ac fortaſſe oſſeum emblema.* Telonium, *ædes publicani.* Tempeſtatio, *tempeſtas rerum adverſarum.* Temporalitas, *diverſa temporis conditio.* Temporivus, *tempore ſuo proveniens.* Tenda, *tentorium.* Tenementum, *poſſeſſio, vel prædium, aut locus, ubi quis domicilium fixit.* Tenetura, *ſtatus rei.* Tenuiarius, *qui in re tenui, ac levi, adlaborat.* Tenuṭa, *ſolum, quod quis tenet.* Tepiditas, *tepor.* Terraticum, *quod eò domino perſolvitur, quia terra ejus incolatur.* Terminatus, *terminus: uti* ſignatum, *ſignum*; matulatum, *&* matellatum, matula, *ac* matella. Terrarius, *terreſtris.* Terrula, *exigua ditio, vel ager minutus.* Terrulentus, *terrenus.* Teſtimonialis, *diaconus epiſcopi concionantis cuſtos.* Tetraſyrticum, *quod quadruplicem interpretationem admittit.* Tetravela, *quadruplicia vela.* Theatrapus, *niſi is potiùs* theopropus, *bibliothecarius ſedis Apoſtolicæ.* Thelodives, *qui dives eſſe adlaborat.* Theloſapiens, *ſectator ſapientiæ.* Thelohumilis, *affectans humilitatem. Atque obiter de* theopropio, *loco, ubi promulgantur Cæſarum edicta.* Thenia, *pro antena, corruptè.* Theſaurarius, *quæſtor.* Thicinynus *à librariis eſſe, pro hiacynthinus.* Thlipſis, *oppreſſio.* Thoracæ, thoracides, thoracletæ, *pro imagine hominis, pectore tenus.* Tiaratus, *tiarâ velatus.* Tigellum, *tigillum.* Tintinnabulus, *tintinnabulum.* Titulatus, *gemma ingens.*

PRo inſtituto quidem ſatis inſtitimus iis, quibus initium eſt à ſibilante elemento. Nunc ſubtexam eorum non pauca, quibus

initium est ab ea litera, quicum in omnibus penè linguis ei lis est; dum vel S literæ T; vel T, literæ S invadit locum.

Tablista, qui in tabula ludit ψήφοις, sive calculis, & κύβοις, sive tesseris: qui ludus ratione tesserarum est fortunæ; ratione calculorum, artis. Est à recentioribus Græcis, qui ταβλιστὴν dixere, à ταβλίζω, *in tabula ludo*. Hoc vero à τάβλα: uti istoc à Latino *tabula*: qua significatione & apud Martialem * est lemma: *Tabula lusoria*. Luxurius poëta in epigrammate quodam:

*Lib. 14 epig. 17.

Consulibus sceptrum, mensis decus, arma tablistis.

Lemma epigrammatis ibidem: *De tablista furioso, quasi tesseris imperante*. De omni hujus ludi ratione accuratiùs à nemine scriptum, quàm maximo Salmasio, nunquam satis laudatis ad Historiæ Augustæ scriptores Notis †.

† Pag. 462, & seqq.

Tangibilis vulgari in usu est. Latinè magis dixeris *tractabilis*, vel *res sub sensum*, vel *tactum, cadens*.

Tardatio non dixero cum nonnullis. Assentio iis, qui cum Cicerone præferunt *tarditas, mora, commoratio, procrastinatio*.

Taxellus corruptum è *taxillus*, quod ὑποκοριστικὸν à *talus*. Sed laxiùs extensa significatio. Anastasius in tralatione Concilii Niceni II: *Sanctas imagines proponendas tam de coloribus, & taxellis; quàm ex alia materia*. Ludovicus De-la-Cerda, in Adversf. S. cap. CLXXXIV. §. XI, *taxellum* hîc exponit *osseum emblema, aut ex alia materia, ad inserendum exsculpendumque*. Puto, propriè ex osse fuisse; & ideò subdi, *aut ex alia materia*. Sanè origo hoc vocis exigit. Sed neque sic satisfacit interpretatio. Omnino res obscurior. Vide interim, quæ de taxillis adfert Scaliger, Notis * ad selecta veterum Græcorum fragmenta, quæ arduo operi de Emendatione temporum subjecit.

* Pag. 13.

Telonium, τελώνιον, propriè vectigalium redemtio, à τέλος †, & ὠνέομαι *: uti τελώνης, redemtor, publicanus. Sed sumitur *telonium* sæpe pro mensa, vel domo publicanorum. Item pro ipso vectigali: sive id εἰσαγωγικὸν, pro rebus importandis; sive ἐξαγωγικὸν, pro exportandis. At tributum dicitur φόρος: cujus collatio à singulis exigitur: estque vel in capite, vel ex censu. *Telonii* autem voce Latinè non utar; etsi junioribus sit admodum frequens. Flodoardus lib. II Hist. Rem. cap. XVII: *Postea quoque aliam ejusdem Regis, de omnium teloneorum remissione, impetravit præceptionem*. Ac alibi legas apud eundem: imò penè, apud quem non ex junioribus historicis?

† Vectigal. * Emere, mercari.

Tempestatio, tempestatis immissio, rerum adversarum tempestas.

Grego-

Gregorius Turonensis libro *suo*, quem de sanctorum Patrum, seu de quorundam feliciosorum vitâ, inscripsit, cap. v, quod est de S. Friardo recluso †: *Ille beatissimus, inter diversas vel tempestationes, vel cruces seculi, semper ejus* (Domini) *adjutorii munimen expetiit.*

† *In bibliotheca Patrum* 2. *edit. col.* 1836.

Temporalitas, quâ quid pro tempore variat. Tertullianus de Pallio: *Et si quid præterea conditio, vel dignitas, vel temporalitas vestit.* Tria memorat, pro quibus vestis variat: *conditionem*, quia aliter servus, aliter ingenuus vestiretur: *dignitatem*, quia aliter plebs, aliter magistratus, & sacerdotes: *temporalitatem*, quia aliter in pueritia, quàm juventute, aut senectute: aliter hieme, quàm æstate: aliter diebus festis, quàm profestis: aliter pace, quàm bello.

Temporivus fructus serotino opponitur apud Faustum lib. II de Libero arbitr. cap. x. Nempe temporivum inter præcocem, sive præcoquum, interque πρώϊμον, & ὄψιμον, sive ὀψίβλαστον, medium voluere.

Tenda, à *tendo*, ut *scriba* à *scribo*; *fuga*, à *fugio*; ac à *tendo*, *tendicula*, quia capiendis animantibus tenditur. Sed barbaris *tenda*, unde & Belgis tente, idem ac *tentorium*; utrumque ex eo, quia fiat è tentis pellibus. Sic usurpat monachus Florentinus de Expugnat. Accon.

Si confratres mei tunc ibidem fuissent,
Et tenere dentibus me tendam vidissent,
Horum quidam, reputo, super me risissent.

Sic, ubi vulgò, *me tandem*, restituit in Glossario Meursius: ubi & docet, sæpe similiter Græcobarbaros τένδα, vel τέντα dicere.

Tenementa, à tenendo, hoc est, possidendo bona, quæ vocant radicalia. Ingulphus in Histor. *Cœpit, largiente Domino, bonis omnibus abundare, ut tam in thesauris, ac sceuris* *, *quàm in terris, ac tenementis, ei pro primis amissu postmodum duplicia redderentur.* Walsingamus in Descriptione Neustriæ †; ubi refert juramentum à Scotis præstitum Angliæ Regi: *Fideliter faciam servitia, quæ pertinent ad tenementum, quod de eo tenere clamito.* Leges Scoticæ lib. II cap. XXII. §. IV: *Nemo ejusdem tenementi potest esse simul dominus, & heres.* Lib. III cap. XXXVI. §. II: *Cum quis aliquem injustè, & sine judicio, dissaisiverit de libero tenemento suo.* Lib. IV cap. XXII. §. II: *Siquis sine licentiâ sumserit namos* *, *& de alicujus tenemento sine alicujus licentiâ illos abduxerit.* Quibus locis *tenementum* notat terram, ubi quis habitat, sive hæc propria, sive etiam, ut puto, conducticia.

* *Horreis. Vide* scuria *libro* 2 *cap.* 17.

† *Pag.* 485.

* *Pignora capta pro rei judicata solutione.*

Tenetura, *teneo*, pro *tenitura*, à *tenitum*; unde κατὰ συγκοπὴν *tentum*, à quo *retentus*, *abstentus*. Est verò *tenetura*, conditio hominis, vel rei;

quasi statum dixeris, quo quid se tenet, hoc est, habet. Ita usurpatur in Charta de saisina Paganelli, quæ est in Chartis ducum Normanniæ, & Regum Franciæ †: *Et Ioannes, Rex Angliæ, & homines, & imprisi sui, similiter erunt in eadem tenetura, in qua erant prædictâ die Iovis, usque ad prædictos quinque annos completos.*

† Pag. 1065.

Tenuiarius, cujus opera in re tenui desudat: ut qui tenuia solùm vestimenta conficit. Inscriptio vetus Romæ: THEOPHILVS VESTIARIVS TENVIARIVS *. Alia item †: MATTIVS PATROBIVS VESTIARIVS TENVIARIVS.

* Inscript. Gruter. p. 650. num. 8. † Pag. 1067. num. 8.

Tenuta, pro *tenta*, idem valet ac terra, sive ditio, quam quis tenet, sive obtinet, ac possidet. M. Joannes Thvvrocz Chronicorum Hungaricorum part. III cap. XXV: *Cùm rex principatûs, tenutas, & dominia regni sui, sacræ coronæ subdita, vellet conservare.* Et cap. XXVII: *Rex nolens ulteriùs occupata de tenutis Venetorum conservare, castra, & tenutas, quas tenebat, ipsis restituit.* Et cap. XXVIII: *Terris ipsorum, seu tenutis, in magna parte devastatis.*

Tepiditas non dixero: sed *tepor*, cum Tullio, Catullo, aliis.

Terraticum est in præcepto Ludovici Francorum Regis apud Flodoardum: *De sylvis, ubi partem habent, & terris, nullus, nisi per ipsorum voluntatem terraticum accipiat.* Ludovicus De-La-Cerda in Adversf. Sacr. cap. LXXVII § II, ait, hîc poni pro territorio. Sed omnino est exactio publica terræ nomine, in qua quis agit. Sic *pontaticum*, quod pro transitu pontis datur, & similia. Puto *terraticum*, quod Belgarum aliquibus ter-gelt: sive à *terra* sit, sive potius à Belgico terd, hoc est, trede, *gressus* *. Aliud sanè, quàm teer-gelt, hoc est, viaticum.

* Terd veteri linguâ Belgicâ κτ̃ μετάθεσιν ex trede gressus, incessus; ut terden, ex treden, calcare.

Terminatus substantivè, pro terminis. Frontinus de aquæductibus: *Curatores aquarum, qui nunc sunt, quique erunt, circa fontes, & fontium, & murorum curam, rivos, & spicas, terminatos, arbores, vites, vepres*, &c. Ac eopse opere: *Si terminatus steterit.* Inque fragmentis legis Mamiliæ: *Limites, decumanique ut fiant, terminatique statuantur.* Sic in libris esse vett. monet Salmasius, Notis in Spartiani Ælium Verum. Ubi & similia adfert. Ut *sigillatum*, pro *sigillo*. Capitolinus in Antonino Pio: *Signatum tribuno æquanimitatis dedit.* Item *matulatum*, pro *matula*; *matellatum* pro *matella*. Glossæ vett. *Matulata*, ἀξυ-τοιον. Item: *Matellata*, σκεῦος.

Terrarius, pro *terrestris*: quomodo *terrarius*, & *cellarius* turdus opponuntur apud veterem Persii interpretem ad sat. VI vers. XXIV.

Terrula nunc pro exigua ditione, nunc pro exiguo prædio, vel simili,

simili, sumitur. Habes non modò apud Adamannum Scotum libro de rebus S. Columbani; sed etiam L. turres. XVIII. C. de operib. publ.

Terrulentus, terreus, vel terrenus. Prudentius in Hamartigen.

Hic terrulentis, ille vivis fungitur.

Hinc *terrulentè*, more terreno. Idem περὶ στεφάνων:

Rem spiritalem terrulentè quærere.

Nempe spiritalia tantum rebus distant terrenis; quantum, cœlum terrâ: ut aliter longè in comparandis opibus, & honoribus; aliter in acquirendis rebus spiritualibus, sit comparatum.

Testimoniales diaconi olim dicebantur, qui Episcopum concionantem custodirent. Usus eorum exolevit. Vide Onuphrium Panuinum in Vocum ecclesiasticarum interpretatione.

Tetrasyrticum, pro eo, quod quadrifariam possit intelligi. Vide libro proximo *Diasyrticon*.

Tetravela, quadruplicia vela; ut *tetrasyllabon*, quod quatuor est syllabarum. Sed hoc ex duobus Græcis; illud ex Græco, & Latino. Anastasius bibliothecarius in Papa Leone III: *Tetravela rubea alethina, quatuor habentia cruces cum gammadiis, & in circuitu periclysin de Tyrio.*

Theatrapus usurpat S. Martinus papa in donatione Blandiniensi Monasterio factâ: *Datum XIV Kal. Februarii, per manum Amandi Episcopi, Theatrapi sanctæ Sedis Apostolicæ.* Qui verò hîc *Theatrapus*, idem in altero diplomate ejusdem Martini papæ, eodem anno Elnonensi Monasterio concesso, bibliothecarius vocatur. Sic enim ibi de eodem Amando: *Datum XIV Februarii, per manum Amandi Episcopi, Bibliothecarii S. Sedis Apostolicæ.* Sed unde *theatrapi* vox, & an non sit corrupta, quod puto, porrò cogitandum. Nunc nihil occurrit ei muneri accommodatius, quàm *theopropus*. Nam θεοπρόπος non solùm Deum decens: sed etiam oraculi consultor: ut Herodoto lib. I: πέμψαντες θεοπρόπους, *mittentes aliquos ad consulendum oraculum*. Sanè & bibliotheca est oraculi instar. Vide mox de hac voce in *Thelodives*.

Thelodives, qui cupit esse dives, à Græco θέλω, & Latino *dives*. Sic *thelosapiens*, qualis sapiens esse studet, qui propriè *philosophus*. Utroque utebatur Africanum vulgus, tempore B. Augustini. Atque addit, simile fore *thelohumilis*; quia significet eum, qui cupit esse humilis. Verba Augustini sunt epistolâ LIX; quæ de variis quæstionibus scripta ad Paulinum episcopum: *Nemo vos convincat volens in humilitate cordis. Hoc si per verbum Græcum diceretur: & in Latina consuetudine populari sonaret usitatiùs. Sic enim & vulgò dicitur, qui divitem affectat,*

thelo-

thelodives; *& qui sapientem*, *thelosapiens*; *& cætera hujusmodi. Ergo & hic thelohumilis*, *quod pleniùs dicitur thelon-humilis*, *id est*, *volens humilis*, *affectans humilitatem: quod intelligitur*, *volens videri humilis*, *affectans humilitatem.* Ludovicus de-la-Cerda in Adversariis Sacris cap. CXLIV §. XXIX, cùm de tribus hisce locutus esset, addit ut simile sit *theloproprium*. Nempe putavit, itidem esse ex Græco θέλω†. & Latino *proprium*. Equidem nulli velim insultare; qui malim calcare proprios errores. Dolet tamen, hoc excidisse viro erudito, & industrio. Neque enim *theloproprium* dicitur; sed *theopropium*; quod planè Græcum, ex θεὸς*. & πρέπειν †. Estque θεοπρόπος propriè, Deum decēs: & μεταληπτικῶς, vates; item qui oraculum consulit: ut apud Herodotum lib. I, πέμψαντες θεοπρόπους· *mittentes*, *qui oraculum consulerent*. Hinc Homero θεοπροπία, vel θεοπρόπιον, *oraculum*, *vaticinium*. Sed & sic locum dixere, ubi oraculum ederetur: & κατὰ μεταφορὰν, locum, ubi edicerentur populo edicta principum. Sic, ut Erasmo etiam monitum, usus Augustinus epist. CLVIII, quæ est ad Marcellinum: *Quod autem scripsit eximietas tua*, *dubitare te*, *utrùm in theopropiâ debeas eadem gesta jubere proponi: fiat*, *si potest illuc frequens confluere multitudo. Alioquin alius locus celebrior providendus est: non tamen ullo modo prætermittendum.*

† Volo.
* Deus.
† Decere.

Thenia est apud Turocium in Chronicis Hungaricis in an. CIƆCCCXLV cap. XCIX. Sed corruptum ex *antena*. Vide, quæ diximus in *Postella*.

Thesaurarius, pro Quæstor. Audoënus, Rhotomagensis Præsul, lib. I de vita S. Eligii Noviomensis Episcopi: *Factus est notus cuidam Regis Thesaurario Boabboni.* Ac mox: *Cùm sciret præfatus Regis Thesaurarius Eligii industriam.* Item Isidorus utitur epistolâ ad Laudefredum Episcopum: *Ad Thesaurarium pertinet Basilicarii*, *& Ostiarii ordinatio.* Vide, quæ hac de voce dixi lib. I cap. XVII.

Thicinynus vox nihili est, quæ legitur apud Isidorum lib. XIX Originum cap. XXI *: *Machil*, *quod est tunica talaris*, *tota thicinyna*, *habens ad pedes* LXXII *tintinnabula*: *totique intermixta*, *ac dependentia Punica mala.* Ubi, pro *ac dependentia*, malim, *ad dependentia*. Pro *thicinyna* autem planè legendum *hiacynthina*. Nam & ita in gemino nostro est MSo; uno vilioris notæ, altero longè optimæ: sic etiam vetus editio Veneta anni CIƆCCCCLXXXIII. Præterea id clarè docet B. Hieronymi locus epistolâ ad Fabiolam †: *Mail*, מעל *id est*, *tunica talaris*, *tota hyacinthina*, *ex lateribus ejusdem coloris adsutas habens manicas*, *& in superiori parte*, *quâ collo inducitur*, *aperta*; *quod vulgo capitium*

* In MSS quibusdam 20.
† Tom. 3. pag. 59. edit. Froben. an. 1553.

tium vocant. Ubi &, quod de tintinnabulis Isidorus ait, postea subjungit.

Thlipsis, θλῖψις. Græcum quidem, unde ἔκθλιψις: sed Latinis ignotum: quo tamen in Sardinia, ubi Græcissarent, usus sit Lucifer Carallitanus lib. I ad Constantium Imperatorem. Ciceroni in Tusculanis est *afflictio*; sive, ut in aliis est codd. *afflictatio*. Idem pro eo dicit *oppressio*. Vetus Novi T. interpres pro hoc, seculi sui more, *tribulatio*: de quo alibi egimus.

Thoraca, thoracides, thoracleta, idem ac *thoraces*; unde ea facta. Intellige autem θώρακα, sive imaginem clypeatam, thorace tenus effictam; unde & στηθαία dicebatur. De *thoracâ* nihil mirum. Nam ut à *lampas*, accusativus *lampada*; inde *lampada lampadæ*: ab *hebdomas*, accusativo *hebdomada*; inde *hebdomada hebdomadæ*: sic à *thorax* incusandi casu *thoraca*; hinc *thoraca thoracæ*. *Thoracida* verò, ut Græci non modò θώρακας, sed etiam θωρακίδας. *Thoracleta* usurpatum Arnulpho, libro de locis sacris: ex quo scriptore inedito hæc adducit Salmasius ad Trebellium Pollionem*: *De sanctæ matris thoracleta*. Item: *Thoracletam beatæ matris*. Præterea: *Cujus thoracletam, in re naturâ impenetrabili, penetrabilem fecit*. * Pag. 326.

Tiaratus, cui, ut Juvenalis ait sat. VI,

—— *Phrygiâ vestitur bucca tiarâ*.

Usurpat Isidorus lib. II de Ecclesiast. Offic. cap. V. Nec deterius videtur, quàm à *diadema*, *diadematus*; quod apud Plinium, & alios.

Tigellum, pro *tigillum*, est in vita S. Severini, episcopi Septempedani, §. XII. †. † In Vitis SS. 8 Ianuar.

Tintinnabulus, pro tintinnabulum, apud Symposium fuit, ænigmate LXXIX: uti in primo, *graphius*, pro *graphium*: ut monitum Salmasio ad Spartiani Nigrum. Nunc aliter in Symposio legitur. Similéque *metallus*, pro *metallum*, poetæ apud Spartianum ibidem.

Titulares episcopi qui dicantur, expositum in *Suffraganeus*.

Titulatus, ingens unio. Juvenalis vetus scholiastes sat. VI vers. CCCCLV:

Auribus extentis magnos commisit elenchos.

Magnarum, inquit, *gemmarum elenchos; quos & titulatos appellant*.

Cap. LIII.

De inchoatis à T, ante O, R, vel V. Toltum, *item* toloneum, *vel* tholoneum, *vel* teoloneum, *vectigal.* Tollo, *tolleno.* Tortura, *tormentum.* Trachones, *meatus subterranei.* Tractoria, *libellus dari solitus peregrinaturis.* Tragimata, *tragemata.* Transmutatio, *immutatio, vel vicissitudo.* Tredecim, *tres ac decem.* Tremissis, *triens aurei.* Trepalium, *locus eculei.* Trepanum, *quo chirurgi perforant cranium.* Trepedica, *fortasse medicamenti genus.* Trichorum, *trinos habens sinus, sive recessus, domûs fastigium.* Tricinum, *funiculus è pilis.* Trigintaocto, *duodequadraginta.* Trimisium, *corruptum è tremissis; de quo dictum antea.* Trimmæ, *ramenta.* Tripetia, *tripodes.* Triquadra, *tripartitum.* Trisorium, *locus pecuniæ sacræ, vel publicæ.* Trisyrticum, *quod trifariam possit intelligi.* Trogala, *tolleno.* Trogulus, *vel* trochulus, *cuculla, sive cucullus monachorum.* Troparia, *libri, qui Ecclesiasticas Prosas continerent.* Trusio, *detrudendi actus.* Tumba, *sepulcrum.* Turgor, *tumor.* Turriculum, *turris minuta; ac particulatim, quod* ciborium *dicitur.* Turturilla, *lupanar, vel scortillum.* Tutaculum, *tutela.* Tyanæus, *Tyanensis.*

HIsce expositis, cætera nunc à T inchoata persequar: puta ubi eam O, R, vel V excipit.

Toltum est vectigal, ac ἀμέσως à Germanico, Belgico, Anglico, tol; uti hoc à τέλος, vel *telonium*, τελώνιον. Matthæus Parisius in rebus an. CIↃCCXV, ac ut particulatim magis locum designem, in charta libertatum regis Joannis: *Omnes mercatores, nisi publicè prohibiti fuerint, habeant salvum & securum exire de Anglia, & venire in Angliam, & morari, & ire, tam per terram, quàm per aquam, ad emendum, vel vendendum, sine omnibus toltis malis *, per antiquas, & rectas consuetudines.*

* *Tolta* mala *vocat, quæ sunt indebita: uti* bona *sunt, quæ exiguntur, ut hic dicitur, secundùm antiquam, & rectam consuetudinem.*

Toloneum quoque, vel *tholonium*, vel *teolonium*, vectigal, ex *telonium*, τελώνιον, E in O converso: ut Belgæ dicunt tol. Capitulorum collectio Benedicti Levitæ lib. VI cap. XXXIX: *Ut nullus homo præsumat tholoneum per villas, rodaticum, nec pulveraticum recipere.*

Tolo, vel *tollo*, instrumentum, quo aqua attollitur. Est apud Isidorum lib. ult. Originum cap. XV: *Tolonem hortulani vocant lignum longum, quo hauriunt aquas.* Subjungit deinde: *Et dictus tolo à longitudine*

dine. Ita utrobique optimus Msus noster. Sed omittit: Τῆλυ *enim Græcè dicitur, quicquid longum est. Vnde & mustela vocata, quasi mus longus.* Ubi pro τῆλυ scripsit, vel scribere debuit, τῆλε; quod est *longè.* Quia verò in τῆλε est E longum: eò in variis editionibus librarii maluere *telon*, quàm *tolon*, vel *tolo.* Sanè & *telon* est in Venetâ anni MCCCCLXXXIII. *Tollo* etiam in Etymologico suo agnoscit Martinius. Nec tamen Latinum censeo: sed corruptum ex *tolleno*, de quo Festus. Glossæ: *Tolleno*, κηλώνιον. Latino Livius, ac Plinius, utuntur; Græco Herodotus, & Aristoteles: id à κῆλον, *lignum.*

Tortura Juris, pro *tormentum*, vel *quæstio*, nunc est pervulgatum; sed veteribus ignotum fuit. Vulgarem interim secutus sermonem vir longè doctissimus, qui pro Juramento Fidelitatis in Anglia Matthæo Torto respondens, opus suum *Torturam Torti* inscripsit.

Tracones sunt cryptoporticus, ac fornices subterranei, & quævis cavernę profundiores. Hoc nos docet Matthæus Parisius, ad annum CIↃCCXLVII; ubi agit de damnoso ac terribili terræmotu, præcipuè Londini, & super ripam Tamesis: *Qui*, inquit, *in his partibus innaturalis; cùm profundis traconibus, ac concavitatibus (in quibus secundùm Philosophos solet terræmotus generari) careat; nec inde ratio poterat indagari.* Usurpat idem in Vita Ealdredi, abbatis S. Albani VIII: *Tracones, & vias, cum meatibus subterraneis, & solidè per artificium arcuatis (quorum quidam subtus aquam VVarlamiæ, quæ quondam maxima civitati fuit circumflua, transierunt) diruit, implevit, aut obturavit. Erant enim latibula latronum, vespillonum, & meretricum.* Censet in Gloss. Watsius, *tracones*, quasi *tracheones*, vocari, à similitudine *tracheæ* sive arteriæ asperæ, quam animæ canalim vocat Plinius. Verùm an non simpliciùs dicamus, corruptum esse è *dracones*, ac sic vocari, quia quodammodo refert sinuosos draconum flexus; vel etiam κατὰ μετωνυμίαν, quia cavernæ sub terris serpentium soleant esse habitacula?

Tractoria dicebatur libellus, qui daretur in terras exteras ituris; unde esset cognoscere, quo pacto excipi aliquem oporteret. Nam exponebatur epistolâ eâ conditio viri, & quantum illi pro eâ præstari oporteret. Dubium, num *tractoria* dicta, quia daretur in tractus exteros proficiscentibus; an quia hinc intelligeretur, quo pacto aliquem tractari, atque excipi, conveniret. Est apud Marculfum lib. I Form. cap. XI, cujus lemma *Tractoria legatorum.* Item in veteribus formulis incerti scriptoris cap. X lemma est, *Tracturia pro*

itinere peragendo. Eâ *tracturiâ*, sive *tractoriâ*, episcopus commendabat ob delicta, pœnitentiæ ergò, peregrinantem; ac petebat, præstari mansionem, focum, panem, aquam. Carolus Calvus tit. XXXII, apud Tusiacum, capit. XVI: *Ut ministri Comitum in unoquoque Comitatu dispensam Missorum nostrorum, à quibuscunque dari debet, recipiant; sicut in tractoria nostra continetur. Tractoriam stipendialem* appellat Agobardus, libello de insolentiâ Judæorum. Quantum verò præberi cuique oportuerit; cognoscere est è Caroli M. & Ludovici Pii capitulis, lib. IV cap. LXXII; cujus lemma, *De dispensa Missorum Dominicorum.* Vide & quæ de tractoriis fusè ad Marculfum doctissimus Bignonius annotavit.

Tragimata non facilè legentem morabitur, qui sciat, vulgò Græcos I pro H efferre. Planè enim sic corruptè dicitur, & scribitur, pro τραγήματα. Seculi more ita etiam exaravit ante seculum Isidorus Isolanus in vita B. Veronicæ de Binasco, lib. IV, cap. IX, § XXI: *Vasa lignea, quibus ex sacchar o delicatiora quædam composita servabantur, quæ tragimata vocamus.*

Transmutatio vix dicere ausim, idoneo destitutus auctore; etsi & *mutatio*, & *transmuto*, proba sint. Est cùm pro eo *mutatio*, vel *immutatio*; est cùm *vicissitudo*, vel aliud, malim.

Tredecim ajunt pro *decem*, & *tres*; vel *tres*, & *decem*. Nec tamen hoc valde improbem, cùm apud Tullium Verrinâ V *tredecies* legatur.

Tremissis finxere Latinobarbari, pro triente, sive tertiâ parte aurei. Nempe cùm *semissis* audirent dici de dimidio asse: putârunt etiam posse *tremissis* dici de tertia parte. At secus est, quia M in *Semis* habemus: unde *semissis*, quasi *semias*, ut ait Varro in IV de L. L. At in *tres*, vel *ter*, aut *tertius*, nullum est M. Quod cùm aliqui viderent; commenti sunt, *tremissis* dici à triplici missu. Sed eam originem refellit Capitolinus in Alexandro Severo: *Semisses aureorum formati sunt. Tunc etiam, cùm ad tertiam partem auri vectigal decidisset, tremisses; dicente Alexandro, etiam quartarios futuros, quòd minùs non posset.* Videmus hinc, quod de aurei semisse, & tremisse, diximus. Habes & vocem eam apud Julianum in tralatione Novellarum, & Paulum Warnefridum lib. V cap. XXXIX. At longè sæpissimè exstat in Legibus Wisigothicis, Burgundicis, Alemannicis, atque aliis. Vir doctissimus ait †, *tremissis* dixisse pro *tressis*. Atqui *tressis* est trium assium; *tremissis*, sive *triens*, unius assis pars tertia; quæ plurimùm distant. Vide infrà *Trimisium*.

† *Notis ad Paull. diaconi Hist. Longobard.*

Trepa-

Trepalium, pro loco, ubi rei equuleo, vel aliter, torquentur. Concilium Antisiodorense (quod anno celebratum IↃXC) can. XXXIII: *Non licet presbytero, nec diacono, ad trepalium, ubi rei torquentur, stare.* Puto, ejusdem esse originis, ac *trepanum*; de quo proximè.

Trepanum, pro terebræ genere, quo chirurgi cautè cranium perforant; ut *trepanare* iisdem, pro ejusmodi instrumento perforare; à Græco τρυπάω, *terebro*, & τρύπανον, *terebra*.

Trepedica est apud Gregorium lib. II Dialog. cap. XXX†: *Quadam die, dum ad B. Ioannis oratorium, quod in ipsa montis celsitudine situm est, pergeret; ei antiquus in mulo, medici specie, obviam factus est, cornu & trepedicam ferens.* Quia antiquus ille, draco puta, sive diabolus, medici speciem habuit; eò signari potionis, & medicamenti genus, existimat Jo. Lodovicus De-la-Cerda in Adversariis Sacris cap. CXVI. §. IX. † *Al.* 29.

Trichorum, τρίχωρον, quasi dicas *trilocum*. Usus Paullinus Epist. XII: *Reliquiis Apostolorum, & Martyrum, intra absidem trichora sub altaria sacratis.* Quem ad locum multa ex Papia, Joannis Januensis Catholico, aliisque Glossariis, Rosvveidus. Vera autem lectio est: *Intra absidem trichoram.* τρίχωρος ἀψὶς, cui trini recessus, sive tribus finibus, aut concavitatibus distincta. Sic *octachorum* templum Ambrosio, cujus absis octo haberet sinuatos recessus. Eruditè de his Salmasius in Exercitationibus Plinianis ad Solinum *. Non existimandum verò, Paullini demum ætate, hanc vocem à Latinis receptam. Nam Spartianus utitur in Pescennio Nigro: *In qua ejus in trichoro simulachrum constituit.* Ubi, eodem Salmasio interprete, intelligitur domûs fastigium, sive ἀέτωμα, quod, ut stillicidia deducat, figuram habuit τρίγωνον sive triangularem; unde & τρίχωρον dicebatur. Nempe ædibus planis pro tecto erat δῶμα, sive solarium: aliæ verò utrimque assurgebant, eoque habebant fastigium: imò quandoque uni domo fastigia plura: unde Statius Papiniaus in primo Silvar. † * *Pag.* 1212, *ac deinceps.* † *Carm. in Tiburtinum Vopisci.*

—— *Partitis distantia tecta trichoris.*

Ubi terna designat fastigia. Atque hinc conspicimus, etiam Domitiani ætate hanc vocem fuisse in usu; sed significatione aliâ, quàm Paullino. Vide & hoc de loco Rhodiginum * * *Lib.* 18 *Antiq. Lect. cap.* 11.

Tricinum dixere pro *trichinum*, τρίχινον, quod est è pilis, qui Græcè τρίχες. Euagrius presbyter in vita S. Antonii †: *Traxit quidam sportellæ, quam texebat, tricinam, sive funiculum.* Non putandum, esse à *tricis*; cùm nequeant funiculi contexi è tricis, hoc est, pilis involutis, & un- † *Pag* 49. *a. edit. Rosvveidiana.*

implexis: à qua voce *intricare*, & *extricare*; ut ex Nonio constat. Eadem interim origo. Nam & *tricæ* à τρίχες.

Triginta-octo non præfractè damnâro: sed utar, ubi apud idoneum legero scriptorem. Interea usurpem *duodequadraginta*.

Trimisium, pro tremisse, more Græco, qui τριμίσιον dicunt. Anastasius bibliothecarius in Sylvestro: *Domum in regione Roffea intra urbem, quæ præstat solidos* LVIII, *& trimisium*. Similiter idem in Cælestino, atque alibi: ut in exsilio S. Martini: *Nam nec semel de regione ista, usque ad unum trimisium, frumentum potui comparare: sed nec alterius cujusque generis speciem; nisi, ut prædictum est, ex naviculis; quæ huc rarò veniunt, ut sale onustæ recedant. Sic potuimus emere tres, vel quatuor modios nomismate usque ad præsentem Septembrium mensem.* Ubi *trimesium* corruptum ex *tremisse*: quod unde sit, diximus superiùs. Ut omnino fallantur, tum quibus placet, *trimisium* esse è *trimodio*; tum qui factum volunt ex *trimensio*, hoc est, trium mensium frumento; etsi doctissimorum sit hominum opinio, inde τριμήσιον dici, quia soleat H in I abire; quomodo *eleison* dicimus, pro ἐλέησον: & N ante Σ soleat à Græcis negligi; unde Ὀρτήσιος iis, pro *Hortensius*.

Trimmam, pro ramento, ex Græco τοῦ τρίμματος vocabulo, dixit Anastasius bibliothecarius. Nempe ut *schemam* efferebant, cùm Græcè sit τὸ σχῆμα; *sacomam*, licet Græcè τὸ σήκωμα. Multa ejus generis in libris de Arte Grammaticâ *, atque Oratoriis nostris †, adduximus. Vide & quæ de *trimmâ* adferam in Particulis, voce *Trebacuter*.

* *Lib. 2 de Analogia cap. 20.*
† *Institut. Orator. lib. 5 cap. 1.*

Tripetia, pro *tripodes*. Severus Sulpitius dialogo II cap. I: *Sedebat Martinus in sella rusticanâ, ut est in usibus rusticorum; quas nos rustici Galli tripetias; vos scholastici, aut certè tu, qui de Græcia venis, tripodas nuncupatis.* Malim tamen *tripedia*, à tribus pedibus: unde & *tripus* sive τρίπους. *Vasa tripedia*, ut *animalia bipedia*.

Triquadra, tripartitum. Vide *Quadra*, in usurpatis significatione alienâ.

Trisorium, gazophylacium, ærarium, locus ubi thesaurus, sive pecuniæ publicæ, vel sacræ, adservantur. Est ex Belgico trisorie, vel potiùs tresorie; quod ex barbaro *thesaurarium*; uti hoc à *thesaurus*, sive θησαυρός. Magnum Chronicon Belgicum *: *Post missam verò, prenominati principes intraverunt refectorium sancti Maximini, quod sic erat ornatum: primò trisorium decem scabellorum per modum graduum; & unumquodque scabellum in latitudine decem, & octo palmarum.*

* *Pag. 402. edit. Pistoriana.*

Trisyrticum, quod tripliciter possumus interpretari, sive quod tritica-

trifariam sumitur. Vide *Diasyrticum*, in falsâ significatione usurpatis.

Trogala, machina haustoria, sive instrumentum, quo aqua è puteis hauritur: quod Latinis *tolleno*, Græcis ἀντλητήριον, κηλώνιον, & τροχαλία, unde *trogala* corruptum. Gloss. *trogala*, τροχιλία. Ubi τροχαλία rescribendum.

Trogulus, vel *trochulus*, *cucula*, *monachalis vestis*; ut est apud Papiam. Sic pro *trochilus* dicebatur, quia trochum rotunditate referret. *Trochi* verò nomine ne *turbinem* intellige, qui Græcis βέμβιξ, sed circulum magnum, à pueris radio propelli solitum; sicuti dicebamus lib. primo cap. XXVI. Quod si *troguli* istoc ἔτυμον placet: rectiùs huc ea vox referatur, ubi agimus de barbaris originis Latinæ, aut Græcæ: quàm libro factum superiori, qui est de vocabulis non barbaris modò, sed ortûs etiam barbari. Qui verò hanc *troguli* vocem usurpent, ibidem ostensum: videlicet libr. III cap. XVIII.

Troparia vox Græcobarbara: de quâ multa ὁ μακαρίτης Meursius in longè utilissimo Glossario suo. Verùm & usurpare videas Latinos. Matthæus Parisius in vita Pauli, XIV abbatis S. Albani: *Dedit igitur huic Ecclesiæ ----- Euangelia legenda per annum, duos textus, auro & argento, & gemmis ornatos: sine ordinalibus* *, *consuetudinariis, missalibus, tropariis, collectariis, & aliis libris.* Erant verò *troparia* libri, qui sequentias sive prosas continerent. Nominis caussam adfert Zonaras ad Canonem Anastasii Damasceni.

Trusio in exsilium, pro *ejectio*. Vita Leodegarii † Augustodun. episcopi: *Cumque alter, pro perpetrato scelere, datus fuisset in exsilii trusionem.*

Tumba, ut Italis *tomba*, sepulcrum, bustum, à Græco τύμβος. unde τυμβογέρων *capularis senex*. Si Perottum audimus, etiam Græcis τύμβα dicitur: sed prorsus fallitur. Ne recentiores quidem sic efferunt; sed τοῦμπις, ut in Glossis est Græcobarbaris, quas habemus Mssas. De voce τοῦμπις apud Simonem Portium * silentium est. *Tumba* voce inter alios usus est Aldhelmus de Virginitate:

Ad quorum tumbas gelida post funera mortis.

Et ὑποκοριστικῶς *tumbula*, apud eundem de Gervasio, & Protasio:

Saxea quadratis quos condit tumbula fossis.

Turgor fecere à *turgeo*, ut veteres *tumor* à *tumeo*. Flodoardus lib. I Histor. Rem. cap. XX: *Mirabili turgore distentus intumuit, & exspirans crepuit medius.*

Turriculum, pro *turricula*, videtur dixisse Remigius in Testamen-

* *Hoc est, ut præteream ordinalia, & tot alia, quæ itidem donavit.*

† *Tom.* I *script. Franc. edit. Andr. du Chesnes* p. 601.

* *In dictionario Græcobarbaro, Lutetiæ edito an.* 1635.

to: *Tibi, haredi meæ Ecclesiæ suprà memoratæ, jubeo turriculum, & imaginatum calicem, fabricari, & epigrammata, quæ Lauduni in argenteo ipse dictavi, in hoc quoque conscribi volo.* Nisi Remigius ipse *turriculam* scripserit; quod censet Barnabas Brissonius. Videtur signare vas ad turris exiguæ figuram efformatum, in quo Sacramentum adservaretur. Id enim turriculæ habuisse figuram, cùm aliis è scriptoribus liquet, tum illo Gregorii Turonensis lib. I de Gloria Martyrum cap. LXXXVI: *Acceptâque turre, Diaconus, in qua mysterium Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium; ingressusque templum, ut eam altari superimponeret, elapsa de manu ejus ferebatur in aëra.* Vulgo *ciborium* nuncupant. Aliter tamen cepisse Remigium, suspicatur Ludovicus De-La-Cerda in Adversariis Sacris *: idque quia secus *turriculæ* nomine utatur Flodoardus lib. II cap. III. Ipsum adi.

* Cap. 76 §. 10.

Turturilla, lupanar, sive ganeum; à *turtur*; quomodo dixere partem obscenam viri, aut mulieris; ut membrum id omni penè in lingua est nominum dives. Isidorus in Glossis: *Turturilla, ita dictus locus, in quo corruptelæ fiebant; quòd ibi turturi opera daretur, id est, panem.* Ubi pro *panem* legendum censeo *penem*, vel potiùs *peni*. Nisi *ganeo* malis; ut non vocabuli *turtur*, sed totius orationis, sit interpretatio. At non assentio Ludovico De-La-Cerda; qui in Adversariis sacris † pro *turturilla*, legit *gutturilla*; pro *turture* item, *gutture*. Nec enim in ganeo tam gutturi, quàm peni, opera datur. Et à *turture* ἀναλόγως satis est *turturilla*: nempe ut à *pistrinum*, vel *pistrina*, est *pistrilla*; à *signum*, *sigillum*. Sanè ab illis in R etiam venire diminutiva in LLUS; ostendunt, *cultellus* à *culter*; *satullus* à *satur*, quod è *saturus*. Etsi verò in ganeis ventri, ac peni, opera daretur: non tamen, ut puto, tam penem dixere *turturillam*, quàm scortillum. Videlicet, quia sic mutuò se compellarent Veneri vacantes. Hujusmodi amantium nomina congessit Comicus in Asinaria III. III:

† Cap. 141. §. 342.

Dic igitur me anaticulam, columbam, vel catellum,
Hirundinem, monedulam, passerculum, putillum.

Putillus tamen alterius est generis: nempe à *puta*, unde *præputium*: *puta* verò à πόσθη: de quibus ad Catalecta Scaliger.

Tutaculum Prudentius * fecit à *tutor*; quâ formâ à *propugno*, *propugnaculum* fit. Sed potiùs cum veteribus dicamus, *tutela*, *tutamen*, *tutamentum*.

* Lib. 2 contra Symmachum, pag. 316 edit. Plantin.

Tyanæum à Tyana civitate vulgò vocant Apollonium; sed nihilo rectiùs, quàm Demetrium dicunt *Phalereum*: cùm Græcè sit non

Φαλη-

φαληνεῖος, vel Τυανεῖος: verùm φαληνεὺς, & Τυανεὺς, pro quo Latinè *Tyanensis.* Apud Vopiſcum tamen in Aureliano eſt *Thyanæus.* Sed parum idoneus is ſcriptor: atque, ut Salmaſius obſervat, in Mſo Palatino, & editt. veteribus, eſt, *Apud Thuanos*: quomodo dicitur *Peuci*, pro Peucini; *Megari*, pro Megarenſes.

CAP. LIV.

Acceditur ad ea, quæ ab V auſpicantur, excipiente illud A, vel E. Vacantia, *vacatio, vel ſaburra.* Vaccaritia, *grex minimùm* XII *vaccarum.* Vacinarius, *qui coria concinnat, ſive apparat.* Vadium, *pignus, ſive hypotheca.* Vaſſus, *fidejuſſor, item cliens: unde* vaſallus, *&* vaſſaticum. Vaſui, *iidem ac clientum id genus, quod* vaſallos *dicimus.* Vaticinium, *vaticinatio.* Vegetativum, *vegetans.* Vehiculus, *equus.* Venenoſus, *venenatus.* Ventoſitas, *ventus, & oſtentatio.* Verantia, varantia, *&* garantia, *color ruber, ac coccineus.* Veratrina, *pretium, quod veratori, ſive divinanti, perſolvebatur.* Veriloquus, *veridicus.* Verſibilitas, *caduca, ac fluxa omnium conditio.* Veſtitio, *ab eâ ſignificatione, quâ aliquis inveſtiri dicebatur.* Veſtitura, *poſſeſſio.* Veſtura, *pretium, quod ex plantis redit ad dominum.*

REſtat, ut nunc cogitationem, ſcripturamque transferam ad ea, quæ in cœptis ab V, ſequente primâ, alterâve vocali, vel magis ſe animo offerent, vel ſcriptione nobis minùs indigna videbuntur.

Vacantiam appellant, quo tempore Senatu abſtinent Senatores, vel juſtitium eſt, ac turba pragmatica, extra dies feſtos, obambulat otioſa, ita ut Plautinum iſtoc poſſis dicere, *Alcedonia ſunt circa forum.* Item quando profeſſores, doctoreſque publici, non docent in Gymnaſiis. Verùm *vacatio* utrobique dicendum. Videntur juniores etiam *ſaburram* ſic vocâſſe. Gloſſæ Nomicæ: Βακαντία, σάβουρρα. Cauſſa fuerit nominis, quòd impleat locum vacantem à mercibus.

Vaccaritia, grex vaccarum: qui legitimus, ſi minimùm vaccarum fuerit XII. Lex Alamann. tit. LXXV: *Siquis in vaccaritiâ legitimâ, ubi ſunt* XII *vaccæ, vel ampliùs, taurum ex ea involaverit, vel occiderit,* III *ſol. eum*† *ſolvat: aut qualecunque armentum de ipſâ vaccaritiâ involatum fuerit, ſecundùm qualitatem eum ſolvat.*

** Proci, ex more iſtius ſeculi.*

Vacinarius, vel potiùs *vaccinarius*, eſt à *vaccinus*: quomodo lac vaccinum, hoc eſt vaccarum, Plinius dixit. *Vaccinarius* igitur, ὁ βυρσοδέψης, qui depſit ac præparat pelles vaccinas, ſive bubulas. Papa Pius quartus in confirmatione, & extenſione juriſdictionis S. R. E. † *Quemadmodum artes vacinariorum, ſeu coriariorum, nec non artificum, chordas muſicales ex animalium fibris facientium, malum reddentes odorem, ad fluminis ripam ſeparatæ reperiuntur.*

† Bullarii Tom. I. pag. 119. 121.

Vadium à vadibus dictum: eſtque pignus, ſive hypotheca; idque tum rei mobilis, tum immobilis. De quo leges Scoticæ lib. III cap. II. Hinc *invadiare* ibidem, & *res invadiata*: hoc eſt, in vadium poſita, ut loquuntur eædem Leges cap. ſeq. §. I.

Vaſſus eſt à Latino *vas*. Vadis vocabulo ſignatur is, quo ſpondente, vadere alteri licet, præcipuè in re capitali: non quaſi ἀμίσως * ſit à *vado*, quod priorem producit; ſed quia retineat modum primigenii βάδω, unde *vado*. Quia verò vas ſuâ fide, ac ſponſione, alterum præſtabat liberum; hinc *vaſſus*, fidejuſſor. Gloſſ. vett. *Baſſius, cuſtos populi: vaſſi, fidejuſſores.* Sanè *vaſſi* barbaris ſeculis vocati ſunt beneficiarii: h.e. clientes, ſive certâ fide obſtricti, ſeu qui, accepto beneficio, ſe obligaſſent benefacienti. Eſt id vocabuli in Legg. Alamann. tit. XXXVI. §. IV: *Qualiſcunque perſona ſit, aut vaſſus Ducis, aut Comitis.* Item tit. LXXIX. §. III: *Et dominus ejus XII vaſſos infra domum habet.* Legg. Baijuvar. tit. XV cap. II: *Sive Regis vaſſus, ſive Ducis, omnes ad placitum veniant.* Legas quoque apud Marculfum monachum lib. II cap. XVII *: item in Kapitul. Anſegiſi lib. II cap. IX. Et cap. XXIV: *Vaſſi quoque, & vaſſalli noſtri nobis famulantes.* Præterea lib. III ſect. LI, & LXIV, & LXXIII. Ac lib. IV cap. LXX: *Ut vaſſi noſtri, & vaſſi epiſcoporum, abbatum, abbatiſſarum, & Comitum.* Item in præcepto evindicatorio Karoli M. Inque capitulis epiſcoporum Remenſium, & Rhotomagenſium in Cariſiacenſi palatio ad Ludovicum Reg. an. DCCCXVIII. *In Comitatu drudorum, atque vaſſorum.* Inſuper Walafrido Strabone de re Eccleſiaſt. Nec non lib. I vitæ B. Geraldi cap. XXXII: *Nam, reip. ſtatu jam nimis turbato, regales vaſſos inſolentia Marchionum ſibi ſubjugaverat.* Aimoino itidem lib. V cap. XXXVI: *Abbates etiam, & regni primores, ac vaſſi regii, ſe illi commendaverunt, & ſacramento ſecundùm morem fidem promiſerunt.* Ex quibus ſatis liquet, utcunque primitus diſtinxiſſe *vaſſos*, & *vaſallos*, videantur: poſtea tamen non fuiſſe alios *vaſſos*, quàm illos, qui aliter dicti ſunt *vaſalli*: quâ de voce tam multa legas apud feudorum interpretes, ut hîc pigeat inſiſtere. Potiùs igitur

* Proxime.

* Pag. 140 edit. Pariſ.

igitur addam, à *vaßis* esse *vaßaticum*: quod apud Theodulphum legas.

Vasuorum meminit Gerardus in Diplomate † an. CIↃXXXIII, quo Divionensi monasterio Vulferci curtem donat: *Sed si forte contigerit, ut humilitas, & mansuetudo monachorum, à vasuis, aut ab extraneis, pro aliquo negotio non possit justitiam exigere: si Advocatus fuerit ab iis arcessitus, & legalem de re, pro qua agitur, exegerit emendationem* *; *ipse emendationis tertiam à monasterii ministris accipiat partem.* Ubi *vasui* iidem, ut puto, ac *vaßi*, aut *vasalli*: de quibus proximè, quod satis est, diximus.

† *Apud Aubertum Miraeum in donationibus Belgicis, p. 42.*

* *Hoc est, mulctam, quae decreta, ut homines poena territi se emendent.*

Vaticinium nunc est perusitatum eruditis. Apud veteres pro eo *vaticinatio* semper invenio.

Vegetativum obtinet imprimis in scholis philosophorum. Tullius, & alii veterum, pro eo, quod viget, vel, quod vivit. Animae vis θρεπτικὴ, altrix, vel quae vegetandi principium est.

Vehiculus, equus, quia hominem dorso vehit. In Translatione S. Faustae cap. II. §. VII †: *Nam vehiculus, qui eum ferre debuerat, cum illis, qui primitus vadum transierant, fortuitu* * *vacuus, neminem in dorso suo ferens transmeaverat.*

† *In Vitis SS. apud Boll. ad* 4. *Ian.*

* *Pro* fortuito.

Venenosus ajunt, ubi veteres *venenatus*, à *venenandi* verbo, quod usurpat Lucretius.

Ventositas non dixero, etsi probum sit *ventosum*. Pro priori veteres inflatio magna, tumor: item ventus, atque ostentatio.

Verantia, corruptiùs *varantia*, corruptissimè *garantia*, sandyx frutex, qui cocco similem colorem facit. *Verantia* à *verando*, quia tinctura ejus verus est color, hoc est, verè ruber, & coccineus. *Verare*, ἀληθεύειν. Agellius in XVIII Noctium cap. II ex Ennii Annal. XIII adducit:

——*Satin vates verant aetate in agunda?*

Atq; inde vates, & arioli, dicti *veratores*, & Appuleio in sequiori sexu *veratrices*: ut Belgis waerseggers, & waersegsters. Imò & pretium, quod pro divinatione dabatur, ex eo *veratrina* appellatur in vett. Burgundionum legibus tit. XVI leg. III, ubi perperam editum *vegintura*. Ut ad *verantia* redeam, sicut à *constans*, constantia; à *substans*, *substantiâ*: ita quoque à *verans*, *verantia*; quia is color sit verans, sive verus, hoc est, ruber. De quo plura Salmasius, partim Notis ad Capitolini Macrinum *; partim etiam in Plinianis ad Solinum Exercitationibus †.

* *Pag.* 169. & 170.

† *Pag.* 1152.

Vercola non esse Latinæ notæ vocabulum, ostendimus in *Cericola*.

Veriloquus aliquis putet non esse deterioris notæ, quàm *versutiloquus*. Sed cùm veteres *veriloquus* nesciant; *veridicus* autem sit non apud Lucretium modò, ac Catullum, sed ipsum etiam Ciceronem: cur non prius usurpes potiùs? Dixeris, apud ipsum Tullium esse *veriloquium*: scio: sed non usus, ut voce, quæ obtineret in foro Romano; verùm ut novâ, & à se fictâ, quò verbum ex verbo exprimeret, quod Græcè est ἐτυμολογία.

Versibilitas, fragilis ac fluxa rerum humanarum conditio, qua omnia vertuntur, ac fere in pejus ruunt. Ioannes Saresberiensis Policratici lib. II cap. XXII: *Quia nec ex mutabilitate rerum, nec ex temporis fugâ, aut versibilitate, potest aliquid absconditum esse ab oculis ejus.*

Vestitio, inauguratio; in qua solemni veste quis induitur. Antiquitatum Fuldensium lib. I, in recuperatione capturæ Monasterio ablatæ *: *Item testes vestitionis, signum Freibrachti, & Otocari, qui hanc vestitionem fecerunt.*

* Pag. 474.

Vestitura, pro possessione. Capitul. Caroli M. & Ludovici lib. IV cap. XXXIV: *Siquis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris fuit.* Et Appendice II cap. VII: *Ut non mittantur testimonia super vestituram Domni Pipini Regis.* Carolus Calvus tit. XXXIX, apud Carisiacum, cap. VIII: *Ut res, & mancipia Ecclesiarum, eo modo contineantur, sicut res ad fiscum Dominicum pertinentes contineri solent: justè & rationabiliter de rebus, & mancipiis, quæ in regia & in ecclesiastica vestitura fuerunt, uniformiter, & uno modo tenendum est.*

Vestura est fructus, ad dominum rediens ex plantis, quibus terra vestitur; unde & nomen. Matthæus Parisius in Additamento II: *Inquirendum est etiam, quantum vestura singulorum boscorum, & resletorum, prædicto modo assartorum valuit.*

CAP. LV.

De inchoantibus ab V, sequente L. Vibrina, *vestis è pilis fibri.* Vicedominus, *vicarius domini.* Vicinetum, *jus se defensitandi vicinorum legibus.* Victualia, *victui necessaria.* Vidubium, *vel* viduvium, *viduæ conditio.* Vigilax, *vigilans.* Villanus, *villæ, vel colonariæ conditioni adscriptus.* Villare, *pagus.* Villenagium, *servitus à villico obita.* Vinagium, *&* vvienagium, *vectigal è vini vectura.* Vinculatus, *vinctus.* Virtutigena,

tignea, *qui, ob probitatem singularem, dici possit genuina Virtutis proles.* Virtuosus, *virtutis cultor.* Visnetum, *vicinia.*

HIs nunc subdam nomina Latino-barbara, quæ post V habeant tertiam vocalem.

Vibrina vestis memoratur in Regula S. Cæsariæ cap. IX, §. LV †: *Moneo specialiùs: vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel vibrina, nunquam in usu habeantur; nisi tantum laia, & lactena.* Existimo, rescribendum *fibrina*: vel ut tum *viber*, pro *fiber*, dixerint; saltem *vibrina*, seu *fibrina*, erit vestis facta è pilis fibri, quibus nihil molliùs: unde hodiéque fibrini petasi maximè in pretio sunt. Est verò *fiber* idem ac *canis Ponticus*, vel Græcis κάστωρ, unde & *castoreis* nomen. Vidimus de his lib. III Physiologiæ Christianæ cap. LXVIII.

† *In vitis SS. ad 12 Ian.*

Vicedominus, pro domini vicarius, quomodo *alienæ dominationis vicarium* ait Brutus ad Cicer. Nempe sic dicitur, qui vicem domini implet, secularia ejus negotia procurando. Cassiodorus Variarum lib. V epist. XIV: *Domestici Comitis Gothorum, nec non & Vicedomini, aliqua dicuntur provincialibus, continuatis terroribus, abstulisse.* Legas quoque apud Gregorium Magnum epist. XI, & Anastasium bibliothecarium in Vigilio Papa: item Hincmarum dialogo de Statu S. Ecclesiæ *. Ejus verba sunt: *Nam sancta Ecclesia, postquam sibi subdidit culmen imperii, ex consilio Regum, vel optimatum, per sanctos sacerdotes elegit sibi in singulis Ecclesiis vicedominos, advocatos, defensores, & cæteros adjutores; quibus tantum de rebus Ecclesiæ delegatum est, ut sine querela fideliter servitio sanctæ Ecclesiæ, & imperio Pontificum, obedirent.* Est & Matthæi Parisii in Additamentis, ubi literarum civitatis Parmensis inscriptio est ejusmodi: *Strenuis, & prudentibus viris, Domino Bonifacio de Sal. Potestati, Militibus, & Populo Mediolanensi, Philippus Vice-dominus, Potestas, Milites, & Populus Parmensis, salutem cum gloria, & honore.*

* *Pag. 951. ed. Parif. an. 1615.*

Vicinetum, facultas decidendi controversiam, seu civilem, seu criminalem, per assisam, sive constitutionem locorum vicinorum. Leges Baronum Scotiæ (quæ, *Quoniam attachiamenta*, solent à primis vocari operis verbis) cap. LXXIII: *Nullus Galvvidiensis debet habere vicinetum, nisi refutaverit legem Galvvidiæ, & postulaverit vicinetum.* Sensus est: Quandoquidem Galvvidienses habent proprias leges, non licet iis se tueri legibus vicinorum, nisi propriis legibus antea renunciârint.

Victualia non lubens dixero; sed *commeatus*, aut *victui necessaria*,

 Usur-

Usurpat inter cæteros Comes S. Pauli, epistolâ ad Ducem Lovaniensem, apud Godefridum monachum S. Pantaleontis †. *Toti exercitui nostro per annum victualia largiretur integrum.* Item S. Odericus de Foro-Julii *, Peregrinationis suæ in Orientem cap. 1, §. 11: *Abundat pane, & carnibus, & aliis victualibus.* Et §. 111: *Multis victualibus hæc abundat.* Similiter §. iv. Nec tamen hac de voce multùm contendero, quia *victualis substantia* est L. Judices. x. Cod. ad episc. aud.

† In scriptoribus rerum Germanicarum editis à Frehero, p. 269.
* In Vitis Sanctorum à Bollando editis ad 14 Ianuar.

Vidubium, vel *viduvium*, viduitas, sive viduæ conditio. Sidonius Apollin. lib. vi epist. 11: *Cui filii, nec pòst multò nepotis amissi duæ pariter plagæ recentes, ad diuturni viduvii vulnus adduntur.* Glossæ: *Vidubium*, [illegible] χήρας.

Vigilax, vigilans, industrius. Sidonius Apollinaris lib. v epist. 11: *Namque in paginis ejus vigilax lector inveniet veriora nomina Camœnarum.* Similiter lib. viii epist. xii.

Villanus, pro rustico, vel degente in villa. Odericus Peregrinationis suæ cap. iii §. xii †: *Rex habuit quatuordecim millia elephantorum domesticorum, qui nutriuntur à villanis sibi subjectis.* Budæus prioribus Annotationibus in Pandectas * *villanos* dici ait, qui vel ipsi sint adscripti villæ, aut colonariæ conditioni, vel quorum majores fuerint hujuscemodi.

† In vitis SS. ad 14 Ian.
* Pag. 72 edit. Rob. Steph.

Villare videtur pagus, quia refert villam; quo intelligere hîc, more barbari seculi, civitatem oportet. Chronicon Flodoardi in an. IƆCCCCXXIV †: *Visiones sanctorum cuidam presbytero, nomine Ebrulfo, in villari Mosomo proximo commanenti, ostensa.*

† Pag. 123 Annalium Francicorum edit. Vechel. a. 1594.

Villenagium, servitus à villico obita. Ita in Reg. Majest. Scoticæ Legg. lib. i cap. xxix §. vi, *villenagium in Curia objectum, & probatum*, inter caussas affertur, cur aliquis excludatur à petitione hæreditatis sui antecessoris.

Vinagium, & corruptiùs *vvienagium*, vectigal, quod penditur ob vecturam vini. Philippus Comes Flandrorum, & Veromanduorum, in tabulis an. CIƆCLXXVI *: *Vinagium, & pidagium de omni vino, quod fratres ducunt ad Ecclesiam, ad opus suum, per transitus nostros liberè transire, & nihil omnino à ductoribus vini exigere. Similiter & de omnibus victualibus fratrum per totam terram meam liberum transitum.* Wilhelmus de Betunia in tabulis anni CIƆCXCIII †: *Omnia ad prænominatam Ecclesiam, vel ad usus fratrum in ea commorantium pertinentia, sive terrâ, sive navigio, per terram nostram transeant, absque teloneo*

* Apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belg. cap. 166. p. 440.
† Apud Miræum in Notit. Belg. Eccles. pag. 469.

neo, & vienagio & omni exactione, liberè transire permittuntur. Balduinus Flandriæ, & Hannoniæ Comes, postéaque Imperator Constantinopolitanus, in tabulis anni cIɔcxcix *: *Concedo libertatem, ut sive per terram, sive per aquam transeuntes, per omnem terram, & ditionem nostram, à vvinagiis, vel teloneis, & cæteris exactionibus, liberi in ævum permaneant.* Nicolaus, dominus de Lalaing, in Donatione Marchianensi Abbatiæ prope Duacum factâ anno cIɔccix †: *Quitavi in perpetuum Ecclesiæ Marchianensi omne vvienagium, quod exigere, vel capere, solebam de blado, & vino, & aliis catallis ad Ecclesiam pertinentibus; indulgens, ut in omni potestate meâ, tam per terram, quàm per aquam, liberè, & absque ullâ tributi exactione, res ecclesiæ transeant.* Videtur verò hîc ea vox non de solo vino dici; sed etiam extendere se ad bladum, sive frumentum: etsi aliud exigat ἔτυμον.

* *Apud Miraum in Notit. Eccl. Belg. cap. 180. pag. 485.*

† *Apud Miraum in Notitia Eccles. Belg. an. cap. 189. sive pag. 524.*

Vinculatus, vinctus, vinculis constrictus. Thom. Walsingus Hist. Angl. in Richardo II *: *Eos, qui dignam summam pecuniæ pro redemptione pendere poterant, vinculatos ad vasa deducunt, domos cum Ecclesiis spoliant.*

* *Pag. 210.*

Virtutigena, virtutis usque adeò amans, ut ex ea quasi genitus videri possit. Glaber Rodulphus præfat. vitæ S. Guilhelmi †: *Iccirco communem fidelium virtutigenûm obsecramus charitatem.*

† *In vitis SS. ad I Ian.*

Virtuosus est apud Guilhelmum, equitem auratum, in Hodœporico, sive de terra sancta. Pro eo *studiosus*, vel simile, dixeris.

Visnetum, vel *vicinetum*, pro vicinia, ab Anglico *visne*, quod & ipsum ejusdem originis. Matthæus Parisius in charta libertatum à rege Joanne concessarum: *Per sacramentum proborum, & legalium hominum, de visneto Comitatus.* Sed aliqui libri *vicineto.*

CAP. LVI.

De iis, ubi post V ponitur L, N, O, R, T, V. Ulvetum, *&* undeolus, *rejecta.* Unicors, *concors.* Unigamus, *qui unicas contraxit nuptias.* Unigenitus, *filius unicus.* Volax, *volucris, velox.* Vomitium, *vomitus.* Voracitas, *edacitas.* Urinale, *vel* urinarium, *matella.* Utensilitas, *usus.* Vulgulosus *fortasse, qui in vulgo eminet. Esse & hujus generis aliqua, quæ per VV scribantur: quale* vvadium, *pro pignore, vel multa: & ab hac origine quædam vocabula hodiéque in Gallica, & Belgicâ linguâ, obtinere. De cœptis ab X; ut* xenodocharius, *xenodochii præfectus; &*

xiro-

xirophagus, *arido victu contentus*. *Vel ab Y, ut* yconomus, *pro oeconomus: &* ybernagium, *frumentum hybernum*. *Vel à Z, ut* zanchæ, *vel* zangæ, *calceamenti barbari genus*: zeta, *pro zata, sive diata*: zapinea, *pro sapinia, abjegna, pinea*: zima, *pro zyma, sive fermento*: zometum, *pro veste stragulâ*.

RESTAT, ut de iis agam, ubi post V sequatur litera posterior tertiâ vocali: item de cœptis ab W, X, Y, Z. Ac, quia ad alia festinat animus, paucis defungar.

Vlvetum, locus ubi crescunt ulvæ. Ita Gemma. Puto rescribendum, *Vlmetum*, & *ulmi*.

Vndeolus in Gemma exponitur een water-vat. Nec esse librarii errorem, ostendit ordo literarum. Nimirum ab *unda* deduxit. Sed omnino auctor falsus, qui debuit dicere *urceolus*.

Vnicors, pro concors, itidem agnoscit Gemma: uti & *unicordia* pro concordia.

Vnigamus, & *unigamia*, ibidem est pro μονογάμος. & μονογαμία.

Vnigenitus vulgò, ac Theologis imprimis, est perusitatum. Magis tamen Latinè dixeris *unicum*, vel etiam *unigenam*: quomodo Cicero in Timæo ait: *Vt hic mundus esset animanti absoluto simillimus, hoc ipso, quòd solus atque unus esset: icc irco singularem Deus hunc mundum, atque unigenam, procreavit*.

Volax, pro volucri, vel volante, aut celeri. Petrus Damiani lib. III epist. VIII ad Archiepisc. Bisuntinum: *Atque ut volaces gressus acceleret, exoratur*.

Vomitium in Mso nostro Glossario exponitur vomica. Ac comprobatur ibidem è Martiano Capella, qui dicat *vomitio, ac nauseâ laborare*. Sed hoc potiùs argumento fuerit *vomitium* pro *vomitu* dixisse, vel *vomitione*.

Voracitas ignotum veteribus, qui maluere *edacitas*: Cicero etiam pro Sextio, *abdomen insaturabile*.

Vrinale, pro matella, est in Gemma illa non gemmeâ. Et obtinet vox in vulgo. Cælio autem Aureliano lib. I χρον. cap. IV *urinale* medicamentum, urinam ciens, vel movens. Græcis οὐρητικὸν & διουρητικόν. Pro *matella* & *urinarium* est in Glossario nostro Mso: sed itidem absque veterum exemplo.

Vtensilitas, ab *utensile*; ut *utilitas* ab *utile*. *Vtensile* est Varronis lib. I. de R. R. cap. V. Onomasticum: *Vtensilis, utilis*, χρειώδης. Hinc Columella,

lumellæ, & aliis, *utensilia*. *Vtensilitas*, χρῆσις, usus. Tertullianus de habitu mulierum cap. v: *Magis ferro, & æri, ita disposita est utensilitas.* Et mox: *Consanguineis, quantum ad genus; & potioribus, quantum ad utensilitatem, materiis præferantur.*

Vulgulosus in Gemma exponitur, *in vulgo generalis*. Quare videri possit venire à *vulgus*, vel diminutivo *vulgulus*. Sed illa in *osus* potiùs copiam, vel aliud, quàm honorem, significant: ut *piscosus*, *ebriosus*, *acinosus* &c Et quid si non sit vox à populo inducta, sed à librariis alicunde corrupta? Nisi longiùs abirent literæ, possit videri esse à *virgobretus*. Hoc enim apud Heduos erat nomen honoris. Isidorus in Glossis: *Virgobretus, nomen magistratus.* Sed de voce nihili nimis multa.

Atque hæc scribuntur per V, more Latino. Est verò, ubi Latinæ originis sit barbara vox, quæ, more barbaro, per W scribatur. Talis est *vvadius*, vel *vvadium*, vel *vvadia*. Hoc propriè notat pignus, vel fidejussionem. Est verò à *vadis* vocabulo. Nam Latini pronunciabant V consonum, ut nos W: nempe *vadem*, ut *vvadem*; *vinum*, ut *vvinum*; *vallum*, ut *vvallum*; *vidua*, ut *vvidua*; *vacillare*, ut *vvacillare*; unde nobis wijn, walle, widwe, *vel* weduwe, waggelen. Quia igitur vas ac sponsor pro pignore est; ideo *vvadium* pro pignore. Legas in Lege Salicâ cap. I §. VIII. Item in Kapitul. Karoli M. libro II cap. XXXVIII, & lib. III cap. XXIX: ubi, quod prius est *loco vvadii*, mox exponitur, *in pignore*. Hincmarus in Capitulis anni IↃCCCLII cap. XI: *Vt nullus presbyter præsumat calicem, vel patinam, aut pallium altaris, tabernario, negotiatori, aut cuilibet laico, in vvadium dare.* Atque ex his liquet, quid sit *vadio*, vel *vvadio*, supponere: ut loquitur Guntherus lib. VIII:

Siquis habens feudum, pretio seu vendere totum,
Seu dare, seu vvadio supponere cogitur.

Videlicet *vvadio supponere* idem est, ac *oppignerari*. Quia verò pro mulctâ subinde pignus daretur; inde est, quòd *vvadius* etiam diceretur pro mulcta, quam quis deberet. Constitutiones Caroli Calvi tit. XXVII, post reditum à Confluentibus, cap. VI: *Si de ipsa pacificatione vvadii ad nostram partem venerint, ex toto —— perdonent.* Synodus Cabillonensis II cap. XVIII: *Dictum est nobis, quòd in quibusdam locis Episcopi, & Comites, ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vvadios accipiant, & à presbyteris, pro quibusdam negligentiis, & inter se, pecuniam dividant.* Similiter Odo lib. I de vita S. Geraldi cap. XXIV, & XXV. Etiam à *vvadium*, seu *guadium*, vel *gadium*, est Germanicum

wedden, pignore depoſito certare. Ejuſdem originis eſt, tum Germanicum wedde, merces, præmium, ſalarium; tum Gallicum *gagie.* Nam, W, & G, commutantur; Germanis amantibus W; Gallis pro eo reponentibus G V, vel G: quomodo Walen, Galli; Willem, Guil-*jelmus*. Itaque & pro *vvadium*, aut *vadium*, *guadium* dixere; ac fortaſſe etiam *gadium*. Sanè apud Petrum Mauritium eſt lib. I. de Miraculis cap. VIII: *Juſſus poſt hæc à judicibus venire, & ea, quæ dixerat, comprobare, propiùs acceſſit, & iterans, quæ dixerat, cœptâ temeritate ſe vera dicere confirmabat. Cumque inſtaret, rurſum ei judices præceperunt, ut, ſecundùm morem regionis, illud, quod ipſi vocant gadium, rei videlicet ab eo probandæ argumentum, manu propriâ in ejuſdem Gerardi Prioris manu poneret. Qui velut ex bona conſcientia audacter gadium in manu ejus ponens, ait: Hujus, ut dixi, rei ego teſtis ſum, aliis quoque teſtibus, vel duello, id ipſum probaturus.* Ubi uno in codice *guadium*, pro *gadium*, ſe reperiſſe refert Ludovicus De La-Cerda in Adverſariis Sacris cap. CLXVIII. Nempe idem *vadium*, *vvadium*, *guadium*, *gadium*. Atque à *vadii*, vel *vvadii* vocabulo ſunt verba *invadiare*, & *revadiare*; de quibus libro proximo dicetur.

VVinagium idem ac *vinagium*; de quo ſuperiori cap. diximus.

Aliquid etiam adtexam de cœptis ab X, Y, Z.

Xenodocharius, & *xenodocharia*, in Gemma habes, pro xenodochii præfecto, præfectâve. In veteribus Gloſſarii noſtri membranis Mſſis eſt *Xenodochiarius*: & magis ἀναλόγως.

Xirophagus dixere pro ξηροφάγος, qui H pronunciarent, ut I. Atque ita etiam in Vocabulario, quod Gemma inſcribitur, eſt exaratum; item in altero noſtro Mſo, ubi ſimiliter *xirobalſamum*, pro *xerobalſamum*. Imò *Xirophagia*, & ξιροφαγία, conſtanter ſcribit Ludovicus De-La-Cerda in Adverſariis Sacris cap. CLX, §. XVIII. Sed per E ſcribi debere, arguit Græcum ξηροφαγία. Quod à ξηρὸς, *aridus*, & φαγεῖν, *edere*. Tertullianus de Iejunio: *Arguunt nos* (Pſychici) *quòd xerophagias obſervemus, ſiccantes cibum ab omnium carne, & omni jurulentia, & vividioribus quibuſque pomis; nequid vinoſitatis, vel edamus, vel potemus: lavacri quoque abſtinentiam convenientem arido victui.* Meminit & Caſſianus lib. IV cap. XXII.

Yconomus, barbarum, ex *œconomus*, pro defenſor, protector, patronus. Matthæus Pariſius in vita Offæ II: *Rex Chriſtianiſſimus Offa, vices agens Yconomi, & cuſtodis ſpecialis, vitam per aliquot annos continuavit.*

Ypociſis,

Ypocisis, vide *Hypocisma*.

Yvernagium corruptum ex *hybernagium*, pro frumento hiberno: unde & *bladum hybernagium* pro eo legas. Matthæus Parisius in vita Guarini, abbatis XX S. Albani, è Charta abbatis Guarini, & Conventûs: *Quietè molant qualibet septimanâ unam summam de yvernagio ad molendinum, quod vocatur* DICHMULEN, *& alteram summam de brasio ad* MALTMULNE.

Zabulus, diabolus. Cyprianus ad Demetrianum cap. VI: *Quid in ruinam zabuli, per ipsum, & cum ipso, cadis?* Similiter apud eum scriptor de Aleatoribus cap. III. Etiam sic usurpat Hilarius in Matth. cap. XII, can. XII, & ejusdem cap. XXIV canone XXVI; item Ambrosius lib. V de Fide ad Gratianum cap. I, & VIII; nec non Paulinus epist. X, Cassianus Collatione I, cap. XXI, Rabanus carm. IX. Est & in Hymno Ecclesiastico de S. Michaele:

Michaëlem in virtute conterente zabulum.

Ubi Jodocus Clichtovæus *zabulon* legit; quæ una duodecim tribuum Israël. Ac Lævinus etiam Torrentius, in Suetonii Claudium cap. X, cùm Patres *zabulum* dixere, putat allusisse ad tribum *Zabulon*. Ac videri possit præivisse B. Hieronymus in cap. VI ad Ephesios. Sed veram vocis originem facilè videt, qui sciat, ζα Græcis nunc esse ἐπιτατικὸν; ut in ζάπλουτος, *valde dives*; ζάθεος *prædivinus*; ζαμενὴς, *admodum validus*, & similibus, nunc etiam valere διά; ut in ζαβάλλω, pro διαβάλλω, unde *zabulus*, pro *diabolus*. Similèque *Hippozarrytus* pro *Diarrhytus*: de quo dixi Historiæ Pelagianæ lib. I cap. XIII. Aliqui de ζα non dissentiunt: sed arbitrantur, esse à βουλὴ, consilium. Sed sic ζάβουλος diceretur, penultimâ porrectâ, & notaret *abundantem consilio*; quod elogium potiùs ad honorem pertineret.

Zacones, pro *diacones*; *diacones*, pro *diaconi*. Nam Ecclesiastici pro *diaconi*, & *diacones* efferebant; ut cap. proximo parebit. Ζα verò Attici, & Æoles, pro διὰ dixere: ut est apud Etymologum magnum in ζάκορος, pro διάκορος. Commodianus: *Ministerium Christi zacones exercete castè*. Simile est *zabulus*, de quo proximè dicebamus: item *zeta* pro *diata*, de quo mox.

Zancha, vel *zanga*, Trebellio Pollioni in Claudio barbarici calciamenti genus: uti dictum lib. II cap. XVIII. Vox barbara; interim à Græcis accepta, sed recentioribus; ut inter Græcobarbaras, & Latinobarbaras, reponi debeat. Inter Græcos, Latinosque, hoc est discriminis, quòd Græci maluere τζάγγα, ex more eo, quo ante Z

præponebant T. Veteres Glossæ verborum Juris à Labbæo divulgatæ: τζάγγα, καὶ ὑπόδημα. Salmasius ad Trebellium ostendit, ζάγγα dixisse à constringendo; quod Græcè διάγχειν: pro quo extulere ζαγχεῖν, ut factum in *zeta*, de quo mox dicam.

Zapinea vulgò Italis tabula abiegna, pro *sapinea*, à *sapino*, abietis genere: ut Servius interpretatur in II Æn. At Glossæ vett. *Sappinus*, πεύκη; *sapinus*, πίτυς. Nempe aliqui sappinum, sive sapinum, interpretabantur *piceam*, alii *pinum*; ut vicinæ arbores confundi solent. Pluribus de hoc egimus in Originum libris.

Zeta in Glossis nostris membranaceis exponitur, *camera, conclave*: & adstruitur eo, quòd in vita B. Thomæ legatur, *zetas biemales*, & *zetas æstivales*. Usurpat quoque Ordericus Vitalis in Historia

* Pag. 775.

Ecclesiastica *: *Quidam ad illum de sublimi zetâ lapidem projecit*. Sed hoc vocabulum jam Plinii † minoris temporibus usurpatum. Juniores in eo solùm recesserunt, quòd merâ exararunt vocali, cùm scribendum sit *zaeta*. Est enim factum ex δίαιτα; cujus generis alia in *zabulus*, & *zacones*, adduximus; in quibus non Z ἁπλῶς pro D, sed *za* ponitur pro διά. Quare valde fallitur Cælius Rhodiginus lib. XII cap. XVIII; ubi esse eam vocem putat, vel à ζῆν, hoc est, vivere, quia in ea genio indulgerent; vel à ζεῖν, hoc est, fervere, quia in hac poneretur heliocaminus: ut in Originum libris dictum.

† Lib. 7 epist. 17.

Zima in Gemma exponitur fermentum. Græcè ζύμη, unde ἄζυμος. Solùm peccatum eo, quòd Latini eam vocem nesciant; nec per tertiam vocalem, sed per Y, scribi debeat.

Zometum ibidem exponitur, quod sternitur supra lectum. Hoc Ciceroni *vestis stragula*, Græcis στρῶμα. Num inde factum *zometum*, pro *strometum*, ex plurativo στρώματα? An potiùs est à *zoma*? Nam ibidem antecedit, *Zoma, vestimentum, vel cingulum*. Sanè & Græcis ζῶμα, tum ἔνδυμα, tum ζώνη. Sed incertis adeò cur immoremur?

CAP. LVII.

Transitur ad ea, quæ vitiosè declinantur. Hoc trifariam fieri. Primùm, si confundantur declinationum formæ. Velut prima, & tertia: qualia tesseribus, *pro tesseris*; abbam, *pro abbatem*; celeumæ, *pro celeusmatis*; Sirenarum, *pro Sirenum. Item secunda, & tertia: ut* glomi, *pro glomeris*;

meris; gibberis, *pro gibbi*; diaconibus, *pro diaconis*; mannibus, *pro mannis. Adhac secunda, & quarta: ut* viru, *pro viro, à recto* virus: genuorum, *pro genuum. Deinde, ubi nulla est declinationis confusio; & vitiosa tamen est vocis formatio. Vt à* lardum, *larda in plurativo, pro pernis; à muliebri nomine* Michaëlis, *obliquus* Michaëlis, *pro, Michaëlidis*; marmorem, *pro marmor*; site, *pro siti*; sanguines, *pro sanguis. Tertia vitiosa forma est, ubi* ἄκλιτον *sive indeclinabile habetur, quod non est ejusmodi: quale est* Parisius, *pro Parisiorum, Parisiis, vel Parisios. Ac plura ejus farinæ apud varios.*

QUæ hoc libro diximus de nominibus Latino-barbaris, ea in recto etiam id, quòd sunt, hoc est, barbariem suam produnt. At quandoque usu venit, ut à recto Latino formetur casus barbarus. Hujus generis aliqua adduxi primo hujus operis libro cap. vigesimo. Nec caussam video, cur non denuo, in tam ampla segete barbarorum, aliqua ejusce sortis congeram hoc loco. Ac prius quidem exponam, ubi declinationes confundantur. Ita nomen primæ more tertiæ inflectitur, cùm *tesseribus*, pro *tesseris*, ait Cæsarius lib. IV Miraculorum cap. VI: *Ante conversionem leccator opere, vino, & tesseribus, deditus totus.* Et contrà nomen tertiæ inclinatur, quasi primæ foret; quando *abba*, & *abbam*, dicit Paullus Æmilius in Historia Francica. Nam à recto Ἀββᾶς, sive *abbas*, usus exigit *abbâtis, abbati, abbatem.* Nec ignoro, etiam *abba* legi apud priorum nonnullos. Sed iidem tamen *abbatem*, non *abbam*, dicunt. E. G. apud Aimoinum de Gestis Francorum lib. V cap. I: ubi in Privilegio Karoli Magni scribitur quidem, *Venerabilis vir, Hrobertus, Abba de Basilica S. Vincentii.* Sed ejusdem tamen privilegii initio est, *Omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus*; non *Abbatis*.

In eâdem formâ se offert *celeuma*; quod ex Græco κέλευσμα, ac remigibus, vel assâ voce, vel per symphoniacos, cani remigibus solet; ut ait Asconius in Divinat. Ac Servius in VIII Æn. *Tacitis remis* interpretatur ἄνευ κελεύσματος. Diximus de eo Oratoriarum Institut. lib. V cap. II §. II. Hoc in patrio *celeumatis*, vel *celeusmatis*, facere, satis ex Græca declinatione conspicitur. Attamen legas in vita S. Genovefæ Virginis cap. VII sect. XXXIX: *Pariterque omnes cum eo, in cælum clamore sublato, canticum Exodi in modum celeumæ concinentes, magnificaverunt Deum.* Quod non culparem, si veterum niteretur exemplo; uti *schemam*, *sacomam*, *diademam*, aliáque id genus multa: de

* *In vitis SS. ad 3. Ian.*

quibus egimus lib. IV artis Grammaticæ, ſive de Analogia lib. II cap. XV, & Inſtitutionum Oratoriarum lib. V cap. I ſect. I

Huc etiam pertinet *Sirenes*, *Sirenarum*, pro *Sirenes*, *Sirenum*, à Gręco Σειρὴν, Σειρῆνος. Otto Friſingenſis in Procœmio operis ad Singrinum: *Babylon, juxta Eſaiæ vaticinium, ſine ſpe reparationis, Sirenarum facta eſt delubrum, domus draconum, & ſtruthionum, latibulum ſerpentium.*

Itidem confundi videas ſecundam, & tertiam. Nam, ut dixi lib. primo cap. XX, *glomus* eſt tertiæ; unde tamen *glomi* pro *glomeris* formari ſolet: & contrà *gibbus* eſt ſecundæ, unde formant *gibberis*. Itidem *diaconus*, ejuſque compoſita *archidiaconus*, & *hypodiaconus*, ſunt ſecundæ. Et tamen in tertia inflexere. Quod tangebamus lib. I cap. XX. Nunc aliquot teſtibus firmabo. Concilium Agathenſe cap. XXXIX: *Presbyteri, diacones, ſubdiacones, vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia non eſt, etiam alienarum uxorum evitent convivia.* Ac ſimiliter canone XLIX. Item *diaconem* can. LXV. Etiam *diacones* legas in Concilio Illiberitano can. XVIII, & Toletano IV cap. XXXVIII. Et ne Conſiliis inſiſtam, ſic Pontius, vel potiùs Paullus Diaconus in Paſſione B. Cypriani: *Dalmaticam verò tradidit diaconibus, & ſtetit in lineis exſpectans ſpiculatorem.* Iſidorus in Viris illuſtribus cap. XIII: *Eugippius abbas ad quendam Paſchaſium diaconem libellum, de vita ſancti monachi Severini, tranſmiſſum, brevi ſtylo compoſuit.* Ac ſimiliter Anaſtaſius bibliothecarius ordinatos à Fabiano *diacones*, & *ſubdiacones*, dicit. Non probo, quòd plerique in ſcriptoribus antiquis hæc immutant. Ut quòd Bonaventura Vulcanius, item Breulius, apud Iſidorum lib. VII Originum cap. XII, *diaconi*, & *ſubdiaconi*, edidere. In noſtris ſanè MSſis eſt *diacones*, & *ſubdiacones*. Ac ſic ex Iſidoro citat Gratianus diſtinct. XXI, c. I. § Cleros. Imò pluribus locis eo pacto etiam Burchardus, & Ivo. Et ab hac loquendi conſuetudine eſt, quòd & Græci recentiores διάκων pro διάκονος ajunt. Malaxus Peloponnenſis in Hiſtoria Patriarcharum: ὁ πρῶτος γένει ἀρχιερεὺς, ὁ ἱερεὺς, ὁ διάκων. Et quid mirum, cùm ſimiliter ὁ πάτρων τοῦ πάτρωνος dixerint, pro *patronus*, *patroni*? Legas apud Theophilum, Harmenopulum, & alios I. C. item Heſychium: uti & τὸν πάτρωνα in Græcis inſcriptioni-
† Pag. bus apud Janum Gruterum †.

595. num. *Mannibus* pro *mannis*. B. Hieronymus in Eccleſiaſten cap. X: *Digni-*
11. & 12. *tate perflati, vias publicas mannibus terunt; quos vulgo buricos appellant.* *Mannis* dici debuit; ut Horatius lib. Epodon od. IV; *Et Appiam mannis*

nis terit. Ubi Acro, & Porphyrio, docent, *mannos* dictos, quos vulgò *burdos*, & *buricos*, appellarent.

Similiter est, cùm nomen secundæ effertur, ut quartæ; vel id quod quartæ, quasi foret secundæ. Prioris generis est *virus*; unde *viri*, & *viro*, est apud Lucretium. At *viru* in ablativo à *virus* usurpatur in Vita S. Eugendi abbatis ab ejus discipulo exaratâ, cap. VI §. VIII *. *Nisi deposito invidia viru ad sanctum Christi famulum quantocius repedarent.*

* In SS. vitis ad 1 Ianuar.

Contrà *genu*, cùm quartæ sit, ideóque *genuum* faciat gignendi casu; tamen *genuorum dissolutio* in Actis Thyrsi, ex MSo Velseri expressis, legas cap. IV §. XXV †.

† In vitis SS ad 28 Ian. apud Bollandum pag. 813.

Atque in his confusa est declinatio. Dicam nunc, ubi nulla est mixtura: sed sic peccatur in declinando, ut maneatur interim intra κλίσιν, sive formam suam.

Tale est *larda*, pro partibus suillis; uti petasonibus. Sic legas apud Turocium in Historia Hungarica: *Lardorum duo millia.*

Michaëlis in recto quidem rectè dicitur: sed perperam à recto illo aut *Michaelis* in patrio, aut *Michaeli* in dandi casu, dicunt, atque ita porrò. Nam dicendum hæc *Michaëlis*, hujus *Michaëlidis*, vel *Michaëlidos*: sicut à *Theseis* est *Theseidis*, *Theseidi*, *Theseida*, vel *Theseidem*. Ut à *Theseo*, *Theseis*; sic à *Michaële*, *Michaëlis*. Nomen id inter alias fuit Karoli VI, Gallorum Regis, filiæ; quæ, nupta Philippo Bono, Burgundiæ Duci, peperit Karolum Audacem, parentem Mariæ; quæ nupta Maximiliano I Austriaco.

Marmorem, pro *marmor*, usurpat Plinius Valerianus, Empiricus Gallus, lib. III cap. XIV *: *Supra marmorem aquâ lotum fundes medicamen, quod tepefactum colliges.*

* Fol. 69 edit. Basil. an. 1528.

Sic *site* in auferendi casu, pro *siti*. Venantius in S. Georgii templum, à Sidonio Episcopo exstructum:

Martyris egregii pollens micat aula Georgi,
Cujus in hunc mundum spargitur altus honor:
Carcere, cade, fame, vinclis, site, frigore, flammis,
Confessus Christum, duxit ad astra caput.

Sanguinum arbor, à rusticis ita dicta, memoratur Luitprando Regi, Legum Longobard. lib. II tit. XXXVIII leg. I. Fortasse ex eo nomen, quòd de vita apud eam singulari soleret certamine pugnari. Theologis verò imprimis frequens vocabulum hoc toto inflectere plurativo. Sic Agobardus, Lugdunensis Episcopus: *Quod interpres-*

tran-

transtulit sanguines, vel sanguinibus, non solùm non reprehendimus; sed neque ab impiis audivimus unquam reprehensum. Hæc ille, à Fredegisio culpatus, quòd ludibrio habuisset vulgatum Scripturæ interpretem. Quare autem hic maluerit sic loqui, dicet B. Augustinus enarratione Psalmi L: *Expressit Latinus interpres verbo minùs Latino; proprietatem tamen ex Græco. Nam omnes novimus, Latinè non dici sanguines, nec sanguina; sed sanguinem: tamen quia ita Græcus posuit, plurali numero, non sine caussâ, nisi quia hoc invênit in primâ linguâ Hebræâ; maluit pius interpres minùs Latinè aliquid dicere, quàm minùs propriè.* Cur verò alterum minùs proprium videatur, postea subjungit.

Atque in his eò nomen aliquod culpatur, quia vitiosè à recto formetur obliquus. Est verò cum in eo vitium sit, quòd nihil formetur; sed rectus in quovis casu retineatur, quasi nomen ἄκλιτον † foret. Sic *Parisius* urbs, *Parisius* urbis, esse *Parisius*, & similia, crebra sunt in Martyrologiis. Est & Flodoardi lib. II cap. II: *Item quòd postquam Chilperico filius natus est, & ipse Parisius pervasit.* Et cap. V: *Capitula canonum Parisius acta.* Ac ibidem: *Parisius factum est.* Petrus Blesensis epist. IX: *Dum Parisius operam studiis dabas, publicè dicebatur, quòd in hac humanâ conversatione te angelum exhibebas.* Similiter idem epist. XIX, & CXXVI. Item Fulbertus Carnotensis epist. LXXXV, B. Bernardus epist. CCV, secundùm Mssos, & vett. editt. Anonymus Anglus in Chronicis. Quorum verba adduxit Jo. Ludovicus De-La-Cerda in Adversariis Sacris cap. LXXII. Item Philippus Mazzerius *, qui anno claruit CIƆCCCLXX, ac regni Cyprii Cancellarius fuit, in vita æqualis sui, S. Petri Thomasii, cap. I †: *Tunc ordinavit ordo, quòd iret Parisius. Ipse autem stans Parisius mirabiliter profecit: & stetit Parisius per tres annos.* Ac postea: *Et reversus est Parisius.* Simile, *Remos est*, vel *Remos degit.* Item, *urbs*, vel *urbem Puteolis, Cumis oppidum.* Apud Frontinum, *Colonia Vejos*, vel *Graviscos. Megaris*, pro Megara, apud veterem Juvenalis interpretem. Vopiscus in Probo: *Copto præterea, & Ptolemaide, urbes ereptas barbarico servitio, Romano addidit juri.* Ita in vett. libris reperit Salmasius. Nempe *Parisios*, vel *Parisius, Veios, Ptolemaide*, & similia, labentis, ac imprimis collapsæ Latinitatis scriptoribus sæpe sunt indeclinabilia.

† *Indeclinabile.*

* *Al. de Manseriis.*

† *In vitis Sanctorum à Bolmanno editis ad 29 Ian.*

FINIS.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE VITIIS SERMONIS, AC VARIIS GLOSSEMATIS,

LIBER IV.

CAP. I.

Nominibus acceditur ad Verba, barbara quidem; Latinæ tamen originis, aut Græcæ. Ac primò agitur de iis, quæ incipiunt à prima vocali. Abbatizare, *abbatis munus sustinere.* Abigare, *abigere.* Absolescere, *abolere.* Acaptare, *acceptare.* Accentuare, *accentu genuino pronunciare.* Accidiare, *negligenteragere.* Accognitare, *notum facere, significare.* Acquietare, *quietum ac tranquillum reddere.* Acutiare, *acuere: & obiter, quid* samiator, *vel* cotiarius. Adhamare, *quasi hamo captare*; hamare, *pro affectare: interim utrumque verbum videri probum, licet incertâ codicum lectione subnixum.* Adolescentiari, *agere more adolescentum.* Adrumare, *rumorem adferre.* Adsallire, *vel* assaillire, *assilire, assultare, aggredi.* Æquilibrare, *æquatione libræ ponderare.* Æquivocari, *cognominem esse.* Æruginare, *ærugine vitiari.* Affidare, *fidem alicui obstringere: unde* affidatura, affidatio, *&* affidia. Aggaudere, *gaudere.* Aggaulizo, *adaulizo, tibiâ accino.* Alapare, *ab alapa, pro colaphum infringere.* Amarizare, *amarum reddere.* Amœnare, *delectatione afficere.* Ampliorare, *amplius sive majus reddere.* Angustiare, *angorem animi adferre.* Annonari, *annonam percipere.* Annullare, *in nihilum redigere.* Anxiari, *angore percelli.* Apologare, *renuere, repellere.* Aporiare, *redigere ad ἀπορίαν, sive ad egestatem, & perplexam rerum conditionem.* Apostatare. *vel* apostatizare, *à fide deficere.* Appersonare, *personam, ac dignitatem alicui imponere regundæ Ecclesiæ.* Appretiare, *æstimare.* Appodiare, *podio inniti.* Appretiare, *pretio suo æstimare.* Appropriare, *adsciscere.* Archieporare *corruptum videri ex archiepiscopare.* Asinare, *asino vectari.* Assecurare, *securum reddere.* Assiduare, *in re quapiam esse assiduum.* Assummare,

summam colligere. Attediari, *tadio adfici*. Attitulare, *titulum libro dare*. Avallare, *descendere*. Auctorizare, *auctoritatem addere*. Augmentare, *augere*. Auricularc, *insusurrare auribus*.

DEcurri spatium nominum barbarorum: sed dum retrospicio, video multa me præteriisse indicta. Nec propterea iter nunc relegam: fortasse meliùs fiet postea: nunc malo à Nominibus progredi ad verba illa barbara, quæ è Latio, vel Græcia, originem ducunt. Eorum alia aliis magis absünt à consuetudine linguæ Romanæ: ut deinceps planius fiet.

Abbatizare, abbâtem agere, fungi munere abbatis. Matthæus Parisius in ann. cIↃCCLVII: *Abbas Claravallensis, eò quòd, contra statuta ordinis Cisterciensis, privilegium impetravit perpetuò abbatizandi, ignominiosè depositus est.*

Abigare, pro abigere, fugare, expellere. Lucifer Caralitanus, libro de non parcendo in Deum delinquentibus: *Te per Arrianos abigavit coluber ille.*

Absolescere, facere ut quid obsolefiat, sive ex solito fiat insolens. Tertullianus lib. de Exhortatione castitatis cap. VI: *Utique continentiam indicens, & compescens concubitum, seminarium generis, absolescit illud, Crescite, & multiplicamini.* Ubi sic Beatus Rhenanus: *Activè, pro absolefacit, sive abolet.*

Acaptare corruptum ex *acceptare*. Significat enim captare, petere, anquirere. Ex quo Italicum *acattere*; Gallicum, *achepter*. Constitut. Car. Calvi tit. XV ad Francos, & Aquitanos, cap. VII: *Propter hoc jam ultrà ad illum non debeat consilium acaptare.* Ibid. cap. XIII: *Quod Deus illi cupierit, & ad alium seniorem acaptare potuerit, pacificè habeat.*

Accentuare, superiorum seculorum Grammatici, pro secundùm accentum germanum proferre. Mammotrectus cap. de accentibus: *Non potest rectè accentuare, qui nescit conjugationes verborum distinguere.*

Accidiare, ex Græco ἀκηδιᾶν, negligenter, ac somniculosè agere. Petrus Damiani lib. II epist. III: *Si ille dormire vult, hic accidiatur: si satur est, hic ructare compellitur. Sicque non suus nil aliud loquitur, nisi quod illi placere suspicatur.* Vide, quæ de *Accidia* vocabulo diximus lib. superiori cap. I.

Accognitare, à *cognitus*. Ciceroni, & Tranquillo, est notum, vel nota facere. Ut cum lex promulgatur, quò populo innotescat. Con-

stitut.

ſtitut. Karoli Calvi tit. XVI ad Francos, & Aquitanos, cap. XI: *Ut omnibus ſuam voluntatem, & perdonationem, & noſtram, qui fideles illius ſumus, devotionem accognitet.* Item tit. XXVIII, in fine Edicti Cariſiacenſis: *Hanc noſtram conſtitutionem —— in palatio noſtro, & in civitatibus, & in mallis, atque in placitis, ſeu in mercatis, relegi, adcognitari, & obſervari mandamus.* Hincmarus epiſt. ad Karolum Calvum ſcriptâ anno IↃCCCLXIX.: *Exemplar dominationi veſtræ tranſmitto, ut jubeatis venire fideles veſtros, dicentes, quia eis adcognitare vultis.* Inde *adcognitatio.*

Acquietare, quietum reddere. Leges vett. Scotiæ lib. III. §. IV: *Si ad illum terminum debitor non acquietavit vadium ſuum.* Hoc eſt, ſi non redemerit, ſive ab omni periculo pro debitore ſolvendi liberârit fidejuſſorem ſuum. Similiter poſtea loquitur §. VII. Vide *Quitare.*

Acutiare, acuere, ἀκονᾶν, quod idem ac acuere, & propriè, acuere cote, quæ Græcis ἀκόνη. Gloſſæ: Ἀκονητὴς, *ſamiarius, cotiarius, acutiator.* Nempe *cotiarius*, & *ſamiarius*, à *Samiâ cote*; quæ acuta erat, ut quâ virilia demeterent: unde de ea Catullus in Atti:

Devolvit illa acutâ ſibi pondera ſilice.

Adhamare comprobant è Ciceronis iſto Academ. lib. II: *Qui enim ſeriùs honores adhamaverunt, vix admittuntur ad eos, nec ſatis commendati multitudini poſſunt eſſe.* Eam verò ſcripturam firmant è Nonio; qui hunc Ciceronis locum adducit, & *adhamare* ait ab *hamo* tractum, & expoſuit obligare. Sic ſanè Aldina editio, item illa Hadriani Junii, & Dionyſii Gothofredi. Sed verba illa, *obligare ab hamo tractum*, non reperias in optima editione Joſiæ Merceri; ubi etiam eſt *adamare*, ſine ſpiritu. Similiterque tum Mſſi, quibus uſus Joſephus Scaliger; tum membranaceus noſter bonæ notæ. In his enim poſt *adamare*, continuò ſequitur Ciceronis locus. Si fuerit ſana lectio, *adhamare* ſit quaſi hamo piſcario captare. Mirum verò, Scaligerum, qui non reperiſſet *adhamandi* vocem in Mſſis; tamen putâſſe, apud Petronium eſſe *hamandi* verbum, atque id ex eo adſtruere, quòd Cicero ſimiliter, Nonio teſte, dixerit *adhamare.* Nempe cenſet, & apud Petronium ſic legendum hunc ſenarium:

Artis ſeveræ ſiquis hamat effectus.

Verùm in Mſſis, atque editis, eſt *amat.* Pro quo Henricus Stephanus legit *ardet.* Quare licet valde eo inclinet animus, ut Petronius *hamare*, Cicero *adhamare* ſcripſerit: omnino tamen & *hamandi*, & *adhamandi* verbis tutiùs abſtinetur, ut non injuriâ ſuſpectis.

Adjectire quid ſit, dixi ſuperiùs in *Iactivus.*

Adoleſcentiari, uti Horatius *juvenari*, adoleſcentum, ac juvenum more agere; Græcis νεανίζειν, νεανιεύειν. Gloſſæ Mſſæ: *Adoleſcentior*, νεανιεύομαι.

Adrumo. Gloſſ. Mſſæ: Φημίζω, *Adrumo*. Ut liqueat hoc verbi eſſe à *rumore*: atque idem notare, quod rumorem affero. Sic Baldericus Noviomenſis, Chronici Cameracenſis lib. III. cap. XIX: *Adrumatur & Ducem rediſſe.*

Adſallire non dixere veteres; ſed *adſilire*, & *adſultare*. Eſt verò *adſallire*, aggredi, adoriri: ut Gallis *aſſaillir*: unde & quibuſdam in libris legas *adſaillire*. Marculfus monachus lib. I Form. cap. XXI: *Adſalliſſetis, & graviter livoraſſetis.* Et cap. XXXVII: *Quaſi enim in villa, nullâ manente cauſſâ, adſalliſſet, & eum graviter livoraſſet.* Chronicon S.
† Pag. 1018. Stephani Cadomenſis †: *Inibi etiam inſtituit legem ſanctam, ne aliquis homo aliquem hominem aſſailliret, pro morte alicujus ſui parentis &c.* At *aſſilire* pro eo rectius eſt apud Thomam Walſimgamum in Hypo-
*Pag. 446. digmate Neuſtriæ *: *Rex Franciæ, ob gratiam Comitis S. Ægidii —— dictus eſt Rex Angliæ ipſam civitatem Toloſam non aſſiluiſſe.*

Æquilibrare, ſic ponderare, ut æquilibritas, ſive æquilibrium, fiat. Caſſianus lib. VIII de Inſtitut. Monach. Eſt & Petri Bleſenſis epiſt. III: *Pondera te ipſum ſecretiùs; nec te majorem vendas, quàm te libra veritatis appendit. Vide, quod nihil doli admiſceas; ſed temet ipſum apud Deum, & homines, rationabiliter æquilibres.*

Æquivocari, pro *eodem vocari nomine*, Petro Bleſenſi epiſt. LXXVII, & ſerm. XXIII.

Æruginare, quaſi ærugine conſumi, veteri Scripturæ interpreti, Jacobi ep. cap. V, verſ. III, & Petro Bleſenſi epiſt. CXXIX.

Affidare in jure Canonico eſt fidem ſuam alicui obſtringere. Habes quoque in Conſtitutionibus Neapolitanis lib. II, Tit. XXXVII, Leg. II. Indéque *affidati*, lib. III Tit. VII, & VIII. *Affidatio*, & *affidatura*, lib, III Tit. XXXVIII, L. I. *Affidia* etiam legas apud Joannem de Thvvrocz Chronicorum Hungariæ lib. ult. cap. LXIII, ſive ad an. CIƆCCCCLVIII: *Si conceſſa affidia illos eoſdem non animâſſet.* Hoc eſt, fiducia ex mutuæ fidei vinculo.

Aggaudeo, ex adgaudeo, pro gaudeo, hilaris ſum. Petrus Venerabilis epiſt. XVI: *Hilaris, & aggaudens auſcultabam.*

Aggaulizo puto corruptum ex *adaulizo*, ac notare tibiâ accino, ut Græcis προσαυλεῖν, ab ἀυλὸς, tibia; unde & Latinum illud. Vita S. Pyrmenii

menii cap. xv: *Interea defuncto corpori inanimata materia aggaulizaret sonus.* hoc est, quasi tibiâ accineret.

Alapare aliquem non dixero; sed colaphum alicui ducere, vel infringere. In glossis tamen Philoxeni est: *Alapatur*, ἀλαπίζει. Item in Gloss. Mss. *Alapator*, καυχητής. Nempe quia καυχηταὶ, sive petulantes ac jactabundi, gaudeant aliis colaphos incutere.

Amarizare, pro amariciem inducere, est apud Plinium Valerianum lib. I cap. XVII.

Amœnare, pro *recreare* ad modum amœni loci, apud Cyprianum, Sidonium, Ennodium, Salvianum, Chrysologum.

Ampliorare, ab *amplius*, pro augere. Baldericus Noviomensis Chronici Cameracensis, & Atrebat. lib. I cap. CXIIII: *Monasterium sancti Autberti, quod intra muros urbis est, amplioravit.*

Angariare, adigere ad aliquod onus. Vide, quæ dixi lib. I cap. V, & lib. III cap. XI.

Angustiare, pro *angustare*; quod apud Lucretium, Ciceronem, Catullum, Senecam, Plinium. Κατὰ μεταφορὰν sæpius utuntur Ecclesiastici: in his Rufinus in tralatione Pamphili apologiæ pro Origene †. At *angustiare* pro eo est apud B. Hildegardim in vita S. Roberti Confessoris: *Mater præ timore angustiata, & gravata.* † Pag. 885. edit. Basil. an. 1536.

Annonari, pro annonam percipere, ali. Baldericus Novomensis Chronici Camerac. lib. III cap. LII: *Reditibus agrorum annonantur.*

Annullare, pro *in nihilum redigere*, vel *pro nihilo habere*; quandoque etiam abrogare, vel irritum reddere. Optatus Milevitanus lib. II: *Sacerdotium in nobis annullare visus.* Ivo epist. CCLXXXVI: *Siquis aliquam huic canonicæ institutioni calumniam inferre, vel aliud quid adnullare tentaverit.* Thomas Walsing. in Richardo II *: *Ut chartæ pardonationum in primis revocarentur, & annullarentur.* Atque alibi apud eum sæpe. * Pag. 354.

Antartizare, vide *intartizare*.

Anxiari, pro angi, vel anxium esse. Petrus Blesensis epist. XIV: *Anxiabar ad mortem.*

Apologare est apud Senecam epist. XLVII. Nempe ex Græco ἀπολέγειν, quod est rejicio, repello; unde ἀπολογία. Monet ad eumpse locum Lipsius, simile esse ac *catamidiari*, & *aporiare*; de quo mox dicam. H. Stephanus apud Senecam pro *apologavit*, maluit *ablegavit*: sed invitis omnibus libris.

Aporiare, pro depauperare, ex Græco ἀπορεῖν: quod signat esse in

ἀπορία, ſive metu, & anxietate, ſive difficultate, ac rebus perplexis. Matthæus Pariſius ad an. CIↃCCXLI: *Legationis depoſuit inſignia, & transfretans aporiatam Angliam ſalutavit.* Item in an. CIↃCCLI: *Ad Judæos aporiandos deſtinabantur.* Corrigendus fortaſſe idem in an. CIↃLXX, ubi legitur †: *Anno Domini* CIↃLXX *rex VVilhelmus, peſſimo uſus conſilio, omnia Anglorum monaſteria, auro ſpolians, & argento, inſatiabiliter appropriavit.* Ubi malim *aporiavit* *. Nec putandum, vocem eſſe Matthæi hujus ætate inventam, vel etiam Petri Bleſenſis, qui utitur ſerm. XLI. Nam & legas apud veterem Scripturæ interpretem Jeſai. LIX. 16. & II Cor. IV. 8.

† *Pag.* 7 *edit. Lordin. ve ſ.* 2.

* *Nec tamen planè damnâro* appropriavit: *quo de verbo mox dicam.*

Apoſtatare, vel *apoſtatizare*, pro deficere à fide Chriſtiana, vel etiam à principe ſuo. Poſterius habes ſemel iterumque in Legibus Wiſigothicis lib. III Tit. V Leg. III: prius autem in Conſtitutionibus Siculis lib. I tit. III; item his antiquioribus, Ivone Carnotenſi epiſt. XV ad Philippum Reg. & Cęſarium lib. II Miracul. cap. II.

Apperſonare, aliquem perſonaliter, ut loquuntur, Eccleſiæ alicui præficere. Matthæus Pariſius in vita Roberti, XVIII abbatis S. Albani: *Gilebertum de Cymmay præſentaverunt, poſtulantes, ut prædictam Eccleſiam ei concederet, & eum apperſonaret.*

Appodiare propriè eſt ad podium ſtare, podioque inniti. *Podium*, pulpiti pars, ad modum pedis exſtans; unde & nomen. Nam πόδιον, parvus pes. Extenſa poſtea ſignificatio videtur. Vetus Vocabularium: *Podium, baculus, ſuper quem innitimur, cùm ſæpe terram ferimus: unde & podium dicitur, ubicunque innitimur.* *Appodiare* pro *inniti*, vel *acclinare*, eſt apud Cæſarium lib. V cap. V; Radulphum Ardentem Homil. XVI; Matthæum Pariſium an. CIↃCCLXXII, ubi de Eduardo, Regis filio, bis vulnerato; Walſingamum Hypodigm. Neuſtriæ an. CIↃCCLXXI. Paullò aliter uſus Brito Armor. Philipp. lib. II:

Foſſis jam plenis, parmas ad mœnia miles
Appodiat, ſub eiſque ſecare minarius inſtat.

Sententia eſt, militem clypeos admoviſſe muris urbis, iiſque innixum: præterea cuniculos egiſſe ad urbem ſubeundam. Nam *minarius* hic à *minis*; ut cuniculos dixere ſeculis poſterioribus, vocabulo hodieque uſitato gentibus variis. *Appodiamentum*, pro reclinatorio, eſt apud Cantipratanum lib. I de Apibus.

Appretiare eſt apud veterem Scripturæ interpretem Zachariæ XI. 13, & Matth. XVII. 9. Latinè dixeris *æſtimare*.

Appro-

Appropriare, quasi proprium facere, vel reddere, in barbarorum numerum etiam referebamus lib. I cap. XXIII. Incertus sub Ovidii nomine poëtaster in primo de Vetula:

——— Sicut eis succedunt appropriando
Quatuor ad medios, quibus est punctatio sena.

Proprietatem verbi indicat, quod præcessit:

——— Quanto mediis quamvis propiores,
Tanto præstantes, & sæpius advenientes.
His punctatura tantum venientibus una.

Atque idem lib. III de Vetula:

Nam quamvis homini totum cœlum famulatur;
Appropriata tamen est cuilibet ex elementis.

In Glossis tamen vett. legas: *Appropriare*, νοσφίζειν. Νοσφίζω est ἰδιοποιοῦμαι, σφετερίζομαι, ut interpretatur Eustathius. Cicero pro eo *vindicare, adsciscere*.

Archieporare puto esse nihili verbum, ac à librariis fictum; proque eo *archiepiscopare* restitui oportere. Joannes Saresberiensis epist. CLXXVI, quæ est ad Archiepiscop. Cantuariensem †: *Nonne Episcopus Lond. ille est, qui primus in Anglia scidit Ecclesiæ unitatem? quod omnes noverunt, & archieporandi, quod plurimum suspicantur, ambitione tractus, totius hujus discordiæ fomes imprimis extitit, & incentor?* Nempe hoc vult, Londinensem fastu quodam se gerere quasi jam esset archiepiscopus; fortasse quia ante Augustinum à Gregorio M. in Angliam missum, primus honos fuerit penes Londinensem.

† Pag. 291.

Arrestare, vadari, sive hominem, vel rem, placito curię, aut principis, detinere; ut dictum lib. III cap. I. Usurpat Philippus Franciæ Rex in charta Rothomagensi *. *Si debitor infra Rothomagum venerit; ex qua de equo descenderit, castallum, vel hernesium suum, poterit arrestari.* Ad ea, quæ Græcæ sunt originis, pertineat, si *arrestum* sit ab ἀρεστὸν, de quo dixi lib. III cap. I.

* In charta Ducum Normanniæ, & Regum Franciæ pag. 1062.

Asinare, pro asino vehi; ut *equitare*, equo. Luitprandus in Legatione sua †: *Asinando, ambulando, equitando.*

† Pag. 118.

Assecurare, sive adsecurare, pro securum reddere aliquem. Fulbertus episcopus epist. VI: *Ad usum meorum fidelium, qui illud assecurabant vobis.* Similiter Constitutiones Neapolitanæ. Item Rogerus Hovedenus, & Thomas Walsingamus in Descriptione Neustriæ *: *Igitur, post certas conditiones, assecuraverunt Regem, se propriis suis sumtibus,*

* Pag. 591.

bus damna castri, villaque ruinas, reparaturos. Item Histor. Hungar. ad an. CIↃCCCCLVIII †: *Assecurati tandem ad civitatem Pesthiensem descenderunt.* Ex *assecurandi*, & *assecurationis* voce, non verò ab *asseverando*, esse arbitror vulgata asseureren. & asseurantie. Pro illo malim, *cavere pro periculo*; vel *mercis, aliusve rei, periculum in se recipere.* Pro hoc, *cautio*, aut *periculi receptio.*

† Pag. 171 edit. VVecheliana.

Assiduare, pro assiduum in aliquo esse, apud vet. interp. Ecclesiast. XXX. I. item Petrum Blesensem epist. XXXI: *Flagello Domini pulvis excutitur, quem ad deformationem animæ iniquitas assiduata congessit; & exteriori vulnere sanatur plaga interior.*

Assummare, summam colligere. Matthæus Parisius in vita Abbatis Monstreoli: *Quod ad sexcentas marcas summa inveniretur, sicut regiis familiis fuit assummata.*

Attediari, tædio affici: unde *attediatus tributo*, tributorum pertæsus. Joannes Major de gestis Scotorum lib. II cap. I: *Pictorum invocatione* *, *qui, Britonum tributis attediati, suas terras, pro magna parte, Pictorum ope receperunt.*

* Pro auxilio.

Attitulare, pro *inscribere*, titulum indere. Rufinus in tralatione apologiæ Pamphili pro Origene †: *Ex his præcipuè libris, quos περὶ ἀρχῶν attitulavit.*

† Pag. 871 edit. Basil. an. 1536.

Avallare, descendere, demittere, à Gallico *avaller*; quod ex Latino, *ad vallem*. In Charta Rhotomagensi Philippi Regis Francorum *: *Nullus mercator cum mercatura sua poterat transire Rhotomagum, per Sequanam ascendendo, vel avallando, nisi per cives Rhotomagi.*

* In Chartis Ducum Normann. pag. 1063.

Auctorizare crebrum Thomæ Walsimgamo. Latinis, auctorem fieri, auctoritatem addere.

Augmentare, cùm alibi sæpe legas, tum apud Hericum De vita S. Germani lib. I: *Ex augmentatis verso cognomine muris.*

Item apud Papam Innocentium III, epist. VIII, quæ exarata est ad Archiepiscopum Senonensem. Hoc verbi autem non pro Latino solùm habent; sed & Ciceroniano. Sanè in in lexico Ambrosiano, etiam quod limâsse dicitur Passeratius, adstruitur eo, quòd apud Ciceronem sit in Lælio: *Sed vivendi finis est optimus, cum integra mente, cæterisque sensibus, opus ipsa suum eadem, quæ augmentavit, dissolvit.* Verùm ista in Lælio non habes; unde citant: sed Catone; nisi quod in illâ Roberti Stephani, & Lambinianâ, aliisque permultis, pro *augmentavit* scribatur *cogmentavit*. Non injuriâ tamen scrupulum injicit, quòd MSti multi *coaugmentare* habeant: ut sex illi,

quibus

quibus usus Janus Guiljelmius, & codex à Francisco Martinio collatus. Iccirco adnotârat Guiljelmius, COGITANDUM. Sed & sic in duobus tribus Palatinis reperit Gruterus. Mihi ex antithesi, quia dissolutioni opponitur, dubium non est, quin rectum sit *coagmentavit*. Error verò ortus ex eo, quòd *coagmentare* credant dici pro *coaugmentare*: cùm tamen non ab *augeo* sit, sed à *coago*; unde *cogo* contractum.

Auriculare, auribus aliquid insusurrare. Thomas Walsinghamus in Richardo II *: *Capita, modò velut ad auriculandum, jam quasi ad osculandum invicem, super summitates lancearum cum maxima amentia conjunxerunt.* * Pag. 262.

CAP. II.

De Latino-barbaris à B. cœptis. Baculare, *baculo ferire.* Ballare, *saltare, tripudiare.* Balsamare, *cadaver condire.* Batalare, *pugnare, vel pugnæ gratiâ tractare.* Battere, *percutere: unde* battitura, *&* battura; *item* tribattere, *sæpius ferire.* Battidere *similiter, pro percutere.* Blasphemo, *exsecror.* Beatificare, *beatorum numero addere.* Beneficiare, *beneficium conferre.* Bombizo, *pro* bombito.

NUnc proferam verba quædam barbara à Latinis, vel Græcis orta, quæ a B incipiant.

Baculare, pro baculo percutere, verberare. Petrus Blesensis serm. 1: *Ligavit fortem, & vasa ejus diripuit; baculavit eum, qui habebat mortis imperium.*

Ballare, vel *balare*, pro saltare, est in Synodo Romanâ sub Lothario, & Ludovico, cap. XXXV. Sic *ballatio*, pro saltatione, & *ballistea*, eâdem significatione. Postremum est apud Vopiscum. *Ballatio* apud Benedictum Levitam lib. VI cap. CXCIII: *Illas verò ballationes, & saltationes, canticáque turpia, & luxuriosa, & illa lusa diabolica non faciat.* Habes & in Tyronis, ac Senecæ Notis (in quibus multa à junioribus addita) *ballat, ballator, ballatrix*: & Isidoro in Glossis: *Choreis, ballationibus.* A Græco βαλλίζειν, ac βαλλισμὸς venire, fidem fecerit Glossarium vetus, in quo est: Βαλλίζω, *ballo.* Ac imprimis Athenæus in VII. Sed ejus ætate jam in usu esse elegantioribus desierat: unde apud illum Ulpianus quærit, quis Græcorum sic loquatur.

Balsamare, propriè foret balsamo condire. Sed simpliciter sumi solet pro ταριχεύειν. *Condire* pro eo est apud Cornificium.

Batalare idem ac ferire, percutere: fortasse à *batalia*, quod pugnam notat. Helmoldus in Chronico Slavorum lib. I cap. XCIII: *Suscitare batalias.* Retinent vocem hodiéque gentes quædam. Ut Itali *la batalia*, & Galli *bataille*, pugna; item *batailler*, pugnare. *Batalia* autem contractum ex *batualia*: est hoc à Latino *batuere*; de quo dicam mox in *Battere*. Sed *batalare* à primogenii significatione paullùm recessit. Ut cùm dicitur *arma batalare*, pro tractare eo modo, quo in bataliis fieri solet. Sanè murci, quales ii, quibus pollices præcisi, item his similes, inepti sunt ad batalandum, quia non possunt gladium masculè stringere, & adigere in hostem: neque item hastam vibrare in eundem, ac similis ratio in armis aliis. Ut *batalare arma* idem sit, ac armis uti, sicut militem necesse est. Legg. Boioariorum lib. II cap. X: *Dum potest equum viriliter adscendere, arma sua velociter batalare.* Et tit. III cap. I. §. XIV: *Si non fuerit* (pollex) *abscissus; sed est mancus, & stat rectus, ut non possit plicari; hoc impedimentum est ad arma batalare; majorem compositionem, quàm de abscisso, tertiam partem suprà addat.*

Battere linum habes in Constitutione Karoli Magni †: ubi Vitus Amerbachius putat, esse ex Germanico **besseren**; pro quo Saxones **betteren**, ut Belgæ **beteren**, quasi dicas *meliorare*. Nam **besseren**, & **beteren**, sunt à **besser**, & **beter**. Sed subdit idem Amerbachius, fortasse rectiùs deduci à **brechen**, hoc est, frangere. Mihi neutrum placet. Omnino enim verisimilius est, *battere* esse ex Latino *batuere*, quod apud Plautum Casinâ: estque idem, quod ferire, percutere. Quomodo & usurpat Marcellus Empiricus cap. XXXVI: *Tamdiu batues, donec sit subactissimum.* Glossæ: *Battuit*, κατακόπτει. Hinc *batutus*. Glossæ: *Battutus*, τυπτηθείς. Item, Κοπανιστήριον, *battuarium*. Malim verò *batuit*, *batutus*, *batualium*. Ex *batualium* est corruptum *batalia*, vel *battalia*: de quo mox in *batalare* dicam. Sic igitur statuimus, *battere fœnum* Carolo M. idem esse ac *batuere fœnum*, sive percutere, & tundendo purgare. Valdéque hoc eo firmatur, quòd similiter dixerint *triticum battere*. Ut in Karoli Calvi Edicto Pistensi can. XXIX, *battere in scuria*; ubi *scuria*, horreum, ut Belgis **schuyr**. Adde quòd ἁπλῶς pro percutere crebrum sit in legibus Longobardicis: in quibus & *battura* *, vel *battitura*. Etiam *battudo*, pro *batutus*; ut Latinis *percussus*, pro occisus. Formularum Sollemn. CXIX: *In sua culpa, secundum legem,*

† *Constitut. Karolinarum pag. 257. edit. Mogunt. an. 1602: ac in Ansegisi Collectaneis lib. I cap. sive can. 81.*

* Battura, à battere, *vel* batuere: *sed* battitura, *à* battidere, *de quo proximè.*

legem, ipsum ferro battudo fecit. Fortasse autem à verbo *battere* est *tribattere*, hoc est, ter sive sæpius battere seu percutere. Lex Salica tit. XL. §. XIV: *Siquis caballos, aut jumenta aliena, tribatterit, vel debilitaverit.* Similiter §. IX. Planè falli censeo, qui (ut Clemangis editor) putant *tribattere* esse ex Germanico triben. quod est, agere, abigere.

Battidere itidem dixere, pro percutere: dubium, an à Saxonico batte. fustis; unde & Gallicum *batton:* an potiùs à Latino *batuere*; quod, ut ostendi, similiter notat ferire. Leges Longobardicæ lib. I tit. VIII, leg. XXX: *Si duo porcarii inter se battiderint.* Ac sequenti §: *Sic aldium* †, *aut aldiam, servum, aut ancillam, battiderit, & per ipsam battituram ponderosi facti sunt.* Ubi *battitura*, ictus.

† De aldii, & aldiæ vocibus, dictum lib. 2, cap. 2.

Blasphemo, pro exsecror, classicis est ignotum. Theologis verò, Jurisconsultis, atque aliis, est crebrum.

Beatificare, pro beatum facere, vel beatorum ordinibus inserere. Cineheardus epistolâ ad Lullum, inter illas S. Bonifacii LXXIV: *Dominus Bonifacius Archiepiscopus, Christique confessor beatificandus.*

Beneficiare, beneficio sibi obligare. Usus Carolus Calvus in diplomate apud Flodoardum lib. III cap. IV, Baldericus Noviomensis in Chronico Cameracensi, Petrus Blesensis epist. LXX, Matthæus Parisius in an. CIƆCCXLV, & Turocius in Historia Hungarica.

Bombizare, pro quo Varro *bombum facere*, apud Cæsarium de apibus legas lib. IX Miracul. cap. VIII. Et videtur posse defendi, cùm in nonnullis Festi libris sit *bombizatio*. Sed rectum est *bombitatio*; quod à frequentativo *bombito*; uti hoc à *bombio*, istoc à βομβεῖν.

Cap. III.

De Verbis barbaris Latinæ originis, inchoatis à C, *sequente* A, E, H, I, L.

Caballicare, *caballo, & laxiùs etiam, quovis equo vehi: unde* caballicata, *equitatus; item* cavalcata, *equus militaris.* Camio, *&* procamio, *commuto.* Cancerare, *cancrum incutere.* Canonicari, *canonicum fieri, sive certo spiritualis vitæ canoni adstringi. Unde* excanonicari, *deleri è canonicorum numero.* Canonizari, *sanctorum in cœlis ordinibus adscribi.* Captivare, *capere, captivum detinere.* Capulare, *vul-*

vulnerare, secare. Caputiari, *monachali caputio indui.* Cardinare, & incardinare, *dignitate aliquâ Ecclesiasticâ augere.* Carire, *cariosum esse, sive cariem sentire.* Carrico, *carrum onero, vel carro apporto.* Cassare, *vanum atque irritum reddere.* Cateno, *catenis religo.* Cattare, *speculari ad instar catti, sive felis, quando muribus captandis studet.* Caussare, *efficere.* Cauterizo, *cauterio inuro.* Centonizo, *centones sarcio.* Characterizo, *χαρακτηρίζω, sive notam rei imprimo.* Charaxare, & caraxare, *pingere, scribere: unde* charaxatura, *scriptura*; charaxarius, & charaxator, *scriba*; incharaxare, *scripturam adulterare.* Chirographizo, *chirographo caveo, vel promitto.* Chorizare, *choreas ducere.* Chrismare, *oleo sacro inungere: unde* chrismarium, *olei sacri receptaculum.* Cloaco, *polluo, sive inquino. Ac obiter de* cloacario, *pro vinctorum custode in carcere.* Cluor, *pro cluo, sive clareo.*

Accipe nunc, quæ initium sumunt à litera tertiâ.

Caballare, vel *caballicare*, equitare, à *caballus*; unde Gallicum *cheval*: quamquam Latinis *caballus* non ἁπλῶς *equus*; sed vilior, cujusmodi ille, cujus usus in pistrino, agriculturâ, ac vecturis mercium; non item generosior, quali honestiores in militia, vel domi etiam ornatus gratiâ utuntur. Lege Salicâ Tit. XXVI: *Siquis caballum extra consilium domini sui adscenderit, & eum caballaverit.* Lege Alemannicâ Tit. LXXII: *Siquis homo in equo suo caballicaverit, & aliquis eum super ipsum plagare voluerit.* Imò & sic Werebertus in vita Karoli M. *Caballicans contra ventos, & pluvias.* Item Anastasius bibliothecarius in Conone papa LXXXIV: *Papa ad caballicandum uti licentiam ei concessit.* Hinc *caballicata*, pro equitatu. Luitprandus Ticinensis lib. III, cap. ult. *Cumque eodem pervenisset, & caballicatas, uti vulgò ajunt, circumcirca dirigeret, Boiaoriorum quadam pars —— pugnare cœpit.* A *caballicata* κατὰ συγκοπὴν fecere *cavalcata*, vel *cavalcada*; hoc est, excubiæ, quæ fiunt equo. Vide, quæ dixi lib. III cap. XLVII, in *Sculca*. Sed & *cavalcata* equus non quivis, verùm major, sive parafredus, ut dixere; qualis ad militiam idoneus: vel saltem agminalis, hoc est, agmen sequens ad impedimenta convehenda. Hujusmodi interdum debuere Franci Regi suo. Unde Frater Guilhelmus de Nangys, in gestis S. Ludovici, Francorum Regis, cap. XLII, refert hanc memorati S. Ludovici legem: *Subditos nostros novis exactionibus, vel consuetudinibus, baillivi, & alii officiales, non affligant. Calvacatas, extorquendæ pecuniæ caussâ, non mandent; sed ex caussa omnino necessariâ.*

ſariâ. Et tunc volentes facere perſonalem cavalcatam, ad eam redimendam pecuniâ, non compellant. *Caballicatam* pro eo dicit Luitprandus lib. III hiſtoriæ ſuæ cap. ult. Quod etymon antè allatum firmat. B, & V conſonum, commutari crebrò, ſatis eſt notum.

Camio, pro *cambio*; *procamio*, pro *procambio*, dixere: *camium* item legas pro *cambium*; *concamium*, pro *concambium*; ut obſervat Ludovicus De-La-Cerda Adverſariorum ſacrorum cap. XLIV. Sic Wilhelmus in fundatione Cœnobii Cluniacenſis: *Néque aliquis Principum ſecularium, non Comes quiſquam, nec Epiſcopus quilibet, non Pontifex ſupradictæ ſedis Romanæ, per Deum, & in Deum, omneſque Sanctos ejus, & tremendi judicii diem conteſtor, & deprecor, ne invadat res ipſorum Dei ſervorum. Non diſtrahat, non minuat, non procamiet, non beneficiet aliquam perſonam, non aliquem prælatum ſuper eos contra eorum voluntatem conſtituat.* De nomine, & verbo *cambio*, dictum lib. I cap. XVIII. Uti & alibi de voce *concambium* * agimus. * In Addendis.

Cancerare, cancrum adferre, ſive cancri morbo afficere; & τῷ μεταφορικῷ, venenatum aliquod dogma in populum injicere, quod, cancri inſtar, longè latéque ſerpat. Sic *cancerari*, cancro adfici, item in dogmatis alicujus virus incidere, quod inſtar cancri ſe diffundat, ac fœtorem & putredinem adferat. Lucifer Caralitanus, ad Conſtantium Imperatorem, libro de non conveniendo cum hæreticis †: *Sic eſt de corpore Eccleſiæ exciſus Sabellius, ut eſt & condeteſtabilis tuus exciſus Arrius iſte; cujus ſermo, ut cancer, in te fortiſſimè adeò ſerpſerit, ut totus jam cancer eſſe cernaris. Nec poteris dicere, te non Arrii canceráſſe ſermonem, cùm fœtor cancerationis tuæ ad omnem pervenerit regni tui locum, & cuncti te vitare ſtatuerimus, ne & ipſi peſte tuâ Arrianâ cancer aremur.* † Pag. 205. edit. Pariſ. apud Io. Benenatum.

Canonicari, & *canonizari*, verba ſunt à *canone* facta. Sed *canonizari* à canone eo, qui ſanctorum eſt indiculus. De hoc verbo mox dicam. *Canonicari* verò à canone ſive regula vitæ, quam quis elegerit. Uſurpat Ivo Carnotenſis epiſt. CCXXVII. Uti & Petrus Bleſenſis ſermone in Auguſtin. qui eſt XXXII: *Super paupertatem ſpiritus afferenda eſt voluntas canonicari volentis.* A *canone* igitur eſt *canonicus*; à *canonicus*, *canonicari*. *Canonici* vox eſt apud Arnulphum Lexovienſem epiſtolâ ad Papam Alexandrum, plurimoſque alios. Indéque & *canonicalis* Ivoni epiſt. CCXIX, CCLXVI, & CCLXXXVI; uti & munus ipſum *canonicatus*, in Concilio Piſano II *. Non poſſum verò, quin apponam inſigne monitum apud Wolcuinum Abbatem * Pag. 90.

Homiliâ de zizania: *Rara avis in terris hodie Canonicus à canone vitæ. Vnde ergo? audi unde. est namque canon vitæ, ut dictum est; & est canon pecuniæ, videlicet alicujus pensionis certæ. Vnde solet dici: Solve mihi canonem meum, id est, pensionem meam. Eia ergo, ô canonice, inveniamus canonem tuum, à quo derivaris: id est, à canone pecuniæ, non à canone vitæ: id est, à canone regionis, non à canone religionis.* Sanè si omnes, qui Christiani dicimur, canonici esse, hoc est, secundùm canona Christi vivere debemus: quanto id strictiùs agendum iis, qui singulari ratione *canonici* vocantur, ut & aliis præluceant vitæ exemplo, & bene de seculo, & quà possunt, bene etiam de secuturis mercantur temporibus. A *canonicari* est *excanonicari.* Petrus Blesensis epist. XXI: *Cùm esses literatoriæ artis omnino ignarus; scis, quia amici tui epistolæ, quas depravasti, te fecerunt canonicum; teque per easdem facilè excanonicari posse.*

Canonizari, Ecclesiæ judicio in canonem sanctorum, sive cœlitum referri. Sæpe legas in vitis Sanctorum. Sed pro eo potiùs dixeris, consecrare memoriam beatorum, in numerum referre sanctorum, inserere numero cœlitum, atque aliter.

Captivare, capere, captivum abducere. Legas apud Bedam in vita Theoderici I, & alios permultos.

Capulare à gladii capulo factum puto. Notum illud Æneid. secundo:

—— *Lateri capulo tenus abdidit ensem.*

Sed ἁπλῶς hîc gladius attenditur, vel simile telum. Est enim *capulare*, gladio, vel alio telo, ferire: item secare, vulnerare, truncare. Lex Salica tit. XXXI. §. 11: *Siquis pedem alterius capulaverit, & ibi mancatus remanserit.* Hinc *capulatura*, pro vulnere ictu ensis facto. Veterum formularum, secundùm legem Romanam, cap. XXX: *Violenter super ipsum evaginato gladio venit: unde livores, vel capulaturæ, atque colaphi manifesti apparent.* A *capulare* opinor esse Belgicum tappen, minutim concidere; uti & tap-mes, culter.

Caputiari, caputio sive cucullo monachali indui. Petrus Blesensis serm. L ad monachos: *Verumtamen hunc ordinis rigorem, quasi jurejurando professionis sancitum, quædam vitia latenter emolliunt; maxime si vitium curiositatis ebulliat; quæ, quod deterius est, sola esse non potest. Erubescibilis est viro manifesta curiositas. Quocirca caputiari se appetit, ut vilescat.*

Caraxare, vide *charaxare*.

Cardinare, & *incardinare*, constituere in aliqua dignitate Ecclesiastica; sive, ut vulgò dicunt, ordinare. Unde *cardinati*, qui parochiæ præfecti. Gregorius Magnus lib. v epist. cxi, quæ ad Fortunatum, episcopum Neapol. *A nobis petiisse recolimus, ut Gratianum, Ecclesiæ Venefranæ diaconum, tuæ concederemus Ecclesiæ cardinandum.* Item *incardinati*, & *cardinales*, non Romæ solùm, sed aliis etiam urbibus. Gregorius Magnus lib. ix epist. lxxxi: *Si * à decessore tuo non est factus presbyter cardinalis; abstinendum ab ejus incardinatione.* Idem apud Gratianum in can. Pastoralis can. vii q. i: *Ut si prædicta civitas continuâ captivitatis calamitate premitur, in qua à nobis incardinatus debeas Ecclesiæ permanere.* Vide plura apud Juretum in Ivonis Carnotensis epist. cxxxi, & Spelmannum in Glossario, voce *Cardinalis.*

Carire, quod Columellæ *cariem vetustatis recipere*, vel *carie infestari.* Habes apud veterem Juvenalis interpretem, sat. xiv. 203. *Quæ puteat, id est, careat.* Sic legendum esse, in codice suo Jos. Scaliger adnotârat; ubi vulgò *caria.*

Carricare, pro onerare, ac propriè carrum onerare, carro aliquid advehere. Carolus Calvus tit. xxxi, sive Edicto Pistensi, cap. xxix: *Debent margilam, & alia quæque, carricare. Margila* est pinguior terra, quam debent carro apportare ad agrum stercorandum. Eapse *carricandi* vox frequens in Longobardicis, & aliis legibus antiquis. Usus quoque Interpres Vitæ Macarii cap. iv sect. xix †: *Carricavit animal cum illo.* Ubi alii: *Iuvabat eum in onerando jumento.* Gloss. vett. *Carrico, onero.*

Cassare, cassum reddere; hoc est, inane, atque irritum. Id rejecimus jam libro primo cap. xxiii. Habes non modò in Kapitulari Karoli M. de quo dictum: sed etiam Legg. Longobardicis lib. iii tit. i leg. xlviii, Legg. Burgund. li §. iv. Constitutionibus Siculis in prooemio, & lib. i tit. li §. iv. Præterea usurpat Hincmarus epist. vii cap. xx, Ivo Carnot. epist. xlviii, secundùm meliores libros, & lix, lxii, lxxxvii; ubi legas: *Si & in hoc cassata fuerit experientia nostra.* Item clv: *Virtutem sacramentorum cassare non possunt merita usurpatorum.* Adhæc ccix, & ccxxi. Præterea Fulbertus epist. lvi: *Pastoris nomen negligentiâ non cassatis.* Henricus Huntingtonensis Histor. regum Angl. lib. x: *Vitâ cassatus est.* Sueno in Compendio Hist. Danicæ cap. i: *Ut minatur, cassetur ampullositas.* Vita S. Canuti, ex Saxone Grammatico* cap. iv sect. xvii: *Igitur antiquæ dignitatis speciem intuentis, titulum injustâ collatione prære-*

ptum,

* *Ita verba ejus adducit Fr. Iuretus ad Ivon. epist. 131. Apud Gregorium ipsum in edit. Paris. anni 1542 sic legitur* Si eum posthæc cardinalem facere volueris, nisi pontificis sui cessionem sollemni more meruerit, abstinendum ab omni ejus incardinatione memineris.

† *In vitis Sanctorum apud Bollandum 15 Ian. pag. 1009, & 1010.*

* *Pag. 775.*

ptum, novo Regis electu cassarunt. Ac alibi etiam idem Saxo. Ut lib I Hist. Dan. *Imminentium sibi piratarum insidias celeri navigatione cassavit.* Et lib. XIV: *Profectamque à crapulâ indulgentiam solâ animadversione cassavit.* Petrus de Vineis lib. I epist. XV: *Cassare Romanum principem.* Radulphus Ardentius, Guiljelmi IV Aquitaniæ Ducis Ecclesiastes, Homil. XV post Trinit. *Hac autem gloria inanis sive vana di-*
† Pag. *citur, quia à vera gloria cassatur.* Ordericus †: *Dum irâ, & dolere torque-*
775. *retur, quòd omnes ibidem conatus ipsius cassaretur.* Omnium verò antiquissimus, apud quem me legisse hoc vocabuli meminerim, est Cassiodorus Variarum lib. V epist. XIV: *Ut quæ sub aliis facta est, omnium redemtione cassatâ, pro possessionum atque hominum qualitate, assis publicus imponatur.*

Cateno, pro catenis vincio, apud Bekam in vita Henrici I. *Districtissimè catenari.* Scio interim, *catenatus* dixisse ævum Augusti; imò *catenatio* etiam apud Vitruvium legi.

Cattare, pro *videre.* Isidorus lib. XII Orig. cap. II: *Hinc alii cattum à captura vocant. Alii dicunt, quòd cattat, id est, videt. Nam tam acutè cernit, ut fulgore luminis noctis tenebras superet.* Glossæ Arabico-latinæ: *Musium, cattum, quod cattat, id est, videt.* Nec tamen putandum, *cattare* esse origine barbarum. Planè, ut Salmasius ad Solinum obser-
* Pag. vavit *, *cattare* corruptum ex *captare,* pro speculari, & observare.
1009. *Caussare* non dicam; sed *efficere, caussam dare, gignere.*

Cauterizo à Græco καυτηριάζω, cauterio inuro. Ut I ad Timoth. cap. IV: Καυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν. Ubi vulgatus interpres *cauteriatam* maluit, quàm *cauterizatam.* Posterius usurpat B. Odericus Peregrinationis suæ cap. III §. X: *In eàdem* (insula) *Lomori est quoddam territorium, nomine Zumptloc, in quo habitat hominum quædam generatio singularis: hi quodam ferro parvo, & calido, cauterizant se in duodecim locis in facie consignandâ.*

Centonizare non tam notat scribere; quàm ex variis describere, ac centones sarcire. Usus Sigebertus Gemblacensis in Chronicis.

Characterizare, pro notam imprimere, apud Petrum Blesensem, serm. XXX: nempe more Græco. Nam χαρακτηρίζειν est apud Plutarchum, Hermogenem, & alios.

Charaxare, pro quo posterioribus seculis sæpius *caraxare* invenias, ex Græco χαράσσειν, *sculpere,* scribere, pingere. Prudentius hymno X, qui de Romano:

Charaxat ambas ungulis scribentibus

Genas,

genas, cruentis & secat faciem notis. Etiam Gregorius Turonensis cum alibi utitur, tum libr. VII Histor. Franc. cap. XXVI: *Tune es pictor ille, qui tempore Chlotarii Regis per oratoria parietes, atque cameras, caraxabas?* Hoc est, conscribillabas, picturarum figuris ornabas. Idem libro nono cap. V: *Vasa, per domos diversorum, signis nescio quibus caraxata sunt; quæ res nullo unquam modo, aut eradi potuit, aut deleri.* Unde liquet, *caraxare* non esse delere, quod vir doctissimus scripsit; sed fingere, pingere. Similiter Cincheardus epistolâ ad Lullum, quæ inter illas S. Bonifacii est LXXIV: *Quæ te meliùs recoluisse credimus, in caraxatis commendata.* Et quid apertius eo, quòd, qui subscribebant nomina tabulis, velut testes, hi *caraxare* nomen suum dicebantur? Unde tabulæ Eadgari, Angliæ regis, hæc subscriptioni præmittunt †: *Anno Incarnationis Dominicæ* IↃCCCCLXVI *scripta est hujus Privilegii syngrapha, his testibus consentientibus, quorum inferiùs nomina ordinatim caraxantur.* Idem liquet è vita S. Deicoli, abbatis Lutrensis *, cap. II. §. XI: *Venerandi fratres, Gallus, atque Deicolus, quorum & superiùs vocabula caraxavimus.* Hoc est, quorum nomina scripsimus, sive expressimus superiùs. *Caraxatura* tamen nomine etiam comprehenditur, siquid in priùs scriptis immutetur: Ut in Testamento B. Remigii †: *Huic autem testamento meo dolus abest, aberitque. In quo siqua litura, vel charaxatura fuerit, inventa; facta est me præsente, dum à me relegitur, & emendatur.* Ac similiter in Testamento Bertchranni, Cenomanensis Episcopi, apud Brissonium: item apud Marculfum lib. II cap. XVII *. Isidorus item in Glossis: *Charaxatis scriptis.* Hinc eidem Isidoro inibi, *Charaxarius* est *notarius, scriptor.* Apud Flodoardum quoque est *charaxator* lib. I Histor. Remensis cap. IX. Legas & compositum *incharaxare*, pro *deturpare*, apud Irenæum lib. III cap. III: *Ne verbo tenus communicarent alicui eorum incaraxanti veritatem.* Græcè, ut constat ex Eusebio †, μηδὲ μέχρι λόγου τῷ χαράσσοντι τὴν ἀλήθειαν. Loco adducto, *incaraxanti* etiam ex vett. libris retinet Spelmannus. Sed in excusis reperias vulgò, *qui adulteraverant.* Etiam dicitur *intercharaxare*, pro aliquid inserere. Quod Hincmarus usurpat apud Flodoardum lib. II Histor. Remensis.

Chirographizare, manu suâ subscribere; unde χειρόγραφον nomen. Razo, Gaueræ Dominus, in donatione anni CIↃCCI *: *Ut hæc firma in perpetuum maneat, scripto nostro chirographizato, & hominum nostrorum testimonio fecimus confirmari.* At ne Græcè quidem χειρογραφίζω dicam; sed potiùs χειρογραφῶ.

† *Apud Seldenum Notis in Eadmerum pag.* 159.

* *In vitis SS ad* 18 *Ian. apud Boll. T.* 2. *p.* 202.

† *Apud Flodoardum lib.* I *Histor. Rem. cap.* 18.

* *Pag.* 140.

† *Hist. Eccles. lib.* 3. *cap.* 22.

* *Apud Miraum in Notitia Eccles. Belg. cap.* 183. *pag.* 498.

Chorizare, choreas ducere. Guilhelmus eques auratus in Hodœporico, sive de Terra Sancta, cap. III: *Est elephas —— animal disciplinabile: ad sonum instrumenti musici chorizat, & saltat.* Utitur & Cæsarius Heisterbachensis.

Chrismare, pro sacro oleo inungere, à Græco χρῖσμα, *unguentum*. Gregorius Turonensis de miraculis S. Martini lib. I cap. XI: *Rex unitatem patris, & filii, & spiritus S. confessus, cum omni domo suâ chrismatus est.* A *chrismare* est *chrismarium*, vas in quo sacrum est oleum. Idem ejusdem operis lib. IV cap. XXXII: *Elevato chrismario contra ignem, exortus subitò ventus, vento illi contrarius, flammas à tecto Ecclesiæ avertit.*

Cloaco idem ac commaculo, conspurco. Sanè in Glossis MSS. exponitur μολύνω. At glossæ Cyrillo tributæ: μολύνω, *attamino, contamino, inquino, polluo, incesto.* Est à *cloaca*, quæ sic dicitur quasi *colluaca*; nempe à colluendo, quia sordium ibi est colluvies ac confluxus. Sed & *cloaca*, carceris locus, ubi vincti detinerentur captivi. Unde in Glossis iisdem: *Cloacarius*, δεσμοφύλαξ.

Cluor, pro *cluo*, vel *clueo*, hoc est, *audio*; ut Græcis κακῶς κλύειν, *malè audire*. Vita S. Genulphi episcopi † cap. III. §. XVIII: *Magni serve Dei, per illam, quâ piè vidêris bonitate clui, te supplico, uti meo te conferas diversorio.* *Cluêre* antiqui dixissent, hoc est, inclytum esse; quæ ipsa *inclyti* vox ejusdem originis. Nam à κλύω, κλυτὸς, unde *inclytus*: quod Festus interpretatur, *nobilis, clarus*.

† In Vitis SS. ad 17 Ian. apud Bollandum T. 2 p. 94.

CAP. IV.

De inchoatis à CO, vel CV. Coadiuto, *adjuvo*. Coanxiari, *pariter animi discruciari*. Coësse, *unà esse*. Collimare, *collineare*. Combinare, *connectere*. Comminare, *immittere*. Compaginari, *conjungi*. Compatescere, *unà pati*. Compati, *convenire, vel misericordiâ commoveri*. Compatriare, *idem patrium habere solum*. Comprandere, *unà prandere*. Concathedrare, *suæ facere dignitatis consortem*. Concernere, *ad aliquid pertinere*. Condescendo, *alienæ sententiæ adsentio*. Confœderare, *fœdus jungere*. Confortare, *firmare*. Congaudere, *unà gaudere*. Conquestare, *industriâ suâ acquirere*. Conregnare, *esse regni consortem*. Consilior, *consulto*. Contentare, *facere, ut quis*

pre-

præsentibus sit contentus.. Controverti, *controversiam esse.* Contumeliari, *contumeliâ vexare.* Conventare, *convenire.* Conventionare, *venire ad pactionem.* Coordinare, *ordine locare, reponere, disponere,* Cornari, *occanere cornu.* Correspondere, *respondere, convenire.* Coutor, *commercium habeo.* Crapulor, *crapulâ laboro.* Crassare, *crassum reddere, pinguefacere.* Cucurbitare, *stuprare, pudicitiam alicujus attentare.* Cultellare, *de sartorum artificio in vestibus, ornatus gratiâ, cultello incidendis.* Cuso, & cusio, *pro consuo.*

PRosequar nunc, ubi, post tertiam literam, quarta, aut quincta vocalis consequatur.

Coadjuto, pro simul adjuto. Anonymus de Genealogia regum Daniæ *: *Fratribus devotè coadjuvantibus.* Hinc vulgare *Coadjutor.* * Pag.

Coanxiari, alterius malis angi. Simplici *anxiari*, apud Petrum 214 edit. Blesensem epist. CXLVI, utitur Aleonora Regina : *Tota interiùs, & exteriùs anxior.* Soranæ

Coësse, simul esse. Usurpat Bernardus epist. CXVIII, & Petrus Blesensis epist. CXXXIV, & serm. XLVII.

Collimare probant ex Ciceronis lib. II de Divinat. & Agellio lib. IX cap. I. Sed pro eo in optimis MSSis est *conlineare*, sive *collineare.*

Combinare barbarum, pro jungere, connectere. Legas Constitutionum Sicularum lib. I tit. LIX leg. II: *Plura volumus insimul combinari.* Sic *combinata dilectio*, apud Petrum Blesensem epist. L.

Comminare, agere, dirigere. Legum Longobard. lib. I tit. XIX. §. XXVII: *Si qualibet persona in finibus regni nostri ignem in sylva comminare ausa fuerit.* Hoc est, ferre, sive immittere ignem in sylvam, ad eam accendendam. Quod & prohibitum Legibus Wisigothicis, lib. VIII, tit. II, leg. II. Est verò à verbo *minare*: de quo inferiùs agemus.

Compaginari, pro *conjungi*, apud Prudentium περὶ στεφάνων, Fulbertum Carnotens. epist. I, Petrum Blesensem serm. IX. Gloss. vett. *Compagino*, συναρμολογῶ. Est à *compages*; quod à *pago*, uti hoc à πήγω, sive Dorico πάγω. Imò à *pago* etiam *pepigi*, & *pagina.*

Compatescere, pro unà pati; pro quo vulgò *compati*, συμπάσχειν. Wicbertus, epistolâ, in farragine epistolarum S. Bonifacii, LXXXIII: *Vestræ volumus compatescere infirmitati.*

Compatior quandoque sumitur pro convenire. Nam, ut dicit poëta,

Non bene conveniunt, nec in unâ sede morantur

Majestas & amor:

Sic pseudo-Ovidius in primo de Vetula ait:

——— *Nec se bene compatiuntur*
Livor, & ambitio; quamvis in utroque duorum
Esse simul possint.

Sed usitatiùs accipi pro eo videas, quod Græcis similiter est συμπάσχειν: ut idem poëtaster lib. II:

Tale nihil passus passis non compatietur.

† Pag. 50 edit. Antverp. an. 1615. Euagrius in vita S. Antonii †: *Æquum* * *esse, nos nobis compati, & invicem onera nostra portare.* Similiter Petrus Blesensis epist. LXXXIV, quæ ad Alexandrum Papam; *Patientibus compati.* Et ibidem; *Compatientior nullus.* Cæsarius lib. VI Mirac. cap. I: *Compassus est ei Everardus.* At verbum hoc nesciunt antiqui. Cicero pro eo, *misericordiâ moveor*, vel *commoveor*, *misericordiâ alicujus capi, moveri*, & *molestè ferre*. In epistolis verò subinde, Græca verba συμπάθεια, συμπάσχω, συμπαθῶς, maluit. Nec abludunt, quæ de *condoleo* cap. XXXIV dicebamus. Sanè Ciceroni *condoleo* idem ac simplex *doleo*. Pro eo autem, quod vulgo *condoleo*, dicit, *affici alicujus casu*, aut simile.

* Gal. 6.

Compatriare, pro eodem solo natum esse, legas apud Thomam Walsingamum in hypodigmate Neustriæ.

Comprandere, unà prandere, Joanni Saresberiensi epist. CCLXIV, quæ ad Petrum Scriptorem †.

† Pag. 447. edit. Paris. an. 1611. *Concathedrare*, cathedræ suæ imponere, consortem facere imperii. Poëtaster Ovidii nomen ementiens prope finem libri III de Vetula;

Te superexaltans, cœlosque locans super omnes,
Et sibi concathedrans.

Sermo est de Jesu, & honore, quem habiturus matri. De quo & postea idem:

Non opus est, ut eam velit exaltare gradatim,
Sed simul assumet, simul & sibi concathedrabit.

Concernunt ista me, barbarum est, pro *ad me pertinent*: vel, *meum est*. At *concerno* pro *cerno*, dixerit Q. Cicero lib. de Petitione Consulatus ad Marcum Fratrem, si vera hæc lectio est: *Quod si satis grati homines essent, hæc omnia parata esse debebant, sicut parata esse concerno.* Ita quidem habet editio Roberti Stephani. Ac legit similiter Nizolius. Sed in codd. aliis, præcipuéque postea ad Msforum fidem emendatis, non *concerno* est, sed *confido*.

Condescendere, pro in alicujus sententiam abire, consentire. Ivo

Car-

Carnot. epist. v. ad Adelam Comitissam, & epist. XIX ad Gulljelmum abbatem. Atque inde *condescensio*, Bedæ Histor. Angl. lib. II cap. I, Ivoni Carnotensi epist. CCXXXVI, & in vitis Patrum. Usus quoque Agobardus, Lugdunensis episcopus, à Fregedisio accusatus, quòd contemtui haberet vulgatum Scripturæ interpretem, quia parùm scriberet Latinè. *Diximus, quia Interpres divinorum voluminum, vel expositores, non curarunt omnino tenere indeclinabiliter regulam Grammaticæ artis: quod utique neque imperitiâ, neque malitiâ, fecerunt; sed ratione condescensionis: ut sicut usus sanctæ Scripturæ est verbis condescendere humanis, quatenus vim ineffabilis rei, humano more, loquens, ad notitiam hominis deduceret, & mysteria insolita solitis ostenderet rebus: ita & interpretes ejus, eam sequendo, illud studuerunt summopere transferre, unde manifestiorem sensum legentibus præberent.* Ac mox: *Ut nobis condescenderent, & simplicitatem veritatis non desererent.* Chrysostomus similiter id dicit συγκαταβαίνειν; uti συγκατάβασιν. quod Agobardo videmus esse *condescensionem*.

Confœdero, pro *fœdus* jungo. Guntherus Ligurini lib. x. 29:

Ast aliis magnæ confœderat arma Cremonæ.

Ubi Pithœus maluit, *confederat*: sed sententia prius exigit. Atque inde malè Latinum *confœderati*, pro *fœderati*: de quo diximus lib. I cap. XIX.

Confortare, corroborare, firmare, Petrus Damiani lib. VI epist. XXXI: *Antiquorum Patrum nos exempla confortant.* Et mox: *Præcedentium confortemur exemplis.* Suppositicius Ovidius lib. I de Vetula.

Sed quod sic fauces sitibundas impleat, ut non
Confortetur eo sua virtus.

Congaudere, cum aliquo gaudere. Pseudo-Ovidius in secundo de Vetula:

—— *Multis venientibus illi. Congavisuris.*

Conquestare ἀμέσως à Gallico *conquester*, hoc est, imperio addere, finibus ditionis adjicere: hoc à *quæro*, vel *conquiro*. Sic *conquests*, quæsita. Itaque Guiljelmus Nothus, Britanniâ devictâ, *Conquestoris* nomen accepit. Usurpat Thomas Walsinghamus *: *Parati sunt recognoscere terras, quas tenent à præfato Domino Rege, & tradere in manu sua, quas possunt, & residuas pro viribus conquestant.* *Honquestrare* legas apud Joannem de Thvvrocz in Chronicis Hungaricis Part. II cap. IX: *Constat itaque non tantùm septem capitaneos Pannoniam conquestrâsse: sed etiam alios nobiles, qui de Pannonia descenderunt.* Verùm, puto, legen- * Pag. 573.

 dum,

dum, *conqueſtâſſe*: hoc eſt, acquiſiviſſe. Ut ſit à *conquaſtu*; uti inde dictus Guilhelmus *Conquaſtor*, poſtquam Angliam ſubegiſſet.

Conregnare, unà regnare, conſortem eſſe imperii. Severus Sulpicius Hiſtoriæ Sacræ lib. II: *Helena, mater Principis Conſtantini, quæ Auguſta cum filio conregnabat.* Etiam Paullinus epiſt. XI, quæ ad Severum hunc ipſum, de eadem Auguſta uſurpat. Quid poſteriores dicam? in his Pſeudo-Ovidium in primo de Vetula:

Sicque vides, quod ubi conregnant ambitioſus
Livor, & ambitio livens; non ambitioni
Succumbit livor, ſed inebriat ambitionem.

Conſilior, pro conſulto, conſilium capio. Paul. Diaconus de geſtis Longobardorum lib. VI cap. VI: *Domine mi Rex, tu ſcis, quia, poſtquam hoc conſiliati ſumus, ego à tuo conſpectu non exivi: & quomodo hoc alicui dicere potui?* Leges Alamannicæ tit. XXIV: *Si aliquis homo in mortem Ducis conſiliatus fuit, & inde convictus fuerit: aut vitam perdat, aut ſe redimat; ſicut Dux, aut principes populi, judicaverint.*

Contentare, facere, ut quis contineat, quod animo ſatisfaciat. *Contentari*, acquieſcere. Thomas Kempenſis de imitatione Chriſti lib. III, cap. LVIII: *Illi bene, & optimè contentantur, ſi homines ſcirent contentari.* Joannes de Thvvrocz in Hiſtoria Hungarica. Sic Sigiſmundum Imperatorem inducit loquentem: *Chari mei filii, ſummum rerum conditorem meæ vitæ de diebus, ut ipſe mei corporis ſentio ex debilitate, contentâſſe arbitror.*

Controvertitur vulgare; ſed, ut cenſeo, parùm eſt Latinum. Pro eo autem dixerim *controverſantur*; ut apud Ciceronem in Protagora †: *Nunc à vobis, ô Protagora, & Socrate poſtulo, ut de iſtoc concedatis alter alteri, & inter vos de hujuſmodi non controverſemini, non concertetis.* Poſſis & dicere, in controverſia eſt, in controverſiam vocatur, aut venit, controverſia movetur, ea res in controverſia verſatur, controverſia eſt de eo, atque aliis modis.

† *Apud Priſcianum.*

Contumeliari, barbarum, pro contumeliam dicere, imponere, in aliquem jacere, contumeliâ afficere, vel inſequi.

Conventare, pro convenire, conventum celebrare, apud Cæſarium, Miraculorum lib. V cap. XXII.

Conventionare eſt ſuper aliquibus paciſcendo convenire, ac ea, de quibus convênit, promittere. Matthæus Pariſius in an. CIƆCCXLIV: *Omnia, quæ conventionavit eidem domino meo, nomine præfati viri, pro liberatione ſuâ.* Hoc eſt, omnia pacta, conventáque; ſive quæcunque

do-

domino meo constituit pacto. Usus & Rogerus de Hoveden Tom. II Annal.

Coordinare dicunt semibarbari; ut Latini *cooriri*, *cooptare*, & similia. Græci pro eo συντάττειν, quod Latinis, unà cum aliis ordinare, ordinem dare, in ordinem adducere: ac de militibus præcipuè obtinet, quando in acie in ordinem diriguntur. Unde σύνταγμα, *acies militum in procinctu stantium.*

Cornari, pro cornu inflare. Joannes Angliæ Rex apud Matthæum Parisium in an. CIↃCCLII: *Quicunque Episcopus, Comes, vel Baro, transierit per forestam nostram, licet illi unam, vel duas bestias occidere: sin autem faciat cornari, ne videatur furtivè facere.*

Correspondeo improbum est, pro respondeo, consono. Sic *correspondentia*, consensus; item συμμετρία, pro qua & Vitruvius *partium responsus.*

Coutor est apud veterem Scripturæ interpretem: ubi Græcè est συγχρῶμαι. Nec interpretem damno, quia ad verbum expressit. Nam *uti* (sicut aliqui reddunt) non satis exprimit vocem Græcam. Ideo Erasmus mavult, *commercium habere*: sanè Latinè, & ad sententiam convenienter. Locus est Joannis XII. IX: Οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις. Ubi satis liquet, non ἁπλῶς usum signari; sed usum mutuum, quem *commercium* dicimus.

Crapulari est apud vulgatum interpretem Psal. LXXVII: *Tanquam potens crapulatus à vino.* Nempe à Græco κραιπαλᾶν, quod signat, ex nimio potu laborare capitis dolore, vel etiam desipere. Origo ἀπὸ τοῦ κάρα πάλλειν, quia caput dolore quasi vibretur. Lexicographi κραιπαλίζειν exponunt *crapulari*. Verùm metuo, ne non magis Græcum sit κραιπαλίζειν, quàm Latinum est *crapulari*. Nec tamen vulgati, quem dixi, interpretis tempore in usu fuisse, negare præfractè velim. Adhæc agnoscunt Cælius Secundus in Foro Romano, & Calepinus qui Passeratii vocatur: sed sine idoneo auctore. Poggius inde format *crapulator* quinctâ in Vallam invectivâ *: *Scio illum* (Guarinum) *te* (Valla) *reputare, non doctissimum, sed dementissimum crapulatorem.* * Pag. 94. b. edit. a. 1513.

Crassare, pro saginare, est apud Optatum Milevitanum lib. II.

Cucurbitare mulierem, pro ei vitium afferre; quod qui faceret, *arga*, vel *cucurbita* vocabatur. De *arga* vocabulo superiùs dictum. Eundem verò notari *cucurbitæ* convicio, cognoscimus ex istoc veteris glossarii: *Argam, cucurbitam.* Origo à Longobardis, quibus *corbita*,

bita, ſtuprum, & infamia; ut in legibus ſumitur Longobardicis. Nec longè abit chaldæum חריפת charifot;quod notat probrum,ignominiam. *Cucurbitare* verò ita, ut dixi,ſumitur Feud. lib. 1,tit. v § 1, & lib. II tit. XXXVII § LVII, & lib. III tit. II §. 1. Inprimis autem (ut Zazio, & aliis, obſervatum) eo verbo utebantur, ſi vaſallus domini uxorem adulterio pollueret, vel ad hoc ſollicitaret; vel etiam filiam, neptem, nurum, aut ſororem.

Cultellare veſtem, eſt artificioſè eam variis locis incidere quibuſdam punctis, ac lineolis, quandoque etiam majoribus ſciſſuris. Nempe quia ad eam rem non forficis,ſed cultelli ſit uſus. Cæſarius lib. IV Mirac. cap. XV: *Superbia verò ſic in eis regnavit, ut cogitare non ſufficerent, quali modo veſtimenta ſua inciderent, ſtringerent, atque cultellarent.* Et lib. V. cap. XV: *Dæmonem in ſpecie, viri tunicâ indutum cultellatâ, contra ſe ſtare conſpexit.* Et lib. X cap. XI: *Erat enim indutus veſtibus purpureis, atque cultellatis.* At Plinio *cultellatum* dicitur, quod cultrum formâ refert,& ejus inſtar ſcindit. Apud Thvvroczium Hiſtor. Hungaricæ lib. II cap. LII † lego: *Solus Opus ſuper gilvo equo in lorica cutullata evulſus, in modum fulminis, ictu lanceæ ruptâ loricâ per medium cor transfixit.* Quid ſi & hic *cultellata* reſcribamus; ut lorica intelligatur ex corio, ad modum panni, vel ſerici, ſciſſa, apertáque?

† Pag. 59 edit. VVechel. an. 1600.

Cuſio videtur corruptum ex *conſuo*. Gloſſæ Mſæ: *Cuſet*, ῥάπτει. Gloſſæ Arabico-latinæ: *Cuſire,conſuere.* Unde liquet, tum *cuſio* dixiſſe, à quo *cuſire*; tum *cuſo*, unde *cuſet*. Atque hoc poſterius legas in Vitis Patrum, cùm alibi, tum libro ex tralatione Pelagii, Romanæ Eccl. Diaconi. Verba ejus ſunt libelli quincti §. v: *Faciebat quoque plectam de ipſis palmis, & cuſabat uſque ad horam ſextam.* Ejuſdem originis eſt Gallicum *coudre*.

CAP. V.

De incipientibus à D, ſequente A, vel E. Damnificare, *damno afficere.* Debitare, *debitis gravare.* Debriare, *inebriare.* Decalvare, *calvum facere, radere.* Decapitare, & decervicare, *caput, vel cervices reſecare.* Decriminare, *criminis arguere.* Deferculare, *fercula auferre.* Defortiare, *per vim aliquid adimere.* Defruſtare, *fruſtatim decerpere.* Defurere, *multùm furere.* Defuſtari, *fuſte percuti.* Degeniare,

re, *genio, ac formæ gratiâ fraudare.* Degradare, *de gradu dignitatis suæ dejicere.* Degregare, *vel* decongregare, *segregare.* Deguttare, *guttatim adspergere.* Deificare, *deum facere.* Demunire, *reddere locum minùs munitum, quàm priùs erat.* Deorno, *ornatum adimo.* Depalare, *nunc à* palis, *dici, nunc verò à* palàm. Depersonare, *imminuere, vel infringere dignitatem personæ, quam quis sustinet.* Depilare, *scripta aliorum compilare.* Deplicare, *priùs complicata separare.* Deprædari, *spoliare.* Desagmare, *exonerare.* Descidere, *abscindere.* Desociare, *à sociis disjungere.* Desolari, *vastare.* Deteriorare, *depravare.* Deviare, *aberrare à via.* Devotare, *devovere.* Dextrare, *statuere, uter à dextrâ, vel sinistrâ, sit iturus.*

CONferam me nunc ad illa, ubi literarum quartam A, vel E, excipit.

Damnificare, pro damnum inferre, est apud Cæsarium Haisterbachensem. Ac similiter Pseudo-Ovidius in primo de Vetula:

Damnificansque hostem numeris quibus egerat illas.

Item *damnificari,* pro damnum accipere. Ut ejusdem operis lib. II:

Si sit ei lucrum, pro partéque damnificetur.

Et Jacobus de Vitriaco Histor. Orient. lib. III *: *Vnde de hoc castro novo plurimùm damnificantur Sarraceni, &, terrore divino ipsos fugante, loca inclyta deserere coguntur.* (* Pag. 1131.)

Debitari, pro *deberi,* verbum à nomine *debiti* formatum. Utitur Nicolaus Clemanges libro de Annatis non solvendis. Sic *indebitare,* ad Capitularia Karoli M. Additione IV cap. XCIII †: *Nullus presbyter, aut diaconus, vel quilibet clericus, aut laicus, decimas vendere, aut dare, vel pignorare, aut indebitare, præsumat.* Hoc est, gravare debitis, quibus non persolutis, decimarum pars, vel totæ, ad alios redeant. († *In editione Pythœana: sed illa Lindenbrogii cap.* 94.)

Debriare, pro *inebriare,* est apud Gregorium Pastoralis Part. III, Admon. XXVI; ac *debriatus,* pro *inebriatus,* ibidem, & Admonit. XIII. Item apud Hilduinum abbatem, in epist. ad omnes abbates, Hincmarum in vita S. Remigii *, & Baldericum Noviomensem lib. III cap. XXII: *Sicque debriatus, adscenso equo, ---- mox divinâ ultione percussus, de caballo corruens, spiritum exhalavit.* (* *Apud Surium tom.* I.)

Decalvare, pro *tondere,* vel potiùs *radere.* Aliud enim *tonsura,* aliud *rasura*; ut & aliud longè *rasura* est, ac *vulsura.* *Decalvandi* verbo utitur Notkerus Balbulus, sive quisquis ille monachus est Sangallensis de vita Karoli M. cap. X; ac similiter, qui vitam

B. Fulgentii ſcripſit, cap. IX. Eſt & in gloſſis vett. *Decalvo*, ἀποσιλλῶ. Puto, Græcam vocem ſumi pro σιλλῶ, vel σιλλαίνω; quæ notant *alicui dicteriis illudere*. Sanè petulantes homines, quos ludibrio habent, in ſomno, vel quando eos vident aliud agere, detondent, vel radunt. Unde & Belgis ſcheren, pro illudere; cùm propriè ſit *tondere*, ex Græco κείρειν, S, ut ſæpe fit, præmiſſo.

Decapitare, pro ſecuri ferire, vel cervices reſecare; Tiberii ævo etiam *decollare*; velut Belgis, ont-halſen. *Decapitare* eſt apud Rogerum de Hoveden Annal. Tom. 1 in vita Wilhelmi Senioris an. CIↃLXXV: *Crudeliter ſecuri decapitatur*. Ut iidem Belgæ, ont-hoofden.

Decervicare, idem ac decollare, cervices præcidere. Sidonius lib. III epiſt. III, quæ ad Hædicium: *Quos humari nox ſuccincta prohibuerat, decervicatis liquere cadaveribus*. Eumque ad locum obſervat Savaro, uti quoque anonymum, ſed veterem Philonis Judæi interpretem, quæſt. LXXVI: ac *cervicare* itidem eſſe apud Euſebium Papam, epiſtolâ ad Epiſcopos Hetruriæ & Campaniæ.

Decriminare in Legg. Longobardicis uſurpatur, pro criminis alicujus arguere.

Deferculare, fercula de menſa auferre. Andreas, Abbas Michaëlis prope Bambergam, de vita S. Othonis, Babebergenſis Epiſcopi, lib. II cap. XL: *Quod mirum dictu, menſa illorum nunquam diſarmatur, nunquam deferculatur*. Hoc eſt, ſemper ſua habet fercula.

Deforciare, pro fortitudine ſuâ, hoc eſt, per vim, aliquid auferre, vel impedire, à Gallico *force*, pro *vi*, Matthæo Pariſio; qui & inde *deſortiatores* dixit. Sed de hoc jam actum in verbis origine Gallicis. Nempe ἀμέσως quidem eſt à Gallico; ſed quod ipſum Romanæ ſit originis.

Defruſtare, fruſtatim, ſive fruſtulatim decerpere. Ammianus Marcellinus initio lib. XXXI: *Sed ſemel obſoleti coloris tunica, collo inſerta, non antè deponitur, aut mutatur, quàm diuturnâ carie in pannulos fluxerit defruſtata*. Sidonius Apollinaris lib. IX epiſt. IX, quæ ad Fauſtum Regienſem: *Quæſitum volumen invenio, produco, lectito, excerpo, maxima ex magnis capita defruſtans*.

Defurere, pro multùm furere. Euagrius in vita S. Antonii, quam ex Athanaſii Græcâ reddidit Latinè †: *Cùm hujuſmodi terroribus viſus eſt princeps dæmonum, inquit Antonius, & ingentia ſæpe promittens, impietatis ſuæ defurit linguâ magniloquâ*. Ac poſt ea: *Sæpe me à dæmonibus non denego verberatum. Canebam autem ſic: Nullus me ſeparabit à charitate Chriſti.*

† Pag. 42. b. edit. Roſvveidiana.

Christi. Ad cujus vocis auditum, in se invicem desurentes, non meo, sed Domini fugabantur imperio.

Defustari eos dicunt, qui, ut Cicero loquitur in Philippicis, fustuarium meruerunt: sive qui fustibus cæduntur, ut pro eo inquit Marcellus J.C. Aliqui pro eo ajunt *fustigare*, voce ἀναλόγως formatâ, quando, ut à *clarus*, & *castus*, *clarigo*, & *castigo*; sic à *fustis* fuerit *fustigo*. Ac reperio in Glossis: *Defustat*, ξυλοκοπεῖ. Item, ξυλοκοπῶ, τὸ τύπτω ξύλῳ, *fusto*, *fustigo*. Sed apud classicorum quempiam non memini me legere.

Degeniare, pro dedecorare, à *geniandi* verbo; quo usus Julius Capitolinus in Luc. Vero: *Fuit decorus corpore, vultu geniatus.* Sic enim legi oportere, Salmasius ostendit. Alterum verò illud est apud Cassiodorum lib. V: *Praterea commonemus, ut prapositorum commoda non prasumas; nec quicquid eos potestatis habere reverenda sanxit antiquitas, aliquâ usurpatione degenies.* Ita est in MSS; non, uti editis, *deneges*, vel *degeneres*.

Degradare sacerdotem, pro infulâ exuere, exaugurare, resecrare; ut dicere jubet in Forensibus Budæus. Usurpat *degradandi* verbum Lucifer Càralitanus, libro adversus Reges Apostaticos. Item Synodus à S. Bonifacio, & Francorum Episcopis, sub Carolomanno habita anno IↃCCXLII †: *Falsos presbyteros degradavimus, & ad pœnitentiam coëgimus.* Legas & apud Fulbertum epist. XL, & alios multos; in his Rogerum de Hoveden Annal. Tom. I: *Pontifex non legitimè degradabatur.*

† *Capitulorum Carolinorum lib. 5. cap. 2.*

Degregare, vel *decongregare*, pro segregare. Scriptor vitæ S. Genovefæ * cap. IV §. XV. *Dum degregata ob pastum fortè pecora sollicitè vestigarent.* Ubi aliqui libri *degregata*; aliqui verò reponunt *segregata*.

* *In vitis SS. ad 15 Ian.*

Deguttare, adspersione, vel infusione guttarum, seu butyri, seu alius liquoris, humectare. Matthæus Parisius in Stephano Rege, ubi describit militi visa intra speluncam S. Patricii: *Nec minori tormento vexabantur hi, qui verubus transfixi ad ignem assati deguttabantur à dæmonibus.*

Deifico, pro in Deos refero, consecro. Sic *elementa deificare* Cassiodorus lib. X Hist. Tripart. cap. XXX: Quippe nationes elementa singula in Deos retulerunt: ut fusè persequimur opere de Theologia gentili, sive de Idololatriæ origine, ac progressu.

Demunire urbem est ex munita facere infirmam. Utitur Petrus Blesensis serm. XXXIII.

Deorno, pro *dedecoro*, apud Claudianum Mamertum; si credimus Caspari Barthio lib. L. Adversar. cap. III.

Depalare nunc legas pro palis impactis constituere; ut *depalare civitatem*, apud Tertull. in Apologetico; ac ab eadem origine *depalationes horologiorum*, Vitruvio lib. IX cap. VIII: nunc pro palam facere, divulgare; ut apud Constantinum presbyterum de vita S. Germani cap. XVI; *Virtutum suarum ostenta depalavit.*

Depersonare, detrahere de honore alicujus personæ. Matthæus Paris. ad an. cIↃCCXLVI: *Hoc verbum consonum fuit dicto Henrici Regis Angliæ junioris. Qui patri suo Henrico II Regi, in Festo coronationis suæ ministranti, ait: Non es depersonatus mihi ministrando, cùm sis filius Domitis; ego Regis, & Reginæ.*

Depilare, pro excerpere ex alienis scriptis, reperias apud Petrum Blesensem. Sed & apud Macrobium in VI Saturnalium legi, monet Joannes Busæus Noviomagus, in glossario ad Blesensem. Nempe putarunt, se posse sic dicere, *depilare*; ut *compilare scrinia* ait Horatius. Recta interim *depilis*, & *depilatus*, de eo, qui sine pilis.

Deplicare, & *applicare*, contraria sunt. *Applicare* est admovere; *deplicare*, amovere. In miraculis S. Genovefæ † §. XXX: *Cujus pedes tantâ erant contractione natibus complicati, ut nullâ inde possent arte deplicari.* Et §. XXXV: *Mulier, præ contractione manuum, opus artificio non exercens, veniens ad S. Virginem, manus post orationem extendit, & articulorum restitutâ reflexione, in argumentum salutis porrectas manus plicavit sæpius, & deplicavit; opusque textrinum, sine ulla nervorum ariditate, exercuit.* Ubi *plicare manus* est complicare, sociare: at *deplicare* idem ac removere, sejungere.

† In vitis SS. apud Bollandum ad 3 Ian.

Deprædor, pro *prædor*, *spolio*, vix putem Latinum. Quamquam agnoscat Thesaurus L. L. & *deprædatio* sit in Codice Theodosiano lib. II de Re milit.

Desagmare, exonerare, sagma auferre mulo, vel alteri animanti. Petrus Damiani in vita S. Odilonis, Abbatis Cluniacensis, cap. XII, sive §. XXV *: *Accedit, ut mulus, qui hominis Dei supellectilem, libros scilicet ac lectulum, deferebat, à publico vado procul aberrans, in profundiorem alvei voraginem caderet. — Qui tandem, è naufragio protractus, educitur; ad perscrutandum, utrùm res, & maximè libri, perierint, desagmatur.* Vide *Sagmarius* lib III cap. XLIV.

* Apud Bolland. 1 Ian.

Descidere, pro *decidere*, barbari est seculi. Imposuit, quòd *discinde-*

re

se dicatur. Walsingamus in Hypodigm. Neustriæ †: *Si verò aliquod* † Pag. 481.
occurrat tam arduum, quod pro arbitrio descidi nequeat.

Desociare, pro *separare à sociis*, apud Petrum Blesens. serm. XXXIII: *Cùm enim imprudens ille, & impudens Lucifer, se à Deo, & socialibus desociaret Angelis; ipsi in societate suâ persliterunt, in mansuetudine suâ roborati.*

Desolor, pro vasto, everto, non dixero,

Deterio, pro deterius facio. Cæsarius lib. IV Mirac. cap. LIX: *Dominus verò non immemor vindictæ, anno eodem, totum penè vinum, quod monasterio creverat, ita deterioravit, ut nullius esset saporis, vel coloris.*

Devio mediæ ætatis scriptoribus haut infrequens. Sed cum idoneis Latinitatis auctoribus dixeris *deflecto*, vel *declino de via.*

Devotare, devovere, dicare. Andreas Abbas in vita S. Othonis lib. IV cap. IX: *Divino invocato nomine, beato Ottoni, si per ejus sancta merita sibi incolumis redderetur, offerendum cum oblationibus devotaverunt. Mirum dictu, ad obligationem voti, nulla cælestis medicina mora fuit.* Mox pro eo subdit, *Ut devoverant, offerentes.* Gloss. Msæ: *Devoto*, ἐκδίδωμι.

Dextrare, pro jungere equos, sic ut unus dexter sit, alter sinister. Ita usus, nescio quo auctore, Laurentius Valla, de Donat. Constat. *Triumphâsse putâsse Cæsarem, quoties prodibat, ut nunc solet Papa, praecedentibus equis albis, quos stratos famuli dextrant.* A *dextrare* fuerit *dextrarius*: quod nec ipsum reperio apud idoneos scriptores. Sed legas apud Hincmarum Rhemensem, Petrum de Vineis, Matthæum Parisium; cujus hoc ad an. CIↃCCXLI: *Insidebat equum nobilissimum dextrarium Italicum.* Sermo est de morte miserabili Mareschalli Gileberti.

Cap. VI:

De verbis, in quibus post D sequitur tertia vocalis, aliáve hac posterior. Diætare, *diætam observare.* Diamare, *valde amare.* Didrachmare, *distribuere per didrachmas.* Diescit, *dies oritur.* Diffacere, *gratiam ac decus adimere.* Difficere, *perimere.* Difficultare, *difficilius reddere.* Diffidare, *fide indignum judicare.* Diffiduciare, *fiduciam ulterius nullam reponere, atque adeò pro hoste habere.* Diffigurare, *formæ decus auferre.* Dijaculo, *jaculor.* Diminoro, *imminuo.* Discargare, *carrum exonerare.* Disciplinare, *castigare.* Discooperio, *tego.* Discopulo, *vincula demo, solvo.* Discoquo, *cocturâ digero.* Dismembrare, *membra dividere.* Disparagare, *dispari sociare.* Disper-

quiro, *anquiro*. Disraro, *rarefacio*. Disrationare, *ostendere aliquid à ratione esse alienum, vel simpliciter pro abalienare*. Disrobare, *diripere*. Distemperare, *temperaturam dissolvere*. Disvestire, *vestibus exuere*. Divago, *divagor*. Diversifico, *vario*. Dulcoro, *dulce reddo*.

PRosequar nunc ordine verborum alia, quæ itidem à quartâ consonâ auspicantur.

Diatare, sive, ut scribi solet, *dietare*, pro diætam, sive victus modum observare. Petrus Blesensis epist. XXVII: *Cæteri, in eminentia cathedralis apicem sublimati, statim curam carnis propensiùs agunt; circumspectiùs se dietant; non minùs timent corporis ægritudinem, quàm gehennam; & in omnibus spatium vitæ productioris affectant.*

Diamare, ut censet Barthius, Abbo dixit, carmine de Obsidione Lutetiæ. Sed *deamo* scripsisse arbitror: quod apud Plautum, & Terentium.

Didrachmo, pro per didrachmas divido. Baldericus in Chronico Cameracensi lib. III cap. XXXVII: *Aurum plurimùm didrachmavit.*

Diescit, Terentio lucescit, Maroni aurora diem reducit, Lucano dies exoritur.

Diffacere, pro deformare, faciem sive formam adimere; quomodo Belgæ dicunt, mismaken. Ut *hominem diffacere*, de eo qui oculum exsculpserit, vel nasum præciderit, vel simile egerit. Legas Legum Longobard. lib. I Tit. XXV. Leg. LXVIII. In iisdem lib. II Tit. XXXV Leg. X, *charta diffacta*. In Capitul. Karoli M. lib. III cap. XXVI, *Ad justitiam cujuslibet diffaciendam*. Simile est *difficere*; de quo proximè.

Difficere valet interficere. Nempe ut opposita sunt *facilis*, & *difficilis*; *fido*, & *diffido*; *fateor*, & *diffiteor*: sic *facio*, & *dificio*: quasi dicas, facio, ut quis non sit. Carolus Magnus Constitutionum cap. XI *: *Si per odium, aut malum ingenium, hominem diffecerit; honorem suum perdat, & legibus, contra quem injustè fecit, secundùm pœnam, quam intulit, emendet.*

* Pag. 228 edit. Mogunt. a. 1602.

Difficultare, difficilem se præbere in aliquo negotio, sive propter aliqua, quæ scrupulum injiciant, moras nectere, nec facilè assentiri. Magnum Chronicum Belgicum †: *Mussienses verò quosdam ex optimatibus direxerunt ad Coloniam, ac ad Civitatis Consules, certificari cupientes ipsorum de assistentia intentum; qui diu hæsitando, propter mercaturas negotiatorum suorum, difficultaverunt negotium.*

† Pistoriana editionis pag. 411.

Diffidare, pro bellum indicere, hostem renunciare; quia ex eo fides, quæ

quæ antea fuerat, non durat. Nisi malis esse ortu barbarum à *feida*, pro inimicitia: quo pacto *dis* habebit vim negandi. Legas apud Fredericum lib. II Feudal. tit. LIX §. IV: *Perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque bannimus.* Usus & Petrus de Vineis Epist. lib. III cap. LXXXV; *Diffides eos, tanquam inimicos nostros, & imperii.* Est quoque in Legg. Longobard. tit. de diffidationibus, hoc est, de ratione bellum denunciandi hostibus. Item apud Petrum in Histor. Albigens. cap. LXXVII, Bekam in Joanne II, Turocium in Historia Hungar.

Diffiduciare, à *fiducia*; ut à *fide*, *diffidare*; de quo dixi. Significat verò hostilitatem, vel inimicitias inducere. Usus Ivo Carnotensis epist. CLXXIII, & Matthæus Parisius prologo Hist. Anglicanæ. Item Thomas Walsingamus in Richardo II *, *Ad diffiduciandum abbatem.* * Pag. 255.
Atque alibi non semel.

Diffigurare, figuram, sive speciem rei vitiare. Legg. Longobard. lib. I tit. XXV. L. XLIII: *Siquis caballum alienum apprehenderit, ipsumque diffiguraverit, aut circinaverit; furti pœna sit culpabilis in octogilt.* Thomas Walsingam in descriptione Neustriæ †: *Papa Iohannes, occultè diffiguratus, fugit cum Duce Austriæ.* † Pag. 579.

Dijaculare, jaculo ferire. Suppositicius Ovidius de Vetula lib. I:

Donfisos levitate suâ, promtósque salire
De ramo in ramum, cirogrillos dijaculare.

Ubi *cirogrilli* χοιρόγρυλλοι qui & χοιρογρύλλιοι *. * Scholiast. Aristoph. in ἱππ.

Diminoro, pro *diminuo*. Carolus Simplex in Privilegio apud Aimoinum lib. V cap. XLII: *Sine nulla subtractione, vel diminoratione, liceat securiter, ac perpetualiter possidere.*

Discargare, pro *discarrare*, propriè notat è carro ponere. Ac sic usurpat L. Salica tit. XXIX. §. XXI: *Si inde fœnum ad domum suam in carro duxerit, & discargaverit.* Postea per tralationem extensa significatio ad onera, quæ hominibus imponuntur. Unde *discargare*, pro ab aliqua re præstare immunem. Quomodo Gallis, & Anglis, *discharge.*

Disciplinare, disciplinæ severitate in aliquem animadvertere. Scriptor de S. Genovefa. § XXXVIII *: *Disciplinat misericorditer filios suos pater misericordiarum, dum momentaneæ percussionis igniculo carnem simul, & gehennam exstinguit.* * In vitis SS. apud Bollandum ad 3 Ian. p. 151.

Discooperio crebrò legas. Veteres pro eo operio, tego, celo.

Discopulare, copulam canibus detrahere; ut Ovidius loquitur. Matthæus Parisius an. CIƆCCXXXIV: *Legistarum magnam catervam*

apud

apud se Rex retinuit, quasi venator canes venaticos super electores Prælatorum discopulandos.

Discoquere, pro *coquendo dissolvere*, Plinio Valeriano usurpatum.

Dismembrare, disjungere, separare. Ut *dismembratus* opponatur *continuo*; idemque valeat, quod *discretus*. Charta ducum Normanniæ de saisina Paganelli, anno scripta CIƆCXIII †: *Quod baroniæ non erunt dismembratæ, nisi pro parte, in qua escaetæ erunt.*

† *In scriptoribus rerum Normannicarum pag.* 1064.

Disparagare, dispares conjugio jungere, genere & opibus inæquales connubio sociare. A *disparagium*, quod est dispar conjugium; uti *paragium*, par sive æquale connubium. Voces à Gallis acceptæ. Matthæus Parisius ad an. CIƆCCXXXIV: *Puellas nobiles, & alias mulieres nubiles, cum vvardis, ac maritagiis, quas dant suis, disparagant.* Hinc *disparagatio*, ad an. CIƆCCXV: *Hæredes maritentur sine disparagatione.* Verbum ipsum etiam habes in legibus Baronum Scotię, opere, quod à primis verbis, *Quoniam attachiamenta*, inscribitur, cap. XCLII: *Si aliqui domini maritaverint hæredes suos, quos, vel quas, habent in custodia, villanis, vel burgensibus, ubi disparagentur; si talis hæres sit infra quatuordecim annos, & talis ætatis, quòd consentire non possit; tunc, si parentes ejus conquerantur, dominus ille amittet custodiam, usque ad ætatem hæredis.*

Disperquiro, anquiro, sedulò, vel circumquaque disquiro. Walsingamus in Richardo II *: *Cui Dux, Et ego, ait, non laudo plures insultus fieri, quia* (Anglici) *& ingeniosi, & fortes sunt viri, & quotidie novas contrà adinventiones disperquirent.*

* *Pag.* 404.

Disraro, rarefacio. Sanè in Glossis Mssis exponitur ἀραιῶ.

Disrationare, contrarium ratione, & lege μονομαχίας comprobare. Matth. Parisius in CIƆCCXLIX: *Quod si renuentes præsumant inficiari; paramur judicialiter duello super eos veritatem, Deo judice, discutere, & disrationare.* Similiter in vita Guilhelmi, abbatis XXII S. Albani: *Definitum fuit judicialiter, ut illa quæstio per duellum disrationaretur.* Legas etiam Reg. Majestatis Scoticæ lib. tertiò cap. XVII §. I: *Cum maritus aliquis —— de dote ipsius uxoris aliquid amiserit, vel disrationaverit de jure ipsius uxoris.* Ubi Joannes Skenæus interpretatur: *In judicio recuperaverit.* Puto, & hic idem esse, ac facere, ut quid, rationis judicio, potiùs alterius esse videatur, sive ἁπλῶς abalienare.

Disrobare, spoliare à Germanico roouen, quod ex Latino *rapere*: ut *disrobare* sit diripere. Nam *a* sæpe in *o* abit; *p* in *ph*, vel *v* consonans. Argumentum Petri de Vineis lib. V epist. XLVIII: *Concedit licen-*

licentiam quibusdam mercatoribus faciendi præsalias contra rebelles, qui eos disrobaverunt. Hac verò epistolâ abunde, quid repræsalia sit, explicatur.

Distemperare, Plinio Valeriano idem ac dissolvere. Utitur lib. I cap. VI.

Disvestire, vestibus exuere. Thomas Walsingamus in Descriptione Neustriæ †: *Cujus corpus post paululum ad se relatum cùm disvestirent, argenteam clavem in ejus strophio reperiunt dependentem.* † Pag. 420.

Divago, & *evago*, agnoscit Glossarium nostrum Msum: nec alio defenderim, quàm quod *vago* sit apud Plautum.

Diversifico, vario. Pseudo-Ovidius in primo de Vetula:

Quinquaginta modis, & sex diversificantur
In punctaturis.

Ac postea:

———*Diversificantur*
In punctatura propriè. Ac lib. III:
Et fidei species debent diversificari.

Parlam. Styl. Prolegom. *Et dictus stilus quandoque diversificatur.*

Dulcorare, pro *edulcare*: quomodo Mattius apud Agellium:

Quapropter edulcare convenit vitam,
Durasque acerbas sensibus gubernare.

De-La-Cerda in Adversariis Sacris cap. XLVIII legit, *edulcorare*. Sed sic non erit jambicus scazon. At Ambrosii est de Institut. Virgin. cap. V: *Fons Mara per lignum dulcoratus.* Rectiùs Tertullianus adversus Judæos cap. XIII: *Hoc enim lignum tunc in Sacramento erat, quo Moses aquam amaram indulcavit.* Perperam & hîc De-la-Cerda *edulcoravit*.

CAP. VII.

De inchoatis ab E. Efflorare, *carpere flores.* Effocare, *strangulare.* Efformo, *effingo.* Effortio, *munio.* Elaterare, *ad latus abire.* Elongo, *longe amoveo.* Elucido, *illustro.* Episcopo, *episcopum facio.* Epulo, *epulor.* Essendo, *pro, si fuero.* Exactionare, *&* exactare, *exigere.* Exadoniare, *idoneum reddere.* Excerebror, *cerebrum amitto.* Excondicere, *purgare se.* Excopiare, *&* exemplare, *exscribere.* Exemplificare, *probare exemplis.* Exentricare, *viscera eximere.* Exfestucare, *honorem alteri adimere, vel se eo abdicare.* Exhonoro, *honore*

nore privo. Exmerare, *puro puto auro, vel argento annumerare.* Exoccupor, *labore levor.* Exoniare, *fonticam afferre caussam, cur non stiteris te judicio.* Explantare, *radicitus evellere.* Exsalsescere, *salsuginem deperdere.* Expressare, *expressim dicere.* Exsufflare, *spiritu suo difflare, aspernari.* Exulari, *exulem esse.*

VEnio ad Verba à secundâ vocali auspicantia.

Efflorare, pro eo, quod Lucretio *flores decerpere*, cùm alibi legas; tum apud scriptorem Chronici à Nicolao Camusæo editi.

Effocare, pro fauces elidere. Vetus Juvenalis interpres in sat. XV vers. CCXXII: *Qua in somnis effocabitur propter dotem.*

Efformo sæpius reperio. Sed classici pro eo, exprimo, fingo.

Effortiare, pro *munire.* Rogerus de Hoveden Annal. Tom. II: *Veniens in Pictaviam, terram suam, castella nova firmavit, & vetera effortiavit.* Unde *effortiatus*, uti hinc *effortiatè*: de quo inferiùs.

Elaterare, ad latus alterutrum se inflectere. Anonymus in vita S. Severini, episcopi Septempedani. §. XI.*: *Ingrediens quendam locum, credens iter Rectorem Provinciæ noctu ingredi, paullulum se ex aggere elaterat pavens, ut è vicino caussam disceret.*

* Vitis SS. ad 8 Ian. apud Bollandum.

Elongare, pro longè amovere. Concilium Cisterciense: *Et quasi inauditam plus corde, & corpore elongare.*

Elucidare, pro lucem afferre. Concilium Pisanum II.†. Unde & proavorum ætate barbara inscriptio *Elucidarii Poëtici.*

† Pag. 324.

Episcopare, episcopum facere. Petrus Blesensis epist. X: *Intendit episcopare fratrem Comitis.* Fulbertus Carnot. epist. XXXI: *Ne quibusdam episcopandis citò manus imponam.* Bernardus Claravallensis in vita Malachiæ, & Hiberniæ episcopi *: *Quod si & posset ire, episcopari reformidabat.* Hoc est, episcopus fieri.

*Columm. 1947. edit. Antverp. an. 1609.

Epulo, pro *epulor.* Passio S. Maximi† presbyteri, & martyris, cap. II. § XII: *Vocavit uxorem suam, & conservos suos, ut stipendia copiosa post eum adferrent, & cum magno gaudio epularent.*

† Apud Bollandum in vitis SS. ad 2. Ian.

Essendi, essendo, essendum, barbara sunt. Etsi non refugerit Florctus, sive florum scriptor, qui creditur B. Bernardus Claravallensis cap. III *:

Quantumcunque bonus fueris, essendo superbus,
Totum depravas.
Pro, si esse voles superbus.

* Coloniæ excusus a. 1501.

Exactionare, pro exactione vectigalium, vel tributorum gravare. Beka in Chronico, vitâ Ottonis III: *Sæpe graviter exactionati sunt;*

sunt; *adeò quòd in bonis temporalibus multùm inopes effecti sunt.* Sic *exactionantes*, in vita Frederici, episcopi XLIII.

Exactare, pro *exigere*: ut in Kapitularibus Karoli M. lib. III cap. LXVIII, & lib. IV cap. XXXI. Et in ejusdem diplom. *Cariaticum, & vinum, contra omnem justitiam ab eis exactare non cessant.* Ubi vide, an non *charteaticum*, vel *chartaticum* potiùs, debeat rescribi.

Exadoniare, pro idoneum facere, est in legg. Alamanicis Tit. XVIII, & decreto Tassilonis Ducis §. XII. Non dubito, quin priùs dixerint *exidoneare*.

Excerebrari, cerebrum amittere. Petrus Blesensis serm. XLVII: *Verumtamen homo à secretis, cùm in hac dignitate esset, non intellexit; sed quærens, quæ sua sunt, sedens in insidiis adversus Dominum suum, comparatur jumentis insanientibus, & insanior factus est illis, quæ vel artus suos morsibus discerpunt, vel in quaque obstantia ruendo excerebrantur, vel facto impetu in præceps summerguntur.*

Excondicere, ostendere se non obligari ad aliquid ex condicto, purgare se, excusare, alteri satisfacere. Carolus Calvus tit. XXIX apud Carisiacum cap. III: *Ad mallum veniant, & ibi, aut se legaliter, ut permisimus, excondicant; aut, si se excondicere non potuerint, quod malè fecerint, legaliter emendent.* Et mox: *Si eum nullus accusaverit, excondicat se prædicto modo, & juret, quòd deinceps testeiam vel latrocinium non faciet.* Hincmarus Rhemensis ad Hincmarum Laudunensem: *Quòd Hadulpho missaticum tuum commiseras, de quo missatico se non excondixit.*

Excopiare, pro exscribere; ex eo quòd vulgò *copiam* dicant, pro apographo, sive exemplo.

Exemplare, pro describere ad exemplum alterius. Gregorius Turonensis Miracul. lib. I cap. LXIV: *Nocturno sub tempore, famulante lumine, celeriter exemplavit.*

Exemplificare, pro exemplis comprobare, apud Cæsarium Heisterbachensem.

Exentricare corruptum ex *exenterare*, quod est σπλάγχνα sive viscera eximere: uti cor in facinorosis. Hinc *exentricatio*; pro quo malim *exenteratio*. Thomas Walsingamus in Richardo II †: *Adjudicatus est tractioni, suspensioni, exentricationi, combustioni interiorum, decapitationi, & quaternizationi.* † Pag. 354.

Exfestucare, & *infestucare*, verba sunt feudalia, & ex eo originem trahunt, quòd traditione festucæ, aut virgæ, possessio prædii, aliusve rei, traderetur, vel honos aliquis, aut dignitas conferretur: ut

ex Marculfo videre est. Estque *infestucare* idem, ac quod dicunt *investire*; *exfestucare* idem ac *devestire*. Otho Frisingensis Chron. lib. VII cap. XXXIV: *At Eugenius Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit, ut patriciatus dignitatem exfestucarent, & præfectum in dignitatem reciperent.* Similiter idem in gestis Friderici lib. I cap. VIII, Sigebertus in Chron. a. CIƆCXXIII. Robertus de Monte in Append. Cæsarius Heisterbachensis lib. II Miracul. cap. XII. Item Roso, Gaveræ dominus, in donatione anni CIƆCCI *. Hujus verba ponam: *Quicquid juris, vel querimoniæ habebat adversus Ecclesiam de Ninive in loco, qui dicitur Calf, & infra limites possessionum, quas ibidem præfata Ecclesia, de eleemosyna magnæ memoriæ Balduini Comitis, in præsenti ten.t, in eleemosynam dedit, & exfestucavit.* Latini pro eo, abdicare se honore, aut possessionem abrenunciare, abjurare, reddere, resignare: ut Horatius lib. III od. XXIX de fortuna:

* Apud Miræum in Notitia Eccles. Belg. pag. 498.

Laudo manentem: si celeres quatit
Pennas, resigno, quæ dedit, & meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.

Et secundâ ad Mæcen. epist. lib. I:

Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno.

Exhonoro, honorem adimo Ratbertus: *Quid putas, Imperator? Numquid vindicare te putas, hunc virum exhonorando, & qualibet terrarum parte exulare jubendo?*

Exmerare, pro merum, sive purum putum præstare. Constitutio Caroli Calvi tit. XXXI, Edicto Pistensi, capit. XIII: *Contra eos, quorum argentum ad purgandum acceperint, ipsum argentum exmereut, & sine fraude, tam in pensa, quàm purgatione, denarios concambient.* Ubi duo videmus exigi in denariis, ut puro puto constent argento, & justi sint ponderis. Synodus Francofordiensis cap. V: *De denariis si mero sunt argento, & pleniter pensantes.*

Exoccupor, occupationibus liberor, ab occupationibus relaxor: cui contrarium, distineri, vel impediri occupationibus. Joannes Saresberiensis de nugis Curialium lib. I cap. IV: *Si majoribus, quod quidem rarum est, eos* (magistratus) *exoccupari contigerit.* Hinc *exoccupatus*, otiosus. Vide de eo lib. præcedentis cap. XI.

Exoniare, impedimentum justum adferre, cur quis non stiterit se judicio, vel jurare se ob caussam sonticam non potuisse esse præsto. Hujus

Hujus sit loci, si sit à *sontica* caussa, vel potiùs Græco ἐξώμνυμι. Atque hæc lucem capiunt ex iis, quæ de *Sisonia* alibi dicimus.

Explanto, pro eradico, ut contrarium sit, ac *planto* Petrus Blesensis epist. CXXIX: *Moneo enim te, si fortè exaudias, si fortè velis avellere iniquas plantationes, radicesque vipereas, quas non plantavit pater meus cælestis; ideoque tanto fortiùs explantandæ sunt, quanto enormius sunt plantatæ.*

Exsalsescere, apud Plinium Valerianum, pro *amittere vim salis*, sive salsuginem, vel salsilaginem, aut salsitudinem.

Expressare, Cornificio *expressè ponere*, Plinio in epist. *expressè dicere.* Thomas Walsingamus in Richardo II †, de Edmundo: *Post expressata negotia sua.* Hoc est, postquam in capitulo exposuit, quorsum illud convocâsset. † Pag. 231.

Exsufflare, verbum Tertulliano de Idololatria usurpatum, & aliis scriptoribus Ecclesiasticis. Notat, flatu dissipare, & μεγαλοπλικῶς contemnere. B. Augustinus epist. CLXII contra Donatistas: *Conscinditur unitas Christi, blasphematur hæreditas Christi, exsufflatur baptisma Christi.* Ac similiter postea: *Iterata baptismata, exsufflata sacramenta.* Sed & *sufflare* pro eodem ait epist. LVI ad Dioscorum: *Nomen Anaxagoræ: quod propter literatam vetustatem, ut militariter loquar, literatiores libenter sufflant.* Videtur igitur is castrensis fuisse sermo. Et simplici, & composito istoc, similiter usus Dungalus in prologo Responsorum contra Claudium Taurinensem.

Exulor, pro *exulo*. Anastasius in exilio Martini: *Rogabat enim sanctus ille, ut sineretur in eadem custodia, quousque exularetur, & ad horam auferretur de custodia.* Ac ibidem: *Dictum est ergo, quia in Chersonam exulatur.*

CAP. VIII.

De inchoatis ab F. Fabulo, *pro fabulor.* Fallire, *falli, decipi.* Falsare, *falsò assimulare.* Falsificare, *comprobare aliquid esse falsum; item adulterare.* Famatur, *famâ vulgatur.* Famesco, *famem patior.* Famigero, *famâ celebro.* Familiaresco, *familiaris reddor.* Fascio, *fasciis ligo.* Ferior, *ferias agito.* Festo, *vel* festivo, *festum celebrò.* Filare, *fila rhombo circumvolvere.* Fistulor, *fistulâ cano.* Follicò, *follis instar tumeo.* Forconsiliare, *vel* forsconsiliare, *malè malo animo consulere.* Forisfacere, *vel* forefacere, *crimen committere, quod vitæ, vel bonorum privatione, soleat puniri.* Forjudicare, *vitâ, aut bonis multare.*

 Fra-

Fragasco, *odorem fragantem spiro*. Fructifico, *fructum fero*. Fultrare, *fulcire*. Furniare, *panes coquere in furno*. Fustare, *fuste aliquem excipere*.

VEnio ad literarum sextam.

Fabulo, pro *fabulor*. Regula Monasterii S. Cæsariæ cap. II. §. X: *Similiter dum psallitur, fabulare omnino, vel operari, non liceat*. Primus eam Regulam edidit Bollandus in Vitis Sanctorum ad XII Ian. Usurpat quoque Joannes Sarisberiensis epist. CXC, quæ est ad Radulphum de Bello-monte *: *Credideram profectò te philosophantis habere verba, non animum: sed nunc recolo te aliquatenus esse magni discipulum Aristippi, qui omni conditione temporis æquanimiter utebatur, & in ipsis philosophabatur nugis, jucundus omnibus, nulli gravis. Qui aliquando interrogatus, quid ei Philosophia contulerit, dicitur respondisse, ut cum omnibus hominibus intrepide fabularet.*

† Pag. 340.

Fallire, pro errare, decipi, in L. Salica, tit. XXIX, de vulneribus. §. I: *Siquis voluerit alterum occidere, & colpus* (hoc est, colaphus) *ei fallierit; vel cum sagitta toxicata eum percutere voluerit, & ei ictus fallierit*, &c. Germani similiter, ac Belgæ, faelen, & faljeren, Galli *falloir*. Dubium, Germanicumne à Latino *fallere* sit; an à vallen, quod est labi, cadere; quomodo fael (Gallis *faulte*) sit à val, lapsus.

Falsare, adulterare, παραποιῶ. Sigebertus in Chronicis CIↃL IV, ubi de hæresibus Græcorum: *Convictus chartam excommunicationis falsasse Michaël.* Nec tamen hoc malæ admodum notæ, cùm eo utatur Modestinus L. XXXII. ff. ad legem Corneliam de falsis: *Decretoque Divi Adriani præceptum est, in insulam eos relegari, qui pondera, aut mensuras, falsassent.* Ante Adriani tamen tempora, ut puto, non fuerit in usu.

Falsificari sermo is dicitur, quem falsum esse ostenditur: falsificantur nummi, cùm adulterantur. Priori modo ait Ivo Carnot. epist. CLXXIII: *Dictum est ex altera parte, quòd possent omnes istas depulsiones veridicis assertionibus locis suis, & temporibus, falsificare.* Posteriori ratione accipit Theodericus de Niem lib. de privilegiis, & juribus Imp. *Otto fuit vindex, & justitiarius magnus; ut patet in multis ipsius exemplis; & præsertim quando Mediolanenses falsificarunt ejus monetam auream, & argenteam, injunxit eis, ut monetâ factâ de corio uterentur.* Idem de Schismate lib. I cap. XXIII: *Quod ipse secretum concilium Ioanna regina falsificari facere, dictoque Ottoni scribere vellet.*

Fama-

Famatur, pro famâ celebratur, fertur, vel jactatur. Chronicon magnum Belgicum à Pistorio editum †: *Propter quod non exigua sacerdotum multitudo exercitum sequebatur, fratrum mendicantium, ac aliorum ordinum; quemadmodum etiam meretricum multitudo, quarum numerus ad duo millia se extendebat, ut famabatur.* † Pag. 416.

Famesco, pro famelicus sum, vel esurio, deteriorum est temporum.

Famigero non ausim dicere; sed pro eo famam diffundo, famâ celebro, vel simile. In Glossis tamen Latino-Græcis lego: *Famigero*, διαφημίζω. *Famigerabilis*, διαβόητος. *Famigerator*, διαφημιστής. Imò *famiger* est Varronis: *famigerator*, & *famigeratio*, Plauti Trinummo.

Familiarescere, pro familiarem fieri, est Sidonii Apollinaris.

Fasciare, pro fasciis ligare, legas apud Plinium Valerianum, & Gariopontum, non semel.

Ferior, pro cesso, non ausim dicere extra participium, quod C. Trebonius usurpat ad Ciceronem scribens. Sic enim ille epistolâ, inter Tullianas, sextadecimâ libri XII: *Ne putes in Asia feriatum illum ab iis studiis, in quæ tuâ cohortatione incitatur.* Pro *feriari*, malim cum Cicerone, *ferias habere*; vel *ferias celebrare*, cum Livio.

Festo, vel *festivo*, ne dixeris: sed festum diem ago, ferias habeo, vel celebro, In Glossis tamen MSS est: *Festivo*, ἑορτάζω.

Filare, ut vir doctus exponit, idem est, ac *nere*. Sed priùs feminæ nent; postea filant, hoc est, fila rhombo circumvolvunt. B. Odericus Peregrinationis suæ cap. I. §. IV: *In ea* (terra Ur) *sunt pulchri senes: ibi viri nent, & filant; mulieres verò non.*

Fissulo, vide *Fistulor*.

Fistulor apud Isidorum in Glossis, pro fistulâ cano. At *fistulo* rectum. Usus Plinius. Et Ciceroni inde *fistulator*. Gloss. MSS: *Fissulo*, συρίζω. Sed scribendum *fistulo*, quod Plinianum est.

Follico, intumesco ad modum follium fabrilium, de quibus Maro VIII Æn.

——— *Ventosi follibus auras*
Accipiunt, redduntque.

De chamæleonte usus Tertullianus lib. de Pallio cap. III: *Oscitans vescitur, follicans ruminat, de vento cibus.* Glossæ: *Follico*, διασαλακωνίζω. Græca hæc vox est à Salacone, Autolyci patre, luxu ac deliciis diffluente: ut διασαλακωνίζειν propriè dicantur, qui istius Salaconis instar, languidè, & fluctuantes incedunt. At *follico* est à *folleo*,

leo, ut à *vello*, *vellico*; à *fodio*, *fodico*. *Folleo* autem est à *follis*: ut *follere* sit turgere instar follis, aëre pleni. Usus B. Hieronymus ad Eustochium: *Omnis his cura de vestibus, si bene oleant, si pes laxâ pelle non folleat.* Item Petrus Damiani lib. II epist. III: *Nec alutam aëre turgentem follere compellat.* A *folleo* item *follescere*, stultescere, vanum esse instar follis aëre turgentis. Et ab hac tralatione etiam stultus Gallis *fol*; nisi malis à Græco φαῦλος, malus, vitiosus. De nominibus *Follex*, & *Follicum*, suo loco vidimus.

Forconsiliare, pro *malè consulere*. Annales Francici scriptoris incerti à Pithœo editi *, in an. IↃCCCLX: *Nec in vita, nec in membris, neque in regno eos forconsiliabo in hoc, ut ipsi erga me similem promissionem faciant, & conservent.* In Constitutionibus Caroli Calvi tit. XXVI, in Sacramento firmitatis Ludovici Regis: *Nec in vita, nec in membris, neque in regno illorum eos forconciliabo.* Item tit. XXVII, & XXXVI. Puto, ut posterior verbi pars est *consiliare*, pro consulere: ita priorem esse *foris*: quomodo, ut lib. II cap. VII dictum, *forbannitus* est foris *bannitus*. *Forconsiliare* igitur sit consilium dare, foris speciosum, intus noxium. Hoc est, sinistra agitare consilia, de vita alicui, aut honore eripiendo. Ac firmat hanc sententiam, quod in libris nonnullis sit *forsconsiliare*.

Forisfacere, *forifacere*, *forefacere*, ex *foris*, & *facere*, videtur simile esse ac quod Belgis, te buyten gaen: quod penè ad verbum sonet, *foras ire*, hoc est, egredi officii limites, delinquere: quomodo etiam interpretatur Skenæus, notis ad leges burgorum à Davide, primo ejus nominis Scotiæ rege, latas, cap. LV. Nec multùm abit hoc Isidori in Glossis: *Forisfacio, offendo, noceo.* Verùm illud *foris* non respicit juris limites, vel officii cancellos: sed bonorum, vel alîus, quo quis fruatur, privationem. Est enim *forisfacere*, delicto aliquo res suas sibi facere extraneas; sive aliquid facere contra leges, quod amissione vitæ, bonorum, vel privilegii, soleat puniri. Ivo epist. CLXXIII: *Cùm prædictus Ivo Rodrocum dominum suum diffiduciâsset, & prædam ejus prior cepisset, homines suos eâ die, quâ captus esset, in vinculis haberet, & ad forisfaciendum eidem armatâ manu militum eâ die procederet.* Ubi *ad forisfaciendum* valet, ad inferendam injuriam, quę capite æstimaretur. Crebrum quoque est Thomæ Walsingamo. *Forefacere* pro eo est in Historia Albigensi cap. LXVII *. Hinc *forisfactor*, *forisfactum*, *forisfactura*. Vide, quæ Sirmondus ad memoratum Ivonis locum annotavit: item Spelmannus in Glossario. Etiam Watsius Matthæum

* Pag. 223.

Pa-

Parisium, & Lindenbrogius ad LL. antiquas, rem attingunt. Sed pluribus illi, quos dixi. Habent verò easdem voces Galli, *forfaire*, ex *forisfacere*; *forfaict*, ex *forisfactum*; *forfaicture*, ex *forisfactura*. Vide in Nominibus *forfactum* lib. III cap. XII.

Forjudicare, à *judicandi* verbo esse, satis est apertum. Sed dubium, an prior pars sit *foras*; ut propriè notet, foras publico judicio ejicere; an verò Gothicum for, pro vor, aut ver; ut significet damnare: quomodo Germani ac Belgæ veroordelen. Interim nonnihil discriminis esse inter *exilium*, *damnationem*, & *forjudicationem*, usus verbi ostendit. Constitut. Neapolitanæ lib. I tit. LIV: *Nisi fortè exulibus, vel forsitan fugitivis, aut forjudicatis, præsentes alimoniam subministrent publicè, vel occultè: quo quidem in casu bona, per excellentiam nostram dimissa, præsentibus publicentur.* Lib. II tit. III: *Bannitus, aut forjudicatus:* Et tit. VI: *Forjudicatorum bona, veluti damnatorum, (liberos, vel parentes, usque ad tertium gradum nisi habeant) fisci nostri commodis volumus applicari.* Ibid. *Ante bannum edictum, & forjudicationem emissam.* Galli similiter *forjuger*.

Fragascere, pro odorem emittere fragrantem. Petrus Cellensis lib. V epist. IV: *Sententia dubia, quæstionibus ventilata, clarescit: species aromatica pistillorum tunsione fragrascit.*

Fructifico ignotum antiquis: qui pro eo ajunt, *fructum edo*, aut *fero*, aut *fruges fundo*.

Fultrare in Gemma Gemmarum exponitur aliquid subdere lecticæ, quod eam sustineat. Deducitur à *fultrum*: ibidem dicitur, notare, quod vulgò vocamus *schragam*. Sed omnino & *fultrare* est barbarum, & *fultrum*, quod corruptum ex *fulcrum*.

Furniare, panem in furno coquere. Matth. Parisius in an. MCCLVIII: *Inveniemus eidem conventui domos convenientes, & necessarias ad brasiandum, & furniandum.* hoc est, cervisiam, ac panem coquendum.

Fustare, pro *fuste percutere*. L. Alemann. Tit. XII §. I. Item Tit. XIII, & XIV.

Cap. IX.

De habentibus principem literam G. Galeare, *galeam imponere*. Galapare, *equum urgere ad cursum exsultantem*. Gargarare, *superbè se jactare*. Garrulare, *garrire*. Gavisco, & gaviso, *pro gaudeo*. Gena-

 re,

re, *genere*, *sive gignere*. Geographare, *terrarum orbem describere*. Germasco, (*nisi potiùs* Germanasco) *germen produco*. Glebare, *glebam efficere*. Glossare, *interpretari*. Governare, *gubernare*. Gratare, *in aliqua re gratificari*. Gratiari, *gratias agere*. Gregorizare, *vigilare*. Grossescere, *crassum reddi*. Grutillare, *sonum instar crotali edere*. Guttare, *stillare*.

TRransgrediar hinc ad verborum illa Latino-barbara; ubi litera G initium facit.

Galeare, & *galere*, nisi posterius sit à librarii culpa, ridiculè distinguit Gemma: nempe ut prius sit galeam imponere alteri: posterius galeam induere.

Gallapare, vel *galopare*, sive *calupare*, à Gallis quidem acceptum; sed hi à Græcis habent, quibus id est καλπᾶν. Hoc verò est à κάλπις, vel κάλπη, de quo Pollux lib. VII cap. XXXIII. Etiam Hesychio κάλπη· βαδιστὴς ἵππος, καὶ εἶδος δρόμου. Vide & Salmasium Notis
* Pag. in Capitolinum *.
245. *Gargarare*, pro grandia de se promittere, vel prædicare, Thrasonum more. Matthæus Parisius in Histor. Henrici, III ad an. CIƆCCLII: *Hæc verborum deliramenta Francis innata superbia, & jactantia, reboavit*. Francis tribuit, quod Franci Hispanis; in quibus *rotomontados* nuncupant. Vox *gargarandi* est à γαργαρεὼν gurgulio, qui etiam ad vocis modulationem confert: eoque à vocabulo est γαργαρίζειν, aquam, aliumve liquorem, circumvolvere ore, atque ita fauces colluere. *Gargarare* igitur generatim foret gutture resonare: sed particulatim jactabundo sermoni attributum, quia ut absonus, ingratusque ille sonus gargarizantium; ita & oratio eorum, qui vanas de se jactant glorias.

Garrulare, garrire, à *garrulus*. Hoc verbi etiam invenio in scriptis aliquibus, quæ primorum trium dicuntur seculorum. Sed supposititia esse, ex barbarie ejusmodi non obscurè liquet. Infimæ Latinitati vox est frequens. In hac usus Thomas Walsinga-
† Pag. mus in Hypodigmate Neustriæ †: *Impertinenter garrulare cœpit, donec*
691. *summus justitiarius jussit, ut responderet finaliter*. Agnoscit & vocabularium, quod Gemma inscribitur.

Gavesco, & *gaviso*, legas in Philoxeni Glossis: ubi utrumque exponitur χαίρω. *Gaviso* fit à supino *gavisu*; ut à supino *visu*, *viso*; à *versu*, *verso*; à *pulsu*, *pulso*. At *gavesco* non possis ἀναλόγως formare, nisi à *ga-*

vere; ut à *caleo*, *calesco*; ab *ardeo*, *ardesco*. Sanè *gaveo* dixisse veteres, colligo ex præterito *gavisus*. At à *gaveo*, *gaudeo*; ut ab *aveo*, *audeo*; à *caneo*, *candeo*; à τομεῖν, *tondeo*; à *tenno*, (quod ab Æolico τέννω, pro τείνω) *tendo*. Fortasse igitur *gavesco*, & *gaviso*, potiùs in obsoletis, quàm in Latino-barbaris, debeant reponi.

Genare, pro *genere*, invenias in Gemma. *Geno* est à γείνω: à *geno* verò *genui*, *genius*, & similia. *Genere* est apud Lucretium, Varronem, Censorinum, atque alios: uti ostensum nobis lib. IV de Analogia cap. XXIX.

Geographare agnoscit Gemma, pro terram describere. Nempe ut Græci dicunt γεωγραφεῖν. Sic γεωγραφήσαντες, *describentes orbem*, Aristoteli, vel alii potiùs, libro de Mundo.

Germascere est apud Petrum Cellensem lib. II epist. VII: *Repentina quoque non omnimodò approbanda est amicitia; sed quæ germinat cognatione, crescit familiaritate, frondescit consuetudine, germascit cordis amplitudine, fructificat perfectâ identitate. Hic arbor fici plantanda, & circumfodienda est, ut dulcedinis fructum in agro amicorum afferat.* Ubi liquet, *germascere*, (si lectio hæc sincera, quam Ludovicus de La-Cerda retinet in Adversariis Sacris) esse medium inter *frondescere*, & *fructificare*; ut quando cum flore fructus germen, sive primordium, protuberat. Quid si *germinascere* rescribamus? Nempe ut à *germen germino*; sic à *germino* fit *germinasco*. Sanè ut à *labare* est *labasco*; sic à *germinare* fuerit *germinasco*. Omnino hoc ἀναλογία requirit.

Glebare, in glebæ formam redigere: ut est in Vocabulario, quod Gemma inscribitur.

Glosare in Gemma exponitur interpretari: ut *glosator*, interpres; *glosatus*, interpretatus. Geminari sibilum oportuit. Sunt ex eo, quòd Græci γλώσσας, Latini *glossemata*, dicunt de vocabulis ξενικοῖς, & minùs notis: unde *linguam secretiorem* Quinctilianus exponit.

Governare, pro *gubernare*, ut Galli *gouverner*: quod est ex affinitate literarum B. & V. Habes in Legg. Longob. tit. I §. VI.

Gratare, pro gratis conferre, vel concedere. Charta Joannis, Ducis Britann. CIↃCCXXXIX *: *Insuper gratamus, & concedimus, quod hæredes nostri* &c.

Gregorizare in Gemma exponitur vigilare. Pleniùs Glossarium nostrum vetus in membranis Msum: *Gregorizare, vigilare, excubare, tuictare, nictitare, pernoctare, elucubrare, manubiare* †, *expergisci.* Græcis γρηγορεῖν, vigilare. Unde proprium nomen Γρηγόριος, quod κατὰ λέξιν sonet

* *In Histor. de Bret.*

† *Puto, pro* manubiare, *primò scriptum fuisse* manicare: *de quo dicam cap.* 14.

net Vigilantius. Ab hoc Gregorii nomine formarunt *gregoriare*, q. d. γρηγορίζειν, hoc est, Gregorium imitari.

Grossescere est ex *crassescere*, Columellæ, ac Plinii verbo: nempe uti *grossus* ex *crassus*. Beda presbyter de vita S. Cuthberti cap. 11: *Subito dolore genu correptum illius, cœpit & acri tumore grossescere.* Hoc est, intumescere. Simile *ingrossare*; de quo cap. XI.

Grummare, cumulare, ut exponit Gemma: à *grumus*, quod clivulum notat.

Grutillare legas apud Cæsarium lib. x Miracul. cap. LVIII: *Ciconiæ, —— eum crebriùs grutillando circumvolantes, omnes in admirationem verterunt.* Nempe dicitur de ciconiis rostro crepitantibus. Ex voce *crotalus*, quasi *crotillare*; unde *crotalistria* hæc avis Publio Syro Mimo:

Pietaticultrix, gracilipes, crotalistria,
Avis exul-hiemis. ——

Guttare, stillare. Glossæ Philoxeni: *Guttat*, σταζει. Ut Gemma: *Guttare, stillare.* Similiter glossæ nostræ Msæ. In quibus etiam: *Guttire, pluitare.* Recta interim *guttans*, & *guttatus*.

CAP. X.

De verbis barbaris Latino, Græcove fonte, ortis, quibus initium est ab H. Habenare, *habenis regere.* Hæreditare, & hæredare, *hæreditatem adire.* Hastiludiare, *hastâ velitari.* Herbidare, *herbam producere.* Historiare, *historiam condere.* Hortare, *hortari.* Hostitare, *hostiam cædere.* Humiliare, & humilificare, *submittere.* Hymnizare, *hymnum canere.*

DEinceps pauca adferam, quibus initium sit ab adspiratione.

Habenare, habenis moderari. Unde *habenatus*, habenis pressus. Utrumque in Gemma etiam habes.

Hæreditare, & *hæredare*, ibidem, & in Glossis nostris Mssis. Latini pro eo hæreditatem adire, accipere hæreditatem. Imò & ab *hæreditate* barbari I. C. finxere *hæreditamentum*: pro quo & *hæreditagium*, & *haritagium*, usurpant.

Hastiludiare, de ludicrâ hastis velitantium pugnâ; in eâdem nihil minùs, quàm gemmeâ Gemmâ.

Herbi-

Herbidare, graminis herbam proferre, in Chronico Cameracensi.

Historiare, pro historiam scribere, vel posteris mandare, apud Henricum Huntingdonensem in præfat. Histor. Anglic.

Honorificare, ab *honorificus*, pro ad honorem evehere. Eâdem in Gemmâ habes.

Hortare, pro *hortari*. Philippus Osullevanus, Bearniæ princeps †, in vita S. Mochuæ Ballensis, sive Cronani, cap. III §. XI: *Atque hujusmodi responso prolato omnino, quod hortaverant, facere distulit.* † *Apud Bollandum in Vit. SS. ad 1 Ian.*

Hostitare in Gemma exponitur victimare, placare. Fortasse *hostiare* rescribendum: ut ab hostia sit, uti *hostiatus*, apud Plautum Rudente *, pro hostiâ instructus. * *Act. 1, sc. 5.*

Humidare in eâdem Gemma exponitur humidum reddere.

Humiliare se, demisso, ac supplici esse animo. Thomas à Kempis lib. IV de imitatione Christi cap. XII: *Ille nihil aliud habeat ad retribuendum beneficiis ejus, nisi se humiliando, & regratiando.* Verbis istis utuntur Itali; sed & gentes aliæ; quod de *regratiando* inferiùs parebit. Ut imbecilli nimis argumento scriptorem ejus operis Italum potiùs, quàm Belgam, fuisse, probare inde conetur Joannes Gersen, Abbas Vercellensis, Benedictinus. Ab humiliando etiam nomen datum *Humiliatis*, postquam, abjurato errore, à Clemente Papa in Ecclesiam recepti. Sed de hoc alibi.

Humilificare, submittere. Tertullianus de Pœnitent. cap. IX: *Exomologesis prosternendi, & humilificandi hominis, disciplina est.*

Hymnizare, ὑμνεῖν, sive ὑμνολογεῖν, apud veterem Irenæi interpretem lib. II. cap. IX. Similiter liber de Miraculis S. Adelardi, abbatis Corbeiensis * cap. VIII §. XIX: *Cùm simul Ecclesiam hymnizantes reperissent.* Formatum quasi ab ὑμνίζω: quomodo Græci non solent loqui. Hinc tamen *hymnista*: qui facit hymnos; ut exponitur in MSSis Glossarii nostri membranis. In quibus & *imnio*, pro hymnum cano. Vide lib. III cap. XIV in *Hymnista*. * *Apud Bollandum ad 2 Ian.*

CAP. XI.

De verbis ab I ducentibus initium. Janctari, *pro jantare, seu jentare*, Jantaculare, *pro eodem.* Idolatrare, *idola colere.* Idoneare, *insontem comprobare.* Jectiscere, *foro dejicere, velut vadimonii desertorem.* Jectigo, *fortè sit tremulo motu agito.* Ignire, *accendere.* Illecebrare, *illicere.* Illibertare, *libertatem adimere.* Imbrico, *imbricibus tego.*

 Im-

Immanto, *inauguro*. Immurare, *intra muros concludere*. Impalare, *impingere in palum*. Impejorare, *corrumpere*. Implacitare, *in jus vocare*. Implagare, *plagis implicare*. Implano, *decipio*. Imposture, *impono, fallo*. Improsperare, *infeliciter cedere*. Inanimare, *animare*. Inaustro, *corruptum ex* inlustro. Inauxilior, *auxilii careo*. Inbeneficiare, *pro beneficium conferre*. Inbreviare, *in breve, sive acta publica referre*. Incapito *librarii culpâ corruptum ex* inceepto. Incarcero, *in carcerem compingo*. Incardinare, *majoris alicujus Ecclesiæ antistitem creare*. *Ac similiter sumi* cardinare, incardinatus, incardinatio. Incastellare, *in castellum se recipere ad defensionem sui*. Inchartare, *chartâ, sive diplomate, ea, quæ promiseris, confirmare*. Incibare, *cibum dare*. Incopriare, *stercore conspurcare*; *&* κατ μεταφορὰν, *conviciis impetere*. Incortinare, *cortinis, ac similibus ornamentis, ornare*. Incrementare, *augere*. Inculpo, *vitio verto*. Indeptari, *adipisci*. Induciare, *inducias inire*. Indulcoro, *edulco*. Inervare, *pro enervare*; *ut* inormis, *pro enormis*. Infiduciare, *pignori dare*. Infiscare, *fisco addicere*. Inflorare, *admiscere, quæ florum instar exornent*. Influctuare, *in aliquo fluctuare*. Inforo, *litigo*; *pro quo &* incomitiare *dixerunt*. Infortiare, *munire*. Infrascribo, *subscribo*. Infrigido, *refrigero*. Ingrossari, *crassescere*. Ingraminare, *gramen producere*. Inhabilito, *inhabilem, ac ineptum publicâ auctoritate pronuncio*. Injuriare, *injuriam inferre*. Inlagare, *restituere eum legis patrocinio, qui antea eo fuerat orbatus*. Insellare, *ephippium imponere*. Insignare, *signare*. Installare, *stationem assignare*. Instipare, *constipare, atque ingerere*. Insufflare, *flatu indere*. Intartizare, *adversus supremam potestatem insurgere: nempe ab* intarta, *pro adversario*. Intercapedinare, *intercedere*. Interprindere, *intermedio tempore prendere, atque invadere*. Intertiari, *apud litigantes eâ conditione reponi, ut postea, id quod repositum, victor auferat*. Intertexo, *pro intexo*. Intimare, *in intima insinuare*: *item indicium alicujus rei facere*. Intoxicare, *dare venenum*. Intronizare, *in regali, vel etiam episcopali solio collocare*. Invadiare, *oppignerare*. Invanescere, *in fumum abire*. Jocare, *&* joculari, *pro jocari*. Irrotulare, *referre aliquem in numerum advocatorum, vel aliquid adscribere in catalogo caussarum*. Itinerare, *vel* itinerari, *iter conficere: uti* itineratio, *profectio*. Jucundor, *voluptatem capio*. Justitiare, *judicare*. Juventare, *juvenum mores sequi*.

DEinceps me conferam ad barbara Latinæ, Græcæve originis, quibus initium sit à tertia vocali.

Ianctor,

Ianctor, jento. Sic Gemma, & adstruit inepto versu:

Ianctamur mane, cœnamus vespere facto.

Interim verum est, dixisse *janto*, & *jantaculum*, per A: prout non modò in veteribus Glossis, sed etiam optimæ notæ Mssis invenio.

Iantaculare ibidem est pro *jantaculum* sumere.

Idolatrare, pro divinum idolis cultum præstare. Odoricus de Foro-Julii † Peregrinationis suæ cap. II. §. V: *Hic autem populus idolatrat.* Nempe ut *idolatria* pro *idololatria* dixere. Et nomen, & verbum in Gemma habes: sed additur, meliùs LO syllabam adjungi.

Idoneare, pro *idoneum* reddere: ubi *idoneum* significat insontem, à crimine liberum: ut sæpius accipi à posteriorum seculorum scriptoribus solet. In his Gregorio Turonensi Histor. Franc. lib. IX cap. XIII: *Sed veniens* Parisios, nullus de parte memoratæ mulieris adfuit, qui idoneum reddere posset.* Hoc est, qui ejus innocentiam comprobaret. Ac similiter sumitur cap. XVI, item Capitul. Kar. M. lib. III cap. LXXXIX. At *idoneare* pro eo est eorundem Capit. lib. III cap. LXIV: *Si negaverit, cum XII suis juratoribus, se idoneare faciat.* Item Legg. Ripuariis tit. LXVII, & LXXI; Longobard. lib. II tit. XXXV leg. IV; Legg. Alamann. tit. XLIV.

† *In Vitis Sanctorum à Bollando editis.*

* *Pro venienti; vel*, ubi ventum.

Iectiscere, foro dejicere, ut vadimonii desertorem. Adnunciatio Caroli Calvi apud Pistas cap. XXXIII †: *Multi inde contendunt, & se inter se jectiscunt.* Ac paullo pòst: *In tantum, —— ut suum sacramentum se jurare debere contendant, & contra causatores suos, si ad hoc audiendum non venerint, jectiscant.* *Iectivus* verò is, qui adimonium deseruit. Vide, quæ dixi superiùs in *Iactivus*.

† *Capitularis Caroli Calvi tit.* 31.

Iectigo arbitrer esse à jactu, dicique à jactatione membrorum, orta ex depravatione facultatis animalis. Usurpat supposititius Ovidius in primo de Vetula:

Sicut jectigat is, cujus nervi resoluti.

Ut à *fumus fumigo*; à *clarus*, *clarigo*; sic fortasse à *jactus*, *jectigo*. Sed alii meliora conjectent, si tanti videatur.

Ignire, pro accendere. Hincmarus ad Karolum Calvum cap. XV: *Qui* (Deus) *ad orthodoxæ fidei scientiam ignivit.* Habes apud Flodoardum lib. I Hist. Rhem.

Illecebrare, pro illicere, ab illecebris, in Gemma.

Illibertare, pro *libertate exuere*, apud Nicolaum Clemangium, libro de annatis non solvendis.

Imbrico, contego imbricibus, sive tegulis figuram habentibus semica-

Immanto, *inauguro.* Immurare, *intra muros concludere.* Impalare, *impingere in palum.* Impejorare, *corrumpere.* Implacitare, *in jus vocare.* Implagare, *plagis implicare.* Implano, *decipio.* Imposturo, *impono, fallo.* Improsperare, *infeliciter cedere.* Inanimare, *animare.* Inaustro, *corruptum ex* inlustro. Inauxilior, *auxilii careo.* Inbeneficiare, *pro beneficium conferre.* Inbreviare, *in breve, sive acta publica referre.* Incapito *librarii culpâ corruptum ex* incœpto. Incarcero, *in carcerem compingo.* Incardinare, *majoris alicujus Ecclesiæ antistitem creare. Ac similiter sumi* cardinare, incardinatus, incardinatio. Incastellare, *in castellum se recipere ad defensionem sui.* Inchartare, *chartâ, sive diplomate, ea, quæ promiseris, confirmare.* Incibare, *cibum dare.* Incopriare, *stercore conspurcare; & κατὰ μεταφορὰν, conviciis impetere.* Incortinare, *cortinis, ac similibus ornamentis, ornare.* Incrementare, *augere.* Iuculpo, *vitio verto.* Indeptari, *adipisci.* Induciare, *inducias inire.* Indulcoro, *edulco.* Inervare, *pro enervare; ut* inormis, *pro enormis.* Infiduciare, *pignori dare.* Infiscare, *fisco addicere.* Inflorare, *admiscere, quæ florum instar exornent.* Influctuare, *in aliquo fluctuare.* Inforo, *litigo; pro quo &* incomitiare *dixerunt.* Infortiare, *munire.* Infrascribo, *subscribo.* Infrigido, *refrigero.* Ingrossari, *crassescere.* Ingraminare, *gramen producere.* Inhabilito, *inhabilem, ac ineptum publicâ auctoritate pronuncio.* Injuriare, *injuriam inferre.* Inlagare, *restituere eum legis patrocinio, qui antea eo fuerat orbatus.* Insellare, *ephippium imponere.* Insignare, *signare.* Installare, *stationem assignare.* Instipare, *constipare, atque ingerere.* Insufflare, *flatu indere.* Intartizare, *adversus supremam potestatem insurgere: nempe ab* intarta, *pro adversario.* Intercapedinare, *intercedere.* Interprindere, *intermedio tempore prendere, atque invadere.* Intertiari, *apud litigantes eâ conditione reponi, ut postea, id quod repositum, victor auferat.* Intertexo, *pro* intexo. Intimare, *in intima insinuare: item indicium alicujus rei facere.* Intoxicare, *dare venenum.* Intronizare, *in regali, vel etiam episcopali solio collocare.* Invadiare, *oppignerare.* Invanescere, *in fumum abire.* Jocare, & joculari, *pro jocari.* Irrotulare, *referre aliquem in numerum advocatorum, vel aliquid adscribere in catalogo caussarum.* Itinerare, *vel* itinerari, *iter conficere: uti* itineratio, *profectio.* Jucundor, *voluptatem capio.* Justitiare, *judicare.* Juventare, *juvenum mores sequi.*

DEinceps me conferam ad barbara Latinæ, Græcæve originis, quibus initium sit à tertia vocali.

Ianitor,

Ianctor, jento. Sic Gemma, & adstruit inepto versu:

Ianctamur mane, cœnamus vespere facto.

Interim verum est, dixisse *janto*, & *jantaculum*, per A: prout non modò in veteribus Glossis, sed etiam optimæ notæ Mssis invenio.

Iantaculare ibidem est pro *jantaculum* sumere.

Idolatrare, pro divinum idolis cultum præstare. Odoricus de Foro-Julii † Peregrinationis suæ cap. II. §. V: *Hic autem populus idolatrat.* Nempe ut *idolatria* pro *idololatria* dixere. Et nomen, & verbum in Gemma habes: sed additur, meliùs LO syllabam adjungi.

† *In Vitis Sanctorum à Bollando editis.*

Idoneare, pro *idoneum* reddere: ubi *idoneum* significat insontem, à crimine liberum: ut sæpius accipi à posteriorum seculorum scriptoribus solet. In his Gregorio Turonensi Histor. Franc. lib. IX cap. XIII: *Sed veniens* Parisios, nullus de parte memoratæ mulieris adfuit, qui idoneum reddere posset.* Hoc est, qui ejus innocentiam comprobaret. Ac similiter sumitur cap. XVI, item Capitul. Kar. M. lib. III cap. LXXXIX. At *idoneare* pro eo est eorundem Capit. lib. III cap. LXIV: *Si negaverit, cum XII suis juratoribus, se idoneare faciat.* Item Legg. Ripuariis tit. LXVII, & LXXI; Longobard. lib. II tit. XXXV leg. IV; Legg. Alamann. tit. XLIV.

* *Pro veniens; vel, ubi ventum.*

Iectiscere, foro dejicere, ut vadimonii desertorem. Adnunciatio Caroli Calvi apud Pistas cap. XXXIII †: *Multi inde contendunt, & se inter se jectiscunt.* Ac paullo pòst: *In tantum, —— ut suum sacramentum se jurare debere contendant, & contra causatores suos, si ad hoc audiendum non venerint, jectiscant. Iectivus* verò is, qui adimonium deseruit. Vide, quæ dixi superiùs in *Iactivus*.

† *Capitularis Caroli Calvi tit. 31.*

Iectigo arbitrer esse à jactu, dicique à jactatione membrorum, orta ex depravatione facultatis animalis. Usurpat suppositicius Ovidius in primo de Vetula:

Sicut jectigat is, cujus nervi resoluti.

Ut à *fumus fumigo*; à *clarus*, *clarigo*; sic fortasse à *jactus*, *jectigo*. Sed alii meliora conjectent, si tanti videatur.

Ignire, pro accendere. Hincmarus ad Karolum Calvum cap. XV: *Qui* (Deus) *ad orthodoxæ fidei scientiam ignivit.* Habes apud Flodoardum lib. I Hist. Rhem.

Illecebrare, pro illicere, ab illecebris, in Gemma.

Illibertare, pro *libertate exuere*, apud Nicolaum Clemangium libro de annatis non solvendis.

Imbrico, contego imbricibus, sive tegulis figuram habentibus semica-

micanalis, vel formicis, In Glossis vett. exponitur καλυπτηρίζω: in aliis item λάγυνών. Utitur Sidonius Apollinaris lib. II epist. II, quæ ad Domitium: *Cùm ab angulis quadrifariam concurrentia dorsa cristarum, tegulis interjacentibus imbricarentur.* Non adsentio Ludovico de La-Cerda, qui *humidarentur* exponit in Adversariis sacris cap. LXXXV, §. XLIII. Volunt Plinium voce *imbricor* uti: fortè quia ille, uti & Vitruvius, dicant *imbricatus*. Sed hoc denominativum videtur, ut *tunicatus*.

Immanto, valet inauguro; quasi induo manteâ, vel manto; sive pallio, aut chlamyde; ut fit, cùm quis in locum alterius inauguratur. Radevicus Frisingensis de gestis Friderici I lib. II cap. LII: *Rolandum Cancellarium immantaverunt.* Et lib. IV cap. LXV: *Accepto manto voluerunt immantare Dominum Rolandum Cancellarium.* Sic *immantatus*. Idem cap. LXXI: *In Romanum Pontificem electus, & immantatus est.* Idem lib. IV cap. LXXV, in epistola Synodi Papiensis: *Victoris immantatio prior, illa posterior.* Vulgò & *investitio* vocatur. Vide, quæ lib. III cap. XXIII dicebamus in *Mantea*, & *Mantus*. Ubi & de origine vocabulorum actum. Nec displicet, ut ambo ejusdem sint originis, sive à *mantela*, sive à μανδύας.

Immurare, muris includere. Th. Walsingus in Hypodigm. Neustriæ, anno MCCXXI †: *Rusticus quidam seipsum crucifigens, & stigmata vulnerum Christi superstitione quadam circumferens, perpetuò immuratur.*

† Pag. 464.

Impalare, in palum incurrere, sive impingere. Est in Legibus Burgundicis, tit. XXIII §. II. Ripuar. tit. LXX. § III. Longobard. lib. I tit. XIX L. X. Quæ loca satis ostendunt, id significare, quod dixi: non verò *impugnare*; prout exponunt Papias, & glossaria quædam.

Impejorare, aliquid pejus facere. In Addit. Legg. Frisonum Tit. XI §. I: *Rem ejus impeioravit.*

Implacitare, in jus vocare. Usurpat Eadmerus, Cantuariensis monachus, in Historia sui temporis; cujus editionem clarissimo Seldeno debemus. Item Matthæus Parisius in Stephano Rege an. CIƆCXXXVI: *Vovit, quòd nullius clerici, vel laici, sylvas in manu suâ retineret; sicut rex Henricus fecerat, qui singulis annis eos implacitaverat.* Est ab ea *placiti* significatione, quâ significat conventum indictum ad judicandum. Unde similiter *placitare*. Vide, quæ in *Placitum* dicemus, in nominibus alienâ positis significatione.

Implagare, plagis capere, sive irretire, ut *inhamare*, capere hamo. Sido-

Sidonius Apoll. lib. IX epist. IX: *Mox te magistro ligati vernaculis implicaturis in retia sua præcipites implagabuntur.*

Implano, decipio, à *plani* appellatione, pro impostore. Gloss. *Plano*, ἀποπλανάομαι.

Imposturo, pro *impono*, *fallo*. Hincmarus Rhemensis ad Hincmarum Laudunensem cap. XV: *Alienis à B. Gregorio verbis imposturasti.* Atque eâdem voce idem utitur alibi.

Improsperare etiam est in Gemma. Dixerim pro eo, *non prosperare*; vel cum Columella, *improsperè cedere*.

Inanimare, pro animare, vel animos addere. Galfridus Monemuthensis lib. VIII Hist. Britann. Reg. cap. IV semel, iterumque usurpat. Atque idem lib. X cap. IX: *Deinde, maximo clamore concivium suorum turmas inanimando, hortabatur hostes irruere.*

Inaustro, φωτίζω, in Glossis exponitur. Sed optimè ὁ μακαρίτης nobilissimus Guil. Noomsius, Arlanderveniæ dominus, vidit, legendum esse *Inlustro*.

Inauxilior, pro auxilio, atque ope destituor, non dicimus; etsi rectum sit *auxilior*. Est tamen Sapient. XII. 6: *Et auctores parentes animarum inauxiliatarum perdere voluisti.* Græcè ἀβοηθήτων.

Inbeneficiare, pro prædium aliquod beneficii loco dare; puta in feudum, vel hæreditatem. Burchardus Monachus de Casibus Monasterii S. Galli cap. III: *Simoniacè Ecclesias vendidit, res Ecclesiæ inbeneficiavit, thesauros dissipavit.*

Inbreviare apud Nithardum Histor. lib. IV *: *Mitteréntque per universum imperium, & inbreviaretur.* Hoc est, in scripta referretur. Carolus Calvus Capitul. XI. cap. I †: *Ecclesiæ quoque luminaria, & ornatum debitum ordinent, & thesaurum, ac vestimenta, seu libros, diligenter inbrevient, & breves nobis reportent. Inbrevient, quid quisque Ecclesiarum prælatus, quando prælationem Ecclesiæ susceperit &c* Nempe est ab eâ significatione, quâ breve significat πιττάκιον; quomodo *breve Apostolicum* dicitur, & Germani inde brief formant, pro epistola: ut pluribus dico in Nominibus falsâ significatione usurpatis. *Inbreviare* igitur est in breve, sive inventarium, sive acta publica referre. Unde *Inbreviator*, in Examinatione Wilheberti, Episcopi Catalaunensis: *Inbreviator, sive desciprtor stipendiorum regalium.* At, si viros quosdam doctissimos audimus, longè aliter usurpat Hincmarus Rhemensis. Hoc enim dicere ajunt: infantes, nisi baptizentur, inbreviari; hoc est, maledictione quadam divinâ breviculos permanere, nec adsequi staturæ decus. Ut pa-

* Pag. 484 vers. 24 & pag. 485.
† Pag. 86.

reat, quàm eos fugerit ratio, ponam ejus verba ex præfatione opuſculi LV capitum ad Hincmarum Laudunenſem epiſcopum : *Quia homines ejuſdem villæ excommunicaverim: & habebas inbreviatos, quot infantes ſine baptiſmate, & quot homines ſine communione inde obierint: quæ mihi in publicum objicere nolles.* Quid apertius, quàm hîc etiam ſumi, pro referre in breve, ſive ſcripta publica ?. Vide &, quæ in *Breve* diximus in verbis alienâ poſitis ſignificatione.

Incapito, ἐπάρχομαι. ut eſt in Gloſſis. Sed legendum *incæpto*.

* Pag. 133. *Incarcero* in carcerem conjicio. Ita utitur Concilium Piſanum *.

Incardinare, certo Eccleſiæ cardini, ſive titulo adſtringere. Quomodo, qui Eccleſiæ alicui adnexi forent, dicebantur *in cardine conſtituti*. Ut in Capitibus Karoli ab Anſegiſo collectis lib. I cap. CXXXIX: *Diaconus, in cardine conſtitutus, niſi* XXXVII *teſtibus non damnabitur.* Hinc liquet, unde *Cardinales* Romæ ſint vocati. Primitus tamen non ſolùm Romani preſbyteri, vel diaconi; ſed etiam primi aliarum civitatium ſacerdotes, quibus nempe titulus, ſive parochia, foret commiſſa, *cardinales* dicebantur. Itaque *incardinare* non erat creare cardinalem Romanum; ſed ἁπλῶς in cardine Eccleſiæ conſtituere, hoc eſt, majoris alicujus Eccleſiæ antiſtitem creare. Flodoardus Hiſtor. Rhemenſis lib. III cap. XXIX: *Petente clero, & plebe provinciæ Turonenſis, convenientibus Epiſcopis, in eâdem Metropoli fuit incardinatus.* Similiter libri ſecundi cap. XXI, & lib. IV cap. VI. Ac tribus amplius ſeculis antiquior Gregorius M. lib. II epiſt. XXV: *In hac, in qua à nobis incardinatus es Eccleſia, debeas permanere.* Qui & ſimplex *cardinandi* vocabulum uſurpat lib. V epiſt. III ad Fortunatum, Neapolitanum epiſcopum: *A nobis petiiſſe recolimus, ut Gratianum, Eccleſiæ Venefranæ diaconum, tuæ concederemus Eccleſiæ cardinandum.* Adriànus Papa in Privilegio conceſſo Arctardo, Nanneticæ Eccleſiæ Epiſcopo: *Quo* (pallii decore) *cùm fueris, auctore Deo, noſtroque decreto, aliquem vacantem adeptus epiſcopatum, ſcias à nobis te eidem ſtabiliter incardinatum.* Etiam *incardinatio* apud Gregorium legas lib. I epiſt. LXXXI. Plura ſi voles, adi Sirmondum ad verba illa Ivonis epiſt. CXXXI: *Qui ei legitimè incardinatus eſt Eccleſiæ.*

Incaſtellare, caſtello munire, ſive in caſtelli formam redigere, apud Othonem Friſingenſem de geſtis Friderici I lib. VII cap. XXXI.

† Pag. 383. Thomas Walſingamus in Henrico V †: *Ioannes ſe Eccleſiæ incaſtellavit, & inforticavit.* Hoc eſt, ad ſui defenſionem, templo, velut caſtello, ſe incluſit, ac munivit.

Inchar-

Inchartare, chartæ committere, donationem suam tabulis sancire. Matthæus Parisius: *Rex Gasconiam fratri dedit, & inchartavit.*

Incibare, σιτίζειν. Vetus Juvenalis interpres sat. x. 230: *Ut pulli hirundinis, quæ pleno ore volat, dum incibat filios suos.*

Incopriare propriè est alium fœdare stercore, quod Græcis κόπρος: unde & *copreis* nomen apud Suetonium in Claudio: *Interdum ferulâ, flagrove, velut per ludum, excitabatur à copreis.* Ubi Beroaldus *toprcis* malebat; sed recta est lectio omnium MSSorum, quam & expressere vett. editiones. Inde & S. Cyprianus, κατ' ἀντιφρασίαν, dicebatur à malevolis *Coprianus*. Cæterùm *copreis* non est à recto *coprius*; quod putavit Ludovicus de La-Cerda in Adversariis Sacris lib. CXLI: sed à *coprias*; uti Græcè, ὁ κοπρίας. *Coprias* igitur dicendum in recto: eòque significatur scurra, cujus est alios convitiis, velut stercoribus, impetere. Unde Isidorus in Glossis: *Scurrula, qui incopriat.* Hoc est, dicteriis impetit, & scurriliter exagitat.

Incortinare, pro cortinis, aulæis, tapetibus exteriùs suspensis plateas exornare, ad lætitiam festâ die testandam. Matthæus Parisius an. CIↃCCLIX: *Præcipit Rex, acclamante Londini prætore, ut civitas mundata stipitibus, truncis, luto, & fimo, incortinaretur; & amotis omnibus, quæ possent oculos intuentium offendere, multipliciter eam facerent novitatibus resplendere.*

Incrementare, incrementum dare. Sic II ad Corinth. III, pro illo, ὁ αὐξάνων θεὸς, apud B. Augustinum est, *Dominus, qui incrementat.*

Inculpare, pro *culpare*, *culpa arguere*; sive, ut in Gemmâ exponitur, increpare, accusare. Sed metuo, ne barbarum sit.

Indeptari, ab *indeptus*, quod ab *indipiscor*; uti hoc ab *apiscor*, unde *aptus*, & *adipiscor*. Itaque *indeptari* idem ac *apisci*, *adipisci*, *indipisci*. Usus, puto, Lucifer Calaritanus ad Constantium Imper. lib. II pro S. Athanasio. Vulgò istic legitur: *Conspicis interea mandâsse Apostolum, ut vos, veritati resistentes, indentemini Episcopi interventu, ut per sanam doctrinam vestra punita esset blasphemia.* Ubi Ludovicus de La-Cerda legit *integerrimi*: *nam*, inquit, *indemtemini quid sit, me latet.* Vide eum sis in Adversariis Sacris cap. XLVI, §. XIV. Sed ne sic quidem sententia constabit: quæ plena erit, si legamus *indeptemini*, hoc est, consequamini, indipiscamini.

Induciare, pro facere, vel pangere inducias, etiam in Gemma est.

Indulcoro, dulce reddo. Onomasticon, *Indulcor*, ἡδύνω. Cn. Mat-

tius apud Agellium pro eo *edulcare.* Tertullianus *indulcare*, lib. adverſ. Jud. cap. XIII. Vide, quæ cap. VI dicebam, verbo *Dulcorare.*

Induſiare in Gloſſis noſtris MSſis exponitur *induere.* Nempe quâ formâ *induſiatus* eſt apud Plautum.

Inervare quarto, quinctoque, à Chriſto ſeculo dixere, pro *enervare*: unde & prima erat porrecta. Ut apud Prudentium hymno poſt jejunium:

Humor in venis dominetur ægrum
Corpus inervans.

Sic vett. libri, ut clariſſimo Salmaſio obſervatum ad Spartiani Ælium Verum. Item lib. II adverſus Symmachum:

——— *Ne torpens, & non exercita virtus*
Robur inervatum gereret ſine laude palæſtræ.

Atque idem Salmaſius ſimiliter in veteri libro reperit apud Aldhelmum de Virginitate:

——— *Flaminis combuſſit inormem.*

Ubi *Inormis*, pro *enormis*: uti & Spartianus *inormior*, pro *enormior.* Atque hæc, poſt Salmaſium, etiam monita Ludovico De-La-Cerda in Adverſariis Sacris cap. CXXXIV, ſect. XIII.

Inſiduciare, pro oppignerare, obligare, in Legibus Longobardicis, cùm alibi; tum lib. II, tit. XXIX, L. II: *Si infans res ſuas cuicunque vendiderit, vel inſiduciaverit.* Similis compoſitio in *diffiduciare*: ſed ſignificatio diverſa; ut vidimus cap. VI.

Inſiſcari, fiſco regio addici, vel adjudicari. Flodoardus lib. I Hiſt. Rhemenſis cap. XXIV: *Quod ubi Rex annuiſſet, audiens Domnus Hincmarus Præſul, qui ſedem tenebat Eccleſiæ Remenſis, hanc infiſcari villam, regalis præcepti chartam, in archivo hujus Eccleſiæ repertam, dationis hujuſce ſeriem continentem, Carolo mittit.* Etiam habes in Legg. Alamann. tit. XXV, & apud Baldericum Noviomenſem in Chronico Cameracenſi lib. II cap. XVIII.

Inflorare idem ſit, ac deflorare, ſive flores decerpere; ſi audimus Ludovicum de La-Cerda in Adverſariis Sacris cap. LXXV §. IX. Sed fallitur. Nam *deflorare* quidem eſt flores decerpere; unde Anaſtaſio bibliothecario *deflorationes* dicuntur opera ex aliis decerpta, inque unum corpus congeſta. Sed *inflorare* eſt ſertis ſive corollis ex herbis immiſcere flores: quomodo campi non toti floribus conſtant, ſed in gramine flores reſplendent, ut ſtellæ in cœlo. Etiam κατὰ μεταφορὰν multitudini viri inflorantur clari, ut turba ſit honoratior. Odo Clunia-

cenſis

censis Abbas Sermon. de S. Benedicto: *Nam non quique pagenses, verùm etiam plebs urbana, nobilibus viris conserta, clericorum etiam honestis quasi inflorata personis, latabunda conflavit, & commune patrocinium devota requirit.* Nobiles ait consertos, honestos clericos infloratos; ut satis liqueat, alludere ad serta, quibus flores inserti.

Influctuare habes in oratione S. Galli. Nempe ut à *fluo* obtinet *influo*, sic à *fluctuo*, *influctuo* formarunt.

Inforare Isidoro in Glossis exponitur, *in foro placitare*: hoc est, litigare. Nam *placitum* posterioribus seculis idem ac forum, sive locus, ubi caussas agerent. At veteribus *inforare* tum *perforare* notabat, tum in forum vocare: quâ ambiguitate verbi lusit servus nequam Curculione. Ac ibidem *incomitiare*, pro in comitium vocare, dicitur. At Latino-barbari *incomitare*, vel *incomitiare*, usurparunt pro litigare in comitio, hoc est, foro. Nam *comitium* pro *foro* dixisse, alibi ostensum nobis.

Infortiare pro fortius, & munitius reddere. Richardus rex Angliæ in Charta de pace Exolduni inter duos Reges anno CIƆCXCV *: *In uno, & eodem pacto erimus nos, & Comes sancti Ægidii, quòd nos tenebimus totam terram, quam tenebamus in vigilia sancti Nicolai, & faciemus, & infortiabimus in terra nostra, quam tunc tenebamus, sicut voluerimus, tanquam de nostra.* Charta regis Angliæ Henrici II, & ejus filiorum, apud Hovedenum in anno CIƆCLXXIV: *Castella, quæ firmata sunt, vel infortiata, postquam guerra incepit.*

* In Chartâ Ducum Normanniæ, pag. 1050.

Inforticare est apud Walsingamum. Verba adduximus superiùs in *Incastellare*. Sed puto, & istic legendum, *infortiare*: de quo proximè dictum.

Infrascribo, pro *suppono*, *subscribo*, non dixero.

Infrigido displicet, pro *refrigero*.

Infurcare, in Glossis Mssis nostris exponitur *suspendere*.

Ingrammat, in gramen erumpit. Ita Pythœana ex variis Glossis excerpta.

Ingranare, grana in horreum reponere; ut interpretatur Gemma.

Ingrossare in eâdem est Gemmâ, ac aliis, pro crassescere, vel etiam grandescere. Similis farinæ est *grossescere*: de quo cap. IX.

Inhabilitare, publicâ auctoritate aliquem pronunciare, ac reddere inhabilem, vel ineptum muneri cuipiam, vel dignitati sustinendæ. Sic *inhabilitatio*, in Promot. Concil. Pisan. sess. VI.

Inhonoro etiam Tertulliani est libro de Testimonio Animæ. At

 Ovidius

Ovidius pro eo *inhonesto*: alii honorem imminuo, infringo, & aliter.

Inhumanicare, in membranaceis Glossis nostris exponitur vim inferre. Nempe ex eo quod Cicero dicit *inhumanè*, vel *inhumaniter facere*.

Injuriare, pro eo, quod Tullius, & alii, injuriam alicui inferre, vel facere. Cæsarius Heisterbach. lib. VI. cap. V †: *Misericordiæ visceribus ita abundavit, ut sustinere non posset, in quantum vetare potuit, ut aliquis raderetur, vel injuriaretur.* Agnoscit & Gemma. Inde *injuriator* est in Concilio Pisano II *.

† Pag. 449. edit. Bircmannica.
* Pag. 133.

Inlagare, pro *inlegare*, hoc est, exlegem restituere patrocinio legis: uti *exlegare*, exlegem reddere. Per A *inlagare* dicitur, ut Saxonibus *lage*, pro *lege*. Vide Spelmannum in *inlagare, inlagatus*, & *exlagare*.

Insellare, in Gemma, ac variis, legas, pro strato equum ornare, vel equum ephippio sternere.

Insignare, pro σφραγίζειν. apud Juvenalis interpretem sat. X. 55.

Installare est stationem adsignare. A *stallum*, pro statione: quod factum è *stabulum*. Sic Germanis, & Belgis, stal-meester, stabuli magister, sive præfectus; qui & *Comes stabuli*.

Instipare, pro stipando confertim ingerere, apud Plinium Valerianum.

Insufflare, apud eundem, pro flando ingerere. Simile est *exsufflare*, spiritu difflare: de quo dictum cap. VII.

Intartizare, pro *antartizare*, est ab *antarta*, quo usus incertus in vita S. Martinæ †: *O Alexander, antarta Christianorum.* Est planè Græcum ἀντάρτης, adversarius, ἀπὸ τοῦ ἀνταίρειν, quia se adversus alium attollit tyrannus, qui contra regem insurgit; ut Hesychius exponit. *Antartizare* igitur, pro quo dixerunt *intartizare*, significat insurgere contra aliquem, ejusque imperium invadere. Sic usus Anastasius de vitis Pontificum, ubi de Adeodato Pontif. LXXVIII: *Hujus temporibus Mezzetius, qui erat in Sicilia cum exercitu Orientali, intartizavit, & arripuit regnum.* Ubi quidam *tyrannizavit* reponunt. Sed sequitur mox: *Et multi ex judicibus ejus truncati, perducti sunt Constantinopolim, simul & caput ejus intarta.* Etiam abbo Floriacensis in vita ejusdem Pontif. cap. LXXIX sic scribit: *Arrepto regno intartizavit, & exercitus Italiæ per diversa fugit, quousque, Deo auxiliante, idem interemtus est, & caput ejus intartâ Constantinopolim perductum.* Ubi itidem legendum

† In Vitis Sanctorum apud Bollandum sect. 10.

dum puto, *intartæ*, hoc est, tyranni, sive ejus qui imperium invaserat. Nam *Intarta*, pro *antarta*, ἢ ἀνταρτυ.

Intercapedinare, intercapedinem sive intervallum facere. Ursio, Abbas Altimontensis, in vita S. Marcelli Papæ lib. II cap. III § x: *Intercapedinante etiam tantummodo noctis spatio, ad idem redit spatium.* Sic *intercapedinatus* in Glossis nostris membranaceis.

Internectare, occidere; ut *internectus*, occisus. Ita Glossæ eædem. Nimirum ejusdem est originis ab *interneco*; unde & *internecio*, & *internecinus*.

Interprendere, vel *interprindere*, signat, intermedio tempore prindere seu prendere, hoc est, invadere, atque usurpare. Carolus Calvus tit. XXVIII, sive edicto in Carisiaco, cap. extremo: *Nec lex est, ut, sicut audivimus aliquos interprendere, advocatus Francus suam legem; sed coloni, vel servi, de sua advocatione legem componant.* Atque hinc *interprisum*. Hincmarus Ludovico Balbi filio: *Ut sicut in nomine interprisum est; ita sit & in ambasciato.* Vide *misprindere*, lib. II cap. XXIV: & quæ de *proprindere* inferiùs dicemus.

Intertiari dicitur, quod apud sequestrum deponitur; sive quod, duobus sibi aliquid vindicantibus, tertio datur adservandum, ut postea auferat, cui ab judice, vel arbitris, res fuerit adjudicata. Habes in L. Salica tit. XXXIII, & XLIX; Capitul. Karoli M. lib. III cap. XLVI, & lib. VI cap. CCIX; Legg. Inæ MSS cap. LXXIV, apud Spelmannum; item LL. Eduardi Confess. cap. XXV. Habes & in Chartis Ducum Normanniæ, & Regum Franciæ. Uti ea, quæ inscribitur, Stabilimentum Communiæ Rothomagi, & Falesiæ, & Pontis Audomari †: *Si contigerit aliquem intertiare aliquid de suo super latronem, vel falsonarium, in Rothomago, vel castello Falesiæ, captum, & convictum; & possit ostendere legali testimonio vicinorum suorum, esse, quod clamat: reddetur ei latro* &c. Vide, quæ superiori libro cap. XVI diximus in *Intertiata*. † Pag. 1066.

Intertexo licet multis usitatum, longè tamen malim *intexo*.

Inthronare, vide *intronare*.

Intimare, intimum facere: ut cùm quid alteri infunditur, vel infigitur. Solinus cap. XLV: *Inde usque dum mari intimatur, Nili nomen tenet.* Ac similiter Ammianus Marcell. *Oceani gurgitibus intimatur.* Tertulliani verò est de habitu muliebri: *Nullus clavus argentum intimat tabulis.* Κατὰ μεταφορὰν etiam dicitur de animo, ac cogitationibus.

successorem, magnum Augustinum Hipponensi Ecclesiæ inthronizat Antistitem. Hebernus in præfatione Miraculorum S. Martini: *In sede episcopali sublimavit Hebernum senem, sanctum beati Martini monasterii abbatem, & ministrum.* Et eâdem: *Consulem Ingelgerium inthronizaverunt, & defensorem Ecclesiæ fecerunt, & tutorem omnium possessionum ejus, ubicunque essent, delegaverunt.* Item Beka in vita Theodardi episc. v. Et Chronicon Reichersbergense *: *Convocans Imperator omnes Episcopos, in hunc eos consensum induxit, ut omnes Victorem Papam susciperent: & statim sequenti die* II. *Kal. Februar. ab ipso Imperatore suscipitur, & inthronisatur.* Gemmæ auctor, cùm dixisset, *inthronizare* esse idem, ac novum Episcopum in templum inducere, addit: *Potest etiam pertinere ad mulieres, quæ, post partum,* (Ecclesiæ) *introducuntur.* * Pag. 199.

Invadiare, sive *invvadiare*, est vadio sive vvadio supponere; ut loquitur Guntherus in Ligurino. Latinis id est oppignerare; quia *vadium*, sive *vvadium*, nunc pignus notat, nunc mulctam; ut abunde dictum libro superiori cap. LIV. Leges Longobard. lib. I Tit. XIV Leg. X: *Semet ipsum invvadiare studeat, usque dum plenam compositionem adimpleat.* Similiter Burchardus de Casibus S. Galli, cap. XI: *Possessiones pro* CXC *marcis, & libris denariorum, invadiavit, vel etiam infeodavit.* Guiljelmus Neubrigensis lib. III cap. XII: *Si reditus suos antè invadiaverit.* Ab *invadiare* est Gallicum *engager*; ut à *vvadium*, vel *vadia*, est *gage*. Sanè *invadiatus*, qui vadibus, obsidibus, vel fidejussoribus datis, dimissus. Sic usus Ingulphus Saxo in Historia Croiland. *Vt suspectus de aliquo latrocinio per suam centuriam, vel decuriam, vel condemnatus, vel invadiatus, pœnam demeritam, vel incurreret, vel vitaret.* Simile est *revvadiare*; de quo inferiùs.

Invanescere, in Gemma, & alibi, pro vanescere, in fumum abire.

Invectare, portare. Sic veteres Glossæ nostræ mss.

Ioco, pro *jocor*, non facilè hoc ævo aliquis dixerit. Sed in superioribus seculis sæpius se offert.

*Iocular*i, jocari, à *joculus*, pro jocus. Suppositicius Ovidius in primo de Vetula:

——— *Sicut agant pastores, cùm joculantur.*

Agnoscunt & Glossæ nostræ Mscriptæ.

Irrotulare, inscribere, vel digerere in rotulam, hoc est, catalogum caussarum. Is enim dictus Latino-barbaris *rotula*, ὑπομνηματισμός, à *rota*: ut Belgis rol, quod vocabulum est vetus pro *rota*. Bractonus lib. I cap. II num. II: *Et super his acta conficienda, sive irrotulationes.* Cur

rotæ decisiones, & auditores, dicamus, meliùs referetur in alienâ significatione usurpatis.

Itinerare, vel *itinerari*, pro iter facere, in Capitularibus Caroli M. & Ludovici Pii, lib. v. cap. CXXX, & lib. VII cap. CC: item apud Notkerum, seu monachum Sangallensem. Præterea Petrum Cellensem lib. III epist. III: *Itinerantibus per desertum ad viam trium dierum.* Adhæc Theodulphum cap. XXIV, atque alios. Sic vox est forensis *itineratio*, pro circuitu eorum, qui per terras sibi commissas iter capessunt ad munia justitiæ obeunda. Sed *itinerare* non arbitror inveniri apud quemquam antiquiorem Appulejo.

Iucundor, pro *oblector*, vel *jucunditas mihi est*, vel *in voluptate sum*; quæ Tulliana sunt; reperias non modò apud vulgatum Bibliorum interpretem, ac B. Augustinum in XVII de Civitate Dei; sed Lactantium etiam lib. IV cap. VI: *Quotidie autem jucundabar ante faciem ejus.* hoc est, ἀνεφραινόμην. De filio Dei sermo est. Sed classici scriptores id verbi nesciunt.

Iustitiare, pro *judicare*. Philippus Gall. Rex in Edicto de Feudis † : *Nec in præjudicium nostri, vel feudatariorum nostrorum, dominari, vel justitiare, permittantur.* Ut verò ab *amare*, vel *amatum*, *amabilis*; sic à *justitiare*, sive *justitiatum*, *justitiabilis*; de eo qui in jus vocari possit. Idem Rex in Edicto de Offic. &c *Hoc perpetuo probibemus edicto, ne subditi, seu justitiabiles prælatorum baronii, aut aliorum subditorum nostrorum, trahantur in caussam coram officiariis nostris.*

† Pag. 206.

Iuventare, à juventa, νεανιεύειν, ut exponitur in vett. gloss. *Iuvenari* est apud Horatium, pro juvenum more agere.

CAP. XII.

De verbis inchoantibus ab L. Lacessio, *lacesso.* Lanare, *ἐριοφόρον sive lanigerum esse.* Lanceari, *lanceâ, vel aliter vulnerari. At* lancinare *idem, ac* lacerare; *ut* lancinator, *carnifex*; *deque verbi ejus origine.* Lausare, *laudibus ornare.* Libertare, *libertate donare.* Licentiare, *dare licentiam abeundi.* Lícere, *implicare, ut in licio fit.* Lido, *allido.* Litigor, *litigo.* Lituro, *deleo.* Livoro, *lividum, aut lividulum facio.* Lixo, *coquo.* Logicare, *ratiocinari, sive dialecticorum more disserere.* Longo, *longius reddo.* Loquacito, *loquacitate utor.* Lucifico, *luce illustro.*

Hinc

HInc me conferam ad ea verba à Latinis, vel Græcis, barbarè deducta, quibus initium facit liquidarum princeps.

Lacessio, pro lacesso. Scriptor de Vetula, ineptè Ovidius dictus, lib. I: *Mittere furonem, qui dente lacessiat ipsum.*

Lampare, pro lucere, sumitur; ut ostendimus lib. I cap. XXIII.

Lanare, lanâ vestiri. Glossæ Mssæ: *Lano, as,* ἐριοφορέω. Notum istoc Virgilii:

Sic vos non vobis vellera fertis oves. Id Græcè sit, ἐριοφορεῖτε, sive Latino-barbarè, si rectè sit in Glossis, lanatis.

Lanceari, propriè lanceâ vulnerari, &, extensâ significatione, etiam vulnerari aliâ re. Priori modo accipit Petrus Blesensis serm. XLI: *Vides Deum, & hominem, coram te in cruce pendentem, —— inclinato capite mortuum, in dextero latere lanceatum.* Idem serm. L ad Monachos: *Crucem sibi bajulans, inter sceleratos deputatus, in ligno extensus, clavis confossus, post mortem lanceatus.* Ac similiter in eâdem re serm. XXXIII. Item Cæsarius de Miraculis lib. X cap. XX: *Semel adhuc mortalis crucifixus, atque lanceatus est in terris.* Posteriori modo sumit Matthæus Parisius in an. CIƆCXCII: *Tot missilium ictibus impeti, tot jaculis lanceari. Lanceatus*, pro lanceâ perfossus, etiam apud Julium Firmicum legas. At in Onomastico Latino-Græco *lanceatus* exponitur λογχωτὸς: quod est lanceâ instructus. Aliud verò *lanceare*, aliud *lancinare*. Illud est lanceâ ferire: hoc secare, concidere. Nec tamen à lance est, quia lance dividimus: sed à Dorico λακῶ, unde & λακίζω, & Latinum *lacero*, quod idem notat. A *laco* est *lacino*, ut à *suffarcio suffarcino*, à *lurcor lurcinor*: cujusmodi plura attulimus lib. III de Analogia cap. XLVI. N verò insertum, quomodo à πήγω, sive *pago*, *pango*. *Lancino* igitur fuerit lacero, dilanio. Arnobius † lib. I adversus Gentes †: *Æthiopicis solibus Isis furva mœrens perditum filium, & membratim conjugem lancinatum.* Quid hic aliud *lancinatum*, quàm *laniatum, ac discerptum?* Hinc *lancinator*, pro carnifice. Flodoardus Hist. Remensis lib. IV cap. LII: *Eodem tempore, quo hæc sacra virgo passa est, lancinator ejus Ricionarius per urbem Remorum transiens, & quosdam Christianos ad culturam dæmonum compellens, ut eos superare nequivit, trucidari præcepit.*

† Pag. 25. edit. Paris. a. 1605.

Lausare, laudare; *lausans*, laudans: ut est in veteri Vocabulario. Sed barbara sunt.

Libertare, libertum facere, in LL. Wisigothicis lib. XII Tit. II L. XIV.

Licentiare, pro dimittere, vel licentiam, sive veniam abeundi dare. Joannes Throcius Chron. Hungar. lib. II cap. LIX: *A nobilibus Hungariæ licentiatus est.* Et ante eum sic usi Cæsarius Haisterbachius Matthæus Parisius, & paullò Throcio antiquior Thomas de Kempis, lib. II de imitatione Christi cap. VIII: *Omnibus*, inquit hic, *evacuatis, & licentiatis, solus cum solo uniaris.*

Licere, penultimâ correptâ, *implicare* notat; ac est à *licio*, quo stamina utrimque ligantur, & implicantur. Sic quidem Perottus: *Veteres* LICERE *implicare dicebant, à licio; quod est filum, quo in tela textrices implicant stamen.* Eandem verbi *licere* significationem agnoscit vetus Vocabularium. Sed non *licere* à *licio*; verùm *licium* à *licere* deducit. *Licium*, inquit, *filum innodatum telæ, per quod stamen trahitur, & licitur.* Atqui verbum *licere* non vetus est, quod Perottus putat: sed commentitium, ac scriptoribus Romanis, etiam vett. Grammaticis, ignotum. Etymon verò *licii* meliùs perspexit Isidorus; qui lib. XIX cap. XXIX, *licium*, quasi *ligium*, ait dici: quia eo stamina ligentur. *Licium* per C in usu remansit, more antiquo, quo C pro G scribebant: ut ex Columna Duilliana, & vett. Grammaticis, alibi ostendimus.

Lido, pro allido, humi affligo, est in Legg. Bojorum Tit. III. L. I. Sed barbarum est; etsi & in Onomastico sit, *Lido*, κρούω. & Perottus putârit, *allido*, & *elido*, esse à *lido*; hoc à *lino*. Omnino enim sunt à *lædo*; ut *incido*, & *occido*, à *cædo*.

Litigor, pro *litigo*. Utitur lex Salica. Item Ludov. Imper. cap. XI: *Et is, qui cum eo litigatur, si velit, sequatur eum in patria sua, ad recipiendum illud sacramentum.*

Liturare, lituram facere, delere, expungere. Sidonius lib. IX epist. II, quæ ad Faustum, Regiensem episcopum: *Tunc certiùs te probâsse reliqua gaudebo, si liturâsse aliqua cognovero.* Etiam *lituratum agrum*, legas in veteri inscriptione, quæ in Collectaneis Gruterianis est pag. CCVIII. Onomasticon: *Lituro*, ἀπαλείφω.

Livorare, ita ferire, ut caro liveat, sive livescat. Legas apud Marculfum lib. I form. IX, XXIX, & XXXVII. Item Formularum Roman. cap. XXXI: *Me malo ordine adsalivit, vel livoravit.* In formulis sollemnibus à Lindenbrogio editis habes form. CXI.

Lixo, pro coquo, agnoscit Forum Romanum, ac Calepinus. Imò & in veteri Onomastico est: *Lixo* ἕψω. Similiter vetus Vocabularium: *Lixare, in aqua sola coquere.* Ac idem agnoscit composita hæc: *collixare*,

xare, simul lixare; elixare, valde lixare; relixare, iterum lixare. Ex quibus *elixare* non refugit Laurentius Valla. Sed apud veteres, ac probos Latinæ linguæ auctores, non invenio.

Logicare, quasi λογικεύειν, vel *logicissare*, à *logicus*: quâ formâ à ῥήτωρ dicimus ῥητορεύειν & *rhetorissare*. Nicolaus Monachus ad Petrum Cellensem, qui S. Bernardi, ac Petri Cluniacensis (uti & Hugonis, ac Richardi de S. Victore) σύγχρονος fuit. Locus est in epistolis Petri Cellensis lib. IX epist. IX: *Lapis itaque lapidem offendit in eo, quod dixi; Virginis ipsius animam pertransivit gladius; non solùm olim in filii Passione; sed etiam nuper in Conceptionis suæ condemnatione. Et ironico typo, subsannans hic bonum dormitâsse Homerum, Aristotelico more logicat.*

Longo, longum facio. Onomasticon: *Longo*, μηκύνω. *Prolongo* Senecæ, ac Plinii est.

Loquacito, garrio, loquax sum. Onomasticum: *Loquacito*, σπερμολογῶ.

Lucifico, illustro, lucidum reddo: quâ formâ dicimus *clarifico*. Gloss. Msæ: *Lucifico*, φωτίζω.

CAP. XIII.

Accessum ad ea, quæ ab M initium ducunt. Magistrare, *obire munus magistri*. Mammo, *nutrio*. Mancare, *mutilare*. Manicare, *mane exire*. Mannire, *corruptum ex monere*. Manubiare, *manubias facere*. Martyrizare, *vitam oppetere pro veritate Christianâ; vel ob Christum professum crudeliter necare*. Masticare, *manducare*. Matrimoniare, *pro in matrimonium ducere*. Mensuro, *metior*. Mercandizare, *mercari*. Minare, *propellere*. Mingere, *meiere*. Minuare, *minuere*. Minutare, *in minutias redigere*. Misculare, *mittere: sed* commisculare *potiùs pro commiscere*. Modifico, *modum constituo*. Mœro, & mœstifico, *mœrorem adfero*. Molesto, *molestiam adfero*. Mollifico, *mollio*. Momento, *expendo*. Monachare, *monachum facere*. Monoculare, *oculorum altero privare*. Moralizare, *moribus accommodare*. Mortificare, *morti addicere*. Murrare, *murmurare*.

SEquitur nunc de liquidarum secundâ.

Magistrare pro regere, moderari, non ausim dicere: etsi apud Spartianum legam, Hadrianum vitam militarem magistrâsse: ac *magistra-*

gistratio sit in Cod. de stud. liber. lib. XI. Nam melioris ævi auctores desidero. Scio, Festum dicere, ipsum *magistratus* vocabulum esse à *magistrando*. Verùm mihi videtur, ut à *triumviri, triumviratus*; sic à *magistri* esse *magistratus*. Sunt enim magistri populi, ut ovium pastores. Juniorum, qui hac voce usi sint, multos possim dicere: sed in re nota contentus nunc ero adducere ista è S. Gerardo abbate Sylvæ-Majoris in vita S. Adelardi Abbatis Corbeiensis cap. VII: *Præterea jubetur etiam omnibus Ecclesiis magistrare: quibus consilio, & prudentiâ, magister; sed discipulus apparet humilitate.*

Mammo, mammam præbeo; ut in Glossis Græco-barbaris, μαμμίζειν, pro nutrire. Propriè autem fuerit, mammâ, sive uberibus alere.

Mancare, mancum ac mutilum facere. In Testamento Karoli
* P.287. Magni *: *Occidere, aut membris mancare, aut excæcare*. Lex Salica tit. XXXI. §. II. *Si verò manus ipsa ibidem mancata pependerit*. Lex Alamannica tit. XII, §. I: *Siquis Episcopo aliquam injuriam fecerit, vel plagaverit, vel fustaverit, vel mancaverit, omnia tripliciter componantur*. L. Ripuar. tit. LXVIII. §. VI: *Si digito, vel quocunque libet membro mancaverit*. In iisdem *mancatio* est tit. V §. VI. Gregorius quoque Turonensis ait Hist. Franc. lib. VII cap. XV: *Spoliatosque, ac demancatos reliquit*.

Manicare est, quod Græce ὀρθρίζειν, à *manè*, quasi mane ire, sive accelerare. Usus vetus interpres Luc. XXI. 38: *Et omnis populus manicabat ad eum, in templo audire ad eum*. Ubi in nonnullis codd. est, *mane ibat*. Quod & monitum Jansenio Concordiæ Euangelicæ cap. CXXVII. Sed non dubitandum, quin *manicabat* scripserit interpres. Quomodo & Judic. IX. 33 in quibusdam libris fuit: *Ut oritur Sol, manicabis, & tendes super civitatem*. De quo auctor nobis B. Augustinus ad Jud. quæst. XLVI. Vetus etiam Juvenalis interpres ad illud sat. V,

—— *Et multò stillaret pænula nimbo*,

notat hæc: *Propterea semper manicasti per pluviam*. Usurpat & venustus scriptor Petrus Chrysologus LXXXII, Petrus Damiani lib. VI epist. XXXI, & Ordericus Vitalis lib. VIII. Eccl. Histor. † Video Ludovicum de La-Cerda in Adversariis Sacris cap. CXLIV, putare; ut à *fodio* est *fodico*, à *fello*, *fellico*: etiam à significatione eâ *manandi*, quâ manare Solem dixere veteres, teste Festo, *manico* fecisse. Mihi verò obstare videtur, tum illud, quòd non Sol, sed homo dica-

† *Apud. Bolland: 17 Ian.*

tur

tur *manicare*; tum quòd vetus interpres religiosè soleat attendere vocis proprietatem. At Græcè apud Euangelistam est ὀρθρίζειν, quod venit ab ὄρθρος, h. e. diluculum, tempus matutinum. Quare itidem *manicare* deflexum sit à nomine *mane*, quod idem notat: ut III Georg.

——— *Dum mane novum, dum gramina canent.*

Glossæ; *Manico, mane surgo*. Atque hæc faciunt, ut malè putem reprehendi vulgatum Scripturæ interpretem, quòd hoc verbo utatur. Accommodare se voluit mori sui seculi, non ita locuturus, si primo seculo à Christo scripsisset. Serarius tamen Tom. I in Josuam cap. III quæst. I. *Qui Latinæ*, inquit, *antiquitatis scrinia excussit penitiùs Iustus Lipsius, in quadam ad me epistolâ Latinum esse probavit è vetere Iuvenalis interprete.* Sanè eum sic loqui jam agnovimus: sed non hinc sequitur, Latinum esse. Nam interpres ille demum post Constantini M. seculum vixit; ut alibi ostensum nobis. Quare idem dixero, quod Augustinus, quæst. XLVI in Judicum librum, non occurrere mihi Latinum esse verbum. Nec sanè hactenus repertus, qui ostenderet, inveniri apud idoneum Latinitatis auctorem. Atqui ratio non est, cur, postquam desiit vulgus Latinè loqui, non malimus loqui cum iis, qui sermone usi sint verè Latino: nisi antiquitatis caussâ animus sit verba Euangelistæ adducere, prout leguntur apud vulgatum interpretem. Cum ita animatis religio sit super eo serram reciprocare. At extra hoc negotium, qui politiori longè seculò sic loqui amet, per me quidem licet suo judicio fruatur; me tamen rivalem non habebit. At inquit Sandæus *, *Istud, quod vetus interpres, ex iis quos legerat auctoribus, etiamsi hodie ii fortasse non exstant, aut à nobis certè lecti nondum sunt, conservavit: cur fastu tanto abjiciant?* Quasi non possimus abstinere sine fastu, solùm amore puri sermonis. Nec probare possit Sandæus, Scripturę, vel Juvenalis interpretem, id legisse apud meliorum temporum scriptores. Credibilius est, voce usos, quæ eorum temporibus, vel paullo antè, irrepsisset. Fortasse, inquit, periere scriptores, qui id verbi usurparunt. Non arbitror: atque ut hoc esset, quis, in re incerta, non malit sermone uti, quem rectum esse omnibus constet, quàm de quo id liqueat nemini?

* *In Grammatico Profano Commentat. 9.*

Mannire, pro *monere*, sive *commonere*, ut Germanis mahnen in Kapitul. Karoli M. lib. I cap. CXXI, & lib. III cap. XLV, & lib. I V cap. XXV. Indeque *mannitio*, ejusdem operis lib. III. cap. XLV. Fortasse autem mahnen, sive manen, est à Latino *monere*. Saltem illud verisimi-

similius est, quàm quod Petrus Nannius tradidit Miscellan. lib. v. cap. II, venire à Dorico *μάνα*, pro *μήνη*. *Luna*: nempe quia fœnebres usuræ essent menstruæ; eoque sors repeteretur, cùm esset *νουμηνία*; † quam, cùm aliis sanctissima haberetur, fœneratores faciebant *ἀποφράδα καὶ στυγνὸν* *, ut ait Plutarchus *περὶ τοῦ μὴ δανείζεσθαι*.

† *Nova luna.*
* *Horribilem, ac tristem.*

Manubiare, si rectum sit, fuerit quod Ciceroni in Verrinis *manubias facere*; vel pecunias ex præda in ærarium inferre. Sed in Glossario Isidori legas: *Manubiare, vigilare, pernoctare.* Id sine dubio falsum. Quid si Isidorus scripserit *Manicare*? Propiùs sanè significatio accedit; ut ex iis liquet, quæ hoc de *manicandi* verbo superiùs diximus.

Martyrizare, martyrem fieri, sive obire martyrio. Cuthbertus ad Lullum †: *Unde in generali Synodo nostrâ — ejus diem natalitii, illiusque cohortis cum eo martyrizantis, insinuantes, statuimus annuâ frequentatione solenniter celebrare.* Usitatiùs pro eo dicitur *martyrizari*: quomodo *martyrizare* sit eum, qui Christum profitetur, tormentis excruciare. Sigebertus in Chronicis an. CIↃXIV: *Hoc tempore S. Guicteth, qui & Adelphus, Pragensis Episcopus, apud Bruchuos martyrizatur.* Ridiculè verò, & pro seculi barbarie, usus verbo is, qui, ut est in Chronico Colmariensi ad an. CIↃCCLXXXV, sic lusit in Martinum Papam ejus nominis V, eopse anno anguillis comedendis enectum:

† *Epistola 70 in collectaneis epistolarum S. Bonifacii à Serrario editis.*

Institit anguillis, mortem gustavit in illis:
Assas, & coctas, martyrizabat eas.

Ubi generatim sumitur, ut in linguis vulgaribus solet, pro tractare, sicut tyranni solent martyres.

Mastico notat, mando cibum, dentibus tero, manduco. Legas apud Cæsarium lib. VIII Miracul. cap. LIV: *Est enim magnus, & fortis, & tanto magis ad curandas infirmitates validus, quanto minùs in masticandis cibis delicatis est usitatus.* Et eopse libro cap. XLIV: *Cùm per aliquot dies ægrotaret, & penè quotidie communicaret, in agonia posita* * (Christina) *viaticùm sibi dari petiit, cum quo nondum planè masticato, spiritum reddidit cœlo.* Ludovicus de La-Cerda in Adversariis Sacris cap. LXII §. XI, vitioso fortasse codice deceptus, ait *mastico* legi; sed *masticato* scribi oportere. Verùm *masticato* quoque est in editione Bircmannicâ †. Medicis inprimis est frequens. A Græco *μαστάζειν* venire, superiùs diximus.

* *Hoc est, moribunda.*
† *Colon. a. 1591.*

Matrimoniare est, quod Ciceroni in matrimonium ducere; Curtio, & aliis, matrimonio jungere, vel in matrimonio conjungere. Legas in Legibus Longobardicis lib. II tit. I. leg. VIII.

Mem-

Membrare, pro eo, quod Lucretio est *articulare*. Onomasticum: *Membrare*, ἀρθρῶσαι.

Mensuro, pro metior; uti & *mensurator*, pro metator, male-Latina.

Mercandizare, mercaturam exercere, à Gallico *marchander*, quod ipsum à Latino *Mercari*. Thomas Walsingamus in Richardo II *: * Pag. *Hostibus prævalentibus, nulli peremti; plurimi verò ad redemtionem gravissi-* 357. *mam sunt servati, amissis viginti millibus librarum, quas ad mercandizandum comportaverant.*

Minare, pro *ante se agere, propellere*, βοηλατεῖν: nempe quia hoc fit baculo, vel aliter, jumentis minando. Usurpatum Appuleio lib. III Metam. ubi & *prominare* similiter reperias in IX ejusce operis. Simplex quoque usurpat Festus, sive potiùs Paulus, in *Agere*, & *Agasones*: item Vetus Scripturæ interpres. Adhæc Gregorius Papa Dial. lib. I cap. II: *Tollite, ut habeatis, qualiter hoc jumentum minare valeatis.* Leo Marsicanus lib. II Chronici Casinensis c. LXXXIV: *Onustosque feno saumarios minare.* Cæsario Haisterbachensi est frequens. Vide eum lib. V cap. XLVIII; lib. VI cap. II; lib. VIII cap. LXXV; lib. IX cap. XLVIII. Habent & leges Salic. Alaman. Burgund. ac Longobard. Nec dubito, quin à *minare* sit Germanis, ac Belgis, aurigarum vocabulum menen.

Mingere, pro *meiere*, penè pro barbaro habeo. Utitur Flodoardus lib. II Hist. Remensis cap. XIX: *Dum temere prope fenestram hujus cryptæ accessisset mingere, terribili quadam quasi armati cujusdam viri visione deterritum.* Sed de hoc verbo abunde actum lib. I cap. XXII.

Minuare, pro minuere. Lex Longobard. lib. I tit. XXI l. V: *Dominus, qui suum animal intricatum invenerit, aut forsitan jam marcidum, aut minuatum.*

Minutare, minutè diffindere, vel minutim comminuere; ut loquitur Columella. Thom. Walsingamus in Hist. Angl. de Richardo II †: *Ribaldi claustrum ingredientes —— lapides levaverunt, asportaverunt, & ad communes detulerunt; & ibidem minutarunt, & confregerunt.* † Pag. 267.

Misculare corruptum ex *missiculare*; quod à *missum*, ut à *fissum fissiculare*. Hincmarus ad Regem Carolum Calvum epistolâ scriptâ an. IↃCCCLIX: *Per plurimorum ora vulgatur, vos dicere, quoniam de istis rapinis, atque deprædationibus, nihil vos debeatis misculare; unusquisque sua defendat, ut potest.* Sic *commisculare*; nisi hoc potiùs à *commiscendo*. Constitut. Caroli Calvi tit. XVI, ad Francos, & Aquitanos, cap.

VII: *Qualiscunque de vobis tali modo in isto facto commisculatus est.* Potiùs hîc interpreter *immistus.*

Modifico, sine veterum exemplo, usurpant pro *modum facio*; quod Ciceronis est; sive pro eo est, quod ad modum aliquem restringo. *Modificor* tamen legas apud Agellium *; sed pro dimetior. Apud Senecam † quoque est *versuum lex, ac modificatio.*

* Lib. I. cap. I

† Epist. 89.

Mœro in Onomastico exponitur συστέλλω. Id notat contraho, coarcto. Si igitur rectum est *mœro*; notet mœrorem, vel angorem animi affero.

Mœstifico, pro mœstum reddo. Epist. Synodalis episc. Afric. quæ præmittitur B. Fulgentii libris de veritate Prędestin.*: *Accepimus itaque vestræ caritatis epistolam; quæ nostrum ex parte relevavit, ex parte verò mœstificavit exilium.* Matthæus Westmonasteriensis, ætatis quinctæ capite XXXIII †: *Licet, inquit, Herodes Mariamnen in nullo mœstificare vellet; illa non curabat parem viro gratiam refundere.*

* Pag. 2. edit. Paris. an. 1612.

† P. 39.

Molestare, pro molestiâ afficere, non admodum damnem; cùm eo usum videam Modestinum. Sed hoc refugiam quidem; magis verò averser *molestator*, quod est in Concilio Pisano II *; ubi *molestatores, & perturbatores*, conjunguntur. Item *molestatio*, quod est apud Bekam in Joan. I, episc. XXXIX.

* P. 133.

Mollifico, pro mollio, agnoscit Calepinus: sed sine idoneo auctore.

Momentare, momenta rei expendere. Est in glossis veteribus ad Persii sat. IV.

Monachare, monachum facere, ac tondere. Matthæus Parisius in an. CIƆCCLVI: *Intrusus —— monachavit decem & octo, & tertiâ die fecit professos.* Diploma Herluinianum †: *Præfato cœnobio dederunt, per consensum Comitis Normanniæ, VVilhelmus Crispinus, & uxor ejus, filium monachandum, & cum eo beneficium, quod Osbernus filius Vallonis tenebat.*

† Apud Ludovicum de La Cerda in Advers. sacr. cap. 184. 9. 38.

Monoculare verbum est è barbaro barbarè magis factum. Quippe ne *monoculus* quidem probum est; pro quo *unoculus*, vel *luscus*, dicendum; ut monitum lib. I cap. XIX, & lib. III cap. XXVII. Usus barbaro illo Matthæus Parisius ad an. CIƆCCLIII: *Persecutor Ioannes, quem ultor Dominus monoculaverat, propter præcedentia merita.* Latinum foret, *luscum reddiderat*, aut *altero oculo privârat.*

Moralizare, morum petere alicunde exemplum, morum doctrinæ accommodare. Passim apud semibarbaros occurrit.

Mortificare, morti tradere, occidere. Lucifer Carallitanus Episcopus ad Constantinum Imperatorem lib. I: *Et mortificavit ipse Sacerdo-*

cerdotes Domini. Item lib. II: *Venerunt duo presbyteri, pleni iniquæ mentis, adversus Susannam, ut mortificarent eam.* Flodoardus lib. I Hist. Rhem. cap. IV: *Iratusque præses dixit, istos si non mortificavero, alii multi ad novam sectam venturi sunt. Sic dedit adversus eum sententiam, ut interficeretur.*

Murrare, pro *murmurare*, Isidoro in Glossis. Similiter Belgæ morren. Nec referre arbitror, utrùm dicas, κατὰ συγκοπὴν esse à *murmurare*, an integrum à sono factum. Nam & ipsum *murmurare* fictum à sono.

CAP. XIV.

De verbis, quæ ab N incipiunt. Ut sunt, nablizo, *nablii cano.* Nago, *pro vacillo, fluctuo.* Nardifico, *odorem nardi refero.* Naturare, *creare, vel secundùm vim nativam agere.* Naufragare, *&* naufragari, *navem frangere.* Navitare, *&* nautitare, *bona deportare in naves.* Nebulare, *&* nebulari, *pro nebulonum more agere.* Neceo *à librario factum è* negligo. Necessito, *necessitatem impono.* Nervare, *vires nervis dare.* Nihilare, *redigere in nihilum.* Novercari, *novercalia agere.* Noxare, *noxæ dare.* Nubor, *uxorem duco.* Nullo, *&* nullifico, *facio, ut quid nullius sit momenti.*

Accedo ad cœpta à tertia liquida.

Nablizo, nablâ, sive nabliâ cano. Glossæ Msæ: *Nablizo, psallo.* Id convenit opinioni Suidæ; qui nablam, & psalterium, idem esse arbitratur. Nempe ut ψαλτήριον sit Græcum à ψάλλω: νάβλα Hebræum à נבל nebel. Quomodo differant κινύρα, νάβλα, & κύμβαλα (quæ tria Hebræorum instrumenta musica præcipua erant, & junguntur Nehemiæ cap. XII) Josephus optimè dicet lib. VII Antiqu. cap. X; & è nostris Basilius, Chrysostomus, Hieronymus.

Nago videtur esse à Gallico *nager*, hoc est, nare, natare: sed Gallicum hoc est à Græco νήχειν, quod idem significat. Isidorus in Glossis: *Nagare, vacillare, huc & illuc fluctuare.*

Nardificare est spirare odorem nardi. Unde Glossæ Arabicolatinæ: *Nardificat, fragrat.* Græcis ναρδίζειν est imitari nardum, odorem nardi referre.

Narire à naribus. In vocabulariis nunc exponitur nares fricare; nunc naso suspendere.

Naturare in Gemma Latinobelgica explicatur creare naturam, vel sequi. Atque ibidem *naturans* exponitur Deus; *naturatum*, creatura. Hac mente Scholastici distinguere solent naturam in naturantem, & naturatam.

Naufragare, & *naufragari*, pro navem frangere, agnoscit Gemma. Habes prius non modò in L L. Wisigothicis, & Longobardicis; item Formulis Sollemnibus: sed etiam veteri Scripturæ interprete 1 Tim. 1, 19; ut jam ejus seculo verbi hoc obtinuerit.

Navitare, & *nautitare*, in eadem Gemma Latino-belgica exponitur, 't goed t' schep laden. Nempe quia navitæ seu nautæ bona in navem deferant, ac recipiant, priusquam oram solvant. Sed idoneum utriusque verbi auctorem requiro.

Nebulare, vel *nebulari*, in eâdem dicitur idem notare, ac nebulonem agere, vel non pluris esse, quàm nebulam. Ac firmando isti adfertur versus ille:

Nolo tuas nebulas, quas nebulo nebulas.

Quem versiculum amavere illo seculo: nunc nemo emtitet nebulæ cyatho. Nec tamen omnino recens id verbum. Nam & Glossæ ad calcem quorundam Cyrilli scriptorum repertæ habent; ἀχρειῶ, *nebulor*.

Neceo est in glossis Mssis, atque exponitur ἀμελῶ. Sed rectè vidit vetus discipulus noster, & amicus, ὁ μακαρείτης Arlanderveniæ dominus, Guilhelmus Noomsius, pro *neceo*, *negligo* legi oportere.

Necessito est in Gemma Latinobelgica; ac philosophis est frequens. Sed cum veteribus dixeris, necessitatem adfero, vel impono.

Nervare ibidem legas. At non si rectum sit, *vires enervare*; dicere etiam liceat *nervare*; verùm vires dare.

Nihilare eadem Gemma agnoscit. Rectum, in nihilum redigere.

Novercari in veteri Vocabulario exponitur, *more novercæ se habere, sævitiam novercæ exercere*. Similiter Onomasticon, *Novercari*, μητρυιάζειν. Sic dicunt, *Novercante fortunâ*. Sed non puto apud antiquos inveniri.

Noxare, noxæ dare, ἐκδοῦναι. Gloss. Philoxeni: *Noxatio*, εὔθυνα. hoc est, pœna quæ corrigendi caussâ infligitur. Martinius tamen ambigit, an non pro *noxatio* legi debeat *noxæ datio*, vel *noxæ deditio*. Sed posterioribus seculis *noxare* dixerunt à *noxa*: uti à *noxia*, *noxiare*, & *obnoxiare*; de quo cap. proximo loquar.

Nuber non dicitur; sed impersonaliter solùm *nubitur*: quod apud Plau-

Plautum Persâ. Excipe, si *nubor* sumatur pro velor, tegor: quamquam nec sic arbitrer inveniri: nihil tamen caussæ video, cur non liceat sic dicere. Sed loquimur de eâ significatione, quâ sumitur pro uxorem duco. Quomodo vetus interpres Matth. cap. XXII: *Neque nubent, neque nubentur*. Ac similiter plurimi scriptores Ecclesiastici. In his Cæsarius lib. VIII Mirac. cap. LXXIX: *Tanta est gloria virginalis, ut angelis comparetur; quia qui non nubent, neque nubentur, erunt sicut angeli Dei.*

Nullare, nullum facere, mutare. Glossæ Arabicolatinæ: *Nullatio, mutatio.*

Nullifico est apud S. Gallum Confessorem.

CAP. XV.

De verbis, quæ ab O incipiunt. Obelare, *expungere*. Obesare, *obesum reddere*. Obnoxiare, *obligare*. Obsoleto, *obsoletum ac sordidum reddo*. Obstaurare, *obstaculo esse*. Obtenebro, *tenebras offundo*. Oculare, *visum reddere*. Odio, *odio habeo*. Opprobriare, *exprobrare*. Organare, & organizare, *organo canere*. Osculo, *osculor*. Ossare, *ossa facere*. Ovicare, *ovi albumen admiscere*.

HAbemus de iis, quibus initium est ab aliqua trium priorum liquidarum. Sequitur, ut videamus de cœptis à quarta vocali.

Obelo fictum à barbaris ad exemplum Græci ὀβελίζω, quod est veru, sive obelisco, noto; quomodo Aristarchus versus, quos non esse Homeri, sed nothos, putaret, obelisci notâ signabat. Latinè pro *obelare* dixeris expungere, inducere: vel Græcum retineatur, exemplo Ciceronis lib. IX epist. X ad Dolabellam. *Obelare* veteri Vocabulario agnoscitur. Est & in Glossis Isidori: *Obilat, limpidat.* Ubi legendum, *Obelat*.

Obesare in Gemma exponitur, pinguefacere; nempe ab *obesus*; quod cùm propriè notet arrosum, coque jejunum, & gracile; tamen pro pingui solet sumi; ut est apud Agellium lib. XIX cap. VII.

Obnoxiare, pro obnoxium reddere, obligare. Petrus Blesensis in Canone Episcopali: *Quidam tamen per usurpatas seculi admirationes se vinculo curiali obnoxiant.*

Obsolito in Gloss. Isidori exponitur *obtero, inquino*. Sed rectè corrigunt *obsoleto*: quod ab *obsoleo*, unde & *obsoletus*; uti ab *exoleo*, *exoletus*.

tus. Apud S. Zenonem, episcopum, & martyrem Veronensem, serm. de Job legas, *obsoletatus*. Hoc fuerit sordidatus; ut quibus obsoleta vestis.

Obstaurare, in eadem Gemma explicatur contrà ponere. Ut *instaurare* dixerunt antiqui, ita jam Taciti ævo *restaurare*; infima autem Latinitas *obstaurare*, quasi obstare instauranti.

Obtenebro reperio apud juniores. At magis idonei scriptores pro eo tenebras offundo, obscuro.

Oculare, pro visum restituere, vel oculorum usum, Gemma agnoscit; & reperio apud Pacianum.

Odio, pro *odi*. Gloss. *Odio*, μισῶ. Μισοπονηρῶ, *malos odio*. Ac *perodio* similiter; unde *perodiendus* dixerit Vopiscus in Aureliano; si vera est emendatio maximi Salmasii, ut arbitror: *Cùm alii dicerent perodiendum talem principem, non optandum*. Ubi vulgò *perfodiendum*; ineptè profectò.

Opprobriare, pro opprobria ingerere, in Gemma agnoscitur.

Organare, & *organizare*, pro organis sive instrumentis musicis canere. Posterius agnoscit eadem Gemma. Prius verò Monachus cœnobii Egolismensis S. Eparchii in vita Caroli Magni *: *Similiter Romani cantores supradicti, cantores Francorum in arte organandi*.

* *In Annalibus Francorum à Pithœo editis, edit. Hanov. an. 1594 p. 250 vers. ult.*

Osculo, pro osculor. Ita Spartianus in Hadriano, *genua osculare*. Sic enim plerique editi, ac codex etiam Msus, teste Salmasio. Acta Gordiani Martyris: *Quem ego videns merear pedes ejus osculare, per quæ salvatus sum*. Similiter posterioribus seculis per O extulere *irasco*, *reminisco*; quorum posterius ridet Ausonius.

Ossare, pro ossa facere; ut Gemma exponit.

Ovicare, pro ovi albumine subigere, apud Plinium Valerianum lib. I cap. XVII.

CAP. XVI.

De cœptis à P, sequente A, E, H, I, L. Pactare, *pactiones facere*. Pagare, *persolvere*. Pagellare, (*si codices integri*) *pagellarum more conjungere*. Palangare, *palangis onus transvehere, vel naves deducere*. Pandoxare, *à caupone emere*. Pangitare, *pangere, sive plantare*. Parabolare, *loqui*. Paralogizare, *falso argumento decipere*. Pariare, *parem esse*. Parificare, *adæquare*. Particularizare, *particulatim referre*. Pavefacio, *pavorem affero*. Paxillare, *vineam pedare, statuminare*. Peculor,

lor, *peculatum facio*. Perdono, *condono*. Percataprat, & percatapſere, *unde corrupta videantur*. Peregrinare, *peregrinari*. Perendinare, *die uno, & altero, vel diutiùs, apud aliquem divertere*. Pilare, *pilâ ludere*. Placitare, *litigare*. Plagare, *percutere*. Plagiare, *plagium committere*. Plaſmare, *idoneâ fingere corporis conſtitutione*. Plebeſcere, *vulgo innoteſcere*. Pluvicinare, *pluere*.

AGgrediar nunc explicare verba ea barbara Latinæ originis, quibus initium eſt à P literâ.

Pactare, paciſci. Carolus IV in vita ſua: *Et cùm ibi exercitus diu ſtetiſſet, pactaverunt illi de caſtro cum eis*. Imò & Græco-barbari Juriſconſulti ſimiliter dicunt πακτεύειν.

Pagare, perſolvere, ſatisfacere; ut Italis *pagare*; & *paga*, ſolutio. Ac Galli ſimiliter dicunt *payer*, & *payement*. Chartæ Ducum Normanniæ, & Regum Franciæ: *Siquis eorum ad mandatum, & ſummonitionem non venerit; præconſtitutam ſibi emendationem pagavit*. Robertus Stephanus, ſive alius, in Dictionario Gallico-Latino, ſcribit, *payer* eſſe à *pagus*, *quòd pagorum incolæ ſint velut ſolutionis officinæ: vectigalibus enim premuntur præ cæteris*. Mihi longè ſimplicius, ac verius, videtur, & Italicum *pagare*, & Gallicum *payer*, eſſe corrupta ex Latino *pacare*; eò quòd creditoris animus pacetur ac tranquilletur, ſi fiat perſolutio. Sic *payement*, quaſi *pacamentum*: quâ formâ dicimus *ſacramentum*, & *juramentum*.

Pagellare, componere homines, ut pagellæ in libris ſolent. Leges Longobard. lib. I tit. XVII. §. XI: *Adjutores eorum ſinguli alter ab altero flagellentur, & capillos ſuos viciſſim, & nares ſuas, invicem præcidant. Ubi verò nihil mali perpetratum eſt; ſimiliter inter ſe pagellentur, & capillos ſuos viciſſim detundant*. Sed puto, quia anteceſſit *flagellentur*, & ſequitur *ſimiliter pagellentur*; pro *pagellentur*, oportere iteratò *flagellentur* reſcribi. *Detundant* barbarè poſitum pro *detondeant*.

Palangare à Martinio exponitur palangis tranſvehere. Sed non palangarum uſus is ſolùm, ut onera iis vehantur; ſed etiam ut carinis ſubjiciantur, quò naves ſubducantur. Vide Nonium in *Palangæ*: ubi & de *Palangariis*. Interim id verbi veteribus ignotum puto.

Palmari, palmâ manus percuti. Petrus Bleſenſis ſerm. XXIV: *Attendamus filium Virginis, illitum ſputis, palmatum colaphis, lividum plagis, confixum clavis*. *Depalmare* tamen, pro palmâ ferire, apud Agellium eſt.

Pando-

† Pag. 273. *Pandoxare* legas apud Thomam Walsingamum in Richardo II †: *Salliat abbas carnes, quas mactavit, ne putrescant; & vendat cervisiam, quam pandoxavit, ne acescat; & panes quos pinsuit, ne indurescant.* Ubi *pandoxare*, non est gloriosè prædicare, à πᾶν, & δόξα: sed emere à caupone, quem Græci πανδοχέα appellant. Hesychius: Πάνδοξ, ὁ ἐν πανδοχείῳ οἰκῶν. Nempe abbati exprobatum, quòd non vinum in cella haberet, ut solent honestiores; verùm emeret à caupone, vel caupa, sive copa, vel cupa, quæ Græcis καπηλίς. Cicero in Pisonianâ similiter: *Panis, & vinum, de propola, & de cupa.*

Pangitare, laudes alicujus pangere. Isidorus in Glossis: *Pangitare, laudare.* Nisi *panegyricare* malis cum Ludovico de La-Cerda in Adverf. Sacr. cap. CXLI. Atque idem legas apud Matthiam Martinium in Etymologico. Sed magis altera placet conjectura, ut pro *laudare* legatur *plantare.* Sæpius enim apud Varronem, Columellam, alios, *pangere* accipitur pro *plantare.* Est & Festi Pompeji: *Pangere, figere: unde plantæ pangi dicuntur, cùm in terram demittuntur.*

Parabolare notat loqui; ac *parlare* Gallicum ex *parabolare* factum κατὰ συγκοπήν. Id verò à Græco παραβολή, unde & Gallicum *parole*: nisi cum aliis malis à παραλαλεῖν. Habes in Capitulis Caroli Calvi, & successorum. Ut tit. XII cap. I: *Nostri seniores, sicut audistis, parabolaverunt simul, & consideraverunt cum communibus illorum fidelibus de Dei servitio.* Tit. XXI cap. III: *Quia iste meus carissimus nepos cum dilectissimo fratre meo Hludovico parabolavit.* Tit. XXIII cap. IV: *Quicquid cogitavit, parabolavit, & fecit.* Quomodo strictiùs *parabolæ* vox accipi soleat, diximus in quarto Institut. Orator. libro cap. XI sect. VI.

Paralogizare, παραλογίζομαι, falsâ supputatione, vel argumentatione, decipio. Usus M. Joannes Thvvrocz in Chron. Hung.

Pariare, paria, sive pares rationes facere. Non videtur in usu fuisse Tulliano, vel proximo à Cicerone seculo. Sed usurpat Ulpianus leg. IV. §. V: *Proinde &, si ei nummos prorogavit emtor, cum ei pariaverit, poterit ad libertatem pervenire.* Inque iisdem Digestis *pariator*, & *pariationes* legas. Etiam Tertullianus, qui juris verbis gaudet, usurpat *pariandi* verbum extra rationes. Ut lib. de Resurrectione carnis cap. VI, *pariari Deo*; ubi Apostolus, ἴσα εἶναι θεῷ. Et cap. LIII: *Pariant inter se Christus, & Adam.* Utitur quoque adversus Marcionem lib. V cap. XX, & alibi.

Parificare, adæquare, parem facere. Joannes Saresberiensis in Policra-

licratico, sive de Nugis Curialium lib. III cap. XIV: *Egregiè Cæcilius Balbus; Imperator, inquit, Auguste, tum in multis, tum in eo maximè elucet prudentia tua, quòd isti nondum te omnino insanum reddiderunt; qui, ut tibi applaudant, non modò Diis, sed tibi ipsi, & populo, injuriam faciunt. Deorum siquidem minuunt reverentiam, quos parificant tibi. Te arguunt insipientiæ, dum, conditionis tuæ repugnante naturâ, te parem numinis esse persuadere præsumunt.* Prius inquit, *parificare Diis:* hinc, *parem esse numinibus persuadere.*

Particularizare ait barbarum vulgus, pro eo, quod est, non generatim, & universè; sed sigillatim, & particulatim edicere.

Pavefacio non dicam; sed pavorem affero, incutio, injicio.

Paxillare legas apud Petrum Blesensem sermone XXXVII: *Magnus namque labor impendet in vinea excolenda: utpote quæ primùm est putanda, secundò fodienda, tertiò paxillanda, ad ultimum stercoranda.* Ludovicus de La-Cerda in Adversariis Sacris cap. LXXIV, *paxillare* hîc ait idem esse, ac *evellere è toto tractu vineæ, quicquid herbidum nascitur, & nocuum est.* Equidem non possum non in eo à doctissimo viro abire. Nec enim dubium, quin sit à *paxillus*; ex quo κατὰ συγκοπὴν, *palus*; ut *ala* ex *axilla*; è *vexillum, velum. Paxillus* autem à *paxo*; quod à *pago* sive *pango*; ut ab *ago, axo*; à *facio, faxo.* Nempe uti à πήγω, sive Dorico πάγω, est πάσσαλος sive πάτταλος, quod & ipsum notat *palum. Paxillare* igitur significet paxillis sive palis suffulcire ac sustentare. Hoc Columellæ, Plinio, atque aliis, est *vineam pedare*, vel *staturninare.*

Peculor non memini me legere apud classicos; sed *depeculor*, vel *peculatum facio.* Nec tamen tam barbarum dixero, quàm obsoletum: ut colligere est ex verbali *peculatus*, & *peculator*; quo Cicero ipse utitur. Asconius quoque in II contra Verrem, *Peculator*, inquit, *qui furtum facit pecuniæ publicæ.*

Perdonare, unde Gallicum *pardonner*, pro Latino *condonare.* Capitul. lib. IV cap. XXXVII: *Omnino modò ad partem nostram persolvat; nisi fortè talem firmitatem de parte Dominica habeat, per quam ipsum tributum sibi perdonatum possit ostendere.*

Percataprat, valde tædet; ut est in Glossis Isidori. Sed Martinius legendũ suspicatur; *Percatapirat, valde tentat.* Nempe ut sit à καταπειρῶ.

Percatapsere, valde dividere; ut est in iisdem Isidori Glossis. Verùm Martinius ambigit, an non legi debeat, *Perdepsere, valde dividere.* Sanè *perdepsere* est apud Catullum. Et *dividendi* quoque vox in obscenis; ut ex Plauti Aulularia * cognoscere est. * *Act.* 2 *sc.* 4.

Peregrinare, pro peregrinari. Pseudo-Ovidius in primo de Vetula:

Vel fodiens in visceribus limi peregrinet,
Illudens nobis alienis ex elementis.

Sermo est de pisce, cui insidiæ hamo, vel aliter, fiunt.

* Apud Bollandum, 4 Ian.

Perendino, exponunt ingemino. Vita S. Pharaildis in Brabantia *, cap. III. §. XI: *Nec vir immoderatæ atrocitatis à consueta desistebat ferocia; sed usu quotidiano flagra perendinabat ferocia.* Verùm quid si *perennabat* sit scribendum? Ut activè sumatur pro continuare. Nam *perendinare* potiùs fuerit in perendinum diem differre. Unde Tullio, & Jurisconsultis, *comperendinare*, ut *procrastinare*. Sed hæc speciosè magis, quàm verè. Credibilius, quia in perendinum diem transferenti, atque id sæpius facienti, est, ut aliud cras, ita aliud perendie: eò *perendinare* dixisse, pro postero ac perendino die, vel etiam diutiùs, persistere, permanere, commorari. Utitur sic Petrus Blesensis epist. XIV, & LII. Item Walsingus in Hypodigmate Neustriæ †: *Accessit Regina ad Monasterium, & obtulit duos pannos aureos beato Albano; ubi etiam perendinavit per tres hebdomades.*

† Pag. 490.

Phlebotomare, φλεβοτομεῖν Ciceroni, & Celso venam secare, vel incidere. Usurpat Monachus Reomaensis in vita S. Joannis abbatis Reomaensis cap. II. §. VIII *: *Archiatrum accelerat adesse phlebotomandi necessitudine.* Sed de hoc alibi ex Cælio Aureliano, & aliis, fusiùs.

* Apud Boll. 28 Ian.

Pilare, pro pilâ ludere, barbarum est. Rectum tamen, pro pilos emittere, vel extrahere.

Placitare, pro disceptare, litigare, judicio experiri; unde Gallicum *plaider*, & Germanicum pleiten. Isidorus in Glossis: *Placitare, in foro litigare.* Legas in Capit. lib. IV tit. XX. Item in Placito Monachorum sancti Albini, & S. Sergii, de controversia pro Campiniaco anno CIƆLXXIV: *Et cùm voluissent Monachi S. Sergii de minoribus rebus priùs placitare, & postea de Campiniaco: visum fuit Iudicibus, hoc esse injustum, ut caussa illa posterior discuteretur, pro quo Abbates vocati fuerant, & in unum convenerant.* Similiter Cæsarius lib. III Mirac. cap. XI; lib. IV cap. LXI; lib. VI cap. XII. Robertus Holkot Anglus, monachus Dominicanus, ad librum Sapientiæ cap. II: *Narrant historiæ, quòd cum Vvilhelmus, Dux Normannorum, regnum Angliæ conquisivisset; deliberavit, quomodo linguam Saxonicam posset destruere; & Angliam, & Normanniam, in idiomate concordare: & ideo ordinavit, quod nullus in Curia Regis placitaret, nisi in Gallico; & iterum, quòd puer quilibet ponendus ad literas, addisceret Gallicum, & per Gallicum Latinum; quæ duo usque*

hodie observantur. Quem locum eò libentiùs attuli, quia eâdem dilucet, unde sit, quòd Anglosaxonum sermo tantopere sit immutatus, multáque adeo habeat ex Gallico, sive Normannico. Vixit is monachus doctissimus ante annos trecentos. Alii quoque passim sic loquuntur. Gualterius Torvanensis de vita Caroli Comitis Flandr. cap. XV: *Accidit, ut quidam miles nobilis alium nobilem in Curia Comitis de treugarum infractione placitaret.* Henricus Huntingdon. Histor. lib. VIII: *Elatus igitur Rex hisce prosperè gestis venit venatum apud Bramtoniam, quæ abest miliario ab Huntendonia, & ibi placitavit de forestis procerorum suorum, de sylvis, & venationibus, & fregit votum, & pactum, Deo, & populo.* Ægidius de Roya in Annalibus Belgicis *: *Rex (Franciæ) mandat Papæ, Papam non debere se intromittere de Regno, nec negotiis regni temporalibus: quòd posse haberet in foro justitiæ sæcularis judicandi, nec sibi necesse esset in Curia Papæ placitare. &c.* Similiter Gothofredus Vindocinensis Abbas lib. II epist. XXIV: item Leges Alamannicæ, Saxonicæ, Longobardicæ. Est verò *placitare* ab ea *placiti* significatione, quâ poneretur pro foro, sive loco, ubi jus diceretur, vel etiam pro caussæ actione; quæ Gallis *plaid*, Belgis pleid. Scotis *pley*. * Pag. 44.

Plagare, pro percutere. Sic usurpat Augustinus lib. XXI de Civitate Dei cap. XI: *Lacessivit dominum, vel plagavit.* Vetus Juvenalis interpres: *Mars cum plagatus est à Diomede.* Est & in Leg. Salicâ Tit. XVI. Leg. XIX; item Legg. Alamann. Bojoar. & Longobard.

Plagiare Latinobarbaris sumitur pro *plagium committere*; uti *plagiator*, pro *plagiarius*. Prius habes in Legg. Wisigothicis lib. VII Tit. III Leg. II: *Siquis ingenuum servum, vel ancillam alienam, plagiaverit.* Similiter in lege Salica, & alibi. *Plagiator* autem legas apud Isidorum lib. X Originum, & Legib. Wisigoth. lib. VII Tit. IV, Leg. III. &c.

Plasmare est apud vulgatum interpretem Psalm. CXVIII. 73: *Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me.* Græcè est ἔπλασαν: quod non modò signat, quis fecerit; sed præterea habilem, atque idoneam corporis constitutionem: unde Symmachus vertit, καὶ ἀπήξωσάν με: hoc est, stabiliverunt me. Etiam usurpant Theodulphus Capit. cap. XXIII, Joannes à Leidis Chron. lib. I. cap. I, Dionysius Carthusianus in rythmica Explanatione initii Euang. Joan. Hujus est:

Per te cuncta sunt plasmata,
Christe, virtus increata.

Est verò *plasmare* à *plasma*: quod est apud Prudentium, cui Adamus

Yyyy 2 *plasma*

plasma primum, πρωτόπλαστος. At πλάσμα à πέπλασμαι, quod à πλάττω, *fingo*, quæ pueris etiam notissima.

Plebescere, per plebem diffundi, divulgari.

Pluvicinare, *pluitare, sæpe pluere*. Ita est in Glossis Isidori. Sed rectè corrigunt, *pluvitare, pluitare*. Veteres ut *fluvo*, unde *fluvius*; sic & *pluvo* dixere, unde *pluvius*; & *pluvito*, ut à *pluo, pluito*.

Cap. XVII.

De cæteris à P inchoatis. Pœnare, *afficere pœnâ*. Poëtare, *confingere*. Poire, ποιεῖν. Polimire, *induere polymito*. Pollitriduare, *pollinario cribro incernere*. Pompare, *ornare*. Pontare, *pontem facere*. Pontificare, *pontificem esse*. Posttergare, *à tergo relinquere*. Potentare, *potentiâ suâ opprimere*. Practicari, *usu esse receptum*. Præbendari, *præbenda in aliquem conferre*. Præconiare, & præconare, *prædicare, annunciare*. Præconizare, *pro eodem: item* præconizari, *præconis voce in jus vocari*. Præmiare, *præmium dare*. Præodoror, *odoror*. Prænosticare, *præsentire*. Præposterare, *præposterè agere*. Præputiare, *circumcidere*. Præsagare, & præsagiare, *præsagire*. Præsulare, *præsulem esse*. Prætaxari, *antè memorari*. Pravare, *corrumpere*. Presbyterari, *presbyterum esse*. Primitiare, *exordiri*. Principiare, *creare*. Principior, *in principiis doctrinæ cujuspiam instituor*. Principor, *principatum teneo*. Priso, *pro prenso, apprehendo: unde* prisona, *pro carcere: item* proprisere, & purprisum. Procamio, *commuto, vel permuto*. Proficui, *profui*. Prolificare, *prolem gignere*. Pronosticare, *prædicere*. Propalare, *divulgare*. Propriare, *proprium facere*. Proprindere, *aliquem invadere: unde* proprisæ *res, quas aliquis involavit*. Prugire, *in Venerem prurire*. Pulverizare, *in pulverem redigere*. Punctare, & punctuare, *punctis distinguere*.

Subjungam nunc, ubi post P sequatur O, vel literarum alia, quæ, in usitata elementorum serie, posteriorem nacta sit locum.

Pœnare, pro pœna afficere, vel pœnas irrogare.

Poëtare, pro, poëtarum more, confingere. Lucifer Caralitanus ad Constantinum Imp. lib. II, qui inscriptus, pro S. Athanasio: *Quo possemus te falsum esse testem intelligere, te unum esse de viperarum progenie, falsa hæc cum sacrilegis suis poetâsse*. At *poëtari*, pro carmen condere, Ennii est: *Nunquam poëtor, nisi podager*.

Poire.

Poire in Gemma exponitur fingere, facere. Nempe corruptum est è ποιεῖν; unde poëtis nomen.

Polimire in eâdem ineptè idem esse dicitur, ac ornare polymito, sive veste multorum filorum, eorumque diversi coloris.

Pollitriduare ibidem legas, pro Belgico budelen. Cato cap. XLVIII pro eo dicit *cribro incernere*. A qua *incernendi* significatione *incerniculo* est nomen. *Pollitriduare*, si priorem vocis partem attendas, est à cribro pollinario fictum. De posteriori hæreo, ac vitium subesse puto.

Pompare in Gemma legas. Cicero pro eo in secundo de Oratore, *Adhibere speciem, atque ornatum, in dicendo*. Usus Abbo de obsidione Lutetiæ lib. I. ——— *Donec noctu pompare tenebras*

Luna, diem stellæ pariter componere discant.

Vita S. Tillonis Paulli, monachi in Galliа†: *Igitur cum gentiles poëtæ studeant sua figmenta Prolixis pompare stylis* --- Videtur postrema verba hausisse ex Sedulio: qui opus Paschale sic orditur: † *Apud Bolland. 7 Ian.*

Cùm sua gentiles studeant figmenta poëtæ

Grandisonis pompare modis. ———

Legas & in Chronico Cameracensi.

Pontare in Gemma, pro eo quod *pontem facere* est Ciceroni in Vatinium; unde *Pontifici* nomen, licet aliter Scævola J. C.

Pontifico, pro pontificatum gero, sive pontificalem dignitatem sustineo, pontifex sum. Antoninus Florentinus Chron. tit. XIX cap. II §. I: *Circa annum Domini* MCCVII, *pontificante Innocentio*. Pseudo-Ovidius in secundo de vetula: ——— *Quem cum fas pontificare Nusquam sit*. Sermo est de spadone sive eunucho.

Idem postea: *Quem tamen infaustè Moses si pontificaret,*

Veste videretur Aaron, vultuque Maria.

Postillare, in Gemma exponitur, explicare, vel interpretari textum. Est à *postilla*; quâ de voce dictum libro superiori cap. XXXVI.

Postergare infima Latinitas dixit, pro post terga relinquere, posthabere, aspernari. Habes in Gemma, & alibi. Dicæarcho id ὀπισθοτίζειν, in descriptione Græciæ; & inde hoc Latinum videtur expressũ.

Potentare, pro potestatem ac dominium in quempiam exercere, Luciferi est Caralitani: qui Jeremię locum cap. VII, sic reddit: *Proselytum, & pauperem, & viduam, non potentabitis*.

Practicari dicitur, quod in usu est. Legas Constit. Neapol. lib. III tit. XXXIV leg. II, & III. *Practicare*, Concilium Pisanum II *. *Practicatus*, idem concil. Pis. * *P. 164.*

Præbendari in Gemma exponitur proeven geven. Id fuerit dare præbenda, five, ut vulgò loquimur, præbendam.

Præconiare, κηρύττειν, prædicare, prædicere, apud veterem Irenæi interpretem lib. II, cap. LV: *Quemadmodum prophetæ præconiant.* *Præconare* pro eodem est apud Petrum Blesensem serm. VI: *Quasi quidam galli fuerunt prophetæ, ortum quoque solis præconantes.* *Præconiare* fuerit à *præconium*: at *præconare* à *præcone*; unde & *præconizare*, pro publicè, & voce clarâ, ut præcones solent, aliquid prædicare. Est hoc apud Matthæum Parisium in Vitis. Item Petrum de Vineis lib. V epist. CXXXVI. Etiam *præconizari* dicuntur, qui publicâ præconis

† Pag. 383. voce in judicium vocantur. Thomas Walsinghamus in Henrico †: *Dominus Iohannes se incastellavit, & fortificavit in castro suo, ——— claves Ecclesiæ, & potestatem Archiepiscopalem, multipliciter contemnendo, fecit eum citari publicè, ac præconizari.*

Præmio, pro *præmio adficio*, vel *dono*; *præmium do*, aut *tribuo*. *Præmiator* tamen rectum: sed pro prædone. Quomodo usus est Nævius apud Nonium. Imò & *præmiari* est apud Tranquillum in Tito cap. VII. Sed Passeratius *prædari* istic legendum putabat.

Præodorari juniorum est, ubi veteres simpliciter *odorari*.

Prænosticare dicunt barbari, pro eo, quod Cicero in I de Divinat.

* Pag. 261. *præsentire, atque divinare.* Walsingamus in Richardo II *: *Prænosticans proculdubio, Martyrem nolle eos dominos; sed velle dominari, ut hactenus, super eos.* Nisi *pronosticans* scripsit, pro prognosticans. Vide *Pronosticare.*

Præposterare, invertere; non ordine, sed præposterè agere. Est in Gemmæ Vocabulario.

Præputiare in eâdem exponitur, præputium adimere. *Præputiari* igitur illi fit, quod Juvenali *præputium ponere*, vel *ducere*: aliis *verpum fieri.*

Præsagare, pro *præsagire*, est apud Baldericum Noviomensem in Chronico. Poterat σφάλμα librarii videri. Sed in Vocabulario Gemmæ itidem legas: *Præsagiare, & præsagare, idem ac præsagire.*

Præsulare, præsulis dignitate fungi. Anonymus Msus in vita S.

† Apud Seldenum in Notis ad Eadmerum pag. 197. Gundulfi †, qui temporibus claruit Guilhelmi Conquæstoris, an. CIƆLXXVII: *Redduntur & eidem possessiones quædam Roffensis Ecclesiæ; quas, præsulantibus Antecessoribus suis, Lanfrancus in sua tenuerat ditione.*

Prætaxari, priori loco tangi, dici, memorari. Petrus Blesensis serm. III, qui in Festo habitus S. Nicolai: *Vtatur ad hos debiles mater Ecclesiæ*

verbis

verbis prætaxatis. Idem serm. XXVIII, qui in Festo S. Augustini: *Revertamur ad historiam prætaxatam, quæ insinuat nobis tria*. Similiter S. Bernardus serm. XXIII in Canticum Cant.

Prætitulare, vide inferiùs *Titulare*.

Pravare simplex in Gemmæ vocabulario se offert. Sed veteres, ut puto, semper, *depravare*; uti & *depravatio*, ac *depravatè*.

Presbyterari, in Gemma, pro esse presbyterum, presbyteri in Ecclesia munus sustinere.

Primitiare, ordiri. Petrus Blesensis epist. XX: *Omni petenti se tribuit. Munificentiam enim à tenera primitiavit infantia*. Similiter serm. XXI: *Dulce vehiculum est in via oratio fidelis, præcursor ad Dominum, primitians ei adventum adscendentis*.

Principiare, principium rerum esse: ut *principiatum*, quod aliunde principium sui habet. Pseudo-Ovidius in tertio de Vetula:

Ergo loqui liceat de primo principio, quòd
Sic est principium, quod non est principiatum.
Exempli caussâ, sicut quidam posuerunt,
Vt bona principiet alter, reliquus mala.

Hoc est, ut deus bonus bonorum, malus malorum sit ---- principium, ac caussa: sicut Magi Persici, & eorum exemplo Manes statuebat. Nonne verò mirum, qui tam miseros versus condat, sperâsse, se posse sic imponere lectori, ut Ovidius credatur? uti ostendunt illa lib. II:

——— *In nova formas*
Corpora mutatas cecini: mirabiliorque
Non reperitur ibi mutatio, quàm fuit ista.

Plura qui hoc de poëtastro desideret, videat, quæ diximus in opere de Poëtis Latinis.

Principior itidem barbarum est, pro instituor in principiis sive elementis seu religionis, seu artis, vel scientiæ alicujus. Quod Græcis est κατηχίζομαι.

Principari, pro principem esse, principatum tenere, regnare. Julianus Archiepiscopus Toletanus in Historia regis Wambæ *: *Clarissimus VVamba princeps, quem dignè principari Dominus voluit*. Ac mox: *Illum se, nec alium, in Gothis principari velle, unitis vocibus intonant*. Vita S. Lenogisili Confessoris † cap. III: *Eâ tempestate, quando Clotarius genti Francorum principabatur*. Agnoscit & Gemma

* Tom. Historiæ Franc. Script. p. 821 edit. Andr. du Chesnes.

† Apud Boll. 13. Ian.

Prisere est prensare, prehendere, invadere: à *prisum*, pro *prinsum*, seu

est in libris vett. Sed in editione Wechelianâ pro eo substituêre *profuit*: Latinè magis; verùm, ut puto, aliter auctor scripserat.

Prolificare, prolem gignere. Quid mirum, hoc si damnem, cùm nec probem satis fontem, unde venit? *Prolificus* dico; de quo actum lib. I cap. XIX.

Prolito, à *lito*; ut Plinii *prolibo*, à *libando*. Usus est Zeno Veronensis † in vita S. Arcadii: *Cogebatur Christi populus vanis * superstitionibus interesse, atque in cultus nefandi ritus, nunc aut libamina incesta profundere, aut ornatas sertis victimas trahere, aut gravia nidoribus thura succendere, aut inter fumidos ignes, pallenti arvinâ, funesto sanguine, prolitare.* † *Apud Surium, & Bolland. 12 Ian.*

Pronosticare, apud Bekam, corruptum ex *prognosticare*; quod à προγνωστικὸν, hoc à προγινώσκειν, prævidere, ac prædicere. Vide superiùs *Pronosticum*, & *prænosticare*. * *Al. variis.*

Propalare factum quidem à *propalam*; quod apud M. Cic. in I de Orat. Livium lib. XXV, & alios. Veteres tamen pro eo divulgare, palàm dicere, atque aliter. At Glossæ Philoxeni *propalare* interpretantur διαχεῖσθαι, quod planè aliud.

Propriare, in Gemma, pro facere proprium, sibi uni vindicare.

Proprindere puto esse à *prendere*, pro *prehendere*; ut *proprindere* sit antè prendere, hoc est, priùs invadere. Carolus Calvus tit. XXXIX, apud Carisiacum, cap. VIII: *Potest fieri, ut aliquis de fisco regio, vel de rebus Ecclesiæ, aliquid proprindat, aut per fraudem obtineat.* Unde *proprisum*, & *res proprisæ*, hoc est, ab alio invasæ. Ut in Collectione Benedicti Levitæ, Capitularis lib. V cap. CLX, cujus lemma; *De invasione alienarum rerum.* Caput ipsum sic habet; *De rebus proprisis, ut ante Missos, & Comites, & Iudices nostros veniant, & ibi accipiant finitivam sententiam, & antea nullus præsumat alterius res proprindere; sed magis suam caussam quærat ante judices nostros, ut diximus, & ibi recipiat, quod justum est.* Ab eopse verbo *prindere* etiam est *misprindere*; de quo dictum in Verbis origine barbaris. Item *interprindere*; de quo capite vidimus XI.

Prugire num corruptum ex *prurire*? quatenus Veneris appetitum designat. Lex Alamannica tit. XCIX §. I: *Siquis bisontem, bubalum, vel cervum, qui prugit, furaverit, aut occiderit; XII sol. componat.*

Pulverizare, in pulverem redigere, summissè adeò de se, vel alio, sentire, quasi nihil sit, nisi pulvis. Thomas Kempensis lib. III de Imitatione Christi cap. VIII: *Si autem me vilificavero, & ad nihilum redegero, atque, sicut sum, pulverizavero.* Est pharmacopœorum ver-

Zzzz bum

bum penè ubivis locorum: ut ex hoc loco Constantinus Cajetanus parùm solidè probet, Kempensem potiùs Italum fuisse, quàm Belgam. Vult autem, auctorem esse Joannem Gersen, Abbatem Vercellensem, Benedictinum.

Punctare, & *punctuare*, punctis distinguere. Engelhardus in vita S. Mechtildis cap. 111: *Dum ad lineas punctaret, subulam incautè trahens, oculum transfigit.* Guiljelmus, eques auratus, in Hodœporico, sive libro de terra Sancta; ubi de mastiche in insula Chio: *Gummi est fluens de arboribus parvulis: punctuatur puncturâ instrumenti in cortice apertis tempore opportuno.* Sic *punctuatus* apud Thomam Walsingam, in descriptione Neustriæ. Scriptor incertus sub nomine Ovidii in primo de Vetula:

His punctaturâ tantùm venientibus unâ.

Et mox:

Una quibus fit punctatura, duòque sequentes.

Et ibidem:

——*Succedunt appropiando*
Quatuor ad medios, quibus est punctatio sena.

CAP. XVIII.

De verbis, quæ à Q incipiunt. Quadrangulare, *figurâ quid facere quadrangulâ.* Quadrigare, *vehi quadrigis.* Quadripertior, *divido in partes quatuor.* Quartari, *deligere quartum quodque: ac videri non absurdè dici de Tragicis* τετραλογίαις. Quæstionari, *quæstiones adferre.* Quaternare, *quaterna jungere.* Quaternizare, *quadripartiri, vel potiùs dividere in quatuor partes.* Querimoniari, *conqueri.* Quinternizare, *canere certo instrumento musico.* Quitare, *fateri sibi à debitore satisfactum.*

EJusdem farinæ quædam se offerunt in verbis, quæ à Q initium ducunt. Aliqua ejus generis adferam.

Quadrangulare, τετραγωνίζειν, quadrangulum reddere. *Quadrangulare* non facilè dixero. *Quadrangulum* tamen non Plinii modò est; sed etiam Varronis Parmenone.

Quadrigare, uti & præcedens verbum, in Gemma habes. Dixero cum Tullio, quadrigis, vel curru quadrigarum vehi.

Quadripartior, vel *quadripertior*, τετραχῆ μερίζω. Agnoscit Gemma.

Malim

Malim longè, in quatuor partes dividere. Etsi *quadripartitus*, vel *quadripertitus*, sit etiam Ciceronis *, ac Varronis †; cujus & *quadripartitio* *.

Quartari, quartum quemque legere. Glossæ Chiloxeni: *Quartemur*, τετραλογηθῶμεν. De τετραλογίαις Tragicorum actum in libris de re Poëtica. Secundùm hunc Græcæ vocis usum, si novitas Latinæ non offendit, Tragicos dixeris *quartari*; quando, ut apud Laërtium est lib. III in Platone, τετράσι † δράμασιν ἠγωνίζοντο, Διονυσίοις, Ληναίοις, Παναθηναίοις, Χύτροις. Ac de Platone similiter loquar κατὰ * τὴν τραγικὴν τετραλογίαν τοὺς διαλόγους ἐκδοῦναι: ut est apud eundem Laërtium. Nimirum quia dialogos suos divideret in IX tetralogias; ita ut genuini in universum fuerint LVI.

Quæstionari, pro quæstiones movere, ut de omni penè argumento Scholastici solent. Est apud Cæsarium Haisterbach.

Quaternare in Gemma est. Malim quaternos jungere, vel chartam in quaterna complicare. De *quaternatis feudis* dictum lib. III. cap. XL.

Quaternizare, facinorosum in quaternas partes dissecare. Thomas Walsingamus in Richardo II †: *Adjudicatus est tractioni, suspensioni, exentricationi, combustioni interiorum, decapitationi, & quaternizationi.* Idem in Hypodigmate Neustriæ *: *Expost decapitatus, & quaternizatus est.* Pro eodem, & magis barbarè, dixerunt *quartetizare*; unde Belgicum *kartieren*.

Querelare, vel *querelari*, generatim fuerit, querelas effundere. Arnobius junior, qui circa annum vixit quingentesimum, in psalm. LXXVI: *Memorans præterita bona, de malis præsentibus querelatur.* Sed pressè sumunt de querimoniis, & accusationibus contendentium in judicio. Sic usurpat Matthæus Parisius in Additamentis †: *Si videatur eis, quod pertineat* (negotium) *ad forum Regium, querelatur Iudex: qui confiteatur, se post interdictionem processisse, amerciatur.* Item Thomas Walsingus in Hypodigmate Neustriæ *: *Eligantur hinc inde arbitri, qui si provideant, quomodo querelantibus satisfiat, & Rex Franciæ se obliget.* Usus & voce eâ Matthæus Parisius, & interpres Methodii in sermonibus. Etiam in Hattonem, XV. archiepiscopum Moguntinum, (quem ob avaritiam à muribus comestum Tritthemus, quinquaginta post Hattonem annis, scripsit) est in codice Mso epigramma apud Serarium lib. IV rerum Moguntiacarum cap. II:

Parcus, & infelix, quæ te dementia ludit,
Pauperibus Christi ut commoda nulla feras?

Zzzz 2 *Cùm*

* *De Invent. & in Verrin. ac Tuscul.*
† *Lib. 7. 8. 9. de L. L.*
* *Lib. 4. & 6 de L. L.*
† *Quatuor fabulis certarent; Dionysiis, Athenais, Panathenais, & Chytris.*
* *Secundum tragicam consuetudinem quatuor certandi fabulis, suos edente dialogos.*
† *Pag.* 354.
* *Pag.* 508
† *Pag.* 202.
* *Pag.* 481.

Cùm judex solùm hoc querelabitur ipse futurus,
Nescis quòd posthac te ultio dira premet?

Ubi & secundam in hoc verbo malè corripi videmus. Perperàm in Gemmâ, & alibi sæpe, per V scriptum *querulare*; quasi à *querulus* foret.

Querimoniari, querimonias effundere, vel jactare. Dialogus de statu S. Ecclesiæ †: *Tu ergo eo tempore querimoniari cœpisti, de quo psalmista canit.*

† *Inter Hincmari opuscula pag. 663. edit. Paris. an. 1615.*

Quinternizare est in Gemmâ. Notat canere instrumento musico, quod vulgò vocant *quinternam*.

Quitare κατὰ συγκοπὴν è *quietare*, pro condonare debitum, vel satisfactum fateri, atque ita quietum reddere debitorem. Hoc verbum jam ante quadringentos annos fuisse in usu, vel fidem fecerint, quæ Radulphus Fornerius lib. VI Rerum Quotidianarum cap. XXVIII excerpsit ex veteri libro, qui in cœnobio S. Maximini adservatur. Vide superiùs * *Acquietare*; item lib. III cap. XL, in *Quietantia*.

* *Cap. primo hujus libri.*

CAP. XIX.

Itum ad verba ab R incipientia: ac primùm, prima ubi sequitur vocalis. Rabulare, *garrire instar rabularum forensium*. Radifico, *radices ago*. Rancere, *rancidum esse*. Rapporto, *refero*. Rapinari, *rapere*. Rareo, *raresco*. Rasare, *radere*. Ravit, *raucedine laborat*.

PLuscula quoque se offerunt verba barbara, quibus à litera canina initium sit. De iis nunc videamus.

Rabulare, instar rabularum de foro nimiâ verbositate ferire aures auditorum. Est in Gemmæ Vocabulario; atque inde Belgicum rabbelen.

Radifico in Onomastico exponitur ῥιζοφυῶ. Malim cum Tullio, & aliis, radices agere, vel capere, aut mittere radices: vel si unâ voce omnino exprimere visum, dicam cum Seneca, *radicescere*; aut cum Plinio, *radicare*.

Ranceo in eodem Onomastico transfertur εὐρωτιᾶν. Græcum notat situ obducor, mucidus fio, marcesco, putresco. Agnoscit & Gemma. Ac facilè credo, veteres *ranceo* dixisse; & inde esse *rancidus*, ut à *caleo*, *calidus*: sed obsolevisse videtur. Dixero igitur, *rancidus sum, vel rancidus fio*. Usurpatur de iis, quæ putrescentia gravem spirant

rant odorem; item quæ vetustate saporem amittunt. At *rancare* aliud est: quo de tigridum voce utitur Philomelæ auctor.

Rapporto, pro reporto, refero, apporto; ut Gallis *rapporter*. Carolus VIII in Edicto de fid. instr *. *Ordinatum est insuper, quòd secretarii cancellariam Tholosæ insequentes, aliquas literas, quas signabunt, non rapportent.* Sic *rapportum* pro Gallico *rapport*, hoc est, relatio, renunciatio. Stil. Antiq. parlam. cap. XII: *Possunt superiorem suum in garendum vocare; nisi opponatur eis de falso rapporto facto superiori.* * Pag. 196.

Rapinari, pro rapere, barbarum. Flexum à *rapina*.

Rareo, rarui, in Gemma reperio. Sed agnoscit, non esse in usu. Nempe quia *calesco* est à *caleo*; eò judicatum, esse *raresco* à *rareo*: nec repugno, dummodo ne in usum revocemus.

Ratificare est in Concilio Pisano †, & alibi. Dicendum *ratum facere*. Perottus ait, veteres *ratare* posuisse, pro *ratificare*; & inde esse *irritare*, pro *irritum facere*. Sed *irritare*, cùm mediam habeat porrectam, à *ratus* esse nequit. Potiùs crediderо, esse ab *irrio*; quod canum, cùm provocantur; teste Nonio, ac Donato. † P. 8.

Rasare, à *rasum*, in Gemma est. Sed non occurrit idoneus scriptor, qui utatur. Rectum tamen *rasitare*; quod apud Agellium lib. III cap. IV. Ut videri possit & alterum aliquando fuisse in usu; sed obsolevisse.

Ravit in Glossis Isidori exponitur *raviè loquitur*; ubi reponendum *raucè*. Nam *ravis*, raucedo. Pro *ravire* dixero, raucum fieri, vel esse; item raucum quid sonare; unde Poëtis *raucisonus*.

CAP. XX.

De verbis à RE incipientibus, sequente aliquâ primarum octo literarum.

Reagere, *resistere agenti.* Rebaptizare, *iterum baptizare: ubi & obiter de vocabulis* condiaconi, *&* compresbyteri; *quibus & simile* coepiscopi. Rebellissare, *in obloquendo rebelles imitari.* Recapitulare, *summa rerum capita adferre.* Recensare, *recensere.* Recidivare, *recidivam pati.* Reciduare, *sæpius recidere.* Recommendo, *&* recompenso, *pro commendo, & compenso.* Recorporare, *reparare aliquam partem corporis malè affecti.* Recredere, *reddere.* Redebere, *obstringi ad reddendum.* Redentitare, *reclamare.* Redequito, *equo, unde veneram, redeo.* Redinserare, *iterum inserere.* Redoccare, *denuo comminuere.* Redoperire, *aperire.* Reduncare, *curvare.* Reduplico,

conduplico. Referro, *nihili verbum, ab errore librarii*. Refibulo, *fibulam laxo*. Registro, *regero*. Regnifico, *regem facio*. Regratio, *gratias ago*. Rehabeo, *recupero*.

VEnio ad cœpta à R E syllabâ.

Reagere, & *reactio*, in scholis philosophorum non damnâro. Est enim vox idonea rei, quam illi signant. Aliàs malim, vicissim agere, resistere agenti in se. Similiter statuendum de *repatior*, & *repassio*, ubi passio est reciproca.

Rebaptizare pro eo, quod Græcis ἀναβαπτίζειν, est perusitatum. Sed quid opus uti voce compositâ ex Latina, & Græca; cùm liceat dicere, *iterum*, vel *denuo baptizare*? Scio interim, multas id genus hybridas voces obtinere, præsertim apud Ecclesiasticos; quibuscum nolim litigare de verbis. Talia sunt *condiaconus*, & *compresbyter*. Ea nec Augustinus refugit epist. L I X, quæ ad Paulinum *coëpiscopum*. Sic enim vocat.

Rebellizare, vel potiùs *rebellissare*, in Gemma exponitur contradicere. Credo, ut *patrisso*, patrem imitor: ita finxere *rebellisso*, pro obloqui, & opponere se, ut solent rebelles.

Recapitulare, ut Græci ἀνακεφαλαιοῦν. Gennadius Massil. in vita Vincentii Lirinensis: *Recapitulato ejus paucis sermonibus sensu*. Hincmarus vel alius, in dialogo de statu S. Ecclesiæ *: *Peto recapitulari breviter ea, quæ prohibentur, ut ad concessa postmodum veniamus*. Amalarius de divinis Officiis: *Desideramus recapitulare omnem ornatum clericorum*. Hoc est, quasi per capita, & generatim referre. Amalarii ea verba legas quoque apud Fulbertum Carnotensem epist. L X X I X. Vide & quæ de hoc diximus Oratoriarum institut. lib. I I I, cap. V I, sect. I.

* *Inter Hincmari opuscula, p. 954. edit. Paris. an. 1615.*

Recensare, in Gloss. Mssis exponitur numerare. Puto, rescribendum *recensere*. Nisi simile sit, ac *redinserare*; de quo inferiùs.

Recidivare apud Cæsarium Haisterbachensem, & in Gemma, pro relabi, denuo incidere in delictum, aut morbum: quomodo febres dicuntur *recidivæ*. In Glossario Mso reperio, *reciduare, restaurare*. Puto & hîc legendum esse *recidivare*: nam hoc sit instaurare: quomodo Maro in quarto magni operis ait, *recidiva ponere Pergama*: hoc est, recidivare Trojam. *Recidivatum animæ* legas apud Tertullianum lib. de Resurrectione animæ cap. I, X V I I I, X X X, & L I I I.

Reciduare in Gloss. Mssis exponitur sæpius cadere: ut *reciduus*, sæpe cadens. Nempe *reciduare* fecerint à *reciduus*, hoc à *recado*: quomodo à *cado, caduus*; à *pasco, pascuus*; ab *irrigo, irriguus*. In iisdem glossis

ſis etiam *reciduare* idem eſſe dicitur, ac *reſtaurare*. Sed de eo jam in ſuperiori verbo egimus.

Recommendo obtinet pro *commendo*, more Gallico. Ac ſimiliter *recompenſare*, pro compenſare, vulgatum; at parùm Latinum.

Recorporare Cælio Aureliano, pro recreare partem corporis malè affectam.

Recredere, reddere, rèſtituere. Incertus ſcriptor veterum formul. c. I: *Ipſe homo in præſenti pro colono ad caſam ſancti illius, vel ipſius Abbatis, recognovit, vel recredidit.* Ivo epiſt. CCLXXV: *Dicet Comes, quòd libenter reddet, aut recredet Comitem Nivernenſem.* Etiam Bignonius adducit ex veteri inſtrumento in tabulario S. Martini Turonenſis an. III Rodulfi R.: *Et ſic ex ipſis decimis ſeſe recredidit, & per fiſtucam guerpivit*†.

† Guerpire idem ac gurpire: de quo lib. 2. cap. 23.

Redebere, obligari ad reddendum. Legas in Formulis à Lindenbrogio editis CLXXIII, & ſeq. Falli arbitror, qui idem eſſe ajunt, ac *redhibere*.

Redentitare in Gloſſario Mſo noſtro exponitur, iterum atque iterum clamare. Quid ſi à *dente* ſit, ac notet remordere, dente viciſſim aliquem petere, vel rodere, genuinum in aliquo frangere?

Redequitare, retro equitare, ſive eâ equitantem viâ reverti, quâ & antè equo veneris. Fulbertus Carnotenſis epiſt. XXI: *Hac ille non gratanter accipiens ad Comitem* (Theobaldum) *redequitat.*

Redinſerare in Gloſſ. noſtris Mſſis exponitur, iterum inſerere. Fortè ſcribendum *redinſerere*, vel potiùs *redinſertare*. Nam *inſertare* ipſius eſt Maronis.

Redoccare, ſcindere; ut eſt in Gloſſis Mſſis. Propriè idem, ac iterum occare; hoc eſt, denuo glebas comminuere, & confringere.

Redoperire, aperire; ut eſt in Gloſſ. noſtris Mſſis.

Reduncare in gloſſis Mſis membranaceis exponitur curvare. Nempe idem, ac reduncum facere.

Reduplico non dixero; ſed conduplico.

Referro in membranaceis noſtris gloſſis ineditis exponitur *impleo*. Ac ſubjicitur verſus iſte Marbodi:

Si fur plauſtra domus ſpoliis, gaziſque, referret.

Ubi Marbodum vocat, qui vulgò Marbodæus Gallus Cænomanenſis, ac carmine de gemmis, & lapidibus pretioſis ſcripſit. Eum ſcriptorem cum ſcholiis ſuis ante ſeculum edidit Alardus Amſtelodamenſis. Sed pro *referret*, editum *referta*. Locum, à capite de Magnete, apponam:

Si

Si fur claustra domûs spoliis, gazisque referta,
Ingrediens, prunas ardentes per loca ponat,
Et super adspergat magnetis fragmina prunis,
Ut per tetragonum fumi vapor alta vaporet;
Mentibus eversis, velut impendente ruinâ,
Diffugient omnes, in eâ quicunque manebunt;
Et fur securus rapiet, quacunque libebit.

Hic sanè si *referret*, à *ferro*, scripserit Marbodæus; non pro *inpleo* capi oportebit, sed pro *referet*. Verùm sententia omnino exigit *refertæ*: ut editum ante seculum ab Alardo, quem dixi, viro eruditionis non aspernandæ.

Refibulare invenio apud juniores. Verùm licet *fibularè* sit Columellæ, *infibulare* Celsi in septimo cap. XXV: *refibulare* tamen non arbitror veteres dixisse. Quare malim, fibulam laxare, solvere, aut simile.

Registro displicet. Dixero, in codicem, vel tabulas refero. Vide, quæ de *registri* voce attuli lib. III cap. XLI.

Regnifico, regnare facio. Lucifer Caralitanus libro de regibus Apostaticis: *Regnificarunt eum in Israël.* Hoc est, ad regiam dignitatem evexerunt.

Regratiare, pro gratias agere, est apud Cæsarium Haisterbach. Similiterque Philippus Mazzerius †, Cancellarius regni Cyprii, in vita S. Petri Thomasii, patriarchæ Constantinop. cap. VI: *Vale ergo Regi, & Reginæ faciens, ipsis regratiando de beneficiis, ad viam Ierusalem se disposuit.* Etiam apud Petrum de Vineis lib. III cap. XLVII, lemma est tale: *Regratiatur communi Mutinensi, dolenti de casu regis Sardiniæ.* Item apud Walsingamum Hist. Angl. sub Richardo II *: *Eâ horâ Regina fuit adducta ad tentoria Regis nostri. Rex Franciæ donavit eam Regi nostro, quam Rex noster cepit per manum, & osculabatur eam, regratiando patri suo Regi Franciæ de dono tam honorabili, & gratioso.* Thomas à Kempis de imitatione Christi lib. IV cap. XII: *Ille nihil aliud habeat ad retribuendum beneficiis ejus, nisi se humiliando, & ei regratiando.*

† *In vitis SS. apud Bolland. ad 29 Ian.*

* *Pag. 353.*

Rehabere, recuperare, recipere. Joannes Thvvrocz in Chronicis Hungaricis an. CIƆCCLXXV, sive cap. LXXVI: *Cujus* (Belgæ Regis) *corpus Philippus, archiepiscopus Strigoniensis de ecclesia memoratâ auferri exhumando fecerat contra jura, & in sua Ecclesia Cathedrali indebitè tumulari. Super quo facto, coram summo pontifice caussâ diutiùs ventilatâ; fratres minores, cum honore maximo, rehabere ex integro meruerunt.*

CA-

CAP. XXI.

De cæteris à R E inchoatis. Reincipere, *ordiri.* Reintro, *iterum intro.* Rejuvenesco, *recipio faciem ac vires juvenis.* Relucido, *illumino.* Remando, *iteratò mando, indicium facio.* Remendo, *corrigo.* Remedior, *remedium adfero.* Remeliorare, *restituere pristinæ integritati.* Remoneo, *commoneo.* Renego, *abnuo.* Renovellare, *renovare.* Repaginare, *denuo componere artus ac membra.* Repatriare, *in patriam reverti.* Repausare, *pausam facere.* Repluere, *abundare.* Repsudit, *à librario corruptum fortè ex* recidivat. *Tutiùs multò* instauro *dici, quàm* restauro. Resolidare, *vulnerare.* Restare, *sistere.* Revadiare, *vel* revvadiare, *vadem se constituere.* Reversare, *denuo circumagere.* Revestiri, *pristino honori restitui.* Revitare, *à librario corruptum ex obsoleto* rebitere. Reunio, *unitatem facio.*

R*Eincipio*, pro incipio, sæpius est apud Thomam Walsingamum, Hist. Angl. scriptorem, in Richardo II, & alibi. Nec simile est, ac *redordior.* Nam hoc Plinio est orsa retexere, seu dissolvere.

Reintrare, regredi, redire, unde sis egressus. M. Joan. Thvvroczius Histor. Hungar. an. CIↃCCCCXXXVIII cap. XXV *: *In claustrum S. Ioannis Euangelistæ, unde exierat, reintravit.* * Pag. 138 edit. VVechel. a. 1600.

Rejuvenesco non dixero lubens, quandoquidem veterum auctoritate destituor. Malim igitur *renascor, revivisco, recipio faciem* vel *formam juvenilem*, aut *vires juventutis*, vel aliter, prout argumentum requiret.

Relucidare in Glossis membranaceis Mssis exponitur *relucere.* Origo tamen exigit, ut potiùs signet lucem affundere, vel luce convestire.

Remando, & *remendo*, barbara sunt, ac significatione differunt. *Remando* est à *mando*: ac cùm ἀναλόγως accipi posset pro iterum præcipere; συνεκδοχικῶς posuere pro significare, sive alicujus facere certiorem. Priori modo usurpat vetus Scripturæ interpres Esaiæ XXVIII. 10: *Quia manda, remanda; manda, remanda; exspecta, reexspecta; exspecta, reexspecta; modicum ibi; modicum ibi.* Pro, præcipe, ac ubi id egeris, iterum, iterumque præcipe. Ut imitetur prophetes sermonem eorum, qui riderent verba sua, mandata Dei annunciantis. At posteriori ratione usurpat Petrus Mauricius, cognomento Venerabilis,

Cluniacensium abbas lib. I epist. II: *De statu domini Papæ, & vestro (quem prosperari, tam pro communi utilitate, quàm pro vestra requie, avidissimè desidero) mihi, quod est, remandate; ut cognitis, quæ circa vos sunt, aut congaudeam, aut collaborem.* Item epist. XXIV: *Tractatum autem B. Hilarii super Psalmos ideo non misi, quia eandem in nostro codice, quam & in vestro, corruptionem inveni. Quod si & talem vultis; remandate, & mittam.*

Remendo autem est ab *emendo*; uti hoc à *menda*. Unde Onomasticum; *Remendo*, ἀνορθῶ. Sed ab *emendo* ἀναλόγως foret *reemendo*. Calepinus tamen, ut è veteribus editionibus cognoscere est, Columellam sic loqui putavit lib. III. cap. XVII. Nempe legit, *Tale oleaster remendaverunt*: ubi nunc è melioribus libris *, *taleolas terræ mandaverunt.*

* *Vt edit. Asulani, Ioa. Parvi, Rob. Stephani.*

Remediari, pro curare, mederi, est apud Joannem Saresberiensem lib. VIII de Nugis Curial. cap. VIII: *Vnde & morbi ex saturitate nimiâ concitantur, multique impatientiam gulæ vomitu remediantur, & quod turpiter ingesserunt, turpiùs égerunt.* Mirum verò & legi apud Scribonium Largum in epist.

Remeliorare, corrigere, reficere, restituere. M. Joannes Thvvrocz in Chronicis Hungaricis, in temporibus regis Stephani cap. XXXI: *Fracturas, sive scissuras parietum ac tectorum, perspicacibus oculis, & morosè inspiciebat; & statim remeliorari procurabat.*

Remoneo non puto, pro iterum moneo, vel ἁπλῶς commoneo, legi apud ullum Appuleio antiquiorem. Hujus est Metam. lib. VII: *Hic benivolè remonebam.*

Renego, pro *nego*, *denego*, planè culpandum.

Renovellare, pro *renovare*. Optatus lib. I †: *Hoc modo iterum renovellatæ sunt partes.* Sermo est de recrudescente Carthagine schismate Donati. Ut à *novus*, *renovo*; sic à *novellus* fecit *renovello*.

† *Pag. 31. edit. Commel.*

Repaginari, denuo sociari ac compingi. A πήγω, pago, hoc est, pango, est *pagino*. Unde *pagina*, & *repaginare*, quasi repingere, vel compingere, dicas. Petrus Chrysologus serm. LXII in Symbolum Apostol. *Hoc est totum fidei documentum, si carnem, quæ corrupta est, quæ putrefacta est, quæ periit, pèr Deum resurgere, repaginari, ridere posse credas; quem posse omnia, quando omnipotentem confessus es, tunc jurasti.*

Repatriare, pro patriam repetere. Bernardus Claraevallensis in vita S. Malachiæ, Hiberniæ episcopi *: *Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus prosequimur amicum repatriantem.* S. Ealredus, sive Aelredus, in vita S. Eduardi Confessoris, Angliæ Regis, cap. IX: *Cùm summâ*

* *Column. 1957. edit. Antverp. an. 1609. Legas & col. 1943 vers. 9*

ſummâ proſperitate vos repatriaturos non dubitetis. Uſurpant quoque Cæſarius Halberſtatenſis, Matthæus Pariſienſis †, Rogerus Hovedenus, Guilhelmus Malmeſburienſis * Chronicon Ciſtercienſe †, Beka in vita Guiljel. epiſ. I. Joannes Turocius in Chronicis Hungaricis an. cIƆCCLXXXV, ſive cap. LXXX: *Sed nihil in rege proficiens repatriavit.* Gerardus, abbas Sylvæ-majoris, in vita S. Adelardi, abbatis Corbeienſis, cap. VI §. XXIX: *Quia enim repatriaret aſſertor veritatis, lætabatur: ſed ſupra modum dolebat, quòd tanti viri præſentiâ privabatur.* Nec mirum eos uſurpare, cùm nota hæc fuerit vox jam Solini temporibus. Ejus eſt: *Aliquot leonibus obviis* (vel potiùs *obvii*) *intacti repatriaverint.* Unde & Iſidorus lib. Origin. XII cap. II: *Proſtratis parcunt, captivos obvios repatriare permittunt.* Iſidori Gloſſæ: *Repatriat, ad patriam redit.*

† In Ioanne, pag. 229.
* Pag. 38.
† Pag. 61.

Repauſare, pauſam facere, quieſcere. Uſurpat Guilhelmus Malmeſburienſis *. Uti & Joannes Turocius Chron. Hungar. part. cap. LVI †: *Cumque veniſſet ad quoddam nemus magnum; dixit ſuis, ut pro recreandis equis paullùm repauſarent.*

* Pag. 39.
† Pag. edit. V Vechel. a. 1600.

Repluit propriè foret rurſum pluit: quia verò, ſi iterum iterumque pluat, redundant aquæ; eò Iſidorus in Gloſſis: *Repluentibus, redundantibus.* Et Papias: *Repluit, abundat.*

Repſudit in Gloſſis Philoxeni exponitur ὑποτροπιάζεται Hoc eſt, redit, recurrit. Sic enim quandoque Græcum illud accipi, ex Phrynicho * conſtat. Itaque placet conjectura Martinii, pro *repſudit* legentis *recidivat*; quo de verbo ſuperiùs diximus.

* In Ecloga vocum Atticarum.

Reſolidare, vulnus infligere, in Legg. Longobard. lib. I. tit. VII. leg. VIII.

Reſtare, facere ut aliquis cogatur ſubſiſtere. Eſt à *ſtando*: niſi malis dici pro *arreſtare*, ex Gallico *arreſter*; quod notat retinere, gradum, vel impetum alicujus ſiſtere, manum homini injicere.

Reſtaurare non dixero; ſed *inſtaurare*: nec ævo Auguſti quiſquam aliter locutus. Hoc movit Claudium Verderium, ſuâ in varios ſcriptores Cenſurâ, ut eſſe Latinum negaret. Improbat quoque Andreas Schottus lib. III Tullianarum Quæſtionum *. Imò etiam Cæſar Scaliger adverſus Cardanum Exercitat. CXCV † ait: *Medicorum libri* ἐμβαρβάρωσάν *te, Cardane: qui non ſemel infelici verbo reſtaurare uteris.* Sed aſperior hæc cenſura, quàm vellem. Nec enim ſolùm ſic loquuntur recentiores Medici; verùm & veteres Juriſconſulti: ex quibus ſolis Latinam linguam, ſi deperiiſſet, inſtaurari poſſe ajebat

* Pag. 239.
† P. 633.

Laurentius Valla. Sic apud eos legas, *Restaurari artes*, L. XIV. D. qui in fraudem. *Restauratio servitutis*, L. VII. D. de feudo dotium, & e-remodicii. L. VII. §. ult. D. de minoribus. item *restaurare accusationem*, L. IV. §. D. ad leg. Jul. de adult. *restaurare litem*, L. XXIX. §. 1 D. de minoribus. *restaurare actionem*. L. XXXVII. D. de noxalibus. & alia alibi non semel. Quid verò dico Jurisconsultos? Etiam Justini est lib. II: *Interea & Darius, cùm bellum restauraret, in ipso apparatu decidit*. Et alibi: *Ita factâ societate, & auxiliis Gallorum auctus, bellum, velut ex integro, restaurat*. Neque istoc Verderius nescivit; sed ut supercilium hominis videas, IMPERITISSIME ita Justinum loqui ait, & sine exemplo. Ut disertim sic alios loqui neget. At quid si aliquis contendat, eo verbo Trogum esse usum, cujus ἐπιτομὴν scripsit? Is verò Augusti ævo vixit. Verùm neutiquam puto, tum hoc pacto locutos. Interea priores esse secutum, arguit, quòd Justino antiquior Tacitus usurpat. Ut lib. III Annalium: *At Pompeji Theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, eò quòd nemo è familiâ restaurando sufficeret*. Et lib. IV: *Et Segestani ædem Veneris, montem apud Erycem* (malè vulgati, *Erycum*) *vetustate delapsam, restaurari postulavere*. Aliquis contendat, sic Cæsarem ipsum loqui lib. I de bello Gallico, ubi vetus codex habet: *Vicosque, quos incenderant, restaurare jussit*. Sed non huic insistam. Verius enim censeo, *restituere*: quod in vulgatis, imò & optimæ notæ MSS, reperio. Potiùs igitur expendam, quæ pro hoc verbo de origine ejus dissertant. Ajunt, *instauro*, & *restauro*, esse à *stauro*; hæc à σταυρὸς, non prout crucem notat, sed palum †, à στάω, sive ἱστάω, vel ἵστημι. Vel ἄμεινον venire à *sto*, ac idem notare *stauro*, quod stare facio. At quanto verisimilius, venire *instauro* ab *instar*; ut propriè sonet, ad prius instar, sive pristinam similitudinem, reficio. Ita Varro, Festus, Isidorus: nec aliter quisquam veterum. Qui ab optimo ævo recesserunt, *restaurare* dixere, pro *reinstaurare*. Imò & *præstaurare*, pro *præinstaurare*, usurparunt; si stare liceat autoritate Diomedis, qui eo usus pro præstruere. Ita enim scribit lib. I: *Secundo verò suo usu materiam præstaurat primò dicenti*. Sic igitur statuimus, nihil caussæ esse, cur dicamus *restauro*, cùm nulla urgeat necessitas, ut deteriora usurpemus, ubi in promtu certa, tutáque.

Retari, irretiri. Philippus Franciæ Rex in Charta Rhotomagensi *: *Volumus etiam, ut nullus eorum possit retari de usura, nec jure a fiat super eum, vel super heredes ejus*.

Revadiare, seu *revvadiare*, est à *vadium* sive *vvadium*, hoc est, pignus;

† *Hanc stauri significationem pro stipite etiam Gemmæ auctor agnoscit, & duobus incerti versiculis originem utriusque verbi inde adstruit.*

* *In Chartis Ducum Normanniæ, & Regum Franc.* pag. 1063.

gnus; id verò est à vocabulo *vadis*. Itaque *revadiare* est vadis instar debitorem se agnoscere. Frodoardus in præceptione Caroli R. lib. III cap. IV: *Iubemus, ut quisquis aliquid tenore aliquo ex prædictis rebus tenere, vel possidere cernitur, nonam, & decimam, in Missorum nostrorum præsentia, Misso Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, vel sancti Remigii Remorum, sive Hincmari venerabilis, revadiet, & annis singulis ad eandem præfatam, & memoratam Ecclesiam persolvere, absque ullius occasionis contradictione, cum omni vigilantia studeat.* Ut verò *revadiare*, sic & dixerunt *invadiare*; de quo superiùs vidimus.

Reversare, pro denuo versare, vel iterum in orbem agere. Thomas Kempensis lib. III de Imitatione Christi cap. XV: *In manu tua sum; gyra, & reversa me.*

Revestiri, dignatione principis restitui pristinæ dignitati. Legg. Wisigothicarum lib. XII tit. I leg. III; *Quos Celsitudo nostra una cum filiis, per hujus nostræ Legis edictum, & testimonio nobilitatus pristina uti, & rebus, quas per auctoritatis pristinæ vigorem perceperint, decernimus revestiri.* Similiter postea Leg. XXVII. At in LL. Alamann. Leg. XIV *revestiri* dicitur, qui induit sacrum habitum, quo in templo fungitur officio.

Revitare, in glossis Isidori exponitur reverti. Puto, legendum *rebitere*: quod est redire, à *bitere*, ire; ut *perbitere*, perire, apud Plautum. Vide, quæ dixi Oratoriarum Institut. lib. IV cap. I. sect. VII.

Reunio, pro unitatem facio, est apud Manethonem Sebennitam, si audimus doctissimum Matthiam Martinium †: ut qui inde citet in Etymologico: *Balthassare interfecto, reunitam monarchiam in Persas transtulerunt.* Sed Manethos genuinus Græcè scripsit: iste Manethos, unde hæc citantur, suppositius est fœtus Annii Viterbiensis. Imò neque sic Manethos, sed Metasthenes Annii, qui dici debuit Megasthenes *.

† *In Etymologico.*

* *Utrumque esse supposititium scriptorum, abunde ostensum opere de Historicis Græcis, ac Latinis.*

Cap. XXII.

De ordientibus ab RH, vel RV. Rheumatidio, & rheumatizo, *fluxione, sive distillatione laboro.* Rhythmizare, *rhythmicorum more scribere.* Romanizo, *sævio.* Rubiginare, *rubiginem contrahere.* Rubricare, & rubificare, *rubefacere.* Rudio, *rudio.* Rumigero, *divulgo.* Rumigo, *rumino.*

Rheumatidio sæpius pro ῥευματίζω legas apud medicum Theodorum Priscianum. Ut; *si oculi rheumatidiaverint*; qui Græcè ὀφθαλ-

καὶ ῥευματίζοντες, vel ῥευματιζόμενοι, ut Dioscorides loquitur. Latinè dixeris, fluxu, vel fluxione, vel distillatione laborantes.

Rheumatizare, à Græco ῥευματίζειν, quod itidem Latinè sit fluxione laborare; à ῥεῦμα, fluxio; unde & Gallis *rheume*. Sic ῥευματικὸς Gallis *rheumatique*. Sed *rheumaticus* nec Plinius refugit. At *rheumatizare* non dixisset. Sanè ubi Dioscorides de elatine ait, φύλλον πλήρες στρυφνοῦ ἐν τῇ γεύσει· δύναμιν δ' ἔχει ῥευματιζομένους ὠφελεῖν ὀφθαλμούς: id Plinius vertit: *Acerba gustu, & ideo oculorum fluxionibus efficax.* At non aversatur Fulbertus Carnotensis epist. LXXXIII: *An morbus reumatizantis, & nauseantis stomachi.*

Rhythmizare, à Græco ῥυθμίζειν, in Glossis nostris membranaceis exponitur modulari. In Gemma pro eo est *rhythmari*. Id quod Belgæ dicunt rymen.

Romanizare, in Gemma exponitur, tormentis subjicere, trucidare. A sævitia est Romanâ in martyres, vel gentes devictas.

Rubiginare, rubigine obduci, apud Appuleium lib. III Florid. Onomasticon: *Rubigino*, ἰοῦμαι.

Rubricare, in Glossis nostris Mssis, pro rubore inficere, sive rubefacere; quod apud Silium lib. XVI. Utitur priori Petrus Blesensis epist. V: *Ecclesiæ dignitates, quas gloriosus martyr rubricaverat sanguine suo.* Imò jam obtinuerit ævo Claudiani: ex quo citant,

——— *rubricaverit ensem.*

Etiam *rubifacere* pro eo est in Glossis nostris Mssis.

Rudio, pro erudio, legas in primis Calepini editionibus. Item in Onomastico est: *Rudio*, ἐκπαιδεύω. Et aliquando obtinuisse, arguere videtur vox *rudimentum*.

Rumigero, divulgo. Glossæ in Cyrilli calce inventæ: Θρυλλῶ, *rumigero, vulgo.* Non memini legere alibi. Sed *rumifero* pro eo est apud Plautum Amphitr. act. II sc. II:

Quamque adeò cives Thebani verò rumificant probam.

Ita est in omnibus penè Mssis, & editis. Nonius tamen legit *rumiferant.*

Rumigo non ausim dicere, sed *rumino*; etsi utrumque ἀναλογίᾳ nititur. Appuleius tamen lib. IV Met. *Tunc ventri tam profundo serviens, jam ferme tertium qualum rumigabam.* Papias; *Ruma, gula, unde rumigare.* *Ruma* est apud Varronem †; & inde *agni subrumi.*

† Lib. 2. de R. R. cap. 11, item Cat. sive de liberis educ.

Rusare est apud Papiam; sed corruptum è *rugare*. Plautus Casinâ act. II. sc. III: *Vide, palliolum ut rugat.*

Cap.

Cap. XXIII.

De auspicantibus à syllaba S A. Sabbatizare, *septimo die requiescere*. Sacire, saicire, saisire, *possidendum dare*. Sacrilegare, *sacrilegium admittere*. Sagiminare, *in arvina, seu sebo, coquere*. Sagmare, *onus imponere jumento*. Salvifico, & salutifico, *salvo*. Samiare, *acuere*. Sanctire, *sancire*. Sannare, *subsannare*.

AB iis, quibus initium facit litera canina, ad ea nunc venio, quibus idem præstat illa θηριώδης, ut vocat Halicarnassensis, hoc est, serpentina, seu viperina. Ac primùm adferam, ubi post S consequitur princeps vocalis.

Sabbatizare Tertulliani est adversus Judæos. Sed malim, septimo die requiescere, feriari, sabbathum observare more Judæo.

Sacire à Gallico *saisir*; nisi hoc ab illo. Notat apprehendere, occupare, possidendum dare. Ac pro eodem, cum alterâ vocali, dicitur *saicire*; unde *saisina*, vel *seisina*; de quibus omnibus lib. II cap. XV actum, in verbis barbaris barbaræ originis. Sed hujus etiam loci videri possit, si Gallicum *saisine* factum sit à *sessione*. Sanè jungi solent, *saisine, & possession*. Ac *possidere* dicitur ex eo, quòd quis sit *potis sedere*, hoc est, sedem ac domicilium figere. Ut Belgæ à sitten, quod est sedere, besitten dicunt, pro possidere. *Sacire* per *c* habes in Formulis Solennibus num. XXIX: *Ut ipsas nec vendere, nec donare, ——— nec ad proprium sacire, nec hæredibus meis in alode relinquere, —— pontificium habeam ad faciendum*. Ac propè eadem verba legas formulâ sequenti. Sic form. CL: *Ipsam terram ad proprietatem sacire*. Sed frequentiùs in aliis scriptoribus reperio *saicire*; cujus rei varia superiori libro exempla adduximus. Similitèrque in vita Karoli, Flandriæ Regis, cap. XXXVIII: *Totum feodum ejus saicivit*. Item *saisire*. Ut in Chartis Ducum Normannorum, & Regum Franciæ *: *Dimittet idem Rex tenementa illa, de quibus prædictâ die saisiti erant, si venerint ad hominagium, & servitium ipsius Regis*. Et paullo pòst † similiter. Ac post multa *: *Item diximus per sacramentum nostrum de clerico, qui tenet laicum feodum. Quòd si clericus injuriosus existit domino, à quo tenet feodum super feodo illo: dominus feodi potest saisire omnia catella clerici*.

* Pag. 1058.
† Eadem pag.
* Pag. 1060.

Sacrilego,

Sacrilego, sacrilegium admitto. Glossæ in Cyrilli calce inventæ: Ἱερόσυλος, *sacrilegus*. Ἱεροσυλῶ, *sacrilego*.

Sagminare, in arvina, sive pinguedine, coquere; ut dixi lib. III cap. XLV. *Sagimen*, & *sagimentum*, porcorum pinguedo; ut exponit Gemma. Corrupta esse arbitror à *sagina*; unde *saginare*.

Sagittare, pro sagittam emittere, sagittâ ferire, rejecimus lib. I cap. XXIII. Nec agnoscit Cælii Secundi Forum Romanum. Quamquam verò non optimę sit notę verbum: tamen nec improbę prorsus. Utcunque enim nec Augusti ætate, nec toto postea seculo videatur fuisse in usu: tamen sub Antoninis obtinuit. Habes enim apud Justinum lib. XLI de Parthis: *Hos pari curâ, ac liberos suos, habent; & equitare, ac sagittare, magnâ industriâ docent.* Usurpat quoque Solinus cap. XXI, ac LXI. Glossæ Cyrilli in calce inventæ: Τοξεύω, *sagitto.* Quid mirum igitur, si reperias apud vulgatum Scripturæ interpretem Psalm. X. 2, & LXIII. 5? Legas quoque in actis Sebastiani: *Sub titulo Christianitatis jussus est ligari in medio campo, & sagittari.* Legg. Burgund. tit. XLVI: *Si servus ille fuerit sagittatus.* Comes S. Pauli epistolâ ad Lovanii sive Brabantiæ ducem †, quæ est apud Godefridum Monachum S. Pantaleonis, ad an. CIƆIII: *Exibant turrim, & introibant; sicut, & quando volebant, ad sagittandos nostros.* Ac postea: *Sarjanti in turri latitantes nostris gentibus sagittando importunos faciebant assultus.* Joannes de Hesse, Trajectensis presbyter, qui paullò ante annum vixit CIƆCCCC, præfatione Itinerarii sui: *In mari rubro vidi pisces volantes ad tantum spatium, quantum balista posset sagittare.*

† *In scriptoribus rerum Germanicarum à Frehero editis.*

Sagmare, onerare clitellis, à sagma: quod onus est jumenti sarcinarii. At σάγμα ἀπὸ τοῦ σάττειν, quod est onerare.

Salvifico, salvo. Est in Gemma: atque usus vetus interpres Scripturæ Joan. XII. 27. & 47. Glossæ Cyrilli dictæ: Σωτηρία, *salvificatio, incolumitas, salus.*

Salutifico nihilo meliùs est: licet Christus *salutificator* dicatur Tertulliano lib. de Carne Christi c. XIV, & de Resurrectione carnis cap. XLVII, item lib. V adversus Marcionem. Nempe *Salvatoris* vocabulum, ut videtur, needum in Africa erat receptum. *Servatoris* verò vocem putavit non satis exprimere Græcum Σωτῆρος nomen. Quamquam hoc Grecum cùm signaret, *conservatoris* pro eo dixerit Tacitus in XV Annal. *Conservatoris sibi nomen Græco ejus rei vocabulo assumsit.* Vide, quæ de *Salvatoris* vocabulo inferiùs dicam in falsò damnatis.

Samia-

Samiare, Nonii Marcelli ætate, dicebant, pro acuere: atque ait idem, hoc verbi esse ex eo, quòd *Samius* ponatur pro *acutus*. ut illo Lucillii:

Testam sumit homo Samiam. ———

quâ videlicet sibi præcideret virum, sive genitalia. Sed testa Samia hîc dicitur, quæ ex Samo advecta. Quam acutam quidem esse oportuit, si eâ præciderentur testes. At non eò *Samius* idem, ac acutus; non magis, quàm ut eò acutum notet, quia Pythagoras Samius erat acutus: unde de eo Ausonius *:

Antiquipesque tuum Samii Lucumonis acumen.

* *Epist. 5.*

Interim rectè Nonius ait, *samiare* usurpatum pro acuere. Nam & Aureliani imperatoris est in quadam epistolâ: *Arma tersa sint, ferramenta samiata, calciamenta fortia.* Ac similiter *samiarius*, ἀκονητὴς †. hoc est, qui cote gladios, & similia, acuit. Sic & Mauritius * imperator σαμιάτωρας appellat. Sed ut hæc Nonio favent, *samiare* exponenti *acuere*: ita nihil juvant in eo, quòd *Samius* exponit *acutus*. Nam vera ratio est ex eo, quòd in acuendis gladiis, cultrisque, & aliis, uterentur Samiâ cote, quæ acuta.

† *Vide Rigaltii lexicon in Σαμιάτωρες.*
* *In primo Strategematum cap. 7.*

Sanctire in Glossarii nostri membranis exponitur affirmare. Puto, librarii esse errorem, ac reponendum *sancire*. Sanè, si ἀναλογία attendatur, altero potiùs usi forent pro sanctum facere, consecrare.

Sannare in Gemma legas. Sed veteres prætulere compositum *subsannare*. In Glossis tamen Philoxeni est: *Sannator*, μυκτηριστής.

CAP. XXIV.

De inchoantibus à S C. Scalpitare, *crebrò scalpere*: *ut* sculpitare, *sæpius sculpere.* Scapellare, *scalpello incidere.* Scarifico, *scarifo, sive cutim scalpello aperio.* Scarpinare, *fodere.* Schematizare, *schemate, sive figurato sermone, latenter aliquem tangere.* Scopare, *scopis verrere*: scopere, *pro eodem*; *vel pro considerare*: scobare, *fodere.* Scrutino, *scrutor.*

Consequuntur ea, ubi literam S excipit C.

Scalpitare, & *sculpitare*, in Glossarii nostri membranis exponuntur crebrò scalpere, vel sculpere. Nam utrâque vocali hæc duo scripsere; ut Græci dicunt γλάφω, & γλύφω. Sed frequentativis hisce tum demum utar, ubi idoneum invenero auctorem. In iisdem Glossis reperio *scalpturio*, & *scalpurio*. Quorum posterius improbant

 multi,

multi. Sed immeritò, cùm Plauti sit, & inde *scalpurigo* legamus apud Solinum: quemadmodum dicam in verbis falsò damnatis.

Scapellare, pro scalpello, vel aliter, incidere: Gallicum *scapeller*. Gloss. Philox. *Scapellat*, κολαχίζει, κολακνίζει. Aliæ, *Scapellare, incidere, frangere*. Rotharis Rex Legum Longobard. lib. I tit. XIX leg. V: *Scapellare alterius molinum*. Leg. VI; *ploum, aut aratrum*. L. VII; *vitem alienam*; item, *tranicem* * *de vite alienâ*. L. VIII; *clausuram*. Leg. XX; *Siquis caballo alieno caudam capellavit* (lib. scapellavit) *id est, setas traxerit; componat sol.* VI. Item ejusdem lib. I tit. XXV leg. LXVII: *Siquis latro de uno furto probatus fuerit, perdat oculum: & si de duobus furtis probatus fuerit, nasus ei scapelletur: & si de tribus furtis probatus fuerit, moriatur.* Minùs placet, quòd Ludovicus de-la-Cerda, ait †, *scapellare* junioribus idem esse, ac scapellis, sive fustibus, batuere. Nempe quia in Isidori Glossis legere sit, *Scapulum, fustis longus.* Quod à *scapus*; quomodo etiam dixere radium textorium licio involutum. Lucretius lib. V:

Insilia, ac fusi, radii, scapique sonantes.

Scarifico, scalpello incido, sive cutem aperio. Doctus noster amicus putabat, dici sic, quasi *schasifico*, ut vox composita sit; posterior autem pars *facio*; quod inde adstruebat, quia & *scarifico* dicatur passivè. Ut apud Scribonium Largum *: *Malagma ad lumborum dolorem, qui antè leniter scarifiaut*. Priorem partem censuit esse χάσαι, vel χάσις; quæ χάζω, cutem incîdo; ut χάσματα, incisuræ cutis scalpello factæ. Hæc speciosè dicerentur, nisi duo obstarent. Prius est, quòd Græcè σκάριφος sit scalpellum, eove facta scissio, rasio: atque inde σκαριφάομαι, & σκαριφεύω, scalpello incido, vel aperio. Hesychius: Σκαριφᾶσθαι, ξύειν, σκάπτειν, γράφειν, ὅθεν καὶ ὁ σκάριφος. Alterum est, quòd & Latini à σκαριφῶ dixere *scarifo*. Plinius lib. XVII cap. XXVII: *Scarifatio quædam in remediis*. Et lib. XXII cap. XXIII de lasere: *Pedum clavos circumscarifatos ferro*. Ita in vetustis esse libris, ὁ πάνυ Salmasius notavit ad Solinum †. Glossæ Philoxeni: *Scarifat*, κολαχίζει, κολακνίζει, κολαπτεγίσσει. *Scariso*, χαράσσω, κολακνίζω. Sic igitur statuo, rectiùs dici *scarifo*, & hoc esse à σκαριφῶ: à *scarifo* autem corruptum esse *scarifico*.

Scarpinare in Glossis nostris exponitur fodere, more gallinarum. Id Plauto est *scalpturire*. Quare censeo, legendum *scalpinare*: quod à *scalpo* erit; ut à *suffarcio suffarcino*, unde *suffarcinatus*; à *sto*, sive *stare*, *stano*, unde *destino*. Pluráque id genus adduximus in tertio de Analogia cap. XLVI.

Scenofacio in Catholico exponitur funes facio, sive restio, vel restiarius

* Tranicem *dixere* *barbarè*, pro traducem.

† *Adverſ. Sacr. cap.* 141. §. 179.

* *Cap.* 262.

† *Pag.* 590.

ſtiarius ſum. Sed confundit σκηνὴν ποιῶ, tabernaculum facio, à quo ſit σκηνοποιὸς: & σχοῖνον ποιῶ, funem ſive reſtem facio, unde eſt σχοινοποιὸς, ac, Latinâ ratione ſcribendi, non *ſcenopæus*, ſed *ſchœnopæus*. Quare *ſcenoſacio* ſit tabernacula facio; *ſchœnoſacio*, funes facio. Quam interpretationem etiam Catholicon poſtea adducit: utcunque ὀρθογραφίαν non obſervârit.

Schematizare in Gloſſis noſtris mſſis exponitur *figuratè*; *umbraticè loqui*. Ubi ea attenditur ſignificatio vocum σχῆμα, & σχηματίζειν, qua preſsè his utimur: nempe cùm latentem injicimus ſuſpicionem rei, quam apertè nolumus dicere. Quomodo Martialis ait lib. III epigr. LXVIII:

Schemate non dubio, ſed apertè nominat illam.

Vide, quæ in Oratoriis Inſtitutionibus diximus lib. V cap. VI ſect. VII.

Scopare, ſcopis verrere, ac mundare. Ita Fortunatus de vita S. Radegundis lib. I: *Scopans monaſterii plateas ſimul, & angulans*. Imò multò antè legas apud Latinum Scripturæ interpretem Eſaiæ XIV. 23: *Scopabo eam in ſcopa terens*. Et Pſalm. LXXVI. 7: *Et ſcopabam ſpiritum meum*. Prout etiam eſt apud Petrum Bleſenſem epiſt. XIV. Hoc eſt, verrebam animum meum ſcopis cogitationum, ut ſanum ferrem judicium de providentia divina. Quamquam poſteriori loco libri aliqui non *ſcopabam* habent, quod Titelmannus mavult: ſed *ſcopebam*; uti & legit Neſtor Novarienſis in Vocabulario. Si hoc magis placet, dubitem, num *ſcopebam* idem ſit, ac *ſcopabam*; nempe ſcopis purgabam: an notet conſiderabam, ἀπὸ τῦ σκοπεῖν. Niſi ſcribendum ſit *ſcobebam*, ut Bruno Carthuſianus legit; vel *ſcobabam*, quando apud Papiam, inque gloſſis noſtris membranaceis, eſt *ſcobare*, *fodere*, puta à *ſcobe*; uti hoc, & *ſcobina*, à *ſcabendo*. Et iſtoc magis convenit cum LXX, qui in Pſalmis habent verbum σκάλλω, fodio, ſcalpo. Ut Aquila σκαλεύω, quod idem notat.

Scrutino, ſcrutor, inquiro. Lucifer Carallitanus lib. I adverſus Conſtantium ſic Scripturæ verba adducit: *Scrutinabo Hieruſalem cum lucerna*. Pro quo alii dixiſſent, *ſcrutinium faciam ſuper Hieruſalem*. De *ſcrutinii* voce antea* vidimus. *Scrutino* eſt ab antiquo *ſcruto*, pro ſcrutor, ſcruta verſo, ut inveniam, quod quæro. Nimirum quâ formâ * Lib. 3.
à *nego*, *negino*; à *runco*, *runcino*. Vide, quæ paullo antè dixi in *Scarpinare*. cap. 47.

CAP. XXV.

De inchoatis ab S, sequente secundâ, tertiâ, vel quartâ vocali. Securiare, *securum præstare.* Sellare, *ephippium equo insternere, vel hominem dignitate aliquâ ornare.* Sententiare, *sententiam ferre.* Sentito, *paullatim intelligo.* Serrare, *serrâ præcidere, vel secare.* Setaciare, *cribro subcernere.* Setare, *penicillo è setis mundare.* Sigillare, *pro obsignare.* Signio, *pro signo.* Simonizare, *pretio acquirere munus aliquod Ecclesiæ.* Simplificari, *magis magisque abhorrere à moribus subdolis.* Simultare, *simultatem exercere.* Singulare, *singulatim constituere, vel memorare.* Sinjugare, & sinjugiare, *συζυγεῖν.* Situari, *situm esse.* Sobriefacio, *sobrium facio.* Solatiari, *consolari.* Solemnizo, *solemni ritu festum celebro.* Solo, & insolo, *Soli expono, ut quid calore ejus siccetur.* Solvisare, *notis Musicis canere.* Sophisticare, *sophistas imitari.* Sororisso, *sorori fio similis.*

SEcuriare, securum reddere. Gesta Francorum, & aliorum Hierosolymitanorum, lib. IV cap. XIII †: *Congregati itaque sunt omnes Majores nostri, & ordinaverunt consilium, dicentes: Faciamus castrum in vertice montis Maregart, qui mons est super hostem Boamundi, quod securiat, ut tuti possimus permanere de Turcorum formidine.*

† Pag. 10.

Sellare quandoque accipitur pro sellam equestrem, sive ephippium potius, jumento imponere: quandóque etiam pro in sella constituere. Cæsarius lib. XII Miracul. cap. V: *Fratrem autem tuum Lambertum sic sellavimus, ut nostrum jus evadere non posset.*

Sententiare, apud Matthæum Parisium in Historia, & Vitis, pro judicare, sive sententiam, ut judex solet, pronunciare. Usurpat etiam Philippus IV Gall. R. in Edicto de lib. Oblat *. Et Thomas à Kempis lib. III de imitatione Christi cap. L: *Non me sinas, secundùm auditum aurium hominum imperitorum, sententiare.*

* Pag. 192.

Sentito, pro *sentio*. Isidorus in Glossis: *Sentitare, in animo sensim dijudicare.* Analogia requireret *sensito*, à sensum: ut à pensum, *pensito*; à venditum, *vendito*. Quamquam & dicere possis, ut ab ago, *actito*; à quæro, *quærito*; sic à sentio esse *sentito*. Sed quis veterum sic locutus?

Serrare, serrâ dissecare, ut exponit Gemma. Imò & id verbi agnovit Calepinus; & ab eo deceptus is, qui Thesaurum R. Steph. exscribens, Forum dedit Romanum, aliique. Tuentur se illo Silii lib. VI.

Coman-

—— Comantes
Anno serravit ramos Iunonius anguis.

Sed in bonis omnibus codd. est *ferravit:* quod sententia requirit. Signat draconem aurea Hesperidum mala servantem: de quo, præter Græcos, Valerius Flaccus in IV Argon. imò & Maro IV Æn.

Setaciare in Gemma exponitur cribrare, buydelen. Nempe formatum à *setaceus*: quia cribrum pollinarium fit è setis. Dixerim, *subcernere cribro* * vel *incernere* †, vel *cribrare* *.

Setare ibidem transfertur borstelen. Malim ἐκφθειρίζειν hoc pacto, caput setis mundare; vel penicillo è setis purgare à sordibus, sive furfuribus, ac pedibus.

Sigillare epistolam, non ausim dicere; sed, ut Cicero, *signare*, *consignare*. Contrà afferunt, quòd Cicero Verr. VI dicat, *scyphos sigillatos*. At unde hoc, inquiunt, nisi à *sigillare*? Atqui non omnia in *atus* sunt à verbis. Nec enim *togatus* est à *togare*, sed *toga*: parque ratio in *capillatus*, & similibus. Præterea obducunt hoc Varronis in Geminis †: *Contrà lex Menia est in pietate, Ne filii patribus luci claro sigillent oculos.* Quod interpretantur, *claudant, & quasi obsignent.* Nempe ut sententia sit, ne filii parentibus adhuc spirantibus oculos claudant, atque ita eorum mortem maturent. Sic cepit Antonius Augustinus, Tarraconensis Archiepiscopus. Sed in melioribus Nonii codd. etiam optimis membranis nostris, est *sugillent*, vel *suggillent*; quod est ὑπωπιάζειν. Et ut *sigillare* malis, possit esse sententia, Ne officium hoc occludendi oculos liberi parentibus præstent, nisi creperâ luce; uti fenestris clausis, vel velario obductis.

** Plautus Pseud. Cato cap. 18. Plin. lib. 18 cap. 11.*
† Cato cap. 48.
** Columella, & Plin.*
† Apud Nonium in Sugillare.

Signio dicant, qui βαρβαρίζειν amant. Rectum *signo*, vel *insignio*.

Simonizare, in Gemma, Simonis magi exemplo emere velle honores sacros, sive Ecclesiasticam dignitatem. Magus tamen ille non tam emere voluit munus aliquod, ad sustentationem vitæ; quàm donum miraculorum, rem spiritualem. Quare licet utrumque sit improbum: tamen laxè nimis *Simoniæ* vox extensa. Vide, quæ de Simonia legere est in Summa Cajetani, & Scholasticorum aliis.

Simplificari, simplicem fieri; ut duplicari, duplicem reddi. Thomas Kempensis de imitatione Christi lib. I cap. III: *Quanto aliquis magis sibi unitus, & interiùs simplificatus fuerit.* Hoc est, quanto plus abhorrebit ab astu hominum versipellium, sive duplicium; quomodo *duplex* dicitur Vlysses Horatio lib. I od. VI. Ac similiter Græci versipellem διπλοῦν nuncupant; in his Euripides Rheso.

Simultare in eâdem Gemmâ, pro ſimultatem cum aliquo gerere, vel inter ſe ſimultatem exercere.

Singulare, apud Papiam, & in Gemma; pro ſeorſum conſtituere, ſigillatim memorare, ſingulo equo vehi. In Gloſſis tamen eſt, *Singulator*, ἱππαστὴς κέλης. Nempe qui privo equo currit: unde priùs *Celeres*, qui poſtea *Troſſuli*.

Sinjugare in Gemma exponitur conjugare: ut *ſinjugia*, copula. Similiter veteres membranæ: *Sinjugiare, copulare, conjugare, confederare*. Nempe corrupta ex συζυγία, & συζυγεῖν.

Situare in eâdem docetur eſſe idem, ac collocare; ut *ſituatus*, ordinatus. Sed pro *ſituatus*, ſitus, dicendum; pro *ſituare*, ſtatuere. Etſi non ignorem à ſitu *ſituoſus*, & inde *ſituoſè* legi; ſed ſignificatione longè aliâ; ut liquet ex Marcello.

Sobriefacio, ſobrium reddo. Appulejus lib. VIII Metam. *Nec iſto ſermone ſobriefactus Thraſyllus*.

Solatiari, ſolatio reficere ac recreare. Gregorius M. lib. I epiſt. XIII: *Huic vos ſolatiari, in quo ſibi neceſſe fuerit, admonemus; nulluſque ſit ei de quolibet moleſtus articulo*. Sic epiſt. XIX: *Solatiante Domino nobis*.

Solennizare, in Gemma, & veteribus membranis noſtris, ſolenne feſtum ago, vel celebro, vel etiam ritu ſolenni cohoneſto. Petrus Bleſenſis ſerm. XXIV, habito in feſto S. Germani Confeſſoris: *Satagamus ergo ſic ſolennizare, ut principi teſtium cedat ad gloriam, glorificatis teſtis ad venerationem, nobis venerantibus ad ſalutem*. Cæſarius lib. IX Mirac. cap. XV: *Solennizantibus eis in veſperis circa altare, & inſanientibus, unus ex eis pyxidem, quæ ſuper altare cum corpore Domini pendebat, caſu evertit, & quinque ex ea hoſtias excuſſit*. Et lib. XI cap. II: *Totâ nocte ſolennizabam*. Beka in Ridfrido: *Stephanus Papa, deſcendens ad Franciam, ſolennizavit imperialem benedictionem in civitate Senenſi*. Suppoſiticius Ovidius lib. I de Vetula:

Econtra durum eſt ſolennizare, quod ille *Conculcat*.

Solo, & compoſitum ejus *inſolo*, ad ſolem calefacio, vel ſicco; ut Græcis ἡλιάζειν ab ἥλιος. Compoſitum eſt in Gloſſis Cyrilli dictis: ἡλιάζω. *aprico*. ἡλιάζομαι, *inſolor*. Simplex corruptum in lexico veteri: ubi eſt, *Solidatur*, ἡλιάζεται. Item, *Soliclatur*, ἡλιάζεται. Omnino enim *Solatur* utrobique legendum.

Solſatire, vide ſuperiùs in *Solſatis*.

Solviſare in Gemma exponitur canere notis Muſicis, quarum quincta eſt *ſol*: uti quarta *fa*; eóque fortaſſe dixerint potiùs *ſolfaſare*.

Sophi-

Sophisticare in eâdem, pro Græco σοφιστεύειν, sophistam agere, verborum laqueis decipere.

Sororisso in Gloss. Msis, sorori assimilor. At vetera sunt,& proba, *sororiare*, ac *fraterculare*: sed aliâ significatione, ut dicet Festus.

CAP. XXVI.

De iis verbis, quibus prima litera sunt SP, ST, SV, SY. Spadare,& spadonare, *castrare.* Spargitare, *sæpius spargere.* Spatulari, *delicias facere.* Spermatizare, *sementare, vel semen emittere.* Sponsare, *despondere*: Sportulare, *sportulam mittere.* Stancare, *sistere.* Stannare, *stanno illinere.* Stercorizare, *stercorare.* Stirpare, *stirpitus evellere.* Stragulare, *stragulum texere.* Strenare, *strenam mittere.* Stoppare, *occludere, sive obturare.* Stupidare, *crebrò stupere.* Subalternare, *nunc superiorem esse, nunc inferiorem.* Subaudio, *in aliquo, quod non exprimitur, intelligo.* Subhasto, *hastæ subjicio.* Subintelligo, *subaudio.* Subitare, *subitò prævenire.* Subnervare, *nervos succidere.* Substantificare, *substantiam creare.* Subtiliari, *attenuari,* Subulare, *perforare corium ad suendos calceos.* Succulcare, *conculcare.* Sudorare, *sudare.* Sufferrare, *ferreas jumento soleas subdere.* Suffraginare, *poplites flectere, vel suffragio suo aliquem juvare.* Summare, *summatim enarrare*; *unde* Summator *Papa dictus.* Suppalliare, *occultare.* Supercapitare, *præcellere.* Superimplere, *accumulare.* Supervidere, *perlustrare.* Suppodiare, *inniti.* Surdare, *surdum reddere.* Sutelo, *consuo.* Syllogizare, *ratiocinari.* Symphonizare, *symphoniâ canere.*

NUnc verba cætera, ab S inchoata, quæ se hoc tempore animo offerent, prosequamur.

Spadare, castrare; ut Lege Salica Tit. XL. §. III, *spadatus caballus.* Plura de hac voce apud Lindenbrogium in *Glossario* vide, voce *Spadare.*

Spadonare, cremasteres evellere, unde colei dependent. Habes etiam in Gemma, & in medicis junioribus.

Spargitare in Glossarii Mssi membranis exponitur, frequenter spargere, asperginare: quod nec ipsum in usu est.

Spatulari, delicias agere, σπαθᾶν. Vide superiùs *spatula.*

Sper-

Spermatizo, σπέρμω, sive semen emitto. Agnoscit Gemma: sed nesciunt scriptores boni. Latini dico. Nam σπερματίζω, & ἐκσπερματίζω, est apud LXX: ἀποσπερματίζω etiam apud Aristophanem, & Aristotelem.

Sponsare, pro despondere filium, vel filiam, non ante Antoninorum tempora in usu fuisse puto: attamen apud Paulum J. C. legas.

Sportulare, sportulam, sive munera, ab Ecclesia accipere. Cyprianus epist. LXVI: *In honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant.* Vide de his Baronium in Annal. T. I. an. LVII. num. LXXVIV. De Romanorum sportulis varii ad Martialem, & alios, adnotarunt.

Stancare, pro *sistere*, ex Græco στεγνοῦν, constringere, non transmittere, ut solent vasa futilia, ac rimosa. Nempe ex στεγνῶ, *stancare*; ut, secundùm Varronem, & Festum, *stagnum* ex στεγνὸν, quia aquam contineat, & constringat. Habes in lemmate apud Sammonicum *: *Ad medendum rejectionem cibi, & sanguinem stancandum.*

Stannare, stanno obducere, sive illinere; ut Plinius loquitur lib. XXIV. At *stagnare* aliud est: nempe λιμνάζειν. Quamquam in vett. Glossis sit, *Stagno*, συμπιλῶ, χαλῶ. Ubi *stagno*, & *stanno*, confunduntur. Gemma: *Stannare*, vertinnen. Nempe à *stannum*, tin. Nec dubium, quin tin sit à *stannum*: quamquam significatione differant †.

Stercorizare, in Gemma, & alibi, pro eo, quod Columellæ, Plinio, atque aliis, *stercorare*: hoc est, agros fimo insperso reddere fecundiores.

Stirpare, à *stirps*, pro stirpitus evellere, amputare, vel ablaqueare. Constitutiones Caroli Magni *: *Nec* (die Dominicâ) *in sylvis stirpare, vel arbores cadere.* Agnoscit & Gemma.

Stragulare, in Gemma, ad modum stragulæ vestis aliquid texere.

Strenare in Gemma, pro strenam novo anno mittere, & universè munusculum dare.

Stupidare, in Glossarii membranis exponitur frequenter stupere. Pro eo ἀναλόγως foret *stupitare*. At neutrum obtinet: imò nec *stupeo* supinum habet, unde id veniret.

Stuppare ἀμέσως ex Belgico stoppen: hoc à *stuppa*, sive *stupa*; vel Græco στύφειν †, unde *stupa*, στυπεῖον. Lex Alamannica Tit. LXXXII. §. II: *Medicus cum medicamento, aut serico, stupparit, & postea sanavit.*

Subalternare, alternis superiorem esse, ac inferiorem. Pseudo-Ovidius in I de Vetula:

Seque subalternant, modò victores, modò victi,

*Cap. 22. *Observatum è vett. libb. Salmasio ad Solinum. In vulgatis, etiam illâ Rob. Constantini, & Pithœanâ, est,* sanguinis restringendæ. *In Manutianâ autem est,* sanguinis abstinendæ.

† *Vide Plinium lib. 34 cap. 16, & Georgium Agricolam, in Bermanno cap. 24.*

* *Pag. 257 edit. Mogunt. an. 1602.*

† *Occludere, obstruere stupa.*

Nempe ut genus, & species, ὑπάλληλα, sive subalterna, dicuntur; quia genera sunt inferiorum, & species superiorum. Quale in singularibus, quòd Atreus filius est Pelopis, pater verò Agamemnonis.

Subaudio in Gemma exponitur, aliud audio, aliud intelligo. Non arbitror, ante tempora Antoninorum inveniri. Primus, ut puto, ex iis, quos habemus, usus Ulpianus L. 1. in fi. ff. de hæred. inst. *Sed & ipsa valebit, subaudito jubeo.* Papias: *Subaudu, intelligis, animadvertis.* At *subauscultare* longè aliud Plauto; cui notat leviter auscultare.

Subhastare idem, ac subjicere hastæ, sive, ut Cicero loquitur Philipp. II, *voci subjicere præconis.*

Subintelligo vox est Grammaticorum: pro qua Ulpianus, ut jam vidimus, *subaudio.* E. G. quando dico *natalis meus*, ajunt subaudiri, vel subintelligi *dies.* Hîc dixero, in *natalis* vocabulo intelligi *dies.*

Subitare, pro *inopinatò supervenire*, vel *subitò prævenire*. Pontius diaconus in vita B. Cypriani: *Cùm militibus suis princeps repentè subitavit; ut veriùs dixerim, subitâsse se credidit. Unde enim posset, tanquam improviso impetu, mens semper parata subitari?*

Subnervare, pro nervos succidere, in Gemma reperio.

Substantificare, substantiam creare. Arnoldus Ordinis S. Francisci in vita B. Angelæ de Fulginco cap. XXII, § CCLIV: *O divina persona, quæ dignasti nos substantificare in medio substantiæ tuæ.*

Subtiliari, attenuari. Usurpat Petrus Cellensis lib. IX epist. II: *Qui verò, calcatis grossioribus carnis feculentiis, cubilia spiritûs ingressi, subtiliari in spiritualibus consueverunt, in amicis quærunt gratiam, non pecuniam; fidem, non extrinsecam possessionem.* Etiam *subtiliare* dixerunt pro subtiliter agere: ut interpretatur Glossarium nostrum in membranis exaratum.

Subulare, in Gemma, subulâ perforare pellem ad suendum calceos.

Succulcare, in eâdem, sub se calcare. Etiam additur, pro eo dici *suppeditare*, quasi sub pedibus calcare. Sed *suppeditare* aliud est. Nec *succulcare* puto idoneo niti auctore.

Sudorare, in Gemma, & membranis nostris, exponitur sudare, sudorem emittere.

Sufferrare in Gemma est idem, ac ferreas equo soleas subdere, vel suppingere, Plinio calceare equum. Qui & meminit calceatûs camelorum, *ne fatiscant longiori itinere.* Idem narrat, ut Nero jumentis delicatioribus calceos induxerit argenteos, Poppæa etiam aureos.

 De

De ferrea mulæ solea est apud Catullum epigr. XVII. Nec fortasse antiquior est, qui jumentorum calceatûs faciat mentionem.

Suffraginare in Catholico, & Gemma, exponitur flectere genua. Sed aliud genua, aliud suffragines: genua anteriùs flectuntur; suffragines sunt ἰγνύα, atque ita dicuntur, quòd subtus frangantur. Papias confundit duo hæc, *suffragari*, & *suffraginare*, vel *suffraginari*. Nam ad posterius pertinet, quòd *suffraginatus* exponit *fractis cruribus*. Ad alterum, quod subdit, *vel in locum decindentis* (leg. decedentis) *substitutus*. Hoc vult, *suffraginatus*, vel potiùs *suffragatus*, esse idem ac suffragatione suffectus.

Summare agnoscit Gemma, pro, summa rerum capita annotare,
† Bull. Tom. I. pag. 351. summatim dicere. Sic usurpat Alexander VI Papa, in bulla † de Institutione summatoris: *Cum itaque officium recipiendi, videndi, summandi, & referendi literas Apostolicas &c.* Hinc, qui in epistolis observat præcipua capita, eaque Papæ suggerit, *summator* dictus: ut paullo pòst; *Motu proprio, non ad alicujus nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera deliberatione, & ex certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, officium Summatoris literarum per Cameram prædictam expediendarum hujusmodi, ad instar aliorum dictæ curiæ officiorum perpetuorum, auctoritate Apostolicâ, tenore præsentium erigimus, & instituimus.* De iis & videri protest Bulla Paul. V. Bullarii, ut vocant,
* Pag. 233. & 234. Tom. II *. De *assummandi* verbo actum cap. I hujus libri.

Supercapitare, propriè, toto capite supereminere; κατὰ μεταφορὰν, laudes, vel vitia aliorum, supergredi. Ascanius epist. ad Humbertum: *Quid Hunnorum rabiem commemorem, aut Nortmannorum fortitudinem? cùm hi sanguinabiles canes non tantùm Hunnos rabie, sed & robore Nortmannos, longè supercapitent.* Nisi scripserit *supercedant*; quod simile fere sit, ac *supergredi*, & *antecedere*.

Superimpleo, pro cumulo, reperio. Sed Latinum non est.

Supervidere, quâ formâ Belgæ dicunt ouersien hoc est, curiosè, attentéque inspicere. Thomas Walsinghamus in Richardo II †: *Præ-*
† Pag. 262. *ceperunt eis, ut diligenti scrutatione superviderent obligationes, & chartas præfatas.* Latinè sit relegere, perlustrare, atque aliter.

Suppalliare in membranis nostris explicatur occultare. Propriè sit, sub pallio abdere.

Suppodiare in membranis iisdem Glossas continentibus simpliciter exponitur inniti. Propriè foret, inniti podii parti eminenti, quæ est instar pulpiti.

Surda-

Surdare, pro *surdum facere*. Leg. Bajuvar. cap. VII tit. X, §. IV. *Si enim surdaverit, vel sic plagaverit, ut claudus permaneat.*

Sutelo, suo. Gloss. ῥάπτω, *sutello*. *Sutelo* autem à *sutela*, quod à *suo*. Festus: *Sutelæ, dolosæ astutiæ, à similitudine suentium dictæ sunt*. Gloss. Philox. *Sutela*, ἐνέδρα, ἐξαπάτησις, δόλος. Onomasticon: *Sutela*, κακοῤῥαφία. Nempe quomodo apud Comicum est, *consutis dolis*.

Syllogizare pervulgatum semibarbaris, à Græco συλλογίζεσθαι. Latini pro eo *ratiocinari*.

Symphonizare, in Gemma, pro eo, quod Ciceroni in Verrinis, *symphoniâ canere*. Unde & pueris symphoniacis nomen.

CAP. XXVII.

De incipientibus à T litera, sequente A, E, vel H. Tabulare, *tabulis construere*. Taciturio, *tacere statuo*. Tædeo, *tædet me, vel pertæsum est*. Taratantarizare, *tubâ clangere*. Tarditare, *tardiorem esse*. Tauroboliare, *Deûm matri sacrificium facere taurorum*. Tegulare, *tegulis sternere*. Telare, *differre*. Tenebrare, *obscurare*. Tenebricare, *obscurum reddi*. Tenorare, *in symphoniâ canere eo cantu, qui* tenor *dicitur*. Tensitare, *crebrò tendere*. Tepidare, *tepefacere*. Tescuare, *castrare*. Tesserare, *tesseris ludere*. Testimoniare, *testari*. Texitare, *frequenter terere*. Thesaurizare, *thesaurum congerere, vel in thesauris recondere*. Theologare, *de divinis differere*. Theorare, *contemplari*. Thurificare, *thura incendere*.

ORdo nunc ducit ad T literam.

Tabulare, tabulis consternere, vel constituere; ut est in Gemma, Foro Romano, Calepino toties recocto. Sed auctoritatem desidero. Compositum tamen *contabulare* est Cæsaris, Plinii, Tranquilli. Imò fortasse & simplex aliquando in usu fuit: cùm dicatur *tabulatorum turris, tabulatus transitus*, & similia.

Taciturio novè formatum, pro tacere desidero. Sidonius lib. VIII epist. XVI. *Unde cognosce, quòd etsi tacere necdum cœpimus, certè taciturire jam deliberavimus.* Hoc est, deliberavimus, an non deinceps tacere velimus. Vel *deliberavimus* μεγαλοπρεπῶς ait pro *decrevimus*.

Tædeare, aversari, refugere, tædium capere, & præ se ferre. Lampridius in Alexandro Severo: *Neque unquam tædiavit, aut morosus, aut iratus resedit, fronte semper pari, & lætus ad omnia.* Vegetius de Re Ve-

terinaria lib. III cap. II: *Inter exordia igitur tadianti bovi adversus omnes morbos potio ista succurrerit.* Glossæ Philoxeni: *Tædeo*, Ἀθύμως. Ubi ἀθυμῶ rescribendum. Glossæ Cyrilli: Σικχαίνομαι, *tædeo, tædesco.* Ibidem: Σικαίνομαι*, *tædo.* Sed rescribendum, ut antè, Σικχαίνομαι. *tædeo.* Gemma: *Tædiari*, *fastidire*, verdrieten. In eâdem, *Tedere, moveri, tremere.* Sed id ineptum. De *attadiari* vidimus libri hujus cap. I.

Taratantarizare in Gemma legas, pro tubâ clangere: videlicet à *taratantara*, quod est Ennii de sono tubæ: ut Servio monitum ad IX Æneidos, & Prisciano lib. VIII.

Tarditare est in membranis Glossarii nostri MSS, pro frequenter tardare, ac ἁπλῶς tardare, &, ut prisci dicebant, bovinari †.

Tauroboliari, Magnæ Deûm matri taurobolium facere. *Taurobolium* verò sacrificium taurorum; ut *criobolium*, arietum. Hinc in veteri inscriptione Romæ, *tauroboliatus*, qui taurobolium fecit. Ac in iisdem *tauroboliata*, de femina, quæ sacrum hoc fecisset. Verbum ipsum usurpat Lampridius in Antonino Heliogabalo: *Matris etiam Deûm sacra accepit, & tauroboliatus est, ut typum eriperet.* Ita in veteri codice, eoque optimo, reperit Salmasius. Quem adi Notis ad locum memoratum, &, si tanti, nostra etiam, quæ adducimus lib. II de idololatriæ ortu, & progressu, cap. LII, & LIII.

* Phrynichus pro barbaro habuit. Est à σίκχος, quod Hesychio ἀηδής.

† Agell. lib. II. cap. 7.

Tegulare, ut in Gemma legitur, domum contegere tegulis. Quod primus fecit Cinyras; ut est apud Plinium lib. VII cap. LVI.

Telare, in Gemma, pro differre, prolongare. Sic scio in Digestis sumi *protelare*. Antiquioribus *protelare*, propellere.

Tenebrare, in Gemma, pro tenebras inducere. Tertulliani tamen in Apologetico est, *contenebrare incesta.* Ejusdem est, *tenebricare*, pro tenebricosum fieri. In Gemma pro eo *tenebrescere.*

Tenorare, in Gemma ondersingen, à cantu, qui in symphonia vocatur *tenor.* Unde in eâdem Gemmâ, *Tenorista*, ondersanger.

Tensitare, crebrò tendere; ut in MSS Glossarii membranis reperio. Ἀναλόγως satis formatum. Sed, nullo auctore, utar invitus.

Tepidare Gemma interpretatur, tepidum facere: pro quo cum Cicerone, & aliis, dixero, *tepefacere.* Tueatur aliquis *tepidandi* verbum Plinii auctoritate. Sed non tam ipse usurpat, quàm alios uti ait; non Romanos, sed Sulmonenses; nec in quovis argumento, sed vitium remediis. Hoc ostendunt illa lib. XVII cap. XXVI: *Ne frigus vites adurat, circumfunduntur riguis, quod ibi tepidare vocant.* Sermo est de Sulmonensi agro.

Terre-

Terrefacio, pro terrorem adfero, vulgare magis eſt, quàm probum.

Teſcuare in Gemma exponitur caſtrare: uti *teſcuator*, caſtrator. Nempe à *teſcuis*; quâ voce, ut ibidem legas, loca ſignantur, ubi caſtrantur animantia. Sed quid *teſqua* ſint, vel *teſca*, meliùs dicet Varro. Et *teſcuare*, ac *teſquare*, barbara ſunt.

Teſſerare, ſecundùm Gemmam, teſſeris ludere. Sed non eſt in uſu veterum. *Conteſſerare* tamen Tertulliani eſt lib. de Præſcriptionibus cap. XXXVI. Ubi *conteſſeratio hoſpitalitatis*, ἡ τῶν ξενικῶν συμβόλων συμβολή.

Teſtimoniare, teſtari. Marculfus monachus lib. I form. XXXVII.

Texitare, ſæpe texere, in Gloſſarii noſtri membranis. Nempe ut ab ago, *agito*; ſic à texo, *texito*. Interea, ut puto, nemo ſic veterum.

Theſaurizare Eccleſiaſticis eſt ſcriptoribus frequens, pro pecuniæ vim ingentem congerere, theſaurum exſtruere. Nempe Græcorum exemplo: apud quos claſſici etiam ſcriptores θησαυρίζειν, & θησαυρίζεσθαι, ſic uſurpant. At Latini malunt ἀδελφίζειν.

Theologare, in Gemma, ut θεολογεῖν ſcriptori de Mundo, qui Ariſtoteles perperam creditus. Latini & hîc potiùs, de divinis diſſerere, vel commentari. Sic Aſclepiadi Mendetis θεολογούμενα, de quibus Suetonius in Auguſto, diſſertationes divinas, vel de rebus divinis, vocitemus.

Theorare, in eâdem Gemma, pro θεωρεῖν; quod eſt videre, contemplari, ac propriè divina ſpeculari.

Thurificare, in Actis Marcelli Papæ: *Deferatur tripoda, & thurificent majeſtatibus.* Etiam uſurpat Optatus Milevitanus adverſus Parmenianum lib. I, & II. Bedæ item eſt * in Actis Juſtini martyris, *Tom. 3.* quos qualibuſcunque verſibus ſcripſit, trochaicorum æmulis, ſi ſyllabas numeres potiùs, quàm appendas:

Dabatur licentia
Antequam thurificarent
Deteſtandis idolis.

Cicero pro eo, thura incendere, & odores.

Cap. XXVIII.

De iis, ubi poſt initiale T ſequitur I, O, R, V, vel Y. Tingitare, *ſæpius tingere.* Tinnipó, *pro tintinno, vel tintino.* Tirocinari, *tirocinium facere.* Titulare, intitulare, prætitulare, *titulo ornare.* Tonitrua-

re, *tonare*. Tonſorare, *tondere*. Tormentare, *excruciare*. Toxicare, *veneno inficere*. Tractulare, *tractare*, *verſare*. Tranſalpinare, *trans Alpes proficiſci: cui ſimile* transfranciare, *per Franciam ire*. Tranſglutire, *&* tranſgulare, *per gulam trajicere*. Tranſlaturare, *transferre*. Tranſparere, *pellucere*. Tranſpaſſare, *tranſire*. Tremulo, *tremiſco*. Triangulo, *triangulare reddo*. Tribattere, *ter ſæpiuſve batuere, ſeu ferire*. Tripedare *uſurpatum de equo in curſu ter feriente terram*. Truncare, *obtruncare*. Tubicinare, *tubâ canere*. Turbidare, turbicare; turbulentare, *turbas dare, perturbare*. Tyrannizare, *tyrannidem exercere*.

T*Ingitare* eſt in membranis Gloſſarii noſtri: nempe pro frequenter tingere, ut moris erat quartæ Judæorum ſectæ: imò hæc, ad quotidiana abluendum peccata, quotidie tingebatur: unde & nomen ἡμεροβαπτιστῶν: de quibus Epiphanius Hæreſi XVII.

Tinnitare, & *tinnipare*, in Gloſſarii ejuſdem membranis exponitur ſonare, tinnire. Puto, pro poſteriori illo legendum *tintinare*. Dauſquejus mavult *tintinno*, ut eſt in Gloſſis: eoque & *tintinnabulum* gemino N præfert. Sanè & ſecundam producit Juvenalis. Sed neque alterum damnandum, ſi rectè apud Catullum epigr. LII:

Tintinant aures, geminâ teguntur
Tempora nocte.

Ubi ſecundam corripi videmus.

Tirocinari, tirocinium ponere. S. Gerardus, abbas Sylvæ-majoris, in vita S. Adelardi, abbatis Corbeienſis, cap. I. §. IV: *Tirocinabatur in Palatio* (Karoli) *puer bonæ indolis*. Vulgò fere per Y in prima ſcribitur, cùm *tiro*, & *tirocinium*, vel Latini ſint ortus; vel ſi Græci, veniant à τείρω*, quia tiro exercitatione primùm teri incipit. Malè hac parte, ob unicam inſcriptionem, in Rubiconis ripâ conſpectam atque exſcriptam, priorem ſuam ſententiam mutavit Aldus Manutius †.

* *Affligere, atterere.*

† *In Orthographia.*

Titulare ajunt Pomponium dicere in Pannuceatis apud Nonium *: qui inde adducit:

Mulier ubi adſpexit tam mirificè titulatam truam.

* *In* Trua.

Sed meliores libri *tutulatam*. Quid propriè *tutuli* ſint, Varro docet in VI de L. L. Interea *titulare*, pro titulum, vel nomen indere, apud Tertullianum legas adverſus Judæos. Eſt & Pontii diaconi in

Vita B. Cypriani: *Nec enim aliud oportebat, quàm ut eum, qui intra secretam conscientiæ latebram religionis, & fidei, toto honore florebat, etiam publicè celebrata gentilium fama titularet.* Ambrosius, vel potiùs Hilarius diaconus Romanus, in epist. ad Coloss. cap. IV: *Domum salutat: tam enim devota fuisse videtur, ut omnis domus ejus signo titulata esset crucis.* Remigius in Testamento suo apud Flodoardum in Hist. Rhem. *Remigiæ, cochlearia tria, quæ meo nomine titulata, transscribo.* Hoc est, quibus nomen meum inscriptum. Idem Flodoardus lib. II cap. XVI: *Chartæ ipsius episcopi reperiuntur nomine titulatæ.* Hinc *intitulare.* Theganus de gestis Ludovici Pii: *Quatuor Euangelia Christi, quæ intitulantur nomine Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis.* Item *prætitulare.* Flodoardus lib. I Hist. Rem. cap. VI: *Hanc autem basilicam præfatus vir Iovinus, his verbis aureo prætitulavit decore.* Thomas Walsingamus in Hypodigmate Neustriæ †: *Rollone jurante fidelitatem Regi, & Rege illi filiam, cum terra prætitulata, donante.* De *attitulare*, dictum hujusce libri IV cap. I. In Gemma *titulare* exponitur, ad Venerem ac luxuriem incitare. Sed in animo habuit *titillare*, unde postea deducit ridiculam vocem *titillicus*, pro eo, qui incitat, vel incitatur ad coitum.

† Pag. 417.

Tonitruare, pro tonare, à tonitrus. Commodianus: *Insipiens ergo Iovem tonitruare tu credis?*

Tonsorare, pro tondere. Anonymus in vita * Sigeberti Regis, Dagoberti filii: *Mortuo Sigeberto Rege, Grimoaldus, Major Domûs, Dagobertum, filium ejus, suæ fidei commendatum, ut Austrasiorum potiretur regno, tonsoravit in Clericum.* *Tonsuram* verò pro *rasura* dixit; modò hæc jam anno IↃCLVI obtinuerit in clericis apud Gallos.

Tormentare in Gemma, pro tormentis excruciare. Sæpe legas apud semibarbaros.

Toxicare, toxico perungere, veneno inficere. Petrus Blesensis epist. XX: *Si mihi domini vestri gratiam enormiter toxicavit linguæ meretricantis adulatio, & invidia detractoris.* Eusebius sive Emissenus, sive potiùs Gallicanus, homil. III de Pascha: *Hic toxicato spiculo in corde percussus est.* Petrus Cellensis lib. VII epist. III: *Intorquent sagittas toxicatas veneno secularis gloriæ.* Inde, ut in Gemma est, *toxicator*, veneficus; *toxicatrix*, venefica.

* Non illa, quæ à Sigeberto, Gemblacensi monacho, scripta. & apud Surium legitur: sed quæ è M.so codice primùm edita ab Andrea du Chesne, Tom. I. Historiæ Francicæ Scriptorum. p. 591. & seq.

Tractulare in Gemma exponitur versare, ut in tritico, & feno obtinet. Est à *tractum*, eâ formâ, qua *ustulo*, ab ustum: *postulo*, ab inusitato postum, non pro positum, sed pro poscitum.

Tradu-

Traducare in membranis Glossarii Msi exponitur traducere. Sed quis sic locutus?

Transalpinare, Alpes transcendere, transalpina loca petere. Petrus Blesens. epist. CXL: *Ut propter scientiam salutis, & viæ, jam te transalpinare non oporteat, aut maria transmeare.* Similiter idem epist. LIX. Item S. Bernardus epist. CCXLV, & Serm. I de Adventu. Adhæc Matthæus Parisius in historia Henrici III ad an. CIↃCCLVII. Crebrò item apud eos se offert, qui de Feudis scripsere. Similéque eidem Parisio, *transfranciare*, pro *per Franciam transire Romam.*

Transgulare, in Gemma, gulâ absumere, per gulam trajicere. Ac in eâdem similiter pro eo legas *transglutire.*

Translatare, pro transferre. Flodoardus lib. II Histor. Rem. cap. XVII: *Ut nullus audeat, juxta Sanctorum Canonum traditionem, ex alio Episcopatu ibidem translatare, aut constituere Episcopum, post tuam de hoc seculo evocationem.* *Translari* legas apud Candidum lib. II vitæ Agil, Abbatis Fuldensis, à Christophoro Brouvvero editum è Mso codice Fuldensi. Sed non dubito, quin *translatari* scripserit Candidus: sanè ἀναλόγως magis, etsi & ipsum barbarum.

Transparere, in Gemma, pellucere: ut in eâdem *transparentia*, pellucida, διαφανῆ.

Transpassare, transire, ex *trans*, & *passus*. L. Alamann. Tit. LXXXIII. §. VI.

Tremulo, tremo. Flodoardus lib. III cap. III: *Nimio frigore horribiliter cum fletu, ac stridore dentium, tremulantes.* Agnoscit & Gemma. Etiam in Glossis Msis est: *Tremulare, trepidare, timere.*

Triangulare, in Gemma, facere aliquid triangulum, vel triangulare.

Tribattere quid, & unde sit, dictum in *Battere*, cap. II hujus libri.

Tripedare, triplici pedum ictu procurrere. Gloss. Cyrilli: Τριποδίζω, *tripedo.* Τριπόδιον, *tripodium.* Etiam τρίποδον pro eo est apud Leonem Constitut. VII. Belgis id in equo similiter drieslag: quod ad verbum triplicem ictum notat.

Truncat à Papia exponitur, caput aufert. Potiùs dixero *obtruncat.* Nec tamen alterum prorsus damnem. Nam, ut Claudianum, & posteriorum alios, mittam, jam Domitiani ævo sic locutus Valerius Flaccus: at de prioribus vix existimo.

Tubicinare in Gemmâ, tubâ canere.

Turbidare, in Gemma, pro perturbare, iram concitare. Sed Glossarium nostrum in membranis exaratum pro eo habet, *Turbicaretur,*

turbationem facere. Etiam *turbulentare* reperio apud Zenonem Veronensem Serm. de Patientia.

Tyrannizare, in Gemma, tyrannidem exercere. Etiam Græci potiùs τυραννεῖν dicunt, quàm τυραννίζειν.

CAP. XXIX.

De verborum illis, quibus initium est ab V, VV, & Z. Vaginare, *efficere vaginas.* Valedico, *dico vale, vel valere jubeo.* Valgire, & valgiare, *labra ad osculum conformare.* Vanitare, *vanis esse intentum.* Vanizare, *vanè se efferre.* Vantare, *pro eodem.* Ubertare, *abundare.* Verbitare, *corruptum ex verberitare.* Verbigerare, verbocinari, & verbosare, *vel* verbosari, *verba facere.* Viare, *iter facere.* Vicinare, *vicinum esse, vel agere more convenienti in eadem habitantibus vicinia.* Victare, *victitare.* Victimare, *immolare.* Vilifacere, & vilificare, *vilem reddere, vel talem putare.* Vinculare, *vinculo constringere.* Virginare, *virginali more vivere.* Viscare, *visco implicare.* Vivificare, *vitam dare.* Unanimare, *unius esse animi, ac sententiæ.* Unguentare, *ungere.* Unicolorare, *rem facere unicolorem.* Volucrare, *coire.* Votificare, *vota facere.* Vortare, *pro vertere.* Ususfructuare, *usumfructum legare.* Usurare, *pecuniam fœnore occupare.* Utitor, *usitor.* Uvere, & uvidare, *uvidum esse.* Uxorare, *uxorem dare.* Wadiare, *pignore certare: unde* revvadiare. Zelare, & zelari, *vehementer amare.* Zelotypare, *nullum in amoris partem admittere.*

VLtimus inter vocales Latinas locus est literæ V. Eò nunc pergam, ut verborum, quæ, Latinæ licet originis, barbaræ tamen sint formæ, cætera pertexam.

Vaginare, in Gemma, pro vaginas parare. Apud Justinum lib. I est, *gladio suâ sponte evaginato*; pro, vaginâ excidente. Ut activum *evaginare*, sit gladium è vaginâ educere; sicut loquitur Cicero II de Inventione; pro quo, ducere ferrum vaginâ Ovidius ait Fast. IV.

Valedico, unâ voce, timidè dixero: malim cum Tullio, *valere jubeo.* Sed, divisis vocibus, obtinuit. Ut apud Tranquillum in Augusto cap. LIII: *Vale singulis dicere in Senatu. Valedictus* de eo, cui vale sit dictum, legas apud juniores. S. Gerardus, abbas Sylvæ-majoris, in vita S. Adelardi, abbatis Corbeiensis, cap. V. ff. XXV †: *Quibus*

† In Vitis SS. ad 2 Ian.

bus cùm recedentibus valediceret, & ipse valedictus ab eis recederet; recedunt cum lachrymis.

Valefacio, pro quo veteres, vale alicui dico, vel valere jubeo. Utitur Joannes Thvvrocz Chronicorum Hungariæ part. 1 cap. IV: *His gestis, atque perfectis, valefaciens, infra octavas S. Francisci reversa est Neapolim.* In Gemma *valefacere* mirificè exponitur, valetudinem restituere, vel alicujus meminisse.

Valgire, & *valgiare*, in Gemma dicitur idem esse, ac labia habere extrorsum prominentia. Propriè *valgi*, quibus suræ in diversum aguntur, ac foras vertuntur; ut videre est in cancris, ac lacertis. Sed transfertur ad labra foras prolata; unde Plauto * *valga suavia*, de labiis obtortis, & quasi ad osculandum conformatis. Quomodo & Petronius de Quartilla ait, *valgiter commovisse labra.*

* *Mostellaria act.* 2 *sc.* 1.

Vanitare, vanis rebus vacare; ut interpretatur, non Gemma modò, sed etiam Augustinus libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. XXI; ubi Ecclesiasten Salomonis incipere ait ab illis verbis, *Vanitas vanitantium.* Sed errorem postea vidit. Sic enim scribit lib. 1 Retractationum cap. VII: *Quod posui de libro Salomonis, Vanitas vanitantium, in multis quidem codicibus legi: sed hoc Græcus non habet. Habet autem vanitas vanitatum. quod postea vidi, & inveni eos Latinos esse veriores, qui habent, Vanitatum. Ex occasione tamen hujus mendositatis quæcunque disserui, vera esse in rebus ipsis apparent.*

Vanizare, vaniloquum esse, sive vani instar hominis jactare. Usi S. Bernardus epist. XLII ad Henricum Senonensem, & Yvo Carnotensis epist. LXVI, ad Hugonem Lugdunensem.

Vantare, vanè ostentare. Gloss. nostræ Msæ: *Iactare dicitur pro vantare.* Quomodo Galli dicunt, *vanter*, pro *jactare se.* Est verò à *vento:* uti ab eo *ventosus*, pro *jactabundo.* Sic Maro Æn. XI:

——— *Num tibi Mavors*
Ventosâ in linguâ, pedibúsque fugacibus istis,
Semper erit?

Nisi *vantêr* potiùs à *venditare*; quomodo *venditatio*, pro ostentatione, dixit Cicero II Tuscul. Quæst. similiáque alibi. Et hoc verius puto.

Ubertare, in Gemma, pro abundare, uberem ac fœcundum esse, ubertim habere.

Verbitare, in Gloss. Mssis, sæpe verberare. Sed legendum, *verberitare.* Festus: *Verberitare. Cato frequentativè ab eo, quod est verbero, dixit.*

Verbigero in Onomastico exponitur λογοποιῶ. Scio, Appuleium uti in Apologia. Sed cur non cum classicis dicam potiùs, verba facio?

Verbocinari, verba fundere, loqui. In miraculis S. Fursei † cap. IV §. XVI: *Erchenaldus dixit, Cessa verbocinari, Leutsinda*. Sic Mstus Hibernicus, ut refert Bollandus. Alii *verbosare*: vel, *Cessa, verbosa Leutsinda*. *Verbocinor* si rectum, similis fuerit flexus, ac in *lenocinor, patrocinor*.

† *In Vitis SS. ad 14. Ian.*

Verbosari, in Glossis nostris Mstis, verbosè loqui. Hæc res facit, ut facilè mihi persuadeam, in Actis S. Fursei, de quibus proximè dixi, *verbosare* legi oportere.

Viare, pro iter facere, est Appuleji, ac Solini: ut his juniores, Ammianum, Ambrosium, & alios, mittam. Imò jam Quinctiliani ævo notum id verbum. Sed reponit inter infeliciùs ficta; ut videre est lib. VIII cap. VI, quod est de Tropis. Inde tamen est *viator*.

Vicinari, vicinum esse, appropinquare. Sidonius Appollin. lib. II epist. II: *Cui continuatur, vicinante textrino, cella penaria, discriminata tantùm pariete castrensi*. Et lib. II epist. XI: *Si nobis, pro situ, spatiisque regionum, vicinaremur*. Item lib. VII epist. II. Ac similiter non semel Cœlius Aurelianus, & sæpe posteriores. Ut in diplomate Henrici III, Brabantiæ Ducis *: *Mandamus quatenus finibus Brabantiæ vestram præsentiam vicinantes, vicẽ nostrâ donationem approbare curetis*. Si Gemmam audimus, *vicinare* etiam sumitur pro vicini boni more agere. Cujusmodi sunt salutare, visitare, non denegare aquam, vel ignem, instar Euclionis istius Plautini.

* *Apud Miræum in Donat. Belg. pag. 659.*

Victare, pro victitare, vivere, in Gemma.

Victimare, immolare, victimam cædere; ut est in Glossarii membranis. Non memini me legere apud antiquiorem Appuleio; cujus est lib. VII. Sed junioribus est frequens. In his est Anonymus de Genealogia regum Daniæ, à Stephanio nostro è Mstis editus †: *Vni eorum jubent hostiam Dominicam decollando victimare*. Unde *victimator*; qui Livio, Valerio, Plinio, *victimarius*. Gloss. *Victimarius*, Μοσχοθύτης, μοσχέλιμ@.

† *Pag. 212.*

Vilefacere, & *vilificare*, in Gemma, exponitur parvifacere, pro vili habere. *Vilitare* Turpilii est apud Nonium; sed significat vilem reddere, in contemtum adducere. *Vilificare* autem, pro demittere, vel submittere se, est Thomæ à Kempis de imitatione Christi lib. III cap. VIII: *Si me vilificavero, & ad nihilum redegero, atque, sicut sum, pulverizavero*.

Vinculare, in Gemma, pro vincire. Anonymus de genealogia regum Daniæ *: *Captivantur nobiliores de hominibus Erici, capti vinculantur, vinculati custodiæ mancipantur.*

* Pag. 213.

Virginare, castè, more virginum, vivere: ut interpretatur Gemma, item Glossæ in membranis exaratæ. Atque addunt hæ, contrarium esse *devirginare*. Quod si est, *virginare* fuerit virginem facere. Atqui hoc, in devirginatâ, etiam Deo ἀδύνατον dicebat B. Hieronymus.

Viscare, in Gemma, pro visco implicare, capere, corripere. At *viscatus* rectum quidem; sed non verbale.

Vivificare, pro vitam dare, frequens est Theologis. Ac Græci similiter ζωοποιεῖν: quo & Theophrastus usus in tertio de caussis Plantar. Sic pro ζωοποιὸν dixeris *vivificum*. Sed Cicero de calore, qui Græcis ζωοποιὸς, maluit dicere, vim habere vitalem.

Vnanimo, unanimus sum. Ammianus Marcell. lib. XXXI: *Vnanimanti ardore, summi, & infimi, inter se congruentes.*

Vnguentare, pro unguento inungere, ungere, est in Gemma. Sed deceptus ejus auctor ex eo, quòd dicitur *unguentatus*: quasi hoc verbale sit, non denominativum.

Vnicolorare, & *unicoloratus*, eâdem agnoscit. Pro posteriori *unicolor* est apud Ovidium, ac Plinium.

Volucrare, pro subigere, de volucrum Venere, ibidem est.

Votificare, vota facere. Isidorus in Glossis: *Votificantibus, dona libantibus.*

Vortare, pro vortere, seu vertere, dici putavit Gemmæ scriptor, propter illud Terentii, *Dii bene vortant.* Quam opinionem nihil opus refellere. Ita error pellucet.

Vsufructuare, in Gemma est: est hoc Ciceroni pro Cæcina, *usumfructum legare.* Ac additur in Gemma eâdem haut gemmeâ, contrarium esse *defructuare*: atque ut prius vromen, ita alterum ontvromen exponitur. Latinè hoc fit *usumfructum adimere*; quomodo *usumfructum amittere* Cicero ait in Topicis.

Vsurare, in Gemma, pro in fenore nummos ponere, dare fenori pecuniam. Prius Maronis est, alterum Ciceronis; cujus etiam, pecuniam fenore occupare.

Vtitor, sæpe utor; ut est in Glossis nostris MSS. Malim *usitor*; quomodo Agellius lib. XVII cap. 1: *Verbo ipso alio quoque modo usitati sunt.*

Vvere, in Gemma, pro humere, vel pinguescere. *Vvescere* Lucretii ipsius

tii ipsius est. *Vvidare* in eadem Gemma, pro uvidum facere, humectare.

Vxorare, pro uxorem dare, vel ducere: *uxoratus*, pro uxorem habens, in Gemma legas. Et sæpe sic barbari scriptores.

VVadiare Germanis, ac Belgis, notat wedden; hoc est, deposito quopiam pignore certare. Nec tamen wedden est à *vvadiare*; sed wedden à *vvadum*, hoc est, pignus: quod à Latino *vas*; uti dictum libro superiori cap. LVI, in *VVadium*. A *vvadiare* est *invadiare*: de quo actum hujus libri cap. XI. Ab eodem est *revvadiare*; ut Constitut. Caroli Calvi tit. XXXI, sive Edicto Pistensi cap. XXI: *Revvadiatum persolvatur; & ubi revvadiatum non est, revvadietur, & solvatur.* Ac mox: *Audivimus, occasione acceptâ, pro revvadiato banno, quosdam plus à pauperibus accepisse, quàm bannus levet.* Ubi *bannus* est mulcta judicio indicta. *Revvadiare bannum* est vvadium dare pro multa ea. Similiter loquitur Hincmarus Rhemensis ad Hincmarum Laudunensem. Alii item *revvadiare servitutem*; ut Wichardus abbas Frotario, Leucorum Episcopo. Vide Sirmondum ad Capitula Caroli Calvi.

Zelare, & *zelari*, sunt ex Græco ζηλῶ. Dicitur utrumque de ardenti affectu, nunc pro aliquo, nunc contra aliquem. Papias: *Zelari dicitur, qui cum cruciatu mentis castitatem custodit uxoris. Zelare, amare, meliora æmulari, in bonam, & in malam partem; invidiari* (invidere) *felicitati alterius.* Glossarii nostri membranæ: *Zelari, æmulari.* Gemma, *Zelari, amare, vel odisse.* Crebrum est vulgato Scripturæ interpreti. Ac similiter est apud Augustinum contra Adim. lib. III. *Non frustra vulgò dici solet, Qui non zelat, non amat.* Ac lib. III de Civit. Dei cap. III: *Dii non zelant conjuges suas.* Et contra Faustum lib. XXII cap. LXXIX: *Moyses populum zelans.* Unde videmus, non ab imperitia, sed populari consuetudine esse, quòd vulgatus interpres simili structurâ dicat psalm. XXXVI. I: *Neque zelaveris facientes iniquitatem.* De zelo abunde egimus Oratoriarum Institutionum lib. II cap. XIII.

Zelotypare in eadem Gemma idem esse traditur, ac suspicionem habere, wantrouwen. Factum istoc ex Græco ζηλοτυπεῖν, quod apud Plutarchum, & alios. Latini pro eo, præ amore magno non posse rivalem pati. *Zelotypi* tamen vocabulo nec Juvenalis abstinuit, vel Fabius; *zelotypia*, nec Cicero, vel ad Ciceronem Antonius.

CAP. XXX.

Transitur ad verba, quæ flexu, sive declinatione, barbara sunt. Ut in præsenti nult, *pro* non vult; pœnitetur, *pro pœnitentia agitur. Et fortasse huc pertinent præsentia contra naturam à præteritis formata: quale si non* odio *ab odi; saltem* memino *à memini. Ad præterita barbara referuntur,* furavi, *pro furatus sum*; possidui, *pro possedi*; existi, *pro exstiti. In futuris barbaris est* floriet, *pro florebit. In supinis*, pepercitum, *pro parcitum. In participiis, in TUS exeuntibus,* nocitus, *pro læsus*; sentitus, *pro sensu perceptus*; tultus, *pro sublatus. Item desinentibus in DUS, ut* fiendus, *pro futurus: ac pro eodem* essendus, *unde* interessendus, *pro interfuturus:*

HActenus actum de verbis in themate, sive radice ipsa, barbaris. Sunt alia, ubi proba est radix; sed vitium est in ramis, hoc est, declinatione verbi per tempora, numeros, vel personas. Ejusmodi pluscula adduxi hujusce operis lib. I, cap. XXIV. Eò nunc brevior sum futurus. Ac primùm dabo, ubi peccetur in præsenti ipso, seu activæ, seu passivæ formæ.

Activæ formæ est, quando *nult* à *nolo* dixere, ut *vult* à *volo*. Scholastici non refugiunt; qui cùm viderent, aliud esse NOLLE, aliud NON VELLE; distinxere etiam inter NULT, & NON VULT: nempe quia prius sit actus positivus, alterum privativus; ut ait Joannes Altensteigius in Lexico Theologico. Sed Stephanum Bruliferum audiamus Distinct. XLV quæst. ult. *Quidam grosso modo loquentes dicunt* NULT: *sed hæc dictio non videtur Latina.* Sanè Latina non est: sed vellem, dum alios culpat Brulifer, non, culpandus ipse, dixisset, *grosso modo*, pro *parùm Latinè, ineleganter, barbarè*, aut simili: quâ de re vidimus lib. III cap. III.

Passivæ autem formæ est *pœnitetur*, pro pœnitet, vel pœnitudo subit. Eusebius sive Emissenus is, seu Gallicanus, homil. VIII ad Monachos: *Sed quid in nobis medicinam pœnitentiæ quæro? Utinam interdum post speratam veniam non pœniteatur. Utinam non pœniteret humiliari, quos non pœnitet præveniri. Pœniteatur*, pro pœniteat eos. Nempe à *pœniteo*: unde activè Justinus lib. XI: *Primi pœnitere cœperunt:* pro, *Primos pœnitere cœpit.*

For-

Fortasse autem quandoque etiam ad præsentia referri mereantur quædam, quæ falsò radicem ipsam ementiantur. Ut cùm à præteritis *odi*, & *memini*, formarunt *odio*, & *memino*. De utroque igitur aliquid dicam.

Odio dixere posterioribus temporibus. De Petronio Arbitro non assentio doctissimi Wouvverii conjecturæ. Senecam, & Appuleium uti, planè agnosco. *Oditur* est Tertulliani. De quibus vide, quæ diximus in arte Grammatica lib. III de Analogia cap. XXXIX. Est & Euagrii presbyteri in vita S. Antonii, quam ab Athanasio Græcè scriptam Latinè reddidit †: *Ne seducamini insaturitate ventris, odite vanam gloriam, orate sæpissime.* Anonymus de Genealogia regum Daniæ *: *Ab æmulis suis se invicem odientibus.* Imò, ex sententia maximi Salmasii†, dixerit Solinus *odientes*, Vopiscus *perodiendum*, pro maximo odio prosequendum. Vett. Glossæ: *Odio, μισῶ.* Item, *Μισοκακῶ, malos odio.*

† Pag. 50 edit. Antverp. a. 1615. in Vitis Patrum.

* Pag. 221 edit. Sorana.

† Ad Vopiscum p. 363.

Dixerit aliquis, *odi* esse ab obsoleto *odio*, sed postea in usum revocato: eóque esse in iis, ubi flexu peccetur. Non multùm adverser: sed incertum id tamen, cùm ne veteres quidem grammatici ex priscis ullius meminerint, qui *odio* usurpârit. At quicquid de eo est, *memino* saltem est à præterito *memini*, non contrà. Nam radix sit *meno*; unde *comminiscor*, & *reminiscor*. *Meno* autem à μένος, unde *mens*; ut à γένος, *gens*. *Memino* non memini legere, præterquam apud Optatum Milevitanum: *Quas, si meminis *, in primo libro demonstravit.* At *meminens* non modò apud Livium Andronicum, & Ausonium est; sed etiam Sidonium lib. II epist. X, lib. IV epist. III, & XII, lib. VI epist. III, & lib. VII epist. VI, atque alibi: ut diximus lib. V de Arte Grammatica, qui tertius est de Analogia cap. XXXIX; item de Analog. lib. IV cap. XII.

* Forte tamen memineris scripserat.

Atque hæc de præsentibus. Venio nunc ad præterita. Tale est *furavi*, quasi à *furo*, pro furor. Lex Salica Tit. V. §. III: *Siquis buccum furavit.* Ubi *buccus* est caper, qui Germanis bock. Ac similiter Gregorius Turonensis lib. VI cap. XXIV: *Buccus olidus vocabatur.* καὶ τοῦτο περιέργως. In eâdem L. Salica habes Tit. VII §. I: *Qui acceptorem de arbore furaverit.* Ubi per *acceptorem* intellige accipitrem.

Ejusmodi quoque est *possidui*, pro possedi. Childericus II Franciæ Rex in Donatione monasterio S. Dionysii factâ†: *Quicquid fiscus noster, tam de garantia, quàm de merceria, ibidem tenuit, vel de qualibet coustuma ibidem possiduit.*

† Apud Miræum in Notit. Eccl. Belg. cap. 12; sive pag. 17.

Exsterit, pro *exstiterit*, est in Constitutione Karoli M. *Siquis adeò contu-*

contumax, aut superbus existerit, ut, dimisso exercitu, absque jussu Regis domum revertatur &c.

Nec falletur, ut puto, qui huc referat *fini*, pro *fivi*. Quamquam apud Terentium ita legendum esse, censeat Janus Guiljelmius; ac probet Conradus Rittershusius Notis ad Guntheri lib. IX, capite III. De quo diximus lib. III de Analogia cap. XXIX.

Est item, ubi malè formetur futurum, quia conjugationes confundantur. Ita *floriet*, pro *florebit*, dixit inter alios S. Bonifacius epist. I: ubi sic adducit verba Psalmi CII: *Homo, sicut fœnum, dies ejus, & sicut flos agri, ita floriet.* Similitérque est Psal. CXXXI, 18: *Super ipsum floriet sanctificatio mea*. Propter talia malè audit vulgatus interpres. Sed tum ita loquebantur vulgò; eóque interpres id prætulit, quia videret, quanto meliùs intelligeretur, tanto magis se animas ad pietatem instruere. Nec eruditiores mutabant, quia sic vulgò canere adsuevissent. Docet hoc B. Augustinus lib. II de Doctrina Christiana cap. XIII: *Illud, quod jam auferre non possumus de ore cantantium populorum* †, *Super ipsum autem floriet sanctificatio mea; nihil profectò sententiæ detrahit. Auditor tamen peritior mallet hoc corrigi; ut non floriet, sed florebit, diceretur. Nec quicquam impedit correctionem, quàm consuetudo cantantium. Ita ergo facilè etiam contemni possunt, si quis ea cavere noluerit, quæ sano intellectui nihil detrahunt.*

† Psalm. 131.

Præterea est, ubi malè formetur supinum. Ejusmodi est *pepercitum* à *peperci*, pro *parsum*, vel *parcitum*. Usurpat Lucifer Carallitanus libro adversus reges Apostaticos.

Sæpe item peccatur in participiis passivis præteriti temporis; per quæ præteritum passivum circumloquimur, addito verbo substantivo. Exemplo fuerit, *nocitus sum*, pro alius nocuit mihi, læsus sum. Gregorius Turonenses lib. de Gloria Confessorum cap. XIV: *Sustinuit, & nihil est nocitus.* Et cap. LXXVI: *Nihil nocitum est velamen ejus ab igne.* Similiter etiam idem de lib. I miraculis Martini cap. II: *Ingressus flumen, & ulteriorem ripam petens, nihil nocitis, sed siccis est etiam vestimentis egressus.* Sic ex veteri codice S. Benigni Divionensis restituit Franciscus Juretus, Notis in Paulini lib. VI de vita S. Martini.

Etiam *sentitus sum*, pro sensit me, dixit Philippus Mazzerius, Cancellarius Cyprius, in vita S. Petri Thomasii *: *Quidam suus Capellanus unâ vice, dum per suam cameram exstinctâ luce pergeret, super ipsum dominum fratrem Petrum*, (qui humi prostratus Deum precabatur) *transivit, nec ab eodem sentitus est; ut narrabat.*

* *Apud Boll. in Vitis SS. ad 29 Ian.*

Simile

Simile *tultus* à tuli, pro latus, sive sublatus. Catholicon: *Tultus, a, um, quod tollitur.* Gregorius M. in Job. cap. XXVIII, idque lib. XVIII. serm. XVI. II: *Matthaus, in terra inventus, telonei usibus serviebat? sed de terra tultus in fortitudinem ferri convaluit.* Sanè & Itali dicunt *tolto*, pro *prehensum, acceptum.* Apud Gregorium alii libri *cultus*; aliqui reposuere *sublatus*; ut Parisina editio Guillandi†, & puto, aliæ quoque.

Quandoque item aberratur in participiis temporis futuri. Ut in *fiendus*, pro *faciendus*, vel *futurus*. Gregorius M. in Regestis lib. IX epist. XX: *Ioannem, quem memoratus Epiphanius, in monasterio, quod, sicut dictum est, in domo sua fiendum decreverat, Abbatem esse constituas.* Item epist. XXXI: *Quæ fienda sunt.* Hincmarus epistolâ ad Nicolaum Papam; quæ exstat apud Flodoardum lib. III cap. XII: *Sed quoniam literas vestras, quæ inde nihil præceperunt, imò etiam nullam protelationem in eorum conjunctione fiendam significaverunt.* Item cap. sequenti: *Fiendum non creditur.* Similiter Carolus VI Gall. R. in Edicto de Graph.* Item Concilium Pisanum II†: *Ecclesiasticarum jurisdictionum adoptiones fiendas.* Habes & in Stylo Cur. Parlament. cap. V: *Quia nunquam remissio est futura ad postulationem subjecti.* Interim agnoscimus, veteres etiam dixisse, *fior, fiebantur, fitum est*; de quibus in tertio de Analog. cap. XXXVIII. Sed talia obsoleverunt.

† *An.* 1542. *p.* 106. *Sed pro* convalnit *aliqui libb.* coaluit.

* *Pag.* 183

† *Pag.* 63. *edit. Parisin. an.* 1612.

Ab hujusmodi futuris veniunt Gerundia, sive potiùs Gerundiva: in quibus similiter aberratur. Nec enim *essendus*, pro futurus, dicitur; à quo tamen vulgò inflectere jubent *essendi, essendo, essendum*; sed nullo boni ævi exemplo. Superioribus verò seculis etiam in compositis utebantur. Ut in lemmate Formulæ, quâ Henricus VI, Angliæ rex, legatos suos misit ad Concilium Basileense*: *De potestate commissa Ambassiatoribus Regis ad interessendum Concilio Basileensi.*

* *Apud Seldenum in Notis ad Eadmerum pag.* 214.

Cap. XXXI.

A Verbis acceditur ad Particulas malè Latinas. Initióque actum de cœptis ab A, C, vel D. Adplenè, *pro plenè, perfectéque.* Æquanimiter, *pro animo bono, & æquo.* Æternaliter, *æternò, sive æternùm.* Amicabiliter, *amicè.* Amodo, *deinceps.* Angustiosè, *difficulter.* Antiphonatim, *contrariâ alternis voce respondendo.* Antonomasticè, *per antonomasiam.* Aventer, *avidè.* Authenticè, *cum auctoritate.* Calumniosè, *per calumniam.* Cameraliter, *publico consilio, ac decreto.* Canonicè, *secundùm canonas.* Capitosè, *iracundè.* Casualiter, *fortuitò.* Cautelosè,

cautè. Certitudinaliter, *certò*. Cervicosè, *pertinaciter*. Charitativè, & caritosè, *ex charitate*. Circulariter, *in orbem*. Clamosè, *cum clamore*. Clanculo, *clanculum*. Coactè, *vi*. Contrariò, *contrariè*. Conditionaliter ,. *cum conditione*. Consistorialiter, *ex decreto consistorii, sive collegii*. Contubernaliter, *contubernalium more*. Cordialiter, *ex animo*. Correctè, *emendatè*. Curialiter, *more obtinenti in Principum palatiis*. Deforis, *pro foris*. Delatus, *pro de latere*. Delectabiliter, *cum delectatione*. Diatim, *vel* dietim, *indies*. Dignanter, *æquo animo*. Disciplinatè, *secundùm præscriptum, ac canonas*. Discorditer, *animo discordi*. Diversimodè, *non uno modo*. Divisim, *separatim*. Dociliter, *intelligenter*.

Evasimus de Verbis: needum tamen remos dimittere, veláque inhibere, tempus. Priusquam enim portum subeamus, expediendum quoque de Particulis; quando & in his se offerunt classicis scriptoribus ignotæ. Ejus generis plusculas subjecimus; ac primùm inchoamus à prima vocali, vel secundâ, tertiâve consonante.

Adplenè, sive *applenè*, idem ac plenissimè, cumulatè, abundanter. Diciturque *applenè*, ut *apprimè*; quod idem ac imprimis, comprimis. Vita S. Leodegarii, Augustodunensis episcopi †: *Cumque ad diversa studia, quibus seculi potentes studere solent, adplenè in omnibus disciplinis politus esset.*

† *Tom* 1 *scriptorum Franc cor. edition. Andr. du Chesnes pag.* 601.

Æquanimiter probat Henricus Stephanus Expostulationis de Latinitate suspecta cap. VI*. Sed sine veterum exemplo. Terentius, Cicero, Horatius, pro eo, animo æquo, vel æquissimo.

* *Pag.* 281.

Æternaliter, æternùm, in omne ævum. Dionysius Carthusianus initio rhythmicæ explanationis Euangelii secundùm Joannem, & exinde Sixtus Senensis lib. III sanctæ bibliothecæ:

Tu verbum in principio
Eras nullo initio,
In parte æternaliter
Manens intemporaliter.

Hoc est, ab omni æternitate in omne ævum æternando.

Aliqualiter est apud Floretum, sive in floribus vitæ B. Bernardo Claræ vallensi tributis, cap. III. Item apud Bekam in vita Jacobi ab Oudshoren. Latini pro eo, aliquâ ratione, modo, aut viâ.

Amicabiliter, pro amicè, vel amicabilem in modum. Nam *amicabilis*

bilis Plauti est; uti & Ulpiani. Adverbio usus Petrus de Vineis lib. III epist. XXIV: *A quibus nos amari conspicimus, eos amicabiliter diligamus.* Incertus de Genealogia regum Daniæ è MSSis à St. Stephanio divulgatus: *Quondam per prophetam suum amicabiliter, & dulciter, protestatus est.*

Amodo, posthac, deinceps. Ter id Veteris, septies usurpat Novi Fœderis interpres; sæpissime autem scriptores Ecclesiastici permulti. Præterea incertus, sub Ovidii nomine, præfatione operis de Vetula: item initio libri III:

Istæ sunt caussæ, propter quas amodo nolo
Vivere, sicut eram solitus.

Ac post multa:

------- *Quod sit Deus, amodo saltem*
Non sine principio poterit fore.

Et similiter paullò pòst.

Angustiosè, pro difficulter, & cum angore. Matthæus Parisius†: *Nummos, quos ore bianti angustiosè deglutiverat, angustiosiùs per vomitum rejicere compulerunt.* †*Pag.* 210 *edit. Tigur.*

Antiphonatim canere, pro, alternis choris, τῷ τῶν ἀντιφώνων τρόπῳ, ut loquitur Hermias Sozomenus lib. VIII cap. VIII. Habes in vita S. Caroli, Comitis Flandriæ: *Hymnum Ambrosianum, Te Deum laudamus, cum ipso antiphonatim decantare cœpit.* Nec tamen de hac voce, ut barbarâ, contendero; cùm in re nova novam licuerit fingere. Sanè S. Ambrosius, cujus hymnus ille proximè memoratus, primus ritum alternis choris canendi in Ecclesiam Latinam induxit: ut est apud Radulphum de Canonum Observant. Proposit. XII, & Sigebertum Gemblac. in Chronicis. Nec multò antiquior consuetudo ea apud Græcos; modò demum Constantii Imp. tempore cœpit Antiochiæ; quod iidem scriptores prodidere. Nempe anno Constantii XXIII; ut est apud Cedrenum. Sed longè vetustior is ritus, si sit ab Ignatio, Antiocheno episcopo tertio: quod scripsit Walafridus Strabo de ritibus Eccles. cap. XXV; & ita ferri, traditum quoque est Photio in Μυριοβίβλῳ.

Antonomasticè, pro κατ' ἀντονομασίαν. Petrus Blesensis serm. XXIV: *Martyres ipsi nomine testes indicantur, qui antonomasticè nomen generale sibi speciale vindicaverunt.* Ἀναλόγως magis dixisset, *antonymiasticè*. Et fortasse ita scripserat. Sed quid opus adhibere tam absonam vocem, ac minimè necessariam?

Aventer, avidè. Sidonius Apoll. lib. II epist. II: *Raptim subdúceris, anhelantibus angustiis civitatis; & contubernio nostro aventer insertus, fallis clementissimo recessu inclementiam canicularem.*

Authenticè, ut Græci αὐθεντικῶς, hoc est, cum auctoritate, vel certo auctore. Ex eo, quòd αὐθέντης Græcis, non solùm αὐτόχειρ, sive qui propriâ manu occîdit; sed etiam αὐτουργὸς, sive auctor. Atque inde apud Ulpianum, & alios, *tabulæ authenticæ*, & *lex authentica.*

Calumniosè non dixero; etsi & vocem eam Calepinus agnoscat: sed *contumeliose, injuriosè*; vel quandoquidē hæc magis latè patent, *per calumniam. Calumniosus* tamen apud Appuleium in Apologia legas.

Cameraliter, non à *camera*, prout Latini utebantur, quibus notat fornicem: nec quatenus recentioribus notavit ἁπλῶς triclinium; sed prout iisdem κατ' ἐξοχὴν significavit collegium, concilium, auditorium. Belgæ vocant raed-camer: quomodo & Germani, atque alii nuncupant *cameram Spirensem.* Sic usurpat Thomas Walsingam in
Pag.236 Richardo II: *Statuit cameraliter non quidem dictum Edmundum deponere; sed quia clericus, & ejus creatura fuerat, ad quendam Episcopatum in Hiberniâ tunc vacantem transferre.*

Canonicè, secundùm canonas. Benedictus Levita præfat. in tres posteriores Kapitulorum libros: *Duo synodales conventus, quos Bonifacius Archiepiscopus unà cum Carolomanno, Francorum principe, canonicè tenuit.*

Capitosè, iracundè; ut Belgis pro eo hoofdig. Horatio similiter *cerebrosus*, ὀξύχολος. Thomas Walsingam in Hypodigm. Neustriæ†:
†Pag.535 *Rex juvenis, juvenum consiliis acquiescens, privavit capitosè dominum Richardum Scrope officio Cancellarii.*

Casualiter, pro casu, vel fortuitò, apud Petrum Blesensem epist. I.

Cautelosè, cum cautela, sive cautione, apud Thomam Walsinga-
Pag.513 mum in descriptione Neustriæ. Et apud eundem Eduardus An-
†Pag. 613. gliæ Rex literis suis†: *Cives, tanquam invalidi ad resistendum, cautelosè finxerunt, te velle* (civitatem Burdegalensem) *reddere Francis.* Sententia est, quò sibi caverent, de alio cives hoc commentos.

Certitudinaliter, certò. Joannes Major de gestis Scotorum lib. II cap. IV: *Purè contingentia certitudinaliter prædicere dæmon nequit.*

Cervicosè, contumaciter, pertinaciter, ad morem hominum rigidæ, duræque cervicis. Antonius Florent. lib. I Tit. XIX. cap. II: *Cumque Teutonici Romanos protervè, & cervicosè, reprimerent.*

Charitativè, pro *magno cum amore*, apud Fulbertum Carnotensem epist. LXXI, Bernardum lib. IV de Consid. Petrum Blesensem epist. L,

Cæsarium

Cæsarium Halberstat. lib. IV Hist. cap. LXXI. Item in Chronico Cisterciensi*. Pro eo & *caritosè* legas apud Hincmarum epist. VI cap. XXV †: *Contra quæ si aliquis nostratium præsumere non voluerit, sed obaudiens Apostolum dicentem, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, caritosè, sicut frater à fratre, quæ pacis & dilectionis sunt, expetierit; audiet cum Apostolo, &c.*

*Pag. 61.
† Pag. 117 edit. Mogunt. an. 1602.

Circulariter, περιοδικῶς: Latinè, in orbem, cum ambitu, vel circuitione, circulatim; quod est Tranquilli.

Clamosè non dixero, etsi *clamosus* probum. Priori usus anonymus de Genealogia regum Daniæ è Msis editus primùm à St. Stephanio: *Post factam igitur confessionem, clamosè vocatus ad jugulum.* Pro, *cum clamore quodam.*

Clanculò qui dixerit, qualemqualem patronum habet Appuleium lib. X, & Theodosiani ævi scriptorem Macrobium lib. V cap. XVIII. Sed veteres semper *clam*, vel *clanculum*.

Coactè in usu est vulgo. Classici pro eo, vi adactus, vel aliter.

Contrariò, pro contrariè, perperam dici arbitror.

Comparativè ajunt. Malim comparatè.

Conditionaliter vulgare est, pro hâc, illâve conditione.

Consistorialiter, decreto consistorii, sive collegii. Est apud Leonem Papam in Bulla. A *consistorialis*, quod usurpat Concilium Pisanum in Promotionibus. Hoc à *consistorium*, quod nec Ausonius refûgit.

Contubernaliter est libro de singularitate clericorum, qui in Cypriani operibus legi solet: imò & Hieronymi, atque Augustini; ex quo resecuit Erasmus. Sanè nullius esse ex istis, satis docent tot semibarbara: ut *contubernalitas, conjugalitas, inordinabilis*, & alia, quæ in his ipsis Particulis deinceps adducam.

Cordialiter barbarum esse, nemo nunc diffitetur. Veteres pro eo, ex animo.

Correctè est pervulgatum, etiam eruditis. Sed non memini me legere apud classicos, qui pro eo dicunt *emendatè*.

Curialiter, more curialium, sive aulicorum, hoc est, in principum palatiis obtinenti. Usus & Fulbertus epist. XXVI ad Abbonem: *Plures habeat testes curialiter agitandi, quàm monasticè vivendi.*

Deforis, pro foris, & extrinsecus. Quomodo est L. Foris, & extrinsecus: *Vt in ipsa arte insit, non foris petatur exemplum.*

Délatus adverbium, idem significans ac *de latere*: ut *detergus*, pro *à tergo*. Nempe ut *decontra, deforis, deintus*, pro simplicibus. Sanè

& *latus* adverbialiter pro *à latere*, vel *secundùm*, aut *juxta*, dixere. Pluráque id genus vide sis apud Salmasium† ad Capitolini Opilium Macrinum.

† P. 171, & seq.

Delectabiliter, pro *cum delectatione*, ait Willeramus, Babinbergensis scholasticus, Fuldensis monachus, præfatione in Cantica Canticorum, quam integram primus edidit Martinus Opitius*: *Interdum mea legens sic delectabiliter afficior, quasi hoc probatus aliquis composuerit auctor.*

* Notis in rhythmos incerti de S. Annone.

Desursum est apud scriptorem eum, qui Ovidii nomen ementiens de Vetula tres reliquit libros. Libro III legas:

------- Sed liber spiritus ipsum
Evolet ad dominum, qui desursum dedit illum.

Desuper pro eo dixit Tacitus lib. II Annal. *Soli Cherusci juga insederunt, ut prœliantibus Romanis desuper incurrerent.* Lactantius, & juniores, pro eo *cælitus* ajunt.

Diatim, vel *dietim*, quotidie, indies, diebus singulis. S. Gerardus, abbas Sylvæ-majoris, in vita S. Adelardi† cap. IX. §. LIII: *Cumque diatim magis magisque languor crudesceret.* Arnoldus in Vita S. Godehardi cap. XIV: *Decrescentibus dietim viribus.* Et postea non semel usurpat. Habes & in Concilio Pisano II*. Ac similiter apud Matthæum Parisium in an. CIↃCCLII: *Non perduravit, sed diatim in effectu suscepit diminutionem.* Item Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. I: *Cum lineis vestibus diatim introiit.* Legas etiam in Chronico Reichersperyensi: *Maximæ namque adversitates eundem exercitum in eâdem via comprehenderunt; simulque inopiâ turba confecta, morte consumi cœpit; ita ut diatim multitudines fame, ac morbo, depastæ perirent.* Est & Joannis Majoris de gestis Scotorum lib. III cap. VIII: *Trecentos inopes dietim alebant.* Sermo est de Malcolmo, Scotorum Rege, & uxore Margarita.

† In Vitis SS. ad 2 Ian.

* Pag 133 edit. Paris. an. 1612.

Dignanter, animo benigno, nec munusculum, ut se indignum, aspernanti. Cincardus ad Lullum, epistolâ LXXXVI, inter illas S. Bonifacii: *Quod* (munusculum) *te ------ suscipere dignanter, & uti, suppliciter precamur.* Hoc est, boni consulere.

Disciplinatè, disciplinæ convenienter; *disciplinatiùs*, rectiùs, ac disciplinæ conveniențiùs. Baldericus in Cameracensi Chronico lib. II cap. XXXVII: *Secedere monuit, ut disciplinatiùs videlicet errata corrigeret, & emendatiùs viveret.*

Discorditer vivere non dixerim; sed aliquos esse *discordes*, vel *discordibus animis*. De hoc tamen dissentit Henr. Stephanus Expostulationis

lationis de Latinitate suspectâ cap. VI†. *Discorditer*, inquit, *cur minùs Latinum sit, quàm concorditer, non video. Concorditer* autem Plauti est Curcul. Imò nec Cicero ipse *concordissimè* refugit orat. pro Rabirio. †Pag. 280

Diversimodè timidè usurpem; quia non inveniam apud veteres: & Cicero pro eo in libb. de Divinat. dicat, *non uno modo*.

Divisim non probo. Cicero pro eo, *separatim, seorsum*.

Dociliter Latinum vix putem. Cicero in Partitionibus pro eo *intelligenter*. Henrici tamen Stephani opinio alia est, Expostulationis de Latinitate suspectâ cap. VI*. Nempe quia *docilis*, & *indocilis*, leguntur; existimat, veteres etiam *dociliter, indociliter*, dixisse. Nolim tantum indulgere conjecturis, sæpe inanibus. *Pag. 280

CAP. XXXII.

De auspicantibus ab E, F, G, H. Effectivè, & effectualiter, *pro efficienter*. Efforcialiter, & efforciatè, *pro vi*. Emicatim, *subitò se attollendo, atque erigendo*. Enerviter, *enervium instar*. Enormatè, *convenienter normæ*. Episcopaliter, *more episcopi*. Eulogiosè, *cum maledicentia*. Exactè, *accuratè*. Excessivè, *supra modum*. Expost, *postea*. Extraordinariè, *modo extraordinario*. Faciliter, *facilè*. Favorabiliter, *cum favore*. Fiducialiter, *cum fiducia*. Figuraliter, *figurato sermone*. Finaliter, *denique*. Fixè, *acriter*. Fontaliter, *tanquam à fonte*. Fugaciter, *fugiendo*. Fusim, *fundendo*. Gaudenter, *cum gaudio*. Gentilitus, *secundùm cujusque gentis morem*. Granditer, *admodum*. Gratanter, *lubenter*. Grossè, *crassâ ac vili veste*. Historialiter, *secundùm historiam*.

VEnio ad vocalem secundam, & consonas, quæ inter eam, tertiamque, in literarum serie interjectæ.

Effectivè, pro ἐνεργητικῶς, non dicam: sed potiùs *efficaciter*, vel *efficienter*; quod non refûgit Tullius de Fato.

Effectualiter longè minùs usurpem; sed vel Græco utar, vel *efficienter* dixero. Legas tamen apud Scholasticos, & horum exemplo in Concilio Pisano I sess. IX. †Pag. 224 edit. Tigur. Anglicana autem 234.

Efforcialiter, & *efforciatè*, vi, potentiâ; à Gallico, & Anglico, *force*, quod è *fortiter*. Unde *forcia, deforcio*, & alia, de quibus suo loco dictum. *Efforciatè* usurpat Matthæus Parisius in Johanne†: *Quod tu*

ita

ita efforciatè venias cùm equis, & armis. Idem pro eo *efforcialiter* dicit in Vitis: *Promiserunt, quod efforcialiter vobis subvenirent de pecunia sua.*

Emicatim, ab obsoleto supino *emicatum*; unde *emicaturus* apud Senecam, consolatione ad Albinam. Usus Sidonius Appollinaris lib. II epist. XIII, de Damocle, cujus cervicibus in convivio apud Dionysium tyrannum impendebat ensis setâ equinâ alligatus: *Unde post mixtas fletibus preces, atque multimoda suspiria, vix absolutus, emicatimque prosiliens, illâ refugit celeritate divitias, deliciasque regales, quâ solent appeti*. Ludovicus de la Cerda Adversariorum Sacrorum *emicantim* cap. CLXXXV legit: quasi ab *emicando* sit. Verùm adverbia hujusmodi non à gerundio, sed supino fiunt: ut *cursim*, *raptim*, & similia.

Enerviter cedere, pro molliter, ut enervati solent, apud Petrum Damiani lib. III epist. VIII, quæ ad Archiepiscopum Bisuntinum.

Enormatè aliud longè, ac *enormiter*. In Glossis ab Isidoro exponitur, *cui addi minus nihil potest*. Ubi emendant, *cui addi, vel minui, nihil potest*. Malim eâdem mente, *addi, minuive*. Constat longitudines ad lineam sive amussim; altitudines ad perpendiculum; angulos exigi ad normam. *Enormatè* igitur fuerit convenienter normæ. Ut simile sit ac *examussim*, vel *amussitatè*, ab *amussitatus*, quod Plauti Milite.

Episcopaliter, pro, ut episcopo dignum, Lupo Abbati epist. XXI.

Eulogiosè venire putatur ab *eulogia* vocabulo, non prout signat munera Deo vota, sicut sæpe sumitur; sed quatenus pro elegia falsò accipitur. Itaque idem sit eulogiosè, ac cum dolore & luctu. Colvenerii hæc opinio est de illo Balderici in Chronico Camerac. lib. II cap. I: *Dominum triste incusabant, ac maximè in S. Mariam eulogiosè fremebant*. Sed quid impedit, quo minùs exponam, quid, cùm in istac sententia parùm acquiescerem, postea in mentem venerit? Censeo, Balderico *eulogiosè* idem esse, ac *maledicè*, vel *maledicta ingerendo*. Talis ejus vocis usus inde fuerit, quòd εὐλογεῖν, licet propriè sit benedicere, more tamen Hebræo ponatur pro maledicere. Ut I sive III Reg. XXI. 10: Ηὐλόγησας θεὸν, καὶ βασιλέα. *Benedixisti Deo, & regi*. Et Jobi I. 5: Μήποτε ἥμαρτον, καὶ ηὐλόγησαν θεὸν ἐπὶ καρδίας· *Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis*. Nimirum usque adeò Hebræi abhorrebant à blasphemia, ut ne quidem nominare illam sustinerent: eóque κατ' εὐφημισμὸν (de quo abunde actum nobis lib. IV Oratoriarum Institutionum cap. X sect. IX) ברך *barach*, quod est *benedicere, laudare*, dicebant pro maledicere, impiè loqui: ac Hebræorum

rum exemplo similiter LXX interpretes usurparunt τὸ εὐλογεῖν. Ab hac igitur εὐλογίας significatione dixit Baldericus, eulogiosè infremuisse in B. Virginem : quod est ei benedixisse, hoc est, maledixisse, impiè de ea locutos.

Exactè, pro accuratè, etiam doctissimorum est hominum: uti quoque *exactiùs*, pro accuratiùs. Sed neutrum apud veteres invenio.

Excessivè displicet. Pro quo rectum, *præter modum*. Alterum cùm alibi millies habes, tum in Promotionibus Concilii Pisani *: *Nec* * Pag.
deferant cincturas excessivè sumtuosas. 156.

Expost, postea, postmodo. Thomas Walsingamus in Richardo II † : *Expost tamen consilium regale decrevit, ut diversis monasteriis mitte-* † Pag.
rentur. Idem in Hypodigmate Neustriæ *: *Expost decapitatus, & qua-* 231.
ternizatus est. * Pag.

Extraordinariè cur novè dicam, cùm vetus suppetat, *extra ordinem?* 508.

Faciliter, pro *facilè, perfacilè, nullo*, vel *exiguo negotio*.

Favorabiliter, pro *cum favore*, vel *faventiâ*. Petrus de Vincis lib. III epist. XXXIV: *Nuncios nostros per civitatem Venetiarum hinc inde transitum facientes, à te, ac Venetis aliis, favorabiliter comperimus honorari.*

Fiducialiter, cum fiducia. Vulgatus interpres Act. IX. 28 : *Fiducialiter agens in nomine Domini.* Græcè, παῤῥησιαζόμενος: hoc est, liberè agens. Usurpat quoque scriptor libri de singularitate clericorum, qui Cypriani perperam creditur. Item Leo Ostiensis Chronici Casinensis lib. II cap. LXIII: *Omnes simul ad locum, ubi ferrum decidit, fiducialiter accedamus.* Joannes Saresberiensis, episcopus Carnotensis, epist. LXII: *Quod tanto vobis fiducialiùs commendamus.* Ac similiter Wipertus archidiaconus in vita S. Leonis IX, cui scriptor is coætaneus, cap. XLII.

Figuraliter, per figuram, ἀλληγορικῶς. Petrus Blesensis epist. XVII:
Dominus per Ieremiam † figuraliter dicit: Perdix fovit, quæ non peperit. † Ier. 17.

Finaliter, pro tandem, denique. Floretus, qui creditur, sed temere, 11.
B. Bernardus Claravallensis *: * Coloniæ

Interimens animam, damnat finaliter ipsam. excusus cum comment. a.

Odericus Ord. Min. qui ante tria vixit secula, Peregrinationis suæ Asiaticæ cap. V : *Intrare volui, confidens in Domino, ut viderem finaliter* 1501.
quid hoc esset. Usurpat etiam Henricus de Hassia in Spec. Anim. †. † P. 3.

Fixè, pro *acriter, acri animo, & intento*.

Fontaliter, velut à fonte. Thomas Kempensis lib. I de imitatione Christi cap. XV: *Totaliter ad Deum refert, à quo fontaliter omnia procedunt,*

Fugaciter, pro fugâ, vel fugientium more. Prior vita S. Leodegarii, Episcopi, & Majoris domûs Franciæ: *Quod consilium qui tunc noluit sequi, aut fugaciter evasit, aut cum periculo, incendio comminato, adquievit invitus.*

Fusim qui veterum dixerit, non occurrit nunc mihi; etsi sciam vulgò *fusè*, & *fusim*, sic distingui, quòd *fusè* sit quantitatis, pro *copiose*: *fusim* qualitatis, ut *sparsim*.

Gaudenter, cum gaudio. Usurpat Fulgerius Carnotensis in Gestis Peregr. Franc. ad an. cIↄxcvII. Verba adferam in particula *Indilatè*.

Gentilitus, pro gentium more. Tertulliani est lib. de Pallio cap. III. Qui nec refugit *nativitus, passivitus, planitus*. Hæc vel seculo condonanda, vel genti.

Granditer, pro vehementer, vel admodum. Chronicon Reichersspergense *, in descriptione malorum, quæ passus est exercitus in expeditione Hierosolymitanâ: *Unâ dierum super ripam, non magni cujusdam fluminis mare influentis, castra locaverant; cùm subitò, nullâ pluviâ —— præcedente, fluvius idem, (nescitur adhuc, quâ ex causâ) granditer intumuit.*

* *Pag.* 184.

Gratanter, pro lubenter, animo grato. Petrus de Vineis lib. I epist. V: *Pacem oblatam nobis gratanter admittimus; sed nos eam offerre plurimùm adfectamus.* Ac similiter mox eâpse epistolâ. Multóque ante eum sic alii: in his S. Remigius in Testamento suo apud Flodoardum lib. I Histor. Rem. cap. XVIII, & Fulbertus Carnotensis epist. XXI, & XXX. Est & Thomæ Walsingami in Descriptione Neustriæ †: *Cujus verba Rollo, consultu suorum, gratanter suscipiens, à vastatione paganicâ indulget Regi inducias trium mensium.*

† *Pag.* 417.

Grossè corruptum ex crassè, ut ex crassus, *grossus*: de quo diximus libro III cap. XIII in *Grossitudo*. Thomas de Kempis lib. primo de imitatione Christi cap. ult. *Pauperrimè comedunt, grossè vestiuntur.* Hoc est, panno crasso, soloci, vili.

Historialiter, pro *historicè*, apud Anonymum de ritibus veteris Eccles. *Quod primitiva quidem Ecclesia, persecutionis tempore, historialiter agebat: sed ea, quæ nunc est à Christo, pace jam redditâ, spiritaliter repræsentat.*

CAP. XXXIII.

Explicantur particulæ Latino-barbaræ, quæ incipiunt ab I. Ignobiliter, *ignobilium instar, vili habitu.* Ignominiosè, *cum dedecore, ac infamia.* Ignoranter, *inscienter.* Imperfectè, *opere imperfecto.* Imperialiter, *Cæsareo, vel Regio more.* Impræsentiarum *non quidem rejectum; attamen tutiùs, majorique classicorum consensu, dici* in præsentia, *vel* in præsenti. Impudoratè, *citra pudorem.* Inantea, *deinceps.* Incessabiliter, *&* incessanter, *pro assiduè, vel indesinenter.* Incidentaliter, *obiter.* Inconsolabiliter, *nulla admittendo solatia.* Indebitè, *immeritò.* Indilatè, *continuò.* Indisciplinatè, *adversus disciplinam.* Inenodabiliter, *nodo ejusmodi, quem expedire nemo posset.* Infœderabiliter, *nullâ fœderis spe.* Infideliter, *malâ fide.* Infinities, *infinitè.* Infirmiter, *infirmè.* Infrontatè, *perfrictâ fronte.* Inhospitaliter, *inhospitalium more.* Inordinaliter, *&* inordinatè, *sine ordine, sive incompositè.* Insolitè, *insolenter.* Insufficienter, *nimis parcè.* Integraliter, *plenè.* Intellectualiter, *ratione intellectus.* Intemporaliter, *citra temporis mensuram.* Invectivaliter, *acriter invehendo.* Inviolabiliter, *inviolatè.* Jocaliter, *jocosè.* Irrationabiliter, *citra caussam ullam, vel more rationis expertium.* Irremediabiliter, *sic ut mederi nemo possit.* Irremissibiliter, *nullâ veniæ spe.* Irreparabiliter, *irreparabili jacturâ.* Irrevocabiliter, *irrevocabili conditione.*

PRoximum nunc est, ut ad eas me Particulas conferam, quibus initium facit tertia vocalis.

Ignobiliter, ignobili ac plebejo more; item sordidè, vili habitu. Petrus Damiani lib. III epist. VIII, quæ ad episcopum Bisuntinum *: *Invenit* (Rex) *hominem contra illius convivii regulam ignobiliter residentem.* † Pag. 303.

Ignominiosè non memini me legere apud classicos. Potiùs igitur dixero cum iis, per ignominiam; vel, cum ignominia.

Ignoranter nihilo melioris mihi notæ videtur. Quare præferam, inscienter, per ignorantiam.

Imperfectè, de iis, ubi quid deest, sive deficit, scio, quàm sit vulgare. Sed qui nihil admittit, nisi cujus idoneum habeat auctorem, is rectiùs abstineat. Melius igitur, *opus dare imperfectum*, quàm *imperfectè.*

fectè. Item malim, *opus affectum potiùs, quàm confectum*. Est ubi *præcisè* pro eo cum Tullio, & aliis, dicam. Ut siquid in sermone deficiat, quod intelligendum relinquatur. Hujusmodi oratio ob concisionem minùs perspicua esse solet: unde Agellius conjungit, *præcisè; & obscurè dictum*.

Imperialiter, βασιλικῶς, §. penult. C. de caduc. toll.

Impudoratè, pro *impudenter*, semel iterumque usurpat vetus Irenæi interpres lib. I cap. XXI, quod est adversus Marcionem.

Impræsentiarum cur sit suspectum, monui lib. I cap. XXV. Nec tamen, cum Grosippo †, damnare audeo, in tanto codd. consensu; quem ibidem tangebamus. Usus enim Cato de re Rust. cap. CXLIV: *Nequis concedat, quò olea legunda, & faciunda, cariùs locetur, extra-quàm, siquem socium impræsentiarum dixerit*. Item C. Fannius* Annal. I: *Quæ impræsentiarum* † *bona videntur*. Tacitus lib. IV Histor. *Plerumque tamen, quod impræsentiarum conduceret, oblitum*. Post hos etiam Apulejus lib. III. Florid. *Mavult impræsentiarum gaudere, quàm prædicare*. Item Ulpianus lib. XI tit. I. leg. XI, §. VIII. Ut mittam vulgatum Scripturæ interpretem Genes. cap. ult. vers. XX: *Sicut impræsentiarum cernitis*. Similiterque Hieronymus ad Algasiam. Difficile creditu est, in tot generis scriptoribus, & tam multis codd. vocem eam corruptam. Quare nullum, qui uti volet, culpâro. Et tamen, ut alterum præferam, facit, quòd omnes ante Tacitum, si Catonem priscum, paullóque juniorem excepero C. Fannium, *in præsentia* malint. Sic Terentius Phormione: *Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat*. Cicero ad Att. *Spero etiam in præsentia pacem nos habere*. Et VII in Verrem: *In præsentia Cleomenes, quoniam ita necesse est*. Præterea Servius Sulpicius epistolâ eâ, quâ Ciceronem solatur de obitu Tulliæ. Etiam *in præsenti* pro eo est apud Tullium epist. X lib. II: *Hæc ad te in præsenti scripsi, ut speres te id adsequi, quod optasti*. Atque ita quoque est apud Scribonium Largum *; cujus verba adducebamus lib. I cap. XXXIII. Nempe ut Græci dicunt, ἐν τῷ παρόντι. Ubi κατ' ἔλλειψιν reticetur χρόνῳ. Nec desunt, qui propterea *in præsentia* damnent. Sanè & Henricus Stephanus in Pseudo-Cicerone suo non dubitat scribere †, suspecta sibi esse loca omnia, ubi *in præsentia* est exaratum. Et tamen videas Stephanum ipsum paucis antè paginis* sic loqui. Verba sunt: *De hoc duntaxat in præsentia nunc agamus*. Ipsum adi fusiùs differentem.

† *Sive clarissimo Scioppio.*

* *Apud Priscianum lib. 13, cap. de secunda declinatione Pronominis.*

† *Sic etiam optima membrana nostra, & vetus editio Veneta ann. 1476.*

* *Præfat. ad C. Iulium Callistum.*

† *Pag. 98.*

* *Pag. 93.*

Inantea (pro quo & divisim, sed perperam, ut puto, *in antea* scribitur) idem valet, ac *in posterum*; more Gallorum, qui dicunt, *dor en avant*.

avant. Sic Marculfus monachus Formularum præfatione ad Landericum, Parisiensem antistitem: *Capitula prænotavi, ut faciliùs à quærenti inantea scripto reperiantur*. Baldericus in Chronico Cameracensi lib. I cap. CXVIII: *VValterus pro admissis* XX *libras argenteorum revadiaret, ac inantea se quieturum esse promitteret*. Similiter eodem opere alibi; & apud alios scriptores, quos indicat Colvenerius ad Chronicon Cameracense *. Vide autem, an non similiter sumatur Legum Longobard. lib. I tit. IX leg. XIX: *Et accipiant hæredes mortui inantea tantum, quantum antiqua consuetudo fuerat*. Pro *continuò*, vel *statim*, usurpari videtur, in illo Gregorii Turonensis in Histor. Francorum lib. VII cap. XXVIII: *Post hæc exercitus, ab urbe Pictavâ remotus inantea, post Gundebaldum proficiscitur*. Quid verò antiquis *inante*, uti & *exante*, & *postante*, denotârint: liquebit ex iis, quæ diximus in Arte Grammat. lib. IV de Analogia cap. XXIII.

* Pag. 599

Incessabiliter, & *incessanter*, barbara sunt, pro, nullo temporis puncto intermisso. Priori usus Petrus Damiani lib. III epist. VIII, quæ ad episcopum Bisuntinum †: *Manibus in alta porrectis incessabiliter psallere*. Posterius usurpat vita S. Leodegarii, Augustodunensis Episcopi*. Item Petrus Blesensis epist. CXLVI, quæ exarata nomine Aleonoræ, Angliæ Reginæ. Adhæc Bernardus Clarævallensis in vita Malachiæ episcopi †. *Indesinenter* pro eo dixit Varro lib. II de R. cap. IX: nequis id barbarum putet, quia apud Latinobarbaros legat; in his Commentatorem in Jobum, qui Origenes falsò putatur, in ipso operis initio, & Bekam in vita Joannis II episc. XL: *A somno suscitans indesinenter*.

† Pag. 304 edit. Parisf. an. 1610.

* Tom. I scriptorum Hist. Franc. p. 601 edit. Andr. du Chesnes.

† Col. 1945 edit. Antverp. an. 1609.

Incidentaliter loquendo, quorundam est, pro obiter, sive, quia casu in hunc sermonem incidimus. Joannes Major de gestis Scotorum lib. IV cap. VII: *Incidentaliter loquendo, non solùm in Britannia, sed in plerisque locis, nimis leviter homines censuris ecclesiasticis innodant*.

Inconsolabiliter est apud Leonem Marsicanum lib. I Chronici Casinensis cap. I: *Atque ideo inconsolabiliter fleret*. Et sanè *inconsolabile vulnus* est apud Ovid. V Met. Malim tamen cum Horatio*, *insolabiliter*. Græci pro eo ἀπαραμυθήτως.

* Lib. I epist. 14.

Indebitè, immeritò, injustè. Cæsarius Heisterbachensis lib. XII cap. XXIII: *Immissione diaboli, cujus instinctu ab invidis indebitè vexabatur, campum solus intravit*. Ulpiani tamen est *indebitò*, per quartam vocalem.

Indilatè, citra dilationem ullam, continuò. Fulgerius Carnoten-

Pag. 389 sis in Gestis Peregrinat. Francorum ad ann. CIƆXCVII: *Pervenimus tandem Roais: ubi Princeps urbis prædictus, & uxor sua, unà cum civibus suis, gaudenter nos susceperunt; &, quod Balduino polliciti fuerant, indilatè compleverunt.*

Indisciplinatè, adversus legum morumque disciplinam. Est in Speculo Saxonico; uti dictum lib. III cap. XVI. Ubi & vidimus de voce *indisciplinatus*. Simplex *disciplinatus*, pro disciplinis imbutus, est leg. VII. §. I. ff. De excus. tut. *Disciplinosus* vetus est, ac, ut Nonius observat, etiam locum habet in vilibus, & malis artibus. Unde Porcius Cato lib. de re militari: *Quam gladiator disciplinosus.*

Inenodabiliter, de eo, cujus nodus nequit solvi: ut Gordius ille, quem Alexander M. dissecabat, ut quomodocunque oraculo videre-
Pag. 54. tur satisfactum. Utitur eâ particulâ Chronicon Cisterciense. Interim *inenodabile* ipsius est Ciceronis lib. de Fato. Sic ejusdem Tullii est *inexplicabilis*: qui, ut puto, *inexplicabiliter* non dixisset.

Infederabiliter, ἀσπόνδως. Petrus Damiani in vita S. Odilonis cap. X §. XXII: *Orationibus, & eleemosynis quorundam, adversus eos infederabiliter concertantium, frequenter ex eorum manibus eriperentur animæ damnatorum.*

Infideliter, pro *malâ fide*. de quo tamen non magnopere contendero, quandoquidem *fideliter* ipsius est Ciceronis: eoque, etiam compositum, ut Latinum, se agnoscere, Henricus Stephanus dicat
Pag. 208 Expostulationis de Latinitate Suspectâ cap. VI.

Infinities, quod Ciceroni *infinitè*: cujus est, *infinitè concupiscere*, vel
†Pag. 224 *secari*. Thomas Walsingamus in Richardo II†: *Patuit hoc, non semel, aut iterum, sive tertiò; sed puto infinities.*

Infirmiter, pro infirmè, non reperio, præterquam apud parum idoneos scriptores.

Infrontatè, pro impudenter, more hominum ferreæ frontis. Fulgentius Planciades: *Catillare est per alienas domos infrontatè gyrare.*

Inhospitaliter non temere dixero. Henricus Stephanus tamen, *Cur*, inquit, *potiùs refugisse istud Latinos putabimus, & insaturabiliter (quo Cicero quoque usus est) & insolabiliter, & implacabiliter, & admirabiliter?* Equidem non valde adverser utenti: sed non tam ob ea, quæ Stephanus hîc adfert, quàm quia *inhospitalem* Caucasum dicat Horatius: & *hospitaliter* Livii sit lib. I, ac VI.

Inordinaliter, ἀτάκτως, sine ordine; pro quo *incompositè* Livius lib. quinto, & vigesimo. Legas prius libro de singularitate Clericorum, qui Cypriano tribui solet, sect. II: *Ipsi ergo nos fallimus, quoties inordinaliter*

dinaliter credimus, æstimantes per fidem nostram legis præcepta mutari. Nisi *inordinabiliter* malis; quando postea sect. VI sequitur: *O quàm inordinabilis femina propinquitas jaculatur, cujus vicinia est delictorum latrocinium.* Sed profectò liber is Cypriano, elegantissimo scriptori, ineptè tribui solet. Abunde enim hanc sententiam tot semi-barbara refellunt: quemadmodum paullo antè dicebamus in *Contubernaliter.*

Inordinatè. ἀδιατάκτως, est apud Petrum Blesensem epist. CLI, quæ ad Innocentium III Papam. Nec multùm aversor, cùm *inordinatus* sit apud Livium, ac ipsum Ciceronem. At planè rejiciendum, *inordinatè*, pro eo, quod Cicero *immoderatè*.

Insolitè, pro quo Cicero *insolenter*, defendunt Agellii illo lib. I cap. II: *Intempestivè, ac insolitè differebat.* Sed in melioribus libris pro *insolitè* est *insubidè:* quam vocem, qui non caperent, immutarunt.

Insufficienter sumtum præbere non dicam, sed *nimium parcè:* ut Terentius Andr. Act. II. sc. VI. *nimium parcè facere sumtum.* Vel *exiguè*, ut Heautont. act. I sc. II: *Præbent exiguè sumtum.*

Integraliter, pro integrè, plenè. Benedictina * cap. XIII, quod est de inventariis per novos antistites: *Prædicta verò inventaria, seu registra, clarè, ac integraliter, legantur in capitulo cujuslibet ecclesiæ cathedralis, ac monasterii.* *Subditur Aimoino, & Leoni Marsicano, edit. Parif. an. 1602.

Intellectualiter, secundùm intellectum. Usus Henricus de Hassia in Speculo Anim.† Opponitur ei *sensualiter*, de quo inferiùs. † Pag. 5.

Intemporaliter, ἀχρόνως, sine tempore, vel temporis mensurâ. Leges Wisigothicæ lib. IV tit. V leg. VI: *Deus, justus judex, qui justitiam intemporaliter diligit, non vult justitiam servire tempori; sed tempora potiùs æquitatis lege concludit.* Usus & Dionysius Carthusianus in rhythmo. Verba adduximus in *Æternaliter.*

Invectivaliter, ut solent invecti in aliquem; sive, prout in invectivis fit, seu cum acri reprehensione. Sidonius Apoll. lib. I epist. XI: *Qui satis invectivaliter abusi nominum nuditate, carpebant plurimùm vitia; plus homines.*

Inviolabiliter est apud Petrum Blesensem, ab *inviolabilis*, quo usus Silius. Sed hoc poëticum. Pro *inviolabiliter* autem *inviolatè* est apud Ciceronem lib. de Senectute.

Iocaliter est apud Ammianum Marcellinum: pro quo veteres, vel *jocosè*, ut Cicero; vel *jocalariter*, ut Plinius.

Irrationabiliter est Tertulliani de Pœnitentiâ. Malim, sine ratione, nullam certam ob caussam, ἀλόγως, malè. At longè minùs placet

brutè:

brutè: quod, utcunque Latinum foret, aliud sonaret. Nam quantum intersit inter brutum, & ἄλογον, dictum alibi † fusè.

† *Lib.* I *cap.* 33.

Irremediabiliter, de eo cui mederi non possis. Petrus Blesensis epist. CXLVI, nomine Aleonoræ Reginæ ad Cælestinum Pontificem scriptâ: *Rex junior, & Comes Britanniæ, in pulvere dormiunt, & eorum infelicissima mater vivere cogitur, ut irremediabiliter de mortuorum memoria torqueatur.*

Irremissibiliter, citra condonationis, aut veniæ ullius spem. Pius IV bullâ de jurisdictione Gubernatoris almæ Urbis*: *Vltra prædictam summam principalem in cambiis, & recambiis, ------- à dictis mercatoribus irremissibiliter exigendam.*

* *Tom.* 2 *bullarii pag.* 1.

Irreparabiliter, sic ut irreparabile foret. Sigebertus in Chronicis an. CIↃLXXII: *Godefridus palatium Neomagi incendit, & irreparabiliter destruit.*

Irrevocabiliter, ut probum, agnoscit Glossarium nostrum Mscr. Dixero, irrevocabili promisso, pacto, dicto.

CAP. XXXIV.

De particulis auspicantibus ab L, M, N. Lachrymabiliter, *cum lachrymis.* Laicaliter, *laicorum instar.* Lateraliter, *à latere.* Legaliter, *secundùm leges.* Licitè, *honestè.* Lineariter, *ad lineam.* Literatim, *per epistolam.* Magnanimiter, *animo magno.* Massaliter, *nomine universi civium, vel fidelium corporis.* Matrimonialiter, *matrimonii vinculo.* Medicinaliter, *ope medicâ.* Medieter, & mediè, *pro mediocriter, mediâ ratione.* Mentaliter, *mente, ac cogitatione.* Minabiliter, *cum minis.* Misericorditer, *miseratione aliorum.* Momentaliter, *momento.* Monachiliter, *monachi instar.* Multoties, *crebrò.* Mundialiter, *munditer.* Mussitanter, *mussitando.* Notoriè, *manifestò.* Nullatenus, *nequaquam.* Nullibi, *nusquam.* Nulliter, *nullo usu.*

SUbjungam nunc particularum eas, quibus initium est ab aliquâ primarum trium liquidarum.

Lachrymabiliter, cum lachrymis, cum lachrymabili gemitu, sic ut lachrymæ non teneantur.

Laicaliter, more laicorum. De hoc dictum in *Laicalis*, lib. III cap. XVIII.

Lateraliter,

Lateraliter, à latere. Pſeudo-Ovidius in ſecundo de Vetula:

——— Lateraliter intrans,
Explorante manu, cameram lectumque requiro.

Legaliter, pro ſecundùm legem. Conſtitut. Caroli Calvi Tit. xxx, quando Hlotharius ad oſculum receptus eſt, cap. VI: *Ipſe Dominus dicit de ſemel, ac ſecundò, ac tertiò commonito, & non correcto, ut ſit nobis ſicut gentilis*. Item Longobardicarum legum lib. III, tit. XXXIV, leg. IV, & Hincmaro epiſt. VIII cap. I†. †*Edit. Mogunt. ann.* 1602. *pag.* 15.

Licitè invenio ſolùm apud juniores. Malim *honeſtè, juſtis*, vel *honeſtis de cauſſis*. Apud Solinum tamen *licitò* legas.

Lineariter vulgare eſt, pro eo, quod Tullius, *ad lineam*.

Literatim, per literas, ſive epiſtolam. Fulbertus Carnotenſis epiſt. CVIII: *Mandato mihi, ut literatim deſcriberem vobis, quid mihi videtur de veſtra, quantum dici fas, irreprehenſibili converſatione.*

Magnanimiter, pro *magno animo*, improbat Nizolius: probat Henricus Stephanus, Expoſtulationis de Latinitate ſuſpectâ cap. VI*. **Pag.* 281
Vellem autem vocabuli ejus idoneum laudâſſet auctorem.

Maſſaliter à *maſſalis*; *maſſalis* à *maſſa*. *Maſſale* verò eſt, quod maſſam, ſive totum quid conſtituit. Tertullianus lib. IV adverſus Marcionem cap. XVIII: *Redactam ſcilicet in Dominum, ut in maſſalem ſuam ſummam.* Hoc eſt, totam ſummam. Ac *maſſaliter* idem uſurpat adverſus Valentinianos cap. XVIII: *Atque ita maſſaliter ſolidata defixit ſeorſum in materiæ corporalem paraturam.* Ubi ſumma *maſſalis* eſt, quæ barbaris *totalis*. Idem de Fuga in Perſecutione cap. XIII: *Maſſaliter totæ Eccleſiæ tributum ſibi irrogaverunt.* Hoc eſt, non ſigillatim, pro hoc, vel illo; ſed ſimul, pro omnibus, &, ut vulgò dici ſolet, in communi. Ita rectè interpretati Rhenanus, Junius, de la Cerda.

Matrimonialiter jungi, pro connubio, vel matrimonio jungi, eſt Joannis Majoris, lib. IV de geſtis Scotorum cap. XVIII.

Medicinaliter, ope, vel manu medicâ. Thom. Walſingam in Richardo II†: *Cùm ſit frater noſter peccabilis; ſubjacet legi correptionis fraternæ: & cùm totum collegium patet eſſe deſes in correptione, pro neceſſaria proſperitate eccleſiæ; patet quòd reſiduum corpus eccleſiæ, (quod poſſibile eſt ſecundùm plurimum ſtare in laicis) patet medicinaliter eum corripere, accuſare, & ad frugem melioris vitæ reducere.* Ubi, pro *patet medicinaliter eum corripere*, legendum cenſeo, *poſſit medicinaliter, &c. Medicinabilis* tamen eſt Cornelii Celſi, Plinii, & aliorum. †*Pag.* 208

Medieter, pro *mediocriter*. Capitolinus in Albino: *Milesias nonnulli ejusdem esse dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quamvis medieter scripta sint.* Pro quo *mediè* etiam, ut Salmasio observatum, Spartianus in Severo: *Ortus mediè humilis*. Hoc est, origo illi utcunque, vel sic satis humilis; quasi dicat, minimè sublimis, nec tamen omnino infimæ sortis. Ulpianus de pigneraticia actione: *Mediè igitur hæc à judice erunt dispicienda; ut neque delicatus debitor, neque onerosus creditor, audiatur.* Lactantius item lib. VI. de vero cultu cap. XV: *Vitia, quoniam tolli non possunt, mediè temperanda sunt.* Ubi Gryphius edidit; *Quoniam tolli non possunt, moderanda sint.* Ac similiter Xystus Betulejus. Sed in commentario ait: *Gryphius non sine ratione lectionem mutavit; nescio, an exemplari vetusto aliquo fretus.* In Aldina est, *medio temperanda sint.* Illa Thomasii cum Gryphiana consentit: verùm in margine annotavit, quod in aliis codicibus legi dicebamus, *mediè temperanda.*

Mentaliter, mentis cogitatione. Joannes Major Scotus de Scotorum gestis lib. III cap. XI: *Sicut piscis extra aquam non vivit: sic nec religiosus extra claustrum. Et quando est in claustro corporaliter; tunc mentaliter, & quoad vitam, est extra claustrum.*

Minabiliter in Glossis MSis exponitur ἀπειλητικῶς. *Minaciter* pro eo Cicero, Liviusque. Ovidius etiam *minanter.*

Misericorditer, Chronico Cisterciensi*: *Sunt namque milites in domo Dei, templique Salomonis, ad terminum misericorditer nobiscum degentes.*

* Pag. 50.

Momentaliter, pro *momento, confestim*, apud Ursionem, abbatem Altimontensem, lib. II de S. Marcello Papa cap. III. §. IX †: *Ut utriusque officii momentaliter reciperet plenitudinem.*

† In Vitis SS. ad 16 Ian.

Monachiliter, pro *monachi more.* Matthæus Parisius Histor. in an. CIↃC. verba hæc regis Guiljelmi II refert de visione monachi transmarini: *Monachus est, & lucri caussâ monachiliter somniavit.*

Mulsitanter, vide inferiùs *mussitanter.*

Multoties, pro sæpiùs, est apud Paulum Diaconum in vita S. Mariæ Ægyptiacæ cap. I, & II. Præterea crebrò est in Carmine Caroli M. apud Leonem Ostiensem lib. I cap. XVII:

Dicito multoties salve, pater optime, salve.

Item apud Rigordum in Gestis Philippi Augusti, & Petrum de Vineis lib. I epist. XV. Junioribus inprimis frequens: quorum aliquos nominavi lib. I cap. XXV. Ac multos adducere alios possim: ut Leonclavium in Historiæ Turcicæ Pandectis cap. XXIII, Brisso-

nium

nium ad L. Dominico de Spectaculis in Cod. Theodoſ. Jurctus notis ad Ivonis epiſtolas, Conradus Rittershuſius Notarum ad Guntherum libro I cap. IV.

Mundialiter, pro *munditer*, quod Plauti Pœnulo. At priori uſus Fulbertus Serm. de ortu B. Mariæ†: *Advocate angelos ad cuſtodiam puritatis veſtræ; quia ipſa in tenera ſorte mundialiter poſita, cum regina ipſorum etiam futura ſecum eorum ſuffragia, ſedulâ oratione contrahebat.* †Pag. 147 edit. Pariſ. an. 1608.

Muſſitanter, ſuſurrando; à *muſſito*, quod à *muſſo*; uti hoc à μύζω; id quaſi μῦ dico. Iſidori Gloſſæ: *Mulſitanter, leniter.* Num à *mulſitans*; hoc à *mulſo*, vel *mulcendo*, ſive ſupino *mulſum?* Non arbitror. Sed legendum cenſeo, *muſſitanter*, hoc eſt, leni obſcurâque voce; ut qui aliquid in aurem dicunt. Firmat quoque Nonius, cùm ait, *Muſſare hominum eſt occultè, & preßâ voce loquentium, quod celatum velint.* Ac Servius quoque in I Æn. *muſſare* exponit ſuſurrare, murmurare, muto eſſe vicinum. Gloſſæ Philoxeni: *Muſſitare*, χύζειν. Onomaſticon: *Muſſitabundus*, μύζων. *Muſſito, muſſo*, μύζω.

Notoriè, apertè, manifeſtò. Hieronymus Pragenſis in Abjuratione ſua, Concilii Conſtantienſis ſeſſione XIX.

Nullatenus legas non modò apud ſuperioris ſeculi ſcriptores: ſed etiam aliquanto priores; ut ſcriptorem veterem præfationis præmiſſæ Commentariis in Jobium, quæ Origeni falſò tribuuntur: item Fulbertum Carnotenſem epiſt. CX, Arnulphum Lexovienſem epiſtolâ ad Papam Alexandrum, Petrum Bleſenſem epiſt. CXLVI, nomine Aleonoræ, Angliæ reginæ, ſcriptâ ad Cæleſtinum Papam. Dixi de hoc etiam lib. I cap. XXV.

Nullibi cur diſpliceat, ibidem expoſui. Verùm iis exaratis, atque editis, ecce apud Baſilium Zanchum in Verborum Latinorum epitome lego, vocabuli hoc uſurpatum Vitruvio. Sanè aliquid hoc eſt. Interim is ſcriptor, ſuæ licet artis, Architecturæ videlicet, intelligentiſſimus, multa è vulgo haurit, quæ elegantiores omnes refugerunt.

Nulliter, inutiliter, re nullius momenti. Concilium Piſanum*: *Ne nulliter occupetur, & labatur in vanum.* *Pag. 169

Cap. XXXV.

De particulis inchoantibus ab O, P, Q, R, S, T. Ocularitcr, *oculorum visu.* Offatim, *ad modum, quo cani, vel aliis, offam objicimus.* Pacificè, *tranquillè.* Pariformiter, *æquè, similiter.* Perfectionaliter, *perfectè.* Pernicialiter, *perniciosè, exitiali malo.* Perpendiculariter, *ad perpendiculum.* Perpetualiter, *perpetuò.* Personaliter, *per sese.* Plausibiliter, *cum applausu.* Pœnitenter, *pœnitendo modo.* Pompaliter, *vel* pompabiliter, *quomodo fieri in pompis solet.* Potentialiter, *de eo, quod esse potest.* Præcordialiter, *ex intimo sensu.* Præsentialiter, *in præsenti.* Primordialiter, *in primordiis.* Proceriter, *procerius.* Processionaliter, *in morem sacrorum processuum.* Processivè, *pro eodem: item quasi gradibus quibusdam.* Prodigaliter, *prodigè.* Proditionaliter, *&* proditoriè, *proditione, vel proditorum more.* Proficuè, *utiliter.* Proportionaliter, *pro cujusque opibus.* Pusillanimiter, *animo timido, fractóque.* Quantitativè, *secundùm magnitudinem, aut numerum.* Quantocius, *quamprimum.* Rationabiliter, *probabili ratione.* Realiter, *reverâ.* Regionaliter, *regionatim.* Regulariter, *secundùm normam præscriptam.* Reprehensibiliter, *pravè.* Respectivè, *comparatè.* Robustè, *nervosè.* Secretè, *secretò.* Securè, *sine cura.* Semotè *agere, pro semotum.* Sententialiter, *sententiâ judicum.* Septimanatim, *unaquâque hebdomade.* Sequestratim, *separatim.* Seriatim, *secundùm seriem.* Singilatim, *pro singulatim.* Suadenter, *ad persuadendum aptè.* Subitaneè, *subitò.* Successivè, *progressu temporis.* Succinctim, *breviter.* Temporaliter, *ad tempus, sive dum durant res mundi caducæ.* Temporatim, *pro varia anni tempestate.* Tibicè, *ineptè, pro* πιθηκῶς. Totaliter, *penitùs.* Transeunter, *obiter.* Trebaciter, *vel* tribaciter, *vafrè, instar veteratorum.* Tunicatim, *ad modum, quo tunica continet interiora.*

DEinceps progrediendum ad particulas initium capientes à quarta vocali; uti hinc ordine ad eas, quæ incipiunt ab aliqua è quinque consonis sequentibus.

Oculariter, intuitu ipso, sive oculorum magis indicio, quàm animi judicio. Sidonius Apollinaris lib. VII epist. XIV: *Qui amicos ludificabundi non tam judicialiter, quàm oculariter, intuentur, dicant, velim, in hominis forma quid satis præstans, quid spectabile putent.*

Offatim,

Offatim, singulatim offerendo offam, ac ἀπλῶς particulatim. Glossæ Msæ: *Offatim*, λιπτομερῶς. Videtur autem non minùs ab *offa*, *offatim*, potuisse formari; quàm à *particula*, *particulatim*. Solùm desidero idoneum auctorem.

Pacificè vide quis classicus dixerit. Malim ego, *cum pace*, vel *pacatè*; quod Cæsaris est in primo de bello Gallico.

Pariformiter, pro æquè, pariter, similiter. Inter alios usus in præfatione is, qui notis suis illustravit Flores B. Bernardi versiculis comprehensos: eâque ex operâ Floreti nomen obtinuit. Analogia similis, ac in *multiformiter*; quod Plinii est, Agelliique.

Perfectionaliter, pro perfectè, accuratè. Henricus de Hassia in Speculo Anim.† *Ut verò contempleris, qualiter, & quanta sis, perfectionaliter perpende.*

Pernicialiter, quod Ciceroni, & aliis, *perniciosè*. Usurpat Ascanius epistolâ ad Humbertum: *Neque ignoro, vos pernicialiter ab Ætnæis ignibus afflictos.* Similiter Henricus de Hassia in Spec. Anim.* * Pag. 57.

Perpendiculariter, pro *ad perpendiculum*. Nizolius, ac Cellarius, pro eo etiam jubent dicere, *ad lineam*, *rectis lineis*, *ad pares angulos*. Sed aliud esse *ad lineam*, indicat hoc Vitruvii lib. VII: *Longitudines ad regulam, & lineam, altitudines ad perpendiculum, anguli ad normam respondentes eligantur.*

Perpetualiter, pro perpetuò, sæpius usurpat S. Remigius in Testamento suo apud Flodoardum Histor. Remensis lib. I cap. XVIII. Apud eundem legas lib. II cap. XIX, in præcepto Ludovici, & Lotharii Imperat. *Debeant perpetualiter possidere.* Item Marculphi est Form. XIII: *Perpetualiter mansurum esse jubemus.* Utitur & Carolus Simplex apud Aimoinum lib. V cap. XLII. Item Ivo epist. CCLXXXV, *Perpetualiter habeat præbendam.* Et Fulbertus epist. XCV: *Non moriendum perpetualiter in sanguine suo.* Nempe est à *perpetualis*; quod timidè dixit Fabius, ac solus, lib. II cap. XIV: Καθολικὸν, *id est, (ut dicamus, quomodo possumus) universalia, vel perpetualia.* Dixerit aliquis, fortasse *perpetua* scripsisse. Sed alterum est in illa Ascensii, Aldi, Vascosani, Stephani, &, ut puto, cæteris. †Pag. 58.

Personaliter, coram, per se, non alium. Stilus curiæ Parlament. capite II: *Inveniat ad ornandum in baillivia sua, vel seneschallia sua, personaliter.* Concilium Pisan. II†: *Procuratores, si commodè personaliter interesse non poterunt.* Utitur & Concilium Constantiense sessione XIX.* *Fol. 529 edit. Quentelianæ ann. 1535.

Plausibiliter exultare est apud Petrum Damiani lib. III epist. VIII, quæ ad Archiepiscopum Bisuntinum. Dixerim, ut ad Atticum Cicero, *cum plausu, & approbatione.*

Pœnitenter, cujus aliquem pœniteat mox. Minucius Felix in Octavio: *Pœnitenter omissa, & observata feliciter.*

Pompaliter, in pompæ morem. Est apud Trebellium Pollionem in Gallienis duobus: *Gladiatores pompaliter ornati.* A *pompa pompalis*, inde *pompaliter*; ut à *fortis, fortiter*; ab *acris, acriter*. Vel ἀναλόγως à *pompa*, ut à *potentia*, *potentialiter*; de quo mox loquar. Sed fortasse Trebellius *pompabiliter* scripsit; quod in veteri libro est Salmasio repertum. A *pompare, pompabilis*; unde *pompabiliter*. De *pompare* dixi cap. XVII hujus libri.

Potentialiter, non reapse, verùm τῇ δυνάμει, quod non est, sed esse potest. Sidonius Apollinaris lib. VII epist. XIV: *Illum Philagrium semper inspicio, cui me animus potentialiter notum, morum similitudine, facit.*

Præcordialiter, pro ex animo, ingenti affectu. Vetustus scriptor vitæ Sigeberti tertii, Dagoberti filii †: *Non tamen desperans de Dei miseratione, præcordialiter eum deprecabatur.* Est à *præcordialis*: quod apud Bekam in vita Henrici, episc. CXXI.

† *Tomo I scriptorum Hist. Franc. edit. Andrea du Chesnes, pag. 592.*

Præsentialiter est in diplomate Hludovici, & Hlotharii, Augustorum, apud Aimoinum Histor. Franc. lib. V cap. X: *Quicquid ad suum opus præsentialiter habuit.* Item apud Henricum I Imperat. in privilegio Ecclesiæ Novariensi concesso anno CIↃXIV: quem ad annum id Baronius integrum refert in XI Annal. Eccles. *Qui etiam nunc præsentialiter multa damna, Harduico devastante, recepit.* Pro, *hoc tempore.* Sic *præsentialiter loqui*, pro *coram*, dixere, Petrus Blesensis, epistolâ XIII; item CXLVI, scriptâ nomine Aleonoræ, reginæ Angliæ; & Conradus, episcopus Wormatiensis, epistolâ ad Hildegardim.

Primordialiter, pro initio. Petrus Blesensis epist. CLXVI: *Reducerentur cuncta in nihilum, quæ de nihilo primordialiter processerunt.*

Proceriter, pro *procerius*, non reperio, nisi apud parùm idoneos Latinitatis scriptores. Cùm autem *procerius*, ipsius sit Ciceronis; credo, nec *procerè* refugisset.

Processionaliter, ut in sacris fit processibus. Joannes Turocius in Chronicis Hungaricis parte III cap. IV, sive in an. CIↃCCCXLIII: *Perveniens autem ante fores Ecclesiæ beati Petri Apostoli, totum collegium Romanum recepit reginam processionaliter cum magna gloria, & honore.*

Processivè, gradatim, ad instar sacrorum processuum. Jo. Turocius Chronici Hungar. sive in an. cIↃCCCXLII*, sive partis II cap. XCIX: *Processivè pergentes, condolendo oculis lachrymantibus ---- usque ad Danubium processerunt.* Verùm & laxiùs *processivè* dicitur, pro gradibus quibusdam procedendo de ætate una in alteram, ac quasi lampada tradendo, ut in Eleusiniis fiebat. Ovidius suppositicius in I de Vetula: * Pag. 90.

Sed processivè generatio continuetur.

Prodigaliter, pro prodigè, vel largè, effuséque, Latinum non est. Sed *prodigialiter*, pro prodigii instar, est Horatianum.

Proditionaliter, proditòrum more. Thomas Walsingus in Hypodigm. Neustriæ, è literis Gregorii Papæ V †: *Nos cernentes tot damna, opprobria, & destructionem populi nostri, proditionaliter irrogari.* Stil. Antiq. Parlamenti cap. XVI: *Proditionaliter, & in occulto factum esse, proponatur.* † Pag. 495

Proditoriè, proditione. Joannes Major Scotus, de rebus Scotorum lib. IV cap. VI: *Tandem Gothofredus à suis proditoriè capitur.*

Proficuè, utiliter, bono privato, vel publico. In Capitul. Karoli, & Ludovici Imper. lib. V cap. CLIV: *Placuit, ut Ecclesiarum negotia, absque ullâ dilatione, continuò à judice audiantur, & proficuè incrementetur.* Est à *proficuus*, pro utili: quod est apud Sigebertum in Chronicis ad annum cIↃXCVI, & alios: de quibus vidimus lib. III cap. XXXVIII.

Proportionaliter, pro rata portione, sive pro facultatibus cujusque. Joannes Scotus de gestis Scotorum lib. IV cap. ult. *Proportionaliter suis subjectis convivia faciunt.*

Pusillanimiter displicet Nizolio: probat autem Henricus Stephanus Expostulationis de Latinitate suspecta cap. VI*. At ego, donec idoneum alleget auctorem, dixerim cum Tullio, *timidè, vel animo timido, demisso, humili, fracto.* *Pag. 281

Quantitativè in Gemma exponitur *non multùm*. Philosophis verò idem est, ac ratione quantitatis, sive magnitudinis, aut multitudinis.

Quantocius in Gemma est, pro citò, quamprimum. Sed auctorem requiro. In Philelpho culpat Valla. Atque ille se defendit Invectivâ primâ †; sed frigidè. Mirùm hodiéque ita frequentari à multis non ineruditis. † Fol 73. edit. ann. 1513.

Rationabiliter ne barbarum sit, metuo. Dicam, *probabiliter, certâ,* aut *probabili ratione,* aut *probabili conjecturâ.*

Realiter,

Realiter, re ipsa, reapse, reverâ, merito, jure. Joannes Major Scotus de gestis Scotorum lib. IV cap. VII: *Nec omnis decedens realiter excommunicatus, est damnatus, si pro absolutione sufficienter laboraverit.*

Regionaliter, Appulejo de Mundo; quod Livio, Suetonioque, *regionatim*.

Regulariter, pro secundùm leges, vel canonas, Ecclesiasticis crebrum. In his Hincmarus usurpat epist. VIII, cujus initium, *S. Georgius*, cap. I*: item Anastasius in Leone IV, Sigebertus in Chronicis ann. CIↃXXXII, ubi de Guidone Aretino Musico. Sed ut non planè damnem, facit, cùm illud, quòd Diomedes lib. I, & *regulatim*, & *regulariter*, agnoscit: tum præcipuè, quòd non semel usus sit Ulpianus. Malim tamen cum ævo loqui meliori.

* Pag. 15 edit. Mogunt. an. 1602.

Reprehensibiliter, pro malè, perperam, sic ut reprehendi mereatur, apud Rufinum legas Apologiâ pro Origene: *Tertulliani libellum de Trinitate reprehensibiliter scriptum inserentes.* Meliùs postea: *Fidei, quæ à Tertulliano non rectè scripta est.*

Respectivè vulgare est. Latinum *comparatè*.

Robustè vulgò ajunt. Veteres, *nervosè*.

Secretè, pro *secretò*. Posterius bonorum codicum consensu comprobatur.

Securè agere ajunt, ubi veteres, securum agere, vel sine cura. Multò minùs *securiter* usurpem; quod est apud Aimoinum lib. V de gestis Francorum cap. XLII, in privilegio Caroli Simplicis.

Semotè vivere à libris, vel curis, non dixero; sed *semotum*. Est ea particula apud Plinium Valerianum Gallum, in tertio de Re medica cap. IV †: *Folia elixabis in aqua, infundes panes, teresque semotè.*

† Fol. 77. D. edit. Basil. an. 1528.

Sensualiter, in oculis, vel conspectu omnium. Est Fulberti Carnotensis. Agnoscit & Gemma. Opponitur *intellectualiter*: de quo cap. XXXIII.

Sententialiter condemnentur, est Legum Sicularum lib. III, tit. XXXIV. leg. IV. *A domino sententialiter postuletur*, Speculi Saxonici lib. I, artic. LIV. Etiam usurpat Petrus de Vineis lib. V cap. LXXXI. Hieronymus Pragensis in Abjuratione suâ, quæ exstat Concilii Constantiensis sess. XIX: *Doctrina prædicta sententialiter damnata.* Pro, *sententiâ, & decreto synodi damnata.*

Septimanatim in Gemma exponitur *hebdomadatim*. Sed utrumque ejusdem farinæ: nisi quod *hebdomas* rectè dicatur; *septimana*, pro

pro ſpatio ſeptem dierum, non item. Dixero igitur, quaque hebdomade, vel ſingulis hebdomadis.

Sequeſtratim, ut puto, ſeorſum, ſeparatim. Vita Eugenii abbatis à diſcipulo conſcripta, cap. XIV. §. XXII*: *Non ſolùm faciebat alimenta convenientia miniſtrari; verùm etiam, propter laborem infirmitatis, donec ſanitas ſuppeteret, praſtitit ſequeſtratim reficere, vel remanere.*

* *In vitis SS. ad 1. Ian.*

Seriatim, ſecundùm ſeriem, atque ordinem ſuum. Poëtaſter ſub Ovidii nomine, lib. II de Vetula:

Occultans oculos circumſtat ibi ſeriatim
Palpebra, ne lædat extrinſeca cauſſa ſuperbos.

Comes S. Pauli epiſt. ad Ducem Lovanienſem †: *Ordinatè procedere, & ſeriatim.*

† *Apud Godefrid. Monachum. S. Pantaleonis ord. an. 1203.*

Singilatim perperam ſcribunt pro ſingulatim, ſingillatim, vel ſigillatim. A *ſinguli* eſt *ſingulatim*: inde *ſigillatim*, ut à *ſignum*, ſigillum. Num verò & *ſingillatim* dicere licet? Negat Aldus Manutius in Orthographia. Sed eum refellit Nonius illo Lucillii lib. ſat. XIX:

Sic ſingillatim noſtrûm unuſquiſque movetur.

Suadenter, πιθανῶς: quo tamen uſus Arnobius lib. II: *Vt loquamur ſuadenter in litibus*. Malim cum Tullio, Fabioque, aptè ad perſuadendum.

Subitaneè, pro ſubitò, barbarum cenſeo.

Succeſſivè philoſophis eſt uſurpatiſſimum: ut cùm dicunt, *motum fieri ſucceſſivè*. Sed nihil urget; ut ſic loquantur; cùm Latinè pro eo poſſint dicere, *progreſſu temporis*.

Succinctim, in Gemma, pro breviter, ac ſuccinctâ ratione. Eâ formâ, quâ dicimus, *caſim, raptim, punctim, ſenſim*, aliaque. Imò diſpiciendum etiam, ecquo idoneo auctore in palæſtris ſcholaſticis jubeantur interrogaturi ſuccinctè ſua argumenta proponere.

Temporaliter in Gemma eſt, pro eo quod tempus habet præfinitum; eóque opponitur æternitati. Theologis eſt frequens, de vitæ hujus rebus fluxis ac caducis.

Temporatim aliud eſt: nempe pro vario anni tempore, ſeu tempeſtate. Tertullianus de Pallio: *Terram ſi recenſeas temporatim veſtiri amantem*. Nam terra hieme candida, ob nives; vere viridis, cum meſſis in herba eſt; æſtate & auctumno flava, ob flavam Cererem: ut poëta loquitur.

Tibicè in Gemma eſt: ſed *typicè* legendum.

Totaliter, pro penitùs, omnino. Odoricus Ord. Min. Peregri-

Hhhhh nati-

nationis suæ cap. II §. VII: *Cùm irem per mare versus civitatem, quæ Polumbum dicitur, ubi piper crescit, defecit totaliter necessarius nobis ventus.* Thomas de Kempis lib. I cap. XV: *Totaliter ad Deum refert, à quo fontaliter omnia procedunt.*

Transeunter, pro *obiter*, est apud scriptorem de singularitate clericorum, qui liber Cypriano perperam tribuitur. Sunt qui Origenis putarint, quasi non is scripserit Græcè: nisi hoc voluere, ex Origene esse translatum. Sed nihil eo incertius. Vide quæ dixi in *Contubernaliter*.

Trebaciter, vel *tribaciter*, Sidonio lib. IX epist. XI: *Malui factum confiteri simpliciter, quàm tribaciter diffiteri*. Videtur *tribaciter* idem esse, ac quod Ciceroni veteratoriè. Uti *tribax*, pro veteratore, apud eundem Sidonium lib. I epist. XI: *Collegit itaque sese tribacissimus senex*. Est à Græco τρίβακος, quod Eustathio teste, usu tritus: ἀπὸ τοῦ τρίβειν, unde & Plautus Mostell. act. II sc. I:

Vbi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri.

Hoc est, qui terunt ferrum, sive compedes ferreas. Ab eadem origine τρίμμα Aristophani in Avibus: ubi scholiastes exponit τὸ τετριμμένον ἐν τοῖς πράγμασι. Aliàs id, quod detritum: uti vestis detrita, vel etiam ramentum: quomodo, & quidem muliebri genere, non dubitavit hac voce uti Anastasius bibliothecarius in Sylvestro: *Fecit autem & cameram basilicæ ex auri trimma in longum, & in latum, pedibus quingentis.*

Tunicatim, ad instar tunicæ. Incertus poëtaster, sub Ovidii nomine, in tertio de Vetula:

Inque novem cœlos extrinseca dividitur pars:
Quorum forma quasi tunicatim contineat se.

Hoc est, ut exterior tunica interiorem, sic illa corpus continet.

Cap. XXXVI.

De particulis ab V incipientibus. Vanè, *inaniter*. Vecorditer, *animo vecordi*. Veneranter, *cum veneratione*. Versaliter, versabiliter, *aut* versatiliter, *pro inconstanter, ac mutabiliter.* Victoriosè, *manu victrici.* Virtuosè, *honestè, fortiter*. Visceraliter, *penitissime*. Ultimatè, *proximè.* Ultimatim, *denique.* Unanimiter, *unâ mente, concordissimè.* Universaliter, *universè.* Votivè, *ex voto.* Votoriè, *voventium more.* Usualiter, *usitatè.*

Quid

QUid nunc de Particulis Latinobarbaris superest, præterquam ut circumspiciamus, quæ se offerant ex inchoatis ab V, seu vocali, seu consono? Sunt autem istæ.

Vanè sæpius legi: sed cum Plauto dixero, *verâ vanitudine*; vel cum Tullio, *vanitate*, aut *inaniter*: quo non Horatius modò, & Ovidius; sed etiam Cicero utitur non semel.

Vecorditer in membranis Glossarii nostri Msi exponitur *irascibiliter*. Potiùs dixero valere, *animo vecordi*.

Veneranter, cum veneratione; ut est in Glossario nostro Mso.

Versaliter, in rerum incerto, versante omnia fortunâ, quæ solâ in levitate sua constans est. M. Joannes Thvvrocz Part. I Chronicorum Hungariæ cap. XCIX: *Heu me, quia hujus mundi decus, & gloria, à primævo temporis spatio nunquam in uno spatio permanens; sed, semper variando, versaliter, atque caducè, se protendens in nihilum, tanquam aqua decurrens, incedit*. Sed fortasse scripsit *versabiliter*, vel *versatiliter*; à *versabilis*, quod Senecæ; aut *versatilis*, quod Lucretii est. Saltem ἀναλογία alterum requirit. Neutrum tamen lego: sed *mutabiliter* est Varronis Satyrâ *, *Cras credo, hodie nihil*. * Apud Nonium in Fastidiliter.

Victoriosè, quo inter alios usus Petrus de Vineis lib. I epist. XV, non admodum displicet, cum *victoriosus* dixerit Cato apud Agellium lib. IV cap. IX.

Virtuosè, ut & *virtuosus*, agnoscunt Glossæ nostræ Msæ. Ac junioribus est frequens. Sed respuit utrumque usus veterum: quorum est, egregiâ virtute, fortiter, honestè.

Visceraliter, in intimis visceribus. Anonymus vetustus de hæresibus lib. III, qui est contra Pseudo-Augustinum, ac hæresim Prædestinatorum †: *Nos concupiscentiam dicimus, esse rem naturalis certaminis: & hanc dicimus ad propagationem hominum à Deo creatore visceraliter esse firmatam*. † Pag. 208 edit. Parif. an. 1643.

Vltimatè, pro proximè, in Gemma legas, & philosophis barbaris.

Vltimatim ajunt pro denique, tandem, postremò. Joannes de Thvvrocz in Chronicis Hungaricis lib. I cap. II: *Vltimatim, cùm in terram quandam, quæ Hylea dicitur, devenissent*. Et cap. XXI: *Vltimatim consideratâ regis erga Ravennensem episcopum habitâ benevolentiâ*.

Vnanimiter est apud vulgatum interpretem Act. I. 14: ubi Græcè ὁμοθυμαδόν. Retinuit etiam Erasmus. Probat quoque Henricus Stephanus Expostulationis de Latinitate suspectâ cap. VI. Et hactenus assentio, quòd non verear Lucæ locum adducere uti habent,

quos dici. Nec placet, quòd accusant interpretem vulgatum, ut barbarum. Locutus ille, ut suo solerent seculo. Sanè usurpat etiam Vopiscus in Tacito. Verùm is scriptor exiguo est loco iis, quibus curæ est pura dictio. Quare utcunque non damnem vocabulum istoc, quod ἀναλόγως est formatum: malim tamen cum Tullio, *unâ mente, uno ore, uno animo, atque unâ voce, & consensu.* Etiam pro eo Ennii, ac Plauti, est *concorditer*; unde apud Ciceronem, *concordissimè.*

Vniversaliter dicunt vulgò, pro *generaliter*, vel *generatim*, vel *universè*. Cicero Verr. VII: *Quid ego de cæteris civium Romanorum suppliciis sigillatim potiùs, quàm generatim, atque universè, loquar? Generaliter* verò dixit I de Inventione: uti & Fabius, lib. I cap. V.

Votivè, in Gemma, pro ex voto, à *votivus*: quod non apud Poëtas modò, sed etiam Ciceronem.

Votoriè, ad instar eorum, qui aliquid voverunt. Thom. Walsingam Histor. Angl. in Eduardo III. *Haymo, Episcopus Roffensis, spontè,*

† Pag. 169. *& votoriè, renunciavit Episcopatui, resignans illum in manus Domini Papæ.*

Vsualiter est in Gemma, item Glossis Mſſis. Malim, *ex usu vulgari*, vel simile. *Vsualis* est Marciani, L. Interdum, ff, De publicanis. *Vsuarius* pro eo L. Neratius, ff. De usu, & habitat. Et ante eum similiter Agellius, lib. IV cap. I.

Atque hic esto terminus, ut libri quarti, sic prioris voluminis. Spero daturum Deum, ut quam telam hîc orsus sum, altero volumine detexam. Interea quisquis hæc nostra legere non gravaberis, iis utere, fruere, ut tuis; ac fave scriptori, si meretur.

FINIS.

A D-

Addenda.

In quibus aliqua interdum meliùs dicuntur: sæpiùs verò aliqua adduntur ad ea, quæ antea exposui, magis firmanda, vel illustranda. Si non ad aliud, saltem proderunt, juncto me vitâ, editionem novam molienti, suis singula locis inserendo. Prior numerus Romanus, paginam demonstrat; alter, qui barbaricus est, (sifram dicimus) versum indicat.

Libro Primo.

V. 26. Post *Prior illa*, adde: Ad triremîm se habet, uti genus ad speciem. nam & biremem, & triremem, & id genus naves longas, comprehendit. Sed hodie istarum nulla obtinet, nec à multis retro seculis: sola verò navium longarum in usu est *μονήρης*, sive illa unius remigum ordinis; quæ vulgò dicitur *galeia*. Hæc trireini est

XI.8. post moedet, adde. Nec tamen contendero cum quoquam, qui malit, Gallos hanc vocem à Græcis accepisse. Nempe ut, sicuti ex *ῥόδον* est *βρόδον*, ita ex *ῥάκος* fit *βράκος*: quomodo *βράκη* apud Theocritum legas Idyllio ΚΗ *.

Sapo Gallis, quod Plinio, Græco vocabulo, *smegma*. Sed & apud eundem est *sapo*. Belgis hodiéque *zeep*. Fortunati est in vita S. Radegundis lib. I: *Cum sapone, à capite usque ad plantam, membra sua diluebat.*

XIV.7. post *Celtica*, adde: Nisi Galli illud accepere à Massiliensibus, Græcorum colonis. Nam Græcis *ῥῆνες* sunt *ἄρνες*, hoc est, agni; teste Eustathio †. Nempe *rhenones* pelliceæ erant vestes, ac primitus è pellibus agninis, postea etiam aliorum animantium. At ridiculè in veteri Vocabulario legas, sic dici *renones*; quia iis præcingerentur renes.

LII.32. post *quidem*, adde: (fortè à *strepa*, de quo libro proximo cap. XVII.)

XXXVII. 25. post *premat*, adde: Vide, quæ dicam lib. III cap. LI, in *Subtalaris*.

LXV.12. post *avitis*, adde: Collapso tamen sermone Romano, hujusmodi ficta esse à Grammaticis, non ivero inficias. Quale fortassis Fulgentii Grammatici cognomen *Planciades*; quod ex *Plancius*, factum puto.

** Vers. 28. Scrupulum tamen injicere possit, quòd Apollonius Alexandrinus, in Grammaticis hactenus ineditis, negat, B ante P ab Æolibus præmitti, nisi sequens syllaba ordiatur à Δ, Z, vel T. Atqui in ῥάκος est K.*

† In Iliad. K, pag. 798. edit. Roman.

LXVIII. 12. post *beneficiis* adde: posteriori jam olim Cassiodorus Variarum lib. I epist. XXX.

LXX. 22, post *præfecto*, adde: Imò & hinc κατὰ συγκοπὴν *cataneus* fecere. De utroque dicam lib. III cap. III.

LXXI. 10. post *evolvas* adde :Et Thomas Morus lib. II Utopiæ: *Theodorum enim* (Gazam) *non advexi mecum: nec dictionarium aliquem, præter Hesychium, ac Dioscoridem.* Uterque credo &c.

LXXII. 26. post *auctoritas* adde : Possis & dicere *somni plenus* , aut *gravibus oculis* , cum eodem Cicerone.

LXXV. 24. post *cap.* XXX adde : Imò *collybum* ipse vocat Tullius lib. I , ac III in Verrem, & ad Att. lib. XII epist. VI. Item Ciceronis æqualis Cassius Parmensis, apud Tranquillum in Augusto cap. IV.

Ibid. 27. post *Theologi* adde : (etiam Prudentius carmine in Natalem Domini, & ἀπαθαίνι, item Ambrosius, & Augustinus)

LXXVI. 7. post *metatorum* , adde :Est & cùm commodè pro eo dixeris, *arbiter*, vel *arbiter honorarius*, aut *deprecator*.

Ibid. 24. post *omnia*, àdde : Ac sic ante quinque secula Petrus Blesensis epist. XIV, *extrinsecos janitores*.

LXXVIII. 9. post *Livium* adde: quem usum volunt lib. XXXIV, ubi sermo est de corporibus Gallorum fluidis, & sitis impatientibus.

LXXX. 18. post *Princeps*, adde: Vide autem, quam cautè utatur Petrus Damiani lib. II epist. III : *Ut tyrannidem arripiant super cives; ut ita dixerim , dedignantur esse concives.*

XCIV. 26. post *ringor*, adde. Sed de hoc abunde dictum lib. III de Analogia cap. XXVII.

Ibid. 32. post *infelicitare*, adde: Glossæ nostræ in membranis: *Infelicare , affligere , afflictari, excruciare, tormentare.*

XCVI. 8. post *valere*, adde: vel *in unam formam cadere, concurrere.*

XCIX. 4. post *ostendam* , adde. Accuratiùs de hoc verbo dicam lib. IV cap. XXIII.

Ib. 5. pôst *redigere*, adde: vel etiam *infirmare, convellere, delere, inducere*; quæ omnia apud Tullium. Uti pro *annihilari* apud eundem est, *in nihilum interire , occidere, recidere*, vel *perire in nihilum* . Nihilo meliora.

CV. 18. post *tutor*, adde: Nec tamen negare possum, sic locutos esse, ducentis à Christo annis. Nam ipsius est Ulpiani, lib. XXXII. Digest. tit. I. de legatis & fideicommissis, Leg. LII. §. I. *Sicui centum libri sunt legati, centum volumina ei dabimus; non centum, quæ quis ingenio suo metitus sit* . Prout hunc locum quoque adducit Laurentius Valla

lib. VI Elegantiarum cap. XLIII, quod est de discrimine inter *librum*, & *volumen*. Imò similiter est in Pandectis Florentinis, atq; aliis.

CVIII. 2. post *armi* adde: Adhæc Possidius in vita S. Augustini, c. IX: *Quæ cùm audissent, & econtra forte aliquid dicerent, à suis refellebatur.*

CXVIII. 27. post *inferantur*, adde: Itaq; Andreas Schottus in tertio Tullian. Quæst. * pro *receptore* jubet *quæstorem*, vel *coactorem*, dicere. * Pag. 224.

CXXI. 29. post *vocatur*, adde. Imò in glossis Philoxeni legas: *Cicindela*, λαμπυρίς.

CXXIV. 16. post *Originum* adde : imò & vulgò *capitium* dici capitis tegmen, scripserit B. Hieronymus epistolâ ad Fabiolam.

Ibid. vers. penult. post *libertatis* adde: Et favet nobis B. Hieronymus epistolâ ad Fabiolam †: *Rotundum pileolum, quale pictum in Vlysse conspicimus, quasi sphæra mundi sit divisa, & pars una ponatur in capite.* † Tom. 3. p. 59. edit. Frobeniana. an. 1553.

CXXVI. 6. post *usurpant*, adde. Ac videtur sic usurpâsse jam olim Fortunatus, Pictavorum episcopus, de vita S. Germani, cap. XXXVI: *Cum die Dominico, ut loquimur, caligas circinâsset.* Ubi *sarcinâsset* malim. Sanè tibialia sua sarcire monachi ipsi solent. Veteribus verò, &c.

CXXVII, vers. penult. post *faciunt*, adde: Atque idem voluit Andreas Schottus, cùm lib. III. Tullianarum Quæstionum *, sed perperam, putat, quia in eo opifices agant, sic dici, quasi *Opificinam*. Interea rectè, quid *officina* sit, perspexit. * Pag. 264.

CXXIX. I. post *à singulis* adde: Colloquium Scholasticum unà cum Glossis vett. a Stephano priùs, hinc à Vulcanio editum †: *Mappam*, μάκτρον. *Mantile*, ἐπιτραπέζιον. † Col. 285

CXXXI. vers. ultimo post *genus* adde: Validius alicui telum illud videatur, quòd idem lib. I c. IX dicat: *Ex peregrino, & nostro, componuntur dictiones: ut epitogium, & Anticato.* Sed, qui eo pugnant, Fabium non inspexerunt. Nec enim vox *dictiones* istic comparet, sive in optimo nostro Mso, sive editione Aldi, Vascosani, Rob. Step. Gryphii, vel aliis.

CXXXV. 19. post *Cicero* adde: in Antonium, ac de Finibus, conjungit, *humilis*, & *abjectus*: uti pro Fonteio, *demissus, atque humilis*. Idem

CXXXVI. 14. post *Plinius: ut*, adde: & Irenæi interpres lib. V. c. XX. Et in Glossis est, *Adunatus*, ἀδυνατώμενος. Imò & extra compositionē usurpat.

CXLIX. vers. ult. post *puritas*, sive *munditia* potiùs, quando nec *puritas* puri est sermonis; ut alibi diximus.

CL. 34. post *legas* adde: Idem habes apud eum in tralatione Apologiæ Pamphili apud Origenem. Ac similiter Martianus Capella lib. VII. de Heptade: *Quid? omnium in natura nonne huic proba-*

tur

tur numero deservire? In principio septimani partus hominem absolutum, perfectumque, demittunt. Imò & vulgatus interpres II Maccab. XII. 31: *Die sollemni septimanarum instante.* Ubi Græcè: τῆς τῶν ἑβδομάδων ἑορτῆς οὔσης ὑπογύου.

CLVI. 35. post *adducto*, appone: Pro quo Cicero, *quæ contra dicuntur, adversariorum adjumenta, contraria.*

Ibid. vers. ult. post *pænitebit*, si lubet, adde. Aliquid interim est, quòd pro eo loquendi modo possis ex Justino promere. Vide lib. IV cap. XXX in *Pœnitetur.*

CLX. 4. post *suis*, adde: Imò nihil prohibet, quò minùs etiam in allatis Augustini verbis *saltem* valeat *minimùm.* Nempe ut sententia sit, si gentiles sacra adeò turpia amarent, minimùm in occulto ista celebrare debuisse, non palàm omnibus.

CLXIII. 13. post *signat*, adde: Itaque *Amiras*, & *Amireus*, est Paullo Diacono. Similiter

CLXXVII. 32, post *vexillo*, adde: *Banleuga*, pro spatio jurisdictionis. *Bannus*, pro proscriptione.

CLXXX. 10, post *vocem*, adde: & Theophylactus Simocatta lib. III cap. VI.

Ibid. vers. penult. post *fortalitium*, adde: Nempe castellum, vel propugnaculum notat, ex cadis terrâ repletis. Quâ in voce scitè lusit rex Hispanus, qui de præfecto propugnaculi ajebat, Huic à missâ barbâ canâ reservata barba cana. Hoc est, amisso propugnaculo, vivere etiamnum; licet promeritum, ut ei caput cum canâ illa barbâ præcideretur.

* *Bullarii Tom. 1. p. 405.* CLXXXII. 32. post *credatur*, adde. Usus & Leo X Papa * in Bulla de munere, auctoritate, & privilegiis, Rectoris, & reformatorum, lectorumque &c. *Bidelli verò, seu nuncii præfati, aut eorum alter, rotuli collationatam copiam habeant penes se, in quo scripta sunt nomina omnium lectorum, & quâ quisque horâ sit lecturus, & juxta illius ordinem, & tenorem, scholas circumeant.* Sed de hoc iterùm lib. seq. cap. II.

CLXXXI. 3. post *merces*, adde, *ad litus.*

CLXXXIII. 22. post *Parisius*, adde, non in Historia modò, sed etiam. Et vers. seq. post *Vineis*, adde: lib. V epist. LXXXVII, & XCI.

CLXXXIV. 5. post *nuncupamus* adde: Utitur quoque hoc *brasii* vocabulo Thomas Walsingam in Hypodigmate Neustriæ: ac similiter Thomas De-la-Moor in Eduardo II †: *Ad hanc insulam victualibus abundantem, vino, oleo, melle, frumento, brasio, piscibus, salsis carnibus,*

† *Pag. 599.*

bus, & terrestri carbone instuffatam, Regem volentem adnavigare ventus contrarius prohibuit.

Ibid. 16. post CCXII, adde: item Constitut. Caroli tit. XXXI, sive edicto Pistensi, cap. XXV: *Bruniam, vel quacunque arma donaverit.*

Ibid. 26. post *eo est*, adde: vel *bunuaria*, in vett. formulis, inter eas, quas Marculfo Bignonius extremo loco subdidit. Earum hæc numero est tertia: *Bunnuaria tanta de re arabili ----- tam de alode, quàm & de comparato, ad me legibus obvênit.* Item

CLXXXVIII. 22. post *silvis* adde: Etiam reperio sæpius in Donationibus Ecclesiæ Belgicæ apud Miræum. Ubi Zuencheboldus usurpat, Lotharingiæ rex, in Donatione factâ Monasterio Nivellensi anno IↃCCCXCVII *: *Ipsa res* (quas delegavi) *hæ sunt infrà scripta: ipsius monasterii mansi duo, molendinum unum, camba duæ.* Item Balduinus, Comes Montensis, in Donatione monachis Benedictinis Hasnoniensibus factâ an. CIↃLXXXVI †; *Cùm terra usque Gaugeoli, pratum liberum ei dedimus, & omnium cambarum, in novo burgo factarum, vel faciendarum, tertiam partem redituum, ad Comitem pertinentem, attribuimus, præter cambam Aquicinensium.* Ac eadem penè verba habes in Donatione Balduini, quæ proximè eam apud Miræum * antecedit.

** Apud Miræum in Notitia Eccles. Belg. cap. 46. p. 80.*
† Apud eundem cap. 108. pag. 221.
** Pag. 220.*

CXC. 4. post κανικλείου, adde: Usurpat & Guilhelmus Tyrius lib. XXII cap. VI.

Ibid. 9. post LIX, adde: Imò quid si & dicamus, à Martiale retineri vocem Germanicam, ac Sarmaticam, quia de exoticis felibus, inde advectis, ubi cattæ vocarentur, sermo fieret? Locus est lib. XIII epigr. LXIV: *Pannonicas nobis nunquam dedit Umbria cattas.*

Nam aves signari, non credo Domitio, vel Radero.

CXCI, 3. post *scholiasten*, adde: item in farragine epistolarum S. Bonifacii, vel ad eum scriptarum, epist. XL legas, ab Æthilberto Rege ei missum *caucum argenteum, intus deauratum.*

Ibidem, 10. post *Hungarica*, adde: Utcunque verò Teutonicum esse vocabulum conveniat: de origine tamen minùs est apertum. Lodovicus De-la-Cerda, in Adversariis Sacris cap. XLIV, putabat, esse à κλέος, hoc est, gloria: videlicet quia ex torquibus, monilibus, & id genus cæteris, qui talibus capiuntur, ingens sibi decus, ac splendorem, sperent. Sed cur non potiùs credamus, etiam origine esse Germanicum? nempe ut à sapientibus, qui soli sunt idonei vocabulorum architecti, hoc nugis istis nomen impositum sit ex eo, quia tantum stultitiæ inserviant; usus verò sint vel nullius, vel exi-

gui: quod significabitur, si sit ex Germanico klein, hoc est, pusillum, & nood, necessitas. Quasi dicas, exiguæ necessitatis.

Ibid. 32. post XI adde: Odoricus de Foro-Julii Peregrinationis suæ cap. II. §. V: *In hac contrata utuntur homines navigio, quod vocatur lassefutum* *.

* *Hac de voce loquar lib. 5.*

CXCIII. 17. post *episcopis*, adde: Multóque ante hos Childericus II Francorum Rex, in Donatione monasterio S. Dionysii in Francia factâ †: *Quicquid fiscus noster tam de garantia, quàm de merceria, ibidem tenuit, vel de qualibet coustuma ibidem possiduit.*

† *Apud Miraeum in Notitia Eccles. Belg. cap. 12. sive pag. 17.*

CXCV. 15. post *fontem*, adde: Atque hujus quidem loci fuerit *dogus*, vel *doga*, si origine sit Hebræum; quod Casaubonus censet. Verùm opinionem eam accuratiùs expendemus, cùm de *doga* agetur * inter barbara à Latinis, vel Græcis, orta.

* *Lib. 3. cap. 10.*

Ibid. vers. seq. post *babes*, adde: apud Marculfum lib. I cap. XII, & lib. II cap. XVI. Item,

Ibid. vers. ult. post *globo*, adde: Ut non persuadeat Leonclavius, cùm in Historiæ Turcicæ Pandectis cap. CLXXII censet, potiùs dicendum *druncus*; quomodo pronunciabat Theodosius Zygomalas Nauplienfis è Peloponneso, Patriarchalis Protonotarius. *Druncum* verò idem Leonclavius sic dici credebat, quasi truncum, hoc est, baculum, sive sceptrum, imperii in milites insigne. Mirum, tam docto viro hæc excidisse. Nam, ut mittam cætera, quantum truncus distat à baculo, pedo, vel sceptro!

CXCVII. 27. post *inferius*, adde: Uti & de *Scarleto*, pro *escarleto*. Nunc in *escarleti* vocabulo consistam: quod etiam habes apud Thomam Walsingam in Henrico V †: *Equus Papa phaleratus cum rubeo escarleto.*

† *Pag. 396.*

CC. 32. post *conclusum*, adde: Thomas Walsingam in Richardo II *: *Imprimis ad diffiduciandum Abbatem, faldas, quæ* † *fecerat in Fauconvvod, & silvis aliis, esse frangendas ipsâ nocte.*

* *Pag. 255.*

† *Pro quas.*

CCI. 10, post *tischfano*, adde: Ac similiter Guiljelmus Durantus *fenonem candidum* interpretatur *mappulam albam, & nitidam.*

Ibid. 21. post *quatuordecim*, adde: Ac postea: *Imperialis fano aureus totus.* Similiter usurpat Matthæus Parisius in vita Gaufridi XVI Abbatis S. Albani: *Orarium, cum fanone, auro & gemmis adornatum.* Atque hinc Veronæ linteamina serica, & picta, deque hastis dependentia, appellant *consanones*; Onuphrio Panuino teste. Hispanis vocantur *pendones.*

Ibid. 28. post *feudum*, adde: Etiam Marquardus Freherus, in Chro-

Chronico Laurishamensi, ubi de temporibus agitur Bennonis, abbatis XXXII, ac legitur *de septem principalibus beneficiis, quæ vulgò appellantur Volleben*; censet, pro *Volleben* debere *Falleben* reponi.

CCIII.I. post *ignorabant*, adde: Similiter S. Odericus, peregrinationis suæ cap. V: *Gens hujus terræ moratur in tentoriis ex filtris magnis factis.* Vita S. Meinradi, sive Meginradi, cap. IV, § XIV †: *Nudo supposuerunt filtrum, supponentes etiam & quædam fragmenta.* Diodorus Euchion Polychemiæ lib. III cap. IV: *Refrigeretur, & per diem quiescat, postea per feltrum distilletur.* Hinringus Lector: *Caballos quinque cum saumis, & rusias, & filtros, cum straduria sua, ad nostrum iter ad Romam ambulandum.*

† *In Vitis SS. ad 21 Ian.*

Ibidem 16. post *cantant*, adde: Nisi pro *fialæ* scribendum *fiolæ*, per quartam vocalem; ut gentibus sonat, quas dixi. Et hoc verius puto. Nam etiam apud Suenonem est, Saxonis Grammatici æqualem, in Compendio Historiæ Danicæ cap. III: *Quos ingenti tripudio cœtus comitatur * histrionum, in fiolis, citharis, choris, & tympanis, modulantes.*

* *Melius dixisset, comitantur, vel comitati. vel mox pro modulantes, modulantium.*

CCVII. I. post *apud*, adde: Marculfum Formularum lib.I.cap.III.

Ibid. 22. post *Regem*, adde: *Freta* per T dicitur in Constitut. Karoli Magni *: *Vt omnia debita, quæ ad partem regi solvi debent, solidis XII denariorum solvant, excepto freta, quæ in Lege Salica conscripta est: illa iisdem solidis, quibus cæteræ compositiones solvi debent, componatur.* Ubi observatione dignum, quod de duplici solidorum genere ait; uno XII denariorum, altero XL: de quo paucis ad locum adlatum Vitus Amerpachius; pluribus Lindenbrogius in Glossario, voce *Solidus*. *Fredi* vocabulum, & functionem, etiamnum obtinuisse temporibus Frederici II Imp. ex ejus edicto cognoscere est.

* *Pag. 289. edit. Mogunt. an. 1602.*

Ibid. 32, post *adi*, subjunge: & Sirmundum ad Caroli Calvi cap. V.

CCVI. 19. post *vidimus*, adde: Ac similiter Matthæus Parisius in Vitis abbatum S. Albani: *Tam formam cuculli, & frocci, quàm colorem transmutavit primitivum.* Hæc pluribus sum prosecutus; quia *froccum* esse idem, ac *cucullam*, cujus formam habet scapulare, Breulii sententia sit, in Notis ad Regulam Benedicti †.

† *Pag. 132.*

CCIX. 10. post *denarios*, adde: Andreas Abbas in vita Othonis, Episcopi Bambergensis, lib. I cap. XLV: *Quicquid ex privatâ pecuniâ fustani, & purpura, coëmere poteris, his jumentis in Pomeraniam dirigas.*

CCX. 4. ante *Gablum*, adde: Leo Decimus, in redintegratione populi Romani ad sua privilegia *: *Propterea quòd ex redditibus gabellæ vini forensis hujusmodi, postquam lectorum studii salaria soluta sint, liceat*

* *Bullarii Tom. I. pag. 395.*

præfatis conservatoribus, &c. Et paullo pòst: *Donamus quoque eisdem conservatoribus, & populo, in perpetuum, gabellam omnem vini forensis.* &c. Etiam alibi usurpat. Verba adduximus in *Dohana*. Est ab Italis, qui *gabella* vocant. Unde &c

Ibid. 13. post *Tripolitanum*, adde: Perperam, pro *gandeia*, rescribi hìc *chelandrium* oportere, doctissimus Meursius arbitrabatur. Siquidem chelandria Afrorum erant: ut dicemus libro proximo, cap. IV. Possit aliquis suspicari, pro *gandeia*, rectiùs reponi *galeia*. Sed obstat, quòd *galeia* sit navis longa; cujus figuram Latinum nomen indicat: at *gandeia*, navis oneraria; qualis rotunda. Itaque onerarias naves, & longas, passim opponi videas, apud Livium, & alios.

CCXI. 23. post *excipit*, adde: Atque hoc Vito Amerpachio placuit, ad editas à se Constitutiones Carolinas. †.

CCXII. 12. post *dicam*, hæc adde: Alioqui *Castaldus* Comite est minor. Carolus M. in donatione S. Paulino, patriarchæ Aquileiensi, factâ ante hunc episcopatum *: *Omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Castaldis, vel omnibus fidelibus nostris, præsentibus, & futuris.*

Ibid. 29. post *auxilia*, adde: Matthæus Parisius: *Terras quietas ab omnibus geldis.*

Ibid. 34. post *æstimatur*, adjunge: de quo dicam cap. XIX. Et huc etiam pertinent, quæ cap. XIV subdam in *Octogilt*.

† *Pag. 713, & 714. edit. Mogunt. a. 1602.*

* *Apud Baronium tom. 9. Annal. an. 802.*

CCXIII. 5. post *nuncupatur*, adde: In Carolomanni Capitulis tit. II. apud Veneris Palatium: *Volumus, ut presbyteri, & ministri Comitis, villanis præcipiant, ne collectam faciant, quam vulgò geldam vocant, contra illos, qui aliquid rapuerunt.*

Ibid. 16. post CXXIX, adde: *De sacramentis pro gildonia invicem conjurantibus, ut nemo præsumat facere.* Similiter Hincmarus in Capitulis anno datis IↃCCCLII: *Ut de Collectis, quas geldonias, vel confratrias vulgò vocant, tantum fiat, quantum ad auctoritatem, & utilitatem, atque rationem, pertinet.*

CCXVII. 32. post *habebat*, adde:

Uti nec Baptista Mantuanus:

Cur tam ridiculis igitur popularia corda
Observare opus est guerris?

CCXVIII. 16. post *diximus* adde: Sed, ut video nunc, opinioni isti valde adversatur, quòd Itali vexillum non *fanonem* modò, sed etiam *gonfalonem* appellant: quòd etiam Romæ is, qui præest militiæ Ecclesiasticæ vexillo, *gonfalonarius*, pro *gontfanonarius* appellatur: quòd

quòd item Florentinis, temporibus prioribus, magistratus fuit, qui *Gonfalonarius justitiæ* vocaretur: denique quòd in Constitutionibus Caroli Calvi tit. XXXII, sive apud Tusiacum cap. XIII: *Providentiam habeant, qualiter —— cum omni plenitudine, & necessario hostili apparatu, & ad tempus suos homines illuc transmiserit cum guntfanonario.*

CCXX. 13. post *Kingeste*, adde: Item apud Carolum Calvum tit. XXXII, post cap. XXXVII: *Quicunque istis temporibus castella, & firmitates, & haias, sine nostro verbo fecerint.* Ubi videmus, sumi pro clausura, vallo, seu sepimento militari.

Ibid. 9. post bergen, adde: hoc est, servare, conservare. Ut audiendus non sit Wolfangus Lazius, qui halsperg interpretabatur *arcum*. Ex scriptoribus vetustis, qui Germanicè scripserint, voce halsperg usus est scriptor rhythmicus de gestis Theoderici Bernensis†: item poëta alius de S. Annone, Coloniensi Archiepiscopo. In Latinis h. † *Sive Veronensis.*

CCXXI. 8. post brem, adde: Scrupulum interim injicit Glossarium Latino-Theotiscum: *Thorax militare munimentum, lorica, brunia.* Item, quòd, ut diversa, conjungantur, brune, und helm, in LL. Anglosax. Æthelstani Reg. cap. XXV. Quomodo & halspergin, brunnen, & helmi, ut distincta, sociantur in rhythmo de Annone Coloniensi Archiepiscopo †. † *Pag.* 15, & 16. *edit. Danisc. a.* 1639.

Ibid. vers. ult. post *ariscadam*, adde: In Capitulis tamen Caroli Calvi nunquam est *barniscara*: sed, ut Sirmondo est observatum, vel *barmiscara*, vel *harmscara*, ac quandoque *barscara*. Habes tit. IX cap. IX *, & tit. XX cap. IX, item tit. XXXIV cap. IX, & tit. XLIII cap. VIII. * *Pag.* 91.

CCXXII. 31. post *haribannum*, adde: aut *aribannum*, ab illustri Comite Hermanno Nieunario, in Dissertatione de veterum Francorum sedibus, exponitur, *mulcta, quæ Domino, hoc est, Principi, debetur.* Verùm

Ibid. 34. post *exercitum* adde: Unde proprium viri Werman, vir militaris: proprium loci, portus *Hervius*, sinus exercituum, ut interpretatur Saxo Grammaticus lib. VII; quia wich, Danis sinus: Herescbilt, clypeus militaris; ut exponitur in Chronico Laurishaimensi: item *heribergium*, *heristallum*, & *herotochius*; de quibus mox dicam.

CCXXIII. 10. post *revertatur*, adde: Legas & cap. XIV: *De heribanno volumus, ut missi nostri fideliter exactare debeant.* Item cap. LXVII, & seq. ejusdem libri. Nec non apud incertum in vett. formulis cap. XXXI; & Carolum Calvum tit. XXXI, sive Edicto Pistensi cap. XXVII. Sic quoque Einhardus epist. XXII: *Et ideo non videtur mihi justum esse, ut heribannum solvere debeant, qui non alibi fuerunt, nisi ubi ipse imperator*

præcepit. Insuper legas in Gestis Romanorum ante Rollonem Ducem, puta *in* anno IↃCCCLXIII †: *Sed & à presbyteris, secundùm quod unusquisque habuit, vectigal exigitur, & herbanni de omnibus Francis accipiuntur &c.* Hinc in Capitulis Caroli, & Ludovici, *heribannator*, mulctæ istiusmodi exactor.

† Pag. 3.

Ibid. 17. ante *Volumus*, adde: *Heribergum nostrum, quod præterito anno hîc fieri jussimus.* Et post pauca:

. CCXXIV. 14. post *colore*, adde: Unum tamen obstare huic sententiæ videtur, quòd *carmesinum* significet purpureum colorem: *armesinum* sit telæ genus, non illum modò, sed alios etiam recipiens colores. Vide igitur, an non *carmesinum* quidem inde sit, unde dicebamus: sed *armesinum* sit ab Armusio urbe, sive Ormo, nobili Persiæ emporio, unde advehi primitus solet. Ac sic potiùs cl. v. Bartholdo Niuhusio videbatur.

CCXXV. 17 post *adferre*, adde: hoc Ansfridi, Comitis Palatii, in Donatione anni IↃCCCLXII *: *Mansum indominicatum, cum ædificiis, & omnibus utensilibus, habentem hobas tres, hobas serviles* XIX, *& silvam, in quam mittere possumus mille porcos perfectè saginari.* Item

Ibid. vers. penult. post *prohibuit*, adde: *advocatâque Reginâ, ostendit ocreas disruptas*. Easdem signat Matthæus Parisius in Historiæ suæ anno CIↃCCXLVII: *Preciosissimis vestibus adornati, calceamentisque militaribus, quæ vulgariter* HEUSES *dicuntur.*

* Apud Miraum in Notitia Eccles. Belg. cap. 32. p. 52.

CCXXVI. 8. post *scriptoribus*, adde: in his Mat. Parisio an. CIↃCCXLII: *Omnes Comitatus Angliæ; omnia hundreda, civitates, & burgi.*

Ibid. 16. post *cap.* L, adde: Sed de etymo *VVapentachii* dicam pleniùs hujus libri cap. XX.

CCXXVIII. vers. ult. post *Tigurina*, adde: Etiam in Additamentis Parisii, quæ primus divulgavit Watsius, literis Henrici III, Angliæ Regis †, de pace inter eum, & Castiliæ regem, promittit Henricus, se fore imprisium regis Castiliæ; & exigit, ut Castiliæ rex suus sit imprisius, ac bonâ fide communes habeant hostes, alterque alterum in bello adjutet. Philippus Franciæ Rex in Charta de treugis cum Joanne Rege Angliæ factis *: *Et Ioannes Rex Angliæ, & homines, & imprisii sui, similiter erunt in eâdem tenuturâ, in qua erant prædictâ die Iovis.*

† Pag. 196 edit. Londin. an. 1640.

* In scriptoribus Normannicis pag. 1065.

CCXXX. 5. post *quòd*, adde: utatur Bonifacius epist. LXXXIX: *Duo verò pallia subtilissimi operis, unum albi, alterum tincti coloris, cum libellis, & cloccam, qualem ad manum habui, tuæ paternitati mittere curavimus.*

Simi-

Similiter S. Adamannus lib. I de Sancto Columba: *Clockam pulsa.* Et lib. III. *Personante clocká.* Etiam in

CCXXXII. II. post land, adde: Matthæus Parisius in Additamento II: *In alienis boscis, & landis.*

CCXXXIII. 29. post *Glossis*, adde: Gemma, voce *zalates: Inutiles leccatores mensarum.*

Ibid. vers. antepenult. post *commendo*, adde: De *lacator*, pro *lenone*, dicam libro proximo cap. XVIII.

CCXXXIV. 34. post *Luyck*, adde: *Leodicum* vocatur à monacho Egolismensi S. Eparchii in vita Karoli M. an. IↃCCLXX: *Celebravit Pascha in Leodico, vico publico.* Ac uti à *leode* est *Leodicum*; sic à *leudis* est *Leudica*; quomodo in Constitutionibus Caroli Calvi titulus quartusdecimus est *apud Leudicam*, hoc est, Leodicum.

CCXXXV. 25. post *persolvendum*, adde: Carolus Calvus tit. XII apud Silvacum cap. V: *Si latro ibi occisus fuerit; qui eum occiderit, leudem inde non solvat, & nullus illi inde faidam portare præsumat.* Et tit. XXXIX cap. II: *Et si talis malefactor in illa persecutione occisus fuerit; qui eum occiderit, leudem inde non solvat.*

CCXXXVII.I. post *sive*, adde: ut Græci vocant, μισθόδουλον, hoc est, qui non sit in bello captus, vel ab alio, cujus mancipium foret, pecuniâ emtus: sed

CCXXXVIII. 4. post liere-pype, adde: Gemma vocabulorum: *Leripipium, vel liripipium*, een timpe van der kovel.

Ibid. 23. post *lisuras*, adde: Nec solùm *lista* in re vestiaria locum habet; sed etiam aliis. Nam & ita dixere metam, ac limites regionis. Walsingamus in Richardo II †: *Qui mox, ut ad listas devênit, descendit de equo; ne, juxta consuetudinem prælii, Constabularius vindicaret eum, si limites fuisset ingressus. Sed nihil sibi valet astutiâ suâ: nam equus juxta listas discurrens, aliquoties totum caput & pectus injecit ultra limites. Ob quam caussam Constabularius equum vindicavit, jurans se velle caput ejus habere; videlicet quantum inter listas de equo visum fuit; unde adjudicatus est ei equus.*

† Pag. 237. & 238.

CCXL. 13. post *editos*, adde: Item *maltra*, vel *maldra*: ut in Alemannicis Goldasti, Chartâ veteri XII: *Duas maltras de frumento.* Et Num. LXIX, & LXXXIII: *Maldram de chernone.* Quæ illa sit mensura, adhuc se perquirere, ait Ludovicus De-la-Cerda in Adversariis Sacris cap. XLIV. Est verò duorum quasi saccorum Hollandicorum.

CCXLI.

CCXLI. 27. post *alibi*, adde: Suenonem in compendiosa Daniæ Historia cap. VI.

Ibid. vers. ult. post *purissimi*, adde: Apud Anglos quantum valuerit, ostendit hoc Matthæi Parisii in Historiæ suæ anno cIↃCCXXXV: *Tredecim solidis, & quatuor sterlingis, pro marca qualibet computatis.*

CCXLII. 13. post *conveniat*, adde: Item in Testamento Karoli Magni, quod exstat apud Joannem Nauclerum Chron. Generat. XXVII, & in Henrici Mutii Chron. lib. VIII: *Placuit etiam inter prædictos statuere ------ ut nullus eorum fratris sui terminos, vel regni limites, invadere præsumat: neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus, vel marchas muniendas.*

Ibid. 15. post *cap.* IV, adde: & capitulis Caroli Calvi tit. XL cap. I.

CCXLII. 5. post *marchisi*, adde: vel *marchisii*. Ac vers. 8 post *fuissent*, adde: Matthæus Parisius in Historiæ anno cIↃCCXLIV: *VVallenses contra Regem* (Henricum III) *& ejus Marchisios, bellum moverunt cruentissimum.* Item an. cIↃCCLVIII: *Angli contermini, quos Marchisios appellamus, irruerunt subitò in VVallenses.* Ac alibi apud eundem sæpius.

CCXLIV. 27. post *Scriptor*, adde: Non dubium verò, quin *marpahis*, modò hæc genuina lectio sit, conflatum fuerit è duabus vocibus; quarum prior sit mar, hoc est, equus: posteriorem suspicabar esse passen, hoc est, curare; quomodo dicimus, op zyn gesontheyt passen, valetudinem curare diligenter; nergens op passen, nihil quicquam curare. Sed sic *marpasis* potiùs scribi debeat. Et in codice Orteliano, ut ait Lindenbrogius, est *marhais:* in nostro verò Mso, *marahis*, solùm trajectis duabus literis; utrobique verò P extrito. Nec dubito, quin hæc vera sit lectio; ut *marhais*, sicut idem Lindenbrogius conjectabat, sit ab Germanico haissen, hoc est, jubere: vel, si nostro codice stare malis, ab hiessen, quod idem notat. Belgæ pro eo, heeten. Erit igitur *marhais*, vel *marahis*, equorum jussor, hoc est, qui imperium in equos obtinet. Similis fortasse compositio in schulthais, pro prætore; à schult, debitum, mulcta; & eodem heissen, quia imperium in eos habet, qui ob delictum aliquod mulctam debent. Hoc doctissimo Lindenbrogio placuit. Malim tamen deducere à verbo heisschen, vel eisschen, hoc est, exigere; quia is mulctam exigit ab delinquentibus.

CCXLVI. vers. ult. post *rebus*, adde: Matthæus Parisius in anno cIↃCCXVI: *Quod* (Joannes, Angliæ Rex) *Arthurum, nepotem suum, propriis*

prius manibus per proditionem interfecit pessimo mortis genere, quod Angli murdrum appellant.

CCXLVII. II. malim *murdare, murdrator, murdratus*: verſ. 12 poſt *interfectus*, adde: *Murdrator* eſt apud Hovedenum pag. CCCXLV. Alterum eſt in

CCL. 19. poſt *mue*, adde: Etiam *muta* ſumitur pro ſquilla, hoc eſt, skella, ſive tintinnabulo. Matthæus Pariſius in vita Joannis, XXIII Abbatis S. Albani: *Tactâ nolâ, cui Muta, vel Scilla, eſt nomen, terminetur ſonus ille.*

CCLII. 25, poſt *meretricis*, adde: Caroli Calvi Conſtitut. lib. V tit. XXVI in Adnunciatione Hludovici Regis cap. IV: *Clerici, & monachi, & nonnæ.* Quæ & ipſa verba habes tit. ſeq. Flodoardus lib. III cap. XXVII, de Hincmari Epiſtolis: *Teutbergæ Abbatiſſæ pro ordinatione Avennaci monaſterii, de numero clericorum, & nonnarum, ſignificans ſe diſpoſuiſſe* XX *clericos, &* XL *nonnas ibidem conſiſtere poſſe.*

CCLVII, 27, poſt *vivariis*, adde: Item Matthæus Pariſius non ſemel.

CCLVIII. 18, poſt *interpretem*, adde: Sed uſitatius pro eo *perula, & perla.*

CCLIX. 33. poſt *locum*, adde: Nec tamen diſplicet, quia poſteriores *prindere*, pro *prendere*, dixerunt; item *priſum*, pro *prenſum* (de quibus in *Proprindere*, & *Miſprindere*, agemus *) eò à *priſum* eſſe *priſona*; ut in *priſona* valeat, in prehenſione. Sic Legas in Chartis Ducum Normannicorum †: *Comes Leceſtriæ, & omnes priſones, & hoſtagii priſonum, prout diviſum eſt hinc inde, liberabantur.*

* *Lib. hujus cap.* 24. *& lib.* 4 *cap.* 17.
† *Pag.* 1055.

CCLXII. 16, poſt *definita*, adde: & cap. IV: *Proinde taliter ab ipſis miſſis Dominicis, vel illo Comite, ſeu & ab ipſis Racimburgiis, ipſius advocato ----- fuit judicatum.*

Ibid. 21, poſt *Regimburgiis* adde: Originem nominis optimè vidit illuſtris & doctiſſimus Hermannus Comes Nivenarius, in Diſſertatione ſua de Origine, & ſedibus priſcorum Francorum, ubi ſic ſcribit: *Rachimburgii dicuntur Commiſſarii, ad componendas litenis ſtituti.* Rachten enim componere: burgen. *fidejuſſores.*

Ibid. 27, poſt *Ioëlem*, adde, cap. III:

Ibid. 29, poſt *Germania*, adde: *atque in ſingulis nominibus diverſa menſura ſit.*

CCLXIII. I, poſt XXXVII, adde: Item Formularum veterum XXXVI, ſive poſtremâ, quæ eſt de infracturis: *Ex inde annonam, vel aliam raupam, in ſolidos tantos furavi.*

CCLXIV. 22, post *appellare*, adde: Alibi etiam sæpius usurpat; ac nunc ait, *ribaldi, & viles personæ*; nunc *vilissimi ribaldi*.

CCLXV. 7, post *Escarletum*, adde: Vide &, quæ attulimus, in *raupa*, vel *rauba*. Nam dixere *rauba, & roba*; ut Latini *caurus, corus*; *caudex, codex*; *saurex, sorex*; *auricula, oricula, oricilla*, & similia.

CCLXVIII. 14, post *rivet*, adde: Germanis, die alte rumpeltassche.

CCLXXIII, 3, post *pretiosum*, adde: Etiam hinc Græcobarbari ἐξάμιτος: ut Balsamon, & Nicetas: tandem & ξάμιτος: de quibus Meursius in Glossario.

Ibidem, vers. 30, post *scramasaxus*, adde: Gregorius Turonensis lib. II Hist. Franc. cap. L: *Duo pueri cum cultris validis, quos vulgo scramasaxos vocant, infectis veneno, malefactis à Fredegunde Regina, cum aliam ob caussam se gerere simularent, utraque ei latera fodiunt.*

CCLXXIV. 21, post *latro*, adde: *scacatio*, raptus; quod in Edictis Ludovici XI *.

* Pag. 209.

Ibid. 36. post *quadras*, adde: Utitur sic *scaci*, vel *scacci*, voce Fulcherius Carnotensis, unus ex scriptoribus Gestorum Dei per Francos †, in an. CIƆXCVIII: *Quid scaccis ludis? En Franci veniunt.* Similiter Historia Albigensis cap. IV *. Item Joannes Turocius lib. II cap. XCVII: *Unâ tabulâ pro scacis mirabili.* Ludovicus IX Gall. R. in edict. de vit. & hon. *Præterea inhibemus districtè, ut nullus omnino ad taxillos ludat, sive ad aleas, & schacos.*

† Pag. 393. edit. VVechel. a. 1611.

* Pag. 18. edit. Trecensis an. 1615.

Ibid. 37, post *vide sis*, adde: Hieronymum Vidam in poëmatum ejus Rege de Scacorum ludo.

CCLXXVI, 10, post *Puto:* Vide & quæ dicam lib. III cap. XLVII in *Scara*, quatenus venit ab ἰχώρ.

Ibid. 30, post *mittere*, adde: Cæsarius lib. XI Mirac. cap. XVIII: *Vestibus novis, atque scarlatis indutus.*

CCLXXVII, 20, post *nuncupat*, adde: Edinerus Anglus in Vita S. Anselmi lib. I: *Sumtâ in manibus chordâ, pro excitandis fratribus scillam pulsantem.*

Ibid. vers. ult. post *avenæ* LX, adde: Et cap. XIIX: *VVestfalaiorum, & Angrariorum, & Ostfalaiorum solidus secalis sceffila* XXX, *hordei* XL.

CCLXXIX. 13, post *cavalcata*, adde: Sed de hisce omnibus accuratiùs libro sequenti; ubi eâdem ostendam, non tam à barbaris, quàm Latinis, profectum hoc vocabulum videri.

CCLXXX. 19, post *dicunt*, adde: Polyptychus B. Remigii: *Faciunt & picturam ad cortem, scurias, & hortum claudendo.*

CCLXXXI.

CCLXXXI. 4, post *cernere est*, adde: Quid si autem *felda* ex eo sit, quòd Germanis superioribus tentorium sit Zelt, vel gezelt; ut inferioribus telt. Hæc sententia est doctissimi Bartholdi Nieuhusii. Telt autem, credo, ex *tentorium* est corruptum.

CCLXXXV. 6, post *dicunt*, adde: Belgicè gesmalt. Ejusdem originis est *smelo*: ut in Addit. S. Frisionum tit. eodem §. LVI: *Si & superior adjiciatur, quod vocant smelo, hoc est, unius spannæ latitudinem habuerint, ter* VIII *sol. componatur.*

Ibid. 29, post *Sparvarius*, adde: *vel spervarius.*

Ibid. vers. penult. post *choro*, adde: Philippus Comes Loënsis in diplomate anni CIƆXCIII †: *Placuit mihi, ut in domo Dei offerrem, quæ possem, Comitatum, & advocationem, stallum, & teloneum.* † Apud Miræum in Notitia Eccles. Belg. cap. 114, sive pag. 237.

CCLXXXVI. 1, post *suo*, adde: Et cap. XXXV: *Sicque inter Abbatis, & Prioris, stallum exiens.* Item lib. IV cap. XXXV: *Sedem stalli sui sic paravit.*

Ibid. 6. post eundem, adde: Quæ possunt esse à recto *stallum.* Nam idem lib. VIII cap. XIII ait: *Adscendens ergo piè stalla.*

Ibid. 29. post *abjecit*, adde: Eoque junior Thomas Walsingam Histor. Angl. in Eduardo II *: *Obviam accurrunt eidem ad largam terram; ubi descendens equo suo, & figens standardum suum, jussit, ut omnis populus, velut fit in bello, adhæreret standardo.* Et paullò pòst: *Præcepit communi plebi cum standardo stare.* * Pag. 256.

CCLXXXVII. 16, post *Bavaria*, adde: Leonartus presbyter in Chronico Bavariæ: *Hæc gravamina cum prioribus taxata fuerunt ultra quadraginta millia florenorum Rhenensium. Per quæ compulsi imponere steuram decimi denarii de omnibus bonis eorum.* Pro *steura* aliter *bernam* dixisse, legas in Chronicis Aulæ Regiæ cap. XXVII.

Ibid. 32. post *trahente*, adde: Joannes de Turrecremata in Chronicis Hungaricis, anno CIƆCCCCXLII †: *Vniversa namque ferramenta streparum, & habenarum, sive rudibularum —— de argento inaurato, juxta decentiam regiæ excellentiæ, fabricata existebant.* † Pag. 90. edit. VVechel.

CCXCII. 30. post *conjungit*, adde: Walsingamus similiter in Descriptione Neustriæ *: *Clerus ob constitutionem Bonifacii Papæ hoc anno editam, quæ prohibet sub pœna excommunicationis, ne talliæ, vel exactiones, à clero per seculares principes quocunque modo exigantur, vel eis solvantur.* Item Balduinus, Flandriæ Comes, postea Imperator Constantinopolitanus, in tabulis anni CIƆCC †: *Quicquid exactionis, & talliæ, in terris B. Ioannis Baptistæ de Valencenis, quæ sunt apud villam de Estruem, singulis annis accipiebam, eidem Ecclesiæ in eleemosynam in perpetuum contuli.* * Pag. 485. † Apud Miræum in Notitia Eccles. Belg. pag. 488.

 Joan-

Joannes Major de Scotorum gestis lib. IV cap. V: *Ne plebem talliis, & vectigalibus, oneraret, Regem non solùm conducit; sed necessarium est, opes sufficienter habere.*

Ibid. 30, post *conjungit*, adde: Ægidius Roia in Annalibus Belgicis *: *Anno* CIↃCCCII *bellum Cortracense factum est, quod hujusmodi habuisse dicitur initium, primo propter taillias, & exactiones.*

* P. 47.

CCXCIII. 2, post *semel*, adde: Item Walsinghamus in Richardo II †: *Si Rex haberet in manu sua temporalia Ecclesiasticorum, non oporteret eum tunc accipere tallagia, nec communitatem Regni spoliare.* Idem eodem opere *: *Archiepiscopus, non consideratâ depressione Ecclesiasticâ, quâ jugiter premebatur per tallagia pendenda Regi annis singulis, ---- impetravit bullam ab Apostolico gratiosam.* Idem in Hypodigmate Neustriæ †: *Quamvis ita esset, quòd deberent ibi servitium facere, vel alibi; tamen non habent facultatem faciendi, quia nimis afflicti sunt per diversa tallagia, auxilia, prizas; videlicet de frumento, avenis, braseo, lanis, coriis, bobus, &c.* Ac similiter paullò pòst: *Auxilium non possunt facere propter paupertatem; in qua sunt, propter tallagia, & prizas antedictas.*

† Pag. 284.
* Pag. 351.
† Pag. 487.

CCXCIX. 1. post *redemtionis*, adde: *Tonna*, vel *tunna* vocabulo vicinum est *tina*: quod legas in Actis Thyrsi, & sociorum, ad XXVIII Jan. *Tum Sylvanus jussit impleri tinam aquâ, & merso capite ligari pedes ejus sursum, & mediam partem corporis, quæ super aquâ esset, flagellis cædi.* Imò & Varro usurpat in IV de L. L. & in I de Vita populi Romani, ut quidem utrobique in Conjectaneis corrigit Scaliger; qui & apud Festum legit *Tina*; ubi vulgò, *Tinia*, *vasa vinaria.* Utcunque hoc, planè videntur, *tonna*, vel *tunna*, & *tina*, vel *tinia*, vocabula esse cognata, & ab eadem origine profecta.

CCCII. 5. post *dicet*, adde: Walsinghamus in Richardo II *: *Misit ad Comitem de Dumbare, inquirens, si ejus conscientia, vel consilio, fuissent treugæ taliter violatæ.*

* Pag. 219.

CCCIV. 8, post *notat*, pone comma, ac post eam notam, subde: Germani formarunt truffen, pro deliciari, jocari. Sanè Ungaris etiam jocus dicitur *tresa*: unde jocosus iis *tresaas*; jocari, *tresalni*. Mirum, inveniri eam vocem in inscriptione, quæ Polæ est in Dalmatia: VALETE, ABITE IN REM VESTRAM, VIATORES OPTIMI, HIS NUGIS, TRUFFIS, AMBAGIBUSQUE MEIS, CONDONATI POSTUMIS. Habes in Orthographia Aldi, voce *Cloaca*: sed in ea vox *truffis* omissa: quæ in lapide compàret. Sic igitur colligo, aut lapidem hunc recentiorem esse, quàm putarunt; aut vocabu-

lum *truffa* vetuſtius eſſe, quàm exiſtimetur. Hoc quia in incerto, ſcriptorem promam, cujus ætas ſit in aperto. Is eſt

cccvi. verſ. antepen. poſt *ſolebat*, adde: Aliter ſcripſere *tuva*, vel *tupha*: de quo mox dicam.

cccviii. 2, poſt *vertice*, adde: ut plerique interpretantur: quomodo fuerit à Germanico zopf: quod ſignat apicem, verticem, faſtigium, culmen. Vel potiùs notet vexillum: ut oſtendunt verba Bedæ, quæ in *Tufa* adduximus. Nempe conveniunt ſignificatione, *Tuva*, *Tufa*, *Tupha*.

cccxiii. 8. poſt *tencretur*, adde: Reg. Majeſt. ſive Legg. Scoticarum lib. 1 cap. xviii §. iii: *Ille, qui ſic permiſit plegium ſuum damnum incurrere, & noluit venire ad plegium deliberandum à domino, ab illo die erit, ut lagus, per totum regnum Scotiæ, ubicunque fuerit inventus.*

cccxiv. 9. poſt *coluerunt*, adde: Legas quoque in Actis S. Felicis † ad xiv Jan. *Cùm ibi maneret S. Felix, & hortum ſibi excoleret, venerunt nocte, qui ejus olera raperent; & invenientes ibi vangas, totâ nocte, Lunâ lucente, laboraverunt.* Latinis, pro numero dentium, nunc *bidens*, vel *bipalium*; nunc *tridens*, vocatur: Germanis, gaffel, Belgis vorke: & ex Belgico iſto conjectet aliquis, non tam *vanga* dixiſſe, quam *varga*. Sed libri omnes, ut arbitror, conſtanter habent *vanga*: quod conjecturam eam infringit. Sanè & gloſſæ noſtræ in membranis exaratæ clarè præferunt: *Vanga, foſſorium.*

† *In Collect. Bolland.*

cccxx. 11. poſt *animalia*, adde: Poſterius firmat Gemmæ Vocabularium; ubi eſt; *Varandia*, een beſcherme, een beſchuddeniſſe. eſt een warande. *Varandizare*, waranden, beſchermen.

cccxxi. 29. poſt *vverentem*, adde: vel etiam *vvarantum*: ut Reg. Majeſtat. ſive legg. Scoticis lib. 1 cap. xxi, xxii, xxiii; ubi docetur, ſi emtor in judicium vocetur; vvarantum, ſive venditorem ejus, tempeſtivè ab eo advocandum, quò in cauſſa adſit emtori: nec opus eſſe, ut hoc ſignificet venditoris fidejuſſori. Quòd ſi emtor neglexerit vvarantum ſuum advocare; nihil debere vvarantum, qui ſe poſſit excuſare eo, quòd denunciatio ſit omiſſa. Si verò vvarantus ad eum provocârit, à quo ipſe acceperit, & ille item ad alium, ac iſte item porrò: ad quartum poſſe vvarantum, nec ulteriùs, recurri. Hæc ſatis, quid *vvarantus* ſit, docent.

cccxxv. 2. poſt *fuerit*, adde: Nec abſurdè tamen illuſtris Comes Hermannus Niuvenarius, in diſſertatione de veterum Francorum ſedibus; ubi putat, priorem vocabuli partem eſſe *vveren*, hoc eſt,

defendere: quia hoc pretio aliquis se redimit. Saltem istoc verisimilius videtur, quàm ut sit à *ver*, hoc est, vir, & gelt, pecunia: q. d. hominis pecunia: ut Skenæus adnotavit ad illa Legum Scoticarum verba lib. IV cap. XIX: *De unoquoque fure per totam Scotiam est VVergelt* XXX *vaccæ, & una juvenca.*

CCCXXVII. 26. post *Capgravius*, adde: ex anonymo.

CCCXXVIII. 21. post *verius*, adde. Ac similiter Gemma.

CCCXXX; 28. post *Pisano*, adde: Barthius Adversariorum lib. XLIII cap. XX *, censet, *advisare* esse corruptum ex Latino *animadvertere:* quod non puto. Addit porrò, ex *advisator* corruptum esse *ambasciator:* de quo cur itidem aliud censeam, liquet ex iis, quæ adduxi libri hujus cap. II.

* Col. 1966.

CCCXXXII. vers. antepenultimo, post *prodierunt*, adde: Utrumque, uti & *attachiatores*, & *attachiamenta*, habes sæpius in legibus Burgundionum. Ita est cap. IX. §. I: *Attachiari nemo debet in nundinis, nisi in criminibus gravioribus.* Item cap. CXVI: *Siquis manens in burgo attachiatus fuerit infra burgum, ibidem debet judicium in se suscipere.* Vide ad leges Scoticas Indicem Skenæi: cui *attachiamentum* definitur, *quoddam vinculum juris, per quod reus invitus cogitur respondere juridicè parti de se conquerenti.*

CCCXXXIV. 12. post *cap.* VI, adde: Uti verò *bannire* nunc de mulcta, nunc de exilio, dicitur: ita & verbale ejus *bannimentum*. Pro mulcta pecuniaria habes in Bulla Pii Quarti, de jurisdictione Gubernatoris Almæ Urbis †: *Totamque summam principalem, per eosdem mercatores exactam, & recuperatam, juxta formam dictorum bannimentorum, ex nunc ipso facto eidem Cameræ Apostolicæ; parti verò læsæ, id quod ultra prædictam summam principalem in cambiis & recambiis à dictis mercatoribus irremissibiliter exigendum.*

† Tom. 2. Bullarii pag. 1.

CCCXXXV. vers. ult. post *VVatsius*, adde: Legas quoque in Charta Rhotomagensi Philippi Galliarum Regis *: *Nulla navis de tota Normannia, præterquam de Rothomago, poterit eskipare ad Hiberniam, exceptâ unâ solâ, cui semel in anno de Cæsarisburgo licitum erit eskipare.*

* In Normannicarum rerum scriptoribus an. 1063.

CCCXXXVII. 22. post *gerpivi*, adde: Usurpat etiam, atque id sæpius, Balduinus apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belgicarum cap. CLXXXV †.

† Pag. 540.

Ibid. 30. ante *Ex hoc*, adde: Adi & Casparem Barthium lib. XLVI Adversar. cap. XXIII.

CCCXXXVIII. 9, post *Guisa*, adde; sive potiùs *VVisa*. Eum tamen,

men, ut solet, sequi non dubitavit Clemangis editor in suo Glossariolo.

CCCXLII. vers. antepenult. post reuſſen, adde: quod etiam observatum illustri Comiti Hermanno Nieunario, de veterum Francorum sedibus dissertanti. Fortasse autem Teutonicum reuſſen, & rauben, uti & Belgicum rooven, fuerit à Latino *rapere*. *Reubare* usurpat

CCCXLIII. 4. post *Tit.* XXXII, adde: Vide & *saicire* lib. IV cap. XXIII, & quæ de *saiciare* sequentibus inde libris dicemus.

Ibid. 31. post βέρφυς, adde: Similiter à sono Belgicum seiken, quod itidem notat meiere.

CCCXLV. 25. post *redegerunt*, adde: Legum Scoticarum opus (quod, à primis verbis, *Quoniam attachiamenta* inscribitur) cap. LV, hujusmodi habet breve de vvaranto: *Rex tali Vicecomiti salutem. Mandamus, & præcipimus vobis, quoniam justè compellatis talem ad vvarantizandum, justè & secundùm leges B. filio, & hæredi quondam C, terram de F, cum pertinentiis in tenemento de N, quam de eo se tenere clamat, hereditariè per chartam, secundùm tenorem dictæ chartæ, ne pro defectu vestro amplius inde justam querimoniam audiamus*. Eodem opere cap. LXXVIII, §. III legas: *Rex debet ei excambium rationabile facere, vel ei dictam terram vvarantizare*. Gemma: *Varandizare*, waranden, beschermen. Ac ibidem; *Varandia*, een beschermenisse, oft een warande.

LIB. III.

CCCXLVIII. 12. post *ac primo*, adde: de Nominibus, & in his ante cætera.

CCCL. 11. post *mittam*, adde: Hinc *Accidiari*, de quo in Verbis libro proximo.

Ibid. vers. ult. post *locis*, adde: Walsingamus in Richardo II †: † Pag.
Nulla acra terra in Comitatibus prædictis, quæ in bondagio, vel servitio, tenens altius, quàm ad quatuor denarios, haberetur. 270.

CCCLIV. 21, post *ministrabat*, adde: Similéque *facitergium*; de quo cap. XII.

Ibid. versu penult. post *Paullino*, adde: Idemque postea proditum à Sigeberto in Chronicis, & Radulpho Proposit. XII.

CCCLV. 3. post *arcessunt*, adde: in his Walafridus Strabo de rebus Ecclesf. cap. XXV, & Sigebertus in Chronicis.

CCCLVI, 16. post *appendiciis*, adde: Nihilo melius est, *appendentiæ*: quod

quod usurpat Guilhelmus Heda: *Civitatem*, inquit, *unà cum omnibus appendentiis, regali donatione concessit.*

Ibid. 31. post *lachryma*, adde: Diploma Hilsundis Comitissæ †: *Silvam ad porcos alendos cum omni jure, vvanicapio, teloneo, molendino, censu, pedagio, & aquagio in pratis, &c.*

† *Apud Miræum in Notit. Belg. Eccl. pag.* 133.

Ibid. 35. post *Archipontifex*, adde: legas in vita S. Ludgeri, prout ex Othelgrimo, Altfrido, Uffingo, & discipulo quodam Bernardi abbatis, est concinnata *, cap. XXI: *Quod cùm Hildebaldus, Coloniensis archipontifex, qui viro sanctissimo amicissimus erat, percepisset.* Præterea

* *Edita Coloniæ à Quentelio an.* 1515.

CCCLVII: 17. post *jugum*, adde: Ac similiter Edgarus rex Angliæ, in Sanctione de instaurato monasterio Wintoniæ †: *VVintoniensis Ecclesiæ Novi Monasterii arcisterium, nostro Salvatori, ejusque genitrici semper virgini Mariæ, & omnibus Apostolis, cum cæteris Sanctis dicatum, restauravi.*

† *Apud Seldenum, Notis ad Eadmerum pag.* 155.

CCCLVIII. 32. post *prasinam*, adde: Usus & Paulinus epist. III: *Cum præterea facie non minùs, quàm armilausâ, ruberet.* Et epist. VII: *Sibi ergo ille habeat armilausam suam, & suas caligas.*

CCCLIX. 2. post *reddere*, adde: Extendebatur μέχρι τῶν γονάτων, *ad genua usque*: sicut est apud Mauritium in Strategicis, qui ἀρμιλαύσιον vocat; ut & Suidas in Ἀρμιλαύσιον.

CCCLXI. 15. post *marcas*, adde. Item usus Ægidius le-Brun, in Donatione Bellopratensi monasterio factâ anno CIↃCCLVI *: *Contuli etiam singulis annis decem aucas accipiendas in villa meâ prænominatâ.* Sic rescribendum; ubi à Miræo editum *ancas.*

* *Apud Miræum in Notit. Eccles. Belg. pag.* 607.

CCCLXII, 18, post *barbitonsor*, adde. Adeò ut nec refugerit perdoctus vir, Petrus Servius lib. de unguento armario †.

† *Pag.* 39.

CCCLXIV, versu penult. post, *cap.* X, adde: item Cujacius lib. II Feudorum tit. VII; Rigaltius, & Meursius in Lexicis Ἑλληνοβαρβάροις; Carolus Labbæus notis in veteres glossas verborum Juris. Unde adscribam hæc verba ex lib. IX Basilic. tit. XVIII: Βυκελλάριοι λέγονται οἱ παραμένοντες στρατιῶται· ἐκ δὲ τοῦ βούκκα ὀνόματος, ὅ ἐστιν ὁ ἄρτος, ἐκλήθησαν Βυκελλάριοι, οἱ τὸν ἄρτον τινὸς ἐσθίοντες ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῷ παραμένειν αὐτῷ. *Bucellarii dicuntur stationarii milites. Ex nomine autem bucca, quod est panis, vocantur buccellarii, panem alicujus edentes in hoc, ut morentur apud eum.* Inde Glossæ vett. *Adsecla, buccellarius.*

CCCLXXII. 14. post *erat*, adde: Vide, quæ de utraque hac significatione dicam cap. XL.

Ibid.

Ibid. 24. post *Vineis*, adde: Est & Thomæ Walsingami in Hypodigmate Neustriæ *: *Exstitit bladorum caristia, & præcipuè frumentorum.* Etiam Serarius, lib. IV rerum Moguntiacarum cap. 11, adducit è codd. Mſo hæc de Hattone, Moguntino Archiepiscopo XV, eo qui à muribus dicitur comestus: *Anno* ƆƆCCCCLXX *fertur Hattonem, archiepiscopum tenacissimum, tempore quodam magnæ caristiæ, pauperes non paucos —— igne suppposito crudeliter combussisse.*

* Pag. 477.

Ibid. 35. post *Aureliano*, adde: Est & in Vita S. Othonis † lib. II cap. XL: *Carratam pro denario recentis acciperes alecis; de cujus sapore, vel crassitudine, gulositatis arguerer, si dicerem, quod sentio.*

† Habes in Divis Bambergensibus, à Gretzero editis an. 1611.

CCCLXXIII. post *locassent*, adde: Idem eodem opere *: *A tergo autem conspicit eorum cariagium, & carectas locatas, tanquam de fuga minimè cogitarent.* Et paullo pòst: *Fugiunt idcirco meticulosi plebani; & quia nulla alia restabat via ultra carectas suas, & cariagia; per saltus iter facere elaborant.*

* Pag. 264.

CCCLXXIV. 2. post *Curopalata*, adde: Sed de hoc cap. proximo.

Ibid. 11, post *dicebamus*, adde: Similiter apud Miræum † Balduinus Comes Gisnensis in Donatione Carosensi monasterio factâ: *Et terram triginta dierum apud Altenges, & apud Marlengehem, & carrucatam, & dimidiam terræ apud Suanecam.* Et paullò pòst: *Everardus totum prædium suum de Herberges. Rainewidis decimam septem carrucarum.* Item Thomas Walsingamus in Hypodigmate, seu descriptione Neustriæ *: *De singulis autem carucis Angliæ dati sunt Regi duo solidi pro relevatione status sui.*

† In Donationibus Belgic. pag. 50. 51.

* Pag. 463.

CCCLXXV. 21 post *mancipiis*, adde: Walgarius sacerdos, S. Everardi Comitis capellanus, in Donatione, quâ Cisoniense cœnobium dotavit †: *Inter terram arabilem, & pratum bunaria triginta, & mansum unum cum casa superpositâ, seu & cætera casticia.*

† Apud Miræum in Notitia Eccles. Belg. cap. 30, sive pag. 50.

CCCLXXVI. 6. post *minor casa*, adde. Alcuinus lib. de divinis Officiis: *Casula, quæ super omnia indumenta ponitur, significat charitatem.* Rabanus Maurus *: *Septimum sacerdotale indumentum est casula, sic dicta, quòd totum hominem tegat, quasi minor casa.* Flodoardus lib. III cap. XXI: *Mittens ei quædam preciosa ornamenta, casulam scilicet diaprasinam, & alia munuscula, cum solidis centum.*

* De clericorum institutione lib. I cap. 21.

CCCLXXVIII. 23. post *Unde*, adde: Germanicum Keller; & Latino-barbarum

CCCLXXX. 22. post *cespitaticum*, adde: Ac de etymo quidem nemo ambigat. Sed de significatione metuo, ne verius eam eruere sit ex

illis Cassiodori verbis Variarum lib. v epist. XIV: *Antiqui barbari, qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœdere sociari, quolibet titulo prædia quæsiverint, fiscum possessi cespitis persolvere, ac super indicticiis oneribus parêre cogantur.*

CCCLXXXII. 19. post *Unde*, adde: Glossæ Cyrilli creditæ: κανδῆλα, *cicindela.* Isidorus in Glossis: *Licini, lucernæ, vel cicindilia.* Glossarium Arabicolatinum: *Licinius, quasi lucius. Est enim & cicindela lucerna.* Item

CCCLXXXIII. 31. post *clamei* adde: Thomas Walsingam, in Historiæ Anglicanæ Eduardo III *: *Quòd Rex Angliæ haberet omnes terras suas ducatus Aquitaniæ, quas sibi Rex Franciæ injustè usurpaverat; si Rex Angliæ totum jus, & clameum, quibus regnum Franciæ vindicabat, Regi Francorum remitteret.* Skenæo notis ad Reg. Majest. sive legum Scoticarum lib. I cap. VIII, *Clameum, libellus, petitio,* definiuntur, *brevis scriptura narrationem actoris in se continens.* L. ult. C. de appellat. vel, *formula scripti, complectens actionem, & futuræ litis expositionem in judicio.* lib. I C. de edendo.

* Pag. 170.

CCCLXXXVIII. 34. post *probationes*, adde: At *colludium* est apud Solinum, cap. XVIII †, & Sidonium lib. I epist. II: ut prætercam juniores multò; quales Flodoardus lib. II cap. II, & Aldheldus, de laude Virginit. cap. X. Similéque *inludium* apud Tertullianum de Resurrectione Carnis.

† Sive ex distinctione Salmasiani codicis cap. 12.

CCCLXXXIX. 15. post *usi*, adde: Erant verò duo tunicarum genera. Quædam enim habuere χειρίδας, sive manicas: ut Pœnis, ac Romæ etiam feminis. His brachia tegebantur usque ad καρπὸν manus; unde & *manicatæ*; & *manuleatæ*; item χειριδωτοί, ac καρπωτοί, dicebantur. Aliæ autem ex parte quidem tegebant lacertos, at non brachia; imò nec lacertos usque ad cubitum, sed partem lacertorum humeris propiórem: ut ex veterum statuis cognoscere est. Posterius hoc tunicarum genus colobiorum habuit nomen; quia, ut dixi, κολοβοὶ forent, sive mutilæ.

CCCXC. 25. post *dies*, adde: Idem Blesensis epist. XX: *Revertor ad Dominum vestrum, cujus familiaritatem, & suavissimam comitivam, perdidisse me doleo.*

CCCXCI. 11. post *specialis*, adde: Cæsarius lib. VI cap. V: *Quidam dixerunt, nunquam se legisse de aliquo homine, qui tantæ fuerit circa pauperes compassionis.*

CCCXCIV. 12 post *videsis*, adde: Durandum Rationalis lib. V. cap. X, &c.

Ibid

Ibid. 18. post *lib.* 11, adde: Flodoardus lib. 11 cap. xx, Alexander Papa in Edicto suo apud Arnulphum Lexoviensem episcopum: cujus est *, *Cum tribus malitiæ suæ complicibus.* * Pag. 26.

cccxcvi. vers. penult. post *conscholarem*, adde: Joannes Saresbesiensis epist. CLXXII, ad Comitem Henricum †: *Iidem quoque tres Prophetæ, & conscholares eorum, scripserunt librum Esther, quem vulgata opinio ab Esdra compositum asserit.* † Pag. 284.

cccxcvii. 6. post *bonis*, adde: Inter eos, qui usurpent, etiam est Thomas à Kempis lib. 1 de Imitatione Christi cap. iv: *Cùm sapienti, & conscientioso viro, consilium habe.*

Ibid. 15. post *Tom.* 11, adde: crebrò item apud Thomam Walsingamum.

cccxcviii. vers. antepenult. post *cap.* x adde: Item Falco Beneventanus in Chronicis †: *Legatus literas hæc omnia continentes præfato dedit Crescentio; qui magis, magisque confisus, literarum continentias adimplevit.* † Pag. 258.

ccccIV. post VIII, adde: Item Thomam Walsingam in Descriptione Neustriæ *. * Pag. 497.

ccccVI. 26. post *apud*, adde: Philippum, Francorum Regem, in Charta Rothomagensi †: item † In scriptorum Normannicorum volumine, pag. 1063.

ccccVII. 27. post *Parisius*, adde: & Walsingus; cujus verba dabo ex Histor. Richardi II *: *Rege cum proceribus, & Regni communitate, locum ingressis, miles intrat armatus, insidens dextrarium decentissimè phaleratum.* Usurpat &

ccccXIII. 18. post *etiam*, adde: apud vulgatum interpretem Proverb. xxv 24: *Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi.* Aliter editio Papæ Sixti v. Sed sic restituit illa Clementis VIII: idque consentientibus codicibus Hebræo, Chaldæo, Græco. Addo Ordericum Vitalem Historiæ Ecclesiasticæ lib. x †: *Ipsa hostilis manus omnia incendebat, omnémque regionem suam ultrò denudabat; ne malevoli homines, ad diripiendum, aliquid invenirent; nec domata, ubi, ad capessendam quietem, strata sibi coaptarent.* Item apud * Pag. 237. † Pag. 775.

Ibid. vers. ult. post *Victricium* adde: atque àlibi etiam in Carmine, Natali XI:

——— *Quàm quod mihi tectis*
Ipse meis quibus est, idem dominadius egit.

ccccXXIII. 3. post *parator*, adde: Vide *Exoccupor* l. sequenti cap. VII.

CCCCXXVI. 23. post *fiat*, adde: Benedictus Episcopus ad S. Bonifacium * : *Benedictionem à vestra beatitudine missam, sicut à patre meo suscepi. &c. Etenim parvum munusculum sanctitati vestræ direxi, sabanum unum, & facitergium unum, & modicum thymiama.*

* *Epist. 145. in farragine epistolarum Bonifacii, & ad eum scriptarum.*

CCCCXXXII. 20. post *foris-factum*, adde: quomodo vocat Eadmerus, monachus Cantuariensis.

Ibid. 27. post *peccato*, adde: Est alioqui, cùm ponatur pro mulctâ pecuniariâ, ob delictum irrogatâ. Ut in legibus Burgorum, quas tulit David primus ejus nominis Scotiæ Rex cap. XLII : *Forisfactum in burgo non excedit octo solidos.* Item cap. LXXI : *Qui aliter faciendo convictus fuerit, dabit plenarium forisfactum.* Et cap. LXXIV; *Castigetur per baillivos burgi pro forisfacto suo primo, secundo, tertio.* Et cap. LXXXVIII: *Dabit octo solidos ad forisfactum.* Et alibi iisdem legibus sæpe.

CCCCXXXVII. 11. post *facultas*, adde : *Graduale*, quod, post lectam epistolam, canitur, dum diaconus se præparat ad legendum, seu canendum Euangelium.

CCCCXXXVIII. 21 post *cavillantes*, adde : Ac ante eum sic Rabanus Maurus lib. I de institutione Clericorum cap. III : ubi caussas memorans, cur tonderentur clerici, postremo hanc loco adfert: *Ut idem Apostolus, suique successores, & sesquipedes, ridiculosum gammaturæ ludibrium in populo Romano portarent.*

CCCCXLV. 34. post *hominii*, adde: eâque paullò concinniori; quippe magis ἀναλόγως formato: quod etiam judicium est Cujacii in principio libri de Feudis.

CCCCXLVI. 16. post *hominium*, adde : (de quibus vocabulis operæ sit adire Felicem Osium in Historiam Mussati †)

† *Pag. 118.*

CCCCXLIX. 31. post *Priori*, adde: usus Petrus de Vineis lib. I cap. I : *Homo prælatus est homini, ut gratiorem prælaturam efficeret identitas speciei.* Nempe & qui præest, & qui subest, specie sunt idem, etsi non numero, sive individuo. Eodem

CCCCLII. 23. post *liquido*, adde: *Ingenuile*, villa, quam dominus, sibi censu retento, colono, ut ingenuo, eoque honestiori ratione, non, tanquam servo, concessit.

CCCCLIV, vers. penult. post *ducamus*, adde: *Indevotus*, inter alios, est Petri Blesensis serm. XXI : *Ad hunc collem per viam devotionis adscendendum est. Indevotus enim si postulat, judicium sibi postulat.*

CCCCLXII. 33. post *veras*, adde : Vide *Investire* in Verbis, falsâ significatione usurpatis.

CCCCLXXXCVII.

CCCCLXXXVII. 4. post *dixisse*, adde: Similiáque *dulcitas*, *longitas*. Imò nec *malitas* penitùs rejecero, si, ut apud virum summum lego, usus eo est Labeo, qui vixit sub Augusto.

CCCCLXIX. 29. post *liguritorem*, adde: De eo dictum lib. II cap. XI.

CCCCLXXII. Id cum subvererer, Optatum ipsum adire malui. Neutrum se obtulit. Quid mirum? quando verba illa, quæ velut Optati attulit de-La-Cerda, nusquam apud Optatum leguntur, sed editorem ejus Balduinum, idque ex Græci scriptoris interpretatione. Ubi *lauratis* retentum ex Græco λαυρέτοις, cùm *labratis* fuerit reddendum. Λαυρέτοι enim Græci dixere pro λαβρέτοι: uti quandoque λαῦρος pro λάβρος, sive *labrum*. Λαβρέτοι verò posterioribus Latinis *osculum* notabat, quod labris Imperatoris, vel etiam imaginis ejus, manu priùs ori admotâ, imprimebatur. De hoc adorationis ritu agit Justus Lipsius in Electis. Cui adde, quæ de eodem ritu, ac præcipuè de labrato, maximus Salmasius ad Probum Vopisci annotavit.

CCCLXXVIII. 19. post *servierit*, *&c.* adde: Philippus Nobilis Marchio Namurcensis, in tabulis anni CIↃCCIX *: *Ego de præfatâ terrâ, & appendiciis omnibus, & justitiis —— feci homagium ligium. Quod ut ratum permaneat, sigilli mei appensione communivi.*

* Apud Miræum in Notit. Belg. Eccl. pag. 527.

CCCCLXXXVII. 28. post *glossarium*, adde. Sed hoc, licet apud Latinum scriptorem legas; tamen potiùs Græcobarbarum est, cùm de Græcis hominibus sermo sit.

CCCCXCII vers. ult. post *auferre*, adde: Vita S. Rigoberti, Rhemensis Archiepiscopi, cap. II: *Morabatur quoque ipse Pipinus in pago Laudunensi, & loco, qui dicitur Germaca-curtis, & non illic, ut hodie, villa, sed exiguus mansionilis fuerat.*

CCCCXCIII. 26. post *mandum*, adde: ejusdem originis, ac *mantela* videtur: ut dicam libro seq. † Vel fuerit utrumque.

† Cap. in Immantare.

CCCCXCV. 16. post *Hugonis*, adde: Item in iisdem *: *Non debet Archiepiscopus tenere, nisi tantùm tria placita: scilicet de maritagio, de legato mortui, & de catallo clerici.* Similitérque Petrus de Vineis lib. III. epist. V: *In manibus ejus omnem dotem, & jus, de quibus tenebatur eis pro maritagio, —— remisisse.* Habes & in Legg. Scoticis à Skenæo editis lib. II cap. XLVIII: *Præterea potestas hæredum in matrimonio collocandorum est penes Regem, cùm ad nubilem ætatem pervenerint: adeò ut dos ad eum jure pertineat. Vulgò maritagium Regis dicunt.* Et ejusdem libri cap. LIX: *Cùm aliquis terram de maritagio uxoris suæ petit.*

* Pag. 1060.

Iↄiv. 11. post *ministratrix*, adde: Veteres pro eo *anculus*, & *ancula*; unde ὑπουργητικὴ *ancilla*. *Anculus* autem ab ἄγγελος, quod est nuncius; uti hodiéque *ancillæ*, dienst-bode. quasi dicas *ministeriales nunciæ*. Isidorus in Glossis: *Anculus, ministerialis domus regiæ. Ministerialis* est frequens in Legg. Burgundicis, & Longobardicis. Usus &

Ibid. 26. post *copulare*, adde: Alios etiam nobis indictos dabit Lindenbrogii Glossarium: uti Aimoinum, Steronem, Chronicon Laurishamense, Speculum Saxonicum, & alios.

Iↄviii. 2. post xviii, scribe: Vellem non uterentur hoc vocabulo, qui rem tractant Grammaticam; ut in profano suo Grammatico Sandæus commentatione x †.

† Pag. 382.

Iↄxi. 29. post cap. xiii, adde: Scrupulum interea injicit, quòd *monstruosas raritates* editum video apud Agellium lib. iii cap. xv.

Iↄxiv. vers. penult. post epist. iii, adde: Sed his fortasse potiùs locus sit in vocabulis falsâ significatione usurpatis.

Iↄxviii. 28. post *neutralitatis*, adde: Sic neque *neutralis* dixero; sed *neutrîus partis studiosus*. Opponitur ei *partium studiosus*.

Iↄxxxvi. 33. post *susceptoris*, adde. Atque idem etiam nuncupat ἡγεμόνα, καὶ καθηγεμόνα.

Ibidem vers. ult. post *cap.* xxiii, adde: Est & Thomæ Walsingami in Richardo II *: *Et favet* (plebs) *honori, maximè quia patriota erat, & vicinus eis*.

* Pag. 231.

Iↄxli. 2. post *vendunt*, adde: Hinc & de syndico, quomodo elegantiores pro pensionario maluerunt dicere, sic legas in Glossis, quas in membranis habeo exaratas: *Syndicus, qui petit stipem*.

Iↄxlvii. vers. antepenult. post *pompolentus, qui*, adde: Q. Ciceroni, *pompæ*, id est, fastûs, *plenus*.

Iↄxlix. 30. post *legas*, adde: Item Sigebertum in Chronicis ad ann. cIↄxlvii: *Non est una omnibus possibilitas*.

Icʟvi. vers. ult post *apud*, adde: varios: in his B. Hieronymum in Chronico Eusebiano ad numerum MMCCCCLXXX: *Iovianus ex primicerio domesticorum Imperator factus est*. Item

Iↄʟvii.12 post *proditorum*, adde: Item Thomas Walsingamus in Hypodigmate Neustriæ †: *Primicerius Lollardorum*.

† Pag. 591.

Ibid. 32. post Βαρδαριῶται, adde: Ac favet Glossarium nostrum Msum: *Primivirgius, qui primam virgam gestat ante Regem*.

Iↄʟx. 27. post πρωτοσπαθάριος, adde: Pluribus de hoc loquar cap. ʟ, in *Spatharius*.

Iↄʟxv.

IↃLXV. 19, post *turtur*, adde: *aut palumbus*.

Ibid. 26, post *ait*, adde: *Thomas* Kempensis lib. III de Imitatione Christi cap. III: *Erubesce ergo, serve piger, & querelose*.

IↃLXIX. 13, post *sequebantur*, adde: Hinc etiam *recordium*, vel *recordum*, vocatur, eorum, quæ in Curia inferiore sunt judicata repetitio in superiori. Per quod recordum lis à curia inferiori transfertur ad superiorem. Reg. Majest. sive Legum Scotic. lib. III cap. XXIII. §. IX: *Ipsa Curia suum recordum habebit in Curia Domini Regis*. Quia nempe Regis Curia non habet recordum, nec ei liceat contradicere.

IↃLXXIII. 13. post *crebrò*. Vide etiam, quæ annotavit Scenæus ad Malcolmi legem cap. 1, & ad leg. Scot. lib. II cap. LXXI.

IↃLXXV. 15. Sed hoc ut non lubens admisero: ita ut tolerem faciliùs, unus facit Vitruvius: cujus est lib. V cap. I: *Si locus electus fuerit, ubi non impediatur resonantia*.

Ibid. 28. post *cap*. XXIX, adde: Etiam apud Glanvillum liber II inscribitur: *De responsalibus, qui loco Dominorum ponuntur in Curia, ad lucrandum, & perdendum pro eis*. Malim dicere, *Procuratores*. Nam horum est pro altero respondere. Vulgò etiam appellant *Atturnatos*: de quibus alibi.

IↃLXXVIII. 16. post dedit, adde: Βάϊον, & *rogam*, differre, contrà quàm vir doctus putavit, ostendit Gretzerus de Benedictionibus lib. II cap. XLI *. Nimirum omnia quidem βάϊα erant dona: sed non hæc ἀντιστρέφωσι †: ut liquet ex Balsamonis epistola quadam de thymiatis, & Luitprando lib. III cap. V.

* Pag. 207

† Convertuntur.

IↃLXXXII. 14. post *Stevvechius*, adde: uti & Joannes Meursius * Rigordo in vita Philippi Augusti.

* In Glossis, voce Σαγμάριον.

IↃLXXXVIII. 12. post *scandilium*, adde: *vel scandile*.

IↃXC. 5. post *diximus*, adde: Dubites interim, rectúsne sit *scandilium*, quod à *scando*, ut ab αὔξω, vel *auxi*, est *auxilium*: an *scandile*, penultimâ porrectâ, ut à *cubo*, *cubile*; à *sedeo*, *sedile*: an eâdem correptâ, quomodo à *sorbeo*, *sorbile*; *utor utile*; ac à *verto* etiam *vertile*, apud Sidonium, pro *versile*.

IↃXCI. 29. post *Ut*, adde: Hieronymo epist. ad Damasum: *Nec aures Quinctiliani flosculis, & scholari declamatione mulcenda*. Ac similiter

IↃCXXIII. 13. post *intelligi*, adde: Simile *trisyrticum*; de quo cap. sequenti. Etiam versu consequenti pro *proximo*, scribe *septimo*.

LIB.

LIB. IV.

IↃCXL IX. verſ. antepenult. poſt *æſtimare*, adde: *Appropiare*, propiorem fieri.

IↃCL IV. verſ. antepen. poſt *Apibus*, adde: De voce *Appodiatus* dixi lib. III cap. I.

IↃCLXIV. 12. poſt *imponatur*, adde: Mirum verò nec ſeculo noſtro refugiſſe Bellarminum in Chronologia ad an. IↃXXX: *Bonifacius* II *ſucceſſorem ſibi elegit Vigilium: ſed caſſavit paullò poſt electionem illam, quam ſentiebat omnibus diſplicere.*

IↃCLXXV. verſ. antepenult. poſt *progreſſu*, adde: Uſus quoque Joannes Sariſberienſis lib. III. Policratici cap. X: *Suos quoque Imperatores, quos de more Romanus populus fideliter jugulabat, deificavit fideliùs, inani ſolatio perfidiam prætexens manifeſtam.*

IↃCXCII. 15. poſt *edulco*, adde: *Induſiare*, induere.

IↃCCII. 25. poſt *letho*, adde: Ex tam multis ſuffecerit Henricus, rex Angliæ, apud Petrum Bleſenſem epiſt. CXXXVI: *Sic familiarium meorum animos intoxicavit clandeſtina conjuratio.*

FINIS.

INDEX.

INDEX
VOCUM BARBARARUM, AC Glossematum, quæ in hisce IV libris de Vitiis Sermonis continentur.

Primus numerus, qui est Romanus, librum; alter, caput; tertius, sive barbaricus, paginam signat. A, remittit ad Addenda, sive Appendicem.

Mmmmm Actio

 Ande-

B.

C.

Cada-

E.

F.

Figuraliter

G.

Gratare,

H.

I.

Ἱερόδυλοι.

Inadibilis,

K.

D.

Mar,

Nigre-

O.

Objicere,

P.

Parafredus,

Perse-

Ponta-

Q.

R.

Sabajarius

Sanctifico,

Sum-

T.

Tremissis,

V.

Vo-

Were,

FINIS.

ERRATA,

in quibus prior numerus paginam, verſum alter deſignat,

XII. 26. *materi.* XVII.16.17. dele illa de *ciborio.* XXV.24.25. deſito jam puri ſermonis uſu. Ac, ſi tanti videatur, ſimiliter malim, ubicunque *puritatu* vox ſe offeret: ut LI.6, LXV.16 LXXIX.1, XCVI.14, CXXXII.8, CXXXVIII.10. Pag. XLI verſ. ult. הוה. XLIX.20. *petraria.* LII.16. *ὁ ἀκινάκης.* LIII.26. *allia.* LXXV. verſ. antepen. *veterem.* LXXIX. 8.9. deleri malim, *coaqualis*, pro *aqualis.* Nam eſt prius Columellæ. LXXXIII.24. *Apion.* XC.20. pro *ſibi* maluiſſem *juramento ſuo.* XCI.5. *praſtolor.* Ib.9. poſt *criſſo*, omiſſum, *ringo*, pro *ringor.* XCVI.7. poſt *evaginare*, omiſſum *defalcare.* XCVIII.7. ſcripſeram, inverſo ordine, *Vitruvius, Plinius.* XCIX. 26. *caſſata ſunt.* CX. 24, *vocem.* CXXIV.13. pro *capite*, ſcribe *capitis tegmine.* CXLIX.5. pro *nobiles eſſe* ſcribendum, *patricii eſſe.* Ibid. 7. pro *nedum*, malim, *imò nec.* CLXII.8. *ut puto.* CLXIII.25. *vel amore.* CLXV.33. *alibi de iſtis pluribus.* CLXVI.14. *uſitatâ.* 31. *vlxης.* CLXXVI. 19. *Villas.* CLXXXVIII.20. *Cameracenſis.* Ibid. 8. *Dadus.* CXC.9. *Evagrius.* CXCIII.18. *Gracobarbaris.* CXCIV. 27. *palefranarios.* CXCIX.16. CAP. VII. CCII.3. poſt *generationes*, omiſſum, *vel lineas.* CCVI. in marg. *edit.* pro *deit.* CCXIII. verſ. ult. IↃCCXLII. CCXVI.16. pro XXIII repone. XXXIII. CCXXVII.19. *Iobagio*, vel *Iubagio.* CCXXXVII.32. *Lidvvagi*, ſive *Liduvvagi.* CCXLVII.12. *murdrare, murdrator, murdratus.* CCLI. verſ. antepen. pro V ſcr. VI. CCLIV. 14. *Oſtarſalt.* Ac ſimiliter CCLVI.5. CCLXIX.21. *cocco.* CCLXX. in margine, verſ. 8, pro 13 ſcribe *nonum.* CCLXXIV. 6. poſt *Scabinus.* omiſſum, vel *Scabineus.* & verſ. 15. poſt *Longobardica* omiſſum, Lib. 11. CCLXXVII. 30. *lib.* II. *tit.* LV, *leg.* XVI. CCLXXXI. 20. ante *dignitatis*, pro *Protoſtrator*, ſcribe *Mareſchalcus.* CCXCI.28. *Tyuphadi.* CCCXII.7. oorfrede. CCCXXXVII. 15. pro *dulgtum*, malim *dultum*: de quo dicam lib. v. CCCXLIII.17. ſcribe: Ivo Carnotenſis epiſt. CI: *Cujus reculas ſaiſivit, quas apud quendam burgenſem Bleſenſem invenit.* Ac ep. CXXI: *Et vinum domini Hilduini cantoris in vico coriario ſaiſiverunt.* CCCXLVIII.15. pro *Actnoſus* ſcribe *Actinoſus.* Ac ſimiliter *Actinoſa* CCCLI.5. CCCLXXIII. 29. *Polyptycho.* CCCLXXXV.4. CAP. VI. CCCCXXV. verſ. antepen. poſt *ſtrigilem*, omnino adde *facialem.* CCCCXXVI,3. *Speculo Anim.* IↃVII.21. *modela.* Ibid. 28. ſcribe, *cap.* XVIII. IↃLI.20. *pramonitu.* IↃLVI. 19. *proſâ exaratus.* IↃXC. 24. אש. IↃXCII. verſ. penult. *Scluſa.* IↃXCVIII.18. *profuit.* IↃCCXXXI.32. dele, *Matthaus Pariſius, &c.* IↃCCLXXIV 21. *pro ibidem* ſcr. *in eâdem Gemma.* IↃCCLXXXVII.2. *Iuretum.* 3. *Conradum Ritters huſium.* 21. *Iobum.*

IN APPENDICE, IↃCCCXX. 20. *Gannatura.*

IN INDICE, adde: inter *Feno*, & *Feriari*, Feoffare, *in feodum inducere.* II. XXIII.336. Inter *Gamelia*, & *Gammadium*, poſt *Gamelus priùs fuit*, adde *pro.* Ante *Iacobi*, ſcribe, Iacentiva, *humi ſtrata.* III. XV.448. Dele autem ea verba poſt *incendioſum.*

In PRAEFAT. ** 3. verſ. 11. *diſcerptum.*

Cætera condonabit, ac per ſe corriget benignus lector.